Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 51 (9426) | Пятница, март 1, 1974 чыл | 1925 чылда үнелзиттингеш | Ортаа 2 коп.

СЭБП ТК-ның Чиргизие секретары Л. И. Брежнев февраль 27-де, Кремльге ГФР-ниң федералдыг министри Э. Барны хүлээп алган.

Совет Эвилелиниң болгаш Германияның Федеративтиг Республиказының арасында харылзааларны улам ынай хөгжүдеринин айтырыгларын беседа үезинде чугаалашкан.

Л. И. Брежнев Э. Барны хүлээп алган

1970 чылдың август 12-деги Керээге база 1973 чылдың май 21-де кылган медеглелге үнелемелерин. ийи чурттарның бүгү тала-биле кадыг ажылдажылгазын доктаамал харылзадырының оруу-биле чөпрүүрүнге шинтирилиниң ажаа бадыткаан.

Делегей айтырыының талазы-биле чугаалы беседа үезинде база кылган.

Ужуралышкын ажыл-херекчи, ажык байдалга эрткен.

Комплекстиг программа боттаныышкында

Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң күүскомунуң ажыттетиг 66-ты хуралы Москвага болуп эрткен. Социалистиг экономика интеграциязының комплекстиг программазын боттандырарынга холбашкан экономиктиг болгаш эртемтехниктиг кадыг ажылдажылганы улам ынай хөгжүдеринин айтырыгларын ажаа чугаалашкан. Анчы-аңгы чурттарта-даа, бүгү социалистиг кадыг ажылдажылгага-даа хамаарыжыр чугула айтырыгларны шинтирилеп, чугаалашкан.

ТЫВА АССР-НИҢ ЮБИЛЕЙИН ТӨЛЕПТИГ УТКУУЛ!

СЭКП Тыва обкомунуң бюрозунда

СОВЕТ ТЫВАНЫҢ 30 ЧЫЛЫНГА БЕЛЕТКЕЛ БОЛГАШ ОНУ БАЙЫРЛААРЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА

Тыва Автономнуг Совет Социалистиг Республиканың 30 чыл оюн байырлап демдеглээр дугайында тодаргай хемчеглер айыттынган доктаалды СЭКП Тыва обкомунуң бюрозу хүлээп алган.

ССР Эвилелиниң составынга Тываның эки тура-биле кирген хүнүнден бээр 1974 чылдың октябрь 11-де 30 чыл болур. Совет Эвилелиниң ажы-дүжүмэ улустарының ог-булезинге Тываның киргени тыва улустуң ажыдырал-чурттаргазынга болгаш төөгүзүнге өндүр улуг өөрүшкүлүг бөлүүшкүн болган.

СЭКП ТК-ның болгаш Совет чазактың үргүлчү сагыш салыышкынының, Совет Эвилелиниң бүгү улустарының ажыдүжүмэ дузалажылгазының ачызында Совет эрге-чагырганың чылдарында Тывага социалистиг улуг чаартылгаларны боттандырган.

Ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунга Совет Тываның ажылчы чоннарының чедип алган улуг чедишпиннери — Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының ленинчи национал политиказының тиилелгезиниг, совет ниитилел болгаш шүрүне тургузуунуң артык нүштүүнүң, ССРЭ-ниң ажы-дүжүмэ улустарының интернационалчы бүзүрбас найырлының чырыткыланчак бадыткалы-дыр дээн, СЭКП обкомунуң бюрозунуң бо айтырыг талазы-биле хүлээп алган доктаалында айыткан.

Совет Тываның үнвн чыпын тыва улустуң, республиканың бүгү ажылчы чоннарының улуг байырлавы кылдыр демдеглеп, республиканың ажылчыларын, колхозчуларын, интеллигенциязын, бүгү ажылчы чоннарын партиниң XXIV съездизиниң, СЭКП ТК-ның декабрь (1973 чыл) Пленумунуң төөгүлүг шиитпирлерин, СЭКП ТК-ның Чиргизие секретары эш Л. И. Брежневтиң ол Пленумга чугаазында киргеи айтышкынарны боттандырарынга мобилизастап турганы, үнелгүп болгаш нөдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинниң, капитал тудугларының ажыктыын уламныңай бедидерин, ажылчы чоннарының идей-политиктиг болгаш интернационалчы ниижизидилгезин улам күштедирерин чедип алыр дээн, партия обкомунуң бюрозу деитаатткан.

Совет Тываның 30 чыл оюн төлептиг уткуур болгаш 1974 чылдың өнзаалаларын база алдынган социалистиг хүзээлгелерин хүүгээ бетинде күүседир дээш улус ажыл-агыйының болгаш культураның бүгү адырларынга социалистиг чарыштыг партиниң Кызыл хөөркөөнү, райкомнары, хөөрай болгаш райүүскомнар, республиканың министерстволары, ведомстволары, облпрофчөвүлел болгаш ВЛКСМ обкому калбаа-биле иевтередир үзүрлүг.

Будурулге мурнакчыларын, күш-ажыдың болгаш дайынның, эртеминиң болгаш культураның хөөчүкнарын, күш-ажылчы эң дээре коллективтерни кижи бүзүрер республиканың Юбилейиг хүндүлел дептерин тургузарын СЭКП обкомунуң бюрозу деитаатткан.

Совет Тываның 30 чылынга алдар кылдыр 1974 чылдың сентябрь-октябрь айларының иштинде СЭКП обкомунуң болгаш Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң каттышкан байырлыг хуралын; СЭКП райкомнарының болгаш ажылчы чоннар депутаттарының райөөнар Советтериниң каттышкан байырлыг хуралдарын; будурулге коллективтеринге, албан черлеринге болгаш организацияларга, школаларга, өөредилге черлеринге база ширик кезектеринге байырлыг хуралдарны эрттирер.

Совет Тываның 30 чылынга белеткел болгаш ону эрттирер талазы-биле республика комиссиязын СЭКП обкомунуң бюрозу тургускан болгаш бо талазы-биле киирген планны бадылаан.

Хөөрай болгаш райөөнар комиссияларын тургузарын, Совет Тываның 30 чыгын төлептиг уткуур талазы-биле организастыг болгаш пропагандачы хемчеглерниң планын ажылдап ыкларын, бо деитаатка болгаш республика комиссиязының Совет Тываның 30 чыл оюнга белеткел болгаш ону байырлап эрттирериниң талазы-биле планынга дүүштүр тедаргай ажылды кошбартыл чорударын СЭКП хөөрөмнүнге, райкомнарынга, хөөрай болгаш райүүскомнарга хүлээткен.

ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң машина-трактор мастерекезиниң аки дерээн. Совхозтуң ында ажылдан турар сентекчилери тракторлар сентелгезиниң планын апрельдиң бирээге чедир доозарын хүлээнгеннер. Ынчаларга сентээр кызырбелиг 42 тракторлуң 37-ги, дутуйлуг 35 тракторлуң үжели аң белеп. Ынчангаш трактор парыгын часкы хову ажылдарынга бүрүү-биле белеп кылып алыр дээш чарыш ында калбарган.

ЧУРУКТА: сентелге нормазын 130—150 хуу күүседип турар мурнакчы механизаторларының бирээзин Ю. Г. Яковлев.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

ЭГЕЛЭЭШКИННИ ДЕТКЭЭН

«Сельхозтехниканың» Тес-Хем салбырының ажыл-ишчилери госку бөш чыл планының тодарадыкчы дөртүү чылында боттарынга бедиткен социалистиг хүзээлгелерин алгаш, СЭКП ТК-ның партияга, совет улуска Кыйгырыышкынының ажыдан туралар. Салбыр 1974 чылдың январьда 25 муң рубльдиң продукциязын сайгарар планныг турган, ону 25,8 муң кылдыр күүсеткен. 12 трактор сентээр планны 13; 7 трактор мотору сентээрин 8 кылдыр боттандырган. Ол ышкаш автомобиль моторларының тракторларга база автомашиналарга бедидирлер, агрегаттар сентээринин планын күүсеткен.

Ындыг болза-даа, автомобильдер сентээринин планы күүсеттинмейн берган. Оон чыскалганы үдел дээрге, Тес-Хем болгаш Эрзин районнарының ажыл-агыйлары сентедир машиналарын чогуур үеанде чорудуп бербейн турарында. Автомашиналар сентээрип-биле белеткээн орээл амгы үеде буруг турар. Сентээр ужурдут 6 машивадан түгле ийи машина ында келген.

—Тес-Хем салбырының сентекчилериниң аразында чарыш калбарган. Дизель моторларны сентээринде К. Бумбажайның удуртказан эвеноzу эки ажылдан, чарышка тиилекчи болуп турар. Үш кижилиг ол авено тракторлуң 21 моторун сентеп доозан. Тракторларны чазарында база эптээринде К. Ланчытмаа, Т. Сарыглар олар мурнакчы ажылдан, улуг-нормазын үргүлүү ажыр күүседип турарлар. Салбырның чолаачылар коллективиниң кыымак, шудургу ажылын демдеглээр херек. Оларны автомеханик П. Лошков удуртуп турар. Чолаачылар чүк өөртүлгезинин 57 муң тонна-километрни эртер планын 107 муң тонна-километр кылдыр күүсеткен, январьда 400 тонна чүктү сөөртүр турган, 575 тоннаны сөөрткен. Чолаачылар В. Шумов, К. Макпан-оол олар январьда ийи айның планын күүсеткен.

Казах ССР-ниң, Белорус ССР-ниң болгаш Ростов областың колхозтарының, совхозтарының, «Сельхозтехника» каттыжышкынынарының механизаторларының кодээ ажылагый техниказының бедик будурукчулуун хандырар дээш эгелекчи чоруун «Сельхозтехниканың» Тес-Хем салбырының ажыл-ишчилери таныжып көргеш, техниканы сентелгезинин темпизин дүргедедир, сентелгениң шынарын экижидер годаргай хемчеглерни алыр деп шиитпирлээн.

В. ЛЯХОВ,

Тес-Хемниң «Сельхозтехника» салбырының кол инженери.

ТЫВА АССР-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНДЕ БОЛГАШ ОБЛПРОФЧӨВҮЛЕЛДЕ

1973 ЧЫЛДА ЧЕР АЖЫЛЫНЫҢ БЕДИК КУЛЬТУРАЗЫНЫҢ АЖЫЛ-АГЫЙЫ, БРИГАДАЗЫ, ЗВЕНОЗУ ДЕП АТ ДЭЭШ РЕСПУБЛИКА КОНКУРУЗУНУҢ ТҮННЕЛДЕРИНИҢ ДУГАЙЫНДА

1973 чылда чер ажылының бедик культуразының ажыл-агыйы, бригадазы болгаш звеноzу деп ат дээш республика конкурузунуң түннелдерин Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели болгаш облпрофчөвүлел чугаалажын көргеш, республиканың дыка хөй ажыл-агыйлары чер ажылының культуразын экижидер талазы-биле тодаргай ажылдарны чорутканын демдеглээн. Оон түннелинде колхозтарга болгаш совхозтарга көдээ ажыл-агый культураларын тарып остүрериниң агротехниказы бедээн, тарылганын хуусаларынга, чаштырышкынның нормаларынга, хөрөүнүң болбаазыралрынга, тарааларны ажаарынга улуг кичээнгей салып турар апаргаи.

Үрезин остүрер колхозтар, совхозтар, а ол ышкаш өскедээ чамдык ажыл-агыйлар тыва культураларының сорттуг үрезиннерин чажарын дыка ковудеткен. Бедик шынарлыг үрезиннерни 1972 чылга болаарга, эрткен чылын 20 муң гектарга хөйнү тарзан.

Конкурстуң түннелин үндүрген, республиканың Министрлер Чөвүлели болгаш облпрофчөвүлел кайызы-даа 91 балдыг алган Каа-Хем районда «Тинлелге» колхозка, «Кызыл тараачын» болгаш «Ленинчи оруг» совхозтарга «Чер ажылының бедик культуразының ажыл-агыйы» деп атты тыпсыр болгаш түс-түзүнда II чергенин дипломну-биле база «Москвич» автомашина-биле шаннаар деп шиитпирлээн.

Кайызы-даа 95 балдыг алган Каа-Хем районда «Тинлелге» колхозтуң № 2 бригадазынга, «Коммунизмче оруг» колхозтуң № 1 бригадазынга, ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң № 2 бригадазынга, «Кызыл тараачын» совхозтуң № 2 бригадазынга болгаш «Сала» совхозтуң № 1 бригадазынга «Чер ажылының бедик культуразының бригадазы» деп атты тывыскан болгаш I чергенин дипломнарыбиле, «Урал» (М-66) деп мотоциклдер-биле шаннаан.

Кайызы-даа 93 балдыг алган «Россия» совхозтуң ногаа звеноzунга, ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң картофель звеноzунга «Чер ажылының бедик культуразының звеноzу» деп атты тывыскан болгаш II чергенин дипломнары-биле база звенонуң муриакчыларынга берии дээш УАЧД-ге баар үш-үш путёвкалар-биле шаннаан.

Конкурстуң негелделерин бүрүн күүсеттээн болганындан ажыл-агыйларга болгаш звеноларга бирги черлерни тывыскаан.

Чөвүлел хурал

ДОСААФ-тың область болгаш край комитеттериниң дарганарының Бүгү-россия чөвүлел хуралы февраль 26—27 хүннеринде болуп эрткен. СЭКП-ниң XXIV съездизиниң болгаш СЭКП ТК-ның декабрь (1973 ч.) Пленумунуң негелделеринге дүүштүр ДОСААФ организацияларының кылып чорутkан ажылының түннелдериниң база соруглаларының дугайында илеткээри ССРЭ-ниң ДОСААФ ТК-ның даргазы, Совет Эвилелиниң үш дакпыр Маадыры, Ужар чүүдүү маршалы А. И. Покрышкин кылган.

ДОСААФ-тың чон ортузунга шериг-патриоттуг, кампалалмассалыг ажылдарны улам ынай экижидеринче, ниитилелдиң эге организацияларының ажыл-чорудулгазын идепкейжидеринче, Чепсектиг Күштерге специалистерни болгаш улус ажыл-агыйынга массалыг техниктиг мергежилдин кадрларын белеткээринин шынарын экижидеринче, спорттуг шериг-техниктиг хевирдерни хөгжүдеринче, ДОСААФ организацияларының материал-техниктиг базаларын быжыглаарынче улуг кичээнгейин ол хуралта утландырган.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнүң кандидат, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы М. С. Соломенцев ацаа чүве чугаалаан.

ОЛЧЕЛДӨШКЕН РЕСПУБЛИКАЛАРДА

РСФСР

Картофель ажаан алыр ККМ-4 дөрт чаа комбайнарны «Ржевельмаш» будурулге каттыжышкынны калбаа-биле кылып үндүрүп эгелээн.

Оа будурулге черниң кол инженери П. Орловтуң чугаалаан турары болза:

— Моон мурнуундагы «Дружба» комбайн ийи одурутkан картофель казып турган болза, бо чаа машина харын угда дөрт одурутkун дүжүдүн ажаан аарыы-биле оон ылгалып турар. Оон ап кээрге, оон будурукчуулуг ийи «Дружбага» деп шыкаажыл. ККМ-4-түң картофель йалын, ажаар кезээ таарымчалыг кылдыганындан картофельди довуraktан эки арыглаан, аштаар пынарлыг.

Бо чылын картофельчилер ыяшыг ийи муң бедик будурукчуулуг машиналарны алыр.

УКРАИНА

Старокраматорскиниң Орджоникидзе аттыг машина кылыр заводу сайзырангай тургузуулуг он тонна денгилиг улуг маскаиы кылып үндүрүп эгелээн. Ыядыг механиктиг маска машина кезектерин шиг демирден дарганнаан, кылыр болгаш автомобильдиң азы тракторнуң-даа өөрөн будун демирден 5-де секунда иштинде кыза шаап каар арталыг. Оон соонда ону улуг-даа эвес хоюглап, кылган соонда белеп болур.

Ол чаа херексел мурнуунда ыядыг агрегаттар ышкаш четпестер чок. Оон мурнуунда ыядыг маскалар дөзүүге көөп дүжер мурнуунда өрү-куду артык шимчошкин кылып, өөрөн эвес үени халас эрттирип турган. Конструкторлар ол четпес чорукту узуткап шыдаан болгаш агаар чарыгдалы үштүн бириигге эвээжээн.

КРАМАТОРСК.

БЕЛОРУССИЯ

«Беларусь» деп пианино чараш аян-шинчилиг апарган. Оларның хаарыкан ам Италияга кылган тускай автоматтыг станоктар-биле кылып турар. Ол станоктар материалды тергиин эки кылдыр хоюглап, будуур арталыг. Фабрикага ыядыг станоктарны ажыглаан эгелээн соонда, хол-биле кылыр ажыл чок болган, күш-ажылдың будурукчуулуу узатkан. Фабрика бо чылын эрткен чыдарынынга денгээрте, оон ийи муң төй пианинову кылып үндүрер.

Ол пианиноларны Барыын Европаның дыка төй концерт залдарындан болгаи бажыңнарындан дыынап болур. Оларны Франциязже, Испаниязже, Голландиязже, Норвегиязже чорудуп турар, а бо чылын Италияже бир-де дутаарында чорудар деп турар.

МИНСК.

МОЛДАВИЯ

Молдавияның Рыбницк районунга эрге-дүрүм пропагандазының шалыпчы он хонуун эрттирген. Ону партия райкомунуң чанында тургускан эрге-дүрүм пропагандазының талазы-биле чөвүлел доор төй-ниитилиин чаа организациязының саналы-биле эрттиргеи.

Чөвүлелде административтиг органнарның ажылдакчылары, башкылар, журналистер, улусчу дружининиктер киргеи турар.

Рыбницкиниң ол шалыпчы он хонуунуң киржикчилерн мурнуундагызы ышкаш лекция кылып, фильмнер көргүзери-биле кызыгаарлаттынмаан деп Молдавияның Юстиция министерствозунга баарга, СЭТА-ның корреспондентизинге дыынаткан. Ол чөвүлел будурулгелерниң, колхозтарның удуртукчуларының, күүскомнарның, партия, профзвилел, комсомол организацияларының ажыддакчыларының совет хоойлу-дүрүмнүүн кол-кол айтырыгларының талазы-биле өөредилгезин база организастаган.

Республиканың оон-даа өске 28 кодээ райониарында партия райкомнарының пропаганда болгаш агитация киддистериниң чанында ыядыг чөвүлелдерни база организастаан.

КИШИНЕВ.

(СЭТА-ның корр.).

Апрель 20—Коммунистиг субботниктиң хүнү

28,6 МУҢ РУБЛЬДИ КИИРЕР

Бүгү делегейниң күш-ажылчы кижилериниң башкызы Владимир Ильич Ленинниң төрүттүнгеи хүнүнге алдар болдуруп, апрель 20-де Коммунистиг субботниктың организастаар дугайында Москваның мурнакчы будурулгелериниң коллективтеринин эгелекчи саналын Тываның ажылчы чоннары, бүгү чуртта ышкаш, ында-биле деткип турар.

Субботниктың организастаарынга тураскаатkан митингилер ийнысылал Кызылдың үлетпүр будурулгелериниде, тудуг, транспорт болгаш өскедээ организацияларында эртип турар. Кызылдың эът комбинадының коллективинге дүүн болган митинг политиктиг бедик көдүрүлүшкүнүнү байдалынга эртиеи.

Мал согар цехтиң коллективи ол хүн ыландан ажыр 16 тонна эътти будурер, колбаса цегинниң ажылдакчылары 2 тонна колбасаны планнан артыкка кылыр, үс кылыр цехтен 400 кг бедик сорттуг үстер киирер. Комбинаттың тудугжулары 150 рубльди ажылдан бээр болган.

Комбинаттан ол хүн ынтын-биле 28,6 муң рубльдиң продукциязын субботниктың фондузунга ажылдап бээр деп хүлээгеии хуралдық киржикчилери алгаи.

С. КОНСТАНТИНОВ.

ХҮЛЭЭЛГЕЛЕРНИ АЛГАН

В. И. Ленинниң төрүттүнгеи хүнүнден бээр 104 чыл оюнга алдар кылдыр апрель 20-де Коммунистиг субботник эрттирер деп Москваның мурнакчы будурулгелериниң эгелекчи саналдарын бистип республиканың күш-ажылчы коллективтери деткээн.

Коммунистиг субботник эрттирер дугайында саналды ийнысылалга эң баштай Кызылсадыг коллективиниң ажылдакчылары ынын-биле деткээн. Анаа болган митингиге партия эге организациязының секретары Д. С. Чистаев чүве чугаалаан, мынча дээн:

— Пролетариаттың үлүг баштыкчызы В. И. Ленинниң төрүттүнгеи хүнүн күш-ажылчы байыр-биле демдеглээри совет кижилериниң чаагай чанчылы апарган. Ынчангаш бистиң хөй кижилиг коллектививис москвачыларның саналын деткип, апрель 20-де коммунистиг субботникке чаңгыс кижи дег үнер дээринге чиганнаг турбас.

Дараазында сөс алган № 41 садыг будурулгезиниң үлүг садыгжызы Т. Кыргыс, № 12 садыг будурулгезиниң директору Б. Степанчук, Кызыл-садыгның садыг кылдызының товароведи Г. Тонких олар чүве чугаалаан, коммунистиг субботник дугайында москвачыларның саналы дыыналын кээри-биле, ону коллективтер үлүү-биле чүүлүгүзүнүп үткаан болгаш ол хүн чүү кылырыл, анаа белеткелди канчаар чорударын төлевилеп турар дээрин дыынатканнар.

Кызыл-садыгның коллективи ол хүн ажылдаап, беш чыдың фондузунга 600 рубльди шилчидер.

(Бистиң корр.).

КҮҮСКОМ ДАРГАЛАРЫНЫҢ СЕМИНАРЫ

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумуу болгаш Министрлер Чөвүлели Кызыл хөөрай болгаш райөөнар Советтериниң күүскомнарының даргаларының семинарын чыылдырган.

Семинарның киржикчилеринге республиканың Дээди Совединиң Президиумунуң, Министрлер Чөвүлелиниң, партия обкомунуң болгаш Күрплановтың чамдык министерстволарының, эргелелдерниң харысалгалыг ажылдакчылары лекцияларны номчаан. Депутаттарның эрге-хүзээлгелеринии дугайында ССРЭ Хооблузунга холбаштыр Советтериниң организас-массалыг ажылын улам ынай сайгыраигайжыдары, Тываның үлетпүр болгаш экономиктиг районнарының хөгжүдеринин кол угланышкынары, тоску беш чылда республиканың улус ажыл-агыйын хөгжүдеринге чер-чер Советтериниң ролю, кадрларны шилип, таарыштыр тургузар болгаш кижизидеринин ленинчи принциптери, Советтерни сан-хөөзүү, хөөрайларны база чурттакчылыг суурларны төлевилеп, тудары болгаш делегей байдалының дугайында лекцияларны олар улуг сонуургал-биле дыынаан. Кызыл хөөркүүскомунуң ажылынын дүржүлгалы-биле таныжылга болган.

Семинар Красноярск хөөрайга уламчылаар. Семинарның киржикчилери Красноярскиже ужудуп чорупканнар. Олар анаа Красноярск крайның Киров район, Березовскуур Советтериниң ажылы-биле танышкып, Советтер ажылынга хамаарышкан ажыктыг хөй үүлдерни билип алырлар.

Ш. КАНДАН.

Социалистиг чарыш — чогаадыкчы идепкейниң үндезини

ЭРТКЕН ЧЫЛДЫЫН БЫЖЫГЛАВЫШААН

СЭКП ТК-ниң партияга, совет улуска Кыйгырыы база кодээ ажыл-агый ажылдакчыларының мал болгаш чер ажылының продуктуларын будуреринге болгаш белетиргээрин ковудедирип дээш СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның Бүгү-эвилел социалистиг чарышының дугайында доктаалы кодээ ажыл-ишчилериниң чорудар ажылының дайынчы программаны апарган. Бо төөгүлүг документилерде эйыткан сорулгаларны чедиишкинниг күүседир сорулгаларга-биле Таңды районда ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң ажыл-ишчилери аъшаа чарыгдалдарны үндүрүп турган хөй, эки шынарлыг продукцияны Төрээн чуртка бээрин шиитиргээн, амгы үеде күжелиишкинниг ажылдап турар.

Тоскуу беш чылдың тодарадыкчы дөртку чылында совхозтуң мурнуунда сорулга улуг: 550 тонна эът тиг, 2250 тонна сүттү, 37 тонна дүктү садар болгаш гектардан-на 11,5 центнер тараанды өстүргеш, 8000 тонналы күргүне шыгжамырынче киирер. Бир гектар черден 95 центнер картофельды, 135 центнер ногаа аймаан өстүрүп, ажаар. Ол ышкаш инектен-не 2580 кг сүттү, бир хойдан 3,1 кг дүктү, төрүүр чүс баш малдан 92 хураганны, 85 бызааны камгалап алыры көрдүнген.

Совхозтуң дирекциязы, ында партком, ажылчын комитеди болгаш өске-даа хөй-нийтиг организациялары ажыл-ишчилерни күш-ажылчы чедиишкиннерже мобилизастаар, оларның инициативазын көдүрер талазы-биле авазы эвес хемчегларни эрткен чылын ап чоруткан. Шиитпирлиг үшкү чылдың даалгаларын ажыр күүседир дээш социалистиг чарышты организастаарынче кичээнгейни күштелдиргеш. Чарышка ажыл-агыйның бүгү-де адырларында ажыл-ишчилер хаара туттунган. Салбырлар, фермалар, бригадалар аразынга болгаш түс-түс мергежил аайы-биле чарышка хөй-хөй мурнакчылар илереэн. Эрткен чылын № 1 салбырдан аңгыда Кара-Булук сүт-бараан фермазы бир инектен 3268 кг сүт саггаш, хүлээлгээн ажыр күүсеткеш. № 2 хову бригадазы гектардан-на 12,5 центнер тараанды өстүргеш, бүргү ажаан алган болгаш күскү чер ажарыгаазын эки шынарлыг чоруткан. Бо мурнакчы коллективтер совхозтуң дирекциязының, парткомунуң, ажылчын комитединиң шөлчиир Кызыл туктарын чаалап алган болгаш акша шаңналыны база алганнар.

Тус-тус мергежил аайы-биле социалистиг чарыштың тиилекчилери: саанчы З. Феодько бир инектен 3840 кг сүттү саггаш, хөвээ-биле, төрүүр 100 хойдан-на 116 хураганны алган С-О. Ооржак, бир инекке онаашыр хөй немелде деазынга алган янек кадарчызы Д. Ооржак олар телевизор-лар-биле, чолаачы А. Давыдов магнитофон-биле, мурнакчы механизатор В. Чувашов «Восход» деп мотоцикл-биле шаңнатканнар. Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжының тиилекчилери 6 малчын, 6 механизатор чазактың шаңналдары — орден-хөвыналар-биле шаңнатканнар.

Эрткен чылдың чедиишкиннерин быжыглап, арга-дуржулганы ажыглап тургаш, тодарадыкчы чылдың даалгаларын ажыр күүседир дээш шудургу ажыл-херектер декабрь айда-ла эгелээн. СЭКП ТК-ның партияга, совет улуска Кыйгырыынга сорук киргеш, эде көрдүнген чаа социалистиг хүлээлгени алганнар.

Бо чылдың социалистиг чарыжында чаа түүлдер база бар. Мал ажылдакчыларының тиилекчилерин 100 балл (сан) система-биле тодарадыры көрдүнген. Ында пиитиниң малын рационовбиле шын чемгерери, кажаа-хораанның байдалындан эгелээш, малчыннарның амыдыраа-чурттаалгазын, оларның ооран-бажыңының арыг-чиевери, уругларының өөредилгезинге чедир негелделер киргеп.

Чарыштың чоруп турарын түүнээ көөрү-биле партком кежигүннери тускай үүлүшкүннерни кылып турар. Оон составында херээженнер човүлелиниң кежигүнү, мал болгаш кижи эмчилери доктаамал киржип турарлар. Көрүлдениң түүнелинде үс санны алган малчын социалистиг чарыштың тиилекчизи болуур.

Эрткен ийи айларның дургузунда хөй кадарчылары С-О. Ооржак, Д. Ховалыг, К. Монгуш олар чарыштың шуулу негелделерине хөй санварны ап, бедик көргүзүгнү чедип алгаш, вымпел болгаш өртектиг шаңналды алганнар. Бо чылын чарыштың көргүзүгдерин чедир күүседип турар мурнакчыларның саны ай санында-ла ковудеп турар. Чүгле январь айның түүнели-биле алырга 18 саанчы, 12-ниек кадарчызы, 9 бызаа ажаакчызы чарыштың негелделерин эки күүсеткеш, шаңналды алганнар. Чарышты шөлчиир организастаарга элээн дээштиг боон турар.

Малчыннар кышкы иштин чымыжын шудургу чорудуп турары-биле бо чылын бир инектен саанган сүт, немелде деазын эрткен чылдыңдан хөй болуп турар. Февральдың эгезинге чедир совхоз бирги кварталдың продукция будуруп үндүрериниң планын — сүттү 42,8 хуу, эътти 36,9 хуу күүсеткеп.

Совхозтуң Дооре-Хадың болгаш Алаак сүт-бараан фермалары мурнунда чылдарда чарышка коргүзүг талазы-биле үргүлүү ортумак деп санадып турган. Эрткен чылдың төнчүзүнден эгелеп бо фермалар боттарының ажыл-чорудулгазын чоорту эжикжидип турар апарган. Ылаңгыя декабрь айның чарыжының түүнелинде олар эки коргүзүгүг болганнар. Дооре-Хадының сүт-бараан фермазы сүт саалдазын дыка көвүдеткен. Чаш бызааның хонукта немелде деазын 119,2 гр болган. Ында аныяк саанчы комсомолчу Зоя Монгуш, эрткен чылын бир инектен 3500 кг сүттү саар турган, 3800 кг сүттү сагган. Алаак сүт-бараан фермазының коллективи сүт саалдазын база көвүдеткен. Чаш бызаанын хонукта немелде деазын база-ла бедик болган. Бо ийи ферма декабрь айның чарыжында бирге, ийнги черни үлешкеннер. А январь айда Дооре-Хадың сүт-бараан фермазының коллективи сүт саалдазының ай планын ажыр күүсеткеш, совхоз дирекциязының, парткомунуң болгаш ажылчын комитединиң шөлчиир Кызыл туғун чаалап алгаш, акша шаңналына база четкеннер. Оларга алдар кыздыр совхоз төвүнге «Күш-ажылчы алдарның» туғун кодүргеп.

Амгы үеде совхозтуң механизаторлары көдээ ажылагый техниказының септелгезин доозар чыгай берген. Ында калбарган чарыштың түүнелин 10 хонуктан үндүрүп турар. Бо хүннерде 98 тракторнуң 70-зы, 94 сеялка болгаш шупту плиирлер септеттинген. Трактористер Б. Сүлдүм, Н. Баргындосов септелгеде хүн нормаларын 140—150 хуу, күүседип, чарыштың тиилекчилери болган. Цехтер аразында шөлчиир вымпелди токарлар цеги чаалап алган. Мурнакчы токарлар Н. Тимков, Д. Волобуев олар септекчилериниң чагыгларын чогуур үезинде, эки шынарлыг күүседип турарлар. МТМ-де партия эге организациязының секретары П. Усков механизаторларның мергежилин бедидериниң өөредилгезин бөгай эвес организастаан. Ында өөредилге айда ийи катап, суббота хүнүнде эртип турар. Оларның мергежилин бедидеринден аңгыда, экономиктиг биликин бедидер хемчегларни база ап турар.

Партком ажыл-ишчилерниң ортуузунга политмассалыг болгаш организастыг ажылдың хемчегларни чорударда, хөй-нийти организацияларынга даянып, ажылды план сөзүгаар чорудуп, оон күүсединнин хынаддазынга коммунистерни идепкейлиг киришпирип турар. Амгы үеде фермаларда, салбырларда, агитаторлар болгаш политинформаторлар быжыглаттынган. Олар график сөзүгаар лекция, беседаларны чорудуп, социалистиг чарыштың түүнелин үндүрүп, көскү агитацияның шимелде-деригезин тараптын доозанар. СЭКП обкомунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, облпрофсоветтиң болгаш ВЛКСМ обкомунуң бадылаанны 1974 чылдың социалистиг чарыжының негелделерин күүседир дээш совхозтуң парткому болгаш ажылчын комитеди ажыл-ишчилер ортуузунга партийжи организастыг болгаш политиктиг ажылды улам күштелдирип турар. Маңаа хамыктың мурнунда ажыл-ишчи бүргүү чарышка бедик түүнелди чедип алырынга таарымчалыг байдалды тургузар, чарыштың дээштинн бедидер, тиилекчилерге холбаштыр материалдыг база моральдыг шаңнал-макталды чөп ажылаар талазы-биле шудургу ажылдарны чорудар ужурлут бис.

В. ДАНДАР,
ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозта партком секретары.

Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунда

КОНТРОЛЬДУ КҮШТЕЛДИРЕР

Депутаттарның эрге-хүлээлгелериниң дугайында ССРЭ Хоойлузунга дүүштүр сонгукчуларның чагыгларының күүседиин Улуг-Хем районнуң чер-чер Советтеринде боттандырып турарының дугайын Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң хуралынга чугаалашкан. Бо айтырыг талазы-биле Улуг-Хем райкүүскомнуң даргазы Д. С. Куулардың иденгелин анаа дыннаваш, районнуң чер-чер Советтери чамдык ажылды кылганын демдеглээн.

Сонгукчуларның чагыгларын Советтериниң сессияларынга чугаалажып, оларны боттандырарының хемчегларин ажылдап кылган. Күүседири-биле хүлээп алган 232 чагыгның 169-зу күүсеттинген.

Депутаттарга сонгукчуларның чагыгларын ёзугаар Шагаан-Арыгның № 1 школазының үшкү корпузунга одалга системазын кылган. Баян-Кол, Ийи-Тал суурларда ясли-садтарны, Армеван, Алдыы-Шынаа суурларда чүнар-бажыңнарны ажыткан. Ак-Туруг суурда медицина ажылдакчыларынга чурттаалга бажының ажыглаага киргеп. Жданов аттыг совхозта шанны, хойнук, чаш хураганнарның чылыг кажааларын түзүп турар. Телевизияның радиореле шугумунуң түзүнүн дугайында айтырыг шиитпирлеттинген.

Ынчалза-даа районнуң кодээ Советтериниң хөй кезии чагыгларның үчүдүн болгаш оларны түннеп тургузарын ой-шаанда кылбайн, бүтүдеге көскү кылдыр чарлаарын четпес чорукан. Чагыглар күүседиин организастаарынга райкүүскомнуң киристери, Советтериниң чамдык доктаамал комиссиялары, депутаттары четпес киришкен. Ылаңгыя «Улуг-Хая» совхозка ажылчыннарның чурттаалга бажыңнарын тудар болгаш септеер, Ийи-Тал, Арыг-Бажы суурларның чанында Улуг-Хем эриинге чалдар тургузар дугайында болгаш өске-даа чамдык чагыглар күүсеттинмейн турар.

Районнуң чер-чер Советтериниң күүсөмнарыының чагыглар күүседиинин талазы-биле ажылының кошкак болуп турарынче райкүүскомнуң (даргазы Д. С. Куулар) кичээнгейин республиканың Дээди Советиниң Президиумуу углаидырган. Ол четпестерни чайладырын, күүседири-биле хүлээп алган бүгү чагыгларны боттандырарының хемчегларин алырын райкүүскомга дааскан.

ДОКТААЛДЫҢ КҮҮСЕЛДЕЗИН ХАНДЫРАР

«Арагалаашкынга болгаш алкоголизмге удур демиселди күштелдирер талазы-биле хемчеглер дугайында» СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалларын болгаш РСФСР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Чарлыының республикада күүседиинин талазы-биле айтырыгны база ол хуралга чугаалашкан. Партияның болгаш чазактың үстүнде доктаалдары республиканың Советтериниң, административтиг органнарның, хөй-нийтиг организацияларының чамдык черлеринде арагалаар болгаш коруп-чуруум үрээр факчыларны чайладыр дээш ажылын идепкейжиткен.

Моон-биле ында чамдык Советтериниң, административтиг органнарның, будуруглелериниң, албан-организацияларының ажылында четпестериниң барын Дээди Советтиң Президиуму демдеглээн. Арагалаашкын-биле демисел талазы-биле чер-чер Советтериниң күүсөмнарының чанында комиссиялар бо ажылче хөй-нийтиин четпес хаара түүдүп турар. Арагалаашкынның болгаш оон уржуундан ажыл шагы үзер, коруп-чуруум үрээр, кемниг херек үүлгедир чоруктарны чайладыр талазында дүүн турар. Арагалаашкынның болгаш оон уржуундан ажыл шагы үзер, коруп-чуруум үрээр, кемниг херек үүлгедир чоруктарны чайладыр талазыны чайладыр дээш ажылын идепкейжиткен.

Моон-биле ында чамдык Советтериниң, административтиг органнарның, будуруглелериниң, албан-организацияларының ажылында четпестериниң барын Дээди Советтиң Президиуму демдеглээн. Арагалаашкын-биле демисел талазы-биле чер-чер Советтериниң күүсөмнарының чанында комиссиялар бо ажылче хөй-нийтиин четпес хаара түүдүп турар. Арагалаашкынның болгаш оон уржуундан ажыл шагы үзер, коруп-чуруум үрээр, кемниг херек үүлгедир чоруктарны чайладыр талазыны чайладыр дээш ажылын идепкейжиткен.

Моон-биле ында чамдык Советтериниң, административтиг органнарның, будуруглелериниң, албан-организацияларының ажылында четпестериниң барын Дээди Советтиң Президиуму демдеглээн. Арагалаашкын-биле демисел талазы-биле чер-чер Советтериниң күүсөмнарының чанында комиссиялар бо ажылче хөй-нийтиин четпес хаара түүдүп турар. Арагалаашкынның болгаш оон уржуундан ажыл шагы үзер, коруп-чуруум үрээр, кемниг херек үүлгедир чоруктарны чайладыр талазыны чайладыр дээш ажылын идепкейжиткен.

Моон-биле ында чамдык Советтериниң, административтиг органнарның, будуруглелериниң, албан-организацияларының ажылында четпестерни Дээди Советтиң Президиуму углаидырган. Ол четпестерни чайладырын, күүседири-биле хүлээп алган бүгү чагыгларны боттандырарының хемчегларин алырын райкүүскомга дааскан.

Найысылалда тудугжуларның Борис Белков баштаан коммунистиг бригадазы үени мурнап, ам бо чылдың майның үлүүнде ажылдап турар. Пландан ажыр хөй муң кубометр туйбуну салган, бетонну кыткан. Арматура болгаш өске-даа тудуг материалдарының талазы-биле кайналга чедип алдынган. Ол бүгү дээрге бригаданың кежигүннериниң мергежилиниң белээни-биле чедип алдынган.

ЧУРУКТА: бригаданың ээ мурнакчылары В. Ильин, Ю. Чащухин, Ф. Лихотузов олар ажыл үезинде.

А. НЕВОЛИННИҢ фотозу.

ШЫННЫҢ ПОЧТАЗЫНДАН

АДА-ИЕ ШКОЛАГА

Чоннуң күжү-биле школага чыл бүрү оттулар ыяш белетиргээр чорук бисте чаңчыл апарган.

Арыг-Бажы суурнуң чурттакчыларының, ында ада-иениң бир хүн ажылы организастыг болгаш эки түүнелдиг болган. Школаның келир өөредилге чылынга 85 кубометр ыяшты белетиргээн, оон 30 кубметрни школа чанында эккеп дүжүрген.

О. Тавва.

• • •

КЫШТАГЛАРЖЕ

Жданов аттыг совхозтуң малы 58 мезен черде хүр кыштаглап турар. Бо чугула ажылга механизаторлар идепкейлиг киржип турар.

Чыл эгезинден бээр кыштагларже ниитизи-биле 847 тонна сиген, 180 тонна хоолулуг чем, 400 тонна нонцентрат, 70 тонна дус чедиртинген, малчыннарга 173 кубометр одаар ыяшты өөрткен. Бо ажылга Б. Начын-оол, С. Дүмбараа, А. Седен-оол база өскелерде-даа эки киришкен.

Д. Шулуу.

• • •

ЧАҢГЫС ХҮНДЕ

«Мурнакчы» колхозтуң төвү Шуй суурнуң чурттанчылары шеф ажылынга кончуг идепкейлиг чон. Малчыннарга дузалаар, ниитиге ажыктыг өске-даа үүле-херек будуреринге организастыг.

Февральда бир воскресниикке чүс ажыг ниижи киришкен. Шефчилер ол хүн Шуй ортумак школага база ында кадыкшылга школазынга ниитизи-биле 136 кубометр одалга ыяжын белетеп берген.

К. Семис-оол.

• • •

ТҮҢНЕЛИ ЭКИ

Кыштагларга мал чемининг нурлавырын тургузар сорулга-биле «Улуг-Хая» совхоз субботник организастаан. Аңаа хөй санныг кижи, 20 ажыг автомашина, 30 хире трактор киришкен.

Алаңы-Шынаа сүт-бараан фермазында база шээр малдың чамдык кыштагларынга ниитизи-биле 60 тонна сигенни ол хүн чедирген.

Т. Ондар.

• • •

ЧЕТТИРГЕНИН ИЛЕРЕТКЕН

Кара-Хаак школазымның башкылар коллективи, үстүнү класстарның өөренииилери төрээн совхозунуң малчыннарынга барып дузалажыры чаңчыл апарган. С. Салчактың кыштаанга чоокта болган ажыл эки организастыг эрткен.

Шефчилер 850 хөй кирер кажаанын иштин коптарып арыглаан. Хоюнук амгы хүр байазалын, социалистиг хүлээлгезин чугаалаваш, малчын шефчилерге өөрүп-четтиргенин илеретken.

З. Бүрүмей.

Республиканың херээженнер човүлелеринде

ШУДУРГУ АЖЫЛ—ЭКИ ТҮҢНЕЛДИ БЭЭР

Шиитпирлиг үшкү чылда Улуг-Хем районнуң херээженнер човүлелдери будуруглелерде болгаш көдээ ажыл-агыйда ажылдап турар херээженнериниң күжүн планныг даалгаларны, хүлээлгелерни күүседириниче мөөнеп, организас-массалыг хемчегларни күштелдиргеп. Од ышкаш районнуң херээженнер човүлелдериниң аразынга эң эки ажылдыг човүлел дээш социалистиг чарыштың калбарткан.

Районда онаашкан ажылваннге кылымаккай, хөй-нийтиин ажыл-херээнге идепкейлиг херээженнериниң саны чыл бүрүде өзүп турар. Ч. Соскармаа, Д. Сат, Ш. Эник-кыс, Ш. Парынмаа, С. Кара-Уруг, Т. Борбак, С. Көк-кат деэш өске-даа малчыннар 100 хойдан 95—125 чедир аная, хураганны камгалап алганнар. Оларның ады чүгле районда эвес, а республикада сураглыг апарган. «Х Улуг хурал» колхозтуң малчыны Соднам Кара-Урут 100 хойдан 115 хураганны остүргеп. Бо бөдүүн ишчиниң өг-бүлези үлегерлиг амыдырал-чурттаалгазы чедип алган деэш аңаа «Эң эки культурлуг чурттаалгалыг малчын өг-бүле» —деп вымпелди тывыскан. Бо дээрге чүгле эки ажылдаарының эвес, амыдырал-чурттаа аганың культуразын бедидериниге чүткүдүүр ажылдың херечээн-дир. Ындыг ажыл амыдыралдыг өг-бүлелер районда эвээш эвес. Сөөлгү чылдарда чазактың орден хавыяларыбиле 291 херээжен ишчилер шаңнатканнар.

Арыг-Бажында, Эйлиг-Хемде, Көк-Чыраада, Арыг-Узүүнде, Хайыраканда, Чаа-Холдө болгаш өске черлерде херээженнер човүлелдерн боттарының ажыл-чорудулгазын доктаамал экижидип, будуруглеге болгаш ажыл-херээнге деэштиг салдарны чедирип турар.

«УТКА 25 чылы» совхозтуң Арыг-Узүүнде херээженнер човүлели (даргазы В. Маспык) районда эң улуг човүлелдериниң бирээзи. Ында совхозтуң янзы-бүрү ажылагый адырларында 740 ажыг херээженнер хаара туттунган. 19 агитквартиралар культура-массалыг ажылдың төвү болу берген. Аныяктарның кежээки школазында 68 аныяк кыстар доктаамал өөренип турар. Эң эки ажылдыг човүлел деэш чарыштың негелделерин Арыг-Узүүнүң човүлели чедиишкинниг күүсеткеш, бирги черни чаалап алган. Човүлел СЭКП-ниң Улуг-Хем райкомунуң шилчиир вымпели-биле шаңнаткан.

«Улуг-Хая» совхоза Көк-Чыраанның човүлели херээженнерниң будуруглеге киржилгезинче улуг кичээнгейни салып турарындан ында херээженнериниң хөй нуруузу минарларны эрттирген. Ылаңгыя Чаа-Хөлдүң, Хайыраканның, Ак-Талдың херээженнер човүлелдеря семинарга бүрүн, чараш кылдыр дерип кылган чаа оглерин көргүскеня солуп болган.

Ус-шевелериниң уран холубиле дериттинген он чаа өглерни шиитпирлиг чылдың социалистиг чарыжының тиилекчилериниге байырладыг ёзу-биле белекке биргилээн. Мурнакчы малчыннар Ч. Соскармаа, Ш. Парынмаа, Т. Борбак олар болгаш өскелер-даа ындыг чаа оглерни алган.

Эрткен чылын районнуң херээженнер човүлелдериниң инициативазы-биле 153 малчыннар бажыңнарның чайгы септелгезин кылган, 73 хөй кажааларын арыглап аштаан болгаш 450 тонна сигенни белеткээн, 400 ажыг сакманшиктер хойнуларга дүзаалажыры-биле үнген. Човүлелдер хөй-хөй концерттерни, лекция, беседаларны организастап турар.

Эки ажылдыг човүлелдер-биле чергелештир оларның чамдыктары, ылаңгыя чайгы үеде херээженнер ортуузунга организас-массалыг ажылды кошкак чоруткан. Ындыгларга Алдыы-Шынаада, Кара-Талда, Шаңчыда, човүлелдерни хамаарыштырып болур.

СЭКП ТК-ның партияга, совет улуска Кыйгырыын районнуң херээженнер човүлелдери боттарының ажыл-чорудулгазынга удуртулга болдуруп, беш чылдың тодарадыкчы чылының планын чедиишкинниг күүседиринге идепкейлиг киржирин кол чугула сорулга кылдыр салган. Ынчангаш човүлелдер даргаларының болгаш активтиг чоокта чаа болган хуралынга районнуң херээженнер човүлелдериниң чаа кептериниң хевирлерин база аңаа көргүзүп делээн.

Д. ОНДАР,
СЭКП Улуг-Хем райкомунуң херээженнер ортуузунга ажыл чорудар килдизининиң эргелекчизи.

ИДЕПКЕЙ БЕДЭЭН

«Тыва кобальт» комбинаттың будуруглелеринде болгаш Хову-Аксы суурнуң албан организацияларында ажыл-ишчи херээженнер будуруглеге болгаш хөй-нийтиг амыдыралынга идепкейлиг киржип турар. Оларның чамдыктары будуруглеги нарын мергежилди шиитпээдип алганнар. Оларга гидрометаллургия бөлүнде аппаратчиктер В. С. Түмен-Хоонуң, Р. М. Екимованы, шуткулга-механиктиг цехте компрессор машинизи А. И. Екушеваны болгаш оон-даа оскелерни хамаарыштырып болур. Ол ышкаш башкылар Д. А. Кимова, Ч. Т. Чылбак, О. О. Ховалыг олар боттарының эрес-шудургу ажыл-херээ-биле чоннуң хүндүткелин чаалап ап турар.

Хову-Аксының херээженнер следунга будуруглеге болгаш хөй-нийтиг амыдыралынга идепкейлиг херээженнериниң аттарын чоргаарал-биле адаан. Аңаа херээжен ишчилериниң даарап кылганы уран-шевер ажылдарының болгаш аъш-чемининг делгелгезин база организастаан. Тыва тонну кончуг чараш кыддыр даарап кылганы деэш садыг ажылдакчызы Н. Матвеевага I чергенин, аргаан бөрттер база аржыылдар, кофталар болгаш өске-даа бөлүк ажылдарны киирген электрик Т. Чернухаваға II чергенин шаңналын тывыскан. Суурда ясли-садикте ажылдап турар херээженнер бөлүү ол делгелгелерге идепкейлиг киришкен.

Ол ышкаш аңаа бо суурда амыдырал хандырылга комбинадының даарап кылган чаа кептериниң хевирлерин база аңаа көргүзүп делээн.

О. КОРОДА.

АГИТКВАРТИРАЛАР ДАМЧЫШТЫР

«Шекпээр» совхозтуң Аянгаты салбырында херээженнер ортуузунга ажыл багай эвес организастаттынган. Суурда херээженнер човүлели политмассалыг болгаш кижизидикчи ажылды агитквартиралар дамчыштыр чорудуп келген. Оларның шупгузунда политинформаторларны быжыглаан. В. И. Ленинниң допчу намдарын өөренир тускай болгуң ажылдап турар. Оон аңгыда даарапылганың, чечек өстүрериниң, амданныг чемнер кылырының болгумнерн ажылдап турар.

Агитквартиралар аразында чарыштың түүнелдерни өй-ийде үндүруп келген. Чамдыкта кандыг-бир түүлге холбаштыр конкурсту чорудуп турар. Чижээ, бо чылдың будуулуунде арттырган конкурска пенсионер Монгуш Орзанмаа Чадамбаевна тиилекчи болган. Ол хөй-нийтиг ажылынга идепкейлиг киржип турар, оон уругларының өөредилгээн база аъш.

Агитквартиралар аайы-биле 119 рубльди чыгган. Тазбың фондузунче шилчиткен. «Аян», «Хаяа», «Херел» аттыг агитквартираларның ажылы эки тургустунган. «Аян» агитквартирада хамаарыкып турар херээженнер малчыннарже ийи удаа мефтээшкинин организастаан. Мында чаа төрүттүнген уругга белек тыпсыры чаңчыл апарган. Ол ышкаш чурттаалга бажыңнарының арыг-мевер культурлуг байдалын доктаамал хынап турар. Оон аңгыда арагалаар, хөй-нийтиниң сагылга-чуруумун үрээр кижилерни агитквартира хуралынга тургузуп чугаалашкаш, оларның четпестерин эдериниге дээштиг салдарны чедирип турар.

Улус өөредилгезиниң шугумунга 32 чыл хире ажылдап келген хоочун башкы Куулар Санчаевна Хорбин бо агитквартираның ажылын мергежилдиг башкарып, ылаңгыя уруглар кижизидилгезиниң айтырыгларынче улуг кичээнгейни салып келген. Өөреникчилериниң тус-тус эртемнерге алган демдээн агитквартираның тускай булуңунда аскан, кошкак өөредилгиг уруглериниң адаелери-биле доктаамал харылзаанны тудуп, оларга эргежок чугула сүмелерни берип турар.

Колхозтарда отчёттар болгаш соңгулдалар

БОТ-ХАРЫЫСАЛГАНЫ БЕДИДЕР

Улуг-Хем районуң «Х Улуг хурал» колхозтуң колхозчулары каш хонук бурунгаар болган отчёттуг хуралынга эртиен шинтипрлиг чылда кылып чоруткан ажылын чугаалашкан. Отчёттуг үениң дургузуунда кылдыгган ажылдың дутаймында илеткелди колхоз баштаар черинниң даргазы М. Ч. Шогжал кылган.

Колхоз даргазы илеткелии доссуптарга зал кезек ыржым тургап. Харын-даа кижилерниң минда-мында улуг тынгыдааны дыңналгылаар, колхозчулар «таан-даа, чединшкинерниссе ол-ла бе найт» дээнзиг бот-боттарывиче көрүшкүзээн. «Ат болган чүве-дир оң, күжүр чонум. Бо хүндеп эгелеп бодаңып, кыспас болза, ажыл-агыйывыс сандараар дей бергеп-дир»—деп, бир улгады бергеп колхозчу сагыжы достүмейн чугаалады. Колхозчуларны чүү бодандырыпканыл? Ам аңаа доктаалынар.

Колхоз эртиен чылын чүгле сүт бүдүрериниң болгап оны күргүнеге садарының планын күүсткеп. Саанчылар Т. Болдук, М. Анчимаа, М. Үйнүк, В. Суунак, Б. Сарыг-оол, А. Шойнуу, Ш. Чанчынмаа, М. Кек олар алган хүлээлгезин күүсткеннер. Ол ышкап хойжулар А. Содунам, Ч. Чигжит-оол, Б. Доржаң олар чүс хойга онзаштыр 115 чедир хураганны ап, мурнакчыларның одуруунда киргеннер.

Колхозтуң экономиказының кол үндезини — мал ажылы. Малдың баш санын өстүрер болгап оон продуктулуг чоруун бедидер талазы-биле эртиен чылгы көргүүглер дыка кудуку деңнелде. Колхоз 1972 чылда төрүүр чүс хойдан 72 хураган алган болза, эртиен чылын чүгле 56 хураган алган. Харын-даа чамдык хойжулар Ч. Араккаа, С. Кыызоол, С. Балчыр-оол олар чүс башка онзаштыр чүгле 17—25 хураган алган. Малдың чаш төлүн менди камгалап алыры мындыг кудуку деңнелде турда, оон баш санының өзери берге дээрэи билдингир. Ол ышкап чүгле эртиен чылын 4900 баш мал ямы-бүрү чылдагааннар-биле хораан. Оон уламыңдан мал ажылының каража 186 муң рубль түңүг болуп турар. Бо акша-биле колхоз «ГАЗ-51» деп марказыг 71 автомашинаны, «Белорусь» деп 60 тракторну садып ап болур турган. 1972 чылда колхоз бир хойдан 2,2 килограмм дүк кыргып алган, а эртиен чылын ол көргүзүг чүгле 1,8 килограмм болган. Күргүнеге саткан дүктүң 90 хуузу куду шыварлыг боол турар. № 3 хойжу бригаданың хойжулары Сандак Оюн 520 грамм, Дадар-оол Чамзы 800 грамм дүктү хой бүрүзүндеп кыргып алган. Ол ышкап дүк планынга кирген турган 2782 баш хой кыргылда мурнунда өлүп база читкенн-биле чаңгыс-даа грамм дүк бербейн барган.

Мынчап кээрге колхоз эртиен чылын күргүнеге 78 тонна дүк садар тургап, оозун чүгле 78,8 хуу күүсеткеп. Байдал бо хире берге турда, 98 килограмм теве дүгү бо хүнверге чедир складта будалып турар таварылга база бар.

Күргүнеге садып турар малдың күш-шыдалы кошкак. Моон кол-ла чылдагааны малдың чайгы одарлаашкының эки организзаставланында. Малчыннар чүгле машина оруктуг черлерге сыңмарлажып чайлаар, эки оттуг, серинн чайлагларже четпейн турар. Мынчангат колхозтуң эртиен чылын күргүнеге саткан малының ортумак деңзизи мындыг: бода мал—268, таар мал —31 килограмм. Моон үржүүдан колхоз 370 тонна эът дужаар тургап, ону чүгле 313 тонна чедиргеп.

Мал бажының хораар чоруу колдуунда-ла малчыннарның хамаарышкан ажылынга ээ-харыыталга чок болуп турарыбиле тайылбырлаттынар. Эртиен чылын 64 малчын колхозка өрелиг турган. Оларның 28-ин үе санашкан болгап 14-үнүң хөрээн суд, прокуратура органнарывиче шилгиткеп. Мынчалзажок чыл төнүүзүнде нинти өрелиң түңү 39 038 рубль болган. Эң ылангыя малчыннар Т. Күскежик—8055, К. Молдурушку — 4425, А. Күржеп—1855, М. Түлүш—2182 рубль өрелиг болуп турар. Бригадирлер малчынарның малын ой-шаанда сапаа, отчёттарны шингыы чоруун турган болза, мындыг ялзылыг четпестер турбас ийнек. Оон аңгыда малчыннар чыл санында керээ чарбайн турар. Оон уламыдан малчын кижи өрелыын каарга, ону судка бээр барымдаа чок болуур таварылгалар база бар.

Мал тарын боозадыр болгап хой кыргыыр пунктулар колхозта чүгле чаңгыс черле бар. Оон уламы-биле ол ажылдар ой-шаанда организастыг эртпес, доктаамал саадаашкыннарга таваржып турар. Малды тарын боозадыры барыкла план чок чоруун келгеп. Чаш малды чогуур хуусаада иезинден чарбас, ону сентябрь айга чедир саададып турар. Ол ышкап күргүнеге садар малдарны түскай коданнарга үзүп, оон семиртилгезинче сагыш салырын база үксаажыдыга ажылын чүгүдүлап көөрүп колхозчулар хураага саналдаан.

Чер ажылында база-ла өөренүүг чүве чок. 1972 чылда колхоз бир гектар тарылга төлүнден ортумаа-биле 5,8 центнер дүжүттуг алган болза, эртиен чылын чүгле 3,3 центнер дүжүт алган. Ол хамаанчок 1000 га тараанны кандаашкынга сылдаат, үнүүр бижээн. Мынчап кээрге колхоз күргүнеге чапгыс-даа килограмм тараа киирбээн болгап мал чемнятге беэйн бергедээшкиннерге таварышкан. Бо бүгүнүң үржүү чүдел дээрге, агротехниканың сагымдаг, чемиичидилгени четпес чоруудуп, тараанны малга чиртип, суггарылганың ыңарын нудуладып, ашгыс аңдарылганын агровомнарның хынап бөрбейн туроруында. Ол шыкаы колхозта тарылга шөлүнүң чүгле 17 хуузу мал чемининг курлавырынга онаажып турар. Ол шөлдер шупту суггат чок.

1972 чылда колхоз мал болгап чер ажылындан 336 муң рубль арыг орулганы киирип алган, а 1973 чылда орулга чүгле 33 муң рубль четкеп. Эртиен чылын колхоз бүдүрүлгезинге 408 колхозчу ажыддаар ужурлуг турган болза, күш-ажыл кылыр кижилериниң саны 420 болган. Бир колхозчу чылда 754 рубль ажылдан алыр тургап, херек кырында 918 рубльди алган. Мынчан кээрге орулга эвээш, а алыр акша көвүдеп турар шыкаамыл. Моон карааны-биле колхозтуң бүдүрген продукциязының бот-өртээ улгаткан.

Үстүнде айттынган четпестериниң тыптып турарының кол-ла чыддагаанары колхоз баштаар черинниң, түскай эртемнигларының бот-харыысалга чок, ажыл-агыйы эвес чоруудан боол турарын саналбергей эптер чугаалавышпаан, олче кичээнгейни доктаамал утландырарының чугулаазын айыткан. Илерээн четпестерни эдип алыры-биле чүү-даа мурнай, күш-ажылдың сагыга-чуруумун шингыы согыыры негеттиниң турар. Ол ышкап плеткелге социалистиг чарыш дугаймында чаңгыс-даа сес чугаалаанны элдептир. Күш-ажылдың бүдүрүкчүдүт чоруун чедип алырда, колхозчуларның оргузугга чарыштыг организастаары аажок чугула дээрэин үттүп болбас.

Тоску беш чылдың тодарадыкчы чылында баян-колчулар 12 муң ажыг чаш малды менди камгалап алыр сорулгалыг. Бо хүнверге чедир чүгле бир муң ажыг мал ооллаан. Мал ооллаашкының орайтан турары — оон эдерилгезин чылдың эки үезин бодавайн, өзалдап чоруткаңында. Мынчангат малчыннарның, түскай эртемнигларның, сакманшиктерниң мурнуунда харысалгалыг үе тургустуңуп турар.

Баян-колчулар бо чылын күргүнеге 350 тонна эътти, 75 тонна дүктү, 230 тонна сүттү, 130 тонна тараанны садар хүлээлгелиг. Боттарының мурнунда салдынган бо сорулганы күүседип шыдаар дээрэинге бижыг соруктуун колхозчулар хуралга плеретинчаан, социалистиг хүлээлгенин ап, Жданов аттыг совхозту социалистиг чарышка кыйгырган.

Колхоз баштаар черинниң даргазынга бо хуралдан Шангыр-оол Самбуевич Ондарны сонгаан.

В. СЕРЕН-ООЛ.
«Шынның» тускай корр.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

А. А. ГРОМЫКО СИРИЯДА

ДАМАСК. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко албан чоруу кылып, февраль 27-де Дамаскыда чеде берген.

Аэропортка А. А. Громыкону премьер-министриниң орлакчызы, САР-ның даштыкы херектер министри Абдель Халим Хаддам, ССРЭ-ниң САР-да элчизин Н. А. Мухитдинов болгаш албанның өске-даа кижилери үткүп алган.

Сирия чазактың талазының ёзугаар, Совет Эвилелиниң болгап Сирия Араб Республикаңның каймызынга-даа сонгуулгалдыг болуп турар айтырыглар талазы-биле бодаалдар солчур дээш чедип келген бис деп, Дамаск аэропортунга А. А. Громыко медеглээн.

Бистиң чурттарывыстың аразында найырал болгап кады ажылдажылга харылзаалары улам ынай хөгжүдериниң болгап Чоокку Чөөн чүкте байдалды таарыштыр шинтипрлээриниң айтырыгларынча кол кичээнгейни үлегидырар деп бодап турар бис.

Маңаа бир дугаар кээп турар болганымда, Сирияның найысылалы-биле танышып, бистиң сирий өөнүктеривис-биле, Сирия Араб Республиканың күргүне ажылдачылары-биле ужуражып болур аргалыг болганымга өөрүп турар мен.

Бистиң бо аян-чоруувус болза Совет Эвилелиниң болгап Сириянның аразында, бүгү тала-биле, чүүн-даа мурнуунда тайбың болгап делегейниң айыыл чок чоруулуг дээш, Чоокку чүкке бижыг тайбыңналы тургузар дээш тургустунган найыралдыг харылзааларны улам чыл ынай бижыглаарынга бараан болуп, бистиң ийи чурттарывыстың болгап тайбыңга ынаксшылдыг өске-даа бүгү күргүнелериниң эрге-ажыынга, тайбыңны бижыглаарының болгап делегейниң айыыл чок чоруулуг эрге-ажыынга бараан болур дээриниге идегелди илергейлеп тур мен.

АКШ-тың президентизи хүлээп алган

ВАШИНГТОН. (СЭТА). АКШ-тың президентизи Р. Никсон ССРЭ-ниң даштыкы садыг министри Н. С. Патоличевтиң болгап Америк-совет садыг-экономиктиг чөвүлелдиң директорларының алдары дээш Ак байыңга дуттеки шайгалга тургускан. Р. Никсон чымыгаңнарга чүве чугаалавын, ССРЭ биле АКШ-тың аразында садыг-экономиктиг харылзааларыңы хөгжүдээнин, олче кичээнгейни доктаамал утландырарының чугулаазын айыткан. Илерээн четпестерни эдип алыры-биле чүү-даа мурнай, күш-ажылдың сагыга-чуруумун шингыы согыыры негеттиниң турар. Ол ышкап плеткелге социалистиг чарыш дугаймында чаңгыс-даа сес чугаалаанны элдептир. Күш-ажылдың бүдүрүкчүдүт чоруун чедип алырда, колхозчуларның оргузугга чарыштыг организастаары аажок чугула дээрэин үттүп болбас.

Хүлээп алышкын үезинде Н. С. Патоличев Америк-совет садыг-экономиктиг чөвүлелдиң тургузукчу хуралының кирижикчилериге СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежневтиң байырлыг чагаазын номчаан. Л. И. Брежневтиң байырлыг чагаазында чугаалап турары:

«Америк-совет садыг-экономиктиг чөвүлелдиң бирги хуралының кирижикчилеринге совет удуртукчуларның болгап бодумнуң-даа өмүзөэнден үүрегтиң ханызындан байыр чедирип түр мен.

Америк бүдүрүлге бөлүктеринииң болгап чогуур совет организацияларның-даа сураглыг төлөөлекчилерин каттыштырган ол Чөвүлелдиң тургусканы — сөөлгү чылдарда бистиң чурттарның аразында харылзаалларда боол турар таарымчалыг чаартылгаларның илерөошкиннериниң бирээн боол турар-дыр. Оон-биле кады ол хире ат-алдарлыг организацияныңы тургускан соонда, ол садыгны, а тодаргайлаарга — Совет Эвилели биле Американың Каттышкан Штаттарының аразында экономиктиг харылзаалларының бүгү комплекизин калбаа-биле хөгжүдеринге идиг бээр хүлээлгелиг.

Бистиң чурттарның аразында экономиктиг харылзаалларның ынчаар хөгжүүр аргаларының барын болгап олар ийи чуртка боттуг ажык-дузаны берип турарын-даа тайылбырлаарынга бөгүн онза бадыткалдар хереглеттинмес. Бир эвес чүгле ийи-үш чыл мурнунда ССРЭ биле АКШ-тың аразында садыгның чылда хемчээли 200 миллион доллар ашпайн турган болза, 1973 чылда ол барын 1,5 миллиард доллар болганын сактырга-да билдингир-дир. Оон-биле кады ССРЭ биле АКШ-тың аразында садыглажымшкынынга ынаа хемчээли нептерен болгу деп улуг аргаларга амдаа дүүлиишпээн турар болгаш талаларның кайызынга-да нетейдээнинге четпейн турарын Чөвүлелдиң кирижикчилеринге чөптүү-биле демдеглээн.

Ында садыглажымшкынынга ээ-не улуг хемчээлдиг кылдыр калбартыры-биле кады экономиктиг харылзаалларның чаагай хевирлерин, оон-биле кады компенсанзига үндезилээш, үлетпүр талазы-биле улуг-улуг төлевилелдерни боттандырарынга кады ажылдажылга совет болгап америк улустарның кайызынга-даа эрге-ажыктарынга база-ла дүжүүн турарын амыдырал көргүзүп турар.

Кайы-кайызынга-даа практиктиг ажык-дуза-биле чергелештир Совет Эвилели биле Американың Каттышкан Штаттарының аразында садыг-экономиктиг харылзааларны улуг хемчээлдиг болгап тр хуусаалыг кылдыр боттандырары ийи чурттуң ынчаар харылзааларының бижыг түрүштүг болурунга боттуу-биле идиглиг болур ийнек. А оон-биле кады мындыг харылзаалар тайбыңны болгап улустар аразының айыыл чок чоруун бижыглаарының херээнге база бараан болур ийнек.

Совет-америк талаларның бедик деңнелге ужурашканының түңнелинде кол үндезиин документилерге, а ол ышкап элээн кап боттуг дугуржулгаларга ат салган зорук бистиң чурттарның аразында садыг-экономиктиг харылзааларны делгем өрүкче үндүрериниге идиглиг болган.

Ынчангаш чаа турускан Чөвүлел ол эчис сорулгаларны чедип алырынга бодуунуң салыыткының киирериниге бүдүрелди илередиксеп тур мен. А бо талазы-биле ам-даа хой чүүлдерни кылыр апаары база билдингир болгай.

Америк-совет садыг-экономиктиг чөвүлел бодуунуң чугула эгелээшкиннеринге чедишкиннерлиг болуруң сагыш-сеткилдиң ханызындан күзеп тур мен».

Америк-совет садыг-экономиктиг чөвүлелдиң директорлары-биле президент Никсонның үжуражыштыкыны найырадлыг байдалга эрткен.

Садыглажыышкынны калбартыр

ВАШИНГТОН. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежневтиң болгап АКШ-тың президентизи Р. Никсонның аразынга эрткен чылдың июль ийнде Вашингтонга болгап дээди деңнелге ужуражыышкынының үезинде чедип алган дугуржулгаң ёзугаар тургускан Америк-совет садыг-экономиктиг чөвүлелдиң бирги хуралы ачаа болгап.

Чөвүлелдиң сорулгазы — ССРЭ-ниң болгап АКШ-тың аразында бот-бодунга ажыктыг садыг-экономиктиг харылзаалларны хөгжүдеринге дуза чедирерге болур.

Ук хуралга чөвүлелдиң Уставын бадыдавыштаан, оон кол-кол сорулгаларын тодаркан, баштаар черинн кежигүнериниң болгап оон удуртукчуларын соңгаан, организастыг болгап сан-үөө талазы-биле айтырыгларны шинтирлээн.

Хуралдың ажылынга ССРЭ-ниң даштыкы садыг министри Н. С. Патоличев болгап АКШ-тың сөң министри Дж. Шульц олар киришкен.

ВАШИНГТОН. (СЭТА). ССРЭ-ниң даштыкы садыг министри Н. С. Патоличев аңаа болгап парлаага конференциязынга чүве чугаалаазы, Америк-совет садыг-экономиктиг чөвүлелдиң тургускан чорук ССРЭ-ниң болгап АКШ-тың аразында харылзааларны бижыглаарынга чугула базын болур деп медеглээн.

Н. С. Патоличев журналистерниң айтырыгларына хорыылаш тургап, энергетика талазы-биле Каттышкан Штаттар-биле садыглажымшкынны болгап техниктиг нөдү ажылдажылганы чорударының калбак аргалары тургустунганын демдеглээн. Совет Эвилели хереглелдиң дыка хөй барааннарын садып ап турар болгап садыг турар, дыка хөй чурттар-биле эки садыг харылзаазын тургускан деп, ол уламчылаан. Чоорту мындыг харылзаа Каттышкан Штаттар-биле тургустуңуп болур.

Совет Эвилелиниң садыг чээлинин бээринге америк конгресстин чамдык кежигүнери удурланып турар болгай, ынаыг чугааларның үрээүүда Совет Эвилели болуунга садыглажымшкынны Барыын чүктүң өске чурттары-биле чорудга бербес бе, совет-америк садыг харылзааларынга ол чүнү чедирип болурул. деп айтырыгны Н. С. Патоличевке салган. Ол конгрессменнер Совет Эвилелиниң садыг талазы-биле эрге-ажыын өске чурттарже утландырып, обзурун орайдажын турарын илдең-дир. «Ол чорук америк улустуң эрге-ажыынга дугжүр бе көрүнчем» деп, Н. С. Патоличев медеглээн.

Совет Эвилелиниң иштики политиказынга холгаарлаатыкының чээлилерни бээр дугаймында айтырыгга хамаарышкан кандыг-даа орайлажыышкынынарын кажан-даа, каяда-даа үлээп көрбес бис, ол болдунмас-даа деп, Н. С. Патоличев медеглээн.

Чаа институт

ВАРШАВА. (СЭТА). Марксизм-ленининизмиң кол-кол айтырыгларының институдун партия Төп Комитединиң чанында тургузар дугаймында шинтирни ПКАП ТК-ның Политбюрозу хүлээп алган. Институттуң сорулгазы — марксизм-ленининизмиң болгап партияның идеологиттүр ажылынга эртеңге үндезилеттинген айтырыгларын, эң ылангыя Польшага социалистиг тургузуушкунуның теориязының, а ол ышкап партия тургузуушкунуның айтырыгларын ажыддап кылыры болур.

Француз чазактың халашканы

ПАРИЖ. (СЭТА). Премьер-министр Пьер Мессмер февраль 27-нин эртениинде Франция Республиканың президентизи Жорж Помпидуга оон баштаанны чазактың халажын турарының дугаймында медеглел кылган.

Президент Помпиду чазактың халашканын хүлээп алган.

Февраль 27-нин хүнүнүң ийнги чартында Ү. Мессмерни президент база катап премьер-министр кылыр томуйлаан болгап аңаа чаа чазакты тургузарын дааскан.

АНГЛИЯ. Вьетнам талазы-биле Париж дугуржулгазын шыңгымзы-биле сагыыры дээш вьетнам улустуң демиселии чурттуң хөй-ниитизин деткип турар. Деспилгелиг организацияларның кыйгырымын ёзугаар Лондонуң төвүнге ажылчы чоннарының удурланышкыны чыскаалдары дожтаамал болуп турар, олар сайгон эрге-чагыргаларның кара туразында ажылаашкыннарын буруу шаап, кара-бажыннарда олуруп турар политиктиг ажылдачыларны доп-дораан хостаарын йегеп турарлар.

ЧУРУКТА: Лондонуң ажылчы чоннарының бир чыскаалы.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

Эфиопияда байдал

АДДИС—АБЕБА. февраль 27. (СЭТА). Эритрея Асмаре деп можунуң төп хоорайында турускан шериг кезектериниң хөлээшкин үндүргенииң дугаймын ЭНА деп информация агентилели дыңнаткан. Шериг кижилер чуртта амыдырал байдалының деңнелиниң кудулааны-биле холбаштыр оларга төлеп турар акшаны көвүдедирии негээн болгап политиктиг база социал утказыг ээлээн каш негелделерни тургускан. Ол хөлээшкин Эфиопияның шериг-далай болгап шериг-агаар күштериниң кезектеринче нептерей берген.

Эфиопияның императору чепсектиг күштериниң төлөөлекчилериниң мурнунга чүве чугаалаап, ол негелделерни хандырар арга чаазак черинде чок, чүге дээрге чуруун экономиктиг байдалы ындыг деп медеглээн. «Эфиопия эң берге үеде туруп турар» деп, чурттуң амгы байдалының дугаймы чугаалап тургап, ол демдеглээн.

Эфиопияның чазаа дүжер деп турарын императорга дыңнатканыя национал телевидение дамчыткан.

Аңгы-аңгы диптерден медээлер

● БЕРЛИН. ГДР биле Совет Эвилелиниң 80 ажыг дээди өөредилге черлери боттарының аразынга керээлерни ёзугаар чедишкиннииг ажылды кылып турар. 1969 чылдан бээр кады аңылдажылганың түңнелинде яныы-бүрү айтырыглар талазы-биле 46 эртем конференциязын эрттирген, социалистиг болгап коммунистиг тургузуушкун айтырыларының талазы-биле 17 эртем ажылдарын парлаан. ГДР-ниң он-он муң хамаатылары Совет Эвилелиниге кээп, эртем-билигни чедип алганнар.

● СОФИЯ. Болгарияның улус ажыл-агыйы эрткен чылын чогаадылгаларны болгап чаартыкчы саналдарыны ажыглаанының түңнелинде барык 140 миллион лев-акпа экономиктиг ажык-дузаны алган. Ол дээрге 1972 чылдыындан 30 миллион лев хөй-дүр.

Болгарияда чаартыкчыларның болгап чогаадыктыларның шимчээшкини дыка калбаргаң. Эрткен чылын аңаа 80 муң хире кижи киришкен.

● БОИН. Социалистиг немец ажылчын аныяктарның Рурда бир үлетпүр төвү—Вупперталда организациязының бажыңынче неонацистиг идегеттер халдаашкын кылган.

● ЛОНДОН. Лондонуң болгап Цирихтиң алдын садыгларында алдынның өртээ база катап дыка улгаткан—бир унцияга доктаатнан өртээ 42. 22 доллар турган болза, ам 167 доллар апаргаң. Өртекүненин улгатканы-биле холбаштыр АКШ-тың болгап барын-европа чурттарының акшаларының улам-на үне чокталып турарындан алдынның өртек-үнезин улгаттырып, чижеп-чилби үүлгедиишкиннерниң бүгү Барыын Европада эгелээнин специалистер айтып турар.

Оон-биле чергелештир Барыын Европаның акша-хөреңги рыноктарында америк долларның үнези база-ла улам кудулап турар.

● КАРАКАС. Венесуэланың чазаа чигирии Каттышкан Штаттарже үндүрерин түр үеде — ийи чылда соксадыр деп шинтирлер хүлээп алган. Чигирии ынаар чорударын соксатканы «ааът-чемнин ол продуктузунга иштики хереглелди хандырарывыңа» эргежок чүтулазы-биле холбаштыр АКШ чигирии Венесуэладан алырын соксадыр деп кыжанып турганы билдингир. Вашингтон ындыг кызамдаашкынныг хемчег-биле нефть ортээн улгаттырарындан Венесуэланың чазаан ойталаарынча албадаарын оралдажып турган. Венесуэла чазак АКШ-тың ындыг кызамдаашкынын тоовас дээрэин бодуунуң шинтирни-биле көргүзүп турары ол-дур.

● ДЕЛИ. Индияның 1973 чылда даштыкыже үндүрген далай продуктулары кажаңгызындан-даа хөй — 48.785 тонна болган. 1972 чылда турганы-биле деңнээрге, ол өртекүне талазы-биле оон барык 37 хуу хөй болгап. Ынчан Индия 581,3 миллион рупий-акшаның 38,271 тонна далай продуктузуун даштыкыже үндүрген.

● БАГДАД. Чоокку бүдүнчартык чылда 500 хире ирак суурларны ижер сут-биле хандырар.

Кедээ черни суг-биле хандырарының системазын тургузарының он чылга саналп төлевиледиң боттандырган соонда, алээн кап муң ирак суурлар сут-биле хандыртынар.

● ЛУСАК. Намибияның административтиг төвүнден ырак эвээс Катутурага сеокязы ылгаар Мурнуу-Африка Республиканың полициязы, кара-туразында үүлгедиишкиннерниге удурланышкынны илередиринииң массадыг митингизи болган. Мурнуу-Африка Республика Намибияны хөйлу-дүрүм чокка эжелеп турары билдингир болгай. Намибияның улузунуң хостала болгап мурнуу-африка эжелекчилерни чурттан үндүр сывырары дээш демиселии баштап турар Мурнуу-Барыын Африканың Улусчу организациязының (СВАПО) аныяктар ылгалынын организастаазы ол митингиге бир муң хире кижи киришкен. (СЭТА).

«Автолавка» деп бижиктиг машина «Тиилелге» совхозта ажылчын кооперациязының херииниң иштинден үнгеш, суурну өттүр каккаш, дагларже үглапкан. Дагларда малдар коданнары хөй болгай, ынаар баар орук база-ла хөй. Ынчалза-даа машинаның рулин долгап орар аныяк эр ол хөй оруктардан баар черинин бүзүрелдии-биле шилип алгаш, ынаар-ла туруп орар. Удавас хойжу малдың турлаа көстүп келген. Чедер дээш черинин баштайгыны бо-ла болгай. Бөгүн ону ымнда четтикпейн маңап турар.

Ам машинаны башкарып чоруур аныяк эр-биле танышып көрээли. Ол дээрге Байлак Ондар-дыр. Оон албан-дужаазы —чолаачы-садыгчы. Оон хүлээлгези—көжүп чоруур магазинге садыглаар. А ол магазин суурдан ырак чурттал, ажыллап турар малчыннарны бараан-биле хандырар сорулгалыг. Ынчангаш Байлак бөгүн график боогаар көрдүнген аалдарын кезип чоруп турарын ол.

Байлак Ондар ийи чыл бурунгаар автолавканы хүлээп алган. Оон бээр-ле малчыннар-биле эки танышып, олардың аал бүрүүн кезип келген. Оларга күзенчиг аалчы-даа апарган, чүге дээрге ырак чурттут малчын көжүп чоруур магазинниң эргелекчизинге хереглээн яныы-бүрү барааннарын чагаап, оон келирин бүзүрелдиие маңап орар. Байлак ол чагыгларны күүседир дээш кызымаккай ажылдап, малчынга өөрүшкүнү чедирип турар. Ынчангаш ол малчыннар бүрүзүнче баар оруктарны эки билир. Автолавканың чолаачы-садыгчызы ындыг болур-даа ужурлуг.

ЧУРУКТА: Байлак Ондар кадарчының аалында келген садыглаш тур.

А. СОКУРОВТУҢ сезү болгаш фотозу.

«Шынның» материалдарының изи-биле

СӨЗҮН БЕРГЕН

«Бодаңганы ботка херек» деп эгелиг шүгүмчүдел январь 22-де солунга Чаан-Хемчик районнан парлаттынган. Хайыракан суурнуң чурттакчызы Д. К. Ондарның өг-бүлезин, уругларын каггаш, районнуң бир-бир чурттакчылыг черлеринде чорун турарын ында бижээн.

СЭКП райкомунуң херээженнер өртүзүнга ажыл чорудар килдизининиң эргелекчизи В. Килченниң редакциягга ыңнатканы:

Солунга материал парлаттынарының мурнунда-ла үк иенин сагылга-чурумунун четпелин эскерип, суурнуң болгаш районнуң херээженнер чөвүлелдери кап удаа чугаалашкан.

Амгы үеде Д. К. Ондар аал оранында чанып келгеп, өг-бүлези-биле эп-найыралдыг чурттаар, уругларын эки кижилер дээрзин хүлээнип, сезүн берген.

ШУУРГАННЫ ТИИЛЭЭН

Маадырлыг чоруктар

Бойдустуң халавы болур дей бергенинин дугайында медээ эртегинин 7 шак 30 минута турда дыңналы берген. Оон соонда Читаның болгаш районнарның радиолары ол дугайын сөөлгү медээлерге дамчыдып турган. Забайкальенин девискээринче Барыын Моолдан хат болгаш соок халушкан шуурган — хаттыг циклон чоруп органы ол чүве-дир. Областың колхоз, совхозтарының удуртукчулары болгаш специалистери ыраккы одарларда малчыннар кыштагларынче, суут-барган фермаларынче чорup эгелээн.

...Халап болу бээрин кым мынап орган боор. Ол эртен хандиинде хир чок чүве дег аас даар турган. Забайкалье черле ыңдыг чер болгай. Дал дүъш чедип чорда быскан хар чаап эгелээн. Борая дең черде Лазо аттыг колхозтуң хойжуу Юрий Пурбуев шуурган болур дээнинин дугайында медээни ыңнавайн бар-ганындан хойларын одарже үндүре берген турган. Хат-дуъвүлүг шуурган хеп-хенертен келген соонда, ийи метр хире черде чүве безин көзүлбестеп калган. Хойлар хат аайы-биле маңнашкаш чорупкан. Юрий база-ла оларның соонда маңнап орган.

Мырыңай карангылап келгенде кодан хой автоорукка чедип келген болгаш хойлар команда берген чүве дег, орук ийинин оңгарынга чыткылапкан. Юрий база. Дан адыш келгенде ол оруктап бар чораан трактор отряды ону тып алган. Ховунун хоочун чүрттакчызы доңуп олбээн, харын колхозтуң байлаан ынчаар кампалап хонган...

Забайкальенин «Хову» деп колхозунуң кадарчызы, Житомир областан көжүп келген 27 харлыг Алексей Барбинюк бойдустуң шылгалдазын база туткан. Ол бодунуң хойларын турар черинден 3 км черге кадарып чораан. Шала кежээликтей салбыр эргелекчизи маннадып келгеш, хойларны дораан кажааже чедирерин сүмелээн. Алексей хойларының бажын ээп четтигип чорда-ла туман тырткан хаттыг шуурган хөме алы берген. Кылаштаар дээш бут кедүрерге-ле үжүр шаап турган. Хойлар доктаар боор бе. Хат аайы-биле ыдыыпатканнар. Дүн ортузу хире үеде олар сараат сигенге таваржы берген. Могап-шылаан-даа болза, кадарчы хойларын чемгерип шыдаан. Эртенинде база-ла чоруп каан, чүге дээрге шимчеп турган чылыкпас болза боду-даа, хойлары-даа доңуп өлүрү чайлап чок апарган. Удатпазында Абагайтуй дээр черде совхозтуң чолаачызы Иван Кошечкин үжүп калган чыткан Алексейни тып алган болгаш эмчиге чедирген. Эмчилер доп-дораан дүрген дузаны чедирген.

...Областың бүгү районнарынга түскай штабтарны, механизастаан отрядтарны турган, олар шуурганга таварышкан кижилерни, малды дүнеки үеде безин дилеп чоруп турган. А шуурган кайда доктаар боор. Хаттың күжү улам улгадып турган. Секундада 30—35 метр дүрген хат бажыннарның дээвирлерин аңдара шаап, кажааларны харбиле хөөп турган. Дүнеки үеде агаарның температуразы 40 градус чедир соой берген. Ынчалза-даа кижилер шуурганны тиилээн...

Борзяның партия хоорkомундан ыңдыг медээ келген: колхоз, совхозтарны электрибиле хандырып турган 20 км ажыг шугумну хат үреэн. Школаларның, интернаттарның, үруглар садтарының, механизастаан фермаларның одалга системазы санаан үнген. Ынчалза-даа эки турачылар дораан тывылган. Даурның электри четкизининг аныяк ажылчыннары бригадир Валерий Микулич, монтерлар Валентин Былков, Юрий Тюкавкин, Анатолий Попков, чолаачы Иван Савин олар ондактыг рейсче дораан-на аътаныпканнар. Машиналарның чырыткылары хар-дүвүнү арай боорда чырыдып чораан. Олар эгиндейнин турган чагыларже үнүп, сывырындактарны узалып турган. Бир хонук иштинде ынчаар ажыдан келгеннер. Бүтүү ажыл-агыйларга чырык хып келгенде, олар ыңгыдып чорупканнар.

Партияның Могойтуй райкомунуң бирги секретары Василий Ефимович Ларионовтуң ыңнатканы болза:

— Үш хонук үргүлчүлээн шуурганның чедирген когаралын саналары берге-дир. А кижилерин кылган маадырлыг чоруунуң дугайын чугаалаар сөстерни шилип алыры оонда берге ыяшкан сагындырардыр. Машиналарның болгаш тракторларның моторлары безин өжүп турда кижилер доктаавайн турган. Бистин маадырларывыстың аралыңдан онзалап ылгаар кижини тыппас мен...

Областың район бүрүзүнге ыңдыг болган...

Телефоннар медээни область штавынга бо хүннерде безин үзүктел чок кээп турар. Районнарның, будүрүлгелерниң, колхозтарның болгаш совхозтарның удуртукчулары чер-черде байдалды илеткеп турар. Муң-муң дагжылар, геологтар, шахтерлар, демир-орукчулар, заводтар болгаш фабрикалар ажылчыннары шуурганның чедирген үржүүн чайладыры-биле көдээниң ынчиларынге дузалап турар. Хар хөртүктээн ховуларда тракторлар, бульдозерлер, грейдерлер болгаш хар аштаар машиналарның моторлары үзүктел чок дииримреп турар...

Л. ФАДЕЕВ,
СЭТА-ның корреспондентизи.
ЧИТА.

СПОРТ СПОРТ СПОРТ

СПАРТАКЧЫЛАР ШЫЛГАРААН

ВЛКСМ Тыва обкомунуң маңнаазы дээш республиканың бокс маргылдаазы болуп эртикен. Анда алды шилиндек командадан элээди оолдар болгаш эр улус киришкен.

Бокс маргылдаазы үш хүн үргүлчүлээш доозулган. оон тиилекчилери тодараттынган.

Команда талазы-биле элээди оолдардан «Спартак-1» команданың спортчулары бирги черни алган. Хоорайның № 35 профтехучилищезиниң пассажирлер автотранспорт будүрүлгезиниң төлээлери ийиги, үшкү черлерни үлешкен.

Улуг улустан «Спартак-2» команданың боксерлары тергиндээн. Ийиги, үшкү черлерни хоорайның № 35 профтехучилищезиниң доозугаан. Самагалдай суурнуң спортчулары алган.

Шаңналдыг черлерни алган командаларга комсомол обкомунуң бирги, ийиги, үшкү чергенин дипломнарын, выымпелдерин тывыскан.

Деңаа аайы-биле бирги черлерни дараазында боксерлер алган: элээди оолдардан Владимир Бичеоол (Самагалдай), Юрий Норбу (ПАТБ), Эрес Байыр-оол, Евгений Ондар (ийиле «Спартак-1»), Данил Чиктол (Самагалдай), Владик Ким, Вячеслав Мартоол (ийиле «Спартак-1»), Валерий Чмых (ПАТБ); улуг улустан Виктор Оюн («Спартак-2»), Александр Күнзек (Самагалдай), Владимир Чаткар-оол, Вячеслав Ким (кайы-даа «Спартак-2»), Виктор Бадыгыр («Сельхозтехника»), Владимир Арбуэов («Спартак-2»), Илья Товарищтай (ПАТБ), Юрий Гулин («Спартак-2»).

Тес-Хемниң спортчулары бо маргылдаага чедиишкинниг киришкен. Бо болза команданы белетээн тренер, 1970—71 чылдарда бодунуң денизинге республика чемпионы Александр Бичеоолдуң кыымак ажылының түнелел-дир. Ол ышкаш «Спартак» командаларының тренери Г. В. Ананкинниң ак сеткилдиг ажылдааның боксерлериң чедиишкиннерин көргүзүп турар.

В. БЕЛЕК,
бокска спорт мастериниге кандидат.

«Азия төвү» шаңнал дээш

Республиканың «Спартак» эки тура спорт ниитилелиниң тургусканы хостуг хүреш таласы-биле «Азия төвү» шаңнал дээш ажык маргылдаа бөгүн хөгжүм-шин театрынга 14 шакта эгелээр.

Бо маргылдаага Красноярскинин «Урожай», «Спартак», Кемеровонуң «Труд», «Спартак» эки тура спорт ниитилелдериниң, Новокузнецк, Абакан хоорайларының командалары киржир. Бистиң республикадан «Спартак» эки тура спорт ниитилелиниң ийи шилиндек командазының мөгелери хүрежир.

Мөгелериниң аразында спорт мастерлери, мастерге кандидаттар хөй. «Азия төвү» шаңнал дээш спортчу демисел солун болуп эртер.

(БИСТИҢ КОРР.).

Түңнел оюнга киржирлер

Ак-Довурак хоорайга кыш-кы спартакиаданың программазын ёзугаар мичилиг хоккейге республиканың барыын зоназының шилиндек командаларының маргылдаазы болуп эртикен.

Ак-довуракчылар бирги, Чеон-Хемчиктиң төлээлери ийиги черни ышнан, олар Кызылга болур түңнел маргылдаага киржирлер.

Л. СЕМЕНОВ.

телевидение

МАРТ 1-ДЕ

МОСКВАДАН

13.30—Дамчыдыгалар программазы. 13.35—Өңнүг телекөргүзүг. Мультфильмнер программазы. 14.05 — Медээлер. 14.15—Өңнүг телекөргүзүг. Школачыларга. «Геометрия чүгү-биле аян-чоруу». 14.25—«Чуваш АССР-ниң уткуштур планы боттанышкынга». Партияның Чуваш обкомунуң бирги секретары И. П. Прокофьев дамчыдыгага киржип турар. 15.10—«Музыка дугайында чугаа». Дамчыдыганы А. Хачатурян чорудар. 16.10—Өңнүг телекөргүзүг. «Байзактың улуг ынанышпазы». Хөй сериялыг ураң-чечен телефильм. 7-ги серия—«Хостатырган». 17.10—Туркмен ССР-ниң ураң чүүл мастерлериниң концерти.

КЫЗЫЛДАН

18.00—Урутларга. Мультфильм. «Кыч леп аяс оглу». 18.10—Телемедээлер. 18.25—Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

18.30—Спортчу программа. 1. Биатлон таласы-биле делегей чемпионады. Минсктеден дамчыдылга. 2. Өңнүг телекөргүзүг. Гандбол таласы-биле делегей чемпионады. Эр улус. ССРЭ—АКШ. ГДР-деп дамчыдылга. 18.55—«Чуртталга ырыбиле». Музыкалыг программа.

КЫЗЫЛДАН

19.40—Телемедээлер.

МОСКВАДАН

19.50—Эфирде—«Чалыы назыны». «Комсомолчу ажыл-херектер». 20.10—Өңнүг телекөргүзүг. «Кан канчап катканы». Хөй сериялыг ураң-чечен телефильм. 5-ки серия. «Демисел». 6-гы серия.—«Өдүм чок чорup». 22.10—Ак-кок отчугалгын арыннары-биле. 23.00—23.30—«Ye». Информастыг программа.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

кинотеатрларда

МАРТ 1-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Хүндүлелдиң аян-чоруу» (2 сериязы кады) 9.30, 12.15, 15.00, 17.45, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Аспаан эжелл, маңаалай!». 9.00, «Россия империязының дүжүлгези» (2 сериязы кады) 10.20, 15.30, «Эриче дужер» 13.00, 18.20, 20.40 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Пеппи Такатуканың чуртунда» 10.00, «Мисс Никогнито» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Чаасканзыраан бөрү» 15.00, «Эш генерал» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ЭНЕРГЕТИК» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫҢГА: «Аас-кежиниче оруң» (2 сериязы кады) 19.00 шактарда.

Чаа кинону көрүңер

ВИЗИТ ВЕЖЛИВОСТИ

«МОСФИЛЬМ» киностудиязының үндүргени «ХҮНДҮЛЕЛДИҢ АЯН-ЧОРУУ» деп чаа кино республиканың киновзкрапнарынга удавас үнүп эгелээр. Кинону режиссёр Юрий Райзман тургускан. Кол роольдарын Борис Гусаков, Любовь Альбицкая, Николай Рачинский олар ойнап турар.

ТУРИСЧИ ОРУКТАР

ТӨРЭЭН ЧЕРИҢЕРГЕ ЫНАК БОЛУҢАР

Экскурсия-туристи болгаш чурт-шинчилел ажылын школа бүрүзүнге кадбартыр соруда-биле аныяктарның, пионерлериниң болгаш школачыларның «Мээң Төрээн чурттум—ССРЭ» деп экспедициязының Бүгү-россия көрүлдезин чарлаанындан бээр бир чыл чыгап турар. Көрүлдениң үезинде Төрээн чурттуга, төрээн черинге ынак болурун школачы бүрүзүн чурт шинчилелиниге хандыкшылдыг болдурунга кижизидеринче угланган патриоттуг ажылды школаларда чорудуп турар. Ол көрүлдеге бистиң республиканың хөй-хөй школадары идепкейлиг киржип турар. Оон чижээн Барыын-Хемчик районнуң школаларында кылдынган ажылдардан көрүп болур.

Ак-Довуракның сес чыл школазында көрүдде талазы-биле бүгү ажылдарны оркомитет удуртуп турар. Дуржулгалыг чурт шинчилекчизи башкы Л. И. Котованың удуртулгазы-биле оргкомитет тодаргай план ёзугаар элээн ажылдар кылган. Оон түңнеп-киде мында хөй-хөй солун үүлдерни боттандырган. Чылдын-на октябрь 2-де болуп турар чаңчыл болган туристи кежиле кызыл истекчилериниң отрядтары чыл дургузуунда чорудар ажылдың даалгазын ап турар.

Ол школада туристи ийи болгуиде 60 ажыг өөреникчини хаара туткан. Оң эки өөредилгелиглер чылдың-на өске областар, крайларже экскурсиялап чорup турар. Оон келгеш, чораан черлериниң дугаинда альбом кылырлар. «Ленин Шушенскоеде», «Маадыр—хоорай Волгоград», «Москва—ССРЭ-ниң наймыслалы» деп альбомнар ынчаар тыныл-ган. Ол материалдарны төөгү, география кичээлдеринге, класс шактарынга, пионерлер ыяжынга чедиишкинниг ажыттап турар. Школаның коридорунда В. И. Ленинниң амыдыралының болгаш ажылчорудулгазының дугайында аңы-аңы кезектерлиг экспозицияны аскан. Оон экскурсовод-таймылырлакчылары өөреникчилер. Оң эки экскурсоводтарга Оля Мартемьянова, Олег Саая, Оля Смирнольская олар хамааржыр. Класстарда «Төрээн Тывам, сеңээ ынак мен», «Тыва тоску беш чылда», «Фабрикавыстың оң чылы» дээн ышкаш чурт шинчилелиниге хамаарышкан беседалар болуп турар.

Экскурсия-туристи болгаш чурт шинчилелиниг хамаарыштыр бо школаның ажылынга доктаал, оон дуржулгазын бижидим. Районнуң өске-даа школаларында ындыг хевирлиг, солун, чогаадыкчы ажылдар база-ла чоруп турар. Оон түгле чамдыктарын айтып көрейн.

Тиилелге хүнүнге уткуштур болгаш Совет Тыванын 30 чылынга холбаштыр Шекизэр ортумак школазының өөреникчилери Тыва эки турачылар дугайында фото-чуруктар, эки турачыларның сактыышкыннары болгаш өске-даа солун документилерни чыгташ, ону тускай кожүн чорууp дедгелге кылдыр кылган. Ону ап чоруурушта эптиг, дүрүп алыр кылдыр таарыштырыш каан. Ол ажыл онза корүштүг.

Аянгаты ортумак школазында ол суурнуң алдарлыг малчыннары, тудутжулары, 30 чылдың пионерлери болгаш өске-даа хүндүлүг кижилери-биле ужуражылгаларны организастаан турары чаңчыл болган.

Эрги-Барлык школазында бир эки чаңчыл — пионер отрядтарынга чурттуң маадырларының аттарын тыпсыры болуур. Өөреникчилер тыва эки турачылар Кечил-оол, Бүрәекей болгаш өскелериниңдээ аттарын боттарының отрядынга тыпсыры дээш кызып, чурум-сагыгалыг, эки өөренип турарлар. Салчак Тока аттыг отрядка «Бистиң маадырывыс» деп темалыг пионер чыжы солуп эртикен.

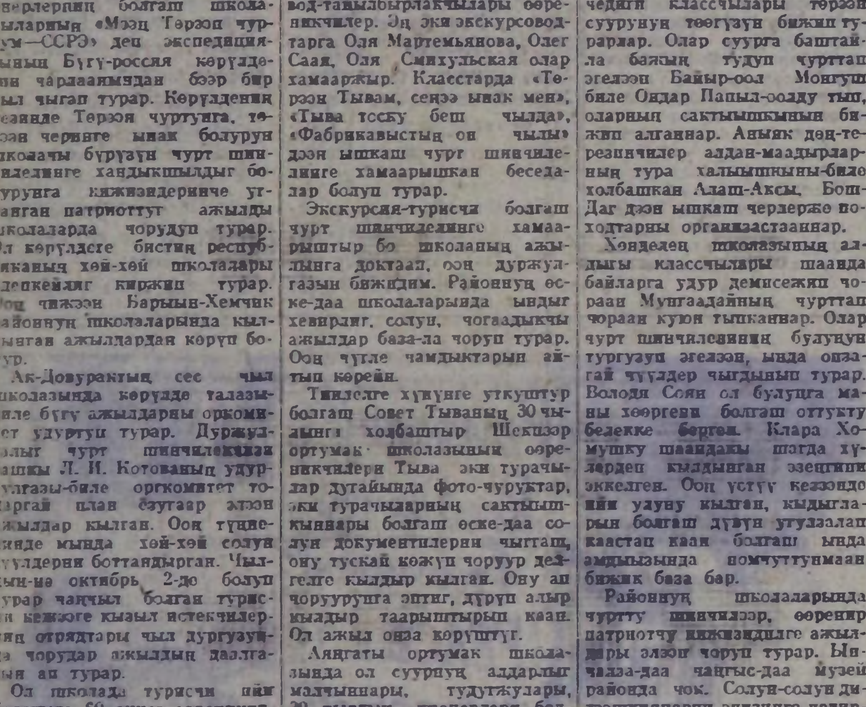
Дөң-Терезин школазының чедиги классчылары төрээн суурнуң төөгүзүн бижип турарлар. Олар суурга башгайла баазың тудуп чурттан эгелээн Байыр-оол Монгуш биле Ондар Папыл-оолду тып, оларның сактыышкынын бижип алганнар. Аныяк дөң-терезинчилер алдан-маадырларның тура халышкыны-биле холбашкан Алаш-Аксы, Бош-Даг дээн ышкаш черлерже походтарны организастааннар.

Хөндедең школазының алдыы классчылары шаанда байларга удур демисежин чораан Мунгаадайның чурттан чораан күзүн тыпканнар. Олар чурт шинчилелиниң булуңун тургузуун эгелээн, ында оңзагай түүлдер чыдыныл турар. Володя Соян ол булуцга маны хөргени болгаш оттукту белекке бергеп. Клара Хомушку шаандакы шагда хүлөрдеп кылдынган эзенгини эккелген. Оон үстүү кезээнде ийи улуну кылган, кыдыгларын болгаш дүвүн утуласпан каастан каан болгаш ында амдыызында номчуттунмаан бижик база бар.

Районнуң школаларында чурттуу шинчилээр, өөренир патриотчу кижизидилге ажылдары элээп чоруп турар. Ынчаза-даа чаңгыс-даа музей районда чок. Солуп-солуп дилээшкиннерни эчизинге чедирбейн аазы эренгей чорудуп, оларның документилерин кайы-хамаан чок кылып келгени четпес.

Экскурсия-туристи болгаш чурт шинчилээр ажыл школачыларны кижизидеринге база бир чугула чүүл, ынчангаш амгы көрүдде үезинде оңу-лам күштелдирери күзенчиг.

З. ЖУРАВЛЕВА,
республиканың аныяк туристер станциязының методизи.

Бош-Даг... Тываның төөгүзүвдө база бир алдарлыг арыннар болуур алдан-маадырларның тура халышкыны-биле холбашкан чер ол. 90 чыл бурунгаар алдан-маадыраларның бир бөлүү маңаа нонниварның шаажылакчылары-биле кадыг-дошкун тулушкан.

Тура халышканнар дүне азер, чопактан ховуткудар кылып каапп, боттары дагның кадыр талазы-биле дүжүп баткаш, Алаш аксыпче утлуг чоруй барганнар...

ЧУРУКТА: Бош-Дагның Хемчик талазындан көстуруу.

З. ЖУРАВЛЕВАНЫҢ фотозу.

МАН ПОЛКТУҢ ОРУУ-БИЛЕ

Кызылда эки тура эгелээшкин-биле тургустунган «Демир-Сал» деп туристи клубтуң кежигүннери Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң хүнүнге тураскаатка-ган хаактыг туристи походту чоруткан. Оон соруглазы — совет улустуң дайынчы алдарының черлери-биле, тодаргайлаарта — 1919 чылда Щетинкин-Кравченконуң партизан армиязының бир полугу —Ман полктуң Тывага келген оруу-биле эртери турган. Ол полкка хамаарыштыр парлаттынган материалдардан ап көөрге, ак дээрбечилерниң ажелеп алган девискээрлерин окп, полк Тываже көөрде чогум кайы черлерни таварып эрткени тодаргай эвес болуп турар. Ынчангаш, аңаа хамаарыштыр, полктуң эрткен оруу деп бир бодап турар маршрут: Красноярск край биле Тыва АССР-ниң кыызыраында Саян станциязы — Курттуг-Шиви сыны — Аржаан, Хадыын суурлар — Өөк сыны—Баян-Колдуң бажындан оон аксыңа кирер. Туристи болуп ол маршрут-биле эрткен.

Белүүтүң составынга 12 кижи кирип чораан. Оларның аразында республикада уругларның экскурсия-туристи станциязының методизи Петр Зверев, «Тудуг кезектери» комбинаттың кроповщиги Таня Надеева, автотранспорт ажылдакчызы Владимир Амыр, эмчи Надежда Горбунова, инженер-төлевилекчи Борис Байыр-оол болгаш оскелер-даа бар.

Поход февральның 16-да эгелээш, февраль 22-де Кызылга кээп доозулган. Алды хонук дургузуунда 180 км хемчээлдиг орукту эрткен.

Хаактыг туристер 8 артты ажып, орук-чирик чок черлерни торулбайн эрткен. Олар Тываның каас-чараш бойдузуубиле танышкан. Оруунга таварышкан чурттакчылыг суурларга солун ужуражылганы кылган. Бирги эзлчегде Ман полктуң эрткен оруун тодарадып, чер-черинге хоочун чурттакчылары-биле беседалар кылдывыс. Оларның чугаазы аңы-аңгы болган. Оны шын тодарадып алыр дээ, Красноярск крайның Мая районда чурттап турар, ол дайынчы походтуң киржикчилери болгаш Үстүү-Усинское суурнуң хоочуннары-биле чугаалажыр болза, шын медээни оон ап болур дээрзинге бүзүредивис.

Суурларга болган ужуражылгаларга туристи походтуң удуртукчузу, тележурналист Яков Кром походтуң сорулгазын тайылбырлап, «Демир-Сал» клубтуң ажылының дугайын чугаалап, совет улустуң дайынчы алдарының оруктары-биле походтарны организастаарын сүмелеп, солун чугааларны кылган. Ындыг ужуражылгалар Аржаан, Терлиг-Хая, Сукпак суурларга болгулаан. Бистер кана-даа келдириваске, чон аалгок чылыы-биле уткуп ап, бистиң походувусту оңза соңуургаар болду.

Февраль 22-де походтуң киржикчилери аянчоруун Кызылга доосканш, хөгжүм-шин театрынга шериг назылыгларының слёдунга киржип, олар-биле ужурашкан. Удавас Совет Армиязының хүрээленинче аътаныпканнар. Машиналарның чырыткылары хар-дүвүнү арай боорда чырыдып чораан. Олар эгиндейнин турган чагыларже үнүп, сывырындактарны узалып турган. Бир хонук иштинде ынчаар ажыдан келгеннер. Бүтүү ажыл-агыйларга чырык хып келгенде, олар ыңгыдып чорупканнар.

Партияның Могойтуй райкомунуң бирги секретары Василий Ефимович Ларионовтуң ыңнатканы болза:

— Үш хонук үргүлчүлээн шуурганның чедирген когаралын саналары берге-дир. А кижилериң кылган маадырлыг чоруунуң дугайын чугаалаар сөстерни шилип алыры оонда берге ыяшкан сагындырардыр. Машиналарның болгаш тракторларның моторлары безин өжүп турда кижилер доктаавайн турган. Бистиң маадырларывыстың аралыңдан онзалап ылгаар кижини тыппас мен...

Областың район бүрүзүнге ыңдыг болган...

Телефоннар медээни область штавынга бо хүннерде безин үзүктел чок кээп турар. Районнарның, будүрүлгелерниң, колхозтарның болгаш совхозтарның удуртукчулары чер-черде байдалды илеткеп турар. Муң-муң дагжылар, геологтар, шахтерлар, демир-орукчулар, заводтар болгаш фабрикалар ажылчыннары шуурганның чедирген үржүүн чайладыры-биле көдээниң ынчиларынге дузалап турар. Хар хөртүктээн ховуларда тракторлар, бульдозерлер, грейдерлер болгаш хар аштаар машиналарның моторлары үзүктел чок диримреп турар...

Л. ФАДЕЕВ,
СЭТА-ның корреспондентизи.
ЧИТА.

Туристер клуву ажыттынган

Туристер бистиң Төрээн чурттувустуң эң ырак-узак, чедери берге черлериниге чедип турарлар. Оларның муң-муң километр эртип, Тываның каас-чараш бойдузун магадап, оон кадыр-берттиг даг-сыннарын кезип, оон шапкын хемнериниге хемелеп турарлар.

Бистиң хоорайывыста туризм хөрөө кандыр байдалдыгын? Ам дээреде нептерел албан. 1971 чылдың күзүнүнде Ак-Довуракка чер шинчилел партиязынга аныяк специалист, разрядчы В. Я. Бабкина чедип келген. Хоорайга туризмни пептередир ажылды ол организастап эгелээн, аңаа хандыкшылдыгларны хаара туткан. Оон удуртулгазы-биле Ак-Довуракның туристчилерн Тываның эң бедик чери Мөңгүн-Тайга бажынче (3976 метр) ийи удаа үнүүшкүнү болгаш Артыш сыннын эң бедик чери—Кызыл-Тайга кырынче (3121 метр) ийи хүнүнгүр походту кылган.

Кызылда ажыттынган туристчилерниң «Демир-Сал» деп хоорай клуву-биле харылзажып эгелээн бис. 1974 чылдың январь эгезинде биске туризм болгаш экскурсиялар талазы-биле область төвүлелиниң президиумунуң кежигүнү, «Демир-Сал» клубтуң удуртукчузу Я. Л. Кром биле контроль-камгалал албанының начальныгы Клим Чадамба Ак-Довуракка туристчилер клуву организастаарынга дузалашкан. Яков Кром эш хуузу-биле бодунуң клубунуң ажылының дуржулгазын чугаалап берген. туризм организастаарының чамдык удуртулга материалдарын биске берген.

Бистиң клубтуң төвүлээн башгайгы хуралын эрттирген. Оон ажылының планында чылда чорудар хемчеглерни тодарадып киирген. Клуб төвүлелиниң кежигүн бүрүзү туристер-биле тус-тус темаларга теоретиктиг болгаш практиктиг кичээлдер эрттирер, хөй хүннердиг аян-чорук кылырының техниказын, практиказын база оон айыыл чогун сагыыр, черниң уг-шинн тодарадыр талазы-биле сүмелерни боор.

Частың чылыг, хүннерн эгелээри билек дыштаныр хүннүң бир-ийи хүннерлиг походтарын докгаамал чорудары (айда бир удаа) планнаттынган. Аңаа туристи бүрүзү эргежок чугула билиглерни болгаш дадыгышкынны шиңгээдир. Дыштаныр хүннүң походтары ГТО комплексининг нормаларын дүнаарының задёдунга база кирер. Бистиң клубтуң чыл программазының кол пунктулары болза, майда болгаш сентябрьда бирги болгаш ийиги чергенниң парын пий даг маршруттарын, чайгы үеде бирги чергенниң парын суг маршрудун ажыддан кылган, боттанарары болур. Бирги чергенниң парын мотопоходуун кылыры база кордүнген. Ийи-үш болгаш хөй хүннерлиг походтарның киржикчилериниге туризм талазы-биле үшкү спорт разрядын тыпсыр.

Ам клуб кежигүнүнге улус киирер организастыг ажыл чоруп турар. Клуб төвүлелиниң кежигүннериниң организачы идепкейиндеи болгаш будүрүлгелериниң, хөй-ниитн организацияларының удуртукчуларының дузазындан оон чедиишкинни хамаарыр.

Аян-чорук кылырынга инактарны, бойдустуң ёзугуг сонуургакчыларын, кадыкшырак болгаш сергек болуруп күзөннерин бистиң туристер клувунче чалап тур бис.

В. ЗАГВОЗДКИН,
«Мөңгүдек» клубтуң төвүлелиниң даргазы.

ДАШТЫКЫ ЧУРТТАРЖЕ

Бо чылын Тыва облпрофсөвүдел Болгар Улус Республикажже, Югославияның Социалистиг Федеративтиг республиказынче, Моол Арат Республикажже туристчи экскурсияларны организастаар.

Югославия баар туристер май айда чоруур болгаш орук ара Румып Улус Республикага база доктаар. Румынияга олар Тимошоару болгаш Бухарест хоорайларны экскурсиялап коор болгаш Тимошоарунуң тоогунда «Погаан арга» деп заповедникти магадап көөр. Туристер Югославияның Белград, Загреб, Мариборе хоорайларында тоогунуң болгаш архитектураның тураскаадары-биле танышжар. Уран чүүлге ынактар чурук галереяларынга баар. Оон соонда Адриатика далай кыдыынга үш хонук дыштанып.

Болгария баарларга кайгамчык эки үе таварышкан. Август ай дорге чайның шиг түлүү. Экскурсантылар София, Варна, Пловдив, Велико Тырново хоорайларга баар, Совет Армиязын дайынчыларынга турасчыаалга, Шипка суурда орус дайынчыларга тураскаал хүрээни көөрү дээш, оске-даа хой чүүлдерни сонуургаары программада кордүнген.

Экскурсантылар Моол Арат Республикага четкеш, Дархан хоорайда цемент, извест-селикат заводтарынга баар болгаш үлетпүр будүрүлге объектилери-биле танышжар. Улан-Батор хоорайга Сухэ-Батор болгаш Чойбалсанның мавзолейинге кирер, революция музейин, чурт шинчилелиниң төп музейин, Богда-Хаанның музейин сонуургап көөр.

Акы-дунма социалистиг чурттарга туристеш баары дорге өңнүктерлиг-биле ужуражылгалар, оларның социализм тургузуушкунунга чедиишкиннери-биле, ураң-чүүл, национал чаңчылдары-биле танышары болгай.

С. ЧАМЗЫРЫН,
облпрофсөвүделдиң методизи.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667001

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда кылдызының 23-54, харыысалгалыг секретарьның 23-35, партийжи амыдырал кылдызының 37-13, культура кылдызының 23-54, көдээ ажылагый кылдызының 21-47, үлетпүр кылдызының 22-64, чагаа кылдызының 41-27, информация база совет тургузуг кылдызының 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 2-75 телефонче долгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 15953. ЧАГЫГ № 634.

Тыва АССР-ниң Министрлер Төвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном салыынын талазы-биле аргелелиниң типографиязы. (Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 1). ТС—00107.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 52 (9427) | Суббота, март 2, 1974 чыл | 1925 чылда үнелешкеттингеш | Өртээ 2 коп.

Мөңге найыралга тураскааткан

Москвачылар каракалпак культураның хүннерлиниң киржикчилерин эң-не үнелиг өңнүктер кылдыр уткуп хүлээп алган. Ол культура байырлалын Каракалпакияның Россияга ажы тура баузу-биле каттыжып киргенинден бээр 100 чыл болганынга тураскаал кылдыр февраль 28-те найысылапда эгелээн.

Узбекистанның Компартиязының Каракалпак обкомунуң секретары К. Рзаевтиң чугаалааны:

— Төрээн чурттуң күүгүн үзам быжыглаар дугайында, ажы-дүнма социалистиг бүгү республикаларның чечектелиишкинининг дугайында ленинчи Төп Комитетке, ооң эң Л. И. Брежневке баштаткан Политбюровуңга бистиң автономнуг республиканың ажылчы чоннары бүгү совет улустуң-биле бир дөмей кызыгаар чон өөрүп четтирип турар.

Каракалпактарның чүс-чүс чылдарда күзеп чораан чүүлү ботталың — боттарының салым-хуузун улуг орус улустуң-биле холбаштырганындан бээр тактыг-ла чүс чыл артвеи. Чогум-на орус улус, Ленининиг партиязы, Улуг Октябрь каракалпактарны аш-чуттан, мөлчүтселдеп, каранғы бүдүүлүк чоруктан хостаан.

Бистер Россия Федерациязының, бүгү республикаларның улустарының харам чок дузалажылгызын — бүгү таланың экономиктиг болгаш культурлуг деткимчезин хүн бүрү ап турар бис.

Бо хүннерде бистиң чурттуң найысылалы — Москвада каракалпак уран чүүлдүң мастерлери боттарының чедиишкиннерин москвачыларга бараалгадып турар. Ол ышкаш республиканың чурулга уран чүүлүнүң төлээлекчилериниң эң дээре чогаалдарының делгелгеи РОФСР-ниң чуруукчулар авиелиниң залдарында боор турар.

Каракалпак культурының Москвада хүннериниң киржикчилери ол-ла хүн В. И. Ленининиң мавзолейиниге чораан болгаш чечек салган.

(СЭТА).

КОММУНИСТЕРНИҢ ИДЕЙЛИГ ДАДЫГЫЫШКЫНЫ

Коммунистерниң, удуртукчу кадрларының база совет интеллигенциязының марксизм-ленинчи өөредилгези болгаш бүгү ажылчы чоннарны бедик политиктиг медерелге нижиндери бистиң партиязыстың доктаалчал киҥээнгейиниң төвүдө турар. Партия кежигүнерниҥ идей-политиктиг дадыгышкыны, оларның Совет күрүнеииң иштики болгаш дашкы политиказын хамыды-биле билирге дээрге партия организацияларының дайынчы шинээжинин, коммунистиг туруузуушкунуң бүгү участокторунга партияның башкарыпчы болгаш удуртукчу ролюн чедиишкинниг боттаҥкыларының боттуг хереглеп болурун СЭКП-ниң XXIV съездиниң онзалап демдеглээн.

Совлагу үеде партияның Төп Комитединиң партия өөредилгезиниң чаа, тодаргай системазын ажыдаап ыыткан. Ол система марксизм-ленинчи теориязы хамыды-биле шинээдип алыр аргазы бүгү-де өөренип турарларга берген.

Бистиң республиканың коммунистериниң, комсомолчуларының база бүгү ажылчы чоннарының политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгезиниң организастаар, ооң дээштиин чедип алыр талазы-биле партия организациялары чамдык тоҥаргай чедиишкиннерни чедип алганын чоокта чаа болуп эрткен партияның XV область конференциязы демдеглээн. Марксизм-ленинчи өөредилгезиниң бир онзагай чүвези болза ооң массалыг хевири. Партия өөредилгезиниң четкизинде түүле бо өөредилге чылында 20 муң ажыг, ооң иштинде 9 муң чыгыы коммунистер, азы бүгү коммунистерниң 70 ажыг хуузу хаара туттунган. Бо өзүлде экономиктиг өөредилгениң системазында онза кеск: бир эвес 1971 чылда экономика айтырыгларын түүле 3961 кижи өөренип турган болза, 1973—1974 өөредилге чылында — 19 муң чыгыы кижи апаарган. Бо саанар СЭКП ТК-ниң «Ажылчы чоннарның экономиктиг өөредилгезин экижиндер дугайында» доктаалын бөттүүдүрер талазы-биле чамдык ажылдарны чорутканын хереглеп турар-дыр.

СЭКП ТК-ниң совлагу чылдарда идеологтуг ажылга хамаарыштыр удурлаан доктаалдарын удуртулга болдурган, партия организациялары В. И. Ленининиг теоретиктиг номнарын улам хаанын өөренирининг айтырыгларынче киҥээнгейни салып келген. Республиканың партия организациялары-да 6 муң хире кижини, ооң иштинде 3 муң ажыг коммунистерни хаара туттуп теоретиктиг 195 семинар ажылдап турар. Партия райкомнарында районнарның удуртукчу кадрларының теоретиктиг семинардары, а СЭКП Тыва обкомунуң чанында республиканың удуртукчу кадрларының бек болукке үскен теоретиктиг семинары үш чыл дургузунда ажылдап турар. Оларның киржикчилери педээ ажылга-ишке, үлегүүр бүдүүлгеге болгаш идеологтуг ажылдың практиказынга хамаарышкан айтырыгларны өөренип турар.

Хей-хей коммунистер марксизм-ленинизмниң үндезилекчилериниң чогаалдарын бот-өөредилге-биле шинээдип ап, пропагандистер болгаш теоретиктиг семинарларның удуртукчулары болуп ажыдап, марксизм-ленинчи өөредиҥниҥ чугула айтырыгларының талазы-биле илеткелдерни, лекцияларны чоп мурнуңга доктаамал номчуп турар.

Коммунистерниҥ болгаш ажылчы чоннарның политиктиг база экономиктиг өөредилгезиниҥ боттуг киҥээнгейни партияның Кызыл хооркому, Каа-Хем, Танды, Эрзин райкомнары салып турар. Чижээ, Каа-Хем райкому, ооң бирозу, партия организациялары өөредилге айтырыгларын хуралдарга доктаамал чугаалажып, чедер-четпезин илередип, пропагандист кадрларга дуза көргүзүп, өөредилгезин ажыл-агыйларның мурнунда турар сорулгалары-биле дүүштүр чорудуп турарындан район багай эвес көргүзүлгелерниг болганы билдингир.

Бистиң республикада арга-дуржулгалыг, бодунуң партийжи хүлээлгезин бедик идей-теоретиктиг дээлеге күүседип келген пропагандистерниң саны нөөлүел турар. «Революциянның чаңбыжы» совхозтуң кол мал эмчизи А. Кудова, «Тээли» совхозтуң «Найыралга» салбырының эргелекчизи М. Самдан, «Шекпээр» совхозтуң кол экономизи Ш. Ооржак, Чаа-Хөлде хоочун пропагандист В. Китайжин, Кызылда тудуг банкызының эргелекчизи П. Кирдеев дээш ооң-ава өскелер чогаадыкчы ёзу-биле ажылдап, киҥээнгерни аныдыраал-биле сырый холбаалыг эртирип, тоскү беш чылдың тодарадыкчы чылының онзалага-даалгаларын база социалистиг хүлээлгелерни күүседир дээш демиселге дыннакчыларны мобилизастап турар.

Коммунистерниҥ, комсомолчуларының база ажылчы чоннарның политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгезинде амдаа улуг четпестер барын чугаалаар херек. Хей-хей политшколаларда болгаш теоретиктиг семинарларда өөредилгезин дооштин база үре-түңнелдин ам-даа чаңыс, чамдык киҥээнгер чогуур идей-теоретиктиг дээлеге эртпейн, аныдыраал-биле, коммунистиг туругзуушкунуң сорулгалары-биле холбаазы суза болуп артышпаан.

Чаа өөредилге чылы эгелээнден бээр беш ай ажын турар, а Улуг-Хемниң, Бии-Хемниң, Тес-Хемниң чамдык ажылгыйларында политөөредилгениң үүлге 2-3 киҥээнгери эрткен. Мындыг байдал соолгуже киҥээ, «итургилээр» чорукка чедирип, өөредилгениң шынарын кудуладыры билдингир.

Партия чырыдыышкынының эге болгаш ортумак звеноларының дыннакчылары марксизм-ленинизмниң кол үндезин ажыдарын хаяы өөренип, конспектилеп албайн, үүлге өөредилге номнары-биле кызыгаарланып турар таварылгалар база бар. Бо дээрге колдуунда пропагандист киҥээниҥ буруузу, ооң дыннакчыларының сонуургалын көдүрбейн турарында. Ынчангаш пропагандист кадрларның өөредилгезинче, мурнакчы арга-дуржулганы өөренир болгаш петтередир херекте партия организациялары киҥээнгей салып ужуртуг. Пропагандистерге эртем-теоретиктиг, эртем-практиктиг конференциялар база янзы-бүрү темаларга семинарларны доктаамал организастаары, оларны практиктиг арга-дуржулгага өөредир партия райкомнарының политиктиг чырыдымкын кабинеттериниң, озарныг неголчөвүлелдериниң база Политиктиг чырыдымкын бажың-ының ажыл-чорудулгазының коз утпаныышкыны болур.

Партия чырыдыышкынында бар четпестерни чайладып алырының бүгү аргалары партия организацияларында бар.

Коммунистерге болгаш ажылчы чоннарга марксизм-ленинчи үзел-бодалды, бедик идей-политиктиг мөлүг-шынарны болгаш дадыгышкынны база коммунистиг моральдың норма-чижектерин хевирлеп тургузары партия организацияларының идеологтуг ажылының коз сорулгазы болур.

КОММУНИСТИГ СУББОТНИК

Хоорай штабы тургустунган

Владимир Ильич Ленининиң төрүттүнген хүнүнге алдар болдуруп, апрель 20-ни Кызыл субботаның хүнү болдурар дээш Москваның мурнакчы будурүлгелериниң, ылаҥгыя Москва-Сортировочная депозуң, Автозил каттыжыышкынының болгаш еске-даа албан организацияның черлериниң ажылчыннарының эгелекчи саналын Кызыл хоорайның «Кызыл тудуг» эргелелиниң № 3 автоажыл-агыйының, azт комбинизының, Кызыл-сазының коллективтеринге болуп эртвеи митингилеринге политиктиг бедик кодуруусукун-биле деткээн.

СЭКП-ниң Кызыл хоркомунуң бирозу хоорайның үлетпүр будурүлгелериниң, тудуг, транспорт, болгаш еске-даа организацияларның инициативазын деткип, субботникке белеткел талазы-биле СЭКП Кызыл хооркомунуң секретары Ю. С. Путинцев ханғалаан хоорай штавын тургускан.

Идепкейлиг киржирин шиитпирлээн

В. И. Ленининиң төрүттүнген хүнүнге тураскаатказын апрель 20-де болуур Коммунистиг субботникке идепкейлиг киржирин Кызылдың № 3 автотранспорт будурүлгезиниң чолаачылары, септекчилери, инженер-техниктиг ажылдакчылары бодунуң митингизинге бир үн-биле шиитпирлээн.

Спесарлар бригадазының бригадири М. Кохов, аныяк чолаачылар бригадазының удуртукчузу К. Мазмакин болгаш еске-даа митингиге чүве чугаалаан эптер ажыл-ишчилерни коммунистиг субботник хүнүнде эң-не будурукчулуг ажылдаарынче кыйгырган. Ону митингиниң киржикчилери бир үн-биле деткээн.

Автотранспорт будурүлгезиниң коллективи субботник хүнүнде бир демнеп, эң-не будурукчулуг ажылдан турган, дараазында ажылдарны кылырын шиитпирлээн: 1500 тонна чүүктү сөөртүр, 180 муң тонна-километрни ажылдап кылыр, алды тонна металлоломну чыыр.

Коллектив бежингүнерин ол хүн ажылдаан акшазындан 780 рубльди беш чыл фондузунга киирерин дугурушкан.

Т. ХЕРТЕК.

Москвачыларны деткээн

— Ленинчи субботник хүнүн күш-ажылчы баймдал кылдыр демдеглээри бистиң улустуң кайгамчык чаңчылдарының бирозун апарган. Бо тодарадыкчы чылдың апрель 20-де ону демдеглеп эрттирер талазы-биле москвачыларның эгелээшкининиң бистиң тудугжуларывыс база ийи-биле деткип турар — деп, ол коммунистиг субботникти эрттирериҥе тураскаткан митингини ажыдып тура, «Кызыл тудуг» эргелелиниҥ парторганизация секретары В. П. Муравьев чугаалаан. Чүве чугаалаары-биле эргелелиҥ кол инженери П. И. Чербаковка сөс бергеи.

— Тудуг эргелели партбюро-биле кады субботникти эрттирериниҥ дугайында чугаалажып корген, мурнуларывыс чылдарда дег, бистиҥ тудугжуларывыс болгаш азбан-хаяктыларывыс ол хүн чаңгыс-даа кижи артпайн, ажылче үнер деп шиитпирлээн. Бай удур саналашкыларны ёзугаар алырга, ол хүн эргеледен шииткэн-биле 270—280 кижи субботникче үнер, 810 рубльди беш чылдың фондузунче шилчидерин кергеи — деп, Павел Иванович демдеглээн.

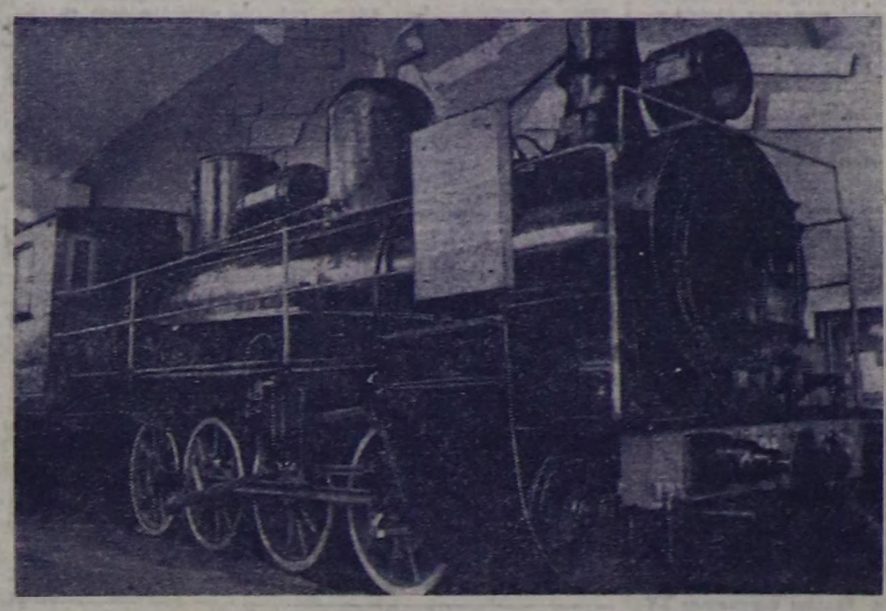
«Кызыл тудугда» монтажниктер бригадазының удуртукчузу А. И. Володин бир дугаарында саналга бергеш, ленинчи субботникте бригада бүрүү-биле ажылдап хүнзээр болгаш ажылдаан акшазын шуптузун ол фондуже киирерин саналдаан. С. Б. Сандаяның бригадазының кежигүнү Түүш Тенек-оол бодунуң саналынга бригадада 20 тудугжу шуптузун ол хүн ажылдаар, ажылдаан акшазын беш чылдың фондузунга бөлүп дыннаткан.

— Бистиҥ монтажниктер ол хүн шуптузун субботникке киржир болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүдүүн 1,5 катап бедидерни дугурушкан бис — деп, эш Мироновкка удуртқан монтажниктер бригадазының кежигүнү В. В. Чавозокин бодунуң саналынга чугаалаан.

Кызыл-тудугжулар ол хүн 48 кубометр түүйбуну салыр, 48 кубометр демир-бетонну монтажтап кылыр, 18 кубометр бетонну монтажтаар, белен бетон кезектерден 192 кубометрлик монтажтап, эптээр ажылдарны кылырын митингиге чаңгыс үн-биле хүлээп алган резолюциязында бижип алганнар.

О. НАМЧЫЛАК.

Улуг эгелээшкинниҥ музейи

ЧУРУКТА: бо паровозту Москва — Сортировочная депонуң коммунистери 1919 чылдың апрель 12-де болган баштайгы коммунистиг субботник хүнүнде сеткээн.

КҮШ-АЖЫЛДЫҢ БАЙЫРЛАЛЫНГА

В. И. Ленининиң төрүттүнген хүнүнден бээр 104 чыл болганынга алдар кылдыр апрель 20-де коммунистиг субботник эртирер дугайында Москваның мурнакчы будурүлгелериниң эгелээшкинниң чуртуң дыка хей күш-ажылчы коллективтери деткип турар. Ол дугайында СЭТА-ның корреспондентилериниң дыңнадыл турары.

●МОСКВА. Хоорайның мурнакчы будурүлгелериниң эгелээшкинниң «Борец» деп компрессор заводунуң ажылдакчылары изин-биле деткээннер. Цехтерге болган митингилерге апрель 20-де коммунистиг субботникти эрттирер шиитпирни хүлээп алган. Ол хүн улус ажыл-агыйының ацы-ацы адырларынга 6 компрессорларны, нефтичилерге 7 электри насостарны болгаш оске-даа продукциянны кылып үндүрерни коллектив хүлээнген. «Борецтиң» салыышкынын акша-биле алыр болза, 125 муң рубль болур.

Заводтуң ажылчыннары «Кызыл суббота» хүнүнде организастыг чоруктуң үлегериижен көргүзер болгаш эң-не бедик деңнелдиг күш-ажылдың будурукчудүүн чедип алыр деп шиитпирлээннер. Ол завод мындыг эң чүүлда көргүзүү талазы-биле беш чылдың контроль чурагайларын бир-чыл мурнаа чоруп турар.

● СВЕРДЛОВСК. В. И. Ленин аттыг «Уралэлектротяжмаш заводтуң ажыл-ишчилери бо чылдың «Кызыл субботникинде» күш-ажылдың эң-не бедик деңнелин көргүзер, ол хүн камнаттынган материалдар, чиг-от, энергин-биле ажылдаар, чүгле терминин эки шынарлыг продукциянны бөөр деп шиитпирлээннер.

Уралдың дыка хей заводтарында, тудугларында, колхозтарында, совхозтарында коммунистиг субботникке белеткел эгелээн. Пропагандистер болган агитаторлар субботниктер төөгүзүнүң дугайында, В. И. Ленининиң ооң улуг ужур-дузазын кайы-бир үелеп тургавышың болгаш коммунистиг туругзуушкунга оларның ролюнүң дугайында беседаларны коллективтерде кылып турар.

●КУРГАН. Курганның локомотив депозунуң дыка хей машинистери эрткен айда электри энергиязының дыка хойнуу камнаҥ алганнар. Олар москвачыларның үлегери-биле апрель 20-де массалыг коммунистиг субботникти организастаар деп чаңгыс үн-биле шиитпирлээннер. Депо мындыг социалистиг хүлээлгени алган: күш-ажылдың чаңчыл болган часкы байырлалынга чедир ийи чүс поездилерни сөөртүрүге чедер электри энергиязын камнаҥ алыр. Машинистер В. Семенов, О. Булатов, Н. Вдовин олар «Кызыл субботаның» фондузунга салыышкынын эң-не баштай кииргеннер.

Күш-ажылчы чоруктуң ленинчи байырлалын организастаарының эгелекчи штабтары Курганның үлетпүр черлериниҥ шуптузунда турган. Субботник хүнүнде ажылдан алган акша-көрүнгизин ажылчы чоннар беш чылдың фондузунче шилчидер.

●БАКУ. Москваның мурнакчы будурүлге черлериниң коллективтериниң апрель 20-ниң хүнүн күш-ажылчы «Кызыл субботникчи» хүнү кылдыр эрттирер дугайында патриоттуң эгелээшкинниң нефть-газ казып тывар «Орджоникидзенефть» эргелелиниң, курган таксформаторлар кылыр заводтуң болгаш пос фабриказының ажылчыннары болгаш специалистери Азербайджанга бир-де дутаарыңда деткээннер. Бакуның ол заводтарынга болгузаан митингилерге дыка хей кижи чыргышкен.

Нефтичилер субботник хүнүнде планнан ажыр 70 тонна «кара алдынны» болгаш 30 муң кубометр газты бээрин, үш скважиналарны катап ажыглалга киирерин заазаннар.

Чыл эгезинден тура камнаттынган чиг-от болгаш материалдар-биле электротехниктер, пос-тазыкчылар ажылдап хүзээр.

Митингилерниң киржикчилери ленинчи субботникче чаңгыс кижи дег демнеп үлеринче Бакуның ажылчы чоннарын кыйгырганнар.

●ВЛАДИВОСТОК. Хоорайның ийи дакыр орденниг Дальзаводунга, локомотив депозунга үлетпүрүүн дыка хей будурүлге черлериниҥе болгулаан митингилерге ажылчы тоннар апрель 20-де коммунистиг субботниктер дугайында москвачыларның саналын ийи-биле деткээн.

Ыракы Чөөн чүктүң демир-оруунуң Владивосток салбырының локомотив депозунга болган митингиге мурнакчы машинистер апрель 20-де аар чүктүг составтарны чүгле камнаҥ алганы отулар чүүл-биле сөөртүрүн шиитпирлээннер. Дальзаводтуң ажылчыннары океан суднозарын сентээринге он-он муң рубльди камнаарын хүлээнгеннер.

Владивостоктуң аъш-чем үлетпүрүүнүң дыка хей будурүлгелериҥе, Оожум, Индий, Атлантика океанныларда чоруур балыкчы, транспорт судноларынга митингилер база болгулаан. Коммунистиг субботник хүнүнде ажылдаан акшазын дегерээш тоску беш чылдың фондузунче шилчидер деп приморжулар шиитпирлээн.

Белеткелдиг уткуурлар

Часы хову ажылдарын кыска хуусаада бедик шынарлыг чорударының магадылалы — көдээ ажыл-агый техниказын чогуур үезинде ийи белеткеп, сентеп адырында дээрзин Каа-Хем районнуң «Тээлиге» колхозунуң механизаторлары, инженер-техниктиг ажылдакчылары эки бир болгаш ону ажыдыралга боттандырып келген-даа.

Колхозтуң механизаторлары трактор ажалдыларын, сеялкаларны, илиирлерни сентеп дооскан. Сентээге чогуур 20 трактордарлан 24-түн сентеп алган. Ооң 6-ын февральда ыыткан. Ынчангаш удаазыр тракторлар сентелгезин доозар.

— Көдээ ажыл-агый техниказының сентелгезин чүгле боттарывыстың күжүүзү-биле кылып чоруттувус — деп, ажыл-агыйның кол инженери Михаил Андреевич Мусягин чоргаарлавыш орар.— Сентелгениҥ шынарыныче кол киҥээнгейни салып, киижилериҥ боттарымсалгазын бедиткен бис. Ажыл үезинде кандыг-бир техника багай сентеттингеннинден үрелир болза, ону сентээн кижиден негээр бис, ону сентекчи бүрүү билир. Ынчангаш инжа хаара туттунганнар кызымакай ажылдан турар. Үлегерлиг, ак-сеткилдиг ажылдан турарларга дизельдиг хөделдирикчилер сентекчизи Николай Морозов, Гаврилл Ожегин, соңгу мостулар сентээр Владимир Барбалдай, көдээ ажыл-агый машиналарында быжыглаттырган Игнат Балчугов болгаш оскелер-даа хамаарлыр.

Колхозтуң механизаторлары Казах болгаш Белорус ССР-лериниҥ, Ростов областың көдээ ажыл-агый механизаторларының инициативазын деткип, техниканы бедик будурүлгүүзүт ажылдадырын чедип алыр талазы-биле чүүгү кылырын планнап турар.

«Тээлиге» колхозтуң механизаторлары часкы тарылганы мурнуку чылдар шилкап бүгү белеткел-биле уткуп, ону кыска хуусаада, бедик шынарлыг чорудар дээрзинге буруулдыр.

Бистиң ф-рр.

Л. И. Брежневтиҥ Ж. Помпиду-биле ужуражыышкынынга

Франция Республиканың президентизи Ж. Помпиду СЭКП ТК-ниң Чигизине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүнү Л. И. Брежнев-биле ужуражыр дээш 1974 чылдың март 12—13 хүннеринде Совет Эвилелинге келир.

ХРОНИКА

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумуң эш Юрий Серафимович МЕЛЕНТЬЕВТИ РСФСР-ниң культура министрине томуйлаан.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумуң эш Н. А. Кузнецовту РСФСР-ниң культура министрининиҥ албан хүзээлгезинден пенсиже үнгеш-биле хойбаштыр хостаан.

А. А. Громыконуң Сирияда чоруп турары

ДАМАСК. (СЭТА). Араб Социалистиг катап тургустуунукун партиязының Регионаддыг удуртулга черииҥ кежигүнү, САР-ның Премьер-министрининг оралакчызы болгаш даштыкы хереглер министри Абдель Халим Хаддам февраль 28-те СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниҥ даштыкы хереглер министри А. А. Громыконуң алдары дээш дүштеки шайлалга тургускан. Анаа министрлер сөс ап, чүве чугаалааннар.

Сирий министр чылгаанварга мынча деп чугаалаан:

Бистиң эжелеткен черлеривисти хостаары болгаш палестин улустуң национал эргелээшин хандырары дээш бистиң чепсектиг күштеривистиҥ маадырлыг ёзу-биле чорутканы октябрь дайынының соонда, израиль агрессиязга бистиң улустуң бүгү мүжүүлеринге удуралыш турары амгы үеде маанаа болган чугаалажышкынынар бистиг чурттарның арагында харылзаалар улам хөгжүдеринге идегалыг дээрзинге бүзүрээр мен.

Бо райондага чоптуг тайбыны тургузар дээш бүгү күштү салып турар харыысалгалыг үеде Силер бистиң чуртка аян-чорук кылып келген-дир силер. Шынныг чоруктуң принциппиг үндезилеттинмээн кандыг-даа тайбың дээрге, дүжүп берииишкиниҥ хевирлериниҥ бирозиндеи оске чүү-даа эвес деп чүве бо нарын байдалдың үезинде шуут билдиңгир боор турар. А шынныг чоруктуң бистер канчаар көрүп турар бис. Ол дээрге, бүгү араб черлерден израиль шериглерин үлдүреер, а ол ышкаш палестин улустуң национал эрге-шөлээзин хандырары боор турар.

Араб улустуң шынныг демселиниге Совет Эвилелиниҥ дузаламчызын болгаш деткимчезин Сирия бедик-биле үнелеп турарын Абдель Халим Хаддам түүнелиинде демдеглээн.

А. А. Громыко харыы сөс ап, чүве чугаалаан. Хамыктың мурнунда Совет Эвилелиниҥ дүтаймында Силериниҥ чүректиҥ ханызындан чугаалаанынар дээш өөрүп четтиринишкинин илередирин менээ чоптуорел көрүнер, эш министр, деп А. А. Громыко эгелиинде чугаалаан.

Бистиҥ улустарның арагында найырал дээрге, чүгле боттарының арагында сагыш-сеткил илередирии-биле кызыгаарлаттынмас болгаш боттуг күш боор турер найырал-дыр. Ол найырал ийи таланың үре-түңнелиг кады ажылдажылгадан болгаш Чоокку Чөөн чүкке быжыг тайбың дээш демиселден кестүп турар.

Империализмге болгаш колониализмге удур араб улустуң демиселиниҥ талазында Совет Эвилели чайгылыш чок туружун келгени эки билдингир болгай. 1956 чылдың агрессиязының үезинде база мындыг болган. 1957 болгаш 1958 чылдарда империалистиг интервенциялың дөрт кыжаныышкынының үезинде болгаш 1967 чылдың дайынында-даа мындыг болган. Чоокку Чөөн чүкке дайынның катап кыптыгыышкынының чоокку хүннеринде-даа мындыг болган.

А. А. Громыко дугаазының түңнелиинде Чоокку Чөөн чүк месиндежишкинин шынныг ёзу-биле, быжыг шиитпирээря дээш демиселдиҥ херээнге бистиң чурттарывыстың кады ажылдажылгазы чаа-чаа үре-түңнелиг бээр дээрзинге идегеп тур мен дээн чугаалаан.

Партийжи информацияҢ

ЧӨВҮЛЕЛ ХУРАЛ — СЕМИНАР

СЭКП обкомунуҢ партийжи-организастыг ажылдар килдизи партия райкомнарыныҢ чаныда партийжи комиссиялар-ныҢ штаттан дашкаар даргаларыныҢ чөвүлел хурал—семинарый эртиргеп. Анаа партийжи ажылдыҢ чамдык айтырыгларыныҢ, ылаңгыя СЭКП-ге, киирелериниҢ дугайында болгаш коммунистериниҢ хуу хераан көөрде баштайгы сайгарылгаларыны кылыр талазы-биле айтырыгларыны чугаалашкан.

Чөвүлел хурал — семинарга СЭКП обкомунуҢ партийжи-организастыг ажылдар килдизиниҢ эргелекчизи В. П. Суров, партия обкомунуҢ чаныда партийжи комиссиязыныҢ даргазы Г. В. Иванов, обкомнуҢ харыысалгалыг ажылдакчылары А. А. Зайцева, Т. Н. Шитова олар илеткелдер кылган. Оон аңгыда СЭКП-ниҢ чамдык райкомнарыныҢ чаныда партийжи комиссияларыныҢ штаттан дашкаар даргалары боттарыныҢ ажылыныҢ дугайында дыңнадыгларны кылган.

СЭКП ӨВҮР РАЙКОМУНУҢ ПЛЕНУМУ

Бо чылдыҢ февральдыҢ төнчүзүнде СЭКП-ниҢ Өвүр райкомунуҢ пленуму болуп эртикеп. Анаа СЭКП обкомунуҢ XI пленумунуҢ түңнелдериниҢ база социалистиг хоойлу-дүрүмүҢ быжыглаар, ажылчы чоннарныҢ ортузунга эрге-хоойлу билиглерни пропагандалаарын эжиндер хемчеглер талазы-биле партия организациялариныҢ сорулгаларыныҢ дугайында партия райкомунуҢ секретары К. Ш. Дугур, партияныҢ XV область конференциязыныҢ түңнелдериниҢ болгаш райбинуҢ парторганизациязыныҢ сорулгазыныҢ дугайында СЭКП райкомунуҢ бирги секретары К. Н. Шулуу оларныҢ партидилерин дыңнап, чугаалашкан.

Бо айтырыглар талазы-биле «Коммунизмче орук» колхозтуҢ Улаатайда хойжу бригадазыныҢ бригадири С. Монгуш «Торгалыг» совхозта профэвилелиниҢ ажылчын комитединиҢ даргазы С. Дамба, ВЛКСМ райкомунуҢ бирги секретары С. Ирбен-оол, «Кызыл тук» колхозта зоотехник К. Соржак, район прокурору Т. Монгуш болгаш оон-даа өске аштер саналдарны берген.

Илеткелчилер болгаш санал берген аштер СЭКП-ниҢ XXIV съездизиниҢ шиитпирлерин болгаш тоску беш чылдыҢ даалгаларын боттандырарыныҢ ажылчы чоннарныҢ күүнүҢ мобилизастаар талазы-биле районнуҢ партия организациялары-ныҢ хөй талалыг ажыл-чорудулгазын тодаргай сайгарган-нар. Оон-биле кады СЭКП ТК-ниҢ декабрь (1973 чыл) ПленумунуҢ болгаш партияныҢ XV область конференциязыныҢ шиитпирлеринге дүүштүр партийжи организастыг болгаш политиктиг ажылдыҢ дешпелин удам бедидеринде эргежок чугулзыны олар айытканнар.

Партияга, совет улуска СЭКП ТК-ниҢ Кыйгырыгынга база-ваа болгаш чер ажылдакчыларыныҢ Бүгү-эзелел социалистиг чарышкынныҢ дугайында СЭКП Төп КомитединиҢ, ССРЭ-ниҢ Министрлер ЧөвүзелиниҢ, ВЦСПС-тиҢ болгаш ВЛКСМ ТК-ниҢ докталмыга хөлбаштыр районнуҢ күш-ажылчы коллективтеринде социалистиг чарышты удаа нал-бартын, малдыҢ баш саныын өстүрер, оон продукциязуун бедидер талазы-биле хемчеглерин аң-аа турар. Ниитизи-биле амгы үеде колхозтарда болгаш совхозта 20638 хөй төрөөн, оон 20660 ажыг хураган иеңде алдынган. Күүнеге эът, сүт садар болгаш өске-даа пергузүглер талазы-биле «Кызыл тук» колхоз шуптан турар. Ынчалзажок беш чылдыҢ артыкаа чылдарында чедип алыр сорулгалар ажок улуг болгаш парын, а оң шыкаш партия организациялариныҢ организаторлук болгаш кижилеткинчи ажылын күштелдирер талазы-биле ам-даа хөй чүүлдерни кылыр дээрзин пленумунуҢ киржикчилери демделгеп.

СЭКП обкомунуҢ XI пленумунуҢ болгаш партияныҢ XV область конференциязыныҢ шиитпирлерин амыдыралга боттандырар талазы-биле районнуҢ парторганизациялариныҢ сорулгаларын айтыкаа докталдарны пленумга хүлээп алган.

АҢЫЯК КОММУНИСТЕР ӨӨРЕДИЛГЕЗИ

СЭКП-ниҢ Бий-Тайга райкому аңмак коммунистерниҢ өөредилгезиниҢ кварталдыг сайыында район төвүнге болгаш тус-тус суурларга эртиргеп турар. Февраль төнчүзүнде мындыг өөредилгениҢ кичээлин партия райкомунуҢ ажылдакчыларыныҢ киржикпеп-биле тус-тус черлерге эртиргилээн.

«Мурнакчы» колхозтуҢ төвүнге болган кичээлге 27 аңмак коммунист киришкен. Олар СЭКП — совет улустуҢ башкарыкчы күчү, коммунистиг харыысалгазыныҢ дугайы, эге организация — партияныҢ үндезини деп илеткелдерни дыңнаан. Оң дугайында илеткелдерни СЭКП райкомунуҢ бирги секретары Д. Лакпин-оол, колхозта партком секретары Д. Хертек, партия райкомунуҢ ажылдакчызы К. Севек олар кылган. Кичээлге колхозчу аңмак коммунистериниҢ сонуургалы ажок улус болган. Оң-аа хүн мындыг кичээлдер район төвүнге, «Тээли» совхозтуҢ төп суурунга, Кызыл-Дагта, Эйр-Хавак фермазынга, «Бай-Тал» совхозка база эртикеп.

СЕКРЕТАРЬЛАР СЕМИНАРЫ

«Тыва кобальт» тудуунда партком Танды районда эң хөй коммунистерлиг организация. Ында партия эге организациялариныҢ секретарьларыныҢ, партболүктер организаторларыныҢ билиин бедидер, ажылга дуржулгазын байыдып неттерер талазы-биле партком хемчеглерин аң-аа, ой-ойде оларныҢ семинарын организастап турар.

Чоокта чаа бир мындыг семинарга олар делегей байдалыын дугайында, партия хуралларын белеткээринин база эртиргеринде, партийжа херек эмгелелин эжиндеринде айтырыгларыны дугайында лекцияларны дыңнааннар. Оон-биле кады партия эге организациялариныҢ секретарьлары болгаш партболүк организаторлары аңаа дуржулгазын солушкан. Оларга бо семинар ажыктыг болгаш солуп болуп эртикеп.

ЭЭЛЧЕГЛИГ КИЧЭЭЛ

СЭКП райкомунуҢ чанында экономиктиг семинарныҢ ээлчеглиг кичээли болуп эртикеп. Ол кичээлге дыңнакчылардан аңгыда, районнуҢ ажыл-агыйларында пропагандистерни база олурушкурган. Шуптуг 48 хире кижи киришкеп.

Кодээ ажыл-агыйныҢ продуктуларын белеткээринин болгаш тыныарыныҢ район талазы-биле күүнге инспектору О. Ким «Кодээ ажыл-агыйныҢ социалистиг системазы», «О. Шыман» совхозтуҢ директору С. Монге «ПродукцияныҢ бот-үнези болгаш ону чыгедиринниҢ аргалары», «Тее-Хем» совхозтуҢ партком секретары Т. Хертек «Интенсификация — кодээ ажыл-агыйны хөгжүдеринниҢ дөл угланыышкыны» деп лекцияларны амыдырал-биле хөлбап номчааннар.

Дыңнакчылар болгаш пропагандистер ук семинарныҢ кичээлинден боттарынга өөредиглиг, ажыктыг түүлдерни биилеп алганнар.

Кичээлге СЭКП райкомунуҢ бирги секретары Н. С. Бойду үзүгүн эртиргеп.

Социалистиг чарыш—чогаадыкчы идепкейниҢ үндезини

Ийи ферма. ОларныҢ ижи.

«Тес-Хем» совхозтуҢ Өртен база «Ак-Эриг» колхозтуҢ Улуг-Күзеп фермалары кожа кыштаар. Чаңгыс-ла моондак — Тес-Хем. Ынчалза-даа кыжын ол дода бөөр болганда, ийи ферма аразынга улус чадаг бээнин аргыжып турар. Бирээзинде түү болуп турарын өске фермаңын ажыдакчылары биилеп орарлар: солуп конперт, кино, лекция... Ажыл-агыйныҢ талазы-биле база-ла мындыг: бот-боттарында бар эки-багай ыяк билчиир. Ында кижи кайтаар түү боор, аразында аргыжып турар болганда деп чугаалап болбайн аан. Ынчалза-даа хамык ужур ында эвес.

Бо ийи ферма — социалистиг чарыштыг. Чарыш фермаларныҢ ишчилериниҢ харыысалгазын, бот-идепкейин көдүрүп турар. КодаңнарныҢ даштыкы хевирэ бээнин, мурнуунда чылдарга бодаарга, экижий бертен. Ийи-бир чижек. Эрткен ийи чылда фермалар кайызы-даа күүнеге сүт садар планнарын ажыр күүсеткеп. Бир эвес баштайгы чылда «Ак-Эриг» — 601, «Тес-Хем» — 1403 центнер болган. Көскү өзүлде! Ак-эриктилер 1972 чылда бир иненке онаштыр 882-ле килограмм сүт сагган болза, эрткен чылда ол көргүзүт түгээртеп, 1055 килограмм четкен. «Тес-Хем» совхозтуҢ фермазыныҢ көргүзүү 1391 кг болган. Ында мурнакчылар: Александр Бадарчы, Летчик Шымыраа, Дажы Дандап-Кара 1410 килограмм чедир сүттүг, а «Ак-Эриктиг» фермазыныҢ хөөрелери Фима Эрендей 1347, Арина Хорлуу 1506 килограммны бир иненке онаштыр сааң алганнар. Ниитизи-биле көөрге, эрткен ийи чылда социалистиг чарышка тес-хемчилер тиилеп келген.

Оон бир кереглиг — партия райкомунуҢ болгаш райкүүскомуҢ "фермалар аразында ишчилер Кызыл тугу — Өртен фермазынга кызыл-булуңда.

Бис аңаа чарыштыг ийи фермаңын амгы үеде байдалын денеп көөр болзывыс чеде бердивис. Эвээн эки дериҢ кылган ол кызыл-булуңуҢ түң тургузуп каан хаңаанында облпрофчөвүлелдиҢ үндүлел бижиин өскен. Ферма ону 1972 чылдың ийиги болгаш эртиген чылдың бирги чартымында эки ажылы дээш алган болду. СовхозтуҢ дирекциязыныҢ, парткомунуҢ, ажылчын комитединиҢ Хүндүлел бижиктери база бар.

Саанчы бүргүзүүн, бүгү фермаңын социалистиг хүзөлгелерин коскуу кылдыр бижээн. Ам оон канчаар күүсеттиниин турарын өске бир самбыраан көрүп болур: хүн бүргүүн демдеглели, саанчыларныҢ болгаш кадарчыларныҢ хүн дүргүү, иненти, быжаны чемгереринниҢ рацвону, эрткен он хонукта мурван туралрларын аттары, чуруктары (бирги черде А. Бадарчы, оон соонда М. Чагар-оол, А. Дойнур чорду)...

— ФерманыҢ сорулгаларын амгы үеде байдалынын дугайында чугаалап бээр силер бе?—деп, бригадир Далаа Бадарчыдан диледивис.

— Эрткен чылда турганыбыс он тонна хөй сүттүг, азы 190 тонналы будурер ужурлуг бис, оон 160-ын күүнеге садар. Ол план-дыр, а социалистиг хүзөлгевис 6аутаар 165 тонна — дээш, бригадир оң саналарын хаңада көргүзүүлерден айтып тур.— Бирги квартылда 20 тонна сүттү дужаар бис, ам оон чартыы киргеп, артказ үеде өскеэнге база дужаантар ариавыс бар.

— Ам сааң турар иненкажыз?

— Бо чылын, шымбай харын, иненкажыз эрте оолдан тур. Ам бээнин дөртен чеде бердивис, быжаалары шуптуг менди. А шупту иненкажыз — 140. Сооллаан иненкажыз-биле кады бээнеҢ иненкажыз саагр, хүнде 380-390 килограмм сүт алдынар-дыр...

(Саңаа көрдүвүс: ортумаавиле бир иненкажыз 7,6—7,8 килограмм сүт оңаажыр, ол-бо черниҢ кыпкы байдалынга шору көргүзүүт).

— Саанчы бүргүзүү 1400 килограммдаа өрү сүт саар деп хүзөлгеген ол бе?—деп, көргүзүүге санны адаптывыс.

— А-а, ону чаартып четтикпейн баргаңывыс ол-дур. Мындаа маа СЭКП ТК-ниҢ партиядга, совет улуска Кыйгырыгынга танкыштырыр, хуралдап, чугаалажыш турувуста, саанчылар хүзөлгеэнин улам бедиткен чүве: амгы күзөлгелер 1500—1560 килограмм чедер.

ФерманыҢ дээре саанчылары Л. Шымыраа, Д-К. Дажы ийи-биле чугаалажып орувуста, олар ол чүүлдү бадыткап, мынча диштилер:

— Сорулгавыс нарыдаан, ындыг көргүзүг биске ховар турган. Ынчалза-даа кызар, бүгү аргаларны ажыглаар апаар бис. ПартияныҢ Кыйгырыынга төлептиг харыы бээр херек. Бистеэ үш-үш иненкажыз төрөөн, хүнде 28—30 литр чедир сүттүг саап ап тур бис.

— Мээн чаржып турар ажым Шура Дойнур база ол хире сүттүг саап ап тур—деп, Л. Шыраа немеп кагды.

ФерманыҢ ишчилери кызымаак ажылдан турарыныҢ хереченлерин коданны кезип чораан, базым санында көрүп чордувус: сиген, силос чиген иненкажыз, кызымал сүт ижип турар, чылыг чырык, курагаг кажаалыг бызаалар, арыгшевер девискээр... 30 тонна сиген, 70 тонна сенаж, ийи чүс ажыг тонна кукуруза силозу — мал чемининиҢ амдаа артып турар курлавыры. Минералдыг чемнер, концентраттар бар...

Ындыг элбек чемни Улуг-Күзегде көрбедивис. Кажаа иштинде бир сараат хире куу сиген, шарыгларды адырлы берген саваң. Он ажыг иненкажыз ийи аът ону төбаскан: чиирэ чиген, чыдары чыткан. Мал чемининиҢ бар-ла курлавыры ол. Ховудан үдүр сөөртүп турда, мынчаар кадаталаарга, канчап бодуруу?

— Ойбак черниг кажаа чүве, девиш үндүр сывырыпкан улус бис, катап кире бергени ол-дур аңе—деп, бригадир О. Эрендей, учётчик Ф. Чурук алдепсиндилер.

Ийи чүс тонна хире силос бар, ам-даа ажыттынмаан. Ам аңаа-ла чугаа, маргыдаа чоруп турар: доңуп, үреппп калган бе азы аңаа бе?

«ИненкиҢ сүдү дылында» болганда, ону чемгербеске, сүт кайын көвүдээр боор. Саадда өзөр туржук, 160-даа 130 чедир бадып турар, азы сааң турар 31 иненке үлээрге, бирээзинге-ле 4 литр ажыг сүт онаажыр.

— Беш иненкажыз сааң тур мен, чээрби үш хире литр болур-дур—деп, аныяк саанчы Люда Куулар чугаалады.

— А кожаларыҢ 7—8 литр чедирип турар-дыр.

— Олар эки чемгерип турарлар, а бистеэ бээр чем чок.

Бо фермаңын саанчы бүргүү 15 иненкиг. Планнаутаар олвар 1200 килограмм сүттү иненкажыз бүргүүнден сааң алыр. Хүзөлгелери 1260 килограмм чүве. Бирги кварталда 10 тонна сүттү план баутаар садар турган, ам чүгле үш хире тонназы дужааттынган. Хуусаанын улуг чартыы эрте берген, а планныҢ чартыы бээнин четпээнин ол. Төрүттүнген 28 бызаанын үжү аарыгдан олген. Кылымал сүттүг чаа кылып эгелээн.

Кызыл-Булуң соок болду. Ында социалистиг чарыштыҢ янзы-бүрү көргүзүглеэнзинга ийиги арын

СЭКП обкомунуң X пленумунуң шиитпирлерин—амыдыралга

БОТТУГ АЖЫЛ-ХЕРЕК НЕГЕТТИНЕР

Амгы үеде колхоз, совхозтарывыл удуртукчулары, тускай әртемиглер, хойжулар СЭКП Тыва обкомунуң X пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш чаңгыс деминг ажыдап турөралар. Хой ажылынып дүрген темниглер хөгжүдезинге канчап, кандыг аргалар-биле чедип алырыл дээрэн оларның сеткилин хайныктырып турары биилдингир. Чүге дээрге, ыладгыл республиканың барыын зоназында хойнуң бап саны-даа пөөлүүр өскелп турар, ооң продуктуузут чоруурда куду деңнелде дээрэн сан-медээлерден тодаргай болгай. Чамдык районнарда өзүлдө барык чок болуп турар. Ынчангаи 1980 чылга чедир хойнуң бап саның 2—2,5 катап өстүрээрин тускай әртеминглерден, хойжулардан хой күштү үнүдүрери, чаа арга-дүржулганы пептередип, курлаарларыны дилеп тывары негеттинип турар.

Бистиң барыын зонаның чамдык районнарында хойнуң өзүлдезинге, ооң продуктуузут чоруун экижидериге түү шаптыктап турарын? Бирээде, кышкы үеге четчар санның чем баазазын тургузуп албайн турар. Кышкы үеде төрүүр хойга немелде чемни бети дээрге-ле, беш ай дургузунда бээр болгай. Ол үе иштинде төрүүр чаңгыс хойга негеттинер чемни санап көрөлиивер. Хүндө бир хойга бистө 200 грамм суга, 500 грамм сигең, база-ла ол хире сөвөн бээр. Ол бүгүнү чемгерилге единицазынче ишкиндерге, хүндө 0,54 чемгерилге единицазыдыр. А алыс ужуруңда болза, чаңгыс хой хүндө 1,5—1,7 чемгерилге единицазыл алыр. СЭКП-ниң XXII съезжизин аттыг совхозтуң чижөөдеп алырга, хой чемге хереглелдиң чартыжыдан бээн эвээш чемни ап турар. Четпес чемни чер одарыңдан алыр дижип турар болгай бис.

Совхозта бир кодан хой 350—400 баш хире. Ынчаарга чаңгыс кодан хойну бээни чем-биле негелде ёзүтавр хандырарыңа 10,5 тонна суга, 25 тонна сигең, ол-ла хире сөвөн керек. А бисте хөрек кырыңда күралвыр ооң чартыы бээни четпеён турар. Моон үжуруңдай хой бажының өзүлдезин оожум, ооң дүккүр продуктуулуу куду болуп турар. Мында мындыг чижекти кайрип көрейн. Эрткен 1973 чылда бистиң совхозтуң нарын дүүрэ хой кадарчылары Б. Оскалоол. С. Чудүмаа олар бир хойга онаалтыр 3,4—3,1 кг дукту алган. Оны экн деп санап турар бис. А херек кырыңда азырал. чемгерилге эки турган болза, нарын дуктуг хойнуң эзозүн-ле дээрге 4,5 кг дукту алыр болгай. Бо база чем чедиишеэнинге үүжүүдүр.

Ооң ынай база бир четпес чүве— хойнуң кажаа-хораазының багайы. Үжүүр болза, хойнуң кыжын турар кажаазы чылыг, адаа кургат, делгем, чырык болур. Херек кырында чамдык кыштаглардa кажаалар эрги, ыыкам, хойлар сыныралжыы турар, адаа өө, пиштн карааны, хураганнар азырап доруктарынга таазжыр чылыг кажаалар чок. Хураганнарны «түгүр» пиштн дег карааны черде ажаап турар. Ооң түнелиивде хойлар иткилежип, баскылажып, ара салып, дүгү чулдуун төктүп, күш-дейгени арып баксырап, хой санныг хураганнар өлүп хорап турар.

Моны чайладыр дээш бистиң совхоз сөөлгү чылдарда элээн боттуг хемчегларин алгылаан. Ынчангаи 1973 чылда ажылагынга ниитизи-биле 100 хойга онаалтыр 90 хураганны, бир хойдан 2,43 кг дуктуг алган. 1972 чылда бодаарга, эрткен чылын бир хойдан алган дук 430 грамм хой болгай. Ону хойнуң чемгерилгезин, суг-биле хандырарын экижидин турган чедиг алган. Хой кажааларын экижидер соруга-биле 1974 чылда 6 чаа кажаны немей тудары корлуган.

Уксажымдыга айтырыы хой ажылында чугула чериң эдеп турар. Бо ажыл бистиң совхозта база чогуур деңнелде эвес. Хойлар уксаазының, өң-чүзүүнүүн ажыл-биле четче үстүмөөн турар. Хойнуң бонитировказын Чадаанаңмы уксаажылдыга будүргүлгеэй дээш-күгуурту-биле чоруттаан турарының үзүмы-биле бо четпес чорук болдунуп келгеп. Ол уксаазымдыга будүргүлгеэн моон мурнунда чылдарда хойнуң бонитировказын коичуг эрелгей чорудун турган. Оң ажылды чогуур негелдениң деңнелинге тургузаары чугула.

Хой ажылын хөгжүдери хойжуларның ажыл мергежидин, оларның эртем-биилиң бедидери-биле улуг холбаалыг. Мацаа зооветеорединге чугула рольду ойнаар үжүүлүг. Бо ажыл-дага ажыл-агыйда кошкак болуп турарын миинир херек. Бистө 1 болгаш 11 класстың хойжулары коичуг ивээп. Зооветеорединги дээштиг, үре-түнелдиг болдуурарының хемчегериин ам ап турар бис.

Хойжуларнын талазында бир четпес чүүл бар. Чамдык хойжуар янзы-бүрү арга-биле уксаа чок, азы хураган кошнарларны коданыпга салып алырын ораддажып турар. Бо чорук коичуг хоралыг болган хойнуң уксаазын экижидериге багай саадарны чедирип турар. Оон-биле пшиңы дежиг-мисеэди чорудун, коданыпга бодунуң туразы-биле чоппээрей чок кошкар салыр чорукту болдурбас херек. Бистиң совхозка ыадыг хойжулар база тургузаан. Оны чайладырының боттуг хемчегларин алган бис.

СЭКП-ниң XXII съездизин аттыг совхозтуң хойжулары хой ажылын удам ниин хөгжүдер дугайында СЭКП Тыва обкомунуң X пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш бодунуг бүгү-ле чүүдерни кылып турар. Олар төскү беш чыл шиитпирлер үшкү чылында багай эвес түнелдерэй чедип алган. Бо тодарадыкчы 1974 чылда олар СЭКП ТК-ниң партпига, совет улуска Кыһлыгымга харыы кылдыр улам-на күжениишкинни ажыктап турар. Ам бисте мал хүр кыштаглар турар. Хой солдаашкынны кидиң түлүктээн. Хойнуң чаа төлүн мегди алыры-биле бүгү-ле чүүдерни кылып турар.

В. МОНГУШ,
СЭКП-ниң XXII съездиин аттыг совхозтуң кол зоотехниги.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

ДЕЛЕГЕЙ АМЫДЫРАЛЫНЫҢ ЧУГУЛА ФАКТОРУ

СЭКП ТК-ниң Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң Франциянып президентиин Ж. Помпиду-биле чаа үжуражышкынының бистиң чүргээ чөөкү хүндерде болур дугайында дыңнадыгны Совет Эвилелинде болгаш Франциядa-дaa улуг сонуургал-биле, сеткил ханыышкинниг үткээн. Дашты-кы солуунарның таңылбырлаңчыларын адаа ходбаштыр совет-франпуз харылзааларының байдалын калбаа-биле биижиишаан, Европага болгаш оон-даа өске черлерниң дөвөөжөрлеринге дүшкүүрүүг чорукту чавырыдырарының улуг роэлюг ойнаң турар ыңдыг харылзаа иоов-даа сонгаар делегей амыдыралынга чугула фактор боон артар апаарын онзалап демдеглеп турарлар. «Помпидуның ССРЭ-ге аянчоруунуң чедиишкинниг болуурига бүгү-ле таарымчалыг байдалдар бар-дыр» деп, чоокта чаа Парижтиң «Монд» солуну бижээн. А Франциянып чазанга чоок боон турар «Насьон» солуп «бүгү талазы-биле франпуз-совет кады ажылдажылга амгы үеден эгелээн, делгем орукче кирген» деп, дедеглээн.

Ол бүгү чүүдерниң ишап-ла шынныг сөөлгү үениң дына ыңай факт-барымдаалары болгаш болуушкуиарны бадыткап турар. Чижээ, СЭКП ТК-ниң Политбюро кежиүүлү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыконуң февраль айның ортан үеинде Франциянга аян-чоруунуң үре-түнелдиг боон доозулганы, ийи таланың садыг-экономиктиг харылзааларының эки түнелдерн-дaa ол дугайны чугаалап турар. Ол шынаан 1973 чылда ССРЭ биле Франциянып аразынга садыг сарыглаары 1972 чылдың-биле деңнээре, оон 40 хүү калбарган. 1981 чылда совет-франпуз таланың садыг дугуржулгалында айыткан соруга — беш чыл иштинде садыг хемчээлин ийи катап улгаттырар дээш — чедип алдынар деп чугаалаарының бүгү үнелиишкин бар-дыр. 1975 чылда эгелээр совет-франпуз кады ажылдажылганың чаа беш чыл үе-чадазынга кайгамчыктыг таврымчалыг арталар ажыктынып турарын франпуз будүргүлге эзлерининг Национал төвүленнинг даргазы Франсуа Сайрак демдеглээн.

Европанып халбак хой-ниити бодуктери Л. И. Брежневтиң Ж. Помпиду-биле кылыр үжуражышкынының Европа динке дүшкүүрүүг чоруктуң улам чавырыышкынынга идегел-биле ходбаштыр корун турар. Дүшкүүрүүг чоруктуң ол динке чавырыышкынны Совет Эвилели-биле Франциянып аразынга кады ажылдажылганы тургузуп, ийи чүүгүүн чоокшулажышкыны-биле эгелээнин билдингир боогай. Чогум-на Франция болза, Барманы чүк чүүгүүрнинг иштиңден бир-ле дүүгүүрүнда тайбыңга ыыкажыдыг совет даштыкы политиканың салдары-биле ССРЭ болгаш социалистиг дем каттыштырлагазының өске-даа чүүгүүрү-биле пайырадыг харылзаалары тургузарының оруунче киргеп. Европага бижыг тайбыңны болгаш айыыл чок чорукту хандырарының айтырыглары иштиң ийи чүүгүүн кайыкшыл-дaa билир чорду улуг үжүр-дүзалыг боон турар. Нинти-европа чөвүлел хураалының чедиишкинниг болуурун база оон түнелдерн-дaa ол дугайны чугаалап турар. Ол шынаан 1973 чылда ССРЭ биле Франциянып аразынга садыг сарыглаары 1972 чылдың-биле деңнээре, оон 40 хүү калбарган. 1981 чылда совет-франпуз таланың садыг дугуржулгалында айыткан соруга — беш чыл иштинде садыг хемчээлин ийи катап улгаттырар дээш — чедип алдынар деп чугаалаарының үнелиишкин бар-дыр. 1975 чылда эгелээр совет-франпуз кады ажылдажылганың чаа беш чыл үе-чадазынга кайгамчыктыг таврымчалыг арталар ажыктынып турарын франпуз будүргүлге эзлерининг Национал төвүленнинг даргазы Франсуа Сайрак демдеглээн.

Европанып халбак хой-ниити бодуктери Л. И. Брежневтиң Ж. Помпиду-биле кылыр үжуражышкынының Европа динке дүшкүүрүүг чоруктуң улам чавырыышкынынга идегел-биле ходбаштыр корун турар. Дүшкүүрүүг чоруктуң ол динке чавырыышкынны Совет Эвилели-биле Франциянып аразынга кады ажылдажылганы тургузуп, ийи чүүгүүн чоокшулажышкыны-биле эгелээнин билдингир боогай. Чогум-на Франция болза, Барманы чүк чүүгүүрнинг иштиңден бир-ле дүүгүүрүнда тайбыңга ыыкажыдыг совет даштыкы политиканың салдары-биле ССРЭ болгаш социалистиг дем каттыштырлагазының өске-даа чүүгүүрү-биле пайырадыг харылзаалары тургузарының оруунче киргеп. Европага бижыг тайбыңны болгаш айыыл чок чорукту хандырарының айтырыглары иштиң ийи чүүгүүн кайыкшыл-дaa билир чорду улуг үжүр-дүзалыг боон турар. Нинти-европа чөвүлел хураалының чедиишкинниг болуурун база оон түнелдерн-дaa ол дугайны чугаалап турар. Ол шынаан 1973 чылда ССРЭ биле Франциянып аразынга садыг сарыглаары 1972 чылдың-биле деңнээре, оон 40 хүү калбарган. 1981 чылда совет-франпуз таланың садыг дугуржулгалында айыткан соруга — беш чыл иштинде садыг хемчээлин ийи катап улгаттырар дээш — чедип алдынар деп чугаалаарының үнелиишкин бар-дыр. 1975 чылда эгелээр совет-франпуз кады ажылдажылганың

А. А. Громыконуң Дамаскыга ужураажыышкыны

ДАМАСК. (СЭТА). СЭКП ТК-ниң Политбюро кежиүүлү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри оът А. А. Громыко февраль 28-те Сириянып Президентиин Хафез Асад, Сириянып Премьер-Министрин Мамуд Аль-Айюби болгаш Премьер-Министрин орлак-чыны, САР-ның даштыкы херектер министри Абдель Халим Хаддам-биле ужуражымышкын кылган.

Болган беседалар үезинде совет-сириң харылзааларның, а ол шынаан ийи таланың сонуургалын болдуруу турар деле-гейлер айтыларыгларның талазы-биле тодаргай болгаш бүгү талалыг чугаана кылган.

Ужуражышкыннар болган беседалар пайырадыг, чылыг байдалга өрткен.

ИЗРАИЛЬДЕ ЧАЗАК КРИЗИЗИ

Израильниң парламентизиие — Кнессетке сонгуада боон өртээнден бээр ийи ай болгай. Ынчалза-даа ол чуртка чаа чазактың ам-даа тургузуун чадажыг турар. Оон-чылдагааны —чагырыкчы сөөлзаттыг болуктериниң чоруудун турган политиканың буурап дүшкеии болуур. Тель-Авивте демисел болза, тургустуглар ужуруут чазактың партийни составында болгаш кожа турар ариб күрүнелерге хамаарыштыр даштыкы политиктиг утпаашкынныгда холбаштыр чидин-биле боон турар.

Г. Меирниң баштап турар «Ажылчын партия» дээр болүүг кнессеттиң эң хөй (5 мандат) олуудун чиалап алганы биилдиптир болгай. Ынчалза-дaa ол чаңгыс партия тергиндээн чазакты тургузуп шыдавайн турар. Чүге дээрге, парламентиге 20 депутаттан тургустуган хөй кеэиин ол албайн турар.

Камгалал министри М. Даяның удуртулгазы-биле арабтарга удур «шыңгыыр шугуумү» чорударының талалаачыларының саадарлыг болүүр парламентиге 39 олутгу эзлеп турары база биилдингир. Чогум-на ол болук эң-не барыын үзелдиг «Ликуд» дээр болуглениишкинниг төлээлекчилерин чазак черинге кирерини иеген турар. Ол шынаан Тель-Авивтиг эжелеп алган чергелерин арабтарга дедир этпдерине удуралывп турар Израильдың шажыңчүдүлгө партиялары бааз-да ойну күзеп турар. Израильдың Коммунистиг партиязының көдеглелиидө деңделөөнүй-биле алырга, «Ликуттуң» киржатезі-биле янзы бүрү партияларны төлөөлөзін чазактың турузузары дээрге, «дайын чоруударының политиказының» катап эгелеп киргени-биле» домей болур.

Ол бүгү-биле чергелептер «ажылчын» партияның иштинде база бир болук хамаарыжыра чок диберлдарның киржилгээн-биле чазак кабинединиң тургузарын орадаажын турар. Ынчаарга ол болук арабтарның негелдеэнинің шынныың чамдык хирегерии-биле хүлээп ийер ужуруут деп санап турар. «Ажылчын» партияда мындыг сагыш-сеткилдиң үнүп турары сөөлгү, октябрь ай дээлиниң соонда, израильдерниң бодалыңга болган шыдавас. Ынчангаи бурууда идеологтарның туружунда болган оон үнүп турар дээш. Бир талазында, бо-тарны буржуаз политиктиг турушта болза-дa, тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынның принципгерин ажык болгаш шынчызы-биле хүлээп көрүп турарларның хүрээлеп казбарып турар. Ийи талазында, тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынның орузунга янзы-бүрү мооплактар тавырыштырыл турарлар бар. Чижээ, «Сергей» деп ангы журнал кожа-хелбээ догуннаашкынның кады ажылдажылга биле дәйин аразында бир-ле «ортумак хевирииниң» дугайында бодалдыг идээ үнүдүрген.

Буржуаз теоретиктер амгы үеде капиталимнин чугаманатарлыг хүлээзегинин дугайын хөй-биле чугаалап турар. Күшту болган моралдың «эптештиреринче», коммунизм-биле кайчаалыг демисел-дин чылдарында Барманы чүктүң оскугаиы пропагандисти-ргаларны катап тургузарыгаче башкарыкчы болуктери буржуаз парлалга кыйгырып турар. Ынчалзажок күш дөгээриниң болгаш бастыңныың шыныының чамдык хирегерии-биле хүлээп көрүп турар. «Ажылчын» партияда мындыг сагыш-сеткилдиң үнүп турары сөөлгү, октябрь ай дээлиниң соонда, израильдерниң бодалыңга болган шыдавас. Ынчангаи бурууда идеологтарның туружунда болган оон үнүп турар дээш. Бир талазында, бо-тарны буржуаз политиктиг турушта болза-дa, тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынның принципгерин ажык болгаш шынчызы-биле хүлээп көрүп турарларның хүрээлеп казбарып турар. Ийи талазында, тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынның орузунга янзы-бүрү мооплактар тавырыштырыл турарлар бар. Чижээ, «Сергей» деп ангы журнал кожа-хелбээ догуннаашкынның кады ажылдажылга биле дәйин аразында бир-ле «ортумак хевирииниң» дугайында бодалдыг идээ үнүдүрген.

ЭФИОПИЯДА БАЙДАЛ

АДДИС-АБЕБА. (СЭТА). Чүүгүүн чөөсөөтиг күштериниң болгаш хөлөзөшкиннериниң түңелиивде Эфиопияның чаа-ваа дүүкее. Император Хайле Селассие I чүүгүүн премьер-министрине Зеделакчеу Маконненни томуйлаан болгаш чаа чазакты тургузарын адаа дажскан. Зеделкачеу Маконнен оон мурнундагы чазакка почта, телеграф болгаш коммуникация министри турган.

АДДИС-АБЕБА. (СЭТА). Африканың чаңгыс эки организациязының министрлер чөвүлелиниң 22-ги сессиязы Эфиопияда түңелиивде бодуунуң дажылын соксаткан. Ол дугайын Африканың чаңгыс эки организациязының чиңгине секретарының орлакчызы Полтер Он парлалга конференциязынга медеглээн.

Чүүгүүн болуу бергеи нарын байдал — бешкиларның, автобус болгаш такси чолаачыларның, а оон соонда шериг албанныгларның, амыдыралды эжижидер дээш пшиңгы неге-гелде кылганының соонда тургустуна бергеи.

Император Хайле Селассие I Эфиопия дээш сонгуу мөөнүүнүң төөгү үүгээзин дилеп, министрлер Кабинединиң чүүгүүн чаңгыс министр-биле ажыктынып, ооң чүүгүүн чаңгыс министр-биле ажыктынып, ооң чүүгүүн чаңгыс министр-биле ажыктынып, оо

БИЛИГ-МЕРГЕЖИЛИВИСТИ ӨӨРЕНИКЧИЛЕРГЕ

Районнуң школаларының башкылар коллективтери «Школачы бүрүзүнге — хаяк болгаш бижыг билиглер» деп кыйгырыгны боттандырары дээш, башкылаашкынын, кижизидилге ажылын сайзыраңгайдыды, мурнакы дужулганы эртемниг чаа чедиишкиннерге даянып неитередир сорулгалыг, чаңгыс аай план-биле ажылдап турар. Школаларның, башкыларның мурнакы дужулганы неитередири школаларда методиктиг каттыжыышкынар, школа удуртукчуларының өөредилгезин, районнуң педагогиктиг комчугларын, эртем-практиктиг конференцияларны болгаш школалар аразында каттыжыышкынар дамчыштыр чоруп турар. Районнуң башкыларыга тус-тус эртемнер аайы-биле семинарларны болгаш курстарны эртирери база неитереэн. Анаа мурнакы башкыларның дужулганың өөренип, методикага болгаш тус эртемге хамаарышкан лекцияларны дыынап, көргүзүүлүг кичээлдерге башкылар олуруп турар.

Бо өөредилге чылында алаак баш эртемге ыяыг семинарларны эрттирген бис.

Орус дыл болгаш литература башкылаашкынынга семинарны Тураның № 1 школазынга эрттирген. Анаа Кызылдың башкы институдунуң башкылары болгаш башкылар биле бедидер институттан методистер кээн лекцияларны номчаан. Тураның № 1 школазының орус дыл болгаш литература башкылары З. Н. Попкова биле А. В. Горохова көргүзүүлүг кичээлдерни берген. «Состуң тургустунары» деп темага З. Н. Попкованың эрттирген кичээли солун болгаш өөредилгиг болган. Ол кичээлге теманы аңмыдыраа-биле холбаарын, кижиндивилгениг материалды киирештирерин, кичээлдиң аңгы-аңгы аргаларын ажыглаарын олурушкан аныяк башкылар херек кырында көрүп, билип алганнар. Парын состерин билириниг маргылдаа, кыска рассказтың, адын чогаадыры, чаа состерин тургузуп тургаш, кыска чогаадыг бижиирин дээш хей-хей аргаларны чаңгыс кичээлге ажыглап турары өөреникчилерниң билиг-мергежилин байыдарыга, сонуургалын көдүрериниг улуг слдарлыг болганын башкылар демдеглээн.

Дужулганыг башкы А. В. Горохова чаа теманы тайылбырлаарының чугула айтырыын өөреникчилер муруунга тургузуп, өөреникчилер боттары харылаар аргаын чедип ап турарын кичээл үезинде тодаргай көргүскен. Башкылар үк кичээлдерни үениң негелдеанге дүүшкен кичээлдер деп демдеглеп, көрүп, билип алган түүдерин боттарының ажылынга ажыглаарын хүнээген болгаш еске-даа айтырыглар талазы-биле савал-оваа солтулгазын эрттирген.

Шак ындыг семинарлар математиктиг болгаш даштыкы дыл башкылаашкынынга база болгулаан. Башкы А. П. Калининаның эрттирген кичээлин математиктер бедидиве үнелеп, үк эртемге өөреникчилердиң сонуургалын көдүрериниң аргаларын ажыктыг дужулга деп саналаан. Шыырак болгаш кошкак өөреникчилер-биле тускай ажылды чорударының, математиканга кызыгаа дашкаар ажыл талазы-биле лекцияларны болгаш дужулга солчугазын бедик дениелге эрттиргеп.

Школа бүрүзүнде эртем аайы-биле методиктиг каттыжыышкынар ажылдап турар. Тураның № 1 ортумак школазында сан башкыларының методиктиг каттыжыышкыны башкыларның билиг-мергежилин бедидер талазы-биле доктаамал ажылдап келген. Ол методиктиг каттыжыышкынның киржикчилери кичээлди эрттирериниң планын, тематиктиг планнарны кады тургузуп, кичээлдериниг утка-шынар талазы-биле дениелинге үнеледи берип турар. Башкыларның бот-өөредилгезин база хынаалдаго ап, башкы бүрүзүнүң үүлүүнде планын бадылаан. Ол чижектиг бедик негелдиг ажылдап турар методика каттыжыышкынары школа бүрүзүнде бар.

Школалар аразында дужулга солчугазы ам-даа чогуур негелдеге четпес. Ук ажылды моон соңгаар улам неитередирин планнаан, өзек школаларны тускайлап турар бис. Школаларда эртем аайы-биле тургустунган методиктиг каттыжыышкынналарын эгелээш, район масштабтыг семинарлар, конференциялар башкыларның билиг-мергежилин бедидин, башкыларының неитередиринче үгланган болгаш бүгү-ле бар аргаларны ажыглаң тургаш, өөреникчилерге хаяк, ыяыг билиглерни бээри дээш моон соңгаар-даа ажылдаар бис.

Л. ПАНЧИНА,
Бии-Хем райкүүскомнуң үезге өөредилге кылдыының методика кабинединиң эргелекчизи.

Москвада Төп ипподромга челер аът-тар мунукчуларынга кыпкы тәнналдар дээш маргылдаа боор эрткен.

ЧУРУКТА: Смоленскиниң аът өстүрер заводундан (мунуку одуругда) мунукчу мастер А. Крейдин Балете-2 деп школалыг аът-биле В. Киттего туралгаатын тәнналды алган.

В. КВАНИННИҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

Кызыл хоорай Советтиң «Тере-Хөл» колхозунуң ажыл-агыйынын чугула адырларының бирээзи—иви остүрери боон турар. Иви ажылындан алыр оруга ук ажылга мергежээн, улуг дужулгалыг колхозчулардан дыка хамаарыжыр. Ындыгларның бирээзинге Борис Тамаа хамаарыжыр. Коммунист Б. Тамаа үр үениң дургузунда Тере-Хөлдүң ырак-узак иви одар-белчиринге ивижилериниң нарып, берге-даа болза, харыысалгалыг ажылын удуртуп келген.—Ол ивижилериниң бригадири. Колхозтуң иви ажылынга чедиишкиннииг боон турарынга оон салымшыкыны зөзөп эвес. Б. Тамаа— «Хүндүлелдиң демдээ» орденниң адылекчизи, Тываның мурнакы ивижилериниң бирээзи.

ЧУРУКТА: Б. Тамаа. Г. СИРОТИННИҢ фотозу.

Тыва дыл кичээлдеринге холбаштыр

«Шын» солуннуң арыннарынга бо чылдың январьда парлаттынгылаан Н. Эртине, И. Достай оларның тыва дыл кичээлдеринге хамаарыштыр бижээн материалдарын номчуп танышкаш, ону деткип, бөлүмүнүң бодалдарынны чугаалакладым.

Чөрбинин школа-интернадында 4, 5, 8 классларда тыва дылды башкылап турар мен. Арга-дужулга ам-даа эвээш дээрзин ажыы-биле инниир апаар. Доктаамал өөренир, номчуттунар апаар-дыр. Мурнунда чылдарда 4—5 классларның өөредилге номнарынга бодаарга, 1971-72 чылдарда үнген номнарда өөредилге материалдары ыракта-ла делгеренгей ажылдап ыдыынганын эскердим.

Өөредилге номнарында киргилээн темаларның бөлүктерин бирден бирээ чокка, номчуп танышкаш, программа ёзугаар шактарга хуваараан мен. Өөретсе чогуур темалар программа ёзугаар берген шактарынга дүүшшес болгулаар-дыр. Шак ындыг таварыгага чамдык темаларны кычыыттырар азы какпы танымылга-биле өөредир апаар.

Мээң бодалдарым ындыг. Уруглуң төрээн дылынче эртеден-не кичээнгейиң кошкадыптар байдал бисте бар-дыр. Бичии уруглар эге билиглериниң үндезинин үшкү класска чедир тыва дылга өөренеш, оон үстүкү класстарга йолдуунда (түгле эвээш санныг тыва дыл, литература кичээлдериниден аңгыда) орус дылга өөренип кирииптер. Ылангыя 4—5 классларны онзалап чугаазап турарым бө.

Тыва дылды өөредириниң шактары эвээш, а 4-кү класстың бойдус, төөгү азы 5-ки класстың ботаника дээн чергелиг эртемнерин тыва дылга база өөредип болгу дег. Уруглар бойдус азы төөгү дугайында эге билиглерни үк эртемнерден билип алырындаа аңгыда, дүрген номчуруның техниказынга, өөренген темаларының айтырыгларынга хамаарыштыр эдертиглер, чогаадыглар бижидиринге ол бүгү дузаалаар. Ынчангаш оларны тыва дыл талазы-биле дузаалаар, улам ыдыгын бээр эртемнер кылдыр саналза чогуур.

Белетекел класындан үшкү класска чедир уруглардың чугаазы, сөстүү, домактыг шын бижип өөренирииге мергежилээ сайзыраавын болгурун билир болгай бис.

Тыва дылдың шын бижилгезиниң кол дүрүмнери, ылангыя 4, 5 класстарның программазында, аң хөйү-биле кирип турар болганда, оода-ла ам бар шактарның кырында 1-1 шакты немээрин республиканың Чырыдыышкын министерствозу өөренип көөрү күзенчит.

Бистин школа-интернаттың өөреникчилериниге хамаарыштыр алыр болза, школачыларның чурттаарынга, өөренириниге бүгү-ле таарымчалыг байдалды тургускан болганда оларның билиин ханылалырын дээш өөреникчи бүрүзү-биле тускай ажылдаары бистиң хүлээлгевис.

А. БӘЛГҮМ-ООЛ,
тыва дыл башкызы.

Спорт

БИАТЛОНГА ДЕЛЕГЕЙ МАРГЫЛДААЗЫ

МИНСК. (СЭТА). Биатлон талазы-биле делегейниң чемпионы атты фин спортчу Юхани Суутариненг чаалап алган. Чээрби километрни хаактап, ооруктаа дөрт черге кара алар чарышка ол дистанцияны 1 ш. 13 мин. 28,92 секундада эртип, түгле чангыс сантга торгаткан. Юзани тиилелге чедип алырынга бүзүреллиг тургай, түге дээрге өскелерден сөөлүгүреп үнгеш, артыкаа 2,5 километрни кайы хире дүрген маңнап эртерии ол эки биилир болгаш алдын медальны ыяапла чаалап азыр соруктуг турган. Ол соруглазын чедип алган-дыр.

Моңгуш медальга делегей маргылдаазынга баштай-ла киржип турар румын биатлончу Георге Гыриңэ четкен. Норвег лесник Тора Свенсбергет хүлер медальдыг болган.

Совет биатлончуларның эң дээреэзи, делегейниң үш даңгыр чемпиону. Новосибирск чурттуг Александр Тихонов түгле бешки черге үнген.

Маргылдаа каан, аяс, шоолуг соок эвес магалыг хүнде эрткен. Аңаа 15 чурттан 57 хаакчылар киришкен.

ЫРАККЫ МУГУР-АКСЫНДА

Эрткен дыпталыр хүнде суурнуң спортчу коллективтериниң аразынга янзы-бүрү маргылдаалар болуп эрткен.

Хүреш маргылдаазынга 16 аныяк мөгелер киришкен. Тиилелгени ортумак школаның ойгу классының өөреникчилери чедип алган. Салчак Полинов шүүлген, Сергей Хертек үлүүрлешкен.

Волейболга маргышкан дөрт командадан «Малчын» колхозтуң спортчулары бирги черге үнген. Школаның командазы түгле оларга аштырган.

Баскетбол база-да сайыраң турар. Аңаа болган маргылдаага колхөз командазы тиилекчи болган.

Мичилиг хөнгейге район төвүнүң чурттакчыларының чыынды командазы аштырыт чок тиилээн.

Шыңыраа болган шашын база хөй ойнакчыларны хаара туткан. Шыңыраага киришкен 21 кижиден Конгар Танов 16,5 сан алган, суурнуң чемпиону атка четкен. Хертек Сешш-оол аңаа түгле чангыс сан четпээн. Команда талазы-биле бирги черни районнуң Культура бажыңының командазы алган, ийиги шанналды «Малчын» колхозтуң шыңыраачыларынга тывыскан, райкүүскомнуң ойнакчылары үшкү черге үнген.

Херээжен шыңыраачылардан Александра Холлаарак эки түнелге четкен, ийиги шанналды Нина Хертекке тывыскан.

Шашкиге Бичe-кыс Хертек тиилээн, ийиги, үшкү черлерни Татьяна Иргит биле Евгения Ооржак алган.

В. СУМБАА,
райспортномитеттиң даргазы.

ДЕМИСЕЛ ЧИДИГЛЕНГЕН

Бо хүннерде Кызылдың шыңыраа клубунда команда аайы-биле хоорайның бирги черн дээш маргылдаа чоруп турар.

Ам ийи неделя үргүлүлеп турар бо солун маргылдаага 10 коллективтериниг — бүдүрүлгелериниң, албан организация болгаш өөредилге черлериниң командалары киржип турар. Команда бүрүзүнүң составында беш ер болгаш ийи херээжен шыңыраачы бар. Киржикчилериниг мергежили, дужулгазы дең эвес-даа бол, ужуражылга бүрүзү хөй кезии чидиг спортчу демиселге эртип турар.

Командалар аразында бешбеш ойнаан. Ужуражылга санында-ла саналашкынны үндүрерде инити утканы дээш чаңгыс сан бербейн, чедип алган тиилелгелерни кадыы тургаш, түнүн үндүрүп турар. Чижөлээрге, сөөлүг салгыда комплексит геологтыг экспедициязы биле туулбу заводунуң командалары ужуражыр. Кийы-даа тала дең санныг чоруп орар болганындан бо ужуражылга шиитпирлиг роль ойнаар турган. Бо ийи коллективтиң адын камгалап турар ойнакчыларның күжү база дең. Ынчангаш көрүкчүлер чедип келгө болган ойнарны улуг сонуургал-биле корген. Маргышканнарның түнелиинде экспедициянның ойнакчылары А. Митус, А. Кузьмин, К. Кильчичаков, С. Покояков удурланыкчыларын тиилээн, а туулбу заводундан В. Байкара геологтарның төлээзи С. Аракчаавы утказ база ооң кыстары ийи санны эшкен. Ынчангаш геологтар 4 санны, заводтуң командазы 3 санны чедип алган.

Турнир таблицазын 27-27 санныг Телевидение болгаш радиодамчыдылга комитединиң, башкы институдунуң командалары баштап турар. Геологтар 26,5, туулбу заводунуң командазы 25 санныг.

Маргылдаа март 8-те доостур.

И. ТЕМИР.

Агаар шинчилээшкини

Агаар шинчилээр талазы-биле «Север-26» деп чаа совет экспедиция полярлыг бассейнниң элээн каш миллион дөрбелчин километр хемчээлдиг черинде суг болгаш доң режимин, агаарын шинчилээри-биле ажылдап эгелээн. Оон киржикчилери — Арктика болгаш Антарктиданы шинчилээринииң эртем-шинчилел институдунуң эртем ажылдакчылары Ленинградтан чоруткаш, шинчилел кылыр черинде чеде берген.

— «Северниң» самолёттары Арктиканың доштуг черинге чартык миллион ажыг км черни эртер, океанда 180 кезек черге хонар, агым аайы-биле шинчеп чоруур доштар кырына эртемденнериниң десант болуун дүжүрер, олар бойдустуң болуушкуннарын болгаш оларның өнзагай байдалдарын хайгаарал—деп, экспедициянын начальниги, Заполярьеның кеск шинчилекчизи Н. Н. Блинов дыынаткан. Оон алган түнелдерни агаар, климат, доң талазы-биле чедээлерни хынаарынга ажыглаар.

Элээн каш самолёттарлыг ол экспедицияның турар көл базазы доң-биле кады шинчеп чоруур «Северный полюс — 22» деп эртем станциязы, ону эрткен чылдың күзүүнүке тургускан.

(СЭТА-ның корр).

Голланд быштак

Нидерландың чурту — быштак садар талазы-биле эң улуг чурт. Эрткен чылын ох даштыкы чурттарже 200 муң тонна голланд быштакты садыг үндүрген. Ол дээрге делегейде быштак садыгазажыышкынының үштүң бир кезии болуп турар. Бо продукцияны садар талазы-биле Нидерландының соон дарый Франция болгаш Чаа Зеландия чоруп турар.

(СЭТА).

Кайгамчыктыг педагог

«Күш-ажыл кылбас кижи бурунгаарлап-даа шыдавас, чаңгыс черге доктаап-даа шыдавас, харын дедир таймы бадар. Кижиниң хаға-боду, түрээ болгаш уламы күш-ажылды ыяап-ла негээр, ол негелде эргежок чугула, бир эвес... кижи бодунуң амыдыралының иитинде күш-ажыл кылбас болза, ол ёзулуг оруктан аза бээр... Күш-ажыл — хостуг күш-ажыл — амыдырал ол-дур».

Кайгамчык орус эртемден, Россияга педагогика эртемининг үндезилекчизи К. Д. Ушинскийниң төрүттүнген хүнүнден бээр 150 чыл оюн совет улус бөгүн демдеглеп эртиргп турар. Оон күш-ажыл дутаймында сөстери бөгүн безин үнелиг. Совет педагогтар күш-ажылды кижизидилгенин үндезинин кылдыр ажыттап турарлар.

«Педагогика» деп ном үндүрер чер бо алдарлыг ойгы тураскаан, Ушинскийниң бижээн түүдерининг ийи томунуг номун парлап үндүргеп, ол болза башкыларның ажылынга эки дуза болур. Ында кижизидилгенин болгаш өөредилгенин инити теоретиктиг айтырыгларынга турескаагаан түүдерни киргеп, эртемденнин педагогика талазы-биле болдаарын, орус школага киргеп үдүг-хуузун номучукчуларга танылыптырар. Ушинскийнин чогаадыкчы ажылының дажыын болган «Кижини кижи кижизидер. Педагогика антропологиязының дужулгазы» деп ажылын ында база киргеп.

ССРЭ-ниң Педагогика артемнериниң академиязы «Педагогика библиотеказы» деп чаа номнар үндүрерин бо ном-биле эгелээн.

КУЛЬТУРА ЭМЧИДЫЫЛЫНЫҢ ЫДЫКШ

Ийи диптен

Азия болгаш Африка чурттарының үшкү делегей кинофестивалы май айның 20-дең 30-га чедир үеде Ташкент хоорайга болуп эртер.

Көрүлдениң кол болуушкуннарының бирээзи болза «Кино тайбыл, социал деңшилге болгаш улустарның хосталгазы дээш демиселде» деп темага чугаалажыышкынар болур—деп, Узбек ССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы, организастыг комитеттиң даргазы эш Р. Х. Абдуллаева СЭТА-ның корреспондентизинге дыынаткан.

Фестивальдың киржикчилеря Ташкентиниң болгаш Узбекистанның өске-даа хоорай, суурларының көрүкчүлери-биле ужуражырлар. Республиканың хөй-иниити организацияларының, солуннар болгаш журналдар редакцияларының азаан каш шаннаддарының тургускан.

Агитквартиралар көргүзүү

Дөн-Терезиң суурнуң агитквартиралар конвертерлеринге 240 ажыг бот-тывыгыр артистер киришкен. Сес агитквартираның көргүзүү ийи хүн уламчылаан. Көрүлдениң Совет Тываның 30 чылынга турускаатқан болгаш номерлериниң темазы, ядейлиг утка-шынары бистиң амыдыралывыстың хөгжүлдезиин көргүзүп турар.

Шыңгыы шиилиттиниң түнелиинде бирги черни Совет Тываның 25 чыл кудумчунуң бот-тывыгыр артистери, ийиги черни — Октябрьның 50 чылында «Херел» агитквартира, үшкүзүн — «Хову» агитквартира алган.

А. ДОПЧАА.
Барыын-Хемчик район.

Чонга аян тудуп

Өөүр райпозунуң коллективинде бот-тывыгыр ураа чүүл болгүмү доктаамал ажылдап турар. Чоокта чаа ук коллектив солун концертти көрүкчүлерге бараалгаткан. Концерттиң программазында ыры, танцыдан аянгыда, шоодут, баштактар база кирип турар. Ол ышкаш хөй кижи киржикчилиг хыдыг хогжүм орбестрин чыыптан чон онза соңуургаан.

Д. АГБААН.

Сыстыг-Хемниң аалчылары

Тожунуң ырак суурларының бирээзи Сыстыг-Хемге оон, концерттиг артистер кончуг ховар келгилээр чер. Чоокта чаа бистиң суурга район төвүнүң база «Тоора-Хем» совхозтуң Май 1 салбырының бот-тывыгыр артистериниң концертин соңуургадывыс.

Кыштың узуг соогунда ырак-узактан аалдан келген оюнуктериниге сыстыг-хемчилер өөрүп четтиргенин илередип турар.

Г. ТАЙБЫЛ.

Телевидение

МАРТ 2-ДЕ
МОСКВАДАН

12.00— Дамчыдылгалар программазы. 12.05— Медээлер. 12.10—«Кадыкшылга» почтазының программазы. 12.40— Өөүр телекөргүзүү. Мультфильмнер программазы: «Джеңбиле кадыг». «Аврора». 13.10—«Болгу-даа дег, болбас-даа дег». 14.15—14.25—«Правда» солуннуң политиктиг таймылбыракчызы Ю. А. Жуковтуң телекөргүчүлерниң айтырыгларынга харыызы. 15.10— Телезкранда бир-ле дугаар. Ленинградта күрүвеннин А. С. Пушкин аттыг академиктиг шин театрының шиизи. В. Шекспир. «Хоозун шүүлгезин».

КЫЗЫЛДАН

18.00—«Тываның неделязы». Информастыг программа. 18.15— Телемедээлер.

МОСКВАДАН

18.30— Өөүр телекөргүзүү. Биатлонга делегей чемпионазы. Минскиден дамчыдылга. 18.50—Өөүр телекөргүзүү. Уравнечеп телефильмниң баштайгы көргүзүү. «Суг көрбейн идиин ужулба»... 20.05—20.15— Чапсар. 20.15— Өөүр телекөргүзүү. Чиик атлетика талазы-биле делегей маргылдаазы. ССРЭ—АКШ. 21.15— Өөүр телекөргүзүү. Совет херээженнер Комитединиң пленумунуң киржикчилеринге концерт. 22.45— «Поэзия». Б. Фирсовтуң шүүктери. 23.00—«Үе». Информастыг программа. 23.30—01.05—Өөүр телекөргүзүү. Даштыкы фильм.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

Кинотеатрларда

МАРТ 2-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Хүндүлелдиң аян-чоруу» (2 сериязы кады) 9.30, 12.15, 15.00, 17.45, 20.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Аспаан экиел, мажаалай!» 9.00, «Россия империязының дүжүдези» (2 сериязы кады) 10.20, 15.30, «Эрикке дүжер» 13.00, 18.20, 20.40 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Эң-не күштүг» 15.00, «Ынакшылдың будумкү» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Чаасканзыраан бөрү» 11.00, 15.00 «Мисс Никоганто» 16.30, 20.30, «Эрес-дидим чорук болгаш ынакшыл дугайында баллада» 18.00 шактарда.

«ЭНЕРГЕТИК» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫНГА «Котовский» 12.00, «Херээженнер болгаш берсальерлер» 16.00, 18.00 шактарда

Красноярскиниң садыг техникумунуң Кызылда өөредилге-консультация пунктузуу 1974-75 өөредилге чылында бот-өөредилге салбырынга дараазында мергежилдерге сургуулдар хүлээп алырын чарлап тур:

1. Үлеттүр барааннарының товаровединге.
2. Аъш-чем барааннарының товаровединге.
3. Бухгалтер учёбу.
4. Кооперация садыынга планнаашкын.

Техникумга түгле садыг шугумунга ажылдап турганнарны хүлээп алыр.

8 бөлгаш 10 классларны доознан, өөренир нүзелдиглер дараазында документилерни дуузаар:

1. Билдиримишиин.
2. Биилиниң дугайында херечилел азы аттестат (бодун).
3. Дөпчү намдары.
4. № 286 майымтыг эмчи шыпызылгазы.
5. Дөрт фото-чуруук (берт чекпа тыртыргап, 3х4 хемчээлдиг).
6. Күш-ажыл дептериниң хоолгазы (будуруллге черинин удуртунчузунга шыкзыттырган болур) азы беду.
7. Садыг шугумундан өөренип чоруткан дугайында бижик.

Онгу классты доозланнар бүгү салбырларга киреринин шылгалдазынга орус дылга болгаш литературага чогаадыг бижимир. Оон аңгыда товароведение салбырынга химнига (аас-биле), бухгалтер база планнаашкын салбырынга математиканга (аас-биле) шылгадыр.

Сескн классты доозланнар орус дылга (бижимел — диктант) база математиканга (аас-биле) шылгалда тудар.

Документилерни июнь 10-га чедир техникумга Кызылда өөредилге-консультация пунктузунуң адрезинче чорудар.

Киреринин шылгалдаларын июнь 11-ден 20-га чедир Кызылга дуттаар.

Тайылбыр алыр болгаш документилерни чорудар адрес: Кызыл хоорай. Кравченко-Щетинкин кудумчузу, бажың 41. Кооперация училищези, техникумнуң өөредилге-консультация пунктузу. Телефон 55-58.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда кылдызының 23-54, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал кылдызының 37-13, культура кылдызының 23-54, көдээ ажылагый кылдызының 21-47, үлеттүр кылдызының 22-64, чагаа кылдызының 41-27, информация база совет тургузуг кылдызының 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 2-75 телефонче долгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 15953. ЧАГЫТ № 635.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыынын талазы-биле аргелелиниң типографиязы. (Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 1). ТС—00111

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 53 (9428) | Воскресенье, март 3, 1974 чыл | 1925 чыдда үнелеттинген | Өртээ 2 коп.

ФИНЛЯНДИЯ РЕСПУБЛИКАНЫҢ ПРЕЗИДЕНТИЗИ ДЭЭРГИ УРХО КАЛЕВА КЕККОНЕНГЕ

ХЕЛЬСИНКИ.

Финляндия Республиканың Президентизи аңбан-дужаалга Силерниң киргеникербилэ хөлбаштыр бистиң чүрээктиң хамыдындан изиг байыр чедирип турарывысты хүлээп ап көрүңер, дээрги Президент.

Найыралдыг чурттуң Президентизи аңбан-дужаалга тургаш, совет-финлянд нома-хөлбээ харылзааларны улам ыңай хөгжүдеринче угландырган Силерниң ажыл-чорудулгаңарны Совет Эвилелинде бедии-биле үнелеп турар.

Найырал, кады ажылдамылга болгаш бот-бодуунга дузалажылга дугайында 1948 чылда чарган Керээге үндезилээш, бистиң чурттарывыстың аразында бүгү талалыг харылзааларбистиң чурттарывыстың улузунуң чаагай чоруунга, Европага база бүгү дөлегейге айыыл чөк чөрүкту болгаш кады ажылдамылганы быжыглаарының эргежажыынга дүүштүр мөөн сөңгаар-даа чедимишкинниг хөгжүүр дээрзинге бүзүрел турар бис.

Күрүнеңиң чугула ажыл-чорудулгазынга Силерниң улам ыңай чедимишкиннериңиг болуруңарны чүрээктиң хамызындан мүзел тур бис, дээрги Президент.

Л. И. БРЕЖНЕВ. Н. В. ПОДГОРНЫЙ. А. Н. КОСЫГИН.

ССРЭ-НИҢ АЪШ-ЧЕМ ҮЛЕТПҮР МИНИСТЕРСТВОЗУНУҢ БҮДҮРҮЛГЕЛЕРИНИҢ БОЛГАШ ОРГАНИЗАЦИЯЛАРЫНЫҢ АЖЫЛЧЫННАРЫН БОЛГАШ ИНЖЕНЕР-ТЕХНИКТИГ АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫН ССРЭ-НИҢ ОРДЕННЕРИ БОЛГАШ МЕДАЛЬДАРЫ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

1973 чыдың планнарын болгаш хүлээп алган социалистиг хүлээлгелерин доддур болгаш ажыр күүседириңге чедимишкиннери дээш шаңнаарым болза:

ТЫВА АССР ОКТЯБРЬ РЕВОЛЮЦИЯЗЫ-ОРДЕН-БИЛЕ

Чечен Наадымовна Ондарны—Чадаананың хлеб заводунуң хлеб быжырыкчы-мастери.

КҮШ-АЖЫЛДЫҢ КЫЗЫЛ ТУК ОРДЕН-БИЛЕ

Мария Варламовна Пановаңы—Кызылдың пиво заводунуң улуг мастери.

«ХҮНДҮЛЕЛДИҢ ДЕМДЭЭ» ОРДЕН-БИЛЕ

Нина Петровна Демихиноңы — Кызылдың хлеб заводунуң кондитери.

«КҮШ-АЖЫЛЧЫ ШЫЛГАРАЛ ДЭЭШ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ

Людмила Сергеевна Морозоваңы — Кызылдың хлеб заводунуң далган ажыдыкчызы.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. ПОДГОРНЫЙ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЭ.

Москва, Кремль

1974 ч. февраль 19

ССРЭ-НИҢ ХӨМҮР-ДАШ ҮЛЕТПҮРҮНҮҢ МИНИСТЕРСТВОЗУНУҢ БҮДҮРҮЛГЕЛЕРИНИҢ БОЛГАШ ОРГАНИЗАЦИЯЛАРЫНЫҢ АЖЫЛЧЫННАРЫН, ИНЖЕНЕР-ТЕХНИКТИГ АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫН БОЛГАШ АЛБАН-ХААКЧЫЛАРЫН, ПАРТИЯ, СОВЕТ, ПРОФЭВИЛЕР БОЛГАШ КОМСОМОЛ ОРГАНИЗАЦИЯЛАРЫНЫҢ АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫН ССРЭ-НИҢ ОРДЕННЕРИ БОЛГАШ МЕДАЛЬДАРЫ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

1973 чыдың планнарын болгаш социалистиг хүлээлгелерин доддур болгаш ажыр күүседириңге чедимишкиннери дээш шаңнаары болза:

ТЫВА АССР КҮШ-АЖЫЛДЫҢ КЫЗЫЛ ТУК ОРДЕН-БИЛЕ

Егор Никифорович Фроленкоту — «Красноярскуголь» комбинаттың Каа-Хем разрезиниң экскаватор машинизи.

«ХҮНДҮЛЕЛДИҢ ДЕМДЭЭ» ОРДЕН-БИЛЕ

Кадырғы Доңгур-ооловичи Кууларны — «Красноярскуголь» комбинаттың Каа-Хем разрезиниң чер үттээр стан машинизи.

«КҮШ-АЖЫЛЧЫ ЭРЕС-МААДЫРЛЫГ ЧОРУК ДЭЭШ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ

Николай Маркелович Дрессиникоту — «Красноярскуголь» комбинаттың Каа-Хем разрезиниң экскаватор машинизи.

«КҮШ-АЖЫЛЧЫ ШЫЛГАРАЛ ДЭЭШ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ

Анатолий Григорьевич Кузеевти — «Красноярскуголь» комбинаттың Каа-Хем разрезиниң участок механиги.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. ПОДГОРНЫЙ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЭ.

Москва, Кремль.

1974 ч. февраль 19.

ГТО—БҮГҮ-ШИИТИНИҢ ХЕРЭЭ

ГТО-ның чаа комплексизи болза совет күш-дамыр кижизидилгезиниң программалыг үнелезин, ол кижилерниң бүгү талалыг озуладезинге, бедик бүдүрүкчүүг ажылдаарынга, Төрээн чуртуң камгалаарынга, белеткевиринге болгаш хөй чылдар дургузунда кадык-шыырак болур чорууңга дузалаар. Моңу чугулаап көргеш, СЭКП Төп Комитези болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлези Бүгү-Эвилелдиң чаа күш-культура комплексизин нептередир дугайында доктаалды хүлээп алган. Бо чугула херекти амыдыралга боттандырып эгелээнинден бээр ийи чыл чедип турар.

Кышкы спартакиададың программазында ГТО-ның кышкы нормазын ыяап-ла дужаары көрдүнген. Тыва АССР-ниң XI кышкы спартакиадазының бирги чадазы доозулган, ийиги чадазы чоокку хүннерде доостур. Республиканың үлетпүр бүдүрүлге, транспорт, тудуг организацияларының, албан организацияларының, өөредилге черлериниң дыка хөй төлээлекчилерин кышкы спартакиадага киржип, чаа комплекстиң хаакка маңнаар нормазын дужааган.

Кызыл хоорайда кышкы спартакиаданы эрттирер-биле туругсаан оргкомитет алдын ажылдарны кылып чорутқан. Чорудар хемчеглериниң планын, коллективтериниң ГТО нормаларын дужаарының графигин бадылаан. Ол ёзугаар хаак базаларынга норма хүлээп алырының комиссиялары дыштаныр хүннерде ажылдап турган. Оргкомитеттиң хуралын среда санында чыылдырып, анда ГТО дужаалгазының эрткенин, эмчи, транисорт, спорт дериг-херекседелери-биле, ныш-чем хандырылгазы кандыг болганын чугаалажып, даразында дыштаныр хүннерде чүвү кызырын баш бурунгаар тодарадып ап турар. Ол кышкаш организацияларның ГТО дужаарынга белеткелиниң дугайында чугаалажып келген. Оон түнелиинде оргкомитет (даргазы С. М. Кудажы) чаңдык чедимишкиннерлиг ажылды кылган.

Хоорай коллективтеринден чаа комплекстиң хаакка маңнаарының нормазын дужаарынга ийи муң ажыг кижи киришкен, оларның иштинден 600 ажыг кижи нормазын бүүседкен. Хаакка маңнаарының сезонуң ажыдарының, «Сагыш кызы», чаа чыл, мячлиг хоккей маргылдааларын найысылалга эрттиргеп.

Министрлер Чөвүлелиниң автобазазы, Чурттала-коммунал ажыл-агый министерствозунуң автотранспорт бүдүрүлгези, орт камгалалының командазы, эът комбинады болгаш өске-даа бүдүрүлгелер база организациялар ГТО-ның нормазын дужаарынга идепкейлиг киришкен. Үстүнде коллективтериниң удуртукчулары күрүне ужур-дузалыг бо херекти үнелеп, боттуг дузалаачыны чедирип турарлар.

Республиканың районнарында, хоорайларында, бүдүрүлгелериниде, колхозтарында, совхозтарында спорт организацияларының кышкы спартакиаданың программазынга дүүштүр ажылдарны чоруткан. Чаданага, Шагаан-Арыгга, Хову-Аксынга, Бай-Хаакка болгаш өске-даа черлерге хаак маргылдаалары эрткен. Анда киришкеннерниң дыка хөй чаа комплекстиң нормазын дужаап алган.

ГТО-ның кышкы нормаларын дужаар талазы-биле республикада чорудуп турар ажыл негелдеге ам-даа четпес. Барыын-Хемчик, Бии-Хем, Каа-Хем районнарда байдал дүүрешкин. Чоокта чаа республиканың кышкы спартакиада эрттирер оргкомитединиң хемчеглиг хуралынга Каа-Хем районда кышкы спартакиаданың чоруп турарының дугайында чугаалажылган.

Районга кышкы спартакиаданы организелетыр эрттирер хемчеглерни ап турза-даа, хаак спорттуң хөгжүдеринче кошкак кичээнгей салып турарын хуралга демдеглээн. Коллективтерде спорт дериг-херекседелери, ылаңгыя хаак кончуг эвээш. Оон уламыдан маргылдааларның киржикчилериниң белеткели кошкак, көргүүлгелери куду болуп турар. Районның күш-культура болгаш спорт комитеди (даргазы А. Салчак) багай ажылдап, спортту хөгжүлдер талазы-биле боттуг хемчеглерни албаан. Оон уламыдан ГТО-ның нормаларын дужаарынче киргеннерниң, долузу-биле дужаап алганнарының саны дыка эвээш. «Тывелгее» колхозта чүгле үш кижи чаа комплекстиң нормазын дужаап алган, өске ажылагыйлар оон хөредевес. Шак мындыг чижекти өске-даа районнардан көргүзүп болур.

Дээди болгаш ортумак өөредилге черлеринде, школаларда ГТО-ның нормаларын дужаар ажылды чорудуп турар. Кызыдың көдээ ажыл-агый техникумунда, политехникумда, № 11 школада, Ак-Довуракта, Хову-Аксының, Чадаананың ортумак школаларында бо талазы-биле хемчеглер өскелерден даа өөредилгезиг-таңнаган.

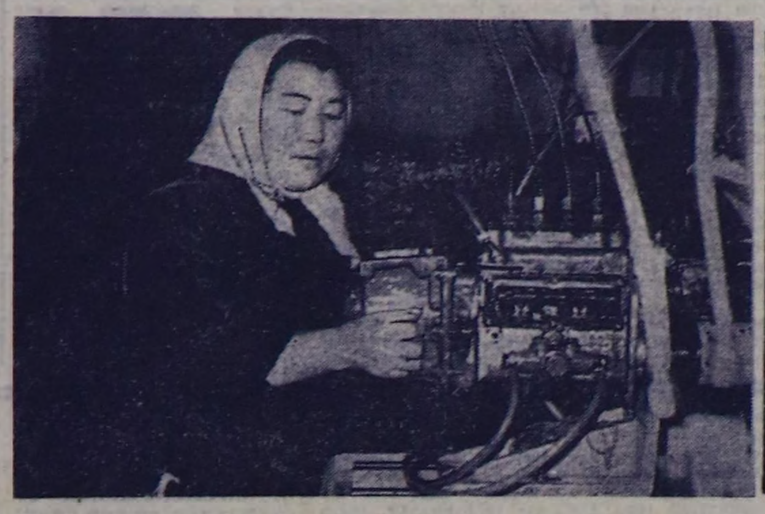
ГТО-ның чаа комплексизин нептередир ажыл Өвүр, Бай-Тайга, Тожу, Тес-Хем районнарының школаларында кошкак. Бо черлерде нормалар хүлээп алырының комиссиялары бешки тургуспаан. Чыл отчётчун ёзугаар республикада 8862 өөренчи ГТО-ның нормазын долузу-биле дужаган болуп турар. Хынап көөрге, чамдык черлерде дыка эвээш болган. Моон алырга, бо чугула ажылды эрегжей көөр чоруктар бар.

Күш-культураның чаа комплексизи ажыдыралга боттандырып эгелээнинден бээр ажылчы чонның күш-дамыр кижизидилгезин экижидер талазы-биле партияның болгаш күруненин мурунга министерстволарның, ведомстволарның, профсоюзтар, комсомол, спорт болгаш өске-даа хөй-ниитә организацияларының харылсалгазын улам бедиткен болгай. Ынчангаш четпестерни чайлаткаш, негелдеге дүүштүр ажылдарны үе негеп турар. Хүннүң чугула айтырыы — хаакка маңнаарының нормазын дужаарынга ажыл-ишчилерни калбаа-биле киприштирери болур.

Күш-культураның чаа комплексизиниң нормаларын ажылчы чон чедимишкинниг дужаап алырын хандырарры-биле чорудар ажылдар ам-даа хөй. Ол түр үениң херээ эвээс, локтаамал сагыш салыр айтырыглар болур. Спорт ажылының деннелиң бедидерэ: стадионнарны, спорт шөлдерин ГТО-ның нормаларын дужаарынга дүүштүр кылыры, кескү агитация-биле дериирэ: кижи бүрүзүнүң эмчи шинчилгезин эрттирерэ, оларның хынамчалыг белеткели; спорт дериг-херекседелерэ-биле хандырарры; комплекстиң ужур-дузаазын тайылбырлаары болгаш өске-даа хемчеглер аңаа хамаарыжыр.

Күштүг, эрес-дидим болгаш кадык кижилерни өстүрүп, кижизидерэ — ГТО-ның кол сорулгазы ол. Ону амыдыралга боттандырар дээш ажыллаары партия, совет органнарының база бүгү-шиитиниң херээ болур.

Совет Тыванының 30 чылын төлептиг уткуур

Септелге мастерскаязында ажыл-үүлениң бүдүнгүрүү механизаторлардан, ылаңгыя слесарьлардан улуг хамааржыр. Районнар аразының Чадаанада «Сельхозтехника» каттыжышкынының мурнакчы слесарьлары: одалга аппаратуразы септээр Ооржак Көрек (солагай талакы чурукта), дизель мотор септээр Ховалыг Тартыг-оол (оң талакы чурукта) олар бердинген онаалданы үргүлүү 130—140 хуу, эки шынарлыг күүседип турар.

А. КОВАЛЕНКОНУҢ фотолары.

Коллектив кижи дээш, кижи коллектив дээш

БАЗА БИР УЧАСТОК ШИЛЧЭЭН

АК-ДОВУРАК (телефон-биле). Аймак шагы үзер болгаш хөй-ниитиниң корум-чурумуун үрээрин болдурбас дугайында Ак-Довуракның даг-дүгү болбаазырадыр фабриказының чамдык коллективиниң эгелекчи сөңгалары болгаш база ук сөңгалары СЭКП Тыва обкомунуң бюровузунаи чүүлзүгүнүп деткээнинин дугайында материалдарны чоокта чаа бистиң солуун парлаан.

Фабрикашың бир бүдүрүлге участотунуң болгаш ийи эзэлгелериниң ажылчыннары база пиженер-техниктиг ажылдакчыларыкижи бүрүзү дээш коллективиниг материалдыг болгаш моральдыг харылсалганы алыр дугайында саналды эрткен чылдың сөөлгү айларында үндүргеш, а бо 1974 чылдың январь айдың эгелеп ол негелдеңи ёзугаар ажылдап эгелээнивер. Оон бээр ийи ай эрткен. Бо үениң дургузунда ук коллективтериниң кандыг ажылдар ажылдап турарының дугайын чугаалап бээрин фабрикада партком секретары эш Н. Ф. ОСИНЦЕВТЕН дилээривиске, оон бисне дыңнатканы болза:

— Коллективтиг материалдыг болгаш моральдыг харылсалганы алган ийи эзэлгеге болгаш бир цехте ниитизип-биле 150 ажыг кижи ажылдап турар. Эрткен ийи айларның дургузунда ол коллективтерден чыылдаган чөк черге ажылга үнүзөн чаңчыс-даа таварылга болбады. Хөй-ниитиниң корум-чурумуң база-ла бедик деңнелде. Бо үениң дургузунда ол коллективтерде күш-ажылдың бүдүрүкчүүг эрткен чылдың ол үезинде турганындан көскүүг-биле бедип эгеледи. Ынчангаш олар продукция бүдүрээнин талазы-биле боттарынга алган белдиткен хүлээлгелерин ажыр күүседиптер. Февральда фабриканың коллективи планнан ажыр 300 ажыг тонна даг-дүгүн бүдүргеп.

Мурнакчыларның ол чаа эгелээшкини өскелерге черде ажы салдарны чедирип турарын маңаа чугаалаар аңаар. Чижээлээрге, моон мурнунда арай кожудан турган эзэлчет — эш Беспалова удуртқан № 3 эзэлчет—февральда өскелерни ашкаш, бирги черде үнүү. Коллективтиг харылсалгалыг ажылдаар дээш чаңгай эгелээшкинни өске участоктарның чүгле деткип эвес, харын-даа ырын эдерип эгелээнин кончуг өөрүнчүг.

Бисте чаа техниканың участогу дээр бир участок бар. Ында колдуунда үлүгды бергеп 20 ажылчын ажылдап турар. Бүдүрүлге чорудулгазынга чаартылганы боттандырар бо коллективтиң кежигүннери моральдыг болгаш материалдыг харылсалганың негелделерин ёзугаар ажылдаарынче бистиң шилчиниң көрүнер деп дилегни киирип келдилер. Оларның негелдези хандырганын. Ол участокта партия бөлүү база тургустулду.

Социалистиг чарыштың чаа хевирлерин нептередип ажылдаарга, оон кайы хире ажыктыы моон илдең-дир.

ЧӨПТҮГ АЙТЫРЫГ-ДЫР

Социалистиг чарыштың чугула негелдеринин бирээзи — ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезинге күш-ажылчы коллективтиң чедирип турар салдарын бедидери дээрэнэ партия биске өөредип турар. Күш-ажылдың сагыжга-чурумнуң болгаш хөй-ниитиниң корум-чурумунуң талазы-биле ак-довуракчыларның инициативазын СЭКП Тыва обкомунуң бюровузунуң деткээн доктаалын база оон бичии мурнуу чарымында—февраль 21-деги № 44 «Шында» парлаттынган «Харылсалганы бодунга алган» деп эгелиг үүлдү орта хамаарыштыр созуурган таныштым.

Шынап-ла, бо айтырыг орай-даа, эрте-даа бол, ыяапла көдүрүлүп үнүп кээр турган. «Массалыг социалистиг чарыш, аңаа үндезилээш, ажылчы чоннарның чогаадыкчы эгелээшкинин бедидери мооң мурнуудагызы ыпкаш чурттуң экономиказын улам хөгжүдеринең күчүлүг быраза болуп турар» деп үлетпүр, тудуг, транспорт ажылдакчыларының Бүгү-эвилел социалистиг чарыжының дугайында СЭКП ТК-ниң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ниң доктаалында оңаалап айыткаанында бо чаа эгелээшкин коллективтиң ажылчыннарының боттарының ортузундан тыптып үнгенин дыка-ла дүжүп турар-дыр. Кады-кожа ажылдап турар эш-өөрүнүң чедип алган чедимишкиннеринге бодунуң төлеп чөк ажы-чаңы-биле доктар ужураштыра бээр чамдык кижилер чүрүм-сагыжга үрээриниң мурнунда ыяап-ла боданыр ужурга таварыжыр ышкажыл!

Бистиң завод республикада хөөчүн үлетпүр бүдүрүлгелериниң бирээзи. Мында турум ажылдап турар кижилериниң саны чыл келген тудум улам өөрүп турарында кайгамчык чүве чок. Оларның кижи бүрүзү бисти коллектив аас-кежиктиг, пайыралдыг оңбуге болдурган деп чорчаарал-биле чугаалап болур. Ол пайыралдыг күштең, коллективтиг угаан-бодаадан чүү будуң болбас дээрэй! Коллективтиң эрткен шиитиирлиг чылда күш-ажылчы бедик көргүүлгелери турза-даа, оон артында чаштывыл турар четпестерни кижи канчап чажырар. Бодап-даа көрүңер: эрткен чылын чүгле харылсалга чөк чоруктуң уржуубиле чыл дургузунда 150 кижи-хүн бистиң заводка халас баргап болгай. Бир эвес ону чаңгыстап санап, анализтээн болзувусса, улуг пурузуу боттарывыстың бот-харылсалга дутайында сагыш салбайн, салдынчак ажылдап турганывыстан үнген дээрэнэ чигзинниг чөк чугаалап болур. База-ла эрткен чылын чылдагаан чөкка ажыл шагы үзер чорук заводка 1972 чылдывындан ийи катап ажыг болганын коммунистер дүвүрээнинг деп санаап, ону шуут болдурбас талазы-биле хемчеглерни коллективке ажылдап кылырын партбюродан, администрациядан негээн.

Бир-төө коллектив мурнунга кижи бүрүзүнүң тодаргай материалдыг болгаш моральдыг харылсалганың дугайында айтырыг ак-довуракчыларның тывынгыр эгелээшкинниң ачызында хөй-ниитиниң мурнунда кодурлуп үнүп келген болгавда, ажыл шагы үзер арага-дарыга хамаарыжыр ийи-чагыс кижилер-биле ажылдаарының бо кижизидикчи артазын чүгле деткип эвес, харын-даа ону боттандырарының тодаргай хемчеглерин алыры бистең негеттинип келген-дир. Ындыг ажыл биске база тургустунуп болур ийик. Үстүнде адаанывыс чүүдү вомчаап, кижиниң угаан-бодалынга шак ындыг түүлдер кирер-дир.

Коллективтиг бистиң кижи бүрүзүн канчаар-даа эде кижизидип шыдаар күш бар. Ол деминг күштү четче ажыглаары бистиң ыдыктыг хүлээлгевис болур. Коллективтиң эрге-ажыынга чагыртпас ыдыг кижи турбас-даа ужурлуг. Шынап-ла, «Бөгүн мен бодумнуң коллективимго чүнү кылып берген мен, а коллективим мени дээш кайы хире сагыш салып турарыл?» деп принципти сагыыры кымга-даа артык эвес.

Күш-ажылчы ог-бүлеэн болу бергеп коллективи дээш, кижи бүрүзү сагыш аарып чоруур кылдыр чаңчыгарынга бо ёзулуг өөредилге болур ужурлуг. «Шин» солуунуң арынарынга бо талазы-биле арга-дужуулга солчулгазы уламчылаар боор деп бодаардыр мен.

А. САНДЫК,
автосептелге заводунда шүтүкчү.

АПРЕЛЬ 20—КОММУНИСТИГ КҮШ-АЖЫЛ БАЙЫРЛАЛЫНЫҢ ХҮНҮ

Чурттуң бүгү-ле бүдүрүлге черлеринде коммунистиг субботникке идепкейлиг белеткел чоруп турар. Ажыл-ишчилер апрельдиң 20-де эң-не бүдүрүкчүлүг ажылдаар соруулганы салып турар. Коллективтерниң планнарының дугайында СЭТАның корреспондентилериниң дыңнадып турары болза:

ВИЛЬНЮС. Литваның үлетпүр бүдүрүлге черлеринде болгаш тудугларында Москваның ажылчын аңгызының В. И. Ленининиң төрүттүнген хүнүн «Кызыл суббота» кылыр демгеглээр дугайында эгелекчи саналын чаңгыс үн-биле деткип турар.

Вильнюстуң одалга аппаратуразы кылыр ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг заводунуң ажылчыннары ол хүн 130 мун рубльдиң продукциязын бээр деп хүлээлге алганнар. Т-150 деп күчүлүг тракторларга болгаш «Колос» комбайннарга херегленээр одалга насостарының чамдыызын камнап алган демирден болгаш электрэ энергиязы-биле кылып үнүрер.

* * *

ИРКУТСК. Москва-Сортировочная депонуң алдарлыг коллективи-биле Иркутскиниң демир-оруктулары шаг-шаайдан тура-ла быжы-биле харылзажып келген. Ол депога тывылган бүгү-ле мурнакчы, эң ээрэ чүүлдерни сибиряжилер ыяап-ла үлегер кылыр хүлээп ап турар. Ынчангаш В. И. Ленининиң төрүттүнген хүнүнге аларр кылыр чаңчыл ёзугаар коммунистиг субботникти эрттирер деп москвачылар шиитиирлээрге, Иркутск-Сортировочная локомотив депозунуң ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары болгаш албан-хаакчылары оларны Иркутск область-ка бир дугаарынга деткээн.

Олар ниити хуралынга мынча деп чаңгыс үн-биле локтаапкан: бүгү пассажирлер поездилерин болгаш чүүк азыглаар үш эшелонларны шуптузун ол хүн чүгле камнап алынган электри энергиязы-биле чорудар. Субботник хүнүнде үш электровозту болгаш бир тепловозту септээр, дөрт электри секцияларының болгаш сес электровозтарының техниктиг хынаалазын кылыр.

* * *

ЧЕРЕПОВЕЦ. Череповецтин 120 мун ажыг ажылчы чоннары коммунистиг субботникке киржир деп турар. Металлургия заводунуң № 1 септелге-механиктиг цеги москвачыларның кыйгырыын бир-ле дугаарында деткээн. Ол хүн аңаа шефтеп турары колхозтарның болгаш совхозтарның чагыгларын кылыр, а ол ышкаш хомна суугузуу чаартырынга хереглээр кезектерни бүдүрүп үнүрер дээн. Ол цехтиң коллективи камнап алган материалдары болгаш электри энергиязы-биле ажылдаар.

Апрель 20-де мун-мун тудугжулар болгаш монтажчылар беш чылдың шалыпчы тудугларын—«2000» прокат стапынга болгаш химия заводунга ажыллап хүнээр.

* * *

ОРЕЛ. «Орелстройпуң» 1-ги тудуг-монтаж эргелелиниң коллективи Бүгү-эвилелдиң коммунистиг субботнигин эрттирер дугайында москвачыларның саналын изин-биле деткээннер. Тудугжулар апрель 20-ни эң улуг бүдүрүкчүлүг күш-ажыл-биле демгеглээрин шиитиирлээн.

Ол мурнакчы коллективтиң ажылчыннары, инженерлери болгаш техниктеря Орёлдуң кол бүдүрүлгези — кан прокадын кылыр заводтуң чаа тудугларын кылып турар. Олар чуртта эң улуг даэн кан бүдүрүлгезинниң төөгээнге ийи муң кубометр демир-бетонну салыры, он бир муң дөрбелчин метр демир конструкцияларны эптээрин хүлээнгеннер.

Ыраккы чөөн чүкте

Ыраккы Чөөн чүктүң аныяктары СЭКП-ниң XXIV съездиниң шиитпирлерин, бешчылдың дөртүү, тодарадыкчы чылының онаалдаларын күүседиргеге ыяндыг салыышкынны киирип турарын мооң адаанда ийи материал чугаалап турар.

* * *

АНЫЯКТАРНЫҢ МЕРГЕЖИЛИ БОЛГАШ ЧОГААДЫЛГАЗЫ

— «Шалыпчы ажыл-ишти, мергежилди болгаш чогаадыраны —беш чылга!» Приморьениң оолдар, кыстары шак ындыг лозун-биле чүртап болгаш ажылдап турар— деп, ВЛКСМ крайкомунуң бирги секретары Е. Иноземцев СЭТА-ның корреспонденти-биле беседазынга медеглээн.

Беш чылдың тодарадыкчы чылында бистиң кол сорулгавыс—СЭКП-ниң XXIV съездиниң шиитпирлерин күүседиргеге аныяктарны мобилизастаар талазы-биле организакчы болгаш политиктиг ажыдыг удам бедидери болур деп, ол чугаалаан. Крайның аныяктары болгаш комсомолчулары профессионал мергежилин база күш-ажылының бүдүүкчүлүүн өстүрүп турган, эвээш чарыгдалдарлыг, ам шынарлыг, хөй продукцияны бүдүрүп үндүрериң көвүдедир деп демисеңгирлер. 15 миллион рубльдиң янзы-бүрү продукцияны планнаан ажыр берип болурун аныяк ажылчылар салып көргеп. Тывын болгаш транспорт судноларының комсомолчу-аныяктар экипаждары, дагаалыр бригадалары, ыяш бүдүүлгеээниң ажылдакчылары, машина кылыкчылары, совхозтарның болгаш колхозтарның аныяк ишчилери камдаанын комсомолчу фондузун 20 миллион рубль немей көвүдедир сорулганы салып алган.

Приморье — Бүтүү-эвилелдиң шалыпчы тудугларының чүрүү. Приморье ГРЭС-тиниги турбиналы, Ново-Спасскидиң цемент заводунуң цехтериниг, рис тарыш өстүрер суггарылгалыг черлерниң хуусал бетинде ажыглалга киирериниг (комсомол биле аныяктар боттарының орес-шудургу ажыл-ижи-биле идип бээр. Ажыглалга киирер объектилерни аныяктар база тефке алган. Ол тудугларны хуусал бетинде ажыглалга киирериң мал болгаш куш ажылын улам ынай хогуудериниг, кедээ ажыл-агый техниказының сентелгезиниң шынарын бедидериниг бараан болур.

* * *

ШАЛЫПЧЫ БЕЖЕН ТУДУГ

— Приамурьениң 170 муң комсомолчуларының беш чылдың дөртүү чылында кол сагыш салыышкыны аныяктарның шалыпчы бежен тудуу болуп турар— деп, ВЛКСМ Хабаровск крайкомунуң бирги секретары Л. Латышев СЭТА-ның корреспонденти-ниге дыыгаткан —Амурнуң целлюлоза-картон комбинадының ийиги залчээ комсомолдуң Бүтүү-эвилел шалыпчы тудуу болуп турар. Бо комбинатты тудуп турар Амур хоорайда бүтү кижилер — аныяктар. Оон чүрттакчыларының ортумак назыны — 23 хар.

Уссури тайгазында ыяш ажыл-агый үлегпүрүнүү үш улут тудуу база Бүтүү-эвилелдиң шалыпчы тудугларының санында кирип турар. Ол бүдүүлгелерден чыл бүрү чүрттүн чаа тудутларының болгаш дашпыкы чүрттаже эки шынарлыг миллион алыг кубометр тудут ыяжын чорудар.

Тодарадыкчы дөртүү чылда Приамурье комсомолияның чаагай ажыл-херектериниң чыл демдеглелинде Амурнуң нижилдир көвүүрүг база киргеп, чалыы назының хоорайы — Амурнуң чанында ону тудуп турар. Аныяктар отрядтары аргадүжүлгелиг кайгамчыктыг гидротудугжулар-биле кады баштайгы ажылчыны поездиниң бо чылдың төнчүүнге чедир ол көвүүрүгү таварты эрттиреринге шиитпирдээн.

Крайның аныяктары кедээ ажыл-агыйының эң чугула объектилериниң тударын боттарының хүлээлгези кылдыр санап турар. Мелиоративтиг ажылдарда олар идепкейлиг маржы бергеп. Тайга болгаш тулаа черлерден бо чыл дургузында үүс муң гектар күр черлерни шинээдип алыр. Комсомолчу талыпчы тудуглардың темпизин дүргедедир толөдө, үшкү күш-ажылчы семестрде олче студентилерниң беш муң кижи составтыг отрядтары киргеп.

ВЛКСМ-ниң XVII съездиниң болгаш комсомолга В. И. Ленинниң адын тыыскаашының 50 чылының алдары дээш комсомолчу аныяктарның бүгү 1700 бригадазы бо хүнүерде күш-ажылчы золчегде түржүп турар.

Колхозтарда отчёттар болгаш соңгулдалар

БЫЖЫГЛААН ЧЕРИНГЕ ЭЭ БОЛУР

Тес-Хем районнуң «Ак-Эрик» колхозунуң отчёт-соңгулдалыг хуралынга илеткел кылып тургаш, баштаар черниң даргазы К. Ланчаа мал ажылынга кол доктаагаан. Мурнунда чыл-биле денгээргe, эрткен чылын ол талазы-биле чамдык чедиишкиннерлиг болгаш. Чижээ, мал баштың чүзүн ажы-биле 4-тен 14 хуу чедир өскен, оон иштинде төрүүр малдың өзүлдези чедип алдынган. Күрүнеге дужаап турар малдың ортумак деңгээзи улгаткан. Сүт бүдүрүлгеан база өскен. Мыйыстыг бода мал, өшкү, чылгы эрткен чылда планнаан чурагайлардан хөй болган. Колхозта хойжулар Соян Хайың, Тавва Севилбаа, Соян Алдын-Херел, Борбак-оол Байыр-оол, инек кадарчылары Дембирел Сарбаа, Күүдер Пин-оол, саанчылар Арина Хорлуу, Фина Эрендей олар өскелерден дээре коргузүүглерлиг болган. № 1 хойшу бригада (бригадири С. Балчыт, партболуң даргазы С. Алдын-Херел) социалистиг чарыштың тиилекчиин болуп, дипломл болгаш акша шаңналын алган.

Мурнунда чыл-биле деңгээрге, чамдык өзүлде турадда, чыл планнарының хөй көөнин нүүседип шыдаваны колхозтуң амыдыралынга бергедээшкинин болдурган. Чижээ, ажыл-агый кыска болгаш үзүн хуусавылыг чөөн алганындан күрүне мурнуңга оон орээн 632 муң рубль четкен. 815 деңгээр эзотту, 74,6 центнер дүүтү планнаанындан четчир чем-суурну бедеткеп албас чоруктар колхоз баштаар черинден негелделиг, бот-тускайлаң ажылдаары иегеттинип турары илдең. Колхоз будүрүлгеээниң хөгжүлдези оларның энергизиндеп, билиңиден, организакчы амылындан улуу-биле хамаарыжыр дээрээн медереп билири чугула. Колхоз баштаар чери, оон даргазы оларга даянып тургаш, бүгүде ажылды чорудар болгай.

Тудуг ажылында четпестер (планнар күүсеттинмээн, дузалал будүрүлге черлериниң чогу, тудугжуларның дожтаамал авазы) ону удуртуруубиле быжыглаан эштериң харыысалга чогуудан, оларның үргүлчү солчуп турганыңдан чыл бүрүде хевээр артып турар.

Чер амылын алдыл. Кол агроном К. Ооржак ында элээн каш чыл улаштыр ажылдан келген хире-ээнде, бо ажылга көскү экижидилгеэн чедип ап шыдаавайн турар. Черни амылдап кылырының агротехниказы чавыс, оон уламындан дүүтү эвээш болуп келген. Суггарыгга системазы бар турбуже, суггатчылар бригадавын тургуспаан.

Техника эдилели, ажыглалы кончуг багай деп хуралга түүмүүдел хөй болган. «Ак-эрикчилер чаа машина мунар авазы» деп чугаавын районда тараанга умурлуут. Чаа автомашина алганы, үр бомбашка, кандыг-бир колдачы үрен азы чаа болган кааи болур. Чүге дээрге човаачыларның мергежили чавыс, машинаны эзерип башкарар тевирилгелер хөй. Човаачыларның мөлөзөмө чедирген когарааы дөрт муң рубль чедип турар. Башкарар кижилер чогуудан аңаа турар машиналар бар. Кол инженер В. Айыжы, механик В. Арапчаа, колхоз баштаар черн, партия организациязы човаачылар, механизаторлар ортузунга кижизидилге ажылын экижидип, оларның мергежилин белидер, чаа кижилер өөредир хемчеглерни алыр уе келген.

Колхоз баштаар черниң ажылында четпестерни колхозчулар саналдарынга демделеп турган. Кол-ла четпес түүл — хүн бүрүнүң айтырыгларынга чардыкпаш, перспективтиг сорулгаларже кичээнгейни кеткидып турары. Капитал тудуг, суггат, укеземидилге айтырыглары чогуур деңгеелиниге чедир шиитпирлеттинмейн келген.

Ревизия комиссиязы эрткен отчёттуг чылда шуут ажылдаваан, хуралга илеткел безин кылбаан чорук колхоз Уставынга кончал-даа дүүшпес.

Колхоз будүрүлгеэниң хомудаапкызын аңаа эрттер-биле беш чылдың дөртүү, тодарадыкчы чылында колхозчуларның бүгү күүсүн моөдиен, аңы ажылдаары баштаар черниң чаа сонгуткан составындан, оон даргазы К. Ланчаадан негеттинип турар.

А. ДЕМБРЕЛЬ,
«Шынның» корр.

Бо чурукта Дмитрий Тимофеевич Кукарин—Кызылдың автосепгелге заводунда хоочуннарның бирээзи. Будүрүлге черинге хөй чылдарның дургузунда эки көргүзүглерлиг ажылдап келген мурнакчыга коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы деп атты тывыскан.

Автобустарны болгаш чүүк машиналарын септээриниң талазы-биле бедик мергежилдиг слесарь коллективке келген аныяктарны тускай мергежилге өөредип турар. Эш Кукарин февраль айның планын 120 хуу күүсөткен.

ЧУРУКТА: Д. Т. КУКАРИННИҢ автобус септеп турары. С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

Суттуң шынарын бедидер

Сүт — дүргеи үреликчел продукт. Ынчангаш ону хереглекчиге эки шынарлыг кылдыр чедирери чугула. Сүттү садып алырда база белеткээрде, шынгыы үчүттү болгаш продукцияның санының, шынарының талазы-биле удур-дедир контрольду хандырары чугула.

Сүт-бараан фермаларының ажыдакчыларының, зооветспециалистериниң сорулгазы болза, чүгле сүттү будүрериниң технологиязын ыяк билип алыры эвес, ол продукцияны садарының негелделериниң, оон шынарын тодарадырының методтарын, саналыганы кылырының чурумнарын база билип алган турары болур.

Белеткел организацияларының ажыдакчылары сүттү хүлээп алырын чогуур үезинде, мергежилдиг организастаары, сүттү садып алырының хевирлерин, методтарын сайзыраңгайжыдары, продукцияның шынарын, тодарадырының доктаатгынган чурумнарын шынгыы сагыыры эргежок чугула.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Күрүнеениң стандарттар комитединиң сүт садып алырының чаа чурумун доктаадын тургусан. Сүтке техниктиг негелделерни, шенеп көөрүнүң, савалаарыгга сүттүң шынарын тодарадыр лабораторияларны организастап тургузары эргежок чугула. Ол чорук практиктиг улуг умур-дузалыг. Амгы үеде, фермаларда ындыг лабораториялар чокта, сүттүң шынарын хынаваин чорудуп турар. Фактурага четчир чем-суурну бедеткеп албас чоруктар колхоз баштаар черниңи четпес ажылының түүнели дээрээн отчёт-соңгулдалыг хуралга санал берген колхозчулар айыткан. Ыланғыы хойжу бригадалар удуртукчулары В. Дойбута, С. Балчыт, зоотехниктер Б. Даан-Хоо, Д. Шимит ам-даа негеддеге чедир ажылдаваин турар.

Күрүнеге садар бир чүгүлә продукция — дүктүң чидиргилиг болуп турарының чылдагааннарын колхозта билир. Ону эдип алырының айтырыгларын түргүзүп, чугаалажып келген.

— Баш бурунгаар хемчеглер албайн тургаш, чазын хойну саргыга үглеткеп, дүгүн үредип турар бис — деп, бригадир С. Балчыт хуралга чугаалаан.— Оон аңгыда кыжын мал-минералдыг чем чевейн, суг ишпейн турар. Оон уржуундан хойнуң дүгү дүжүп каар. А чазын хой кыргып турувуста кандыг ийин? Агрегаттың 12 хачызының ийи-үжү ажылдап турар, өскезий тудар кижи тывылбас турду. Колдуунда-ла хол-биле кыргып турдувус. Ынчан дүктүң чидирин хой болуру билдингир.

Шак-ла ындыг үткелиг санаалды өске бригадир—В. Дойбута бергеп. Чүге ол бүгүнү болдуруп турарыл? Маңаа бригадирлер боттары кандыг рольдутул?

Тус-тус участокмар удурткучулары, тускай эртемнигдер четпестерни көрүп орадыңаан. Ынчалзаамок ол совхозтуң дужаап турар сүдүнүң шынары ам-даа жижинээн.

Сүт садып алырынга чаа ГОСТ-ту 1974 чылдан эгелеп киргенинниң дугайын кедээ ажыл-агый продуктударын садып алырының база шынарының Чөөн-Хемчик талазы-биле күрүне инспекциязы сагындырып турбуже, районнуң ажыл-агыйлары ам-даа боттуг хемчеглер албайн турар. Чижээ, 1972 чылда сүт заводу механиктиг хирлеениишкининиң чылдагааны-биле ажыл-агыйларга 60 центнер сүттү дедир эгиткеп. Ынчаарга 1973 чылда 230 центнер сүттү ол-ла чылдагаанбиле дедир эгиткеп. «Сүт-Хөл», «Большевик» совхозтар чүгле хирленген сүт дужаап турар эвес, харын-даа сүдүнүң кислотазының база бедик болуп турар.

Ажыл-агыйларның удурткучулары, зооветспециалистер чаа ГОСТ-ту ёзугаар ам шынарлыг сүт дужаарын деп эргежок чугула бүгү хемчегдерни алыры негеттинип турар.

Е. СТРОГАНОВ,
кодээ ажыл-агый продуктуларын садып алырының болгаш шынарының Чөөн-Хемчик район талазы-биле күрүне инспектору.

О. Б. БИЧЕНИ ТЫВА АССР-НИҢ ДӘДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ХҮНДҮЛЕЛ БИЖИИ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

ТЫВА АССР-НИҢ ДӘДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Партия организациязынга үр чылдарда үре-түнелдиг ажылдааны дээш база төрүттүнген хүнүнден бээр 50 харлаанызыбиле хөнбаштыр СЭКП обкомунуң шиитпирлиг кылдыг эргелекчиин **Ооржак Бокпай-оолович БИЧЕНИ Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаар.**

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАҢМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай,
1974 чылдың март 1.

В. Я. БУХАЕВАНЫ ТЫВА АССР-НИҢ ДӘДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ХҮНДҮЛЕЛ БИЖИИ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

ТЫВА АССР-НИҢ ДӘДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Саң-хөө-банк организаар системазынга үр чылдарда үре-түнелдиг ажылдааны дээш база төрүттүнген хүнүнден бээр 50 харлаанызыбиле холбаштыр ССРЭ-ниң Күрбанкызының Тываи салбырының эргелекчизин **Вера Яковлевна БУХАЕВАНЫ Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаар.**

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАҢМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай,
1974 чылдың февраль 28.

ТЫВА АССР-НИҢ ЭРЗИН РАЙОНУНУҢ УЛУС СУДУНУҢ УЛУС ШИИТКЕКЧИЗИН СОҢГУУРУНУҢ ХҮНҮНҮҢ ДУГАЙЫНДА

ТЫВА АССР-НИҢ ДӘДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

«РСФСР-ниң районнарының (хоорайлар) улус судтарының соңгулдаларының дугайында» Дүрүмүнүң 68 болгаш 69 үүлүнге дүүшүүр Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң доктаадызы болза:

Эрзиннин соңгудда округунуң талазы-биле үүш чоруткан улус шиитке кчизиниң орнунга Эрзин районнуң улус судунуң улус шиитке кчизин чылының 1974 чылдың март 17-де, воскресеньеде, соңгуур.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАҢМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай,
1974 чылдың февраль 22.

Беш чылдың шалыпчылары

ИСТЕЛИП АРТАР АЖЫЛ-ИШ

Тоску беш чылдың планныг онаалдаларын хуусаа бетинде бүрүн күүседир чоокшудаан 6 човаачы биске эрткен чылдың ноябрьда-ла билдинге бергеп. Оларның барык шупту-биле сагыш хандыр хевирежин аңнап мен. А Маров черле таварышпас. Чоокта ажылдан хүнээнин билип алган, Кызылдың № 2 АТБ-ның гаражынга эрте-даа чеде бээримге, шагда-ла арлы бергеп болур. Бир-ле катап Каа-Хемниң хомүр-даш разрезинге орукчуларга дузалажып, ажылдан хүнээнин билип алган, кежээ черле келтей бо кылдыр бодаап, ыыртыг маңаап одурупкан мен. Човаачылар үүрүк-сүүрүктап хөмпеле тур. А маңаан кижим сураг. Сес шак чеде бергенде, чанынга олурганым диспетчер урутларның телефону дагжады. «Ийе, Семен Лазаревич. Олур-ла бо» (ында бирги автоколонна начальныгы С. Л. Городинский долган турар хире) дигеш, урутаазының бирээзи менче телефон дамаазын суна-дыр. Кысказы-биле чугаалаарга, Маровту богүн база маңаан ажыы чок — ону эмчиде чедирген мындыг болду.

Бористи даштындан көргеи кижи кошкак дээр хамаан чок, кайган хаммас кадык-шыырак кижи. А ынчан ол хүнзедир довурак, сай, даш сөөртүп, бодурга-даа дыш бербээн, машиназы-даа тура дүшпээн. Кандыгдаа кижи ажының, кылыктаныр-ла болгай. Удуртукчуларының кайызы чүвел, бир-ле кижи човаачының эң «аарышкылыг» черинге дээпкеп чүведир. Чыя дээстүр четкен, а орукта кылаа чогуур ажыл ам-даа баш дөгүл! Баштай чеде берген кижи болурга, Борисче айыткаш:—Ол бүгү бо хөлестеникээр човаачыларның ёраазы-дыр ийин! диген чүве-дир. Маров оон-биле маргышпаан-даа, машиназының хөрээнге бурт-сарт одурга каапкаш, кабъежке ыдып ынай болган. Анчыг сестерни ол адаппкеп чүве дег, самосвалдыг газын сыылады базып, бедик скоросун безин солувайн түтсүп ора сактырга, чудучургайында «Ёразы-дыр! Ёразы-дыр!» деп чораанзыг болган. Кады ажылдап хүнээн өөрүнге-даа ажыңганын көргүспээн, ол хүн дүштеки чем-даа чивээн... Кежээ ону орук ийиндеп машинаазын тургускаш, солдгай шенээн кабина соңгазындан үштүп алган, бажы халдаа берген, дүмчүүндан хан төгүлген орда, өөрү ооддар таварышкаш, эмчиге аппарып чедирген...

Ажыл-ишке ол хире бердинген. Сорулдаанын чедип алыр дээнде Борис Маров бергелер-биле ажежип турганыг аңнаар. Ажыл оон аъда-чанында тудуш, чүве кылбайн, аңаа олурар деп сагыжындаа чок. Кара чажындан күш-ажылга кижизиттинген оолдуң чүткүлдүүн шериг албаны улам дадыктырган. Приморьениң хадымарлаан кыржан соогу авиаприборлар механигиниң дөрт чыл албан эрттиреринге улут-ла шаптык болбаан. Дайынчы машинаның хамык дериг-херекселин кезээде бүрүн белеп байдалга турар ужурлут. Ону Борис шак ынчаар күүседип-даа турган. Соспүргей, ажыл-ишке болган сагыыла-чурумга-даа чамчыкпаан кижиниң безин эдекере тыртыптар солдат чылдар эрте берген. Борис оон техникага хандыкпыдың улам дагаланын алган. Командылап черинден шаңнал-макталдыгдаа, комсомолчу путевкалыгдаа Саян ажыр тутсуп келиптир. 1956 чыл турган. Шеригден путевкалыг кады келген алды солдат өөрү-биле кады Борис Кызыл аэропортунга алды-чеди хоңуп каапкан.

Комсомолчу солдаттарның чоруу тавышшайн барган. Өөрү-биле дедир Саян ашкаш. Бир чыл паровоз машинистээн. (Ону шеригг баар мурнунда билир турган). 1958 чылда Маров катап Тывага чедип келгеш, автошкола доозуп алган, баштай шинчилел экспедициязынга, дараазында тудуг черинге човаачылаар киргеп. Ол олчаан оон намдары ийиги автобудурулгеден ыравастаан.

Бориске ол эмчиден үнүп келген соолунде безин таварышнаан мен. Чүгле кажан тоску беш чылдың хууда планныг онаалдаын бо чылдың январь 10-да чаңгыс будүрүлгеде кады ажылдап турары дөрт човаачы өөрү-биле кады бүрүн доозупканда, ам бир кежээ шелээн хөөрежир аргалыг болган мен. Бис оон-биле хөөрежип олурувуста, ол бригадада база-ла хууда беш чыл планын доозарының кырында келген Владимир Бобров биле Сонам-оол Ак-оол беседага киришкен. Човаачы кижиниң ажыл-ижинге таваржы бээр бергелериниң дугайында хөөреп ора, Борис Маров чаңгыс чижекке доктаагаан.

— Сескн беш чылдың эгелээни-биле бригада удуртуп киришкеним капсырлажы берген— деп, ол сактыышкынын эгелей-дир.

Эгезинде бригаданың кежигүннери-биле ыяк сүмележип тургаш, «Беш чылды—дөрт чылда!» деп лозуңнут ажылдап киришкеннер. Ажыл дээнде уйгу-дыжын безин бодавас бригадирниң хууда үлегер-чижээ өөрүнге кандыг-даа сургаалдадап дээштиг болган. Бичии-даа аңаа туруушкун кылбайн, чаңгыс-даа километрни ажык чок курут эртпейн туруп, бодунуң сөглээн өөзүнге ээ болуп, Маров беш чылды ынчан 3 чыл 2 айда бүрүн доошкап, а бригада — 3 чыл чарым үеде күүседиптер!.

Таңды-Уулавың эдектери шала часкаар, мүзүн кара дошатта човаачыга кежээ-даа шыгалда! Бир хүн дургузуында оон оруктары маңаа хуулар: эртен эрте семис мал бүүрээ ышкаш ак хар бөлүр, дүүн эрте дүүүп чорда, азбер-самдар кидис ышкаш, ында-мында кара-шокар кылдыр эрээн чыдар. Шакла ындыг орай нүс турган. Маровтуң бригадазының кежигүннериниң чамдыызы ийиги АТБ-ден өске өөрү-биле кады кобальтылыг Хову-Аксының оруун ыяшчы өгелеп турганы ол. Бо өйде ынаар баарын чүгле белеп эвес мергежилдиг, тулган дээн дуржулгалыг човаачы дээрден өске, белеп-селеп киижи дидинмес.

Машиназының чырыын хүндүе-ле ямысын алгаш, оозун хөделдиргеш, Борис дап берген. Соңга шиддеринге дүвүленген хар дегтеш, баштай чаашкын дег мөндүйтү эрип, сөөлүреди аңаа чыпшыныш, шил чодар харык-шинээ чок чүве ышкаш, шимчээр-шимчевес апаар. Ак-көк карактарын бир-даа оон оскээр албайн, чамдыкта башкы дутуйлардан чаңдыр көрбейн чораан. Машиназының хөрээ хөөмейлээр, чоруу дээрге чоржаң аът-да.

Бөлүү-биле турган черинден, өөрүн катташ, үнүпке-ле үрдаа болбаанда. дээрнин соо агарып эгелээн: оолдар ам-на үнүпкеннер бээр. Ынчаар бодадып бе дээнзиг, соонда машина чырыы-биле медээлеп хан орарын көрүнчүүнден көре тыртып каапкаш, «Володя Бобров-тур» деп таваан. Оон соонда машиналар шуушканын онча-лай каапкан.

Кадыр допке чоокшулап ора, «турунар» деп соңгу чырыы-биле медээлеэн. Ыяк чылыды кеттинген эдер, чолдак хөректээжиниң сөктери чежип Бористи долганы хона берген.

— Сорулга-даа билдингир боор аа?—дигеш, эр-дагыр оруу чаа чаттан харга билдирер-билдиртпес дөпче бажыбиле ыыткап, чырыын тыртаанадыг хүлүмзүргээн.— Тормозтарыңар ыяк хынап көрүнер, солдар. Таңды кайыраатының киленнеп турарын көрбес бе! Мээң соомдан чаа дугуйларлыг, таббас машиналарлыг улус чорчуун —деп айтыланыын бере ааапкаш, тараапкан. Маров-биле кады чораан човаачыларның кижи бүрүзүнүң кат катап ажыл эрткени пылгалда база катап эгелээн. Бригадир машинавын недирлевдирип-недирлевдирип алгаш, кыры ыыртыптаавын четтигинкен харлыг оруктуу чире-чара ап, кадырдан халбактанып алганзыг, чылын үнүшкен. Бичии-ле одуругларды берип, машина кеңзигийне ыыртынга ыаапмаанзыг болу бээр аразында, Борис скоросун соңуп, даштүн оон ыңай кайы хире артканын көре тыртып, хая көрүнгеш, өөрүнүң серенги хаармактарын дег апарган шуужуп үнүп орарын четчелеп каавыдып чораан. Хөөледир чортуп чораш, ыыр кырынга үнүп келген, аңаа чедир тынмаан-даа чүве ышкаш, бодунга безин индеп ыыдыр улуг тыңган. Самосвалын бичии дескилээшке туруза каапкаш, хөрээнин иштининден бурунайны» берген. Човаачының бодунун оон дээредээр чери чок: ындында-ла кып-кызыл арны мычыыр кызыл, деритенининден база-да соокка буу бурулаар. Кабинаның хөрээнин халывын сөодур ажыдып каап, өөрүн үткүй базынган.

Мүн-не шупту чылып үнүп орган. Бодунуң чортуп үнүп келген ыаң артында-ла дошталып калган, дыйлайып кестүп чыткан. Соонда үнүп органнарынга түүдеп берге — таптай базып, эргизи дошталган чаш харның чылгыы чукгу-ла! Эң кадыр допке келгеш, соолунде чораан машина доктаап кынныр чазарга, Борис могүдээш, алгыра каапкан. Човаачы ол душта девидевээни-ле шымбай болган: ол скоросун солуп четтинге каапкаш, бурунгаар хепингийне дап бергеш, соң-биле аргастаныш үнген. Човаачы бичии-ле дувуреп, аймаараан болза, ону кадыр ойнуң дувүнден чүү-даа камгалап ап ыыдавас ийик! Ону бодай каапкаш, Бористиң куйгазы ажыынаан.

— Аза-ла алзынам! Дөрт даяктыг аът-даа тайыш ужар диижир дег, часкай-дыр бис! Бодап-даа көрүңерден: шак мындыг чылгыр допке бо дег, кижи арны ыыпкаш, тас дугуйлуг машина туругзуп алыр боор бо! Чүс чыл чурттаар, чүс чыл өөренир деп чүве олдур!—деп, Маров өөрү үнүп кээрге, чугаалаан.

— Моон соңгаар өөредир-ле болуп-тур ийин, Николаевич — деп, човаачыларның бирээзи бригадирни ооржургаттан. — Сергей бо Таңды хайыраатының ажы-чанын билир кижи болганы-ла чаяан болду харын. Оон баштка, кортук, дуржулга чок эр болаа, дываажан ораны кайы сеп дээш, караш кынныр частыг!—дээш, демгизиниң эктин часкаам, чаза-ла каттырып дүжүргеп.

Ооларның бо берге черни эртип алган ныжыржын, каттыржып турарынга Борис иштинде өөрүп, тырыш мага-бодун чиидинейндир каттырбыпаан, ыыштаптан келгеп:

—Таңдының каралыын көрмуң-муң чылдарда үүжелеп келгон эртинезиниг болбаазыраңгай машина-техникабиле безин чедип албазын дээш, орук-чирик-даа чаңап бербээш! Ынчангаш бис харын бо орукту кылчыш турарывыс бо-ла болгай. Ам бир каш хонаа бо машиналар күүүлүг техника-биле чиге-чара иттиргеш, сай, даштан эңдере тоң, бо орукту чагыргавыска киирип эгелээр болгай бис— деп, ооң-баштаан, чөп-шынын холуй-бүлүй бригадир чугаалаан.

Ийиги АТБ-ниң гаражының эжиниде күүүлүг «ЗИЛ-555» тура дүшкеп. Февраль бо чылын январьдан ажыг соок, Борис ону-даа херексээр эвес кабиназындан кызыл-кулак олчаан дүже хаяаан. Дежурный механик машина адаанда чыыдып каап оңгар иштинче кире хаяаан, шимчээр кезектерни малыптыы сүргей хынай каапкан.

— Бөгүн кайнаар тутсуптар сен, Борис?

— Ыравас мен. Таңдының чазагыыг оруун кылчып тур бис — деп, оозу харыылаап, кабиназынга катап олурупкаш, рулвн болгаш тормозтарын ынай-баар шенегилээн. Ак-көк хөректиг машина эзээнин амыдырала будүрүүн чоруур ажыл-херээнин истерин ам бо удаада республиканың тараалаан черлериниң бирээзи — Чедерже иазат чорупканы ол.

Ажылга ол кезээде ындыг, шалыы тудугнуг, оон түвекеннер, эриген деп чүве билбес. Ол-ла чаңы-биле Борис Николаевич тоску беш чылдың хууда планныг онаалдазын шагда-ла — 3 чыл 10 хонуң иштинде бүрүн доозупкаш, онгу беш чылдың баштайгы чылының үлүүлге рейстерин боттандырып хаа турары ол! Маровтуң удурткалы бригада ам тоску беш чылдың доозар чоокшулай берген!

О. НАМЧЫЛАК.

Ыяш белеткелиниң шалыпчы ээлчээ

ХҮН, ШАК БҮРҮЗҮН ҮНЕЛЭЭР

Эрткен чылдың сөөлгү айында бистиң биче комплекстиг бригадавыстың ыяш белеткечилерп коллективке калбарган социалистиг чарышка үнелиг үлүг болуп үнүп, мооң мурнунда Ырбанга турбаан белик көргүзүг болуп —3000 кубометр тудуг ыяжын кесект, автомашиналарга чүдүрүп чоруткан. Ынчан биске быжыглаан трактор-даа, лесовоз-даа тура дүшпейн ажылдап келген, боттарывыс-даа сөглээн сөзүвүске ээ болуур дээш кызып ажылдаан бис. Чарып дыка дээштиг дуза чедиргеп деп үнелевес арга чок. Хүнүүн-не ыяш кезер участокче автомашиналарга олурупташ чоруур дээш, конторага чыглып келир бис. Дүүн хүн каш-чаар ажылдаанывыста ында самбырадан көре тыртып алыр ышлаар ышта үүнеп каан болуру биске колчуг тааржылаар. Кымны мурнап, кымга ашкырып турары илдең болганда, план болгаш норма күүселдеэн дээш демнеженирингедаа дузалыг.

Бо тодарадыкчы чылдың башгайы айында түүнелиивис сагыжывыска тала-ла четпейн барды: январьда 1277 кубометр ыяш кезип белеткээш, лесовозтарга чүдүрүп чорудар планныг турган, ону 127 хуу күүсеткен бис. Бодап турганывыс 1700 кубометр чүве. Ынча чедириптерииң аргазы бар турган. Бригадага быжыглаан трактор холуп ортпар ярга болгаш аргаже айда биктеп орта-да ажылдаткаан, төлээ-биле бригада бо чылын төрүүр чүс хойдан 95 хураганны, бир хойдан 2 ит дуктү кыргын алыр деп үлүлөлгени алган.

Амгы үеде малчыннарның коданнарында мал солдадашкыны кидиң түүк. Чижээ, хойнулар Ооржак Дөртей төрээн 332 хоюндан 332 хураганы, Сая Төмүр-оол 104 хоюндан — 106, аныяк малчын Вера Кара-Сал 256 хоюндан 256 хураганны менди камгалап алган.

Бригаданың малчыннарынга дузалажыры-биле 20 комсомолчу-аныяктар бо үүннерде кыштуагарда чеде бергеннер. Олардан Валентина Дөртей, Сат Ким-оол, Сат Байдаа болган өскелер-даа үүлээп алган чаш хураганнарын онча-менди доруктуруп турар.

Ук бригада СЭКП Тыва обкомунуң X пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш тодаргай үүлээлгелерни алган. Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң депутады Сая Ооржак эдлекчиг кадатче шилчээн. Ооң уруу, Саглы ортумак школазының доозукчузу Тамара Ооржак адазының күш-ажылчы чаагай чанчылын салган алган. Амгы үеде адаптылар 570 дойну эдлечиин кадарып турар. Ол ышкаш малчын Сая Шулуудай оглу Бойдулаа, уруу Күзеңмаа олар-биле эдлечиг кадатче шилчээн.

Агитатор Даваа Очур— Саглы коданда Советиниң депутады. Ол малчын бүтүдезиниң хүнүн чыгыы келир күзенчиг аалчывы болбушаан, оларның ажыл-амыдыралы-биле доктаамал таныжып, кылган чагыларын күүседир дээш бүтү күжүн салып турар.

Бригаданың турлаа— Көк-Тейде. Ында малчыннарның эге политшколаазы тургустунган. Ону пропагандист, зоотехник Ооржак Коңзай-оол билдилиг удуртуп, кичээл бүргээн амыдырай-биле холбап келген. Ол ышкаш бригаданың партия, комсомол, профсоюлдар организацияларының органы «Шалыпчы» деп хана солун, ооң шоодутлуг үндүрүлгээн «Крокодил» доктаамал үүнүн, малчыннарның ажылынга чедер-четпестерни делгеренгей чырыдып турар.

— Партияның совет чазактың чон мурнунга салган өндүр сорулгаларын, даштыкы болгаш иштики политиказын база делегейге янзы-бүрү бодуушкуннарны чойга делегеннгей кылдыр тайылбырлаарын кыдыгар мен. Агитация ажылының доштуг чоруу агитатор кижиниң эртем-билиндеги кончуг хамаарыжы деп бодаар мен. Ынчангаш бодумнуң политиктиг билимни үүн бүрү бедидип, өөренип, чечен чогаал номнарын содыл ап, солуп, сетүүлдерни чагыдып ап турар мен—деп, Д. Очур чугаалаар болду.

Амгы хүннерде агитатор СЭКП ТК-ның Чыңгыс секретары Л. И. Брежневтиң Куба Республикага найыралчы аян-чоруунуң дугайын малчыннарга таймылбырлап чоруп турар.

Күш-ажылчы чедириишкиннери болгаш хөй-иштиг ажылдарынга идепкейлиг киржилгези дээш, агитатор Даваа Кара-Салович Очур Ленинчи юбилей медалы болган Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Хүндүлел бижиг-биле шаңнаткан.

К. САРЫГ-ООЛ.

Идеологтуг фронтунуң дайынчызы

АГИТАТОР-БРИГАДИР

Ооң агитатор ажыл-чорудулгазы 1962 чылда Өвүр районнуң «Кызыл туң» колхозтуң хойжу бригадазының бригадири апарганындан эгелээн. Ам ол 12 чылдың дургузунда партия организациязының даалгавын ак сеткилдиг күүседип келгенин бо. Даваа Кара-Садович дораан-на арга-дружулгалыг, мурнакчы агитатор апарбаан. Бо аразында ол эвээш эвес үе-шактыг үндүрүп, политиктиг литератураларны номчуп, марксизм-ленинизмниң үндезиннерин өөренир политшколага бодунуң нинти билиин бедидип келген. Чыл эрткен түдүм-на, ооң мергежили өзүп орган.

Бүдүрүлгениң мурлавырларын чоп ажыглаарынга, ооң камналгазын чедип алырынга, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидиргиие социалистиг чарыш улуг ужур-дузалыг. Ынчангаш бригадир-агитатор хойнуларның ортузунга чарыштыг улам малбартырынче улуг кичээнгейни салган.

Бригаданың кызыл-булуңунда малчыннарның ажыл-ижин көргүскен стендилерни, диаграммаларны, лозунгларны, плакаттарны, көргүзүг самбыраларын аскылаан. Эрткен чылын бригаданың багай эвес ажылдаанын оон көрүп болур. Тоску беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылының бирги чартында бригада СЭКП райкомунуң, райкүүскомнуң шилчинир Кызыл туңу, а чыл төнчүзүнде — СЭКП райкомунуң Хүндүлел бижиг-биле шаңнаткан.

Социалистиг чарышты дээштиг, ажыктыг кылдыр организастап, ооң моральдыг болгаш материалдыг идиг бериишкинин шын тургускаанындан бригадада мурнакчы кижилериниң саны өскен. Ылаңгыя эрткен чылын 63 мурнакчыга акша шаңналын, Хүндүлел бижиктер тывыскан.

Бригадада ажыл-ижинге кызымаккай, хөй-иштиг ажылдарынга идепкейлиг кижилер кайы хөй. Күш-ажылдың Кызыл Туңу орденниг эдилекчиин Ооржак Севекти маңаа чижек кылдыр көрүп болур. Ол ам 5 чыл дургузунда малчыннының хүндүлүг болгаш харыысалгалыг ажылын ак сеткилдиг күүседип келген. Эрткен чылын төрүүр чүс хойга онааштыр 100 хураганны камгалап алгаш, социалистиг чарышка бирги черни чаалап алган. Амгы үеде ооң коданында 345 хой төрээн. Оон 348 хураган онча-менди алынган.

Ажыл-ишке бедик көргүзүглерин хойжулар О. Дөртей, Д. Бичө-оол, О. Төмүр-оол, саанчылар К-С. Намажа, Р. Сая болгаш өскелер-даа чедип алган. Оларның туптузу I-II классның малчыннары, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчылары.

СЭКП ТК-ның партияга, совет үүзүнга Кыйгырыын, кедээ ажыл-агый ажылдакчыларывыл Бүтү-эвилел социалистиг чарышының дугайында СЭКП ТК-ның, СССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның доктаалын малчыннарга таныштырар ажылга агитатор Д. Очур идепкейлиг киришкен.

Бригаданың 33 коданында бо үүннерде иштизи-биле 13793 мал бар. Оларны кадарып турар 100 ажыг малчыннарның арасында тоску беш чылдың тодарадыкчы чылының социалистиг чарыкы калбарган. Малчын бүтүдези түзүүнде хүлээлгелерни алган. Ниитизи-биле бригада бо чылын төрүүр чүс хойдан 95 хураганны, бир хойдан 2 ит дуктү кыргын алыр деп үлүлөлгени алган.

Амгы үеде малчыннарның коданнарында мал солдадашкыны кидиң түүк. Чижээ, хойнулар Ооржак Дөртей төрээн 332 хоюндан 332 хураганы, Сая Төмүр-оол 104 хоюндан — 106, аныяк малчын Вера Кара-Сал 256 хоюндан 256 хураганны менди камгалап алган.

Бригаданың малчыннарынга дузалажыры-биле 20 комсомолчу-аныяктар бо үүннерде кыштуагарда чеде бергеннер. Олардан Валентина Дөртей, Сат Ким-оол, Сат Байдаа болган өскелер-даа үүлээп алган чаш хураганнарын онча-менди доруктуруп турар.

Ук бригада СЭКП Тыва обкомунуң X пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш тодаргай үүлээлгелерни алган. Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң депутады Сая Ооржак эдлекчиг кадатче шилчээн. Ооң уруу, Саглы ортумак школазының доозукчузу Тамара Ооржак адазының күш-ажылчы чаагай чанчылын салган алган. Амгы үеде адаптылар 570 дойну эдлечиин кадарып турар. Ол ышкаш малчын Сая Шулуудай оглу Бойдулаа, уруу Күзеңмаа олар-биле эдлечиг кадатче шилчээн.

Агитатор Даваа Очур— Саглы коданда Советиниң депутады. Ол малчын бүтүдезиниң хүнүн чыгыы келир күзенчиг аалчывы болбушаан, оларның ажыл-амыдыралы-биле доктаамал таныжып, кылган чагыларын күүседир дээш бүтү күжүн салып турар.

Бригаданың турлаа— Көк-Тейде. Ында малчыннарның эге политшколаазы тургустунган. Ону пропагандист, зоотехник Ооржак Коңзай-оол билдилиг удуртуп, кичээл бүргээн амыдырай-биле холбап келген. Ол ышкаш бригаданың партия, комсомол, профсоюлдар организацияларының органы «Шалыпчы» деп хана солун, ооң шоодутлуг үндүрүлгээн «Крокодил» доктаамал үүнүн, малчыннарның ажылынга чедер-четпестерни делгеренгей чырыдып турар.

— Партияның совет чазактың чон мурнунга салган өндүр сорулгаларын, даштыкы болгаш иштики политиказын база делегейге янзы-бүрү бодуушкуннарны чойга делегеннгей кылдыр тайылбырлаарын кыдыгар мен. Агитация ажылының доштуг чоруу агитатор кижиниң эртем-билиндеги кончуг хамаарыжы деп бодаар мен. Ынчангаш бодумнуң политиктиг билимни үүн бүрү бедидип, өөренип, чечен чогаал номнарын содыл ап, солуп, сетүүлдерни чагыдып ап турар мен—деп, Д. Очур чугаалаар болду.

Амгы хүннерде агитатор СЭКП ТК-ның Чыңгыс секретары Л. И. Брежневтиң Куба Республикага найыралчы аян-чоруунуң дугайын малчыннарга таймылбырлап чоруп турар.

Күш-ажылчы чедириишкиннери болгаш хөй-иштиг ажылдарынга идепкейлиг киржилгези дээш, агитатор Даваа Кара-Салович Очур Ленинчи юбилей медалы болган Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Хүндүлел бижиг-биле шаңнаткан.

К. САРЫГ-ООЛ.

Ыяш белеткелиниң шалыпчы ээлчээ

ХҮН, ШАК БҮРҮЗҮН ҮНЕЛЭЭР

Эрткен чылдың сөөлгү айында бистиң биче комплекстиг бригадавыстың ыяш белеткечилерп коллективке калбарган социалистиг чарышка үнелиг үлүг болуп үнүп, мооң мурнунда Ырбанга турбаан белик көргүзүг болуп —3000 кубометр тудуг ыяжын кесект, автомашиналарга чүдүрүп чоруткан. Ынчан биске быжыглаан трактор-даа, лесовоз-даа тура дүшпейн ажылдап келген, боттарывыс-даа сөглээн сөзүвүске ээ болуур дээш кызып ажылдаан бис. Чарып дыка дээштиг дуза чедиргеп деп үнелевес арга чок. Хүнүүн-не ыяш кезер участокче автомашиналарга олурупташ чоруур дээш, конторага чыглып келир бис. Дүүн хүн каш-чаар ажылдаанывыста ында самбырадан көре тыртып алыр ышлаар ышта үүнеп каан болуру биске колчуг тааржылаар. Кымны мурнап, кымга ашкырып турары илдең болганда, план болгаш норма күүселдеэн дээш демнеженирингедаа дузалыг.

Бо тодарадыкчы чылдың башгайы айында түүнелиивис сагыжывыска тала-ла четпейн барды: январьда 1277 кубометр ыяш кезип белеткээш, чүдүрүп чоруткан бис. Бодап турганывыс 1700 кубометр чүве. Ынча чедириптерииң аргазы бар турган. Бригадага быжыглаан трактор холуп ортпар ярга болгаш аргаже айда биктеп орта-да ажылдаткаан, төлээ-биле бригада бо чылын төрүүр чүс хойдан 95 хураганны, бир хойдан 2 ит дуктү кыргын алыр деп үлүлөлгени алган.

Амгы үеде малчыннарның коданнарында мал солдадашкыны кидиң түүк. Чижээ, хойнулар Ооржак Дөртей төрээн 332 хоюндан 332 хураганы, Сая Төмүр-оол 104 хоюндан — 106, аныяк малчын Вера Кара-Сал 256 хоюндан 256 хураганны менди камгалап алган.

Бригаданың малчыннарынга дузалажыры-биле 20 комсомолчу-аныяктар бо үүннерде кыштуагарда чеде бергеннер. Олардан Валентина Дөртей, Сат Ким-оол, Сат Байдаа болган өскелер-даа үүлээп алган чаш хураганнарын онча-менди доруктуруп турар.

Ук бригада СЭКП Тыва обкомунуң X пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш тодаргай үүлээлгелерни алган. Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң депутады Сая Ооржак эдлекчиг кадатче шилчээн. Ооң уруу, Саглы ортумак школазының доозукчузу Тамара Ооржак адазының күш-ажылчы чаагай чанчылын салган алган. Амгы үеде адаптылар 570 дойну эдлечиин кадарып турар. Ол ышкаш малчын Сая Шулуудай оглу Бойдулаа, уруу Күзеңмаа олар-биле эдлечиг кадатче шилчээн.

Агитатор Даваа Очур— Саглы коданда Советиниң депутады. Ол малчын бүтүдезиниң хүнүн чыгыы келир күзенчиг аалчывы болбушаан, оларның ажыл-амыдыралы-биле доктаамал таныжып, кылган чагыларын күүседир дээш бүтү күжүн салып турар.

Бригаданың турлаа— Көк-Тейде. Ында малчыннарның эге политшколаазы тургустунган. Ону пропагандист, зоотехник Ооржак Коңзай-оол билдилиг удуртуп, кичээл бүргээн амыдырай-биле холбап келген. Ол ышкаш бригаданың партия, комсомол, профсоюлдар организацияларының органы «Шалыпчы» деп хана солун, ооң шоодутлуг үндүрүлгээн «Крокодил» доктаамал үүнүн, малчыннарның ажылынга чедер-четпестерни делгеренгей чырыдып турар.

— Партияның совет чазактың чон мурнунга салган өндүр сорулгаларын, даштыкы болгаш иштики политиказын база делегейге янзы-бүрү бодуушкуннарны чойга делегеннгей кылдыр тайылбырлаарын кыдыгар мен. Агитация ажылының доштуг чоруу агитатор кижиниң эртем-билиндеги кончуг хамаарыжы деп бодаар мен. Ынчангаш бодумнуң политиктиг билимни үүн бүрү бедидип, өөренип, чечен чогаал номнарын содыл ап, солуп, сетүүлдерни чагыдып ап турар мен—деп, Д. Очур чугаалаар болду.

Амгы хүннерде агитатор СЭКП ТК-ның Чыңгыс секретары Л. И. Брежневтиң Куба Республикага найыралчы аян-чоруунуң дугайын малчыннарга таймылбырлап чоруп турар.

Күш-ажылчы чедириишкиннери болгаш хөй-иштиг ажылдарынга идепкейлиг киржилгези дээш, агитатор Даваа Кара-Салович Очур Ленинчи юбилей медалы болган Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Хүндүлел бижиг-биле шаңнаткан.

К. САРЫГ-ООЛ.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

А. А. ГРОМЫКОНУҢ КАИРДЕ ЧЕДЕ БЕРГЕНИ

КАИР, март 1. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СССР-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко Египет чазактың чалаанын ёзугаар Египет Араб Республиканың пайысылалында март 1-де чеде берген.

А. А. Громыкону Каир аэропортунга ЕАР-ның даштыкы херектер министри И. Фахми болгаш Египеттиң өске-даа алдан кижилери, а ол ышкаш СССР-ниң ЕАР-да херектеринге түр бүүрөттирген төлээзи П. С. Акопов олар утпуп алган.

А. А. Громыко Каир аэропортунга дараазында медеглелди кылган: «Египет чазактың чалаанын ёзугаар албанның аяы-чоруун кылып, Египет Араб Республиканың пайысылалы Каирге чедип келгенинге өөрүп түр бис. Пайралчы араб республика — Сирия Араб Республиканың удуртукчулары-биле калбак консультацияны эртиргеп соонда мында чедип келдивис.

Египеттиң күүне ажыддакчылары-биле ужуражыр болгаш чугаалажыр дээш Каирге чаңгыс удаа эвее кээп турар кижи болгай мен. Бистиң ужуражышкынывыр бүүрүү пайыралдыг болгаш аяын байдалга эртип келген, а ол ужуражышкынар ажыктыг болгаш чугула түннелдерни берип келген-даа. Совет Эвилелиниң болгаш Египеттиң солуургалдыг айтырыгларының талазы-биле бооп турар лонтаамал ужуражышкынары, санал-онаалдар солчуушкуну бистиң чурттарывыстың аразында найырал болгаш ажылдажыгга дугайында Керээге үндезилеттинип, принципиалдыг байдалга эртип турар.

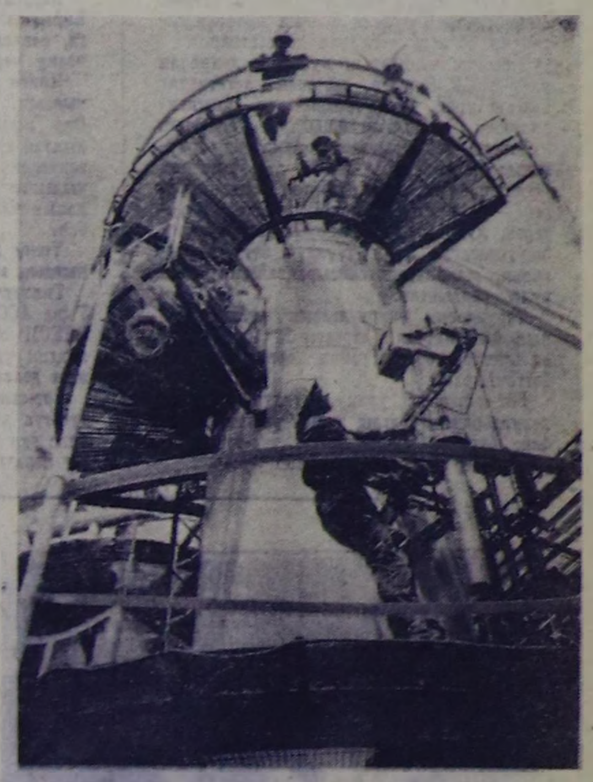
Делегей айтырыгларының болгаш совет-египет ийи талаадыг харылзаалариың талазы-биле чугаалажышкынын болгаш санал-онаалдар солчуушкуну политиктиг тварышкырылга чорудуушкуунуң эгезин салган. Чоокку Чөөн чүк талазы-биле Женева конференциязы болдунуң ажылын эгелээн бо үеде онза ажыктыг болуп турар, ол конференцияның сорулгазы болза 1967 чылда ажелеттирген араб девискээрлерден израиль шеригнерин долуу-биле үндүрери болгаш Палестинаның араб улузунуң дүрүм ёзугаар эргелерин хандырары болуур.

Египет удуртукчулар-биле ам кылыр деп турарым ужуражышкынывыр болгаш бееседалар үезинде бо чугула херекке бурунгаарлаашкынывыс кылырының аргалары тыптыр, совет-египет найыралдыг харылзааларны быжыглаар талазы-биле ажылдар уламчылаттынар дээрзинге идегелимчи илергейлеп тур мен.

Бо таварылганы ажыглап алгаш, Египет Араб Республиканың кайгамчыктыг найысылалы — Каирниң чурттакчыларынга байыр чедирбишаан, ээн улуг чедишкиннерин күүсеп тур мен.

КАИР, март 1. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СССР-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыконуң болгаш ЕАР-ның даштыкы херектер министри И. Фахминиң аразында чугаалажышкынар ында эгелээн.

Ажыл-херекчи байдалга эртип турар бееседа үезинде делегейниң чамдык айтырыгларының талазы-биле санал-онаалдар солчуушкуну болган. Оныа кичээнгейни Чоокку Чөөн чүкте байдалче, ылаңгыя Чоокку Чөөн чүк айтырыын политиктиг шиитпирлэриниң айтырыынче углаттырган.

ЭДЧ кежигүннери чурттар-биле, хамыктың мурнунда Совет Эвилели-биле кады ажылдажыгга Венгрияның экономиктиг планнарын боттандырарынга, улус ажыл-агыйын илаң ёзугаар хөгжүдеринге ээн чугула чүүл боюн турар. Чижээ, ССРЭ ол республиканы «Найыралчы» хоолай дамчыштыр нефть-биле хандырып турар. Совет техниктиг дузалажыгы-биле Сазхаломбатта тудуп тургускан Дунайның нефть болбаазырадып кылыр комбинады ол үнелиг чиг-эттн хөйүбиле ап турарындан улам калбарып турар. Чоокта чаа анда хөй оптанныг бензинни кылып үндүрер чаа бүдүрүлге черни ажыглаан эгелээн.

ЧУРУКТА: ЧАА БҮДҮРҮЛГЕ ЧЕРИНИҢ ЧАМДЫКЫЗЫ.

МТИ-СЭТА-ның фотоогу.

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

ЧУГУЛА ҮЛЕТПҮР РАЙОНУ

БУДАПЕШТ. Венгрияның төп үлетпүр районнарының бирээзи — Боршод область бо беш чылда дүргөн темп-биле хөгжээн. Чурттуң улуг дээш үлетпүр объектилери — В. И. Ленин аттыг металлургия комбинады, Диошдьерияң машина тудуг заводу, Оздстиң металлургия заводу ында туруп турар. Боршод областың үлетпүрүү Венгрияның улус ажылагыйынга чурттаа тып турар демир рудазының 100 хуузун, металлургия продукциязының 50 хуузун, кылымаа чеминчиидилгелериниң 70 хуузун берип турар.

Бо чылын областка үлетпүрүүң элээн каш чугула объектилерни ажыглалга киирер. Оларның аразында В. И. Ленин аттыг металлургия комбинадынга пронат станы, Оздстиң металлургия заводунга прокат станы, Хейебабта цемент заводу болгаш үлетпүрүүң өске-даа объектилери бар.

ЧАА ЗАВОД

ПРАГА. Кошице хоогунда Турня деп суурда шевелде ажыглалда киирген цемент заводу баштайгы тонна цементини берген. Республиканың тудуг индустриязының бо чаа заводу төлевилел күүзүнүге чеде бүрүе чыс санында-ла 770 мүң тонна цементини берип эгелээр.

Турнияда цемент заводу болза Словакияга тудуг материалдарының күүзүлүг баазаын тургузар ажыддарның бир кезээ болуп турар. Ам республикада чыл санындала 3 миллион тонна цементини бүдүрүп турар болза, 1990 чылда 8 миллион тонналы бүдүрер апаар.

СҮЛДЕ ДЕ ХЕМЕ

ВАРШАВА. Лодзь хоорайга келген кижилер ол хоорайның сүлдезинде чураан хеме көргеш, элденсинер. Хоорайда хем-даа көвүлбес. Ындыг-даа болза Лодзь чаңгыс эвес, харын тос хемчигештиң аразында турар. Сут үлетпүрүүнүң өске-даа объектилери бар.

КООПЕРАЦИЯ ХӨГЖҮЛДЕЗИ

БЕЛГРАД. ССРЭ-ниң болгаш Югославияның аразында экономиктиг кады ажылдажыгга улам улуг черни үлетпүр кооперациязы эдлеп турар. Ындыг кооперацияның бир чижээ болза автотудуг болур. Чиик машиналар бүдүрериң кооперастаар дугайында беш чыл буруузаар чаргаш, совет-югославиялыг дугуржулганы ёзугаар ЮСФР Совет Эвилелиниң Тольяттиниң автозаводунга херегларр комплектилээр кылыгларны берип турар, а Совет Эвилели Югославияже автомашиналарны, оларның артык коплектерин чорудуп турар. Югославияның 12 бүдүрүлгезин Тольяттиниң боттарының продукциязын чорудуп турар.

Югослав бүдүрүлгелер «Жигули» деп автомашинага хереглээр 1 миллион комплект кезектерни болгаш бээдирлерни чорудуп берген.

Совет Эвилели болгаш Югославия трактор болгаш оруктудуг машина тудуушкунуга боттарының күжениишкиннерин база моөнеп, каттыштырып турар. Чүүк сөөртүр автомашиналарны бүдүрерин кооперастаары хүнүүн айтырында туруп турар.

(СЭТА).

Аян-чорук доозулган

ВАРШАВА, март 2. (СЭТА). Алжир Улус Демократтыг Республиканың Революстуг Чөвүлелиниң кежигүнү, күрүне министри Шериф Бельказем баштаан Алжирниң национал Хосталга фронтузунуң делегациязы Польшаның Каттыцкан Ажылчын партиязының ТК-ның чалаанын ёзугаар Польшага аян-чорук кылып келгеш, ажылын дооскан.

Делегейниң чугула айтырыгларының талазы-биле бодалдарын талалар чугаалажышкынын үезинде солуушкан. Израиль агрессиязының үржуктарын үзүткаар дээш араб улустарның чөптүт демиселин шиитпирлин-биле детким турарын олар илергейлээн. Эжелеттирген араб девискээрлерден бүтү израиль шеригнерин үндүрерин болгаш Палестинаның араб улузунуң дүрүм ёзугаар эргелерин тургузарын ПУР болгаш АУДР чедип алыр дээш туржур дээрзин ында парлаан медеглелде демдеглээн.

ПУР-нуң болгаш АУДР-ниң аразында харылзааларның чедиишкининг хөгжүп турарынга сеткил ханышкынын база оларны улам тамыжын хөгжүдеринче ийи чурттуң чүткүлдүүн медеглелде илергейлээн.

Францияның чаа чазаа

ПАРИЖ, март 1. (СЭТА). Премьер-министр П. Мессмерниң тургусканы, Францияның чаа чазаанның составын ында чарлаан. Чаа чазактың даштыкы херектер министрингe М. Жобер хевзер арткан, экономика болгаш сан министрингe В. Жискар Д'эстэнин, чепсектиг күүлерниң министрингe Р. Галлени томуйлаан. Эрги чазакка кедээ ажылагый болгаш кедээ хөгжүдe министр турган Ж. Ширакты иштики херектер министрингe томуйлаан, а ооң орнунга иштики херектер министри турган Р. Марселлини солуп томуйлаан.

Президент Ж. Помпидуның айтышкынынга дүүштүр министр дужаалдарның сапын кыаырган.

ПАРЛАМЕНТИГЕ ЁЗУЛАЛ

ХЕЛЬСИНКИ, март 1. (СЭТА). Финляндия Республиканың Президентизи Урхо Калева Кекконен президентиниң албан дужаалынга чаа дөрт чылда томуйлаттырганынга холбаштыр парламентиниң байырлыг хуралынга даңгыраан берген.

Премьер-министр И. Гандиниң медеглели

ДЕЛИ. (СЭТА). Премьер-министр Индира Ганди республиканың төп парламентизинге чүве чугаалаан, Индияның база Совет Эвилелиниң аразында найырал болгаш мөңгүлүг ажылдажыгга тайаалы-биле чаңчыл апаргаң харылзааларның чедишкининг хөгжүп турарынга чедишкининг хөгжүп турарынга бедик үнелиишкинни берген. Индия-совет харылзааларны калбартырынга база Азияга, бүтүү делегейге тайбыңны быжыглаарынга СЭКП ТК-ның Чыңгыс секретары эш Л. И. Брежневтиң чоокта чаа Индияга кылып чораан албанныг аян-чоруу улуг ужур-дузалыг болганын ол демдеглээн болгаш «Индия Совет Эвилели-биле найыралды болгаш кады ажылдажылганы чайгылыш чок үламчылаар апаар» деп медеглээн.

Индияның Совет Эвилели-биле найыралы бистиң туруувустуң эрге-ажылынга дүүжүп турар болгаш реакциянық күштерни чеже-даа ынышкынмыны кылыш турза, Совет Эвилели-биле найыралдажыр политиказын ойталавас бис деп, премьер-министр дедеглээн.

Бангладеш Улус Республиканы Пакистаннның хүлээп көргеннинге Индира Ганди байыр чедирген болгаш Мурнуу Азия динке быжыг тайбыңны чогумчудуп турузар дээш Индияның шиитпирлинн бадыткаан.

Тайбың болгаш улустар аразынга найырал дээш Индияның чорудуп турар даштыны политиказы үенинг шылгалдазын тудуп чыдаан деп. Индира Ганди түүнелиивде демдеглээн.

ДИПТЕРДЕН ДОПЧУ МЕДЭЭЛЕР

● **ВАРШАВА.** Аян-чорук болгаш туризм талазы-биле Польшаның «Орбис» деп бюрозу эрткен чылын 78 мүң польша хамаатыларның даштыкы чурттарже туризм чорудун организастаан. Бо чылын социалистиг чурттарже 150 маршрутту кылыр. Оларның аразында Совет Эвилелиниң республикаларынче 44 маршрут бар.

● **БОНН.** ГФР-ниң судно компаниаларының боттарыжышкыны күш-ажылдың байдалын эңнежидер, ажыл төлевирин өстүрер талаза-биле садыг флодунуң далайжылларының негелдезинин адаан кезиин хандырар үзүрга тавырышкан. Ынар онез ол негелдени күүсетпес болза, 65 мүң далайжы ажыл сокпалырын санаалдаш турган.

● **ПАРИЖ.** Партия билеттерни солуур талазы-биле Франциянық Компартиязының чоруткан кампаниязының үезинде Франциянық Компартиязының чүгүлелиниң чаа 19 300 кижиниң кирирп алган болгаш партиязының 704 бөлүктерин тургускан.

● **ДЕЛИ.** Делиниң эвилел девискээринде ажыл чок кижилерниң санын кызырарыбиле көрдүнген программаны боттандырар дээш, 1973—74 сан-хөө чылында 54 миллион рупийни үндүрүп берген. Ол программаны күүсеткенинин түнелиинде 24 мүң кижи ажылга кирген.

● **ТОКИО.** Японияның хөрецитен белүктерп АКШ-тың үлетпүрүүн ында-бүрү адырларынче центерен кирип турарын «Нихон Кэйдзайё» деп солун дыннаткан. Японияның даштыкы садыг болгаш үлетпүр министерстводунуң медеэлеп ёзугаар ылырга, 1973 чылдың марттың төнчүзүнге чедир АКШ-че ооң капитал салымнарының 1 273 миллиард доллар болган. Япон капитал АКШ-тың химия, электроника, нефть-газ үлетпүрүүн адырларынга калбак-биле центерип киргеп.

● **ЛУСАКА.** Замбияның хүү секторда бүгү будүрүлгелеринде ажылчын чөвүлелдерин тургускан, ол чөвүлелдер будүрүлге эдлериниң ажыл-чорудулгазын контрольдаар апаар. Замбияның күш-ажыл министерствозунуң тускай толээлекчизи Моизс Чама ол дугайын дыннаткан. Моон сонгаар кижилерни ажылга хүлээп алырын, ажылдан үндүрерин, техниканың айыыл чок чоруун болгаш өске-даа айтырыгларны ажылчын чөвүлелдерниң киришкилгези-биле шиитпирлээр.

● **КОТОН.** Дагомеяның чаазаның шиитпирин ёзугаар чуртка кинофильмнер үндүрерине холгаарлап турган «Комасико» деп компанияны национализастаан. Чурттуң кинотеатрларынга фильмнер үндүрерин бодуңу контролюнга алырын база Дагомеяның национал кинопрокат эргелелин тургузарын Дагомеяның чаазаа шиитпирлээн.

Чили шериг эрге-чагыргазының кембуруулуг үүлгедишкиннери уялам көвүдеп турар. Ол чурттуң хамаатыларын хилинчектеп, адып өлүрери, истеп сүрери кедерээн. Фашистиг солдаттарның аразатанзыг үүлгедишкиннериниң түнелиинде Чилиниң ён-ён муң патриоттары өлген, чүс муң ажыг чилилер олум лагерьлеринде болгаш мөрө-бажыңнарда хилинчэитеннп турарлар.

ЧУРУКТА: Сантьягога кижилерни аглап, сүргенинниң түнелиинде туттурган болуп чилилер.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

МУРНАКЧЫ МАЛЧЫН

Мөңгүн-Тайга районнуң «Мөген-Бүрен» колхозунуң № 1 хойжу бригадазының мурнакчы кадарчызы, Күш-ажылдың Кызыл Тугу орденниң эдилекчиин Хүлер-оол Иргитович Делгер-оолдуң коданында 291 төрүүр хой бар. Бо үүннерге чедир 270 хой өөлдээн, оон алдынган хураганнар онча-менди доругуп турар. Малчынга быжыглаан сакманшиктер Делгер-оол Шой-оол, Шоожул Хертек, Комбу Айызан олар боттарынга хүлээнген хураганнарын аки доруктуруп турарлар.

Тоску беш чылдың тодарадыкчы дөртүү чылында Х. Делгер-оол төрүүр 100 хойдан 100 хураганны, бир хойдан 1600 грамм дүктү ап, 8 тонна сигенни кезип алырын хүлээнгенп, «Малчын» колхозтуң мурнакчы хөйжузу Борарган Кан-оолду социалистиг чарышка ыйгырган.

Ч. ХЕРТЕЙ.

ЧЕЛЭЭШ

Совет Тываның 30 чылынга

КӨРҮЛДЕГЕ КИРЖИҢЕР

Бот-тывынгыр чогаадылганы улам сайыраңгайжыдар, ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезинге бот-тывынгыр уран чүүлдүң ролүн бедидер сорулгабиле Совет Тыванын 30 чылынга тураскаадткан бот-тывынгыр уран чүүлдүң республика көрүлдезин 1974 чылдың февральдан ноябрьга чедир арттырерин СЭКП обкомунун бюрозу, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели болгаш профэвилелдерниң область чөвүлели доктаатkан.

Ажылчы чоннарның культура деңнелин улам ынай бедидер, оларның эстетиктиг болгаш уран чүүл талазы-биле кижизидилгезин сайыраңгайжыдар, көдээниң культура хандырылгазын экижидер дугайында партияның XXIV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырары — көрүлденин кол сорулгазы. Клубтарга, культура бажыңнарынга, ордуларга бот-тывынгыр уран чүүлдүң бүгү хевирлерин, жанрларын сайыраңгайжыдар сорулга салдынган.

Көрүлденин удуртулгазын республиканың оргкомитеди (даргазы К. С. Шойгу), ол ышкаш хоорай, район оргкомитеттери боттандырар.

Бот-тывынгыр уран чүүлдүң бүгү-ле хевирлериниң болгаш жанрларының аайыбиле бүгү-ле коллективтер, түс-түс күүседикчилер көрүлдеге киржип болур.

Республика көрүлдезинге киржир талазы-биле чагыгны районнарның оргкомитеттери бо чылдың июль 1-ден орай эвесте киирер ужурлуг. Көрүлдениң түнелин үндүрерде, 1974 чылдың бүдүрүлге планнарының болгаш социалистиг хүлээлгелериниң күүселдезин база барымдаалаар.

Көрүлдени үш эвлчег-биле чорудар. **Бирги эвлчег — индустриж, ону колхозтарга, совхозтарга 1974 чылдың июль 1-ге чедир чорудар.**

Ийиги эвлчег районнар төптеринге бо чылдың октябрь 1-ге чедир эртер. Ону республиканың оргкомитединиң бадылаан графигин ёзугаар чорудар. Ийиги эвлчегниң үезинде Совет Тыванын 30 чылынга тураскаатkан культура байырлалын чайын организастап чорудары албан.

Үшкү эвлчег Кызыл хоорайга 1974 чылдың ноябрьда эртер.

Тиилевчи районнарны шаннаары-биле Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЛКСМ обкомунун болгаш облпрофчөвүлелдиң үш дипломун болгаш үш шаннал доктаатkан.

Бот-тывынгыр коллективтерни болгаш түс-түс күүседикчилерни жанрлар аайыбиле эки күүселде дээш шаннап, мактаары көрдүнген.

ЧАА ШИИ, ЧАА ТАЛАНТЫЛАР

«Мында дың хаалары ыржым» деп кинону көрүкчүлер билир, ооң маадырлары — старшина Васковка удуртkан зенитчик кыстар, олар фашистер-биле ден эвес тулчуушкунга маадырлыг өлгенner. Б. Васильевтиң тоожуундан шинжиттkен бо чогаалды чурттуң янзы-бүрү театрларынга көргүскен болгаш көрүкчүлериниң бедик үнелелин алганының соонда, кинорежиссёр С. Ростоцкий шиини кинофильм кылдыр белеткеп үндүрген. Үк кино база-ла көрүкчүлериниң ынакшылын чаалап алган.

Кызыдың уран чүүл училищезиниң театр салбырының доозукчулары бо-ла шиини шилип ап, нарын сорулганы мурнунга салганнар.

Чымчак, арыг ынакшыл, бедик көдүлүүшкүн болгаш амыдыралдың бөдүүн шыны—Тамара Саяның (биче сержант Осинина), Рая Бири-Санзанын (Соня Гурвич), Олчаа Дазаның (Галя Четвертак), Серепаа Монгуштун (Инза Бричкинаның) болгаш ол-ла рольдарның ийи дугаар күүседикчилериниң ойнап көргүскенинде илереттинген.

Дөскел чок, хөглүг-баштак шеригleри-биле старшина Васков (Кан-оол Тагаланов) ширинин, кадыг болур дээш чадажып, оларга улуг негелдерни салыр дээш ораалажып турарын көөрге, чаптанчыг-даа, көөргенчиг-даа. Дыка хөй сценаларда баштак-хөглүг, юморжу байдал тергиндеп турары өөрүнчүг, ынчангаш шии төнүп турда, маадырлыг кыстарның салымының дугайында ханы качыгдал көрүкчүлериниң сагыжындан ыравас.

РСФСР-ниң алдарлыг, Тыва АССР-ниң улустуң артизи Максим Мунзуктун даргалааны күрүне комиссиязы доозукчуларга 4—5 демдектерни салып, оларның удуртукчу башкылары — Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи Сини-оол Оюнчуң, училищениң башкылары—Татьяна Намайның, Валентина Оскал-оолдуң, театр режиссёру — Баадыр-оол Сагдының быжыг мергежилди, ханы билиглерни дамчытканын демдеглээннер.

Аныяк артистер бо хүннерде үк шиини районнарга көргүзүп, а бир чамдыызы — улусчу театрларже ажылдап үнүптерлер. Чоруулар чогуурун, үүлеңер бүтсүн!

С. БАИР.

...ТУРГАН БОЛЗА

Хуула бээр салым меңээ турган болза,
Кудай эргимир азыр нуш-даа болбас ийик мен.
Хугбай өлүм нижиге күш четпес кылдыр
Курайлаптар бүлинныг бооп чоруур ийик мен.

Хуула бээр салым меңээ турган болза,
Хууда боттуң кежии ыылдыр көрбес-даа мен.
Нуу дагны чечен-биле шыва каапталр,
Нурбустунуң мергени бооп чоруур ийик мен.

Хуула бээр салым меңээ турган болза,
Кулузуннуг, меңгүн хөл-даа болбас ийик мен.
Кударалды, качыгдалды чүректерден
Куйзуп аппаар илбичи бооп чоруур ийик мен.

Хуула бээр салым меңээ турган болза,
Курлавыр чыыр байыырган-даа болбас боор ме
Кургал, кандаан, изиг чурттар делгеминче
Кудуушкун-чаъс чагзыкчызы болур ийик мен.

Хуула бээр салым меңээ турган болза,
Кудалатkан чараш ыыс-даа болбас ийик мен.
Кулданыычы хөөйлу тутkан дерзкилерниң
Кудун-чамын суртедиптер чаңныг боор мен.

Виктор САГАН-ООЛ.

ДӨРТТЭЭН ШҮЛҮКТЕР

Сөөн хаттан мышны хөваа орай дүне
Чолдан тас-хаш хөректээш-даа чылыглап боор.
Сөөк карак каақ чайын хүм дуъш турда,
Сойлун жежи чагы өттүр доңуруп боор.

* * *

Бар-ла мен дээш, бардам чоргаар аамылап,
Байыыргаанның амыы чок деп бодаар-дыр мен.
Чок-ла мен дээш, чөвавайн шынын сөглеп,
Чону-биле араңашса дээре боойун.

Куулар ЧАШ-ООЛ.

«АЗИЯ ТӨВҮ» ШАҢНАЛ ДЭЭШ МАРГЫЛДАА ЭГЕЛЭЭН

«Тываның «Спартак» эки тура спорт ниитилелиниң тургускаңы хостуг хүреш талазыбиле «Азия төвү» шаннал дээш ажык маргылдаанын байырлыг ажыдыышкынын республиканың хөгжүм-шии театрынга болган.

Маргылдаанын судьязы, ССРЭ-ниң спорт мастери И. Х. Хасанов оргкомитеттиң даргазы, ВЛКСМ обкомунуң бирги секретары А. А. Ромашовка, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында күш-культура болгаш спорт комитединиң даргазы А. С. Нурзетке, республиканың «Спартак» эки тура спорт ниитилелиниң даргазы Х. Л. Барановка маргылдаага киржири-биле 87 мөге белеңнин илеткээн.

«Азия төвү» шаннал дээш маргылдаанын организакчызы «Спартак» эки тура спорт ниитилелиниң даргазы ээш Баранов маргылдаага киржиринбиле чедип келген мөгелерге байыр чедиргеш, спортчу чеңишкиннерилг болурун күзээн.

Маргылдаанын эрттиреринин оргкомитединиң даргазы, комсомол обкомунуң бирги секретары А. А. Ромашовка сөс берген.

— «Азия төвү» шаннал дээш маргылдаага киржип турарларның саны чылдын-на өзүп орар, ол хостуг хүрештин сайзыралын хереченлеп турар. Бо маргылдаага киржири-биле 87 мөге келген. Оларның аразында ССРЭ-ниң 10 спорт мастери, 25 спорт мастерининге кандидат бар, өскелери шупту бирги разрядчылар — деп, ээш Ромашов демдеглээн.

Мөгелериниң аразында Бүгү-эвилелиин, Бүгү-россияның болгаш улуг-улуг хоорайларның маргылдаларынга киржип чораан ат-сураглыг эштер барын ол база айыткан.

Республиканың спорт комитединиң даргазы А. С. Нурзет байыр чедирип түвө чугаалаан, шак мындыг маргылдаалар спортчу мергежилди бедиреринге, арга-дүржүлгазын солчурунга улуг рольдуг болуп турарын демдеглээн.

Маргылдаанын тугун командаларынын капитаннары Совет Эвилелиниң гимни чаңгыланып турда көдүрген.

Маргылдаанын организакчылары — Тываның төлээлери келген аалчыларның команда бүдүүнге турасказалдыг вымпелдерни, киржикчилерниге «Азия төвү» деп бижиктиг хөрек демдектерин байырлыг байдалга тывыскан.

«Азия төвү» шаннал дээш маргылдаанын байырлаадыг ажыдыышкынынга СЭКП обкомунун секретары Л. Х. Ооржак чораан.

Бо маргылдаада Красноярск, Кемерово, Новокузнецк, Абакан хоорайларның, Кызыдың ййи шилиндек командалары киржип турар. Красноярскиден келген команда шыыраткарның биразынге хамаарыжыр. Оларның мөгелериниң аразында Тыва чурттуг ССРЭ-ниң спорт мастер Валерий Оюн, спорт мастерининге кандидат Александр Монгуш болгаш өскелер-даа бар.

Мында хүрежии келген мөге бүрүзү шаннадыг черни алыр дээш келгени билиингир болгай. Ынчангаш баштайгы хүнде-ле хевис кырынга спортчу демисел шынгыы болган. Кым бо маргылдаага белеткелдиг келгени илереп эгелээн.

Баштайгы ийи хүнде ССРЭ-ниң спорт мастерлери В. Оюн (48 кг, Красноярск), ооң ажызы М. Оюн (52 кг, Кызыл), Ч. Ооржак (62 кг, Кызыл), Ю. Николаев (62 кг, Кемерово) болгаш өскелер-даа арыг тиилелгелерни чедип алган.

Маргылдаа бөгүн уламчылаар.

Х. ТААН-ООЛ.

ЧАСПАС АДЫГЖЫЛАР

ДОСААФ-тың Кызыл хоорай комитеди эгө организациялар аразында хууда болгаш команда талазы-биле бирги чер дээш маргылдашкан, аңаа политехникумнуң спортчулары 292 санныг аткаш, бирги черни алган. Ийиги черге көдээ ажыл-агый техникумунуң суртуулдары төлептиг болган.

№ 3 көдээ профессионал-техниктиг училищениң төлээзи Б. Хертек 99 санныг алгаш, хууда бирги черни ээлээн.

Хоорайның бүдүрүлгелер, албан организацияларның черлеринден 26 команда боодалга маргылдаазынга кириишкеп. Аңаа 295 санны аткаш, Тыва комунэнерго коллективиниң адыгжылары шылгараан. Ийиги черни Тыва автоорук эргелениинің командазы алган.

Бо болукке часпас адыгжы Василий Бузыкаев (Коммунэнерго) болган. Ол чүстен түе санны аткан.

Маргылдаанның түнелинде 38 кижи боодалгага спортчу разрядты күүсеткен.

Болук бүрүзүнүң шаннадыг черлерни алган командаларынга дипломнарны, адыгжыларга мактал бижиктерни тывыскан.

А. ЕФИМОВ.

Мартта кандыг болурул?

Хөй чылдарда кылып келген хайгааралды барымдаалап көөрге, бистиң чүртүвүстүң девискээринiң улуг кезинге март ай февраль айдан 6-10 градус чылыг болур. Оңу улам тодаргайлаарга, частың башкы айы мындыг болурдур:

ССРЭ-ниң Европа кезээзинге март айда ортумак температура норма-чижектен 1-2 градус куду болур. Айның баштайгы чартында дүнеки үеде 16—25 градус чедир соор, хүндүс 8—13 градус соок болур.

Прибалтиканың улуг кезинге оскерлиг турар булуттар кодаар, чагбас. Бирги он хонуктуң төнчүзүнде, ийиги-зиниң эгезинде хар-дүвүлүг, булуттуг болур.

Белоруссияга, Украинага дүнеки норма-чижектен 1—2 градус куду болур. Чөөн болгаш мурнуу-чөөн районнарга улуг оскерлиишкин чок. Соңгу-чөөн районнарга элээн чаар.

Барыын Сибирьниң мурнуу чүгүне дүнеки үеде 33, хүндүс 22 градус чедир соор. Үшкү он хонуктуң ортан үезинде дыка чылый бээр. Чамдык черлерге 7 градус чедир чылыр.

Чөөн Сибирьге баштайгы беш хонукта болгаш ийиги он хонуктуң эгезинде агаарның температуразы дүнеки үеде 28, хүндүс 15 градус чедир соор.

Ыраккы Чөөп чүкке бүгү айның дургузында булуттаар, чамдык черлерге дүвүлээр болгаш чаар.

(СЭТА).

«Кызыл үер» — сценада

Ак-Довурак хоорайның Культура ордузунуң чанында шии коллективи Тыва АССР-ниң улустуң чогаалчызы Сергей Пюрбюнүн «Кызыл үер» деп маадырлыг драмазын белеткээш, чонга бараалгадып эгелээн. Үк шиинм коллективтиң режиссёру Клим Сүрүңмаа тургускан. «Тыва дағ-дүүз» комбинаттың аныяк ажылчыннары солун овур-хевирлерни тургузуп шыдаанын чөп ол шиниң баштайгы көргүзүглериниден-ле эскерген. «Кызыл үернин» Ак-Довуракка элээн каш катап ойназанының соонда, Барыын-Хемчик районнуң көдээ суурларынга көргүзери планнаттынып турар.

ЧУРУКТА: шиидеп көргүзүг. Түмендей (чолаачы О. Сарыг-оол) биле Сүрүңмаа (Культура ордузунуң ажылдакчызы О. Анаш).

В. ЧАДАМБАНЫҢ фотозу.

Критика болгаш библиография

ХӨЛҮН ЭРТТИР ХӨӨРЕТПЕЗЕ

Чаа чылдың бүдүүзүнде Тываның ном үндүрер чери «Дайынчы алдар» деп номну үндүргеп. Ында он авторнуң очерктери кирген.

Ада-чурттуң Улуг дайынга Тывадан барып киришкен эки турачыларның дугайында номнуң көстүп келгенин номчукчулар улуг өөрүшкү-биле хүлээп ап, ном үндүрер черге, авторларга четтиргенин плередип турар.

«Дайынчы алдар» Павел Лукинскийниң бижээни бүгү чуртка алдаржаан Шумов алышкыларның дугайында очерктен эгелээн. Ол беш алышы эрес-маадырлыг чоруу-биле чүгле боттарын эвес, а харын оскен-төрээн, ак-көк хемнерлиг Тываның кезээ мөңгеде алдар-биле ышпкан.

Номда кирген очерктериниң авторлары — чогаалчылар, журналистер, Ада-чурттуң Улуг дайынының киржиичилери. Бистиң ада-огбелеривистиң маадырлыг чоруктарының дугайында бижиири авторга улуг алдар. Ооң-биле кады ол улуг харыысалга дээрзин утпас херек. Маңаа хамаарыштыр каш сос чугаалаксадым.

Сөөлгү үеде дайынга чораан тывалар дугайында материалдар помнарга-даа, солун-сеткүүлдерге-даа бо-ла көстүп келир апарган. Ол өөрүнчүг. Чуртувуска, чонувуска эрткен чылдарда таварышкан аар-бергелерни билип алыры биске канчаар-даа аажок ажыктыг болур.

Бистиң аас-кежиивис дээш, ада-өгбелеривис амы-тыныш харамнанмайн чораан. Оларның ол маадырлыг чоруун аныяк-өскенге хөөредиг чокка, шыпы-биле төөгүн бээри авторнуң өндүр улуг хүлээлгези-дир.

А херек кырында чүү бодуп турарыл? Чамдык чижектерге доктаайн..

«А Миша Малышев дээрге фронтуже 1942 чылда чоруткан кижи, аңаа бистиң Бүрзеккейлеривис («бүрзеккейжилеривис» дизе?) ышкаш эрес-маадыр тулчуп, дайзынның барык бүдүп ротазын чаасkаан автомады-биле кыргый тудуп каапkан». (Алексей Нугуурак, «Кып-кызыл оң»).

Таңды кожуунувун Байхаак суурунга чурттап турган Михаил Петрович Малышев фашистерге удур маадырлыг тулушкан деп чүвө биске билдингир. Дайынга киришкеш, чаңгыс-даа дайынны узуткан каары маадырлыг чорум-тур. А Нугуурактыы-биле алыр болза, дайын кончуг чиик болган. Чаңгыс кижи-ле янча дайзын узуткан турган болза, Ада-Чурттуң Улуг дайыны канчап 20 миллион совет кижилериниң амы-тынын ускынил? Бир ротага үш взвод турган, взвод бүрүзүнде үжен шаа кили бар. Ынчангаш Малышев чүс шаа немецтерни «чаасkаан кыргый тудупkал» болган-дыр. А фашистер дайзыннар-даа болза, угаан-медерелдиг кижилерле болгай. Коргар, дезер, удурланыр, бот-камгалалдыг-даа. Малышев «кыргый тудуп» турда, немецтер хөлүе берген турган-даа болза, автоматтың дисказында 60 шаа ок-биле 100 хире кижиниң чок кылып шыдавас турган боор. Бо арай хөөредиг апарган хевирлиг.

«Хамнаарактар ырлажып турда...» Очерктиң ады-даа чараш-ла, ооң артык эгени ким тывар боор! (Автору Куулар Сарыг-оол).

«Эртенги ыржым. Хамнаарактарның өткүт ырын тыва эки турачылар таалал-биле дыңнаан чытканнар». Ам каш минута болгаш тыва эки турачылар Ровноже хаддан киирер. Бо болза 1944 чылдың февраль 1-ниң эртени-дир. Долгандыр хар, дош. Соогуда хөлчок, чүге дээрге кижиниң өзүнге киир хадын турар сырын бар.

Украина дээрге изиг оран эвес-ле болгай. Ол база-ла хар-чаъстыг, а хамнаарактар ырлажып ойлуг. Доң кыжын Украинаның кем чок дээрнинге хамнаарактарны автор чүге ырлады бергенил?

«...— Бистиң фронтужо улус үдеп турда, хамнаарактар база-ла... ырлажып турлу чоп»—деп, Куулар Сарыг-оол улаштыр бижээн. Тос айда Тываго хамнаарактар ырлажып турганын улус дыңнаваан боор дээрзин автор чораан. Дивизия командирл Морозов дириг-даа чораан болза, кайын-на бир солдатка хүнүң чыгыы кээп, хөөрежи боор ийик.

«Чудурукшай чеди дайынчы медальдар-биле шаңнаткан». Дайынга бир ай хире киришкеп, дайынчы 7 медаль-биле шаңнаткан кижи Ада-чурттуң Улуг-дайынының төөгүзүнүг турбаан.

Хөөредиглер, частырыглар данаызын ам-даа уламчылап болур. Ада-чурттуң Улуг дайынынга киришкен кижилерге хамаарыштыр «ыында дидир, ында дидир, ынча дидир, мынча дидир» деп чоруп каары дыка-ла хомудаачыл. Бистиң «агаардан» чогаадылгаларывыс, каастаалгаларывыс чокка-ла фронтучуларның ат-алдары оңмас, читпес. Ынчангаш оларның дугайында биижирде, хөөретпейн, улустарның ат-бажын, болуушкуннарының айхүүн, чылыг болуунун аайыбиле өскертпес болза эки. Шак мындыг частырыглыг материалдар помчукчуларны боттарындан ырады идип, оларның сонуургалын чаалап ап ыыдавас деп түвө билдингир болгай.

Автор бодунуң бижээн материалының маадырын-даа, помчукчуларны-даа хүндүлээр ужурлуг. Ол үндүлел чокта кайыын-даа деткимче маңаан херек чок деп бодаар мен.

М. НАМДАК.

телевидение

МАРТ 3-ТЕ
МОСКВАДАН

12.00— Дамчыдылгалар программазы. 12.05— Медээлер. 12.10— Өңнүт телекөргүзүг. Школачыларга «Будильник». 12.40— Школачыларга. **Совет Эвилелиниң Маадыры, ужар күүлдүң генерал-полковниги Г. Ф. Байдуков-биле «Орленок» телестудиязының аныяк корреспондентилериниң ужуражышкыны.** 13.40—13.50— Чапсар. 13.50—**«Пиректиң оттарын».** 14.25—**«Делегей панорамазы».** 14.55—**«Музыкалыг киоск».** 15.25— Өңнүт телекөргүзүг. **«Кино аян-чоруктарының клубу».** 16.20—**«Анна Герман ырлап тур».** Концерт. 16.50— Телешиниң баштайгы көргүзүг. В. Левашов. **«Силерниң корреспондентилер».** 2-ги төөгү. **«Аргажок көш».** 18.00— **«Үе».** Информастыг программа. 18.40 — Делегерегей классика музыказының концерти. 19.00— Документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүг. **«Ону «Лучо» дээр турган».** Фильмни Чилиниң Компартиязының Чүгүле секретары Луис Корваланга тураскаатkан. 20.00—20.10— Чапсар. Спортчу программа. 1. Биатлонга делегей чемпионады. 2. Чиик атлетикага делегей маргылдаазы. ССРЭ — АКШ. 21.30— Өңнүт телекөргүзүг. Н. Богословский. **Концерт.** 23.00—23.30—**«Үе».** Информастыг программа.

МАРТ 4-ТЕ
КЫЗЫЛДАН

17.00—**«Аът пирага».** Документалдыг фильм. 17.30— Ургларга. **«Аленка».** Уранчечен фильм. 18.55— Телемедээлер. 19.05— Эртем-нептереддиг фильм. 20.05—**«Бүгү-эвилелдиң музыка неделязы чоруп тур».** Дамчыдылга. 20.35— **«Братск — чалыы назыныың хоорайы».** Хроника-документалдыг фильм. 20.45— Телемедээлер. 21.00— Чарлалдар, реклама. 21.05—22.30—**«Аннычка».** Уран-чечен фильм.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

кинотеатрларда

МАРТ 3-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: **«Хүндүлеалдың аян-чоруу»** (2 сериязы кады) 9.30, 12.15, 15.00, 17.45, 20.30 шактарда. Биче залга: **«Петербург-биле байырдажыг»** 12.40, **«Кожеге хагдынмас»** 15.20 шактарда.

«ПИОНЕР»: **«Аспаан эвилел, мажавлай!»** 9.00, 10.30, **«Россия империязының дүжүлгези»** (2 сериязы кады) 12.00, 14.40, **«Тахир биле Зухра»** 17.20, 19.10, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Эң-не күштүг»** 11.00, 12.50, **«Ынакшылдың будужу»** 14.35, 17.00, 18.45, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Чаасkаанызраан бөрү»** 10.00, 14.50, **«Эш генерал»** 11.30, 13.10, 17.10, 18.50, 20.30, **«Эрес-дидим чорук болгаш ынакшыл дугайында баллада»** 16.20 шактарда.

МАРТ 4-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: **«Азаажыгаш»** 9.45, 11.30, 13.15, 15.00, 17.05, 18.50, 20.35, **«Игорь князь»** 15.15 (биче залга) шактарда.

«ПИОНЕР»: **Киночымыды** 9.00, **«Футбол дугайында сес-лаа чокка»** 10.25, 15.00, 16.35, **«Хүндүлелдиг аян-чоруу»** (2 сериязы кады) 12.00, 18.10, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: **«Эрниче дүшер»** 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: **«Тахир биле Зухра»** 16.40, 18.40, **«Кыз-Жибек»** (2 сериязы кады) 14.00, 20.30 шактарда.

«ЭНЕРГЕТИК» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫНГА: **«Эш генерал»** 18.00, 20.00 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, баазын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторнуң 24-63, редакторнуң орлакчыларының 35-24, пропаганда кылдызының 23-54, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал кылдызының 37-13, культура кылдызының 23-54, көдээ ажыл-агый кылдызының 21-47, үлетпүр кылдызының 22-64, чагаа кылдызының 41-27, информация база совет тургузуг кылдызының 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 2-75 телефонче долгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 15953. ЧАГЫГ № 636.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографизы, (Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчузу баазын № 1).

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 54 (9429) | Вторник, март 5, 1974 чыл | 1925 чылда үнелеттингеи | Өртээ 2 бот.

ЭГЕЛЭЭШКИННИ ДЕТКИП ТУРАР

Тамбовтуң «Гигант» колхозунуң бүгү-ле черлеринде — бригадаларында, септелге мастерскаязында-даа Казахстанның, Белоруссияның болгаш Ростовтуң механизаторларының эгелээшкинниин дугайын бо-ла чугаалашкан, ону сонуургаан турар.

— Оларның ол эгелээшкини биске дыка-ла хөй чугаалажылгаларны, сонуургалды болдурган— деп, колхоз даргазы, Ленин орденинин эдилекчизи Василий Николаевич Отставнов чугаалаар.— Ол механизаторлар шынап-ла чүс-чүс катап шынныг: текстар чер бүрүзүнүң байлак дүжүттүг болуру бистерниң техниканы кайы хире бүдүрүкчүлүг ажыглаарывыстан хамааржыры чөптүг болгай. Эрткен чылын бистиң ажылагыйга Виктор Бобровтуң комплекстиг бригадазы чазын чажып тарыыр культураларны ёзулуг-ла чогуур хуусаазында чаштырган. Анаа ажылдың бедик шынарлыг база салдарлыг болган. Оон түнелиниде гектар санынданна 35,4 центнер тараанны ажаап алдывыс. А ийиги бригадага ындыг агрономиялыг негелделерни долузу-биле сагывааи болган. Анаа дүжүт оон алды центнер эвээш болган. Чүге ындыг болганыл? Техниканы багай ажыглаандыр!

Ийет, техниканы таарымчалыг ажыглаар болза, дүжүттү бедидеринин эң байлак аргаларын ап болур-дур. Бистер уткуштур планны эп тургаш, ол бүгүнү барымдаалап көрген-даа бис. Бистиң тараажыларывыс 5350 гектар шөлдүн гектар санындан-на эң-не рекорд дүжүткүр дээн эрткен чылдыныидан барык ийи центнер хөй — 32 центнерни ажаап алырын шиитпирээнер. Оске-даа культуралар талазы-биле улуг сорулгалар база салдынган.

Чазын бистиң механизаторларывыс саны элээн ковудээр. Оон ачызында чаштырылга болгаш ажаап алышкын агрегаттарын ийи эзлчегбиле ажыглаар аргалыг болур бис. Механизаторларның үштүн ийиден хөйү — үче ажыг кижи — бирги болгаи ийиги чергенин мергежилдиг боон турар. Амгы үеде чаштырылга болгаш хөрээн болбаазырадыр агрегаттарның септелгези доозулган, тракторларны барык шуптуунун чыскаалда тургускан. Бригадалар аразында улур-дедир хыналдалаи: септелгенин шынары белек деп чүве билдингеи.

Ол ышкаш курлавыраарыны база өөренип көргеи. Бүгү үрезиннерни белеткээн. Шөлдерде чыгаи хар кажангызындан-даа хөй.

Эрткен чылдынга дединээрге, тракторларның бүдүрүкчүлүүн чедп, а тарза ажаап алыр комбайннарның болгаш оске-даа машиналарыкыны — он хуу улгаттырын шылаарывысты специалистер-биле кады санап көрген бис. Тараа культураларының чаштырылгазын 80 ажыл шагында, а ажаап алыныкыны — он беш хонук иштинде агротехниканың бүгү дурумнерин ёзугаар доозуптар деп турар бис.

ТАМБОВ.

В. СТЕПАНОВ,
(СЭТА-ның корр.).

ХҮЛЭЭЛГЕЗИН КҮҮСЕТКЕН: 100

хойдан 100 хураган

(Ооржак Доржу сөзүн ээлээн)

Чадаана хоорайдан үнгеш, «Искра» колхозче шиглей будуун-дур. Мында клетка-дарны катташтыр кылганының ачызы-биле 200 ажыг хураган чайлыг сыңын турар.

Клетказының ханазы шаарын мыштар. Баштай адаанда клетканы кылгаш, оон кырын манза-биле ажок эптеп тургаш дуглаан. Анаа база бир клетканы катташтыр кылгаш, демги адаанда шалазының кырынга кургат одекги кылыпнады топ каан. Ынчангаш үстүнден ол-шык адаанда үзүктээпте хураганнарже эртпес.

— Моны бодуңар бодап кылып алганыңар ол бе?

— Ийе, бодум мынчаар таарыштыр кылып алган мен —деп, хойжу харылады.

Ооржак Доржунуң бо чогаадыкчы аргазын оске хойжулар ажыглаары чугула. Ону кылып алырында нарын, берге чүве чок. Ол чорук ажаанның шөлүн чөп ажыглаарының; сакманшиктерниң ажылын чогумчалыг организастаарының аргазын берип турар.

Ооржак Доклай-ооловичбиле оон бажынынга баргаш, шайлан олура, чугаавысты уламчыладывыс. Ол ниитиниң малын маддаа-ла 20 чылдың иүүрүн көре берген кижи-дир. Ол хире ур ажыдан көөрге, арга-дуржулганыг-даа бөлбәс эрга чок. Хойжунуң сөөлгү үш чылда ажылының түнелеи мынды: 1971 чылда— 100 хойдан 87 хураган, бир хойдан 2,5 кг дүк, 1972 чылда — 94 хураган, 2,2 кг дүк, 1973 чылда— 98 хураган, 2,3 кг дүк.

Ооржак Доклай-оолович пайын аартап дооскаш, аяан салып каап, чугаазын база-ла уламчылады:

— Бо чыл тодарадыкчы чыл болгай. Ынчангаш, СЭКП ТК-ның партиета, совет улуска Кыйгырыынга харыы кылдыр бистиң колхозтуң хойжулары бедитиен хүлээлгелерни алгылаан, аразында социалистиг чарыштыг ажылдан турар. Мен хууда төрүүр 100 хойга оналаштыр 100 хураганны, хой бүрүзүнден 2 кг дүктү алырын хүлээнген кижи мен. Ам даштың боданда 310 хой оолдаан, хураганы менди. Хойдан чаш төл алыр талазы-биле хүлээлгем күүсеттинге берди. Амдыызында 100-ке онааштыр 100 хураган алдынган. Төрүүр хой ам-даа 50 ажыг. Ынчан көөрге, хүлээлгемни харыы ажыр күүседип болур аргалыг мен. Хөөвүс семис, шыырак тур. Бодумнуң кезии алган сигенин четпир. Сугну колхоз эккеп берип тур. Хураганнар ажаажып өстүүрер сакманшиктер база чедип келгеп.

Алган хүлээлгезин ам безин күүседипкеп хоочун хойжута улам шиай чедишкинниг болуруи күүседивис. Ындыг кижилерге бүүрел болур. Соглаан сөзүгне хө болур кижилер ол-дур.

К. АРАКЧАА,
«Шынның» түскай корр.

ЧАСКЫ ХОВУ АЖЫЛДАРЫНГА УТКУШТУР

Республиканың «Сельхозтехника» каттыжышкышкынның бүдүрүлгелериниде болгаш организацияларында Казах ССР-ниң, Белорус ССР-ниң болгаш Ростов областың «Сельхозтехника» бүдүрүлгелериниң болгаш организацияларының 1974 чылды көдээ ажыл-агый техниказының бедик бүдүрүкчүлүүн чедип алыр талазы-биле социалистиг чарышты калбартыр деп эгелээшкинии нанибиле деткип, ону ажыл-херекчи ёзу-биле чугаалажып көрүп, тодаргай хүлээлгени ап турар.

Республиканың «Сельхозтехника» каттыжышкышкынының бүдүрүлгелери болгаш организациялары дараазында социалистиг хүлээлгеии алган:

1974 чылдың часкы ховуажылдары эгелээрииге чедир ажылдары эгелээрииге чедир, беш ховук эрте, 610 тракторну, 330 автомобильди, 1165 трактор болгаш автомобильдериниң ходелдиричилериин эң бедик шынарлыг септээр;

июнь айның 25-ке чедир сиген кезер, август айның 5-ке чедир — дүжүт ажаар техниканы белеткээр талазы-биле колхозтарга болгаш совхозтарга боттуг дузаны көргүзер;

бо чылын 200 «ДТ-75» тракторларның септелгезин эң бедик шынарлыг чорудар;

Кызылдың техниктиг хандырылга станциязының базазынга «Сельхозтехника» теп зоназының парыгының денделинге чедир техника диагностиказын (байдалын тодарадырын) чедип алган турар;

часкы ховуажылдарынга болгаш күскү дүжүт ажаалдазының үезинде совхозтар каттыжышкынының болгаш республиканың Көдээ ажыл-агый министерствозунуң киирген чагыын ёзугаар ажылагыйларны тарылга чорударының материалдары-биле, чеминчидилгелер болгаш чажар үреанинер-биле хандырарын үзүктел чокка чорудар;

колхозтарның болгаш совхозтарның шоллериие «Сельхозтехниканың» күжү-биле 130 мун тонна органиктиг чеминчидилгелерни төгер, ол чеминчидилгелерни 5 мүң га черге тарадыр чажар болгаш ажылдың хемчээлин 1973 чылдың денделинге удур 2,5 катаи улаштырар болгаш минералдыг чеминчидилгелерни 11 мүң га шөлге төгер;

машина-трактор парыгының ажыглалыш экижидин тургаш, бир эталон трактор га онааштыр 1780 га черни ажылдап кылыр, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 2,3 хуу беледдер;

республикада ажылдаттыныи турар «К-700» марканың бүгү тракторларының техниктиг хандырылгазын «Сельхозтехниканга» алыр;

1974 чылдың бирги чартыныда тракторлар болгаш автомобильдер септелгезиниң технологиязын «Сельхозтехниканың» каттыжышкынының Кызыл мастерскаязынга бүгүн шиидээдип алыр;

септелге ажылдарынга күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 106,2 хуу бедидер болгаш бүдүрүп үндүрүп турар продукциянның хөй күш үнерин 1973 чылдың денделинге удур 6 хуу чинегедир;

бүгү тракторларга болгаш автомашиналарга кывар, чаар чүүл кударын хаалгыг аргабиле чорударын чедип алыр;

бот-өөредилге-биле 120 кижиниң оон иштинде 85 техниктиг хандырылга ажылдакчыларының билиин бедидер;

транспорт бүдүрүлгелериие 120 чолаачының белеткеи бөөр болгаш 50 чолаачының билиин бедидер;

100 комплект авторезинаны болгаи 90 тонна кывар чүүлдү камнап алыр.

Бистиң республиканың «Сельхозтехника» каттыжышкынының бүдүрүлгелери болгаш организациялары дөртку тодарадыкчы чылда шак ындыг хүлээлгени алган.

И. ОЛДЫРЕВ,
инженер.

ЧУРУКТА: (солагай талазындан оң талазынче) Бии-Хем районнуң «Хадың» колхозунуң теп сүт-бараан фермазының мурнакчы саанчылары—Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң депутады Г. Кара-Кыс биле район Совединиң депутады Б-У Седий-оол.

А. МЕЛЬНИКОВТУҢ фотозу.

КҮШ-АЖЫЛГА ЧЕДИИШКИННЕРИ ДЭЭШ

Социалистиг чарышка күш-ажылчы бедик көргүзүглерни чедип алганы дээш ажылчыннарны, инженер-техниктиг ажылдакчыларны, албан-хаакчыларны болгаш көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң мурнакчыларын шаннаары-биле 1974 чылда улус ажыл-агый планын хуусаа бетинде күүседир дээш Бүгү-эвилел социалистиг чарыжының дугайында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-нии Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның доктаалдарын ёзугаар «1974 чылдың социалистиг чарыжының тиилекчизи» болгаш «Тоску беш чылдың шалыпчызы» деп нинти-эвилелдиң чаңгыс ааи демдектерин тургускан.

«1974 чылдың социалистиг чарыжының тиилекчизи» болгаш «Тоску беш чылдың шалыпчызы» деп демдектериниң хевирлерин база олардың дугайында дүрүмнерни февраль 27-де ВЦСПС-тиң президиуму бадылаан.

СОЦИАЛИСТИГ ЧАРЫШТЫҢ ТИИЛЕКЧИЛЕРИНГЕ

1974 чылдың Күрүне планын долдур болгаш ажыр күүседир дээш Бүгү-эвилел социалистиг чарыжынга күш-ажылчы эң бедик көргүзүглерни чедип алган эң дээре ажылчыннарны, колхозчуларны, бүдүрүлгелериниң, тудуглариың, совхозтарның, колхозтарның удуртукчу болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларын, албан-хаакчыларын, эртем-шинчилел, телевилел-конструктор база оске-даа организацияларның болгаш албан черлериниң ажылдакчыларын «1974 чылдың социалистиг чарыжының тиилекчизи» деп демдек-биле шаннаар.

Демдек-биле шаннаарда чыл дургузунда ажылдың түнелдерин-даа, чылдың онаалдазын болгаш социалистиг хүлээлгелерин хуусаа бетинде күүседир дээш чыл дургузунда ажылдың түнелдерин-даа барымдаалаар.

«1974 чылдың социалистиг чарыжының тиилекчизи» деп демдек-биле: ССРЭ-нии министерстводунуң, ведомствозунуң болгаш профвилел ТК-зының каттышкан шиитпири-биле — эвилел чагыргазының бүдүрүлгелериниң болгаш организацияларының ажылдакчыларын; эвилел республика министерствозунуң, ведомствозунуң болгаш профвилелиниң республика комитединиң азы республиканың адырлар комитеди чок черлерге (РСФСР талазы-биле — РСФСР-ниң министерствозунуң, ведомствозунуң болгаш профвилелиниң ТК-зының) профвилелдер чөвүлелиниң каттышкан шиитпири-биле — эвилел-республика болгаш республика чагыргазының бүдүрүлгелериниң болгаш организацияларының ажылдакчыларын; обл(край) күүскомунуң болгаш профвилелдериниң область, край чөвүлелиниң каттышкан шиитпири-биле обл(край)күүскомнарга чагыртқан болгаш кандыг-бир министерствога, ведомствога чагыртпаан бүдүрүлгелериниң болгаш организацияларының ажылдакчыларын шаннаар.

«Тоску беш чылдың шалыпчызы» деп демдек-биле шаннаар дугайында дилегни бүдүрүлгенин, организацияның, албан черинин, совхозтуң, колхозтуң администрациязы, профвилел комитеди болгаш комсомол комитеди киирер. Дилегларны хамаарышкан министерстволарынче, ведомстволарынче, обл(край)күүскомнарынче чорудар.

«1974 чылдың социалистиг чарыжының тиилекчизи» деп демдек-биле шаннаарда дилегни бүдүрүлгенин, организацияның, албан черинин, совхозтуң, колхозтуң администрациязы, профвилел комитеди болгаш комсомол комитеди киирер. Дилегларны хамаарышкан министерстволарынче, ведомстволарынче, обл(край)күүскомнарынче чорудар.

«Тоску беш чылдың шалыпчызы» деп демдек-биле шаннаарда ССРЭ-нии министерстводунуң, ведомствозунуң болгаш профвилел ТК-зының каттышкан шиитпири-биле — эвилел-республика чагыргазының бүдүрүлгелериниң болгаш организацияларының ажылдакчыларын; обл(край)күүскомунуң болгаш профвилелдериниң область, край чөвүлелиниң каттышкан шиитпири-биле обл(край)күүскомнарга чагыртқан болгаш кандыг-бир министерствога, ведомствога чагыртпаан бүдүрүлгелериниң болгаш организацияларының ажылдакчыларын шаннаар.

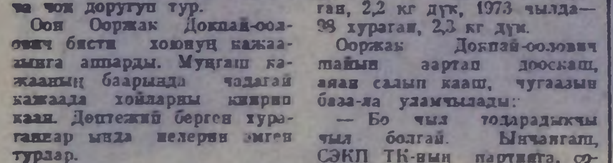
«Тоску беш чылдың шалыпчызы» деп демдек-биле шаннаар дугайында дилегни бүдүрүлгенин, организацияның, албан черинин совхозтуң колхозтуң администрациязы, профвилел комитеди болгаш комсомол комитеди киирер. Дилегларны хамаарышкан министерстволарынче, ведомстволарынче, обл(край)күүскомнарынче чорудар.

ТОСКУ БЕШ ЧЫЛДЫҢ ШАЛЫПЧЫЛАРЫНГА

«Тоску беш чылдың шалыпчызы» деп демдек-биле Бүгү-эвилел социалистиг чарыжынга эң бедик көргүзүглерни чедип алган болгаш беш чылдың онаалдаларын хуусаа бетинде күүсеткен эң дээре ажылчыннарны, колхозчуларны, бүдүрүлгелериниң, тудуглариың, совхозтарның, колхозтарның удуртукчу, инженер-техниктиг ажылдакчыларын, албан-хаакчыларын, эртем-шинчилел, телевилел-конструктор база оске-даа организацияларның болгаш албан черлериниң ажылдакчыларын «Тоску беш чылдың шалыпчызы» деп демдек-биле шаннаттырган кижилерниң күш-ажыл дептерине чогуур бижиишкинии кылыр.

(СЭТА).

А. А. ГРОМЫКОНУҢ ПРЕЗИДЕНТ АНВАР САДАТ-БИЛЕ БЕСЕДАЗЫ

КАИР. (СЭТА). Албанның аян-чоруун кылып Каирге турган, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-нии даштыкы херектер министри А. А. Громыкону Египет Араб Республиканың Президентиниң А. Садат хүлээп алган.

А. А. Громыко болгаш А. Садат ССРЭ-нии болгаш ЕАР-ның аразында ийи талалыг харылаалариның калбак айтырыгларын чугаалашкан болгаш боттарының аразында кады ажылдажылганы улам ышай быжыглаарының болгаш хөгжүдеринии эргежок чугула бүгү аргалары Совет Эвилелиниң болгаш ЕАР-ның аразында бар деп үүреге бүзүрелиин илергейлээннер.

Чоокку Чөөн чүкке чөптүг болгаш быжыг тайбыины хандырарының айтырыгларының талазы-биле Д. Садаттың болгаш А. А. Громыконуң аразында болган ийиралдыг саналг-онаал солчуушкунуун үезинде ажелеттирген араб бүгү девискээрлерден израиль шериглерни үнүреринге болгаш Палестинаның араб улузунуң лүрүм ёзугаар эргелерин хандырарынга үнлезилээш Чоокку Чөөн чүкте төрүлдээлерни таарыштыр шиитпирлээр демиселге араб улустарның талазында туржуп турар Совет Эвилелиниң ролюн Президент А. Садат бедии-биле үнелээн.

А. А. ГРОМЫКОНУҢ Я. АРАФАТ-БИЛЕ УЖУРАШКАНЫ

КАИР. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, даштыкы херектер министри А. А. Громыко Палестинаның Хостаарыпкы организациязының Күүскомунуң Каирде чоруп турар даргазы Я. Арафатбиле ужурашкан. А. А. Громыко биле Я. Арафаттың аразында болган беседа үезинде Чоокку Чөөн чүкте байдалды, а ол ышкаш Палестинаның хоойлу ёзугаар эргелерин катап тургузары-биле холбашкан айтырыгларны чугаалашкан.

БОЛГАРИЯДА БАЙЫРЛАЛ

СОФИЯ. (СЭТА). Болгарин чуртгуң төөгүзүидө улуг болуушкунуу — оттоманнарның беш чүс чыл молчугделиидеи хосталган оюн демдеглеп турар. Орус шериглер 96 чыл бурунгаар — 1878 чылда болгар улусту хостаашт, хамаарышпас эргеии хандырган.

Россияның болгар улустуң хостуг чоруу дээш мааднрлыы биле өлген 200 мүң оолдарынга — Орус алдарның тураскаадынга Софияның муңмуң чурттакчылары поранаар. Ол ышкаш Плевенге, Силистрага, Толбухинге, Руска, Пловдивке, Хасковога болгаш чуртгуң бүгү хоорайларынга, суурларынга байырлыг ёзулалдар база болгулаан.

Болгарияга хамаарышпас чоруктуң туту киискии эгелээидеи бээр барык бир чүс чыл эрткеп. Болгария биле Совет Эвилелиниң аразында найырал шуут чаа социалистиг ёзу-биле хөгжүп турарын «Работническо дело» солуи бижээн.

КАИРДЕ ТӨЛЭЭЛЕР

ЕАР-ның Социалистиг аныяктар Эвилелиниң ТК-ның чалаапы-биле аныяктар парлалгазының делегей толээлери Каирде чеде берген. Төлээлериниң составывда ССРЭ-деп, Болгариядан, ГДР-деп, Польшадан, Румыниядан, Чехословакиядан, Англиядан, АКШ-тан, Финляндиядан, Франциядан журналистер кирип турар.

Төлээлериниң удуртукчузу — Демократтыг аныяктарның Бүгү-делегей Федерациязының секретары Вернар Войт СЭТАның корреспондентизи-биле беседазында мынча дээн: «Израиль шериглерни эжелеп алганы бүгү араб девискээрлердеи долузу-биле үндүрер болгаш Палестинаның араб улузунуң хоойлу ёзугаар эргелерин катап тургузар дугайында КНО-ның Аймак чок чорук Чөвүлелиниң резолюциялары шыңгыы күүседип тургаш, Чоокку Чөөн чүктүң айтырыын эң дүрген шиитпирлээриниң эргежок чугулазының дугайын медеглээр дээш, Каирде келдивисе.

ДЕҢЗИ ПЛАНДАН АЖЫП ТУРАР

СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының Бүгү-эвилел социалистиг чарыжының дугайында докгаалдың күүседир дээш, мал семиртир «Сукпак» совхозтуң ажыл-ишчилери бо чылды күш-ажылчы чедишкиннер-биле уткаан. Бирги кварталда күрүчеге 100 тонна эът садар планындан сукпакчылар чүгле январьда 60 тоннаны дужаагаан. Оларның ажаан турары малының күжү семис. Хонукта бир баш мал 450 грамм деңзи пемөөрии планнаан, а совхозтуң малы—634 грамм пемеи турар.

Бо берге болгаш чымыштыг ажылга совхозтуң кадарчылары М. Бигаев, Д. Килин, В. Костин оларның киириштирип турар улуг-хуузу улуг. Оларның ажаан турганы малының ортумак деңзии 352 кг болган. Ол дээрге ортумактан ёрү күштүг болганы-дыр. Кыштың соок хүнниринің бергелери тураа-даа, салган соруун күүседиринге бүзүреддиг ажыл-ишчи сукпакчылар беш чылдың тодарадыкчы дөртку чылында алган социалистиг хүлээлгелерни күүседир дээш кызымак ажылдап турарлар.

В. СЕЛЕЗНЕВ.

УЛУСЧУ КОНТРОЛЬ

№ 10

ОТЧЁТ-СОҢГУЛДАЛАР ЧҮНҮ КӨРГҮСКЕНИЛ?

Бии-Хем районда улусчу контрольдуң 55 болүүнде болгаш 43 постуунуң отчёт-соңгулдалар доозулган. Күш-ажылчы коллектив бүрүзүнге контролёрларның дээштиг салдар чедирип турарын, оларның ажылынга идепкейжишин ол хуралдар көргүскен.

«Сельхозтехника» салбырында улусчу контроль болүү планнар болгаш социалистиг хүдээлгелер күүседээнин, күш-ажылды организастаанын, техниканы септелгенинң шынарын, чоланчыларның ажыл төлевирин шын санап болгаш төлеп турарын, машиналарның артык комплектеринің кадагалалын база үчёдүн, ажыл шагын чөп ажыглап турарын удаадараа хынаан.

Болүктүң чанында тускай комиссияны тургускан. Оон кежигүннери бүдүрүлге планнарын чүгле бригадаларның, участоктарның эвес, харын тус-тус ажылчыннарның күүседип турарын хайгааралга алган. Бо талазы-биле эрткен чылын план ёзугаар 17, оон дашкаар 5 хыналда чоруткан. Контрольду дээштиг организастаанындан салбыр продукция сайгарар, фермаларны механизастаар, чүүк сөөртүр болгаш саварар талазы-биле планнарны эрткен чылын база бо чыдың эрткен айларында чедиишкинниг күүсеткен.

«Кызыл тараачын» совхозта контролёрларның ажылы коллективтиң эки үнелелин алган. Ында улусчу контрольдуң кол болүүнден ангыда салбыларда, сүт-бараан фермаларында дөрт болүк бар. Коллективтиң мурнунга олар отчёдуп берген. Планнаг онаалдаларны күүседир, шинтиниң малының продуктулуун бедидер, бүдүрүге фондуларын ажыглааның эки-жидеп, күрүнеөниң база күш-ажылдың сагылга-чурумун бижыглаар талазыбиле ажылдар олардың киҥээгейиниң төвүнде. Контролёрларның киржилгези-биле эрткен чылын 40 тонна ажыг кывар-чаар материалды, 1500 рубльдиң тудуг материалдарын камнап алган. Хөй хемчеелдиг тарааны, мал чемин, үнелиг өске-даа чүүлдерни үреливишкиннеп чайлаткан. Совхоз шинтипиргиг чылда күрүнеге тараа, сүт, дүк садар планнарын чедиишкинниг күүсеткен.

Ынчалаа-даа районда чамдык болүктерниң, постуларының ажылы ам-даа негелдеге четпейн турарын отчёт-соңгулдалыг хуралдар көргүскен. Чижөө, Саяның геологияшинчилел болүүнде улусчу контроль болүүнүң ажылында четпестер база бар. Контролёрлар чамдык ажылды кызаа-дээ, бүдүрүге айтырымнче, геологтарның культура-амыдырал байдалынче, күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээр чоруктар-биле демиселче эвээш киҥээгей салган. Геологтар суурунда магазинниң база почта, харылзаанын ажылы сула. Солун, сеткүүлдерни саададып чедирип турар. Автобус шимчээшкинни доктаамал эвес. Ындыг турбуже контролёрлар бо бүтүнүң хажыызынга артыш каап турганнар. Болүктүң составы эвээш санныг. Ынчангаш бүдүрүлгенин бүтүү звеноларының ажылын доктаамал хынап күш четпейн турар.

Районнуң чамдык школаларында болгаш школа назы четпээн уругларга албан черлеринде сан-деенүң сагылгачурумун үрээр фактылар илерээн. Ону өөренип көргеш, районнуң улусчу контроль комитединиң 7 болүкту немей тургускан. Септелгениң шынарынга, техника кадагалалынга хынаалдаңы күштелдирер дээш ажыл-агыйларда 4 машина-трактор мастерскаяларында постуларны болүктер кылдыр эде тургускан.

Районда улусчу контрольдуң чамдык болүктериниң болгаш постуларының отчёттуг хуралдарын четпес организастаанының чугаалаар апаар. Чижөө, тараа үүлээп алыр пунктуга, «Оон» совхозтуң Чаловка салбырынга, оруң-септелге эргелелининг Арадан участогунга хуралдар эрттирериниң графигин үскен. Район эмнелгезинде, коммунал бүдүрүлге комбинадында, нефтебаазада, «Тыва септелге-тудуг» трестиң септелге-тудуг участогунда болүктер даргалары болгаш постуулар удуртукчуларыңга сөңээ-сүмелерин берип турарлар. Чижөө, Куштут-Кежиг фермазында өнек кадарчызы эш Артынай хүлээнген инектерин харыысалга чок ажааганы-биле арын баксыраң турарын контролёрлар ёй-шаанда эскергеннер. Актыны белеткээш, харыысалга чок малчынны ажылыңдан хостаарының айтырының салбыр удуртукчуларының мурнунга тургусканнар.

Ындыг хынаалдаларны Май 1 салбырның төп фермазынга болгаш кожазында аныяк малдар коданынга база чоруткан. Мал чеминiң сөөртүлгези бо-ла үүктели бергилээр таварыштаар тургулаан. Үк айтырыгны контролёрлар каш удаа көдүргеп. Моон чылдагаанны од ажыңды четпес организастаанында. Куштут-Кежиг, Көк-Чар фермаларында күжү баксыраан малдар бар. Ынчангаш контролёрлар амгы үеде оларның ажаалга, чемгерилгенин доктаамал киҥээгейге ап турар.

Бо чылдың февральдың эгезинде районнуң улусчу контроль комитеди «Тоора-Хем» совхозта улусчу контроль болүктериниң кежигүннери-биле кады рейд чоруткан. Совхозта малдың чаш төлүн үлээп алырынга белеткээдиң байдалын тодаратканн. Түннелинде узуг четпестер илерээн. Толбууда, Арбын-Аксында, Хойлут-Мээсте

КЫШТАГЛААШКЫНЧЕ КИЧЭЭНГЕЙ

Улусчу контролёрлар чүтле четпестерни илередир хынакчылар эвес, харын ажылхерекке идепкейлиг дузалакчылар. Олар ажыл-агыйжы эвес, мал чемин камнаалга чок чарыгдап, төтчегдээр чоруктарының эвээш эвес фактыларын илередип, ажылагыйга дуза чедирип турарын бистиң райондан көргүзүп болур.

Чижөө, «Тоора-Хем» совхозтуң Май 1, Совет Гыва салбырларында улусчу контроль болүктери (даргалары Ч. Ак, Ч. Допгак) кыштаглаашкын эгелээнден бээр он ийи кезек черге хынаалдаар чоруткан. Малдың кышкы үеде ажаалда, чемгерилгезинде четпестерни чайладырының хемчеглерин ап, совхозтуң болгаш салбырларның удуртукчуларынга санаа-сүмелерин берип турарлар. Чижөө, Куштут-Кежиг фермазында өнек кадарчызы эш Артынай хүлээнген инектерин харыысалга чок ажаалганы-биле арын баксыраң турарын контролёрлар ёй-шаанда эскергеннер. Актыны белеткээш, харыысалга чок малчынны ажылыңдан хостаарының айтырының салбыр удуртукчуларының мурнунга тургусканнар.

Ындыг хынаалдаларны Май 1 салбырның төп фермазынга болгаш кожазында аныяк малдар коданынга база чоруткан. Мал чеминiң сөөртүлгези бо-ла үүктели бергилээр таварыштаар тургулаан. Үк айтырыгны контролёрлар каш удаа көдүргеп. Моон чылдагаанны од ажыңды четпес организастаанында. Куштут-Кежиг, Көк-Чар фермаларында күжү баксыраан малдар бар. Ынчангаш контролёрлар амгы үеде оларның ажаалга, чемгерилгенин доктаамал киҥээгейге ап турар.

Бо чылдың февральдың эгезинде районнуң улусчу контроль комитеди «Тоора-Хем» совхозта улусчу контроль болүктериниң кежигүннери-биле кады рейд чоруткан. Совхозта малдың чаш төлүн үлээп алырынга белеткээдиң байдалын тодаратканн. Түннелинде узуг четпестер илерээн. Толбууда, Арбын-Аксында, Хойлут-Мээсте

хой, өшкү коданнарында чылыг хураган кажааларын, сакманщиктер чурттаар бажыңнарны септевээн, чаш малга хереглээр курган өдек болгаш өске-даа материалдар чок болган. Чамдык коданнарда кажаалларда чаш хураганнар тургузары-биле үүктээр клетказар база чок.

Ол рейдиниң түннелинде илерээн өскеда четпестерни районнуң улусчу контроль комитединиң хуралынга чугаалаткан. Бар четпестерни он хонукта чайладып, бо чугула ажылче киҥээгейни күштелдирерин совхозтуң дирекциязынга, тускай эртемниглерниге хүлээткен.

Амгы үеде Куштут-Кежиг, Тос-Булуң, Ий ол ынчаар кыштаглаашкын нарын бейдалда эртип турар. Чамдык бода малдарның күш-деңгели арган. Ылаңгыя Май 1 салбырның төп фермазында мал чемн төнүп, сиген ырак черлерден сөөртүр ужурда таварышкан. Ынчангаш бо хире нарын байдалга инек бүрүзүнүң деңгидээнин чидирбес, менди кыш ажыр дээш, оон ажаалда, хайгааралынче контролёрлар киҥээгейни салып турар.

Мал чемин камнаалга чок чарыгдаар, ону малга ана-да төп берип, чаза бастырар, нормазын тургуспас чоруктар контролёрларның хынаалдаларындан илерээн. Оон туржук, совхозтуң Шынаа деп черде 50 тонна хире кок-сулаазын ажыл-агыйның болгаш улустуң хуузунда малдары чап дооскан. Ол суланы нажаалап, кадагалаар талазы-биле Совет Тыва салбырда улусчу контроль болүү совхозтуң удуртукчуларынга каш удаа сагындырган.

Совхоз дирекциязы болгаш онда партия комитеди контролёрларның киирген саналгаал бүрүзүн эң-не киҥээгейлиг көөрү, оларның дувазынга дээримеп, кыштаглаашкынны хүр эрттирериниң ажыл-ишчи, ажыктыг харылзааны кошкатпазы чугула болуп турар.

С. ХИРЛИГ-ООЛ,
Тожу районнуң улусчу контроль комитединиң даргазы.

Ажылды түннеп тура...

Кызылдың бүдүрүлгелериндe, албан организацияларында улусчу контроль болүктериниң болгаш постуларының отчёт-соңгулдалыг хуралдары доозулган. Оларның ажылын анализтеп тура, улусчу контролёрларның арга-дүрмүлгазы улгадып, хынаалдаларның шынары бедип, масса-дыне харылзаазы улам калбаргаын ол хуралдарга демдеглээн.

Дыка хөй болүктер болгаш постулар оттулар түүлдү, металлды, электроэнергияны камнаар, дериглерни чоп ажыглаар, продукцияның бедик шынары дээш ажылдарга бүдүрүлгелерге улуг дузаны чедирип келген. Маңаа чүгле чаңгыс чижектиг ай көрөөл.

Тываның геология-шинчилел экспедициязында улусчу контроль болүү отчёттуг үеде 16 кол хынаалдаңы чоруткан. Автосептелге баазазында планныг онаалдалар күүседеэн, септелге ажылдарының шынары, даш чуурар болгаш токарь цехтерин чаарты тудуп турарының байдалы, черге ап чоруур херекселдер септелгези, шинчилел болүктерин материалдар-биле хандырганы, автобаазаның болгаш автотравепорттуң септелгези, техниканың аймыл чок чоруу, чурттаага фондузунуң кол септелгезиниң шынары болгаш өске-даа ажылдарны хынаан.

Оон түннелдерни болүктүң бюрозунга чугаалашкан. Анаа экспедициниң удуртукчулары, бүдүрүлгелериниң болгаш участоктарның удуртукчуларын олуруштурган, четпестерни чайладырынче угланган санаа-онаалды кииргеннер.

Даш ховаглаар болгаш токарь цехтерин чаарты тудуп турарын хынаан, хөй четпестерни илереткен. Оларга хамаарыштыр геология-шинчилел экспедициязының удуртулгазы тускай дужаал үндүргеш, ажылдың хуусаазын кызырарын, шынарын экижидерин тодаргай айыткан. Бо ажылды харылзап турар В. Распоповка доңгулда хүлээткен.,

Хынаалдаларга, рейдилерге М. Зюзин, А. Ершов, В. Семенов, В. Филимонов, В. Никитов, Е. Зайкова, Е. Понасенко олар болгаш өске-даа контролёрлар идепкейлиг киржип турар.

Болүктүң хөйтыылчыларының чаа соңгуткан составынга коллектив чагытларны берген. Ылаңгыя планныг онаалдалар күүседилгениң, дериглер, приборлар ажыглалының, автотранспорт ажылының, электроэнергия, материалдар болгаш акша-хоренги чарыгдалының талазы-биле хынаалдаларны, рейдилерни доктаамал чорударын олар чагаанар. Ол ышкаш кылган ажылды хөйге дыңнадып чарлаарын, улусчу контроль стендизин айда бир удаа чаартырып, ажылга харылзалга чок, ажыл-агыйжы эвес чоруктарбиле эптеп чок байдалды турғузарын чедип алыры көрдүнген.

П. УШАКОВ.

Семинар

Тес-Хем районнуң улусчу контроль комитеди районда улусчу контроль болүктериниң даргаларының бир хүнүт семинарын эрттирген. Семинарга комсомолчу прожектористер база киришкен.

Партиядың болгаш чазактың директиваларының күүседеэн организастаарынга ажылчы чоннарны калбаа-биле киришпиреринiң, улусчу контроль болүктериниң болгаш постуларының кол сорулгаларының, социалистиг өнүхөрегинiң камгалаары болгаш күш-ажылдың сагылга-чурумун күштелдирериниң дугайында лекцияларны анаа СЭКП райкомунуң ийиги секретары С. Куулар, республиканың улусчу контроль комитединиң инспектору К. Ондур, район прокуроруу Д. Мижит олар хыйган.

Семинарның киржикчилери «Комсомолчу прожектор» болгаш хөй-ниитi комиссиялары, улусчу контроль болүктери болгаш контролёрлер база постуларга документтерни тургузарының дугайында беседаларны база дыңнаваннар.

А. ДЕМБРЕЛЬ.

УЛАМ ИДЕПКЕЙЖИДЕР

ТЕХНИКА — чер ажылын чоруларынга кол рольдуг. Ынчангаш ону киҥээр кадагалап турарын хынаары амгы үеде контролёрларның киҥээгейниниң төвүнде.

Районнуң улусчу контроль комитеди техника кадагалалының массалыг хынаалдазын организастаан. Дыка контролёрлар, инженер-техниктиг ажылдакчылар, бригадирлер, агрономнар, прожектористер, идепкейлиг хөй-ниитижилер массалыг-биле киришкеп. Танды районда техника кадагалалы багай эвес дээримн хынаалда көргүскен. Комбайнларны кадагалалда тургусканы мурнуку чылдардан дээре болуп турар. ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг, «Шамбалыг» совхозтарда техника кадагалалыгы эки организастаан. «Тиилелгеп» совхозтуң бригадаларының хөй кезиинде, техниканы база таарымчалыг кылдыр тургускан. Ол хынаалдаларның түннелдерин ажыл-агыйларга чугаалажып көрген. Четпестерни чайладырының тодаргай хуусааларын айыткан.

Чижөө, «Россия» совхозта техниканы кадагалап тургусканы негелдеге четпес болган. Оларның чамдымызын тускай бедигээптер кырынга тургуспаан, дугуйларының хейин ожургулеп каан, дарамышкынга удур чагбаан, ялчырбелерни беанн адырбаан. Улусчу контроль комитеди совхозтуң дирекциязынга ол дугайын шыгыыам-биле сагындырган соонда ол четпестерни чайлаткан. Бо совхозта болгаш өске-даа ажыл-агыйларда илерээн четпестерни колдуунда чайлаткан дээрзи оон соолуңдеги хынаалдалар үезинде илерээн.

Эрткен чылдың дөртку кварталында район трактолар болгаш кодээ ажыл-агыйның өске-даа машинелерын септээриниң планыг күүсеткен. Планнан ажыр 25 трактору, 10 автомобильди, 44 сеялканы септээй. Ол эки көргүзүт. Ынчалаа-даа септелгеде кол чүүл — ажылдың шынары болганда, контролёрлар септелгенин шынарын хынаан рейдилерни бо чылдың январьда каш удаа чоруткан. Септээн техника үлээп алыр комиссияларның ажылын база хынаан.

РАЙОННУҢ улусчу контролёрлары кодээ ажыл-агыйда чугула кампания —кыштаглаашкынче контрольду база күштелдиргеп. Чижөө, ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозта улусчу контролёрлар малдың ажаалдаанын, мал чемин камнаалгалыг, чөп чарыгдап, рационун сагын турарын доктаамал хайгааралга алганнар. Хынаалдаларны удаа-дараа организастап, түннелдерин ажыл-агыйның удуртукчуларынга, тускай артемниглерниге дыңнадып, кол болүктүң хуралынга чугаалажып келген. Чижөө, арткен чылдың төнчүүнде совхозтуң № 1 бригадазында саразаттаан зелёнканы улусчуң хууда малы саза баазып, чөп турганы илерээн. Контролёрларның медээзинiң соонда арткан зелёканы кыштагларже чедиргеп.

«Революцияның чалбыжы» совхозта улусчу контролёрлар мал чемининң чидиргилерни-биле демиселдя күштелдиргеп. Контролёрларның идепкейлиг киржилгези-биле малдың бодүүн чемин сөөртүрде хөй сиген кирер, аспактыг пузовтут трактор тергеаин кылып ап, ону пептеретккени сиген чүдүрериниң үезин кызырар арганы берген. Оон ынай мал чемин сөөртүрде чидиргини болдурбайн турар.

«Коммунизминiң херели» колхозта бригадир Ш. Оюң даргалаан улусчу контроль болүү кыштаглаашкынының эгезинден-не турлаг бүрүзүнүң кышкы болеткелин хайгааран. Малчынналрның культура-амыдыралынга таарымчалыг байдалдарны тургузарынче киҥээгейни салган.

Район активининiң малчынnар кыштагларынче массалыг үнүшкүнүн декабрының төнчүүнде организастаан. Ол үнүшкүнүң үезинде олар СЭКП ТК-ниң декабрь (1973 чыл) Пленумунуң болгаш республиканың партия активининiң материалдарыбиле малчынnарны танышпыргеп.

Бо хемчеглерни чорударында улусчу контролёрлар идепкейлин-биле киришкеп. Районнуң «Россия» совхозтан өске ажыл-агыйларында мал кыштаглаашкыны түр эртип турарын хынаалдаар киргүскеп.

Улусчу контролёрларның ажыл-чорудулгазын улам идепкейжидери бистеп негеттинип турар. Оны боттандырарынга болүктериниң, постуларның составын чаартканн соңгулдалар аңаа улуг ролду ойнаары чугаажок.

В. ИВАНОВ,
Таңды районнуң улусчу контроль комитединiң даргазы.

СОЦИАЛИСТИГ ӨНЧҮНҮ КАМГАЛААР

«Дөң-Терезин» совхоз (директору Ч. Ондар) сөөлгү үш чыл дургузунда карылгалыг ажылдаан. Чүгле эрткен чылын бээп 60 муң рубль оруулга киирер планныг турган, 563 муң рубль карылгалыг болган.

Чылдагааны чүдеп? Хамыктың мурнунда кодээ ажыл-агый будурулгезин четпес организастаанында, ажыл-агыйжы эвес чоруукта. Моон бир барымдаазы немелде дөңзи чедип алырының, сайгарылганың планын үргүлүү күүсетпейн келгени болур. Совхозта материал талазы-биле үнелиг чүүлдер үчёдүп сандаргай. Социалистиг өнчүнү камгаларынче угланган контрольду, кол специалистерниң, салбырлар удуртукуларының, бригадирлериниң, мал сууктуларының харыысалгазын бедитпейн турар.

Моон хламындан бо чылдың январь 1-де мал ажылында оор-дүдагдал талазы-биле оре 378,8 муң рубль четкен. Чылда ортумаа-биле мал ажылынче хаара туткан 132 ажмачылының сезен бирээ 187,2 муң рубль ореллг. Хөй кадарчылары М. Саая, С. Бояг-оол, Д. Ооржак, О. Кандар-оол, Планнаг онаалдаларны күүседир, шинтиниң малының продуктулуун бедидер, будурүге фондуларын ажыглаарын экижидеп, күрүнеөниң база күш-ажылдың сагылга-чурумун бижыглаар талазыбиле ажылдар олардың киҥээгейниң төвүнде. Контролёрларның киржилгези-биле эрткен чылын 40 тонна ажыг кывар-чаар материалды, 1500 рубльдиң тудуг материалдарын камнап алган. Хөй хемчеелдиг тарааны, мал чемин, үнелиг өске-даа чүүлдерни үреливишкиннеп чайлаткан. Совхоз шинтипиргиг чылда күрүнеге тараа, сүт, дүк садар планнарын чедиишкинниг күүсеткен.

Ынчалаа-даа районда чамдык болүктериниң, постуларының ажылы ам-даа негелдеге четпейн турарын отчёт-соңгулдалыг хуралдар көргүскен. Чижөө, Саяның геологияшинчилел болүүнде улусчу контроль болүүнүң ажылында четпестер база бар. Контролёрлар чамдык ажылды кызаа-дээ, будурүге айтырымнче, геологтарның культура-амыдырал байдалынче, күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээр чоруктар-биле демиселче эвээш киҥээгей салган. Геологтар суурунда магазинниң база почта, харылзаанын ажылы сула. Солун, сеткүүлдерни саададып чедирип турар. Автобус шимчээшкинни доктаамал эвес. Ындыг турбуже контролёрлар бо бүтүнүң хажыызынга артыш каап турганнар. Болүктүң составы эвээш санныг. Ынчангаш будурүлгенин бүтүү звеноларының ажылын доктаамал хынап күш четпейн турар.

Районнуң чамдык школаларында болгаш школа назы

Дирекция болгаш тускай эртемниглер малдың баш санын камгалаарының хемчеглерин алыр туржук, харын карак ажыттаар орукче киргеп. Олар дудагдалдарны, малды оорлаан чоруктарны «эгиттинмес» ере кыдыр үндүр бижип турган.

Ак кодээ Советтиң ажылагый дептери чүнү көргүскенин? Ында демдеглелди көөрге, дудагдалдыг болган 24 ажмачының хуузунда 3-тен 22 чедир мыйыстыг бода мал, 3-тен 78 чедир хой, өшкү бар болган.

Малдың продуктулуу чавыс. Семиртилгеп, чемгерилгени багай организастаанындан эът комбинадынга дужаап турар малдар ыргап.

Оон ашгыда ажылчыннарга хөй акшаны чөлөөге берип турганындан ере түүү 10,8 муң рубль четкен. Совхозта мал хүлээп алырының инструкциязын чүрүмчүдары негеттинип турар.

Совхозтуң ажыл-агый чорудулгазын аналитеп көөрге, нинтиниң малын оорлап тотчегаэриниге идиг болган бир чүүл болза учёт, отчёттуг четпес тургусканы, зоотехния, хынаалда-ревизия ажылының кошкаа, күш-ажылдың сагылга-чурумунуң куду деңгелдии болуп турар.

Бо совхозта социалистиг өнчү камгалалы болгаш күш-ажылды организастааны ол хире дүвүренчиг турда, «Скотопром» трест (директору И. С. Юртаев) дээштиг хемчеглерни албаан.

Республиканың улусчу контроль комитеди ол бүгү четпестерни сайгарып көргеп, негедде, харыысалга чок ажылдаанны дээш «Дөң-Терезин» совхозтуң кол зоотехниги М. Я. Бетушевке доңгулда хүлээткен.

Ол ышкаш 6 муң рубль түүнүт дудагдалды, 19 кижиден төлетсе чогуур 22 муң рубльди тыртыпаар болгаш чамдык кижилерниң херээн прокуратура органнарынче шилчидер болгаш дебитор өрелер талазы-биле хынаалдаңы кылгаш, бо дутайын улусчу контроль комитединге дыңнадырын «Скотопром» трест (директору И. С. Юртаев) хүдээнген.

АНЫЯКТАРНЫ ДАГДЫНЫП, КИЖИЗИДЕР

Угаан-бодал болгаш күш-дамыр талазы-биле сайзырагай чаа кижини кижизидерин партия чүгүле айтырыгның биргээн деп санап турар. Маңаа революцияның, дайынның болгаш күш-ажылдың хоочунарының киржилгезиниң дугайын республиканың хоочунар хурылынга чугаалашкан ужуру ол.

Ажылчын ангының болгаш тараачыннарның амгы салгалы артем-техниктиг революцияның үезинде чурттап турар. ВЛКСМ Тыва обкомунуң бирги секретары А. А. Ромашов ону бодунуң илеткелинге демдеглээн. Ол дугайын хөй санаар, фактылар бадыткап турар. Бистиң республикада чүгле механизатор кадрлар бээнн 3400 ажыл турар. Оларның барык шупту-ау аныяктар болгаш хөй кезии — деңнiчя комсомолдуң кожигүннери. Чолаачыларның, тудугжуларның болгаш өскеда мергежилдин ажылчыннарының 60 хуудан эвээш эвээн аныяк-өскен болуп турары улус ажыл-агыйынга аныяктарның киржилгезин хереченiп турар.

Партияның XXIV съездизиниң шийтиргелерин амыдыралга боттандырарынга база беш чыл планның күүседиринге Тываның ажылчы чонунуң, оон иштинде аныяктарның киирген улуг ажык улуг. Аныяк-өскенниң моральполитиктиг мөзүлшинары совет амыдыралдың, социалистиг тургузушкунуун, шинтилелде ажыл-хереглериниң бүтүү чорудулгазының ачызында хевирлеттинип тургустунар.

Аныяктар кижизидилгезинче болгаш оларның мергежилин бедидеринче улуг кичээнгейни салып турар партия, комсомол, профэвилел болгаш өске-даа хөй-ниитi организациялары бистиң республикада эвээш эвес. Ындыгдарның санынга Чөөн-Хемчикте партияның XXII съездиниң аттыг совхозтуң Доргун сүт-бараан фермазы, № 48 тудуг эргелелинде Мария Сафроновнаның бригадазы, Эрзинде «Чаа орук» колхозта Соян Алдын-оол удуртқан хойжу бригада болгаш комсомолчу-аныяктарның өске-даа коллективтери кирер. Республикада 135 комсомолчу-аныяктар коллективтериниң 70-ин коммунистер, 65-жин комсомолчулар удуртуп турар.

Аныяктарны керээ чарып алгаш кижизидер ажыл сөөлгү чылдарда калбарган. Бо талазы-биле ажыл «Тывакобальт» комбинатта, «Тыва тудуг» трестте, Таңдыда «Революцияның чалбыжы» совхозта, «Бардык» совхозтуң Бижиктиг-Хая сүт-бараан фермазында болгаш өске-даа коллективтерде эки тургустунган. Хову-Аксының комсомол комитединде беш хоочун удуртқан өөредикчилер чөвүделин тургускан. Ону Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчизи Иван Андреевич Деменков баштап турар. Үк чөвүдел комсомол комитеди-биле кады суурнуң 75 хоочун кижилериниң ужуражылгазын организастаан. Аңаа моон сонгаар чорудар ажылды дугурушкан болгаш «Эң эки өөредикчи» дээш конкурсту чарлаан. Хуралга саналбөрген эштериниң хөй кезии ажыл-агыйларга, район төптериниг болгаш Кызылга хоочунарның чөвүделдерин тургузарының, олар-биле ужуражылгаларны организастаарының чугулаазын чугаалап, чамдык черлерде ындыг чөвүделдерниң чогун, ужуражылгаларның болбайн турарын шугумчүлээнiлер.

Кызылдың № 3 профессиональ-техниктиг училищезиниң мастери Бегзи Севээн кодээ механизаторларны кижизидиринче, оларның мергежилин бедидеринче бодунуң саналын үлендырган. Ол боду база-ла ол училищени дооскан. Оон соонда Красноярскиниң профессиональ-техниктиг техникумун дооскаш, төрээн училищезинге келип, ажылдай берген.

— Интернатка оруң-дөжек эдерип, корум-чурум сагыырындан эгелээш, машина-техниканы башкарарынга чедир оолларны болгаш кыстарны өөредип, кижизидип келдим. Кызылда чурттап турар сургууллдарның башкыларынга үргүлчү, районнарда ада-неличе сургууллдарның аалдарынга сургакчылап чораап кирип, чугаалажып турар мен—деп, ол саналында чугаалаан. Оон ам беш сургууллу кижизидерп-биле холга алганы, хоочун болгаш алдарлыг кижилер-биле ужуражылгаларны эрттирип турары, мергежила талазыбиле маргылдааларны организастап келгени оскелерге үлегер болур. Шагда-ла училище дооскан сургууллдарның амдаа чагаа бижип, өөредикчиэй-биле харылзажып чоруурун шугумчүлээнiлер.

Кижиниң баштайгы кижизидикчилери бодунуң ада-иези болур. Оон соонда оларга дуза ясли-сад, школа, комсомол коллективтеринден, хөй-ниитiден келир дээримн партияның болгаш комсомолдуң хоочун ажылдакчызы чораан Михаил Иванович Пахомов демдеглээн. Оон дүржулгалыг-ла кижи бүрүзү аныяктарның кижизидикчизин база болуп шыдавас дээни чүүлде чөп. Аныяктарны кижизидиринге кижиниң өске талалары база негеттинер болгай. Ылаңгыя ажыл-иженiге, Төрээн чуртунга болгаш партияга берднинген, коммунизм тургузукчузунуң моральдыг кодекизинiң принциптерин сагып чоруур болза, кижиниң өөредикчи болурунга назы-хар үлуг хамаарышпас.

Барыын-Хемчикте Бижиктиг-Хая сүт-бараан фермазының саанчызы, Тыва АССРниң Дээди Совединиң депутады Лидия Оюң—аныяк салгалдың төлээзи. Ынчалаа-даа кижизидилге ажылынга республикада мурнакчы кижилерниң бирээзи апаргаң Лидия ам Ира Күжүгет дээр аныяк саанчыбиле эрткен чылын школа дооскан 2 уруглуг бодунуң мергежилинге өөредип турар. Ол боду хуралга санал бергеп, мынча дээн:

— Бедик көргүзүтлерни хоочун саанчыларның дузазыбиле чедип алган мен. Ол буянныг улустуң бирээзи — Ленин орденниниң эдилекчизи Куулар Хаажык — мээң авам. Авам пенсионер-даа болза, саалда үезинде бо-ла чедип келир, аныяктарга арга-сүмезин берген турар. Фермага чээрби ажыг чыл ажыгдаан Сарыглар Күзел угбай база мындыг: аныяк саанчыларны бодүүн уруу-биле кады чагып, сургап орар.

Лидия Оюң эрткен чылын бир пиекке онаалтыр 1800 килограмм сүт саар планын 2120 килограмм сүттү инек бүрүзүнден саарын хүлээнген. Бо көргүзүлер болгаш оон депутат хүлээлгезин үлегерлиг күүседип турары, аныяк саанчының багай эвес өөредикчи болганын хереченiп турар.

Коммунизм тургузукчузун кижизидеринге чогаалдың ужур-дүзээзын Тываның чогаалчылар эвилелiнiң баштаар чергiнiң даргазы Олег Суваакпит онаалап чугаалаан. Кызыл-Эник Кудажының «Долуманың хуулгаазынында» Долума, Степан Сарыг-ооллуң «Ангыр-ооллуң тоожузунда» Ангыр-оол ышкаш маадырларның овур-хевирiн аныяктарга шынап-ла чоок. Үенiң негелделеринге дүүшкен, ылаңгыя өөредикчилерге хамаарышкан чогаалдарны ковүдетсе эки. Оон-биле чергелештир, чогаалчыларның чөп-биле ужуражылгалары болгулап туряа-дээ, комсомол ажылдакчылары-биле оон ховар эртем турарын ол демдеглээн.

СЭКП Тыва обкомунуң XI пленумунуң шийтиргелериниң амыдыралга боттанып турарынга хамаарышкан айтырыглар сайгал-онаалдың кол черiн эзелеп турган. Аныяктар кижизидилгезинге хамаарышкан чугаа болуп турда, ол ындыг болур-дээ. Чүге дээрге, чамдык коллективтерде ажыл пагы үзер, корум-чурум үрээр чоруктар ам-даа таваржып турар. Чижөөлөргө, эрткен чылын Тыва автоэргелелге 1234 кижи-хүнү үстүнген, а «Тыва кодээ тудуг» трестиң ажылчый бүрүзү ортумаа-биле 16 хүн ажылга үнмээн. Ындыг таварылгаларны болдурбазынга аныяктарны хүлээлип алгаш кижизидер ажылдың эгезе бистиң республикада салдыгган. Ынчалаа-даа чылдың-на школаларны болгаш өөредилге черлерни ийи муң ажыг аныяктар доозуп турда, оларны керээ чаргаш, өөредип турар хоочунарның чүгле 360 болуп турары черле четпес. Дыка хөй аныяк ажылчыннарга база дуза-сүме хереглеттинип турар болганда, оларны уштап-баштаар хоочунарның санын ковүдедирп негеттинип турар. Ынчангаш үк хураага хоочунарның республика чөвүделин тургускан.

Тоску бетiлдиң тодарадыкчы чылы — комсомолга В. И. Ленинниң адын тывысканындан бээр 50 чыл болурунуң, Совет Тываның 30 чыл ойнуң чылы. Бистиң аныяктарывыс Бүтүү-эвилел социалистиг чарыжынга идепкейлиг киржип, күш-ажылчы чаа-чаа тиилелгелерни чедип алыр дээримге чигзиниг турбас.

Үк хураага СЭКП Тыва обкомунуң секретары эш Д. К. Ооржак киржип, делегереңгей чүве чугаалаан.

Ч. КАРА-КУСКЕ.

Кызылдың хууда чагыглар ёзугаар хеп даараар болгаш септээр фабриказында улусчу контроль болүү коллективтиң курлавырларын илередир болгаш ажыглаар, будурүлгенiң ажыктыын база продукциянын шынарын бедидер талазы-биле ажылга администрацияга улуг дузаны чедирип турар. Болүктүң кежигүннери хынаалдаларны бо-ла кылып, түннелдерин хуралга чугаалажып, четпестерни чайладырының хемчеглерин ап турар.

Контролёрлардан Александра Михайловна Лубышева, Тамара Геннадьевна Рыжова олар хөй-ниитiчи ол даалганы ак сеткилдиг күүседип келгеннер.

ЧУРУКТА: (солагай таладан оң талаже) улусчу контролёрлар А. М. Лубышева, Т. Г. Рыжова оларның белеп продукциянын шынарын хынап турарлы.

Фотоазу С. ФЕОКТИСТОВТУҢ

УРАН-ШЕВЕР ДААРАНЫКЧЫЛАР

Туранның алмадырал хандырылга комбинады. Бо коллектив арткен шиитпирлиг чылда бодунуң мурнунда салдынган сорулгаларын бүтүлде коргузүглер талазы-биле хүүсаа бетинде — декабрь 15-те күүседткен. Цехтер аразында калбарган социалистиг чарышка А. Рязанцевага удуртқан даараныларга цеги типлекчи болган. Ажыл-ишчи цехтиң коллективи тоску беш чылдың бо тодарадыкчы чылының башпайгы айын база күш-ажылчы чеднишкин-биле эгелеп, мурнакчы адын сыкпайн ажылдап турар. Тодаргайларга, цех январь айда 4,5 мун рубльдин продукциязын бүдүрер тургаш, 5,8 мун рубльге продукцияны бүдүрүп, планныг онаалдазын 128,8 хүү күүседткен.

Даараныларга цеги. Оон иштиниң ажылга таарымчалыы, арыг-силиң маңаа келген кижиниң бир-ле дугаарында каразанга илдигер. Чагылга кылыр залдың бир талазында чуга хеп аймаанга хереглеттинип турар пестернин, а оске бир чартында даштыкы хептин янзы-бүрү материалдарының хевирлерин ортек-үнезининң аайы-биле делгээн. Кызмадың безин чамдык даараныларга черлерин оон ассортиментизин ажып турар. А кол-да чүүл ол чүзүи-бүрүн пестерни янзы-бүрү хептер кыдыр хүүлдүрүп турар уран холдуг ишчи кижилер ында-ында боттарының эътинде кеткен хептери-биле, янзы-бүрү дириг чечентер дег бот-боттарындан ылгалын көстүр. Ажыл-ишчи коргузүглер, ажыы-чай, хар-назында талазы-биле олар база ылгалдыглар дээрэи билдингир. Ынчалзажок демниг иштин херечизи — ында-мында шаккылаан машиналар, бот-боттарынга арга-сүмелер, деткимче чангыс коллективтин оозо кылдыр оларны доннап, күш-ажылчы демиселге каппап турар. Беш чылдың бо тодарадыкчы чылының планныг онаалдазын хүүсаа бетинде бедик шынарга күүседирин — даараныкчыларнын бо чылгы сорулгазы ол.

Оңаашкан ажылынга хырысалгазын бедии-биле мергежилиг билир, чоннуң чагыларын ой-шаанда күүседип, районнуң ажылчы чоннарының алдар-хүндүзүн шынаала чаалап ап шыдаан хоочун-даа, аныяк-даа даараныкчыларны цех начальниги Анна Ивановна улуг чоргаарал-биле адап, биске танышгырып турду.

Аныяк даараныкчыларның бирээзин Люба Беган дээр. Аныяк кыс бүдүрүлгее ажылдаанзын бээр ам ийи чылдың иүүрүп көре берген. Ишчи даараныкчы эртекен чылын ВЛКСМ Топ Комитединиң «Бүдүрүлгенин аныяк мурнакчызы» деп хөрек демдээ-биле шанналган. Комсомолчу кыс комбинатта ВЛКСМ комитединиң кежигүнү хүлээлгезин база ак сеткилиг күүседип турар. Люба бо хүнлерде бодунуң мергежилиниң чажыттарын өөренякчи-даараныкчы кадың төрээн улуг үргээл Галинага күзелдин-биле замчыдып берип турар. Ынчаарга боду ол мастер-даараныкчының мергежилин иези Надежда Иосифовна Доможаковадан шингээдип алган. Ам иешкилер кожалаштыр олурупкан, чангыс үүлдин бүдүрүп, аразында чарыш салган ажылдап тураалар.

Надежда Иосифовна 1962 чылда Красноярск хоорайга бир чылдың бижыкчылар курузун довежаш, оон бээр-ле даараныкчы мергежилинден чарылбайн келген. Баштай бодунуң аттының оскени Хакас автономнуг областың Шушенское районунга кезек ажылдап чоруй, ог-бүлезининг аайы-биле ийнги төрээн чери апарган Тыва АССР-ниң Туран хоорайынга көжүп келген. Ынчан 1965 чыл чаа-ла үнүп орган. Ам оон чангыс бо комбинатка безин даараныкчылаан ажыл стажы 10 чыл чедер чыгай бергени ол. Ажылынга кижиге турашылар бедик бүзүрелди көргүзүп, ам үүш удаа улаштыр хоорай Советиниң депутадынга сонгуп алганнар. Депутат хооркүүскомуң садыг болгаш амыдырал хандырылга комиссиязының кежигүнү хүлээлгезин база эки күүседип, ук ажылдарының адырларын ам-даа экижидер дээш түскай айтырыгларны күүскомуның мурнунга тургузуп келген. Н. Домажакова эртекен чылдан бээр коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы деп бедик атты эдилеп чоруур. База ол-ла чылдың түңнелдери-биле «1973 чылдың социалистиг чарыжының тиилекчизи» деп хөрек демдээ-биле шаннаткан.

Коммунистиг күш-ажылдың база бир шалыпчызы Екатерина Егоровна Мальцева маңаа ажылдаа-ла 10 чыл ажа берген. Оон даараан кылыгларының шынары кезээде эки болур, хүн нормазын ол доктаамал 120—130 хүү күүседип келген. Антонина Андреевна Смирнова быжыкчы кижи. Оны кады ажылдап турар өөрү хеп «конструктору» дижири аңаа эвес. Кандыг-даа хевирнин хевиниң даараар төлевилелиин ол кылыр, таарыштыр быжар болгай. Бодунуң бүрүүзү-биле чангыс-даа үрей кылышкынны ол болдуруп көрбээн. Антонина Андреевна коллективте профэвилел месткомунуң кежигүнү, идепкейлиг хөй-ниитичи. Оон чуруун комбинаттың Хүндүлел самбыразында аскан.

Бо чүүлде ады кирген болгаш кирбээн хөй санныг мурнакчыларның ажыл-ижинге, арга-дүржүлгазынга даянып тургаш, февраль айның планныг онаалдазын база арткен январь айдан дүлек чок кылдыр күүседир бис дээрэин цех начальниги А. Рязанцева бистиң чүгаавыстың төнчүзүнде илергейлээн чүве. Олар соглээн сөзүн бо удаала база бөлээрлер дээрэин хүн бүгүдеги чымыштыг иш, арткен айларның күш-ажылчы коргузүглери долу хереченлеп турар.

С. МОНГАЛ.

ЧАҢГЫС АДРЕСКЕ ИЙИ ХОМУДАЛ

ЧОРУУ ЧОГУВААН

Бо таварылгага мен бодумда ыңдыг кончуг хомудаваан мен. а чаш уруглуг не кижиниң чоруу бүтпээнинге дооразындан сеткилимге анчыг болуп арткан. Ол дугайын кысказа-биле тайылбырлап көрейн.

Элчеглиг шөлээм алгаш, Чоон-Хемчиктиң Баян-Талага чеде бердим. Шөлээ төнген, ол суурдан чоруур дээш, Чадаана кирер автобус маңаа тур мен. Оон доктаар черинде кижи-ле хий. Ынчалээр дээн кырганнар-даа, уруг-дарыглыг кижилер-даа бар. Оларның аразында танывазым чаш уруглуг херээжен кижи тур. Үр-ле маңаа келдивис. Демги үгбайның уруу ыглап эгелээн. Оозун соокта аргалап чаһан патла бээп тур. Ынчап турувыста автобус мүн-не Чадаана үүлдап келгеш, доктаапты. Олурар дээш чеде бээривиске, чолаачы Ийме чедер мен дээш олуртпады.

Ам база маңаар апарган. Ээп келгеш ап алыр ыйнаан ыыдыр бозаап, ыыыртқы маңаап, турупкан бис. Бигиин уруглуг аакталыры деңгээн. Хүндүскүүнүн 2 шак четкен. Чамдык пассажирлер: «черле ыңдыг, дорттап район төвүнче хаптар чолаачылар-лар болгай» дишкеш, чогел төнген уруун-суурыктап чаңып эгелээн. Арткан пассажирлер-биле кады маңавышаан мен. Демги уруглуг үгбай турбушпаан. Уруунүң ыглаары-даа олчаан, харын-даа Сүт-Хөлче чоруй баарым кай дээн хевирлиг чөгелде хыйлаңып каап тур ийин. Сагыш човааарым-даа кончуг. Шөлээ дооступ, ажылдаар ий келген. Кызыл чоктаарындан озалдапдаа чоргумза. мен хамаан эвес, чаш уруглуг иеге-ле хилиречктиг-дир деп бодап шээримге, хомударчыг.

Автобустуң келир хөлү эртекен. Демги турган улус-даа хыйланып-хыйланып тараан, уруглуг херээжен кижи чеже шыдажыр боор, эскербейн бардым — бир-ле чоок бажыңче уруун аргалап кире берген болду. Чаасқаан чеже турар, төрелдиримче базыптым.

Чадаанадан кежээ келир автобуска идеген катап база келдим. Бо удаала кижи базала долу болза-даа. Иймеден ээп келген автобуска олурупгар аргалыг болган мен, а демги үгбай, четтикпейн барган хире, келбээн. «Ам даарта базала шак ыңчаар маңаар, дарынаа биеэги хевээр чоруу ышлаңпаза хөнүү!»—деп бодадым. Чүге дээрге, Баян-Тала, Көк-Терек, Ийме үргулчу чангыс автобустуг, ыңчангаш чорук кижиэн аңаа таваржы бээр деп идегээри берге.

Бо маршрутту эптиг кылдыр тургузарын хамаарылгалыг черлер бодап көрзе чүү ирги?

К. МӨҢГҮН-ООЛ.
«Кызыл үзетпүр түдүг» эргелелинде электрик.

ХОМУДАВАС АРГАЖОК

— Ам каш шак-тыр, оолдарым?— деп, кырган айтырадыр. Автобус маңаан хөй кижиниң бирээзи шагынче-даа көрбейн:

— Он шак ажып тур, кадам—диэн.

— Ынчаарга ам келбези олдур. Понедельникте черле чамдыкта келбейн баар «саарыглыг» машина-ла болгай!— деп, база бир пассажир чугаага кириштн.

Шак ыңдыг чугаа Чадаана хоорайдан 18 километрде «Искра» колхозтуң төвүнге автобус доктаар черге февраль 4-те болган. Кылаштап чедип шыдавас кижилер бажыңнарыче чаңыпкан, а чугула херектиглери район төвүнче углаап, базыпкан. Үш шак ажыг кылашташкаш, Чадаанага барып четтивис. Бо хире үенин дургузунда кижи чүү-даа будуруп каапкан тургай ортик. Мен моон-биле түтле бо кыжын безии он бир катап район төвүнге чадаг базып четкеним бо. Хомуавас аргам чок-тур.

Бо колхоз биле Чадаана аразынга автобус хүнде ийи удаа чоруп турар-ла харын. Ынчаа-даа оон маңпаар шактарын чурумчудуп, таарыштырбаанындан шак ыңдыг таварылгалар эвээш эвес. Культура барааннары дээш чергелиг чугула чүүлдер колхоз төвүнде магазинде чок болганындан, ырак эвес чер бооргa, Чадаанадан садып алыр улус болгай бис. Ынчангаш бо автобусту хүнде үш-даа чоруур кылып каргза, черле ажырбас. Пассажирлериң бо дилээн Чадаананың пассажирлер АТБ-зи. Чоон-Хемчик райкүүском өөренип көрзе чогуур.

О. ЧАҢ-ООЛ.
Бажың-Алаак школазы.

ЧАА ЭДИЛЕЛДЕР

Бистиң республиканың пайысылалы хүн келген тудум озуп, сайзырап орары кымйы өөртпес боор! Ылаңгыя чаа туттунган чурталга бажыңнары-биле дыка хөй чурттакчылар хандыртының турар апарганы өөрүнчүг. Чаа бажыңга чурттаар, ону амгы үенин каас-чараш бажың эдилелдери-биле дериң алыры оон-даа күзенчиг болгай.

Ол дугайында Улуг-Хем ыяш үлетпүр ажыл-агый черинин мебель цегининг ажылдакчылары сагыш салып турар. М. Ф. Мажовка удуртқан ыңдыг эдилелдер кылыр цех амгы үенин негелделерин барымдаалап төлевилээн чаа мебельдерни ажылдап кылган болгаш бүдүрүлгеде шиңгээдип ап эгелээн.

Чоокка чедир-ле бо цехте эң-не харыысалгалыг кылыгларны безин хол-биле чорудуп, күш-ажылдың бүдүрүмчүлүү чавыс болгаш бүдүрүп үндүрген продукциязының шынары күлү болуп турган. Ам ол цех таныттынмас кылдыр чаартынган. Ында доду чаар болгаш чаймниалдыр будуур чаа станоктарны тургускулаан. Ынчангаш ам ыңдыг эдилелдерни бо цехке бирги класстыг кылдыр бүдүрүп болур арга тургустунган.

Чаа станоктарны алган цехтиң ажылын бир янзы чаарты кылыр ужурга таварышкан. Мында эң-не харымсалгалыг участок — шеверлеп будуур цех болганда, ыяаар ажылчыннарны немеп, аңаа ийи эолчеге ажылдаарын доктаатқан. Ол ышкаш белең кылыгларны эптээр цехти базала улгаттырган. Ийи бригаданы тургускаш, оларның удуртукчузарынга дуржулгалыг чазаныкчы коммунистер В. Гольцов биле В. Ерошенко оларны быжыглаап.

Моон соңгаар мурнудагыны ышкаш бистиң республиканың чурттакчылары эки бажың эдилелдерин Саян ажыр маңап орбас, а Улуг-Хем ыяш үлетпүр ажыл-агый черинин мебель цегининг кылыгларын-биле бүрүн хандыртынар апаар.

В. ПОГОДАЕВ.
Тыва журналзор лаборатордязының пижепери.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

ДУГУРЖУЛГА ЁЗУГААР

ДЕЛИ. (СЭТА). Эртекен чылдың август айда Делиге ат салган болгаш Бангладеш Улус Республиканың чазаанның түүлдүг деп хүлээп алганы дугуржулга ёзугаар Индия, Бангладеш болгаш Пакистан үш таланың аразынга туттурган шериг болгаш хамааты-даа кижилерни чурттарынче дедир чандырары чеднишкинниг чорун турар.

«Хинду» солуунуң дыңнатканы-биле алырга, туттурган 62 мун хире пакистан шериг болгаш хамааты кижилер Пакистанда төрээн черлериниг чаңый келгеннер. Арткан 30 мун пакистан хамаатыларны бо чылдың март төнчүзүнде чаңырар. Оон-биле чергелештир Пакистанда турар 150 мун бенгалдарның 100 мун ажыы Бангладештe чана берген. Бангладештен Пакистанче 50 мун кижи чорупкан.

НЕГЕЛДЕНИ КОЛДУУНДА ХАНДЫРГАН

АДДИС-АБЕБА. (СЭТА). Эфиопияның Чепсектиг күштериниң дувураазининиң соонда чуртта байдал чогумчалыг боон бар чылар. Аддис-Абебаның разиозунуң дыңнатканы-биле алырга, бүгү-ле можуларда шөлээн ырыыы байдал катап тургустунган. Чуртка ажыдыралдың өртек-үнезининг дыка улгатканының соонда Эфиопияга ыңдыг дувураазининг байдал тургустунган. Шериг хүлээлгелиглер өртек-үнезиниң улгатканынга сылдаглап алгаш, ажыл төлевирин улгаттырарын негээн. Ол негелдени колдуунда-ла хандырган.

УЖУРАЖЫШКЫННАРНЫҢ ДЕЛЕГЕЙ ТӨВҮ

ПАРИЖ, март 2. (СЭТА). Француз найысылалдың төвүнден ырак эвесте «Делегей төвүн» тудуп дооскан. Ында элээн каш мун олуттуг конгресстер эрттирер зал, делгелгелер, фирмалар төлээлекчилерин турар бажыннар, гостиница бар. Төптү Франциянын Премьер-министри П. Мессмер ажыткан.

Совет «Березка» деп хореография ансамблиниң артистери март 15-тен эгелээш, бир ай ажыг үенин иштинде Конгресстер залының «ээлерин» болурлар.

Моон соңгаар барык ийи чыл иштинде чорудар ужуражышкыннарның, симпозиумнарның, делгелгелерниң болгаш концерттериниң программазын баш удур чогаатқан.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

ЭРТЕКЕН НЕДЕЛЯДА

ЛАХОР: 1974 ЧЫЛ

Мусульмаң чурттарның күрүнелер болгаш чазактар баштыцнарының ийнги конференциязы Пакистанның административ болгаш садыгулетпүр төвү Лахорга бодунуң ажылын доозган. 37 чурттарның төлээлекчилери киришкен бо конференцияны «ислам күрүнелер төлээлекчилериниң ең калбак ужуражышкыны» болган деп, француз «Орор» солуң бижээн.

Ол конференцияның ужурдузазы — анаа мусульман күрүнелериң ең калбак киришкени-биле кызыгаарлаттынмас. Ооң ең чүгула түүвези — колониализм үезинден бээр артып калган чөрүүдээлиг болгаш маргылдаалыг айтырыгларны конференцияның киришкилери чурттарның ажып эрткени, боттарының эң-сеткил каттыштырылгазын быжыглаамы, империализмге, неоколониализмге болгаш соок-ядыы ылгаар өөрүкка удур демиселдин чүгула айтырыгларынче киришкинниң мөөнүзүнүн болур.

Лахор конференциязы араб улустарның чөптүг демиселин деткээн болгаш 1967 чылда араб черлерни эжелеп алган израиль эжелекчилерге хамаарыштыр дээштиг хемчегларни алырын негээн. Конференцияның империализмге болгаш колониализмге удур дээштиг болганының бир чижэ болла израиль агрессорларның күткүчүлерн күрүнелерни шиитпирлиг-биле оон буруу шапканы, Родезиядa, Мурнуу Африка Республикада болгаш португал колонияларда колониализмге база соок-ядыы ылгаар ёзу-чуруларга удур демиселге Африка чурттарының улустарының демиселин деткээни болуур.

Конференцияның чедиишкиниериниң база бир чүгула чүүлү — оон киржикчилери чурттеринң шажына үндезилеп, аңаа-ла эң-сеткил илергейлээр чоруктап чайлаашт, оларның мурнуунда турар политиктиг болгаш социал-экономиктиг айтырыгларны шиитпирлээринге чаңгыс эптиин илергейлеп, чаа улам бедик чадаже көдүрүлүп үнгени болуур. Конференцияга тургускан чаа орган мусульман чурттарның бойдус байлаан монополияларының үптеп, төтчегларын чоруулан камгалаар арга-сүмени ажылдап кылыр, ол чурттарның экономиктиг кады ажылдажылга талазы-биле хогжүдеминиң оруктарын тодаргайлаар, эң-сеткил каттыштырылгазын быжыглаар, оларның делегей ареназынга ботбодуун деткиккер аргазын хандырар.

Конференцияның киржикчилери чурттар Пакистанны болгаш Бангладеш Улус Республиканы үлүзээ көргеп. Ол чорук дээрге Мурнуу Азия дипке дайын-политиктиг чорудулгелерниң уржуктарын чайладыр арганы берип, ында турар күрүнелерниң дең эргелиг, бот-бодуунга ажыктыг харылзаалларны тургузарының оруктарын ажыдып турар.

Лахор конференциязының түңнелин делегейниң тайбың ынак бүтү хөй-ниитинин чүүлдүгүүшкүн-биле уткаан.

ИЗРАИЛЬ: СИОНИСТЕРНИҢ ЧУРТТУНДА ЧӨРҮЛДЭЭЛЕР

Чаа чазакты тургузар дээш чедиишкин чок оралдажышкынны ам ийи ай иштинде Тель-Авивте кылып келген. Сионистерниң турлаанда, маңгыстаа 1973 чылдың октябрь дайынының түңнелинде болу берген ханы чөрүлдүүлер ол политиктиг кризисти Израильге болдурган. «Израиль ниитилелге болгаш кожаларынга хамаарыштыр бодуунуң бодалын эде көөрүп ол дайын база улам хамылаан хөй санныг бергедэмнекеер израильдерни албадапкан» деп, Лондонныңт «Таймс» солуну айыткан.

Угаан кирип бар чоруур израильдерниң ол мининиишкини Израиль парламентиге (кнессетке) болган сөолгу соңгулдаларга 120 олуттан 51 олуттуг алган «Ажылчын партиязының» (АП) соңгулда мурнундагы программазынга илеровэн. Кожаларынга хамаарыштыр дайынзырак мелдегледер болгаш кыжаныышкынныар туруа-даа, «арабтар-биле тайбың чурттарының эргежок чугулазының дугайында» мининиишкин ол программада бар болган. АП-ниң иштинде ындыг бодалды илергейлеп турар «Коге-бута» деп адаар бөлүк каттыпкан чазакты тургузар чаңгыс-ла чүүл тодаргай-дыр — ангаш соңгукчу консерватиктиг чазактың инфляциягa удур дээр политиказын, чурттуң экономика талазы-биле айтырыгларын ажылчы чоннарның амыдырал деңнелиниче болгаш профэвилелдериниче монополияларның халдаашкыны-биле шиитпирлээр оралдажышкынларын үүлээп албайн, бүрүү шапканы ол.

Израильдың чазактың составынга кирериниен национал шажын партиязы (кнессетте 10 олуттуг) ойталаан соонда хамаарышпас либералдарның партиязы-биле (кнессетте 4 олуттуг) каттыжып алгаш, чаа чазакты тургузар деп бодап турарының дугайын АП-ниң удуртукчузу Голда Меир медеглээн. Ынчалза-даа «эвээш олуттуг (төлээлерлиг) ындыг чазак «парламентиге хостуубиле ходелип шыдавас» болгаш кандыг-даа үедe дүжер ужурга таварыжый болур деп. «Таймс» бижээн.

Оон-биле кады камгалал министри М. Даян кирип турар дерзии политиканың талалакчылары («Хартыгалар») арабтарга хамаарыштыр мурнудагы-ла политиканы уламчылаарын чедип алыр дээш туржуп турар болгаш чазактың составынга эң дерзии дээш «Ликудтарның» төлээлекчилерин (кнессетте 39 олуттуг) киирерин ораладажып турар. «Хартыгаларны» шажын партиялары деткил турар, олар болза иудаизмниң ыдыктыг порузунга мегеленип алгаш, эжелеттирген араб девискээрлерни, ылангыя Иордан хемниң барыын талазы эрнин сөөк-ядыы ылгаар ёзу-чуруларга удур демиселге Африка чурттарының улустарының демиселин деткээни болуур.

М. Даян ажылчын партиязы-биле эвилелдежирин шуут үскеш, кнессетте болуунуң чеди талалакчылары-биле кады «Ликудтарга» каттыжа бээри магат чок деп чугаа бээнн үнүп турар апарган. «Ажылчын партия-биле эвес, харын «Ликудтар-биле эптежилгем улгаткан» деп, сөолгу хүннерниң бирээзинде М. Даян медеглээн. «Израиль амгы үеде политиктиг эң берге кризиске таварышкан» деп, Парижтиң «Насьон» солуну демдеглээн.

Бо кризистен уштуварының кара чыгыс аргазы болза девискээр талазы-биле эжелекчи чоруктан ойталары. Палестинаның араб улузунуң дуурум ёзугаар эргелерин хүлээп көөрү, демократиянын болгаш социал дешилгенин политиказын чорудары болур деп, Израильдиң Коммунистиг партиязының медеглелинде чугаалап турар.

А. БИРЮКОВ, С. КУЛИК. (СЭТА).

ШИИТПИРЛИГ ХАРЫЫ

Боттарының эргелери дээш капиталистиг чурттарның ажылчы чоннарының шиитпирлиг демиселинин дугайында медээлер бөмбүрзектиң янзы-бүрү диптериден кээп турар. Япониянын күрүнениң демир-орук ажылчыннарының ажыл төлевирин улгаттырып бээр дугайында негелдеэни күүседип бээриниден чазактың болгаш бүдүрүлге эзлевииниң ойталаашын барымдаалаашы, демир-оруктучулар март 1-де 24 шактың ажыл сөксадышкынын кылган. Харылзаачылар, шахтёрлар, металлистер болгаш хууда радио-телекомпаниялардың ажылдакчылары оларга база каттыжа берген. Японияның ажылчы чоннары ажыл сөксадышкынының часкы кампаниязын ынчаар эгелээн. Күрүне демир-орууның шимээшкинин долузу-биле сөксаткан.

Күш-ажылдың байдалын экижидер болгаш ажыл төлевирин улгаттырып бээр дугайында металлистериниң профэвилелиниң негелдеэни хандырарымдан ГФР-ниң үзетпүрүн бо адырынын бүдүрүлге эзлери ойталаан. Ынчангаш 3600 хире металлистер ажыл сөксадышкынын эгелээн. Ажыл сөксадышкыны чүгле чангыс эвес, харын элээн каш заводтарда эгелээн.

Үзетпүр бүдүрүлгелериниң ажылчыннарының 4 шак ажыл сөксадышкыны Израильде болгаш. Оон чылдагаанны — ажылчы чоннарының материалдыг байдалының баксыраанын, аъш-чемниң кол-кол продуктуларынга өртектиң үлгатканын үндүрүг хемчээлиниң өскенин болуур. Чазактың экономиктиг политиказынга удурланган митинг Тель-Авивке база болган.

Америк Плейстон деп хоорайның ортумак школаларының башкылары ажыл сокаткан. Олар ажылдың байдалын экижидерин, ажыл төлевирин улгаттырарын негеп турар. Балтимор хоорайның башкылары анаа каттыжа. Суд ышиитпирин ёзугаар. Балтиморнуң башкыларынга улуг хемчээлдиг торгаавлы онаар хире айның диргелип келгенда болза, башкылар оон кортпаан. негелдезин ыяап-ле чедип алырынга олар турушпаттаар.

(СЭТА).

ТҮҢНЕЛ ЧОК «ЧУГАА»

Латин Америк 24 күрүнениң даштыкы херектер министрлериниң ужуражышкынын чоок та чаа Мехикога болуп эртекен, аңаа АКШ-тың күрүне секретары Г. Киссинджер база киришкен. Каттышкан Штаттарның болгаш Латин Америка чурттарының аразында харылзаа дугайында айтырыг аңаа кол черни эзлээн. Соңгу америк монополиялар Латин Америк күрүнелериниң бойдус байлаан чазык-хопталаабиле үптеп турары биллингир болгай. Ол ышкаш садыглажышкынның байдалы база деп эвес. АКШ ол чурттарның ыштикы херектеринге холгаарлап, хоралакчы чорукту база чорудуп турар. Оон-биле эптешпейн турарын Латин Америка чурттары көргүскен. Оларның чиг-ниин бедик өртек-биле садыг алырын, үптекчи эвес, а кайы-да талага таарымчалыг чээлилерин тыпсырын Латин Америка чурттарын негээн.

Ол дипте тургустуна берген политиктиг климатты калыкпыдар төлээде, АКШ-тың болгаш Латин Америка чурттарының аразында харылзаалларның бүгү системазын үндезинин-биле эде тургузары эргежок чугула дээрзин, АКШ-тың 1903 чылда эжелеп алганы Панема каналын панамнарга эгидерин, америк күрүнелер организациязының тургузуун өскертирин Латин Америка чурттары база негээн. Перу, Аргентина, Панама, Коста-Рика болгаш өске-даа чурттар Кубаны бойкоттаар политиказындан ойталаарын Вашингтонга санаалаан. Ол политиканы Ямайканың ташпыкы херектер министри «даш дус чыл үезининг мелегей» политиказы-дыр дээн.

Америк политиказынга удур Латин Америкада өзүп турар удурланышкынга таварышкан. Вашингтон кажарлаар ужурга таварышкан.

АКШ-тың күрүне секретары Мексиканың пайысылалынга чедип келгеш, «чаа чугаанын» эгелээрнин болгаш «бомбүрзектиң барын талазында чурттарның аразынга чаа харылзаанын» тургузарын саналдаан. Ынчалза-даа Каттыпкан Штаттар эрги байдалды хевээр арттырып алыр дээш ораладажып турары илдең дең чүвеин Мексиканга болган ужуражышкын көргүскен. Түңнел чок «чугаа» болганының ужуру-даа ында.

А. КОЗЛОВ. (СЭТА).

Парламент соңгулдазының соонда

ЛОНДОН. (СЭТА). Англияның хуусаадан эрте парламент соңгулдазының 635 соңгулда округтарының 634-түвете болган бадылаашкынның түңнелдерин бүүтээр алырга, общинлалар палатазынга лейбористиг партия 301, консерваторлар — 296, либералдар —14, өске-даа партиялар — 23 олуттуг алган.

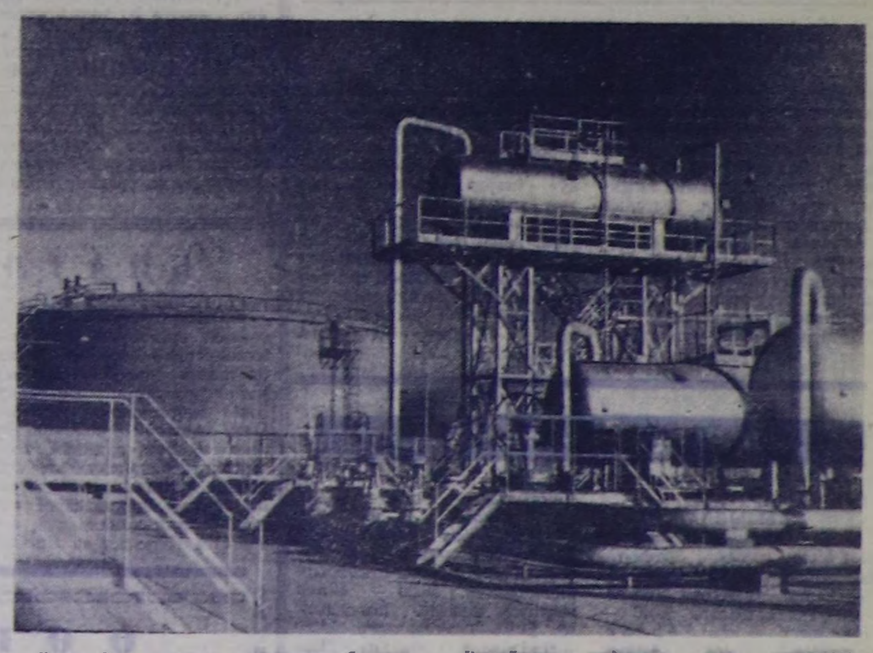
Э. Хит консерваттиг партиянын удуртукчуларының киржилгээн-биле кабинеттин дүрген хуралын эрттирген. Оон соонда, премьер-министрнин чугаалаваны-биле алырга, ол соңгулда соонда тургустунган «политиктиг байдалдың дугайын аңаа айыткаар» дээш, англи королевага чораан.

Би-Би-Си радиостанцияның дыңнатканы-биле алырга, Э. Хит королевага консерваторларның чазактан үнериниң дугайын дыңнатпышаан, боду чазак баштыны боон артар деп турарын дыңнаткан.

Соңгулда соонда «кабинеттиң» хуралынын соонда лейбористиг партияның удуртукчулары чазак тургузарынга дейбористерниң белеңнинин дугайын медеглээн. Лейбористерниң баштыңы Г. Вильсон «Дейли миррор» солуннуң айтырынга харыылаап, бир эвес ол премьер-министр болу бербезе, «либералдар-биле болгаш өске-даа партия-биле кандыг-даа чөпшээрежилге кылбас мен» деп чугаалаан.

Великобританияның Компартиязының Күүскомуның политиктиг комитеди медеглел парлаап, консерваторларның чазаап доп-дораан дужерин негээн болгаш лейбористиг чазакты тургузарынче кыйгырган. Ол чазак «улус массаларының негелделеин ёзугаар кризисче удур демиселжирингe таарымчалыг политиканы чорудар ужурлуг».

Тургустунган байдал нарын-даа болза, чаңгыс-ла чүүл тодаргай-дыр — англи соңгукчу консерваттиг чазактың инфляциягa удур дээр политиказын, чурттуң экономика талазы-биле айтырыгларын ажылчы чоннарның амыдырал деңнелиниче болгаш профэвилелдериниче монополияларның халдаашкыны-биле шиитпирлээр оралдажышкынларын үүлээп албайн, бүрүү шапканы ол.

Совет Эвилелиниң техниктиг болгаш экономиктиг дузаламчызы-биле нефть тывыжы чорудар баштайгы бүдүрүлгезин Ирактың Соңгу Румейледе тудуп дооскан. Ол чер чылда-ла чедi миллион тонна нефтиниң берип турар. Амгы үеде совет Румейлеиниң нефтилиг чаа черлерин ажыглалга киирер талазы-биле ажылларны чорудуп турар.

ЧУРУКТА: Соңгу Румейледе нефть ыыгаавр кайгамчык улуг резервуар салалар.

АДН—СЭТА-ның фотозу.

ХАРЫЛЗААЛАРНЫ ЭКИЖИДЕРИНГЕ

ДЮССЕЛЬДОРФ. СЭТА-ның корр. И. Масловтуң дамчыткаңы: Мартың 24-тен апрелдиң 4-ке чедир Дюссельдорфка совет садыг-үлетпүр делгелгезин болур. Ол дээрге, Советтер чуртунуң янзы-бүрү адырларга чедиишкиниериниң эң улуг делгелгези болур.

СЭТА-ның корреспондентизин бөөн организазкыларының бирээзин Ф. Бертрамдан ол делгелге дугайын чугаалаарын диледи. «Дюссельдорфка болур деп турар совет садыг-үлетпүр делгелгезиниң ужур-дузазы дыка улуг — деп, Бертрам медеглээн.

СЭКП ТК-ның Чиигине секретарының Германияның Федеративтиг Республиказынга чоргаарының дугайында аңаа тускай делгелгеин база кылыр деп турар.

Бертрам делгелгенин программазының дугайын чугаалаан. Совет Эвилелдиң космос делгемин шинчилээринге, машина болгаш станок тудуушкуунга, электри станцияларга тударынга, бодунуң чедиишкиниерин калбак-биле көргүзүп, а ол ышкаш хереглел баранзарының калбак ассортиментизин делгээр деп айыткай.

Дюссельдорфка делгелгеби-биле чергелештир «СЭРЭ-ның культура хүннериниң болуруи» база демдеглээр херек деп Бертрам чугаалаан. Дыка хөй совет артистер маңаа чедип көөр. ГФР-ниң чурттакчылары ынчаар Советтуң чүктүң оруг хоруунуң, Белоруссияның эстрадазының, ССР Эвилелиниң күрүнениң «классиктиг балет» концерт ансамблиниң оюннарын көөр. Күрүнениң төп оңнаарлар театрының шилерин соңгуургаар аргалыг болтур. Оо ышкаш совет пластаттарны, медальдарны, скульптураларны, чурутта болгаш графика чогаалдарын база делгей көргүзер.

Беш чыл болгаш культура албан черлери

ДАЙЫНЧЫ ДУЗАЛАКЧЫ БОЛУР

Бии-Хемниң культура ажылдакчылары эрткен шинтпирлиг чылда районнуң ажыл-ишчилериниң ортузунга культура-хандырыла талазы-биле эвээш эвес ажылдарны чорутткан. Районда бот-тывынгыр таланттылыгларның саны көвүдеп, чыл ыяшында 224 концертти чөрбй муп ажыг көрүкчүлерге бараалгаткан. Ол лекция, беседалардан аныда, темалыг кежээлер 55 удаа эрткилээн.

Чоннуң уран чүүлге сонуургалының улгатканын доктаамал ажылдап турган 44 ажы-ангы болгумнерден көрүп болур. Аңаа барык-ла 650 ажыг яңы-бүрү мергежилдиг кижилерни хаара тудуп турган. Оларның колдуу-ла ампелге, харылзаа, садыг ажылдакчылары, башкылар болгаш көдээ ишчилериниң калбак массазы — колхозчулар, совхоз ажылчыпарлы болуп турар. Оон аңгыда коллективтериниң концерт программазының шынары мурнуку чылдарның денелиндеэ белээн. Партия, Төрөөн чурт, күш-ажыл, улустарның пайыралы — бистиң бот-тывынгыр артистерниң репертуарында кол темалар апарган.

Бистиң бот-тывынгыр артистерниң чүгле уран чүүлге идепкейлиг эвес, а күш-ажылдың база мурнакчылары болуп турарынга чоргаарланыр бис. Маңаа чижек кылдыр механизаторлар Виктор Глуховко («Саян» совхоз), Константин Кочиев («Кызыл тараачын» совхоз) болгаш «Саян» совхозтуң ажылчыны — Сергей Хомяков дээш өскелерни-даа адап болур.

Районда 8 агитбригада доктаамал ажылдап, чоннуң хүндүткелин чаалап алган. Агитбригадалар хөвү турлаглары, фермалар, хойжу бригадалар дээш районнуң суурларынга ажыл-агыйның сезонныг үелеринге таарыштыр тургустунган программалыг үнүүшкүннер-биле чедип турар. Дайынчы жанрның номер бүрүзү мурнакчыларны алдарлыдып, чалгаа, ажыл шагы үзер, арагачы, бистиң амыдыралывыска шаптыктыг яйын-чаңгыс кижилерни сойгалап турар болгаш чаа хевирлерни, дилээшкиннерни тып турар.

Тураның улусчу театры —районнуң база бир чоргааралы апарган. Ук театр зона, республика көрүлделеринге безин каш удаа киришкеш, шаңнал-макталарны ап келген. Театрның бот-тывынгыр артистериниң көргүскен шиплери-биле республиканың телекөрүкчүлери безин таныш. Коллектив сөөлгү үеде улуг орус драматург А. Островскийниң «Орай ынакшыл» деп шинзин туранчыларга бараалгаткан болгаш ук ажыл коллективтиң чогаадыкчы, озулделиг чоруун база кытап бадыткаан.

Районнуң библиотекалары боттарының мурнунда салдыпган сорулгаларны база чедиишкиннииг күүседип турар. Ном фондузу 13738 болгаш номчукчулар саны 5340 четкен. Малчыннарның база тараажыларының ортузунга политиктиг, эртем-техниктиг болгаш чечен чогаал номнарын тарадырының ажылы батай эвес организастаттынган. Районда кожер библиотекалар, ном бээр пунктуларның саны 21 четкен.

Тоску беш чылдың тодарадыкчы чылында районнуң культура ажылдакчыларының мурнунда улуг сорулгалар салдынып турар. Культура албан черлериниң ролюн бедидип, оларның ажыл-чорудулгазын районнуң ажыл-ишчилериниң социалистиг хүзөлгелерин амыдралга боттандырар чаагай херектерже утландырар. Культура албан черлериниң хөй санныг ажылдакчылары чер-черде партия организацияларының социалистиг чарыштыг улам калбартыр талазы-биле дайынчы дузалакчылары болур ужуруг. Чарыштың канчаар чорун турарын бот-тывынгыр уран чүүлдүң дузазы-биле коскү болгаш бүгү тала-биле чыыдарын — кол хүзөлгеже кыддыр көрүп турар бис. Бо чылын районнуң ажыл-агыйларының культура бажыңнарынга, мурнакчыларга алдар болдурган кежээлерин арттирерин база фермаларга, хойжу бригадаларга агитбригадалар айда-йын удаа аалдап четкен турарын чедип алыры планнаттынган. Бо ажылдарны боттандырары-биле чамдык көдээ культура бажыңнары, клубтар боттуг хемчегларын ап чоруда берген. Өөктүң Хадыңның көдээ культура бажыңнарының, Тураның Культура бажыңының чанында агитбригаданың артистери Сутлуг-Хем, Баян-Кол, Кудук, Билелиг, Могай болган оске-даа черлерде малчыннарга аалдап чедип, боттарының уран талантызы-биле көдээ ишчилерни өөрткен. Севиниң көдээ клубунуң бот-тывынгыр уран чүүл коллективи Хүтке аалдап чораан. Ол ышкаш Тарлагның, Суштуң клубтарынга мурнакчыларга бараалгаткан кежээлер эрткилээн. Ындыг кежээлерни ам Хадыңга, Аржаанга эрттирерибиле белеткеп турар.

Чедиишкиннер-биле чергелештир, чамдык ажыл-агыйларның удуртукчулары агитбригадаларны машина-техника-биле орта хандырбайн турарын демдеглевес арга чок. Чижээлээрге, «Өөк» совхозтуң директорунуң шала агитбригаданы Сесерлиг малчыннарынга чедирер бис деп аазаандан бээр хопук-хуусаа артип турун берген. Ол ышкаш Сесерлиг, Тарлаг, Суш, Эөрбек көдээ клубтарында база-да транспорт айтырыы бергедеп турар.

Ажыл-иштиң шалынчы фронтузунда үлүг-хуузун киирип турар кижилерге бараан боор дээш, районнуң культура ажылдакчылары партия организацияларының дайынчы дузалакчылары болур хүзөлгезин күүседип, моон соцгаар-даа эки ажылдаар.

А. ПЕТРОВА,
Бии-Хем райкүүскомунуң культура килдизиниң эргелекчизи.

СОЛУН ЛЕКЦИЯЛАР

Тыва АССР-ниң Чыргыышкын министерствозунуң инспектору С. Н. Сизенёв Барыын-Хемчик районунуң Барлык ортумак школазынга делегеп байдалының дутаныда лекцияны кылып берген. Лекцияны 7—10 класстың өөренирикчилери, школаның башкылары болгаш ажылчыннары улут соңуургал-биле дыңнаанар.

О. МОНГУШ.

* * *

Улут-Хем районда «Ак-Туруг» совхозтуң төвү Ак-Турут суурлуң көдээ клубунга «Элээди уругларның кижизидилгези» деп лекцияны Ак-Туруг ортумак школазының башкызы Хөлчүк Борбак кылган.

Ук лекцияны ада-иелер коңчуг кичээнгейлиг дыңнаннар. Лекция сөөлүнде өөренирикчилерниң концерти болган.

Школаның башкылар коллективи ада-иелер-биле сырый харылзааны тудуп, төрелдер комитедэ-биле план ёзугаар уруглар кижизидилгезиниң дутайында лекция, беседаны доктаамал чорудуп турар.

К. КОМБУ.

«ХӨГЛҮГ САЛГЫН»

ССРЭ-ниң Композиторлар эвилелиниң кежигүнү Дамба Хүреш-оолдуң чогааткан ырларын республиканың кайы-хаа булуннарынга баргаш дыннап боор бис. Талантылыг, аныяк композиторнуң шилиндек ырларын Тываның ном үндүрер черн «Хөглүг салгын» деп ат-биле тускай чыында кылдыр үндүрген. Ап-көк дээрде алдын херелдерлиг хүн чыгып турар, а аңаа опейлеткен чечек, хөглүг салгынга хөөн кирип, бүрүжүттерни безин «дирижёрдап» турганзыг кылдыр номнуң даштын чурукчу А. Спрыгин тывынгыр чураан.

Четчип бышкан тараа,
ышкаш алдын баштыг,
Чечек хөглиг нейлон торгу
баштаңгылыг,
Челээп хылдыг бызаанчыларын хостуг-чоргаар
Шеле тыртып ойнап орар
кыстарывыс
Күзел — ырын чаалап

берген, Хүнзөректээн Россияның оолдары бис.

Мындыг одурутарлыг «Россияның оолдары бис» деп Ю. Кюлегештиң сөзүнге бижээн ыры-биле чаа чывыды эгелээр. Д. Хүреш-оолдуң темазы — делгем, хөй талалыг. Россия, совет аныяктар, төрээн чер, күш-ажыл, ынакшыл дээш оскеда темаларга ырлар бар. Чывыдыда шинтизи-биле 27 ырлар кирип турар.

Ыр— амыдыралдың чарылбас кезээ. Ырга ынакшылдыгларга чаа белек болуур бо чывыдыда киргеп аялгаларны Алексей Чыргал-оол, а шүлүктериниң сөстерйн Алдын-оол Даржаа редакторлаан. Ынчангаш силерниң кичээнгейниңерде — «Хөглүг салгын» деп аттыг ырлар номуну.

Бистиң корр.

Чагаа парлаттынмаза-даа

ШЫҢГЫЫ ЧУГААЛАШКАН

Январьда «Шын» солун редакциязынга Барыын-Хемчик райондан чагаа келген. «Шекпээр» совхозтуң төп салбырында Дадар-оол Төгүс-оолович Куулар дээрзиниң ажыктыг ажыл кымбайн, арагалап турарын шүүлмүүлээн.

Ажылчы чоннар депутатарының Шекпээр кодээ Советиниң күүскомунуң даргазы эш Төгүс-оолдуң бистиң бижиивиске харылзааны:

Авторнуң бижип турар фактылары колдуунда шын болганын хыналда бадыткаан. Кодээ Советтиң күүском хуралынга Д. Куулариың сагылга-чүрүмүнүң дугайында чугаалашкан. Совхозка сезонныг үелерде ажылдааш, чамдык ажылдаваан үелеринде оон арагалап турганы илерээн. Ам-ны үеде Д. Куулар совхозтуң хөвү бригадазында ажылдап турар. Моон соңгаар арагалааарын соксадыр болгаш үзүктелиишкин чок ажылдаарын Д. Куулар күүскомга үлээлгеген.

Сугларны бокталдырбас

ССРЭ-ниң болгаш эвилелдешкен республикаларның сут хоойлужудулгазының үндезиннери 1971 чылдың сентябрьдан эгелеп күштүг болган. Ында Совет Эвилелиниң девискозиңде хөмнерниң, хөлдерниң, далайларның болгаш чер кырында база оон ниттинде сут объектилерин ажыглаарының болгаш камгалаарының дугайында нигги, принципиалдыг чурумнарны кирген. Ону бүгү-ле министерстволар, ведомстволар, күрүне албан черлери, бүдүрүлгелер болгаш организацияларлар база хамаатылар ыяк сагыыр ужурлуг.

Сут амыдыралга канчаардаа аажок чутулл ужур-дузалыг дээрэй бүтүдеге билдингир. Сугларда яңы-бүрү организмнер өөүп ковүдеп, арыг суг диригг амыгаңнарга болгаш кижиге ижер чем база амыдыралчы оске-даа хереглелдер кылдыр ажыглаттынып турар.

Ындыг турбуже, сугларның санитарлыг камгалалын согныр талазы-биле четпестер бистиң республикада бар болуп үргүлчүлевишаан. Чижээ, эрткен чылын сугларны үлетүүр будүрүлгелериниң база амыдыралдың богу, артынчылары болгаш чуулдубиле чүдеткени дээш дыка хой үлетүүр, коммунал будүрүлгелери болгаш колхозтар база совхозтар Тываның балык камгалаар инспекциязының органнарындан шынгы сагындырыгны алгылаан, 43 удуртукчуга болгаш 129 хамаатыга административтиг харысалганы хүлээткен.

Административтиг харысалгага опаашкан кижилерниң аразында Торгалыг хемниң эриинге 30 тонна одекти төккен «Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң удуртукчулары, Баян-Кол хемнин нефть продуктулары-биле чүдеткен Терлиг-Хаяның моңгун суу будүрүлгезиниң, электростанциядан болгаш комбинаттан агыскан чуулдулгут суу-биле Элегес хемнин үргүлчү хирлелирип келген «Тыва кобальт» комбинаттың, Межегейге мал чуп тургаш хоран химикаттарны хемче кирген ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң удуртукчулары дээш. оон-даа өскелер бар.

Кызыл, Чадаана, Шагаан-Арыг хоорайларда чурттап турар хамаатыларның талавындан сугларның санитарлыг камгалалының дугайында дүрүмүн хажыдар, хемнерни бокталдырар, ынаар чуулду. бок төгер чоруктар үргүлчүлевишаан турары дээрэнчиг. Ылангыя Кызылдың Улут-Хем эриин дургаар турун турар Ключевая, Безымянная, Енисейскай, Шагаан-Арыг кудумчуларының чурттакчылары болгаш алгы аяволу хемнин бокталдырын келген. Улут-Хем эриинде, Донмас-Сутда бок-сакты, одекти, яңы-бүрү артынчыларны ояаландыр чыын токкеви канчап-даа таарыпнас. Улут-Хем — бистиң республикавыстың чоргааралы, ону безээде арыг тургузар ужурлуг бис. Чүгле эрткен чылдың соолгу айында безин Чадаанага сут бокталдырган дээш 40 хире кижи торгаалга опаашкан.

Балык камгалалының инспекциязы чылдың-на чаазын хоорайлар болгаш суурлар чоогунда эриктерни хынап, рейдилер кылып турар.

Чурум үроэни дээш акт тургузар деп баарга, чамдык эштер биске ону кым-даа тайылбырлаваан, билбес болганывыстан ынчап баргандыр дээш чергелиг сылдаг катар боор-дур. Ол дээрге кандыг-даа тайылбыр чокка билдингир херек ышканыл.

Удавас час дужер, оон-биле кады бажың, кодаң чапында хамык бок, чуундуну хар суу хемнерже чуул шаап кирер боор. Ону барымдаалаш, суг чоогунда, эриктерде чурттап турар кижилер бок, чуундуну амыгааптан арыглап, аштаары чугула.

Дыка хой организациялар, а ол ышкаш чамдык колхозтар болгаш совхозтар автомашиналарны болгаш көдээ ажыл-агыйның оске-даа техниказын чуп арыглаар тускай черн чок болуп турар. Частан эгелээп орай куске чедир ол хамык техниканы хемнерге, кара-сутларга, хөлдерге чуп, ажылдап каапкан ус-чаашкыны-биле ол суглярны чүдедип туруп бээр. Ажыл-агыйларның удуртукчулары машина-техниканы суу ажыглаттынмас пёлкке, оскзор акпас черлерге чуурун амдыгааптан белеткеп, таарыштырар болза чогуур.

Чамдык колхозтар болгаш совхозтар техникага кывар, чаар материалдар кудуп алыр тур черлерни кылып ап турар. Ол досказрлар, писгерналарны хемнер болгаш суглар эриктерниге тургүелээс хемчегларни алза экп.

Балык курлавырлары бистин чүртүүрүста бүгү чоннуң байлаа болуур. Ынчангаш ону сагыш човлыгыр ажаан остүрер, камнат ажыглаар болгаш алызын бодап, оон ооүп, товудюрүнге таарымчалыг байдалды тургузар хүзөлгелер бис.

Балыктарның үүргене чажар үезинде таарымчалыг байдалды тургузары чугула. Балыктың чашкан үүргенелериниң улут кезии чедир оспейн баары билдингир болтай. Оон салгалының 90 хүү хирези чашкан соолгуже неделя иштинде кыска бээр чүүлдер тургулаар. Чамдыкта ол миллион-миллион үүргенинь кырлы бээр чылдагаана бааа-ла сутларны бокталдырганывыстан болу бергилээри таварылга эвес.

Ынчангаш балыктың үүргенелеп байлаң болгуже мендп болур кезии дыка ээлээп, ону утаазылалдыг камгалап, кадагалаарын боттандырары балык курлавырын тургуузарынга дыка улуг ужур-дузалыг. Орта хой-ниити улут рольду ойнаар дээрэн чугаажок.

И. БЕСКРОВНЫХ,
Тывада балык камгалал инспекциязының санитар инспектору.

БИАТЛОН МАРГЫЛДААЗЫ

МИНСК. (СЭТА). Воскресеньеде эр кижилериң 4х7,5 километрге эстафетазы-биле биатлонга делегей маргылдаазы доозулган. Бо удаада совет спортсменнер тиилээп. Олар делегей чемпионаттарынга болгаш олимпий оюнарынга бо талазы-биле чедп чылды улаштыр тиилелгеп ап, чогуур шаңналдарга четкен. Бистиң командаңың составынга Ижевскиден Ушаков, Новосибирскиден Александр Тихонов, Минск чурттуг Юрий Колмаков, Горькийден —Николай Крутлов олар кирип турар. Олар дистанцияны 2 шак 02 минута 48,75 секундада эрткен. Ийнги черде— Финляндияның делегейнин ийи дакпыр чемпиону Юхани Суутарининге баштаткан шилиндек командазы—2:04.08,80. «Хүлер» шаңнал порвегтерде —2:05.15,35 секунда түңнелдиг.

Минскиниң чуртакчылары ол маргылдааны дыка сонуурганнар. Хүнүүн-не Раубичиге элээп каш муң көрүкчүлер чыглып турганнар.

Бистиң биатлончуларывыс ооң мурнунда ындыг маргылдаага чедимче чок киржип, 20 болгаш 10 километрге чаңгыс-даа шаңналга четпейн турганнар.

ТЫВАНЫҢ МӨГЕЛЕРИ ТИИЛЭЭН

Хостуг хүреш талазы-биле «Азия төвү» шаңнал дээш республиканың «Спартак» эки тура спорт шинтилелиниң эрттирген маргыдаазы хогжум-шин театрынга үш хүн үргүлчүлээш, доозулган. Оон түңнелинде деңээлер аайы-биле шыырак мөгелер шылгараан үнген.

Красноярскиниң толээн, «Труд» эки тура спорт шинтилелиниң тренери, ССРЭ-ниң спорт мастери Валерий Оюн 48 килограмм деңээнге мергежилиниң бедидп көргүзүп, эки хүрешкен. Ынчангаш бо деңээнге ол чемпион болган. Кызылдың мөгелери спорт мастерлиге кандидат Владимир Седип-оол, бирги разрядчы аныяк спортчу Сергей Бичс-оол багай эвес хүрешкеш ийнги, үшкү черлерни эзлээн.

52 килограмм чедир деңээге Кызылда аныяктарның спорт школазының тренери, спорт мастери Михаил Оюн шылгараап, бирги черни алган. Кызылдың мөгези Чадамба бо улут маргылдаага белеткелдиг хүрешкеш, ийнги черни алыр аргалыг болган.

Кызылдың аныяктарның спорт школазының директору, ССРЭ-ниң спорт мастери Чокпек Болат хостуг хүрешкс аныяк мөгелерни өөредир талазы-биле биляг, мергежилп харам чокка үндүрүп келген дуржулгалыг тренерлерниң бирээзи. Оон-биле кады хоочун моге бодунуң спортчу мергежилип доктаамал бедидпп турар. Ол 57 килограмма хүрешкеш, өөрүндеп арга, тактика талазы-биле ажыын көргүскен. Оон узамыңдан салыг санында хүрешкен кижилерни бергедөшкин чокка тиилеп ап келгениңден чемпион атты бүзүрелдин-биле чедип алган.

62 килограмм чедир деңээге 15 кижи хүрешкен. Оларның аразында техника болгаш тактика талазы-биле дуржулгалыг спорт мастерлери Юрий Николаев (Кемерово), Ооржак Чадамба (Кызыл), спорт мастерниге кандидат Константин Лавриченко (Красноярск), бирги разрядчы Леонид Киселев (Кемерово) болгаш өскелер-даа бар. Ынчангаш бирги чер дээш спортчу демисеа мөгелериң аразынга шыгғы болган. Бирги салыгдан эгелээп О. Чадамба, К. Лавриченко, Л. Киселев эштериндеп ылгалып, чараш аргаларны ажыглаап, хүрешкеп кижилерип арыг окташ ап турганнар. Соолгу салыгларда Кызылдың аныяктарның спорт школазының тренери, спорт мастери Ооржак Чадамба техника болгаш тактика талазы-биле онзаланып шылгараап, хүрешкеп мөгелерин октаан. Ынчангаш бо деңээнге берге болгаш төлептиг тиилелгени чедип алган. Леонид Киселев ийнги, Константин Лавриченко үшкү черни эзлээн.

90 килограмм чедир деңээнге бистиң аажчыларывыс— Новокузнецкиниң мөгелери тергиидээн. Спорт мастерниге кандидат Петр Шабалин өөрүндеп ылгалып, тиилелгеге төлептиг болган.

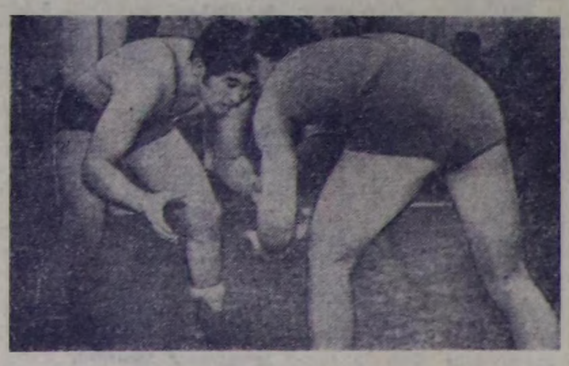
СССРЭ-ниң спорт мастери Виктор Попов (Абакан) чүс килограмм чедир деңээнге бирги черни алган.

Чүс ажыг килограммга Кемеровонуң мөгези, спорт мастери Александр Вахтель шылгараан.

Үш хүн үргүлчүлээн бо улут маргылдаанның түңнелинде Кызылдың мөгелери команда талазы-биле бирги черни эзлеп, «Спартак» эки тура спорт шинтилелиниң тургусканы «Азия төвү» кубокту, бирги черпегин дипломну, вымпел-биле шаңнаткан. Новокузнецкиниң командазы ийнги, Абаканның мөгелери үшкү черлерни эзлээп, дипломнар, вымпелдерни алган.

Деңээ аайы-биле бирги черни алган мөге бүрүзүнге шинтилелдиг макталга бижиктерни, чемпион медальдарын, тураскаалдыг белектерни тывыскан. Ийнги, үшкү черлерни эзлээн мөгелерге макталга бижиктерни, медальдарны берген.

ЧУРУКТАРДА: (үстүнден куду) маргылдаанның чемпионнары Чөкпек Болат (солагай талазында), Ооржак Чадамба, Владимир Анжигапов, Александр Вахтель. Адаанда чемпион Вячеслав Кара-Тоннутуңуң хүрешкп турары.

А. СОДУНАМНЫҢ фотолары.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

ӨӨРЕНИРЛЕРГЕ

Красноярскиниң садыг техникумунуң Кызылда өөредилге-консультация пунктузу 1974-75 өөредилге чылында бот-өөредилге салбырынга дараазында мергежилдерге сургуулдар хүлээп алырын чарлап тур:

1. Улетпүр бараанпарымың товаровединге.
2. Аьш-чем бараанпарының товаровединге.
3. Бухгалтер учёду.
4. Кооперация садыынга планнаашкын.

Техникумга чүгле садыг шугумунга ажыдап турганнарны хүлээп алыр.

8 болгаш 10 классларны доосканн, өөренир күзелдиглер дараазында документилерни дужаар:

1. Биядиришкин.
2. Билиниң дугайында хөречилел азы аттестат (бодун).
3. Допчу камдары.
4. № 286 майыктың эмчи шынзылгазы.
5. Дөрт фото-чурук (бөрт чокка тырттырган, 3х4 хемчээлдиг).
6. Нуш-ажыл дептериниң хоолгазы (будүрүлге черинің удуртунчузунга шынзыттырган болур) азы боду.
7. Садыг шугумундан өөренип чорутпан дугайында бижик.

Онгу классты доосканнар бүгү салбырларга киреринің шылгалдазынга орус дылга болгаш литературага чогаадыг бижиир. Оон аңгыда товароведение салбырынга химияга (аас-биле), бухгалтер база планнаашкын салбырынга математиканга (аас-биле) шылгадыр.

Сеспи классты доосканнар орус дылга (бижимел — диктант) база математиканга (аас-биле) шылгалда тудар.

Документилерни июнь 10-га чедир техникумнуң Кызылда өөредилге-консультация пунктузунуң адрезинче чорудар.

Киреринің шылгалдаларын июнь 11-ден 20-ге чедир Кызылга дужаар.

Тайылбыр алыр болгаш документилерни чорудар адрес: Кызыл хоорай, Кравченко-Щетинкин кудумчузу, бажың 41. Кооперация училищези, техникумнуң өөредилге-консультация пунктузу. Телефон 55-58.

КИНО

МАРТ 5-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Азаажыгаш» 9.45, 11.30, 13.15, 15.00, 17.05, 18.50, 20.35 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Футбол дугайында сес-даа чокка» 9.35, 11.10, 12.45, 14.20, 15.55, «Хүндүлелдиң дин-чоруу» (2 сериязы кады) 17.30, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Чаасканазыраан бору» 15.00, 18.40, «Эрик-че дужер» 16.50, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Өскс талалан келген кижи» 14.30, 20.30, «Ынакшыл делгерезиң!» (2 сериязы кады) 16.20 шактарда.

«ЭНЕРГЕТИК» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫНГА: «Доглар хаапы болгаш оскелер-даа» 16.30, «Мисс, Инкогнито» 18.00, 20.00 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторнуң 24-63, редакторнуң ораалакчыларының 35-24, пропаганда килдизиниң 23-54, харысалгалыг секретарның 23-35, партийжи амыдырал килдизиниң 37-13, культура килдизиниң 23-54, көдээ ажыл-агый килдизиниң 21-47, үлетпүр килдизиниң 22-64, чагаа килдизиниң 41-27, информация база совет тургузуг килдизиниң 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн баргапда 2-75 телефонче долгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 15053. ЧАГЫГ № 637.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыынын талазы-биле аргелелиниң типографиязы. (Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 1). ТС—00498

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 55 (9430) | Среда, март 6, 1974 чыл | 1925 чылда үндезилеттинген | Өртээ 2 кеп.

ССРЭ-НИҢ ЧИИК ҮЛЕТПҮР МИНИСТЕРСТВОЗУНУҢ БҮДҮРҮЛГЕЛЕРИНИҢ БОЛГАШ ОРГАНИЗАЦИЯЛАРЫНЫҢ АЖЫЛЧЫННАРЫН БОЛГАШ ИНЖЕНЕР-ТЕХНИКТИГ АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫН ССРЭ-НИҢ ОРДЕННЕРИ БОЛГАШ МЕДАЛЬДАРЫ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

1973 чылда планын болгаш алган социалистиг хүлээлгелерин долдур база ажыр күүседириңге чедип алган чедиишкиннери дээш шаңнаары болза:

ТЫВА ААСР

Күш-ажылдың Кызыл Тугу орден-биле

Абак Мунзуковна Хоналыгма — Кызылдың алгы заводунуң ажылчыны.

«Хүндүлелдиң Демдээ» орден-биле

Валентина Мартемьановна Акулованы — Кызылдың даараныга комбинадының даараныкчы-моторизи.

«Күш-ажылчы шылгарал дээш» медаль-биле

Тыгаа Сояновна Шимекти — Кызылдың даараныга комбинадының даараныкчы-моторизи.

ССРЭ-ниң Дээди Соведининиң Президиумунуң Даргазы Н. ПОДГОРНЫЙ.

ССРЭ-ниң Дээди Соведининиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва. Кремль. 1974 чылдың февраль 20.

ССРЭ-НИҢ ЭЪТ БАЗА СҮТ МИНИСТЕРСТВОЗУНУҢ БҮДҮРҮЛГЕЛЕРИНИҢ БОЛГАШ ОРГАНИЗАЦИЯЛАРЫНЫҢ АЖЫЛЧЫННАРЫН, ИНЖЕНЕР-ТЕХНИКТИГ АЖЫЛДАНЧЫЛАРЫН ССРЭ-НИҢ ОРДЕННЕРИ БОЛГАШ МЕДАЛЬДАРЫ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

ССРЭ-НИН ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ПРЕЗИДИУМУНУН ЧАРЛЫЫ

1973 чылдың планын болгаш алган социалистиг хүлээлгелерин долдур база ажыр күүседириңге чедип алган чедиишкиннери дээш шаңнаары болза:

ТЫВА АССР

Күш-ажылдың Кызыл Тугу орден-биле

Калдар-оол Ооржакович Мөңгелени — Кызылда эът комбинадының ажылчыны.

«Хүндүлелдиң Демдээ» орден-биле

Елена Михайловна Зырянованы — Кызылда эът комбинадының ажылчыны.

Нина Алексеевна Игольниковады — Тываның сүт комбинадының ажылчыны.

ССРЭ-ниң Дээди Соведининиң Президиумунуң Даргазы Н. ПОДГОРНЫЙ.

ССРЭ-ниң Дээди Соведининиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва. Кремль.

1974 чылдың февраль 20.

ТОДАРАДЫКЧЫ ЧЫЛДЫҢ ОНААЛДАЛАРЫН ХУУСАА БЕТИНДЕ

СЭКП ОБЛАСТЬ КОМИТЕДИНДЕ

Чөөн-Хемчик районнуң „Искра" колхозунуң, ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг болгаш „Кызыл тараачын" совхозтарның механизаторларының эгелээшкинииниң дугайында

Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» колхозунуң, ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг, «Кызыл тараачын» совхозтарның механизаторлары Казах ССР-ниң, Белорус ССР-ниң болгаш Ростов областың механизаторларының эгелээшкинин изии-биле деткивишаан, бөттүг хүлээлгелерни ажыдап ыылгаш, техниканы бедик бүдүрүкчүлүг амыглаары дээш социалистиг чарышты калбартырынче республиканың бүгү механизаторларын кыйгырган.

Партия обкомунуң бюрозу Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» колхозунуң, ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг, «Кызыл тараачын» совхозтарның инициативазын чүүлдүг дээн мергеш, чарыштың эгеленчилериниң кыйгырыгчагаазын колхозтар болгаш совхозтар механизаторларының, «Сельхозтехниканың» республика каттыжыышкынының бүдүрүлгелериниң ажылчыннарының ортузунга калбаз-биле тайылбырлаарын, оларның ортузунга техниканы ажыглаарынга бедик көргүзүглер дээш, машиналарның эзэчетлерде болгаш хүнде кылыр ажылын көвүдедирип дээш социалистиг чарышты калбартып чоруударын СЭКП-ниң хоорномунга болгаш районнарынга, облпрофчөвүлелге болгаш ВЛКСМ обкомунга, партия, профэвилел, немсомол организацияларынга дааскан. Трактор-машиналарның болгаш комбайннарның ийи эзэчет-биле ажылдаарынга эргемон чугула санныг механизаторларны белеткээрин хандырары, машина-трактор парыгының септелгезиниң шынарын бедидеринче механизаторларның күжүн салыры, техниктиг хандырылганы экижидери, машиналарның, механизмнериң онча-чөвче чоруун хандырып, ажылдаарының хуусаазын уздыры партия, совет болгаш кедээ ажыл-агый организмнарының хүлээлгези болуур.

ТЕХНИКАНЫ БЕДИК БҮДҮРҮКЧҮЛҮГ АЖЫГЛААР

Чөөн-Хемчик районнуң „Искра" колхозунуң, „ССРЭ-ниң 50 чылы" болгаш „Кызыл тараачын" совхозтарның механизаторларының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының СОЦИАЛИСТИГ ХҮЛЭЭЛГЕЛЕРИ

Чөөн-Хемчиктиң «Искра» колхозунуң, ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг болгаш «Кызыл тараачын» совхозтарның механизаторлары болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларын СЭКП Тос Комитединиң партияга болгаш совет улускаа Кыйгырыышта харыылап, Казахстанның, Белоруссияның, Ростов областың колхозтарының, совхозтарының болгаш «Сельхозтехника» бүдүрүлгелериниң механизаторларының кедээ ажыл-агый техниказын ажыглаарын бүгү хемчег-биле экижидеринге» үнүлген инициативазын маңа-биле деткивишаан, бөттүнарыга социалистиг бедик хүлээлгелерни алган болгаш трактордарны, комбайннарны, оскелээ машиналарны бедик бүдүрүкчүлүг ажыглаарын чайгылыш чок бедидерни чедип ап, аңаа үнделеттээн тарааны, поралаарны, мал чемперин болгаш кедээ ажыл-агыйның оске-даа продуктуларын бүдүрерин көвүдедиринче республиканың колхозтарының болгаш совхозтарының бүгү шөлдериниң ажыл-ишчилериниң, «Сельхозтехниканың» паттыжыышкыннарының болгаш салбырдарының ажылчыннарын, инженер-техниктиг ажылдакчыларын кыйгырып тур.

Бо хүнеерде үстүнде ады үнген ажыл-агыйларның механизаторлары техниканы часкы тарылгага белеткээрин доозуп, боттарының кол кичээнгейин машиналарның септелгезинче, оларны таарымчалыг кылдыр агрегаттап четчелээринче, кадрларны таарыштыр тургузарынче утландырып турар.

Бистиң республиканың механизаторларының чарыжының эгелеткилериниң социалистиг хүлээлгелерин мөөн адланда парладывыс:

ЧӨӨН-ХЕМЧИК РАЙОННУҢ «ИСКРА» КОЛХОЗУ

Бистер, «Искра» колхозтуң механизаторлары, кедээ ажыл-агый техниказын долу күжүгүлээ ажылдаар чорук кедээ ажыл-агыйның бүгү культураларының бедик дүжүдү дээш демисселге / шинтипрлиг үжүр-дүзалыг дээрзин ханызыбыле биибишаан, беш чылдың амгы, тодарадыкчы чылында даразында түүлдерин боттарывыстың социалистиг хүлээлгелеривиске айыттывыс:

трактор парыгының бүдүрүкчүлүүн эрткен чылда чедип алган деңнелиңге удур 8 хуу бедидер, тараа ажаан алыр комбайннарның хүнде кылыр ортумак ажыл хемчээлин — 15 хуу бедидер. Ол көргүзүглерни чедип алганының ачызы-биле бистер, тараа культураларының часкы тарылгазын 10-12, дүжүт ажаан алдыышкынын — 24—26 ажыл хүнеринде доозар, шөлдерни ажылдап кылырының бедик шынарлыг болуруп чедип алыр, агротехниканың негелделерин шынчы күүседир аргалыг болур бис. Чайгы чер аңдарылгазын июнь 10-да, ажыс ажыдарлазын — октябрь 15-те доозар бис.

Бистер трактордар септелгезин февраль 20-го чедир доозаш, хөвү-шөлдерге часкы тарылгаже үнериниң мурнуда оларның шуптузуун, эң ылаңгыя амгы үеде ажыл-агыйда ажыглап турар машиналарны техника талазы-биле база катап ыяк хынап көөр; ажыл-агыйда андазыннарның болгаш сеялкаларның септелгези доозулгаш, сигеп ажаан алыр техниканың белеткелин июнь 1-ге чедир, тараа болгаш солос ажаан алыр комбайнарны, а ол ышкаш жатказарны, тараа арыглаар машиналарны — июль 1-го чедир бүрүн белеткээрин хүлээнип түр бис;

сентелгеде дөрт-керекселдерниң 6 хуузун, 3.110 рубльдин ачызы-чаар материалдарын камнап алыр; тракторларның техниктиг белең чоруунуң коэффициентизин 85, комбайннарныңын—94 хуу чедирер бис;

бүгү-шинтиниң механизаторжу ооредилгезин улам калбартыр, курстарга үшкү класстың 30 трактористерин белеткээр, билиг бедидер курстарга үжүн механизаторлар-биле демделээшпинер.

1973 чылда үлетпүр бүдүрүлгезиниң ниити хемчээли 1972 чылдың-биле деңнээргө, 7,3 хуу көвүдээн. Ынчаарга чыл планын ёзугаар оңу 6 хуу чедирерин көрүп турган болгай. Үлетпүрге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң талазы-биле болгаш арыг орулгалар талазы-биле чыл планы база күүсеттинген. Үлетпүр бүдүрүлге фондуларын ажыглаары экижээн.

Нефтиниң болгаш хомүр-ашты, кара металлдарның прокадының болгаш минералдыг чемиңчидилгелерни бүдүрериниң болгаш кээлп тывариниң талазы-биле беш чылдың үшкү чылында көрдүгеш хемчээлин РСФСР-ге 1975 чылда ажырган.

Улустуң хереглел барааларын бүдүрүп үндүрериң көтүрүп, Федерациязының бүгү ажылчы чоннарынга хүндүлүг шаңнал дээш ол байыр чедиргеп.

Чурттуң улус ажыл-агыйынга Россияның салымышкының бедии-биле үнелээн чорук ам-даа улам, эки ажылдаарынче, беш чылдың дөрткү, тодарадыкчы чылында чаа-чаа улуг сорулгаларны күүседириңче, СЭКП Төп Комитединиң партияга, совет улуска Кыйгырыынга шалыпчы, бедик бүдүрүкчүлүг күш-ажылбиле харылаарынче кыйгырып турар деп, Л. К. Байбаков чугаалаан.

Россия Федерациязының ажылчы чоннары СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шинтипрлерин амыдыралга боттанырары дээш беш чылдың үшкү чылында бедик бүдүрүкчүлүг күш-ажылы-биле экономиканы хөгжүдүрүнге, улустуң материалдыг болгаш культурлуг деңнелиң бедидериңге улуг-улуг чедиишкиннери-биле демделээшпинер.

1973 чылда үлетпүр бүдүрүлгезиниң ниити хемчээли 1972 чылдың-биле деңнээргө, 7,3 хуу көвүдээн. Ынчаарга чыл планын ёзугаар оңу 6 хуу чедирерин көрүп турган болгай. Үлетпүрге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүң талазы-биле болгаш арыг орулгалар талазы-биле чыл планы база күүсеттинген. Үлетпүр бүдүрүлге фондуларын ажыглаары экижээн.

Нефтиниң болгаш хомүр-ашты, кара металлдарның прокадының болгаш минералдыг чемиңчидилгелерни бүдүрериниң болгаш кээлп тывариниң талазы-биле беш чылдың үшкү чылында көрдүгеш хемчээлин РСФСР-ге 1975 чылда ажырган.

ТАНДЫ РАЙОНДА ССРЭ-НИҢ 50 ЧЫЛЫ АТТЫГ СОВХОЗ

Гектар бүрүзүндеи-не 13 центнер дүжүтүү ажаан алырын совхозтуң механизаторлары бо чылдың кол соруглазы кылдыр санап турар. Ону чедип алыры-биле:

тракторлар болгаш хөрзүн ажыдап кылыр машиналарның септелгезин чогуур үеинде, бедик шынарлыг доозар, сигеп кезер техниканы болгаш тараа комбайнарын июнь 20-ге, жатказарны — июнь 15-ке чедир белеткээр. Техниканы шыгжаарының дүрүмүн шынчыызы-биле сагыыр;

арткен чылга деңнээргө, тракторларның бүдүрүмүүн 5, тараа ажаар комбайнарының — 5 хуу өстүрер, ону чедип алыры-биле агрегат бүрүзүнүң үзүктел чок ажылдаарын хандырар, оон иштинде аар тракторларны ийи эзэчет-биле ажылдадыр. Техниктиг хандырыгганы мергежилиг болгаш доктаамал чоруудар соруглабиле хөвү ажылдарының үезинде бригада бүрүзүнге үш кижилиг мастер-элякчилерниң звеносун тургузар; 45 механизаторну белеткээр, 35 механизаторну мергежилиг бедидер; хөрзүнүүн дүжүткүр чоруун бедидерп-биле бо чылын 900 тонна минералдыг чемиңчидилгелерни болгаш 1975 чылдың дүжүдүнге хамаарыштыр 15 муң тонна органиктиг чемиңчидилгелерни төгер; эрте чажың, тарыыр тараа культураларын бедик агротехниктиг байдалга 11 ажыл түнүнде чорудар, ажаан алыышкынны 30 хонук иштинде доозар. 24 тонна кывар-чаар материалдарны кампан алыр, артык кезектерни камнаг чарыгдаар:

механизаторларның хөвүга ажылдаар күш-ажылынга болгаш дыштанылгазынга культурага амыдыралының таарымчалыг байдалын тургузар.

БИИ-ХЕМ РАЙОНДА «КЫЗЫЛ ТАРААЧЫН» СОВХОЗ

Трактолар септелгезин бедик шынар-биле март 15-ке, кожуг чепсек-керекселдерниң агрегаттаашкынын — март 20-ге чедир доозар;

часкы тарылганы, минералдыг чемиңчидилгелерни төкпүшаан, бедик шынар-биле 8 ажыл хүнүнде доозар, гектар бүрүзүндеи-не 13 центнер дүжүттүү ажаан алыр;

агрегаттарның техниктиг хандырылгазын организастаарын экижидип турган трактор бүрүзүнге ажылдап кылыышкынны 10 хуу чедир бедидер. Июль 1-ге чедир тараа комбайнарын септеп доозар.

* * *

«Искра» колхозтуң, ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг болгаш «Кызыл тараачын» совхозтарның механизаторлары бедиткен социалистиг хүлээлгелерин албыннаан, техниканы бедик бүдүрүкчүлүг ажыглап тургаш, продукция бүдүрериң көвүдедир керекке чедиишкиннерни чедип алырынга идегелин илергейлеввишаан, часкы тарылгага техниканы чогуур үезинде болгаш шынарлыг белеткеп, хөвүларга шалыпчы күш-ажылы-биле бистиң партиявыстың кыйгырыынга харыылаарынче, беш чылдың дөрткү, тодарадыкчы чылында продукция бүдүрерин болгаш белеткээрин дыка көвүдедип, Совет Тываның 30 чыл ойун төлептиг уткуурунче Тываның бүгү механизаторларын кыйгырган.

Тыва АССР-ниң Дээди Соведининиң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАҢМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Соведининиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай, 1974 чылдың март 4.

КҮШ-АЖЫЛЧЫ ЧАА-ЧАА ЧЕДИИШКИННЕРЖЕ

Бүдүрүлгениң мурнакчыларының—РСФСР-ниң үлетпүрүнүң, тудуунуң, транспортунуң болгаш улус ажыл-агыйының өске-даа адырларының ажылдакчыларының 1973 чылда социалистиг чарыжынга тиилекчилерниң республика чөвүлел хуралы

Россия Федерациязының ажылчы чоннарының бүгү эвилелдекшен республикалар-биле бир демей беш чыл даалгаларын хүүсаазындан эрте күүседириңге хөрээнгө, бистиң Төрээн чуртувустуң экономиктиг күүч-шыдалын быжыглаарының болгаш улустуң чаңгай чоруун улам экижидериниң хөрээнге төлептиг салымышкының киирип турар. Россия Федерациязы 1973 чылдың планын чедиишкинниг күүсеткен.

Беш чылдың үшкү, шинтипрлиг чылының түнелдерин болгаш СЭКП-ниң XXIV съездизиниң боза СЭКП ТК-ның декабрь (1973 ч) Пленумунуң шинтипрлеринге холбаштыр пазг байырны ол чедиргеп. 1973 чылда улус ажыл-агый планын күүсеазындан эрте күүседириң дээш Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжынга тиилекчи болганы дээш ол шаңнадлы тывыскан.

Чөвүлел хуралдың киржикчилеринге, Россия Федерациязының үлетпүрүнүң, тудуунуң, транспортунуң болгаш улус ажыл-агыйының өске-даа адырларының бүгү ажылдакчыларынга СЭКП ТК-ның Чиигине секретары Леонид Ильич Брежнев хүндүлүг шаңнал дээш чүректиң ханызыбыле биибишаан, беш чылдың дөрткү, тодарадыкчы чылында чарыштың үлам калбартыр талазы-биле хемчегелерни айтыры боон турар.

Леонид Ильич Брежнев Совет Россиялың ажылчы чоннарының чедиишкиннерин демделээп, бистиң республиканың экономиказын, эртемин болгаш культураазын шалыпкыны-биле хогжүдүрүнүң эргежок чүтүлазынче оңза киржээгейни үгландырган деп М. С. Соломенцев база чугаалаан. Экономиктиг өзүлдениң эң чугула үнер дөзү — бүдүрүлгениң ажыктыг чоруун бүгү хемчег-биле бедидери, эртем-техниктиг дешилгелиг шапкынчыларынга, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн чайгылыш чокка улгатпырынга үнделеп-лээп, ону интенсификастаары болуур дээрзин СЭКП ТК-ның Чиигине секретары онзалап демделээн.

СЭКП ТК-ның Чиигине секретары Леонид Ильич Брежневтиң байыр чедиргеп чылыг сосгеря болгаш чаңгай күзелдерниге бистиң кижи бүрүзүвүс үлүг-биле өөрүшкүлүг сорук киирип, бистиң партияның өндүр-үлүг планнарын боттанырарынга бүгү-ле күштү, билигини болгаш энергияны бозурапче чүткүдүг күштелдирип турар-дыр деп, М. С. Соломенцев тугаалаан.

Бо чөвүлел хуралдың сорулгазы —республиканың , чедиишкиннерин демделеривишаан, эртекен чылдың түнелдерин бүгү талазы-биле, шүтүмүлекчи ёзу-биле анализтеп көөр, улус ажыл-агый планын болгаш социалистиг хүлээлгелерни күүседир, беш чылдың дөрткү, тодарадыкчы чылында чарыштың үлам калбартыр талазы-биле хемчегелерни айтыры боон турар.

СЭКП-ниң девизчи Топ Комитединиң Политбюрозуң СЭКП ТК-ның Чиигине секретары Леонид Ильич Брежневти баштадыр хүндүлүг президиумга улуг көдүрүлүшкүнбиле содгаан.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы, ССРЭ-ниң Күрилаанының даргазы Н. К. Байбаковка сөс берген. СЭКП Төп Комитединиң Совет чазактың, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның омунээзинден чөвүлел хуралдың киржикчилеринге, а оларның иүүрүнде — Россия Федерациязының бүгү ажылчы чоннарынга хүндүлүг шаңнал дээш ол байыр чедиргеп.

Чурттуң улус ажыл-агыйынга Россияның салымышкының бедии-биле үнелээн чорук ам-даа улам, эки ажылдаарынче, беш чылдың дөрткү, тодарадыкчы чылында чаа-чаа улуг сорулгаларны күүседириңче, СЭКП Төп Комитединиң партияга, совет улуска Кыйгырыынга шалыпчы, бедик бүдүрүкчүлүг күш-ажылбиле харылаарынче кыйгырып турар деп, Л. К. Байбаков чугаалаан.

Россия Федерациязының ажылчы чоннары СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шинтипрлерин амыдыралга боттанырары дээш беш чылдың үшкү чылында бедик бүдүрүкчүлүг күш-ажылы-биле экономиканы хөгжүдүрүнге, улустуң материалдыг болгаш культурлуг деңнелиң бедидериңге улуг-улуг чедиишкиннери-биле демделээшпинер.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының кедээ ажыл-агыйны хөгжүдүрүнүң талазы-биле ажыдап кылганы комплексилиг программазының чайгылыш чокка боттандырганының түнелиндө, Россия Федерациязында 1973 чылда тараанын рекордтуг дүжүдүн алган болгаш кедээ ажылагыйның бүгү-ле кол-кол культураларының бүдүрүгезин көвүдеткен. 1973 чылда бүдүрүлге болгаш чурттагга тудуунуң улуг программазын күүсеткен, оон түнелиндө республиканың бүдүрүлге күүч-шыдалы дыка өскен. 1971—1973 чылдарда барык 24 миллион кижиниң ажыл төлевириниң хемчээлин улгатыртыган.

РСФСР-ниң бүдүрүлге черлериңе, колхозтарынга, совхозтарынга, тудуг, транспорт болгаш өске-даа организацияларынга 1973 чылда планны долдур болгаш ажыр күүседири дээш калбарган социалистиг чарыш күүнде планнан ажыр сайгарар талазы-биле социалистиг хүлээлгелерни күүседириңге улуг салдарыл чедиргенин Н. К. Байбаков демделээп.

Мурнакчы ажылчыннарның болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларның күш-ажылын бүдүрүкчүлүүн бедидеринче, машиналарны база дөрт-керекселдерни ажыглаарын экижидеринче, продукцияның шынарын бедидеринче болгаш бот-үнезин чөвгедиринче үгланган дыка хөй чогаадыкчы эгелээшкинниерни социалистиг чарыштың үезинде тывымган болгаш улам калбарган. Оларның аразында Москваның «Динамо» заводунуң коллективиниң ажылчыннарының хүүда планнарыңга үндезилээш, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери дээш чарыштың организастаар дугайында, Москваның электровакуум дөрт-керекселдер бүдүрер заводунда Г. Арефьеваның кампаттыган чиг-эттеп болгаш материалдардан немелде продукцияны кызыр дутаймында эгелээшкиннери база бар. Ленинградтың «Электросила», «Светлана», «Позитрон» болгаш оптика-механиктиг каттыжыышкыннарының чаа кылгары: амгы үениң деңнели-биле ажылдап кылгаш, ажылгалга киирериниң хуусааларын 1,5—2 катап кызыраарынче угланган эгелээшкинни база дыка калбарган.

Россия Федерациязының Москва болгаш Ленинград хоорайлары, 26 автономнуг республикалары, крайлары болгаш областары, бүдүрүлге, тудуг болгаш организация черлериниң 368 коллективтери 1973 чылдың улус ажыл-агый планын хуусаазывдан эрте күүседири дээш үлетпүрүнүң, тудуунуң болгаш транспорттуң ажылдакчыларының Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжының түнелдериниң талазы-биле тиилекчилер дээн саналтаан. СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның Кызыл туктары-биле шаңнатканы республиканың иштинге социалистиг чарыштың чедиишкиннериниң дугайын хереглел турар-дыр.

Ол ышкаш 17 автономнуг республикалар, крайлар болгаш областар, 195 бүдүрүлге, организация черлери, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң Кызыл туктары-биле база шаңнатканы.

Ол шаңналдар болза республиканың ажылчы чоннарының кызымаккай күш-ажылы дээш партияның болгаш чазактың улуу-биле өөрүп четтирип турарының база хереглээп болуруп Н. К. Байбаков демделээн.

Россия Федерациязының улус ажыл-агыйын хөгжүдүрүнге чедиишкиннерге маргылдаа чок. Ынчалзажок ам-даа ажыглаттыымайн турар күралыырларның дутайын чугаалавайн барын болбас. Беш чылдың эрткен чылдарының дургузунда үлетпүр болгаш кедээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң өзүлдезиниң темпизи беш чыл планында көрүнгеннидеп элээп кудуу бээп турган.

Чаа күчүлерни ажылдадып киирериниң саадаанындан аар үлетпүрүнүң чамдык адырлары хожудлар таварылгалар турган. Ниитиниң бүдүрүмүзиниң ажыктыг чоруун бедидеринге нүрлөвирларны ам-даа долуун-биле ажыглаайын турар. Капитал салымышкының хөй санныг тудугларга саадаардыр хуваар чөвүр ам-даа үзүткаттынмаан. Тудугларның доктаатыпган хуусаалары үстүр чоруктар бар.

Россия Федерациязы 1974 чылга бүгү чурт-биле кады политиктиг болгаш күш-ажылчы улуг көдүрүлүшкүн-биле эгелеп киргенин деп, Л. К. Байбаков чугаалаан. Беш чылдың дөрткү чылын бистиң Төрээн чуртувустуң күүч-шыдалын улам быжыглаары, бүгү совет кижилериниң чаагай чорууг болгаш аас-кежиин дээш күш-ажылчы чаа-чаа чедиишкиннер-биле демделгеринче ленинчи партияның дайынчы кыйгырыы бистиң үлүстүн күжүн болгаш энергиязын улам күштелдирип, улуг идеякейин хайныктырган.

(Төнчүү 3-бү арныда).

ХАЙЫРАКАН НӨДЗӨ СОВЕТКЕ ШАҢНАЛ ТЫВЫСКАН

Чөөн-Хемчик районнуң Хайыракан суурунуң Культура бажыңынга хой кижи киржикчилиг хурал болуп эрткен. Ону 1973 чылда республиканың кедээ, суур болгаш хоорай (район чагыргазында) Советтериң социалистиг чарыжының тиилекчиниң Хайыракан кедээ Советке шаңнал тыпсырыгга турескаактаан.

Хуралды кедээ Советтиң күүскомунуң даргазы Тыва АССР-ниң Дээди Соведининиң депутады Ө. А. Сат ажыттаан. Дараазында республиканың социал-хандырыга министри Н. Л. Кунчуп аңаа чүве чугаалаан. Ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунга кедээ Советтиң чедип алган чедиишкиннерни демделеп, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң болгаш облпрофчөвүлелдиң омуннээзинден чыыганнарга ол байыр чедирбишаан, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш облпрофчөвүлелдиң шилчилер Кызыл тугун болгаш 1000 рубль түнүг акчаа шаңналын байыладыг байдалга тыпсыы берген.

Төлептиг шаңналды хайыраканчыларның улуг көрүшкүбиле утканын кедээ Советтиң депутады, СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң кол зоотехниги В. Монгуш, Хайыракан суурда № 3 агитквартираның даргазы К. Хертек, башкы Л. Новикова, Чөөн-Хемчик райкүүскомунуң даргазы Б. Б. Чюдюк олар илергейлээннер.

Ол хуралга кедээ Советтиң белүк мурнакчы депутаттарын, активчилерни база шаңнаан.

М. СЕВЕН,
«Шынның» корреспондентизи.

Эбилелдешкен РЕСПУБЛИКАЛАРДА

Р С Ф С Р:

Донда кушчуларнын эгелээшкини

Донбун кушчулары бо чылын үшен миллион өдүректи — эртеден чыдаазындан дыка хөйнү — азыраш өстүрер деп шиитпирлээн. Ол черле боттанып болур хүлээлге-дир. Областа куш өстүрериин байлак дуржулгазы моонжеттиниген.

Чижээ, Аэов районнун ажыл-агыйларынын бирээзинде — «Ново-Батайский» совхозта өдүрек ээдин бүдүрери беш чылдын эгезинден бээр үш катап көвүдээн. Бо чылын кушчулар садыг четкизинге 1200 тонна өдүрек ээдин дужаар дээн. Январынын эгезинден бээр совхоз график ёзугаар Азовтун ээт комбинадынче хүнүнүн-не ийи муи ажыг өдүректи чорудуп турар.

Ажыл-агый чылыглап каан корпустарга 160 мун өдүректи азыраар, чартык миллион ажыг баш кушту чайгы ажык шеллерге өстүрер деп турар.

Ростовтун «Птицепром» трезинин «Задонокагальницкий» совхозунун болгаш оон-даа өске ажыл-агыйларынын кушчулары чаа чылды ажы эгелээнер.

ДОНДА РОСТОВ.

У К Р А И Н А:

Изитпейн каңнаары

Чүрттүн анга-аксы климаттыг зоналарында харызааның чер иштинде шугумнарын металл соок турда каннаарынын чаа аргазы-биле кылган. Е. О. Патон аттыг электроканналга институдунун тускай презин ажыглап тургаш, кабельдернин алюминий каңтарын тудуштурган.

Ындыг арга-биле кабельдин кожугларын тудуштурарга, кыналыштыг ажы болур деп Украин ССР-нин Эртемнер академизиинын академиги, канналга талазы-биле сураглыг специалист Б. К. Хренов СЭТА-нын корреспондентизинге дыннаткан. Ындыг арга-биле каннаары нарын өвес: даштын кылайтыр аннаан каңтарны алюминий хоорзага суккаш, прессбиле кыстырыптар. Ынчан металл кезектер чыпшынышкаш, так түүлү бээр. Каннаан чери бижыг болгаш электри замчыдары ажы болур. Хову-шөлдерге-даа, соок үеле-даа база частынышкын аймыглыг черлерге-даа ынчаар каннаан болур. Ол арга харызааның чер иштинде шугумнарын эптеп кылыр бүгү аргаларынын иштинден эң-не канналгалыы ол боюн турар.

КИЕВ.

Б Е Л О Р У С С И Я:

Көдээде ажыл-иш

Гомель областын Речицк районнун «Ленинниң чагыглары», СЭКП-ниң XXI съездизи аттыг колхозтарының тараа болгаш сигеп шөлдеринге муи ажыг гектар чер немешкен. Мелиораторлар бүгү ажылларны эки шынарлыг кылдыр кылган, чартык чыл бурунгаар хуусаа бетинде ол черни ажыглалга киргеп. Шлюстарнын болгаш таарыштырыкчы-хоорзаларның системазы ол-шыктын таарымчалыг режимин агаар-бойдустун кандыг-даа үеинде хандырар, оон ачызында магадылалтыг бедик дүжүттү ап болур.

Кыштын таарымча чок байдалдары турза-даа, тулаларны кургадыр ажыл бүгү Белоруссияга черле соксаваан. Чылыг-даа, соок-даа үелерде экскаваторлар, кусторезтер, корчевательдер ажылдап турган.

Бо чылын республикага 170 муң гектар эмин эртүүр шык черлерни кургадыр деп турар.

МИНСК.

А Р М Е Н И Я:

Районнарда чурулга галереязы

Тускай бажыңнарда библиотека, студия дерип тургускаан, анаа бот-тывыгыр чүрүкчүлер—бүдүүлге черлериниң ажылчыннары, ээди өредилге черлериниң болгаш техникумнарның сургуулдары, чоок кавының колхозтарының болгаш совхозтарының аныяктары өөренир.

Арменияның күрүнеминг чурулга галереязының Кировакан салбыры — республиканың районнарында организастаан чурулга галереяларының тергүзүү. Беш чылдың төнчүзүнге чедир ам-даа үш хоорайга ындыг чурулга галереялары тургустунар.

КИРОВАКАН.

Л И Т В А:

Конфеталарга—шынар демдээ

Күрүненин шынар демдээ ап «Милда» болгаш «Нежность» конфеталарның даштында шывыын каастаар. Ол конфеталар Вильнюстун «Пиргале» деп кондитер фабриказынын сураглыг кылыглары-дыр.

Сүт шоколадтан кылган «Милда» биле «Нежность» конфеталарны салып алыкчылар аажок алыксаар. Литовтун кондитерлери боттарының продукциязының амданының шынарын үргүлүү үлам экижидип, ассортиментизин көвүдедип турар.

ВИЛЬНЮС.

СЭТА-ның корр.

СЕПТЕЛГЕНИҢ ТЕХНОЛОГИЯЗЫН САГЫЫР

Машиналар септелгениниң технологтуг чорудулгазы—хөй янзы каттышкан ажылдыр. Ол ажыддарны күүседир чорук үрелик машинаны ажыддаар аргалыг болдурарын хандырар. Тракторнуң, комбайнның капитал септелгениниң технологтуг чорудулгазын ниитизи-биле алырга, мындыг түүлдер аңаа кирип турар: машинаны септелгере белеткээри—оон хир-довураан аштап чуурур; ону септелгеже чорудары; машинаның чеже хире ажыддаанын, комплектилгин айтып, септелге кылыр актыны тургузары: машинаны агрегаттар, болдырлер аайы-биле адыргап, оларны чүп арыглаш, болдырлерни көзектер кылдыр чазарры.

Техника септелгези —нарын херек. Бир эвес чаа машинаны контроль негеттинмес белең көзектерден эптеп кылыр болза, септелге үезинде оок кезек бүрүзүнүң элээнинин, ажыглаттынып болурунуң чергеинин ажбан тодарадыр херек. Ынчангаш көзектерниң элеп үрелгенин тодарадырының айтырыы бирге чергенин ужур-дузалыг болур. Көзектернин элеп үрелгенин тодарадырына кол документ болза, машиналар септелгезиниң технологизызының доктаатынган дүрүмү болур ужурлуг.

Белдырлерни көзектер-биле четчелээрин тускай четчелээшкин салбырынга чорудар. Белдырлерни эптеп кыларын түнел болгаш ээ харысалгалыг ажыл, машинаның улам ыңай ыңаныштыг ажыддаарын ону шын кылырындан хөйүнде хамаарыр. Эптеэшкин үезинде көзектернин база белдирлериниң турар черинде шын салдынганын аайлап таарыштырар, өй-тавын болгаш дыңзыттынганын, техниктиг негелделерге оларның дүжүрүн хынаар. Эптеп дооскан соонда, агрегаттарны эдиктир ажылдадыр. Септеттингеп машина бүрүзүн үндурерде, акт тургузар.

Дуржулга станциназы, «Кызыл тараачын», «Саян», «УТКА 25 чыл» совхозтарда, «Тилелге», «Искра» колхозтарда болгаш өске-даа чамдык ажыл-агыйларда тракторлар септелгезиниң технологизызын шын барымдаалап турар. Ол черлерде септелгени бригада-белдир аайы-биле кылып турза-даа, технологиянын негелдезин шын сагып турар. Адыргап соонда көзектерни ыяк чуурур. Ажылды кылыр черн септелге чорударынын техниктиг негелделерине дүүшкен. Көзектерниң үрелгенин тодарадыры база четчелээшкин эки турустугунда. Септелге соонда белдирлерни, агрегаттарны эдиктир ажылдадып турар. Машина-трактор парыгынын септелгезиниң шынарын үндурерде, оок шынарын хынап, хүлээп алыр комиссияны тургускан.

Ындыг болза-даа, машина-трактор парыгынын септелгезиниң технологизызы республиканың ажыл-агыйларының хөй-нуруузунда каржызы-биле хажыттынып турар. Чижээ, «Россия», «Тес-Хем» совхозтар; «Коммунизмниң хереди», «Хадын» колхозтар машиналарны аштаваан, хирлиг олчаанга септелгеге кирип турар. Оон түнелинде, тракторларны адырып турар мастерскаяларга үе, хирловурак аңдере төктүп калыр.

«Чыраа-Бажы», «Күш-ажылдың хостуу» совхозтарның мастерскаяларынга көзектерни ажы чүгбайн турар. Ол чорук үе көзектерниң элеп үрелгенин кынаарын бергедедир. Үстүнде айыткан ажыл-агыйларның мастерскаяларынга көзектерниң элеп үрелгенин контрольно-хемчээшкинниң приборлары чокка, аңаа-ла карак-биле шорүп тодарадып турар. Моон уржуу-биле ам-даа айыглаттынып болур хөй-хөй көзектер октаттынып турар. Ону бадыткаары-биле бир чижектен кирип көрейн. «Чыраа-Бажы» совхозка хынаала чорударга, аңаа ажыглалдан үйгеп дээш холуттунган көзектернің чамдызы (халыптар, шестерялар, подшипниктер) ажыглап болур аңаа болган. Оон ынай «Бурунгаар» совхозка СК-4 болгаш СКД-5 комбайнарның холуттунган шестерияларының чамдызы база-да ажыглаттынып болур турган. «Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң мастерскаяларында машиналарның белдирлерин болгаш агрегаттарын хир, довурак кырында адырып, а механизаторнуң кол херексели—маска биле кески болуп турар. Байдал ындыг турда, технологиязы дугайында кандыг чүве турар боор!

Эки септелге базаалыг тургаш-ла, «Коммунизмниң хереги» колхоз, «Найырал» совхоз септелгенин технологизызын база сагывайн турар. Ол ажыл-агыйларга шатунналарның эдиккенин хынаайн, моторларның күүзүүн база кывар чүүл чарыгдаавын шеневейн келген. Ол бүгү чүүлдер септеттинген техниканың ынаныш чок болурунга, трансторнуң будурумчүүлүн кудулдырынга чедирип турар.

Трактордар болгаш комбайнар септелгезиниң технологизызын хажыдар чоруктар «Сельхозтехниканың» мастерскаяларында база бар. Чижээ, Тес-Хем, Улуг-Хем, Кызыл-Мажалык салбырларының мастерскаяларында адырган көзектер чуур ээлдиргиниң температуразын хынап көрейн турар. Тес-Хем шаттыжышкынны септелге соонда моторларны эдиктир ажылдатпайн турар.

Септелгениң технологизызын хажыдар шак ындыг чоруктарны ам-даа шыгыжыыбиле буруу шаап, чүгаалажып көрейн турары кончуг четпес. Септелгениң технологизызын сагыыры ажыл-агыйларның удуртукчуларының тускай эртемнигленирниң хүн бүрүде сагыш салыр чүүлү болур ужуралуг. Бо четпестерни дүрген чайлатпан, септелгении технологизызын экижиткен тудум, көдээ ажыл-агый машиналарының септелгези дүрген болгаш шынарлыг болур.

И. ОЛДЫРЕВ,
Республиканың «Сельхозтехника» каттыжышкынының септелге кылдыгының начальныгы.

ЧЕДИШКИН МЕРГЕЖИЛДЕН ХАМААРЖЫР

Көгел бажыңының эжинге турган. Мен база аңаа мен. Кыштың айы төнмээн хирезинде, чылыы аажок, харында чассыг турган. Карактар харыга берги дег чылчырыктап турду. Мындыг хүнну көрген кижинин сагыжынга час кирери чугаажок. Ылаңгыя ол кижи тараажы болур болза сут аан. Көгелдиң ховуже көрүп турарын эскерип каап, оон оок бригадазының шөлдериниң кайдазын айтырдым. Демгим бир колуубиле караан хүндеи көлегелей түтүшкаан, он хову-биле ынаар-да айытты:

— Дуу ол кезек хадыны көрүп тур силер бе? Кызымче кирер орук аксында аан? Оон эгелээп Мажалыкка чедир, бистиң бо огородувустаан эгелээш, Красноярга сүт-бараан фермазынга чедир хову бо-ла болгай. Оон 2,5 муң гектары—тарылга шөлү, өскези—одар.

—Ажылдаар черинер мырыңай бажыңнар чанында ышкажыл?—деп, үзе кирдим.

— Ажылымның чогумчалының бир чыдаганы. харын ында боор. Аъш-чем чиирде безин амыр: бажыңымга чедип кээр мен, азы уругларым экпеп бээр. Трактордаа үрелир болза, мастерская мыя бо...

Боду чолдакымаар хирезинде хөрээ делгем, бажының дыдыөөш дүктерин соңгаар дыраарга-даа калбак хавааннде чүткүүр. кижи ортузу чеде берген-даа болза, кашпагайы ажжок. Черле ынчаш, Көгелди көрүп орарга, оон эрестиин чүү дээр! Ындыг кижи кежээ болбайн-даа канчаар. Чурттап орар бажыңын оон бодунун түдүп алганында кижи кайгаар чүве чок. Уруг-дарыг ковудээнинден ук бажыңга улуг өрөзүл база улаан. Даштын казавак, огород, чыып каан оттулар ыяш — шупшуу-ла бажының эзэзиниң ажылагыйжызын хереченлеп турар.

— Бичиимде Кызыл-Арыг, Тээрге бо мынчаар ада-немнин каш малын кадарып чоруан мен. Чылдар эртнеп түдүм-на амыдырал эжижип, машина-техника көвүдеп орган. 1953 чылда үш айлыг курс дооскаш, оон бээр трактордан чарылбадым — деп. Көгел чугаалап ор. Оон кур черлерни баштай андырып, ажыл толевириниг күш-хүн барымдаалап тараа, калган ап келгенин сонуургаан дыңнадым. Эрткен чаярби чылдарның дургузунда ол ап-өөрүнден билбес чүүлүн айтырып, техниктиг журналдарны болгаш тускай номнарны номчуп, мергежилдин бедидип келген болду. Ынчалаа-даа чаа болгаш күштүг техника чылдын-на немежип турар болганда, 1957 чылда бир чыл өөренир үзүүрга база таварышкан. Билинп ынчаар бедидип ап чорбас болза, техниканы чөп ажыглаары, күш-ажыддың будурукчулуун бедидери берге апаар болгай. Көгелдиң ажылга чедиишкининиң кол чажыды ында дээран билдингир. Ол чылдын-на мурнакчыдарның одуруунга кирип келген. Чүгле беш чылдың эрткен шинтпирлиг чылында оон «Беларусь» трактор-биле кылган ажылы, чымчак черже шилчидерге 1200 гектар болган.

Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниниң эдилекчизи Көгел Сатович Кочага — Тандыда «Революциянын чалбыыжы» совхозтуң мал чемн белеткээр бригадазының кежигүзү. Оон кылыр ажылы янзы-бүрү: чер андарар, плпир сөөртүр, үрезин чаттырар, сиген кезер, силос комбайны сөөртүр, мал чемн дажыглаар. Ол бүгү ажылдарнын кайызын-даа аңаа дагырга, черле дадагалзап көрбээнин бригаданың агроному Евгений Буянов мактап турар. Дуржулгалыг болгаш хоочун механизаторнуң эш-өөрүнге дузалажыры, арга-сүмээнн кадары чанчыл апарган. Георгий Ложкин, Дагба-оол Допуй-оол ышкаш трактористериниң мурнакчылар апарганында оон үлүү база бар.

Көгел чүгле эки ажылчын эвес, харын, төлептиг кижизидикчи. Ол кадайы-биле ийи-лээн урутларын остүреринче, оларны коммунизмниң ёзулуг тургузукчулары болурунче алга сагыжын салган. Механизаторнуң улуг оглу, Володязы — районнуң спорт комитединиң даргазы. Тандының спортчу коллективтерин билдилиг удуртуп, чонну массалыг спортче хаара тударынче, ГТО нормазын дужаарынче эвилелдеп турар. А Галязы каш-ла хонарга тускай эртемниг мал эмчизи апарган чанып кээр. Томск университединиң биргн курузунуң студентизи Света кышкы дыштанылгазын аалынга эрттирген, чаа чорткан. Олег, Миша, Алеша сутлар — Балгазын школазының үлегерлиг өөренинчилери. Черле ол өг-бүленин урутларының өөредилгеге кызымаа аажок. Хоода азып каан «Артекке» тыртырган чуруктар араазында ийи уруу база көстүп тур. Аңа-ла оларының дугайын менээ өөрүшкүдүт чугаалап ордулар. Бодунуң ажыл-ижи чогумчалыг, уруглары киживаг, амыдырал-чуртталгазы чедимчелиг болурундан артык аас-кежии пайда боор. Коммунистиг партиянын болгаш Совет чазактын ачызы ол-дур. Ам оон бажыңында бичии Славазы биле Славазы бар. Ынчангаш өг-бүленин кежигүнери шупту он кижи! Орденхавыяалыг мурнакчының ажыл-ижи-биле кады амыдырал-чуртталгазын ынчаар магададым.

Беш чыл планын күүседиринин тодарадыкчы чылында бистин республиканың көдээ ишчилери 141 муң тонна сигенни кезер, 425,3 муң тонна силосту салыр, 2050 тонна сиген долганын будүрер болгаш оске мал чемин белеткээр хүлээлгелиг. Ук хүлээлгени күүседиринге хоочун механизатор Көгел Сатович Кочага база идепкейлиг киржип, СЭКП ТК-ның партпяга совет улуска Кыйгырыынга хей-аът киргеп кедээнин ол ишчиан аңаа төлептиг үлүүн киирер.

Ч. КАРА-КУСКЕ.

Чаржып турар фермаларда

АЖЫКТЫГ БОЛГАН

Чер болгаш мал ажылының продуктуларын будүрерин база белеткээрин көвүдедир дээш көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының Бүгү-эвилел сопиалистиг чаржыының дугайында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Совуделиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның докладынын танывын көргеш, Тес-Хем районнун ажыл-агыйларының сүт-бараан фермазары тоску беш чылдың тодарадыкчы чылында сүт будүрүлгезин көвүдедир талазы-биле бедиткен хүлээлгелерни алган. Фермалар ботботтарының аразында чаржып турар. Шиитпирлээн 1973 чылда сүт будүрер хүлээлгезин 131 хуу, күрүнеге садарын 100,9 хуу күүседип, 1972 чылга деңнээрге, сүт будүрерин 107 хуу көвүдеткен Өртемнин сүт-бараан фермазы сопиалистиг чаржыкка тиилекчи болган. Ол фермага СЭКП райкомунун болгаш райкүүскомнун шилчиир Кызыл тутуп тывыскан. Хараал-Тей сүт-бараан фермазы 1973 чылда сүт будүрерин 117, сүттү садарын—100,4 хуу күүседип, төрүүр 100 инекке оналаштыр 86 бызаазы мендн алган. Ол фермага турасказадып, районга Күшажылчы аддарның түүн бодүргеп.

Чоокта чаа районун чаржып турар сүт-бараан фермаларының дуржулга солуушкунуут семинарын эрттирген. Ук семинарга ферма бүрүзүнүң бригадазының ээлдериниң-биле чугаалажып, сүт будүрүлгезин көвүдедирин көргүзүүлерин чаартып, хүннүң мурнакчыларын хүндүлеп самбыразынга киирткен.

Кожа фермаларның саанчылары Хараал-Тей фермазынга чылын келген. Кышкы үеде сүт саалдазын көвүдедир дээш ол фермаңын ап турар хемчеглерин оон эргелекчизи Чооду Баткар чугаалаан. Фермада чем аймаа: сиген, силос, холуксаалыг чемнер четчиригиде бар, инектерге чылыг сүт ижиртип турар. Ол фермаңын саанчылары бир инектен хүнде ортумаа-биле 10 кг сүттү саап ап турар. 1973 чылдың январьда турганынга деңнээрге, бо чылдың январьда сүт саалдазы ийи катап көвүдээн. Бызааларны кылымал сүт-биле чемгерип турар. Сууа дазганы үзүктели бергенде, кылымал сүттү холуксаалыг чемден база кылып ап турар. Ол чорук оске фермаларның саанчыларынга солуп болгаи. Семинарның киржикчилери кылымал сүттү белоткээрин ооролип алганнар.

Оон соонда семинарның киржикчилери саанчылар Улуг-Хүзег сүт-бараан фермазынга барганнар. Ол фермада силос бар-даа болза, «дон» дээш, ону инектерге бербейн турар. Инектерге силос-даа, холуксаалыг чемнер-даа бербейн турары-биле Улуг-Хүзег фермазының саанчылары Хараал-Тейниинден 2,5 катап ээзээ сүт саап ап турар болган.

Семинарның түнелинп Өртеп сүт-бараан фермазының кызыл-булуңунга үндүрген. Аңаа районнуң көдээ ажылагый эргелелиниң начальныгы К. Ч. Куулар «1973 чылда районнуң сүт-бараан фермаларының аразында сопиалистиг чарыштың түнелдериниң болгаш 1974 чылда сүт будүрерин көвүдедирининң дугайында» «Чыраа-Бажы», «Күш-ажылдың хостуу» совхозтарның мастерскаяларынга көзектерни ажы чүгбайн турар. Ол чорук үе көзектерниң элеп үрелгенин ыяк сагып турар. Адыргап соонда көзектерни ыяк чуурур. Ажылды кылыр черн септелге чорударының техниктиг негелделерине дүүшкен. Көзектерниң үрелгенин тодарадыры база четчелээшкин эки турустугунда. Септелге соонда белдирлерни, агрегаттарны эдиктир ажылдадып турар. Машина-трактор парыгының септелгезиниң шынарын үндүрерде, оок шынарын хынап, хүлээп алыр комиссияны тургускан.

Ындыг болза-даа, машина-трактор парыгының септелгезиниң технологизызы республиканың ажыл-агыйларының хөй-нуруузунда каржызы-биле хажыттынып турар. Чижээ, «Россия», «Тес-Хем» совхозтар; «Коммунизмниң хереди», «Хадын» колхозтар машиналарны аштаваан, хирлиг олчаанга септелгеге кирип турар. Оон түнелинде, тракторларны адырып турар мастерскаяларга үе, хирловурак аңдере төктүп калыр.

«

КҮШ-АЖЫЛЧЫ ЧАА-ЧАА ЧЕДИИШКИННЕРЖЕ

(Төнчүүү. Эгеди 1-ги арыда).

1974 чылдың планында РСФСР-ниң улус ажыл-агыйының бүгү адырларын улам хөгжүдерин көрген. Планның көргүзүдлери улуг-даа болза боттанып болур. Ынчангаш планда айытмыгган онаалдаларны долдур болгаш ажыр күүседирни бүгү чурттуң экономиказын улам хөгжүдеринге улуг салыышкынны кииреринге идиглиг болур.

Республиканың ажылчы чоннары чылдың эгезинден тура эки темпиин алган, 1974 чылдың январь айының планын чедиишкинниг күүсеткен. Үлетнүр бүдүрүлгезиниң хемчээли эрткен чылдың январьда турганы-биле деңнээрге, оон 9,4 хуу улгаткан. Оон хемчээли бүдүн 1974 чылдың планында 7 хуу улгаттырарын көрүп турар.

Н. К. Байбаков делегей бүлүдалының айтыргыларынга доктаавааш, бистиң чурттуң ленинчи даштыкы политиказын боттандырып чорударынга СЭКП ТК-ниң Чиигине секретары эш Л. И. Брежнев үнелеп четпес шылгаранган салыышкынны киирип турарын демдеглээн. Тайбыңның эргежилы даш оон мөгет чок, улуг чаагай ажыл-чорудулгазы даш оон адын бүгү делегейде ханы өөрүп четтиришкин-биле адаш турар.

Совет Эвилелиниң, социалистиг өске-даа чурттарның хүүненнишкиннери делегейде дүшкүүрлүг чоруктун чаварлыышкынны улам быжыглаарыныг, чаварлыышкынны делегейниң бүгү-ле диютеринге болгаш районнарынга вептерединг утлаттыр.

Совет кижилер чогум-ва оон үжурунда СЭКП Төп Комитединиң, СЭКП ТК-ниң Политбюроазунуң, Леонид Ильич Брежневтиң бодунуң бистиң чуртка коммунистиг туругзуушукунга таарымчалыг байдалдарны тургузаарынче, тайбыңны быжыглаарынче, бүгү улустарның хостуг болгаш хамаарыышпас чоруун камгалаарынче утлаган идепкейлиг, чайгылыш чок ажыл чорудулгазын нанн-биле деткип турар.

Россия Федерациязының чедиишкинмери ССРЭ-ниң бүгү улустарының чедиишкиннериби-биле тудуп хөдөөлыг. ССРЭ-ниң болгаш эвилелдешкен бүгү республикаларның чедиишкинниг хөгжүлдезиин аңы дуима ёзулүг найыралы, социалистиг интернационализм хандырып турар деп, Н. К. Байбаков демдеглээн. Беш чыл планының онаалдаларын хуусаазындан эрте күүседирип даш социалистиг чарыштыг республиканың ажылчы чоннары ам-даа улам калбартыр даазырынге идегелдиг ол илерекеткен.

Чөвүлел хураалдың киржикчилери диниттиг адын часкап турда, СЭКП-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ниң Кызыл тугун Россия Федерациязының төлөлекчилериниг Н. К. Байбаков тывыскан.

• • •

СЭКП ТК-ниң Чиигине секретары эш Леонид Ильич Брежневтиң Россия Федерациязының ажыл-ишчилеринге чедиргең байырын бистер, бо хуралдың киржикчилери, ханы сеткил ханыышкын-биле хүлээп алдывыс деп, СЭКП-ниң МХК-ниң секретары Л. И. Греков чугаалаан.

СЭКП ТК-ниң декабрь (1973 ч.) Пленумунуң шиитпирин база ол Плену**мта** СЭКП ТК-ниң Чиигине секретары эш Л. И. Брежневтиң доклады дээш Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжының дугайында СЭКП ТК-ниң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ниң докталы чарыштыг улам бедик көдүрүп, шиитилел бүдүрүлгезиниң ажыктыын, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедиирикче киичээнгейни утландырып турарын, мен, ажылчы кижи, демдеглексеп тур мен деп, Ю. П. Черепов демдеглээн.

Бистиң партиявыстың ленинчи Төп Комитединиң, оон Политбюроазунуң болгаш Леонид Ильич Брежневтиң бодунуң чорудуп турары идепкейлиг, чайгылыш чок болгаш чүткүүдүр шиитки болгаш даштыкы политиказын эң-не ийин-биле деткип турар бис деп, Фурмановтуң № 2 пос-таавы фабриказының аргыкчызы, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Е. Г. Амосова бодунуң саналыңга чугаалаан. Бистиң дээримис арыг болуп, бистиң уругларывыс мыжым удуп, бистер тайбың ажылдан туварывыска орус ёзу-биле, улуу-биле четтиримис деп, үректиң ханызындан чугаалаксаар-дыр мен.

Чер үттээр ажылдар таазы-биле Нижневартовскиде эргелелдиг үттөшкин мастери, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Г. И. Ленин бодуунуң коллективиниң чедиишкиннерин болгаш планнарын чугаалаан. Ол бригада эрткен чылдың ноябрьның төнчүүнде тоску беш чыл планының сөөлгү метрлерин үттеп дооскан. Коллектив бо чылын 100 мун метр черни үттээн, 34 скважинаны тударын, а беш чылдың эрткен үйн чылының дургузаында база бир беш чылдың даалгазын күүседирип шиитпирлээн.

Оон соонда Ростов облкүүсконмунуң даргазы С. Н. Сабанеев санаал берген. Төрээн чурттуң улам ынайгы чечектелиишкиннинге, делегей байдалы чогумчударынче угланган партияның XXIV съездизиниң шиитпирлерин ийин-биле үүлдүтүнүмүшаан база бүгү тала-биле деткивишаан, совет кижилер тоску беш чылды хуусаа бетинде доозар даш шиитпирливиби-биле демисежин турар деп, ол чугаалаан. Социалистиг күрүненин даштыкы политиказының

БҮДҮРҮЛГЕ-БИЛЕ ХАРЫЛЗААНЫ БЫЖЫГЛААР

Республиканың библиотека ажылдакчылары кодээ ажыл-агый литературазыны пропагандалазарыныче оиза кичээнгейни салып турар. Кодээнің ажылиичилери тоску беш чылдың планныг даалгаларын күүседир дээш шудургу ажылдан турарлар. Тоску беш чылдың шинтпирлиг үшкү чылында кодээ ишчилериниң чедиишкинлери кымга-дээ өөрүнчүт. Кодээ библиотекалар бо талазы-биле өөрүн эвес үлүг-хуулгын киирген дээрзин айтыры артык эвес.

Кодээ ишчилериниң ортаазынга массалыг маргылдаалар эрткен. Аңаа-чүү муң ажыг кижи киришкен болган оларның 800 хирези ГТО-ның нормаларын күүсеткен. 2100 спортчу ГТО-ның нормаларын долузу-биле дүжээрген. Кыпкы спартакиаданың хаак маргылдаалазынга 24 коллективтиң спортчулары киргиин турар — деп, СЭКП Кызыл хоорлкомунуң пайгы секретары, спартакиада эрттиреринің оргкомитединиң даргазы С. М. Кудажы чугаалаашқы, хаакчыларга бүйүр чедирип, чедиишкинни күүзээн.

Совет Эвилелиниң гимнизи чаңгыланып турда, командаларның капитаннары спартакиаданың түгүн кедүрүү үндүрген. Оон-биле кыпкы спартакиаданың хаак талазы-биле маргылдаалары эгелээн. Ийи аңы хаак оруунга баштайты хүнде 3, 5, 10 км дистанцияларга чарыш болган.

Маргылдаашқы киржикчилерин хар-бээри аайы-биле ийи бөлүкке үскен. Биргі бөлүкке өөредилге черлериниң командалары, ийиги бөлүкке үдеткүр бүдүрүге болган черлериниң командалары киргеп.

Биргі бөлүкке 5 километрге болган херээжеңнер чарыжында улус өөредилге кылдыныңниң төлээлеклерин Э. Крыцина (шагы — 19.32 мин) биле Л. Кужеңова (шагы — 20.12 мин.) болган башкы институдүнүң студентизи З. Козина (шагы—20.57 мин.) олар мурнап келген. Ол-ла дистанцияга уруглардан башкы институдүнүң студентизи В. Северина биле О. Веденкова, шериг кезээниң хаакчызы Л. Сафронова олар ишиктелирлер болган.

Ийиги бөлүкке чарышкан херээжеңнерден эң эки түңнеледи — 25 мин. 52 секундазы геолог М. Формова көргүскен. Оон эки М. Черепанова ийиги черде, Кызыл садыгның ажылдакчызы Л. Зубкова үшкү черде болган.

Чыылганнарның соңуургалың үш километрге чарышкан 40 хар аңнан херээжең спортчулар хаара туткан. Наазы-хары үлгаткан-даа болза, олар хаакка маңнап турда, аңаык кыстардан дудак чок болган. Кодээ ажылдың техникумунуң башкызы Лилия Михайловна Соколова ол дистанцияны 18 минута 45 секунда аштанде эрткен, а № 3 профтехучилище башкызы Светлана Ондаронва Чамырын оон үүле 20 секунда озалдан келген. Политехникумнуң башкызы М. Кочнева ол дистанциины 20 мин. 18 секундада маңнаан.

Ийиги болүктүң хоочун херээжеңнериден Тывашы геология-шинчилел экспедициязының химик-техниги Людмила Михайловна Коренкова 3 километрия 18 минута 15 секундада чиигі-биле маңнаанын улус кайгаан. Ийиги, үшкү черге ресомнеленгиң эмчизи Л. Бондаренко биле медсестра Л. Гаязова олар үнгеп.

Баштайгы хүнде херээжеңнер маргылдаазы оон-биле доозулган.

Эр улустуң 10 километрге болган чарыжында мурнунда-ла сураглыг Н. Санников, Н. Григорьев болгаш Ю. Зыраковтан оске чаа хаакчылар илереэзин. Олар дес дараазалыг биргі-ийиги-үшкү черни алган. Ооңдардан ол-ла дистанцияга И. Чертов (шериг кезээ), И. Чуруто (хүүда маңнаан, Улуг-Хем райондан), С. Пономарев (педучилище) эки түңнедиг болган. Бүдүрүге коллективтеринден ол дистанцияны геологтар Д. Митинский биле В. Кончаров ийи эң дүргеп эрткен.

Дараазында хүнде эр болган херээжең хаакчыларның эстафетазы болган. 4х5-тиң эр улус эстафетазынга тиилелгеп педучилище биле геологтар 4 тиилеу алган, 4х3-түң херээжеңнер эстафетазынга база-ла педучилищениң хаакчылары тиилээн. Уругар болган ооңдарның ол-ла дистанцияга уругларган башкы институдүнүң студентизи З. Козина (шагы—20.57 мин.) олар мурнап келген. Ол-ла дистанцияга уругладан башкы институдүнүң студентизи В. Северина биле О. Веденкова, шериг кезээниң хаакчызы Л. Сафровова олар тиилекчилер болган.

Ийиги болүкке чарышкан херээжеңнерден эң эки түңнеледи — 25 мин. 52 секундазы геолог М. Формова көргүскен. Оон эки М. Черепанова ийиги черде, Кызыл садыгның ажылдакчызы Л. Зубкова үшкү черде болган.

Чыылганнарның соңуургалың үш километрге чарышкан 40 хар аңнан херээжеңнер спортчулар хаара туткан. Наазы-хары үлгаткан-даа болза, олар хаакка маңнап турда, аңаык кыстардан дудак чок болган. Кодээ ажылдың техникумунуң башкызы Лилия Михайловна Соколова ол дистанцияны 18 минута

Специалистерге ном бээр, ол ышкаш кодээ ажыл-агый ажылдакчыларына ном дөлгелгелери организастаар талазы-биле эвээш эвес ажылдар ыдыынган. «Кыргызда—туула кампания», «Малчыннар силгере», «Кодээ ажыл-агый—беш чылдың шалынчы фронтузу», «Бистиң кыйгырыывыс — бедик дүжүт» дээш өскеда-даа делгелгелерни үстүнде аданымыс районнарның библиотека ажылдакчыларын чорудуп келгеннер.

Район библиотекалары хөй-ниити көрүүлелерни эрттирип турган. «Тускай эртемнитер сүмелеп тур» деп темалыг делгелгелерни Каа-Хем районга чорултаан. Барыын-Хемчиктиң библиотеказары «Кодээ ажыл-агый талазы-биле чаа домнар» деп көрүүлелерни организастаан. Ында «Экономика болгаш бис». «Саанчылар-га», «Зоотехникке болгаш мал эмчизинге» деп адырлар киргіп турар.

Тандының Элегес, Бии-Хемниң Өөк болгаш өскеда-даа кодээ библиотекалар дүжүт ажаалдазының үезинде политмассалыг ажылдарга ол идепкейлиг киржип турганнар.

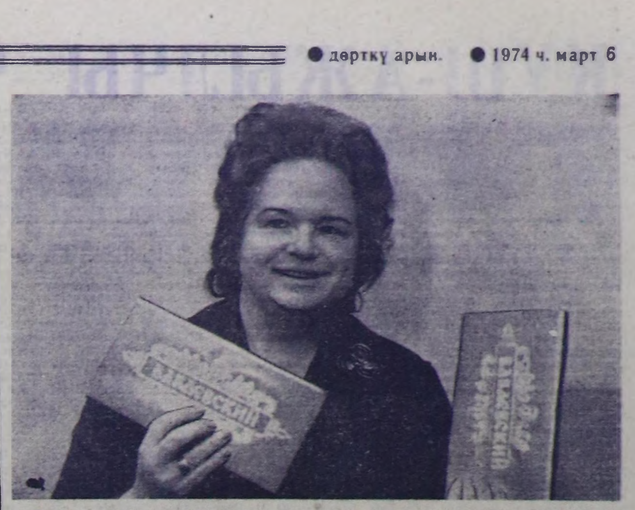
Чөөн-Хемчиктиң Алдан-Маадыр библиотеказы «Кодээ ажыл-агыйда КЭО», Улуг-Хемниң Чодураа библиотеказы «Тараа болгаш машина» дээш өске-даа янзы-бүрү темаларга доочулаларны чорудуп келген.

Каникала чурумунга, күш-ажылды организастаарында дээш өске-даа темаларга көжүп чоруур делгелгелерни Тандының, Чөөн-Хемчиктиң, Улуг-Хемниң дээре ажылдыг библиотекалары чорудуп турган. «Тараның остүрген холдарга мактал» деп кежөөлер чамдык кодээ библиотекаларга эрткен. Ол ышкаш бүдүрүлгениң мурнавчылары-биле ужуражылгалар удаа-дараа боолгаш турар.

Кодээ ажыл-агый билигдерин пропагандалаар ажылды чөр-черде ам-даа кошкак чорудуп турарын айтып аңаар. Чамдык кодээ библиотекалар бо ажылды чүгле кожер библиотекаларны сезонныг ажылдар үезинде организастаан чорудары-биле кыызгаарлап турары ыяш эвес. Бүдүрүгеле-биле харылзаанны быжыглаарда доктаамал ажылдарны чүгле.

Бай-Тайга, Монгун-Тайга, Тожу болгаш өске-даа чамдык райониарның библиотекаларында үстүнде ажыл кончуг кошкак тургустуган. Соруглга түл дээрге тоску беш чылдың тодарадыкчы дөрткү чылында кодээ ажыл-агый билигдерин пропагандалаар ажылды чөр болганга калбарыпты болур. Райониуң азы колхозтуң, совхозтуң муруунда сайдынган планныг соруглаларны күүседири библиотека ажылдакчыларының бүдүрүлге-биле харылзаанны улам быжыглаашындан база үлүг-биле тамаржыр.

Т. ЛЮНДУП,
А. С. Пушкин аттыг республика библиотеказының эртем-методиттиг салбырының үлүг библиотекары.

Чуртта эң улуг дээш Бабаев аттыг көндитер фабриказының директору Галина Алексеевна Уточкина — экономист эртемниг. Ол фабрика хонуута-ла 225 тонна ам-даанныг аъш-чемнин кылып үндүрүп турар.

ЧУРУКТА: Г. А. Уточкина.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

СПОРТ ❁ СПОРТ ❁ СПОРТ ❁ СПОРТ ❁ СПОРТ ❁ СПОРТ ❁ СПОРТ

Спартакиада чоруп тур

Эрткен дыштанып хүнниң-де Кызылга яжы-бүрү спортчу маргылдаалар болган. Хөлүүм-пиин театрының «Аңгы-төвүү дээштә» дээш хостуг хүрешке маргылдаа, шыдыраа клубунуң хоорайның биргі черн дээш командалар аразында салыглар, хаак баалдарынга салгуг-үстүшкинниер болган эске-даа спортчу маргылдаалар база эрткеннер. Оон бир улуг кезээ — спорттуң кыпкы хевирлеринге хоорай спартакиадазының эрткени болдур.

Частың баштайгы аңнын баштайты хүнүнде хүн караа чыыш, харын-даа оруукка хар эриң эгелеп турар магалыг хүнде спартакиадының хаак маргылдаазары Хөрбис лавига эгелээн. Оон улуг маргылдаага хөй-хөй коллективтерниң эң шилиидек командалары киришкени — спартакиадының массалыг болганын бадытканын. Аңаа чүге аныяк спортчулар эвес, хүрээ 40 хар ажыг пазының хоочуннар база маңнаан. Нииттиин-биле 400 ажыг эр, хереэжеңнер хаакчылар боттарының күжүн шенеткен. Оон дээрге, өөредилге черлериниң, күш-ажылчы коллективтериниң, шериг тарнизонуунуң командирлериниң хаакчылары да эрттиреринің оргкомитединиң даргазы С. М. Кудажы чугаалаашқы, хаакчыларга бүйүр чедирип, чедиишкинни күүзээн.

Совет Эвилелиниң гимнизи чаңгыланып турда, командаларның капитаннары спартакиаданың түгүн кедүрүү үндүрген. Оон-биле кыпкы спартакиадының хаак талазы-биле маргылдаалары доозулган.

Ийиги болүкке чарышкан хереэжеңнерден эң эки түңнеледи — 25 мин. 52 секундазы геолог М. Формова көргүскен. Оон эки М. Черепанова ийиги черде, Кызыл садыгның ажылдакчызы Л. Зубкова үшкү черде болган.

Чыылганнарның соңуургалың үш километрге чарышкан 40 хар аңнан хереэжеңнер спортчулар хаара туткан. Наазы-хары үлгаткан-даа болза, олар хаакка маңнап турда, аңаык кыстардан дудак чок болган. Кодээ ажылдың техникумунуң башкызы Лилия Михайловна Соколова ол дистанцияны 18 минута

Хоорай спартакиадазынга хоккей болгаш хаак чарыжынга катай биргі черни өөредилге черлериниң политехникумнуң командазы, бүдүрүлге коллективтеридиең № 1 АТБ-ниң командазы алган. Ийиги, үшкү черге биргі болүктең кедүр ажылдың техникумунуң, педучилищениң, ийиги болүктең геология экспедициязы болган Коммуналь-чуртталга ажыл-агый министерствозунуң АТБ-зының командалары үнген.

Хоорай спартакиадазы организастаар, бедик деннелге эрткен. Оңу оргкомитет, хоорспорткомитет эки организастаан.

О. ИРГИТ.

ЧУРУКТАРДА: № 1 АТБ-ниң командазының төлээлекчиан В. Мякишевке кубокту тыпсып турары. Биргі болүкке тиилекчи болган педучилищениң командазы.
А. СОДУНАМНЫҢ фотолары.

ЧҮГЛЕ СОВЕТ ГРОССМЕЙСТЕРЛЕР АРТКАН

Делегейниң шыдыраа ова-дайын чаалап алырыга кордадыг сес кижиниг дерт бөлүк кылдыр ойнаан баштайгы маргылдаазары доозулган. Борис Спасский—Роберт Бирн—3:0; Анатолий Карпов — Лев Полугаевский — 3:0; Виктор Корчной—Зуирике-Коста Мекинг—3:1; Тигран Петросян—Лайош Портиш—3:2 кылдыр ойнагылаан. Делегейниң шыдыраа федерациязының (ФИДЕ) доктаатканы он алды салыглар кайыдаа маргылдаалараа чедир ажыглаттынмайн баргаи. Пуэрто-Рикоунуң кол хоорайы — Сан-Хуанта Спасский — алды, Москваға А. Карповка —сес салыглар «четчир болган». Отасте доор америк хоорайга сурагшы. Н. Санников, Н. Григорьев болгаш Ю. Зыраковтан оске чаа хаакчылар илереэзин. Олар дес дараазалыгды биргі-ийиги-үшкү черни алган. Ооңдардан ол-ла дистанцияга И. Чертов (шериг кезээ), И. Чуруто (хүүда маңнаан, Улуг-Хем райондан), С. Пономарев (педучилище) эки түңнедиг болган. Бүдүрүлге коллективтеринден ол дистанцияны геологтар Д. Митинский биле В. Кончаров ийи эң дүргеп эрткен.

Маргылдаалараа «оңнүң айтырыы» канчаар-даа аажок ужур-дузалыг. Эрткен демиселдерге ак-биле ойнаан гроссмейстерлер 14:1 кылдыр ойнаан, кижи дыынан көрбээн түңнелдиг болган! Ынчаарга оиза чүве чүл дээрге, ойнаан салыларыны сайгарып коорге, «як тала эгелээн, удуп алыр» дээр чаңчыл апаргаи чүгаа-ныыр шуут-ла бадыткаттынмайн чүрары-дыр: кара тала ойнап, кижи дыынан көрбээн түңнелдиг болган! Ынчаарга оиза чүве чүл дээрге, ойнаан салыларыны сайгарып коорге, «як тала эгелээн, удуп алыр» дээр чаңчыл апаргаи чүгаа-ныыр шуут-ла бадыткаттынмайн чүрары-дыр: кара тала ойнап, кижи дыынан көрбээн түңнелдиг болган ол Полугаевскийниң хүлээп турган чаа-чаа соруглазарыны салып, оңу уже-биле болгаинчок-ла кыызгаап турган.

Маргылдаалараа «оңнүң айтырыы» канчаар-даа аажок ужур-дузалыг. Эрткен демиселдерге ак-биле ойнаан гроссмейстерлер 14:1 кылдыр ойнаан, кижи дыынан көрбээн түңнелдиг болган! Ынчаарга оиза чүве чүл дээрге, ойнаан салыларыны сайгарып коорге, «як тала эгелээн, удуп алыр» дээр чаңчыл апаргаи чүгаа-ныыр шуут-ла бадыткаттынмайн чүрары-дыр: кара тала ойнап

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 56 (9431) | Четверг, март 7, 1974 чыл | 1925 чыдда үдезилеттингеи. | Өртээ 2 коп.

Л. И. БРЕЖНЕВ АКШ-ТЫҢ ЭЛЧИНИН ХҮЛЭЭП АЛГАН

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Чиигине секретары Л. И. Брежнев март 5-те Американың Каттышкан Штаттарының чаа элчини У. Стесселди Кремльге хүлээп алган.

Боттуг байдалга боол эрткен беседаның үезинде Совет Эвилели биле Американың Каттышкан Штаттарының аразында харылзааларның айтырыгларын болгаш ийи чурттуң аразынга чедип алдынган дугуржулгаларның болгаш дугуржуушкуннарның негелделериңге дүүштүр ындыг харылзааларны моон-даа соңгаар улам хөгжүдүп, калбартырының айтырыгларын база чугаалажып көрген. Ол ышкаш делегей байдалының дугайында чамдык айтырыгларны база көрген.

ШАҢНАЛДАРНЫ ТЫВЫСКАНЫ

Дүүн Тыва респотребсоюзтуң клубунга 1973 чылдың планнарын болгаш социалистиг хүзээлелерин доллур болгаш ажыр күүседириңге чедиишкиннери дээш шаңнаткан күрүне садыының болгаш хереглекчилер кооперациязының бүдүрүлелериниң балык ажылдакчыларынга ССРЭ-ниң орденнери болгаш медальдарын тывыскан.

Ох аорүшкүүр болуушкунга тураскаатканда хуралга респотребсоюзтуң болгаш Садыг министерствозунуң коллективтериниң ажылдакчылары чыгыын келген.

Бедик кодуруүүшкүнге болуп эрткен байырлыг хуралга шаңнатканнарга чазактың дээди шаңналдарын СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары Г. Ч. Ширшин тывыскан.

Бир дутаарында Күш-ажылдың Кызыл Тугу орденнерин Кызыл-садыгның улуг садыжызы Пелагея Борисовна Быкова биле Чоон-Хемчик райпонуң даргазы Доока Натыт-ович Сат олларга тывыскан. «Хүндүлелдиң демдээ» орденнерин Барыын-Хемчик райпонуң столоваязының повары Мария Кирилловна Дворкова, Үдүт-Хем райпонуң кол бухгалтери Мария Александровна Дрокина, Кызылдың столоваялар болгаш рестораннар трестиниң повары Анна Артемовна Смирнова олар алган.

Хереглекчилер кооперациязының болгаш күрүне садының еске-даа ажылдакчыларынга «Күш-ажылчы эрес-маадырлыг чорук дээш», «Күш-ажылчы шылгарал дээш» медальдарны база тывыскан.

Эш Г. Ч. Ширшин бедик шаңналдар дээш шаңнатканнарга байыр чедиргеш, тоску беш чылдың даалгаларын хуусаа бетинде күүседириниң хөрээнге, бистиң Төрээн чуртувустуң экономиктиг күүч-шыдалын быжыглаарының болгаш улустуң чаагай чоруун улам экижидериниң херээнге төлептиг салыышкының моон соңгаар-даа кипереин, эки кадыкшылды болгаш өг-бүле бүрүзүнге чаагай аас-кежиктиг олларга күзээн.

Шаңнатканнар олардың ажыл-ижин бедик-биле үнелээниңге чүректиң ханызындан өөрүп четтиргенин Коммунистиг партинга, Совет чазакка илереткеннер.

* * *

1973 чылдың планын болгаш алган социалистиг хүзээлелерин доллур база ажыр күүседириңге чедип алган чедиишкиннери дээш эът база сүт бүдүрүлелериниң ажылдакчыларынга шаңналдарны СЭКП Тыва обкомунуң ийи секретары В. Н. Филиппов байырлаадыт байдалга тывыскан.

Күш-ажылдың Кызыл Тугу орденнери Кызылда эът комбинадының ажылчыны Калдар-оол Ооржаковна Мөңделеге, «Хүндүлелдиң демдээ» орденни Кызылда эът комбинадының ажылчыны Елена Михайловна Зыряновага, Тываның сүт комбинадының ажылчыны Нина Алексеевна Игольниковага тывыскан.

Эш В. Н. Филиппов бедик шаңналдар дээш шаңнатканнарга чүректиң ханызындан байыр чедиргеш, коммунистиг тургузуушкунуңу планнарын боттандырып чорударынга улуг-улуг чедиишкиннерни, аас-кежиктиң, эки кадыкшылды оларга күзээн.

Шаңнатканнар партинга, Совет чазакка бедик шаңналдар дээш сетиилиниң ханызындан өөрүп четтиргенин илередип, моон соңгаар-даа шалыпчы ажылдарын хүзээгеннеер.

* * *

Тоску беш чылдың шинтпирлиг чылында планнарын болгаш социалистиг хүзээлелерин доллур база ажыр күүседириңге чедип алган чедиишкиннери дээш чоонуң амыдырал хандырылга ажылдакчыларынга орденнерни болгаш медальдарны тывыскан.

Шаңналдарны байырлаадыт байдалга СЭКП Тыва обкомунуң бюро кежигүнү, облпрофсөвүлелдиң даргазы Т. Ч. Норбу тывыскан.

Бир дутаарында бедик шаңналды — Күш-ажылдың Кызыл Тугу орденни чоонуң Кызыл хоорайда амыдырал хандырылга комбинадының парикмахери Гүльна Нагимуловна Баталмкова алган. Дараазында чоонуң амыдырал хандырылгазының Эрээңде участогунуң быжыглыкчызы Ина Хередовна Декшин-оолга «Хүндүлелдиң демдээ» орденни, чоонуң Ак-Довуракта амыдырал хандырылга комбинадының быжыглыкчызы Шой Сотпаевна Даваакайга «Күш-ажылчы эрес-маадырлыг чорук дээш» медальды, чоонуң Кызылда амыдырал хандырылга комбинадының шак сетиткичиэи Алексей Дмитриевич Лутаниге «Күш-ажылчы шылгарал дээш» медальды тывыскан.

Делегейниң херээженнер хүнү — март 8-ке уткуштур

БЕДИК ШАҢНАЛ-БИЛЕ, ЭШТЕР

Бүгү делегейниң херээженнериниң чырык чаагай байырлалы—Март 8-тиң бүдүүзүнде Совет чазактың хавыяалары-биле шаңнатканы оларга ийи дакпыр байырлал болган. Олар эрткен шинтпирлиг чылда күш-ажылчы чедиишкиннери дээш ынчаар демдеглеткен. Оларның үгле үжү бо-дур:

Абак Мунзуковна **ХОВАЛЫГ** (үстүнде) алгы заводунуң хоочун ажылчыннарының бирээзи, кидис ыдык кылыр цехтиң дүк-салыкчызы, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы. Ам ол Күш-ажылдың Кызыл Тугу орденниң эдилекчизи болган.

Тыгаа Сояновна **ШИМЕК** Кызылда дараныла кой-бинадының дараныкчы-моторизи, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы. «Күш-ажылчы шылгарал дээш» медаль-биле шаңнатканын таварыштыр дүүн чаа-ла өөрү байыр чедирип, хөй чыл кады ажылдап турар эжиниң өөрүшкүзүн үлешкеннер.

Валентина Мартемьяновна **АКУЛОВА**, ол-ла комбинаттың быжыкчы мастери, бүдүрүлгенни хоочунарының бирээзи, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы. Коммунист Акулова амгы үеде тоску беш чылдың сөөлгү чылы—1975 чылдың июль айның үлүүнде ажылдап турар. Бодунуң кызымаккай күш-ажылы дээш Валентина Мартемьяновна ВЛКСМ Төп Комитединиң Хүндүлел бижии болгаш социалистиг чарыштың тнилекчизиниң диплому-биле, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнадып келген. Шинтпирлиг үшкү чылда дараныкчының чүткүлдүг күш-ажылын Совет чазак «Хүндүлелдиң демдээ» орден-биле демдеглээн.

О. НАМЧЫЛАК.
«Шынның» тускай корр.
А. СОДУНАМНЫҢ фотолары.

БИСТИҢ РЕСПУБЛИКАНЫҢ КҮШ-АЖЫЛЧЫ ХҮННЕРИ

ГЕКТАРДАН-НА 13 ЦЕНТНЕРНИ

Эрткен неделяның төвүзүнде Бии-Хем районда «Кызыл тараачын» совхозтуң кызыынга оон ажылчыннары, механизаторлары, инженер-техниктиг ажылдакчылары доллур чыгыын келген. Ында болган шинги хуралга Казах ССР-ниң, Белорус ССР-ниң болгаш Ростов областың колхозтарының, совхозтарының, «Сельхозтехника» каттыжышкыннарының механизаторларының социалистиг хүзээлелерин чугаалажып, ийи-биле деткээнер. Совхозтуң механизаторлары бар аргаларын саналп көргеш, март 15-ке чедир ажыл-агыйның бүгү тракторларының, а 20-де — кожуг машиналарының сентелгезин доозарын хүзээгеннеер.

Кодээ ажыл-агый машиналарын эки шынарлыг сентеп, белеп болган машина бүрүзүнге магадылал паспортун тывыскан турарын чугулаган чугаалажыпкан. Часкы тарылга эргээзиниге чедир 8 комбайнның кайнтал сентелгезин кылыр.

Районда база бир тараалаң ажыл-агыйларының бирээзи — Бии-Хем райкомунуң херээженнер ортузунга ажыл чорудар кылдыының эргелекчизи М. Т. Комбуй болгаш Кызылдың пассажирлер АТБ-зиниң чолаачызы М. Ш. Сыончаан олар кирип турар.

КУРСТАРНЫ АЖЫТКАН

Чөөн-Хемчик районда «Сүт-Хөл» совхозтуң директизизы, парткому болгаш ажылчын комитеди механизатор мергежилиниге чаа-чаа кижилерни өөредип алырынче чыл бүрү кичээнгей салып келген. Ындыг болбас арга чок. Ажыл-агыйга чаа техника чыл санында немежин турар. Ол техниканы бүрүн күүчүү-биле бүдүрүкчүлүг ажыглаар апаар. Оон аңгыда тракторларны, комбайннарны ийи золчет-биле ажылдадыр төлээде, хөй санныг механизаторлар негеттинер.

Совхозтуң директизизы бо чылын 30 кижини чолаачылар, 30 кижини тракторист-машинистер курузунга өөредирин, ам ажылдап турар трактористерниң, чолаачыларның класын бедидер курстарны база ажыдарын планнаан. Ол планны ёзугаар тракторист-машинистерни өөредиргенин совхозтуң салбырларында органнизастаан. Үшкү класстың чолаачыларын белеткээр курсту Сут-Аксында ажыткан. Ында ам 40 кижи өөренип турар. Ол курстуң дыңнакчыларынга таарымчалыг делгем өрээлэп тускайлап бергеп. Кергүзүт пособиези-биле хандырган. Дыңнакчыларны шырак бидиргит инженер-техниктиг ажылдакчылар башкылап турар.

Ол ышкаш салбырларда механизаторлар курстары база ажылдап турар.

Б. САТ,
хөй-шинти автоинспектор.

АНЫЯАНДАН МАЛЧЫННАР

Салчак Дамба он чыл мурнунда шериг албанындан халаткаш, бодунуң төрээн колхозу «Кара-Хөлге» оон чаңыс келгеш, малчын болур күзелин илереткен. Колхоз башкаар чери оон дилээн хандырган. Хып дээш аныяк эр ынчаар малчын апарган. Баштай Куна-Аскыр сүт-бараан фермазынга инек кадарып турган. Оон бээр-ле мал ажылындан үнмээн.

Ферманга үш чыл ажыр ажылдап чорда, Дамбаның болгаш оон кадайы Долаттаанаың ажылга кежээ, кызы-маан, ак сеткиндиин көргеш, колхоз башкаар чери оларны хой кадарарыынче шилчиткен. Ол ажылга олар чаңчылгыя, чыл бүрүде улам бедик сайгуудулерни чедип ап келген. Дамбаларның хой кадарарынга мергежин өөредиргиге колхозтуң хоочун, дуржулгалыг хойжуларының бирээзи Иргит Балчый, Хертек Сагды олар дузалаан.

Чедп чыл эрткен. Салчак Дамба колхозтуң мурнакчы хойжуларының бирээзи. Ол хой кадарып келгенинин чыл бүрүзүнде 100 хойга онааштыр 98-тен өрү хураганы ап турган. 1973 чылда Салчак Дамба 100-тен 98 хураганны, хой бүрүзүнден 1,8 кг дүктү алган, кодан хоюнга чиртирп-биле 20 төнна сүтеиин бозу белеткээн.

Мурнакчы хойжу бо годарадыкчы 1974 чылда СЭКП ТК-ниң партинга, совет улуска Кыйгырыынга сорук киргеш, бедиткен хүзээлгеин албытаан, күжениишкиниг ажылдап турар. Оон кодан хою хур. Ам 217 хой оолдаан, хураганнар менди доругуп турар.

А. АДЫГБАЙ.

Чербижилер бирги черде

Тудут ыяжы белеткээриниң шалыпчы айларының бирээзи январьда Улут-Хем ыяш үлетпүр ажыл-агый чери продукция сайгарыгазының онаалдазын чедир күүсетпейн барган. Тодарадыкчы чылдың ийиги айында ол хожудаашкыны болдурбас дээш коллектив чүткүлдүг ажылдаан. Февральда продукция сайгарарының планын ыяш үлетпүр ажыл-агый черинин ажыл-ишчилери 111,7 хуу, иинги продукция бүдүрер планын 114,3 хуу күүсеткен.

Продукция сайгарар планны күүседириниге кыпкы үеде дилиг материалдары улуг рольдуг. Ынчангаш ол талазы-биле бердинген онаалданы 106,5 хуу боттандыргаш, ыяш кезии белеткээр пунктуларының ажылдакчылары база-да мурнундагы дег чидиишкиниг ажылдаан—олар тудут ыяжын кескеш, үндүр сөөртүр планын 103,5 хуу күүседип шылдан.

Улуг-Хем ыяш үлетпүр ажыл-агый черинің культура-амыдырал барааннарын бүдүрер талазы-биле онаалданы ажыр күүседин турар апарганы өөрүнүт. Февраль айның ыңдыг онаалдазын бүдүрүлге 103,2 хуу күүсеткен.

Ыяш белеткелиинде күш-ажылчы чедиишкиннер азаан көскүзээн. Тудут ыяжын ужуруп белеткээш, түдүрүп чорудар чергелеринге чыын тургузар талазы-биле пунктуларының аразында социалистиг чарышка эрткен айның түнеддерии сайгаар Чербижиң ыяш белеткээр пунктузу тиилекчи болуп шыпгарган. Февраль айда ол коллектив план сайгаар 6000 кубометр ыяшты белеткээр планның тургаш, херек кырында 7740 кубометрни үндүр сөөрткен. Дилиг материалдарын ай дургузунда 800 кубометрни белеткээр тургаш, оон 54 кубометрни хойну белеткеп, базала мурнай берген. Ол ыяш белеткээр пунктунуң ажыл-ишчилери февральда барааннаг продукция бүдүрер планыг онаалдазын 108 хуу күүсеткен.

КОММУНИСТИГ СУББОТНИККЕ БЕЛЕТКЕЛ

КЫЗЫЛ. Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң үндезилекчизи В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнге аддар болдурган коммунистиг субботникти апрель 20-де эртиреп дутайында Москваның мурнакчы бүдүрүлгелериниң эргелекчи саналын Бии-Хем районда «Кызыл тараачын» совхозтуң ажыл-ишчилери бедик кедүрлүүшкүнүүт деткээнер. Совхоз төвүзүнге болган митингиге ында партком секретары Ф. Лебедев коммунистиг субботник дутайында чүве чугаалаан.

Совхоз төвүзүнден ангелээш, оон ырак, чоокта салбырларыг, фермаларыг — Хүт, Зөрбек, Билелиг, Кудук, Кудургуннда ол хүнүң бедик деңнелдиг, организастыг үткүүр болгаш субботникти эртиреп белеткеп ажылдарны эгелээн. Коммунистиг субботникке ажыл-агыйдан 700 ажыг кижи киржир. Ол хүнге баш бурунгаар эки белеткеннира-биле совхозтуң ажыл-ишчилери иинги районуң чоонуң социалистиг чарышка үлиттырганнар.

Ш. ВАСИЛЬЕВ.

ТУРАН. Ажылчы чоонуң башкызы болгаш баштыңчызы Владимир Ильич Ленинниң төрүттүнген хүнүнге аддар болдуруп, апрель 20-ни кызыл суббота хүнү болдурар дээш москвачыларның эгелекчи саналын Бии-Хем районда «Кызыл тараачын» совхозтуң ажыл-ишчилери бедик кедүрлүүшкүнүүт деткээнер. Совхоз төвүзүнге болган митингиге ында партком секретары Ф. Лебедев коммунистиг субботник дутайында чүве чугаалаан.

Совхоз төвүзүнден ангелээш, оон ырак, чоокта салбырлары, фермалары — Хүт, Зөрбек, Билелиг, Кудук, Кудургуннда ол хүнүң бедик деңнелдиг, организастыг үткүүр болгаш субботникти эртиреп белеткеп ажылдары эгелээн. Коммунистиг субботникке ажыл-агыйдан 700 ажыг кижи киржир. Ол хүнге баш бурунгаар эки белеткеннира-биле совхозтуң ажыл-ишчилери иинги районуң чоонуң социалистиг чарышка үлиттырганнар.

Ш. ВАСИЛЬЕВ.

ААЛДАП ЧОРУТКАН

Март 8-те моолдуң херээженнер организациязының 50 чылының байырлалынга киржирә-биле Тываның херээженнериниң делегациязы Уба-Нур аймакче аъттанып-кан. Олардың составында СЭКП Тыва обкомунуң партийзи организастыг кылдызының эргелекчизиниң оралакчызы А. А. Зайцева, СЭКП Бии-Хем райкомунуң херээженнер ортузунга ажыл чорудар кылдызының эргелекчизи М. Т. Комбуй болгаш Кызылдың пассажирлер АТБ-зиниң чолаачызы М. Ш. Сыончаан олар кирип турар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунда

Кремльге март 5-те Н. В. Подгорныйның даргалаашкыны-биле ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң залчетлиг хуралы болган.

Черни камгалаар болгаш чөптүт ажыглаар талазы-биле Украин ССР-ниң ажылчы чоннар депутаттарының Советтериниң ажылынын дуржулгазының дутайын бир дугаарында чугаалашкан. Украин ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы И. С. Грушеский дыңнадыг кылган.

Украин ССР-ниң тараажылары беш чылдың даалгаларын хуусаа бетинде күүседир дээш чарышпышаан, 1973 чылда 16 миллион гектар черниң гектар бүрүзүнден-не 29,1 центнер тараапы, оон иштинде кузуң чажар кыыл-тасты — 31,9 центнери болгаш 35,3 центнер кукуруза тараазын ажаап алган. Тараанның иинги чыыдазы 48,5 миллион төнна болган. Төрээн чурттуң шыгжамырынга 1 миллиард 70 миллион пуд тараапы ургап. Тарымал-тоорук, картофель, ногаалар, лён, виноград болгаш чер ажылының еске-даа продуктуларын, а ол ышкаш эът, сүт, чүүрга садыл алыр планнарны ажыр күүсеткен.

Черни ажыглаары, оон үүш-дүжүткүр чорууп бедидери — Коммунистиг партияның болгаш ажыл-агыйның хөлүдериниң талазы-биле комплекстиг программазының чугула кезээ болуп турарын Украинаның ажылчы чоннар депутаттарының Советтери эки билип, чер курлавырларын удам долу болгаш продуктулуг ажыглаарыынче утпаган чугула хемчегленнерни ап турарын ол хуралга демдеглээн.

Республиканың партия, совет болгаш ажыл-агый органнары кодээ ажыл-агыйга хамаарышпас хереглелге черни үндүрүп бээринииң айтырыгларынче улуг кичээнгейин үлаадырып турар. Черни мелиорастаар болгаш камгалаар, чер культуразын бедидер талазы-биле эргежок чугула хемчегленнерни боттандырып турар.

Донецк областа Ивановольскиниң кодээ, Красноторскиниң суур Советтеринин черни камгалаар демиселди күштелдирер, черниң чаа курлавырларын тып, шингээдип алыр талазы-биле эгелээшкинни улуг иештерелди алган. Черни камгалаарының, оон үүш-дүжүткүр чорууп бедидерииниң, чер Хоойлуунун сагыырының айтырыгларын Советтериниң сессияларынга, күүскомнарының болгаш доктаамал комиссияларының хуралдарынга, колхозчуларының болгаш совхозтар, ажылчыннаарының хуралдарынга доктаамал чугаалажып, көрүп турар.

Сөөлгү ийи чылда республиканга 170 муң гектар черни тып, шингээдип алган. Чыл санында-ла үлетпүр бүдүрүлгелериниң болгаш күрүнениң фондузумдан ажыглаага кирбейн турар 100-120 муң гектар черни кодээ ажыл-агыйның ажытталынга киирген.

Бо айтырыгны чугаалажырынга ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүннери В. В. Гришин, Г. С. Орлова, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының орлакчылары К. Ф. Ильяшенко, Т. К. Кулатов болгаш оскелер-даа киржип, чүве чугаалаан.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. В. Подгорный хуралга чүве чугаалаан.

Черни камгаларынга эргежок чугулаазын Н. В. Подгорный демдеглээш, Донецк областың Ивановольск кодээ болгаш Красноторск суур Советтериниң эгелээшкинин Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң чүүлдүтүнүүн көргенин чугаалаан.

Индустриалдыг Донбасстың депутаттары кейгамчык эгелээшкинни үндүргеп, черни камнаар, черниң чаа курлавырларын тып, ажыглаар талазы-биле оларның, кыйгырыы чер хоойлуунун боттандырарының бир чижээ, күрүне ужурдузалыг чүүл болуп. Бүгү эвилелдешкен республикаларның колхозтарының ажылчыннарын ол эгелээшкинге калбаа-биле хаара түттүнгеп турары эргежок чугула.

Бистиң чуртувустуң чер курлавыры кажан-даа төнмес дээр бодалдар ам-даа бар болгай. Ол ыңдыг эвес. Үлетпүр өзүлдезиниң, хоорай түлүүнүн хөгжүдээш кичээнгейге алыр болза, ол черде ыңдыг эвес.

Чер курлавырларын чөптүг ажыглаарының дутайында айтырыг — амгы үеде социал планнаашкының чугула хевирлериниң бирээзи болуп турар. Чогум-на оны барымдаалаш, черни камгалаар болгаш чөптүг ажыглаар талазы-биле ажылчы чоннар депутаттарының Советтериниң чаагай эгелээшкинни бедии-биле үнелээр ужурлуг бис.

Черни камнаш, камгалаар дутайында айтырыгларны дыка хөй чер-чер Советтериниң сессияларынга, колхозтарының болгаш совхозтар ажылчыннарының хуралдарынга чугаалашканың Н. В. Подгорный оон ынай демдеглээн. Бо айтырыг талазы-биле тускай шинтпирлерни республикаларның совет органнары хүлээп алган. Чижээ, черни камгалаар дутайында ажыктыг чугааларны эрткен чылын Азербайджанның Дээди Совединиң сессиязынга, Белоруссияның Дээди Совединиң Президиумунуң хуралынга кыскан. Ол айтырыгларны элээ-кат республикаларның Дээди Совединиң Советтериниң кодээ ажыл-агыйның болгаш бойдус камгалалының талазы-биле доктаамал комиссиялары чугаалашкан. Чер болганда-ла тодаргай хемчегленнерни боттандырып турар.

Бо ажылдың чамдык түнелдерин ам үндүрүп болур. Сөөлгү ийи чылда бистиң чуртувуска пинтизи-биле 1,5 миллион гектар ында чыткан черни тып, ажыглаан. Оон дыка хөй кезии дүжүттү берген.

Украинаның Советтериниң эгелээшкинни пентередириниге парлалганың ролюн Н. В. Подгорный демдеглээн. Барык ийи чыл дургузунда «Известияның» солуунун арыннарынга «Черни үнелеер болгаш камнаар дээш пинти эгелиг чаагаалары парлап келген. Украинаның Советтериниң дурзулгазын препагандалаарынга ССРЭ-ниң Улус ажыл-агый чедиишкиннериниң делегациязын эвээш эвес адыыдаы кылган. Эрткен чылдың эгээзинде УАЧД-ниң киржикчилери кыдыр 267 кодээ болган суур Советтерин, 255 депутаттарны база активчилерни черни камнаар демиселге онаа шылгараапы дээш бадылаан.

Кодээ ажыл-агыйга чаа черлерни тып, ажыглаар, оларны камныг камгалап, чөп ажыглаар талазы-биле Советтериниң ажылын удамчылаары, калбартыры чугула. Дыка хөй Советтер колхозтар, совхозтар-биле кады боттарының хүзээлелерин эге көрүп турары ында. Кодээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрер болгаш белеткээр, черни камнаар, оон үүш-дүжүткүрүп бедидер талазы-биле чугула чаа хемчегленнерни СЭКП ТК-ниң партияга, совет улуска Кыйгырыынга тодаргай айытказ.

Донецк областа черни камныг ажыглаар талазы-биле өгелээн шинчилекшинниң соопа чаа-чаа түүлдер адаа немежин, черни түгле ыяш ажыглаар эвес, харын-даа оон гектар санында-ла хой дүжүттү алырының аргаларын ялдеп, тып турар.

Н. В. Подгорный оон-биле кады бо чугула хереге ам-даа бар четпестерин база дыкпаан. Чер ажылынын культуразын бедидеп, черниң чаа-чаа шилдерин ажыглап турган, кодээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин көүдедиринин кырлавырлаары ам-даа эвээш эвес. Эвилелдешкен республикаларның Дээди Советтериниң Президиумнары, Министрлер Чөвүледдери, чер-чер Советтери, олардың күүскомнары болгаш доктаамал комиссиялары бо талазы-биле ажылды үргүлчүлеп, чер дутайында хоойлуларның ыяшлыг сагыырын хынаары эргежок чугула боол турар.

Бо бүгү партияның XXIV съездиниң шинтпирлерин боттандырарынга, тоску беш чылдың дөртү, тодарадыкчы чылында кодээниң ыяшчыларының алган социалистиг хүзээлелерин болгаш планнарны күүседириниге идиглиг болур деп, Н. В. Подгорный түнелиинде чугаалаан.

Черниң чаа-чаа курлавырларын кодээ ажыл-агый ажылдалынга хаара тудар, чер дутайында хоойлуну сагыырын контрольдаарын күштелдирер дугайында Донецк областың Ивановольск кодээ болгаш Красноторск суур Советтериниң эгелээшкинни калбаа-биле пентередир талазы-биле Украин ССР-ниң ажылчы чоннар депутаттарының Советтериниң ажылынын дүржүлгазын ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумуну чүүлдүт деп көрген.

Черни шын ажыглаарын болгаш чер дутайында хоойлуну шыгыы сагыырын контрольдаарын моон соңгаар улам күштелдирер талазы-биле ажылды үргүлчүлээрин, депутаттарның, доктаамал комиссияларның, хөй-шинтиниң бо талазы-биле эгелээшкиннерин бүгү хемчег-биле деткип, калбартырын эвилелдешкен республикаларның Дээди Советтериниң Президиумнарынга сүмелээн.

ССРЭ-ниң Чиигине прокуроруу Р. А. Руденконуң, ССРЭ-ниң Дээди судунуң даргазы Л. Н. Смирновтуң, ССРЭ-ниң иштики хереглер министри Н. А. Щелоковтуң болгаш ССРЭ-ниң юстиция министри В. И. Теребиловтуң социалистиг өөрүг-хереглериниң камгалаар дутайында хоойлуну сагыын турарының дутайында илеткелдерин Президиум база дыңнаан.

Министерстволар болгаш ведомстволар, ажылчы чоннар депутаттарының чер-чер Советтери, хөй-шинти организациялары болгаш бүдүрүлге, албан чергелериниң администрациялары, прокуратуранын, иштики хереглериниң, юстициниң органнары, суд чергелери камгалаарын хандыраар, күрүнениң база иштиниң өөрүг-хереглериниң самчыдаар чо-

(Төөчүүр 3-ну аранда).

ЧОННУҢ ХЕРЕГЛЕЛИН ӨӨРЕНИР

Будурулгенин күчүүн калбартышаан, күш-ажылдың будурукчулуун бедидип, будурулгеге чаа техниканы болгаш технологияны ажыглап, күш-ажылды эртемге үндезилеп организастап тургаш, эрткен үш чылдарда республиканың чиге болгаш аъш-чем үлетпүрүнүн ажылдакчылары багай эвес көргүзүглерин чедип алган. Бо үенип дургузунда Бай-Хаакта хлеб заводу, Кызылдың даараныла фабриказы ажыглалга киргеп болгаш Хову-Аксының, Ак-Довуракты хлеб заводтарының күчүзүн улгаттырган. Чиик, аъш-чем үлетпүрүнүн будурулгелериге 150 ажыг чаа дериг-херекселди база механизмнэр тургускан болгаш ол будурулгелерни калбартырынга 7 млн. рубль хире хөреңгини чарыгдаан. Эрткен үш чылдарда планнан ажыр 45 мун эжеш хем идиктэ, 7,2 мун эжеш кидис идиктэ, 300 тонна саржагны, 4120 тонна хлеб-булка кылыгларын болгаш 124 мун рубльдиң даараглыг янзы-бүрүзү хеп аймаан кылып үндүргеп.

Аъш-чем үлетпүрүнүн эргелелиниң будурулгелери үш чылдың продукция сайгарар планын 101,5 хуу күүсеткеп. 1973 чылда сайгарар продукциязының нийти хемчээли 1970 чылга деңнээргэ 22,4 хуу өскеп болгаш бо үеде планнан ажыр 257 мун рубльдиң продукциязын сайгарган. Нийти продукция будурүп үндүрериниң планын эжыр күүсеткеп. Ол ышкаш тоскү беш чылдың үш чылының планныг онаалдаларын чедир болгаш ажыр күүседир талазы-биле организастыг база масса-политиктиг ажылдарны чогуур деңнелиргэ чорудуп тургаш, чамдык эки түнелдерни республиканың сүт комбинадының будурулгелериниң коллективтери болгаш Кызылдың алгы заводу ажылчыннары чедип алган. Ол будурулгелериниң коллективтери 2.027 мун рубльдиң продукциязын планнан ажыр будүрүп, сайгарган.

Кызылдың эът комбинады (директору А. М. Астраханцев, партия организациязының секретары Г. Л. Литвинцева) тоску беш чылдың эгезинден бээр 1458 тонна эътти, 106 тонна колбаса кылыгларын планнан ажыр будүргеп болгаш күш-ажылдың будурукчулуу 16,6 хуу өскеп.

Ында партия организациязы будурулгеде ажылдап турар коммунистериниң авангардчы ролүн бедидип, оларны будурулгениң кол-кол инитирлиг участоктарынга шын хуваап келгениниң коммунистериниң 80 хуузу будурулгенин кол-кол адырларында ажылдап турар болгаш будурулгенин ажыктыын бедидеринге, ында бар курлавырларны илередип ажыглаарынга улуг рольду ойнап турар. Комбинаттың коллективи үш чылда 2.960 мун рубльдиң продукциязын планда көрдүгениниң ажыр сайгарган болгаш нийти продукция будурүп үндүрериниң планын 106,3 хуу күүсеткеп.

Чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүнүн будурулгелериниң 108 чаартыкчы бар, олар үш чылдың дургузунда 90 чаартыкчы саналды киирген. оларның 72-зин будурулгеге шинээткеп, оон 502,5 мун рубльдиң камнагдавын алган.

Бо бүтүү чеднишкиннерде будурулгениң мурнакчыларының ролю улуг болгаш олар ботларының арга-мергежилин эштеринге дамчыдып берип, будурулгенин экономиктиг көргүзүглерин бедидеринге үлүү киирип, мурнакчы дуржулганы ажыглап турар. Мурнакчыларның отряды чыл келген тудум өөүп турар апарган. Шидыгларга Чаддаанның хлеб заводунга пекарь Ондар Чечен, Кызылдың пивоваренный заводунда Е. М. Шестопалова, эът комбинадында Г. Т. Шмакова, алгы заводунда А. В. Скотникова даараныла фабриказында Раиса Сумба, Кызылдың сүт заводунда Н. А. Июльникова олар хамааржыр.

Продукциянын бедик шынарлыын чедип алыр, оон көргүзүглерин үлам ынай экижидер талазы-биле чамдык ажылдарны республиканың чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүнүн будурулге коллективтери ап чорудуп келген. Сөөлгү чылдарда продукциянын шынарын экижидерин сүт комбинадында, Кызылдың алгы заводунда, республиканың аъш-чем үлетпүрүнүн эргелелиниң чамдык будурулгелеринде, эът комбинадында онзалап көрүп турар апарган. Бо будурулгелерде продукцияны дефект чок кылып үндүрер болгаш хүлээп алыр сараттов системазын ажыглап турар.

Продукциянын шынарын бедидери дээш ажыгды алгы заводунун директциязы, ында инженер-техниктиг ажылдакчылар бедик деңнелде тургускан. Олар неделя сайында будурген продукциянын шынарының хүнүн эрттирип, кылыгларда бар четпестерни илередип, оон түнелдин үндүрүп ону дарый чайладып турар. Коллективте ажылчыннарның техниктиг өөредилгезин организастаан, олар күш-ажылдың чаа арга-мергежилинге өөренип ап турар. Оон түнелинде 1973 чылда хереглекчилерден продукцияны дедир эгиткен чаңгыс-даа таварылга заводка болбаан.

Республиканың чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүнүн будурулгелериниде четпес ажылдап турар коллективтер база бар. Чамдык будурулгелер планныг онаалдаларын бо эрткен үш чылларда күүсетпээн. Кызылдың даараныла фабриказы (директору В. С. Куйковцев, партия эге организациязының секретары Т. П. Скрылева) үш чылдың планында көрдүгенинге 784 мун рубльдиң продукциязын чедир сайгарбаан. Олар эрткен чылдың планын түгле 96,6 хуу күүсеткеп. 1970 чылга деңнээрге, 1973 чылда продукция сайгарарының темпизи 13,5 хуу, од ышкаш күш-ажылдың будурукчулуу 11,4 хуу кудулаан. Оон ангыда Бай-Хаактың хлеб, Кызылдың пиво заводтары 1973 чылда планныг онаалдаларын күүсетпээн. Кондитер кылыгларын 15 тонналы, пивону 10 мун декалитрни, арага аймаан 27 мун декалитрни үш чылдың планында көрдүгенинден эвээшти будүргеп. Күш-ажылдың будурукчулуун бедидеринин планын эрткен чылбн аъш-чем үлетпүрүнүн эргелели, даваранылга фабриказы болгаш алгы заводу күүсетпээн. Оонбиле чергелештир Кызылдың даараныла фабриказы, пиво болгаш хлеб заводтарының будурүп үндүрүп турар продукциязының шынары куду болуп турарындан будүргеп продукцияның чамдыызы садыгларже киребейн турар фактылар бар. Даараныла фабриказында ол будурулгеде продукцияның шынарын багай контрольдап турарындан эрткен чылын хынаан продукцияның 11 хуузу үрей чыдынган болган. Кызылдың хлеб заводунда шынары куду продукцияның хемчээли 1972 чылда 1,9 хуу турганындан, 1973 чылда 7,9 хуу бедээн.

Аъш-чем үлетпүрүнүн эргелелиниң чамдык будурулгелеринде будурулгенин комплекстиг механизастааны кошкак, оон түнелинде хол-биле кылыр ажылдар 35 хуу чедип турар. Оон ангыда Бай-Хаактың, Ак-Довуракты хлеб заводтары күчүзүнүң түгле 65—70 хуузун ажыглап турар.

Республиканың чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүлериниң ажылдакчыларының ажылында эң-ле четпес түүл болза чоннуң негелде хереглелин чедир өөренип көрбейн турары болур. План болгаш садыг организары-биле харылааны ханыладып тургаш, бо айтырыгны чоокку үеде чедимчелиг шинтпирлээр ужурлуг бис.

Республиканың чурттакчы чонунуң кандыг бараанналарга улуг негелделиниң тодаратказ, ону эки хандырар болдувусса, бистиң будурулгелеривистиң экономиказа сан-хөө байдалы улам экижиир. Чижээдээрге, улуг-биче хемчээлдиг фуфайкаларга, уругларның кидис идиктеринге чоннуң негелдези улуг. Аъш-чем аймаандан запртпес сускуннар, кондитер кылыглары, булочка, баранка дээш ышкаш чем аймаа районнар төптеринде, көдээ магазиннерде чедишпес. Бо хемнэлиг негелделерни барымдаалап ажылдаары кончуг чугула.

Республиканың чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүнүн ажылдакчыларының, бүтүү совет улусбиле бир домей, партия Төп Комитединиң партиязга, совет улуска Кыйгырыын, од ышкаш 1974 чылда планныг онаалдаларны күүседир талазы-биле будурулге, транспорт база тудуг организацияларының ажылдакчыларының социалистиг чарыжының дугайында СЭКП ТК-ның ОСРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң, ВЛКСМ ТК-ның докталлың уламын көргеш, ону сагыш-сеткилиниң ханызындан деткип, 1974 чылда бедиткеп социалистиг үлеэлгени алган. Олар планнан ажыр 747 мун рубльдиң продукциязын будурүп үндүрер, 100 мун ажыг рубльдиң кывар-чаар материалдарын камнап алыр болгаш күш-ажылдың будурукчулуун планда көрдүгенинден 1,5 хуу өстүрерин көрүп турар. Боттарының мурнунда салдынган соруглаларны күүседиринче угланган бөтүг хемчегерни чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүнүн ажылдакчылары ап чорудуп, чамдык эки түнелдерни чедип ап турар. Январьның планы чедимшкиннинг күүсеттинген, планнан ажыр 30 мун рубльдиң продукциязын будүргеп. Февральдың көргүзүглерни оон күдулаваан.

С. ТАНАА.

СЭКП обкомунуң чиик, аъш-чем үлетпүрүнүн болгаш садыг киадызының эргелекчизи.

ЧОЛААЧЫЛАРНЫҢ ЧЕДИИШКИНИ

АК-ДОВУРАК АТБ-зиниң чолаачылары, септекчилери, инженер-техниктиг ажылдакчылары тоску беш чылдың шинтпирлиг чылының дөртку кварталында Барыын-Хемчик районунуң үлетпүр, транспорт, чүдүг организацияларының аразында калбарган социалистиг чарыштың тиилекчизи болуп үнгеш, СЭКП райкомунуң болгаш райүүскомунуң шилчиир Бызыл тугу-биле шаннаткан.

Коллективтиң чолаачылары эрткен чылдың дөртку кварталында 134 мун тонна чүүк сөөртүр хүлээлгезин 105,6 хууга күүсеткеп. Тонна-километр талазы-биле планын 100,1 хууга боттандырган. Ол үенин дургузунда 21 мун литр кывар-чаар материалларны камнап алган.

Ол бүтүү чедиишкиннер—бир-ле дугаарында күш-ажылдың будурукчулуун бедидип, чогаадыкчы болгаш чаартыкчы саналдарны будурулгеге хөй-биле шингээдип алдынганының түннели. Коллективте чыдагаан чок ажыл шагы үзер, ажылга ызырынмас чорук кончуг эвээш. АТБ-нин баштаар чери коллективке кижизидилге ажылын чугулалап, олче чогуур кичээнгейни салганы оон-на бадыткаттынып турар.

Беш чылдың тодарадыкчы дөртку чылының баштайгы ийи айының планын АТБ-нин чолаачылары чедиишкиннинг күүседип, социалистиг чарыштың дээштиг чоруун чедип ап турар. Будурулгеде мурнакчыларның саны чыл келген түдум өөүп, коммунистиг күш-ажыл дээш шимчээшкинде киржип турар чолаачылар, септекчилерниң саны көвүдээн.

ЧУРУКТАРДА: Ак-Довурак АТБ-зиниң мурнакчы чолаачызы Алдын-оол ООРЖАК (үстүнде) биле Федор ВЛАХНО (адаанда) олар тосну беш чылдың шинтпирлиг үшкү чылында эрестиг ажылдаан, коллективтиң мурнакчыларының одуруунда киргеннер.

В. ЧАДАМБАНЫҢ фотозу.

ЫРАК СУУРДА

Хам-Сыра — республиканың эң ырак чурттакчылыг суурларының бирээзи. Тоора-Хемниң коопаннаныр-тывыш черинин бир участогу болур ол суурда анчылар, балыкчылар болгаш ишижилер чурттап турар.

Эрткен айның эгезинде ол суурга чорааш, участок начальниги Н. М. Казанцев, партия организациязының секретары К. К. Дажык болгаш оон-даа өскелер-биле ужуражып, суурнуң чурттакчыларының ажыл-амыдыралы-биле таныштым.

Бир эртен участоктуң удуртукчулары шуптузу конторада чедип келген, үүн бүрүдеги ажылының дугайында чамдык айтырыгларны шинтпирлээн турлар. Олар чугаазын доозуп, ажыл-агыжы айтырыгларын дугуржуп ыяларга, анчыларның болгаш балыкчыларның бо хүннерде чүү кылып, кандыг янзылыг ажылдап турарын сонуургадырып диледи.

Эрткен чылын киш болгаш дииш ховар болганындан өлүк тывыжының планныг онаалдазырының чедир күүсеттинмээнин хараадап чугаалаалдылар. Ынчалзажок суурнуң хоюун анчылары эвээш эвес олчалыг келгеннер: Кол Джыжык кадайы-биле 30 киш, Ак Балдацның өг-бүдези 29 киш олчалыг келген. Аныяк анчы А. Самбуу 13 кишти дужаган. Балыкчылар П. Степанов, А. Немчин балык тударының, кат болгаш өске-даа чер чемижи чыырының чыл планын ажыр күүсеткеп. Аныяк балыкчыларга болгаш катчыларга чыл дургузуунда 220 досказарны кылып берген.

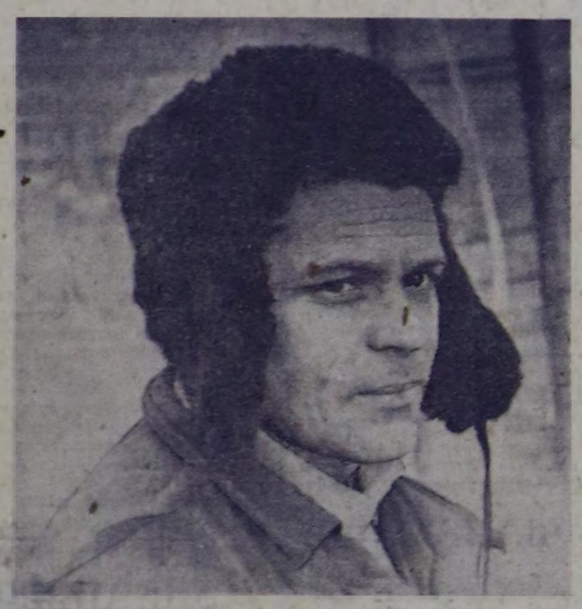
Чылдың кайы-даа үезинде оңмас пеш, хады, шиви колдаан ногаан заминдиг арааныда бо суурнуң чурттакчыларының ажыл-ижи кыш, чай чок үргүлчүлээр. Кышкы үеде тудут ыяжының белеткели маңаа кол ажыл апаар. Ынангыл бо кыжын хөй/ыяшты белеткээри планнаттынган. Бо суурнуң чоогунга «Тоора-Хем» совхозтуң ийи ажылагыйлыг тускай салбыры ажыттынар деп барган. Ук салбырның тудуг суурунга керектиг ыяшты Хам-Сыраның ажылчыннары белеткээр ужурлуг. Оон ангыда улуг хемчээлдиг склад, уруглар албан черлери дээш оон-даа өске объектилерни тудар.

Тывышчыларның бо чылын алган хүлээлгези биче эвес. Чижээдээрге, өлүк белеткелиниң планын декабрь 26-да күүседир, тывыш ажылындан планнан ажыр 2500 рубльдиң кииреп. 35 тонна балык тудар планны ноябрь 2-де күүседир. Балык дузаарынга болгаш кат, меөгү савалаарынга 600 хөсказарны белеткээр дээш оон-даа өске чүүлдер хүлээлгеге киргеп.

Хүлээлгенин күүселдезиниң хандырар дээш бо хүннерде алаан чүүлдеринь боттандырын турар. 6 чурттакта бажыңын база склад тударынга керектиг тудут ыяжын белеткеп эгелээн. Тайгада анчылар чурттаар бажыңнарын септеп, анаа олар ыяшты баш удур белеткээр айтырыгны база шинтпирлээн.

Хам-Сыраның анчылары бойдус камгалалынче кичээнгей салып, тетчеглекчилерни шыгыы демиселди чорудуп турар. Ынчангаш бо черде бойдус камгалалы черле болбас деңнелде тургустунган.

Д. БАЙЫР-ООЛ.

«Кызыл тудуг» эргелелиниң тудугжулары тоску беш чылдың дөртку тодарадыкчы чылында алган социалистиг үлээлгелерин хуусаа бетинде күүсеидир дээш чарыштың калбарткан. Ында ажылдап турар тудугжуларның хөй нуруузу чылының баштайгы айының будурулге планын хуусаа бетинде күүсеткеп.

Тыва АССР-нин Министрлер Чөвүзелиниң бажыңының тудуунда ажылдап турар ботовулга-чарылгалыг бригадада 20 ажыг тудугжу бар. Оларның кижа бүрүзү колдуунда ийи-үш мергежилдиг, керек апарган таварылгада, бот-боттарын кайы-даа өйде солуп болур.

СЭКП Төп Комитединиң партиязга, совет улуска Кыйгырыынга ажыл-ишчи ёзу-биле харылаар дээш чымыштыг үүле-херекти будурүп турар коммунистиг күш-ажылдың комплекстиг бо бригадазының кежигүннери 1973 чылдың планын 116 хуу күүсеткеп. Тодарадыкчы чылдың эрткен ийи айында коллектив багай эвес ажылдаан. Бо чедиишкинге дуржулгалыг дашчы Анатолий Юдин эвээш эвес үлүг-хуузун киирген. Ол ажылынга кызымак, хөй-биитининь херээнге идепкейлиг киржип турар.

Найысылалдың тудугларынга хөй чыл ажылдаан А. И. Юдин будурулге планын үргүлчү ажыр күүседип, бедик түнелдерни чедип алган. Хүнүүн нормазын 130—140 хуу чедир күүседип, эки шынарлыг ажылы-биле өскелерге үлегерин көргүзүп турар.

Д. САЛЧАК.

ЧУРУКТА: тудугжу Анатолий ЮДИН.

А. МОНГУШТУҢ фотозу.

Билиивисти, дуржулгавысты аныяктарга дамчыдаал

Бистиң кайгамчык аныяктарывыс боттарының ада-өгбелериниң революшчу, дайынчы болгаш күш-ажыгчы чанчылдарын ыдыктыг сагып, уламчылап турары хоочун салгалдың кижилеринге, биске өөрүнчүгдүр.

Ынчангаш бистер, хоочуннар бодувустуң байлак дуржулгавысты болгаш билиивисти аныяк салгалга дамчыдып бээрин кезээде күзеп турар бис. Оон чижектерин чер болганындан көрүп болур. Ылангыя дуржулгалыг кижилер аныяктарны дагдынып алгаш, дуржулгазын дамчыдар, оларны кижизиндер, оларга арга-сүмезин кадар чорук сөөлгү үеде улуг рольдуг апарган. Бо чугула ажыл-херекти чер-черде партия организациялары, коммунистер холга ап, удуртуп башкарып турар апарган. Дуржулгалыг ажылчыннар аныяктарны күш-ажылга өөредириниен ангыда оларны Төрээн чуртка бердиннишкиннин саарыгга, ак сеткилдиг база шынчы болур чорукка, коммунистиг моральдың принциптерин сагыырынга чанчыктырып турарлар.

Аныяк ажылчыннарны, керээ чарып алгаш, кижизидер хемчеглер хоочун кижи биле аныяк кижиниң кайызынган-даа харыысалгазын бедидип турар. Керээни чарып турар үеде хоочун кижи бодунуң үлегерин өөренекчизинге көргүзер болгаш күш-ажылчы арга-дуржулгазын анаа дамчыдар, ону эки чанчылдарга кижизидер хүлээлгени алыр. А аныяк кижи чурумсагылгалыг болурундан эгелээш мергежилди бедидип, дуржулганы бедидеринге чедир керээнин бүгү негелделерин күүседирин хүлээнир. Хүлээлге ап турар ийи кижиниң кайызы-даа керээни өөрүнүң мурнунга чарлаан ап салыр. Шак мындыг чурум бистиң «Революциянын чалбыыжы» совхозтуң партия организациязында тургустунган. Керээни ынчаар чарары ол үеде анаа турган өске ажылчыннарнын кижизидилгезинге үлүүн салдарны чедирер.

Аныяктарны дагдынып алгаш, кижизидер ажылдың керээзин бистиң колхозта 36 кижи чарган. Ук ажылдың чогумчалының оон баштайгы түнелиери керек кырынга көргүзе берген. Оон чижээнге Олег Сивцовтуң дугайын маңаа чугаалап көрээли. Мурнунда ол күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээр, өөрүнүң хүндүлевес кижилеринин бирээзи турган. Ону республиканың алдарлыг механизатору Сергей Герасимович Кудрявцев холга алган соонда, багай чанчылдары читкеп. Ам ол колхозта мурнакчы электроканнакчыларның бирээзи болуп берген болгаш өөрү-биле пайыралдыг апарган. Мындыг чижектер бистеэвээш эвес.

Мен бодум база бир аныяк ажылчынны хүлээнип алган мен. Оон адын Мария Савула дээр. Ам чээрби харлыг. Элээн каш чыл саанчылаан. Ол үеде-ле оон-биле үргүлчү чугаалажып, хөй-ниитичи даалга күүседиринге анаа дузалап, аар-саар даалгаларны берип эгелээн мен. Ылангыя Красноярскиниң сүт-бараан фермазының кызылбулунун каастаап, ону арыг-силиг тургузар дугайында комсомол организациязының даалгазын ол эки күүсеткеп. Инек саарынга мергежилдиин көргүзүп, мурнакчы саанчыларга деңнежип келген. Путкүдүүт болгаш активчи кыска өөрүнүң үлүг идегелдин көргүзүп, колхозта комсомол организациязының секретарынга ону эрткен отчёт-сонгулдалыг хуралда сөнгүп алган. Амгы үеде аныяктарның идепкейлиг организакчызы апарган. Хүлээнип алган кижимнин кызымак болганынга өөрүвес аргам чок.

Колхозтуң партия организациязында дуржулгалыг болгаш мурнакчы хоочун коммунистер эвээш эвес. Үттүг-Туруг ферзынга Семён Васильев, Балгазында гараж эргелекчизи Василий Чистобаев, совхозтуң кол бухгалтери Михаил Соломатов болгаш оон-даа өске эштер аныяктар кижизидилгезинге үлүүн киирип, ол партийжи даалгаларны ак сеткилдиг күүседип турарлар.

Беш чылдың тодарадыкчы чылының планныг онаалдаларын хуусаа бетинде күүседир дээш Бүгү-эвилел социалистиг чарыжынга бистиң колхозтуң ажыл-ишчилери идепкейлиг киржип турар. Ук оорулганы чедип алырынга аныяктар улуг рольду ойнаар. Аныяктарны кижизидер, оларның мергежилин бедидер ажылды коммунистерниң холга алган ужуру ол.

Н. КОНОНЕНКО,
совхозта партиом секретары.

МАССАЛЫЫН ЧЕДИП АЛЫР

«Күш-культураны болгаш спортту улам ынай хөгүдер талазы-биле хемчеглер дугайында» СЭКП Төп Комитединиң болгаш ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң доктаалы күш-культура ажылының деңнелиниң бедидеринге улуг роль дүлдүт болгаан. Райониуң партия, совет болгаш хөй-ниитии организацияларының ап-чоруткан чамдык хемчегерниинь түнелинде спорт ажылы элээн экижээн.

Барыын-Хемчик районда ийи эки тура спорт ниитилели бар. Олар 31 эге организациялыг, ында тос муң ажыг спортчу хаара туттунган.

Спортту массалыг болдурары, күш-культуржуларның мергежилин бедидерь, улусту спортка хандыкшыдары материалдыг баазадан улуу-биле хамааржыр. Ынчангаш спорттун материалдыг баазазын экижидеринге партия, совет органнар кичээнгейни салып турар. Районда бир стадион, чеди спорт залы, дыка хөй волейбол, баскетбол, футбол, хоккей ойнаар шөлдер, уруглардың спорт школазы ажылдап турар. Спорттуң янзы-бүрү хевирлеринге секцияларны организастаан, оон ачызында күш-культуржуларның мергежилин бедип орарын районга эрткен маргылдаалар бадыткаан.

Сөөлгү чылдарда партия организациялары спортту хөгүдер талазы-биле партия болгаш чазактың салган сорулгаларын амыдыралга боттандырар хемчегерлерни ап турар. «Тыва даг-дүгү» комбинатта, электростанциязында, № 41 профтехучилищеде, «Шекпээр», «Хемчик» совхозтарда партия организациялары спорт ажылын удуртуруп экижиткеп.

Ак-Довуракта «Спартак» ийи тура спорт ниитилели (даргазы В. Филиппов) ажылчы чоннуң күш-дамыр кижизидилгезин экижидер дээш боттуг хемчеглерни ап турар. Хоорайның 14 спорт коллективинде ийи муң ажыг кижи хаара туттунган. Олардың иштинден беш түс хирээн спортчу разрядтыг. Мында футбол, баскетбол, аар атлетика, волейбол, бокс, хоспут хүреш, шыдыраа секциялары доктаамал ажылдап турар.

Спортту массалыг болдурар соруглага-биле чылдың-на чайгы, кышкы спартакиадаларны чорудары чанчыл болуп берген. Эрткен чылын спорттуң беш хевиринге эрткен чайгы спартакиадага муң ажыг кижи киришкеп. Олардың үш түс хирээн ГТО-нуң чаа комплекизининь нормазын дужааган. Бо хүннерде хоорайның спорт коллективтери кышкы спартакиадазының маргылдааларында киржип турар.

Ак-Довуракта спорт ажылын сайзырадыр, мергежилдиг күш-культуржуларны белеткээр дээш кызымак ажылдап турар хөй-ниитичи тренерлерниң саны чыл келген тудум-на көвүдеп орар. Оларга Монгуш Аспан, Федор Ондар, Геннадий Сафонов, Геннадий Хлыбов болгаш өскелер-даа хамааржыр.

«Шекпээр», «Хемчик» совхозтарда партия, комсомол организациялары спорт ажылын экижидеринче доктаамал ынчээнгейни салып келген. Бо ажыл-агыйларда волейболдун, баскетболдун, мячилиг хоккейниң, чиик атлетиканың секциялары ажылдап турар. Район төвүнге болгулаан маргылдааларга бо коллективтериниң командалары чедиишкининг киржип, шаңналдыг черлерни чаңгыс удаа эвес чаалап ап келгеннер. Ол ышкаш эш хуузунун ужуражылгаларын организастаан, ГТО-нуң нормаларын дужаарының маргылдааларын чорудуп турар.

Тыва АССР-ниң XI кышкы спартакиадазының программазынга дүүштүр мячилиг хоккей маргылдаазы районга массалыг эрткен. Аңаа бүдүүлгелериниң, колхозтарның командалары идепкейлиг киришкеп.

Күш-культура болгаш спорт ажылын хөгүдер талазы-биле района чамдык хемчеглер алдынган, ол СЭКП-ниң XXIV съездизиниң салган негелделеринге ам-даа дүүшпес. Спорт ажылынга кол неделе—массалыы болгай, ону чедип албаан бис. Маргылдааларга киржип турар кижилерниң саны эвээш, аныяк талаптилыг спортчулар шыгырап үнмейн турар. Бо болза ажылдың чедир кылдывайн турарының түнелиидир.

Районнуң чамдык улуг бүдүүлге коллективтеринде спорт ажылы кошкак. Оларга «Дон-Терезин» совхоз, Ак-Довуракты автотранспорт бүдүүлгези, № 741 механолоппа, «Сельхозтехника» каттыжышкыны болгаш өскелер-даа хамааржыр.

Ажылчы чоннуң күш-дамыр кижизидилгезинин кошкак болуп турарының ужуру черчерде партия, комсомол, профэвилел организациялары, бүдүүлгелериниң, ажыл-агыйларның удуртукчуларының спорт ажылынче ханылап кирбес, ону кошкак удуртуп келгенинде. Оон уламындан ГТО-ну дужаап киргеннериниң болгаш нормазын долузу-биле күүседкеннериниң саны районда дыка эвээш. Ылаңгыя чаа комплекстиг дөртку, бешки чадаларының нормаларын багай дужаап турар.

Арагалаашкынга болгаш алкоголизмге удур демисселди күштелдирер талазы-биле хемчеглер дугайында СЭКП Төп Комитединиң докталлында күш-культура болгаш спорт ажылын массалыг болдурарын чугулалап айыткан. Аңаа дүүштүр районда күш-культура коллективтеринге удуртулганы партий, совет, профэвилел организацияларының талазындан күштелдирери негеттинип турар.

С. КҮЖҮГЕТ,
СЭКП-нин Барыын-Хемчик райкомунуң секретары.

«Шынның» материалдарының изи-биле

Хемчээн алган

Бистиң штаттан ашкаар корреспондентивис А. Алыгбайның «Бурунгаарлаашкын чүге чогул?» деп ангелиг Байтайга районнуң улусчу контроль комитединиң хуралының түнелиинден бижээн чүүлү парлаттынган. «Кара-Хөл» колхозтуң экономиктиг көргүзүглериниң чылдан чылче бурунгаарлавайн турарын ында аналиэтеп бижээн.

Районнуң нөдээ ажыл-агый эргелелиниң начальниги В. Дандарның редакциязга дыңнатканы:

Ажыл-агыйда четпестерни илереткени долузу-биле шын. Районнуң көдээ ажыл-агый

«...Улустуң ээлчээ-дир»

Мындыг ангелиг шугумчулелдиг чагаа январь 4-те солунга парлаттынган. Таңды районда Тока аттыг совхозтуң ажылчын кооперациязы аңаа барган «Иж» маркалыг ийи мотоциклди буладыр сатканын бижээн.

Ажылчын кооперациязының баштаар черинин даргазы А. Дороффеевтиң бисне харыылааны болза:

Шынап-ла, авторнуң илередип турары ийи мотоциклди эштер Уланина биле Клепиков оларның маңаан ээлчээнин таварышканы-биле сатканывыс шын чүве. Механизатор Аркадий Монгуш од-ла марканың мотоциклин сөөлүүредир салып алган.

ССРЭ-ниң дээди Советиниң Президиумунда

(Төнчүүр. Эгээн 1-гн арныда)

рук-биле демиселдя күштелдирер хемчегдерни ап чорудуп турарын анаа демделээн. Оон-биле кады ССР Эвилелиниң болгаш эвилелдешкен республикаларның хойлуларының берип турар ченсек-херекселдерни болгаш аргаларын улустуң байлаан самчыгдаар, ажыл-агыйжы эвес чорукка, төтчеглекчи үүлгединшкиннерге удур демиселге ам-даа четпес ажыглап турарын база айыткан.

Н. В. Подгорный ийиги айтырыг талазы-биле чүве чугаалаш, күрүвенин болгаш ниитиниң эт-хөреңгизин самчыгдаар чорукка удур демисел талазы-биле хоойлуну ап шыңгыы күүседиришиң аргежок чугулазын онзалап айыткан.

Ниитилелдиң байлаан камгалаар, сайгыдыр болгаш көөдедир дугайында айтырыг — бистиң партияның политиказында, коммунистиг тургузуушкунуң хөрөзүнде ап чугула айтырыгларның бирээзи болуруп Н. В. Подгорный чугаалаан. Бистиң Ковституциязыста айтыканын ёзугаар алырга, социалистиг өнүү-хөреңги дээрге, совет тургузуглуг ыдыктыг болгаш дээш болбас үндезини болур. Ынчангаш Конституция ону камгалаарын болгаш быжыглаарын хамаатты бүрүзүнге даңдырып турар. Бо бөш чыл планын боттандырар талазы-биле партияның XXIV съездиниң салган соруглазын совет улус чедиишкинниг шиитпиреп турар. Ак сеткилдиг бүтү ниитилер, коллектив бүрүзү, организация бүрүзү продукциянны бүдүрүп үндүрерин көөдедиришиң чаа-чаа аргаларын дилеп тып, бедиткен хүлээлгелерин ап, бүдүрүлгенни курлавырларын илередип, оон ажыктыг чорууп улгаттырары дээш кызымаккайы-биле ажылдап турарлар.

Ындыг турбуже, ниитиниң байлаан оорлап, оон-биле бистиң ниити хөрөзүнүске шаптыстап турар шаарлавчак идегелгенниң тыптып келири-биле эштежип чедье болбас. Социалистиг өнүү-хөреңгиже кандыг-даа холгаарлаашкыны күрүвенин бүтү күжүү-биле доп-дораан ойтур шавар, а ындыг кем-бурууглуг үүлгединшкиннерни кылыр кижилерни ыңгыжыыбиле шиидер херек.

Эът, сүт, аъш-чем, чиик үлетпүрүүн чамдык бүдүрүлге чөрлеринде, садыгда, хереглекчилер кооперациязында, чамдык өске-даа адырларда материалдыг үнелиг үүлдерниң үчёдүн болгаш камгалалын, контроль-ревизия ажылын четпес тургускан, материалдыг үнелиг үүлдербиле холбашкан чөрлерге кадрлар шилиишкиннеге частырыларны кылып турар. Оон түңнелинде улустуң байлаан самчыгдаар чорукка таарымчалыг байдал тургузуп үнүп көөр.

Бистиң министерстводарывыс, бүдүрүлге чөрлеры, партия, комсомол, профсоюзтар организациялары планны чедиишкинниг күүседир, аң хөй продукцияны бүдүрүп үндүрер дээш бүтү күжүү салып турарын эки билир бис деп, Н. В. Подгорный чугаалаан. Ынчалза-даа олар ол продукцияны канчаар камгалаарыл, материалдыг үнелиг үүлдерни төтчеглээшкинге канчап таварыпшырбазыл дээрининң дугайын эвээш бодап турары хараадангыр.

Бистер кем-бууруу үүлгедиишкиниин айтырыгларын чугаалажып көөрде, чаңгыс-да кезекче хемчегдери-биле чайладып кыыгаарлаттынмас хөөрөнниң дугайында чугаа боол турарын утпас ужурлуг бис. Социалистиг өнүү-хөреңгини камгалаарын хандырарывыс, социалистиг өнүү-хөреңгини самчыгдаарынга таарымчалыг байдалларны тургуспазының, ындыг кем-бууруу үүлгедиишкиннерни баш удур болдурбазының эң шыңгы, хөй талазыг хемчегдерин алырының харыысалгалыг соруглазы оларның мурнунда салдыгавын бүтү министерстволар, ведомстволар, бистиң хөй-ниитивис долуузубиле медерел билген турар ужуругуг.

Социалистиг өнүү-хөреңгиниң камгалаын хандырары—бистиң ниити болгаш үргүлүүнүү сагып салыр чүүлүвүс-тур деп, Н. В. Подгорный түңнелинде демделээн. Күрүвенин, хөй-ниитиниң, чер-чер Советтериниң, министерстволарның, ведомстволарның, судтарның, прокуратураның, милиция органнарының, улусчу контрольдуң бүтү күжүн самчыгдалга удур демиселге мөөнүзөрн эргежок чугула.

Күрүвенин болгаш хөй-ниитиниң өнүү-хөреңгизин самчыгдаар чорукка удур демиселди күштелдирер, ындыг кем-бууруу үүлгедиишкиннерни баш удур болдурбазының база социалистиг өнүү-хөреңгини самчыгдаарынга таарымчалыг байдалларны тург

Школачыга шаңнал

Якутияның комсомолчудээш» деп медальды 17 харлыг Таня Райнинага баймралдыг байдалга тывыскан. Ол уруг Еврей автономнуг облаетың Валдгейим ортумак школазының тоску классының өөреникчизи. Беш чылдың үшкү, шинтпирлиг чылында кодээ ажыл-агыйны хөгжүдеринге чедиишкинзери дээш ону чазактың хавыязы-биле шаңнаан.

Өөреникчилериң бүдүрүлге бригадазы бо школага 20 чыл туруп келген. Ол чылдарның дургузунда муң ажыг ооң, кыс уруглар кодээ ажыл-агыйга хандыкшылдыг байдалын маңаа коргүскен. Оларның дыка хөйү ам боттарының колхозунуң шөлдеринде болган фермаларында спецпалистер болуп ажылдан турар. Ам школа бригадазында 100 ажыг кижи, ону Таня Райнина удуртуп турар. Агротехника талазы-биле кичээлдерге школачылар барып, кодээ ажыл-агый машинпаларын өөренип турар. Бригадада 150 гектар чер бар. Эрткен чылын олар тараапы, картофельди, ногаларны тарып өстүргеп. А оларның өстүргени «Алдын» дээр кукуруза үрезинин Москвага аныяк натуралистериң Тоң станциязынга беэин делгээн.

Чаагай дүжүттер дээш, ажылды эки организастаазы дээш, улуг кижилерге улуг дузаны чедиргени дээш Биробиджан школазының өөреникчизин шөлдериң эң дээрэ мастерлибиле кады шаңнааны ол.

В. ВАСИЛЬЕВ.

• • •

Съездиниң делегады

Якутияның комсомолчулары комсомолдуң XVII съездизиниң делегадынга танцычы кыеты соцгаан. Надежда Христофорова-биле көрүкчүлериң ужуражышкын бүрүү үр үеде уттундурбас. Якутияның хогжүм-шин театрынга Ж. Батуевтиң «Чуруччуку» деп национал балединге, а ол ышкаш А. Адашның «Жизелиниге», Иоганп Штраустуң «Аккөк Дунаймнга», Д. Шостаковичиниң «Барышня» биле хулганыңга» колрольдарны ол аныяк танцычы улуг мергежил-биле күүседип турар.

Ол аажок аныяк-даа бол, талантыдыг болганыбиле бедик аттарны чедип алган: ол — якут литератураның үндезилекчизи П. А. Обупский аттыг республика шаңналының лауреады. Якут АССР-ниң алдарлыг артизи. Надежда Христофорова Ыраккы Чоон чүктүң болган Сибирьниң хоорайларынга чедиишкининг гастрольдан чораан.

Надежда ам ВЛКСМ хооркомунуң болган обкомунуң кежигүнү. Ооң идепкейлиг киржилгезинбиле эрткен чылын музыка театрынга хореография студиязын тургусган.

Д. БУБЯКИН.

• • •

Аныяк эртемден

ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Ыраккы Чоон чүкте эртем төвүүүң Сахалинде комплекстиг институдунуң сейминиг шинчилелдер салбырының биле эртем ажыллакчызы Юрий Будянскийге физика-математика эртемнериниң кандидады эртем адын тыпыскан. Бо дээрге дөрт-ле чыл мурнунда Ленинград университединиң физика факультединиң дооскан аныяк специалистиң амыдыралынга улуг болуушкун-дур. Юрий Будянский ам эртемден сейсмолог болганы ол. Ону Сахалинниң комплекстиг институдунуң аныяк эртемденнер төвүлелиниң даргазынга соңгаан.

Л. ЛИСОВСКИЙ.

• • •

Аныяк маадыр

Аныяк коммунист Сергей Борисов Приморье крайның «Краснореченский» совхозунда Социалистиг Күш-ажылдың баштайгы Маадыры болган. Ооң удурткаңы комсомолчу-аныяктар звепозу эрткен чылын мал чемин белеткээриниң үезинде тергиим эки шынарлыг 1700 топна сигенни белеткээн. Ол дээрге планда көрдүнгенинден барык үш нятап хөй.

(СЭТА).

Хамааты дайынның маадыры С. Г. Лазонуң төрүттүнген

хүнүнден бээр 80 чыл болганынга

АМЫДЫРАЛ—МААДЫРЛЫГ ЧОРУК

Ыраккы Чоон чүкке хамааты дайынының алдарлыг полководчузу, Кызыл Шеригниң салым-чаяанныг организакчыларының бирээзи Сергей Георгиевич Лазонуң ады улустуң утаап-сагыжында маадырлыг тоолчургу домак боон арткан. Интервентилерго болгаш ак гвардейжилерге удур демисежин чораан Забайкал фронтузунуң командилакчызының, Приморьениң партизан отрядтарының удуртукчузунуң кыска болзадаа, чыртыктыг амыдыралы үүгле 26 харлыында үзүлген. Сергей Лазо дириг турган болза, ам 80 харлаар яйнк. СЭТА-ның корреспондентизи полковчунуң дайынчы ончуктери В. А. Бородавкин болгаш Н. К. Ильяховбиле ужурашкаш, маадырының дугайында чугаалап бээрин дилээн.

— 1918 чылдың эгезинде Ыраккы Чоон чүкке багай чепсегленген баштайгы партизан отрядтары атаманнар Семёнов биле Калмыковтуң дээрбечилериниң удур демисежир ужурга таварышкан — деп, В. А. Бородавкин чугаалаан.— Кызыл гвардейжилерге пулемёттар, ланчылар, травспорт чедишпес болганда, Семёновтуң баш-кежикчилери ону ажыглап турган. Олар кол-кол черлерни эзлээш, Чоон Сибирьни Россиядан чарарын кордап турган.

1918 чылдың майда Хабаровскиден, Благовещенскиден, Владивостоктан кызыл гвардейжилерниң отрядтарын Забайкал фронтузунуң штабынче чоруткан. Сергей Лазобиле аңаа танышкан мен.

Эптиг, эвилең Лазо херек апарганда шынгыы негелделиг кижи. Ол чаагыс эптиг дайынчы отрядты тургузар дээш, күжениишкинниг ажылдап турган. Мени каттыштыкан отрядтың командирининге томуйлаан. Булак дээр станциядан ак гвардейжилерни үндүр ойгадыр дугайында даалга алган бис. Командилаан чадаг шериглерим-биле дайзынның туруштарынга чедир оруктуң чартыны эртип бар чорувуста, артыыстап актарның үгер-бооларыны ада берген. Байдал бертедээн. Хенертен Лазонуң командилаан бронепоездизи көстү хонуп келди. Командирниң шын шинтпири, үгербооларның болгаш пулемёттарның оду дайзынны дүрген чылча шавар арганы биске берген.

Удаваапда Ыраккы Чоон чүк атаман Семёновтуң дээрбечилериниң хосталган. Ыянчап Кызыл Армияның 24 харлыг командири Сергей Лазо РКП(б)-ниң кежигүнүнге киргеп.

1918 чылдың чайынында Владивостокка дүжүттүнген япон болгаш америк интервентилер боттарының чалчазы Семёновтуң өжөэнин негеп алыр бодаан. Олар чех корпуска үймээнии организастаан. Ак гвардейжилериң артынчылары база аңаа каттышкан.

1919 чылдың апрельде С. Лазону Приморьениң партизан шимчээшкининиң командилакчызынга томуйлаан.

— Ол дээрге шыырак эртем-билиглиг кижи чүвө— деп, Приморьениң партизан отрядтарының командилакчызының оралакчызы чораан Н. К. Ильяхов чугаалаан.— Ол итали, француз, немец дылдарга хостуг чугаалаар, Белинскийниң, Чернышевскийниң, Герценниң чогаалдарын кончуг эки билир чораан. Ооң-биле чергелештир ол аажок бодүүн кижи.

Партизаннарның маадырлыг чоруктарының, оларның дидим командирининг дугайында чугаа-соот суурларга, хоорайларга дыгып апарган. Кижилер чаңгыстап азы бөлүк-бөлүү-биле партизан отрядынга каттыжып тургулаан.

Большевиктер Приморьеге боо-чепсектиг тура халышкын үндүрер дээш, күжүн чоорту чыып эгелээн. Ынчан Лазо барык уйгу-чыдын чок чоруп турган.

Тура халышкын дугайын интервентилер билип каан. Лазонуң бажы дээш улуг төлевирни аазаап. А Сергей Лазо ак офицерлер мурнунга чүве чугаалап, оларны совет эрге-чагырганың талазынче эдилирер дээш, боду бүзээлеткен Владивостокче чорупкан.

— Силер, орус офицерлер, кымны дээш демисежин турар силер? Мен боо-чепсек чокка, часкаан мында чедип келдим. Өлүрүп каап болур силер... Ынчалза-даа кайгамчыктыг орус хоорай Владивосток силериң доктаалган сөөлгү черинер-дир! Ам аткаарлаар черинер чок: моон ыцайлаарга, оске чер... оске чурт.. оске хүн... Мээң бо туруп турарым орус чер дээш, олуң болур бис, ынчалза-даа ону кымга-даа бербес бис!—деэн Лазонуң чалбыыштыг сөстерин хөй муң офицерлер элденсинип дыңнап турган.

1920 чылдың эгезинде партизаннар Владивостокту эдлеп апкан. А удаваапда Ыраккы Чоон чүктен ак гвардейжилерни үндүр сыырган. Интервентилер база ырбапкан. Үүгле японнар далашпайн турган. Апрельдиң 4-тен 5-че дүнезинде олар Сергей Лазону каш дайынчы эштери-биле кады тутказ, дириг арткан ак гвардейжилерге дамчыдып берген, а олар демги коммунистерни араатанзыг ёзуубиле олүрүп каан.

Октябрьның маадыры, хамааты дайынының маадыры Сергей Лазонуң ады Фрунзе болгаш Чапаевтиң, Блюхер болгаш Щорстуң аттарының аразында төлептиг черни эзлеп турар.

А. БЕЛИКОВ,
СЭТА-ның корр.

АЖЫЛ-ИШКЕ АЛДАРЖААН ИЕ

«Тиилелге» совхозтуң Бультура бажыңынга кире бээргеле көскү чүве — көдээ ажылагыйның мурнакчыларының аянныг чураан өңнүг портреттерин фойеде көрүштүг делгеп каапы болур. Ону магадап, сонуургап турувуста, ында партком секретары өөн Д. Д. Дарташ келгеш, тайылбыр берди:

— Бистиң совхозтуң маадырлары бо-дур. Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Василий Оюнович Янчат, саанчы, быжаа ажаакчызы Монгуш Чечекмаа, хөвү бригадири Ооржак Чамырыкай, уруглар эмчизи Денизинмаа, гараж эргелекчизи Оюн Дугаржап, малчын Дажы-Серен, медпунктуда аштакчы, пенсионер Макеева, а бо—Оюн Чыккаан Дойнуровна-дыр.

Фойеде улуг портреттериниң бирээзинде хулумзургей кызыл арыннығ, шөвээ характерлыг, элээп назылай берген херээжен кижини чурүктан көрүп болур. Бижиинде: Оюн Чыккаан Дойнуровна.

— Дмитрий Даваевич, болар кайда ажылдап турар ирги?

— Совхозтуң төп шаңында үрезин арыглап турар, алдарсураглыг эрес Чыккаан угбай ол-ла болгай.

— Алырам, таныыр-даа хире мен... Уруу бо школада башкылап турар ийик бе, дарга?

— Шын, эге класс башкызы Мая Седеновна дээрге-ле, бо Чыккаан угбайның улуг уруу.

— Чедерде солун амыралдың кижилери чурттап олурар-дыр, Дмитрий Даваевич, оларның кайы бирээзин парлалгага чырыдар болза, кандыг деп бодаар силер?

Эрес-кежээ кижи аңаа олурар эвес, Чыккаан Дойнуровна бодунуң бажыңының чанында ыяш хирээлеп, тур. Амыр-менин солужуп, таныжып, чугаалажыкаш, бажынче кириптивис.

Чыккаан Дойнуровна делгем бажыңныг, бай-шыырак чурттап олурар болду. Чедериниң ховуларынга хуу ажылдыг араттан — чаагайжыды тураан бажыңныг совхозчу ажылчын чедир сайзыраан, чурттап эрткен күш-ажылчы төэрби үш чылдарын Чыккаан Дойнуровна хөөрөм чокка чугаалап олур. Ону калбартып бижиир болза, бүдүн ажылчын тоожу болур ыйнаан! Чыккаан Дойнуровна күш-ажылчы оруун баштай «Тиилелге» колхоз-биле, а ооң соонда совхозбиле деңге баскан.

Чыккаан Дойнуровна Совет Тыванын 20 чыл ою-биле, Октябрьның социалистиг Улуг революциязының 50 чылы-биле, В. И. Ленининиң 100 чыл юбилейи-биле, ССРЭ-ниң тургустунганының 50 чылы-биле холбаштыр Хүндүлел болгаш мактал бижиктер-биле республикадан, райондан, совхозтан, кодээ Советтен хөй удаа шаңнадып, мактадып келген.

— Бо чылын моон-биле шаңнаан — деэш, шкафтан ууштуп каап көргүстү. «1973 чылдың социалистиг чарыжының тиилекчизи». Ындыг хөрек демдээ-биле «Тиилелге» совхозтан 27 мурнакчыларны бо чылын шаңнаан, оларның бирээзи Чыккаан Дойнуровна.

Кижиниң амыдыралында ажы-төлүг дег эргим үнелиг чүве кайда боор. Чырык өртемчейге ыяш тарып каар, салгакчылар өстүрүп азыры— база аас-кежик. Шынап-ла Чыккаан Дойнуровна аас-кежиктиг аваларның бирээзи. Оглу Комбужап деткен билиглиг механизатор болуп, «Коммунизминиң херели» колхозта төлептиг ажылдап, чурттап чоруур. Улуг уруу Мая Седеновна Кур-Чернин ортумак школазында эге класстар башкызы, ортун уруу Тамара — Эрзин районда зоотехниктеп турар, хеймер кызы Света — эрткен чылын 10 классты доосваш, ам Кызылдың харызаа черинде курсту доозуп турар. Аваның чоргаараалы бо-дур.

— Оон бээр беш-даа чыл четкен боор, харын четкен-дир — деэш, Чыккаан бо даргалар пенсия берген. Ооң бээр-де күрүнеден бежик четтирип олур мен. Ынчалаадаа ажылым кагбаан мен. Бо кыжын тараа ариглап ажылдадым.

Оюн Чыккаан Дойнуровна Кур-Чер дээш кодээ Советиниң депутадынга 3 удаа соңгуулуп, 6 чыл соңгукчуларның чагыгларын күүселип, хөйну кылган.

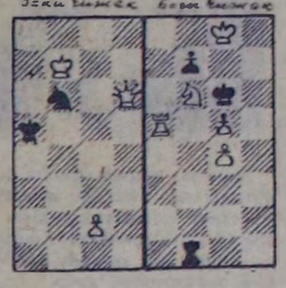
О. КОРОДА.

ШЫДЫРАА КОМПОЗИЦИЯЗЫ

ЭГЕ БИЛИГЛЕР

БЕШКИ КИЧЭЭЛ
Боданы оюнга киирери

Диаграмманың бешки чижээн киҥээнгейлиг көрүп көрүңерем. Ында ак мерзе кара чоянның чанында аб көзенекче

халдаарынга белетөөнип турар, ынчалза-даа ооң оруун кара аът моондактай турар. Бир эвес ол бода өскээр чайлай бээр болза, узун көштүг бода күзелдиг көзенекке чеде бээр. Ындыг таварылганы **боданы оюнга киирери** дээр.

Бешки чижекте ак тала 1. c3 көштү кылып, в4 көзенекке мерзези-биле шалап, кара хаанны матка олуртур көш кылыр. Оон камгаланыр чаңгыс арга 1...Кd5. Кара аът ынаар чөп барып, ак мерзеге аб көзенекти хостап бээр ужурга таварыжыр, ынчангаш актың мерзези оюнга киргеп.

АЛДЫГЫ КИЧЭЭЛ
Бодага шаптыктаашкын

Бир боданың көжер оруун өске бода моондактап көшкеш, ону эжелеп алыр болза, опу **бодага шаптыктаашкын** дээр.

Диаграмманың алдыгы чижээнде ак тала баштайгы көжүнде аңды-биле 1. Кh7 деп көш кылгаш, кара хаанны 18-ке шалап, матка олуртуруп планнаан турар. Оон камгаланыр чаңгыс аргазы 1...f5. Ынчаар кожерге Кf8 шалаза-даа мат болбас, чүге дээрге ак тергенин оруу шаптыктатпаан, ооң ф5 ак оглун кара ноян чиптер. Кара тала мааттан чайлаан-даа болза, оглун f5-че иткеш, тергезиниге шаптыктаашкыны тургузуп, сула көш кылганы илдең. Ак тала тергенин оруунда шаптыктаашкынны ажыглаш, ийиги көжү-биле 2. Лс6 кара ноянны мадылап каар.

ӨСКЕ АРГА ТУРГАН-ДЫР

«Шынның» 1973 чылдың декабрь 15-те үнген № 293 номериниң мастерго кавидат И. Шишигин болуп эрткен республика чемпионадынга М. Монгуш биле К. Кыргыс оларның салып апаллатеп көргеп. Ол-ла орнуну бижикчи Д. Монгуш (Сут-Аксындан) база сайгарып көргеш, кара тала удар аргалыг турган деп бижээн. Ооң саналдап турар көштериң моон адаанда парладывыс.

М. МОНГУШ, К. КЫРГЫС

1. e4 e5 2. Кf3 Кc6 3. d4 ed 4. K:d4 K:f6. 5. Кc3 Сc5 6. K:c6 bc 7. Cc4 O-O 8. Cg5 h6. 9. Ch4 Лe8. 10. O-O g5. 11. Cg3 K:e4. 12. Ф:f3 d5 13. K:e4 Л:e4. 14. Cd3. Бо көштүң соонда кара тала 14... Лe7 көш кылган. Бир эвес ынчанмайн, 14... Cg4 көшкен болза, удуп ап болур. 15. C:e7 C:f3. 16. C:d8 Лg4. 17. g3 Л:d8.

«АЛДЫН ШАЙБА» КЛУБТУҢ ШАҢНАЛЫ

Республиканың школалар командаларының арасында «Алдын шайба» клубунуң шаңналы дээш маргылдаа Кызылдың он ийи дугаар кварталынга ийи хун үргүлчүлээш доозулган.

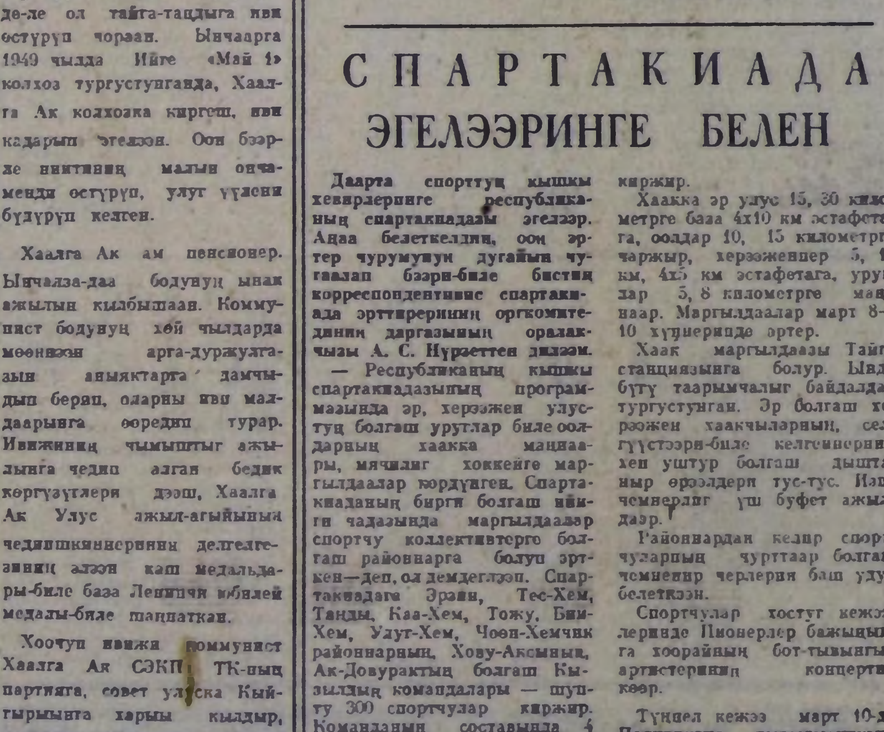
Бирги хүндө «Чебурашка» (Кызыл) командазы Элегес оргунак школалының төлээлерин, «Стрела» (Кызыл) командазы Хөвү-Аксының спортчуларын удуп алган.

Дараазында хүндө элегесчилер Хөвү-Аксының өөреникчилерин утказ, Кызылдың «Стрела» командазынга аштырган.

Маргылдаанның түңнелиндө эге класстарның өөреникчилериндең Кызылдың «Чебурашка» командазы бирги черни эзлээн. Устуну классталрның өөреникчилериндең Кызылдың «Стрела» командазы тиилээн.

«Алдын шайба» клубунуң шаңналы дээш хоккей маргылдаазынга Улуг-Хем, Бии-Хем, Барыын-Хемчик районнарның командалары киржип болур турган. Ынчалза-даа белеткелдиң кошкаакдам оларның киришпээни четпес.

А. АФАНАСЬЕВ.

Казахстанның күр чөрлерин партияның ныйгырын ёзугаар шиҥгээдип ап эгелээнинден бээр 20 чыл болуп турар. Алма-Ата областың «Каселенский» совхозунуң «Колос» дээр Культура бажыңы — совхозтуң ажыл-ишчилериниң дыштанырда хандыкшылдыг чөри апарган. 350 чыгам өөреникчилер, ажылчыннар болгаш албан-хаанчылар — бот-тывынгыр уран чүүлдүң киржиичилери. Оларның ыры-хөгжүм ансамбли — областың бот-тывынгыр уран чүүл коруулдезиниң лауреады.

ЧУРУКТА: ыры-хөгжүм ансамблиниң киржиичизи чолаачы Эдуард ЗЕНГЕР ырлап тур.

Ө. САЛЬНИКОВТУҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

Назылаза-даа, ажылдавышаан

«Тоора-Хем» совхозтуң иви кадарчызы Хаалга Ак ол ажылын кара чажындан бээр кылып келген. Тожуга араттар хуу ажыылдыг турар үеде-ле ол тайга-таңдыга иви өстүрүп чорээн. Ынчаарга 1949 чылда Ийге «Май 1» колхоз тургустунганда, Хаалга Ак колхозка киргеш, иви кадарын эгелээн. Оон бээрле ниитиниң малын онча-меңди өстүрүп, улуг үүлени бүдүрүп келген.

Хаалга Ак ам пенсионер. Ынчалза-даа бодунуң ынак ажылын кылбышаан. Коммунист бодунуң хөй чылдарда мөөнээн арга-дуржулгазын аныяктарга дамчыдып берип, оларны иви малдаарынга өөредип турар. Ивижиниң чымыштыг ажылынга чедип алган бедик көргүзүлгелери дээш, Хаалга Ак Улус ажыл-агыйының чедиишкиннериниң делгелгеанниң алдоп каш медальдары-биле база Ленинчи юбилей медалы-биле шаңнаткан.

Хоочуп ивижи коммунист Хаалга Ак СЭКП ТК-ның партиятга, совет улуска Кыйгырыынга харыы кылдыр, кадарган ивилерин кыштан мендип, үүр ажыларын хүлээнген. Коммунистиң сөөг ажыл-хөректе карыыпайн турар. Хаалга Ак кадарган ивилерин ам Кадыр-Ой деп черде хур кыштадып турар.

А. ДАЖИРГАН.

СПАРТАКИАДА ЭГЕЛЭЭРИНГЕ БЕЛЕН

Даарта спорттуң кышкы хевирлериниң республикаының спартакиадазы эгелээр. Аңаа белеткелдиң, оон эртер чурумнуун дугайын чугаалап бээри-биле бистиң корреспондентивис спартакиада эрттиреринің оргкомитединиң даргазының оралакчызы А. С. Нүргеттен дилээн.

— Республиканың кышкы спартакиадазының программазында эр, херээжен улустуң болгаш уруглар биле оолдарның хаакка маңнаары, мячилиг хоккейге маргылдаалар көрдүгеен. Спартакиаданың бирги болгаш ийиги чадазында маргылдаалар спортчу коллективтерге болгаш районнарга болуп эртккен—деп, ол демделээн. Спартакиадага Эрзин, Тес-Хем, Таңды, Каа-Хем, Тожу, Бии-Хем, Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик районнарның, Хөвү-Аксының, Ак-Довуракның болгаш Кызылдың командалары — шупту 300 спортчулар киржир. Команданың составында 4 херээжен, 3 уруг, 4 эр кижи, 3 ооң киржир турар. Өске районнарда хар чок болганы-биле олардан командалар кедбес. Мячилиг хоккейге барыын болгаш чөөн зоналарга тиилээн дөрт команда — Кызылдың политехникум, «Торпедо», Ак-Довурак болгаш Чөөн-Хемчиктиң командалары киржир.

Хаакка эр улус 15, 30 километрге база 4х10 км эстафетага, ооддар 10, 15 километрге чаржыр, херээжеңнер 5, 10 км, 4х5 км эстафетага, уруглар 5, 8 километрге маңнаар. Маргылдаалар март 8—10 хүнүнеринде өртер.

Хаак маргылдаазы Тайга станциязында болур. Ында бүгү таарымчалыг байдалдар тургустунган. Эр болгаш херээжен хаакчыларның, селгүүстээри-биле келгеннериниң хеп уштур болгаш дыштаныр өрөөлдери түс-түс. Иэнг чемнерлиг үш буфет ажылдаар.

Районнардан келир спортчуларның чурттаар болгаш чемнеңир черлерин баш удур белеткээн.

Спортчулар хостуг кежээлеринде Пионерлер бажыңынга хоорайның бот-тывынгыр артистериниң концертин көөр.

Түңнел кежээ март 10-да Политиктиг чырыдышкын бажыңынга болур.

— Кызылдың «Хүреш» стадиону болгаш Тайга базазы спартакиаданың киржиичилерин иевап турар. Ооң киржиичилериниң күзедим—деп, эш Нүргет түңнелиннө чугаалаан.

БӨГҮН НАЯА ЧҮҮ БОЛУРУЛ?

Политиктиг чырыдышкын бажыңынга Херээженнериниң делегей хүнү—март 8-ке тураскааган байырлыг хурал 19 шакта эгелээр. Оон соонда уругларның уран чүүл коллективтериниң каттышкан концерти.

№ 1 микрорайонунуң агитпунктузунга («Енисей» Культура бажыңы)· тууйбу заводунуң, № 3 АТБ-ниң, № 8 школаның коллективтериниң март 8-ке тураскааган каттышкан кежээзи база 19 шакта эгелээр.

№ 6 микрорайонунуң агитпунктузунга («Энергетик» Культура бажыңы) «Ажыл-ишчи херээжен болгаш не» деп тематиктиг кежээ. Эгелээри 19 шакта. Ол-ла Культура бажыңының концерти болур.

№ 8 микрорайонунуң агитпунктузунга (№ 1 орук-тудуг участогунда) март 8-ке тураскааган байырлыг кежээ 19 шакта эгелээр. Оон соонда № 9 школаның концерти.

Телевидение

МАРТ 7-ДЕ
МОСКВАДАН

13.30—Дамчыдылгалар программазы. 13.35 — Өөнүт телекөргүзүт. Уруглarга. «Чедиңнеп тоол». 14.05—Медээлер. 14.15 — Өөлүт телекөргүзүт. Уруглarга. «Чука деп кулдустугаш». Мультфильм. 14.25— Өөнүт телекөргүзүт. «Силерниң бодалыңар». 15.25 — «Каро ангелдер». Уран-чечен фильм. 2-ги сериязы. 16.30— «Тракторнет кыстаре». Телеочерк. 17.00—Өөнүт телекөргүзүт. «Силерге, оолдар».

КЫЗЫЛДАН

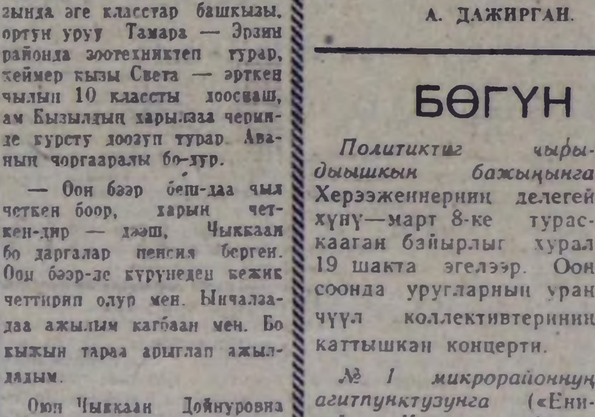
18.00—Уруглarга. «Четтирдим». Мультфильм. 18.10 — Телемедээлер. 18.20—«Хек даваннар ак чайт». Кыска фильм. 18.30 — «Совет Тываның херээженнери». Дамчыдылга. 19.10 — «Даниловна». Хроника-доку м е п т а л дыг фильм. 19.20 — Телемедээлер. 19.30—Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

19.35—Өөнүт телекөргүзүт. «Кенин». Уран-чечен фильм. 21.00—01.00 — Өөнүт телекөргүзүт. Бүгү-делегейниң херээженнер хүнү Март 8-ке тураскаткан байырлыг хурал болгаш концерт.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

ЧАА КИНО

КАЖДЫЙ ВЕЧЕР ПОСЛЕ РАБОТЫ

Александр Довженко аттыг киностудияның үндүргени «Кезиэниң-не ажыл соонда» деп уран-чечен фильм республиканың экраннарында үнүп эгелээн. Ук кинода башкылар амыдыралы, кежээки школада өөренип турар ажылчын аныяктар дугайында көргүзүп турар.

КИНО

МАРТ 7-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Кежээниң-не ажыл соонда» 9.45, 11.30, 13.15, 15.00, 17.10, 19.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Футбол дугайында сөс-даа чокка» 9.00, 10.35, 14.00, 15.35, «Азажыгаш» 12.10, 17.10, 19.00, шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Чалыы назыидан чагаа» 15.00, 16.50, 18.40 шактарда.

«ВОСТОК»: «Хүндүлелдиң ани-чоруу» (2 сериязы кады) 15.00, 17.50, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда киллизининиң 23-54, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал киллизининиң 37-13, культура киллизиниң 23-54, көдээ ажылагый киллизининиң 21-47, үлеттүүр киллизининиң 22-64, чагаа киллизининиң 41-27, информация база совет тургузуг киллизининиң 20-60, бухгалтериянның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 2-75 телефонче долгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 18056. ЧАГЫГ № 639.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном сатыныың талазы-биле аргелелиннің типографиязы, (Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 1). ТС—00408.

СОВЕТ ХЕРЭЭЖЕННЕРГЕ АЛДАР!

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 57 (9432) | Пятница, март 8, 1974 чыл | 1925 чыда үндезилеттинген. | Өртээ 2 коп.

СОВЕТ ХЕРЭЭЖЕННЕРГЕ

Делегейниң херээженнер хүнү-биле — бүгү планетаның херээженнериниң чаңгыс эвиниң болгаш интернационалчы эп-сеткил каттыштырылгазының байырлалы-биле социалистиг улуг Төрээн чурттуң алдарлыг ажыл-ишчилери, чалбыыштыг патриоттары силерге Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитеди чүректиң ханызындан изиг байыр чедирип тур.

Социалистиг ниитилелдиң материалдыг болгаш угаан-бодал байлактарын көвүдедиринге, өзүп орар салгакчыларны кижизидеринге херээженнерниң аажок улуг салыышкыны дээш оларга ханы өөрүп четтириишкинни илереттинмишаан, Совет чурт Март-8-ти калбак болгаш байырлалдыы-биле демдеглеп турар. Совет херээженнер боттарының бодалдарын, күш-ажылын болгаш билиин коммунизм тургузуушкунунуң херээнге берип турар. Олар экономиканың, эртемниң, культураның янзы-бүрү адырларында хамааты хүлээлгени бедик медереп билир чоруктуг ажылдап, ажыл-иштиң үлегер-чижээн соруктуг көргүспүшаан, хөй-ниитичи идепкейлиг ажылды чорудуп турар.

Совет херээженнерниң социалистиг медерели, оларның күш-ажылчы көдүрлүүшкүнү тоску беш чылдың улус ажыл-агыйының хөгжүлдезинге улуг чедиишкиннер-биле демдеглеттингенин үшкү чылында чаа күш-биле илергейлеттингенин СЭКП Төп Комитеди сеткил ханыышкын-биле демдеглеп тур. Бодунуң уругларының ачы-хавыяаларын Төрээн чурт төлептиг үнелеп көрген. Муң-муң ажыл-ишчи херээженнер орденнер болгаш медальдар-биле шаннаткан, оларның дыка хөйүнге Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры бедик атты тывыскан. Социалистиг чарыштың шалыпчылары, мурнакчылары силерге алдар болгаш хүндү!

СЭКП ТК-ның декабрь (1973 чыл) Пленумунуң шиитпирлерин, беш чылды чедиишкинниг доозарынга тодарадыкчы ужур-дузалыг бо чылдың сорулгаларын күүседирин совет херээженнер боттарының төрээн, хан-дамырындан херээ кылдыр хүлээп алган. СЭКП Төп Комитединиң партияга, совет улуска Кыйгырыынга харыы кылдыр миллион-миллион херээженнер Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжында киргеш, бөгүн дүүнгүзүнден-даа артык эки ажылдаарын күзеп турар. Эргим херээженнер, силерниң чыыткылыг угааныңар болгаш чаагай талантыңар, силерниң буяныг холдарыңар моон соңгаар-даа бистиң алдарлыг Ада-чуртувустуң бүгү талалыг чечектелиишкинниг шынчы бараан болуп турзун!

Кызыгаар чок бердинген ажыл-ишчи, идепкейлиг хөй-ниитичи совет херээжен кижи аныяк салгалдың кезээде бирги кижизидикчизи болуп келген болгаш болуп артар-даа. Уруг-дарыгны кичээнгей болгаш сагыш салыышкыны-биле бүргеп, иениң буяныг сеткили-биле эргелетпишаан, херээженнер оларны кадык-шыырак, амыдыралга өөрүшкүлүг кылдыр кижизидип, совет кижиниң эки шынарларын — коммунизмге бердинген ёзуну, бедик мерелди, күш-ажылга хандыкшылды, Төрээн чуртка өшпес ынакшылды, ханы интернационалчы сагыш-сеткилди оларга сиңниктирип турар. Силерниң хүн бүрүдеги могаг чок болгаш буянныг күжениишкиниңер дээш, силерниң ие чүректериңер дээш, өгбүлени быжыглаар дугайында могаг чок сагыш салыышкыныңар дээш силерге бүгү улусчу өөрүп четтириишкинин илергейлеп тур, ие-херээженнер!

Социализм херээженнерниң туруш байдалын ниитилелге үндезини-биле чаарткан, политиктиг болгаш социал амыдыралдың бүгү адырларынга дең эргелиг болурун оларга хандырган, оларның мурнунга эртем-билигни чедип алырынга болгаш талантыны илередип көргүзеринге калбак аргаларны ажыткан, аас-кежиктиг ие болурунга таарымчалыг байдалды тургускан. Херээженнерниң ажыл-ижиниң болгаш амыдырал-чуртталгазының байдалы чыл келген тудум-на экижизин дээш, олар боттарының арга-мергежилиниң чечектелиринге, үреттүннелдиг ажылдаарынга болгаш хөй-ниитинин ажылын кылырынга, уруглар кижизидеринге амдаа улуг аргаларлыг болзун дээш Коммунистиг партия бүгү чүүлдерни кылып турар.

Бистиң партияның көдүрүп үндүргени Тайбың программазы совет херээженнерге чоок болгаш билдиңгир-даа. Социалистиг дем каттыштырылгазын быжыглаарынче, национал хосталыышкын болгаш социал депшилге дээш улустарның демиселин деткиринче, делегейниң дүшкүүрлүг чоруунуң чавырлыышкынын улам ханыладырынче, бүгү-ниитиниң шынныг тайбыңын хандырарынче угланган СЭКП-ниң идепкейлиг даштыкы политиказын олар изии-биле чүүлдүргүнүп турарлар. Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязы социализм чурттарының аксы-дүкма партиялары-биле кады моон-даа соңгаар ленинчи даштыкы политиканы чайгылыш чокка боттандырып чорудар, кижи төрелгетенни термоядролуг дайынның кыжанындан чайладыр дээш, чер кырынга тайбыңны быжыглаар дээш идепкейлии-биле демисежир апаар.

Интернационалчы хүлээлгезиниге шынчы совет херээженнер социалистиг чурттарда боттарының бүгү-ле эш-өөрү-биле найырапы быжыглап, бүгү диптериниң ажыл-ишчи херээженнери-биле харылзааларын калбартып турар. Ындыг найыралчы харылзаалар тайбыңның, демократияның, национал хамаарышпас чоруктуң болгаш социализмниң эргеажыктары дээш бүгү хемчег-биле улам хөгжүүр дээрзинге СЭКП Төп Комитеди бүзүреп турар.

Эргим совет херээженнер, эки кадыкшылдыг, күш-ажылга чаа-чаа чедиишкиннерлиг, амыдыралчуртталганарга улуг аас-кежиктиг болгаш өөрүшкүлүг болурунарны бо чыыткылыг часкы байырлалга холбаштыр силерге күзеп тур бис.

Делегейниң херээженнер хүнү — Март 8-и делгерезин!

Совет херээженнерге алдар!

Бүгү планетаның ажыл-ишчи херээженнери делгерезин!

Бистиң социалистиг Төрээн чуртувус улам быжыгып, чечектелип турзун!

СОВЕТ ЭВИЛЕЛИНИҢ КОММУНИСТИГ ПАРТИЯЗЫНЫҢ ТӨП КОМИТЕДИ.

Мурнакчыларга — шаңналдар

1973 чылдың планнарын болгаш социалистиг хүлээлгелерин долдур база ажыр күүседиринге чедиишкиннери дээш СССР-ниң орденнери болгаш медалы-биле шаңнаткан Тываның аъш-чем үлетүрүүнүң будурүлгелериниң ажылдакчыларынга шаңналдарны Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги орлакчызы В. Е. Серяков байырлыг байдалга тывыскан.

Октябрь Революциязы орденнери Чадаананың хлеб заводунуң хлеб быжырыкчы-мастери Чечен Наадымовна Ондар, Күш-ажылдың Кызыл Тук орденнери Кызылдың пиво заводунуң улуг мастери Мария Варламовна Панова, «Хүндүлелдиң Демдээ» орденнери Кызылдың хлеб заводунуң кондитери Нина Петровна Демихина, «Күш-ажылчы шылгарал дээш» медаль-биле Кызылдың хлеб заводунуң долган ажыдыкчызы Людмила Сергеевна Морозова олар алганнар.

В. Е. Серяков шаңнаткаңнарга изиг байыр чедирип, тодарадыкчы чылда күш-ажылчы чедиишкиннерлиг болурун күзээн.

• • •

Тоску беш чылдың планнарын шиитпирлиг чылының планнарын болгаш социалистиг хүлээлгелерин долдур болгаш ажыр күүседиринге чедип алган чедиишкиннери дээш Каа-Хемниң хомүр-даш разрезиниң болук ажыддакчыларын чаактың орденнерин база медальдары-биле шаңнаан. Будурүлгениң мурнакчыларынга чазактың шаңнаадарын Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргаазының оралакчызы Г. И. Долгополов тывыскан.

Күш-ажылдың Кызыл Тук орден Каа-Хем разрезиниң экскаватор машинизи Егор Никифорович Фроленковтуң, «Хүндүлелдиң Демдээ» орден Каа-Хем разрезиниң чер үттээр стаи машинизи Кадыргы Долгур-оолович Куулариң, «Күш-ажылчы эрес-маадырлыг чорук дээш» медаль Каа-Хем разрезиниң экскаватор машинизи Николай Маркелович Дресвянниковтуң, «Күш-ажылчы шылгарал дээш» медаль Каа-Хем разрезиниң участок механиги Анатолий Григорьевич Кузеевтиң хөрелтелеринге чайгай берген.

Эрткен чылын пудургу ажыддааш, чазактың орденнерин болгаш медальдарын алган будурүлгениң мурнакчыларынга Г. И. Долгополов байыр чедиргеш, тоску беш чылдың планнын онаалдаларын күүседиринге чедиишкиннерлиг болурун күзээн.

• • •

Чазактың шаңналын алганнар Коммунистиг партия болгаш Совет чазак оларның күш-ажылын бедик-биле үнелеминиге чүректиң ханызындан өөрүп четтиргенин илередип, тоску беш чылдың планнарын күүседир дээш улам эки ажылдаарын күзээнгеннер.

Байырлыг хуралдар

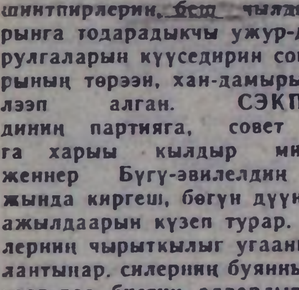
Дүүн Кызылдың Политиктиг чырыдыышкын бажынынга Делегейниң херээженнер хүнүнге турааскаатқан байырлыг хурал болган. Анаа найысылалдың үлетүр будурүлге черлериниң, организациияларының болгаш Кызыл хоорсовединиң ажыл-агыйларының толээлекчилерия киришкеннер.

СЭКП-ниң Кызыл хоорикомунуң йнгги секретары эш С. М. Кудажы чыыглаңнарга болгаш оларның нүүрүзүде хоорайның бүгү-ле ажыл-ишчи херээженнериңе байыр чедирип, чүве чугаалаан, социалистиг Төрээн чурттуң чаагай чоруу дээш ажыл-ижинге чедиишкиннерни, амыдыралчурттагага аас-кежиниң күзээн. Байырлыг хуралдың киржикчилериңе улуг концерт болган.

Ол ышкаш республиканың бүгү-ле районнар топтеринге, чурттакчылыг черлерге, тустус будурүлгелерге, ажылагыйларга байырлыг хуралдар, концерттер база болуп эрткилээн.

СОЦИАЛИСТИГ ЧАРЫШТЫҢ ХҮН ДЕМДЕГЛЕЛИ

ТЕМПИНИ АМ-ДАА БЕДИДЕР

Тоску беш чылдың тодарадыкчы чылы—1974 чылда республиканың үлетүр будурүлгелериниң, тудуг, транспорт болгаш оске-даа адырларының ажылдакчыларының мурнунда улуг соруглар салдынган.

1974 чылда үлетүр будурүлгезиниң хемчээлин эрткен чылда тургаңындан 10,1 хуу, а күш-ажылдың будурүкчүлүүн 8 хуу угаттырары болгаш тудуг будурүлгезиниң темпизин 11,2 хуу остүрери республиканың ажылчы чоннарының бо чылын алган социалистиг хүлээлгезиниде кордүпген. Ол бедик хүлээлгевиң күүселдеэн түс-түс коллективтериниң чылдың баштайгы айларындан канчаар ажылдап эгелээнинден кол хамаарыкыр.

Тодарадыкчы чылдың баштайгы пий айы эрткен. Алдынган хүлээлгелериниң кандыг янзылыг күүсеттиниш турарынга хамаарыштыр чамдык түнелдерия ыллыы болур. Республиканың үлетүр будурүлгелериниң ажылдакчылары **январь-февраль айларда продукция сайгарарының планын 102,6 хуу күүседип,** пландан ажыр 328 муң рубльдиң янзыбүрү продукциязын сайгарган. Эрткен чылдың ол үезинге деңнээрге сайгарылганың хемчээли 4,4 хуу оскеп, ол дээрге 1 млн. 110 млн. ажыг рубльдиң продукциязын хөйнү сайгарганы ол.

Ынчан продукция будурүериниң планы эрткен айларда база-ла чедиишкиниг күүсеттингеп. Ийи айларның планы 106,5 хуу күүсеттингеп ийиккпе, азы эрткен чылдың ол үеэнден барык 10 хуу озулелиг болган. Күш-ажылдың будурүкчүлүүн бедидериниң планы 106,1 хуу күүсеттингеп. Үлетүр продукциязының кол-кол хевирлерии будүрериниң талазы-биле планныг онаалдалар болгаш бедиткен хүлээлгелер чедиишкиниг боттанып турар.

Бо дээрге үлетүр будурүлгелериниң ажылдакчыларының ниитизи-биле чедип ап турар эки көргүзүглери-дир. Ынчалзажок түс-түс адырлар, коллективтер айны-биле алыр болза бистиң ажылывыста, ниити чедиишкиннер-биле чергелештир, четпестер база бар. Чүпүн-даа мурнунда чамдык будурүлге коллективтери мурнуку хожудаашкындан амдаа үштүнмаан болгаш айлар айны-биле деп-дески ажылдавайн турар. Ынчангаш болунга онаашкан планын коллектив бүрүзүнүң ажыр күүсеткен турарын чедип алыры кончуг чугула.

Эрткен айларның түнелдерин ёзаглаар алырга республиканың 17 будурүлгези (бүгү коллективтериниң 34,7 хуузу) **планныг онаалдаларын күүсеттээн.** Ынчангаш ниитизи-биле 210 муң ажыг рубльдиң продукциязы чедир будүртүнмээн. Ниити продукция будүрериниң планын 14 коллектив чедир күүсеттээн, оон 170 муң ажыг рубльдиң продукциязы чедир алдынмаан.

Чиик үлетүр эргелеңиге болгаш үлетүр тудуг материалдарының эргелеңиге хамаарышкан коллективтериниң эрткен айларда кошкак ажылдаанын, харын-даа продукция будүрериниң хемчээлин 1973 чылдың ол үезинде тургаңындан кудулатканы кончуг четпес. Январь-февраль айларда республиканың тудуг организацииларының 502 муң кезек туувбуну, 0,5 муң кубометр демир-бетон кылыгларын, а садыг организацииларының 10 муң рубльдиң мебель айманын, 14 муң даллитр эапртпес суксуннарны чедир албаан. Ындыг байдал, ылаңгыя тудуг организацияларының планныг онаалдаларын күүседиринге бергелерии тургузуп турар.

Бир эвес ажылчыннарның болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларның күжүн, чогаадыкчы энергиязын ниитизи-биле курлавырларны дидеп тыварынче мобилизастаар, аддыгап хүлээлгелериниң күүселдезин хандырар таарымчалыг байдалдарны тургузаар болгаш социалистиг чарыштың дээштии-биле улам калбартыр болза, коллектив бүрүзүү чедиишкиниг ажылдап болур. Оон тодаргай чижектери бо. «Тыва кобальт» комбинат болгаш Бай-Хаактың хлеб заводу моон мурнунда чылдарда хожудаагай коллективтерге савадын тургаа. Эрткен чылдың соолгу айларында бо будурүлгелерге технологияны чаартыр, күш-ажылдың сагыыга-чурумун быжыглаар талазы-биле бээш хемчегларии алган. Оон түнелдиде оларның кайызы-даа январь болгаш февраль айларның планын ажыр күүсеткилээн.

Чамдык коллективтериң ажылында четпестерии дүрген чайгаадып, чылдың баштайгы айларында чедип алдынган бедик темпиии улам ниитилеп турган, мөн-даа артык күжениишкиниг ажылдаар болзувусса тодарадыкчы чылдың бедиткен хүлээлгелерии чедиишкиниг боттанып.

Кварталдыы күүсеттинген

Барыын-Хемчикто районнар аразының № 1469 орук-будурүлге участогунуң ажылчыннары беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылында кап-даңнар күженииишкиниг ажылдаан. Орукчулар капитал тудуг талазы-биле чыл планын 210 хуу, а оруктарның ортумак септелгезиниң планын 105 хуу күүсеткеп.

Планныг онаалдаларны болгаш бедиткен социалистиг хүлээлгелерии чедиишкиниг боттандырарынга коллектив кежигүннериниң аразында калбарган социалистиг чарыш улуг рольду ойнаан. Чарышты организастаарывыста болгаш оон түнелдерии үндүрривисте кижи бүрүзүнүң ажыл нормазын кайы хире ажыр күүседии турарынче база техника-механизмнерниң кандыг янзылыг ажылаттыышын турарынче кичээнгейии салып турдувус. Оон ангыда мурнакчыларның дуржулгазын, хоочуннарның үлегерчижээн аныяктарның оргузунга нептерелдиринче база-ла ажылдаан салдарыын турган.

Чарыштың түнелдерин чогуур хуусаазында үндүрген, оон түнелдиң көргүзүг самыразынга биижип, мурнакчыларның турлатарын хүндүлеп самбыразынга киирип турарын кижи бүрүзүн хей-аът киирип, чаа-чаа чедиишкиннерже мобилизастап турар. Коллективтиң хава парлалгазы ажыл-агыйны экижидеринге дээштиг салдарны чедирип келген. Кандыг бир хожудаашкыы, четпестер костүп көргө, редколлегияның кежигүннери ол дугайын доп-доорай илередип, ол үүлдерии эдип алырының дугайында айтырыгны администрация черинии мурнунга тургузуп турар.

Ол бүгүнүк түнелиниде эрткен чылда эки көргүзүглер чедип алдынган. Районнар аразының болгаш ниитки оруктарның ниити байдалынга хамаарыштыр хомудаалдар эвээжок болгаш орук тудуунуң дериг-херекселдери-даа эки ажылаттыышып турар апаранган.

Хүлээлген ажылдыга хөлөрыысалгалыг мурнакчылар бисте эвээш эвес. Чыл дургузунда эң эки ажылдан келген 6 механизатор «1973 чылдың социалистиг чарыжының типленчизи» деп хөрек демдээ-биле шаңнаткан. Участоктуң хоотуннары О. Серен-Лама, О. Орус-оол, механизаторлар М. Додуй-оол, М. Дере, Х. Овал, М. Доржу-Белек, мастерлер Б. Дойбаа, К. Эмер-Сарыг болгаш оон-даа өскелер тоску беш чылдың баштайгы чылындан эгелээш, үре-түнелдиг ажылдап келгеннер.

Эрткен чылда чедип алдынган бедик темп тодарадыкчы бо чылда улам күштелген. СЭКП ТК-ның партилага, совет улуска Кыйгырыы база Совет Тываның бистиң чуртувустуң хөй националдыг өгбүлезиниг каттышканының 50 чыл оюн төлептиг үткүүр дээш ында күзел чарыштың одун улам хөрээллеткен. Тодарадыкчы чылдың планныг онаалдалары болгаш бедиткен хүлээлгелери чедиишкиниг боттанып турар. Бистиң участоктуң ажылчыннары оруктарның ортумак септелгезиниң талазы-биле бирги кварталдың планы эрткен пий айларда күүсеттинген. Бо үүнерде капитал тудуг ажылдары ылаңгыяр чоруп турар.

Февраль айда механизаторлар 5 тракторну, 3 грейдерли, 2 автомашинаны септеп дооскан.

Тодарадыкчы чылдың планныг хуусаа бетинде күүседир арга, курлавырлар бисте бар.

С. СЕРИН-ООЛ,
участоктуң начальниги.

Боттарының кызымаккай ажыл-ижи-биле болгаш уруглар кижизидеринге хүн бүрүнүн сагыш салыышкыны-биле хөй-ниитинин бедик үнелелин ап турар бистин совет херээженнер беш чылдың дөртку чылының планнарын чедиишкинниг күүседир дээш бүгү улусчу демиселге боттарының улуг салыышкынын киирер дээрзинге СЭКП Төп Комитеди бүзүрээр.

(СЭКП ТК-ның партиягa, совет улуска Кыйгырыындан).

Коммунизмниң идепкейлиг тургузукчулары — совет херээженнер делгерезин!

Таңды районда ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң Доора-Хадың сүт-бараан фермазының коллективин тоску беш чылдың тодарадыкчы дөртку чылының баштайгы ийи айының социалистиг чарыжының түңнелинде күш-ажылчы бүгү көргүзүлгелер талазы-биле совхозта бирги черге кирген ферманың ажыл-ишчилеринге тураскаадып, Күш-ажылчы аттарының тугун совхозтуң төвүнге көдүргеи.

ЧУРУКТА: (оң талдан солагай талаже). Ферманың мурнакчы саанчылары: Александра Тюлюш, Татьяна Клемешова, Зоя Монгуш, Елена Бушуева олар.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

АМЫДЫРАЛДЫҢ КААСТАКЧЫЗЫ— АЖЫЛ-ИШЧИ ХЕРЭЭЖЕННЕР

Делегейниң херээженнер хүнү—Март 8-тиң байырлалы бо чылын совет улустуң күш-ажылчы болгаш политиктиг үлүг көдүрүүшкүнүнүң үезинде — тоску беш чылдың тодарадыкчы дөртку чылының чедиишкинниг эгелээн үеде болуп эртип турар. Бо байырлалды демдеглеп тура, эрткен шинитпирлиг чылдың түңнелдерин база аналитеп көрген. Үлүг ажыл-агыйының адыр бүрүүзүнге чедиишкинниг болган бис.

Бистиң чуртта херээженнериң улус ажыл-агыйынга болгаш хөй-ниити амыдыралынга киржилгеш аажок идепкейлиг. Амгы үеде 3 миллион ажыг херээжен—Совет Эвилелиниң Коммунистиг партизының кежигүнү, 17 миллион кыстар—Ленинчи комсомолдуң кежигүнү. Бо дээрге, социалистиг шинчилелиниң мурнунга салдынган сорулгаларны күүседиринге гинитпирлиг күш. Олар оон-биле чергелештир чүүрү эртелеп-башкарарының херээжите база идепкейлиг киржип турарлар. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутаттарының үштүң бир кезии, ону 463 депутат—херээженнер. 55 муң ажыг херээженнер—артемнер кандидаттары. Бо дег өскеда чурагейларны оон-даа ынай удамчылаан болуур. Совет херээженнер комитединиң делегейниң херээженнер шинчээшкинниг улуг ачы-тавынызы дээш Улустарның Найырлыг орден-биле үдээда чаа Совет чазак тодуштаан.

Совет Тыва ССРЭ-ниң улустарының найырадыг өг-бүлезинге киргеннеринден бээр 30 чыл оны бо чылдың октябрь 11-де демдеглээр. Эрткен үеним дургузунда республиканыс экономика-даа, культурадаа талазы-биле төөгүлүг бурунгаар базымны кылган. 50 ажыг чыл мурнунда маңнаа феодалдыг тургузуг тергинден, херээжен кижи кандыгдаа эрге-шөлээ чок турган дээрезинге бүзүрээри берге. Октябрьның социалистиг улуг революциязының, Ленинчи наңновел политиказының ачызында кайгамчык улуг чедиишкинни чедип алган бис. Бо улуг чаартылгага херээжен чонуң киржилгезиниң улуг болганы чугаажок.

Бистиң ийи дакпыр орденниг республикавыстың ажыл-агыйымда херээженнер ажылдавайн турар ышдыг адыр тывызыбс. Олар ажылдан турар бүгү чонуң 55 хүүзүн эвлеп, турар. Херээженнер хөй-ниитиниң чемненилге черлеринде 97 хүү, кадык камгалалында 83 хүү, садыгда 83 хүү культура болгаш чырыдыышкын черлеринде 53 хүү чедип турар. Олардың арааныда күш-ажылдың мурнакчылары хөй. Тандыда саанчы Зинаида Реодько. Кызылда тудугчу Мария Сафронова, «Революциянның чалбыжы» совхозтуң директору Ольга Чуева, Тес-Хемде башкы Адыя Максымр, Бай-Тайгада Үрүле Кандан болгаш оон-даа өске хөй ниитиниң чоргаарал-биле адаа турар бис.

Тываның херээженнери республиканың хөй-ниити болгаш политиктиг амыдыралынга идепкейлиг киржип келгеннер. Ооң чижээге олардан 4 кижи ССРЭ-ниң Дээди Советиниң, 50 кижи Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң, 1447 кижи район, хоорай болгаш көдээ Советтерниң депуттары болганы, 122 кижи партия организациязының секретарьларынга сонгуткалы болгаш хөй-хөй херээженнериң профавилел, комсомол база өске-даа хөй-ниити организациялырында ажылдап турарындан көрүп болур. Партия болгаш совет органнарының, министерстволарның болган өске-даа албан черлериниң удуртукчуларының база чарыысалгалыг ажылдакчыларының аразында база херээженнер хөй.

Республиканың ажылчы чоңу ССРЭ-ниң Үлүг театрының артизи Надежда Красавинна, РСФСР-ниң Күрүне шаңналының лауреады, дөш чонукчызу Римма Аракчаанын, цирк артизи Клара Данчай-оолдуң талантызынга чоргаарланып турар. Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Башкы Саната Тамдын-оол, шулукчу Светлана Козлова, артем кандидаты Зоя Чадамба, артист Мария Солун-оол, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутады Севилбаа Даваа шыкаш оон-оон херээженниң аттары бүгү республикада сураглыг апаргаш.

Тываның хөй-хөй херээженниң күш-ажылын Коммунистиг партия болгаш Совет чазак бедии-биле үнелээн. Үлүг ажыл-агыйында ССРЭ-ниң орденнери-биле болгаш медальдары-биле шаңналганнарның саны бир муң чыгай берген. Март 8-тиң бүдүүзүнде база болуп херээженнер шаңналган. Оларның Чадаанның хлеб заводунуң ажылчыны Чечен Ондар Октябрь Революциязы орденниг, Кызылда садыгжы Педагги Быкова Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниг, Эрзинде амыдырал хандырылга комбинадының директору Има Декпиш-оол «Хүндүлелдиң Демдээ» орденни алган.

Делегейде херээженнериң боттарының эргези дээш, төөбың болгаш хамаарышпас чорук дээш демисели империализмге удур чангыс аай фронтунуң кезии апарган. Ол демиселди Делегей херээженнериниң демократтыг федерациязы удуртуп турар. Ук федерациянның инициативазыбиле 1975 чылды делегейниң херээженнер чылы болдурарын Каттышкан нациялар организациязы чарлаан. Херээженнериниң ынчан болур Бүгү-делегей Конгрезинге бедеткел ажылы ам чер-черде эгелей берген. Ол бедеткелдиң үезинде колония чурттарының херээженнеринге политиктиг болгаш материалдыг дуза кадарының шимчээшкинниң, тайбың фондузунга акша чыырын күштелдирери көрдүнген. Ук ажылга Тываның херээженнер организациязы багай эвес киржип турар. Бо чылдың чүтле эрткен үйн айларында безин чедип муң ажыг акша тайбың фондузунче шилчиттингеи. Эрткен чылын бистиң херээженнеривистиң тайбың фондузунга киирген акшазы 37 муң ажыг болган. Бо чылдың февраль айда Чоон-Хемчик районнуң херээженнер организациязы 2345 рубльди, Каа-Хемниң 450, Барыын-Хемчиктиң 735 рубльди шилчиткен. «А Үлүг-Хем районнуң херээженнери Март 8-ти товаршыттар 786 рубльди чыгтынган.

Республиканың районнарында болган хөөрайларында тайбың фондузунга акша киирер комиссияларның шүдүргү ажылын демдеглээри чүгүле. Ол комиссияларның С. К. Күжүгет, М. А. Рамазанова, М. С. Симакова, С. Б. Маадыр болгаш оон-даа өске кежигүннери чон ортузунга тайылбыр ажылын билдилиг чорудуп, акша чыырынга идепкейлиг киржип турарлар.

Тываның херээженнери делегейниң херээженнер хүнүн байырлаадыг байдалга уткуп тура, Коммунистиг партиянга болгаш Совет чазакка херээженнер дугайында сагыш салыышкыны даэш өөрүп четтириишкинин илередип, тоску беш чылдың тодарадыкчы чылының планныг онаалдаларын күүседиринге бүгү билиин, мергежилиг болган күжүн бээрин аваан турарлар. Олар СЭКП Төп Комитединиң партиягa, совет улуска Кыйгырыын удуртуга болдурбушаан, Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжынга идепкейлиг киржириинге долу шинитпирлиглер.

Ш. ШЫЫРАП.

СЭКП обкомунуң херээженнер оргузугга ажыл чорудар секторунуң эргелекчизи.

Агитквартиралар концерти

«О-Шынаа» совхозтуң О-Шынаа салбырында үш агитквартира бар. Чоокта чаа суурнуң херээженнер чөвүдели (даргазы аныяк коммунист Т. Майынды) агитквартиралар аразында бот-тывыышгыр ураи-үүл концертиниң көрүлдезинге эртиргеи.

Суурнуң херээженнери 6 автомашина дошту бускаш, малчыннарга чедирип бергеннер. № 2 агитквартираның концертиниң чон улуг сонуургал-биле көргеи. Концертке совхозтуң удуртукчулары, кол специалистери идепкейлиг-биле киришкеннер.

№ 1, 2 агитквартиралардың концерттерии Совет Армиязының бозгаш Шериг-Далай Флодунуң хүнүнде база көргүскеи. Делегейниң херээженнер хүнү — Март 8-те концертти эртиреринге база планнаан. Ол ышкаш чоокку үеде ол бот-тывыышгыр ураи-үүл коллективтериниң ян дээре номерлерин «Тес-Хем» совхозка болгаш «О-Шынаа» совхозтуң Ак-Чыраа салбырының ажыл-ишчиларынга барып көргүзеринге дылдыр.

Д. САТ.

Эмнелгениң херээженнер чөвүдели партиң организациязының удуртулгазы-биле коллективтиң мурнунда салдынган сорулганы чедиишкинниг күүседиринче ажылдакчыларның күжүн мобилизастап, ажаар эвес организациялырга ажыды чорудуп келген. Херээженнер чөвүделиниң үш секторну тургускан. Олар бүгү ажылдарны профавилел, комсомол организациялары, эмнелгениң удуртулгазы-биле сырый харылзаалыг чорудуп турар.

Чөвүделдиң ажылы аарыг улуска медицинга хандырылгазының культурazын ажыктарынче, ажылдакчыларның тускай билиг-мергежилин бедидеринче, олардың ортузунга организасе-массалыг хемчегларын чорударынче утланган. Ол сорулга-биле эмчилерниң, сестраларның конференцияларын, конкурстарын эртирип турар. Чоокта чаа болуп эрткен «Оң эки медицина сестразы» деп ат дээш конкурска кезер эмчи салбырының медсестразы Галина Андреевна Терских шылгарап үнген. Аңаа хүндүлел бижикти болгаш ак эки медсестра деп атты тывыскан.

Эки ажылдыг салбыр дээш социалистиг чарыпка херээженнер чөвүдели чылдың-на идепкейлиг киржири чаңчыл болган. Чарыштың түңнелин кварталдан үндүрүп, тиилекчилерге вымпелдерни, турасказалдыг белектерни байырлыг үзүү-биле тыпсып турар. 1973 чылдың чарыжының түңнелинде республика эмнелгезиниң: нейрохирургия (эргелекчизи В. Григорьев), дөш протезиниң лабораториязы (эргелекчизи А. Добылова), дөш эмнелгезиниң (эргелекчизи З. Кошелева) коллективтери тергиндеп үнгеннер.

Херээженнер чөвүделиниң инициативазы-биле эмнелгеде чыдар болгаш каш эмнедиң турарларны ажаал-тежээн турар ажылдакчыларның мергежилин бедидер доктаамал курсту организастаан. Олар 216 шактыг программа-биле өөренир болгаш медицина сестразының мергежилин чедип алырлар.

Республика эмнелгезинде 600 ажыг херээженнер чонун кадык камгалалының буянныг херээнге боттарының үлүг-хуузун киирип турар. Оларның аразында медицинаның хөөчүн ажылдакчылары безин 74 кижи бар. Оларниң 66-зы херээженнер. Оон чедиселбырында коммунистиг күш-ажылдың коллективи деп бедик атты тывыскан. 238 херээжен ажылдакчылар коммунистиг күш-ажылдың шалыпчылары. Коллективте медицинаның хөөчүн ажылдакчызы чораан пенсионер Долгар Алдыровна Еңзак Ленин орден-биле, ийи кижи «Хүндүлелдиң Демдээ» орден-биле, Ленинчи юбилей медальбиле 50 херээжен ажылдакчылар шаңналганнар. Тыва АССР-ниң аддарлыг эмчиин деп хүндүлүг атты 11 эмчи одилеп турар, олардың 6-зы хөрээжен эмчилер.

Медицинаның хөөчүннары боттарының билиг-мергежилиниң дуржулгазын аныяк эмчилерге дамчыдып берип, оларга боттуг дузаны чедирип турар. Аныяктарның хөөчүннар-биле ужуражылга кежээлерин эрттирери бистеринче чаңчыл апарган. Ону үш чыл бурунгаар эгелээн. Ол кежээге хөөчүн ажылдакчылар аныяк эмчилерге чылыг сөзүн чугаалаан, чагыыш бээрлер, а аныяктар хөөчүннарга өөрүн четтиргенин илергейлээр.

Чөвүделдиң ажыл-херээнге дээштир дузаны парторганизация секретары, кезер эмчи Л. М. Козлова, кол эмчиниң орлакчызы А. К. Гончаренко олар үргүлчү чедирип, боттарының арга-сүмезин берип турарлар.

Совет Тываның 30 чыл оюнга уткуштур төлептиг белеткенишаан, республика эмнелгезиниң коллективи чоннуң кадыы дээш чаагай херекке боттарының төлептиг үлүг киирердер. Юбилейге уткуштур эмнелгениң салбыр бүрүзү совет арге-чагырганың чыдарында хөгжүдээнин тайылбырлаан альбомну белеткээрлер. Ол ышкаш хоорай чаагайжыдарынга идепкейлиг киржип, 100 ыяштыг, 1000 чадаң ыяштарлыг, 10 муң чечектерни олуртурлар. Бүгү ажыл-херекке ниити күш-биле идепкейлиг киржир бис.

М. СИМАКОВА, республика эмнелгезинде херээженнер чөвүделиниң даргазы.

Нити күш-биле

РАЙОНДА ЭКИ

Хандагайты суурнуң аъш-чем магазини — Өвүр районнуң эки магазиннериниң бирээзи. Ооң арыг-силиин, чырыын болгаш чылыын чон магадаар. Делгимдее бараанның чурум-чыскаалыының чарамын! Ында күш-ажылга ынаң, культуразы бедим болгаш сагыш човаңгыр садыгны бар. Ол болза, Сереңмаа Бүрзекейовна Саттыр.

Хөөчүн садыгны Сереңмаа Бүрзекейовна шинитпирлиг чыда Бүгү-эвилел социалистиг чарышынга идепкейлиг киришкеш, чыл планын ноябрь айдала күүседиптеи. Ол беш чылдың тодарадыкчы чылын база күш-ажылчы чедиишкин-биле эгелээн: январь айда бараан саарар планныг онаалдазын 118 хүү чедирген. СЭКП Төп Комитединиң партиягa, совет улуска Кыйгырыынга хөй-аът киирген садыгжы 1974 чылда алган социалистиг хүлээлгезин хүүсаазындан эрте күүседип шыпаар.

Ленинчи юбилей медаль-биле шаңнатнан мурнакчы садыгжы бодунуң күш-ажылчы оруун Өвүр райпозунуң баштаар черинге аштакчылап эгелээн. Ооң соонда бөдү бижик магар машинага өөренип алгаш, ол-ла коллективке машинакчынай берген. Ынчап тургаш самбың магарын база өөренип алган. Хостуг үезинде бухгалтерлерге дузалажып, сан-туңун хынажып берип турда, райпо баштаар чери аңаа садыг хүлээп алырын сүмелээн. Оон эгелээш, бөгүнге чедир Хандагайты суурга садыглап келген. Райпо шугумунга ажылдаан 21 чылының 13-үн садыглап эрттиргени бо.

Хөөчүн садыгжы бодунуң дуржулгазын болгаш мергежилин өске өөрүнге күзелдии-биле дамчыдып берип турар. Оля Мөңгуш, Мария Базыр-оол, Дарья Мөңгуш болгаш оондаа өске аныяк садыгжылар Сереңмаа Бүрзекейовнаның чагыын болгаш сүмезин утпайн чоруурлар.

Сереңмаа магазинге хүнээр хиреэзинде хөй-ниитин ажылынга база идепкейлиг. Хуралсуглаа, уруглар киминдилгезин дээш, ооң киришпес-ле ижи чок. Ол коммунисти район Совединиң депутадынга чоннуң ийи катап сөңгүп алган ужуру база ында. Ук идегелди ол ак сетинилдиг күүседип турар. Ооң удуртуп турары депутаттар белүүнүң ажылы база эки. Боду сөңгүнчүлээры-биле үргүлчү ужуражып, район Совединиң сессияларының материалдарын оларга таныштырып, чаа-чаа чагыгларны ап, амыдыралга боттандырып турар.

Сереңмаа Бүрзекейовнаның эргелеңчилээн магазинин Төрганыг суурнуң аъш-чем магазини-биле чарыштыг. Тодарадыкчы чылдың баштайгы кварталынган эгелээш чарышка бедик моргузугну чедип алыр сорулга-биле коммунист Сат эргелеңчилээн магазинниң ажылдамчылары күжөнишиниг ажылдап турар.

К. ХЕРТЕК.

МУРНАКЧЫ АЖЫЛЧЫН

Чечен Уруза Кызылдың пиво заводунга ажылдаамдан бээр 15 чыл болган. Ам ол бедик мергежилдиг, эрга-дүрүлгелиг ажылчыннарның бирээзи. Совет чазак ооң ажылын үнелээш «Хүндүлелдиң Демдээ» орден-биле болгаш Ленинчи юбилей медаль-биле шаңнаан.

Чечен чүгле мурнакчы ажылчын эвес, хөй-ниитичилерниң бирээзи. Ол оорунуң улуг идегелии — хөөрай Совединиң депутады, улусчу контролер хүлээгелеринге — ак сетинил-биле күүседип турар.

Март 8-ти Чечен күш-ажылчы чедиишкиннер-биле уткаан.

ЧУРУКТА: Чечен Уруза ажыл үезинде.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

Коммунист дугайында чугаа

Салым-чаяанны ажыл-иш-биле ажыдар

СЭКП ОБКОМУНУҢ кежигүннериниң аразында Бии-Хеминиң сураглыг саанчыларының бирээзи Наталья Иргиттиң адын көргеш, шудургу ажыл-ижи, ажы-чаңы-биледээ коммунистиг бедик адын төлептин-биле эдилеп чоруурларының бирээзин ол дээрзин болдап, мурнунда оон-биле каш удаа ужуражып, ажыл-ижи-биле танышканывысты, чазактың бедик шаңналы — Күш-ажылдың Кызыл Тугу орденбиле шаңнатканын сактып келдим.

Туран фермазынга ол ам оң беш чыл ажылдап келген. Ажылга кызымак, биче сеткилдиг саанчыны өөрү коммунистер 1971 чылда СЭКП кежигүнүнге хүлээп алган. Ленинчи партиниң кежигүнүнге кирип тура, ажылгадаа, амыдырал-чуртталгагадаа үлегерлиг болурун ажаазын. Коммунистиң бедик адын партия кежигүну кижи хамыктың мурнунда инитиниң херээдээш чүткүдүүр ажылы-биле бадыткаар үжүрлүг. Маңаа хамаарыштыр Наталья Салчаковнаның күш-ажылчы базымнарын таныжа каапталыңар. 1972 чылда Н. Иргит бир инектен-не 3000 литр сүт саптан. Ол дээрге республикада дээре көргүзүглериниң бирээзи. А эрткен чылгы түңнел 3229 литр болган. Ынчангаш оон ады республиканың мурнакчы саанчыларының аразынга доктаамал кирип келген.

Бөгүн дүүнгүзүндеп, а даарта бөгүндээниден артык ажылдаар деп сорулгалыг болгай бис. Хавыяалыг саанчы тоску беш чылдың тодарадыкчы бо чылында бир инектеннe 3300 литр сүттү саар хүлээлгени алган. Бо дээрге аңаа-ла хөөретker сөс эвес, а бодунуң аргазын, базымнын ыяк билир, бөрген сөзүн ээлээр кижиниң салган соруудур. Кандыг-бир ажылды хүдээнгенде, ону ыяк күүседир деп шуут бүзүрээр, ынанышты кижилер турар болгай. Наталья Салчаковна коллективинде ындыгларның бирээзи.

Каш чыл улаштыр республиканың дээре саанчыларының одуруунга санаттырып келзе-даа, ол чедиишкинге оожургаваан, чамдык кижилер дег шаңнал-маңтылга менээргени бербээн. «Чаяанны ажылиш-биле ажыдар» дээр болгай. Хавыяалыг саанчының эрткен оруу-биле танывжарга, ол сестер кижиниң сагыжынга бо-ла кирер.

КОММУНИСТ Н. Иргиттиң амгы алдаржаан ажылынга кирип турарының эгезинде бергелер турган. Ылаңгыя дыштанган азы шөлээлээн саанчы өөрүнүн орнун солуп деп чүве чаа кирген кижите бөрге болгай. Баштай-ла бир саанчы дыштаны бөрге, оон инектерни хүлээткен. Ол кижи бир катап инек саап турда чедип келген, оон мурнунда кежээ ийи хире инекти тыпшайн, сагбайн барган мен. Ол дээш дыка-ла чемелээн. Болбаан ажыл-дыр дээш сокпаар бодаан. Ферма эргелекчизи Дмитрий Спиридонович Доронин кончут эки кижи. «Кедизинде барып эки саанчы болур хире-дир сен» деп, сургап-сургап, хей-аът киирген, ону салбаан...

Дмитрий Доронин Туран фермазының шаандан тура эргелекчизи, инда малчыннарвыш эң-не улуу, ынчангаш кижи бүрүзүнге ада-биле дөмей өөнүк. Ажылдың аай-бажын эки билбес аныяк кижиниң ажылдаар сен деп оон бүзүрелдиг чугаазы Наташаны улам хайныктырган.

— Өске ажыл кылыр болзумаа, шыдавас хире кылдыр сагындырар — деп, Н. Иргиттиң чугаазы хөнү утказыр. Шынап-ла, кижи бодунуң ажылынга сеткилиниден таарыжыр, ону өске мергежилге содувас болза, ынчан эки түңнелдерни чедип алыр. Ынчаарга ажылга ызырынмас кижилерни «сутла балык-ла» — деп чугаалажыр бис.

Эрткен шинитпирлиг чылда бистиң республиканың малчыннары 60 муң тонна сүттү саап, 26,2 муң тоннаны күргенге саткан. Эртем ёзуу-биле алырга, бир кижи будун чылда 450 литр сүттү хереглээр ужурлуг. Үлүг орус артемден И. Павлов сүттү бойдустуң,бодунуң чайгаар белеткээни кайгамчык чем деп адаан. Ынчангаш бистиң амыдыралывыска ындыг ажык-дузалыг чемнин — сүттү саап турар кижилерниң бирээзи — Туран фермазының саанчызы, хавыяалыг коммунист Наталья Иргиу-тыр.

ОН БЕШ чыл дээрге. Наташаның назыныңын барыкла чартык кезии. Бодунуң ыяк мергежилинге ол ынча чылды эрттиргеи. Инектиң чанынга чагдаарындан безин сестир, кандай колдарлыг турганындан ол ам ийги класстың мастери кылдыр өскеи. Инекти саарының аргаларын, оон мага-бодунуң тургузуун, оон аарыгларын эмнээринiң бедүүн аргаларын Н. Иргит өөрү малчыннар-биле кады ооответиларлыг бөлгүмнерге өөренип алган. Кайы-бир фермаңың чедиишкинниң дутайын чугаалап тура, инда кажаа, чем баазазы эки дижир, ол шын харын. Ынчалза-даа кол-ла чүве кижилерде — саанчыларда.

— Мал-ла дээш инекти кайы хамаан чок ажыллап болбас, ол база-ла хорадаар, хомудаар, өөрүүр чаңныг. Аңаа ээлдек болгурга, ол эдиинчел, суду хөй болур—деп. Наталья Салчаковна ханы бүзүрел-биле чугаалады. Оларны сүттарып, чемгербээн, ажылдаар черин аттап, арыглаваан шаанда, Наташа чаңнас-даа.

СУРАГЛЫГ саанчы школада төрелдер комитединиң кежигүнү, фермада политинформатор, улусчу контроль бөлүүнүң составында база кирип турар. Чоокта чаа оон ажылдап турарны бөлүүнде саанчылар инекти каңчаар чемгерип турарын Наталья Иргит хынаан. Бир хүнде берзин дээш холуисавлыг чемнерни чамдык өөрү чедир бербейн турарын илереткеи. Ындыг болганда, инек сүттү чедир бербес-ле болгай. Улусчу контроль бөлүүнүң өске кежигүннери-биле кады чоруткан ол хүнзалдының түңнелин саанчыларның, инек кадарчыларының хуралында чугаалашкан. Ол ышкаш сүттү дужаан турарында арыг-силиг эвес кажаалардың санитарлыг байдалы багай дээрзин коммунист Н. Иргит адаа дыннаткан.

Фермада коммунистер шүпүзүу даалгалыг. А бодунуң даалгазын күүседиринге харысалгалыгларның бирээзи Наталья Салчаковна ол.

Коммунист Н. Иргит бодунуп ажыл-ижин, амыдыралчуртталгазын холбааны фермазының дыртагы хүнү дээш өөрүп чоруур. Бо чылдан эгелээш малга таарымчалыг комплексти аңаа тудар, хамыкла ажыл механизастаттынар. Чоорту барып бир инектен-не ферма инитизи-биле 3200 килограмм сүттү саар аңаар. Ол дээрге амгы көргүзүглерден 90 литр хөй болуру ол.

Туран сүт-бараан фермазында ол коммунисти партия обкомунуң кежигүнүнге соңгаанны коллективке алдар болгаш хүндүткел болган.

— Бистиң Наташавыс кандыг-даа даалганы ак сеткилдии-биле күүседип чаңчыккан —деп, фермада зоотехник коммунист Е. Астафьева чоргаарланып чугаалаан, ынчаар уламчылады: — СЭКП обкомунуң кежигүнүнүң хүлээгезин Наталья Салчаковна база-ла бедик медерел-биле күүседип, оорунге улам-на үлегер болур дээрезинге бүзүрээр бис.

С. ХЕРТЕК.

★ ★

Бай-Тайга районда «Тээли» совхозтуң хайысузу. Социалистиг Хүш-ажылдың Маадыры Уруүе Кандан хой ажылынга үр үеде ажылдап, чүс-чүс хойларны ниитиниң ишкынга остуруп бергеш, ам пенсиялап дыштаны берген.

Уруүе Шыырайлыга чүгле бодунуң совхозунуң эвилин малчыннарынга үлегер-чижээн көргүзеен эвес, бүгү республиканың малчыннарынга, ылаңгыя хөрээнден эш-өөрүнге үлегер-чижээн көргүзүп келген.

Кол-Сөөк шөлүн хөөе
алтар,
Көвей хойну остуруп каан
Маадыр-ла угбазыса
Марттың сеете бойлур
тудаал.

ЧУРУКТА: У. Ш. КАНДАН.

С. ФЕОНТИСТОВТУҢ фотозу.

★ ★

ТАЙБЫҢ ДЭЭШ ДЕМИСЕЛДИҢ АВАНГАРДЫНДА

Делегейниң хөрээженнер хүнүнүң бүдүүвүнде Совет хөрээженнер комитедиң Улустарның ийнрады орден-биле шаннаткан. Аңаа холбашкыр ол Комитеттиң секретары Людмила Балаховская мынчаар чугаалаан.

— Ол шаңнал болза улустарның араазында ийнрадлы бижыглаары база тайбың дээш демиселдиң хөрээнге совет хөрээженнериң ачы-хавыязын үүлээр көргөни, оларның садыышкынын бедии-биле үнелээни ол, мынчангаш бистиң сагыш-сеткиливистиң өөрүшкүүнүн хайыктырган.

Совет хөрээженнериң комитедин чуртка эң берге турган үеде, 1941 чылда тургускан. Ол-ла чылдың сентябрьда Бүгүэвилелдиң хөрээженнериниң антифашистиг митингизин болуп арткан. Ооң киржикчилери ССРЭ-ниң болгаш өске-даа чурттарның хөрээженнери, күженишкинни каттыштырып алгаш, фашизмге өйтур ынаныышкыны бозурнче кыйгырган. Бо митингиниң ол комитет организастан эртирген.

Амгы үеде Совет хөрээженнериң комитедиң делегейниң 120 чурттарында хөрээженнериң 200 ажыт национал организацияларыбиле доктаамал харылзааны тудуп турар. Бот-боттарыг үргүлүг делегациялар, туристиң бодуктер солчур хемчеглер кадбарып турар. СЭКП-ниң болгаш Совет чазактың тайбыңга инакпыдыг даштыкы политиказын идепкейлиг детивишаан, ССРЭ-ниң хөрээженнери делегей амыдыралының эң чугула болуушкуннарынга тодаргай ажыл-херектеринде киржип турар.

Чизиде фашистиг хуузаның калчаа-дерзин үүлгедиишкинниг комитет киленнээшкинниг удурланыышкынын илергейлеп база чиги саттыштар-биле эп-сеткил каттыштырылгазының дугайын медеглээн. Грецияда, Испанияда, Португалияда киижилерни өлүүп хыдыыр болгаш молчүүр чоруктуң политиказынга совет хөрээженнер шынгыы удурлаңыш. Мурнуу Африка республикада. Родезияда сөөк-язы ылгаар чоруктуң буруу шаап турар. Хавойга Иенин болгаш чап уруглуң эртем-шинчилел төвүн гударының фондузунга совет хөрээженнериң мурнуудан комитет ийи миллион рубльди киирген. Комитет 1973 чылда Анголаның, Гвинея-Бисауның, Мозамбиктиң, Индияның, Бангладештиң болгаш чамдык араб чурттарның хөрээженнер организацияларынга дыка хөй материалдыг дузаны көргүскен. Ол черлерже аъш-чем продуктуларын, уруглар хевин, пөстаавыны, медицина дериглелдерин болгаш өске-даа түүлдерин чорудуп берген.

Хөгжүп турар чурттарның аныяк сургуул хөрээженнеринге болгаш кыстарынга комитеттиң тускай степендиязын тургускан. Амгы үеде Азиядың, Африканың, база Латин Американың 37 чурттарындан бистиң чурттуң дээди болгаш ортумак өөредилге черлеринде 250 киижи ол комитеттиң степендиязын ап турар. Баштайгы доозукчулар тускай мергежилди чедип алгаш, боттарының төрөөн чурттарынче чорупкан.

Совет хөрээженнер комитедиң социалистиг чурттарның хөрээженнер организацияларыбиле бижыг харылзааны тудуп турар. «Ниитиледиң бүдүүрүлгелиниң күш-ажыдыңга хөрээженнериң киржилгези» деп темага бо чылын ССРЭ-ге семинарны чорудар. «Социалистиг ниитиледиң өг-бүлениң ролюю» деп темалыг айтырыгны чугаалажыр чыл бүрүүн чаңчыл болган ужуражыышкынын организастаар. Европаның айыыл-чок чоруунуң болгаш амгы үениң ниитилелдинде хөрээженнер байдалының айтырыгларының талазы-биле ССРЭ болгаш ГФР-ниң хөрээженнериниң ийи талалыг ужуражыышкынын бо чылын организастаарын планнап турар. Июльда совет база америк хөрээжен төлөөлекчилериң ужуражыышкынын чорудар. Тайбың дээш база аныяк салгалды тайбын болгаш улустарның пайыралының ёзуузунга киижилерни дээш демиселге хөрээженнериң ролюүн дутаймында санал-оналды олар солчурлар. Каттышкан Напиялар Организациязы 1975 чылды Делегей хөрээженнериң чылы болдурар деп чарлаан. Делегей хөрээженнериниң Демократтыг Федерациязының ол талазы-биле ажыл-чорудулгазынга Совет хөрээженнер комитедиң идепкейлиг киржир.

КНО-ның ол шинтирии амгы үениң ниитилелиңге хөрээженнериң эң чугула ролюн хүлээп көргенинден дугайын хереглеп турар-дыр.

Мая ШЕБЕНТОВА,
ПМА-ның корреспондентизи.

«Авамның байырлалы» деп белек

Николаевскиниң шаажан-шил комбинады делегейниң хөрээженнер хүнү — март 8-тиң бүдүүвүнде садыг четкилериңче «Авамның байырлалы» деп чаа одеколоннарны чоруткан. Оларның чыды чымчак болгаш чазагай, чараштыр ханталаан.

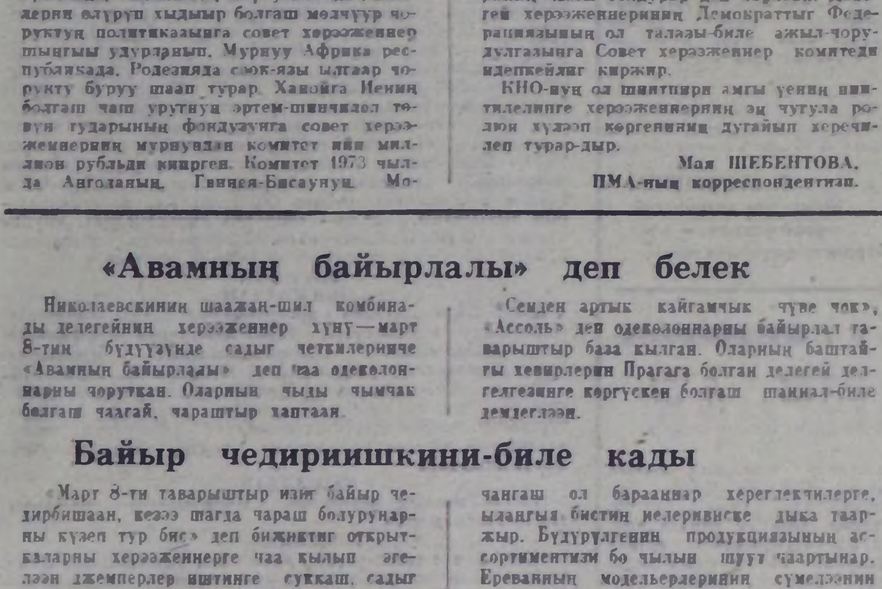
«Семден артык кайгамчык чүве чок», «Ассоль» деп одеколоннарны байырлал таварыштыр база кылган. Оларның баштайгы хевирлерин Прагага болган делегей делгелгезинге көргүскен болгаш шаңнал-биле демдеглээн.

Байыр чедириишкини-биле кады

«Март 8-ти таварыштыр ийик байыр чедирбишаан, кезээ шагда чараш болуурнарны күзеп тур бис» деп биижиктиг открытказарны хөрээженнерге чаа кылып өгелээн джемперлер иштинге суккаш, садыг четкизинче чорудуп өгелээн. Ону Арменияда Советашенниң трикотаж фабриказы бүдүүп турар.

Ол фабриканың дүктеп болгаш синтетиктиг аргыгаш кылып турар хептеринге күрүенниң шынар демдээн тывыскан, ынчангаш ол бараанар хереглекчилерге, ылаңгыя бистиң мелеривиске дыка тааржыр. Бүдүүлгенин продукциязының ассортиментизи бо чылын шуут чаартынар. Ереванның модельерлериниң сүмелээнин ёзугаар 40 хире хевириниң чаа хептерин фабрикага бүдүүп өгелээр. Оларның арасында — ургларының янзы-бүрү комбинезоннары, костюмнер, трикотаж, иштики хеп бар.

(СЭТА-ның мөрр).

Мария Георгиевна Датнер — Москваның «Старт» дээр тускай бүдүүлге каттыжыышкынының директору. Ол — ургларга хевин даарзар улуг бүдүүлгеге черн бөлүүр. Ол каттыжыышкын чаңгыс хүнүнүң дургузунда 14 муң бичии хамаатылаарны хепкерил шылаар аргалыг. Ында 2600 ажылчыннар ажылдап турар.

ЧУРУКТА: М. Г. Датнер

В. Куновтуң фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

А. А. Громыконуң Дамаскиде чугаалажыышкыннары

ДАМАСК. (СЭТА). СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыконуң болгаш Араб социалистиг катап тургузуушкун партиязының Регионаддыг удуртулгазының кежигүнү, Премьер-Министриниң оралакчызы, Сирия Араб Республиканың даштыкы херектер министри Абдель Халим Хаддамның арасында чугаалажыышкыннар ында катап өтөдээн.

Ийи чурттарның кайызынга-даа сонуургалды болдуруп турар делегейниң чамдык айтырыгларын министрлер чугаалашкан.

А. А. Громыко Сирия Араб Республиканың премьер-министри Аль-Айюби-биле ужуражып, беседа кылган.

ДАМАСК, март 7. (СЭТА).

ССРЭ-ниң Сирия Араб Республикада элчизи Н. А. Мухитдинов Дамаскиде албан чоруу кылып келген, СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыкога алдар кылдыр хүлээп алыышкынны кылган.

Хүлээп алыышкынга САР-ның премьер-министриниң оралакчызы, даштыкы херектер министри Абдель Халим Хаддам, өске-даа министрлер, Араб социалистиг катап тургузуушкун партиязының удуртулгазының кежигүнүвери, Сириянның дешилгелиг национал фронтуунуң удуртулгазының кежигүнүвери, Улусчу чөвүлелиниң депутаттары, Дамаскиде турып турар элчин болгаш төлөөлеге черлериниң удуртукчулары келген.

АЯН-ЧОРУКТАР ДООЗУЛГАН

ТОКИО. (СЭТА). ССРЭ-ниң Дээди Совединиң палаталарының даштыкы херектер талазы-биле комиссияларының ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутатылары, Национаддар Совединиң даштыкы херектер талазы-биле комиссиязының кежигүнү М. В. Зимяниниң баштаткан төлөөлери Токиодан Төрөөн чуртунче ээп чаңын келгеннер.

Төлөөлер Японияга баргаш парламентиниң адакы болгаш үстүкү палаталарының комиссияларының кежигүннери-биле беседалашкан, япон-совет найыралдың парламент ассоциациязы-биле ужуражыышкынга киришкеннер.

Төлөөлер япон чазактың удуртукчулары-биле, парламентиниң ийи палатазының спикерлери-биле, япон хөй-ниитиниң төлөөлекчилери-биле база ужурашканнар.

* * *

КАНБЕРРА (СЭТА). ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының оралакчызы Н. М. Матчавовка баштаткан ССРЭ-ниң Дээди Совединиң төлөөлериниң Австралияга албанның аян-чоруу доозулган. Совет төлөөлерни Австралияның премьер-министри Г. Уитлем хүлээп алган. Аңаа болган беседа үезинде ийи чурт араазына харылзаалы хөгжүдеринің талазы-биле айтырыгларга санал-онал солчуушкуну болган. Март алдыда төлөөлер Австралияның парламентиниңге база чорааан.

Төлөөлер Сиднейден Төрөөн чуртунче чаңып чорупкан.

САР-ның соңгу-чөөн талазында, Ефраттың эриинде Табка дээр бичии сууржугаштың чавыт кап-ла санныг казанактарының орнунга амгы үениң улуг бажыңнарының кварталдарын тудуп тургускан. Ол дээрге, чурталга бажыңнары, школа, поликлиника-дыр.

ЧУРУКТА: Ас-Саурада школа (үстүмдеи хевирл) бажыңы.
В. ОГОРОДНИКОВАНЫҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГА

ПАРИЖ. (СЭТА). «Крезо-Луар» деп фирманың Совет Эвилели-биле ханы кады ажылдажылгазы чаңчыл апаргаш деп, ооң директорларының бирээзи Морис Латиль медеглээн. Бедик шынардыг каң болгаш аар дериг-херекселдер бүдүрериге специалиастаттыгнан ол фирма Францияда эң улуг каттыжыышкыннарның бирээзи болуп турар, инда 40 000 ажылчын, инженерлер болгаш техниктер ажылдап турар.

Бистиң фирмавыстың болгаш Совет Эвилелиниң даштыкы садыг организацияларының аразында харылзаалың хөгжүп турарынга сеткил ханып турар бис деп М. Латиль демдеглээн. Чүгле эрткен чылын беэнн совет газ үлетшүрүгге янзы-бүрү дериг-херекселдерни бөөр чүгүлә дутуржулганы кылган бис. Совет болгаш француз инженерлер кампаар-даа ажоок удуг домнаның төлевилелдин ажылдап кылган.

«Крезо-Луар» Совет Эвилелиндеи дериг-херекселдерни болгаш ставкторны база садыг ап турар. Ам металлдан кылыр удуг хемчелдиг тускай чагыгны эштөрни Совет Эвилелинде доозуп турар. Совет карусель ставкторы Францияда ажылдап турар. Бистиң фирмавыс атомнуг электростанциялар тудар талазы-биле Совет Эвилели-биле кады ажылдажылганы кылырынга сонуургаалдыг.

Бирманың Министрлер Чөвүлелин соңгаан

РАНГУН. (СЭТА). Бирма Эвилелиниң Социалистиг Республиказының Улусчу хуралының бирги сессиязы республиканың Министрлер Чөвүлелин чажыт бедыдаашкын-биле соңгаан. Ында 18 киижи киргеи. Соңгудда соонда Министрлер Чөвүлелиниң хуралы болган. Аңаа премьер-министрин болгаш ооң оралакчызын соңгаан.

ДАКАРДА СЕССИЯ

ДАКАР. (СЭТА). Сенегал хемниң унун шинээдип алыр талазы-биле организацияның Министрлер Чөвүлелиниң сессиязы Сенегалдың пайысылалында дүүн ажыттынган, ооң ажылында Малиниң, Мавританияның болгаш Сенегалдың делегациязары киржип турар. Сенегал хемниң унунга ийи электри станциязын тударының төлевилелин боттандырар талазы-биле саналды сессинга көөр. Малиниң үлетшүр хөгжүлдезиниң болгаш хой-ниитин ажылдарының министри Мамади Кейта сессияның ажыдыышкынынга чүве чугаалаан, станцияның бирээзин Малиге, өскезин —Сенегалга тудар, ол чорук организацияның кежигүннери чурттарының экономиктиг хөгжүдеринге улуг ужур-дузалыг деп демдеглээн. Чогаатткан төлевилелдерни боттандырган соонда 300 муң гектар шөлдү суггаттыг болдурар арга тургустунар, чиик үнелиг электроэнергияны алыр болгаш Сенегал хемге судно чоруурунга таварымчалыг байдал тургустунар.

МАР. Чартың чүс чыл мурнунда Маадуң улузу хелбээзи-биле үжүн-биижик бирбес чөрээн. А бо хүннерде Эртемнер академиязында, эртем-шинчилел институттарында болгаш лабораторияларда дыка хөй моол эртемденнер ажылдап турар. Олар соолгучылдарда республиканың улус ажыл-агыйынга улуг теоретиктиг болгаш практиктиг ужур-дузалыг 300 ажыг айтырыгларны ажылдап кылган.

ЧУРУКТА: МАР-ның Эртемнер академиязының чанында химия институдунуң дурмулга лабораториязында.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

ДЕМИСЕЛ СОКСАВААН

Боттарының эргелери дээш капиталистиг чурттарның ажылчы чоннарының демисел чорударының идепкейлиг соолгу хүннерде улам күштелген. Акыва үнези кудулап, бараан өртектери соксаал чок аартан, бүдүүн киижилерге удур эрге-чагырга черлери дериин хемчегзерни ап турза-даа, ажылчыннар, албан-хаакчылар, өөреникчи аныяктар боттарының эргелерин чедип алырынга бүрүн шинтирилгг.

Мэриленд штатта Балтимор хоорайга башкыларның ажыл соксадышкыны беш неделя дургузунда үргүлүлеп келген. Олар ажыл төлевирин улгаттырарын чедип алыр дээш демисел чорудуп турар. Ажыл соксадырынга киришкен дээш, 53 башкыны тудуп хорудаан. Ооң өскедаа хой-хөй башкыларны акша-биле торгаан. Барыын-герман Баден-Вюртемберг — Фридрихсхафен, Равенсбург болгаш Тюбинген деп черлер ажылчын металлистерниң массалыг демисел чорудар черлерни болуу берген. Ажыл соксадышкынынга 5 муң ажыг ажыл-ишчи киришкен. Баден-Вюртемберг деп черниң металлистерниң профсоюзунуң төлөөлекчизиниң медеглээнин ёзугаар алырга, ажылчыннар боттарының амыдырал эргелерин камгалаар талазы-биле идепкейлиг демиселин моон соңгаар-даа чорударынга шинтирилгг.

Италияның ус-тывышчылары неделя дургузунда демисел чорударының идепкейлиг садыышкынын үүлгедип

САННАР БОЛГАШ ФАКТЫЛАР

ССРЭ-ниң чурттанчы чөнүүнүң ниити санында 133,6 миллион киши, азы 53 ажыг хуузу хөрээженнер болуп турар.

• • •

Чурттуң улус ашыл-агыйының ажылчыларының болгаш албан-хаайчыларының 51 хуузу хөрээженнер. Олар үлетпүрде 48 хуу, кадза ашыл-агыйда 45 хуу болуп турар.

• • •

ССРЭ-де тускай эртемниг хөрээженнерниң саны чыл бүрүде өзүп турар. Олар ам-11.200 муң ажыг иймиле, азы улус ашыл-агыйында ажылдап турар дээди болгаш ортумак тускай эртемниг бүгү хамаатыларның 59 хуузу. Бистиң чурттувуста үш инженерниң бирээзи-ле — хөрээжен. Кадза ашыл-агыйның тускай эртемниглериниң арасында олар 46 хуу. Дыка хөй хөрээженнер үлетпүр будуруулгелерни, колхоэтарны болгаш совхоэтарны удуртуп, цехтерниң, килдистерниң, заводтар лабораторилярының начальниктери болуп ажылдап турар.

• • •

Техника чогаадыгазынга хөрээженнер идепкейлиг киришип турар. Чогаадыкчылар болгаш чаартыкчыларның Бүгү-эвилел ниитилелиниң дүнгүннериниң аразында 1,5 миллион хөрээженнер бар. Эвилелдешкен республикаларда чүс ажыт хөрээженнерге элдарлыг чогаадыкчы болгаш элдарлыг чаартыкчы деп аттарны тывысканы.

• • •

Дөрт эвчи бүрүзүкүү үшүү, а башкыларның 71 хуузу хөрээженнер болуп турер. Шүүтү органиарында улус шиитпиркиилериниң барык-ла чүүлүн бири база улус төлээлекчилериниң барык-ла иезии хөрээженнер.

• • •

Земледешкен болгаш автономнуг республикаларның бор-чер Советтеринге сөөлгү сөңгүлдаларда 1 миллион 39 муң хөрээженнер азы оларның ниити санының 47,4 хуузу, а ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сесии чыылынга 463 хөрээженнер азы оларның ниити санының 31 хуузу депутаттар кылдыр сөңгүттүрген.

• • •

Үш миллион ажыг хөрээженнер — Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының чежигүннери. 17 миллион ажыг хөрээженнер — комсомолчулар.

• • •

Төрээн чурт бодунуң уругларының коммунистиг тургузуушунга ачы-хавыяазын бедии-биле үнелеп, төлептиг демдеглеп турар. Үдүс ажылагыйының болгаш культуразының бүгү адырларынга чедип алган чедишкиннери дээш 1,5 миллион хире хөрээженнер ССРЭ-ниң орденнери болгаш медальдары-биле шаңнаткан, а 4 муң ажыг хөрээженнерге Социалистиг Кушажылдың Маадыры атты тывысканы.

• • •

ССРЭ-де ие хөрээжен ниити бүгү улуска хүндүткелдиг. 150 муң ажыг хөрээженнерге «Маадыр-ие» атты тывысканы.

• • •

Бистиң күрүнеевис иелерниң болгаш чаштарның дугайында улуг сагыш салып турар. Саатганы болгаш бөмээны дээш ажылдап турар хөрээженнерге күрүне страхованиезиниң бюджединден дузаламчы кылдыр бээр чарыгдалдар сөөлгү үш чылдар дургузунда 40 хуу ажыг немей өскен болгаш 1974 чылда 1200 миллион рубль ажыл турар.

• • •

Санаторилерге, пансионаттарга, дыштанылга бажыңнарынга чылдың-на ажылдап турар 4 миллион ажыг хөрээженнер дыштанып, эмнедип турар. Оларның хөй муруузу халас ийикпе, азы чингелделиг путёвкаларны ал турар.

• • •

Профэвилеедерни ег-бүлениң мады дыштанырын хөгжүдер хемчеглерни ап чөрүүп келген. Чимээ, 1973 чылда профэвилеедериниң дыштанылга черлеринде 400 муң аалуттарның 50 муңун ындыг сорулгага ажыглаан. Ег-бүлезим-биле мады дыштанырының путёвкалары-биле чыл дургузунда 600 муң ажыг ажылчы чоннар дыштанган, оон иштинде 200 муң уруглар бар.

(СЭТА).

«РАБОТНИЦА» ЖУРНАЛ

Бистиң чуртувуста түңле херээженнерге безин 20 журнал үнүп турар. Оларның аразында «Работница» эң баштайгы большевик журнал болур. Ук журналдың баштайгы дугаары 1914 чылдың мартта үнген.

Журналдың редколлегиязынга питержи ажылчын херээженнер, профессионал революсчулар кирип турган. Оларның аразында К. Самойлова, П. Куделли болгаш даштыкыга турган Н. Крупская, Л. Сталь, И. Арманд олар база редколлегия кежигүннери болганнар.

Журналдың баштайгы номери белен болган турда полиция халдааш, редколлегия кежигүннерин барык шуптузун тудуп хоруудаан. Ынчалза-даа журналды парлап үндүрген. Редколлегия кежигүнү А. И. Елизарова-Ульянова журналды катап үндүрген. 1923 чылдан бээр журнал локтаамал үнүп турар апарган.

1933 чылда журнал Күш-ажылдың Кызыл Тугу ордени-биле шаңнаткан. 1964 чылда журналды Ленин ордени-биле шаңнаан.

«Работница» журнал үндезилеттингенден бээр алдан чыл боп турар.

В. ВАВИЛИНА.

«Работница» журналдың кол редактору.

МОДА: 1974 чылдың чазы

Бо чылдың чазынында бистиң херээженнеривис кандыг хептэ кедерил, хептиң аяш-чиңизинде онзагай чүве чүл? ПМА-ның корреспондентизи Елена Коропевскаяның айтырыынга Москваның модельдери мооң адаанда харыылаан.

Хеп модельдериниң Бүгү-эвилел бажыңының ажылдакчызы Вячеслав Зайцев мынча деп чугаалаан:

— Совет мода делегей модазының ниити угланыышкынарын барымдаалап хөгжүп турар. Ынчалза-даа кандыг-даа хепке кол-ла чүве эптиг таарымчалыг болгаш эдилелиниң экизи болуру чугаажок. Бо чылдың чазында херээжен улустуң «гардеровунга» трикотаж кылыглар көскү черни эзлээр. Шак ындыг хептер кедерге эптиг, эдилели база эки, оон ашкыда агаарны эзи эрттирип турар.

Часкы сезонга трикотажтан кылган хеп аймааның нептеренгей болуруун айытпышаан, бистиң чурукчу модельдерливис аныяктарга болгаш улуг кижилерге аргаан хеп аймаан онзагай деп көрүп турар.

— Улуг улуска үе-шагдан бээр нептерээн классиктиг стиль, оон аяны онзагай, а аныяк өскенге трикотаж хептиң өңү-даа, хевири-даа янзы-бүрү болур — деп, ол-ла бажыңның ажылдакчызы Ирина Вольман чугаалап турар.

Улуг улуска комплект хеп аймаан биеэзин дет сүмелеп турар бис: юбкалыг азы узун чүвүрлериниг янзы-бүрү жакеттерни ыңай-бээр баарда, чамдыкта харын театрларда кедип болур. Херээженнерге ындыг хеп тааржып турар болганда шак ындыг янзы-бүрү ансамбльдериниң модельдерин тургускан бис.

Ылангыя аныяктар хеп-сыын таарыштыр шилиринге боттары улуг киржилгелиг болуру чугаажок. Бистиң үлетпүрүвүс янзы-бүрү свитерлерин, чеян чок жилеттерин, пуловерлерин, блузкаларны хейну үндүрүп турар. Оларны юбка азы узуи чүвүрлер-биле кады кедерге аяныг. Ооңдар болгаш кыстар шак ындыг элээн каш белүк хептерлиг болза, оларны аяннаштыр шилип кедип болур.

Час дээрге час-ла болгай. Өңнер чидиг болуру чугаажок. Эң-не аяныг өңүү онзалап ылгаары берге. Нотаан өңнүң кандыг-бир холушпак аяны эң-не таарымчалыг боон чадавас.

Час бистиң чуртувустуң хей кезиинде соок болурун барымдаалаш, хептиң онзагай аяшиичизинге аргылыг чылыг уктар, аргаан бөрттер, шарфтары-биле кады, чылыг хол хаптары бир янзы болуру чугаажок. ССРЭ-ниң улустарының национал угулзаларын модельдер база ажыглап турар. Ылангыя Ортаа Азия, Украина, ол ышкаш сөңгү чүк улустарының каас-чараш угулзалары каастылгага киргилээн.

(ПМА).

ЧУРУКТА: Японияга болган делегей маргылдаалярынга тиилээш алган «Тюияти» кубогун көргүзүп турар Людмила Турищева.

В. УН ДА-СИН биле В. ТУРБИННИҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

АВАМГА ЧАГАА

Ынак авай! Марттың — частың байырында
Ырак черден сенче чагаа бижип ор мен.
Ыглаган чаш, хензиг төлүң кедизинде,
Ырлыг сөстер бижиттер деп билбээн боор сен.
Кавайымга таалап удуп чыдырымда,
Кара-сээк-даа хондурбайн чораан боор сен.
Сырбаш кыннып, улаарай бээр турдум-даа ыйнаан.
Шымда-дегийт чанымга кээр турган боор сен.
«Өлеп сиген өлүр баспаан чассыг төлүм
Өзүп келгеш чоргааралым болур сен» — деп,
Уяранчыг ырлап чораан өпейиндеп
Уран ырым ужукталган эвес ирги?

Роза БАЛДАН.

НОРДУП УГБАЙ

Чаа-Хөл хемниң унунда бир көдээ суур бар.
Чашкы шаамны аңаа ойнап эрттирген мен.
Шак ол суурда авам өнүүр — кадай кижи
Чавыт биче бажыңчыкта чурттап орар.

Ада-чуртка арбын сүрүг өргүп турар
Алдар-чарлыг хойжу-даа эвес угбай чүве.
Ажыл-ижин сонуургаар деп бодазынза.
Аңаа бөдүүн аштакчы-ла кижи болгай.

«Аштакчының ажылында солун чүү деп,
Шүлүк-ырга алдаржыдар чүнү кылган?
Шүүлеп турбайн карандажың салып каг!» — деп.
Акым суглар үзе кирип маргыжа бээр.

Көдээ черге хөгжүлениң келген чылы.
Көшкүн чонум сууржун болуп сөктүп кирген.
Балдыларның маргыш, даажы шынаажаларга
Башкы сылдыс үнгүже дээр аныыттелир.

«Мунгаш ышкам бажыңга кым олурза аар,
Мунчула-даа бээр ыйнаан. Талаар мен» — деп,
Чырык, чылыг бажыңнарже кириксевейн,
Чылдак тыпкам, өөнден үнмейн турганнар бар.

Сууржун турум чуртталганың кеди-чолдуун
Шүүт хүлээп алган кижи—Нордуп угбай...
Хар дег аккыр чугайлап каан ханаларны
Кадайлар кээп, хүнүү бадыр кайган кээрлер.

«Байгамчыктыг чырык чаагай чүве-дир он.
Кара ыштыг өгнү маңаа канчап децнээр».
Канчап бистер дорайтаан бис. Чүвүс дуглаан.
Кадайлар-даа ары өө дег шүүгажыр.

Чүгу сиңмээн бажыңнарже кирген улус
«Чугайлажыл көрем» — диижип бо-ла келир.
Нопрзап-даа олурбайн, «чаа» — дигеш,
Нордуп угбай черекселин алгаш чоруур...

Чаа-Хөлде колхоз төвү бичии суурга
Чарлыг-аттыг, хүндүткелдиг чораан угбай.
Өглер санай кире бээрге, ажаанзыраң
Өрү дөрже дораан чалаар мындыг чүве...

«Төрээн суурун Булун-Терээн дугайында
Төөгүн бер!» — деп дилээр болза. Эге баштай,
Салааларын сорбуландыр чугай чип каан
Чаагай чолдуг Нордуп угбам сактып кээр мен.

Александр ДАРЖАЙ.

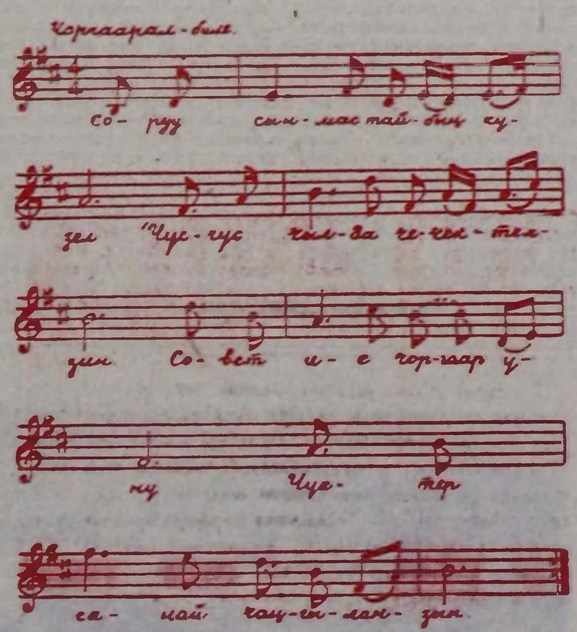

Элгир сынныг, эрес чаңныг ыыстарывыс
Элиннелдир танцылап ойнай бээрге —
Чалгыларга чалгым чайган чайналар,
Чалыы назын, частың боду сагындырар.

ИЕНИҢ ҮНҮ

Сөзү С. АРТЫНАНЫҢ.

Аялгазы Б. ЧАМБЫТТЫҢ.

Соруу сынмас тайбың күзел
Чүс-чүс чылда чечектелзин.
Совет ие чоргаар үнү
Чүктер саңай чаңгыланзын
Өртемчейде шырайларга
Хүлүмзүруг чырып чорзун.

Өөрүшкү, тайбың чолдуң
Хүнү меңге чайынналзын.
Ажы-төлүң келир өйү.
Аас-кежиң, тайбың ыш-даа
Аваларның үнү болуп
Аян ырга ужуксуң-на!

Ие дугайында фильм

«Ромныңың даңгыназы» деп документалдыг фильм чурттуң экраннарында үнүп эгелээн. Ол фильмни коммунист Анна Аврамовна Деревскаяга тураскааткан. Киноның маадыры Сумск областың Ромны хоорайында чурттап турар. Ада-чурттуң Улуг дайынының үезинде өскүс калган 45 уругну ол нишизиткен. Киноның тургузукчулары Л. Ямковый болгаш А. Слесаренко олар ол 45 уругнуң хуу-салымының дугайын, азырааи иезиниң 45 уруу чурттуң янзы-бүрү булуңнарында чанчаар ажылдап турарын тодаргай көргүскеннер.

МАРТТА АГААР

Бо кыштың төнчүзүнде агаар онзагай болган. Оон чылдагаанын — соңгу-барыын чүктен келген чылыг циклон Сибирьниң девискээрик таварял эрткенинде. Ынчангаш чылыг-даа, харлыг-даа болган. Тыва ол чылыг циклонның секторунга түрде февраль 15—16 хүннеринде агаарның температуразы даглыг районнарга 1—2 градус, өске черлерге 6—9 градус соок турган. Февраль айда ындыг чылыг агаар 25—30 чыл дургузунда шин-чаңгыс-ла болгаанын хайгаараашкын бадыткап турар.

Февральда Барыын-Хемчик биле Улуг-Хем районнардан аңгы республиканың девискээринге хар чаап, он хонук дургузунда 2-4 он хонуктарның нормазын чедир чагаан.

Февральдың 17 дүнезинден эгелеп катап соок эскээн. Ынчаарда агаарның температуразы 10—12 градус соок турган болза, 23-25 хүннеринде барыын районнарга болгаш Таңды сыныың эдээнге 35—38 градус, өске районнарга 40—48 градус четкен. Төңүүга эң соок температура 53 градус тургаа. Оон чылдагаанын — Казахстан девискээринең кырынга турган антициклон идепкейлээш, оон соок агаарны Сибирьниң девискээринге тарай бергенинден болган.

Ниитизи-биле мартта чылыг болур. Агаарның температуразы 12—15 градус соок болур. Ол дээрге мурнукда чылдареа деңнээрге 1—2 градус чылыг.

Марттың 13-ке чедир кезек сооп (дүне 27—32, хүндүс 12—17 градус чедер). Оон өске хүннерде дүне 18—23 градус хире болур, а хүндүс 1—5 градус соок турар.

Аймын сөөлгү хүннеринде үзүлүг час дүжүп, хүндүс 27 градус чедир чылыыр, а дүне чүгле 3—8 градус соок болур.

В. БАТВИНИНА,
Кызылдың гидрометобсерваториязының улуг агрометеоролог-инженери.

КАЯА, ЧҮҮ БОЛУРУЛ?

МАРТ 8-ТЕ

№ 10 микрорайонуң агитпунктузунга (хөгжүм-шиин театры) Б. Васильевтиң «МЫҢДА ДАҢ ХАЯАЛАРЫ ЫРЖЫМ» деп шизи 19 шакта эгелээр.

«Хүреш» стадионга эртенгинин 10 шакта республиканың XI спартакиадазының ажыдыышкыны болур.

«Тайга» станциязынга 8, 9, 10-нуң хүннеринде хаак маргылдаалары.

«Хүреш» стадионта мячилиг хоккей маргылдазы. 11-12 шактарда эгелээр.

«Хербис» деп хаак базазынга массалыг чүгүлээшкин.

МАРТ 9-ТА

Хөгжүм-шиин театрынга суббота болгаш воскресеньеде Н. Аникловтуң «СОЛДАТТЫҢ КАДАЙЫ» деп шизи болур. Эгелээри 19 шакта.

Культура парытынга суббота, воскресенье хүннеринде хаак базазы, теннис, бильярд залдары ажылдаар.

«Энергетик», «Енисей» Культура бажыңнарынга аныяктарның дыштанылга кежээлери.

МАРТ 10-ДА

Политиктиг чырыдыышкын бажыңынга Киевтиң «КАЛЕЙДОСКОП» деп эстрада болуу оюн көргүзер. 18, 20,30 шактарда эгелээр.

Телевидение

МАРТ 8-ТЕ
МОСКВАДАН

12.00—Дамчыдылгалар программазы. 12.05—Медээлер. 12.10—Өңнүг телекөргүзүг. «Колокольчик» театр. «Аваларывыска байыр чедирип тур бис!» 12.25—Өңнүг телекөргүзүг. Фигурлуг чүгүлээшкинга делегей чемпионады. Эр улус. Хостуг программа. ГФР-ден дамчыдылга. 13.25—Москваның даштыкыдан азычылары. 13.40—13.50—Чапсар. 13.50—Өңнүг телекөргүзүг. «Музыкага сундулуг төл». Автору О. Калиненко. 15.15—Хөрээженниериңиң чагыларының ёзугаар концерт. 16.05—Өңнүг телекөргүзүг. Фигурлуг чүнгулаашкынга делегей чемпионады. Хостуг программа-биле ажеш чүнгулаашкын. ГФР-ден дамчыдылга. 17.45—«Силерге бо одуругларны бараалгадым, сөңнеп тур мен». Шүүлүктээн композиция. 18.00—«Ye». Информастыг программа. 18.30—Өңнүг телекөргүзүг. «13 сандай» деп хевээлериниң телестеатры. 19.30— 19.40—Чапсар. 19.40—Өңнүг телекөргүзүг. «Кирип моорлаңар!» Останкинога байырлыг кежээ. 21.30—Эртем болгаш техника талазы-биле ССРЭ-ниң Күрүне шаңналдарын тывысканы. 21.45— «Экранда кинокомедия». «Куда» Уран-чечен фильм. 23.00—«Ye». Информастыг программа 23.30—01.25—Өңнүг телекөргүзүг. «Че-ве, уруглар!»

МАРТ 9-ТА
МОСКВАДАН

12.00—Дамчыдылгалар программазы. 12.05—Медээлер. 12.10—Өңнүг телекөргүзүг. «Дириг амытаннар делегейинде». 13.10—«Кадыкшыл». Эртем-тайылбырлыг программа. 13.40—«Иезиниң ужуралдары». Мультфильм. 13.55—14.05—Чапсар. 14.05—«Дээрги де Мольериң алдар-кадыы дээш каш сес» деп телешиниң баштайгы көргүзүг. А. Эфрос тургускан. 16.00—Өңнүг телекөргүзүг. Фигурлуг чүнгулаашкынга делегей чемпионады. Спортчу таныылар. ГФР-ден дамчыдылга.

КЫЗЫЛДАН

17.30—«Тываның неделязы». Информастыг программа. 17.45—Телемедээлер.

МОСКВАДАН

18.00—Өңнүг телекөргүзүг. «ССРЭ-ниң улустарының III-кү кышкы спартакиадазының ажыдыышкыны». 19.30—19.40—Чапсар. 19.40—Документалдыг телефильм. 19.50—«Чечен чогаалдарның экранчыдылгазы». «Петр 1». Уран-чечен фильм. 1-ги сериязы. 21.30—Композитор В. Левашовтуң авторжу кежээзи. 23.00—23.30—«Ye». Информастыг программа.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

МАРТ 8-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Надежда» 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: Киночымынды 9.40, «Футбол дугайында сес-даа чокка» 11.15, 12.50, 14.25, «Мында даң хаяалары ыржым» (2 сериязы кады) 16.00, 20.15 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Халыыр-Кара болгаш кыммекаяк» 11.00, «Чалыы назындаң чагаа» 12.40, 14.20, 16.50, 18.30, 20.10 шактарда.

«ВОСТОК»: «Орус шөл» 10.00, 15.00, 18.40, «Евдокия» 11.50, 16.50, «Гитаралыг алаттыныкчы» 13.40, 20.30 шактарда.

«ЭНЕРГЕТИК» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫНГА: «Часкаанызраан боруу» 12.00, 17.00, «Хүндүлелдиң алы-чоруу» (2 сериязы кады) 19.00 шактарда.

МАРТ 9-ТА

«НАЙЫРАЛ»: «Надежда»: 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Футбол дугайында сес-даа чокка» 8.40, 10.15, 11.50, 13.25, «Арга-арыг симфониязы» 15.00, «Мында даң хаяалары ыржым» (2 сериязы кады) 17.00 «Кежээниң-не ажыл соонда» 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Россия империязының дужулгезин» (2 сериязы кады) 14.30, «Азажыгаш» 17.00, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Ортиннелер ортулуу» 15.00, «Туттуруп алырыбыле деливит» 16.50, 18.40, «Херээженнер болгаш берсальер-лер» 20.30 шактарда.

Шоодуг

ХАЛАЛЫГ КАДЫ-КЫРААН

СУББОТА ХҮНҮ

Эртенги чем дээш четтирдим, Серенмаа. Кайгамчыкта манчы болду. Аяска бодулаастын бээр-дир. Чүү че? Базаар баар че? Ам-даа эрте-дир, четтиге бээр сен, эргимям. Баштай мооң иштики хептериң белеткеве аа, чуваар-бажыңдан алыйн. Ийе, ийе ол. Ол-ла бе? Майкам, утум... шуптуг бо ышкажыл. Четтирдим, сарыым. Ам-на чоруптайн, адыр, оңнап каайн. Ол-ла болгай. Ой, адыр, уттуптар часкан-дыр мен бүжүрүм, мооң костюмумну базып каг аа, демги ол хирито бергеш черлерни ариларын кыыдыя бор аа.

—Чупар-бажыңнааш чедип келдим. Бус-даа магалыг-ладыр. Кай, чүге үр болдуп че? Хүн чартыы эрте бердиңдир сен бе? Кижиниң хөйүн билген болгуңза. Ано вокзал-биле домей дивес сен бе. Оон кадында хоотун олнүүм база дужуп келдя. Чажымдан ойнап оскеп ажым чүве. Аңаа-ла чарлыр эвес, аал-оронымга кирер кылдыр бажыңывысче чалады. Аңазы, аъш-чемден белеткептер сен бе? Кай, чүү-даа чок че? Базаар четпээниң ол бо? Ажы-тол че? Чаш уруглар эвес — олургайлар-ла. Ам чораан кел че. Садыгны бакылай каапталып үттүң халак. Кандаай шагларап турар кижи боор мен. Серенмаа, чаа солуннарны ап берем, сарыым. Уруглар кижизидилеэниниң дугайында солун чүүл бар диштелер. Четтирдим.

—Ам-даа хеп чүп турарың ол бе? Соксап каргыцаа ажырбас боор. Четтирдим сен. Садыгже түүртеш кел че, солдарың база эдертип ал. Аминар-биле кады барыңар че, солдарым. Арыг агаардан тыныы алыңар.

...Чедип келдиңер бе? Че, каяа кире агаарладыңар? Мен база багай эвес дыштандым. Харын-даа удуй бергиттир мен. Оо, күжүр оюнук! Чедип келдиң бе? Эрттинер. Хевирер үштүп алыңар. Серенмаа, экимниң топун асчыыдам, шляпазын база. Идиктериңер боже салыптынар, адыр чымчак сандайны салыптыңар. Таныжыңар, Иргит Хелеевич: мооң кадайымдыр. Дыка эки кижи. Будуштүт-даа. Салым-чолумга бодум безин оорун чоруур кижи мен.

Серенмаа, бис шыдыраалаш орар аравыста аъш-чемден столга салывыт аа. Ооддарын база ап ал, биске шаптыктай боор боор.

Кай, столуң белеткепкениң ол-ла бе? Кандыг, кончуг хат-салгып дет дүрген болдуң? Ол-ла болгай, эрес-пейим! Перец салырын утканыр сен аа? Ол-ла болгай. Серенмаа, сен ам барып бодуң ажыл-хереөң кыл че. Бис-даа ам боттарывыс ажырбас боор бис. Чаа, Иргит, кодүрүптер бис бе?.. Ажа-ла берди ышкаш. Па, кандыг кончуг кадыг чүвел! Хаайым чара тептер часты. Карактарым чажы сыйт диди. Дыка парыдаавайн, эки чемпел, эш...

Серенмаа, бис-даа ам доозуптувус, сарыым. Сецэ элээп шаптыктаткан боор бис, ам-на шолоон аштанарыгаар чүвелерни кылып ал че. Мен бо Иргит Хелеевич-биле киво баргаш келийн. Богунгу кинода демги ол каттырынчыг артист Никулин ойнап турар дидиң. Оны көргеш келийн. Ооддарын эрте чыттырып алыр сен. Бис-даа чоруттувус.

...Киво-даа кино-ла-дыр. Каттырынчыыл канчаар! Базарым кадар часты. Оглум, ам-даа удуваан сен бе? Кай, хоккей көрүп олурдум че? Аванга кым дузалажыр түвел? Мен бе? Мен дээрге дыштанып турар кижи ышкажыл мен.

Удуп чыдыр сен бе, Серенмаа? Кандыг кончуг эрте чыдып алганыл сен? Ки-кино эгелээр мурнунда Иргит-биле ка-кафеге олуруптувус, сарыым. Оон... Кино-даа солун болду. Никулин бир бракоңерни о-олүрүп кагды, а бр—бракоңер Никулаеваны дивес сен бе. Ана, баар кадар түвел-дир иймп. Ам удуйн сарыым. Сен база эки дыштап.

ВОСКРЕСЕНЬЕ ХҮНҮ

— Эртенги чем дээш четтирдим, Серенмаа. Варенье-даа магалыг-ла-дыр! Мен амдыымында түлүттүнүп, бичии сегереп, секпереп алгаш, хоккей көрейн. Уткандыр мен, бөгүн бистиңге школачы оңнүүм. Миша Уксун келир мен дээш түвел—чаңгыс-ла партага кады орган эжим-дир иймп. Ынчангында... Чүгүргеш келген болзуңза аа, сарыым...

(Оон ыңай түү болурун сонуургазыңза, агаапиден тура катап номчуур).

В. САЯН-ООЛ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000 Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда киллизиниң 23-54, харылсаалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдыралы киллизиниң 37-13, культура киллизиниң 23-51, кодээ ажылагый киллизиниң 21-47, үлетпүр киллизиниң 22-64, чагаа киллизиниң 41-27, информация база совет тургузуг киллизиниң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн баргында 2-75 телефонче долгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 16056. ЧАГЫГ № 639.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 1). ТС—00412

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 58 (9433) | Воскресенье, март 10, 1974 чыл | 1925 чылда үнделип эдилеттингеш. | Өртээ 2 коп.

УЛЕТПУР — КӨДЭЭГЕ

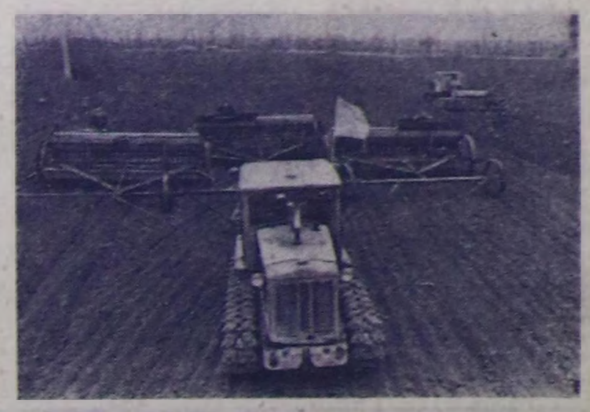
«1974 чылдың часкы хову ажылдарынга белеткел болгаш ону чорудар талазы-биле немелде хемчеглер дугайында» доктаалды ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели хүлээп алган.

Часкы тарыга кампанизазын чогуур ойүнде болгаш бедик шынарлыы-биле чорудар төлээде, чылдың бирги чартыында тарыга болгаш хөрөүн ажыдан кылыр машиналарны, шийчедикчилерни, артык кезектерни, минералдыг чемишчидилгелерни хуусаа бетинде белеткээрин болгаш көдээге бээри ол доктаалда көрүнгеп.

Көдээ ажыл-агыйга планнан ажыр продукцияны бээр талазы-биле бүдүрүлге ажылы кандыг чоруп турарын СЭТА-ның корреспондентилери солуннарда биижип турар.

(СЭТА).

БИСТИҢ ЧУРТУВУСТА

ОДЕССА ОБЛАЗЫ. Областың тараажылары эрте часкар тараалларны чаштырын эгелээн. Кара далай кыдыынын хөвүларынче он-оң чаштырылга агрегаттары үнген. Областың мурнуу талазында районнарда арбай, суда, чочан-тараа, чаңдыс чылыг сингеннер тарын турар.

ЧУРУКТА: СЭКП-ниң XXI сыездиин аттыг колхозта «Черноморец» деп арбайны тарын турары.

И. ПАВЛЕНКОНУҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

РЕСПУБЛИКАНЫҢ ЮБИЛЕЙИН ТӨЛЕПТИГ УТКУУР

КВАРТАЛ ПЛАНЫН— ХУУСАА БЕТИНДЕ

СЭКП Төп Комитединиң декабрь (1973 чыл) Пленумунуң болгаш областың XV партия конференциязының шиитпирлерин күүседиишаап, республиканың партия, совет болгаш ажыл-агый организалары, хөй-ниитиниң организациялары, ажылчы чоннары тоску беш чылдың дөртүү тодарадыкчы чылының планнарын база социалистиг хүлээлгелерин күүседириңче мобилизастаар ажылдың дешилии болуур-чоруур-биле белидиир турар. Моңа көдээ ажыл-агыйда соруулгаларны күүседип турарындан көрүп болур.

Эртиен ийи айлар дургузунда ажыл-агыйның бүгү адырларында план күүселдеишиниң түңнелдерин көөрге багай эвес болуп турар. Март бирге чедир колхозтарда болгаш совхозтарда 186 муң хой хураганнаан, оларның төлү барык бүрүн камгалаттынып турар. Ол болза эрткен чылга бодаарга хой малдың ажаалдазы, чемгерилгеп дээре организастаттынган болуп, малдың дешии эки турарының хереечиин болуур-дур. Сүт-бараан болгаш семиртир бода мал фермаларында малдың ажаалдазы база жижээн черлер көвүдеп турар.

Бо бүгү болза, күргүне муриунга хүлээлгелерин ажыл-ишчилер чылдың ийи айларынга иштинде багай эвес күүседип келгенин хереечилеп турар. Сүт садарының квартал планы 70,4 хуу, эът садарының 55,9 хуу күүсеттинген. Эртиен чылга бодаарга сүттү садары 15 хуу, эътти—15,5 хуу улгатпаан. Иштинги-биле ийи айларда 3521 тонна сүт болгаш 1844 тонна эът саттынган. Ооң иштинде эң-не хөй продуктуну эртиен чылга бодаарга, Эрзин району хөйүү сатпаан. Чижээ, сүттү 48 хуу, эътти 3,2 катап хөйүү сатпаан. Каа-Хем району сүттү 38, эътти 41 хуу хөйүү сатпаан. Таңды, Бии-Хем болгаш Тее-Хем районнары база бедик көргүзүүлерге болгулаан турар. Сүт садарының квартал планын «Бүрен» болгаш «Тээли» совхозтар, эът садарының планын Дурүмүлге станциязы болгаш база 7 совхоз күүсеткеннер.

Ам соруулга болза, эгелеп алган шыйыы темпизин кошкатпайн, квартал планын хуусаа бетинде күүсеткеш, күргүнеге чартык чылга 9000 тонна эътти, 12.600 тонна сүттү база 700 тонна дүктү садар, а чылга 32 муң тонна эътти, 27 муң тонна сүттү, 3 муң тонна дүктү садар хүлээлгеин чедиишкиниг күүседиринге быжыг магадылалын салыр херек. Эртиен ийи айларда күргүнеге 4,6 тонна дүк киргеп. Кыш үезинде, маңгыя часкаарлады чыгдынып турар дүктү болгаш санитарлыг кыргыдаан ап турар дүктү үр шыгжаайн, дораан дужаап турары эргежок чугула. Дүк садарының талазы-биле социалистиг хүлээлгеин күүседиринге ол чорук дыка дузалыг дээрзин бодаар херек.

Амгы үеде фермаларда инек быжаалап эгелээн болгай, мичаңгаш төрээн инектериин, маңгыя хунажыннарының саалдазын баштайгы хүннерден эгелеп күштелдирер методту калбак чорудар, семиртирге малдарның немелде дешиилии бедидер, баш удур семиртирге чокка күргүнеге мал дужаавас, а семиртирге оларның дешиилии 300 кг чедирер — шак бо ажылдарны боттуг организастаары партия организацияларының практиктиг соруулгалары болуп турар. Оларны шиитпирлээринче бүгү организастыг болгаш масса-политиктиг ажыл угланган турар. Ынаңгыя көскү агитация иштии кыйгырыглардан бо төлөргай соруулгалыг күүседип турарын көргүзериңче шилчээн турар ужурлуг.

Көдээниң ажыл-ишчилериниң мурнунда дөрт соруулгалары түгле мал ажылының айтырыглары-биле кызыгаарлаттынмайн турар, мичаңгаш партия организацияларының ажылы хүннүң-не улам янзы-бүрү болуп турар. Ооң-биле чергелештир часкы тарылга белеткел ажылдарынга удурткулганы болгаш контрольду улам күштелдирер херек.

Техника септелгези, үезин белеткели, чемишчидилгезин шөлдерже соортуру, аңаа төгери, бригаделарны чечелеп, оларның организастыг белеткелин быжыглаары — бо бүгүү чедиишкиниг шиитпирлер, техника-ажыглалыы бедик: бүдүрүкчүлүг чорудар дээш республикага социалистиг чартыны эгелекчилериниң — «Искра» колхозтуң, ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг, «Кызыл тараачы» совхозтарның механизаторларының кыйгырыын улам иептередир эргежок чугула.

Бирги квартала чер-даа, маң-даа ажылының талазы-биле чорудуп турар соруулгаларны чедиишкиниг шиитпирлээри дээрге, бүгү чылдың соруулгаларын чедиишкиниг күүседиринің үндезини дээрзин бүгүдеге биилдингир. Ынчангаш бо хүннериң ажылдарында ийиги чергениң деп малгай көөр ажыл турбас ужурлуг, оларның кайызы-даа партийжи кичээнгейге, партийжи контрольга алдынган турар.

ЧЕМИШЧИДИЛГЕЛЕРНИ—ШӨЛДЕРЖЕ

Тоску беш чылдың дөртиү тодарадыкчы чылында тараның болгаш чер ажылының эске-даа культураларының бедик дүжүдүн чедип алырынче ажыл-ишчилер улуг кичээнгейни салып турарын [illegible] чемишчидилгелерни тараа болгаш огород шөлдериңге төп турарының дугайында март айның эгезинде алдынган медээ тодаргай хереченип турар.

Республиканың колхозтары болгаш совхозтары 1973 чылдың бо үезинде тарылга шөлдериңге 2009 тонна органиктиг чемишчидилгелерни төнмеп турган болза, бо чылын ону 29165 тоннаны төккен, ол эртиен чылдазынга удур 145,5 хуу болур.

Шөлдерге өдек төгерии Каа-Хем болгаш Бай-Тайга районнарның ажыл-агыйларында эң шалыпкын чорун турар. Ун районнар адаан аайы-биле шөлдерге өдек төгерии эрткен чылдың бо үезинде турганынга бодаарга, ону 4,8 болгаш 5,1 катап көвүдеткен. Ол ышкаш Кызыл хөрээй Совединиң ажыл-агыйлары шөлдерге өдек төгерии эрткен чылдың бо үезинде турганынга удур 170,5 хуу күүсеткен.

Республиканың колхозтары шөлдерге өдек төгерии эрткен чылдың бо үезинде турганынга удур 133,1 хуу, совхозтары— 148,5 хуу күүсеткен.

Ындыг болза-даа чамдык районнарның ажыл-агыйлары органиктиг чемишчидилгелерни ажыглаарынче кичээнгей сайбайн турар. Чижээ, тараалаң Бии-Хем районнуң ажыл-агыйлары эртиен чылын 400 тонна өдектиг тарылга шөлдериңге төп апкан турган болза, бо чылын ону чүгле 100 тонна чедирген боол турар. Органиктиг чемишчидилгелерни шөлдерге төгерии Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик, Таңды районнарның ажыл-агыйлары-база өөскүм чорудуп турар.

Республиканың совхозтарында чемишчидилгэ төгери дыка дең-доскы эвес чорун турар. Ылаңгыя Бии-Хем районнуң ажыл-агыйларында байдал мырыкай дүвүреннүг. Чижээ, «Өөң», «Саян» ышкаш тараалаң улуг ажыл-агыйлар шөлдерге өдек төгерии шуут чоруптайн турар. Ындыг чижээринерни эске-даа совхозтардан көрүп болур.

Часкы хөвү ажылдарының эгелээриңге чедир хөй эвес үе артиан. Ындыгыын төлээзинде органиктиг чемишчидилгени шөлдерге төгериниң темпизин дүргедиир эргежок чугула серулга болуп турар.

Эртиен тараажылар! 1974 чылда Тыва АССР-ниң ажылчы чоннарының социалистиг хүлээлгелеринде «бедик дүжүттүг чедип алыры-биле 250 муң тонна органиктиг болгаш 13,0 муң тонна минералдыг чемишчидилгелерни шөлдерге төгер» деп айыткан болгай. Тарылга шөлдериңге чемишчидилге төгериниң дараазындыларлар!

ТӨРЭЭН ЧУРТТУҢ ШЫНЧЫ УРУГЛАРЫ

Москвага байырлыг хурал

Байырлал хүнү — март 8-те Советтер чурту бодунуң кыстарының социализминиң болгаш коммунизминиң туруузуушкунуунга улуг салыышкыны демдеглеп, оларга аңдар кыдыыр-байырлаан. Хамаатыг дайынның чылдарында, гитлержи фашизмге удур улуг туулчуушкуннарның чылдарында совет хөрөөженнериниң маадырлыг чоруктары, оларның бөгүнгү ажыл-херектери болгаш тайбыңнык, дешиилгениң эрге-ажыктары дээш тиилелгелери хөй-хөй салгакчыларның утаан-медереллиге уттундурбазы-биле артар.

Байырлалдың бүдүүзүнде, мартның чедизе, ССР Эвилелиниң Улуг театрынга Бүгү делегейниң хөрөөженнериниң хүнүге тураскаакчан байырлыг хурал болган.

Эштер Л. И. Брежнев, А. А. Гречко, В. В. Гришин, А. П. Кириленко, А. Н. Косыгин, Ф. Д. Кулаков, К. Т. Мазуров, А. Я. Пельше, Д. С. Полянский, А. Н. Шелепин, П. Н. Демичев, Б. Н. Пономарев, М. С. Соломенцев, Д. Ф. Устинов, В. И. Долгих, И. Б. Капитонов, К. Ф. Катушев оларны чыыптаннар динмиттиг, үргүлүүлелдиг адыш часкаашкыны-биле уткаан.

СЭКП-ниң МХК-ниң секретары Р. Ф. Дементьева байырлыг хурадты ажыттаан, Бүгү делегейниң хөрөөженнер хүнү март 8-ти хөөлбиттир совет хөрөөженнерге СЭКП Төп Комитединиң байырлыг чагаазын номчуурга, чыыптанар ону иштиг, үргүлүүлелдиг адыш часкаашкыны-биле уткааннар.

Р. Ф. Дементьева Москванын бүгү хөрөөженнериниң өмүүзүнден коммунизм туруузуушкунуунга совет хөрөөженнериниң ролюн бедик-биле үнелеэнин дээш, СЭКП ТК-ның, Совет Чазактың болгаш СЭКП ТК-ның Чиигине секретары эш Л. И. Брежневтиң бодунуң чөөнүң чаагай чоруунуң дугайында, хөрөөженнер дугайында улуг сагыш салымышкыны дээш түректиг ханызындан өөрүп четтиришкинин илереткен. Совет хөрөөженнер СЭКП-ниң XXIV сыездиининиң шиитпирлерин амыдыралга боттандырары дээш боттарының күжүн болган биилии харамнанмас, беш чылдың дөртүү, тодарадыкчы чылының планнарын чедиишкиниг күүседир дээш бүгү улустуң демиселивге боттарының салыышкынын киирер, моон-даа соңгаар тайбыңны болгаш улустар аразында найыралды быжыглаары дээш туруштуг демисежир дээрзин ол СЭКП ТК-га бүзүреткен.

Индирде — Совет хөрөөженнер комитединиң Президиумунуң бижитүү, «Работница» журналдың кол редактору В. Е. Вавилина. Бистиң кижи бүрүзү байырлыг чагаанын бээр камнап алган курлавырлары-биле субботник хүнүнде ажылдаарын хүлээнгеп. Субботниктиң киржикчилери он-оң мун рубльди беш чылдың фондузунче шилчидер.

● АРХАНГЕЛЬСК. Соломбальдың машина тулуушкунуунуң заводунуң коллективи коммунистиг субботник хүнүнде планга немей ыяш сөөртүр үш машинаны эштеп кылырын шиитпирлээн. Оларның бирээзин камнап алган металлдан кылыр.

Архангельскиниң бүдүүлгелериниң болгаш тудуглаарының коллективтери апрель 20-де ажылдаар тодаргай планны түргускан. Областың ажыл-ишчилери ол хүн миллион рубльдин ишкы-бүрү продукциязын бүдүүрер.

(СЭТА-ның корр.).

ЧАСКЫ ХҮН—ЧЫЛДЫ ЧЕМГЕРЕР

«Часкы хүн— чылды чемгерер» деп улустуң сечен чугаазы бар. Шынап-ла часкы хову ажылдарынга эки белеткелден дыка хөй түүлдер хамаарыжыры билдингир. Ылаңгыя техника септелгезин эки шынарлыг дээзары амгы үениң эң чугула айтырыгларының бирээзи боол турар.

Казах ССР-ниң, Белорус ССР-ниң болгаш Ростов областың колхозтарының болгаш совхозтарының механизаторларының, «Сельхозтехника» бүдүүлгелериниң болгаш организацияларының ажылтыннарының болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларының көдээ ажыл-агый техниказын бедик бүдүрүкчүлүг ажылдарын дээш социалистиг чарышты калбартып нептередир дугайында санаалдарны үндүрүп келген эгелээшкинин СЭКП Төп Комитеди чүүлдүгүнүп көрген болгаш ол эгелээшкинни деткип, машина-трактор парыгының септелгезиниң шынарын белидиринче, техниктиг ажаалданы эки-ижериниче оңза кичээнгейни угландырарын чер-черде партия организацияларынга сүмелээн.

Бистиң Чөөн-Хемчик районда «Большевик» совхозтуң ажыл-ишчилери боттарынга алган социалистиг хүлээлгелерин хуусаа бетинде ажыр күүседир дээш кыымак ажылдап, часкы хову ажылдарынга эки белеткенип турарлар. Көдээ ажыл-агый машиналарын эки шынарлыг семээри-биле механизаторларның 3 звенону совхозта ажылдап турар. Олар амгы үеде 22 анадыынны, 160 илиирии, 20 седлканы болгаш 15 кожугну септеп доозанпар. Септекчи механизаторларның аразында мурнакчыларның саны хүн келген түлүм-на немежип турар. Олардан Б-С. Кодур-оол, Б-С. Бырыт-оол, Б. Дагба, М. Намчаа-оол олар нормазын 150—160 хуу күүседип, мурнакчыларның одуруунда чорун турарлар. Арткан техниканың септелгезин чоокку хүннерде доозар дээш совхозтуң механизаторлары түс-түе звеноодар ажыл-биле аразында чарыштыг ажылдап турарлар.

А. МИЖИТ-ДОРЖУ.

КӨРГҮЗҮҮГЛЕР БЕДЭЭН

Тоску беш чылдың тодарадыкчы чылын «Тывакобальт» комбинаттың ажыл-ишчилери күш-ажылчы чедиишкиннерлиг эгелээн.

1974 чылдың эрткен ийи айының планныг онаалдаларын ажыр күүсеткен. Эрткен чылдың январь, февраль айларынга дешиээрге комбинаттың көргүзүүлери бедээн. Продукция сайгарарының хемчээлин 28 хуу, ниитти продукция бүдүүрерин — 18 хуу, барааннып продукцияны — 23,7 хуу өстүрген болгаш күш-ажылдың бүдүүрүкчүлүүн бедээн.

Бүдүүлгенин гидрометаллургия цехиниң коллективи алган социалистиг хүлээлгезин күүседир дээш шуурга ажылдап турар. Олар эрткен ийи айда кобальт концентрадын бээрин планда кардыгеннинден 2,7 хуу хөйүү берген. Дагжыларбаза-ла эки ажылдаан. 1973 чылдың баштайгы ийи аймына *бодаарга*, бо чылын руда тывариның онаалдазын 35 хуу көвүдеткен.

«Тывакобальт» комбинаттың иштилери совет Тываның 30 чыл оюнга алдар болдурган социалистиг чарышты бүдүүлгениң адыр бүргүзүүде калбарткан. Ооң кол соруулгазы— беш чылдың тодарадыкчы чылының планныг онаалдаларын ажыр күүседири болур.

К. АЛЕКСЕЕВ.

ТЕХНИКТИГ ДЕПШИЛГЕ АЧЫЗЫНДА

Тоску беш чылдың тодарадыкчы чылында Кызылдың сүт комбинадының коллективи бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алган. Ону күүседир дээш ажыл-ишчилер чылдың баштайгы хонуктарындан эгелеп шалыпкын ажылдап киргеш, социалистиг чарышты цехтер аразында калбарткан.

Комбинаттың ажыл-ишчилери эрткен ийи айда хереглекчилерге 630 муң ажыг рубльдин продукциязын берген. Продукция сайгарарының планын 43 муң рубльге ажыр күүсеткен.

Диет продуктуларын бүдүрер В. Добряковзаның удуртказан бригадазы социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда чорун турар. Олар планнан ажыр 215 тонна сүт продуктуларын бүдүргеп. Саржаг кылыр цех база багай эвес көргүзүттүг. Цех ажалгадан ажыр 10 тонна саржагны садыгларже чоруткан.

Сүт комбинадының күш-ажылчы чедиишкиннери—техниктиг дешиилгениң ачызында боттанган. Бүдүүлгеде чаа техниканы болгаш технологияны нептередип турар. Бо чылын саржаг белеткээр, сүт хайындырар тургузуулгаларны болгаш эске-даа түүлдерни кылган.

Х. АЛАШ-ООЛ.

Чилиниң чону тиилээр

Киленцээшкин

Эрзин суурга комсомолчуларның болгаш аныяктарның митингизи болган. Чиляде фашистиг шериг хуттазының бужар үүлгедиглериниң дугайында ВЛКСМ райкомунуң секретары М. Мөңге аңаа илеткел кылган. Эрзинниң аныяктары, бүгү совет ооллар, кыстар-биле бир дөмей, чиля фашистерниң үүлгедиглерин бүрүү шаап, аңаа сеткилиниң ханызындан киленнеп турарын илереткен. Ооң-биле чергелештир олар Чиляде шериг хуттазының калчаараашкыны түр болуушкун дээрзинге, ол чурттуң дешиилгелиг күштери, аныяктары тиилелгени чедип алыр дээрзинге бүзүреткенин чугаалап турган.

Чилиниң улузунга моральдыг болгаш материалдыг деткимчени көргүзериңче районнуң бүгү аныяктарын митингиниң киржикчилери кыйгырган.

К. ЛАМАЖАП.

Чонну узуткап шыдавас

Чилиниң мурнуу чүгүдеп Доосн оргудукта хоруглалга турар Чилиниң Коммунистиг партиязының Чиигине секретары Луис Корваланны болгаш ооң эш-өөрүн хостаарынче уланган бүгү делегейниң дешиилгелиг күштериниң негелдеишиниң улам күштелгенинге бистиң школаның өөреникчилери болгаш башкылары сеткил ханызыынкынбиле каттыжып турар.

Чурттуң иштинде байдал кадыг-дошкун, берге турзадаа, чили коммунистер үзелсоруун туруштуу-биле камгалап шыдаан. Амгы үениң берге байдалы түр болуушкун дээрзин олар утаап биилип, бодунуң чурттунуң чырыткылыг келир үезинге долузу-биле бүүреп, ол үени чоокшуладыр дээш, маалыргыг демисежин турар.

Чили коммунистерниң эң күштүг, бүзүрелдиг чепсээ—коммунистиг идеологияга болаур, ооң-биле чепсегленген чонну кандыг-даа милитаристчи-фашистиг күштер базып шыдавас.

Бүгү совет улус-биле, делегейниң бүгү ажылчы чону-биле бир дөмей, чили коммунистерниң удуртукчузу Л. Корваланны болгаш ооң өөрүн доп-дораан хостаарын база чуртка конституциялыг бүгү эргелерин катап эгидерин чили шериг хуттазындан негеп тур бис.

Б. ТАНАЙБАН.

Улуг-Хем район, Кара-Тал школазы.

АПРЕЛЬ 20-ДЕ— КОММУНИСТИГ СУББОТНИК

● МОСКВА. Апрель 20-де коммунистиг субботникти эртирер дугайында найысылалдың мурнакчы бүдүүлгелериниң кыйгырыын Москванын Ленинчи комсомол аттыг автозаводунуң коллективи иштинбиле деткээн. Автотудугжулар «Кызыл суббота» хүнүнде 560 «Москвичиниң» алы эрткен чылгы субботникте кылганындан 69 машина хөйнү эштээрин хүлээнгеп.

Ол хүн иштизи-биле 1 миллион 200 муң рубльдин продукциязын бүдүрер. Бүдүүлгенин коллективи апрель 20-нин хүнүнде камнап алган дугаалал материалдар болгаш энергия курлавыры-биле ажыллаарын хүлээнгеп.

● АЛМА-АТА. Казахстанның найысылалынын мурнакчы бүдүүлге коллективтери москвачыларның үлегерин эдерип, коммунистиг субботник хүнүнде күш-ажылдың эң бедик бүдүрүкчүлүүн чедип алырын шиитпирээн. Алма-Атаның Октябрьның 50 чыл аттыг хевеи-саазын комбинадының ажылчыннары болгаш специалистери апрель 20-де дөртен тонна аргыны, 250 муң метр кадыг пестерии база ол хире хемчээлдиг белеи пестерии, азы 400 муң рубльдин продукциязын бүдүрерин шиитпирээн.

● ТАШКЕНТ. Эң баштайгы коммунистиг субботникти киржикчилери апрель 20-де Ташкентиниң Октябрь революциязы аттыг тепловез-вагон септээр заводунуң ажылчын бригадаларын баштап алган, ажылдаар. В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 104 чыл оюн шалыпчы күш-ажылбиле демдеглээр алдарлыг чанчылды ёзугаар. ол хүн заводтуң 2500 ажылчыны ажылдаар черлерин эзлептерлер.

Коллектив чыл эгезинден бээр камнап алган курлавырлары-биле субботник хүнүнде ажыддаарын хүлээнгеп. Субботниктиң киржикчилери он-оң мун рубльди беш чылдың фондузунче шилчидер.

Идеологтут бүгү ажылдың бир эң чугула участогу школалар болгаш өөредилге черлери болуп турар. Олар аныяктарга билиглерни бээр, оларны коммунистиг үеэл-бодалга кижилер хүлээлгелиглер. Оларның ажыл-чорудулгазынга удурулгаларны боттандырбышаан, республиканың партия организациялары школаларны мергежилдиг кадрларбиле бызыглаарывыче бодунуң кичээнгейин уг аландырган. Амгы үеде бүгү ортумак болгаш сес чыл школаларывыны, ол ышкаш ортумак өөредилге черлеринге директорлары башкы талазы-биле дээди болгаш тускай ортумак эртемниг эптер болуп турар, оларның чартык кезиниден хөйү 10 чылдан ажыг стажтыг шикилер.

Сөөлгү ийи чылдарда бүгү школа директорлары болгаш өөредилге-хөгжүлдүнге эргелекчилери билиг бедидерииң курстарынга өөренгилээн, оларның чамдыктары башкылаарының мурнакчы дуржулгазын өөренир соруга-биле Москвага, Ленинградка, Новосибирскиге болгаш чүртүү еске-даа хоорайларынга чорааннар.

Школаларда болгаш өөредилге черлеринде партия организацияларының ажыл-чорудулгазын удурлаарын боттандырбышаан, республиканың партия организациялары школаларны мергежилдиг кадрларбиле бызыглаарывыче бодунуң кичээнгейин угландырган. Амгы үеде бүгү ортумак болгаш сес чыл школаларывыны, ол ышкаш ортумак өөредилге черлеринииң директорлары башкы талазы-биле дээди болгаш тускай ортумак эртемниг эптер болуп турар, оларның чартык кезиниден хөйү 10 чылдан ажыг стажтыг шикилер.

Партияның болгаш чазактың улус өөредилгезин бүгү талазыл улам сайзырангайжыдарының дугайында сагыш салышкинынга харылаавышаан, школаларның болгаш өөредилге черлеринииң башкылаар коллективтери өөредилге-кижизидилгиг ажылды улам эжиктири, өөренакчилеринииң болгаш студентилериниң өөредилгезинии шынарын бедидерии дээш хүн бүрү шудургу ажылды чорудуп турарлар. 1972—1973 өөредилге чылы-биле алырга, өөредилгениң хуузу школаларга 96,3 хуу, өөредилге черлеринге — 97,2 хуу болган.

Республиканың школаларында чыл келген тудум-на өөренакчилеринииң билиниинг шынары эжиктиг, катап олурар чөрүк эвээш турар. Эрткен өөредилге чылында өөредилгениң бүгү хевирлеринге үш чыл мурнунда сес класс дооскан бүгү аныяктарның 84,2 хуузу ортумак эртемни чедип алган.

Аныяктарның өөредилгезин болгаш кижизидилгезин мергежилдиг организастап, оларга амгы үениң эртемниинг ханы, бижиг билиглерин берип турар школаларның болгаш өөредилге черлеринииң саны чыл бүрүде республикада өзүп турар. Оларга Тываның № 2, Чадаананың № 1, Кызылдың № 7, 14, 4, 15 ортумак школаларын, Кызылдың садыг-кооператив училищезин, политехникумбу хамаарыштырып болур. Оларда Борбаң-оол Иргитович Араптан (Тываның № 2 школазында), Лидия Сергеевна Новикова, Леонид Александрович Галактионов (Кызылда), Зоя Сундуйевна Куулар (Чадаанада), Евгения-Андреевна Середкина көдээ ажыл-агый техникумунда болгаш башкылаашкын ажылының өске-даа хөй-хөй мастерлери үре-түнеделгиг, шудургу ажылдап турарлар.

Башкы институдуның ажылында чамдык эки чүүлдерни демдеглеп болур, инда башкыларының улуг коллективи тургустунган. Оларда 46 коммунист бар, бүгү башкыларының 29 хуузу эртем наидидаттарының адын чедип алган. Бо институтта өөредилге-кижизидилгезиг ажыл эжеш кижизи, студентилериниң өөредилгезин 96 хуу чедир өскен. Институттуң талазындан республиканың школаларынга башкы кадрларны белеткээр талазы-биле ажылдың шынарын эжиктиккен. Өске-даа бо дег чижектерни көргүзүп болур.

Ынчалзажок СЭКП ТК-ның декабрь (1973 чыл) Пленумунуң шиитпирлериниге, ол Пленумга партия Төп Комитединиң Чижгине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазынга дүүштүр школаларның өөредилге черлериниң ажылында улуг четпестер ам-даа чайлаттынмаан. № 11, 35 профтехучилищелериниң болгаш көдээ ажыл-агый техникумунуң сургуулдарының билиниинг шынары дыка чаңыс. Бо черлерде сургуулдарның дыка хөй тускай болгаш инчи эртемнерге орутмак демдектерни ап турарлар.

Хөй-хөй өөредилге черлеринииң сургуулдары болгаш студентилери өөредилгезин кваанкаш баар чоруктар ам-даа бар болбушаан. Бо өөредилге чылында өөредилге черлеринден 500 ажыг сургуулдар өөредилгезин каггаш, чорутканнар. Ындыг фактылар политехникумда, көдээ ажыл-агый техникумунда, уран чүүл училищезинде элээн хөй боон турар. Сургуулдарның болгаш студентилериниң чыдагаан чокка кичээл үзер чоруу ам-даа хөй.

Школаларда болгаш өөредилге черлеринде партия организациялары, башкылар коллективтери бо өөредилге чылының бирги чартыының түңнелдерин ханы болгаш кичээнгейлиг анализтеп, четпестерни чайладыр база ажылды улам эжиктиринииң талазы-биле тодаргай ажылдарны чорудар ужурлулар. Тоску беш чылдың тодарадыкчы дөртүү чылында бистер хөй түүлдерни кылыр ужурлуг бис. Партияга, совет улуска Кыйгырынга СЭКП ТК бүгү ажылчы чоннарны эрткен чылдың чедиишкиннерин улам бышыглап, көвүдедириниче кыйгырган. Республиканың школаларында болгаш өөредилге черлеринде партия организациялары болгаш бүгү башкылар ол бүтүүге дүүштүр ажылдап, 1973—1974 өөредилге чылын организастыр доозар, ССРЭ-нин хөй национадыг аксы-дыңма улустарының найыралдыг өг-бүлезинге Тываның каттыжып киргенинден бээр 30 чыл өөрн төлептиг үткүүр дээш бүгү түүлдерни кылыр ужурлулар.

П. КИСЕЛЕВ,
СЭКП Тыва обкомунуң эртем болгаш өөредилге черлериниң киддиамның эргелекчизи.

Оолдаашкын массалыг чоруп турар

Улуг-Хем районда «Найырал» совхозтуң Кара-Тал салбырының малчынарының коданнарында хөй оолдаашкыны массалыг чоруп турар. Төрээн хөйларының чаш хураганнарын өнча-меңзе өстүрер дээш сакманщиктериниң кирип турар улуг-хуузу улуг.

Хөй хураганны чидириг чок өстүрүп доруктурар дээш салбырының сакманщиктер аразында калбарган социалистиг чарыжының мурнуку одуруунда Тоня Кууртук чоруп, бо хүнге чедир 100 ажыг хураганны доруктургаи. Ол хойжу Сырбаана Маннай-оолдуң коданында төрээн хөйларынын хураганнарын чедириг чок ажаап алыр дээш бүгү күжүн олче угландырган.

А. ЧИГДЕН.

Чоокта чаа Самагалдайга хана солуннар редакторларының болгаш партия организацияларының секретарьларының семинары эрткен. Аңаа «Хана парлалгазы — көскү агитацияның дээштиг хевири». «Хана солунга материалдарны белеткээри», «Хана парлалгазынга партийжи удуртулга», «Хана солунну каастап белеткээри» дээн ышкаш айтырыгларны чугаалашкан.

Ол ышкаш хана солуннар делгелгезин организастааш, сайгарылганы кылган. Аңаа болган арга-дуржулга солчулгазының киржикчилериниң чамдык саналдарын парладывыс.

ДОКТААМАЛ ҮНДҮРЕР

Бисте мындыг чанчыл бар: кандыг-бир байырлал келирге, аңаа тураскаадын, хана солун үндүрер дээш, дүвүреп-ле үнер. Кандыг-бир байырлалда солун үндүрери багай дивейндир мен, а ол харын эки. Байырлалдарда үндүрерин маңаа орбайн, оон-биле кызыгваарлаттынып калбайн, а аңаа хүннерде үндүрери чугула деп бодаар мен.

Бистиң «Ак-Эрик колхозта парторганизация «Коммунист» деп хана солунну доктаамал үндүрерин негеп, бо дугайында айтырыгны партия хуралынга чангыс удаа эвес дыннаан.

Эрткен январь айда үнген номерге колхозтуң тудуг ажылында, политөөредилгеде, суурнуң суг-биле хандырылгазынга чамдык бар четпестерни шүгүмчүлээн чүве. Ам үнер солунга ол четпестерни чайладыр талазы-биле алдынган хемчеглерни бижигп бис. Ол ышкаш колхозтуң Улуг-Күзег сүт-бараан фермазының ажыл-амыдыралын чырыдып көргүзер деп планнаан.

Хана солунну чангыс аай көзенектээн хепке үндүрерге солун эвес болурга, бис номер бүрүзүн ангы-аңгы чүрүк-казатталгыг, материалдарын шөйүлчек эвес, кыска кыдыр үндүрерин оралдажып турар бис.

Д. ЧООДУ.

УДУРТУЛГАНЫ КҮШТЕЛДИРЕР

Көскү агитация, ыланғыл оон бир хевири болур хана солун идей-кижизидилгиг ажылдың системазынга бир чүгүлэ черии эзелеп турар. Бо ажылды экижиндерин Совет Тываның 30 чыл ооның белеткел дугаймында СЭКП обкомунуң докладында база айыткан чорду.

Бистиң партия эге организациязыс планныг онаалдаларны, албан хүдээгелерни күүседириниче ажыл-ишчилерни улам эжилелдээринге хана солуннуң мобилизажчы, кижизидикчи ролюн барымдаалап көргеш, олче кичээнгейни доктаамал салып келген. Көдээ ажыл-агый продуктуларын белеткээриниң болгаш шынарының Тес-Хем талазы-биле күрүве инспекциязында партия эге организациязында чедиг албан организацияның черлеринiң коммунистери хаара туттунган. Бистиң организациянга хамаарыжыр: мал эмнелгезиниң, уксаажылыга пунктузунуң, сүт ажыл-агый черинiң, тарыы боозадылга пунктузунуң, мал хүлээп алыр пунктузунуң ажылын хана солунга чырыдып, оларда чедерчетпестерни, моон соңгаар чүну кылза эки дээрии бижип келдивис. Ол бүгүнү моон соңгаар-даа дээштиг чорудары — «Будүрүлгечи» деп хана солунувустуң кол сорулгазы ол.

Хана солуннуң ажыры редколлегия кежигүннериниң чогаадыкчы идепкейинден, аргамергежилиниң кол хамаарыжырын билгеш, ол ажылга сонуургалыг эштерни бадылаан бис. Ында үш кижи бар.

Редактор — суг ажыл-агый черинiң начальныгы Петр Лузьянин, кежигүннери — агроном Владимир Монгалбий, мөл эмчизи Светлана Сеин. Олар хана солунну үндүрерде, партия эге организациязынга келгеш, чүже угландырарын дутуржуп ап турар.

Хана солунну коллективтиң ёзулуг көрүнчүү болдурар, ону солун, дээштиг кылыр төлээде, чогум чүнү кылза эки? Редколлегия кежигүннерин чыып алгаш, ол дугайны чоокта чаа база чугаалаштывыс. Оон ындыг түүнелге келдивис: бирээде солунну тематиктиг үндүрер, өйнде, аргалыг болза фото-чуруктарлыг кылыр. Ынчан хана солуннуң көрүштүү-даа бедимр, материаддар тодаргай болур. Ынчангаш дараазында номерни социалистиг чарыштың чоруп турарынга тураскаадып үндүрерин дугуржукан бис. Орта чарыштың тиилекчилериниң чуруктарын база кииред.

Партия эге организациязының хуралынга хана солун ажёлынның дугайын ёй-ойлеп чугаалажып турар деп шиитпирлээн бис. Бо чорук солунну бедик утка-шынарлыг, доктаамал үндүрерииге дузалы бээр.

Хана парлалгазынга партийжи удуртулганы күштелдирип тургаш, оон кижизидикчи болгаш мобилизажчы ролюн чедип алыр бис.

О. КИМ,
партия эге организациязының секретары.

КӨРҮШТҮГ КЫЛДЫР ШИМЭЭР

Район эмнелгезинде «Эмчи» хана солунну эрткен чылдан бээр редакторлап келдим. Мен маңаа солуннуң каасталга-шимеддезинге хамаарыштыр чугаалаар бодадым. Ону кылыр-да, чыгдынган материаддарны догерезиин номчуп тургаш, оларны утказарының аайы-биле чуруурга, эки болур-дур. Солунну каастары белеп эвес ажыл, а аңаа чогаадыкчы чорук негеттинер.

Эмнелге ажылдакчыларының ажыл-ижин бүгү тала-биле көргүскен хана солуннарны үндүрер дээш, редколлегия кежигүннери кызымаккай ажылдап турар.

Коллективтиң ажыл-амыдыралын делгеренгей көргүскен, чараштыр шимеп-каастаан хана солунну үндүреринге биске партия организациязы ла четпес дузалап келгенин чугаалаар апаар. Моон соңгаар партия организациязы хана солун ажылынче кичээнгейни салып, оон ажылын хуралдарга чугаалажып, редколлегиига улуг дузаны чедирер дээрзинге бүзүреп турар бис.

Солунну үндүрерде, өөнүг будуктарны, маранделтарны ажыглаары ажыктыг. Чараш, көрүштүг кылдыр чураан, ында парлаттынган чугааларны солун, утка-шынарлыг солунну кым-даа оон эртпес. Ылаңгыя Совет Армияның болгаш Шериг-Далай флодунуң хүнүнге тураскаактаан хана солунувустуң шимелдекаастагазын багай эвес кылганывысты номчукчулар үнелээн чүве. Ол солунну маадырлыг Совет Армия дугайында мурнуку чүүл-биле эгелээш, коллективтиң эмчилериниң харылсалгалыг ажыл-ижиниң дугайында материаддарны хөй-биле бижээн бис. Ону номчукчулар улуу-биле сонуургаан.

Хана солуннуң бир дээштиг чоруу каастагазында дээрзин бүзүреп кордүүс. Бүгү делегейниң хөрээженнериниң хүнү—март сеске тураскаадып үндүрген солунувустуң каастагазын - баш удур кылып тургаш, номчуштут, көрүштүг, өөредилгелиг кылдыр кылган бис.

Бистиң район эмнелгезиниң ажыл-ишчилериниң амыдырал-чурттагаазын көргүскен хаяы утка-шынарлыг, эки каастаттынган хана солуннарны үндүрер дээш улам кызымаккай ажылдаар бис.

Наталья МОНГУШ.

«Тере-Хөл» колхозта партия организациязы бо чылын политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгени эки организастаан. Ында марксизм-ленинизмниң үндезиннерин өөренир бөлгүмден аңгыда, экономиктиг билиглерниң үндезиннерийнiң школазы база ажылдап турар. Оон 34 дыңнакчылары теоретиктиг билиглерни бодунуң колхозунуң ажыл-ижи-биле холбаштырып, ханызы-биле өөренип турар.

ЧУРУКТА: экономиктиг школаның кичээлин Кунгуртуг ортумак школазының башкызы Б. Хомушку эрттирип олур.

Г. СИРОТИННИҢ фотозу.

Колхозтарда отчёттар болгаш соңгулдалар

ТҮҢНЕЛ БОЛГАШ ХҮЛЭЭЛГЕ

Бай-Тайга районда «Мурнакчы» колхозтуң баштаар черинiң 1973 шиитпирлиг чылда кылып чоруткан ажылының дугайында колхоз даргазы С. Адыг-оолдуң ылеткелин колхозчулар дыңнаан, отчёттуг хуралын эрттиргеннер. СЭКПниң XXIV съездиниң төрүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырып, тоску беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылының планныг соруглаарын чедиишкинниг күүседир талазы-биле колхоз баштаар черии чамдык ажылдарны кылып чоруткан. 1973 чылда колхоз күрүне мурнуга күүседир планныг соруглаарын: эттиг 102 хуу, сүттүг 150 хуу, тараанын 160 хуу күүседип, мал бажы өстүрер планын, эрткен чылбиле деңнээргe, хойну 4 хуу, өшкүнү 6 хуу, бода малды 4 хуу, чылгы малды 2 хуу өстүрүп, 1973 чылда малдың чаш төлүн камгалап алыр талазынбиле: 100 баш хойдан 78 хураганны, 100 өшкүден 68 анайларны, 100 инектен 66 бывааны камгалап алган.

1973 чылдың баштайгы кварталында мал ажылынга эки көргүзүглерин чедип алганы дээш ССРЭ-нин Көдээ ажыл-агый министерствозунуң болгаш Профавилел Төп Чөвүлелиниң шилчиир Кызыл туту болгаш «ГАЗ-53» деп машина-биле шаңнаткан. Колхозтуң мурнакчы кадарчылары Салчак Оскур чүс төрүүр хойдан 119 хураганны, бир хойдан 2,3 кг дүктү, Салчак Тойбу чүс хойдан 106 хураганны, бир хойдан 2,3 кг дүктү алган, Октябрь революциязы орденбиле шаңнаткан. Ол ышкаш Доңгак Адыг-оол чүс баш хойдан 105 хураганны, бир хойдан 2,4 кг дүктү алган «Хүндүлеалың Демдээ» орденнин эдилекчизи болган. Чер ажылының мурнакчылары: суттатчылар Хертек Арбай-оол, Салчак Кара-оол, Күжүтет Ак-оол олар 1 гектардан 16 центнерден 17,5 центнер чедир дүктү ап, мурнакчылар болганнар.

Үстүнде чедиишкиннер-биле чергелештир мал, чер, түдүг ажылдарында улуг четпестер барын илеткелиг демдеглээн. Күрүнеге дүк садар планның күүсеттээн болгаш малдың өлүр чоруу көвүдеп, муң ажыг улуг, бичe малдар өлүп хораан. Малдың үксаажылгазы чавыс, мал ажылында кадарчылар-болгаш малдың тускай эртемнилгери четпес ажылдаан. Ол ышкаш чер ажылында үдезин четпестер база бар. Оон кол чылдагааны тараанын дүжүдү, чылдың кудулап келгенi болур. 1973 чылда 1 гектардан 6 центнер дүжүт алган. Түдүг ажылында улуг четпестер бар. Чижээ, эрткен чылын клуб тудуу, чаа кывар, чаар чүүл кадагалаар черинiң кол тудуглары материал четпес болганындан доозулбаан.

1974 тодарадыкчы чылда колхозчулар чаа хүлээлгелерни алганнар:

малчын бүрүзү 100 баш төрүүр шээр малдан 95-100 чедир анай, хураганны албышаан, 2740 центнер эттi, 420 центнер дүктү, 250 центнер сүттү күрүнеге садар болгаш малдың ортумак деңзизинi болданы 250 кг, хойну 40 кг, өшкүнү 35 кг-дан эвээш эвес кылдыр семиртип, бир хойдан 2,4 кг дүктү, бир өшкүден 0,700 грамм өшкү дүгүн алырын болгаш 100 инектен 80 бывааны албышаан, инитиниң малынга бижиг чем-суурну тургузары-биле 2256 тоннадан эвээш эвес бодуүн мал чемнерин белетнеп, малчын бүрүзү сиген шөлдериниң акталгазын болгаш суттарылгазын кылып ап, 10 тоннадан эвээш эвес сигенни белеткеп алырын хүлээвген.

Ол ышкаш чер ажылындан бедик дүжүттү өстүрер соруга-биле техниканы эки сеттеп, чөп ажыглап, оон бүдүрүкчүлүүн бедидер. Эрги болгаш чаа бугаларны эки ажыглап тургаш, суттатты черге 1468 га тараа культураларын тарыыр болгаш 1 гектар бүрүзүнден 15 центнер дүжүттү өстүрүп алырын хөвүжулар хүлээвгенiлер.

Түдүг ажылының талазы-биле 1974 чылда 2500 кубометр түдүг материалын белеткеп алыр болгаш 70 муң түүйбүүр, 40 тонна чугайны, малчынларга 8 чурттагга бажыңын база 7 хой кажаалыының капитал сентелгезин кылырын хүлээвген. Тоску беш чылдың тодарадыкчы 4-кү чылының планныг соруглаарын «Мурнакчы» колхозтуң ажыл-ишчилери чедиишкиннiг күүседип ыыдаар дээрзин отчёттуг хуралга санал берген колхозчулар бүзүредип турганнар.

К. СЕМИС-ООЛ.

РСФСР-ниң автономнуг республикаларында

ДУГУЙЛУГ ЫЯШ КЕЗИКЧИЛЕРИ

Дугуйлуг 22 тонна өөр деңзилиг мяшина арга ишти-биле далаш чок бурумгаардан орган. Оон бурумгаар сунуп алган чедиг метр узун «холу» ыяштың уңундан хуспахтаи алгаш, төжүнден одура кезипкеш, орук ийинче чайлады салып каар. Чоон дытты ужургаш, чайладырынга таптыг-да бир минута эрткен.

Ыяш кезер ол комбайнны Марий АССР-де арга-ыяш машина тудуунуң заводу кылып эгелээн. Эң баштайгы агрегатты Новгород областын Крестецкиде ыяш үлетпүр ажыл-агыйынче чоруткан. Бо чылын ол завод ыяш ужурар элээп каш күүтен комбайнларны будүрер.

— Кайгамчык эки машина тургустунган деп үүвени баштайгы шенелделер көргүскен —деп, заводтуң директору Б. И. Ермизин чугаалаан. Ыяш үлетпүрүнүң келир үедеги хөгжүлдезинге ооң ролю улуг. Бо аар техника ылаңгыя Сибирьнин ыяш белеткелчилериниге ажыктыг. Комбайн барык бир метр чоон ыяшты чайлыг кезер, - бир метр кылын харлыг, 40 градус соокка бээнi торулбас ажылдаар.

Агрегатты чаңгыс кижи башкарар болгаш кабинадан үнмейн оргаш, элчет дургузунда 200 кубометр ыяшты чайлыг белеткээр! Бо дээрге амгы үениң комплекстиг бригадазының будүрүкчүлүүнден чаш катап хөй-дүр.

В. АЛЕКСЕЕВ,
СЭТА-ның корр.
ЙОШКАР-ОЛА.

АЗИЯ ТӨВҮНҮҢ КУШ АЖААКЧЫЛАРЫНДА

Азия төвүнүң дал ортузында, Енисейниң үстүү бажында турар «Кок-Тей» деп тыва совхоз бо чылдың эгезинден бээр бүдүн чартык миллион ажыг дагаа чуургазын болгаш 150 центнер куш эъдин садыг четкилериче чоруткан. Азия төвүнүң куш ажаакчылары ындыг чедиишкинни бир-ле дугаар чедип алганнар.

Куш өстүрер талаазы-биле Тывада эң баштайгы ажылагый болуп турар «Кок-Тей» совхозтуң пайыралдыг коллективин куш ажыл-агыйы автономнуг республиканың көдээ ажыл-агыйынга база бир орулгалыг адыр боон болур деп үүвени коргүскеп. Ындыг-ла үр эвесте, аңаа куш азыраар бичии бажыңчыгаш турган. «Кок-Тей» совхозта эм улуг фабрика бар. Будүрүлгенiң бүгү чорудуушкынарын механизастаан болгаш автоматчыткан. Совхозка чуурга будүрерi сөөлгү беш чылда дөрт миллиондан 14 миллион чедир өскен.

Ажыл-агыйның куш ажаакчылары беш чылдың дөртүү чылында Тываның чонунга 15 миллион хире чуурганы, ийи муң центнер ажыг куш ъдын бээрин шиитпирлээннер.

М. ХҮНКАЕВ,
СЭТА-ның корр.
КЫЗЫЛ.

СИЛЕРГЕ, ЭШТЕР ХЕРЭЭЖЕННЕР

Национал хөөлер-биле каастаң кылган курларны, сыргаларны, дыргактарны болгаш өске-даа чүүлдерни осетин мастерлер будүрүп турар. Уран шевер мастерлерниң кылганы 16 хевириниң чаа каастагалгалары (Орджоникидзе каттыжышкынының) чурттуң магазиннеринге бо чылын кирер.

Даглыг Иристонның тааланы болдурup көөр чараш каастагалгалары калбак шептерээн. Торгу хөөлүг аржыылдар, моңгүн-биле шуткүп каастаан дашкалар болгаш адактар каракты өөртүп келир. Үс-шевер уран холдулларның чогаадыкчы бүү-биле бодап кылган чараш, көрүштүг ажыллары республика болгаш делегей делгелгелериниң көргүкчүлерин чаңгыс удаа эвес магадатнаан.

Соңгу Осетияның улусчу уран шеверлери, бир муң ажыг кижи беш улуг цехте ажылдап турар. Чоокку үеде база бир цех—кавказ хевистер кылыр чер ажыглалга кирер.

Т. ЕФИМЦОВ,
СЭТА-ның корр.
ОРДЖОНИКИДЗЕ.

ЭЛЕКТРИЛИГ ЧУДУРУКЧУ

Кайыштың электри-биле ажылдаар чудурукчулер будурер заводунуң будургени «ЭП-1008» деп марканың электрилиг чудурукчузүнге күрүненiң шинар демдээн тывыскан. Долганмышаан уштуунар серээлерлиг ол машина бодуның мурнуидагы «төрелдеринден» дыка ылгадыг, складтарга болгаш чүк чудурер шолдерге шимченгир ажылдаар. Кызыы коридорлар-даа, тар ороллер-даа аңаа шаптык болбас. Ажылгыр шаанның тазаазы-биле дээштиктиг чурттарының ындыг хевирлиг машиналарындан мраква улуг будурукчулер. Бо чылын ол завод чуртуңу янзы-бүрү булуңнарынче будүн чартык муң ындыг чудурукчулерни чорудар.

Амгы үеде Чуваштыяның заводтарының болгаш фабрикаларының будүрүп турарын 130 кылыпта күрүненiң шынар демдээн тывыскан.

В. ЖЕЛЕЗНОВ,
СЭТА-ның корр.
ЧЕБОКСАРЫ.

УЛУГ ЭГЕЛЭЭШКИННИҢ ЧАЛБЫЫЖЫ

Бистин амыдыралывыстын алдарлыг чанчылы болу берген болуушкунга бүгү чурт белетеннип турар. Бо чылын оон эгелекчилери Москва-Сортировочная депонун, Лихачев аттыг, Владимир Ильич аттыг, «Кызыл пролетарий» заводтарның, «МЭЛЗ» каттыжылыкшылының, «Трехгорная мануфактура» комбинатының болган № 3 «Мосоделострой» трестин коллективтери болган, олар В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүзүнүң бээр 104 чыл оннга алдар кылдыр апрельдин 20-зе коммунистиг субботник чорударын шинтирлээнинге апрельдин 20-ни коммунистиг куш-ажылдың хүнү болдурун, субботникти хүнүн эң белик көргүзүглериниң хүнү кылдыр демдеглээрин шинтипилиин олар бадыткаан.

Москвада электровакуум херекседериниң заводунуң хөй кижи киришкен митингизинге апрельдин 20-ни коммунистиг куш-ажылдың хүнү болдурун, субботникти хүнүн эң белик көргүзүглериниң хүнү кылдыр демдеглээрин шинтипилиин. Чижээ, улуг мастер В. Баврининың бригадазы эдилер ээлчеп онаалдаан 15 — 20 хуурга ажыр күүседирин хүлээнген. Ол коллективтин ажылдан түрээ цети эрткен чылдың субботнигинге болаарга, ийи муң рубльге хөй продукцияны бүдүрер.

«Трехгоркилерниң» тоску беш чыл фондузунга салышкыны — алды тонна удазын, 85 муң метр чүл, 505 муң метр белен пос болур. № 3 «Мосоделстрой» трестиң ажыл-ишчилери куш-ажыл байырлалының хүнүнде шеверлекчи ажылдарны 60 муң рубльге күүседирин планнаанар. «Кызыл пролетарий» заводтуң коллективи апрельдиг 20-де 38 станокту болгаш өске-даа хөй продукцияны бүдүрерлер. Владимир Ильич аттыг заводтуң ажыл-ишчилери чүс-чүс күүлүг электрошимчелекчилерни, кожуп чоруур электростанцияларны, хем чуур машиналарны — 210 муң рубльге бүдүргеш улус ажыл-агыйынче чорудаар. Бүдүрүлгениң планынга көрдүмээн турган чүүк сөөртүр бүдүн колонна автомашиналарны субботник хүнүнде Лихачев аттыг автозаводтуң коллективи чыып эптээр.

Мурнакчы коллективтерниң инициативазын чүүртүп хөй-хей бүдүрүлгелериниң ажылышчилери дегээш. Москвада мебель бүдүрер № 2 комбинаттың, саналга-анализ машиналар, заводунуң, Волгоградта трактор заводунуң, Кизевте «Ленинчи эргээ» заводтуң, Ортаакы Азия демир-орунун Душанбе салбырының локомотив депозунуң коллективтери кудагыннын хүнүнде шевер-лекчи ажылдарны 60 муң рубльге күүседирин планнаанар. «Кызыл пролетарий» заводтуң коллективи апрельдиг 20-де 38 станокту болгаш өске-даа хөй продукцияны бүдүрерлер. Владимир Ильич аттыг заводтуң ажыл-ишчилери чүс-чүс күүлүг электрошимчелекчилерни, кожуп чоруур электростанцияларны, хем чуур машиналарны — 210 муң рубльге бүдүргеш улус ажыл-агыйынче чорудаар. Бүдүрүлгениң планынга көрдүмээн турган чүүк сөөртүр бүдүн колонна автомашиналарны субботник хүнүнде Лихачев аттыг автозаводтуң коллективи чыып эптээр.

Мурнакчы коллективтерниң инициативазын чүүртүп хөй-хей бүдүрүлгелериниң ажылышчилери дегээш. Москвада мебель бүдүрер № 2 комбинаттың, саналга-анализ машиналар, заводунуң, Волгоградта трактор заводунуң, Кизевте «Ленинчи эргээ» заводтуң, Ортаакы Азия демир-орунун Душанбе салбырының локомотив депозунуң коллективтери куш-ажыл байырлалының хүнүнде шеверлекчи ажылдарны 60 муң рубльге күүседирин планнаанар. «Кызыл пролетарий» заводтуң коллективи апрельдиг 20-де 38 станокту болгаш өске-даа хөй продукцияны бүдүрерлер. Владимир Ильич аттыг заводтуң ажыл-ишчилери чүс-чүс күүлүг электрошимчелекчилерни, кожуп чоруур электростанцияларны, хем чуур машиналарны — 210 муң рубльге бүдүргеш улус ажыл-агыйынче чорудаар. Бүдүрүлгениң планынга көрдүмээн турган чүүк сөөртүр бүдүн колонна автомашиналарны субботник хүнүнде Лихачев аттыг автозаводтуң коллективи чыып эптээр.

Чүтаалажымышкыннарга киришкенивер.—

Совет талаадан: Совет Эвиледиинин Сирия Араб Республикада элчиин Н. А. Мухитдинов, СССР-ниң ДХМ Коллегиязының кежигүнү, Чоокку Чөөн чүк чурттарының кылдыынның эргелекчизи М. Д. Сытенко, СССР-ниң ДХМ Коллегиязының кежигүнү, СССР-ниң ДХМ-ниң тинглиг секретары Ю. Н. Черняков, дашпкы херектер министрининң улуг дузалакчызы В. Г. Макаров.

Сирия талаадан: дашпкы херектер министрининг оралакчызы Мухаммед Закария Исмаил, Чоон Европа чурттарының кылдыынның эргелекчизин Абдель Керим Атаси, САР-ның ДХМ-нин делегей организациязының кылдыынның эргелекчизи Диялла Фатталь, Чоон Европанның чурттарының кылдыынның човулектизин Юсеф Арфе.

Ийи чурт араазында ийи талаалыг харылзаалардың хөгжүп турарынга сеткил ханышпышпыңнар үеэнде талаалар илерткен. Национал хамаарышпас чоруктуң принциптерин хүндүлээринге, иштийи херектеринге чаржалаштазынга, империализмге, сионизмге болган колониализмге удур демиселе инпти эмне-соруглага Чүдеилээш, боттарының араазында найырадлыг болган кады ажылдажылганы хөгжүдүрүнче, оон камгалалыр аргазын быжыглаарынга дузалаарыпче Совет Эвиледиинин принциптиг чүткүлүнүң өскерилии чогул совет тала бадыткаан.

Делегейниң чугула айтыырларын чүтаалажыгрының үеэнде ийи тала эрткен чылдың октябрь айда дайын чорудулгазының соонда Чоокку Чөөн чүкте соолгу болуушкуңнарже онза кичээнгейни салып, боттарының өскерилии чок принциптиг турушпарын бадыткаан болган нараиль пеприглерни эжелеп алтаны бүгү араб черлериндеп долу-бээле Палестинаның араб улузунуң дүрүм ёаатаар эргелерин хандыырбас болза, Чоокку Чөөн чүкке быжыг болгаш шынныг тайбыяны турғузары чедип алдыннее дээрээн онаалап демдеглээнивер.

Чоокку Чөөн чүкке шынныг болгаш быжыг тайбыяны чедип алары дээш амгы үеде боттандырып чорудун турар бажымнарны талаалар база чүтаалажын көргеп. Шериглерни аткаарладын, чарар дугайында кандыг-даа дугурмулга болтыр элүм чок «тидүр улуг эгелээшкин» деп чүүлүн бижээн. Оны В. И. Ленин күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн хөгжүдүрүнге, күш-ажылдың чаа сагыга-чүрүмүнче шилчиринге, ажыл-агыйның болгаш амыдыралдың социалистиг мегеледиинче шилчиринге мегеделиг болгаш эки тура барымдаалаан эгелээшкинни кылдыр оны көргеп.

Он-он чыл дургузунда чурттаанының соонда, субботниктер бистиң амыдыралывыстың кезээ болу бергеп. Совет кижилер «кызыл субботниктеп» үнген салында-ла бистин күүлевистин чүргүлүнүп, оон хөгжүп келген орулуже хая корнүп, шинтипилеттимээн ёөрүлгаларже, ам кылыр улуг-дуг чүүдерже кичээнгейлиг моонаеп турадлар.

Соолгу чылдарда чорутчылаан Бүгү-эвиледиин кардиогия төвүп болгаш аныяктар Ордуузун тударынга азуп орар салгакчылар дугайында сагыш салыышкының улам ынай күштелдирери-биле холбашкан хемчеглерге, недээ черлерге нияп билиг школаларын тударыга бергилээп.

«Кызыл субботниктиң» хүнүнде чүртка чеже продукцияны бүдүрүп үнүрген турарый ам чүгаалаары бергеп: улам чаа-чаа чиг-эттп, электроэнергияны камнаар, онаалдаларны ажыр күүседир талазы-биле боттарынга бедиткеп хүлээлгелерни алгылап турар. Шнчилээ-даа куш-ажылдың бүгү Улусчу байырлалынга чүртүүн ажыл кылып шыдаар бүгү чоңу үнүп ажылдаар дээрээнге бүзүрел болу. Миллион-миллион кижилер хөй национальный совет улустуң чанғыс эптейн. Ленинниң чагыглаарында олардың уйгылыш чок шынчыдыр, СЭКП-ниң XXIV съезжининг төөгүлүг шинтирлеринге болгаш тоску беш чылын онаалдаарын күүседирин дээш демиселе Совет Эвиледиинин Коммунистиг партиязын долганыр сырый каттыжымышкынын көргеспишаан, эрес маадырлыы-биле болгаш чайгылыш чокка ажылдаар дээрээнге бүзүрелдин-биле чугаалап болур.

А. СТРОГАНОВ.
СЭТА-ның корр.

Чогаадыкчы өзүлдени деткиир

Бүгү-россияның театр инитилелининң Тыва салбырының конференциязы болуп эрткен. Салбырның баштаар чериниң болгаш оон кежигүннериниң отчёттуг үениң дургузунда чорудун келген ажылының база моон сонгаарғы соругалариның дугайында конференцияга делегеңгейи-биле чугаалаткан.

Баштаар чериниң даргазы, театрның кол режиссёру Сиинсоп Оюн бодунуң инителиниге чамдык артистериң чогаадыкчы өзүлделиниге, баштаар черниң чорудун келген боттуг ажылдарынга доктаатаан.

Артистериң профессионал мергежилии бедидер талазы-биле элээн ажылдар, чогаадыкчы командировкалар кылдынган. Театр темазынга лекциялар, көрүкчүлер конференциялары болгаш көрүкчүлериң хлара тудар талазы-биле чамдык боттуг хемчегер чорутунган. Салбырның улусчу театрлар-биле харылзаалазы быжыглып турар. Оон ангыда илеткелчи бар четпестерге бот-шүгүмчүлелдиг доктаатаган.

Чамдык шиилерниң тургусканында, күүселедээнде база чүрүк, хөгжүм каастагаларында четпестер ам-даа бар бөөп турар. Моон уламнаан көрүкчүлериң театрга сонгургалы сөөлгу чылдарда суларан турары илдең. Бо талазы-биле ажылдар чорутгунул-даа турза, чогуур негелдеге четпейн турар. Репертуар болгаш автолар-биле ажыл сула. Шиилериң чарлалдары көрүкчүлериң кичээнгейнин хлара тутпайн турар. Бо чылга чедир чогаадыкчы ажылдакчыларның мергежилин бедидеринче шуут сагыш салбайн келген. Болуктер аразынга социалистиг чарыш турза-даа, оон түнелин ей-шаанда үндүрбейн турганы шын эвес.

Ревизия комиссиязының отчёдүдэн театр инитилелиниң Тыва салбырының баштаар чери чамдык үелерде план чок ажылдагылап турганбы илерээн. Ол шыкаш комчүттүнүп турар лекциялардың темазын, утка-шынарын хынавайн баар таварылгалар база бар. Москва, Ленинград дээш шыкаш хоорайларның теп театрларынче артистериң база өске-даа чогаадыкчы ажылдакчыларны чоруткайн турар. Сцена чугаазының, шимчээшкинниниң база театр критиказының талазы-биле түскай мергежилдиглерни Москвага белеткелип алыр тавармалыг байдал турда, олче баштаар чер, театрның директорузының талазынган кижилер чоруткайн барганы канчап-даа шын эвес.

Конференцияга санаа берген чаа сонгуурулар баштаар чер кандыг ажылдарны кылып чорутса экил дээрээнге чугаалаан. Эң-де кол кичээнгейни — чаа театрга ажылдаар техниктиг кадрларны белеткээринче баш бүрүүлгага салза экн. Амгы үеде театрда чаңгыс-даа түскай эртемнит техниктиг ажылдакчылар чок болуп турар. Оон улаамындан шиилерниң чырык, үн болгаш өске-даа эргежок ёирилделер талазы-биле аскаа турарын амыдырал боду-ла чугаалап турар.

Элээн хөй эштер артистериң дыштанылгазы болгаш оларның амыдырал-чүрттылгазынга хамаарышпыр ажыктыг саналдарны бергилээн. Артистер ай-айы-биле дыштанып хүн чокка ойнаап келирге, оларның дыштанылгазын бир янзы, организастыг эрттирери кузенчиг. Өске республикаларда шыкаш артистериң дыштанылга бажыңын Тывага кылып болурунуң аргазы бар. Бир эвес ындыг бажың бар болза, анда чогаалчылар, чүрүкчүлер, композиторлар, журналистер дээш өске-даа чогаадыкчы ажылдакчылар чылын пайы-даа үезинде дыштанып, ажылдаар арганыг ийик.

— Бо тодарадыкчы чыл — Совет Тываның 30 чыл оюн байырлаарының чылы. Тываның үран чүүлү бо хуусаанын иштинде сайзырап, доргуун келген. Ам анаа бүгү тала-биле ёзулуг негелдеги салып болур. Ол негелдеге харымны бо чылын республиканга болуп эртер көрүлделере, Тыва литературазының болгаш үран чүүлдүн хүннеринде көргүзер ужуглуг бис. Оон түнелинде Тыва литературазының болгаш үран чүүлдүн кежээлерин москважылларга бараалгалыы планнаттынын турар. Ынчангаида бистин мүрүнүвуста харымсалга улуг—деп, республиканың культура министри М. Хомушку конференцияга чугаалаан.

Бүгү-россияның театр инитилелиниң президимүнүүн улуг консультантызы О. В. Чуприков конференцияга чүве чугаалаан, баштаар черниң кежигүннери салбырның ажылын улам экижидер-биле ханзыг хемчегерни алза экил дээрзинге доктаатаан, чаа сонгуулар составка челинишкиннерни күзээн.

Театр инитилелиниң Тыва салбырының баштаар черинің даргазына болгаш БТИ-ниң май айда болур XIII съездизинге телээ кылдыр Сиин-оол Оюн конференциязан сонгуулган турган.

С. ВЛАД-ООЛ.

ДЕЛЕГЕЙ об хүннерде

СЭКП ТК-НЫҢ ПОЛИТБЮРО КЕЖИГҮНҮ, ССРЭ-НИҢ ДАШТЫКЫ ХЕРЕКТЕР МИНИСТРИ А. А. ГРОМЫКОНУҢ СИРИЯ АРАБ РЕСПУБЛИКАГА АЯН-ЧОРУУНУҢ ДУГАИЫНДА ДЫҢНАДЫГ

Араб Социалистиг катап тургузуушкун партиязының удуртукчуларының болгаш сирия чазактың чазаанын ёзугаар СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң дашпкы херектер министри А. А. Громыко 1974 чылдың февраль 27-ден март 1-ге чедир болгаш март 4-тен 7-ге чедир Сирия Араб Республикага пайыраддың аян-чорууң кыгаан.

Ол аян-чорук ийи чурт араазында туруң турар найырадлыг харылзаалашкын чанчылын ёзугаар үндүткелдиг болгаш эпнайырлочы байдалга боон эрткен.

Аян-чорук үезинде А. А. Громыкону Сирия Араб Республиканың Президентизин Хафез Асад хүлээп алган. Ол шыкаш Премьер-Министр Махмуд аль-Айюби-биле, Премьер-Министрниң оралакчызы, дашпкы херектер министри Абдель Халим Хаддам-биле болгаш өске-даа сирия удуртукчуларбиле ол база ужуражкан.

Ийи таланың харылзааларының болгаш делегейниң чугула айтыырларының талазы-биле чүгаалажымышнар пайырадлыг, бот-боттарын-билчиринин байдалыга боон эртиеп. Чоокку Чөөн чүк айтырыынче онза киҥээнгейни үгланзыргаан.

Чүтаалажымышкыннарга киришкенивер.—

Совет талаадан: Совет Эвиледиинин Сирия Араб Республикада элчиин Н. А. Мухитдинов, СССР-ниң ДХМ Коллегиязының кежигүнү, Чоокку Чөөн чүк чурттарының кылдыынның эргелекчизи М. Д. Сытенко, СССР-ниң ДХМ Коллегиязының кежигүнү, СССР-ниң ДХМ-ниң тинглиг секретары Ю. Н. Черняков, дашпкы херектер министрининң улуг дузалакчызы В. Г. Макаров.

Сирия талаадан: дашпкы херектер министрининг оралакчызы Мухаммед Закария Исмаил, Чоон Европа чурттарының кылдыынның эргелекчизин Абдель Керим Атаси, САР-ның ДХМ-нин делегей организациязының кылдыынның эргелекчизи Диялла Фатталь, Чоон Европанның чурттарының кылдыынның човулектизин Юсеф Арфе.

Ийи чурт араазында ийи талаалыг харылзаалардың хөгжүп турарынга сеткил ханышпышпыңнар үеэнде талаалар илерткен. Национал хамаарышпас чоруктуң принциптерин хүндүлээринге, иштийи херектеринге чаржалаштазынга, империализмге, сионизмге болган колониализмге удур демиселе инпти эмне-соруглага Чүдеилээш, боттарының араазында найырадлыг болган кады ажылдажылганы хөгжүдүрүнче, оон камгалалыр аргазын быжыглаарынга дузалаарыпче Совет Эвиледиинин принциптиг чүткүлүнүң өскерилии чогул совет тала бадыткаан.

Делегейниң чугула айтыырларын чүгаалажымышнар үеэнде ийи тала эрткен чылдың октябрь айда дайын чорудулгазының соонда Чоокку Чөөн чүкте соолгу болуушкуңнарже онза кичээнгейни салып, боттарының өскерилии чок принциптиг турушпарын бадыткаан болгаш нараиль пеприглерни эжелеп алтаны бүгү араб черлериндеп долу-бээле Палестинаның араб улузунуң дүрүм ёаатаар эргелерин хандыырбас болза, Чоокку Чөөн чүкке быжыг болгаш шынныг тайбыяны турғузары чедип алдыннее дээрээнге онаалап демдеглээнивер.

Чоокку Чөөн чүкке шынныг болгаш быжыг тайбыяны чедип алары дээш амгы үеде боттандырып чорудун турар бажымнарны талаалар база чүгаалажын көргеп. Шериглерни аткаарладын, чарар дугайында кандыг-даа дугурмулга болтыр элүм чок «тидүр улуг эгелээшкин» деп чүүлүн бижээн. Оны В. И. Ленин күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн хөгжүдүрүнге, күш-ажылдың чаа сагыга-чүрүмүнче шилчиринге, ажыл-агыйның болгаш амыдыралдың социалистиг мегеледиинче шилчиринге мегеделиг болгаш эки тура барымдаалаан эгелээшкинни кылдыр оны көргеп.

Он-он чыл дургузунда чурттаанының соонда, субботниктер бистиң амыдыралывыстың кезээ болу бергеп. Совет кижилер «кызыл субботниктиң» үнген салында-ла бистин күүлевистин чүргүлүнүп, оон хөгжүп келген орулуже хая корнүп, шинтипилеттимээн ёөрүлгаларже, ам кылыр улуг-дуг чүүдерже кичээнгейлиг моонаеп турадлар.

Соолгу чылдарда чорутчылаан Бүгү-эвиледиин кардиогия төвүп болгаш аныяктар Ордуузун тударынга азуп орар салгакчылар дугайында сагыш салыышкының улам ынай күштелдирери-биле холбашкан хемчегерге, недээ черлерге нияп билиг школаларын тударыга бергилээп.

«Кызыл субботниктиң» хүнүнде чүртка чеже продукцияны бүдүрүп үнүрген турарый ам чүгаалаары бергеп: улам чаа-чаа чиг-эттп, электроэнергияны камнаар, онаалдаларны ажыр күүседир талазы-биле боттарынга бедиткеп хүлээлгелерни алгылап турар. Шнчилээ-даа куш-ажылдың бүгү Улусчу байырлалынга чүртүүн ажыл кылып шыдаар бүгү чоңу үнүп ажылдаар дээрээнге бүзүрел болу. Миллион-миллион кижилер хөй национальный совет улустуң чанғыс эптейн. Ленинниң чагыглаарында олардың уйгылыш чок шынчыдыр, СЭКП-ниң XXIV съезжининг төөгүлүг шинтирлеринге болгаш тоску беш чылын онаалдаарын күүседирин дээш демиселе Совет Эвиледиинин Коммунистиг партиязын долганыр сырый каттыжымышкынын көргеспишаан, эрес маадырлыы-биле болгаш чайгылыш чокка ажылдаар дээрээнге бүзүрелдин-биле чугаалап болур.

А. СТРОГАНОВ.
СЭТА-ның корр.

ЧУГУЛА ХЕМЧЕГ

ГАВАНА. (СЭТА). Долганнадыр турар бойдусту камгалаар, арбыт-шевер тургузар талазы-биле хемчегерни ажылдап кылган семинар аяа болган.

Ийи неделяның дургузунда, эмчилер, инженерлер, биохимиктер, архитекторлар болгаш өске-даа специалистер атмосфераны, сугну болгаш хөрааның хирлендирин, бокталдырбас талазы-биле чугула айтыырны чүтаалашкан. Ортулуктуң бойдус нурлавырын камгалаар база инжилериниң кадыын кандырар дээш Кубага социалистиг инитилелди тургузуп турар амгы үениң салгалының бедик тарысалталының семинарго чүве чүтаалаан кижилер демдеглеп турган.

Долгандыр турар бойдусту хирлендирип, бокталдырбазының талазы-биле хемчегерни Кубага чүгле революция тиилелгелининң соонда боттандырып эгедээн. Оон тодаргай черечии болза будуурүлелерге нүүрүнүн пыыгы санитар контролюн тургускенны болур.

Революцияның Компартиязы болгаш Революстуг чазак долгандыр турар бойдусту камгалаарынга дыка хөй акша-хереңгини үндүрүп берип турар. Чүртта санитар-эпидемиология станциязының саны озуп, мергежилиг кадрлар белеткээринче улуг кичээнгейни угландырган.

ДЕЛЕГЕЙНИҢ ДИПТЕРИНДЕН МЕДЭЭЛЕР

● **ПРАГА.** Социалистиг Чехословакияга бир «ортумак» хонук деп чүл? Анаа илаптыг харымны статистика бээр.

Чехословак Совет Социалистиг Республикага 24 шак иштинде 435 муң тонна хомурдашты казып, 52 муң тонна канны эвилдирип, 2.210 муң метр хевен-саазын пестү, 250 муң эш иликтерни бүдүрүп турар. Хонукта-ла 660 чаа чиик автомашиналарны база кылып турар. Кодээ ажылагый чуртка 6 миллион чүүрганы, 12 миллион литр сүттү хонукта бээр. 26 янзы-бүрү аттыг номнар үнүп, 468 квартираны ажыглалга киирип турар. Бир хонукта-ла аг-буле тударының 477 шайлалгазы болуп, 755 уругну божун турар.

● **ВАРШАВА.** Совет Эвиледи бо чылын Польша Улус Республикаже барык 100 муң тире телевизорларны чорудар. Оларның аразында өөнүг болгаш анаа көргүзер «Рубин», «Электрон», а ол шыкаш бичии хемчеглиг «Юность» деп телевизорлар бар.

ПУР-га телевизорлар салар дугайынга керээни Бүгү-эвиледиин «Машприборинторг» каттыжылыкшыны болгаш Польшаның «Унитра» база «Торимэкс» деп каттыжылышкынары чарган.

● **ГААГА.** Голландияда медицинаның чүс-чүс ажылдакчыларын маттыштырып турар Вьетнамга дузалаар медицина комитеди ВДР-ниң база Мурнуу Вьетнам Республиканың Тур Революстуг чазаанын контрольдап турар районнарының тоонунга хөй санныг дараалыр машиналарны чорудыткан. Ол комитет Вьетнамче хептерни, продукт аймаан, медицинаның дериг-херекселерин болгаш эмнерни чангыс удаа эвес чорудуп келирел. Кудагчи можутга тударын корун турар госпитальга ажыглаар акша-хереңгини ам ол комитет чыып турар.

● **НЬЮ-ЙОРК.** АКШ-тың автомобиль оруктарынга үзүктел чок болуп турар озал-оныакты таварылгаларның үрыкүндан муң-муң кижилер амы-тынын алдыр чарлып турар.

Шимчээшкиннин айыыл чок чорудунун талазы-биле национал комитеттин дынналганын ёзугаар алырга, 1974 чылдың бирги аймага АКШ-ка 3020 кижи өлген.

● **ДЕЛИ.** Индияның найыскаана бо чылдың декабрьга болур делегейнин элүчелиг кинофестивалын эрттирер чер болгаш. Фестивальды белеткээр сорулга-биле информация ба, израиль шериглерни эжелеп алганы бүгү араб черлерден үедүрер хуусаалардын айытпышаан, долузу-биле үедүрериниң орунга баштайгы базым кылдыр көөр болгаш Чоокку Чөөн чүктүң инити айтырыын шинтирлээринге үзүлбес кезээ болур ужурлуг деп, олар база натап бадыткаанар.

Үстүнде айытпан коз-коз принциптерни хүлээвее азы төөп чөрбее чорукта чаа-частыышкынның аймыы бар болбогнаан, Чоокку Чөөн чүкке болгаш бүгү делегейге-даа тайбыңга, айыыл чок чорукка кыжанышкыны боон турарын талаалар бадыткаанивар.

Шынныг чорукка үндезилээш, Чоокку Чөөн чүкке тайбыны турғузарыңче утланган кужениишкиннерге Совет Эвиледиинин киржиринин чугулазын талаалар база бадыткаан.

Сирия Араб Республиканың чөпсектиг нүүтеринің быжыг туруштуун, а ол шыкаш октябрь дайыынның үезинде араб чурттарының араазында эң-сеткил катыштыгрышкымның совет тала бедии-биле үнеэлеп. Ол эң-сеткил катыштыгрышкызы араб чурттарының турушпарын быжыглаарынга ажыктыг салышкышкының кылган дээрээнинге дугаймаа болуп турар деп конгресстин депутазы Сэмуберго Мартинес медеглээн. (СЭТА).

● **КАРАКАС.** Нефть үлетпүрүн национализастаар дугайында хөөйгу телевилелин Венесуэланың национал конгрезинге көөру-биле чоонун сөөгүлда шимчээшкинни дең партия киирген. Хөөйгу телевилелеп венесуэла улустуң чугула негелдезин илерғейлеп турар. Чүге дээрге, национал нефть байланып чогум хөөй чурттуң үптеп турар хаштыкы компаниялар эвес, а венесуэла болуп турар деп конгресстин депутазы Сэмуберго Мартинес медеглээн. (СЭТА).

ПОЛЬША. Гдыңда Парнн Коммуназы аттыг судно тудар черде 105 муң тонна нурлаг чүүн сөөртүр улуг судномну тудуп турар. Ол судномну бо чурукта көөргускен. Оон тудуу сентябрь айда доостур, ону совет чагыынчыга хүүзээп бээр. 245 метр узун ол суднога «Семен Буденный» деп атты тывысканн. Судно 20 муң далай мили черге хостуг чөрүүр, шакта 16 далай милин эртер. Далай суднозунуң хөрээнде 23300 аът нүүттуг шимчедикчинни тургускан. Оон амыылын төп контроль салбырында турар чаңгыс кижи башкарар.

Норабльдин тургузучулары экипажтың тавармачаныг ажылдаарынче улуг кичээнгейни угландырган. Оон каютапары болгаш албан орээлдеринде кылымал климатты тургузар дериг-херекселдерни эптээн.

ЦАФ—СЭТА-ның фотозу.

● үшкү арын. ● 1974 ч. март 10.

ШЫН

Дерсу Узаланың ролюн алдым

«ШЫННЫҢ» ААЛЧЫЗЫ-АРТИСТ

Совет Эвилелиниң 50 харлаан, сураглыг «Мосфильм» киностудиязы В. Арсеньевтиң «Дерсу Узала» деп номун сайгаар ийи сериялыг, делгем экранныг болган ондуг киноны совет-япон картышкан коллективтиң тыртыгрып киргеринде белетеелип ам доошуп турар. Ону апрель айдан эгелеп Владивостоктуң Арсеньев хоорайга тыртгырып эгелзер.

Калдыг-даа киноны тыртгырар мурнунда, бижиттингеш сценарийде кирип турар овур-хевирлерни уран артамергежилиге болган даштыкы овур-хевирниге иштинки сагыш-сеткил, бүдүш-шынарыпга тааржыр артистерни шилип алырындан киноның чедишкининг болуру кол хамаржыр. Ындыг-даа болза впилиге дээре, моон соңгаар ажыддарының планыг эгези болур. Театрга-даа, кинога-даа түе-түе овур-хевирлерни чедишкининг болуру түгле артист кижиниң бодундан хамаржыры кыга-даа билдингир.

Дерсу Узаланың ролюна шилилгенин «Мосфильм» 1973 чыдың чайынындан эгелзен. Эрткен чыын шала күскээр «Мосфильмден» кол режиссёр В. Н. Васильев, кол операторлар Ф. Б. Добронравов, киноның кол чуруучузу Ю. Ранша олар Кыызга келгеш. Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи Александр Таваканай-биле мени фото-чурукка шевелде кылган барганнар. Оон соонда, декабрь айда, Дерсу Узаланың ролюнга А. Таваканай «Мосфильмге» кино-шевелдеш тыртгырын чорааш, 1974 чылдың январьда база-ла ол рольга мен барып шеведеге киржип чордум. Бис ийиде өске элзин хей кижилер база бар болду. Ынчалза-даа ол-ла улустарның иштинден А. Таваканай-биле менээ эң-не харылаалгалыг боол турар.

Ийи талазында совет-япон мастерлериң каттышкан ажылы болган чүве төлээде, Дереуның ролюнга таарымнас-тыр дээр ышкыг болду. А менээ келгеш: — Сээң даштыкы байдалың тааржыр-дыр, буттарыңны ам-даа бичии иртайты кылаштаар аргадар бар бе?—деп айтыраргa, даштыкы хевирни «ыргак-дагыр» кижи шилип, тып чадап турар улус-тур ийин моң деп билип каапткам.

«Дерсу Узала» деп киноның кол ролю менээ онаашканы ала-да таварылга эвес, ол дээрге бистиң театрывыстың уран мергежилиниң өскени деп чүвеге чоргаарлалыш, билип чоруур мен. Дерсу Узаланың ролю нарын болгаш берге, оон овур-хевирни чокка бүдүрениг кылыр тургузары артист кижи менээ эң-не харылаалгалыг боол турар.

Ийи талазында совет-япон мастерлериң каттышкан ажылы болган чүве төлээде, харылаалга ийи даштыр улгадын турары белдингир.

Улуг харылаалга мен-ээ онаашкан чүве төлээде, Тыва театрывыстың ат-алдарын сыныазы-биле бодумуң бар-ла турган арга-мергежилиимни ажыглап турган, Дерсу Узаланың овур-хевирни бедик шынарлыг кылыр тургузарывыны коллективим мурнунга болгаш Совет Тывавыс 30 чыл оныга бараалгадыр ажылым болур деп хүлээлгени ап турар мен.

М. МУНЗУК,
кино артизи.

ЧУРУКТА: РСФСР-ниң алдарлыг, Тыва АССР-ниң улустуң артизи М. Мунзук.

Дуруулаар — эжеш куштар

РАССКАЗ

Кызыл-Эник КУДАЖИ.

— Дуруулаарыны көрем — деп, Экер Эресовичиниң хадайы чугаалаан, ортезиги аас дээрже көргеч.

Ынчан час турган. Шынаала ийи дуруне Улут-Хемни өрү ужуп чыткан.

— Бис ийи-биле дөмейин — деп, Экер Эресович оюн-башталаа-даа билдинмес чугаалаан. Эдержин алган.

— Кайын кыргап куштар бооруп аян, бистер дег — деш, хадайы база немеп каан. — Аныяк куштар болгай аан. Өөктериниң акымарыш. Уязы кайда ирги?

— Кижи билбес черде деп бил.

— Дуруулаарының чаңгыс-чаңгыс чорааның черле көрбээн мен—деп, хадайы тандыр болаш чугаалаан.

— База чоргулаар боор чүве—деп, аларн болганда ашаа харылаан. — Ана эрезиг ямытаннар-ла болгай, хөөкүйлер. Эш тыпар эвес. Ол хевээр чаасказын өлүр.

— Кым оны көрген — деп, хадайы бүзүрел чок ыыттаан. Боом үстүнге чүве ийин. Танывыш эрдем дыннаан мен. Ол үеде Тывага эң баштай-ла сыгыр октут боолар кестүп келгелээн чүве-дир. Ындыг боо садыы алган бир кижи оозунуң дээрги мактанмыр дээш, өглер кедээжинде куу дазырга орган ийи дуруунаның бирээзин адыш каан. Артында-да эри болган. Хөөкүй кыс дуруне ол чайны өттүр эжиниң өлүртүп каан черин каап чадап каан. Чайлаглаан аалдар күзүн көжуп чедип көөрге-даа, көргенчиг дуруне ол-ла дазырда орган.

— Өске дуруне ыйнаан?

— Өске боор ийикпе. Ол дуруяаны аалдар иштин шуутла таныыр апарган чүве-дир. Үнүп бээн. Шала дунук.

— Көргенчиниң, хөөкүйиүн.

— Ынай-бээр-даа шоолуг үшпас. Ийи чаңгыныы хоптан чүве дег эштин алган, боостаазын көдейттинген, чаңгыс будуның кырынга удуп-ла орар. Аалдарның мал-магазын-даа тоовас. Күзүн кара доңдак мырыңай дүжер деп барганда, ол дуруна, күжүр, ам-на чидө берген. Хирези, хамык куштарыны эң сөөлүнде шаг орааче ужуп чоруткан боор. Кыштың соогу арткеа. Ол көргенчиг чаңгыс дуруяаны дутайын улуг үттүп алган. Чазын аалдар Боом үстүнде көжүп келген. Биезин күү дазырда, эжиниң өлүрткен черинде, эшпр чыгны дурупа база бо орган. База-ла чаасказын хевээр.

— Шынап-ла өске дуруна эвес ыйнаан.

— Ол харын. Аалдар иштин безин таныан. Чалгыннарыны хоптан чүве дег эштин алган, боостаазын көдегер, үүт шала дунуп. Боо эгелзин хөөкүй дуруна ол дазырга чыдын көөр апарган. Чаасказын хевээр. Чүгле оон ак өөң куурарын, чалгыннары чыдын-на улам карарып бар чыткан. Хөрөзинде чогдурунуң дуруяаның бирээзин адыш каан. Хөөкүй кыс дуруна ол чайны өттүр эжиниң өлүртүп каан черин каап чадап каан. Чайлаглаан аалдар күзүн көжүп чедип көөрге-даа, көргенчиг дуруна ол-ла дазырда орган.

— Өске дуруна ыйнаан?

— Өске боор ийикпе. Ол дуруяаны аалдар иштин шуутла таныыр апарган чүве-дир. Үнүп безин. Шала дунук.

— Көргенчиниң, хөөкүйиүн.

— Ынай-бээр-даа шоолуг үшпас. Ийи чаңгыныы хоптан чүве дег эштин алган, боостаазын көдейттинген, чаңгыс будуның кырынга удуп-ла орар. Аалдарның мал-магазын-даа тоовас. Күзүн кара доңдак мырыңай дүжер деп барганда, ол дуруна, күжүр, ам-на чидө берген. Хирези, хамык куштарыны эң сөөлүнде шаг орааче ужуп чоруткан боор. Кыштың соогу арткеа. Ол көргенчиг чаңгыс дуруяаны дутайын улуг үттүп алган. Чазын аалдар Боом үстүнде көжүп келген. Биезин күү дазырда, эжиниң өлүрткен черинде, эшпр чыгны дурупа база бо орган. База-ла чаасказын хевээр.

— Шынап-ла өске дуруна эвес ыйнаан.

— Ол харын. Аалдар иштин безин таныан. Чалгыннарыны хоптан чүве дег эштин алган, боостаазын көдегер, үүт шала дунуп. Боо эгелзин хөөкүй дуруна ол дазырга чыдын көөр апарган. Чаасказын хевээр. Чүгле оон ак өөң куурарын, чалгыннары чыдын-на улам карарып бар чыткан. Хөрөзинде чогдурунуң

— Ынай-бээр-даа шоолуг үшпас. Ийи чаңгыныы хоптан чүве дег эштин алган, боостаазын көдейттинген, чаңгыс будуның кырынга удуп-ла орар. Аалдарның мал-магазын-даа тоовас. Күзүн кара доңдак мырыңай дүжер деп барганда, ол дуруна, күжүр, ам-на чидө берген. Хирези, хамык куштарыны эң сөөлүнде шаг орааче ужуп чоруткан боор. Кыштың соогу арткеа. Ол көргенчиг чаңгыс дуруяаны дутайын улуг үттүп алган. Чазын аалдар Боом үстүнде көжүп келген. Биезин күү дазырда, эжиниң өлүрткен черинде, эшпр чыгны дурупа база бо орган. База-ла чаасказын хевээр.

— Шынап-ла өске дуруна эвес ыйнаан.

— Ол харын. Аалдар иштин безин таныан. Чалгыннарыны хоптан чүве дег эштин алган, боостаазын көдегер, үүт шала дунуп. Боо эгелзин хөөкүй дуруна ол дазырга чыдын көөр апарган. Чаасказын хевээр. Чүгле оон ак өөң куурарын, чалгыннары чыдын-на улам карарып бар чыткан. Хөрөзинде чогдурунуң

— Ынай-бээр-даа шоолуг үшпас. Ийи чаңгыныы хоптан чүве дег эштин алган, боостаазын көдейттинген, чаңгыс будуның кырынга удуп-ла орар. Аалдарның мал-магазын-даа тоовас. Күзүн кара доңдак мырыңай дүжер деп барганда, ол дуруна, күжүр, ам-на чидө берген. Хирези, хамык куштарыны эң сөөлүнде шаг орааче ужуп чоруткан боор. Кыштың соогу арткеа. Ол көргенчиг чаңгыс дуруяаны дутайын улуг үттүп алган. Чазын аалдар Боом үстүнде көжүп келген. Биезин күү дазырда, эжиниң өлүрткен черинде, эшпр чыгны дурупа база бо орган. База-ла чаасказын хевээр.

— Шынап-ла өске дуруна эвес ыйнаан.

— Ол харын. Аалдар иштин безин таныан. Чалгыннарыны хоптан чүве дег эштин алган, боостаазын көдегер, үүт шала дунуп. Боо эгелзин хөөкүй дуруна ол дазырга чыдын көөр апарган. Чаасказын хевээр. Чүгле оон ак өөң куурарын, чалгыннары чыдын-на улам карарып бар чыткан. Хөрөзинде чогдурунуң

Аңыл дээрде Экер Эресович дет карак кызыл кижилер черле ховар. Оон-ла ужурудан бажыңында алдын хат орденнер болгаш медальдар шыгжаттынып чыдар. Тыва Арат Республиканың безин ордени бар. Орден-кавыяларды улуг байырлалдарда кадаар чүве ыйнаан деп Экер Эресович, та кайның дыннап алган дургы-саавыры чүве, шагдан тура ынчаар бодап келген. Ам-даа ынчаар бодап чоруур. Ынчангаш шаңназдарын бир байырлалда кадаар дээш-ле, ол хүн көрге, дараазыиче шивчидин кыар. Оозу чедип көөрге, база-ла соонда болгай аан дээр. Шак ынчаар-да Экер Эресовичиниң хөрөзиин алдын-сарала чорааның кымыыа көрбээн. Оон туржук кады ажылдан туралы чамдык кижилер безин оон ыыдыг хавыяалыын билбес. Уругнары харын бир катап хамык ажы-төлүн чиилеп эдертип алган, чыдын келгеш, оон орденнерин албан-биле кадаш, арай бооргө кады туруккa тыртыртыткан дижир чүве.

Экер Эресович пенсиялаар чоокшулап келген. Ынчалзада ол сестү дыннаар хөөкү чок.

— Пенсияже үнген кижилер эртенинде-ле бүшкүйүп, даадыы алдараш каар чорааны кай—деп, Экер Эресович чугаалаар. Ажыдап-ла чоруур болза, кижи дээк кырыпес.

Экер Эресович ажылынче биеэ чаңы-биле эртелеп үнүпкен. Ында чылдагааннар-ла бар. Ажылдаар черге эрте бергаш кылыр иштин ужубажын баш удур биилп алырга черле тааржымчалыг. Оон ынай сөөлүү үедо чээрби алды дутаар квартадын чурттакчылары көөрзөн, автобуска олуруп алыры эң ылаңгыя эртенги болгаш дүштеки шактарда нарыидай берген.

Экер Эресович автобуска кире бээрге, улус авээш болтаа. Арай сонгаар олуруп чаңчыккан олудун эдлеп алган. Оон дүжеринге чедир өлөн ырак, үш-даа доктаар чер бар.

Автобус барык-ла шимчеп үүшкенде, соңгу эжиктен маңнашкан улус шимээни, хөглүг катык дыңналган соонда, ийи аныяк кижи кире халчып келген — бирээзи кыс, өскези оол. Маңнапкаттыңдан аныяк кыстың чаактары долбаннаалы, ындыда-ла тар хөйленинге хөрөө сыныыпастап, карактарында өөрүшкү көзүдүр-ле чалбыраапталып турган. Аныяк оол ол кыстың мурнадыр көдүрүшкеш, боду шуут-ла ужуп кирип келген.

Сөөлгү чылдарда Экер Эресовичиниң адак-бышкаа көзүдүр-ле аартап келген. Ол аптыг чымчак сандайга олурушкында, элдеп-эзин бодалдарга таалаксаары кончуг. Ам база дүжер черниге чедир ынаар элий бергеп.

«Шаг-ле деп чүвениң ортин турарының дүргенин» — деп, Экер Эресович клтап боданган. «Бо халын кирип келген урутну ада-иези чоокта чаа-ла ястиже чедирип чорун турган чүве ийин. Ам артында-ла душтук оолдут апарган. Аңаа-даа чадавас ыйнаан...»

Ийе, ол урутнуң адын безин Экер Эресович билир ышкаш. Сактырга, ону Оля дээр чүве. Шын харын, ам улус урут-дарыын бодаа орус ат-биле адап алган болур болгай. Ол бичии урутнуң адын Экер Эресович канчан сактып алган киижи боор, адырам? Ынчан Экер Эресович сут оруунде, транспорт үстүнге чурттап турган. Оларның ада-иези база ол кавыда бажыңныг. Оларны Экер Эресович аңаа-ла бора бүдүп таныыр. Чүгле мендилежир. Оон аңаа чалыы өтпүле Оляның хүнүүн-не хоорай оруузунда ястиге чедирип турган. Ынчангаш Экер Эресович олар-биле автобуска бо-ле ужураажы боор.

(Үзелчизи).

СОНЕТТЕР

Чаптан хырым адымымга
доозун ойнап,
Чажымдан-ла сеткил-түрээн
дүжүр чорду.
Чараш кыска баштай
бижээн чагаамга-даа
Сагымымны чаш хар-биле
дешпежин мен.
Мочургалар хөвеңи дег
хоюг хардар
Мойнумдуга чугаа эреп
дүжүп туру.
Бойдустуң бо сүт дег өөнүг
«хоорганы»
Бодалымга аңнып саазын
сагыыдырды.
Аңдыы чаа-ла бөскан нанын
соргаа чыдыр —
Аңаартаан хар оны чидир
дескилеп тур.
Часка чедир коюп ишеп
алзымза-даа
Шаа кээрге дамырак боол
эрип калыр.
Аңыы хире саазында
бижиттингеп
Арыг сеткил эртинеэн —
оңнас чечен.

• • •

Даштыг орук ыыдыын орта
чаштып чыткан
Даттыг дага сыйыын
көргеш, бодап ор мен:
Кувискаалдың түүн түнаан
экер эрлер
Куштаалыргаа аъттарындан
чаштажыг бе?
Гвардейжи эки тура
тыва оолдар
Кызыл шериг өөрүнче
чоруп турда.
Сайга денкеп сырыларыыт
хүүгүдардан
Шак бо дага сыйыы калган
эвес ирги?
Чоп-ла болза чылгычы
азы почтачы
Чоруу далаш халдып орда
калган магаг.
Кандыг дарган ыыңдыг этти
сокпаа ирги?
Кандыг кулуу дагаланып
чораан ирги?
Оң-даа маңнаар, сөөм хире
демир безин
Оң-оң чыдың төөгүзүн
коптарар-дыр.

• • •

Кадыр сынның меңги
шынаан сарпаңге эвес,
Хайым хоорай сесединиге
таныштыыс.
Шалың суунуң бүрүлерде
ыытаңналажы
Чарашсынып, чаптаң көрүп
турдуүе чоп.
Сырын келгеш, сынты
чоорту өпейлээрге,
Шыкпыг аттаар думучка
кээп айлызады.
Моңгуш мынаш
монгулешпеш дамдыларны
Моттең бүрү хенирбеңни
хертейтиптп.
Черже шилгей кынаш дитеп
эртинеэн
Чечек дораан саглаш
ынаның дозуп алды.
Хензиг аяк — кончураада
доктаан дамым.
Хереңдендир алнаа мынаш
чаймнаалды.
Аңе-кежик, мынакпылдың
аржаан-чулуун
Алдын дашкаа дозуп ижип
чоруул, сарыым.

• • •

Чурттаалтага мынакпылын
чүүдеп куштуг.
Шуптуу ижим аңаа өргүп
чурттансаар мен.
Аңмырал—нүр чер болза
оңу чаргаш.
Алдын хүжүт үреңнин
чаңнар дээп мен.
«Моңге назын чурттаар
эвес, хупура»—деп.
Чамдык оор дег доскут
үгаар күзелим чок.
Бөгүнгү эвес, даартагы
хүнүү бодаш.
Сагыш-түрээн ала чайгаар
хей-аът киреп.
«Дээрже бедзон туругдуна
ыыка үнме.
Ледир бадын албайн баар
сеп, сокса'»—диве.
Комагарның ыдың бажын
базар дээп мен.
Хоор чонум түүн аңаа
шаңчып каар мен.
Бедиктерни өргүп келир
салгалдарым
Мээң алым мынаш сактып
чугаалажыр.

В. СЕРЕН-ООЛ.

СПОРТ ● СПОРТ ● СПОРТ ● СПОРТ

СПАРТАКИАДА АЖЫТТЫНГАН

Нөмысылалдың «Хүреш» стадионуң байырлал шинчи кыыр каастаттынган. Бурунгу хүн Тыва АССР-ниң XI кышкы спартакиадазы аңаа ажыттынган. Маргылдааның кол судьязы М. Д. Бичe-оол республиканың кышкы спартакиадазының эрттиреринниң оргкомитединиң дарганы, СЭКП обкомунуң секретары Д. К. Оюржакка спартакиаданың киржикчилерн маргылдаага киржирер-биле белеенин ылап-кээп.

Спартакиада эрттиреринниң оргкомитединиң дарганы, СЭКП обкомунуң секретары Д. К. Оюржак маргылдааның киржикчилеринге байыр чедирип, чүве тутаалаан.

— Тываның ажыл-ишчилери бүтүү совет улус-биле бир демей, партияның XXIV съездиниң шийтпирлерин күүседир дээш төсну беш чыл дыка тодарадыкчы чылында күш-ажылчы сорук киргеп ажылдан турар—деп, ол чугаазының эгезинде демдеглээн.

Тыва АССР-ниң кышкы спартакиадазының биргн, ийнги чадазы үлегүүр бүдүрүлгелерге, колхозтарга, совхозтарга, албан организацияларге, өөредилге черлеринге организастыг артыкшаа эң Оюржак демдеглээн. Спартакиаданың маргылдааларынга муң-муң ажыл-ишчилер киржишкен, оларның иштинден 9 муң ажыг кижи совет күш-дамыр хажыдылгазының үүдезинин болур ГТО-ның хазакка маңнаарының нормазын күүсеткен.

Кышкы спартакиаданың программазынга хүүгүүр маргылдаалар Улуг-Хем районга, Кызыл хоорайга, Хову-Аксы суурга болгаш өске-даа черлерге организастыг эртикен. Мячилиг хоккей маргылдаалары Чөөл-Хемчик, Бай-Тайга районнарга, Ак-Довуран хоорайга массалыг болуп, аңаа хөй командалар киржишкен. Шиитпир-биле республиканга ийи муң чыгыы хоккейжилер маргылдааларга киржип, мергежилиин көргүскен.

Спартакиаданың киржикчилеринге эң Оюржак байыр чедирбишаан, маргылдаага эң эки спортчу көргүүлгелерни чедип алырын, ажылынга, амыдыралынга чедишкинналерни күзээн. Тыва АССР-ниң XI кышкы спартакиадазында киржип келген хөрөзенниерге болгаш урутларга Бүгү делегейниң хөрөзенниер хүнү—март 8-ниң байырлалы таварыштыр ноогт байырны ол чедирген.

Спартакиаданың түгүл маргылдаага киржип келген командаларның капитаннары Совет Эвилелиниң гимнизи чаңгыланнып турда, көдүрүп үндүрдүлер.

Тыва АССР-ниң кышкы спартакиадазының ажыттынган. Мячилиг хоккей маргылдаазы пайнымылдың «Хүреш» стадионга, хажыкы маңнаары Тайга станциязынга март 8-те эгелзин.

Биштайгы хүнде эр улустуң 15 километрге маңнаарынга Хову-Аксының төлөзин Владимир Ковалёв шыптеерен. Ол дистанцияны 58 минута 10 секудада келгеш, биргө черни алган. Кыызлардың хажыкы маңнаарынга Николай Григорьев ийнги, хоочун спортчу Анатолий Глухов (Хову-Аксы) үшкү черни эзлеп. Херөзеңниердеп он километрге маңнаарынга «Динамо» командазының төлөзин Людмила Кузнецова биргө черни алган.

Оолдардан 10 километрге маңнаарынга Улуг-Хем районнуң спортчузу Николай Чуруто, урутгардан 5 километрге Таңдының төлөзин Людмила Бушмелова олар пыытараан.

«Хүреш» стадионга Ак-Довуракпың командазы-биле пайысылалдың политехникумнуң хоккейжилери ойнаан. Ак-Довуракчылар бодунуң удурлажыгчыларын 11:2 санга удуп алган.

Спартакиада улаштылап турар.

Х. ТААН-ООЛ.

ЧУРУКТАРДА: Тываның хоочун хажыкчызы Зинаида Крышина (үстүнде) 10 километрге маңнаашт, ийнги черни эзлеп, (аданда) таанчылларның дистанцияже моңнап үнүп турары.

А. СОДУНАМНЫҢ фотолары.

БӨРҮНҮ БҮЗЭЭЛЕП АҢНААРЫ

Бистиң республикада соолгу үеде бөрү көвүдээн. Ынчангаш олар ниитиниң болгаш улустуң күүдә мал-магазынга улуг хоралдыг чедирип турар апарган. Оон бир чижээге ыыдыг фактыны ап болур. Чүгле 1973 чылдың дургузунда бистиң «Тоора-Хем» совхозтуң 853 баш малын, оон ниитиннен 480 хире ишкин бөрү олурген.

Бөрүлерни узуткаарының талазы-биле чамдык хемчегларни Тоожу районнуң айылары ап чорутkан. Олар эрткен чылын 56 бөрүнү узуткаан.

Бөрүлерни моон-даа соңгаар узуткаар сорулга-биле долгандыр тукчуташтар аскан, сегиртеп, аңнаарының аргазын алыглаза экн.

Тукчуташтарны кызыл өөнүг пестерден азы кызыды будаан сазымдан чиге бижиг хендирге аразын метрлеп бичии ажыг кылдыр багаашы, тускай ыяш долгатка орааш алыр.

Ындыг бүзээлээшкинни чорударда кол чүве—бөрүнүң буруп хүнээр черлерин гайгаарыкчы кижилер оваарымчалыг тодаратказын, байдалы эштиг, черн улуг эвес болза, дораан тукчуташтар-биле чыт албас талазындан бүзээлей дескиндир кажаалай дутлаптар. Оны кыызда бөрүлерниң тукчуташтар таварып эртер черн ыяктан иөскү, хөлүп турар, дескн дыңдыг кылдыр тургуспушаан, ону муңгаш булуңналчак чер чок кылдыр чоорту тудуштурары чугула. Оон соонда эки адыгжыларны сегит бажыңга олуртказын, агнаатыкшыны бөрүлер тукчуташтарга чаңчыкпайн чорда чоруткаш, оларны узуткаар.

В. ТАМДЫН-ООЛ.

Кызыл хоорайның хамаатыларының кичээнгейинге

Коммунал-чурттагга бажыңнарын алырының эзлчегларин 1974 чылдың февраль 20-ден апрель 10-га чедир катап бижидерин Кызыл хоорайның хамаатыларынга хоорай Соединиң күүсекчи комитеди дыңнадып тур. **Эзлчегге катап бижидилгени кылдырарда паспорттарын, назы четпээн уругларының, өг-бүлезининг кежигүннериниң төрүттүнгенинiң дугайында херечилелин, күш-ажыл дептерлери, техниктиг инвентаризация бюрозунуң шынзылгаларын, коммунал чурттагга бажыңнарының ордерлерин, хууда бажыңнарның дептерлерин, албан черлерининг чурттагга бажыңнарының дугайында шынзылгаларны эккээр.**

Хоорай Соединиң күүскому.

телевидение

МАРТ 10-ДА

МОСКВАДАН

12.00—Дамчыдылгалар программазы. 12.05 — Медээлер. 12.10 — Школачыларга. «Будильник». 12.40— «Совет Эвилелиниг бараан боол тур мен!». 13.40— «Делегей панорамазы». 14.10—14.20 — Чапсар. 14.20—Өөнүг телекөргүүг. «Кино ала-чоруктарының клубу». 15.20—Өөнүг телекөргүүг. Фигурлуг чуңгулаашкынга делегей чемпионадазы. Херөзеңниер. Хостуг программа. ГФР-ден дамчыдылга. 16.40 —В. Левашовтуң «Сиңериң корреспондентиниер» деп телепьесазының баштайгы көргүүг. 3-ку тоогу — «Соңгу чүве оттур». 18.00—«Үе». Информастыг программа. 18.30—«СССР-ниң улустарының III дугаар кышкы спартакиадазында». 18.45—«Чөөл чүктүң шаандан чурттакчылары». Документалдыг телефильм. 19.10—19.20 — Чапсар. 19.20—«Чөчеп чогаалдарның экранчыдылгазы». «Петр 1». Уран-чөчеп фильм. 21.00—Өөнүг телекөргүүг. Фигурлуг чуңгулаашкынга делегей чемпионадазы. Көргүүлгүг программа. ГФР-ден дамчыдылга. 23.00—«Үе». Информастыг программа 23.30—(0.10—Көргүзүлгүг программаның үзелчизи.

МАРТ 11-ДЕ

КЫЗЫЛДАН

18.00— «А пароходтар медээзин, чоруур». Телефильм. 19.10 — Уругларга. Мультфильм. 19.20—Телемедээлер. 19.30—«Капитаннар, капитаннар». Телефильм. 19.50 — «СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин — амыдыралгаа». Дамчыдылга. 20.20— «Моржтар». Телефильм. 20.40 «Саян кырында кежээ». Дамчыдылга 21.20— Телемедээлер. 21.35—Чарлаалдар, реклама. 21.40—23.00 — Уран-чөчеп фильм.

ТЫВА АССР-НИҢ ИХМ ССРЭ-НИҢ ИХМ-НИҢ ДЭЭДИ БОЛГАШ ОРТУМАК ӨӨРЕДИЛГЕ ЧЕРЛЕРИНГЕ КУРСАНТЫЛАР ЧЫЫЛДАЗЫН ЧАРЛАП ТУР

Өөренир хуусаазы дээди школаларга 4 чыл, ортумак школаларга 2 чыл. Аңаа ИХМ органнарынга ажылдаар, юридика талазы-биле дээди болгаш ортумак эртемниг специалистерни белеткээр.

ССРЭ-ниң ИХМ-ниң Омск дээди школазынга болгаш Иркутскиниң орт-техниктиг училищезинге кадыының байдалы ИХМ органнарынга ажылдаарынга тааржыр, 30 хар чедир назылыларны хүлээп алыр. Волгоградта, Горькийзе, Рязаньда дээди школаларга, ол ышкаш Новосибирскиде, Хабаровскиде, Барнаулда, Саратовта ортумак школаларга үстүнде айыткан түүлдерден ангыда, шериг албанын эрттиргеннерни хүлээп алыр.

Школаларга киржирлер дараазында эртемнерге конкурстуг экзаменнер тудар:

орус дылга болгаш литературага бижимел болгаш аас-биле;

ССРЭ төөгүзүнге бижимел-биле;

даштыкы дылга (чүгле дээди школаларга киреплер);

Үндезин чурттакчыларны конкурстан дашкаар хүлээп алыр.

Дээди болгаш ортумак өөредилге черлеринге киреплн күзээннер эмчи комиссиязын эртери-биле бо чылдың май 25-ке чедир Тыва АССР-ниң ИХМ-ниң кадрлар килдизинге дараазында документилери-биле келир:

1. Ортумак эртемнинг дугайында документ (боду-биле).

2. Шериг биледи (киир бижидилге херечилели).

3. Бүдүрүлге болгаш партия-комсомол талазы-биле характеристика.

4. Бөрт чокка тыртырган 3×4 хемчээлдиг үш чурук.

5. СЭКП азы ВЛКСМ хооркомунуң, райкомунуң чоруткан бижии.

Школага дужаал ёзугаар хүлээп алган кижилерни кичээлдер эгелээр хүнден эгелеп халас чемненилге, ниити чурттаар чер, хеп болгаш айда 40 рубль хемчээлдиг стипендия-биле хандырар.

Редактор В. С. ШАРАВИЛ.

КИНО

МАРТ 10-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Кулдар» 9.10, 11.00, 12.50, 14.40, 17.10, 19.05, 21.00, «Валмирниң кыстары» 13.00 (бичө залга) шактарда.

«ПИОНЕР»: Киночымыкты 8.50, «Футбол дугайында сөстер чокка» 10.10, 11.50, 15.30, «Баян тажы» 15.00, «Кежээниң-не ажыл соонда» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Россия империязының дүңгүзези» (2 серизязы кады) 10.00, 12.30, 16.40, «Азажыгаш» 15.00, 19.10, 20.50 шактарда.

«ВОСТОК»: «Эртиелер ортулуу» 10.00, 11.30, «Туттуруп алыры-биле дезинит» 13.00, 16.10, 20.30 «Херөзеңниер болгаш барсальгылер» 14.30, 18.40 шактарда.

«ЭНЕРГЕТИК» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫНГА: «Чавскаазыраан бөрү» 12.00, «Ыыаштыл делгереңнің» (2 серизязы кады) 17.00, «Эрес-дидим чорук болгаш ыяктың дугайында баллада» 16.00 шактарда.

МАРТ 11-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Кулдар» 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: Киночымыкты 9.40, «Баян тажы» 11.10, 15.15, 16.50, «Надежда» 12.50, 18.35, 21.00 шактарда.

КАА-ХЕМ»: «Кежээниң-не ажыл соонда» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Ёзулуг кижи дугайында тоожу» 15.00, «Азажыгаш 16.00, 18.40, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторнуң 24-63, редакторнуң орлакчыларының 35-24, пропаганда киличинин 23-54, харылаалгалыг секретарының 23-35, партийн амыдыралга киличинин 37-13, культура киличинин 23-54, кайгэ ажыл-агый киличинин 21-47, үлегүүр киличинин 22-64, чагаа киличинин 41-27, информацин бага совет тургузуг киличинин 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун белбейн барганда 2-75 телефонче долгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 16056. ЧАГЫГ № 641.

Тыва АССР-ниң Министрлер Совузелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 1). ТС—00413

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжынар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 59 (9434) | Вторник, март 12, 1974 чыл | 1925 чылда үндезилеттингеи. | Өртээ 2 коп.

Эш Л. И. Брежневтиң Москвадан чорупканы

СЭКП Төп Комитединиң Чигинге секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүнү Л. И. Брежнев, Совет Эвилелиниге келир, Француз Республиканың Президентизи Ж. Помпиду-биле ужуражыры-биле март 10-да Москвадан Сочи чоогунче чорупкан.

Эш Л. И. Брежнев-биле кады СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, Совет Эвилелиниң Францияда элчизи С. В. Червоненко, СЭКП ТК-ниң Чигинге секретарыныың дузалакчылары А. М. Александров болгаш А. И. Блатов олар база чорупкан.

Внуково аэродромунга эш Л. И. Брежневти эштер А. А. Гречко, В. В. Гришин, А. П. Кирилепко, Ф. Д. Кулаков, К. Т. Мазуров, А. Я. Пельше, Д. С. Полянский, А. Н. Шелепин, П. Н. Демичев, Б. Н. Пономарев, М. С. Соломенцев, Д. Ф. Устинов, В. И. Долгих, И. В. Капитонов, К. Ф. Катушев, СЭКП ТК-ниң кежигүннери Б. П. Бугаев, В. В. Кузнецов, Г. С. Павлов, К. В. Русаков, Г. Э. Цуканов, К. У. Черненко, Н. А. Щелоков, СЭКП ТК-ниң кежигүнүнге кандидат С. К. Цвигун, СЭКП ТК-ниң Чигинге секретарыныың дузалакчызы В. А. Голиков олар үдээн.

Үдеп турганнарның аразында Францияның Совет Эвилелиниде, элчизи Ж. Вимон база турган.

* * *

СЭКП ТК-ниң Чигинге секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүнү Л. И. Брежнев Француз Республиканың Президентизи Ж. Помпиду-биле ужуражыр дээш март 10-да Аялерде чедип келген.

Аэродромга эш Л. И. Брежневти СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ниң секретары М. А. Суслов, Грузияның Компартиязының ТК-ниң бирги секретары Э. А. Шеварнадзе, Грузин ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Г. С. Дзоценидзе, Грузин ССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Г. Д. Джавахишвили, партияның Краснодар крайкомунуң бирги секретары С. Ф. Медунов, Краснодар крайкүүскомунуң даргазы Г. П. Разумовский, Грузияның Компартиязының Абхаз обкомунуң бирги секретары В. О. Кобахия, Абхаз АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. В. Шинкуба, Абхазиямың Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Ш. М. Татарашвили, Грузин ССР-ниң Краснодар крайның, Абхаз АССР-ниң партия, совет болгаш күрүне организацииларының удуртукчулары чылыы-биле уткаан.

Эш Л. И. Брежнев-биле кады СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, Совет Эвилелиниң Францияда элчизи С. В. Червоненко, СЭКП ТК-ниң Чигинге секретарыныың дузалакчылары А. М. Александров болгаш А. И. Блатов олар чедип келген.

Л. И. Брежнев «Аялер» аэропорттан Пицундаже чоруп орда хоорайларның чурттакчылары болгаш Кара далай эриниң кадыкшылга черлеринде ыытканын турар кижилер аңаа өөрүшкүнүн байырын чедирип турган.

(СЭТА).

Л. И. Брежнев Э. Барны хүлээп алган

СЭКП ТК-ниң Чигинге секретары эш Л. И. Брежнев 1974 чылдың март 9-та ГФР-ниң Федералдыг министри Э. Барны хүлээп алган.

ССРЭ-ниң болгаш ГФР-ниң аразында харылзааларны улам ынай хөгжүдүнүң айтырыгларын беседа үезинде конструктивтиг байдалга уламчылаан, а ол ышкаш делегейниң чамдык айтырыгларының талазы-биле санал-оналар солчуушкунун кылган.

(СЭТА).

1974 ЧЫЛДЫҢ УЛУС АЖЫЛ-АГЫЙ ПЛАНЫН ХУУСАА БЕТИНДЕ КҮҮСЕДИР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ РОССИЯ ФЕДЕРАЦИЯЗЫНЫҢ АЖЫЛЧЫ ЧОННАРЫНЫҢ

СОЦИАЛИСТИГ ХҮЛЭЭЛГЕЛЕРИ

Россия Федерациязының ажылчы чоннары СЭКП-ниң XXIV съездизиниң төөгүдүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырар, тоску беш чылдың даалгаларын күүседир даап күжениишкинниг ажылдап турар.

Бистиң Төрээн чуртувустуң күүү-шыдалын бижиглаар Тайбың программазын боттандырар талазы-биле СЭКП Төп Комитединиң, ТК-ниң Политбюрозунуң болгаш СЭКП ТК-ниң Чигинге секретары эш Л. И. Брежневтиң бодунуң моттар чок үре-түнелдиг ажыл-чорудулгазы совет кижилериниң хамы сеткил ханыышкынын болдуруп, оларның кызыгаар чок деткимчеазын ап турар.

Бистиң чуртувустуң улустарының аксы-дууна өт-бүлезинде кирип турар Россия Федерациязының ажылчы чоннары 1973 чылды коммунистиг тургузуушкуннуң бүгү адырларында чаа-чаа чедишкиннер-биле демдеглээн. РСФСР-ниң национал орулгазын план ёзугаар 6 хуу өстүрер турган болза, ону 8,3 хуу өстүрген. Республиканың үлетпүр будүрүлгелер коллективтери продукция сайгарар хемчээлиң болгаш кылыгларның чугула хевирлерин будүрениң чыл планнарын хуусаа бетинде күүсеткен. Үлетпүр будүрүлгениң нийти хемчээлди план ёзугаар 6 хуу өстүрер тургаш, 7,3 хуугa өстүрген. Күш-ажылдың будүрүк чүүлүнүң болгаш үлетпүр орулгазының талазы-биле социалистиг хүлээлгелерин ажыр күүсеткен. Ажылчы чоннарың амыдырал болгаш культура деннелиг белидер талазы-биле чамдык чугула хемчегелерни боттандырган.

Кодээ ажыл-агыйның ишчилери удуг чедишкиннерин чедип алган. 76 миллион гектар шөлдүң гектар бүрүзүдеи-не 16,8 центнер тарааны алган. Ооң нийти чыылдазы 129 миллион тойна болган.

Капитал тудугнуң улуг программазын күүсеткен. 1973 чылда 54,4 миллиард рубль дип, азы 1972 чылдаазындан 7 хуу хөй кол фондуларны ажылгалга киирген. Үлетпүрүүн 200 ажыг чаа удуг будүрүлгелерин, ооң иштинде чиик болгаш аъш-чем үлетпүрүнүң хөй санныг будүрүлгелерин доозуп, ажыглалга киирген. Нийти шөлү 60,5 миллион дөрбелчин метр чуртталга ажыңнарын тутkан, ооң ачызында 6,6 миллион кижи чурттаалга байдалын экижиткен.

Демир-орук, автомобиль, хем болгаш далай транспорту-биле чүк соөртүрүнүң планнарын база социалистиг хүлээлгелерин ажыр күүсеткен.

Россия Федерациязының ажылчы чоннары СЭКП ТК-ниң декабрь (1973 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин, СЭКП Төп Комитединиң партияга, совет улуска Кыйгырыын болгаш 1974 чылда Бүгү-эвилел социалистиг чарыышның дугайында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ниң доктаалдың күш-ажылчы болгаш политиктиг улуг көдүрүүшкүн-биле уткаан.

Тоску беш чылдың дөртку чылын чаа-чаа күш-ажылчы чедишкиннёр-биле демдеглээр дугайында партияның Кыйгырыынга харыы кылдыр Россия Федерациязының ажылчы чоннары 1974 чылда дараазында социалистиг хүлээлгелерни алган:

Үлетпүр талазы-биле — продукция сайгарар болгаш кылыгларның чугула хевирлерин будүрер планны хуусаа бетинде күүседир, 2,5 миллиардтан эвээш эвес рубльдиң немелде продукциязын будүргеш, 1974 чылдың деңнелиң хандырар бо дээрге. 1971—1975 чылдарда ССРЭ-ниң улус ажыл-агый хөгжүлдезиниң беш чыл планның талазы-биле СЭКП-ниң XXIV съездизиниң Директиваларында көрдүгген деннел болур. Күш-ажылдың будүрүк чүүлүн өстүрер талазы-биле чыл планны ажыр күүседир болгаш ооң күсели-биле будүрүлгениң нийти өөрүлдезинин 86 хуузун хандырар. Продукцияның бот-үнезин чинеглеп талазы-биле хемчегелерни боттандырар болгаш орулга планны 260 миллион рубльге ажыр күүседир.

Чыл планындан ажыр: 304 муң тонна шойну, 363 муң тонна кашпы, 271 муң тонна кара металлдар прокады, 33 муң тонна кад хоорзаларны, 333 муң тонна минерадлыг чемишдилгелерни, 10 муң тонна синтетиктиг каучукту, 127 муң тонна цементини, 28 муң тонна сваязының будүрер; 8 миллион тонна хомүр-даштыг 2,7 миллион тонна нефтиниң 2,8 миллиард кубометр газты тывар; 8500 автомобильди, 800 муң подшипникти, ээргиниң чокка пос аргыыр 200 станокту, «Электроника» деп 300 электрон-саналга машинаазын будүрер.

Чыл планынга немештир көдээ ажыл-агыйга 2 миллиард рубльдиң артык кезектерни бээр, сиген долганы белотказаринге хереглээр деригледелер кылырын йөп катап улгатырар. Пландан ажыр 820 муң тонна торфту казар болгаш 700 муң тонна комбикормну будүрер.

Улустуң хереглел бараанарының будүрүлгезин улгаттырар болгаш оларны пландан ажыр 600 миллион рубль түңден эвээш эвести кылып үндүрер. Ооң иштинде: 8,6 миллион дорбедчин метр пөстерни, 100 муң эжеш идиктерни, 4 миллион рубльдиң даараныгга кылыгларын, 400 муң тонна чалаң сүт продукциязын, 150 муң тонна эттти, 43 муң тонна мал саржаан, 10 муң тонна колбаса кылыгларын, 200 муң тонна дээдл сорттуг далганы, 118 муң тонна балык продукцияларын, 4,5 миллион рубльге шаажан-фаянс болгаш сорттуг шил савларны, 7,5 муң мотоциклдерни болгаш моторолерларны, миллион рубльге мебель ажыр кылыр.

3 муң цехтерни, участокtарны, будүрүлгелерни комплекстиг механизастаарыныың болгаш автоматчыдарының, 7 муң механизастаттынган болгаш автоматчыктан шугумнарны неитередириниң, машиналарның, дериглелериниң, приборларның болгаш аппаратарының 2,5 муң чаа хевирлерин белеткээриниң, прокаттың кампалгалыг 70 чаа хевирлериниң будүрүлгезин шинчээдип алырының талазы-биле күүнде планның хуусаа бетинде күүседезин хандырар. Машиналарның, дериглелериниң болгаш приборларның чаа хевирлериниң башгайы үлегерлерин хуусаа бетинде белеткээр болгаш сериялыг будүрүлгезин шинчээдип алыр. Үлетпүр будүрүлгелериң кылып турар продукциязының ыпнарын дыка бедидер, үдүстүң хереглел бараанарының ассортиментизин чаартыр болгаш экижидер. Материал-техниктиг курлавырларның ажыглалын экижидер, будүрүп турар кылыгларга материал чыргдалын үлам эвээжедир болгаш 350 муң тонналан эвээш эвес кара болгаш өңнүг металлдарны, 4,5 миллиард киловатт-шак электроонергиияны, 2 миллион тонна оттулар чүүлдү, 300 муң тонна цементини, 200 муң кубометр ыш материалдарын камнаң алыр.

Россия Федерациязының **көдээ ажыл-агыйының ажылчылары** 1974 чылда тараа будүрүлгезин 130 миллион тонна чедирерин болгаш күрүнеге 51 миллион тонна тараазы. 10 миллион тоннадан эвээш эвес картофелькни, 6,4 миллион тонна ногаалларны сударын хүлээнип тур. Чигир свёклазының пинти чыылдагын 32 миллион тоннага, а сударын — 30 миллион тоннаге чедирер. 3,7 миллион тонна тарымал тоорук үрезинин чыып алыр болгаш 3,1 миллион тонналы күрүнеге садар.

660 муң гектар черге суггарылга системазының, 340 муң гектар черге кургадылга системазының түңүүшкүнүн боттандырар, 1540 муң гектар шөлге культура-техниктиг ажылдарны чорудар. 440 муң гектар шөлдүг суггарылгалыг, культурлуг одарларны тургузар. Колхозтарга болгаш совхозтарга 3,5 миллион гектар шөлге чугай болгаш гипстөгерин боттандырар.

Күрүнеге 8,3 миллион тонна малды болгаш куштуу, 30,5 миллион тонна сүттүг, 17,5 миллард борбак чуургаиы, 234 муң тонна дүктүг садар.

Демир-орук транспорту-биле 9,5 миллион тонна чүктү пландан ажыр соөртүр, немелде чүк чуургери-биле хонук саныида 5,9 муң вагоннарны хостаар. Чүк соөртүлгезиниң чыл планын пинти ажыглалдың автомобиль транспорту биле 36,7 миллиард тоннага хем транспорту-биле 4,2 миллион тоннага, чүк эргилезиниң планын автомобиль транспортунга — 359 миллион, хем-

(Төнчүзү 3-кү арында).

СЭКП ТЫВА ОБКОМУНДА

КОММУНИСТИГ СУББОТНИКТИ ОРГАНИЗАСТААР ДУГАЙЫНДА

СЭКП-ниң Тыва обкому «Коммунистиг субботникти организастаар дугайында» доктаалды хүлээп алган. Бистиң республиканың үлетпүрүнүң, транспортунуң, тудуунуң ажылчыннары, колхозтарының болгаш совхозтарының ажыл-ишчилери Москва-Сортировочная депонуң, Лихачев аттыг, Владимир Ильич аттыг заводтарның болгаш Москваның өске-даа будүрүлге черлериниң В. И. Лениниң төрүттүнген хүнүнден бээр 104 чыл болганынга алдар кылдыр апрель 20-де Коммунистиг субботникти эрттирер дугайында өгелекчи саналын изиг үүлдүгүнүүшкүн-биле деткип турарын ол доктаалда онзалап айыткан.

1974 чылдың апрель 20-де В. И. Лениниң төрүттүнген хүнүнге алдар кылдыр Коммунистиг субботникти республикага эрттирер дугайында ажылчы чоннар коллективтериниң инициативазын СЭКП обкомунуң бюрозу үүлдүг деп деткээн.

СЭКП-ниң Кызыл хооркому, райкомнары, хооррайкүүскомнар, профэвилелдериниң область төвүлели болгаш ВЛКСМ обкому ажылчы чоннар ортузунга политиктиг ажылды калбартып чорудар, 1974 чылдың апрель 20-де Коммунистиг субботникче шупту үнеринче оларны кыйгырар болгаш субботникти эрттирери-биле холбашкан хемчегелерни ыяк ажылдап кылыр, коллектив бүрүзүнүң ол хүн кылыр ажылын тодаргайлаар ужурлуг. Ол хүн ажылдаан акша-хөрөңгини тоску беш чылдың фондузунче шилчидерин хандырар хүлээлгелиг.

СӨЗҮНГЕ ЭЭ БОЛУР ДЭЭШ

Тандыда ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң механизаторлары, инженер-техниктиг ажылдакчылары чоокта чаа болган хуралынга Казах ССР, Белорус ССР-ниң болгаш Ростов областың көдээ ажыл-агыйының бүгү механизаторларының эгелээшкинин эдерери-биле Тыва АССР-ниң көдээ ажыл-агыйының бүгү механизаторларын кыйгырган. Олар техниканы бедик будүрүкчүлүг ажылгап, хову ажылдарын чедишкиннит чорудар дээш социалистиг чарышты улам калбартырыны мында айтып турар.

Бо талазы-биле чамдык механизаторларның чугаазын маңаа киирээл. Ленин болгаш Октябрь Революциязы орденнериниң эдилекчизи мурнакчы комбайнер Дмитрий Иванович Башарин: — Казах ССР, Белорус ССР-ниң болгаш Ростов областының көдээ ажыл-агыйының механизаторларының эгелээшкинин ээки-биле деткип, Тыва АССР-ниң көдээ ажыл-агыйының бүгү механизаторларынга кыйгырыгны үндүрген бис. Совхозтуң механизатор бүрүзү ховү ажылдарының үезинде хүн пормазын ажыр күүседирин чедип алыр, а часкы ховү ажылдарын ховү-тракторнуң 7 бригадалары харыүгаа март 15-тен эгелээрин планнап турар.

Дуржулгалыг комбайнер Михаил Очур-оол: — Часкы тарыганы болгаш дүктүг ажаалдазын кыска хуусаада бедик шынарлыг чорудар сорулга-биле техниканы будүрүкчүдүг чартык, ийи эвлечелиг ажылын хандырып, совхозта чедишпейн турар механизатор кадрларны өөредип белеткээр, бодум хуумда бир комбайнерни өөредириниң хүлээнген мен.

Совхозтуң бирги салбырының эргелекчизи эш Павел Егорович Усков салбыр беш чылдың тодарадыкчы чылында тараа культуразын 14 муң гектар хире шөлге тарырын, ол дээрге совхозтуң бүгү тарылга шөлүнүң барык 70 хуузу болуп турар болганда салбырының механизаторларының ажылының түңнелиндеи нийти совхозтуң көргүзүлгези хамаарыжы дээрзин олар бедик харысалга-биле билип турарын үгааладаш, СЭКП Төп Комитединиң партияга, совет улуска Кыйгырыынга харыы кылдыр бирги салбырының механизаторлары алган социалистиг хүлээлгелерни күүседир дээш тодаргай хемчегелерни алганын оң айтып турар.

ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң механизаторлары болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары боттарының аргаларын саналдаргеш, бедиктен социалистиг хүлээлгени алган, ону солунга парлаан болгай. Ында айыткаын, өзугаар март 5-те тракторларның болгаш хөрзүн болбаазырадыр машийдларының септелгезин графиктен 27 хонук мурнай, бедик шынарлыг кылып доосканнар. Септелгеге механизаторлар И. Н. Баргундосов, И. А. Янгулов, В. А. Петеренко, В. И. Городилов хүн нормазын үргүлүү ажыр күүседип, социалистиг чарыштын тинлекчилери болганнар.

Септеп дооскан, техниктиг ажаалда негеттинип турар болгаш чаа алдынган техниканы катай санаарга совхозта часкы тарылгага ажыглаар көдээ ажыл-агый техниказының саны барык-ла четчир. Механизаторларның кол сорулгазы ол техниканы бедик будүрүкчүдүг ажыглаары болур.

Бо ажыл-агыйда чаа механизаторларны белеткээр, оларның мергежилин бедидеринии талазы-биле өөредилгени организастаан. Техниканың анаа турар чоруун болдурбайн, техниктиг хандырылганы бедик мергежилдиг болдурар дээш ховү бригадалары бүрүзүнге 3 кижи составтыг септелге звеноларын тургузар айтырыг шиитпирлеттинип турар. Ховутрактурнуң 7 бригадаларында болгаш машина-тракторнуң төп мастерскаязында профэвилелиниң месткомнары техниканы ажаап, шыгжаарының чурумнарын сагып турарының талазы-биле көрүлдерни чорудуп, илерээн четпестерни чайладыры-биле саналдарны совхозтуң директинязынга, ажылчын комитединге киирип келген.

Техниказы шын шыгжап кадагалазары дээш социалистиг чарышка бирги черии № 3 бригада (бригадири П. А. Ермолаев), ийиги черии № 6 бригада (бригадири В. Г. Редель), үшкү черии төп машина-трактор мастерскаязы (эргелекчизи М. А. Зигайченко) чедип алган.

Совхозта мурнакчы механизаторларның дуржулгазын нептередириниң талазы-биле ажылды база чорудуп турар. Чоокта чаа Межегей суурнуң клубунга мурнакчы механизаторлар: Мария Михайлова, Владимир Лопарзин, Николай Нелюбин, Оюн Очур-оол, Зоя Давыдова, Дмитрий Башарин олар-биле ужуражылга кежээн солун болуп эрткен. Агроном Александр Лесовский, токарь Николай Тимков техниканы ажыктыг кылдыр ажыглаарының талазы-биле үзелиг чаартыкчы саналдарны киирген, а ону совхоз бүдүрүлгезинге шингээткен.

Совхозтө ажылчын комитеди (даргазы эш А. С. Беленков) часкы ховү ажылдарын чедишкиннит чорудар дээш механизаторлар ортузунга социалистиг чарыштыг тускай негелдемелерни ажылдап кылган. Бо ажыл-агыйының механизаторлары болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары сөглээн сөзүнге ээ болур дээш амгы үеде ынчаар шудургу ажылдап турар.

Б. САВЫР.

Л. И. Брежневтиң француз журналистер-биле беседазы

СЭКП ТК-ниң Чигинге секретары Л. И. Брежнев март 10-да Франция радиозунуң болгаш телевидениезиниң база кол-кол парлалга органнарының төлээлекчилери болуп француз журналистерни хүлээп алган.

Франция Республиканың президентизи Ж. Помпиду-биле ужуражылышкынга хамаарыштыр медегледи Л. И. Брежнев парлалгага кылган болгаш журналистерниң айтырыгларынга харыылаан.

Сөөлгү үш чыл ажыг үениң дургузунда Ж. Помпиду-биле беш дугаар ужуражылышкынның болуп турарын онзалап демдеглевишаан. Леонид Ильич Брежнев Францияның президентизи-биле ам болуп ужуражылышкыны сеткил ханыышкынның фактызы-болуп деп санаан. Совет Эвилели биле Францияның аразында кады ажылдажылганың принципитериниг үүлдүр деп деткээн.

Пицундага болуур бо ужуражылышкын үр болбас. Ол—өзугаар ажыл-агыйжы ужуражылышкын болур. Бистер доктаал-дугуржулга кылырын эвээжеткеш, кол үениң ажыл-агыйжы чугаалажылышкыннарга ажыглаарын президент-биле дугуружыкаан бис.

Президент-биле кандыг айтырыгларны чугаалажыр силер деп менден айтыра бээр силер. Аңаа хамаарыштыр мындыг харыыны кылып болур мен: хүн чурумунуң айтырыышның дугайында кандыгдаа дугуржулга кылбаан бис. Саналга-оналга солчуушкуну хостут байдалга эртер. беседа үезинде кайы-бир таланың төлээлекчизи эргежок чугула болгаш ажыктыг даап айтырыын тургузуп болур. Ынчалзажок Совет Эвилели-биле Францияның аразында харылзааларны моон ыңай улам хөгжүдер болгаш ханыладыр дугайында айтырыглар аңаа тургустунар дээрзин долу бүзүрел-биле чугаалап болур мен. Делегейде байдал бо хире шапкын хөгжүп турар үеде делегей байдалының дугайында айтырыглар база ооң эртинмес.

Чингээлээрге, нийти-европа хуралының чоруп турарынга хамаарыштыр президент-биле саналга-оналга солчурунга долу бүзүрелдиг мен.

Ол чугула айтырыг. Оңу бистер чаңгыс удаа эвес чугаалажып келдивис, ынчалзажок ол бистиң беседавистың база бир темазы апаар. Делегейниң дүшкүүрлүг чоруун чавырылдырарынга хамаарышкан өске-даа айтырыгларны чугаалажыр апаар. Экономикага хамаарыштыр айтырыглар база-ла тургустунар.

Чугаалажылышкыннар үезинде тургустунуп мээр бүгү айтырыгларны саналары берге. Ынчангаш президент-биле кылыр беседавистиң бүгү темаларын баш удур чугаалай бээри мөңээ берге. Моон мурнунда Москвага, Парижке, Заславльга болгаш Рамбуйега болган ужуражылышкынарывыска ийи таланың кайызынга-даа сонуургалдыг айтырыгларны бистер хостуу-биле көдүрүп турган бис. Бо удаада база-ла ындыг болурунга бүзүрээр мен.

Пицундага болур бистиң беседавис ажыл-агыйжы болгаш аайырлыг байдалга эртер дээрзинге бүзүрээр мен.

Бот-боттарының аразында консультацияларны улуг ужур-дузалыг деп санап турар бис деп Л. И. Брежнев уламчылаан. Сонуургалдыг айтырыглар талазы-биле дыңнадыгларны Совет Эвилели-биле Франция моон соңгаар-даа чогуур үезинде солужар апаар. Ындыг янзылыг информацияга солчуушкуну ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыконуң чоокта чаа Францияга чоруп турганының үезинде база болгулаан.

Францыа парлалганың төлээлекчилери силерго моон ыңай чүүл чугаалаар кижи боор мен? Күрүнелер аразына кады ажылдажылганы быжыглаарынга болгаш хөй-ниитиниң санал-оналын хевирлеп тургузарынга амгы үеде парлалга, телевидение болгаш радио улуг рольду ойнап турар. Бо чугула хереккө төлептиг үүлүдерни кииреринерии силерге бүзүрөп тур мен. Силерниң журналист эргенерии холгаалаарын күзевейн-дир мен. Ынчалзажок айтырыларны ёзулуг шынны-биле чырыдары күрүвелер аразына кады ажылдажылганы быжыглаар, дүшкүүрлүг чорукту чавырыдырар херекке дузалаар дээрзин демдеглекседим. Ынчаарга боттуг херектиг шын эвес чырыдарга күрүнелер аразына бүзүрежилге кошкаар болгаш хөй-ниитиге шын эвес саналга-оналга тургустунар болгай. Маңаа хамаарыштыр кайы-бир парлалга органының дугайын тодаргай чугаалаксавадым, ынчалзажок боттуг үүлүге дүүшпес, бистиң улустарывыстың чанчыл болган найырлачы хооннерии шын эвес коргүзе бээр чамдык маттыларының француз парлалгага көстүгүлеп көөрин чугаалаксадым.

Ол материалдарның кандыг сорулга-биле, кымның сонуургалынга дүүштүр үеүн кээп турарын маңаа чугаалаашаалы. Ынчалзажок шын эвес информацияларның Франция биле бистиң чуртувустуң аразында найырлачы харылзааларның принципитериниг дүүшпейн турарын чугаалаксадым.

Совет Эвилели-биле Францияның аразында харылзааларны моон ыңай улам хөгжүдер болгаш ханыладыр дугайында айтырыглар аңаа тургустунар дээрзин долу бүзүрел-биле чугаалап болур мен. Делегейде байдал бо хире шапкын хөгжүп турар үеде делегей байдалының дугайында айтырыглар база ооң эртинмес.

Чингээлээрге, нийти-европа хуралының чоруп турарынга хамаарыштыр президент-биле саналга-оналга солчурунга долу бүзүрелдиг мен.

Ол чугула айтырыг. Оңу бистер чаңгыс удаа эвес чугаалажып келдивис, ынчалзажок ол бистиң беседавистың база бир темазы апаар. Делегейниң дүшкүүрлүг чоруун чавырылдырарынга хамаарышкан өске-даа айтырыгларны чугаалажыр апаар. Экономикага хамаарыштыр айтырыглар база-ла тургустунар.

Чугаалажылышкыннар үезинде тургустунуп мээр бүгү айтырыгларны саналары берге. Ынчангаш президент-биле кылыр беседавистиң бүгү темаларын баш удур чугаалай бээри мөңээ берге. Моон мурнунда Москвага, Парижке, Заславльга болгаш Рамбуйега болган ужуражылышкынарывыска ийи таланың кайызынга-даа сонуургалдыг айтырыгларны бистер хостуу-биле көдүрүп турган бис. Бо удаада база-ла ындыг болурунга бүзүрээр мен.

Пицундага болур бистиң беседавис ажыл-агыйжы болгаш аайырлыг байдалга эртер дээрзинге бүзүрээр мен.

Бот-боттарының аразында консультацияларны улуг ужур-дузалыг деп санап турар бис деп Л. И. Брежнев уламчылаан. Сонуургалдыг айтырыглар талазы-биле дыңнадыгларны Совет Эвилели-биле Франция моон соңгаар-даа чогуур үезинде солужар апаар. Ындыг янзылыг информацияга солчуушкуну ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыконуң чоокта чаа Францияга чоруп турганының үезинде база болгулаан.

Францыа парлалганың төлээлекчилери силерго моон ыңай чүүл чугаалаар кижи боор мен? Күрүнелер аразына кады ажылдажылганы быжыглаарынга болгаш хөй-ниитиниң санал-оналын хевирлеп тургузарынга амгы үеде парлалга, телевидение болгаш радио улуг рольду ойнап турар. Бо чугула хереккө төлептиг үүлүдерни кииреринерии силерге бүзүрөп тур мен. Силерниң журналист эргенерии холгаалаарын күзевейн-дир мен. Ынчалзажок айтырыларны ёзулуг шынны-биле чырыдары күрүвелер аразына кады ажылдажылганы быжыглаар, дүшкүүрлүг чорукту чавырыдырар херекке дузалаар дээрзин демдеглекседим. Ынчаарга боттуг херектиг шын эвес чырыдарга күрүнелер аразына бүзүрежилге кошкаар болгаш хөй-ниитиге шын эвес саналга-оналга тургустунар болгай. Маңаа хамаарыштыр кайы-бир парлалга органының дугайын тодаргай чугаалаксавадым, ынчалзажок боттуг үүлүге дүүшпес, бистиң улустарывыстың аразында найырлачы харылзааларның принципитериниг дүүшпейн турарын

Беш чыл болгаш культура албан черлери

УЛАМ СОРУКТУГ АЖЫЛДААР

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин удурулга болдурбушаан, нарысыладдың культура албан черлери чон ортузунга политиктиг ажылды улам экижиргенивиле, чогаадыкчы бот-тывынгыр чорукту сайыргайгайындарывыле утланган хемчегерин ап чорудуп турар.

Олар амгы үеде СЭКП ТК-ниң Чингизиге секретары эш Л. И. Брежневтиң Кубага пайыралчы аян-чоруунуң, Төп Комитеттиң партизиге, совет улуска Кыйгырыышын болгаш еске-даа эң чүгүлә политиктиг документтерниң дугайында тайылбыр ажылдарын калбартпаан. Хоорайның культура албан черлериниң сөөлгү ийи чылда перспективтиг планның тургузарывыле кичээнгей салып, ажаа үндезилээш, кварталда, ай планның ылыңы турардыр.

Хоорайда 4, оон девискээри кодаа суурларда 4 культура бажыңнары, 3 кодаа клуб, 8 библиотека дээш иштиин-биле 32 культура албан черлери ажылдап турар. Оон ажыда будурулге чергеринде бичии 6 клуптар, 33 кызыл-булуннар бар. Эрткен шиитпирлиг чылда алган социалистиг хүлээлгелерин эки күүседип, чорукка ажылдарывыл идей-политиктиг деңнелиң бедидеринче утланган хемчегерин культура одаглары чоруткан.

Амгы үеде хоорайның бүгү девискээрин 12 микрорайонга хуваанган. Ук микрорайонарның төвү, базазалары кылдыр культура бажыңнарын болгаш библиотекаларды бызыглаан. Культура бажыңнарының боттарының ажыл планнарын микрорайонарында турар будурулге коллективтериниң ажыл-херектери, планнары-биле холбап турар. Ынчангаш оларның кол кичээнгейин ук будурулге коллективтериниң тодарадыкчы чылда алган планның онаалдаарын болгаш социалистиг хүлээлгелерин хуусаа бетинде күүседиринге идиг берип турар ажылдарны чорударывыле утланган.

Ажылчы чоннарның дыштанылгазын организастаар талазы-биле чамдык дуржулганы «Энергетик» Культура бажыңы (директору А. Я. Ерлина) ээлеңээн. Ол микрорайонга хамаарышкан тематиктиг солун кежээлерни каш удаа эрттиргеп. Чижек, «Кок-Тей» совхозтуң мурнакчыларывыле ужуражылышкыл кежээн соңгуна «Ак-Тургуг» совхозтуң Кызыл-Даг сагбырының аныяк малчыны Александра Достук өөнүң ээзи Эрес-оол Тюлюш-биле 8 чыл мал кадарып келгеннер. Оң үениң дургузунда комсомолчу хойжулар төрээн совхозугуна дыка хөй малды өстүрүп бергеп.

Эртеп чылын ошпак малчыннар кижилгилиг-даа бедик бүдүрүүлүг ажылдап, төрүүр үе кайдан 100 хураганны онча-меңди доруктурупп алганнар. Александра Достук Бүгү-эвилелдин социалистиг чарыжынга чедип алган чедиишиннери база 1972—1973 чылдарның кыжы үезинде мал ажылының продуктуларын бүдүрерин болгаш белеткээрни көөдүлеп талазы-биле күш-ажылчы эрес-шудургу чорууп көргүскеш, «Күш-ажылчы шылгарал дээш» деп медаль-биле шаңнаткан. Ол хөй-иштин ажылынга база идепкейлиг киржип, кодаа Совет депутадың хүлээлгезин эки күүседип турар.

Төску беш чылдың тодарадыкчы дөртүү чылында Александра Достук биле Эрес-оол Тюлюш олар төрүүр үе хойдан үе хураганны, бир хойдан оргумаа-биле 2500 грамм дүктү кыргып алырын хүлээгеннер. Амгы үеде 335 төрүүр хөй бар. Бо хүннерге чедир оон 280 хөй оолдаан, төрээн хойларның хураганнары шупту онча-меңди.

ЧУРУКТА: комсомолчу хойжу А. ДОСТУК.

В. ЧАДАМБАНЫҢ фотозу.

ВОРОШИЛОВГРАД ОБЛАСТЬ. «Свердловантрацит» комбинаттың «Кызыл партизан» шахтазында Социалистиг Хүш-ажылдың Маадыры В. Г. Мурзенковуң бүгү чуртта сураглыг бригадазының шахтёрлары бо чылын планнаң амыр 1.250 муң тонна оттулар чүүлдү бээрин хүлээнгеннер.

Шахтёрларның ол мурнакчы коллективи январь айда-на социалистиг хүлээгеннең санынга нимр планнаң амыр 114 муң тонна хөмүр-даштыны казып тыпкан.

ЧУРУКТА: (солагай талаадан оң талазынче) И. Вражнов, В. Дремов, звено удуртуучузу Н. Мартыненко, А. Кучеря, В. Корелов, В. Максименюк.

Р. АЗРИЕЛЬДИҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

ХООРАЙ ЧӨВҮЛЕЛИ

Партияның Запорожье хоорай комитединде техник-экономиктиг чөвүлелди тургускан. Оон соруглаазы эртем болгаш техниканың чедиишкиннерин, мурнакчы дуржулганы будурүлгеге шингээдип алыр талазы-биле хоорайның будурүлгелериниң, тудугларының практиктиг дузаны чедирери. Техник-экономиктиг чөвүлелдин доктаамал ажылдаар күүсекомунуң составында — президиумунда — партия болгаш совет ажылдакчылар, ажылагый удуртукчулары, эртемденнер, хөй-ниитин организациаларының төлээлекчилери кирип турар. Адырлар айыбиле сес секцияны тургускан, оларны үлетпүрүүр Запорожьениң кол-кол специалистери удуртуп турар.

Адырларлыг эргелелер организациларының болгаш эртем-техниктиг ниитилелдерниң ажылчорудулгазын ол ниитилел таарыштырар. Үлетпүрүү болгаш тудугну эргелеп-башкарарынга ажылчы чоннарның калбак киржилгезин хандырар соруглаазы ол ниитилелге база дааскан.

(СЭТА-ның корр).

ЗАПОРОЖЬЕ.

ЧАСКА БЕЛЕТКЕЛ

◆ **КРАСНОДАР.** Кубаньның хөвуларынга часны чылыг хүннер катап дүшкен. Күзүн чашкан тарааларны амыдап кылырынга таарымчалыг үе тургустунган. Тараан шөлдерни чемгереринге кодаа ажылагый умар түүлүнүк 100 ажыг самолёду ажылдап турар. Кызыл-тас болгаш арбай тараан бүдүн чартын милиөн ажыг шөлде чемишчидилгелерни киирген.

◆ «Безостая-1» болгаш «Кавказ» деп кызыл-тасна муснукышкы болгаш часны үелерде чемгериялгелерни кылырга генетар бүрүзүндеи-не 50—60 центнер дүмүттү ап болур деп чүвени дурмулга коргүзүп турар.

◆ **АШХАБАД.** Областың механизаторлары часны чер аңдарылгазын доознан. Хөвең болгаш еске-даа культуралар тарыыр 90 муң гектар шөлдү эки шынарлыг белетизээн. Чергеп эки чемишчидилгелерни болгаш планнаан. Кара-Кум каналының девискээринге бо часны 500 муң гектар черге часын чамар тарааларны тарыыр.

◆ **АЛМА-АТА.** Казахстанның мурнуу чүгүнде хөвең арыгларар заводтар колхозтарже болгаш совхозтарже үрезин чүдүрүп чорударын эгелээн. Республикада хөвең тарыыр плантациялар болза диптиң эң сөңгү талазында туруп турер шөлдер болур. Ынчангаш ол шөлге хереглээр дүрген озер сорттарның үрезиннерин белетказын.

Кыштаглаашкын — шалыпчы фронт

ХОЙ ООЛДААШКЫНЫ

Улуг-Хем районда «Ак-Тургуг» совхозтуң Кызыл-Даг сагбырының аныяк малчыны Александра Достук өөнүң ээзи Эрес-оол Тюлюш-биле 8 чыл мал кадарып келгеннер. Оң үениң дургузунда комсомолчу хойжулар төрээн совхозугуна дыка хөй малды өстүрүп бергеп.

Эртеп чылын ошпак малчыннар кижилгилиг-даа бедик бүдүрүүлүг ажылдап, төрүүр үе кайдан 100 хураганны онча-меңди доруктурупп алганнар. Александра Достук Бүгү-эвилелдин социалистиг чарыжынга чедип алган чедиишиннери база 1972—1973 чылдарның кыжы үезинде мал ажылының продуктуларын бүдүрерин болгаш белеткээрни көөдүлеп талазы-биле күш-ажылчы эрес-шудургу чорууп көргүскеш, «Күш-ажылчы шылгарал дээш» деп медаль-биле шаңнаткан. Ол хөй-иштин ажылынга база идепкейлиг киржип, кодаа Совет депутадың хүлээлгезин эки күүседип турар.

Төску беш чылдың тодарадыкчы дөртүү чылында Александра Достук биле Эрес-оол Тюлюш олар төрүүр үе хойдан үе хураганны, бир хойдан оргумаа-биле 2500 грамм дүктү кыргып алырын хүлээгеннер. Амгы үеде 335 төрүүр хөй бар. Бо хүннерге чедир оон 280 хөй оолдаан, төрээн хойларның хураганнары шупту онча-меңди.

ЧУРУКТА: комсомолчу хойжу А. ДОСТУК.

В. ЧАДАМБАНЫҢ фотозу.

АНЫЯК МАЛЧЫННАР

Эрзин районуң колхозтарының 13 хойжу бригадаларында иштиин-биле төрүүр 35.214 хөй бар, олар эки ышкы хажыы турар. Амгы үеде 19.563 хой төрээн, оон 19.603 хураганны малчыннар камгалап алганнар.

Хөй оолдаашкынды «Чаа оруг» колхозта ап түлүк чорун турар. 12.550 баш төрүүр хойжуң бо хүннерде 7891-и төрээн, 7.911 хураганны камгалап алган. Ол колхозтуң № 1 комсомолчу-аныяктар бригадазының 3467 төрүүр хөөнүнден 3019 хөй төрээн, 2012 хураганны камгалап алган, № 2 хойжу бригадада 1850 хөй төрээн, оон 1802 хураганны камгалап алган.

«Коммунизмче оруг» колхозтуң 6054 төрүүр хөөнүнден 5890 хөй төрээн, 5880 хураганны алган, «Мөрөн» колхозтуң үш хойжу бригадаларында 7506 хойларының 80 хуузу төрээн. Чаш-тел менди алдының турар.

Районуң сураглыг малчыннары Шимээ Соянның коданындан 280, Белчээ Мэмээнин 215, Дүвүнеп Эрес-оолдуң 350, Хумбун Аранчаанын 300 хөй төрээн, оларның чаш төлү менди.

Колхозтарның хойжу бригадаларының малы ам-даа түлүктеп төрүп турар, кодаа бүрүзүвде чаш малга болгаш төрээн хойларга бээр чем четчир бар.

«Коммунизмче оруг» колхозта 5, «Чаа оруктаа»—22, «Мөрөндө»—30, Ленин аттыг колхозта 27 янек төрээн, былаадар чидириг чок.

А. АРАКЧАА.

СЭКП Тыва обкомуның X пленумунуң шиитпирлерин — амыдыралга боттандырар

ХҮЛЭЭЛГЕЛЕРНИ ЭДЕ КӨРГЕН

Хой ажылын улам ынай хөгжүдер хемчеглер дугайында СЭКП Тыва обкомуның X пленумунуң доктаалын чедиишкинниг үүсседиринге боттарының үлүг-хуузун киирер дээш канчаар ажылдаарын чугаалажыр дээш «Алдан-Маадыр» совхозтуң Манчүректе бригадазының малчыннары чоокта чаа чыллган. Партияга, совет улуска СЭКП ТК-ның Кыйгырыын күүседиринге хамаарыштыр хойжуларның мурнунда салдынып турар соруглаар дугайында партия райкомуның секретары Т. Сарыглар илеткел кылган. СЭКП ТК-ның Кыйгырыынга болгаш кодаа ажыл-агый ажылдакчыларының 1974 чылда Бүгү-эвилел социалистиг чарыжының дугайында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң, ВЛКСМ ТК-ның доктаалынга хейаъды кодурүлген хойжулар алган социалистиг хүлээлгелерин эде көрүп, улам бедиткен.

— Хой ажылын хөгжүдери дээрге, оон баш санын өстүрбүшаан, дүккүр, өттүкпе чорууп бедидери болур. Ынчангаш төлээде, бистиң талаабыстан чүнү кылза чогуурун бо хураганга ыяк сүмележип, дүгүржүру, аравыска чарыштыр калбарткаш, оон күүселдезинин бедик коргузүүр дээш ажылдаар ужурлуг бис. Хой ажылын хөгжүдерингө бар аргаларны ажыглаар, курлавырларны илередип тыпкаш, чөп шингээдир херек. Шаанда, безин араттар Манчүрек шынаазын суттаргаш, тараа тарып, сиген өстүрүп ап чорааннар. Ол-ла ажыглаттынып турган суттаттыг черлерни ам чүге шингээдип болбазыл? Кажаалааш сиген тарып өстүрери чугула. Бо талазы-биле совхоз дирекциязы олче кичээнгейни салза чогуур. Бүдүн чыдар ол суттарылга бугаларын казарынга-даа, суттарынга-даа хойжулар бистер ажылдаар-даа апаар бис — деп, С. Ашак саналынга чугаалаан. Оон саналын малчыннар чүүлдүүзүнүң деткээн, Сергей Диннеевич Ашак төрүүр 100 хойланна 95 эвес, 100 хураганны алырын, кыштаан чазаглаар мурнуу чарынга септеп доозарын, кыштаанга чаа чуртталга бажынын тударын, 15 тоннадан эвээш эвес сигенни белеткээрин хүлээнген.

Ол ышкаш саналдарга берген Монгуш Чартак-Хуна, Ховалыг Кенден, Ховалыг Идам-оол олар чыл эгезинде алган хүлээлгелериниң чамдык чурагайларын өстүрүп, 95—100 хураганны 100 хойга оңаштыр алырын хүлээнген.

Хойжуларның патриотчу саналдарынга үндеалээш, бригада төрүүр 100 хойлан-на 95 хураганны, бир баш хойга оңаштыр 1500 грамм дүктү алырын, 120 тонна сигенни, 121 тонна зеленканы белеткээрин, хой ажылынга аныяктарны хаара тударын, оларның мал ажылынга мергежилин бедидеринге дуза чедирерин айыткан.

Бригадада хойнуң хураганнаашкыны массалыг. Төрүүр 1885 хойнуң 70 ажыг хуузу оолдапкан. 1350 ажыг хураган турлаг бүрүзүнде солменди доругуп турар. Мал чеми кыштагларда четчири-биле бар. Х. Идам-оолдуң 290 хөөнүң 80 ажыг хуузу төрээн. М. Чартак-Хунаның коданындан 253 хойдан 255 хураган алдынган.

Хойжулар «Алаштың ыраажызы» агиткультбригаданың бот-тывынгыр артистериниң концертин көрген. Эмчи О. Чечек малчыннарның кадыкшылын шинчип, хой эмнерин сакган. Районнуң кино четкизинин көжер кинозу анаа барып, хойжуларга солун киноны бараалгаткан. Сүт-Хөл ажылчын кооперациязының автолавказы үлетпүр, аъш-чем барааннарын база садыгаан.

Манчүректиң делгем одарларында ниитиинин сүрүү — шаар мал хүр кыштаглап, хойжулар соруккур ажылдап турар.

М. СЕВЕН.

Шиитпирлезе чогуур айтырыглар

Тес-Хем районнуң хуучулар төлөлекчилериниң хуралынга илеткелчи болгаш санал бергеннер райпонуң отчёттуг үеде чамдык ажылдарны кылып чорутканын демдеглээн.

Мурнуку чылдарга бодаарга, чонну бараан-биле хандырары экижээн. Беш чыл бурунгаар турганынга үлеңнээргө бараан саврылгазы 1 миллион 140 муң рубльге өскен. Эрткен чылын үүрмектеп садыр бараан саврылгазының чыл планы 4 миллион 129 муң рубль турган болза, ону 4 миллион 202 муң рубльге күүсеткен. Ниитиниң чемненилгезиниң саврылга планы 1,4 хуу, оон иштиндө бодунуң продукциязын бүдүрерин 5,4 хуу ажыр боттандырган. Хуучу кежигүнге эрткен чылын алдан ажыг кижини хүлээп алган, амгы үеде оларның ниити саны 2,1 муң кижи.

Самагалдайда аъш-чем барааннар магазинниинден садып алыкчылар барааннарны боттары шилип алгаш, өртээн кассага төлеп бергеш турар кылдыр эде дерээни, еске-даа магазиннерге чамдык эде дерилгелерни кылганы чонга таарымчалыг болуп турар.

Районнуң хереглекчилер ниитилелиниң шугумунга эрткен чылын тускай эртемнииг 20 кижи немешкен. Райпо баштаар черн, ында партия эге организациязы, хөй-ниитин организациялары коллективтиң ажыл-ишчилериниң ортузунга политикижиидилгелиг ажылды күштелдиргенинин, кадрлар-биле ажылче кичээнгей салганының дүмүнде коллективте сагылга-чурум экижип, садыг ажылдакчыларының харымсалгазы бедээн. Ажылдап үнүп, киирер чорук мурнунда чылда турганындан 2,5 катап эвээжээн. Садыг ажылынга мергежээн, чонга эвилеп, ак сеткилдиг ажылдап чоруур Борисова, Соколова, Хажылай, Ланва, Кашина, Чаңгы-оол олар ышкаш мурнакчыларны райпо баштаар черниң даргазы О. Бадан-оол илеткелинге адаан.

Ынчалза-даа баштаар черниң шиитпирлеп шылдайн турары айтырыглар эвээш эвес. Чоннуң негелдезинге дүүштүр чамдык барааннарны чатып албайн турар. Чугула херегледдин чамдык барааннары садыг базазында чок туруп болур-ла ыйнаан. Ынчалза-даа садыг килдизинин (эргелекчизи Э. М. Монгуш) четпес ажылындан бараанга чединмес таварылгалар тургулаан. Чер-черде магазиннерниң арыг-шеверин, барааннар ассортиментизин, садыгжыларның ажылынын байдалын доктаамал контрольга алыры негеттинип турар.

Ниитиниң чемненилге черлери планнарын күүсетсе-даа, эртеп чылын столовайлар ажылында четпестер хөй болган. Аъш-чемниң шыңары багай, ассортиментизи кылыы, күш-ажылдың сагылга-чурумун үрээр, арагалаар таварылгалар тургулаан. Шуурмакта столовая планнарын күүсетпээн.

Самагалдайда хлеб быжырар черниң четпес ажылдап тургазындан чонну хлеб-биле хандырары үр үе иштинде бергедээшкинге таварышкан. Ам хлеб быжырар черде байдал экижээн. Ынчалза-даа оон саврылгазын таварыштыр организастеваанындан (магазиннерге үзүктелдирип киирер, кодаа суурларже доктаамал сөөртпес) ам өске бир четпес үүл коступ келген. Быжырган хлеб аваа бир-ийи хонукта чыглып, кадыы турар. А чамдык черлерде, чижээ, «Ак-Эрик» колхозта хлеб үзүктелиишкиниинг деп хомудалдар бар.

Хуралга автолавкалар ажылынга хамаарыштыр чидиг шүгүмчүлелдер болгулаан. «Ак-Эрик» колхозтан С. Балчыт, «Тес-Хем» совхозтуң директору Н. Балчый-оол, О. Шываа, Белдир-Арыг кодаа Совстеринин күүсиомарынының даргалары К. Болат-оол, Б. Намчылак олар саналдарынга ол айтырыгларга үлеалап доктааган. Ынчангаш кайы-даа ажыл-агыйларда автолавкаларның ажылы чогуур дедиелге четпейн турары ылдең. 6 автолавкаиның чүгле йиизи чыл планын күүсеткен. Планын күүсеткилээн автолавкаларга безин хомудалдар ховар эвес. Малчыннарга сухарей, сүшки, үүглар идик-хевш, пос аймаа, дус, чүнер болгаш хеп чуур савакнар чедирери үзүктели бергилээр. Автолавкалар маршрудуунуң доктаамал графиги чок, чамдык аалдарны оюп эрте бээр чоруктар бар. Автолавкалар ажылын ажыиндерининг хемчегерин алырын чоң ынчангаш күзеп турар.

— Тус-тус магазиннерже мурнундагыны ышкаш дүшкан-на барааннарны чорудуп турбайн, оларны чедиштир таарыштыр үлээр болза эки — деп, «Тес-Хем» совхозтан төлээ Н. Балчый-оол чугаалаан, барааннарны магазиннерге совхоз машиналары-биле чедирип ап болуруи демдеглээн.

Ховар барааннар хуваалдаазын райпо шын таарыштырбайн турарын Шуурмактан В. Сүүгүр бодунуң саналынга шүгүмчүлээни чөптүг. Хевистер кээрге, дүн эккелген улуска садар дээр. А херек кырында шоолуг немешкен үүн-даа чок, хевис-даа ковуйбес боору алдептиг.

Бараан дугайында кандыгдаа реклама, агитация чок. Харын-даа чамдык садыгжылар садып алыкчыларга элдек эвес, каржы-доңгун аемы чаңын көргүзе бээр таварыгаларны, ажылда еске-даа четпестерин районнуң улусчу комгродь комитединиң даргазы И. Балдир саналынга шыңгыы шүгүмчүлээн.

Ревизия, доңгузы комиссиялариның ажылында четпестер ковей. Оларның ажылын башкарыы, немигүннериниң өредилгезин организастаарының чугулазын К. Ондар саналдаан.

Эртеп чылын районда кооперациялың өнчү-хереглезин гамгалаар талазы-биле ажылды четпес чорутканындан, чамдык киживерниң эе-харысалга чок чоруусунан бары 12 муң рубльдин ере-самчыгдалы болдунган. Амгы үеде ере-самчыгдал түңү 114 муң рубль ажып турар, ону эгидер талазы-биле ажыл корнак. Ынчангаш райпо баштаар черн (оон даргазы О. Бадан-оол) ол четпестерни чайгадырынче кичээнгейни күүседирип, чаа ёзу-биле ажылдаары негеттинип турар.

А. ДЕМБРЕЛЬ,
«Шынның» корр.

Л. И. Брежневтиң француз журналкстер-биле беседазы

(Эгези 1-ги арында).

арасында албанның докгаамал төлэ чөрөрөн тургузар дугайында дугуржулгенның чедин алдыңгайын биттер сеткил ханып вүлэн көрдүүс. Ол ийи күүнө КНО-нуң конференциязы болгай. ГФР Европаның элгэн хөй социалистиг чуртгарыбиле дипломаттыг харылзаалаңгы тургускан. Бо бүгү дээрге Европага дүшүүрүүг чорукту чавырылдырарыңга дузалаң, тайбылыны болгаш удыстарның айыл-чок чорууң быжыглаар керекке дүжүп турар.

Бо дүн силерге чугаалаар хөөн түүлдерим бө-дүр. Бистиң бо ужуражылышкыңызыны болгаш Франциянның президентизи-биле ыллыр чугаалажылышкыларыңар в м с үү база үн чугаалажылышкыңарның соон ядгы боттандыраар түүлдериң силерниң ишти чырыдарыңарга илередим.

Л. И. Брежнев оон соонда корреспондентилериниң айтырыгларыңга харыылаан.

Айтырыг («Юманите» солуун): Президент Помпидубиле ужуражыр мурнуунда Силерниң чадыңнар кандыг ирги?

Харыы Эки-дир. Президентбиле ужуражыры мөөге коңчуг өөрүнүүр. Наймаалчы беседа, ажыгтыг чугаалажылышкың болуруңга бүүдүүлдүг ме.

Айтырыг (Франс Пресс агентство): Дээрги Чиңгине секретарь, Европада чавырлышкының элгэн оожумнай берген бе алы ол мурнуку хевээр уламчылап турар деп санаар силер бе? Ниитя-европа хуралының чорун турарының дугайында чүү бодап турар силер?

Харыы: Чавырлышкының чорудуушкыну оожумнай берген деп чугаалаары берге. Ынчалзажок Женевада боюн турар хүралда оон чугула айтырыгларын шинтпирлээринге моондак ужуражтырын турар үүрмек түүлдериниң хөй-биле кестүп келгенин чугаалаар аналар мен. Ындыг түүлдер ында бар.

Ынчалзажок хүралдың ажыглашкың кол үгланышкынның чиглиишкинин турбас. Бо кончуг чугула түүл. Президент Помпиду-биле үк хүралга хамаарыштыр боттарывыстың санаа-оналгывысты кап удаа солушкан бис. Оон кол үгланы силерге билдингир. Моон мурнуунда бистер ол хүрал бодуңуң ажылын 1972 чылда-ла чедиишкинниг доозулуттар болза деп санаалдыг турган бис. Хүралдың ажылынга чаа аймаңы киирер үе келген дээрээнге бүүдүүр ме.

Айтырыг («Фигаро» солуун): Дээрги Чиңгине секретарь, француз парыалганың совет-амыдыралдың -ленгизы чырыдың туразының дугайын чугаалап турган, Силер «Солженицынның хөрөөнин» дугайын бодап турдунар бе?

Харыы: Чок, ол дугайын бодаваан мен. Чамдыкта антисоветтиг кампания хевирлиг апарып турган чамдык шын эвес түүлдериниң чырыттывып турганының дугайында хөй-ле айтырыглар бар. Ол чүге дериттиг турганын билбес мен.

Айтырыг («Юманите» солуун): Совет Эвилели дээрге «тергиндекчи күүнге» дең бодаан тур мен.

Совет Эвилели хаалчак болгулежиишкиннерге удур чаңгыс эвес удаа туруп келгенин сагындырыксаан ийин мен, хүндүлүг дээргилер. Ол дээрге Совет Эвилелиниң баулуг тодаргай болгаш боттуг политиказы-дыр. «Тос күүнге» азы «Европаның экономиктиг ниитилежилгези» боттуг түүл апарган дугайын чугаалаан турааусса-даа, ам-даа үе түлле турушта хевээр бис. Ол ниитилежиште оске күүнелер биле харылзааларны кандыг принциптерге үндезилеп турганыны көөр аналар бис. Оны келир үе шергүүе бээр.

Айтырыг («Экспресс» журнал): Совет Эвилели биле кыдаттың арасында харылзааларны эки-ниидериниң перспективазы кандыгыл?

Харыы: Харылзааларның ам-ты байдалы бүгүдеге билдингир. Күүнге айтырыгның талазы-биле ол тан харылзааларывыс ужур барымдаалап турун турар. Моңа болгаш бистиң чуртувустуң удуртулгазының талазындан бис Кыдат-биле харылзааларны эки-ниидери дээш турушун турарывыстың дугайын хөй удаа чугаалап келген бис. Оны шинтпирээрин ындат таладан хамаарыжын түвар.

Айтырыг (Франс пресс агентство): Чоокку Чөөн чүке талазы-биле Женева конференциязынга Европаның «тос күүнге» тодаргай рольду ойнаар ирги бе, ону үүү дең көрүп турар силер, дээрги Чиңгине секретарь?

Харыы: Бо айтырыг талазы-биле «тос күүненинг» чүү бодап турарын чугаалазы мениң берге-дир. Ынчангаш ам «тос күүненинг» бодуңуң харылзаазын айтырымга карыылап шыдавас мен.

Чоокку Чөөн чүке үк ра-дең адаваан мен. Франция дээрге экономиказы, культураазы, эртемги сайзыраан улуг күүнге болур, Франция Европада кескү черни эзелеп турар, делегей аныдыралында шилбаа-биле киришкү турар болгаш Европа хөрөнгелиниде идепкейлиг рольду ойнап турар. Ону мен чаңгыс эвес удаа айтып келген мен.

Европаның кандыг-даа күүнезин — улуу-даа, бичиизидаа — делегей аныдыралынга дең эвилелиг киришкү болур дээш чүүдү удуртулга болдуруп турар бис.

Европа күүнелериниң арасында харылзаалариның кол принциптери дашпыны херектер министрелериниң ушуражылгазы Хельсинкиге эртип турда элиин эки тодаратынган. Ам Женевада аныдаан турар комиссиялариның сорулгазы болза маңаа хамаарыштыр дугуржулгага үндезилеп эки документилерин белетээри болур. Шаа документилерге эң бедик дең-деңелге эт салдынган турар дең бистиң санаа турарывыс силерге билдингир.

Айтырыг («Франс суар» солуун): Барыын Европаның тос чурту кандыг бир делегей ужур-дузалыг рольдуг деп Совет Эвилелиң санаан турар бе? Шак ол «тос күүнге» камгалал планывыга хамаарыштыр ындыг рольду ойнап шыдаар бе?

Харыы: Оларның кандыг рольду ойнаарын ам чугаалаары берге-дир. Ынчалза-даа, Совет Эвилели хаалчак болгулежиишкиннерге удур чаңгыс эвес удаа туруп келгенин сагындырыксаан ийин мен, хүндүлүг дээргилер. Ол дээрге Совет Эвилелиниң баулуг тодаргай болгаш боттуг политиказы-дыр. «Тос күүнге» азы «Европаның экономиктиг ниитилежилгези» боттуг түүл апарган дугайын чугаалап турааусса-даа, ам-даа үе түлле турушта хевээр бис. Ол ниитилежиште оске күүнелер биле харылзааларны кандыг принциптерге үндезилеп турганыны көөр аналар бис. Оны келир үе шергүүе бээр.

Айтырыг («Экспресс» журнал): Совет Эвилели биле кыдаттың арасында харылзааларны ажыглаттырының

Тыва чогаалчыларның отчёт-соңгулдалыг хуралы бөгүн болур

ЧАЛЫЛАРНЫ ЧАЛГЫННАНДЫРАР

«Коммунизмниң материал-техниктиг баазазын тургузарының херээнге бурунгаарлаавыыс тудум, улустуң чаагай чоруунуң дениели бедээн тудум, кижилериҥ мээ-медереелээ хевирлээри, совет кижи бүрүзүнге коммунизм тургузукчуузунга эргежок чугула шынарланы кижизидери шыкаш соруулга улам улуг ужур-дузалыг апар чыдар»—деп, партияның XXIV съездиниҥ Отчёт илеткелиниҥ СЭКП Төп Комитединиҥ Чиргинге секретары эш Л. И. Брежнев демделээн.

Ол соруулганы күүседириҥге литератураның болгаш уран чүүлдүң ролю денеп четпес улуг, ол херекке бижип чоруур ким-даа—улуг, биче чогаалчылар бир денге киржир хүлээлелиг, чүге дээрге оларга негелде домей: чоҥга түгле эки шынарлыг чогаалдарны бээр.

Ынчаарга эки шынарлыг чогаал бижиири ыдык-ла белеҥ эвес. Ылаҥгыя аныяк болгаш эгелеҥ чоруур чогаалчыларны литературага хандыкшылары, оларны бижип өөредири чугула. Совет чогаалчыларының I съездиниҥге-ле М. Горький эгелеҥ чоруур чогаалчыларның армыялын улуттуруп Эвилел бодунга алыр ужурлуг» деп чугаалаан.

Ындыг явыглыг ажылдарны бистиҥ республикаҥа Чогаалчылар эвилелиниҥ баштаар чери база-ла чыл саныҥда чорудуп турар. Баштаар черинең эрткен чылын Кызыл-Мажалыкка эрттиргеҥ үнүүшкүнүүт хуралынга база-ла ол айтырыгны чугаалашкан.

Бо бүгүнүҥ түҥнелиниҥде база чогаалчыларның аныяктар-биле хууда ажылының ачызында салым-чанаппыг аныяктарның иштинден чаа күштүг, чаа агымның чогаалчыларның хүрөзеҥниче кирип кээп турарын өөрүшкү-биле демделээр ужурлуг бис.

Амгы үеде бисте 100 чыгам аныяктар чогаал талазы-биле боттарының күжүн, мергежилин шенеп турар. Оларның 40 хирези доктаамал бижиҥ, парлаттырып турар, Эвилелдиҥ кежигүнү эвес 30 литератор 1-деҥ 9 чедир боду хуузунда номнарлыг.

Мынчап көөрде, тыва чогаалчыларның эрткен IV съездизиниҥ соонда, чаа аттар кестүп келген, оларның чамдыктарын номчукчулар эки билир апарган: аныяк чогаалчыларның боттарының-даа, оларның чогаатказы-даа, оларның саны-даа оскен. Оон-биле кады бистиҥ апыҥ: болгаш эгелеҥ чоруур чогаалчыларывыс, оско бүгү совет чогаалчылар ышкаш, боттарының чогаадыкчы ажылынга партияжи шын турушта туруп, социалистиг реализмниҥ принциптерин сагып турарын опсаалап айтыр херек.

Ынчалза-даа кандыг-даа херекке, ылаҥгыя литература хөрээнге, кол чүве—сан эвес, а шыпар. Бир эвес аныяктарның парлап турар чогаалдарын аналдаткоор болза, оларның чогаадыкчы мергежилиниҥ деҥнели дески эвес. Мен бодаарымга, прозада «Баштайгы чылда» кошкай берзе-даа, Б. Ондар («Алдыноол биле Эниҥпен»), шүлүк чогаалында—В. Серең-оол («Сыгыт»), А. Даржай («Төрөөн черим»), критикада—Ч. Серең-оол (түүлдери), шиидеКонгар-ол Чаш-оол («Өскүс-оол») элээп идегелдя берип, чогаал бижиҥириниҥ хыын тып бар чыдар. Ол ышкаш М. Эрген дыка хөй чылдарда орааддажып келгениниҥ түҥнелиниде, кыска чечен чугаалар бижиҥириниҥ аргаазын билип бар чыдыр ышкаш. Д. Сарыкайның «Улуг-Хемге» парлаан «Тайганың эртинези» деп улуг хемчээлдиг чечен чугаазын номчукчулар улуг сонуургал-биле номчаанын айытпас аргажок. Бир эвес автор ол үүнү чидирбес, бодунга негелдени кудулаттас болза, оон ыыраак чогаалчы үнериҥе идегээр барымдаа бар. Орус дыга бижип турарлардан Э. Трефилов шору шүлүктериҥ бижип турар.

Аныяктарның чогаадыкчы ажылында чедиишкиннер-биле чергелештир четпестериҥ барын ыыттавайн барып болбас, а олар бисте ам-даа арбын.

Бистиҥ литератураның чаҥчыл болган темаларын—Ленин, Октябрь, партия, Төрөөн чурт, күш-ажыл, найырал, ынакшыл дугайын аныяктар оюп эртпейн турар, ону эскерип каары берге эвес. Ол эки-дир. Ынчалза-даа ылаҥгыя шүлүктерде (бистиҥ аныяк болгаш эгелеҥ чоруур чогаалчыларывыстың 90 ажыг хуузу шүлүкчүлер) төрөөн чер биле ынакшыл дугайы колдап турар. Ында багай чүве чок, харын чүгула темалар-дыр. Хайныг-ла чүве, бодалдарның катаптап, сөстериҥ удаа-дараа домейлежип, таварылга бүрүзүндө «ынак мен» деп сөглекчиниҥ кирип, ынчалза-ынчалза шүлүктериҥ эрең-ги апарып турарыдыр. Төрөөн черге азы кымбир оолга, кыска ынакшылды бойдустуң болуушкуннарыбиле, кижилериҥ амыдыралы-биле холбап, өскелериниҥден ылгалдыг овур-хевирни тургузуп билбес-тир бис, ынчангаш кайы-бир авторуҥ бодупуң тускай, онзагай үнүү үнмейн турар. Бодунуң үнүп, им-демдээн (почерк) тывар дээш, В. Серең-оол орааддажып турарындан ыыраак шүлүктер тыптып кээп турар.

«Чойган—сыныш, дыттар—
бедиин бараалгадыр,
Чодураалар—кара «караан»
борбаңнадыр.
— Аравыстан күзединнер
шилиҥер—деп,
«Агарарган хадың «кыстар»
чаҥнаштылар.

Шынап-ла «чойган, дыттар»—оолдар ындыг ышкажык: дурт-сынын, узунун көөргедиксээр, а «хадыҥнар»—кыстар ыдыгларга туралыг. Автор кижилериҥ аажы-чанын, оларның арааһында харылзаазын бойдуста болуушкунну ажыглаан, кончуг эки көргүскен-дир. Бо одурутларның автору-даа, өскелер-даа шүлүк бүрүзүн мындыг чечен, чуруумалдыг бижип турар болза, эки-ле-дир ийин.

Күш-ажыл — чуртталганың үндезини, каасталгазы. Бүгү кижи төрелгетеп ооң ачызында чурттап, бодарап турар. Ынчангаш чогаалчы бүрүзү ону түгле алгап-йөрээр эвес, харын аҥаа кижилериҥ бодупуң уран-чечен сөзүн, овур-хевирни дамчыштыр чаҥчыктырар, ынакшылдар хүлээлгелиг. Бистиҥ аныяк чогаалчыларывыста ол тема база бир төөскү черин эгелеп турар. Оларның маадырлары—ажылчыннар, малчыннар, механизаторлар кымнар-даа бар. Ынайтан, четпес-ле чүве, оларның ижин кыры-биле коргүзүп, түгле «чуруукка тырттырып» ап турарында, ылаҥгыя очерктериҥ хөй кезии «чаҥгыс оруктай» берген домейлешкек схемалыг апарган. Автор бир-ле аалга азы бүдүрүлге черинге хандың четкеш, маадыр-биле эвилежип танышар, ооң соонда айтырыглар, харылзар эгелээр, ооң сан-түҥ бижип алгаш, байырлашкаш, чаныптар. Ужурунда болза кижи бүрү боду тускай арганы тывар ужурлуг.

Чогаалга идея биле хевир (форма) кезээде кады, дүүшкен турар. Ол дугайын бистебилбес чогаалчы чок болгаш ону ыпчаар ылыр дээш орааддажып-даа турар. Чижээлээрге, 4, 5, 7, 9, 11 ажык үжүктериг бүдурутларлыг шүлүктер элбэв-биле кестүп кээп турар апарган. Ол эки-дир, чогаалдың хевирин сайыырадгайжыдары—бистиҥ хүлээлгевис. Ынчалза-даа кайдаа ажык үжүктериг болза, шүлүкке ритм, аянгажылга ыяап-ла турар апаар. Ындыг турбуже, бисте оларны сагыыр таварылга кайы хөй, ооң түҥнелиниде чогаалды номчуурга шүлүксүвес, аҥаа-ла эгезии аянны каан кара чугаазыг одурутлар болуп турар.

Чаңгыс сөс-биле, шүлүк чогаалында мурнуудан тура салгал дамчып келген деп болур алгаашкын, йорээшкин, дыҥнадыг, медээ, «чуруукка тырттырары» ам-даа колдавышаан. Оон уштунары—бүгү шүлүкчүлериҥ хүлээлгези.

Прозаны алыр болза, олче сундулап турар аныяктарның саны база көвүдеп орары өөрүшчүт. Сөөлгү чылдарда алаҥ чогаалдар парлаттырган. Оларны номчуурга, ында багай чүве чок: темазы илдең, идея бар. Ынчалза-даа чогаалдың номчуурга, ында багай чүве чок: темазы илдең, идея бар. Ынчалза-даа чогаалдың хевирин сайгара бээрге, чамдыкта чогаалга-даа эки-ле чоокшулашпас болгулаар. Оон чыдагааны чүл дизе, авторларның сюжет, композиция тургузуп билбези, черүүдээниҥ ужур-утказын чугулалап көрбейи турары, чогаалдың аҥы-аҥы жанрларынга тус-тус негелделерин холуп-билип турары, теория-биле кошкак белеткевгени болуп турар.

Аныяктарның чогаадыкчы ажылында четпестерни саналары берге. Олар хөй. Оон бир чижээзи моон көрүп болур. ССРЭ-ниҥ Чогаалчылар эвилелиниҥ кажигүнүнге киирериниҥ кажигүнүнге киирерибиле үш-дөрт-даа аштерии сүмелеп, хамык документ чогаалдарын чорударывыска, хүлээп албайн баар. Ону түгле РСФСР-ниҥ Чогаалчылар эвилелиниҥ чаа кежигүннер хүлээп алыр комиссиязының шыҥгырааны-биле тэйыбырлаар болза, таарышпас.

Чогаалчы кижиге үнген ном бүрүзү, өг-бүледе чаа уруг төрүттүнгени-биле демей, өөрүшчүт болгаш авторуҥ чалгынандырар. Шынары куду, эрениҥ чогаалдар парлаттыгаже-даа эртпес хээран биздиҥгир. Ынчалзажок М. Өлзей-оол, Ч. Куулар оларның черле шору дээп чыындылары каш чыл үжүктыр бистиҥ ном үндүрер черивистиҥ сейф иштинде шимчеш дивейн чыдып турары элдептиг.

Мынчап көөрде, аныяк авторлар-биле ажылды чорудары оларның өзүүдээниге дузаны чедирери бүгү Чогаалчылар эвилелиниҥ херээ. Ол дугайын чогаалчы бүрүзү кажан-даа утпас болза эки.

С. СҮРҮҢ-ООЛ,
Тыва АССР-ниҥ Чогаалчылар эвилелиниҥ баштаар черииҥ секретары.

Дуруулалар-эжеш куштар

РАССКАЗ

К. КУДАЖИ.

(Эгези № 58 «Шында»).

Бир катап ындыг тавариыла болган. Кожа орган кадай: «Улгадың келгеш, ким болур сен?» деп, Олидан айтырган. Бичии уруг бодаваан-даа: «Кондуктор болур мен». Экер Эрсович аҥгадап калган. Өске улус база кайгай бергеи. Оляның чанында орган кижи бүрү, билдингирде, сыр оске харыы маҥаап болгай: «Эмчи болур мен» азы «Башкы болур мен». Оон эгелээш-ле, ол автобустуң кондуктору Оляны билир апарган. Ону бичии кондуктор дээр, чаптаар, мендилежир, чугаалажыр. Экер Эрсович база Оляны тапыыр апаргаи. «Бичии кондуктор» карааҥга көзүлдүр өзүп орган Чөөрби алды дугаар квартиралче көже бергеи, портфель тутказ Оляны Экер Эрсович база үргүлчү коор турган. Оон ада-иези база ында келгени ол боор. Ам ковчуг душтук ыыс апарганы ол-дур. Дурт-сынының шилгедээн, арын-шырайының чаражы, чажының чоонун көрүүрдээ. Кижиниҥ сарыыды бирги чергеге турар ужурдут. Кижиниҥ угааны эки болза, хевири ала-чайгаар-ла чарааг апаар. «Чаражыҥа шай хайындырыш ижер эвес, чажыҥга ажыт өртеп мунар эвес» деп чугаа бистиҥ үениҥ ыыдавас апарган.

Хостуг олуттар бар-даа болза, Оля автобустуң мурнуунче эрте берген. Аҥаа баргаш олурганнарже көрүндүр эргилип келгеш, эриҥ ажыл чоруан аас-кежиниҥ то-чаа хүлүмүүрээн:

— Сен база бээр эртиҥ кел, Коля.

Аттарының дөмейиҥ аа кылдыр Экер Эрсович иштинде боданган.

Коля база эрте берген. Ийи аныяк кижи удур-дедир көрүндүр куспактажы аарак туруп алган. Олар ыытташпайн, өөрүшкүлүт карактарыбиле чугаалажыр турган. Хере-хиро Коля бажын Оляның житиҥе салгаш, ооң хоюг чаагыиға эриҥерә-биле деткилеп каап чоруан.

Ынчан бир-ле үлгады берген херээжен кижи шыдашпайн баргаш, окпезии кыааҥнаткан:

— Ада-иелериҥер ышкаш улуг кижилериҥ хүндүлеп көрүүдеҥээ канчап баар түүл?

Оля аайын тыппайн баргаш. Чүү-даа болза ар кижи болгаш, Коля камгаланы берген. Чок, ол камгаланмаан-даа херектиҥ ужур-чоруп тайылбырлаарыя оралдашкан:

— Олуттар эгелеведивис, үргеп-киргеп кижилерге шаптык катпадывыс. Ам түү болду. кадам?

Демги-ле кадай парлавышаан:

— Шыдаммаан улус болуунарза, кижи караа көрбес черге барып куспактажыңар, ошкажыңар...

Коля ыыттаар сөс тыппайн баргаш. Оляның ийи колуун салбайн, орган кижилерже дуза эрээн чүве дег көргеи.

Кадайга болчур, аҥаа удурланыр кижилер-даа бар. Улус үргүлүнчи берген.

Ол аразында доктаар черинге автобус турупкан. Хиреэн, Оля эпчоксунган боор, портфелиҥ тутпушаан, хенертен үне халаан. Коля база оон соонче шимеш дигеи. Ынчан Экер Эрсовичиниҥ сагыжынга бертеигн ийи дуруна кирип чыдып калган.

Кырган кадай химиреникпаап:

— Белиҥде бөс быжындыаы ылдыртып алган... Балдыры кызаҥнаан...

Оля элекке дүжеҥ халаан ышкаш болган. Оон почтаны өртүр чөптап турганын Экер Эрсович билир-ле болгай. Бодап көөрге, Оля бир-ле сургуул черинде өөренип турар ышкаш. Башкы институдунда бе? Кодээ ажыл-агый техникумунда бе? Школада-ла эвес, ол дугаарны доозушканы-ла илдең.

Амдыы кадай сарыын куаҥ, сагыжын соглеп алырга, Экер Эрсович ындыг-ла эрбеҥнир эвес кылдыр догаштырып каан:

— Боттарывыс база аныяктарыл чораап болдур бис ийин, эштер хамаатылар.

Шала аныяк кижилер Экер Эрсовичиниҥ түүлдугаҥүп көргеи. Демги кадай баштаан «кырган гвардия» ашактың кырынче үнмерлежи-ле берген:

— Амгы үениҥ тәр хептиг аныяктары...

— Амгы үениҥ селбер баштыг аныяктары...

— Боттарыпар аныяк чорбаан силер бе, эштер хамаатылар? —деп, Экер Эрсович чугаазын катаптаан.

— Аныяк чораан бис харын. Ынчалза-даа мындыг чорбаан бис.

— Эзер сыртаныл, төрепче деженип чораан бис.

— Чыдгы маҥаап, аҥ кырынга удуп чораан бис.

— Аҥнап чораап, ак хар кырынга хонуп чораан бис.

— Чүү-даа чүве кыдыг-кыыгаарлыг, оңлуг-хемчээлдиг болуру төп болбайн аан—дээп, Экер Эрсович таваар удамчылаан. — Ынчалза-даа амгы аныяктарны бистиҥ аныяк шаавыста ышкаш, даалың дег, алгыг чүвүр, бүдүн хойлар дег, аксыр-негейлер кедиңер дээрге ынаарлар бе?

Ижин коргу сөп турган чүве дег, анчыг каткылар-даа дыңналган.

Мындыг дөргүлүг чугааны Экер Эрсовичиҥ чаҥгыс эвес удаа дыңнаап. Амгы аныяктар дугайында домак эгелээрге-ле ыяап-ла аҥаа барып үзер. Сай даҗы ышкаш, уҗчугуп калган чугаа-дыр ийин.

«Бис аныяк чоруур шаавыста кыргавнар база ынчаар чугаалажыр турган»—деп, Экер Эрсович боданган.— «Бистиҥ даҥгаар-ла тураарга дээр, ыт-куш ээртир, шимээвдаштыг, аътка шавар дижир чораан. Шыпында бо шагның аныяктарыҥа домейлээрге, өг-бүледе чаа уруг төрүттүнгенин-биле демей, өөрүшчүт болгаш авторуҥ чалгынандырар. Шынары куду, эрениҥ чогаалдар парлаттыгаже-даа эртпес хээран биздиҥгир. Ынчалзажок М. Өлзей-оол, Ч. Куулар оларның черле шору дээп чыындылары каш чыл үжүктыр бистиҥ ном үндүрер черивистиҥ сейф иштинде шимчеш дивейн чыдып турары элдептиг.

Мынчап көөрде, аныяк авторлар-биле ажылды чорудары оларның өзүүдээниге дузаны чедирери бүгү Чогаалчылар эвилелиниҥ херээ. Ол дугайын чогаалчы бүрүзү кажан-даа утпас болза эки.

С. СҮРҮҢ-ООЛ,
Тыва АССР-ниҥ Чогаалчылар эвилелиниҥ баштаар черииҥ секретары.

Степан САРЫГ-ООЛ,
Тыва АССР-ниҥ улустуң чогаалчызы.

ШАҢНАТКАННАРГА

Тараа-быдаа хайыразы
хову, шөлдү,
Тарак-саржаг хайыразы
одар-белчиир —
Дарган, уран холдар-биле
тынгартынган —
Тарып, шимеп каастаттынган
таанда чараш!
Ындыг черге кажанда-даа:
чалыы хевээр
Ырлап, мактап, эргеленип
чурттаксаам кээр;
Чүгле күзел бодал эвес,
бөгүн ону
Чүмү-биле чурттап чор сен,
чыргап чор сен.
Чурттап азы чыргап деп
сөс... эки бодап:
Чугаалааргa белеи-даа бол
дылга ээлгир
Алыс хаиы утказында,
төөгүзүнде
Аиаа-ла хей эдип болбас
үнелиг сөс.
Ховуну ким угулзалаан
ажаап дыраан,
Холу хорлап, арны додуп,
дерин төп каан:
Бодалымның байлак нүүр,
чидиг дээжи
Бо-ла эки сөстеримни
оларга өргүүйн!
Чердеи үнген ай, бес чечээ
чедишкензиг,
Чеди-Хаандан үгер чедир
сылдыстарзыг —
Оранымның черде, дээрде
каазы ышкаш
Орден, медаль алганнарга
байыр тудайн!

АРТКА

Кадыр арттың сиртин тепкеш,
Хая көрүүп, бодап ор мен.
«Алдан-дургун» диртип чораан,
Аалдарым сагындырды.
Арттар кыры—ажыгларга
Алдан-Маадыр —эрестериҥ
Бажың кескеш, аскан ойну
Баарым ажып, бодап келдим.
Хосталга күзээн соруувусту
Хорун, торгал, шыдаваанныр.
Коргудургдан өжээн оду
Хоор чонга өөскүп үнгеи.
Октябрьдан мээң черим
Одунгаштың чолун тыпкан.
Алдан-Маадыр өбелериҥ
Арттар ашкаш сактып чоруул.
Николай КУУЛАР.

Келир өйну бодап ора...

Бөмбүрзеәге чаптып чурттаан
Бодуүн чонга ынаам кончуг.
Кежин, сөөгүп ылгавас мен,
Келир өйүн бодап кээр мен.
Улуг чуртум делгем, чаагай
Улустары төрел болгаш
Бодүүн чонда ылгал чок деп
Бөмбүрзекке чарлаксаам кээр.
Монгуш ДОРЖУ.

КОНЦЕРТ

Көк-Чыраа сес чыл школавының башкылар коллективи эрткен айның тоҥгузунде Улуг-Хем районнуң Ийи-Тал суурга совет Тываның 30 чыл оюнга тураскаатказан концертиг алдан чораан. Кежээкиниҥ 7 шакта клубуҥ залын улуг, биче чон доддур олурупкан. «Бистер утпас ужурлуг бис» деп литература-музыкалыг композиция-биле концерт эгелээн. Концерттиҥ программазында киргеи номер бүрүзү солун болгаш коруктулерниҥ кичээнгейин хаара тудуп турган.

«Партия, Ленин» деп киитиры-биле концертти тегдүрээн.

А. ДАГБАЛДАЙ.

СПОРТ ● СПОРТ ● СПОРТ ● СПОРТ

Ак-довуракчылар тиилээн

Тыва АССР-ниҥ XI кышкы спартакиадазының программазын ёзугаар мичилиг хоккейниҥ түҥнел оюнуна республиканың зона маргылдаалаарынга шылгараан командалар кирипкеи. Чемпион ат дээш Ак-Довуракты, Чоон-Хемчиктиҥ, Кызылдың политехникумунуң хоккеистери ойнаан.

Түҥнел маргылдаага Кызылдың пассажирлер автотранспорт будүрүлгезиниҥ «Торпедо» командазы база киржир турган. Олар спартакиаданың ажыдыышкыныҥ парадынга киришпээниҥден маргылдаага киржир эргеиин оргкомитеттиҥ болгаш судья коллегиязының шиитпирии ёзугаар казытказ.

Бир дугаар хүнде Ак-Довуракты «Тудугжу» командазы-биле найысылдың политехникумунуң сургуулдары ойнаан. Башкыры минуталарда кайы-даа талаҥың хоккеистери оваарымчалыг болуп, деҥге ойнап турганнар. Удаваада ак-довуракчылар удурланыкчызының хаалгазынче 3:2 санга тиилээш, бирги черни алган. Чоон-Хемчиктиҥ төлээлери ийиги, политехникумнуң сургуулдары үшкү черлерни эзлээн. Тиилекчи командаларга дипломнарны, вымпелдерни тывыскан. Бирги черни алган командаиың хоккеистериҥе макталга бижиктерни, хорек демдектерии, тураскаадыг белектерни берген.

Мячилиг хоккей маргылдаазынга шылгараан, мергежилдиг спортчуларга тускай шаҥналдарны тывыскан. Эң эки халдакчыга деп «Урожай» эки тура спорт пинтилелиниҥ шаҥналын Виктор Дворповка (Ак-Довурак), эң эки камгалакчыга дээш «Спартак» эки тура спорт пинтилелиниҥ шаҥналын Салчак Сарыг-ооға (Ак-Довурак), эң эки вратарьга деп «Тувинская правда» солуниуҥ шаҥналын—Сергей Бочкаревка (Чоон-Хемчик) тывыскан.

Д. ХЕРТЕК.

ЧУРУКТА: мячилиг хоккейге республика чемпиону Ак-Довуракты «Тудугжу» командазы.

Д. ОНДАРНЫҢ фотозу.

Телевидение

МАРТ 12-ДЕ

КЫЗЫЛДАН

18.00—«Тумаииыг ортулуктан хараачыгай». Телефильм. 18.25—Урутларга. «Частырыглар ортулуу». 18.50—«Хамаатыны камгаламының биличиглерии—кижи бүрүзүнге». Дамчыдылга. 19.30—Телемедээлер. 19.45—«Мээң эргиден бээр эки оцаүүм». Быска фильм. 19.55—Телемедээлер. 20.10—«Ак-дачаа». Телефильм. 20.50—«Весииика». Телефильм. 21.15—Кызыл хоорайның эмнелге ажылдакчыларының бот-тывыпгыр уран чүүл кружиктериниҥ концерти. 21.55—Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

22.00—Телемедээлер. 22.15—Концерт. 22.25—00.50—ССРЭ биле ЧССР-ниҥ чыындың командаларының хоккейге эш хууда ужуражылгазы. Чехословакиядан дамчыдылга.

Кино

МАРТ 12-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Кулдар» 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Баяи тажы» 9.30, 11.10, 15.15, 16.55, «Надежда» 12.50, 18.35, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Туттуруп алыры-биле дезиии» 15.00, 18.40, «Гайдуктар» 16.50, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Чалыы ыаамындан чагаа» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ЭНЕРГЕТИК» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫНГА: «Кати болгаи крокодил» 16.00, «Азаажыгаш» 18.00, 20.00 шактарда.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторнуң 24-63, редакторнуң ораалакчыларының 35-24, пропаганда киллизиниң 23-54, харылсалгалыг секретарьның 23-35, партийжи амыдырал киллизиниң 37-13, культура киллизиниң 23-54, коргу ажылагый киллизиниң 21-47, үлегүүр киллизиниң 22-64, чагаа киллизиниң 41-27, информация база совет тургузуг киллизиниң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн баргаида 32-75 телефонче долгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 16056. ЧАГЫГ № 642.

Тыва АССР-ниҥ Министрлер Чөвүлелиниҥ Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниҥ типографиязы, (Кызыл Шетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 1). ТС—00108

Бүгү чүрттарның пролетарийлери, каттыжынар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 60 (9435) | Среда, март 13, 1974 чыл | 1925 чылда үнелеттинген. | Өртээ 2 коп.

ЭШ Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ ГРУЗИН ССР-НИҢ УДУРТУКЧУЛАРЫ-БИЛЕ УЖУРАШКАНЫ

ЦИЦУНДА (Грузин ССР), март 11. (СЭТА). СЭКП ТК-ниң Чиргизи секретары эш Л. И. Брежнев эл хүн аңаа Грузияның Компартиязының ТК-ниң бирги секретары Э. А. Шеварнадзе, Грузия ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Г. С. Дзоценидзе, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Г. Д. Джавахишвили олар-биле ужурашкан.

Ужуражыышкынга эш Л. И. Брежнев-биле кады СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко база киришкен.

Республикада эртип турар партия конференциялары-ның дугайын, аңаа коммунистерниң СЭКП Төп Комитединиң боттандырып турары иштики болгаш даштыкы политиказын ырак-биле деткип турарын эш Э. А. Шеварнадзе кыйнаткан. Грузияның партия болгаш совет организациялары СЭКП ТК-ниң декабрь (1973 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин күүседириниң республиканың коммунистери, бүгү ажылчы чоннары мобилизастаарын бодунуң чүгүлээ соруглазы кылдыр санап турар деп эш Шеварнадзе чугаалаан. СЭКП ТК-ниң партияга, совет улуска Кыйгырыкка, Грузияның улус ажыл-агыйын улам ынай хөгжүдүрүнүң айтырыгларынче Төп Комитеттиң угландырып турар ынчаннаргинге харыы кылдыр Грузияның ажылчын ангызы, колхозчу тараачыннары, интеллигенциязы Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжында каара тутпунган болгаш беш чылдың тодаралыкчы тыныжын даалгаларын күүседиринге республиканың төлептиг үлүүн кижилер-биле боттарының бүгү күжениишкиннерин салып турар.

Улус ажыл-агый планнарын болгаш социалистиг күлөөлелерни күүседиринге Грузия ССР-ниң ажылчы чоннарының едип алган чедиишкиннерин эш Л. И. Брежнев демдеглээн. Республиканың мурнунда турар элчеглиг соруглаларга ол доктаавган болгаш үлетпүрге база кодээ ажыл-агыйга күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериниң ам-даа бай болуп турар курлавырларын ажыглаар талазы-биле улам ынай чүткүлдүг ажылдаарының эргежок чүгүлазын демдеглээн.

СОВЕТТЕРНИҢ ЧАРЫЖЫ

СЭКП-ниң XXIV съездиниң шиитпирлери, партияның болгаш чазактың Советтер дугайында соолгу чылдарда хүлээп алган доктаалдары «ССРЭ-де ажылчы чоннар депутаттарының Советтериниң депутаттарының эрге-күзээглелериниң дугайында» ССРЭ Хоойлузу Советтериниң болгаш депутаттарның ажыл-агый, культура тургузуушкунунга ролюн улам бедиткеп. Бистиң республиканың чер-чер Советтери партияның болгаш чазактың ол шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, социалистиг чарышка киржип, ажыл-чорудулганың арга-методун сайзырангайжыдып турар.

Чижекке Чоон-Хемчик районнуң Хаймаакан кодээ Советиниң (күүскомунуң даргазы Ө. А. Сат) көргүзүп болур. Бо кодээ Совет 1973 чылда республиканың кодээ, суур, хоорай (район чагыргазында) Советтериниң аразында социалистиг чарышка тиилээш, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш облпрофсовулелдиң шилчир Кызыл тугун болгаш 1000 рубльдиг шаңналны алган. Кодээ Советтиң, оон девискээриндеги Советтериниң XXII съездизи аттыг совхозтуң, ында партком-унуң бир демнит күжениишкиниинин түпелинде совхоз артхан чылын чедиишкиннит ажылдаан. Күрүнеге кодээ ажыл-агыйның бүгү продуктуларын садарынын планнарын күүскеп. 1972 чылга дегиизерге, мыйыстыг бодэ малдың, хойнуң, ошкунуң баш санын өзүлделиг. Эртхен ажыл-агый чылында 56 муң рубль орулгалыг болган. Бүгү хойжуларны чурттакы бажыннары-биле хандырган.

Бо хүннерде совхозта чыштаглаашкын хүр эртип, часкы тарылгага белеткелдер калбарган. Төрүүр хойнуң 67 хуузу оолдаан, чаш толу менди. Часкы тарылгага 11 муң центнер үрезинни белеткээн, техника септелгези инда доостур чыгаан. Совхоз бирги кварталда күрүнге эът садар планны бо хүннерде 66 хуу күүсеткен, а кодээ Совет чоңдан эът садар планын 80 хуу күүсеткен. Бо ажылдагга Советтиң депутаттары идепкейлиг киржип, агитвартКраларны дамчыштыр чон ортузунга политмассалыг ажылды күштелдирип турар. Кодээ Советтиң сессиязынга, күүскон хуралдарынга социал-культурага хөгжүлдезинниң айтырыгларын доктаамал чугаалажып келген. Чоннуң хуралдарын эрттирип, аңаа күүскомнуң отчёдун берип, планныг опаалдалар күүседилдиниң дугайында чугаалажып, чагагайжыдынга болгаш өске-даа айтырыгларны шиитпирлеп турар.

Тандының Межегей кодээ Соведи (күүскомунуң даргазы С. П. Тюленев) республиканың чер-чер Советтериниң социалистиг чарыжынга база эң түпелдерлиг болган. «Ажылчы чоннар депутаттарының кодээ болгаш суур Советтериниң дугайында» Тыва АССР-ниң Хоойлузун удуртулга болдурган кодээ Совет сессияларга күүскон хуралдарынга хөй талалыг айтырыгларны шиитпирлеп келген. Советтиң ажылынга депутаттарның, хөй-нимтиниң киржилгези идепкейлиг. Советтиң бүгү депутаттары эрткен чылын сонгукчулар мурнунга отчёдун берген. Кодээ Советтиң, оон күүскомунуң, доктаамал комиссияларының ажылын перспективтиг, чыл, квартал планнарынга үндезилээп чорудуп турар.

Бо кодээ Советтиң девискээринде СССР-ниң 50 чылы аттыг совхоз эрткен чылын гектардан-на 11,1 центнер тараа культураларын өстүрүп, күрүнеге тараа садарының планын ажыр күүсеткен. Дүжүт ажаалазын чедиишкиннинг чорутканы, күрүнеге планнан ажыр тараанны сатканы дээш совхоз РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң шилчир Кызыл тугу база акша-биле шаңнаткан. Совхозта малдың быжыг чем-сууру тургустунган, кыштаглаашкын хүр эртип турар.

Чоннуң чаагай чоруун бедидериниң Советтериниң идепкейлиг салдар чедирип турарының өске-даа хөй чижектерин чугаалап болур. Тожувун Тоора-Хем кодээ Соведи шиитпирлиг чылда чоннуң планныг опаалдалар болгаш социалистиг хүлээглелер күүседиринче мобилизастаар, чоннуң хандырылгазын ажыккер үдазы-биле шудургу ажылдаан. Ында кооператив садыының бараан саарылгазының, чоннуң амыдырал хандырылгазының, чурттарга бажыннарын ажыглалга киирериниң планнары күүсеттингеп.

Советтер ажылында чаа арга-методту ажыглаар, иштерекер талазы-биле Каа-Хем районнуң чер-чер Советтериниң ажылында солун түүлдер хөй. Совет бүрүүзүнде депутат бүлүкүн тургускан. Тодарадыкчы чылда Совет бүрүүзүнге депутат комнатазын ажылдар соруглазы салган. Район Соведи-ниң үшүүшкүнүүт сессиилерин, күүскон хүнүн, депутат хүнүн эрттирип турары чер-чер Советтериниң хөй талалыг чажыдын экижидеринге улуг ужур-дузалыг болган.

Ынчалза-даа республиканың Советтериниң социалистиг чарыжын организастаанында ам-даа шыңгыы четпестер бар. Ажылчы чоннар депутаттарының Бии-Хем, Бай-Тайга, Улуг-Хем болгаш өске-даа районнар Советтериниң күүскомнары кодээ, суур Советтериниң социалистиг чарышка идепкейлиг киржилгезин чедип албаан. Чарыштың негелдемелерин чер-чер Советтериниң күүскомнарының кайчаар күүседип турарынга хоктаамаал контрольду тургуспаан. Планнарны болгаш социалистиг хүлээглелерни күүседиринге Советтериниң салдары сула.

Ылангыя чоннуң садыг, транспорт болгаш амыдырал хандырылгазында, чаагайжыдынга болгаш өске-даа ажылдарда улуг четпестер бар. Бо дугайында чугаалар редакциянга кээп турар. Чижээ, Улуг-Хем районнуң бүгү девискээринде кодээ шилчилерни хандырар чүгле 5 автолавка бар. Ынчангаш ыракаак малчынналрның садыг хандырылгазы чогуур деннеледе тургустунмаан. «Улуг-Хем» совхозтуң Арыг-Бажы, Хайыракан, Ийи-Тал, Алдын-Шынаа, Көк-Чыраа магазиннеринде хлеб-биле хандырылгада четпестерни кодээ биижичи О. Тавааның аткаан. Чоннуң хандырылгазында ындыг четпестерни чайладыры чер-чер Советтериниң хүлээглези.

Партияга, совет улуска СЭКП ТК-ниң Кыйгырыы болгаш беш чылдың дөртку чылында Бүгү-эвилел социалистиг чарыжының дугайында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ниң доктаалынга холбаштыр кодээ ажыл-агыйның шилчилериниң ортузунга ажылды организастаары кодээ Советтериниң чугула соруглаларының бирээзи. Экономикаже, кодээ ажыл-агый бүдүрүлгезинче ханылаа киирери-биле чергелештир кодээге социал-культурага айтырыгларын шиитпирлээринни арга-методун улам сайзырангайжыдар херек. Ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунуң планнарын, социалистиг хүлээглелерни күүседир талазы-биле ажылдарны партия, профэвилел, комсомол организациялары-биле кады дээштиг удуртуру, Советтериниң социалистиг чарыжын улам идепкейжидери, организас-массалыг ажылдың мурнакчы арга-дуржулгазын иептередири чугула.

Республиканың ажылчы чоннары бо чылдың октябрь 11-де Совет Тыванын 30 чыл оюн демдеглээр Ол улуг байырладыы төлептиг үткүүр дээш ажылчы чоннарның күжениишкиннин беш чылдың тодарадыкчы чылының опаалдаларын чедиишкиннит күүседиринче мобилизастаары чер-черде партия, совет организарның, хөй-нимтиг организацияларының соруглазы.

ТЫВА ЧОГААЛЧЫЛАРНЫҢ СЪЕЗДИЗИ

Дүүн Кызылга бистиң республиканың чогаалчыларының V съездизи болуп эрткен. Отчёттуг үениң шиитпирде Тыва АССР-ниң Чогаалчылар эвилелиниң ажылының дугайында илеткелди баштаар Чергиин даргазы О. Сувакпит кылган. Проза чогаалының дугайында критик А. Кадзан, поэзияга хамаарыштыр Ю. Кюнзегеш олар эдериичи илеткелдерни кылгылаан. Ревизия комиссиязының ажылының дугайында илеткелди Л. Чадамба кылган. Съездиге М. Хадаханэ, С. Пюрбю, А. Даржаа, С. Козлова болгаш өскелер-даа санал бергеннер.

Съездиниң ажылынга СЭКП обкомунуң секретары Д. К. Ооржак, РСФСР-ниң Чогаалчылар эвилелиниң баштаар чергиин секретары В. П. Тельпугов олар киришкен.

ЧАСКА БЕЛЕТКЕЛ

ЧОДУРААНЫҢ МАСТЕРСКАЯЗЫНДА

«Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң Чодураа салбырында ажыл-иш бо хүннерде улам хайныккан. Таарымчалыг белеткээн мастерскаяда зарилдер кылыр, демир чоңдуудар станоктар, түүмек септелге кылыр чедирер доктаамал ажылдап турар.

Күш-ажылды график ёзугаар организастаан. Амгы үеде ДТ-75 маркалыг 7 трактордуң септел дооскан, ол ышкаш 7 трактор андазының. 12 сеялка, 60 плугтуң белеп болган.

Салбыр эрткен чылын чазагай дүжүттүү өстүрүп алган, а бо чылын оон-даа бедик көргүзүүлүг болдурунга механизаторлар бүзүрелдиг. Чайгы, күскү чер андырылгазын чедиишкиннинг организастаан. Шөлдерже чемиштиилге чедирер звено ажылдап турар.

К. ЯНМАА.

ЧАРЫШ СОРУК КИИРГЕН

Беш чылдың тодарадыкчы чылында ажыл-иш, ылангыя часкы тарылгага белеткел чер болганда организастыг калбарган. Жданов аттыг совхозилчирбелиг 15 трактордан 11, дүгүйлүг 12 трактордан 4, трактордуң 12 андазының, 8 сеялканы септеп дооскан.

Тракторларның, бодээ ажыл-агый машиналарының база көжүг херекселдериниң септелгезин кажан дооскарын түс бүрү графикте айыткан. Оон эки шынарлыг күүселдези дээш чарыш киижи бүрүзүн улам соруг киирген.

Д. ШУЛУУ.

ИЙИ-ТАЛДЫҢ МЕХАНИЗАТОРЛАРЫ

«Улуг-Хая» совхозтуң Ийи-Тал салбырының коллективи часкы хөвү ажылынга белеткелин хынамчалыг чорууп турар. Боттарынга хамаарышкан техниканың септелгелерин бүрүн дооскан. ылангыя 4 трактор андазының. 4 сеялка, көжүлээның өске-даа машиналары белеп. Бо ажылхеректи башкарып организастаарынга механик эш Л. Ламаа-Техника-даа, хөвү турлаанда септээр ажыл график ёзугаар чорун түрүп. Бүгү белеткелин март айда бүрүн дооскар соруулга салынган.

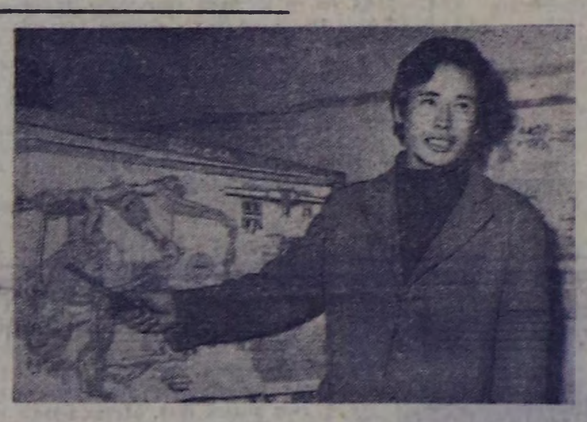
Т. ОЧУР-ООЛ.

Тандың районда С. К. Тока аттыг совхозтуң төп септелге мастерскаяларында часкы хөвү ажылдарынга белеткелдер болгаш септелге ажылдары шалын чорун турар. Тракторлар болгаш көжүг машиналарының септелгези доостурунга чоокшулаан. Оон-биле кады механизаторларның өөредилгези организастыг чорун турар. Билиг бедиктериниң курстарында 60 кижи өөренип турар. База 31 аныяк оолдар, кыстар механизаторлар болурунуң школазын дооскар четкен.

ЧУРУКТАРДА: өөредилгениң тергиинневри Владимир Көгел, Людмила Сандакпан, Василий Вершинин олар практиктиг кичээл үезинде. Владимир Дамчат көжүг механизминиң тургузуун харыылап тур.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотолары.

ҮРЕЗИН АРЫГЛАКЧЫЛАРЫНЫҢ ЗВЕНОЗУ

Чаагай дүжүттүү магадылалы—эки шынарыг үрезин. «Сүт-Хөл» совхозтуң Киров салбырының тараажылары ону эки билир. Ынчангаш олар үрезин арыглаашкынын шагда-ла организастыг эгелээн. Бо чүгүлэ ажылды салбыр агроному Монгуш Доржу боду удуртуп, арыглаан үрезинниң шынарын доктаамал хынап турар. Салбырның төп шапында тараа арыглаар «ОВ-10» деп машиналарны тургускан. Ол машиналарга үрезин тараанын 6 кижилиг звено арыглап турар.

Часкы тарылгага 240 тонна кызыл-тас, 110 тонна чингетараа, 120 тонна арбай үрезинни арыглап белеткээр ужурлуг. Ажылды организастыг, шалыкшын чоруткаңының түпелинде, херек үрезин бүрүн арыглаттынган. Үрезин арыглаашкынынга М. Дүктүг, М. Сыгы олар шудургу ажылдап, хүнде үлүг-нормазын 120 хуу чедир ажыр күүсеткен келгеннер.

Үрезин арыглакчыларының звенозу ам үрезин тараанын хоранаарынче киртен. Олардың чамдыктары ногаа төлүнге өдөн төгерин чорууда берген.

О. БОРАШ.

А. Н. Косыгинниң Якутск болгаш Магаданда чоруп турары

ЯКУТСК, март 11 (СЭТА). СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин март 10-да Якутскиде чеде берген.

Аэропортка А. Н. Косыгинни СЭКП Якут обкомунуң бирги секретары Г. И. Чиряев, Якут АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы А. Я. Овчинникова, Якут АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы И. И. Петров, СЭКП обкомунуң бюро кежигүннери, Забайкальеның шериг округунуң шериглериниң командлакчызы, армия генералы П. А. Белик, хоорайның ажылчы чоннарының төлөзедекчилери уткуп алган.

А. Н. Косыгин-биле кады ССРЭ-ниң министрлери Н. В. Голдин, П. Ф. Ломако, П. С. Непорожний, ССРЭ-ниң Күрплан даргазының оралакчызы М. А. Перцев, ССРЭ-ниң Күртүдүт даргазының бирги оралакчызы М. Г. Ченгемиров олар Якутскиге чеде бергеп.

А. Н. Косыгин ол-ла хүн республиканың удуртукчулары-биле беседа кылган.

Март 11-ниң хүнүнде А. Н. Косыгин болгаш ону үдеп чоруур кижилер Якутскиден Магаданче чоруткан.

А. Н. Косыгин болгаш ону үдеп чоруур кижилер оя-ла хүн Магаданда чеде бергеп.

Аэропортка А. Н. Косыгинни партияның Магадан обкомунуң бирги секретары С. А. Шайдуров, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүнү, Чукотка округ күүскомунуң даргазы Л. Г. Тынель, Магадан облкүүскомнуң даргазы И. П. Чистяков, партияның Чукотка округ комитединиң бирги секретары Г. Н. Киселев, хоорайның болгаш областың партия, совет, ажыл-агый болгаш хөй-нимтиг организацияларының удуртукчулары үткүп алган.

А. Н. Косыгин болгаш ону үдеп чоруур эштер Карамкенниң даг байлаа арыглаар комбинадының түлүүн көрген.

Областың геология болгаш даг үлетүүрүнүң кол специалистери-биле ужуражыышкын болган. Беседа үезинде СЭКП ТК-ниң декабрь (1973 ч.) Пленумунуң будүүрүлгени ажыктыг ажыттаар талазы-биле салган соруглаларының айтырыгларынга А. Н. Косыгин доктаагаан.

(СЭТА).

Апрель 20—Коммунистиг субботник хүнү

БЕЛЕТКЕЛ ЭГЕЛЭЭН

Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнеңиң үндезилекчизи В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүүге аддар болдурган Коммунистиг субботникти апрель 20-де эрттирер дугайында Москваның мурнакчы будүүргелериниң патриотчу эгелээшкинниң Ак-Довуракты ажыл-ишчилери бир ап-сеткиллиг деткип, аңаа белеткел ажылдарын эгелээн.

Хоорайның Коммунистиг субботник эрттирер штавын тургускан. Ону Ак-Довурак хоорекүүскомунуң даргазы З. Ф. Манчина удуртуп турар. Аныяк хоорайның будүүргэ-ге коллективтери субботник хүнүндө чүүл кылырын тодарадып, белеткелди чоруда берген.

№ 208 орук ажыглаа участогунуң ажыл-ишчилери апрель 20-де бир демнит, будүүрүкчүүт ажылдан хүнээш, ажылдаан акшазынан 300 рубльди беш чылдың фондузунга киирерин шиитпиразон. Шак ындыг тодарай соруглаларны өске-даа будүүргелер алгылаан.

Д. ОДАН-ООЛ,
«Тыва дан-дүгү тудуг» эргелелиниң партконнуң инструктору.

Магадылаттынган дүжүттерниң курлавырлары

СУГГАТТЫГ БОЛГАШ КҮРГАТКАН ЧЕРЛЕРНИҢ АЖЫКТЫГ ЧОРУУН УЛГАТТЫРАР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ КӨДЭЭ БОЛГАШ СУГ АЖЫЛ-АГЫЙЫНЫҢ АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫНЫҢ БҮГҮ-РОССИЯ ЧӨВҮЛЕЛ ХУРАЛЫ

Россия Федерациязында суггаттыг болгаш күргаткан черлерниң ажыглалының ажыктыг чорууп СЭКП ТК-ниң декабрь (1973 ч.) Пленумунуң шиитпирлериниге дүүштүүр бедидериниң айтырыгларын март он бирде Москвада ажыттынган республика чөвүлел хуралында чугаалажып көрүп турар. Совет кодээ болгаш суг ажыл-агый организацияларының ажылдакчылары, колхозтарның, совхозтарның мурнакчылары, ажыл-агыйларның удуртукчулары, специалистери, эртем база төлевидел хуралдың киржикчилеринге. Россия Федерациязының кодээ ажыл-агыйының бүгү ишчилериниң байыр чедирген чылыг сөстерни болгаш мелиорация ажылын хөгжүдүп, гектар чер бүрүүзүнүң ажыктыын улгаттырарынга моон-даа соңгаар чедиишкинерлиг боон, а ол ышкаш огбуле бүрүүзүнүң кадык-чаагай, аас-кежиктиг болурун күзээнин дамчыдарын дилээп чүве деп, М. С. Соломенцев дыынаткан.

Суггаттыг болгаш күргаткан черлерни ажыглаарының ажыктыг чорууп улгаттырарының байдалының база арганарының дугайында РСФСР-ниң кодээ ажыл-агый министри Л. Я. Флоренгьев илеткел кылган. Россия Федерациязының кодээ ажыл-ишчилери бо чылын продукция бүдүрелиниң болгаш күрүнеге садарының планнарын түгүе доодур эвес, харын-даа ажыр күүседир ужурлуг деп ол чугаалаан.

Партия Төп Комитеди мелиорация айтырыын улуг ужур-дузалыг деп коогун турар. Акшаландырыышкынын ажыктыын улгаттырарының болгаш будүүрүлге күүлерни ажыглалга киирериниң хуусаларын кызырар дугайында СЭКП ТК-ның декабрь (1973 ч.) Пленумунуң айтыышкынарын күүседир талазы-биле ССРЭ-ниң мелиорация болгаш суг ажыл-агыйының ажылының дугайында айтырыгны СЭКП ТК эрткен чылдың августа чугаалажып көрген. Ынчан мелиорация тудуушкунун улам хогжүдүринниң оруктарын айыткан.

СЭКП ТК-ниң Чиргизи секретары эш Л. И. Брежнев чөвүлел хуралдың киржикчилеринге, Россия Федерациязының кодээ ажыл-агыйының бүгү ишчилериниң байыр чедирген чылыг сөстерни болгаш мелиорация ажылын хөгжүдүп, гектар чер бүрүүзүнүң ажыктыын улгаттырарынга моон-даа соңгаар чедиишкинерлиг боон, а ол ышкаш огбуле бүрүүзүнүң кадык-чаагай, аас-кежиктиг болурун күзээнин дамчыдарын дилээп чүве деп, М. С. Соломенцев дыынаткан.

Суггаттыг болгаш күргаткан черлерни ажыглаарының ажыктыг чорууп улгаттырарының байдалының база арганарының дугайында РСФСР-ниң кодээ ажыл-агый министри Л. Я. Флоренгьев илеткел кылган. Россия Федерациязының кодээ ажыл-ишчилери бо чылын продукция бүдүрелиниң болгаш күрүнеге садарының планнарын түгүе доодур эвес, харын-даа ажыр күүседир ужурлуг деп ол чугаалаан.

1966 чылдың эгезинде эш Л. И. Брежневтиң инициативазын ёзугаар шөлдерни экижидеринниң талазы-биле ажылдап кылган калбак программа амыдыралда чайгылыш чокка боттанып турар. Чүгле РСФСР-де бээнге амгы үеде мелиорастап-экижиткен 5,5 миллион гектар черни ажыглап турар. Ол черлерден алыр продукциянын хемчээли бир-дөөлүүн эки ажылдаанын демдеглээри өөрүнчүг.

Техника септелгезинге С. Сентябрь, Х. Болат-оол, Д. Кызыл-оол база өске-даа эштерниң бот-ижепкейлиг ажылдаанын демдеглээри чөптүг. Ажылдың бүзүнүгүдүү, продукцияның эки шынары дээш оларның кижи бүрүзү сонуургалдыг.

С. ОПУК-ООЛ.

КАРА-ЧЫРАА ТУРЛААНДА

Бандыг-даа ажылдың чедиишкиннинг болурун хынамчалыг белеткелден болгаш организастыг үлүүтүлгазын чүгүлэ хамаарыктыр. «УТКА 25 чылы» совхозтуң Иштии-Хем салбырының механизаторлары 15 сеялканы, трактордуң 14 андазының, 3 лушильникти, 160 плугтуң септел дооскан. Ол ышкаш «ДТ-75» сес. «Беларусь» алды трактор ам белеп.

Кара-Чыраа хөвү турлаанда септелгеге херектиг манза, өске-даа материалларны бүрүн чедирген. аңаа ажылдаар звенону четчелеп тургускан.

Ындыг районда С. К. Тока аттыг совхозтуң төп септелге мастерскаяларында часкы хөвү ажылдарынга белеткелдер болгаш септелге ажылдары шалын чорун турар. Тракторлар болгаш көжүг машиналарының септелгези доостурунга чоокшулаан. Оон-биле кады механизаторларның өөредилгези организастыг чорун турар. Билиг бедиктериниң курстарында 60 кижи өөренип турар. База 31 аныяк оолдар, кыстар механизаторлар болурунуң школазын дооскар четкен.

ЧУРУКТАРДА: өөредилгениң тергиинневри Владимир Көгел, Людмила Сандакпан, Василий Вершинин олар практиктиг кичээл үезинде. Владимир Дамчат көжүг механизминиң тургузуун харыылап тур.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотолары.

ҮРЕЗИН АРЫГЛАКЧЫЛАРЫНЫҢ ЗВЕНОЗУ

Чаагай дүжүттүү магадылалы—эки шынарыг үрезин. «Сүт-Хөл» совхозтуң Киров салбырының тараажылары ону эки билир. Ынчангаш олар үрезин арыглаашкынын шагда-ла организастыг эгелээн. Бо чүгүлэ ажылды салбыр агроному Монгуш Доржу боду удуртуп, арыглаан үрезинниң шынарын доктаамал хынап турар. Салбырның төп шапында тараа арыглаар «ОВ-10» деп машиналарны тургускан. Ол машиналарга үрезин тараанын 6 кижилиг звено арыглап турар.

Часкы тарылгага 240 тонна кызыл-тас, 110 тонна чингетараа, 120 тонна арбай үрезинни арыглап белеткээр ужурлуг. Ажылды организастыг, шалыкшын чоруткаңының түпелинде, херек үрезин бүрүн арыглаттынган. Үрезин арыглаашкынынга М. Дүктүг, М. Сыгы олар шудургу ажылдап, хүнде үлүг-нормазын 120 хуу чедир ажыр күүсеткен келгеннер.

Үрезин арыглакчыларының звенозу ам үрезин тараанын хоранаарынче киртен. Олардың чамдыктары ногаа төлүнге өдөн төгерин чорууда берген.

О. БОРАШ.

ТЫВА ЧОГААЛЧЫЛАРНЫҢ СЪЕЗДИЗИ

Дүүн Кызылга бистиң республиканың чогаалчыларының V съездизи болуп эрткен. Отчёттуг үениң шиитпирде Тыва АССР-ниң Чогаалчылар эвилелиниң ажылының дугайында илеткелди баштаар Чергиин даргазы О. Сувакпит кылган. Проза чогаалының дугайында критик А. Кадзан, поэзияга хамаарыштыр Ю. Кюнзегеш олар эдериичи илеткелдерни кылгылаан. Ревизия комиссиязының ажылының дугайында илеткелди Л. Чадамба кылган. Съездиге М. Хадаханэ, С. Пюрбю, А. Даржаа, С. Козлова болгаш өскелер-даа санал бергеннер.

Съездиниң ажылынга СЭКП обкомунуң секретары Д. К. Ооржак, РСФСР-ниң Чогаалчылар эвилелиниң баштаар чергиин секретары В. П. Тельпугов олар киришкен.

(Төнчүзү 3-кү армында).

ХӨЙ-НИИТИ — ЧӨЛЕНГИИЖИВИС

Корум-чурумну, ажылчы чоннарның эргелерин камгалаар талазы-биле хоойлуларны шыңгыы сагыр дээш демисел Советтериң хөй талалыг ажылынга база бир кол черни залеп турар. Бо нарын болгаш харысалгалыг ажылды Ак-Довурак хоорай Советиниң хөй-ниитиниң күжүнге даянгаш чорудуп келген.

Маңаа эки туранып улусчу дружиналары онзагай ролду ойнап, партия, совет органнары, комсомол, профэвилел организацияларының-биле сыры харылзаалыг ажылдап турар. Оларның ажылы кеминг херек үүлгедир чоруктарны болдурбас дээш баш удур тайылбырны чорударынче, ниитилелге удур кандыг-даа үүлгедиглерге бөтеш чок байлалды тургузарынче угланган. Бистиң хоорайда эки туранып 31 улусчу дружинаны болгаш комсомолчуланыктарның оперативтиг отряды бар. Ында үш чүс ажыг кижи хаара туттунган. Оларның ажылын улусчу дружиналарның хоорай штабы удуртуп турар. Транспорт цехинде, рудникте, даг-дүгү арыгларар фабрикада, энергопехте, чурттазага-коммунал ажыл-агый эргелинде, «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ажылчын хандырылга килдиминде, эмнелгеде болгаш өске-даа колдективтерде дружинниктер организастыг дежурныйлап, хөй-ниитиниң корум-чурумун камгалаарынга идепкейлиин көргүскеннер.

Дружинниктер боттарының коллективтеринге мурнунга отвёдун берип, чонның санал-сүмелерин үргүлчү өөренип көрүп турар. Оларның ажылының дугайын хоорай Советиниң күүскомунга болгаш партия хуралдарынга чаңгыс эвес удаа чугаалашкан. Хөй-ниитиниң корум-чурумунуң камгалакчылары боттарының ажылын социалистиг хоойлуну-шыңгыы сагырынга үндезилеп чорудуп турар.

Милиция органнарынга дружинниктер улуг дузаны чедирип турар. Чижээ, энергоцехте улусчу дружина болуу дежурныйлаашкын үезинде районнуң харылаза контораның тудуунуң объектизинде өртүү эскерип каапнар. Оны дружинниктериң дузаазы-биле дүрген өжүрген. Эрткен чыдын август айда тудугжулар суурунга элээди оолдар ийи удаа сош-содаа кылып турганын арыглаа фабриказында дружинниктер сокладып, оларны штабка экелгеш, шыңгыы чугаалашкан. Оон соонда бажыңнарынга чедиргеш, ада-иелеринге дыңнаткан.

Хоорайга хөй-ниитиниң корум-чурумунуң камгалалының талазы-биле рейдилерни айда ийи удаа ёртүрүп турар. Анаа хөрээженнер чөвүлелинин, бажың болгаш кудумчу комитеттериниң кежигүннерин, комсомолчуларны, депутаттарны, активчилерни калбаа-биле кириштирер. Бо чылдың январь айның сөөлгү хүнеринде чоруткан рейдиге дружинниктерден ангыда 40 кижи кирипшкен. Олар беш болукке үстүп алган. Ынчан штабка партком секретары В. А. Бакулин, назы четпээннер хөрээниң талазы-биле комиссия даргазы В. И. Селиванова, «Тыва даг-дүгү» комбинаттың рудком даргазы Х. Ч. Сарыглар болгаш улусчу дружина штабының дежурныйы артканнар. Бирги болукке комбинаттың болгаш тудугжуларның ниити чуртталга черлеринде аныяктарның хостут үени канчаар ёртүрүп турарын, ийиги болукке Майская кудумчуузунда чамдык бажыңнарның паспорт чурумун хынаарын дааскан. Үшкү болук Культура ордузу, «Хемчик» кафе ышкаш хөй-ниитиниң черлеринде байдалды хайгаарап. Дөрткү болук хөрээженнер чөвүлелинин даргазы Т. П. Шляковның баштаңгазы-биле хоорай Советинге киргеп билдиришкиннер ёзугаар чамдык бажыңнарны кезээннер.

Ылангыя бо рейд үезинде хамаатыларның билдиришкиннерин ёзугаар ажылдаан болук барган бажыңнарынга беседалар кылып, ажылдавайн турар хөрээженнерни, кымның уругларын уруглар садтарынга тургузаары негеттиниң турарын болгаш бажынга сош-содаа үндүрген ийи-чангыс кижилерни тодаратканнар. Оон түнелиндө чогуур хемчегларни ап, хөрээженнерни ажылга киририн, урутларын яслиге, урутлар садынга тургузарынга дузаалаан. Бажынга сош-содаа кылганнарны шыңгыы сагыш-дырган. Дружинниктериниң инициативалыг, тывыгтыр, дидим чоруунуң өске-даа чижектерин чугаалап болур.

Штабка хоорай штабының кежигүннери дежурныйлаар. Олар дружинниктериң медээзин ап, херек апарганда дүрген хемчегларни ап чорудуп, хөй-ниитиниң корум-чурумун үрээннер-биле беседалажыр. Дежурныйлаан штаб кежигүнүнүң медээзин ёзугаар савал-оналды, хамаатыларның чамдык билдиришкиннерин, хомудалдарын хоорай Советиниң күүскомунга база киирер. Чижээ, дружинниктериң саналын ёзугаар тудугжулар суурунда электрочеткизин бүрүнүбиле солаан. Оон ыцай Культура бажыңының чанында болгаш клуб ажынын чанында чарладдарга чырыкты тургускан.

Дружинниктериң, оларның штабының ажылының дугайын «Даг-дүгү дээш» солунга чырыдып, тус черниң радиозунга бо-ла дамчыдар. Эрткен чылдың ноябрьда хоорайның дружинниктерин слёдун эрттирген. Оларның дыка хөйүн эки ажылы дээш хүндүлеп бижиктер, өртектиг белектер-биле шаннаан. Оларның иштинде инженердер эштер Костромин, Братухин, участок мастери Н. Бачурин, диспетчер Т. Сасин, дамчылар А. Күжүтет, Л. Сыдаа олар болгаш өскелер-даа бар.

Комсомолдун оперативтиг отряды аныяктарның ниити чуртталга черлеринге, 41 дугаар профессионал-техниктиг училищеге рейдилерни удаадаза чорудуп, оларның хостут шактарны кавчаар ажылдалап турарын сонуургап турар. Ол ышкаш күравтонспекцияга дузалаар тускай дружинниктериниң ажылы база багай эвес. Олар автотранспорт шимчээшкинниниң дүрүмүн сагып турарын контрольдаарынга милицияга идепкейлиг дузалажып келгеннер. Эрткен чылын кудумчу шимчээшкинниниң дүрүмүн үрээн чүс ажыг кижини олар тутканнар.

Улусчу дружиналарның ажылында четпестерден чогуур түнелди үндүрүп турар бис. Ылангыя чамдык коллективтериниң удуртукчулары бо харысалгалыг ажылды ала-чайгаарлашкывче киирген. Дружина кежигүннерин транспорт-биле хандырбас, оларның холга баглаар ылгавыр демдектери, шынылгалары, хөрек демдектери чок. Амга чедир чамдык коллективтерде дружинниктерниң данзызын тодаратпаан, дружина болүүн тургуспаан. Дружинниктерниң ажылынга хооржүүскомнуң талазындан контроль өм-даа чогуур деңнелге четпес. Бо бүгү четпестерни чайладып, хөй-ниитиниң корум-чурумунуң камгалалынче доктаамал киченгей салып, дузаалаары коллектив бүрүзүнүң удуртукчуларындан база улуу-биле хамаарыжыр апаар.

З. МАНЧИНА,
Ак-Довурак хоорай Советиниң күүскомунуң даргазы.

АЖЫЛ ШУУДААН

Аныяк коммунист Кан-оол Салчакович Дотпаанның эки организакчы, онаашкан ажылынга бедик харысалгалыг чоруун өөренип көргеш, Бии-Хемде «Саян» совхозтуң дирекциязы, партия комитеди оны ол ажыл-агыйның шээр мал ажылдыг салбыры Сесерлигнин эргелеечилеп чоруткан.

Эш К. С. Дотпаа хойжуларның күжүн таарыштыр тургузуп, оларның санал-оналдарын, негелде хомудалдарын өөренип көрүп тургаш, кыштаглаашкынга белеткеди организастыг чорудуп турар. Малдың чем-сууру четчир. Бо чылдың чазы соок, хат-дүвүлүг, шаттың. ой-чыктерин, оруктарының дүй хөртүктен турза-даа, мал чемнериниң немелде сөөртүлгезин болгаш үүктел чок суг хандырылгазын эки организастаан Малчыннарның амыдырал хандырылгазынче улуг кичээнгейни салган.

Амгы үеде ол салбырда 15 муң ажыг баш шээр малды кыштадып турар. Амдымызында хой массалыны-биле 6 моданда оолдап эгелээн. Ында малдың чаш төлү артыкшылыг алдынып, менди-чаагай доругун турар. Чижээ: Аныяк хойжу Юрий Тактал төрээн 304 хоюндан 315, Салчак Билчей 306 хойдан 310, Чыдыгбай Салчак 300 хойдан 308, Мвады Сандакпан 275-тен 280 хураганны менди алгаш, семис-чаагай доруктуруп турарлар.

Сесерлигниң ийи хойжу бригадаларының коллективтери уткуштур планны хүлээп алгаш, бо чылын төрүүр чүс хойга онааштыр бригада бүрүзү ортумаа-биле 90 хураганны, хой бүрүзүнден 3 кг дүктү алырын хүлээнген.

ЧУРУКТА: К. С. Дотпаа.

Алексей МОНГУШТУҢ фотозу болгаш сөзү.

Эш хуузунуң судунга

Сөөлгү үеде «Совет Тыва» совхозта хөй-ниити черниге корум-чурум үрей бюор, арагалаар чоруктар элээн шеглеттинген. Бо дээрге ында эш хуузунуң судунуң болгаш улусчу дружинаның дээштиг ажылының салдары.

Совхозта эш хуузунуң судунуң ажылы идепкейжип, чоокку үеде оон хуралын 3 удаа ёртүрген. Хөй-ниитиниң корум-чурумун, күш-ажылдың сагылга-чурумун үреп, ажыл шагы үскен элээн каш кижиниң херээн ажаа шыңгыы сайгарган.

Чижээ, В. Хажыкының эвирти арагалап алгаш, машина башкарып дүрзөктавганының, А. Шарайбав, К. Санчат оларның арагалап алган кудумчуга, хөй-ниити черлеринге шуутап, улуска амыр-дыш бербейн, шаптыктап турганының дугайында материалдар эш хуузунуң судунга киргеп. Ынчангаш оларны эш хуузунуң судунга шыңгыы чугаалажып, томаарткан. В. Хажыкыны он рубльге торгааш, оон дугайын автоинспекцияже шалчыткан. А автоинспекция чери оон автомашина чоладачылаар эргезин ийи чыл казаан.

Эш хуузунуң суду корум-чурум үреп, арага-дарыже сундуккан өске-даа эштерге дээштиг салдарны чедирген. Чижээ, моон мурнунда үргүлчү арагалап, чурум үреп турган хамааты С. Бичекей эш хуузунуң судунга хемчег алдыртан соонда ындыг ажылын чидиргеп, багай эвес ажылдап турар. Ол ышкаш К. Седип-оол, С. Эрес-оол, Д. Лопаа олар четпес ажылын чидирип алганнар. Эш-өөрүүнүң ажыктыг арга-сүмезин кижиге ол хире үнелиг.

С. ДОНГАК.

Меңээ шылгалда болду

Чажыргаш чоор. Арагаже сундутар, оон-биле бо-ла доңнажы бээр чордум. Арагалаашкынның уржуундан ажылдаар черни солуур, хемчег алдыртыр таварымчалар-даа турган.

Садыгжылап, бухгалтерлеп, башкылап-даа турдум. Кижининг ажыл-амыдыралын арага дыка-ла дедир тыртар, өөдедетпес чорду. Моон соңгаар черле канчалызымза экил? Мындыг айтырыг мээң мурнумга тургустунган. Арагалавас-ла болза таптыг ажылдап болур, тускай мергежилдерим бар-дыр деп бодангылаар турдум.

Ынчангаш арагаже хандыкшыырын соксаткаш, таптыг ажылдап, чурттаар деп бодай берген мен. Эрткен күзүн чүве. Эмчиге-даа эмнетпейн, ажыг суксунну үш ай иштинде амзавадым. Ынчалза-даа чамдык эш-өөр, өг-бүле ишти олче тыртылар боорга кижиге талаар чорду. Черле ынчаш бодап-даа көөрге эмнеткен чамдык кижилерниң өг-бүлелериниң ишти арагалап туруп бээрин шын эвес деп бодаар мен. Бир эвес кайызы-даа арагалаар бир өг-бүле кижилер шуут ишпес дизе ийилээн эмнедирип таарымчалыг. Чижекке бодумнуң өг-бүлемни чугаалаайн.

Арагадан эмнедириниң бижинн кылдыртып алгаш, оом ээзи-биле ийилээн чоокта чаа эмнедин алдывыс. Бо эмнээшкин биске ажыктыг болгаш дээштиг болган. Моон соңгаар араганы ишпес деп дутурушканывыс ёзугаар ону амыдыралга бадыткаары арткан.

Т. САРЫГЛАР.
Барыын-Хемчик район.

С Е М И Н А Р

«Мөген-Бүрен» колхозтуң төвү—Кызыл-Хая суурга пропагандистернин семинары болуп эрткен. Анаа Тыва АССР-нин план комиссиязының даргазының оралакчызы Д. Тиннмей «Чаа экономиктиг реформа болгаш Тыва АССР-нин тоску беш чылда соруглалары», республиканың бодаа ажыл-агый министри Д. Ф. Лаасол «Тыванын кодаа ажыл-агый болгаш оон перспективалары» деп темаларга лекцияларны номчутулаан.

Х. КУСКУН-ООЛ.

Час чоокшулаан,

байдал

кандыгыл?

СЕПТЕЛГЕ ООЖУМ

Чөөн-Хемчик районда СЭКП-ниң XXII съездиниң эртыт совхозтуң Хөндергей салбырында часкы хову ажылдарынга техниканы белеткээри оожум чоруп турар. Септээр ужурлут 6 «ДТ-75» тракторлуң ийиги ам-даа септеттинмээн. Ол ышкаш кожуут машиналарын септээри доозулбаан. Нешкеже теве херек чок дижирп ышкаш, эрткен күзүн ажаан алышкын доозулган соонда, илиирлерин база өске-даа керекседелерин мастерскаяже акелбейн, хову турлавында каашкан.

М. ДОЧУУ,
механизатор.

УРЕЗИННЕР ЧЕДИШПЕС

«Торгалыг» совхоз тоску беш чыдыңы бо тодарадыкчы чылында мал чеми культураларны 1500 гектар черге тарырыр планныг. Ынчангаш ажыл-агыйга 90 центнер кукуруза үрезинни, 2275 центнер чаңгыс чыдыг сиген үрезинни херек болуп турар. Амгы байдал-биле алырга, совхозта чүгле 55 центнер кукуруза үрезинни, 1147 центнер чаңгыс чыдыг сиген үрезинни бар. Арткан үрезинни өске черлерден тыптынар ужурлут. Ындыг турбуже совхозтуң дирекциязы үрезин тыптынарының хемчегларын албайн турар.

Оон ыцай, тарылга шөлүүге 450 тонна өдекти болгаш 290 тонна минералдыг чемнишчидилгени төгер. А херек кырында 190 тонна өдек токтуттуген, ынчаарга минералдыг чемнишчидилге дугайында айтырыг шуут тургустунмайн турар.

Совхозта техника септелгезинин байдалы база-ла дүвүренчиг. 13 тракторнуң 8-зи, 9 авдазынның 5-жи, 10 сеялканың үжү, 70 илиирниң 60-ны белен болган. Септелге талазы-биле кылыр ажылдар амдаа улуг. Ынчалзажок бо үстүнде ажылдарны дүргедедиринин хемчегларын совхозтуң кол агроному Чактар Нүрзетсол, мол инженери Тумат Сундуп оларның албайн турары элдептиг.

Д. ДАМБАА.
Өвүр район.

Соңгу чүк огородтарында

Таймырга март айда дүвүлүг хат-шуурган, чыккылама соок дендей бээр. Ынчалза-даа көдээ ажыл-агый ишчилери кыдын-түлүк ажылдап эгелээр: ногаа культураларының үрезиннерин олуртуп турарлар.

Поляр ыңдының Енисейинин эң улуг «огороду» «Норильский» совхозтуң огороду эң улуг—ийи гектар ажып турар. Оон шил дээвиирлеринин адаанда ногаан соганы, салатты, свёкланы, редисти, шампуньонну бүдүп чыл дургузунда өстүрүп турар. Совхозтуң ажылчыннары айда-ла Норильскиниң металлургтарынга, шахтёрларынга 40 тонна витаминниг продукцияны чорудуп берип турар. Огородка ажыл полярлыг каранғы дүне безин соксавас.

(СЭТА-ның корр).

Бора-тоолайның ажыы улуг

РСФСР-ниң көдээ ажыл-агыйындан СЭТА-ның корреспондентизинге дыңнатканы: бо беш чылдың эгезинден тура республиканың колхозтарынга бора-тоолай өстүрер 850 ферманы тургускан азы чаартып кылган. Оларның 60-ны механизацияның дузазы-биле ажылдаар, эң улуг фермалар боон турар. Оларда 300 муң хире бора-тоолайны азырап турар. Сөөлгү чылдарда Татар АССР-ниң, Саратов областтың, Краснодар крайның колхозтарында, а ол ышкаш Псков, Киров, Ульяновск областарның, Марий, Чуваш болгаш Башкир АССР-лериң ажыл-агыйларында бора-тоолай өстүрүп, оон эъдин будүрер ажыл дыка калбаа-биле чорун турар апарган.

Эрткен чылын РСФСР-ниң колхозтары күрүнеге 2.200 тонна бора-тоолай эъдин сапкан.

К у ш фабриказы

Курган хоорайның чанында 270 муң төрүүр дагаа азыраар механизастаттынган куш фабриказын кылып турар. Ол чыл санында-ла 62 миллион чуурганы болгаш 655 тонна тергиин шынарлыг куш эъдин бээр.

Фабриканы ажыглалга киирерге, Курган областа чуурга, куш эъди будүрери дыка көвүүдээр.

(СЭТА-ның корр).

Сулума Сагдыевна Ондар бичии чажындан эгелеп, ада-иезинин чымыштыг ажылы—мал ажылынга дузалажып өскен. Хой кадарар, чемгерер, кыргыыр, чаш төлдү ажаан алыр... Шынап-ла кадарчының ажылы берге, анда бодунуң ынакшылын, шынчы чоруун биеэги хевээр арттырган. Ол ам Танды районда «Тывалелге» совхозтуң дээре малчыннарының бирээзи апарган.

Өөнүң ээзи, коммунист, Күш-ажылдың Кызыл Тук орденинин эдилекчизи Дажы-Серем-биле кады Сулума Сагдыевна улуг чедишкиннерлиг ажылдап келген. «1973 чылдың социалистиг чарыжының тимлекчизи» деп хөрек демдээ-биле ол шаңнаткан.

Сулума Сагдыевна сес уругну өстүрүп кижизиткен. Оон уруу Валентина ам ада-иезинин ажылынга дузалажып, сакманщиктеп турар, оон күзели—ветеринария институдунга кирерин.

Хоочун кадарчылар 300 хураганны-менди камгалап алган. Хой оолдаашкыны уламчылап турар.

ЧУРУКТА: С. С. Ондар уруу Валентина-биле.

В. КУДРЯВЦЕВТИҢ фотозу.

Хураганнар немежип тур

Бии-Хем районда «Кызыл тараачын» совхозтуң Ээрбек салбырында 11700 ажыг төрүүр хойнуң амгы байдалы эки. Бо хүннерде төрээн 4100 хойдан 4186 хураган алынган, олар онча-менди доругун турар.

Малчын Монге Кууларның коданында 130 хой оолдаан, оон 32 хураганны артыкка алган. Малчыннын сакманщиктери Дугар Куулар, Вина Балы-Хөө чаш малды зоотехниктиг чурумнарга иӊүштүүр өстүреринин бүгү хемчеглерин сагын, шудургу ажылдап турарлар.

Ээрбек көдээ Советтиң депутады Монгуш Дамдынның 430 ажыг хойнуң 420-зи оолдапкан. Депутат оон 20 хураганны артыкка алган. Аныяк малчын Биче-оол Чамзының хойнуң база-ла нургулайы оолдапкан. Төрээн 360 хойдан 365 хураганны алган.

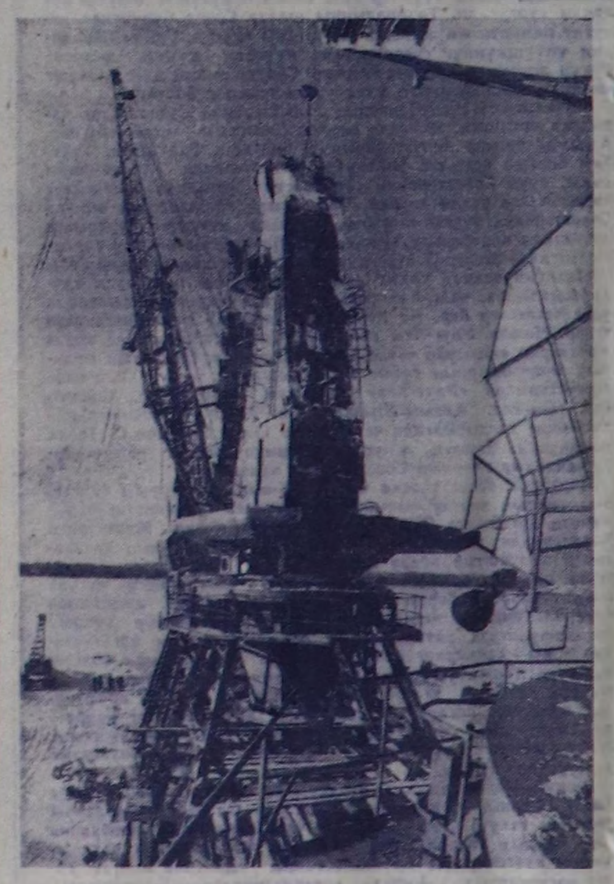
Ол малчыннарның сакманщиктери Монгуш Кызыл-Уруг, Анзанмаа Чамзын, Вера Ларсуу, Алексей Лажымба оларның кызымак, эки ажылын салбыр баштаар чери мактап, үнелеп турар.

В. ШЫНГЫЫ.

Шынзылгаларны алыглар

Кызыл хоорай Советиниң «Көк-Тей» совхозунуң ажылчынары 20 кижи бо чазын комбаинерлерин болгаш трактористерин шымзылгазын алыр. Механизаторларның бүгү-ниити өөредилгезининг курстарын ажыл-агыйның кол инженери Е. А. Чижиков удуртун турар. Келир үеде кан аъттарның башкарыкчылары теория болгаш практика талазы-биле билигнив Евгений Алексеевич ышкаш дуржулгалыг, тускай эртемниглерден ап турар.

В. СЕЛЕЗНЕВ.

ТОМСК ОБЛАЗЫ. Обь хемде, Колпашево хоорайда Барыын Сибирьде эң улуг болуп турар хем портуун «Томскгражданстрой» трестиң № 299 тудуг-монтаж поездизинин коллективи тудуп турар. Порттуң бир чылда чүк сайгарылгазы 600 муң тонна болур. Оон комплекизимде 300 метр узун судно доктаар демир хана, 10 ажыг краннар, 4 муң тонна чүк шыгжаар шыныглыг склад, оруктар, администрация бажыңы, септелге-механика мастерсказы болгаш өскелдә дузалал албан черлери киирип турар.

1975 чылда тудуу доостур ол порт нефть болгаш газ-биле байлак Томск, Тюмень областарның экономиктиг хөгжүлдезинге улуг ужур-дузалыг.

ЧУРУКТА: хемнин чаа портунда краннарны эптеп турары.

А. КУЗЯРИННИҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

Магадылаттынган дужуттерниң курлавырлары

(Эгеен 1-ги армында).

Суттарылга системаларының ажыктыг чоруун улгаттыары-биле амгы үеде оларны техника талазы-биле сайырангайжыдыл, планга үндезилеп, аналз автоматиканы, телемеханиканы калбаа-биле ажылган желеп турарының дутайын министр Годаргайы-биле чугаалаан.

Ол улуг айтырыгларның бирээзи — ажыл-агыйның иштики суттарылга четкилерин ажыглаарын экижидери боол турарын министр айытган. Бо беш чыдда министерствоар колхозтар, совхозтар-биле кежээ ёзугтаар нйн миллион гектар черниң техниктиг ажаалдазын хүлээп алган. Ол ажылды ам-даа калбартырын, материал-техниктиг, сан-чоо байдалын экижидерин коруп турар деп, министр демдеглээн.

Министр оон соонда бо талазы-биле артем ажылын, мелиораторжу кадрларны белеткээрин годаргайы-биле чугаалаан. Мелиорапия тудугларының төлевилелдерин болгаш оларны тударының шыварын, суттарылга системаларын ажыглаарының шыварын экижидериниң улуг харыысалгадының билбишаан, бо талазы-биле ажылда четпестерин уулткаарының бүгү хемчегерин алыр деп илеткелчи түнелинде чугаалаан.

Даравазында илеткелдерни чугаалажып көөру эгелээн. Волгоград облкүүскомнуң даргазы **Ю. И. Ломакин** бир дугаарында санал берген. СЭКП ТК-ның май (1966 ч.) Пленумунуң соонда артыкы чылдар иштинде обласка суттатыг 50 мун гектар черни ажыглалга киирген деп, ол чугааладан. Ол черлерден 200 мун ажыг тонна картофельди болгаш ногаларны, 400 мун тонна ажыг кукуруза силозун, дыка хөй сигенни болгаш өске-даа продукпияны ап турар. Областың мелиораторлары беш чыдың арткан чылдарында ам-даа 98 мун гектар суттатыг черни ажыглалга киирер ужурлуг.

ВАСХНИЛ-дин корреспондент-кежигүнү **Б. Б. Шумаков** бодунуң чугаазын мелиорация тудуунга артемниң чедишкиннерин шинээдип алырынга тураскаагаи. Суттарар болгаш кургаткан черлерге чер ажылын чорударынга агротехниканың бедик дедиеңдп негеттинер. Россия Федерапиязының мурнуу талазында дыка хөй областтарында ыдыг шөлдерден бир чылда 2—3 дужутту ап болур деп, артемдеп демдеглээн. Украинаның артем-шинчилел институдунуң суттатыг шөлдерине тарылганы үш үдаа чоруткаш, 1000—1200 центнер ногаан массаны ап турар. А Ростов областың «Золотаревский» деп колхозу күзүн чашкан кыдыытастың бир гектарындан-на 40 центнер тараны алгаш, оон соонда 15—18 центнер кырлыг-караны азы 300 центнер кукуруза массазының ап турар.

Саратов облазы суттатыг шөлдүг улуг район болуп бар чыдар деп «Энгельсский» лээр дужузга-көргүзүг совхозунуң директору **А. В. Соболев** чөвүдел хураага чугаалаан. Мелиорапия ажылдары бо беш чылда калбак көгжүлдеин алган. Сөөлгү үш чылда 126 мун гектар суттарар шөлдү ажылдага киирген. Төлевилел институттарының көргүзүп турарын ёзугтаар алырга, областың мелиорапия фондузу 2,8 миллион гектар чедер. Чогум-на суттарылга ачызында эрткен чылын гектардан-на 46,6 центнер тараны алган бис. А чамдык үчастоктардан 58 центнер чедир тараны алган.

● СЭКП-ниң Ставрополь крайкомунуң кодээ ажыл-агый кадзынының эргелекчиги **В. Ч. Калашников** мелиорацияның улуг ажыктыын, крайның ажыл-агыйларының чижээдеп көргүзүп чугаалаан. Суттатыг шөлдер иинги тарылга шөлдүнүң 5 хире хуузун эзеп турар-даа болза, бүгү ногаавы, виноградты, сиген болгаш чемгерилге культураларының ногаан массазының 35 хуузун оон ап турар.

Хөй чылдарның суттатыг культурлуг одарларын кылбас болза, мал ажылының улуг комплекстерин хөгжүдери берге деп, Липецк облкүүскомнуң мелиорация болгаш сут ажыл-агый эргелелиниң начальныгы **М. Т. Наролин** чугаалаан. Картофель, ногаалар, чемгерилге культуралары бүдүрүп турар бүгү специаласстаттынган ажыл-агыйларны механиктиг чаашкынналдыыкын системалары-биле кыска хуусаада хандырар сорулганы областың мелиораторларының мурнуга салган. Оны барымдаалаш, тоскуу-бес чылда 80 мун гектар шөлдүг черге суттарылга системаларын тудар. Ылаңгыя чаа техниканы — «Фрегаттарны» болгаш «Волжанкаларны» калбаа-биле ажыглаары чугула. Ол чорук суттарылга суулгаларын тударынга үнер чарыгдалды ийи катап эвээжедир.

Областың тарылга шөлдүнүң чартыктан хөй иезинге суттарылга чурумун тааржыттыры негеттинин турар деп, Псков облкүүскомнуң дургазының оралакчызы **А. Т. Еленко** чугаалаан. Чаданы үнүлтер, даштарбиле бонталган черлерниң 40 хире хуузунга химизапия болгаш мелиорация ажылдарының чемчээлин улгаттырары чугула. Черни шинээдип алырының комплекстиг, системазын ажылдан кылган. Үш чыл иштинде бо ажылдарны 66 мун гектарга чорудкан. Кадрлар белеткээрине улуг кичээнгейни үгледирип турар. Бо мергежилди шептередир-биле чыл саныида-ла мелиораторларның маргылдаалын арттырын турар.

Бедик продуктулуг суттатыг одаларны тургузарының дүржүлгези. ВАСХНИЛ-дин академиги **П. Г. Андреев** тунеп чугаалаан. Одаларда одуңда малга хереглеп бүгү чүүлдер бар. Малдың продуктуунуң бедиерпиин, продукпиның бот-чиидиг чинчидиринин оруу оон эгелээр. Беш чылдың төнчүзүнге чедир бистин чүрүүстүн бүгү зоналарынга ийи миллион гектар суттатыг одаларны тургузар. Чоокку үеде Москва, Рязань областарның саар институдуның барык чартык кезиин, а Ленинград, Пенза областарның Татар, Мордва АССР-лериң бүгү институдары ыдыг одаларга тургузар.

Илеткелдя чугаалажып көөрүнге Кабардин-Балкар АССР-де Прохладнеиск районунуң Чапаев аттыг колхозунуң даргазы, Социалистиг Күш-ажылының Маадыры **Н. Б. Абубекиров**, Бүгү-авилелдиң рас артем-шинчилел институдунуң (Краснодар крайда) директору **Г. А. Романенко** болгаш өскелер-даа киришкен.

Чөвүдел хурал март 12-де бодунуң ажылын үргүлчүлээн.

(СЭТА).

ДАШТЫКЫ ИНФОРМАЦИЯЛАР

СОЦИАЛИЗМ ЧУРТТАРЫНДА

ВРОЦЛАВТЫҢ ЧАА ТУТТУНГАН РАЙОННАРЫ

ВАРШАВА. Польшаның Вроцлав хоорайынга туттунар чаа чурттапга районнуун телевилелин чогаадып доозупкан. Вроцлавтың 33 мун чурттакчылары анаа чаа, чырыкчаагай квартираларны алыр. Анда туттунар 4 болгаш 11 кааът чурттапга бажыннарының аразынга садыг төөү, амыдырал хандырылга комбинады, ийи кинотеатр, эштир суглуг болгаш гимнастика кылыр залдарлыг Культура бажыны, школалар, уруглар салтары, эмчи албан черлери бар болур.

Ол чурттапга районнуун иштинге автомобиль чоруурун хорүүр.

• • • • • •

ИНСТИТУТТУҢ ЮБИЛЕЙИ

БУДАПЕШТ. Венгр Улус Республиканың даг байлаан казып, тывар талазы-биле Будапештиде артем-шинчилел институку бо чылын бодунуң тургустунганындан бээр 25 чыл оюн демдеглээр. Ол чурттун ан кол артем тептеринин бирээзи даштыкыда база-ла ат-сураглыг апарган. Институт 25 чыл иштинде 1.600 ажыг артем ажылдарын парлаан, ангы-ангы темаларлыг 5 мун ажыг шинчилел ажылдарын кылып, белеткээн. Оон ажылдакчылары чүгле сөөлгү беш чыл иштинде белин янзы-бүрү 70 ажыг чогаадылгаларны кылганын чугаалаар болза, ол коллективтин чедишкинниг ажылы тодаргай апаар.

• • • • • •

ПЛАНДАН АЖЫР ХӨМҮР

БУХАРЕСТ. Румынияның Жиу шынаазының хөмүр-даш шахталарының ажылчыннары планнан ажыр 25 мун тонна ажыг оттулар чүүлдү казып тыпканнар. Оны күш-ажылды организастаарын эжижидип, хөмүр-даштың казарын болгаш сөөртүрүүн арга-техниказын улам таарымчалыг кылдыр ажыглап турган, чедип алган. Чарыштың эгелекчилери болган «Вулкан» шахтанын ажылчыннары Румынияны фашистиг молчүгделден хостаанының 30 чылынга алдар болдурган социалистиг чарыштың бирги черин эзлеп турар. Олар чыл эгезинде-де хөмүр-даштың планнан ажыр казар болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүнүн дыка улгалышкыны, ажылды шапкынчыткаиы ол болган.

• • • • • •

МАЛ АЖЫЛЫН УЛЕТПҮРГЕ УНДЕЗИЛЭЭР

БРАТИСЛАВА. Словакияның кодээ ажыл-агыйының капитал тудуушкунунга чангыс аай кодээ ажыл-агый кооперативтери болгаш күрүне бо чылын 900 миллион крон-акша тускайлаан. Ол хөреиги-бирле элээн хөй каттышкан агрохимия тептерин, мал азыраар улут-улут комплекстерни, мал фермаларын тудар деп турар. Чижээ, Дунайска-Стреда деп суурга 7 мун баш мыйыстыг бода малды азыраар республикада эң улут дээн комплекси тудар. Ону тударынга ажыглаар акшаны — 107 миллион кроиу — Словакияның 38 кооперативтери болгаш 2 куражыл-агый чери тускайлап берген.

• • • • • •

КЫЙГЫРЫГНЫ ДЕТКИП ТУРАР

СОФИЯ. Болгарияның социалистиг революциязының 30 чылынга аллар кылдыр 1974 чылды шалыпчы күш-ажылдың чылы кылырынче Болгарияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң, Болгария Улус Республиканың чазаанның болгаш Болгарияның профэвилелдериниң Төп Чөвүлелиниң кыйгырыын чурттун ажылчы чоннары калбаа-биле деткип турар. Ол кыйгырыгны амыдыралга чедишкинниг бөттандырып эгелээни бо чылың баштайгы ийи айының түнелдери бүзүрелдии-биле коргүүп турар.

Шумен округтун ажылчы чоннары эки түнелдерни чедип алганнар. Олар 50 миллион лев-акшаның продукциязын будүрүп үндүрген. Ол дээрге, артыкы чылдың ол-ла үезинде түнелден 6 хуу хөйдүр. 1974 чылдың ийи айының дургузунда Гусен округтун ажылчы чоннары продукцияны 4 миллион, Плевеннин — 9 миллион лев-акшага эрткен чылдың чогуур үезинден хөйнү будүрүп үндүрген.

Болгарияның өске-даа можуларының мун-мун будүрүлге черлериниде база-ла хайныышкынныг ажыл-ин чорүп турар. Болгарияга социалистиг революциянын 30 чылын тедептиг уткуур болган алдыы беш чылдың хуусаазындан эрте күүседир дугайында Болгарияның Коммунистиг партиязының кыйгырыынга болгар ажылчы чоннар ыңыг ажыл-херекчи ёзу-биле харыылап турарлар.

(СЭТА).

• • • • • •

ЭКИ ТҮНЕЛДЕР

ПРАГА. (СЭТА). Совет Эвилели, Польша, Чехословакия болгаш өске-даа социалистиг чурттарның бөттандырып турар чангыс аай даштыкы политиказы делегей айтырыгларын тайбын шиитпирлээринче, дүшкүүрлүг чорукту чавырыдырарынче, тайбын месилдежиишкиннерин болдурбазынче угланган деп, ЧКП ТК-ның чингине секретары Г. Гусак польша радио болгаш телевиденеге берген интервьюзунга медеглээн.

Социалистиг чурттар Европага болгаш бүгү делегейге тайбынга чүткүлдүг, ол политика сөөлгү чылдарда эки түнелди бергенин ол демдеглээн.

Европага янзы-бүрү ниитилел тургузуглуг күрүнелериниң тайбын бөт догуиналшкынымын принциптерин бөттандырарынга таарымчалыг байдал тургустунуп турар. Бүгү делегей хемчээли-биле алыр болза, тайбын месилдежиишкиннериниң одаглары чоорту ажуп турар болгаш шиитпирлеттинмээн айтырыгларны тайбын арга-биле шиитпирлээриниң байдалы тургустунуп турар деп, Г. Гусак чугаалаан.

• • • • • •

ДЕЛГЕЛГЕ АЖЫТТЫНГАН

ПРАГА. «Прага метрозу — чехословак-совет найырадың тудуу» деп делгелге ЧССР-ниң найысылдынга ажыттынган. Тудутнуң чорун турарының дугайын, совет утээшкин техниказын Праганың метро тудугжуларының чедишкиннинг ажыглап турарының дугайын, совет специалистериниң Прага метрозунуң баштайгы машинистер бригадазының дугайын болгаш өске-даа чүүлдерни ында делгээн.

БАЙЫРЛЫГ ЁЗУЛАЛГА КИРЖИР

КАРАКАС. (СЭТА). Президент эрге-чагыргазы Венесуэла курунеиин чаа баштыкы Карлос Андрес Пересче дамчыдып бээрнин байырлыг ёзулалыга киржири-биле ССРЭ-ниң Дээди Соведиинң Президиумунуң Даргазының оралакчызы В. П. Рубеи венесуэл найысылалда чеде бергеп.

В. П. Рубеии Венесуэланың даштыкы хереглер министри Аристидес Кальвани болгаш албанның өске-даа кижилери делегей аэропортуна барып уткуп алган.

Э. БЕРЛИНГУЭРНИҢ МЕДЕГЛЕЛИ

РИМ. (СЭТА). Бүгү улустуң күштериниң коокшулажып, эвилелдежириие үидезилээш, чурттуң политиктиг удуртказынга демократтыг бурунгаар базымны боттандырары— итали нашиига эргежок чугула чүүл болуп турар деп, делегейниң херөөженнер хүүү— март 8-ти таварышпар болган митингиге чүве чугаалап турган, Италияның Коммунистиг партиязының чингине секретары Э. Берлингуэр медеглээн.

Итали коммунистер чонну ажылче көөрө түлерин калбартыр, артектер ёзулдерин доктаалдыр дээш, чонуун ашдырыгазы бигай кезээм камгалаар база чуртка социал болгаш экономика талазы-биле чаартымчаларны чорудар дээш туружуп турарын Э. Берлингуэр демдеглээн.

Чарлыг дугайынга (ашаккалай болган соонда) хоойлуу солуур айтырыг талазы-биле чонның санал-онайын алыр чугаалажыышкынның будүүзүнде чуртта тургустунуп берген байдалды тодаргай чугаалаан, реакциялыг күштер ол чугаалажыышкыннарны долганыыр калбаргаа демнеелээп болуунуң эрге-ажыынга ажыглаарын оралдажып турар деп, Э. Берлингуэр демдеглээн. Ол хирезинде-де экономика болгаш социал кризистин болдурганы чамдык өске-даа берге айтырыглар Италияның мурнунда турун тураа.

Илерээшкиннер болгаш сулчээлер планы кылын турарларга сагындырыгны ол кылган. Демократия болгаш конституциның бүтүн-ле арга-биле камгалаар апаар деп, Э. Берлингуэр медеглээн. Итали Коммунистиг партиязының политиказы ажылче көөрүнге чангыс эвээ быжыглаарынче, улустуң бүгү күштериниң эвилелдежириие үлгаттырыгларын монгессежериичe угланган деп, ол айытказ.

Ол чангыс эн болгаш эвилелдежиишкиннерни кыттыштырыгларны чөкә бүгү чуртту хамаалы берген социал, политиктиг, а ол ышкаш моральныг кризистен уштуларының боттуг-даа, позитивтиг-даа эргелы чок деп, ИКП-ниң чингине секретары демдеглээн.

Э. Берлингуэр Италияда илерээшкиннер шимээжишкиннинг сорулгаларынга доктаанган болгаш чурттуң бүгү ажылчы шимээжилгининге итали илерээшкиннерниң демнеелелиниң улуг ужур-дузазын онзадап айытказ.

ДОПЧУ МЕДЭЭЛЕР

● **НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА).** Гонконг гриппизи халдавыры АКШ-тың 34 штазында нептерээн. Гриппизи амгы нептерээшкиниң дыка аъа болуп турар деп, аарыглаар контроллаар талазы-биле наиионал төп дыннаткан.

● **ВАШИНГТОН. (СЭТА).** Массалыг уэуткашкын чепсээниң янзы-бүрү хевирлерин ажыглаарын хорүүдаар дутайында кыйгырыгны сенатор-демократ Э. Кеннеди кылган. Делегейниң гуманитар эргежин бадытказр болгаш хөгжүдер талазы-биле Женевада эртип турар дипломатты конференциияже болдуунуң медеглелин ол чоруткан. Чепсээшкин бо хевирлерин хорүүдаарының эргежок чугулазын (чүге дээрге, оон колдуунда-ла хамааты чон качыгдап турар) сенатор ында айтып турар.

● **ПАРИЖ. (СЭТА).** Франциз Клермон-Ферран деп хоорайның кинотеатрларынга үндүрүп турган совет «Солярис» деп фильм улуг чедишкиниг болган. Эртем фантастиказының шупмал конгрези он үш иштинде тургунчулээн, чичиргеп фильмни ында туралаадып көргүзээн.

● **ПАРИЖ. (СЭТА).** Парижтан «Эдиасьон сосиаль» деп нам үндүрер черн франциз херээжеи журналист Мартин Моноиуң Совет Эвилелиниң дутайында ноучи парлаан, оон автооуга Франциниың журналистериниң национал профэвилелиниң репортаж дээш бээр шалгамын тывыскан. Репортаж ярлыы-биле солуургачы чылдар бижээн ол иомга шынналды тывыскан ооруқ — талантылыг журналист, «Юманите» солуунуң тайылбырлакчызы Мартин Моноиуң уди чедишкиниин хөреңнин болуур деп, «Юманите» бижээн.

ХОЛГААРЛААШКЫНГА УДУР

ОТТАВА. (СЭТА-ның корр). Канадада капитал салыышкыннары оон канчаар-даа ажок улут орулга ап турар америк монополияларга чүгле ажыктыг боол турар эвес, харын Канаданы зарлап, үштээр чепсек болуп бар чыдар деп, Канаданың Коммунистиг партиязының кол парлалга органы «Канадиан трибюн» солуунуң редактору Джеймс Лич СЭТА-ның корреспондентизиниге медеглээн.

Даштыкы монополияларның хөй кезии америк монополиялар болуп турар, олар автомобиль үлетпүрүн долузу-биле, даг-руда, нефть, химия, машина тудуу үлетпүрүнүн улуг кезиин контрольдап турар. Америк корпорацияларның болгаалаашкынын, оларның Канадада монополистиг бөлүктер-биле сүлчээзин соксадыр уе келген деп, ол уламчылаан. Канаданың ханаарышпае болгаи демократтыг хөгжүдезин чедип алыр сорулга-биле ажылчын ангының болгаи демократтыг организацияларның күженнишкиннерин каттыштырарын чедип алыр сорулганы Канаданың Коммунистиг партиязы салып турар деп «Канадиан трибюн» солуунуң редактору демдеглээн.

ХЕЛЬСИНКИ. Сөөлгү чылдарда ол хоорайның кыдыында хадылар болгаш хаалар аразында чурттапга тудуунуң улуг районнары иоступ келген. Финляндияның архитекторлары тус черниң бойдус чурумалын ажыглап, башыңнарны болгаш садыг төптерин тударын тудугмуларга саналдаан.

ЧУРУКТА: Хельсинкиниин эдериичи хоорайы — Тапиолда садыг төөү ынчаар иостур.

Ю. ДАШКОВТУҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

РЕСПУБЛИКАЛАРДА

РСФСР:

Шлактан металл

Челябинскиниң металлургия заводунуң тускай эртемниглери домналыг будүрүлге черниге флюс кылдыр көнверторлуг шлактарны бистиң чуртувуска эң баштай ажыглаан. Ол чорук будүрүлге черниге үш муң тонна хире металлды агнадып берген, чүге дээрге шлакка 15 хуу чедир демир артар болгай.

Ынчангаш, металлургия чиг-эдининң ажыглалы экижин, известняк, кокс чарыгдалы болгаш сөөртүлгези кызыраып турар. Шлактың тонна бүрүзү заводка бир рубль камналганы боор. Долгандыр турар түүлдериниң хирлериниң эвээжеп, бок төгер шөлдүң хемчээли бичеленип турар.

Ол дешпилелиг арганы будүрүлге черлеринде калбаа-биле ажыглап эгелей бергенин ССРЭ-ниң Кара металлургия министерствозу дыннаткан. Ону Кривой Рогта, Енакиевода, Запорожьеде ажыглап турар. Конверторлуг шлактарны оон-даа артык калбаа-биле ажыглазының дээш ам-даа хемчеглерни ап чорудар. Ол арга будүрүлгенин ажыктыын бедидери-биле министерствоуң сүмелеп турар хемчеглериниң санныга база киржип турер. Будүрүлге черлериниң ажыл-чорудулгазын үнелеп коорде, ам флюс кылдыр конверторлуг шлактар ажыглап турарын база барымдаалаар апарган.

Челябинск.

ЭСТОНИЯ:

Шевер машина

Эстон ССР-ниң Өртемнер академиязының Кибернетика институдунуң эртемденнери электронлуг санапга машиназынга программчыдарының универсалдыг системазын тургускан.

— Ол системаның дузазы-биле кыска хуусаа иштинде энергетиктиг улуг комплекс ышкаш ыңдыг нарын тудугну төлевилеп ап болур. Ону кылырда тудут, монтаж, энергетика талазы-биле инженерниң кылыры чээрби хире янзы-бүрү хевирниң бодалгаларын болдаары негеттинер. Электронлуг санапга машиназы ону чүгле кылып шыдаар эвес, харын ам-не таарымчалыг варнантыны шилип тып бээр—деп, институттуң директору, техника өртемнериниң доктору Б. Тамм СЭТА-ның корреспондентизиниге чугаалаан.

Ол-ла принципти удетпурүнүн кандыг-даа адырынга эргежок чугула чүүлдерни кылырынга, чижээлээрге, металлургияның болгаш автомобиль тудуунуң таарымчалыг технологиязын тодаралып тыварынга үндезин кылдыр ажыглап болур. Ынчан машина бүгү-ле чүүлдерни: металлдарның шынарларын, материалдарның удурлажыышкынын, дериг-херекселдерни таарыштыр тургузарын болгаш оон-даа өске дыка хөй чүүлдерни шуптуузун барымдаалап турар.

Таллин.

АЗЕРБАЙДЖАН:

Ийи катап ынаныштыг

Бакунуң электромашина тудуунуң заводу кодээ ажыл-агыйга хереглээр, күрүнениң Шынар демдикн алган моторларның баштайгы болуун будүрүп үндүрген. Олар оон мурнундагы моторлардан ийи катап ур хуусаада ажылдаар. Оларның корпустары агаар эрттирбес, дүргеткери онза бижыг кылдыр камгалаттынган. Азербайджанның электротехника будүрүлгелери чурттуң көдээ районнарынга он беш хевирниң янзы-бүрү дериг-херекселдерин будүрүп бээр. Оларның аразында мал чеми белеткээрииге херек, электри-биле чылыдар автоматтыг колонкалар, улут эвес электростанцияларның дериг-херекселдери, трансформаторлар, электри хуваар тургузуглар бар.

Баку.

ТУРКМЕНИЯ:

Заводтарны тудуп турар

Туркменияда Сакар суурда хөвең арыглаар заводтун тудуу эгелээн. Ол завод чылдың-на 14 мун тонна волокно будүрүп үндүрер.

Хөвең арыглаар өске бир заводту Мургабта тудуп эгелээн. Ол будүрүлге черни Каракум каналының зоназында остүрүп турар чинге волокнолуг хөвең сорттарын болбаазырадып кылыр.

Ол ийи завод кайызы-даа 1975 чылда ажыглалга киирер.

Ашхабад.

УКРАИНА:

Культуржуткан шыктар

Бус районнуң (Львов область) Улут Октябрьниң 50 чылы аттыг колхозунуң мелиораторлары 130 гектар холун артар шык черлерни таарымчалыг кылдыр болбаазырадырын доозкан. Хөй чылдыг сигеннер тараан, чаартынган шыктар ажылагайның культурлуг одарларының кызыгаарын улам алгытказ.

Тулаалыг, доңгелчиктиг ол черлер шаанда гектар бүрүзүнден-не 5-7 центнер эвээш сигең берип турган. Ам оон ажыктыг эвес боол турганын соксаткан. Колхозтуң механизастаттынган отряды ол шөлдерни кажаалап турар. Энир чылын ажыгталга киирген. культуржуткан шыктар база уттундурбаан. Механизаторлар оларның немелде чемишчидилгезин доозкан. Минералдыг немелде чемишчидилге кылыр чорук культуржуткан шыктарның гектар бүрүзүнден ортуиаа-биле 4,5—5 мун чем единицаны чедир дүжүт алыр аргавы бээр. Ындыг сигең бар турда, концевтраттар ажыглаайн турган бөлүк уонукта саалданы 16-20 литр чедирип болур. Ол сүт ээ-не чиик эртектиг болур, чүге дээрге эжижиткен шыктардан үнген ногаан сигең өске чемнерден ийи-үш катап чиик эртектиг-дир.

Прикарпатьеның каас бойдузунуң чурумалын ол культуржуткан шыктар улам чараш кылып, бантаап киргеп. Беш чыдың тодарадыкчы чылында Львов чоогунуң бедик продуктулуг одарларының шөлү 20 мун гектар немей улгадыр. А 1975 чылда ол 100 мун гектар чедер.

Львов.

УЗБЕКИСТАН:

Хива — мастерлер хоорайы

Хиваның мастерлери ыяштың азы чести узбек угуздарыбиле каастап турганы эрги мастерсиилерниидан урап чүүлдер кылыр чаа фабрикаиың делгем чырык цехтеринче көжүп киргеп.

Хиваның бүгү Чөөн Чүүке алдаржаан уран чүүлдерни тускай хевирниң техниктиг революциязын эртип турар. Машиналар мастерлерниң, күш-ажылын чиигедип, продукшияны кызымаккай каастап кылырынга херек үеии берип турар. Олар подностарны болгаш доңгаларны кылып, металлды баш удур болбаазырадып турар апарган. Он чыл бурунгаар олар ол дугайын чүгле күзеп торааннар.

Бедик будүрүкчүдүг дериг-херекселдерни өске бир чаа фабрикада база тургускан. Ол дериг-херекселдерни каастап даараныдар алган. База бир будүрүлге черн бо чылдың төнчүзүнде ажыглалга киирер, ол дээрге — уран керамика заводу-дур. Ызыгуур салган келген шеверлер чаңчыкпааны ол машиналарны шинээдип алыр дээш белеткенин турар.

Хиваның чаа үлетпүр зоназын тургузуп турар амгы үеиин ол будүрүлгелериниң ажылчыннарының хөй нуруузу — оолдар, кыстар, оларны Хорезм болгаш Ташкент областарның сурагдыг мастерлери өөредип каан.

Хива,
Хорезм область.

(СЭТА-ның корр).

Дуруяалар—эжеш куштар

РАССКАЗ

Кызыл-Эник КУДАЖИ.

(Эгези № 58, 59 «Шында»).

Бо удаада чугаага улус кириштейн барган. Оля кээргенчиг болган боор. Шынапла, Экер Эресович ада кижи болгаш, Оляны хууда аажок-ла кээргээн. Чугаага безин кириштээн. Почта дужунга келгеш, ыт-даап чок, артында чавызай берген чүве дөт дужүп калган.

Ол хүнүң бадыр Экер Эресович орта ажылдан чадап каан. Сээдең кижи-биле дөмей-ле. Угаанынга үргүлчүле Боом үстүнге куу даазырга ажин өлүртүп каан дуруяа киргеш турар. Сактырга-ла бо соок-чарда безин чаңгыс дуруяа ында ак хар кырында өрган ышкаш.

Амгы аныяктарывыстың дугайында бодалывыстың чамдыкта дүргени кончуг ийин.

«Халапты аныяктар-дыр ийин — деп, Экер Эресович—ол база аът чүректиг кижи болгай — чиг-чиг бодангылаан.— Шагда тывалар ындыг турбаан. Аас-дыл кырынга чугаалашкаш, соруулдажып алыр, ол-ла. Баш сөөгү-биле кады калыр. Кандыг-даа бижик херек чок. Ам дээрге талаар болган шаг ышкажыл бо. Кудазын дүжүрүп, хөйге чарлаш, ашак-кадай болганын бадылаш, сүдде чураан төгерик танма-биле быжыглап кааргга-даа хоржок. Бир-ле базаарда кадай бирле чүве чулчуруптарга, ийи чара кылаштажы бээр...».

Автобуска Оляны көрүп каан санында-ла, Экер Эресовичиниң ону кээргээри кончуг. Улус база аңаа сагыш човаш, олут хостап бээрин орадажып турган. Ынчаарга-даа Оля олут эзлевес, биеэ-ле черинге туруп аар турган.

Оляның арны ындыг-ла хөлүг эвес. Улусче удур көре албас.

«Ындыглар болгай, бо шагның аныяктары—деп, Оляны көрген санында Экер Эресович боданыр,— көстүпле турган хырны-боскун чажырар. Оон өгенген херээ чүү боор, иштинден үзе шарыттының алганын көрүперем...».

Чежемейнин-даа хөглүг эвес болаа, Оля еске бүтү иштиг херзөөженнер дег чараш болган. Чаактары долу, кызыл-кызыл долбаннарлыг. Шырайы топ-төгерик. Ындында-ла дорт дурт-сыны улам хертеш апарган, харындаа көрүштүү аажок.

Кыш орту кирип чорда, Оля автобуска көзүлбестей берген. Ажы-төлүү безин ажы-төлдүт апарган кижи—Экер Эресович оон чылдагаанын өдевзон. Билдингир херек...

Мырнай май айда чүве ийин оодар. Автобус доктаар черге улус ковудевээнде кылаштап келгеш, Экер Эресович автобуста цнек олудунга олурушкан.

Ынчан улустуң сооңдан бир холунда чаш уруг куспактаан, еске холунда портфель туткан аныяк херээжең кижи кирип келгеш, бурунгаар арте берген. Экер Эресович хамыктың мурнунда портфельди танып каан. Оляның-дыр! Кызыдың сургуулдары ынчан дангаар ындыг портфель тудар турган. Үрде ужурашпаан бодунун уруун көрүп каан чүве дег Экер Эресовичиниң түрээ тиккитайның орган.

Оля автобустуң мурнунга баргаш, биеэ чаңы-биле бурунгаар көрүүн туруп алган. Чаш уруу-даа, портфели-даа —ийи холунда. Ону ында улус албадап турган, мурнуку олутка арай боорда олуруп алган. Амыдыралында бир-ле дугаар боор оң. Оля улусче көрүндүр олуруп алган.

«Ам-даа чаасканн хевээр—деп, Экер Эресович сагыш сагыып боданган.— Бир эвес мээң уруумну ынчаар каапкан болза, ол куурумчуну хүл-ыйба кылып каар ийик мен...».

Экер Эресович ынчаар боданыптарга, оон чулчургайларында судалдары изиңейнчип, ындында-ла ханының бедик базышкыны кедүүлүп орган. Ол карын чудуруктанышкан. Адыштарының иштү дериде бергенин боду эскерип каан. Оон өгелээш, Экер Эресович ийи нешкинин хүннүң чыгыы көөр апарган. Оляның чаш уруунун доругуп орарын Экер Эресович амыран көөр турган.

«Ол боор ийин, көрем, куурумчу адазының хоранында — деп, Экер Эресович хыы ханыш бодангылаар.— Оля база сургуулун доозун алыр. Ындыг кызыл кижи шыдаар-даа!...»

Оля уруглуг көстүп турар апарган соонда, Экер Эресовичиниң сагыжына биеэги Боом үстүнде куу даазырда чаңгыс дуруяа кирбестей берген.

Иешкилерни көргенде, база бир чүүл Экер Эресовичиниң сеткилип аажок оожукturуп турган: «Бистиң Совет эргечагыргавыс кончуг-ла чөптүү эрге-чагырга-дыр ам бо, ботнелерже базе онза сагыш салып турар. Оляның уруун ясляде тургузуп каапы ол-дур. Шын-дыр, чаш төлдер бүрүүлүг эвес, тоңанчы адаларының кеми ышкажыл...»

Оляның уруу хүн тудум озүп орган. Оон адын безин Экер Эресович билир апарган. Иеэи оозун Айлашка деп чассыдар болган.

«Ындыг апарган шаг ышкажыл бо—деп, Экер Эресович боданган.—Аныяк ада-иелер уругларын орус-даа эвес, тыва-даа эвес хайнак аттар-биле адаар. Айлашкалар, Мергешкалар, Орлашкалар деп-даа эдап тургайлар аан. Чаа салгал чаа ёзу-биле чурттаксап турар-дыр...»

База кыш эрте берген.

Оляның Айлашказы маңнап турар апарган. Семизин, чаражын канчаар силер, ийи чаагы дээрге күскү шагның ийи хүрең тооруу-ла. Олутка орта орбас. Суг курту-ла.

Оля автобуска келгенде, уруун мурнуку олутка олуртkаш, боду үстүнде доора кылаң демирден туттунгаш, база-ла биеэ чаң-биле туруп алыр.

Оляны Экер Эресович ам топтап көөрге, оон шырайы биеэги дег төгерик эвес, шөйбексимээр болган. Портфели, чаактары-даа соолбургай. Ында кызыл-кызыл долбаннар чок. Кара карактарының одунун суларгайы кончуг, ажун бар чыткан чула дег. Эриннери хан чок болгаш мунгаргай, үрде ёзулут чугаа кылбаннар боор. Каштаргай чаактарында костүр-көзүлбес куу аш-дүктерлиг. Оля онуп бар чыдар чечекке дөмей болган...

• • •

деп, Экер Эресовичиниң кадайы чугаалааш, эртенги аяс

— Дуруяаларны көрем— дээрже көрген.

Ынчан күс турган. Шынапла ийи дуруяа оолдарын эдертип алган эргиништелдир ужуп турганнар. Олар улам бедип бар чораапнар. Оолдарын ужудуп өөредип турарлары ол. Удавас кыш келир. Ырак-узак орукка амдыгааптан белеткени бергеннер-дир.

— Бис база олар дег чораан бис аа авазы—деп, Экер Эресович эргелиг болгаш бодалы ырак чугаалаан. —Ажытөлүвүстү бут кырынга тургузуп алыр дээш, канчаар карак кызып чорбадывыс дээр.

— Чаасканн чораан дуруяа черле көрбээн мен—деп, кадайы биеэ-ле чугаазын катаптаан.

— Ындыг харын, аваазы. Дуруяалар—эжеш куштар. Күзүн ажы-төлү көвүдеп, харын мырнай өөр-өөр апаар.

— Чараштарын аа.

Экер Эресович турум чаңын салбас. Эртен арте турар. Аъш-чемнин белеткеп каапы, кады-кыраанын эдертип алгаш, Улуг-Хем кыдынче згааралап киргиптер. Орта баргаш, чалгыглар чаптап, арыг агаарга аян-төлеп чоруурлар. Оон артежик эөптерлер. Ажыл кончуг.

...Автобус барык-ла шимчеп үнүпкеп. Шак ол уеде кижилер маннааны дыңналган соопла, мурнуку эжиктеп хөлүг катны чүтлуп киргип орган. Экер Эресович сактырга, ол катны тараа дег тодуг, ары чигири дег чаагай, хатсалгын дег чиик, айыраң чечек дег чараш болган. Каткының соонган Айлашка пешкилер кирип орган. Оларны кандыг-ла бир аныяк кижи көдүрүп киргилеткеш, автобустуң сонгу эжиниче маңнаан. Экер Эресович сонгалар оттүр хилиң ышкаш баш дүгү каранналыын көрген. Аныяк эр киргеп ояар Айлашка пешкилерин чанынга барган. Хажыызында орган Экер Эресовичиниң чүрээ чарыштырган аътты дег шапкыланы берген. Шынап-ла ол чоор бе?!

Ол-дур харын. Коля, Николай! Айлашканың авазы!

Када чидип чорааны ол?

Билдингир-дир. Эр кижилерде Ада-чуртуң камгалаар деп бир ыдыктыг хүлээлге бар.

Николай кылаң кара хавактыг шериг борттүг болган. Шериг хойлениниң погоннарын ап каапкан. Барган оңар уруун куспактаап туруп алган. Айлашка ачазының мойнундан так туттунупкан, ам аңаа кандыг-даа чымчак сандайның херээ чок.

А Оляның арын-шырайының өскерилгенин чүүн-баазын будуктар туткан уравчурукчу кижи-ле чуруп шыдаар турган боор. Чаңгыс өңнүг будуктуг демир-үжүк-биле ону бижирип берге. Мен чүгле сонналарын оралдажып көрейн: Ольганың шөйбек шырайы база катап төгериктели берген болган. Чаактары долуп, кызыл-кызыл долбаннар көстүүлеп келгилээн. Куу аш-дүктер чиде берген. Арны үстелчек, кылаңайның турар. Эриннери тодуг, кызыл, өөрүшкү долган. Хүлүмзүрүү кызыгаар чок болгаш чылыг, аңаа доңган кижилердээ чынның ап болур чыгыы. Диштериниң аккыры аажок, бажынга сайгылгаанның-даа херээ чок ышкаш. Портфели база дартагар. Чаңгыс сес-биле чугаалаарга, Ольга ол хүн база катап чечектели берген ышкаш, дүүн-даа чадавас, эрткен дүне-даа чадавас.

Экер Эресович сеткили ханың боданып орган: «Эр кижи биле хереэжең кижи каттыжып алгаш, чүгле ынчан бүдүн кижи болур чүве-дир ийин».

Мурнундаазы ышкаш, Экер Эресович бо удаа элдеп-зайн хөй чүве боланмаан. Дүжер черинге автобус доктааптарга, Экер Эресович үнүп чыда, эжикке бичии доктаап кылынгаш, орган кижилерже көрген. Сес алыр кижи бар ирги бе деп бодаан. Кым-даа чүве ыыттаваан. Биеэги аасшырак кадай безин ишек-соңна дег соганайнып орган. Удуп кайын удуурлаан, билбээннеп орган болбайнаан.

Экер Эресович дүжүп келген. Автобус даап чок шимчеп үнгеш, Кызыл хоорайны өрү чөктапкан. Эрги чаңы-биле Экер Эресович оон соонче кезек када көрүп турган.

Ынчан өрү көре каапталга, ийи дуруяа оолдарын эдертип алган, бедик дээрде көстүр-көзүлбес кылыйтып чораан.

Экер Эресович ажылынче чиик-чиик кылаштапкан, иштинде чугаалангылаан:

— Ийе, дуруяалар—эжеш куштар...

«Мосфильм» киностудиязында бодунуң театры бар. Найысылаалдың төвүнде турар ол театр москвачыларга улуг ненгерелди алган. Театрның көргүүлүн турар шиилериннге кинонуң көскү артистери ойнап турар. Оларның аразында ССРЭ-ниң улустуң артистери М. Ладынина, В. Серова, РСФСР-ниң улустуң артистери А. Хмыза, Н. Мордюкова, С. Мартинсон, РСФСР-ниң алдарлыг артистери В. Дружников, С. Чекан, М. Глузский, В. Владимирова, Н. Меньшикова, К. Лучко, Л. Лужина, З. Кириенко, Т. Самойлова, Н. Фатеева, Т. Конюхова, Л. Курченко олар бар.

Кинога чоокта киргеп талаптыныг аныяктарны оон база көрүп болур.

Театрның репертуарында М. Булгаковтуң, Лопе де Веганың, М. Горькийниң шиилери бар.

ЧУРУКТА: М. Горькийниң «Уштекчилерө деп шиилеринден көргүзүүр. Солагай талазындан оң талазынче доктор Макаров— РСФСР-ниң алдарлыг артизи С. Чекан, Анна Федоровна—РСФСР-ниң алдарлыг артизи Н. Меньшикова, Богоевская—ССРЭ-ниң улустуң артизи М. Ладынина, Степа (Степанида) —артист М. Дроздовская.

М. СТРОКОВТУҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

СОНУУРГАКТАРГА

СОҢГУ ЧУКТУҢ ПАРЛАРЫ

СТОКГОЛЬМ. Дошкун кыштыг Соңгу Чук чурту — Швеция парларны хаштыкы чурттарга садып турар. Ортумаабиле 20 парны. 15 арызланы база ол ышкаш жирафтарны, зебраларны, адыгларны болгаш чааннарны безин чылдын-на швед заповедниктерден, зоология салгарындан өске чурттарже чорудуп турар. Ол «садыглаашкынны» 60 чылдарда-ла бенгал парларынган эгелээн. Ан-араатаннар Колморден заповедниктинде турар. олар анаа Соңгу Чуктун агаар байдалынга хүргеп тааржып, алаан өзүп, көвүдеп эгелээн. Кыс парлар 3-5 чедир оолдар төрээн таварылгалар бар.

Ан-араатаннар садып алыксаар кижилер Швецияда кончуг ховулээн, ынчангаш заповедниктерниң болгаш зоопарктарның администрациязы оларның садып алыр эрлээнин дамзыдын тургузар ужурга таварышкан.

ДИРИГ АРТКАННАР

ТОКИО. Нефть кризизинин ачызында 400 хире японнар амы-тынныг артканнар. Полициянын кол эргелелиннн медээлерин ёзугаар алырга, чаа чылдын баштайгы неделязының дүргүзүнда, автомобиль ускулежишкиннерниң саны эң хөй болуп уеде. Японияның оруктарынга 194 кижи өлген ийикле, азы эрткен чылдын ол-ла үези-биле деннээрге, 107 кижи аваш өлген. Ол өлүмүг таварылгаларның сапының аваажээнинин кол чылдагааны — нефть кризизи, оон уламындан оруктарга автомобильдерниң моонненжиги аваажээн. машиналарның чорудуруның дүргени кызырылган деп, полиция эргелели санап турар.

ХОВАР ТАВАРЫЛГА

ОСЛО. Медицина төөгүзүнде ховар тавар таварылга Норвегияга болган. Беш харлыг оол сугга дүшкен. Лиллестрема хоорай чурттуг Вегард Слеттемуен ойнап чорааш, хеминн ложунун кырынга келген. Дош хевертен оюлгаш, оол суг иштинче кире берген.

Чүгле 40 минута эрткенде акваланстер аңаа чедип келгеш, оолдун мага-бодун хеминн иштинден үштүп экелген. Оон чүрээ сокпас болган. Ам база бир 20 минута эрткенде эмчилер оон хирлип кээринге бүзүревейн, кылымал тындырышкын кылып. чүрээн массажтап эгелээн сөөлүнде суга дүшкен оолдуң хирлип болурунун демдектери илереп келген.

Вегард ийи хонук иштинде билинместээн. оон соонда оң караан көрүп келгеш, мынча деп айтырган: «Мээң караам шиля кайы?» Барык-ла бүгүн шак дургузунда үргүлчүлээн өлүмүнүн байдалы баш мээзинин ажыл-чорудулгазының үрелиишкинин болдубаан. Акершноустун төп эмнелгезинин кол эмчизи Бьерн Линд ол таварылганы «Дагбладет» солунга тайылбырлаш. оолдун амы-тынының камгалаттынганы оон организминин суута хеп-хенертен сооганы-биле тайылбырлаттынар. сугнун температуразы үш градустан ашпас болган хээрзинин дугайында бодалын илереткен.

ЧАДАГ-ТЕРГЕ ЭНДЕРИЛГЕН

ПАРИЖ. Бензин өөтээнин кедергей улгатканы, дыштаныр хүннерде хүзүлээн автомобильдиг чоруурун хорудаанны, хоорайларның кудумчуларында дүрген чорудуун соксатканы — ол бүгү болза Барыын Европаның миллионмиллион чурттакчыларын «чадаг-терге садып алырынче», тодаргайларга, чадагтерге мунарынче албадапкан.

Италияда, Англияда, Швецияда чадаг-терге садыглаары эң-не ковудээн. ол чурттарда чадаг-тергелер эндерилген.

Будурулге эдлери эптиг таварылгаларны хилис эрттирбес апарган. Чадаг-тергелерниң чаа модельдерин далаш-биле кылыр, оларны кыяганы дээш элээн улуг өртек-хөлөзи төлээр ужурга таварыкшы турар.

(СЭТА).

СПАРТАКИАДАНЫҢ ОДУ КЫВА БЕРГЕН

СВЕРДЛОВСК. Март 9. (СЭТА-ның тускай корр). Свердловскиниң Төп стадионунга бөгүн ССРЭ-ниң Улустарының III кышкы спартакиадазының одун кывыскан. Түңнел маргылдаалар март 17-ге чедир болуп эртер. Мүң ажыг конькижилер, фигуристер, хаакчылар, биатлонистер Уралда чедип келгеннер. Олар Бакурианиде эртип турар даг хаакчылары, трамплинден халыыр сюрттүлер ышкаш спартакиадаңың кол шаңналдары дээш маргыжарлар. Москваның, Ленинградтың, Украинаның, Белоруссияның, Казахстанның, Свердловск областың шилиндек командалары долу составы-биле программада киргеп маргылдааларга киржир. Литва, Латви республикаларның спортчулары долу эвес составтыг-даа болза, бүгү хевирлерниң маргылдажыр. Грузияның, Арменияның, Эстонияның, Узбекистанның, Киргизияның, Таджикистанның төлээлери спартакиадаңың чамдык маргылдааларынга киржир. Россия Федерациязының спортчу алдарын областарның, крайларның, автономнуг республикаларның шилиндек командалары камгалаар.

Спартакиадага бирги беш шаңналды алган коллективтер ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң шилчилер шаңналдарын алыр. Ол ышкаш ССРЭниң Спорт комитединиң, ВЛКСМ Төп Комитединиң болгаш өске-даа организацияларның тургускан хөй санныг шаңналдары бар.

Сөөлгү сан-медээ ёзугаар алырга, күш-культура коллективтеринге спартакиадаңың программазын ёзугаар эрткен маргылдааларга 19 миллион кижи киришкен. Оларның иштинден 6,8 миллион күш-культуржу ГТО-ның нормазын дужаагаң, 5, 6 миллион кижи разрядчы болган. Спартакиадалар дыка хөй алдарлыг совет чемпионнарга орукту ажыткан. Оларның бирээзинге хаакчы олимпий чемпионну Вячеслав Веденин хамаарлыр.

Спартакиадаңың байырлыг алкыдышкынының хереглелери он-он муң свердловчулар болган.

ССРЭ-ниң спорт комитединиң даргазы С. П. Павлов, оргкомитеттиң даргазы, Свердловск облкүүскомнуң даргазы А. В. Борисов спортчуларга байыр чедирип чүве чүткээлээн. ВЛКСМ Төп Комитединиң секретары С. Г. Арутюнян ВЛКСМ ТК-ның кыйгырыын номчаан.

ЧЕМПИОННАР ИЛЕРЕТТИНГЕН

Спартакиада шаг шаандан бээр эң-не хөй кижи киржир, массалыг маргылдаа болгай. Спорттуң кышкы хевирлеринге болуп эрткен спартакиадага он муң ажыг хаакчылар, ийи муң хоккейжилер, түгле хоккей командалары безин 128 четкеин — хөйүү хереглеп турар.

Маргылдааның сөөлгү хүнүнде хаакка чарыш болгаш хоккейге Ак-Довуракның болгаш Чөөн-Хомчиктиң командаларының аразынга ужуражылгалар болган. Дошка болган маргылдааның түңнелин бистиң солунувус дыңнаткан болгай. Хаак чарыжының түңнели мындыг болган.

Хереэжеңнерниң 5 километр дистанциязынга Кызылдың № 9 школазының башкызы Людмила Кузнецова 23 минута 20 секунда маңнааш, республика чемпиону болган. Ийнги черни база-ла Кызылдың төлээзи Эльвира Крыцина эзлээн.

Уругларның 5 километр хаак оруунга Таңды районнуң хаакчызы Лида Бушманова тиилээн. Ол-ла районнуң төлээзи Реут оолдарның 10 км хаакка маңнаар дистанциязын 36 минута 03 секундада эрткеш, эң-не бедик түңнелди көргүзүп, республика чемпиону болган.

Спартакиада маргылдаазының ийиги хүнүнде хереэжеңнерниң 4×5 болгаш ер улустуң 4×10 км дистанцияга эстафета болган. Хереэжеңнерниң эстафетазынга Хову-Аксының хаакчылары шылгаран, дистанцияны 1 шак 40 минута 30 секундада эрткеш, бирги черни чаалап алган. Ер улустуң эстафетазынга Кызыл биле Хову-Аксының хаакчыларының аразынга спортчу демисел солуп болуп эрткен. Маңаа Кызылдың хаакчылары боттарының удуртукчуларындан бир минута 12 секундада мурнап келгеш, бирги черни эзлээп.

Маргылдааның үшкү хүнүнде хереэжеңнер 10 км дистанцияга маргылдашкан. Аңаа Кызылдың төлээлери Эльвира Крыцина биле Людмила Кузнецова бирги, ийнги черлерни дараалаштыр алган.

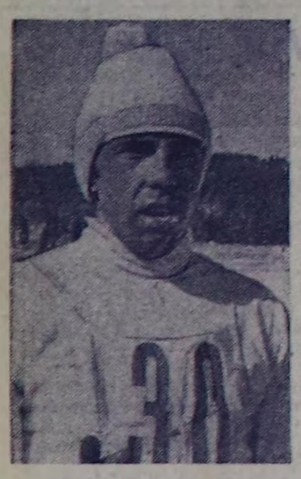
Ер улустуң 30 километр хаак оруунга демисел чидиг эрткен. Кызыл хоорайдан хуудa киришкен Николай Санников старттан 8 кижиниң соондан үнгеш, бир дугаарында халыш келген. Оон соонда алды дугаардыг Таңды райондан Анатолий Коментанд келген. Элээн каш кижини эрткен соолүнде Хову-Аксының төлээзи Владимир Ковалев эң-не эвээш үени ап, республика чемпиону болуп үнген.

Үш хүн үргүлчүлээн спортчу демиселдиң түңнелинде республиканың XI кышкы спартакиадазынга ниитизиниң 1 командазы эзлээш, шилчилер кубокту, бирги чергенниң дипломун алган. Ийнги черни Хову-Аксының, үшкүзүн — Чөөн-Хомчик районнуң командалары ап, дипломнар, вымпелдер-биле шаңнаткан. Тустус дистанцияга бирги черни алгылаан тиилекчилерге өртектиг белектерни болгаш макталга бижиктерни берген.

(Бистиң корр).

ЧУРУКТАРДА: 30 болгаш 15 километрге бирги черни эзлээн Хову-Аксының төлээзи Владимир Ковалев, хереэжеңнерниң 10 километрге дистанциязынга ийнги черге үнген Людмила Кузнецова, Тыванын хоочун хаакчызы, тудугжу Анатолий Глухов. Көрүкүүлер хаак маргылдаазын көрүп турары.

Ю. КОСАРЬКОВТУҢ фотолары.

Өөренирииче чалап тур

Кызылдың профессионал-техниктиг садыг училищезин 3 ай хуусаалыг садыгчылар курстарын чарлап тур.

Курстарга садыг шугумунга ажылдап чорааннарны хүлээп алыр.

Киреринн күзээннер:

райпо, сельпо, ажылчын кооперацияның баштавр черлериниң өөредип чоруткан дугайында бижиин;

эртеминиң дугайында документизин (болуп);

кадыының дугайында зичи шынзылгазын (№ 286 форма ёзугаар);

күш-ажыл дептерин;

3х4 см хемчээлдиг 3 фото-чуруктарын дужаар.

Киичээлдер 1974 чылдың апрель 1-ден эгелээр.

Бистиң адрезивис: Кызыл хоорай, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 41.

Телефоннары: 55-07, 36-54.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

МАРТ 13-ТЕ МОСКВАДАН

13.30—Дамчыдыгалаар программазы. 13.35—Өнүүт телекөргүзүүр. Уругларга. «Аныяк барабанчы дугайында ырыа». Мультфильм. 13.45—Өнүүт телекөргүзүүр. «Чө-ве, уруглар!». 15.50—ССРЭ биле ЧССР-ниң хыныды командаларының хоккейге эң хууда ужуражылгазы. 3-ку оюн. 16.30—Өнүүт телекөргүзүүр. Н. Богословскийниң Оркестрге үдеткен каткылыг концерт. «Каткы-хог кежээзи». 18.00—«Үе». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

18.30 — Телемедээлер.

МОСКВАДАН

18.40—Киноконцерт. 19.10—«Перу. Чаартыгаларның оруу». Дамчыдылгада Перуның Коммунистиг партизының ТК-зының Чиигине секретары эң Хорхе Дель Прадо киржип турар. 20.00—Уругларга. Мультфильм. 20.10—Телемедээлер. 20.25—Чарладлар, реклама.

МОСКВАДАН

20.30—Хөй сериялыг телешиниң баштайгы көргүзүүр. В. Пистоленко. «Чадалар». 1-ги сериязы — «Этегинде». 21.50—«Саратов областың уткуштур планы күүседледе». Дамчыдылгада СЭКП Саратов обкомунуң бирги секретары А. И. Шибаев киржип турар. 22.35—«Орус романс». И. Архипова биле В. Пьявко ырлап турлар. 23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

Чагаар

Кызылдың агаар станциязының медээзин ёзугаар алырга, бөгүн республиканга бүргээр, быскан хар чаар. Барыын угланышкынның хатты күжү копкак, барыын районнарга күштелир.

Кызылга бүргээр, быскан хар чаар. Барыын угланышкынның хат кошкак болур.

Агаарның температуразы республиканың даглыг черлеринге 2—7, өскелеринге 10—15, Кызылга 10—12 градус соор.

Автомобиль оруктарынга быскан хар чаар. Оруктуң көстүрү 4—6 километр, Кызыл — Абакан аразынга 2—4 километр болур. Мурнуу-барыын угланышкынның хатты дүргени секундада 10—15 метр чедер. Кызыл—Абакан аразының оруунга дүне 20—25 градус соок болур, хүндүс 10—15 градус соор.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

КИНО

МАРТ 13-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Чаъс шуптуу истерии чүй шаап каапкан» 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Баян тажы» 9.30, 11.10, 12.50, 14.30, «Надежда» 16.10, 18.05, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Бичии эштикчи» 15.00, 18.40, «Гайдуктарның өжээн негээшкини» 16.50, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Өлүг сүнеанчер» 15.00, «Кежээниң-не ажыл соонда» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Кызыл. Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда киллизиниң 23-54, харысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал киллизиниң 37-13, культура киллизиниң 23-54, көдээ ажылагый киллизиниң 21-47, үлетүр киллизиниң 22-64, чагаа киллизиниң 41-27, информация база совет тургузуг киллизиниң 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 16056. ЧАГЫГ № 643.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле аргелелиниң типографиязы, (Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 1). ТС—00121.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжынар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 61 (9436) | Четверг, март 14, 1974 чыл | 1925 чылда үнезавлеттингеи. | Өртээ 2 коп.

СОВЕТ-ФРАНЦУЗ ЧУГААЛАЖЫЫШКЫННАР

«Совет улус француз улусту кезээде ханызыбиле хүндүлеп келген болгаш француз улус совет киижилерге хамаарыштыр база ындыг сеткиндиг дээрзин . билир мен».

(Л. И. Брежневтиң журналистер-биле беседазындан).

ЧУРУКТА: аэродромга ужуражыгга үезинде.

(Чурукту фототелеграф-биле хүлээп алган).

ТЫВА АССР-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНДЕ

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чоокта чаа болган хуралынга Улуг-Хем районуң ажыл-агыйларында ымыстыг бода малды семиртир азыраарын организастаазының дугайында райкүүскомуң даргазының орлаачызы аш Турнуң илеткелин дыңнаап, ук ажылда дыка улуг четпестер барын демдеглээн.

1973 чылда семиртилгеге тургускан ымыстыг бода малдың хонукта ортумак немезде деңгээн 335 грамм четкен турар кылдыр планнаттынган турган болза, ол чүгле 275 грамм болган. Ооң түңнелинде дыка хей эът чедир алдынмаан. Центнер эътиң немезде деңгээниң бот-үнези 117,1 рубль болур ужуруг тургаш, 141,77 рубль кылдыр аартаан. Күрүнеге дужаал турар малдың күзүү куду. 1973 чылда күрүнеге ситкен ымыстыг бода малдың бир баштың ортумак деңгээн чүгле 291 кг болган.

Районуң ажыл-агыйларында төрүүр инектериниң баш санын остүрер талазы-биле ажыл четпес чоруп турар. Ооң түңнелинде төрүүр инектериниң баш саны 1972 чылда турганыңдан кудуланаа. Инектериниң болгаш хунжыннарының эдерекилгези болгаш тарып боозадылгазын четпес организастап турар.

1974 чылда эът садын алырының күрүне планын күүседири-биле ажыл-агыйларга 4492 баш ымыстыг бода малды семиртилгеге тургузар ужуруг тургаш, ажыы үеде чүгле 2000 баштыг тургускан.

Районуң ажыл-агыйларында семиртир азыраанны чорударының шеңгери херек кырында чок чыгыы болгаш 1974 чылда оларны тудары планнаттынгайн турар. Ажыл-агыйларның хей нуруузунда малчыннарның ажылдарынга болгаш чурттаарынга таарымчалыг байдалды тургускаан.

Ажыл-агыйларда ымыстыг бода малдың семиртилгезин четпес организастаан чорук күрүнеге эът садарының планын үзеринге чедип турар. Март 1-де байдал-биле алырга, районуң ажыл-агыйлары күрүнеге эът садарының бирги кварталдың планын түгүле 14,8 хуу күүсеткен.

Бо деткээда айыткан четпестерни чайладырының хемчегерин доп-дораан ап чорударын болгаш оларның күүселдезиниң дугайын кай 1-ниң бетинде үеннеп шиитпирге Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниге илеткээрин Улуг-Хем райкүүскомга дааскан.

ДУЗАЛАКЧЫЛЫГ АЖЫЛДААРЫН ЧЕДИП АЛЫР

«Көдээде чурттаң турар болганыңда техниканы башкарырынга өөренип ал!» деп лозуун ам Каа-Хем районнуң колхозтарының болгаш совхозтарының ажыл-ишчилериниң ортуузунда нептерелгей түүл болу берген. Ыванғыл «Механизаторларның бүгүнүнүң өөредилгезин организастаар дугайында» СЭКП Тыва обкомунуң болгаш республиканың Министрлер Чөвүлелиниң доклады үнген соонда, механизаторлар өөредилгези ажыл-агый бүрүзүндө хайныышкынның эгелээн. Од чергелерде чоттуг. Каа-Хем республиканың тараалаң районнарының бирээзи болгай.

Илгирбе дугуйлуг тракторларны, комбайннарны ийи эдзлчег-биле, а аңаа дугуйлуг тракторларны чаңгыс эдзлчег-биле ажылдадыр кылдыр санаарга, районга нийтизи-биле 695 механизатор херек. А херек кырында бар механизаторлар 328 киижи. Эрткен чылдың төнчүзүнден бээр көдээ профессионал-техниктиг училищеге база ажыл-агыйларның боттарынга 190 киижини өөредип эгелээн. Ындыг болзажок, ам-даа 177 киижи чедилбээн.

Ынчангаш механизаторларның бүгү-нийти өөредилгезиниң дугайында СЭКП обкомунуң бюрозунуң болгаш республиканың Министрлер Чөвүлелиниң докладын СЭКП-ниң Каа-Хем райкомунуң бюрозунга чугаалажып көргеш, ажыл-агыйларга механизаторлар өөредирининиң немезде онаалдазын берген.

Ук докладаты Каа-Хем районнуң ажыл-агыйларында канчаар боттандырып эгелээнин чоокка эрткен хүннерде ынаап көргеш.

Ол районда механизатор кадрлар-биле эки хандыртынган ажыл-агый — «Тинделге» колхоз. Колхозта күш-ажыл кылып шыдаар 330 киижиниң иштинде 149 механизатор бар. Ынчалзажок СЭКП обкомунуң бюрозунуң докладын амыдыралга боттандырарыбиле база Казах ССР-ниң, Белорусс ССР-ниң болгаш Ростов областың ажыл-агыйларының механизаторларының техникажы бедик будурүүлүг ажылдаар дугайында эгелекчи чорууп деткивишаан, трактористер, комбайнерлер белеткээр курсту колхоз организастаан. Ында 17 киижи өөредип берген.

Чаа организастаан курстарга өөредир киижилерни тып алыр талазы-биле бо районнуң чамдык ажыл-агыйларының дүржүлгазы солуп. Чижээ, «Бүрен» совхозта механизаторлар белеткээриниң чаа ажыктаан курузунда 24 киижи киргеп. Оларның арагында бухгалтер, кассир, клуб болган библиотека эргелекчилери бар. Моон алырга, өске ажыл-агыйларның механизаторлар курстарынга өөредир киижилер тыныбас деп турары барымдаа чок-тур. Колхозта, совхозта ажылдап, чурттап турар бүгү киижилер-биле чугаалажып, оларны механизаторларның бүгү-нийти өөредилгезинге хаара тудар херек. Тракторист-машинист, комбайнер кылдыр өөренип алган, бодунуң кол ажылы механизатор эвес киижилерни сезонныг ажылдарның түлүк үезинде механизатор кылдыр ажыглаар апаар. Өске чергелерден механизаторлар дилээр чоруктан ындыг яңы чайлан болуур. Механизаторларның бүгү-нийти өөредилгезин организастаан турарының алыс утказы-даа ында.

Механизаторлар өөредилгези

Ажыл-агыйларда партколмөөр, партия эте организацилары механизаторларның бүгү-нийти өөредилгезинге онза кичээнгейни салып турар апарган. Маңаа, «Кызыл тук» совхозта партия организациязының чижекке ап болуур. Механизаторларны немей белеткээр дугайында СЭКП райкомунуң айтымыкшынын алган, партия организациязының секретары эш П. Л. Филиппов чаа ажыдар курска өөредир киижилерни тодарадырыбиле ажыл-агыйның яңы-бүрү участоктарында ажылдап турарлар-биле тус-тузунда чугаалажып көрген. Ынчангаш механизаторларның бүгү-нийти өөредилгезиниң курузунга 28 киижи бижиктеп. Оларның арагында яңы-бүрү ажыл кылып турарлар, тудугжулар болгаш херээженнер база бар. Партия организациязы херекти ооң-биле соксаш кагбаан. Ол айтырыгны коммунистерниң хуралынга тургускаш, курстуң өөренир хүннерин, шактарын тодаратқан, курсту башкылаар киижилерни хуралга бадылаан.

Механизаторларның бүгү-нийти өөредилгезин «Коммунизмче орук» колхозта багай эвес организастаан. Колхоз баштаар черн, партия организациязы болдупар аргаларын, курлавырларны тыптынып, 30 киижиниң трактористер, комбайнерлер кылдыр өөредирибиле курста киргеп.

Бо чугула хемчегни боттандырарынче «Бурунгаар» совхоз районга мурнай . эгелеп киргеп. Чаа четчелээн механизаторлар курузунуң кичээл аңаа маттың 5-те эгелээн. Кичээл эрттирер черни, көргүзүг керекселдерни баш удур белеткээн. Курсту удуртур, аңаа башкылаар харыысалгалыг киижилерни директорунуң тускай дужаалы-биле томуйлаан. Ында партия организациязы (секретары эш С. Л. Кумажык) өөредилгениң чорудулгазын маттың төнчүзүнде партия хуралынга чугаалажып көөру-биле планда киргеп.

«Ленинчи орук» совхозта болгаш «Октябрь 30 чылы» колхозта бо талазы-биле эдээн бергедээшкиннер бар. Ооң кол-ла чылдагааны — өөредилгеге хаара тудар киижиниң чедишпеан. Колхозка ийи эдзлчег-биле ажылдаарынга 23 механизатор чедишпес. А херек кырында чүгле он киижи курска өөреникп-биле бижиктеп. «Бүрен» совхоз ышкаш, ындыг хемчегерни алыр болза, бо ажыл-агыйлардан-даа өөредип болур киижилер тыпты бээр ужуруг. Механизаторлар белеткээр талазы-биле бердинген онаалданы күүседирин ылап-ла чедип алыр херек.

Албан. организация черлеринде ажылдап турар киижилерден четчелээн район төвүнүң курузу Сарыг-Сеңге ажылдап эгелээн. Ында 22 киижи киргеп. ДОСААФ-тың, өөредилге черлериниң шугумубиле механизаторлар өөредилгезин база чорудуп турар. Механизаторларның бүгү-нийти өөредилгези Каа-Хем районда шуудан турар.

Механизаторларның бүгүнийти өөредилгезин чорударынга эң-не бергедээшкинниг чүве болза, чаа ажыктынган курстарга хереглээр көргүзүлге пособиезинин, өөредилге программазының, өөредилге номнарының чогу. Бо түүлдер-биле бүрүн хандыртынган ажыл-агый барык-ла чок. Хамаарышкан черлер механизаторларның бүгү-нийти өөредилгезиниң курстарын өөредилге номнары-биле, көргүзүлге пособиезин-биле хандырарының айтырыгын соңгаарладыышкын чокка шиитпирлээри негеттинип турар.

База бир чугула айтырыг — чаа эгелээн курстарның дыңнакчыларынга оларны өөредип, арга-дүржүлгазын, дамчыдып бээри-биле дүржүлгалыг трактористерни, комбайнерлерни быжыглаары. Бо айтырыг амдыызында шиитпирлеттинмээн. Комбайнер киижи бодунга дузалакчыны белеткеп алган турар кылдыр айтырыгны так мичээр тургузар херек. Эң-не кол чүве — келир күстүң дүжүт аңаан алышкынында комбайнер бүрүзү дузалакчылыг ажылдаан турары болур.

Г. МАШКОВСКИЙ,
республиканың Кодээ ажыл-агый министерстводунуң кадрлар шилип алыр болгаш белетиткээр киидинииниң начальнигы.

К. АРАКЧАА,
«Шынның» түскай корр.

Францияның Президентизи Жорж Помпидунуң келгени

СОЧИ. (СЭТА-ның түскай корр.). Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Чиигине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүү Л. И. Брежнев-биле ужуражыр дүшш Франция Республиканың Президентизи Жорж Помпиду ында чедип келген.

Президентиниң Франциянын болгаш ССРЭ-ниң күрүне туктары-биле каастап, шимээн аэродромга СЭКП ТК-ның Чиигине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүү Л. И. Брежнев, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, Грузиянның Компартиязының ТК-ның бирги секретары Э. А. Шеварнадзе, Грузин ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Партазы Г. С. Дзодзенидзе, Грузин ССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Г. Д. Джавахишвили, Совет Эвилелиниң Францияда элчиин С. В. Червоненко, СЭКП ТК-ның Чиигине секретарының дузалакчылары А. М. Александров болгаш А. И. Блатов, СЭКПниң Краснодар крайкомунуң бирги секретары С. Ф. Медунов, Грузиянның Компартиязының Абхаз обкомунуң бирги секретары В. О. Кобахия, Краснодар крайкүүскомунуң даргазы Г. П. Разумовский, Абхаз АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. В. Шинкуба, Абхазияның Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Ш. М. Татарашвили, ССРЭ-ниң ДХМ-ниң коллегия кежигүү Ю. В. Дубинин, ССРЭ-ниң ДХМ-ниң протокол киланнының эргелекчиэ Д. С. Никифоров болган албанның еске-даа киижилери келген.

Президентиниң Франциянын болгаш ССРЭ-ниң күрүне туктары-биле каастап, шимээн аэродромга СЭКП ТК-ның Чиигине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүү Л. И. Брежнев, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, Грузиянның Компартиязының Абхаз обкомунуң бирги секретары В. О. Кобахия, Краснодар крайкүүскомунуң даргазы Г. П. Разумовский, Абхаз АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. В. Шинкуба, Абхазияның Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Ш. М. Татарашвили, ССРЭ-ниң ДХМ-ниң коллегия кежигүү Ю. В. Дубинин, ССРЭ-ниң ДХМ-ниң протокол киланнының эргелекчиэ Д. С. Никифоров болган албанның еске-даа киижилери үткүп алган.

Уткуп турганнарның аразынга Францияның Совет Эвилелиниде элчиин Жак Вимон, совет болгаш даштыкы парлалганың төлөлекчилери турган.

Бичии уруглар Л. И. Брежневке болгаш Ж. Помпидуга чечектер тыпкан.

Францияның Президентизи-биле кады даштыкы херектер министри Мишель Жобер, республиканың Президентизиниң канцелириязының чиигине секретары Эдуард Балладюр, Даштыкы херектер министерстводунуң чиигине секретары Жоффруа де Курсель, Францияның ССРЭ-де элчиин Жак Вимон, албанның еске-даа киижилери.

Беседалар ам-даа уламчылаар.

(СЭТА).

Л. И. Брежневтиң Францияның Президентизи Ж. Помпиду-биле беседазы

СЭКП ТК-ның Чиигине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүү Л. И. Брежнев биле Франция Республиканың Президентизи Ж. Помпидуның аразында беседа март 12-де Пицундага эдээн үр үргүлүүлээн. Совет Эвилелиниң болгаш Францияның аразында ийи талалыг харылзаалар-даа талазыбиле база делегейде дүшкүүрүг чорукту чавырыдырарын быжыглаар сорулгабиле делегей херектериндеда кады ажылдажыганы уламнын ында ханыладырының дугайында санаа-оваа солчуушкуну вайраадыр байдалга болгаш бедоодун хүндүлежип өөрүүнү бөзүүнге эртеки.

Беседага киришкеннер болгаш: совет талазын—СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, ССРЭ-ниң Францияда элчиин С. В. Червоненко, СЭКП ТК-ның Чиигине секретарының дузалакчылары А. М. Александров болгаш А. И. Блатов, ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министерстводунуң коллегия кежигүү Ю. В. Дубинин;

Француз талазын—даштыкы херектер министри Мишель Жобер, Республиканың Президентизиниң канцелириязының чиигине секретары Эдуард Балладюр, Даштыкы херектер министерстводунуң чиигине секретары Жоффруа де Курсель, Францияның ССРЭ-де элчиин Жак Вимон, совет болгаш даштыкы парлалганың төлөлекчилери турган.

Беседалар ам-даа уламчылаар.

(СЭТА).

Журналистерге парлалга конференциязы

Март 12-де СЭКП ТК-ның Чиигине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүү Л. И. Брежневтиң Франция Республикаңын Президентизи Ж. Помпиду-биле ужуражыганының соонда Совет Эвилелиниң болгаш Францияның төлөлекчилери Пицундада турар совет болгаш даштыкы журналистерге парлалга конференциязын эртиргеп.

Ол парлалга конференциязынга Л. И. Брежнев биле Ж. Помпидуның аразында беседа болганының дугайында совет-француз дыңнадыгны солуннарда бо хүн парлаан турар.

Совет төлөлекчи Л. М. Земятин солуунга парлаар дараазында медегледи кылган: Францияның Президентизи-биле бөгүнгү беседа болза, яңы-бүрү адырларга совет-француз кады ажылдажыганы уламнын ханыладырынга дыка ажыктыг деп ооң корук турарын солуннарның төлөлекчилериниг дыңнадырын СЭКП ТК-ның Чиигине секретары Л. И. Брежнев меңээ дааскан.

Кады ажылдажыганың принциптериниң болгаш ботботтарының аразынга консультациялар кылырының дугайында совет-француз документилерде айыткан түүлдерге дүүштүр саналовал солчуушкуну ажыт-чажыт чокка, боттуг боол эрткен.

Бистия бодап турарывыс-биле алырга, ол беседа Совет Эвилели биле Францияның аразынга найыралдыг кады ажылдажыгаже түткүл бүрүү-биле хевээр артышаан болгаш ындыг кады ажылдажыгага чаа идигин бээрине түткүл бар дээрзин көргүскен.

Францияның Президентизиниң болгаш СЭКП ТК-ның Чиигине секретарының аразынга чугаалажылышкынар найыралдыг байдал-биле, эңне тодаргай боол эгелээнин француз төлөлекчи Ксавье Маркетти парлалга конференциязынга демдеглээн. Беседалар үезинде ийи таланың сонуургап турар чугула айтырыгларны няк чугаалажып көрүп турар дээрзинин дугайын бөгүнгү ужуражышкынның үш шак ажыг үе иштинде үргүлүүлээнин херечилеп турар-дыр деп, ол чугаалаан.

Ооң соонда совет болгаш француз төлөлекчилер журналистерниң айтырыгларынга харылаанар.

(СЭТА).

ССРЭ-НИҢ ХАМААТЫ УЖАР ЧҮҮЛ МИНИСТЕРСТВОЗУНУҢ БҮДҮРҮЛГЕЛЕРИНИҢ БОЛГАШ ОРГАНИЗАЦИЯЛАРЫНЫҢ АЖЫЛЧЫННАРЫН, ИНЖЕНЕР-ТЕХНИКТИГ АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫН ССРЭ-НИҢ ОРДЕННЕРИ БОЛГАШ МЕДАЛЬДАРЫ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

ССРЭ-НИН ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ПРЕЗИДИУМУНУН ЧАРЛЫЫ

Тыва АССР

Күш-ажылдың Кызыл Тук орден-биле Анатолий Гаврилович НАЗИМОВТУ — ужар чүүл будурүлгезиниң техник-бригадирге.

«Күш-ажылчы шылгарал дээш» медаль-биле Шавар-оол Халевич ОНДАРНЫ — самолёт командирге.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. ПОДГОРНЫЙ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль. 1974 чылдың февраль 27.

Кызыл тукту тывыскан

Россия Федерациязының ажылчы чоннар депутаттарының кодээ болгаш суур Советтериниң 1973 чылда социалистиг чарыжыга Тыва АССР-ниң талазы-биле тиилекчи болганы дээш, Каа-Хем районнуң Ильинка кодээ Соведин РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң шилчиир Кызыл тугу-биле шаңнаан.

Кодээ Советтиң күүскому бодунуң девискээринде хамаарышкан «Тинделге» колхоз биле «Бүрен» совхозтуң тоолу беш чылдың шиитпирлиг чылында ажыл-агый чорудулгазынга, ажылчы чоннарны шалычы күш-ажылче организастаарынга төлептиг салларны чедиргенинииң херечилп ол.

Бедик шаңналды дүүн бөйырлыг байдалга Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызы К. С. Шойгу тывыскан.

МАГАДЫЛАТТЫНГАН ДҮЖҮТТҮҢ КУРЛАВЫРЫ

(Бүгү-россия чөвүлел хуралдан)

Черии мелиорастаар, ооң тургузуун экижидериниң ажылы бистиң чуртта дыка калбарган. Ол чугула ажыл-херекти бир миллион ажыг ажылчыннар, специалистер кылып турар. Черии суггарары болгаш курганнар ажыглаары — бедик дүжүтту алырының идегелдиг үндезини боол турар. СЭКП ТК-ның декабрь (1973 ч.) Пленумунуң шиитпирлериниге дүүштүр Россия Федерациязында болбаазырадып, чаартқан черлерни ажыглаарының ажыктыг чоруун улам улгатгыларының аргаларының дугайын кодээ болгаш суг ажылагыйының ажылдакчыларының март 12-де Москвага доозуган республика чөвүлел хуралынга чугаалажып көргеп.

Илеткелчилер— РСФСР-ниң министрлери Л. Я. Фэоренгъев болгаш К. С. Корнев, саналар берип, чүве чугаалааннар-даа черни мелиорастаары — чүүлүн кодээ ажыл-агыйын хөгжүдүрии шапкынчыдар талазы-биле партияның үр хуусаалгыг программазының чарылбас кезээ болуруун онзалап демдеглээн.

Чүгле сөөлгү чедп чыл иштинде суггаттыг болгаш курганган чер ажылынан алыр продукция бүдүрери 55 хуу көвүдээш. Экижиткен черлер чуртта ап турар хөвеңниң болгаш ристиң чүс-хуузуун, ногаалларның үштүн айызын, мал чемнериниң үштүн бирии, дыка хей оске-даа продукцияны берип турарын ССРЭ-ниң мелиорация болгаш суг ажылагыйының министри Е. Е. Алексеевский чугаалаан.

Россия Федерациязынга муртунгызы беш чылдаазындан ийи катап дегем —10,2 миллион гектар черге шөлдер экижидериниң чүүл-бүрү ажылдарын чорудар апаарын министр демдеглээн.

Республикага рис будүрерин көвүдедир талазы-биле хей ажыдыы кылган. Бо чылын бүгү Россия чуртка бир миллион тонна ристи бээр ужурлут.

РСФСР-ниң ажыл-агыйлары — культурлуг одар-белчиир шөлдерин суггарары ышкаш ындыг үелиг ажыл-иштиң эгелекчилери болган. Бо беш чылдың төнчүзүнге чедир суггаттыг погаан шыктарының шөлү 1,5 миллион гектар чедер деп, оратор чугаалаан.

СЭКП ТК-ның партияга, совет улуска Кыйгырыынга харыы кылдыр бистиң совхозтуң салбырының коллективи 724 гектарның бирээзинден-не 70 центнер ристи алырын хүлээнгеп деп, Краснодар крайның «Красноармейский» совхозунуң салбыр эргелекчизи В. Ф. Садчиий чугаалаан.

Кострома областа «Сандогорский» колхоз кодээ ажылагый бүдүрүлгезин интенсификастаарының комплекстиг планын чогаатқан деп, ол колхозтуң даргазы А. А. Андрианов чугаалаан. Аңаа бирги эдзлчегде мелиорация ажылын түгүлээп көргеп. Сөөлгү үеде бистер 1900 хире гектар черни кургадып, экижиттивис. Шаанда бис гектардан 8 центнер тараа ап турган болзувусса, тоску беш чылдың үш чылдарында гектар санындаи 33,6 центнерни ап келдивис.

Ставропольдуң гидротехниказ болгаш мелиорация талазы-биле эртем-шинчилел институдунуң директору А. В. Мирошников чурттуң мурнуу районнарынга ийиги тарылга чорудуп болурунуң аргаларының дугайын чугаалаан. Хуралга оске-даа эштер саналберип, түүве чугаалааннар.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүүнге кандидат, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы М. С. Соломенцев төвүлел хуралга түүве чугаалаан.

Бүгү-эвилел төвүлел хуралының киржикчилери республиканың кодээ болгаш суг ажылагыйының бүгү ажылдакчыларынга кыйгырыгны хүлээп алган.

СЭКП ТК-ның май (1966 ч.) Пленуму черии мелиорастаар талазы-биле калбак программаны айыткан, ооң боттанышкынывче СЭКП Төп Комитеди, Совет чазак болгаш СЭКП ТК-ның Чиигине секретары Леонид Ильич Брежнев болу доктаамал кичээнгейни утпаидырып турар деп, кыйгырыгда чугаалап турар. Ол программаны боттандырбыдаан, мелиораторлар Россия Федерациязының бүгү аналарында ажылды чорудуп турар. Амгы үеде республикада 2,8 миллион гектар суггаттыг болган 2,7 миллион гектар кургаткан чер бар.

СЭКП ТК-ның декабрь (1973 ч.) Пленумунуң демдеглээнинде ышкаш, ам кол түүл —1973 чылдың түңнелдерин чүгле быжыглаары эвес, харын ону дыка ажары болур деп түвени партияның кыйгырыгына харылавышаан, бис биилеп турар бис.

Суггаттыг болгаш кургаткан черлерни ажыглаарывыл, ол черлерге кодээ ажыл-агый культураларының дүжүттүүн бедидериниң айтырыгларын бүгү чала-биле чугаалажып көргеш, база мелиорацияга капитал салыышкынналарының ажыктыгын бедидер дээш бүгү харысалганы биилеп, бистер, төвүлел хуралдың киржикчилери, тоску беш чылдың дөртку тодарадыкчы чылының бистиң мурнуувуска салган сорулгаларын херек кырынга күүселээр дээш шиитпиттинип, төлеиип үнеринче бүгү колхозчуларны, ажылчыннарны, колхозтарның, совхозтарның, суг ажыл-агый ажыглал, тудуг, төлевилел болгаш эртем-шинчилел организацияларының албан-хаакчыларын болгаш специалистерин кыйгырдывыс.

ССРЭ-ниң Төп Комитединиң чагаазы улут сорук киришкиниибиле хуралдың киржикчилерн хүлээп алган.

(СЭТА-ның корр.).

Экономиктиг өөредилге чоруп тур

КАА-ХЕМ РАЗРЕЗТЕ

Ажылдавышаан өөренип турар бис

Эртем-техниктиг депшилгенин темпилери аажок бедип, бүдүрүлгеде, болгаш күш-ажылдың байзалыңда шынар талазы-биле улуг өскерилгелер боор турар амгы үеде ажылчы чоннуң калбак масса-ларының экономиктиг билиглерин негелделер үргүлчү улгадып орар. Экономиктиг белеткел ажыл-агыйны чорударының эртемниг деннелин бедидерде, бүдүрүлгени башкарарынга ажылчы чоннуң идепкейин болгаш эгелекчи чоруун чедип алырда кол чүүл болур дээрзин СЭКП ТК-ның «Ажылчы чоннуң экономиктиг өөредилгезин экижидер дугайында» доктаалында демдеглээн.

Ол соруглары күүседиришиве Каа-Хемниң хөмүр-даш разрезинин администрациязы, партия болгаш профэвилел организациялары ажылчынарның база албан-хаакчыларның экономиктиг өөредилгезинче сөөлгү чылдарда чогуур кичээнгейни салып келген. Бисте ону бүдүрүлгени хөгжүдериниң тодаргай соруглалары-биле дүүштүр боттандырып турар. Өөредилгенин кол угланышкыны — тоску беш чылдың онаалдаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерни күүседир дээш кижи бүрүзүнүң харыысалгазын бедидери, ажыл-агыйжы эвес чоруук-биле эптеш чок болурунга ажылдакчыларны кижизидери, үлегерлиг бүдүрүлге деп атты чедип алыр дээш демиселге бүгү кижилерни киришкиреп болур. Ажылчын бүрүзү экономиктиг билиглерниң эге үндезиниерни шингээдип алзын, бодунуң участогунда, бүдүрүлгезинде, бүгү адырда болгаш чурттуң улус ажыл-агыйында байдалбиле таныш болуун дээш, а разрезтин удуртукчу ажылдакчылары — участоктар, цехтер начальниктеринден эгелээш, бригадирлерге чедир — ажыл-агый чорудулгазының экономиктиг анализин шингээдип алзын, шиитпирин хүлээп алырда-даа, ажылдың түннелин үндүрерде-даа, оон экономиктиг ажыктыың сана-зын тээш, оралдажып турар бис.

Ол соруглага-биле 1972—1975 чылларда разрезке экономиктиг өөредилгенин перспективтиг планын тургускан. Ында бүгү ажылчынарның болгаш албан-хаакчыларның чартык кезээлеп аваш эвезин үш өөредилге чылының дургузуунда экономиктиг өөредилгенин янзы-бүрү хевирлеринге хаара туларын көргеп.

Ону ёзугаар башгайы, 1972—1973 өөредилге чылында биске «Экономиктиг билиглерниң үндезиниериниң» 4 школазы, «Бүдүрүлгенин экономиказының болгаш эргелеп-башкарылгазының үндезиниериниң» 2 школазы, «Бүдүрүлгенин экономиказы болгаш эргелеп-башкарылгазы» деп теоретиктиг семинар организастаттынган. Бирги школаларга колдуунда ажылчыннар, ийиги школага — эргелелдин ортумак звенозунуң ажылдакчылары болгаш разрезтиң специалистери, а теоретиктиг семинарга — участоктар, салбырлар начальниктери, улуг инженерлер болгаш өске-даа кижилер хаара туттунган. Оларга ниитизи-биле 145 кижи өөренип кыштаан. Школаларның база семинарның кичээлдери чогуур программаларны ёзугаар эртип келген.

Эрткен чылдың дүржүлгазын барымдаалап, амгы өөредилге чылында белеткелди чайын-на эгелээн бис. Партбюронун болгаш методиктиг човуулелдин кежигүннери туспуе ажылчыннар, инженер-техниктиг ажылдакчылар-биле хууда беседаларны кылып, кымнын кайа өөренирин тодаратка-ткан.

Чаа өөредилге чылында эрткен чылгы школалар болгаш теоретиктиг семинарны хевээр арттырып, программазын уламчылаар кылыр көрген бис. Ынчалза-даа оларда дыннакчылар саны ам 210 чедир өскен. Олар дээрге бүгү-де инженер-техниктиг ажылдакчылардан ангыда, экскаваторларның, чер үттээр станоктарның машинистери болгаш оларның дузалакчылары, чолаачылар, бульдозерлер машинистери, даг ажылчыннары, токарьлар, слесарьлар болгаш өске-даа профессияларның кижилери боор турар.

Экономиктиг школаларга болгаш теоретиктиг семинарга бедик мергежилдиг, дүржулгалыг пропагандистерни томуйлап, партия хуралынга бадылаан. Чижээ, даг участогунуң начальниги В. Еременко, автомобиль-транспорт пегинин начальниги А. Майданов, план-экономика кылдызынин начальниги В. Артюхов, разрезтиң директорунуң бүдүрүлге талазы-биле орлакчызы А. Гладышкин олар кичээлдерни бистиң бүдүрүлгенин болгаш бүгү адырның амыдыралынлан алган тодаргай чижектер-биле холбап, солун кылыр чорудуп турар. Ынчаарга удуртукчу ажылдакчылар пропагандист болуп ажылдаарга, кичээлдерниң ажыктыы үламы бедиир тээрзинге бүзүрээн бис. Чүге дээрге экономиктиг өөредилгенин шынары кандыг болуур, коллективтин бүдүрүлге түннелдери база ынчыг болурун амыдырал бадыткаан. Чижээ, даг участогунда 40 ажыг ажылчыннарның болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларның хөй кезээ экономиктиг школала хаара туттунган, кичээлдерни организастыг болгаш бедик деннелге эрттирип келген. А ол участок арткеи чылын-даа, бо чылдың баштайгы айларындаа разрезтиң коя пехтериниң аразында социалистиг чарышка каш удаа бирги черни ээлеп, мактадып-таннадып келгенинге экономиктиг өөредилге биче эвес салдарлыг болган деп чугаалап болур.

Оон ангыда, экономиктиг школаларның дыннакчылары эрткен чылын 30 ажыг чаартыкчы, чогаадыкчы саналларны киргенин, оон 12 мун ажыг рубль ажыкты бүдүрүлгенин алганын демдеглезе чогуур.

Разрезтиң партия организациязы, оон бюрозу экономиктиг өөредилгеже ажылдакчыларны хаара тудар, кичээлдерниң дээштиин бедидер ааш, моон соцгаар-даа күжеништиннинг хемчегларни алыр.

В. ВОРОШИН,
Каа-Хем разрезте партия организациязының секретары.

Улуг-Хем районнуң «Ак-Туруг» совхозтуң Кызыл-Даг салбырының малчыны, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң депутады Тыкы Араптанович Араптанның кодалында хой ооллаары тулуктаан. Дүржулгалыг малчын төрээн хойларының хураганнарын чидириг чок онча-менди өстүрүп турар.

Тыкы Араптанович тоску беш чылдың тодаралыкчы дөртку чылында төрүүр чүс хойдан 25 хураганны база бир хойдан ортумаабиле 2,5 кг дүктү кыргын алырын хүлээнгеш, ол-ла совхозтуп Ак-Туруг салбырының хой-жузу Монгуш Хөлчүкович Данзырынны социалистиг чарышче кыйгырган. Ол депутат хүлээлгезин ак сеткилдиг күүседип, чоннуң негелделерин болуурчогуурубиле күүседип турар.

ЧУРУКТА: хойжу Т. А. Араптан.

В. ЧАДАМБАНЫҢ фотозу.

НАЦИОНАЛ ОКРУГТАРДАН МЕДЭЭЛЕР

СОҢГУ МАЦЕСТА

Усть-Орда Бурят национал округтуң Нукут дээр районунда минералдыг сугну шинчилээрии доозында. ССРЭ-ниң Кадык камгалал министерствозунуң курортология болгаш физиотерапия институдунуң гидрогеология отряды Нововукучт суурнуң чоогунга он ханы үттээшкинни кылган, оон чедиир минералдыг сугну берген. Ол сугнуң химиктиг составының талазы-биле Сочиде Мацестаның аржаан сугунга дөмей болган. 1 литр аржаанда 450—500 миллиграмм сероводород бар болган. Состав-даа, курлавырдаа талазы-биле ол өөрге, аңаа бальнеология курортун тургузуп болуру элбээн.

Эмчилериин пациизизиниве алырга ол аржаан сугга ревматизм, радикулит, верии аарының эмнеп болур.

А. ГАЙДАЙ,
СЭТА-ның корр.
Усть-Орда суур.
Усть-Орда Бурят национал округ.

• • •

МОТОШАНАК-БИЛЕ АҢНААР АПАРГАН

Таймырның профессионал анчыларының — Сонгу чүктүң үндезин улустарының олуктөлээлекчилери мотошанактар механиктериниң эргевиз алган. Ол машина тундрага улут ажыктыг. Мотошанак иниден дүрген «маңнаар», 350 кг чүктү, көжүп чоруур бажыңчыгашты, досказарга бенаннын сөөртүп чоруур. «Таймыр» деп кыражыл-агый черинин удуртукчулары анчыларының аар ажылын чинчедирип-биле 30 мотошанакты садып алган.

Кыражыл-агый черин ийи чыл бурунгаар тургускан. Оон девискээри Крым чартык ортулуунда ийи катап улут. Анчылар кашка кезии каш-даа хонук чоруп каар, бо тавар-ыллага мотошанакты солуп-ку дег индыг транспорт херексели кайда боор. Башгайгы шанактарны эң дээре анчыларга берген.

Ю. СИДОРОВ,
СЭТА-ның корр.
ДУДИНКА.
Таймыр (Долгано-ненец) национал округ.

• • •

ТУНДРА ШКОЛАЗЫ 100 ХАРЛААН

Заполярьеде Ненец национал округта ийи ажылдыг Великовисочное деп суурда школа 100 харлаан. Революция мурнунда аңаа 36 дыннакчылыг шажын школазы турган.

Совет эрге-чагырганың чылдарында ненец тундраның улустарының чырыдышкын болгаш культура хөгжүдезинге ол школа улут рольду ойнаан. Школаның өөренкичилериниң аразындан эртемденер, чогаалчылар, эмчилер, Совет Арминиң офицерлери, партия, совет ажылдакчылары үнгеп.

Ам ол школада ийи азыраачыларының, балыкчыларның, геологтарның 490 уруу курунеминиң долу хандырылгазында чурттап, өөренип турар. Школада делгем класстар, лабораториялар, спорт залы болгаш өске-даа эргежок чугула чүүлдер бар.

Бо хүннерде Архангельск областың Ненец национал округунда 43 школа-интернат ажылдап турар. Округтуң суурларында ам-даа ийи интернатты, дөрт школаны тудуп турар, аңаа 1110 уруг өөренир.

Ю. НИКОНОВ,
СЭТА-ның корр.
ВЕЛИКОВИСОЧНОЕ СУУР.
Ненец национал округ.

• • •

БАШКЫ ИНСТИТУДУ

Башкылар биилиг бедидер институт Ханты-Мансийскиде ажыттынган. Ыраккы суурлардан, Обь чоогунуң нефть тывыкчыларының аныяк хоорайларындан келген башкылар оон баштайгы дыннакчылары болган. Чыл санында-ла аңаа муң хире башкылар бозтарының биилиг бедидер.

Ниити өөредилге школаларының четкизи округта дүрген өзүп турары-биле ол институтту ажыткан. Ам округта 70 муң өөреникчи бар. Башкыларның саны 6,5 муң. Тудугжулар чүгле бо чылын беэин 10 муң өөреникчи өөренир школаларны ажыглалга киирер. Чыл санында-ла округка 200 хире башкылар кээп турар, олар база-ла ол институтка биилиг бедидер. Методиктиг 20 кабинетти дерип эгелээн ужуру-далында.

П. РЯБОВ,
СЭТА-ның корр.
Ханты-Мансийск.
Ханты Мансий национал округ.

• • •

ЧУКОТКАНЫҢ УРУГЛАРЫНГА БЕЛЕК

Үнелиг посылкаларны Москвадан Анадырьда самолёт-биле чедирип келген. Чукотканың уругларынга белек кылдыр чоруткан чурулга уран чүүлүнүң ажылдары ында бар. Оларның аразында В. И. Ленинниң скульптура портреди. Ону ССРЭ-ниң Улустуң чурукчуу, ССРЭниң Чурулга уран чүүлүнүң академиязының кежигүнү И. В. Томский граниттен кылып, күүсеткен. Н. Н. Жуковтуң, Л. В. Шепелевтиң болгаш өскелериин-даа 100 хире чуруктары база бар. Ол чогаалдарны Анадырьда тудуп турар Пионерлер ордузунуң залдарынга делгээр.

И. РИГА,
СЭТА-ның корр.
АНАДЫРЬ,
Чукотка национал округ.

Ажыктыы тодаргай

Солуннар ийикпе, аза кандыг-бир ном номчувайн баргаанымда, бир-ле чүве дүлүү ышкаш сагындырар кижи мен. Номчуттунмас, кино, концерт барбас, телевизор көрбес болза, чүгле экскаваторнуң туза-ларындан, кывар, чалр материалдарын өске чүве бизбес боор, амыдыралдан чыдып каар ыйнаан.

Ынчаарга аңаа-ла дужа келбиже номчуттунмайн, кандыг-бир чүвени билип аар дээш, тускай чурумнуг, дескараалаштыр өөренириниң ажыктыын чооктан бээр билип чор мен. Бораланы бээр мен ыйнаан дээш, чогуур үезинде чүгле 9 класс дооскаш, сөксан каап кижи мен. Ам экономиктиг школага өөренип турган, билигнин кижиге керектиинге бүзүреп келдим. Шлангыя дараазында кичээлге өөренир тема талазы-биле онаалга алгаш, аңаа белеткенип турган, хөйну номчуп, сайгарар апаар-дыр. А ынчаар оралдажып турган, шингээдип алырга, уттундурбас-даа. Оон аңгыда хөй кижи чыглып алгаш, бот-боттарын дыннажып, немежип келзе-келзе, кижиниң мурнунда эскербээни бир-ле чаа чүүлдер тыптып, сайгартына бээр-дир.

Экономиктиг школага алган билиглер боттун-даа, аш-өөрүн-даа, бүгүн коллективтинда ажылың негелделиг көөрүнге черле ажыктыг дээрзи тодаргай-дыр.

В. КОНОВАЛОВ.

УУВУСТУ САЛБАС БИС

Бо бүдүрүлгенин ажыттынган баштайгы хүнүнден эгелеп мында ажылдап келдим. Эш-оорум найыралдыг, бот-боттарынга дузалажырынга белен улус. Ынчангаш ажыл-херээвис шуулаан, план-онаалга-даа ажыр күүсеттинип турар.

Бодум шаанда 7 класс дооскан кижи мен. Оон ынай өөренириимге эрткен дайынның уржуу моонак болган. Ынчалза-даа бүгү-ле чурттаалгам иштинде кандыг-бир арга-биле билиг бедидерин орадажып келген мен.

Разрезке экскаваторнуң улуг машинизи боор ажылдавышаан, чылдың-на өөренип келдим. Шлангыя сөөлгү үеле экономиктиг школа солун-даа, ажыл-ишке чоок-даа, ажык-дузалыг-даа-дыр. Чаа-чаа чүүлдерни билип алган туум, кижи бодунуң ажылынын бүгү коллективтин көргүзүүлериниң кайы хире чер ээлеп турарын, ону канчап улам экижип бөлүрүн бодап чоруур апаар чорду. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери, үешакты халас эрттирбези, камналгалыг болуру ээш ышкаш чүүлдер шынап-ла бистең, ажылдап турар кижилерден, хамаарыр ышкажыл. Экскаваторщиктер аравыста социалистиг чарыштыг, керээлерни чарып алган ажылдап турар бис. Чижээ, дузалакчым В. Попов-биле калы бо чылдың январьда болгаш февральда чарышка тиилекчилер болдувус.

Беш чылдың тодаралыкчы чылында бо уувусту салбас деп дугуржуп алган бис.

Н. ДРЕСВЯННИКОВ.

Сонуургалды бедидер

Экономиктиг билиглерниң үндезиннериниң школазынга пропагандистер эгелээш, ам ийиги чылга ажылдап турмен. Дыннакчыларны мурнундан тура таныыр, ажыл-ишчи байдалын билир кижи мен. А бодум программа, өөредилге номнары, янзы-бүрү дептерлер болгаш «Экономическая газета» деп солуунну номчуп, кичээл бүрүзүнүге хынамчалыг белеткенип келдим. Теманы билиингир тайылбырлаарда, дыннакчыларның хөй санныг айтырыгларын харыылаарда, пропагандист кижи эки белеткенир апаар.

Бис кичээлдерни колдуунда беседа хевирлиг эрттирип турар бис. Ынчан улустуң белеткели-даа шыырак, сонуургалы-даа безик болур. А бот-тарывыстың, бүдүрүлгевистиң амыдыралынлан алган чижектерни көргускеш, чамдыкта карын маргыжа-даа бергилээр бис. Чижээ, материалларны камаарының дугайын чугаалажып тургаш, экскаваторщик И. Андриянов тростарын солуувайн, ийи чыл ажыг ажылдап турда, чамдык кижилер каш-даа удаа чаа тростар алганын чижекке киирген мен. Ынчан чамдык дыннакчыларга иэиргенчиг-де болган ийик. Ында чижектерни кичээл санынга ажыглап, эрниг гаварылгаларда мурнакчыларны мактап, озал-шүшпеннерни адап турар бис.

Бо өөредилге чылында өске инженер-техниктиг ажылдакчыларны база чалап, ыяк билири темаларга лекциялар номчуудуп турар бис. Бодап көөрге, ол ыка ажыктыг. Бирээде, дыннакчылар чугула мелээлерни ажыл-агыйның янзы-бүрү адырларының удурткучуларынлан дорт дыннаар, ийиде, лекторлар ажылчыннар-биле ужуражып, оларның саналдарын, бодалдарын билип алыр. Ынчалза-даа кичээлдерни хурал-суглааже хуулдуруп болбазын баш удур дугуржуп, программада айыткан материалларны четингир тайылбырдарын албан кылыр көрүп турар бис.

Экономиктиг өөредилге чүгле кижилерниң билиин бедидер эвес, харын күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөрүнге оларны кижизиизип турар. Чижээ, чер үттээр станок машинизи М. Рец биле оон дузалакчызы В. Калюшин эдлчегле кылыр ажылынын нормазын улгаттырар дугайын администрациядан дилээн. Бо дээрге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улам бедидерииче угланган, ёзулуг ажылчын санал-дыр. Экономиктиг школаның дыннакчылары саатчыкчы болгаш чогаадыкчы саналларны үндүрүп, бүдүрүлгенин ажыктыын бедидерииге иэиг берип турарын база чугаалаар херек. Чижээ, бисте чүгле даг участогу безин январь, февраль айларда планзан ажыр хөй камналганы чедип алган.

Бо чылын дыннакчыларга зачет дужаатырар ааш бис. Ол чорук пропагандистин-даа, дыннакчыларның-даа харыысалгазын улам бедидер ужурлуг. А боттарывыс харыысалга улгаткан тудум, улам кызар чанчылыг улус бис. Тема бүрүзүн хандыр билип алыр ааш, ам-даа улуг күжеништиннин салыры негетпнип турар.

В. ЕРЕМЕНКО.
пропагандист.

АМЫДЫРАЛ-БИЛЕ ХОЛБААЛЫГДА

Совет Тываның 30 чыл ооның түрескаактаан концерт белеткели райпо коллективинге чоруп турда, оон-биле танышкан мен. Ол оожум бүдүштүр, ортумак дурт-сынныг, хулумзургей шырайлыг аныяк кижи болуун кылып турар чингине ажылындан ангыда, партия организациязының хамаарыштыр пропагандист хүлээлгезин ак сеткилдиг күүседип турар дээрзин СЭКП Өвүр райкомунуң пропаганда болгаш агитация кылдыңыге дыннаан кижи мен.

Ынчангаш оон-биле аразыста хөөрежип, кичээлдерни канчаар эрттирип турарын сөөргүүлеп, пропагандистиң демдеглел журналын ажыш көрүп ор бис. Ол бодунуң ажылын менээ деткеренгей чугаалап берди.

1970 чылда ол Новосибирск хоорайның садыг институдунуң экономика факультединбот-өөредилге-биле дооскан. Оон эгелээш-ле пропагандист болуп ажылдап келген. Бо черинин дургузунда оон аргадуржулгалы өскен. Кичээлдер эрттирерииге мергежилиг бөдөөн. Ону чедип алыр ааш, ол хой-хой номнарны, сеткүүлдерни помчаан. Янзы-бүрү солуннарны чагыдып ап келген. Район төвүнге эрткилээн пропагандистер семинарларындан база хөйну билип алган.

Эрткен чылын ол экономиктиг билиглериниң үндезиннериниң школазын башкылап кыптаан. Бо чылын дыңнакчылар өөредилгезин уламчылап, чогуур программаны доозар деп турар. Ында колдуунда райпонуң түскай эртемиглери хаара туттунган.

Дыңнакчыларның аразында өөренип эрткен темаларга быжыг билиглиин көргүзүп, ону амыдырал-биле холбап, ажылыжынге ажыглап турар дыңнакчылар хөй. Ындыгларга бухгалтерлер Монгуш Маңныр-оол, Сат Чечекмаа, Агбаан Доржукай, өртек талазы-биле экономист Валентина Тамар болгаш өскелер-даа хамааржыр.

Пропагандист кичээлдерни амыдырал-биле холбаарынче улут кичээнгейни салып турар. Чижээ, «Социалистиг чарышты организастаары» деп теманы өөренгеш, дыңнакчыларга коллективте ол талазыбиле чамдык четпестерниң бөрын илереткеп. Оларның уеле-лит санал-оналдарын райпо баштаар черинге, партия эге организациязынга киргген.

Ону коллективтин ниити хуралы деткээн. Оон түннелинде бараанналрының болгаш аъш-чемнин шынарын хынаар түскай комиссияны тургускан. Оон даргазынга кадрлар кылдыңының инструктору Екатерина Монгушту соңгаан.

Ол ышкаш көскү агитацияны улам экижидер-биле оон түскай човуделин тургускан. Олар садыгжыларның ай, квартал планнарын канчаар күүседип турарын көргүзүп самбыраларынга бижип, эки ажылдаанналрга байыр чедириишкиннерин организастап турар апарган. Баштайгы байыр чедиргеи сестерни Чаа-Суур магазининиң эргелекчизи Серен Соскармаа. Саглыда автолавка садыгжызы Ооржак Дайдап, үлетпүр бараанналр магазининиң садыгжызы Күүлар Семис-оол, Хандагайтының № 1 магазининиң эргелекчизи Сат Серенмаа, ийик магазининиң садыгжызы Шүүдүр-оол Дарыймаа олар түстуста алгылаанналр. Бо чорук садыгжыларның улам кызымаккай ажылдаарынга идиглиг болуп турар. Хоочун садыгжылар аныяктар-биле чарыштыг салып, оларны кижизидер-биле дагдынып алган. Маңаа чаңгыс чижектиг коллективтиң ажылдакчылары саатчыкчы болгаш чогаадыкчы саналларны үндүрүп, бүдүрүлгенин ажыктыын бедидерииге иэиг берип турарын база чугаалаар херек. Чижээ, бисте чүгле даг участогу безин январь, февраль айларда планзан ажыр хөй камналганы чедип алган.

Бо чылын дыңнакчыларга зачет дужаатырар ааш бис. Ол чорук пропагандистин-даа, дыңнакчыларның-даа харыысалгазын улам бедидер, үлегерлиг бүдүрүлге деп атты чедип алыр ааш, ам-даа улуг күжеништиннин салыры негетпнип турар.

В. ЕРЕМЕНКО.
пропагандист.

КЕМЕРОВО ОБЛАСТЬ. Кузнецкийин В. И. Ленин аттыг металлургия заводунда кол вальцовщик, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Василий Романович Скрылев ол заводка кээп, «750» станга ажылдап эгелээнден бээр, үжен чыл болган. Ол агрегаттың бүдүрүкчүлүү ынчан ээлчегге 70 тонна ашпас турган. Ам металлургтар сес шак иштинде 520 болгаш оон-даа хөй тонна демирни шуткүп, күүп турар апарганнар. А арткеи чылдың тончүзүнде «750» станга рекордту тургускан — бир ажыл ээлчээнин иштинде ол станның ажылчыннары 650 тонна демирни шуткааннар.

Бригазаның чедиишкини — оон бүгү технологтуг дериг-херекселдерия чаартканындан ангыда, ажылчыннарның профессия денелиинин бедик боор турарындан база хамаарып турар.

В. Р. Скрылев бодуу бүдүрүлгеге ажылдап тургашла, металлургия техникумун доозкан. Оон бригадада эштери база-ла дээди болгаш ортумак дээди эртемниг кижилер боор турар.

Коммунист В. Скрылев болгаш оон өөрү ынчаар ажылдап тураалар.

ЧУРУКТА: кол вальцовщик Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры В. Р. Скрылев.

А. КУЗЯРИННИҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

МЕБЕЛЬЧИЛЕР

Улуг-Хем ыяш үлетпүр ажыл-агый черинин мебель цехи. Цех дөрт участоктуг. Ол болза, маңаа материалларны хазырылдап, хоюглаашаа, янзы-бүрү хевирнин эт-севин кыырынга таарыштыр кезии белеткээр, эт-херекселдер кылыр, белен кылыгларны эптээр болгаш кырбалап, дозулаар, оон ангыда, диван, кресло, сандайлар болгаш ол хевирнин өске-даа чымчак эт-севии кылыр участок.

Цехтин коллективи тоску беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылын кол көргүзүглер талазы-биле чедиишкинниг доозкаш, тодарадыкчы дөрткү чылда уткуштур планны хүлээп алган. Ынчангаш тодарадыкчы чылдың баштайгы неделяларындан эгелээш, туспуе бригадалар, авеноолар болгаш ажылчыннар аразында дээштиг чарышты калбарткан.

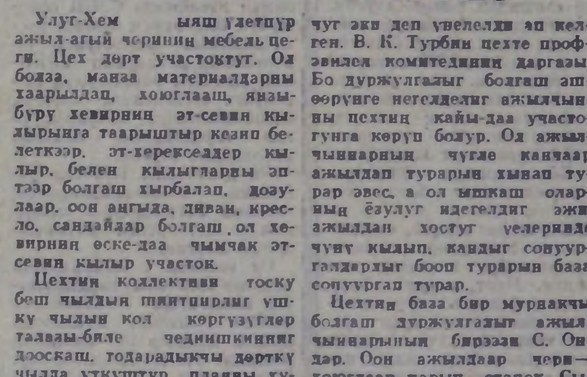
Бирги участокта В. Турбинге удуртқан бригада январьның планын 136 хуу күүсеткен. Виктор Константинович дүржулгалыг ажылчын, ол бо цехке 1953 чылдан бээр ажылдап келген, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы деп бедик атты чедип алган. Хоочун ажылчын аныяктарга эки үлегер-чижекти көргүзүп, найыралдыг коллективти тургузуп шыдаан. Ам оон бригадазы база коммунистиг күш-ажылдың коллективи деп бедик атты эдилеп, цехтин шалыпчыларының одуруун ээлээн. Оон кылган кылыгларының шынары эки болгаш коңчуг эки деп үнелелди ап келген. В. К. Турбин цехте профэвилел комитединиң даргазы. Бо дүржулгалыг болгаш ашөөрүнге негелделиг ажылчынны цехтиң кайы-даа участогунга көрүп болур. Ол ажылчыннарның чүгле канчаар ажылдап турарын хынап турар эвес, а ол ышкаш олардың ёзулуг идегелдиг эжи, ажылдан хостуг үелеринде чүүл кылып, кандыг сонуургалдарлыг боон турарын база сонуургап турар.

Цехтин база бир мурнакчы болгаш дүржулгалыг ажылчынарының бирээзи С. Ондар. Оон ажылдаар черн — хоюглаар нарын станок. Сыгыртаа Демзиновна коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы. Ол дээрге, оон кылган ажылы бедик бүдүрүкчүлүг, шынарлыг дээш ол-дур. Цехке он ажыг чылдарның иштинде ажылдап келгеш эки ажылы дээш шаңнал, мактаалларны хөй удаа чедип ап. коллективинде хүндүткелдиг кижилерниң бирээзи боон турар. Оон чуруу цехтин Хүндүлел самбыраынга киргеп.

Цехте В. К. Турбин биле С. Д. Ондар олар ышкаш күш-ажылдың хоочуннарының аңнык ажылчыннарга хөй чылдыг дүржулгазын, ажылга бедик мергежилин дамчыдып берип турар.

ЧУРУКТА: Мурнакчы ажылчын В. К. Турбин.

А. МОҢГУШ.
Авторнуң фотозу.

Чөвүлел хурал

Телевидение болгаш радио дамчыдылганың удуртукчу ажылдакчыларының ийи хүн үргүлчүлээн Бүгү-эвилел човуел хуралы Москвада доозулган. Оон киржикчилери — чуртгун республикаларының, крайларының болгаш областларының телевидение болгаш радио дамчыдыгга талазы-биле комитеттериниң даргалары, Төп телевидениениң болгаш радио дамчыдылгазының кол редакторлары — СЭКП ТК-ның декабрь (1973 ч.) Пленумунуң шиитпирлериниг, СЭКП Төп Комитединиң партиге, совет улуска кыйгырымнга хамаарыштыр совет телевидениениң болгаш радионуң чогаадыкчы ажылдакчыларының мурнунда турар сорулгаларны чугаалашкан.

СЭКП ТК-ның, министерстволарның ведомстволарның, төп солуннарының болгаш журналдарның харыысалгалыг ажылдакчылары човуел хуралдың ажылынга киришкен.

Ийистер хөй

Каа-Хем районда «Кызыл туң» совхозтуң хойжузу Андрей Күнчүн коданы хоюн хүр кыптадып турар. Хойларны чеи-биле болгаш суг-биле үзүктел чок хандырып келген. Ам Андрей Күнчүнүн коданында хой ооллаан эгелээн. Баштайгы хүнде 22 хой ооллаан. Оларның ден кезии ийистепкен. Ынчангаш хураган саны 33 болган. Аңаа малчын ажык-ооруп олурбер.

«Бүрен» совхозта ниитизи-биле 900 ажыг хураган менээ доругул турар. Тускайлап чоруткан сакманшиктер ол хураганнарны азырап турар. Ол ажыл-агыйда Чыртак Доржу биле Сергей Сагды оларның коданнарында 230-250 хураган алдынган. Ынчаарга Доржунуң коданында 45 хой ийистээн.

П. ПОПОВ.

БЕДИК ИДЕЙЛИГ ЧАА-ЧАА ЧОГААЛДАР ДЭЭШ

(Тыва чогаалчыларның IV съездизинден)

— Эртиен дору чыдарда тыва чечен чогаал хөгжүдеже херии базымнырын киирган. Хоочун болган аныяк-даа салгадыш чогаалчылары чеэчаа бедик утка-шынарлыг чогаалдарны номчукчуларга бараалгатпаан. Орус болган тыва дылдарга 74 ангы-аңы аттарлыг номнар нииттээ-биле 2,5 ажыг миллион тирежде үнген. Оларның аразында О. Сагаан-оолдуң «Төрээн кижилер», К. Кудажының «Үйгу чок Улуг-Хем», М. Пахомовтуң «Бурунгу черниң эртенне», М. Кенин-Лопсанның «Херээженнің чоргаарады» болган шүлүк чогаалындан С. Пюрбюнүң «Чарылбазым чалыы назын», С. Козлованың «Кызыл оруктар» дээн номнарын чоргаарал-биле адаа болур бис—деп, Тыва АССР-ниң Чогаалчылар эвилелиниң баштаар черииң даргазы О. Сувакпит плетке-лиинге чугаалаан.

Илеткелчи оон ыдай эң берге жаар—шын чогаалынга доктаагаан. К. Кудажының «Долуманың хуулгазының», «Он бир» деп шиилери көрүкчүдериин сонуургалын чаа-даа алган. Ол ышкаш С. Пюрбю биле В. Көк-оолдуң «Найырал» деп шиилэн бааза үнелеттиргеп. Оон аңгыда тус черниң сес авторларының шиилерин театрга салдаадаа турган.

Тыва чогаал чогаадыкчы аныяктар-биле чечен тыртын турарын илеткелчи айыткан. Чогаалга шүүүн тенеп чоруур аныяктарның саны 130 четпеэ болган оларның арасында 30 кижи бирээден оң чедир номнарлыг болуп турар.

Бистиң авторларывыстың чогаалдарын Бүгүэвилелдиң номчукчуларынга чедирер талазы-биле ажылга очуулдурукчулар улуг үлүг-хуузун киирип келген. Оларның аразында А. Жаровтуң, О. Димитриевтиң, Ф. Фоломиниң, С. Козлованың, Е. Емельяновтуң болган оскелерниң-даа аттарын адап, өөрүн четтиргенивисти илередир үзүрлүг бис—деп, илеткелчи чугаалавышаан, бо бүгү чедилгикиннер ленинчи национал политиканың ачызыдыр дээрзин айыткан.

О. Сувакпит бодувуң илеткелиинге уруглаар чогаалы, критика болган «Улуг-Хем» чечен чогаал альманагының дугайында база чугаалап, аңаа доктаагаан.

— Бо сээдиште тыва проза чогаалының дугайында тускай илеткел кылып, ону чугаалажыры дээрге-ле оон хөгжүп келгенин херечилеп турар-дыр—деп, бо талазы-биле эдериинчи илеткелиг критик А. Калзан эгелээн. Мурнуку сээдилдерге проза талазы-биле эдериинчи илеткелиг критик А. Калзан эгелээн. Мурнуку сээдилдерге проза талазы-биле ийи-үш авторларга доктаавыр турган болзувусса, ам бо жаврга хөй кижилер бижиир, бүлүг улуг проза тыныын келгеп-дир. С. Тока, С. Сарыг-оол, О. Сагаан-оол, К. Кудажы, А. Даржаа, С. Сүрүң-оол, М. Кенин-Лопсан дээн чижектиг чогаалчыларны адаарга-ла проза ядыг черии эдериинчи илеткелиг болуп турар дээн чүве билдиниир.

А. Калзан «Чоннуң оглу», «Хайыракөчүлер», «Төрээн кижилер», «Демир оглу», «Ырак булут», «Үйгу чок Улуг-Хем» «Авазынга даргырако», «Херээженнің чоргаарады», «Баптайгы чыл» деп чогаалдарга доктаап, оларның эки болган четпес талаларын сайгарганы ук номнарның авторларынга алыктыг болуру чугаа чок. Ол ышкаш илеткелчи биче хемчөлдиг чогаалдар—рассказ, очерк талазы-биле база чугаалап, бо жанрларга Т. Кышыл-оол, Б. Ондар, К. Чамыян, М. Өлчей-оол дээн чергелиг авторларның чедимчелиг ажылдаанын демдеглээн. Моон соңгаар рассказ бижиирииге мергежилди бедидерп-биле тускай семинарларны чорударывының чугулаазын А. Калзан бодувуң илеткелиниң сөөлүнде чугаалаан.

Шүлүкчү Ю. Кюнзегет тыва шүлүк чогаалының амгы байдалынга хамаарыштыр эдериинчи илеткел кылган. Ол бо жанр талаңдан тура өзек жанр болуп келген дээрзин чугаалаан. Республиканың улустуң чогаалчылары С. Сарыг-оол, С. Пюрбю сөөлгү чылдарда улуг хемчөлдиг шүлүк чогаалдарын бижиглээн. Ол ышкаш К. Кудажының «Чаңгыс-ла шак», А. Даржаанның «Ажылчыныың ыры», Е. Тавованың «Хемчек» деп шүлүглелдери база отчёттуг үениң эки чогаалдарынга хамаарыжыр. Бодунуң чогаадыкчы ажылын шүлүк чогаалынга өргүп чоруур шүлүкчү С. Моллургa, М. Өлчей-оол, В. Серен-оол, А. Даржай олар мергежин, аныяк салгал бооп өзүп олурарын айыткан. Оон аңгыда К. Экер-оол, Ч. Кара-Күске бичии уругларга тазырыткан шүлүктерин үргүлүг бижип келгеннер. Түңнел кылдыр илеткелчи тыва шүлүк чогаалының темаазы, хевирлери байып-даа турар болза, ураа-чеченнивиң утказының талазы-биле ам-даа чогуур деңнелге четпейн турарын шүгүмүүлээн.

Дараазында чогаалчы Л. Чаламба ревизия комиссиязының кылып келген ажылының дугайында илеткелди кылган.

Оон соонда саналдар болган.

Шүлүкчү Ю. Кюнзегет тыва шүлүк чогаалының амгы байдалынга хамаарыштыр эдериинчи илеткел кылган. Ол бо жанр талаңдан тура өзек жанр болуп келген дээрзин чугаалаан. Республиканың улустуң чогаалчылары С. Сарыг-оол, С. Пюрбю сөөлгү чылдарда улуг хемчөлдиг шүлүк чогаалдарын бижиглээн. Ол ышкаш К. Кудажының «Чаңгыс-ла шак», А. Даржаанның «Ажылчыныың ыры», Е. Тавованың «Хемчек» деп шүлүглелдеринде

ДАҢГЫРАК—АЖЫЛДЫҢ ХООЙЛУЗУ

1973 чылдың октябрь 23-те ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумуу Иштики херектер министерстводунуң органнарынга албан эрттиреринин чурумунуң болгаш социалистиг Төрээн чуртунга шынчы болурунуң даңгыраан бээрининг дугайында Чарлыкты хүлээп алган. Иштики херектер органнарының удуртукчу болгаш анаа дайынчы составы шуптузу даңгыракты байырлыг байдалга хүлээп алырын ында айытkан.

Тыва АССР-ниң Иштики херектер министерстводунуң органнарының удуртукчу ажылдакчылары бурунгу хүн дүштекининг 14 шакта пайысылалдың Ленин шөлүнге В. И. Ленининг тураскаалының чыңыга чыскаалыпкан.

Подполковник В. В. Евтешичев Иштики херектер министерстводунуң органнарының ажылдакчылары даңгыракты хүлээп алыры-биле чыскаалыпканын Тыва АССР-ниң иштики херектер министри С. С. Чакар рапорттаан.

Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнеиниң үйдезнлекчизи В. И. Ленининиң тураскаалынга СЭКП обкомунуң секретары Г. Ч. Ширшин, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы М. К. Мендуме болгаш еске-даа партия, совет органнарның удуртукчулары, милицияның хоочуннары чечектер салган.

СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары Г. Ч. Ширшинге Иштики херектер министерстводунуң ажылдакчылары даңгыракты хүлээп алырыбиле чыскаалыпканын Тыва АССР-ниң иштики херектер министри полковник С. С. Чакарга илеткээп.

СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары Г. Ч. Ширшинге Иштики херектер министерстводунуң ажылдакчылары даңгыракты хүлээп алырыбиле чыскаалыпканын Тыва АССР-ниң иштики херектер министри С. С. Чакар рапорттаан.

— Иштики херектер министерстводунуң органнарынга албан эрттиреринин болгаш социалистиг Төрээн чуртунга шынчы болурунуң даңгыраан бээрининг дугайында чугула документ болза Коммунистиг партияның болгаш Совет чазактың иштики херектер органнарынга, ооң кадрларынга чаа улуг кичээнгей салыышкынының херечизи болур. Даңгырактың баштайгы одуруунда сөөлүнге чедир иштики херектер ажылдакчызының ленинчи партияга, Төрээн чуртунга, улуска, коммунизм херээнге шуут берднгенининг өөстерн сиинккен-деп, эш Ширшин чугаалаан.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы М. К. Мендуме даңгыракты хүлээп алыры-биле Тыва АССР-ниң иштики херектер министри полковник С. С. Чакарга ооң текизин берген. Даңгыракты байырлалдыы-биле ол хүлээп алгаш, адын адаанга салган.

Ооң соонда Тыва АССР-ниң иштики херектер министрииң орлакчылары П. П. Селиванов, Ф. И. Дажы, В. Ф. Филимонов олар даңгыракты берген. Дараазында иштики херектер министерстводунуң офицерлери даңгыраан берген.

Даңгыракты байырлалдыг хүлээп алырының ёзулалы доозулган.

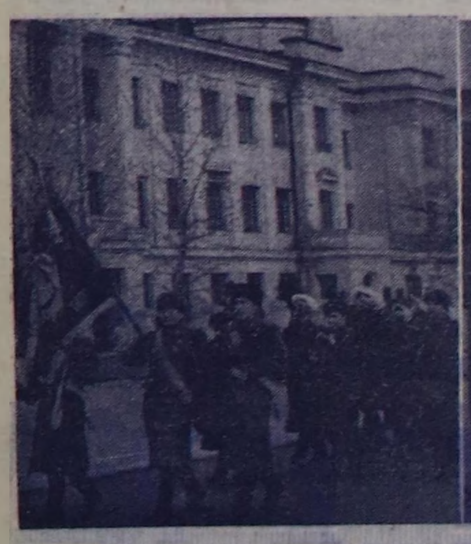
Совет Эвилелиниң гимнизиниң аялгазы шөлге чаңгыланы берген.

В. И. Ленининиң тураскаалының баары-биле Тыва АССР-ниң иштики херектер органнарының ажылдакчылары марштап эрткен.

Х. ТААН-ООЛ.

ЧУРУКТАРДА: Иштики херектер министерстводунуң органнарының ажылдакчыларының байырлыг марыжы; СЭКП обкомунуң бирги секретары Г. Ч. Ширшинниң байыр чедирип турары; В. И. Ленининиң тураскаалынга чечектер салышкыны; офицер Дивия Тараачы даңгырак берип тур.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотолары.

Культураның болгаш төөгүнүң тураскаалдарын камгалаар

ТӨӨГҮНҮҢ АРЫННАРЫ

Бистиң улуг делгем чуртувустуң кайы-даа булуннарынга, кандыг-даа аймак-сөөк чонунуң ажылдап, чурттап турар черлеринге чоруурга, ында бистиң Совет улустуң алдарлыг эрткен оруунун, утундурбас кижилериниң дугайында тураскаалдар, мемориалдыг бижимелдер дыка хей. Олар Ада-чурттуң дайынының төөгүзүү-биле холбаштыр сөөлүү чылдарда дыка көвүдээн, ооң ынаыг болурудаа чөп. Олар болза келир үениң аныяк салгалынга кашкаш чүс чылдарда чоргаарал болуп артыпшаан, маадырлыг чоруккче хей-аът кирип турары-биле улуг кижизидикчи рольдуг.

Бистиң Тыва АССР-де төөгүлүг черлериниң, алдар сураглыг кижилериниң бары база адыгыр. Ындыг черлерге, алдыг кижилерге тураскаан баштайгы элээн хей болганын кылдынганы чопта» деалды болгаш өөрүшчээл болуп турар. Улуг белеткеним В. И. Ленинниң биллингир башкан тураскынакчыларыны чугаалаан айтырыгларын пропагандист кижи кенир апаар.

Бис кичээлдерни кол беседа хевирлиг эрттирир рар бис. Ынчан улустуң леткели-даа шыырак, соңгалы-даа бедик болур. А бо гарывыстын, бүдүүлгевиспн амытыралынзап алган чижек герни коргускет, чамдыкта харын маргыжа-даа бергилээр бис. Чижээ, материалларны камнаарының дугайын чугаалаан тураскаалдары республикада р. Чижээ, пролетариаттың ут баштынчызы В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден р 100 чыл ооңга тыва стуң белээ — улуг тураслы найысылалдың Ленин кумчузунда өндүр чаагайы-биндеди үнген.

Кызылдың төп шөлү-биле эртken-дүшкен кижилер ук тураскаалды көргеш, улуг революстуң амыдыралын болгаш ажыл-чорудулгазын, партияны, делегейде баштайгы социалистиг күрүнени тургузар дээш демиселин, ооң күзел-бодалын, кижизиг мозуштынарын, өскээр чугаалаарга, Ильичиниң допчу намдарын биче када-даа бол, сактып эртер. Тураскаалдың кижизидикчи, чаагай ролю ол хире бедик.

Азы Белодарск тулчуушкунуна өлген кызыл партизаннарның обелиск-тураскаалын ап көрээл. Чоннуң аас-кежии дээш, Советтернин идеаддары дээш боттарының амы-тынын харам чокка берген 37 кижини Енисей кыдында аку-дүнма хөорде орлукшуткан. Ногаан үнүштерни ында тараан. Ук парк хоорайжыларның дыштанар ынак черлериниң бирээзи апарган. Анаа келген кижилер улуг сеткил ханыышпе типографияны, чогаалчыдраматург Салчак Токаның ады-биле чаа муздрамтеатрны адаары бүгү тала-биле таарышкы дег.

Тывага Совет күрүнеиниң белек дузаламчызын тыпсып, боттарының чалбыыштыг сестери-биле арат чонну хей-аът кирип чораан Александр Шотманның, Алексей Бадаевтиң база Феликс Коннун дугайында төөгүге артар кандыгбир тураскаал сактышкынны кылыры артык эвес болгу дег.

Ол ышкаш Тыва улустуң 1914 чылда Россияга каттышканынга, 1944 чылда Совет Эвилелинге эки тура-биле каттышканынга холбашкан делгеренгей түскай номну бижиири бистиң төөгүүлеривистиң болгаш чогаалчыларывыстың Тыванын Совет Эвилелинге каттышканындан бээр 30 чыл болур ооңга улуг белээ болган турары күзенчигдир.

В. ТАМДЫН-ООЛ,
Тыва АССР-ниң культураның алдарлыг амылдакчызы.

КИЧЭЭНГЕЙНИ УГЛАНДЫРЗА...

Алдарлыг кижилерге, болук улуска, ол ышкаш Тыванын төөгүзүнүң революстуг, күштүг-даа бедик болур. А бо салгалчылары уламчылап турар.

Бо тураскаалдар — бистиң чоргаараливыс. Каш-каш муң кижи ол ийи тураскаалды көрген деп бодаар силер? Ону саңнап шыдаваc-даа бис. Ындыг учет кылдынмас чүве төлээде, бо айтырыга кайгамчыктыг совет скульптор, Ленинчи-шанналдың лауреады Сергей Коненковтуң сестери-биле харылаар болза, ам тааржыр:

«...Хоорай шөлүнде тургускан тураскаал... ышкаш шак ындыг массалыг аудиториалыг чер кайын турар. Анаа келген көрүкчүлерге «киреринин билеттери» негеттинмес болгай».

Тураскаалдарны тудар, камгалап, кадагалаар айтырыг нарын болгаш хөй талалыг шинтпирлерни иеген турар. Бо чугула хереkte таарымча чок чүүлдерниң бисте бары хомудаончыг. Чижээ, сөөлгү он хире чылдарның дургузунда «Азияның төвү» деп обелиск болгаш 1921 чылда Тарлашкын дайынында өлген кызыл партизаннарның тураскаалы «кошкун» байдалче киртен болгай. «Азияның төвү» Октябрьская кудумчузунуң базындан Комсомольская кудумчузунуң ужунга, а Тарлашкында тураскаал чоогунда «Чаа орук» колхозтуң төвүнге чедир 20 км черни «көжүп» эрткеш, «хонган».

Тураскаалдар кылып турганы, ооң композиция хевирии көрүштүг, кижизидикчи утказалыг, шевер кылырын чедип алырын утпаза чогуур. Бистиң чаңгыс чер чурттугларывыс болур фронтучуларга тураскаатkан обелискилерни куду шынарлыг кылган черлер база бар. Чижээ, районнар төптери Тоора-Хемде, Самагалдайда, «Торгалыг» совхозтуң төп суурунда обелискилер, ийистер дег, домей, дөрт кырлыг тумбочкалар болуп турар.

Ада-чурттуң улуг дайынының кадыг-дошкун хүннери диннирен эрткенден бээр удавас 30 чыл болур дей берди. Совет улуска шылгалда болган ол демиселге Тывания хей национал ооллар, кыстары киришкен. Дайын шөлүнден ээп келбээннер база хөй. Тараан чурт дээш, бистиң аасжеживис дээш тиилелгеня хандырган фронтучулар кажан-даа уттундурбас.

Кижи бодап көөрге, оларга өндүр улуг тураскаалды тургузар үе келген дег. Олар дайынчы хүзээлгезин күүсеткен, а бис маадырларга өрелиг артыш турар-дыр бис. 30 хире чыл иштинде «өрө» телевеске кайын боор.

Оттук-Даш тулчуушкуну 50 чыл ашкан. Анаа тураскаал чок, чугле дөмээн салып каан. Республиканың Культура министерстводу бо ажылче кичээнгейни угландырза эки.

А. АИР.

АМЫДЫ

Совет Тыванын 30 чыл ооңга тураскаатkан концерт белеткели райпо коллективинге чоруун турда, ооң-биле таныышкан мен. Ол оожум будуштуг, ортумак дурт-сынныг хулумзургей шырайлыг аныяк кижи бодунуң кылып турар чинчизинге ажылындан гыда, партия организацияның даавдырган пропаганда хүзээлгезинң ак сеткилдиг седнп турар дээрин Өвүр райкомунуң пропда болган агитация за зинге дыннаан кижи

Ынчангаш ооң-биыста хөөрежип, кичанчаар эрттирип сонуургап. пропдемдегдел журнал кезип ворун ор бис. Оожагдан жылын менээ-нга азы чугаалап берди олбасаны

1970 чылда кескеш, хоорайның сп корунер-лүк экономту канчаар бот-өөрединдунарның кү-Ооң эгелээ амаажыр. Ону болуп а чаңгыс-чаңчеинин дир кезип белетдүрүүлүс-түс кылдыр эрттирин) калбак тавакдээп. Оберинер. ол хөй күүлдерү со

ЧАА КИНОЛАР

...Совет шериг корабли аян-чорук кылып ятала портка чедо бээр. Хөй чылдар мурнунда вулкан частыышкынындан бузулган Помпей хоорайжо далайжыларны экскурсинладыр. Орта чораан капитан-лейтенант Андрей Глебов аян-чоруктуң салдарыбиле шин бижип каар: Везувий вулканның баарында чырык-чаагай амыдырал бодунуң агымы-биле чорун турар. Ынчалза-даа хоорайга халаптыг айыыл дургелген. «Колибр үеден» келген кижи оларны сезиндирип, айыыл дутайын медээлээр деп кыыдар. Ынчалза-даа ол эргечагырга тутkан кижилериниң кара сагыштыын, хүн бүрүнүң ажыын бодаан тоомча чоктарның шпиондар сеткилдиин билип каар.

Шак ындыг тоолчургу хевир-биле аныяк чогаалчы амгы үениң кижилерин дүүредип турар айтырыгларга тоомча чок чоруккче кичээнгейин угландырыскаан.

Юлий Райзманның чаа «Хүндүткелдиң аян-чоруу» деп кинозунда ындыг хевирбиле чаа дайын айыылыының кандыг салдарлыг боон болурун, кижилер тайбың дээш демиселден чыдып калбас ужурлуун бодаидырып турар. «Хүндүткелдиң аян-чоруу» деп кинода болуушкуннар дөрт утланыышкынның: чамдыызы корабльда, портта, Помпейде, шинии үндүрүп турар театрда база болуп турар. Кинону «Мосфильм» кино студияга тургускан.

М. Горький аттыг киностудияның делгем экранныг «Футбол дугайында сөс-даа чокка» деп кинозунда бичиндаа мегенин, айыыл чок кажарлаашкынның хоралыг боон болурун көргүскен. Он ийи харлыг Надяга шын шинтпирни хүзээп аары коңчуг берге. Ооң акызы чедиг классчы Славаны футбол командазынга 6-гы классчы дээш хүзээп аар. Славаның командазы удурлашкыларын ындыг «бичии» мете-биле удуп ап, кубонту чаалап экскөр. Надя чүвенин ужурун билип каапкаш, кубокту «оорлаап», ыыңчы болган командаже чорудуптар. Шынчы чорук дээш туржур ужурлуун кино бадыткап турар.

«Уттундурган кежигиниң чажыды» деп кино Таджикистанга Совет эрге-чагырганың баштайгы хүннериниң дугайында чугаалап турар. Ооң сценарийи шуут болган болуушкуннарга үндезилеттинген.

...1918 чылдың февраль айы. Революцияның дайынчыларынга бүзөлеткен Хорезм хоорай аш-чутка бастырган. Совет эрге-чагырга чоннуң идегелин оскунарының кырында. Байлар болгаш садыгжылар хөй тарааны чажырыкпан, даштыкыже үндүрер деп турарын ревком удуртукчулары Козыров, Алим болгаш Саттар олар билир.

Хоорайның чопу дээш сатыш човаң турар база бир тала бар. Ол дырге хүрээниң улуг муллазы Абдурахман-хан — эртем-билигли, депшилгелиг, хүндүткелдиг кижи. Ол кайы талаже чайтыларындан хоорайның байдалы хамаажыр. Дайзыннар ону өлүрүп каап, бүрүүзүн совет эрге-чагырга чаа каар бодап турар. Абдурахман-ханны намгалап ап, совет эрге-чагырганың талазынче кирип, чоннуң эргежыы дээш демиселче эвилелдээрии Козырев болгаш ооң дузалакчылары планнап алган...

Коргунчуг өлүм-чидимниг демиселдин түнелинде тараны совет эрге-чагырга чонга чаалап бээр. Кинону «Таджикфильмниң» режиссёру Сухбат Хадимов тургускан.

«Далай дүвүнде хоорайның дилекчилери» деп «Грузияфильмниң» үндүргеп ужуралдарлыг кино солун болгаш чаптанчыг-даа. Пионер лагеринде уруглар эртебурунгунуң эдилелдериниң чыыкчызы, төрээн черинин төөгүзүзү Эрмиледе эргишагның дой савалары барын, ону далай дүвүнден тып алганы биле алгаш эрктен мрак эвестс сут дүвүнде хоорай дилеп эгелээрлер. Ооң уржуундан Эрмилеңиң уруунун уруу Галикону оорлай бээр. Галикону тып аар дээш пионерлер дыка хөй ужуралдарны эртер. Уруглага пионержи чай солун болгаш ооредингиг болганын кино төөгүп турар.

Немец антифашистиг шимчээшкинниң төөгүзүнде «Кызыл капелла» деп чажыт организацияның ажылы дыка чок эрес-дидимн-биле төөгүүлерни кайгадып турар. Германияның Совет Эвилелиниче халдаанының соонда Европаның чүк-түүнден радиодамчыдылгалар гитлержилерниң чажыттарын бистиң чуртувусче адрестээш дамчыдып эгелээн. Гестапочулар чаңгыланың-даа изин тып чадаап, оларны сөксаал чок оркестрге домейлеп «Кызыл капелла» деп шолалап алганнар. «Кызыл капелла» деп аттыг ДЕФА киностудияның үндүргени кино ол эрес-маадыр демиселчилериң эртkеп оруун, астырып, бажын кестирип өлүрткенинге чедир көргүзүп турар.

«Сөөлгү минутага чедир» деп кинонуң кол маадыры украин чогаалчы Ярослав Галан буржуаз национализмчилерге, ревксылыг уннат шажыына удур чидиг демиселчилериниң бирээзи. Ооң эрес-маадырлыг демиселин, Нюрнбергке, Львовка чорун турганын документалдыг кадрлар көргүзүп турар. Барын Украинага совет эрге-чагырганың бижыгыл, чоннуң хүндүткелин чаалап алган үезин көргүскен ол кинону Одессаның киностудиязы үндүргеп.

«Кежээниң-не ажыл соонда» деп кино аныяктарның кежээки школазының ажылын көргүскен. Ол школага ачыяк башкы ажылдан чедип кээр. Елена Николаевна школага келгеш карак чаар, өөренижилерниң биллии шын эвес үнелээр чорук-биле таваржып, мурнакчы башкыларбиле кады өөренижилерге ёзулуг биллиг дээш демиселди эгелээр.

Март айда үнүп эгелээн «Частырыглыг ооң», «Кулдар» болгаш өске-даа киноларсолун болгаш көрүксенчиг.

Л. КАБАКОВА.

Спорт

СПАРТАКИАДАНЫҢ ХҮН ДЕМДЕГЛЕЛИ

СВЕРДЛОВСК. Март 12. (СЭТА-ның тускай корр). ССРЭ-ниң Улустарының кышкы спартакиадазының түңнел маргыдааларында Россия Федерациязының 53 областарының, автономнуг республикаларның спортчулары киржип турар. Мында кижи кайгаар чүве чок, Россияда хаак, конькн спортун сайзырадырынга бүтүү-ле таарымчалыг байдалдар бар. Ынчангаш спартакиаданың массалыг маргыдааларынга 12,5 миллион кижи киришкен.

Спорттуң кышкы хевирлеринге РСФСР-де шылгаран турарларының бирээзинге Коми АССР-ниң хаакчылары хамааржыр. Сыктывкардан келген Василий Рочев спартакиаданың ийи дакпыр чемпионы болган. Ол 15 километрни 50 мин, 11.37 сек. маңнап эрткен. Чугаа чүгле Василийниң эвес, ооң чангыс чер чурттуу Николай Бажуковтуң дугайында болуп турар. Николай шериг албанында. Ол спартакиадага 15 километрни 50 мин. 57.41 сек. эрткеш, үшкү черни эдлеп, хүлер медальдың адылекчизи болган. Мөңгүн медальды Москва чурттуг Федор Симашев алган.

Маргылдаа соолүнде командада бодунуң ажынын дугайында Рочев биско чугаалап берген. Николай Бажуков 21 харлыг (чемпиондан ийи хар бичe), Троицко-Печерскиге төрүттүнген болгаш оскен. Ол бичезинден хаактап эгелээн.

Бажуков сөөлгү беш чылда хаак спортунче улам хандыышкын, шынгыы белеткеним турар. Ол ооддар аразынга болган эстафета маргылдаага Европа чемпиону чораан, ССРЭ-ниң шылгадек командазының тренерлери Николайжок хайгаарап көрүп турар. Үжен километрге маңнаарынга Николай чүге шылгарай берболгонин мындыг узун дистанцияга ажыдыралында ийи катап маңнаан мен деп кыскаы-биле тайылбырлаар.

Ленинград чурттуг Евгений Беляев 15 километрге маңнаарынга ооддар аразынга шылгараан. Ол дистанцияны 51 мин. 27,21 секундада эрткен. 19 харлыг хаакчы Германия Федератнвтиг Республикага болган делегей маргылдаазынга бо-ла хевгизиге тиилекчи болгаш келирге, Фалунге болур делегей чемпионадынга баар бистиң шилиндек хаакчыларывыстың составынга кирер часкан. Беляев Киров областың Сосновка суурга, харлыг делгем девискээрге өскен. Ооң спортчу салым-чолунга күш-культура башкызы А. Г. Кашин улуг ролду ойнаан. Евгений хаакка маңнаарынга баштайгы тиилелгени 15 харлыында чедип алган. Ынчан Сосновкадың бирги черн дээш маргылдаага улуг кижилерниң шуптузуун ашкан.

Фигуристерден чоокта чаа Мюнхенго эрткен делегей маргылдаазының киржичизи Людмила Баконина (Москва) мурнап турар. Ол кыска программаны күүседирнге шылгараан.

Геологтар—бирги черде

Кызылдың бүдүрүзнге, албан организацияларының, өөредилге черлериниң коллективтериниң аразынга команда аайы-биле шыдыраа маргылдаазы доозулган. Сөөлгү салыгларда башкы институдунуң спортчулары Культура министерстводунуң, түүйбу заводунуң командаларын уткаш, ийнги черни бижыы-биле эзлээнлер. Геология экспедициязының шыдыраачылары нинтиин-биле 52 санны алгаш, маргылдаанын тиилекчизи болган. Үшкү черни телевидение болгаш радио дамчыдылга комитединин командазы эзлээн.

Тиилекчи командага шилчнир кубокту болгаш бирги черлениң дипломуун тывысхан.

Э. МОНГУШ.

Телевидение

МАРТ 14-ТЕ

МОСКВАДАН

15.00 «Миллионнарның ленинчи университединде». «Будуруглениң башкарылгазын акижидериниң аргалары». 15.30— Өөнүт телекөргүзүт. Фигурлуг чүүгулаашкычыга делегей чемпионады. Көргүзүглүг программа.

КЫЗЫЛДАН

18.00—«Аныяк ленинчилер». Дамчыдылга. 18.30— Уруглар-га. Мультфильм. 18.40— Телемедээлер (орус дылга). 18.50 — Телемедээлер. 19.05— Чарлаалдар, реклама.

МОСКВАДАН

19.10—«Мээң Москвам» деп документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүү. 20.10— В. Пистоленконуң «Чадалар» деп хөй сериялыг телешизининг баштайгы көргүзүү. 2-гн сериязы — «Даң ханазында ужуражылгалар». 21.30 — Спортчу программа. «ССРЭниң улустарының 3-кү кышкы спартакиадазында». 23.00 — 23.30—«Үе», Информастыг программа.

Чагаар

Кызылдың агаар станциязының дыннатканын ёзугаар алырга бөгүн республикага бүргеп, аязыр, быскан хар чаар. Кызылга база-да бүргеп, аязыр, чагбас. Барын угланышкынныг хаттың күзү кошкак болур.

Агаарның температуразы республикага 8—13, Кызылга 9—11 градус сөөр.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

Кино

МАРТ 14-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Чаъс шуптуу истерии чүй шаап каапкан» 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: Киночыныды 9.00, «Баяң чажы» 10.40, 14.45, 16.25, «Кулдар» 12.20, 18.05, 20.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Надежда» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Мээң сөөлгү тангом» 15.00, 10.30, «Парның чурттакчызы» 17.10 (2 серизы кады) шактарда.

«ЭНЕРГЕТИК» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫНГА: «Катя болган крокодил» 16.30, «Чалгы назындан чагаа» 18.00, 20.00 шактарда.

Өөренирнче чалап тур

Кызылдың профессионал-техникти садыг училищазы 3 ай хуусаалыг садыгчылар курсторун чарлап тур.

Курстарга садыг шугумунга ажылдап чораанмарны хүлээп алыр.

Киреринн нүзээнмер:

райпо, сельпо, ажылчын кооперациязының баштаар черлериниң өөредип чорутkан дугайында бижинн;

эртеминиң дугайында документизин (бодун);

кадрлының дугайында эвчи шынзылгазын (№ 286 форма ёзугаар);

нүш-ажыл дептерин;

3х4 см хемчээлиг 3 фото-чурунтарын душтаар.

Кичээлдер 1974 чылдың апрель 1-деи эгелээр.

Бистиң адрезивис: Кызыл хоорай, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 41.

Телефоннары: 55-07, 36-54.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторнун 24-63, редакторнун оралакчыларының 35-24, пропаганда киндизинин 23-54, харысалгалыг секретарының 23-35, партийжи эмы дырал киндизинин 37-13, культура киндизинин 23-54, көдээ ажылагый киндизинин 21-47, үлетшүр киндизинин 22-64, чагаа киндизинин 41-27, информация база совет тургузуг киндизинин 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 16056. ЧАГЫГ № 643.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы, (Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 1) ТС—00123

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжынар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 62 (9437) | Пятница, март 15, 1974 чыл | 1925 чыдда үнелезилеттинген. | Өртээ 2 коп.

КУР ЧЕР РАЙОННАРЫНЫҢ СОВХОЗТАР АЖЫЛЧЫННАРЫНГА, КОЛХОЗЧУЛАРЫНГА, КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙЫНЫҢ СПЕЦИАЛИСТЕРИНГЕ, ПАРТИЯ, СОВЕТ, ПРОФЭВИЛЕД БОЛГАШ КОМСОМОЛ ОРГАНИЗАЦИЯЛАРЫНГА, КУР БОЛГАШ КУРУККАН ЧЕРЛЕРНИ ШИҢГЭЭДИРИНИҢ БҮГҮ КИРЖИКЧИЛЕРИНГЕ

Эргим эштер!

СЭКП Төп Комитединиң, СССР-ниң Дээди Совединиң Президиуму, СССР-ниң Министрлер Чөвүлели Казахстанның болгаш Россия Федерациязының кур чер районнарының совхозтарының ажылчыннарынга, колхозчуларынга, көдээ ажыл-агыйның специалистеринге, партия, совет, профэвилед органнарынга, кур болгаш курукан черлерни шиңгээдириниң бүгү киржикчилеринге алдарлыг хүн — кур черни шиңгээдип эгелээниңден бээр чаурби чыл болганы-биле холбаштыр шын байырны чедирип тур.

Кур черлерни шиңгээдип эгелээни чурттуң канчаар-даа аажок улуг чер байлактарын ооң бүдүрүкчү күштерин хөгжүдериниң эрге-ажыктарынга ажыглаар дугайында ленинчи идеяларның амыдыралга боттанышкыны, социалистиг тургузугнуң артык шыдалдыының база бир бадыткалдыг херечизи болган. Ол бистиң Төрээн чурттуң төөгүзүнге үш-ажылчы шылгарадгай эрес-маадырлыг чорук боон, бүгү совет улустарының чаңгыс эп-сеткиллиг хөделиишкиннериниң выерээшкини кыдыр киргеп. Кыска хуусаның иштинде 42 миллион гектар хире чер, ооң иштинде Казахстанга — 25 миллион гектар ажыг черни ажыл-агый ажыглалыпче киргеп турган. Мурнунда зөн куруг чыткан черлерге чаа-чаа совхозтар тургустунган, үлетпүр бүдүрүлгелерин тутканы, эртем төптерин организастаан. Бо бүгү кур чер районнарның экономиказын болгаш культуразын үндезинде-биле чаартқан, чурттуң Чөөн талазынга тараанның чаа улуг баазазын тургузар, бараанның тараапы болгаш мал ажылының продуктуларын бүдүрерин дыка бөвүдедир арганы берген. Кур болгаш курукан черлерни ажыглалга киирери чурттуң экономиказын өстүрүнге, совет улустуң чаагай чорууп эжиндиринге чугула рольду ойнап турар.

Чаа-чаа черлерни шиңгээдип, ажыглаалга киирериниң бүгү эвилелдешкен республикалар, көдээниң болгаш үлетпүр бүдүрүлге черлериниң ажыл-ишчилери, тудугжулар, Совет Армиядан халашкан дайынчылар, дээди оореділге черлериниң, техникумнарның доозукчулары, профтехучилищелериниң сургуулдары идепкейлиг киришкеннер. Чурттуң ажылчын ангыры кур черниң шиңгээдикчилерин биргн чергенинг техникаазы-биле хандырган. Эртеиденвер болгаш специалистер кур черниң оныагай байдалынга тааристыр чер ажылының чаа системазын ажылдап кылгаш, херек кырында ажыглаарын хандырганнар.

Хөй-хөй муң коммунистерни, партийжи кадрларның улуг отрядын, будурулгенің организакчыларын партия кур черни шиңгээдириниң районнарынче чоруткан. Ленинчи комсомол кур черлерни шиңгээдириниң херээнге улуг салыышкынын киирген. Чартык миллион ажыг оолдар болгаш кыстар партияның кыйгырыы-биле комсомолчу путёвкаларны алгаар кур чер совхозтарынга баргаш, парын байдалдарда кызымаккай күш-ажылдың үлегер-чижээн коргускеннер.

Кур болгаш курукан черлерни шиңгээдип алырынга чедип алдынган чедиишкиннер бижыгын, тургустунган кадрлар болгаш көдээ ажыл-агыйны чорударының талазы-биле оларның чыып алган дуржулгазы, колхозтарны база совхозтарны техника-биле улам хөйү-биле хандырып, химияны болгаш мелиорацияны ажыглаарын калбартып турары, будурулгеге эртемниң чедиишкиннерин ажыглаары тараанның база көдээ ажыл-агыйның өске-даа культураларының дүжүдүн болгаш шиитп чыылдазын моон соңгаар улам көвүдедир, мал ажылының улам талыпкын хөгжүлдээн даэш демнеделди калбартыр талазы-биле ол районнарга чаа-чаа аргаларны тургузун берип турар.

Көдээ ажыл-агый будурулгезин бүгү хемчег-биле интенсификастаарынга, чер ажылының системазын сайзыраңгай-жыдарынга, хову болгаш мал ажылының культуразын бедидеринге үндезилээш, чыл келген тудуи-на улам хөй тараапы, эътти, сүттү, дүктү болгаш өске-даа продукцинны күүнеге бээри — кур черлерге чер ажылының кол соруглгазы болур.

Кур чер районнарының ажылчы чоннары СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин боттандырары даэш амгыдыпдан-даа артык идепкейлиг, быжыг туруштуг демисежир болгаш көдээ ажыл-агыйны улам хөгжүдеринге улуг-улуг чедиишкиннерни чедип алыр дээранге быжыг бүгүрелди СЭКП Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму болгаш ССРЭ-нии Министрлер Чөвүдели илергейлеп тур.

Эргим эштер, кур чер чурттуглар, күш-ажылчы чаа-чаа тинилелгелерже!

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИ | ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУ | ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИ.

ПАРТИЯ АКТИВИНИҢ ХУРАЛЫ

МАГАДАН, март 13. (СЭТА). Колыманың болгаш Чукотканың партия активиниң хуралы аңаа эрткен.

Тоску бөш чылдың даалгаларын, 1974 чылдың социалистиг хүзөлгелерин күүседип турарының дугайында болгаш СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр Магадан областың будурукчу күштерин улам ыпай комплекстиг хөгжүдер талазы-биле партия организациязының сорулгаларының дугайында айтырыгны чугаалашкан.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин хураага чүве чугаалаан, СЭКП Төп Комитеди болгаш Совет чазак Ыраккы Чөөн чүк районнарының экономиказын болгаш культуразын хөгжүдеринин, ооң бойдус байлаан улам ыпай шиңгээдип алырының, бистиң чурттувуска коммунистиг тургузуушкунның сорулгаларын шиитпирдээринге Ыраккы Чөөн чүктүң ажылчы чоннарының үлүгүн улгаттырарынга улам таарымчалыг аргаларны тургузарының айтырыгларын-чо үлүг кичээнгейни утландырып турар даш демдеглээн. А. Н. Косыгин Совет Эвилелиниң шитпки болгаш даштыкы байдалынга хамаарышкан айтырыгларга доктааган.

• • •

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы эш А. Н. Косыгин болгаш оны үдеп чоруур кижилер март 14-те Магадандан Якут АССР-же чорупкан.

ЭШ Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ АЛМА-АТАЖЕ ЧОРУПКАНЫ

АДЛЕР. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев март 13-те Алма-Атаже чорупкан.

Аэродромга эш Л. И. Брежневти СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, Грузияның Компартиязының ТК-ның Бирги секретары Э. А. Шеварнадзе, Грузин ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Г. С. Дзоценидзе, Грузияның Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Г. Д. Джавахашвили, Совет Эвилелиниң Францияда элчини С. В. Червоненко, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчылары А. М. Александров болгаш А. И. Блатов, СЭКП-ниң Краснодар крайкомунуң бирги секретары С. Ф. Медунов, Краснодар крайкүүскомунуң даргазы Г. П. Разумовский, албанның өске-даа кижилери үдээнер.

Үдээнериниң араазынга Франциянның Совет Эвилелиндэ элчини Жак Вимон база турган.

Эш Л. И. Брежнев Алма-Атаже орук аайы-биле Сухумиге бичии када доктааган.

Аэродромга оны Грузияның Комартиязының Абхаз обкомунуң бирги секретары В. О. Кобахия, Абхаз АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. В. Шинкуба, Абхазияның Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Ш. М. Татарашвили, Грузияның Абхаз обкомунуң бюро кежигүннери, Сухуминиң партия хооркомунуң бюрозунуң болгаш хооркүүскомунуң кежигүннери уткааннар.

Эш Брежневти уткууру-биле ажылчы чоннарның төлээлекчилери аэродромга база келгеннер. Ол черниң уузун назылыг кижилери республиканың ажылчы чоннарының өмүнээзинден Леонид Ильич Брежневке байыр чедиргеш, чер кызырынга тайбыңны быжыглаарының эрге-ажыы дээш, ооң могаг-шылаг чок ажыл-чорудулгазы дээш Леонид Ильичиге ханы өөрүп четтириишкинни илереткеп.

ЭШ Л. И. БРЕЖНЕВ АЛМА-АТАДА КЕЛГЕН

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежнев кур черни ажыглап эгелээнинден бээр чаурби чылынга турасскааткан байырлалга киржири-биле март 14-те Алма-Атада чедип келген.

Эш Л. И. Брежнев-биле кады СЭКП ТК-ның кежигүнү, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчызы Г. Э. Цуканов, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчызы В. А. Голиков, СЭТА-ның Чиңгине директору Л. М. Замятин олар чедө бергеннер.

Эштер Д. А. Кунаев, В. В. Щербицкий, П. М. Машеров, Ш. Р. Рашидов, М. С. Соломенцев, Казах ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы С. Б. Ниязбеков, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Б. А. Ашимов, Молдавияның КП ТК-ның бирги секретары И. И. Бодюл, Киргизияның КП ТК-ның бирги секретары Т. Усубалиев, Таджикистанның КП ТК-ның бирги секретары Д. Расулов, Туркменистанның КП ТК-ның бирги секретары М. Г. Гапуров, өске-даа удуртукчулар болгаш эвилелдешкен республикаларның, крайларның, областарның Казахстанга байырлалга барган төлээлериниң кежигүннери, Казахстанның КП ТК-ның бюро кежигүннери, республиканың Алма-Ата болгаш өске-даа областарының партия, совет удуртукчулары, хоорайның хөй-ниитизиниң төлээлекчилерин аш Л. И. Брежневти аэропорттан чылыы-биле уткуп алганнар. (СЭТА).

Март 12-де Пицундага СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүнү Л. И. Брежневтиң Франция Республиканың Президентизи Ж. Помпиду-биле беседазы болган. ЧУРУКТА: беседа үезинде. (СЭТА).

СОВЕТ-ФРАНЦУЗ УЖУРАЖЫЫШКЫН

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң болгаш Франция Республиканың Президентизи Ж. Помпидунуң ужуражыышкынының дугайында

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүнү Л. И. Брежневтиң чалаанын ёзугаар Франция Республиканың Президентизи Ж. Помпиду 1974 чылдың март 12-13 хүннеринде Совет Эвилелинге кээп чораан. Бедик деңнелге совет-француз консультацияларының практиказын калбартыры-биле Л. И. Брежнев биле Ж. Помпидунуң аразынга найыралдыг болгаш бот-боттарын хүндүлежиринин байдалынга беседалар болгулаан.

Ужуражыышкынны Кавказтын Кара далай эриннге, Пицундага эрттирген. Анаа киришкеннер.

совет талаадан — СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, ССРЭ-ниң Франциядга элчини С. В. Червоненко, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчылары А. М. Александров, А. И. Блатов, СЭТА-ның Чиңгине директору Л. М. Замятин, ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министерствозунуң коллегия кежигүнү Ю. В. Дубинин;

француз талаадан — даштыкы херектер министри Мишель Жобер, республиканың Президентизиниң канцеляриязының чиңгине секретары Эдуард Балладюр, Даштыкы херектер министерствозунуң чиңгине секретары Жоффруа де Курсель, Франциянның ССРЭ-де элчини Жак Вимон, Франциянның ДХМ-ниң парлалга киидезимнин директору Рауль Делэ, Президентиниң канцеляриязының чөвүлекчилери Габриэль Робэн болгаш Ксавье Маккетти.

Л. И. Брежнев биле Ж. Помпиду олар совет-француз харылзааларның байдалынга сеткил ханыышкынын илереткеш, ийи чурттуң янзы-бүрү адырларга кады ажылдажылгаларын моон-даа соңгаар улам калбартып, ханыладырын чугулалаан айтыкканнар.

Беседалар үезинде делегей амыдыралының хөй талалыг айтырыгларының дугайында санал-оңаа солчуушкуну база болган.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары болгаш Франциянның Президентизи кол үндезин документилер — ССРЭ биле Франциянның аразынга кады ажыллажылганың принциптерин болгаш политиктиг консультациялар дугайында протоколду Совет Эвилелиниң база Франциянын барымдаалаан көрүп турарын бадыткаан.

Ужуражыышкын ийи чурттуң улустарының үндезин эргежыктарын, Европага болгаш делегейге айыыл чок чорукту бижыглаарының херээн барымдаалаан совет-француз найыралдың бижыг чоруунуң чаа хереченин болган.

ПРЕЗИДЕНТИНИҢ АЛДАРЫ ДЭЭШ ШАЙЛААЛГА

Март 13-те СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев Франция Республиканың Президентизи Ж. Помпидунуң алдары дээш дүштеки шайлаага тургускан болган аңаа совет-француз чугаалажыышкыннарның киржикчилери, а ол ышкаш Грузияның КП ТК-ның бирги секретары Э. А. Шеварнадзе, Грузин ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Г. С. Дзоценидзе, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Г. Д. Джавахашвили олар база олурушканнар.

Л. И. Брежнев биле Ж. Помпиду чүве чугаалаан.

Дүштеки шайлаага чыыл, найыралдыг байдалга эрткеп. (СЭТА).

ФРАНЦУЗ ПРЕЗИДЕНТ Ж. ПОМПИДУНУҢ ЧОРУПКАНЫ

АДЛЕР. (СЭТА). Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүнү Л. И. Брежнев-биле ужуражып, ооң-биле беседа кылыры-биле анаа келген Франция Республиканың Президентизи Жорж Помпиду март он үште Парижче чанып чорупкан.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүнү Л. И. Брежнев, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, Грузияның Компартиязының ТК-ның бирги секретары Э. А. Шеварнадзе, Грузин ССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Г. С. Дзоценидзе, Грузин ССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Г. Д. Джавахашвили, Совет Эвилелиниң Францияда элчини С. В. Червоненко, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчылары А. М. Александров биле А. И. Блатов, СЭКП-ниң Краснодар крайкомунуң бирги секретары С. Ф. Медунов, Краснодар крайкүүскомунуң даргазы Г. П. Разумовский, ССРЭ-ниң ДХМ-ниң коллегия кежигүнү Ю. В. Дубинин, ССРЭ-ниң ДХМ-ниң Протокол кылдазының эргелекчизи Д. С. Никифоров, албанның өске-даа кижилери Франциянын болгаш ССРЭ-нин күруне туктарын аскан аэродромдан Президентизи үдээн.

Үдээнериниң араазынга Франциянның Совет Эвилелинде элчини Жак Вимон, совет болгаш даштыкы солуунарның төлээлекчилери база турганнар.

Делегейниң ажыл-агыйын ажылдакчыларының Бүгү-россия чөвүлел хуралынга

Комсомол организацияларының секретарьларының Бүгү-армия чөвүлел хуралы

Марттың 13-те Кремльдиң Улуг ордузунга комсомол организацияларының секретарьларының Бүгү-армия чөвүлел хуралы ажыттынган. Бүгү шериг округтарындан, шериглер белүктеринден, флоттардан комсомол активчилерге СЭКП-ниң XXIV съездизиниң Ленинчи комсомолдуң мурнунга салган сорулгаларын чедиишкинниг күүседирин-че углаган хемчеглерни чугаалажып коор даэш ында чыылган. Шериг аныяктарның комсомол организацияларының секретарьларының чөвүлел хуралы — бодунуң XVII съездиниң болгаш ВЛКСМ-ге В. И. Ленинниң адын тывысканының 50 чылын уткуп турар чурттуң комсомолизиниң амыдыралынга чугула болуушкун-дур.

Чөвүлел хуралдың президиумунда — СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң камгалал министри, Совет Эвилелиниң Маршалы А. А. Гречко, СЭКП ТК-ның секретары И. В. Капитонов, СЭКП-ниң Төп ревизия комиссиязының даргазы Г. Ф. Сизов, ССРЭ-ниң иштики херектер министри Н. А. Щелоков, ССРЭ-ниң камгалал министриниң бирги оралакчылары Совет Эвилелиниң Маршалы И. И. Якубовский болгаш армия генералы В. Г. Куликов, Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң Кол политиктиг эргелелиниң начальныгы А. А. Епишев, ССРЭ-ниң камгалал министриниң бирги оралакчызы армия генералы С. Л. Соколов, ВЛКСМ ТК-ның бирги секретары Е. М. Тяжельников, ССРЭ-ниң камгалал министриниң оралакчылары болгаш өске-даа шериг начальныктер.

СЭКП ТК-ның Политбюрозунуң составын СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневти башгадыр хүндүлеп, чөвүлел хуралдың киржикчилерине чүректиң ханызындан, чылыг байыр чедиргенин ол дамчыткан. Армияның болгаш Флоттуң комсомол организациялары — шериглериниң дайынчы арганыны болгаш белен болур чоруун улам быжыглаарынга командирлериниң, политорганнарының, партия организацияларының идегелдиг дузалакчылары болур деп министр онзалаш демдеглээн.

Ооң соонда идеткел талазы-биле санал бериишкини эргелээн. (СЭТА).

ИДЕГЕЛДИГ БЕДИК ДҮЖҮТТЕРНИҢ ҮНДЕЗИНИ

Көдээ болгаш суг ажыл-агый ажылдакчыларының Бүгү-россия чөвүлел хуралынга СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы М. С. СОЛОМЕНЦЕВТИҢ чугаазының допчулалы

Россия Федерациязының көдээ ажыл-агыйының болгаш бүгү экономиказының моон ыңайгы шапкын хөгжүлдезинге хамаарышкан чугула айтырыгларны бистиң хуралывыс чугаалажып көрдү деп, М. С. Соломенцев чугаалаан. Бо хүннерде болдунган ханы утпалыг болгаш ажыл-агыйжы чугаалажыышкыннар планнарывыстың болгаш хүзөлгелеривистиң күүсеттинеринге дузалаар.

Мелиорация ажылын далбартырынче партия Төп Комитеди улуг кичээнгейни салып турар. Ону СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев көдээ ажыл-агый будурулгезин интенсификастаарының үш чүүлүнде айтырыгларының бирээзин деп чугаалаан болгай. Көдээ ажыл-агыйның кедир үеэн кедизиндө барып мелорациядан хамааржыр дээрзин амыдырал бадыткаан.

Мелиорация ажылдарының комплекизинге түгле суг ажыл-агый системаларының тудуу эвес, а чер ажыглалын экижиринин айтырыглары база хамааржыр.

Тудуг ажылдарынга доктаагаш, М. С. Соломенцев СЭКП ТК-ның май Пленумунуң (1966 чыл) соонда эрткен үезинин дургузунда Россия Федерациязынга пинтизи-биле 1 млн. 680 муң га суггаттыг болгаш лап миллион гектар хире кургаткан чердерни ажыглалда киргеп деп чугаалаан. Көдээ ажыл-агыйның ажыглал черлериниң 7,5 млн. гектарынга культура-техниктиг ажылдарны боттандырган.

Ылаңгыы тоску бөш чылда бо талаазы-биле ажылдар калбарган. Ставрополь, Саратов капалдары, Краснодарның суг шыгжамырының бирги эллчээ дээш ышкаш улуг объектилер дужааттынган. Дыка хөй тудуг организациялары планныг онаалдаларын болгаш бедиткен хүзөлгелерин чедиишкинниг күүседип турар. Ынчалзажок бо талаазы-биле ажылда четпестер бала бар. Бөш чылдың эрткен үш чылдарында республиканың мелорадия ажылдарынга көрдүнген капитал салыышкыннардан 600 млн. рубль чедир шиңгээттинмээн.

Тыва АССР-ниң, Алтай болгаш Хабаровск крайларның, Киров, Новгород, Калуга, Оренбург, Амур областарның суг ажыл-агый организациялары улуг хожудаашкынны болдурган.

Капитал салыышкыннарны планнап турарында четпестер аввэш эвес. Ынчангаш күүсенинг мелиорация ажылынга киргеп рубль бүрүзүн ажыктыг кылдыр ажыглаарынче, хоренгилерни чашкаппавайн, оларны ажыглалга киирер объектилерге моонняэринче кичээнгейни салыр херек. Ынчалзажок бо чугула негелдеер күүсеттинмейн турар. Объектилерни ажыглалга киирериниң хуусаалары ийи-үш, харын-даа оон хөй чылдарның дургузунда узамдыгын турар.

Тудугну узамдыктырып турарындан чедир кылдыннаан объектилерниң саны көвүдеп, доозулбаан ажылдарның хемээли көвүдеп турар. Оон түүнелинде он-он миллион рубльдиң акша-хөренгилери ажыглал чок аңаа чыдып, көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерин көвүдедиринге моондактарны таварыштырып турар. Бистин ажыглап күш четпейн турар улуг курлавырларывыс бо чүүлдерде болур. Чедир кылдыннаан тудугларны дүрген ажыглалга киирер дээш министерстволар болгаш оларның чер-чердө көдээ база суг ажыл-агыйлары бүгү хемчегларни алыр ужурлуглар.

Кара хөрзүннүг эвес зоналарга мелиорация ажылы онаа ужур-дузалыг деп М. С. Соломенцев демдеглээн. Ындыг чөрлерге мелиорация ажылдарын суг ажыл-агыйларының тудугларындан эгелээш, мелиорастаттынган чөрлерниң ажыглалын эжиндиринге чедир комплекстиг чорудары чугула. Амгы үеге чедир бо зоналарда мелиорация кошкак чоруп турар.

Ынчангаш суг болгаш көдээ ажыл-агый органнары боттарының планнарын эде көрүп, мелиорацияның чыл бүрү улгадып орар ажылдарын бүрүн күүседирин хандырар ужурлуглар.

Ыраккы Чөөн чүкке боттандырар мелиорация болгаш чер ажыглалының айтырыгларынга доктаагаш, М. С. Соломенцев ол черге бо бөш чылда чер кургадырының талазы-биле ажылдар үш катап көвүдээр деп чугаалаан. Ынчалзажок чурттуң бо районунда мелиорация ажылдары чавыс темпилиг чоруп турар.

Мелиорация ажылдары доостуру билек, суггарылгалыг пшкпе кургаттынган черлерниң гектар бүрүзү доп-дораан ажыглалга киргеп турар ужурлуг. А ол эң продуктулуг черлерни будурулгеге киирер ажылчыннарга болгаш специалистерге чогуур байдалдарны тургузары чугула.

Тудугнуң шынарын бедидеринче онаа кичээнгейни салыры эргежок чугула дээранн М. С. Соломенцев демдеглээн. Чамдык черлерде ооң ам-даа хиреэнде боон турары чажыт эвес болгай. Ажылдарның чүгле хемчээлин, шиитп санын сүргеш, суг ажыл-агыйның организациялары шынарның айтырыгларын болганчок-ла уттуп, хөй санныг чедир кылдыннаан чүүлдерлиг, төлевилелди каржызы-биле хажыткан объектилерни дужаап турар чоруктар бар.

Бүдүн-бүдүн мелиорация системалары тудуунуң багай шынарлыг кылдынганының ужурундан ажыглаар аргажок боон турар фактылар-биле эштежип болбас. Рязань областың Чапаев аттыг колхозта, Иркутскиниң совхоз-техникумунда, Волгоград областың «Ревпуть» совхозта ышкаш тодаргай чижектерни көргүскеш, партия, совет, ажыл-агый органнары мелиорация тудуунуң шынарының айтырыгларын кошкаш дивес контролдуга алыр ужурлуг дээранн М. С. Соломенцев чугаалаан. Ол херекке хөй-ниитизни база калбаа-биле хаара тудары чугула. Тудугнуң куду шынарлыы дээрге бүлүг-ла үрей кылган чорук-тур. Ынчангаш бүгү тудугжуларның болгаш ажыглакчыларның сорулгазы болза ыдыг үрей кылыкчыларның оруун дуглаары болур.

Мелиорация тудуунуң болгаш ооң шынарын бедидеринин калбак программазын чедиишкиннер боттандырарынга төлевилел-смета херээн экижидери чугула ужур-дузалыг. Республикада төлевилел организацияларының калбак четкизи тургустунган, оларда дуржулгалыг специалистер ажылдап, улуг хемчээлдүг төлевилел ажылдарын күүседип турар. Ынчаарга ол ажылдарның хемчээн доктаамал өзүп орар. Ынчалзажок оларга төлевилелдерниң бедик шынарлыг болуру чамдыкта дүүшпейн баргылаар-дыр. Институтларның ажылдакчылары олбо черлерге көдээ ажыл-агый будурулгезин хөгжүдериниң перспективаларын санга алгайн, эртем-техниктиг дешпилгенин чедиишкиннерин, суггарылганын эртемге үндезилээн чурумнарын төлевилелдерге киирбейн, мелиорация системаларын ажыглаарының айтырыгларын чедир өөренип көрбейн баар чоруктар бар.

(Төнчүзү 3-ку арыында)

ИНИЦИАТИВА, ИДИГ БЕРИИШКИНИ

Номчукчуларның дилээн ёзугтар

Кызыл хөрээй Советтиниң «Тере-Хөл» колхозунда коммунист Максим Хуужанны дуржулгалыг маанчын деп санап турар. Ол эртикен чылын төрүүр 100 хөйге онаашты 92 хураганны мендим доруттургаш, ажыл-агыйның хөй-шуларының чарыныңга бирги черни эзилеп.

Максим Хуужан «1973 чылда социалистиг чарыштың тиилекчизи» деп демдек-биле шаңнатканы.

ЧУРУКТА: Максим ХУУЖАН. Г. СИРОТИННИҢ фотозу.

Уткуштур план социалистиг чарышты чаа бедик деңгелче көдүргеп. Оон-биле чергелештир ону ажылдап кылып, хүлээп ап база боттандырып турар үеде чамдык билдинмес айтырыглар тургустунуп турар. Чүге дээрге моон мурнуунда чылдарда ол дугайында чугаа турбаан болгай. Ынчангаш «Правда» солунның корреспондентизи Л. Жмырев уткуштур планга хамаарыштыр чамдык айтырыгларыны харылап бээрин ССРЭ-ниң Күрпланының дергазының оралакчызы А. В. Бачуриндеп дилээн.

— Александр Васильевич, уткуштур план социалистиг хүлээлгелерден кандыг ылгалдыгы?

— Чүнүн-даа мурнуунда уткуштур планның көргүзүглери (бүдүрүлгениң хемчээлин бедидер талазы-биле дилеп тыптынган иштики курлавырлар) күрүне планынга кирер санаттынар, ынчангаш ону үстүкү органнар чугаалажып коор болгаш бадылап хүлээп алыр. Оон ылгалдыг чүүлү бо. Моон мурнуунда чылдарда социалистиг хүлээлгелерни күрүне планынга киирбейн турган. Ынчангаш уткуштур план дээрге планнаашкынның чаа хевиридир. Мында онзагай чүүл чүл дээрге, планнаттынган көргүзүглерни ам-даа бедидеринниң талазы-биле савалоналдың үстүкү органнардан эвес, а массаларның — чонуң талазындан үнүп кээп турарында.

Оон ажыы кандыгыл деп айтырыг тургустунуп ноор чадавас. Социалистиг ажылагыйның үезинде, планнаашкының бистиң экономикавыстың үнделгези дээш турар үеде чылдың дургузунда кайы-бир адырга, кедизинде барып бүгү чүртка кайы хире хөй продукцияның немей бүдүрүлгенин баш удур билип алыры кончуг чүүлүл. Чүге дээрге ол продукцияны бүдүрериниң херектиг чиг-этти, материалдарны кайын алыры база немей бүдүрүлгеп продукцияны кайнаар сайгарары баш удур тодаратгынар. Уткуштур планның ажыктыг чүүлү ол.

Күүсеттинери белеп, чиик планны алыр дээш янзы-бүрү чылдагааннар тайылбырлап эгелээр бүдүрүлге удуртукчуларының бистө ам-даа бары чажыт эвес. Олар колдуунда-ла чиик планны хуусаа бетинде күүседи каапкаш, элээп артыкшылыг продукцияны бүдүргеш, шаңналмакталды алырын бодаарлар. Күрүне эрте-ажыңга дүүштүр коор болза ындыг «мурнакчыларның» немей бүдүрген (пландан ажыр бүдүрген) продукциязының ажыы черле нюоалуг эвес: ону бүдүрер чиг-эт баш удур көрдүнмээн, ол продукцияны садып саарар чер-даа чамдыкта төвылбастап бээр.

Уткуштур планны бүдүрүлгениң эң-не кудукчу салбырларындан, харын-даа ажылчын бүрүзүнден эгелээш, бригада, цех, участок, комбинат дээш министерствога чедир ажылдап кылыр керек.

— Уткуштур планнарны кандыг дузалыг ажылдап кылырынга, хүлээп алырынга хамаарыштыр номчукчулардан хөй чагаалар ноор турар. Ону тодарадып чугаалаарга кандыг ирги?

— Уткуштур планны ажылдап кылырының, оон күүседеэнин үчётка алырының болгаш база оон материалдыг идиг берииштиниңниң дугайында тайылбырны бо чылдың эгезинде ССРЭ-ниң Күрпланы, Күш-ажылдың күрүне комитеди, ВЦСПС болгаш ССРЭ-ниң Төп статистика эргелези хүлээп алган. Ында айыткаңы болза, уткуштур планнарының көргүзүглери үстүкү органнардан берген планнарывындан бедик болур. Боттарынга хамаарышкан коллективтериниң уткуштур планнары көэрге каттыжышкын азы кол эргелел черлери оларны түңнеп нигилештиргеш, хамаарышкан министерствозунга азы авилелдешкен республиказының Министрлер Чөвүлелиниге киирер.

Москванын «Компрессор» заводунуң чижээн көрүп көрээли. Завод үстүкү органнардан 1974 чылдың контроль чурагайдарын алгаш, эртикен чайны-на үк көргүзүглерни ажыр күүседип болурунуң курлавырлары илереп келгеп-дир. Бо тапармылгада уткуштур планны эде көрүп болур бе? Азы оон-даа бедик хүлээлгелерни ап болур бе?

— Моон амдыы чугаалаан тайылбырымда ол дугайын дөрт айытказ. Ындыг таварылгада бүдүрүлге чери уткуштур планының көргүзүглерин улгаттырып ап болур. Харын-даа чамдык көргүзүглер талазы-биле немелде социалистиг хүлээлгелерни ап болур. Чижээлээрге, чаа продукция кылырын шинээдип алыры, бүдүрүлгениң техвологиязын чаартып сайгарыңгайжыдары дээш оон-даа өске. Ындыг эгелеңиккиннер уткуштур планга дүткүп турар.

— База бир айтырыг. Чамдык коллективтер уткуштур планда кирген хүлээлгелерни план кылдыр бадылаптарга, ол күүсеттинмейн барааа, шаңнал-мактал албас боор бис дээп, шоолуг-ла хөөн чок боон турарлар. Ынчаарга уткуштур планның шаңнал-мактазы кандыгыл база ону түңнээриниң негелделери кандыг ирги?

— Партияның XXIV съездиниго эш Л. И. Брежнев «Бистиң политиземизистиң эртикен оруу массаларның чогаадыкчы чоруун нептередир дээш күжениишкинневизисти кандыг үглапышкынче утпаңдырарының арга-арагаларын тодарадыр аргаларыны биске берген» деп чугаалаан. Ол дээрге чүнүн-даа мурнуунда коллектив бүргүзүнүн күженнишкиннинг планнарны алыры, оон күүселдеэнин чедип алырын хандырар бүгү-ле экономиктиг байдалдарны тургузары дээни ол.

Ындыг байдалды тургузарының бүгү-ле таарымчалыг чүүдерин бистө бар апарган. Бүдүрүлгениң хемчээлин улгаттырар, продукция бүдүрериниң хемчээлин болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеринниң планда айыткан көргүзүглерин ажыр күүседир дээш уткуштур планны чедиишкиннинг боттандырар болза, ол коллективке шаңнал акшавын бедиткен хемчээл-биле төлеп бээр. Ол акшаны материалдыг шаңналмактал фондузундан алыр. Ынчаарга уткуштур планны албаан бүдүрүлге коллективтери социалистиг хүлээлгелерин чедиишкиннинг күүседир болза, олар мурнуку доктаатгынган чурум ёзугтар шаңналды алырлар.

Уткуштур планнарны бап удур хүлээп ап, оларның күүселдеэнге хамаарыштыр отчётту болгаш күүселденнің түңнелдерин чогуур үезинде кылыры эргежок чугула дээрзи билдингир. Уткуштур планнар — социалистиг чарыштың база бир чаа хевири. Ол эгелээшкин чүнүн-даа мурнуунда бистиң чуртувустуң экономиказын улам шапкын хөгжүдеринче утланган.

ПАРТОРГАНИЗАЦИЯЛАРНЫҢ ДЕТКИМЧЕЗИ-БИЛЕ

Тываның хөрээженнериниң чедиги съездизи эртикеңден бээр чыл чаргыы чедип турар. Бо үениң дургузунда бистин Таңды районнуң хөрээженнер чөвүлелдери чамдык ажылдарны, идепкейжидип чоруткан. Моон чижээнге Балгазын суурнуң хөрээженнер чөвүлелиң киирип болур. Ол чөвүлел «Кайда силер, өнүктер, чангыс чер чурттуглар?» «ССРЭ — маан чуртум», «Кымда дан хаваларының ыржым» деп Б. Васильевтин тооҗузунга номчукчулар конференциязы кылганы солун. Суурнуң хөрээженнери «Ажык суд» деп шинии база чонга көргүскеннер. Бо бүгү ажылды хөрээженнер организациязы ында «Революциянын чалбыжы» совхозта партбюронуң удуртулгазы-биле чорудуп келген. Парторганизация секретары Н. Кононенко биле суурда хөрээженнер чөвүлелиниң даргазы М. Благинина олар хөрээженнерни ажыл-ишче эвилелдээринче улуг кичээнгейни салып келген.

Балгазын суурда хөрээженнер чөвүлелиниң ажыл планын партбюро хуралында чугаалажып, анаа бадылап турар. Үк планны күүседиринге хөй-нийити организацияларын идепкейлиг киириштирип келген. Парторганизациялар хөрээженнер чөвүлелдерин ажыл планын бапырап турар үеде оларга суме кадары, четпестерни айтыры ажылга улуг идиглиг дээрзи ылген. Партбюро хуралдарынга хөрээженнер чөвүлелдериниң даргаларының отчётун, хөрээженнер чөвүлелдерин харылап турар коммунистерниң, агитквартиралар даргаларының медээлерин дыпнаары ажыктыг. Хөрээженнер чөвүлелдериниң хуралдарынга партбюро секретарының азы партия организациязының өске-даа төлээзиниң олуруруу чугула. Кайда-ла парторганизациялар бо үстүнде дег сагыш салып турар болдур, ол черлерде ажыл эки дээрзи өске-даа чамдык хөрээженнер чөвүлелдериниң ажылының дүржулгазы бадыткап турар.

ССРЭ-нин 50 чылы аттыг совхозта партия организациязы ында хөрээженнер чөвүлелин база багай эвес удуртуп турар. Хөрээженнер чөвүлелиниң даргазы коммунист З. Дурнова ол ажылга 10 чыл дургузунда доктаамал ажылдаан. Дүржулгалыг коммунисти партия комитединиң Доора-Хаһын сүт-бараан фермазының эргелекчизинге чоруткан. Сула ажылыг турган ол коллектив ам районда мурнакчы фермаларның бирээзи апарган болгаш чылдың баштайгы айларының түннели-биле совхозка бирги черни алган. Саналчыларның бо чедиишкинниңде коммунист З. Дурнованың, ында хөрээженнер чөвүлелиниң улуунун киргени чугаажок.

Агитквартиралар тургустунгулаан черлерге идеология ажылын чорудары эптиг болгаш чогумчалыг дээрзин дүржулга коргускен. Таңдының хөрээженнер организациязында 51 агитквартираның ажылы оны бадыткап турар. Ылаңгыя Шамбалыг, Кочетово суурларда агитквартиралар уруг дою эртиреринге, аныяктарны шеригже үдээринге, алдарлыг кижилер-биле ужуражылгалар организастаарынга болгаш өскеда ажылдарны кылырынга дүржулгалыг.

Чер-черде партия организациялары хөрээженнер ортузунга политчырыдыышкын ажылын чорударынга дузалы чедирип келген. «Коммунизминиң херели» колхозта болгаш ССРЭ-нин 50 чылы аттыг совхозта малчын хөрээженнернин ай санында кызыл-булунга чыглыры чанчыл апарган. Анаа политкичээлди эрттирер, лекция номчуур, кино көргүзер болгаш өске-даа политмассалыг ажылдарны чорудар. Чоокта чаа ындыг чыш ССРЭ-нин 50 чылы аттыг совхозка болган. Анаа партия райкомунуң секретары Т. Тюлүш СЭКП ТК-ның партияга, совет улуска Кыйгырыынга хамаарыштыр районнуң тодарадыкчы чылда сорулгаларының дугайында лекцияны номчаан, а эмчи Н. Чайбар кадыкшыл дугайында беседа кылган.

Беш чылдың тодарадыкчы чылында, ылаңгыя Совет Тываның 30 чылын байырлаар деп турда, хөрээженнер чөвүлелдериниң ажылын улам экижилдери чугула. Ынчангаш «Совет хөрээженнин овур-хевири», «Тываның хөрээженнери — беш чылга», «Тывам, чоргаараалыы сен» дээш өске-даа номчулга конференцияларын арттирерин, ужуражылгаларны кылырын планнаап турар бис. Бо болгаш өске-даа ажылдарны чорударынга партия организациялары оларга улуг дузалы чедирери чугаажок.

Районнуң ажыл-агыйларында партия организацияларының хөрээженнер чөвүлелдерин удуртуп турары аңгы-аңгы. Чижээ, «Россия» совхозта партия организациязы хуралдарга хөрээженнер чөвүлелдериниң ажылын кончуг ховар чугаалажып турар. Совхозтуң хөрээжен малчыннарының ортузунда кандыг-даа өөредилге организастаттынмаан.

СЭКП Төп Комитединиң партияга, совет улуска Кыйгырыынга хөй-аът киргеп бистиң хөрээженнеривис беш чылдың тодарадыкчы чылының планныг онаалдаларын күүседиринге боттарының үлүүн харам чок киирерлер.

К. ЁНЗАК,
СЭКП Таңды райномунуң хөрээженнер ортузунга ажыл чорудар илдизининң эргелекчизи.

КӨДЭЭ КЛУБТАР, ОЛАРНЫҢ ИЖИ

СЭКП-ниң XXIV съездиниго хүлээп алган үдүс ажыл-агыйның хөгжүдериниң 9-ку беш чыл планының директиваларында болгаш партия ТК-ның сөөлгү Пленумнарынга хүлээп алган доктаалдары көдээ ажыл-агыйны улам ынай хөгжүдериниң программазы болуп, көдээ ынчидерниң материалдыг болгаш культурлуг байдалын бедидеринче онзагай кичээнгейни салган. Көдээ ажыл-агыйны хөгжүдериниң планнарын күүседиринче чонну организастаарынга партия организацияларының улуг дузаны культура албан черлери чедирип турар.

Көдээ Культура бажыңнары, клубтар, кызыл-булуннар, библиотекалар көдээ ажыл-агыйның чаа чедиишкиннерин, мурнакчыларның дуржулгазын нептередиринге идепкейлиг киржип, чер болгаш мал ажылының продуктулуун бедидеринче сопчарыштын көскү тода болгаш турарынче утланган улуг ажылды чорудуп турар. Эрткен чылдың чамдык сак, түнеринден ол бүгү тодаргай илереп келир.

1973 чылда клубтарга, Культура бажыңнарынга бүдүрүлге-техниктиг болгаш көдээ ажыл-агый темазынга 1443 лекциялар болгаш илеткелдер номчуттунган. Оларны 130 мун ажыл-ишчилер дыңнаан. Республиканың библиотекаларында техниктиг болгаш көдээ ажыл-агый литературазының 231 мун экземпляр номнардан 73 мунун номчукчулар бижидип ап, номчаан.

9-ку беш чылдың шинтирлиг 1973 чылында культура-массалыг ажылдың деңнели бедип, чонуң коммунистиг кижизидилгези дээш демисел улам дээштиг апарган. Культура албан черлери чартын миллион хире кижи киржикчилиг 12 мун массалыг хемчеглерни эрттирген. Библиотекаларның номчукчуларының саны 1972 чылда 83 мун турганындан эрткен чылын 85 мун кижи чедир өскен.

Культура албан черлери 9-ку беш чылдың планын хуусаа бетинде күүседиринче утланган ажылды идепкейжиткен. Чижээлээрге, Каа-Хем районнуң Кеп-Хаак, Бүрен-Хем, Бүрен-Бай-Хаак суурларның клубтарынга эрткен «Тараажы холдарга алдар!» деп байырлыг кежээлерни адап бохур. Ол байырлалдарны дүжүттуң маадырларынга тураскаатган. Ындыг болбастың аргазы чок. Үк ажыл-агыйлар дүжүт ажаалдаазынга шылгараанныр. «Бүрен» совхозка РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң, а «Коммунизмче оруу» колхозка Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш профавилелдериниң область чөвүлелиниң Кызыл туктарын тывыскан. «Коммунизмче оруу» колхозка эрткен дүжүттүң байырлыг кежээзинге партия, профавилел болгаш хөйниитя организациялары идепкейлиг киришкен. Кежээн ажыдарда колхоз конторазындан «дүжүттүң дээжизин» болгаш дүжүттүң үш маадырларын кошкан үш аътка чалап олуруткан. «Дүжүт-73» деп чемпион кожаалары эң тергиин комбайнерлер П. Ситников, А. Филатов, Д. Долганов, В. Ыллан оларга колхоз дагазы Д. Сирота тыпсырга, пионерлер тараалардан кылган боондактарны оларга кедиргеп. Байырлал мурнакчыларга тураскаатган солун концертбиле доозулган. Клуб болгаш библиотека эргелекчилери В. Харченко биле Л. Ситникова олар ажылдың яңы-бүрү солун аргаларын ажыглап, аңгы-аңгы назы-харлыг болгаш мергежилдиг кижилерниң дыштанылгазын таарымчалыг организастап турары экн. «Коммунизмче оруу» колхозтуң ажыл-ижинге, күрүне мурнуунга онаалдаларын күүседиринге культура албан черлериниң киирип турар үлүү улуг.

Тес-Хем районнуң культура албан черлериниң ажылдакчылары чонуң күш-ажылчы идепкейин көдүрүп, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң, ВЛКСМ ТК-ның социалистиг чарышты улам калбартыр дугайында доктаалын кижи бүрүзүнге чедирери дээш ажылдап турар. Культура бажыңнарынга, клубтарга мурнакчылар-биле ужуражылга кежээлери үргүлүү эртип турар. Эрткен чылдың түнелдеринге турасказаткан кежээ «Чодураа» колхозтуң Культура бажыңынга эрткен. Анаа Тыва АССР-ниң алдарлыг малчыны, Ленин орденнин эдилекчизи Максим Сувандың, сопчарыштын тиилекчизи, механизатор Байыр-Белек Марчын, трактор-хову бригадазының бригадири Василий Араадың, район Советиниң депутады, саанчы Баткар Чедей оларны чалаан. Культура бажыңының ханаларында колхозтуң чедиишкиннерни көргүскен стендилерин, мурнакчыларның болгаш хоочун колхозчуларның чуруктарын аскылаан. Президиум столуң чечектер, «Кежээниң мурнунда хүндүр» деп бижээн лозуг каастаан турган.

Бүдүрүлге темазынга, мурнакчыларга тураскаатканы кежээ Тожу районнуң Адыр-Кежит Культура бажыңынга солун эрткен. Кежээниң маадыры бодуун ааңчы, маадыр не Мария Хуваала болган.

Библиотекаларның ажылының кол көргүзүү оон бүдүрүлгеже чоогунда, хову, мал ажылының ажыл-ишчилеринбиле харылзаалыында деп чүве билдингир. Ынчангаш Таңды районнуң библиотекаларны көжер 40 библиотеканы тургускан болгаш ажыл-агыйның түс-түс адырларының аайы-биле ажылды экижиткен. Ынчангаш Таңды район 1973 чылда чонну ном-биле хандырарынга мурнакчы болган.

Номчувуч саны 1972 чылда 8067 турганындан 8548 четкен, а ном бээри 147 мундан 154 мун четкен.

Культура албан черлериниң ажылының дээштин колхоз, совхозтарның удуртукчуларының, партия, комсомол органнарының, кодээ Совет күүскомнарының үк ажылче доктаамал сагыш салып турарындан улуу-биле хамаарыжыр. Агитбригадаларның, хана солунларның ажылының угланышкыны удуртукчуларның ажыл-агыйжы илеткелдерине үндезилеттинер. Ээлүүт-ла ындыг удуртулганы «Ленинчи оруу» совхозтуң директору В. И. Евтушков, «Кызыл туг» совхозтуң директору Ю. П. Занин (Каа-Хем район), «Көктей» совхозтуң директору А. И. Ломаев, Шекпээр көдээ Совет күүскомунуң даргазы Төгүс-оол (Барыын-Хемчик район), Балгазын болгаш Дүрген көдээ Совет күүскомнарының даргалары Благинин, Иванова (Таңды район), «Өөк» совхозта партия организациязының секретары Догур-оол болгаш өскелер-даа көргүзүп турар.

Каа-Хем районда «Романтиктер», Чөөн-Хемчикте «Дамырак», Улуг-Хемде «Малчыны», Барыын-Хемчикте «Мажалык», Эрзинде «Хүлүмзуруг» агитбригадалар ажылчыннарның хүндүткелин чаалап алган, чонуң культурлуг негелделериниге дүүштүр ажылдап турар.

Бо талазы-биле эптежип болбас четпестер бистө ам-даа бар. Бай-Тайга районда чамдык клуб, библиотека ажылдакчыларын оларның кызыыр ажылындан чардыктырып, өске ажылдарже мобилизастаарынга көдээ Советтер болгаш партия организациялары чөпшээрежип турар. Ынчангаш ол районда чамдык культура одагларының ажылы кошкак.

Каа-Хем районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозтуң Культура бажыңында бо чылдың февральда эң хүүгаанчуң судун организастап эрттирген. Анаа хөй кижи чыылган. Күш-ажылдың сагыл-гаруумун үреп турарларга согугну бээр дээш суд аңаа шоодуг, көгже шилчий берген. Ооң чылдагааны колхоз даргазы Морозовтуң, партком секретары Пашенниниң клуб ажылынче сагыш салбас, ында чүү болуп турарын хайгаравазында. Эш хүүзунуң судунун даргазы М. И. Бельевский судту база чогумчалыг белеткевээн. Шак ындыг хемчеглер клубтуң ат-алдарын, кижизидикчи ролюн кудулаадып турары илдең. Колхозтуң удуртукчуларны клубче сагыш салбайн турарын ында байдал бээри херечилеп турар. Үр үеде чүтайлаттынмаан, дерилге чон туруп турар клубка культура-массалыг солун хемчеглер организастаарын берге.

Көдээде культура одаглары колхоз, совхозтарның чон ортузунга пропаганда болгаш организакчы ажыл чорудар төөү болуру билдингир. «1974 чылдың планнарын күүседири болгаш ажыр күүседири үгле 9-ку беш чылды чедиишкинниг доозарынга эвес, харын чурттуң экономиктиг көдүрүлүшкүнүге быжыг баазаны чоннуң материалдыг болгаш культурлуг байдалын дараазында беш чылда тургузарынга чугула базым болур ужурлуг» — деп СЭКП ТК-ның партияга болгаш совет улуска Кыйгырыында айыткан. Культура албан черлериниң бүгү ажылдакчылары ол Кыйгырыгны боттарының ажылынга дайынчы программа кылдыр хүлээп көрүп, чоннуң культура хандырылгазын улам экижидери дээш ажылдап турар. Ынчангаш культура албан черлериниң ажылдакчыларының сорулгазы нарын болгаш харыысалгазы бедик.

Совет Тываның 30 чыл ооң төлептиг үткүүру дээш идепкейлиг ажылдавышаан, доску беш чылдың тодарадыкчы чылының планнарын күүседиринче чоннуң мобилизастаары культура албан черлериниң сонгаарлаттынмас сорулгазы.

Д. ПОПКОВ,
Тыва АССР-ниң культура министериниң ораалчызы.

БИСТЕ АНЫЯК СПЕЦИАЛИСТЕР

Амгы үеде бистиң республикада 250 ажыг түскай эртемнигler орук тудуунун болгаш ажыглалынын организациялыында ажылдап турар. Оларның хөй кезии сөөлгү үш чылдарда немешкен аныяк түскай эртемнитлер. 1971 чылда Красноярскинин автоорук техникумун 25 тыва оолдар болгаш кыстар доозкан. Олар оруктар болгаш көвүрүглер тудуунун база ажыглалынын түскай ортумак, эртемнин шиңгээдип алган, Тываның бүгү будуннарында ажылдап турар. Оларны Красноярскиге бистин республиканың орук черлериниң күсели-биле өөретken.

Бо болуп аныяк түскай эртемниглерниң аразынан чедип алган билиин ажыл-херек-биле эки холбап, амыдыралда чедиишкиннинг ажыглап турарлар эвээш эвес. Чижээ, Н. Өдекей Өвүр районда № 1473 будурулге-орук участогунуң кол инженериниве ийи чыл ажыр эки ажылдап турар. Коллективте комсомол эге организациязының секретары, ВЛКСМ райкомунуң бюро кежигүнү аныяк инженер идепкейлиг хөй-ниитичиге санаалын турар. Оларның бирээзи Мижит-Доржу Маадыр-оол Барыын-Хемчикте № 1469 будурулге-орук участогунда кол инженерге ленишээн.

Улуг-Хемде № 1470 будурулге-орук участогунга Б. Омак кол инженерлеп турган, ам шериг албанында. Өвүрде участоктуң аныяк мастери В. Ойдуп ыраккы Мөдгүн-Тайга районунуң оруктарын харыылап, оруктар, көвүрүглер тудугларын билдилиг удуртуп келген. Чөөн-Хемчикте орук мастери М. Сүтсүгбей билиин өскелерге күзелдин-биле дамчыдып турар, мактадыг ажыллакчы апарган. Шагаан-Арыгда орук-ажыглал участогунга лаборантылап турган Д. Сарыглар ам инженер-экономист. Самагалдайда Б. Агбан база кол инженер апарган.

Кайда-ла аныяк түскай эртемниглерни ажылга чөп ажыглап, оларже чогуур кичээнгей салып, боттуг дузаны чедирип турар болдур, ында будурулгечи, коргузугулер база бедик боп турар. Чижээ. Балгазында № 2 орук тудуг эргелели улуг эвес коллектив. Ажылчын албан-хаакчыттарының иниги саны чүстен улуг ашпас. Ынчалза-даа аныяк түскай эртемниглери он ажыл турар. Эргеледиң көргүзүглери чыл бүрүде өспүшаан, ажылдың шынары бедээн, беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылында тудуг организацияларының аразынга тиилекчи болган. Ол ышкаш Өвүрде, Чадаанада, Каа-Хемде болгаш Барыын-Хемчикте орук участоктары 1973 чылда планныг онаалдаларын болгаш бедиткен социалистиг хүлээлгезинн хуусаазындан эрте ажыр күүсеткилээн, а 1974 чылдың эгезинде-даа мурнакчылар болбушаан чоруп турар. «1973 чылдың социалистиг чарыжының тиилекчизи» деп көрек демдээ-биле түскай эртемниг 6 кижи шаннатканы өөрүнчүг. Аныяктарга үлегер-чижээн көргүзүп, чүгле коллективинде эвес, районда хүндүткелдиг хоочун орукчуларны хөйнү адап болур.

Хандагайтыда № 1473 будурулге-орук участогунун начальныги И. Түвекей аныяктарны кижизидер болгаш мергежилин бедидер база хөй-ниитичи идепкейлиг чоруун көдүрер дээш улуг кужун салып турар. Ол участокта политикти өөредилгенин пропагандизи. СЭКП райкомунуң бюро кежигүнүнге ийи удаа сонгуткан болгаш районнуң партия, совет органнарының ажылынга идепкейлиг дузалашпышаан ийи районнуң оруктарын харыылап, будурулгенин ажылын эки удуртуп турар.

Автомобиль оруунун талазы-биле дээди эртемниглерниң саны эрткен үш чылдарда үш катап өскен. Балгазында орук тудуг эргелелинин кол инженери, дээди эртемниг Ю. Байыр аныяк түскай эртемниглерни белеткээринге арга-дүржулгазын харамнанмас кижилерниң бирээзи. Ол мурнунда Кызыл-Мажалыкта орук участогунга кол инженер тургаш, 10 аныяк кижини боду Кызылга эккелгеш, экзамен дужаадып өөредип чоруткан. Ю. Байыр эргелелде аныяк дээди болгаш ортумак эртемниглерниң билбес чүүлдерин айтып берип, арга-мергежилге өөредип база турар. Ол боду Тыва автоорук эргелелинде дээре чогаадыкчыларның болгаш чаартыкчыларның бирээзи. Коммунист эш Байыр политиктиг болгаш экономиктиг өөредилгени коллективте эки удуртуп, кичээлдерни бедик деңгелге эрттирип турар. Сарыг-Септе участоктуң начальныги Л. Камзалаков, Балгазында эргелелдиң кол инженери турган дээди эртемниг М. Ооржак, мастер турган А. Спрыгин дээш оон-даа өскелер партия, совет, хөй-ниити ажылдарынга идепкейлиг киржип келген.

Кадрларның өөредилгезинде кыска хуусаалыг курстар база семинарлар кол черни ээлеп турар. 1973 чылда безин Москвага 3 кижи, Ленинградка 9, Иркутскиге, Барнаулга 53 мастерлер, механизаторлар, Свердловскиге 22 инженер-техниктиг ажылдакчылар, Борович, Владимир, Каменск-Шахтинск, Новосибирск болгаш өске-даа хоорайларга хөй санныг кадрларның мергежилин бедиткен.

Тываның автомобиль оруктарын улам дүрген сайыралдырынга тускай эртемниглер аныяктарның арга-мергежилин бедидери, оларның ханы билими улус ажыл-агыйынга боттуг салыышкынны киирер.

О. ТОВУУ,
Тываавтоорук эргелелиниң кадрлар белеткээринин инженери.

Кур черлерни шиңгээдип ап эгелээнинден бээр 20 чыл болганынга

Алма-Ата областың «Каспеленский» совхозу тургустунгандан бээр 20 чыл болган. Ында хоочун кур-чергилер-даа, кур черге өскен аныяктар-даа бир демниг ажылдап турар. Чурукта: солагай талазындан оң талазынче — электросварщик комсомолчу Иван Гермер, кур черниң хоочун комбайнери Баяхмет Канешев болгаш комсомолчу-тракторист Виктор Зейферт.

Ф. САЛЬНИКОВТУҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

ИДЕГЕЛДИГ БЕДИК ДҮЖҮТТЕРНИҢ ҮНДЕЗИНИ

М. С. СОЛОМЕНЦЕВТИҢ чугаазының допчулалы

(Төнчүзү. Эгези 1-ги арыда).

Мелиорацияның болгаш суг ажыл-агыйының эвилел база республика министерстволары бо херекке чурумну тургузуп, төлевилелдер кодээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң амгы негелделеринге долуу-биле харыылаан турарын, мелиорластаан черлериң гектар бүрүзүнден эң хөй продукция алырын хандырар ажылдарның бүгү комплекизин баш удур көрген турарын чедип алыр ужурлут.

Суг ажыл-агый организациаларының ажылында чугула курлавыр болза техниканы улам бүдүрүкчүдүт ажыглаары болур деп, М. С. Соломенцев чугаалаан. Сөөлгү чылдарда мелиораторлар хөй-хөй чаа машиналарны болгаш механизмнерни ап турар. Ынчалза-даа оларны ыракта чедир ажыглавайн келген. Оларның дыка хөйү чаңгыс залчегде ажылдап турар. Чиже, эртикен чылын мелиорация болгаш чер казар машиналар хонукта 8,9 шактан хөй эвес ажылдап турган болур-дур.

Күчүлүг мелиорация техниказын долу эвес болгаш эвээш бүдүрүкчүлүг ажыглап турарын эң-не ажыл-агыйжы эвес чорук кылдыр сананар херек. Министерство болгаш оон бүгү бүдүрүлге салбырдары боттарында бар мелиорация болгаш чер казар техниканың ажыглалын үндезинин-биле экижидер, машиналарның, механизмнерниң, ылангы экскаваторларның, аар тракторларның ийи эдлчегде ажылдаарын хандырар ужурлут.

Мелиорастаан черлерни чогуурун-биле ажыглаарынче улуг кичээнгейни угландырбышаан, Россия Федерациязында ам беш чартык миллион суггаттыг болгаш курлаткан черлер барын М. С. Соломенцев демдеглээн. Ол дээрге бистиң алдын фондурус-дур. Дыка хөй колхозтар болгаш совхозтар ол черлерден бедик дүжүттерни ап турар. Ынчалзажок мелиорлзаттаан гектар черниң аргалары ыракта-ла чедир ажыглаттынмайн келген. Ынчангаш суггарылгага кереглеп дээн кубометр суг бүрүүн ажыл-агыйжы ажыглаар херек.

Суггарылга техниказының ажыглалының дугайын чугаалап турган, бир эвес бистеп бар техниканы докгаатканнарын күүзүн баургаар ажыглаар болзаруусса. суггарылганың хемчээли ам-даа бүдүн. чартык катап көвүдээр деп. М. С. Соломенцев демдеглээн.

Суггарылга сезонну эгелээже чедир техника белен турарун дээш суггарылга дериглериниң техниктиг хандырылгазын болгаш септелгезин организастаар сорулга амгы үеде көдээ ажыл-агый болгаш суг ажыл-агый органнарының, сельхозтехника каттыжыштырының мурнунда турустувуп турар.

Сөөлгү чылдарда суг ажыглагый организациялары мелиорация четкилерин ажаап-тежээриниң айтырыгларынче улуг ынчээнгейни салып турар апарганнар, чамдык черлерде колхозтар болгаш совхозтар оон техниктиг хандырылгазын боттарынга бүрүүлү-биле алганнар. Оон-биле холбаштыр ажыл-агыйлар боттарының мелиорация отрядтарын турызар ужурга таваржыш, чамдыкта оларны мергежилии чавыс кадрлар-биле жетчелеп турар.

Эргежок чугула сөөлгө болгаш ажыглал ажылдарын мергежилдиг күштер-биле хандырар дээш бир талазында, колхозтар-биле совхозтарның, эске талазында, суг ажыл-агый органнарының ботботтарының аразында харылзаалының корум-чурумун Көдээ ажыл-агый министерствозу, Совхозтар министерствозу база Мелиорация болгаш суг ажыл-агый министерствозу ажылдан кылыры эргежок чугула.

Мелиорастаан черлериң ажыктыгын бедидиринге чугула айтырыы болза оларга бедик продуктулуг культураларны тарып ажыглаары болур дээрзин М. С. Соломенцев онзалап демдеглээн. Ылангыя мелиорация малдың чем бавазын быжыглаарынга улуг рольду ойнаап турар ужурлуг. Мал чеминиң айтырыглары тидии-биле тургустунуп турар база ол сорулгага ажыглаар четчир санныг тараанны тускайлап бээр аргалары чок ажыл-агыйларлыг төп районнарга мелиорация оныза ужурдузалыг.

Бо айтырыгны шинтпирлээринге культурлуг, ылангыя суггаттыг одарларны тургузары болгаш чайгаар үнген сиген төлдерин акижидерин чугула ужур-дузалыг болуп турар.

Эрткен чылын Москва областың «Повадинский» совхозу 700 гектар одар төлүнүң бир гектарындан-на 7,5 муң центнерилде единицазын алган, оон бот-үнези 1,9 көпеек болган.

Хөй-хөй областарда, крайларда болгаш автономнуг республикаларда культурлуг одарларны тургузарының талазы-биле ажылдарны бедик темп-биле чорудуп турар. Оон-биле кады мал чеми бүдүрериниң ол чугула курлавырынче чамдык черлерде чогуур кичээнгей салдынмайн турар. Липецк, Ульяновск, Томск, Иркутск, Чита областарында, Краснодар болгаш Красноярский крайларда сиген төлдерин акижидеривип, культурлуг, оон иштинде суггаттыг одарларны тургузарының планын доктаамал күүсетпейн турар.

Бо болза амдыгаа чедир суггаттыг культурлуг чаңгыс гектар-даа одар чок боон турар Новгород, Псков, Амур областарның база Хабаровск крайның ажыл-агыйларынга база хамааржыр.

Мелиорастаан черни ажыглаарының эске бир чугула угланыышкыны болза оларны ногаа бүдүрерин көвүдедиринге ажыглаары болур дээрзин М. С. Соломенцев чугаалаан.

Астрахань областа болгаш Поволжьениң эске-даа районнарынга, а ол ышкаш Сөөгү Кавказка болгаш улуг үлеп-пурлуг төп районнарны долгандыр чүс-чүс, харын-даа муң-муң гектар суггаттыг төлдерге ногаа өстүрер тускайжыткан улуг ажыл-агыйларны тургузуп болур. Ол хемчегларни боттандырары продукция бүдүрериниң чарыгдалды эвээжедир, продукциянын хемчээлин көвүдедир арганы бээр, ынчангаш чоннуң хереглелдерин улам долузу-биле хандырып болур.

Мелиорастаан черлерден чүгле мал чемин эвес, харын ногаавы база ап болур деп бодап турар бис. Мелиорацияның хогжүлдезин улам бурунгаарлаткан тудум-на ол черлер тараа бүдүрериниң магадылаттынган баазазы болу бээр. Бо айтырыгга холбаштыр партияның болгаш чазактың шинтпирлери-биле дүүштүр амгы үеде улуг кичээнгей салдынып турар. Россия Федерациязында суггаттыг черлерге тараа бүдүрери 1965 чылга деңнээргe, эрткен чылын 2,6 катап эскен.

Тараа бүдүрерин көвүдедиринге суггаттыг черлериң ролю оон-даа чыай улгадыр. Суггарарга тууҥчел болгаш бедик дүжүттүг сорттарны шын шилип алыры амгы үеде улуг ужур-дузалыг болуп турар. Мелиорастаан черлериң чайы районунга кандыг культураның сорттарын өстүрүп эккил дээрзиниң дутайында эртемденнер тодаргай сүмени бээр ужурлутлар. Ол болза бистин эртемнивистиң улуг сорулгазы-дыр. Оны шинтпирлээри мелиорастаан төлдериниң продукциязын бедидер талазы-биле колхозтарга болгаш совхозтарга дузалаар ужурлут.

Суггаттыг болгаш кургаткан черлерге продукция бүдүрерин көвүдедиринің чугула курлавыры болза органиктыг чемнитчидилгени калбаа-биле ажыглаары, оларны минералдыг чемнитчидилгелер-биле шын дүүштүрери болур деп, М. С. Соломенцев демдеглээн. Бо айтырыг бүгү ажыл-агыйларның удуртукчуларынга болгаш специалистерниге билдингир болгай. Ынчалзажок, эрткен чылын Иваново, Владимир, Киров, Смоленск областарның кургаткан черлериниң, а ол ышкаш Алтай крайның база Дагестан Автономнуг республиканың суггаттыг черлериниң гектар тарылга шөлү бүрүзүнде-ле чүгле бир-ийи тонна органиктыг чемнитчидилгени токкеп.

Агротехниктиг бүгү негелделерни шынгыы сагыры, минералдыг болгаш органиктыг чемнитчидилгелерни бүрүн нормазынга чедир чажып төгери мелиорастаан черни ажыктыг кылдыр ажыглаарының эргежок чугула чүүл болур.

Суг ажыл-агый тудуунун болгаш ажыглал организацияларының, Россельхозтехниканың бүдүрүлгелериниң ажылдакчыларының, колхозтарның болгаш совхозтарның беш чылдың тодарадыкчы чылында мелиорастаан болгаш суггаттыг база кургаткаң черлерин ажыглаарын акижидер талазы-биле сорулгаларының дутайын чугаалаан, 1974 чылда Төвүн-Азиа черни мелиорластаарының талазы-биле программа ажаак улуг дээрзин М. С. Соломенцев айыткан. Материал-техниктиг бүгү чепсек-хереклерни болгаш курлавырларны ынчангаш, мобилизастаан, тудуглларга күш-ажылды эки организастаан, механизм бүрүүн, тонна металл болгаш цемент бүрүүн, ажыл шагы бүрүүн ажыктыг кыадыр ажыглаар дээш бүгү улустуң социалистиг чарыжын калбартаан таварылгада чүгле ынчаарда ол программаны күүсеп болур.

Ажыглалга кирер тудугларның графигинин хуусааларын база катап ылавылап тодаргайлаары, бар техниканы болгаш кадрларның күүжүн бирги золчегде ажыглалга кирер тудугларже моонцевишаап, оларны шын таарыштыр туругзары эргежок чугула.

Мергежилдиг специалист-мелиоратор кадрларны белеткээри, мелиоративтиг ажылдың удиракчы дужулгазын програмдалаары, мелиорацияның болгаш черни ажыглаарының талазы-биле эртем, шинчилел ажылдарын күштелдирери бирги чергениң сорулгазы болур.

СЭКП Төп Комитедиң партизага, совет улуска Кыйгырыныга тоску беш чылдың тодарадыкчы дөртку чылын чаа-чаа күш-ажылчы чедиишкиннер-биле демдеглээринче, 1974 чылда эвээш чарыгдалдыг, эки шынарлыг, хөй продукцияны бээринче кыйгырган деп түүнелдеринде М. С. Соломенцев чугаалаан. Ол кыйгырыгга харыы кылдыр бүгү чурттазыында ыяшкан Россия Федерациязының бүгү черлериниде социалистиг чарыжын калбартаан таварылгада чүгле ынчаарда ол программаны күүсеп болур.

Коммунистиг партияның болгаш оон лениниң Төп Комитединиң политиказының тургузуп турары чогаадыкчы таарымчалыг байдалы планларны күүседиринге идиг боон турар.

СЭКП-ниң XXIV съездиниң ажыдан кылганы Тайбыңнын программазын партия Төп Комитединиң болгаш Совет үезин амдыралга хамаарыштыр чокка боттандырып турар, ону совет улус үүлдүгүзүнүң көрген болгаш бүгү чурттарның делегилелериг күштеп кагбаа-биле деткээ.

СЭКП ТӨ-ның Чиигине секретары Леонид Ильич Брежнев бистиң партиавыстың болгаш сельхозтехника каттыжыштыкшиннарының коллективтери социалистиг чарышты калбартып, беш чылдың тодарадыкчы дөртку чылының планнарын болгаш хүлээлгелерин чедиишкиннг күүседир, бистиң партиавыстың XXIV съездизиниң шинтпирлерин боттандырарынга төлептиг үлүгүн киирер дээрзинге бүүдүрелдиг М. С. Соломенцев илергейлээн.

(СЭТА).

Конференция болган

ЛЕНИНГРАД. (СЭТА-ның корр). СЭКП-ниң Ленинград область организациязының XII конференциязы март он үште ажылын доозкан. Аңаа кол-ла кичээнгейни ажылчы чоннарны идея талазы-биле бижыг бүүдүлдиг болгаш хөй-ниитизиниң мурнунга бедик идепкейлиг болурунга киришидеринче, Ленинградты болгаш область хөгжүдериниң эң чугула айтырыгларынче, социалистиг чарышты улам көдүреринче, экономикага партийжи удуртулганы күштелдиреринче угландырган.

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүзүне кандидат, СЭКП-ниң Ленинград обкомунуң бирги секретары Г. В. Романов отчет ылеткел кылган.

СЭКП-ниң ленинги Төп Комитединге, СЭКП Төп Комитединиң Чиигине секретары эш Л. И. Брежневке конференцияның делегаттары байырлыг чагаалы улуг сорук киришкин-биле хүлээп алганнар.

СЭКП-ниң Ленинград область комитединиң болгаш СЭКП-ниң Ленинград область организациязының ревизия комиссиязының чаа составын соңгаан.

• • •

Мартың 13-те СЭКП-ниң Ленинград обкомунуң пленуму болган. Партия обкомунуң бирги секретарынга Г. В. Романовту соңгаан.

КАЗАХСТАНДА БАЙЫРЛАЛ

АЛМА-АТА. (СЭТА). Частың баштайгы хүннери-биле кады казах черде улуг байырлал келген. Республиканың ажылчы чоннарны акы-дуңма бүгү улустар-биле кады кур болгаш куруккан черлерни шинчээдип алганының 20 чыл оюн демдеглеп турар. Бойдустуң кадыг-дошкун аажы-биле демиселге дадыккан чер ажылдыларының чурттап, ажылдап турары дыка хөй колхозтарның болгаш совхозтарның суурларында юбилейниң бо хүнүнде байырлал шинчи кирген, кур черниң хоочуннары аларган тракторларны тураскаал кылдыр бедиктээптер кырында тургускулаан.

Казахстанның найысталын эвилелдешкен республикаларның күүнге туктары-биле, лоунлар, транспарантылар-биле шимээн, кур чер эпоцеязывың 20 чыл оюнга киржирибиле кээп турар хөй санныг залчыларны чүректиң танывындан уткуп ап турар.

Күрүнелиг Т. Г. Шевченко аттыг чурула галереязында ховуларның 25 миллион гектар черинге чаа амыралды берген кижилериниң маадырлыг чоруун көргүскен чогаалдар делгелээн ажыттынган. Чурукчулар, чоңуп-чаазаар мастерлер кур чер темазынга кайгамчык чогаалдарны тургускан.

ДЕЛЕГЕЙ бо хүннерде

Ж. ПОМПИДУНУҢ ЖУРНАЛИСТЕРГЕ МЕДЕГЛЕЛИ

ПИЦУНДА, март 13. (СЭТА). Францияның Президентизи Ж. Помпиду Парижче үнүтеринің мурнунда совет болгаш даштыкы журналистерге медеглел кылган. СЭКП ТК-ның Чиигине секретары Л. И. Брежнев-биле эрттирген бесседаларының түүнелин үнелевишаан, саналл-онаал болгаш бодаллар солчуушкуну найыралдыг, бот-бодунга бүзүрежир, хүндүлежир, ажык болгаш боттуг байдалга эрткен деп ол демдеглээн. Бо ужуражмышкын эрелгей болгаш протокол ёзузунга эвес, а ийи мурнунда каш удаа эртип келгени болгаш моон соңгаар-даа эртери ышкаш, ажыл-херекчи болган.

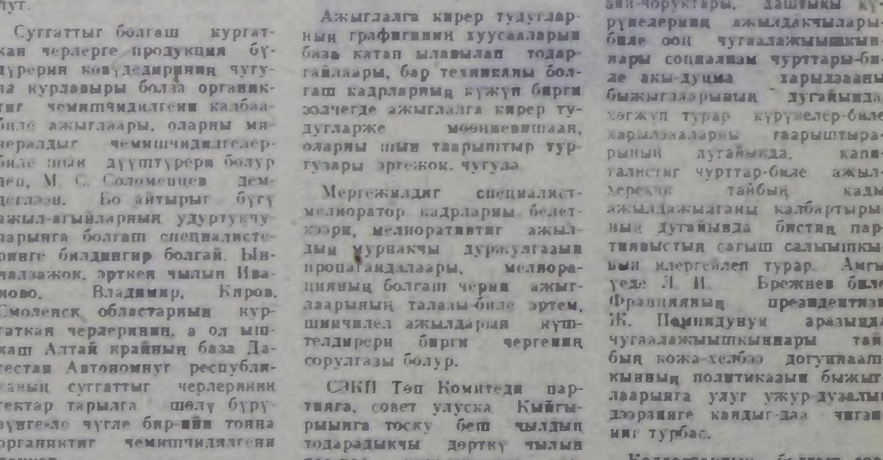
Политиктиг планга Францияның болгаш ССРЭ-ниң ийи талалыг харылзааларынче онза кичээнгейни угландырган бис деп, Президент чугаалаан. Ийи чурттарның экономика, техника болгаш ылаңгыя эртем талазы-биле кады ажылдажылгазын хөгжүдериниң айтырыгларын чугаалаштывыс.

Мен болгаш Л. И. Брежнев бо чугаалажышкынынарның эң чугула сорулгазы болза ийи талалыг кады ажылдажылганы ханыладыры болур деп саналан бис деп, Ж. Помпиду демдеглээн. Кайы-даа тала келир үеге бүзүрединиң болгаш чаагай сеткилдиин илергейлээн. Ол ышкаш, бистер өске-даа айтырыглар талазы-биле саналл-онаал солушкан бис, аңаа Европада херектер, делегей херектериниң дутайы, КНО-ның Кол Ассамблеязының дараазындагы сессиязынга бистиң эълээр туруштарывыстың дугайы, Чоокку Чөөн чүкте байдал дугайы хамааржыр.

Европага аймыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хуралче хөй үеник үндүрүп, угландырдывыс деп, Францияның Президентизи уламчылаан. Элээн каш пунктулар болгаш принциптер талазы-биле дугуржулганы чедип алдывыс. Бо орулта бар болуп турар бергелерни ажып эртер дээш бүгү-ле чүүлдерни кылырынга чаагай сеткилдиин болгаш күзелдиин Совет Эвилели болгаш Франция бадыткаан. Принципиалдыг айтырыглар талазы-биле ниити төпшээрежилгени чедип алырынга бүгү-ле чүүлдерни кылырынга, оон-биле чавырылдырышкынның ам бар болуп турар болгаш хөгжүп турар херээнге чүгле чугула салыышкынны киирер эвес, харын бистиң дипке бижыг тайбыңны чедип алырынга ийи талалар долу шинтпиряыг болган деп, Ж. Помпиду демдеглээн.

Түүнелинде Ж. Помпиду болуп эрткен бесседалардан кыска чогуур түүнелдерже журналистерниң кичээнгейин угландырган. Ол болза: Францияның болгаш Совет Эвилелиниң аразында кады ажылдажылга болгаш найыралың төөгүден, географиядан, генерал Де Голлдуң ажылындан эгелээнин, ону оон соонда совет-даа, француз-даа удуртукчуларның ажылчорудулгазынга уламчылаанны болур. Ол политика, ол кады ажылдажылга ийи чурттарның чаагай чоруунга болгаш Европада байдалды чогумчударынга таарыштыр калбарар болгаш быжыглаттынар.

Албан ёзузунуң аян-чоруун кылып, Совет Эвилелинге кээр дугайында, чалалганы мөңээ кылганын Л. И. Брежнев бадыткаан деп, Ж. Помпиду дыннаткан.

МАРИЯ АТАНАСОВА—бирги класстың ужудуичүзү, Болгария Улус Республиканың Социалистиг Күш-ажылының Маадыры. Самолёттуң штурвалын он 25 ажыг чыл башкарып келген. Муң-муң километрни ол ужудуп эрткен. Агаарга ол он беш муң ажыг шак чоруп келген. Ооң ужудуичулар аразында безин бодунуң күш-ажылчы биографиязындан шак ынчыг чурагайлар-биле маптанып болур нимилер хөвар.

БТА—СЭТА-ның фотозу.

Улуг ужур-дузалыг болуушкун

СЭКП ТК-ның Чиигине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүнү Л. И. Брежневтиң Францияның Президентизи Ж. Помпиду-биле бесседалары — делегей парлалгазының даштыкы политиктиг нөл темазы апарган. Делегейниң янзы-бүрү чурттарының солуннары боттарының тускай корреспондентилериниң Пицундадан бижээн чүүлдерин болгаш репортажтарын паралап, «Аддер» аэропортка ужуражмышкынны болгаш совет-француз дээди деңнелге эрткен бесседалар дугайын көскү черлерге үндүргүлээн.

СЭКП ТК-ның Чиигине секретары Л. И. Брежневтиң болгаш Францияның Президентизи Ж. Помпидуның аразында ужуражмышкын Францияның бүгү солуннарының, радио болгаш телевиденнезиниң кичээнгейниниң төвүнде. Пицундага ужуражмышкынның дугайын радионуң сөөлгү медээлеринге, телевидение программаларынга дамчыдып, көргүскен. Ийи чурттарның аразында харылзааларны бүгү тала-биле хөнүлдүр дээш дээди деңнелге эрткен совет-француз чугаалажышкынпарның улуг ужур-дузалыын парлалга демдеглээн.

Француз чазакка чоок «Насьон» деп солун бесседаларның эрелгезинге хамаарыштыр тайылбыр бергеп, Совет Эвилели «Франция-биле болгунуң харылзаазын улам нындай экижидеринче чүткүлүн көргүскен» деп демдеглээн.

Л. И. Брежневтиң «Аддер» аэропортунга Ж. Помпидуну утказ алганының дугайында репортажты Францияның телевиденнези миллион-миллион көрүкчүдерге бараалгаткан. Янзы-бүрү адырларга француз-совет кады ажылдажылганың үлегерлиг характерин болгаш оны улам ындай хөгжүдериниң болгаш быжыглаарының эргежок чугулазын ужуражмышкынның баштайгы хүнү көргүскен деп Парижтиң кежээ үнер «Франс-Суар» деп солунуң түскай корреспонденти Пицундадан дамчыткан. Пицундада ужуражмышкынның ажыл-херекчи байдалга эртип турарын солун онзалап демдеглээн.

Совет-француз харылзааларга турасказаган бүдүн арын материалдарны «Круа» солун парлаан болгаш Л. И. Брежневтиң база Ж. Помпидуның аразында ужуражмышкын «чигзиниг-даа чок ажыктыг» болуп турар деп демдеглээн. «Ужуражып турар кижилер бот-бодун эки билчир, чүге дээрге, олар моон-биле беш удаа ужуражып турар» деп солун демдеглээн. «Ужуражышкын үр үргүлчүлевээн-даа болза, аңаа ажык, хостуг, уткашынарлыг сакал-онаал солчуушкуну болган. Чөөн болгаш Барынын чүктериниң аразында харылзааларны чугаалашкан, ол ужуражмышкынның улуг ужур-дузалыын француз тала демдеглээн» деп «Круа» бижээн.

Францияның сан-хөө болуктериниге чоок болуп турар «Нуво журналь» солун Пицундага ужуражмышкынның дугайын: «Ж. Помпиду болгаш Л. И. Брежнев Францияның болгаш ССРЭ-ниң аразында садыг солчуушкунун улгаттырарын күзеп турар» деп эгебиле парлаан. «Франциянын болгаш ССРЭ-ниң аразында экономиктиг харылзаа дыка таарымчалыг хөгжүп турар болгаш оон келир үеге эки» деп ол солун демдеглээн.

Болгар солуннар Президент Ж. Помпидуның ССРЭ-де келгенинин болгаш Пицундада эгелээн бесседаларның дугайын: «ССРЭ-ниң болгаш Францияның аразында харылзааларда чугула болуушкун», «Тайбыңның эрге-ажыынга кады ажылдажылга», «Тайбың бот-догунналшкынның херээнге улуг салыышкыны» деп эгелер-биле парлап үндүргүлээн.

«Дээди деңнелге сөөлгү чылдарда эрткен совет-француз ужуражмышкыннарже хая көрүнмүшаан, ол ужуражмышкынар эки чаңчыл апарган деп чүвени демдеглеп болур» деп Венгрияның хүнүң үнер «Орсаг-Вилаг» солуну бижээн. Л. И. Брежневтиң Ж. Помпиду-биле ужуражмышкыны — политиктиг боттуг хүлээп көрүүшкүнге үндезилээш хөгжүп турар кады ажылдажылганы ханыладыр арганы бээр, экономиктиг харылзааларны хөгжүдериниң чаа арыннарын ажыдар, Европаның быжыг туруштуг аймыл чок чоруун чедип алырынга чаа базымнарны кылыр.

Совет-француз ужуражмышкынга делегейниң хөй-ниитизиниң улуг сонуургалды болдурup турарының бир чижээ болза Пицундага хөй санныг даштыкы журналистерниң чыылганы болур деп Чехословакиянның «Праце» солуну бижээн.

«Сөөлгү чылдарда совет-француз харылзааларга чедип алган бурунгаар базым болгаш депшилге болза Европа дипке ханы өскерилгелерниң быжыг фундаментизин тургузуп, янзы-бүрү социал тургузуглуг күрүнелерниң тайбың дугунналшкынның делегей амыдыралының норма чижээ кылдыр бадыткаанын «Файнэшил таймс» солун айткан.

Америк ЮПИ деп информация агентилези бодунуң тайылбырынга мынча дээн: «Совет Эвилелиниң болгаш Франциянын удуртукчуларының ужуражмышкынары доктаамал болуп турары улуг ужур-дузалыг, совет-француз харылзаалар делегей политиказынга дүүштүр чорун турар».

(СЭТА, март 13).

ТАЙБЫҢ, СОЦИАЛ ДЕПШИЛГЕ ДЭЭШ

ДЕЛИ. (СЭТА-ның корр). «Индияның Коммунистиг партиязы тайбың болгаш ажылчы чоннар массаларының социал депшилгеин дээш, демократия дээш, реакциялыг күштерниң чимеенишкиннеринге удур шинтпирлии-биле демисежин турар» деп, Индияның Коммунистиг партиязының Национал төвүделиниң Чиигине секретары Раджешвара Рао парлалганын төлээлекчилери-биле бесседазынга медеглээн.

ИКП-ниң Төп күүскомунун шында доозулган хуралының түүнелдериниң дугайын чугаалаан, амгы үеде индий коммунистериниң, бүгү патриоттарның кол сорулгазы болза социал-экономиктиг чаартылгаларны деткиривче база чоннуң амыдырал байдалын экижидеринче чурттуң хөй-ниитизиниң калбак кезиин мобилизастаары, ап-чутту болгаш ядыы чоруиту узуткаары, барыын үзелдиг реакцияның күштериниге шинтпирлиг соңгуну таварыштыраары болур деп демдеглээн. Республиканың бүгү чоон үзелдиг болгаш демократтыг күштери, оон иштинде Индий национал конгресс партияда депшилгелиг болгаш радикалдыг күштер боттарының күженишкиннерин каттыштырып. Индияның коммунистиг партиязы-биле чаңгыс эптиг ажылдаарын хандырар, оон-биле реакцияның планнарын «сый шавар» ужурлут деп Рао чугаалаан.

ИКП индий улустуң демократтыг чаалап алышкынарын камгалаар демиселди уламчылаарынга, тайбың политиканы, Совет Эвилели болгаш социалистиг бүгү дем каттыштырылгазы-биле найырадыр деткиринге, делегейге кады ажылдажыга болгаш улустарның аймыл чок чоруу дээш, үеник шылгалдазын эрткен тайбыңның база талада каттыштазының индий политиказын деткиринге шинтпирлиг деп Р. Рао медеглээн.

Чили аныяктар организацияларының КЫЙГЫРЫЫ

БУЭНОС-АЙРЕС. (СЭТА). Улусчу чаңгыс эптиг партияларының аныяктар организациялары кады кылган медеглелди парлаан. Ында чили аг-шеригленнің аразатанныг ханныг үүлгединишкиннерни килеңзээшкип-биле буруу шаап турарын илереткен. Шериг хунтазы бүгү-ле демократтыг эрге-шөлээни узуткаан, чурттуң иштинде эң-не барыын үзелдиг фашистиг корум-чурумну тургускан деп, ол документиле чугаалап турар. Шериг эрге-чагыргазы Чилиниң ажылчы чоннарының чаңгыс ааи профтөвүн, студентилер федерациязын болгаш депшилгелиг өске-даа организацияларны хөөлүдээн дашкаар кылдыр чарлаан, конституциязы хөөлүдээн дашкаар кылдыр чарлаан, конституциязы хөөлүдээн дашкаар кылдыр чарлаан, конституциязы

Бистиң календарывыс

ЧОГААДЫКЧЫ АМЫДЫРАЛ

(Туркмен ССР-ниң улустуң чогаалчызы, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Б. М. Кербабаевтиң 80 харлаанынга)

Берды Мурадович Кербабаевти — туркмен совет чогаалдың эң чадаавыннан тура баштыңы, база ооң сыныш дивес шапкыпчызының адын бөгүн ким билбес боор. Ооң мерген уткалыг шүлүктери, чалбыыштыг изиг сөстери, романнарында чуруп коргүскени чедингир, бижингыр овур-хевирлери муң-муң номчукчуларның чүрээнде. Туркмен национал чогаалдың төрүттүнүп келгенинден эгелээш, бежен чылдар дургузунда ооң идепкейлиг башты-ңы болуп, уран-чечен чогаалыкчы күш-ажылы-биле чонунуң бедик культурлуг өзүлдезиниң толээлекчизи болуру — Берды Кербабаевтиң база аңаа дөмей салым-чаяанның чогаалчыларның аас-кежиктиг салым-чолудур. Ындыгларның адын адаарга-ла кижи бүргүзүнүң утаан-медерелиг чонунуң уран чогаалы чуруттунуп келир.

Ооң бижээн номнары Европаның дылдарының хөй кезинде очулдуртуган. Совет культураның бүрүн эргелиг төлээзи болуп, найыралдың хөй-хөй бедүк төлээлерин баштап алгаш, Европаның, Азияның, Африканың янзы-бүрү чурттарынга аяңчорук кылып келген бо туркмен чогаалчының алдар-сураның дутайын чугаалаары аңаа-ла бир чүве эвес. Туркменияның улустуң шүлүкчүлериниң дугайын, харын-даа туркмен чон бар деп үвенин ындыг-ла кончуг ырак эвес үеге чедир билир-ле кижилер билир турган.

Төөгүлүг ийи үе-чаданың дириг хереченин — Кербабаев бодунуң чечен чогаалып республиканың үе-чергези база ооң төлү кылдыр санавышаан: «Ол-ла бүгүнү меңээ революция, партия, совет эрге-чагырга берген» деп чайгылыш чок бижин турар. Бо дээрге аңаа-ла бир хоозун сөстер эвес, а өөрээн сеткилдин, чалгынапкан чүректиң ханызындан төрүттүнген сөстер-дир.

Сезен чылды чурттап эртип каапкан ак баштыг кижиниң амыдыралды болгаш ооң болуушкуннарын ол хире үнелеп билири таварылга эвес. Чогаалчының одуруг, сос бүргүзү туркмен чонунуң мурнундан революцияга, партияга, Совет эрге-чагырга бердингенинин, улустарның найыралының дугайын чугаалап турар.

«Шинтпирлиг базым» деп ханы уткалыг улуг чогаалында ол революцияны адгап ырлавышаан, туркмен чоннуң революцияга хей-аът кирип, карангы-дүмбей эрткен үеден дазылы-биле тура тыртып чок кылгаш, чаа амыдыралче киргенинин дугайын илереткен. Колониализмниң саттынакчы талалакчылары Туркменияны баланш-биле аңаа-ла чидир чүлгүттер «картада кара хир» деп адап турганнар. Ийе харын, Октябрьның арыг салгыны чогаалчының төрээн черин — Тедженниң ховуларын сергедир сырыннап, көстүп көрбээн чаа амыдыралды эккелбээн болза, чидир чүлгүттердаа турган чадавас...

Кандыг базымны кылза экил, кайы агымчо ага берае экил? деп бодундан айтыртынар чидир демиселдиң үезинде аза бербээн, бодунуң шын оруун тып, революцияның ыдыктыг хереэн угаан билген чоннуң төлээлериниң овур-хевирлерин Кербабаев шыны-биле чуруп коргүскен. Ашир, Аржык ышкаш маадырлар чондан үнгеп, ынчангаш Кербабаевтиң чогаалының кол маадыры чон болуп турар. Ханы уткалыг, улут хемчээлдиг чогаалды бижиири белен эвес, чүге дээрге туркмен литературага тускай проза чогаалы чок турган. Ол уран мергежилгө Кербабаев Лев Толстойдан, Горькийден, Шолоховтан, Фадеевтен өөренип алган. Садриддин Айнини, Сабит Мукановту, Галимджан Ибрагимовту, Абдулла Кадырини база-ла бодунуң башкыларына санап турар. Оларның дузазы-биле революцияны чогумна чоннуң кылдыр шын көргүзүп, хей санныг маадырларны диргизип, революцияның чогаадыкчы, чаартыкчы күжүн коргүзүп шыдаавы — чогаалчының улуг чечиишкини болгаш совет револючу-тоогүлүг романистиканың одуруунга бо роман база кирип турар.

Элээн сөөлүредир бижээпи «Кайгысыз Атабаев» деп романы база ол темага хамааржыр. Харын-даа ында революцияга киржип, бодунуң холу-биле чаа социалистиг амыдырал дээш демиселчилерни көргүскен.

Революцияның мурнунда чүгле... 64 демир авдазының, керосин лампазын культураның эң бедик чедиишкини деп санап турган ол оран бөгүн Красноводск, Марыйск энергия тудугларлыг, 62 артем-шинчилел институттарлыг апарган. Туркмен Совет Социалистиг Республиканың тургустуунганы 1924 чылга бодаарга, нефтини ам ооң бир хопукта беэин чеди катап хөйүү ап турар. Бо бүгү Туркменияга туруп корбээн азы революциядан торүттүнген ажылчын аңгының бүдүрген хереэ болгай. Кодээ ажыл-агыйның эгээртинмес продукциязы-биле чергелештир Туркмения индустриалдыг оран болуп, хүн келген тудум улам хогжүп орар. «Небитдаг» деп романы нефтижилер хоорайы Небитдагны, ооң ажылчын аңгызының ажыл-херээн, салым-чолун алдаржыткан. «Картада кара хир» деп турган Туркмениявыс ам 30 янзы бараавнарны делегейнин 50 чурттарынче үндүр садып турар болгай.

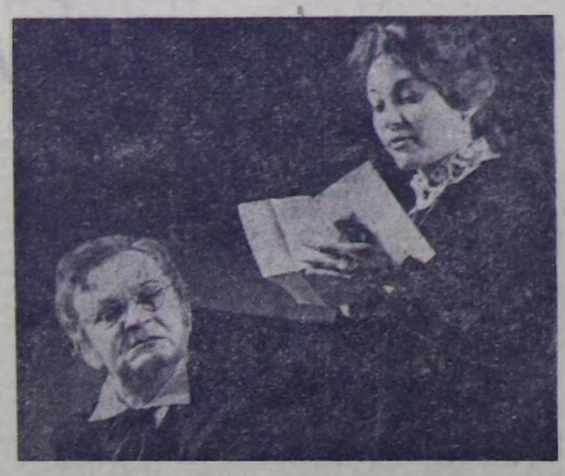
Үлетпүрүнүң, кодээ ажылагыйның-даа үнер дозу — хевеп бүдүрүлгээн, суг чокта ол бүтпес. 1918 чылда Совет Россия, хамааты дайының хай-халавынга алдын тураа-даа, Туркестанга сугларылга ажылдарын чорудары-биле он-он миллион акшаны үндүрүп берген. Ооң түңнелиниде Совет Эвилелиниң 200 хоорайларының 30-ден хой нация аксы-дуңма кижилерниң киржилгээн-биле кыдыңган хуулгаавын үзүле —муд километрде шейүлгеп канал дутаймында «Дамды суг — адыш алдын» — ленинчи национал политиканың амыдыралга боттанганының, туркмен кижиниң муң-муң чылдарда бодап келгеп күзелиниң бүткенинин, кижилерниң буянныг ажылыжын адгап-ырлаан, Кербабаевтиң база бир улуг чогаалы.

Туркмен литературада бир дугаарғы реалистиг уткашынарлыг «Херээженниң амыдыралы», «Адаттың өргүлдези» деп шүлүгледдери туркмен херээженниң эргининг бүдүүлүк чанчылдарындан хосталып, эрге-шөлээ алганының дугайын көргүскен Берды Мурадовичиниң алдарлыг ажылдары.

Шүлүглел, шүлүк чогаадырындан аңгыда, Кербабаев республиканың бир дутаарғы шин бижикчиин. Кербабаевтин чогаалдары чон-биле кандыг-бир кайгамчык үнүштүн дазыдары ышкаш тудуш.

Кербабаев дугайында; ооң өткүт үнүнүң, оттуг каранының, онзагай утаанының, чурттаалгага кайгамчык ыпаанын, ооң төттүпмес талантызының, хүн дег чырык сеткилиниң дугайын топчу чокка чугаалап болур. Ол дугайын бижиттинген болгаш ам-даа бижиттинер чогаалдары кымдан-даа артык сеглээр ужурлуг. Коммунист, академик, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, республиканың улустуң чогаалчызы, хөй-хой орден, медальдарның эдилекчизи, Күрүне шаңналдарының лауреады —Берды Мурадович Кербабаев — бодунуң 80 харлаанын күш-ажылчы көдүрлүүшкүн-биле, чаа-чаа тиилелер-биле үткүп турар. Чырык хүн дег аас-кежиктиг болуп, чоруунар-ла чогуузун, Берды-ача!

Р. ЭСЕНОВ.
Туркмен ССР-ниң Чогаалчылар эвилелиниң баштаар черинин даргазы.

Сценада — кино артистери

ЧУРУКТА: «Кызыл болгаш кара» деп шиидеп көргүзүг (Стендальдың романын йзугаар тургускан сцена композициязы). ССРЭ-ниң улустуң артизи Сергей Герасимов тургускан, чурукчузу — Л. Пятов. Херээжен дээрги де Ренальдың ролюнда Наталья Бондарчук, дээрги де Ренальдың ролюнда — артист А. Смирнов. Аңаа-ла артист Наталья Бондарчук «Солярис» дээр кинога база ойнаан.

М. СТРОКОВТУҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

СПОРТ · СПОРТ · СПОРТ

СПАРТАКИАДАНЫҢ ХҮН ДЕМДЕГЛЕЛИ

СВЕРДЛОВСК. Март 13. (СЭТА-ның тускай корр). ССРЭ-ниң Улустарының III кышкы спартакиадазының түңнел оюннарында алдын медаль бүргүзү дээш чидиг спортчу демиссел-биле чергелештир, команда талазы-биле шаңналдыг чер дээш шыгыы маргылдаа чоруп турар. Спартакиада эгелээнинден бээр беш хүн эрткенде москвачылар мурнуку одурүдә чоруп орар. Олар моон мурнунда болган ийи спартакиадага база тиилээнер. Дүүн орай доозулган фигуристерниң маргылдаазын сапаваска (Москвадың спортчулары багай эвес көргүзүгүг болган) найысыладың шилиндек команда-зы 640 санныг. Ооң дараазында 544 санныг ленинградчылар, үшкү черде ленинград областтың спортчузары чоруп турар.

Спартакиаданың түңнел оюннарының алдыгы хүнү эртенден бүргег болгаш хаттыг болган. Ынчалза-даа делегей чемпиону болгаш Сапоро олимпиадазының тиилекчизи Галина Кулакованга ийиги алдын медаль чаалап алырынга ол шаптык болбаан. Ол километрниң дистанциязын 36 мин. 42,08 секундада эрткеш, тиилекчи болган.

Моңгун болгаш хүлер медальдарны чурттуң шилиндек командазының аныяк кыргжикчилери — Новосибирскиден келген Зинаида Амосова биле Сыктывкардан келген Раиса Сметанина чедип алган.

Бистиң хоочун спортчуларывыстың дутаайында мактаалдың чылыг сөстерин чугаалаары чугула. Олар тиилелерге чедип-даа болза, хаак оруунга тиилелге чедип алыр дээш кончаар демисежир ужурлугуп дээрзин аныяктарга көргүскен. Ленинградтың хаакчызы Нина Балдычева маргыдаанның мурнуу хүнүнде соокка алышкаш, сырыгнап турган-даа болза, чарышка кирижкеш, алдыгы черге үнген. Сескн черни эзээн Жанна Елистратова маргыдаага бүгү күжүн бергеш, маңнап келгеш, кап базар безин харык чок болган.

Спартакиадада ам Галина Кулакова биле Василий Рочев олар тергиндеп турар. Сөөлгүзү спортчу бәзулуг дадыгышкинины алган. Бистиң алдарлыг чемпионувус Кулакова өөрүндеп кончап-даа ажыг дээрзи база илдеп. Ынчалза-даа бистиң оске хереэжен хаакчыларывыс аңаа чедер дээш кызар болза чугула, чүге дээрге, чемпионга чаа кандидат херек болгай.

ЧАА МАСТЕРЛЕР

Киров Хунажыкович Хомушку тыва хүрешке Ыракы Чөөн чүк болгаш Сибирнин база бистиң республиканың каш даапыр чемпиону, сураглыг мөгелериниң бирээзи. Ол чүгле хүрежириниге ынак эвес, спорттуң янзы-бүрү хевирлерин чон ортузунга нептередир болгаш аныяктарга бодунуң байлак дуржулгазын дамчыдар талазы-биле улуг ажылды чорукшаа. Хомушку Киров сөөлгү чылдарда Бай-Тайга райкүүскомунун күш-культура болгаш спорт комитединиң даргазында ажылдап, районга спортту сайгырадыр дээш боттуг хемчегларни ап турар.

Киров Хунажыковичиниң ээнэ маргылдаалырынга чедиишкининг хүрешкенин үнелеп көргеш, национал спорт талазы-биле РСФСР-ниң спорт мастерн атты аңаа тывыскан.

Бо бедик атты ол барык чаарби ажыг чылдарның дургузунда спортка хандыкшыны, кызымаккай чоруу-биле чедип алган.

Республиканың күш-культура болгаш спорт комитединиң коллегиязынга Хомушку Кировка РСФСР-ниң спорт мастери деп хорек демдээн байырлыг байдалга тывыскан.

Чылыгаанар аңаа байыр чедирип, спортчу чедиишкининерни нүзээп.

Ол ышкаш национал спорт талазы-биле РСФСР-ниң спорт мастерлерн деп атты моге Найзан-оол Доспан, ча адыкчылары Евгений Тутатчиков, Раиса Тутатчикова, якуттан черинң узуңүл халыыр Василий Баклыков оларга тывыскан дугайында документилер чедип келген.

Э. МОНГУШ.

Культура амыдыралының экраны

МУЗЫКА НЕДЕЛЯЗЫ

Бүгү-россияның ыраажылар ниитилелиниң Тыва салбыры эрткен чылдан эгелеп республикага «Музыка неделязын» арттырып эгелээн. Неделяның хол-ла сорулгазы Тыванның аныяк болгаш хоочун композиторларының музыка чогаалдарын база классиктиг музыканы чонга таныштырары болур. Неделяның ажылында күрүне филармониязы, симфония оркестри база уран түүл училищезиниң ниити ырлары, музыка школазының коллективтери киржип турар. Уран түүл училищезиниң концерт залында телевидениниң болгаш радио комитединиң симфония оркестриниң концерти болган.

Оркестр колдуунда-ла аныяк композиторларның чогаалдарын күүсеткен. Концерттиң бирги кезээ аныяк композитор Александр Курченконуң «Кызылдың сюитазы»-биле эгелээн. Бо чогаалды Александр Курченко 1973 чылда бижээн. Композитор төрээн хоорайының төөгүлүг черлерин, ооң чаа тудугларын, ажылчы чонун бодунуң чогаалында алган турар. Ук сюита 8 аңгы улуг эвес номерлерден тургустунган. Эң ылаңгыя «Кызылдың 26-гы кварталы» болгаш тыва улустуң национал оюну «Хүреш» деп номерлерни композиторнуң бижээни дыка солуп болган. Оркестрниң солистери Куулар Өшкү-Саар биле Стелла Лесогорова олар «Кады чорсеп, авай», «Бай-ла Хемчим», «Айлаң кушкаш» деп ырларны күүсеткеннер. Стелла Лесогорова чех композитор Россинниниң операзындан ариялары база күүсеткен. Дворжактың 8-ки славян танцызын» концерттиң бирги кезээниң төнчүзүнде оркестр дыка эки күүсеткен. Концертти Виктор Тока дирижёрлаан. Композитор Монке артистер С. Сарыг-оол биле А. Чыргал-оолдуң «Хүннүң ыраажылары» деп оперетталындан үзүндүлерни ойнаанын сургуулдар сонуургаан.

Театр уран түүл талазы-биле практиктиг дузалы училищеге чедирип турар. Училищеде уран түүл болгүмүг доктаамал ажылдап, ында хой санныг кедир үениң делгем билигдиг механизаторлары, харылзаачы-электриктери хаара туттунган. Хогжүн хөрекселдери, концерттерге кедер индик-хей талазы-биле боттарының бот-тывыгтыг артистерин училище эки хандырып турар. Тускай уран түүл өрээли бар. Ында шимелдөдерилде, уран түүл, эстетика талазы-биле булуңнарны органнаастаан. Сургуулдар аңаа келгеш, совет киноюң, театрның артистериниң амыдыралы болгаш уран түүлге хамаарышкан өске-даа материалдар-биле таныжып боор аргалыг. Ол ышкаш театрның артизи Дарый Монгуш хостуг шактарында сургуулдарда уран түүл болгүмүн удуртуп, дузалажып турар.

С. ВЛАД-ООЛ.

НОМЧУЛГА КОНФЕРЕНЦИЯЗЫ

Районнуң Культура бажыңынга чон доллур олурупкан. Ол болза Эрзин суурнуң № 2 агитквартализиниң чурттакчыларының Тываның Совет Эвилелиниң аксы-дуңма өг-бүлезинге эки тура-биле каттышкалыңдан бээр 30 чыл болур оюнга уткуштур тыва чогаалчы Салчак Токаның «Чоннуң оглуу» деп романынга номчулга конференциязынга киржирибиле чыылганы-дыр.

«Чоннуң оглуу» деп номну шиитвээ-биле 6 темага чаргаш, агитквартализиң чамдык чурттакчылары конференцияның киржикчилеринге таныштырганы кончуг солуп болган.

Эң ылаңгыя районнуң библиотека эргелекчизи М. Шойдуп Октябрь революциязының мурнунда тыва араттарның аарберге аңмдыралының дугайын таныштырган. Октябрь революциязының Тыва черге өөскээнин ыдыы арат Намгайның кувискаалга киржилгенин солуп кылдыр сайгарган.

Номнуң кол маадыры тыва ядыы херээжен, Совет Эвилелиниң Маадыры Хомушку Чүргүй-оолдуң неви Хөкпештиң шинтпирлиин, ооң аар-берге амыдыралга чурттаң чорза-даа, оглуунуң келир үеэн даап ону сургап, чагып чораанын чугаалажып, номчукчулар кичээнгейлиг дыңнаавнар.

«Чоннуң оглуу» деп романга номчулга конференциязының киржикчилеринге ол агитквартализиң чурттакчылары ооюнар кежээзин солуп кылдыр организастаан.

А. АРАКЧАА.

АРЫГ-БАЖЫ СУУРГА

Өвүр районнуң «Коммунизмче оруң» колхозунуң төвү — Арыг-Бажы суурнуң чурттакчы чонунга район эмнелгезиниң ажылдакчылары солуп программалыг концертти көргүскеннер.

Концерт эгелээринин мурнунда чыылган чонга районнуң улус эмчизи Арыш-оол Балган «Дифтерия аарыы болгаш аңаа удур хемчегler» — деп лекцияны номчуп берген.

Коллективтиң көргүскен концертин суурнуң чурттакчылары улус сонуурга-биле көрген.

* * *

Солчур ортумаа школазының өөреникчилеринге Тываның дыл, литература болгаш төөгүнүң артем-шинчилел институдунуң эртем ажыдакчызы Ондар Дарыма «Тыва улустуң аас чогаалы» деп лекцияны номчаан. Лекция өөреникчилерниң улуг сонуургалын хайныктырып, чоннуң аас чогаалын бедик-биле үнелээринге улуг идегин берген. Өөреникчилер лекциядан айтырыгларны салып, аас чогаалының дугайында чаа-чаа солун үүлдерни билип алганнар.

Лектор өөреникчилерниң дилээн ёзугаар «Ийис аңайлыг докпак өшкү» деп тыва улустуң тоолуп аннып ыдып берген. Лекторга улуу-биле өөрүп четтиргенин өөреникчилер илерткен.

М. ЭРЕС-ООЛ.

ӨРТТҮ БОЛДУРБАС ДЭЭШ

«Тыва даг-дүгү» комбинатта өртке удур камгалал отрядын эрткен чылдың февральда организастап тургускан. Бо үениң дургузунда отряд комбинаттың объектилерин өрттен камгалаар талазы-биле элээн ажылдарны чоруткан.

Амгы үеде ол комбинаттың цехтеринде 90 ажыг кижи составтыг дружиналар ажылдап турар. Ооң кежигүннериниң өөредилге-кичээлерин эрттирип турар. Олар эрткен чылын өрт өөрүрининг республика маргылдаазынга киришкеш, дээре көргүзүглерин чедип алган. Чижээ, комбинаттың энергоцехиндо дружина бо маргылдаага долу составы-биле киришкеш, бедик көргүзүглерлиг болуп, бирги черниң шаңналын алган. Ында инженер-техниктиг ажылдакчылар болгаш удуртукчулар хамаарышкан объектилериниде өрт камгалалын бедик деңнелге тургускан. Бо талазы-биле хемчегларни план ёзугаар күүседип турарлар.

Комбинатка чаа ажылдап киргеннерге база хоорайның профтехучилищезиниң сургуулдарында өске-даа мергежилдиг кижилериниг өртке удур камгалал ажылынга хамаарышкан сургаалдаларны, беседаларны кылып келдиниис. Ол ышкаш техниканың айыыл чок чоруунга хамаарышкан кичээлдерни даг-дүгү арыглаар фабриканың кол инженериниң оралакчызы эш Сундуй-оол, инженер эш Хаит олар эрттирип турар.

«Тыва даг-дүгү» тудуг» эргелелиниң тудугжулары комбинаттың ийиги эзлчээниң тудуг-монтаж ажылдарын кылып тура, өртке удур камгалал хемчеглерин багай боттандырган. Ооң түңнелинде эрткен чылдың эгезинде 2-3 удаа өрт болгулаан. Ооң чылдагааннарын тодарадырга, өрт камгалалының бөдүүн дүүмнерин сагывааныңда болган. Тудуг чанынга одагланып, электрокаңнаашкын, дунзаалаашкын ажылдарының дүүмнерин хажыдып база кывар материалдарны тудуг-монтаж ажылдарынга ажыглаанындан өрттер үнген.

Ак-Довурак хоорайда өрт камгалал отрядының ажылдакчылары тудуг эргелелиниң удуртукчуларынга тудуг объектилерин өрттен айыыл чок болдурар дугайында аас, бижимел-биле сагындырыгларны, сүмелерни каш удаа берген. Ындыг турбуже, чүнү-даа кылбааннар. Ынчангаш тудуг эргелелиниң начальныгы эш Чүнинге, участок начальныгы эш Васильченкога администратывтиг хемчеглер хүлээдип, акша-биле торгаан сөөлүнде, байдал экижээп.

Өртке удур хемчеглерни комбинаттың чурттагга-коммунал ажыл-агыйның эргелелиниң удуртукчулары эштер Силкин, Зубанов олар багай боттандырган. Ол эргелелге хамаарышкан Постоянный суурда хөй каът бажыннарның подпалдарының эжиктери үрелгидээн, чамдыктары шуут чок. Оларның иштин корум-чурумчуттпаан, боталы берген чыдар. Ол подвалдарга өрттер база үнгүлээн. Тудугжулар суурунда бир болгаш ийи каът бажыңнарның хөй кезинде өрт айыылынга удур таарымчалыг чүүлдер тургустунмаан.

Ол бажыңнарже киргилээн электрошугумнар эргижиреп үрелгилээн. Чамдык чурттагга балыкнарынче, электрочырыы дамчыдар шугумнарны шуут дорт улагылаан. Бо четпестерни чаңладыры бажың эргелелиндеп негеттиниң турар.

Мындыг четпестерни дарый чайладып, өртке удур хемчеглер талазы-биле тайылбыр ажылын улам экижидер дээш хөй-ниитинин. Бүдүүлгенин удуртукчуларының идепкейлиг дузазынга дээныр ужуруг бис.

К. БИЧЕ-ООЛ,
ИХМ-ниң Ак-Довуракта өрт камгалал отрядының начальнигининң оралакчызы.

Телевидение

МАРТ 15-ТЕ

МОСКВАДАН

13.30—Дамчыдыгалар программазы. 13.35—Өөнүт телекөргүзүг. Мультфильмнер программазы: «Аргага кыштың чедип келгени». «Кызыл галстуктарның ужуралдары». 14.20—Школачыларга. «Дилекчилер». 14.50—Мед»алер. 15.00—«Мурнуку чылдарның киноларын». «Ризань чурттуг кадайлар». Уран-чечен фильм. 16.45—«ССРЭ-ниң Улустарының III кышкы спартакиадазында». Өөнүт телекөргүзүг. 1. Фигурлуг чуңгулаашкын. Хостуг программа ёзугаар эжеш чуңгулаашкын. 2. Хаакка маргылдаалар. 3. Конькилиг маргылдаалар. 18.00—«Үе». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

18.20—Телемедээлер. 18.40—Уруглларга. Мультфильм. 18.50—«Челаш». Дамчыдылга. 19.20—Телемедээлер. 19.35—Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

19.40—«Чадалар» деп хөй сериялыг телешиниң баштайгы көргүзүүг. 2-ку серилээ. «Кызаа эмпектер» 21.00—«ССРЭ-ниң Улустарының III кышкы спартакиадазы». 1. Өөнүт телекөргүзүг. Фигурлуг чуңгулаашкын. Хостуг программа ёзугаар эжеш чуңгулаашкын. 2. Хаакка маргылдаалар. 3. Конькиго маргылдаалар. 21.55—Өөнүт телекөргүзүг. «А + Б». Аныяктарга программа. 23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

Агаар

Кызылдың агаар станциязының медээзин ёзугаар алырга, бөгүн республикага бүргеп, аязыр, соңгу районнарга бире хар чаар, оскелериниге чагбас. Барыын утланышкынның хат кошкак, мурнуу-барыын районнарга күштүүнге чедер. Агаарның температуразы даглыг черлерге 4—9, өскелериниге 10—15 градус соок болур.

Кызылга бүргеп, аязыр, чагбас. Соңгу-барыын утланышкынның хат кошкак. Агаарның температуразы 9—13 градус соор.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

КИНО

МАРТ 15-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Чаъс шууту истерни чүй шаап каапкан» 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: Киночымыды 9.00, «Баян тажы» 10.40, 17.15, «Херек № 306» 15.00, «Куллар», 12.20, 18.55, 20.50 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Узун чаштыг чарап кыс—Варпара» 10.00, «Иванның катери» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Өлүг сүнеэннер» 15.00, «Надежда» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ЭНЕРГЕТИК»: КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫНГА: «Кежээнинге ажыл соонда» 18.00, 20.00 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда кылдызының 23-54, харылсалгалыг секретарьның 23-35, партийжи ачы-дырал кылдызының 37-13, культура кылдызының 23-54, көлээ ажыл-агый кылдызының 21-47, үлетшүр кылдызының 22-64, чагаа кылдызының 41-27, информация база совет тургузуг кылдызының 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 16056. ЧАГЫГ № 643.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 1) ТС—00129.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжынар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 63 (9438) | Суббота, март 16, 1974 чыл | 1925 чылда үнелеп эдетпинген. | Өртээ 2 коп.

ССРЭ-НИҢ КӨДЭӨ-ТУДУГ МИНИСТЕРСТВОЗУНУҢ ОРГАНИЗАЦИЯЛАРЫНЫҢ БОЛГАШ БҮДҮРҮЛГЕЛЕРИНИҢ АЖЫЛЧЫННАРЫН, ИНЖЕНЕР-ТЕХНИКТИГ АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫН БОЛГАШ АЛБАН- ХААКЧЫЛАРЫН ССРЭ-НИҢ ОРДЕННЕРИ БОЛГАШ МЕДАЛЬДАРЫ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

1973 чылдың планнарын болгаш хүлээп алган социалистиг хүлээлгелерин доодур болгаш ажыр күүседириге чедиш алган чедиишкиннери дээш шаңнаары болза:

ТЫВА АССР ЛЕНИН ОРДЕН-БИЛЕ

Кызыл-оол Будукович Ооржакты — «Тыва көдээ-тудуг» трестиң № 741 механолонназының комплексилиг бригадазының бригадири.

КҮШ-АЖЫЛДЫҢ КЫЗЫЛ ТУК ОРДЕН-БИЛЕ

Александр Васильевич Леоновту — «Тыва көдээ-тудуг» трестиң № 585 механолонназының начальнигы.

Михаил Күдер-оолович Ооржакты — «Тыва көдээ-тудуг» трестиң № 463 механолонназының дашчызы.

Валентин Прохорович Старостинии — «Тыва көдээ-тудуг» трестиң Туранда ыяш белетиксэр цунктузунуң автомобиль чоланачызы.

«ХҮНДҮЛЕЛДИҢ ДЕМДЭЭ» ОРДЕН-БИЛЕ

Павел Федорович Кандауровту — «Тыва көдээ-тудуг» трестиң эргелекчизи.

Степан Никодимович Рыкаловту — «Тыва көдээ-тудуг» трестиң № 957 механолонназының бызаңчызы.

Александр Сергеевич Сарыглариы — «Тыва көдээ-тудуг» трестиң № 62 механолонназының бызаңчызы.

Валерий Ховалыгович Эрес-оолду — «Тыва көдээ-тудуг» трестиң № 586 механолонназының комплекстиг бригадазының бригадири.

«КҮШ-АЖЫЛЧЫ ЭРЕС-МААДЫРЛЫГ ЧОРУК ДЭЭШ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ

Кара-оол Орутчайович Иргитти — «Тыва көдээ-тудуг» трестиң № 463 механолонназының комплекстиг бригадазының бригадири.

Виктор Иванович Карпопчиии — «Тыва көдээ-тудуг» трестиң механизация эргелелиниң экскаватор-машинази.

«КҮШ-АЖЫЛЧЫ ШЫЛГАРАЛ ДЭЭШ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ

Василий Михайлович Дюкаревти — «Тыва көдээ-тудуг» трестиң автобазазының автомобиль чоланачызы.

Устин Константинович Конковту — «Тыва көдээ-тудуг» трестиң № 958 механолонназының бызаңчызы.

Оюмаа Сергеевна Монгуштуу — «Тыва көдээ-тудуг» трестиң № 585 механолонназының штукатуруу.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. ПОДГОРНЫЙ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль 1974 чылдың февраль 27.

ССРЭ-НИҢ МЕЛИОРАЦИЯ БОЛГАШ СУГ АЖЫЛ-АГЫЙ МИНИСТЕРСТВОЗУНУҢ ОРГАНИЗАЦИЯЛАРЫНЫҢ БОЛГАШ БҮДҮРҮЛГЕЛЕРИНИҢ АЖЫЛЧЫННАРЫН, ИНЖЕНЕР-ТЕХНИКТИГ АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫН БАЗА АЛБАН-ХААКЧЫЛАРЫН ССРЭ-НИҢ ОРДЕННЕРИ БОЛГАШ МЕДАЛЬДАРЫ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

1973 чылдың мелиорация объектилерин тудар талазыбиле алдынган хүлээлгелерин күүседиринге коргүскен күш-ажылчы эрес-маадырлыг чоруу дээш база Бүгү-авиелдиң социалистиг чарыжынга чедиш алган чедиишкиннери дээш шаңнаары болза:

ТЫВА АССР КҮШ-АЖЫЛДЫҢ КЫЗЫЛ ТУК ОРДЕН-БИЛЕ

Анатолий Егорович Должников — «Тыва сут-тудуг» трестиң тудут-монтаж эргелелиниң чоланачызы.

«ХҮНДҮЛЕЛДИҢ ДЕМДЭЭ» ОРДЕН-БИЛЕ

Хуускаал Сегбеевич Онкан — «Тыва сут-тудуг» трестиң № 1 механолонназында монтажниктер бригадазының бригадири.

Виталий Петрович Сургутанов — «Тыва сут-тудуг» трестиң эргелекчизи.

«КҮШ-АЖЫЛЧЫ ЭРЕС-МААДЫРЛЫГ ЧОРУК ДЭЭШ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ

Геннадий Дмитриевич Яковлев — «Тыва сут-тудуг» трестиң тудут-монтаж эргелелиниң ажылчыны.

«КҮШ-АЖЫЛЧЫ ШЫЛГАРАЛ ДЭЭШ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ

Владимир Александрович Бекасов — «Тыва сут-тудуг» трестиң № 2 механолонназында экскаватор-машинист.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. ПОДГОРНЫЙ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль 1974 чылдың февраль 27.

ССРЭ-НИҢ ГЕОЛОГИЯ МИНИСТЕРСТВОЗУНУҢ ОРГАНИЗАЦИЯЛАРЫН БОЛГАШ БҮДҮРҮЛГЕЛЕРИНИҢ АЖЫЛЧЫННАРЫН, ИНЖЕНЕР-ТЕХНИКТИГ АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫН БАЗА ПАРТИЯ, СОВЕТ, ПРОФЭВИЛЕЛ БОЛГАШ КОМСОМОЛ АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫН СЭРЭ-НИҢ ОРДЕННЕРИ БОЛГАШ МЕДАЛЬДАРЫ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

ТЫВА АССР КҮШ-АЖЫЛДЫҢ КЫЗЫЛ ТУК ОРДЕН-БИЛЕ

Владимир Иванович Забелин — Тываның геология экспедициязында шинчилел болүүнүң начальнигы.

Александр Спиридонович Семыкин — Тываның геология экспедициязында чер үттекчизи.

«ХҮНДҮЛЕЛДИҢ ДЕМДЭЭ» ОРДЕН-БИЛЕ

Григорий Иванович Лапшин — Тываның геология экспедиция автобазазында слесарь.

Кенден Арапчаа Хертек — Тываның геология экспедициязында чер үттекчизи.

«КҮШ-АЖЫЛЧЫ ЭРЕС-МААДЫРЛЫГ ЧОРУК ДЭЭШ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ

Бруно Карлович Янеш — Тываның геология экспедициязында чер үттекчизи.

«КҮШ-АЖЫЛЧЫ ШЫЛГАРАЛ ДЭЭШ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ

Петр Дмитриевич Куимов — Тываның геология экспедициязының автобазазының чоланачызы.

Анна Михайловна Пилиева — Тываның геология экспедициязының лабораториязының ажылчыны.

Николай Сергеевич Холмов — Тываның геология экспедициязының проходчиги.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. ПОДГОРНЫЙ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль 1974 чылдың февраль 27.

ЧОГААДЫЛГАГА БЕДИК ИДЕЯ ДЭЭШ

Бистиң Тываның төөгүзүнге туруп көрбээн эң хаяы социал-политиктиг болгаш экономиктиг чаартылгалар, СЭКП-ниң ленинчи национал политиказының ачызында Тывага боттанган культура революциязы бурунгу тыва чонуң угаан-бодалын, сагыш-сеткилин үндезинин-биле өскерткен.

Амгы үеде республиканың муң-муң кижилери делегей кырында хөй чүс чылдарда тургустунуп келген угаан-бодалдың, культураның үнелиг байлактарын хоотуу-биле шинээдип ап, бүрүн ажыглап болур аргалыг апарган.

Тыва улус ССРЭ-ниң хөй националдыг өг-бүлезинге эки тура-биле каттышканындан бээр 30 чыл болур оюн бо чылын байырлап эртиптирер. Бо үениң дургузунда чонуң оргузундан бодаран үнген чаа чогаадыкчы интеллигенция тургустунган. Бисте чогаалчылар, чурукчулар, журналистер эвилелдери, Бүгү-россияның театр болгаш ыры нинтилелдериниң тыва сазбырлары, күрүненниң хөгжүм-шоин театры, Саяи аттыг ыры болгаш ташцы ансамбли, уран чүүл училищези ажыдап турар. Күрүне шаңналының лауреады С. Токаның, С. Сарыг-оолдуң, С. Пюрбюнүң, О. Сагаа-оолдуң, Алдын-оол Даржааның, К. Кудажының, Ю. Кюнзегешпиң эң эки чогаалдарын чүтле Тывада эвес, бүгү чуртта нончуп турар. 1971 чылда Тыва АССР-ниң Күрүне шаңналыгы чогаалчы С. Пюрбюге, артист О. Намдаараа, уран сиилбилекчи Х. Тойбу-Хаага болгаш композитор А. Чыргал-оолга тывыскылаан. А 1972 чылда РСФСР-ниң И. Репин аттыг Күрүне шаңналын Тываның хоочун ус-шеверлери Х. Тойбу-Хаа, Б. Баймыды, Х. Мижит-Доржу, Р. Арапчаа оларга тывыскаиы Тываның культура амыдыралынга улуг болуушкун болган.

Тыва драматургтариың эң эки чогаалдары күрүненииң хөгжүм-шоин театрының, республикада улусчу театрларның репертуарында доктаамал кирип турар.

Тывага шаанда ийи-чаңгыс кижилериң ырлап чорааны улустуң ырлары-биле чергелештир чаа музыка чогаалдары —тыва композиторларның чогааткан ырлары, симфонииалары, танцылары чонуң ортузунче уламна нептереп бар чыдар.

Бистиң республикада литература болгаш уран чүүл ажылдакчыларының ажыл-ишчилер-биле харылзаазы бижыгып турар. Анаа тыва литератураның болгаш уран чүүлдүң чаңчыл болган декадалары, бүдүрүлге коллективтеринге умуражылгалар хамаарыжыр. Ол дуржулганы улам ында бижыглап, чогаадыкчы коллективтерниң бүдүрүлге коллективтери-биле харылзаазын ам-даа күштелдирери чогаадыкчы эвилелдериниң чугула сорулгазы болур.

Тыва литература болгаш уран чүүл идейлиг утка-даа, чогаадыкчы мергежил-даа талазы-биле чыл тудум-на хөгжүп, хөй националдыг совет литературазының, уран чүүлүнүң чаримдыг кезээ болуп турар. Ынчангаш литература, уран чүүл ажылдакчы бүргүү культура фронтузунга партияның дайынчызы, уран чүүлге социалистиг реализминиң балыкчызы болур хүлээлгелиг. Бистиң чуртувустуң, даштыкы-да-даа сураглаан «Араттың сөзүндеи» ады-биле, тыва авторларның эң эки чогаалдары номчукчуларга, көрүкчүлерге, дыңнакчыларга эстетиктиг таалалды, хей-аът кириишкинии хайыыктырып турар. Моон чижээн ССРЭ-ниң күрүне циргинде ажыддан турар В. Оскал-оол удурткан тыва цирк бөлүүнден көрүп болур. Оларның уран чүүлүнүң чедиишкинти болза бедик мергежилдинде, чонуң амыдыралын боттарының көргүзүүнге уран-чечен арга-биле көргүзүп шыдаанында. База бир чижек.–Чонар-даштан янзы-бүрү дириг амытаннарны сиилбип чазаар уран-шевер кижилер Тывага шагдап бээр туруп келген-даа болза, оларның чогаадыкчы ажылдары Совет эрге-чагырга үезинде, тодаргайларга, Тыва Совет Эвилелиниге каттыжып киргенинин соонда улуг үнелелди алган.

Тыва литература болгаш уран чүүлдүң хөгжүлдезинде онзагай чүүл болза, ооң амгы үеде хөй жанрлыг болуп бар чыдары. Библиотекаларның ном полкаларында чаа романнар, тоожулар, чыныды шүлүктер, театр сценазында хөгжүмүүр шиилер, чаа симфонииалар, делегелге залдарында бистиң үезиниң кижилериниң овур-хевирлери Тывада культураның шапкын хөгжүп орарының хереглиин ол.

Ооң-биле чергелештир Тываның чогаадыкчы интеллигенциязының мурнунда ам-даа шинтирлеттинмээн сорулгалар хөй. Литература чогаалларында ханы уткалыг, мооктеттинген характерлер болгаш овур-хевирлер ам-даа чегей, шин чогаалында бо үедеги амыдыралды (аныяктар, ажылчын аңгы дугаймында) ылаңылап чуруп көргүскен шиилер ховар, чурумалдыг уран чүүлде ылаңыралдың чугула болуушкунарын эчизинге чедир көргөткен чуруктар эвээш. Тыва литератураның болгаш уран чүүлдүң чогаалдарын СЭКП ТК-ниң «Литература, уран чүүл критиказының дугаймында» докладынга дүүштүр шын сайгарып, аналитээр талазыбиле ажыл ыракта четпес байдалда тургустунган.

Социалистиг нация бүргүү Совет улустуң социалистиг культуразынга боттарының катаптаттынмас эртиелин үлүг кылдыр киирип турары билдингир. Анаа хамаарыштыр алырга, түгле тыва чонуң чогаадыл тургусканы уран чүүлдүң хевирлери—сыгыт, хөөмей, каргыраа дээш оон-даа ыяш уран чүүлдүң хевирлери хаидыр шинчилеттинмейн артып турар болгаш ону ылаңылап сайгарары чогаадыкчы авиелдериниң болгаш Культура министерстводунуң сорулгазы болур.

Бо юбилейниг чылда литература болгаш уран чүүл ажылдакчыларының мурнунда улуг сорулгалар салдынган. Юбилейге тураскаатказ бот-тывынгыр уран чүүл көрүүдезии республикада чарлаан. Бо чылын Тываның уран чүүл төлөөлекчилери бистиң чуртувустуң шаңсылалы Москва хоорайга, уран чүүлдүң көрүүдезин эрттирер. Ол дээрге чогаадыкчы организацияларның, бот-тывынгыр уран чүүл коллективтериниң мурнунга харылсалгалыг шылгалда болур.

«Бистиң совет интеллигенциязыс совет кижилериниң амыдыралын байлакшыдар, угаан-бодалдың үнелиг чүүлдерин тургузар дээринге СЭКП ТК-зы бүүреп турар»—деп, партияга, совет улуска СЭКП ТК-ниң Кыйгырымында айтыл турар.

Тыва АССР-ниң чогаадыкчы интеллигенциязы ук Кыйгырыгга харыы кылдыр боттарының чаа-чаа чогаалдарын партийжи болгаш улуучу принциптерге үндезилеп тургаш чоп-га бараалгадыр дээринге чигаанныг турбас.

Көдээ Советти шаңнаан

1973 чылда республиканың көдээ, суур болгаш хоорай (район чагыргазында) Советтериниң социалистиг чарыжынга Таиды районнуң Моажегей көдээ Соведи пйиги черии алгаш, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш облпрофчөвүлелдиң Хүндүлел бижии, 500 рубльбиле шаңнаткан.

Бо бедик шаңналды тыпсырынга тураскаатказ хөй-ниитиниң хуралы бурунгу хүн совхоз төвүнге болуп эрткен. Тыва АССР-ниң көдээ ажылагый министри Т. Т. Лаасол көдээ Советтиң төлөөлекчилеринге Хүндүлел бижикти байырлыг байдалга тывыскан.

ПАРТИЯНЫҢ БОЛГАШ УЛУСТУҢ ӨНДҮР УЛУГ ТИИЛЕЛГЕЗИ

АЛМА-АТАГА КУР ЧЕРНИ ШИҢГЭЭДИП ЭГЕЛЭЭНИНИҢ 20 ЧЫЛЫНГА ТУРАСКААТКАН БАЙЫРЛЫГ ХУРАЛ

Кур болгаш курукшаи черни шиңгээдип эгелээни бистиң Төрээн чуртувуң төөгүзүнге, совет улустуң кайгамчыктыг тиилелгелериниң чыл дендеглелинге кезээ-моңгеан-биле киргеи. Партияның тура-соруун ёаттаар, совет кижилериниң —бүгү авиелдешкеи республикаларның төлөөлекчилериниң, көдээниң болгаш үлетүрүүң ажыл-ишчилериниң, халашкан даймычыларның, комсомолчуларның, бистиң алдарлыг аныяктарывыстың кызымаккай күш-ажылының ачызында шаанда куруг чыткан черлерни ажыглалга киирип, чаартканын.

Кур черни шиңгээдип, ажыглап эгелээнии эш Л. И. Брежиев совет улустуң шылгарангай күш-ажылчы маадырлыг чоруу деп адаан.

Калбак-делгем кур чер хөөуларын шиңгээдиринге Казах ССР-ниң ажылчы чоннары улуг салымшкынны кылган. Эрткен чылын Казахстан чуртка бир миллиард ажыг пуд тараанны берген. Казахстанның найысылазы — Алма-Ата байырлал ёазуу-биле шиметтинген. Анаа, Ленин аттыг ордуга, март 15-те кур черни шиңгээдип эгелээнииң 20 чылына тураскаатказ байырлыг хурал болган.

Эштер Л. И. Брежиев, А. А. Гречко, Д. А. Кунаев, В. В. Щербицкий, П. М. Машеров, Ш. Р. Рашидов, Г. В. Романов, М. С. Соломенцев оларны чыылганнар диниттиг адыш часкаашкыны-биле уткаан.

Баймрлыг хуралдың киржикчилери СЭКШ ТК-ныи Политбюрозунуң составын хүндүлүг президиумга чаңгыс үнбиле диниттиг адыш часкап соңгаан.

СЭКП ТК-ныи Политбюро кежигүнү, Казахстанның Компартиязының ТК-ның бирги секретары эш Д. А. КУНАЕВ байырлыг хуралды ажытпышаан, чүве чугаалаан.

СЭКП ТК-ныи Чиигине секретары эш Л. И. БРЕЖНЕВКЕ сес берген. Залга адыш часкаашкыны диңмиреп турган. Шуптуг туруп келген. «СЭКП-ге алдар!», «Ленинчи Төп Комитетке алдар!», «Ура» деп ыйгылар дыңналып турган.

Эш Л. И. Брежиевтиң чугаазын улуг кичээнгей-биле дыңнаан болгаш адыш часкаашкыннары-биле каш удаа үзе кирип турган. Баймрлыг хуралдың киржикчилери ооң чугаазының төнчүзүн бут кырынга туруп, адыш часкап уткаан. Чыылганнар «СЭКП-ге алдар!», «Совет улуска алдар!», «Күр черни шиңгээдип алганнарга алдар!» деп ыйгыны салып турган.

Ооң соонда хуралга ақы-дуңма республикаларның, крайларның, областарның, Москваның болгаш Ленинградтың төлөөлекчилери чүве чугаалаан.

Баймрлыг хуралдың киржикчилери СЭКП Төп Комитединге, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунга, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниге баймрлыг чагаазы улуг сорук киришкин-биле хүлээп алган.

(СЭТА).

Республиканың юбилейинге уткуштур

Час келген,

а белеткел?

ҮРЕЗИННИ АРЫГЛААН

«Тес-Хем» совхозтуң тараажылары тоску беш чылдың тодарадыкчы чылында тараа болгаш мал чеми культураларны 4817 гага тарыыр. Техника септелгези-биле чергелештир, часкы ховү ажылдарынга белеткелде бир чугула чүве болза, үрезин тараазы ыяк белеткеп алыры болур. Бо совхозтуң тараажылары үрезинии эки шынарлыг кылдыр белеткеп алырынче улус кичээнгей салган.

Үрезин арыглаашкынынга Д. Чоодунуң звенозу шудургу ажылдаан. Ол звено 272 тонна суланы, 46 тонна чиңге-тараазы, 22 тонна арбайны арыглап доозкан.

М. ТИРЧИН.

Тес-Хем район.

Сөөртүлге озалдап турар

«Ак-Туруг» совхоз тоску беш чыл планының тодарадыкчы чылында ногаа, кукуруза, тараа шөлдерииге 3000 тонна одекти төгер планныг. Моон мурнунда чылдарда чемиичидилгени шоодуг ажыглавайн турган ужурунда, ажылагый куду дүжүттү ап келген. Совхозтуң удуртукчулары эрткен чылдарның дуржулгазындан чогуур түңнелди кылбаан ышкаш-тыр. Ооң чижээн мындыг фактыдан көрүп болур. Совхоз бо чылын картофель болгаш ногаа төлдериигге 610 тонна одек төгер ужурлаан. Ам бо хүннерге чедир чүгле 40 тонна одекти төккен. Өдек соөртүлгези чаа эгелээн. Оиу кылыр механизастаттынган тускай звено бээн тургустунмаан.

Ам совхозтуң удуртукчулары бо чугула ажылчо кичээнгей салыры иегеттинии турар.

К. КОМБУ.

АЖЫЛ-ИШ-БИЛЕ ЧААЛАП АЛГАН

Ак-Довуракта АТБ-ниң септелге мастерскаязында комсомолчу аныяктарның слесарьлар бригадазы бар. Бригаданы бүдүрүлге черинде комсомол организациязының секретары Анатолий Медников удуртуп турар.

Аныяктарның бригадазы «Тыва даг-дүгү» комбинаттың ажылчыннарының бүдүрүи турары соөртүг даг-дүгүн соөртүр 20, 10, 7 тонналарныи түүк машиналарын, бензовозтарны хайгаарап, техниктиг ажаалдазын чорудар дээш оок-даа харыысалгалыг ажылдарны кылыр.

— Бо чылдың социалистиг хүлээлгелерии ажылдан кылгаш, нияти хуралга чугаалажыл, хүлээп алган бис. Ам ийи чартык айлар эртип турар, чарыштың түүнелии ай саиында үндүрүп келдивис, план ажыр күүсеттиигеи. Удавас квартал доостур, нол көргүүтлерии ниичаи хынаан үндүрөр бис. Күш-ажылга чедиишкиниии ажылдаар дизе, бир нол чүве—ооң сагылгачурумун шыңгыы сагыры болур.

Эрткен чылдың түүнелии ёаттаар дээре көргүүглериивис дээш Совет аныяктар хүиүн тавариштыр хоорайның Хүндүлел дептериидс киир бижиттивис, ооң соонда ВЛКСМ ТК-ныи дипломуун шаңналга алдывыс. Септекчилер, слесарьлар Кошкендей Калаан, Владимир Чернов, Владимир Медников, Геннадий Пирожков, Анатолий Шкуратов оларның эки ажылынга чөргээлээиыр бис—деп, Анатолий Медников сеткил хаиыышкыи-биле чугаалап турар.

Д. ЕНДАН.

ЧУРУКТА: болүк слесарьлар. Солагай талазындан ол талазынче үш дугаарында комсомол комитединиң секретары Анатолий Медников келгеи чолаачылар-биле чугаалажып тур.

А. КОСАРЬКОВТУҢ фотозу.

ӨӨРҮНЧҮГ МЕДЭЭЛЕР

«ТЫВА ДАГ-ДҮГҮ» комбинаттың арыглалга фабриказының коллективи февральда 3.700 тонна даг-дүгүн Төрээн чуртка бээр тургаш, опаалдадан ажыр 317 тоннаны бүдүргеи. 810 муң рубльдиң продукциязыи сайгарар даалгазын 830 муң рубль чедиргеи.

Эдлчеглер араазында социалистиг чарышка С. Гайдуллии удурткан № 1 эдлчеглиң ишчилери шылгараан. Олар бердинген планнан ажыр 75 тонна даг-дүгүн арыглаан. Н. Беспалоотуң удурткан № 3 эдлчеглиң коргүүглери база эки болган.

АК-ДОВУРАКТЫҢ № 11 автобазазының чолаачылары «Тыва даг-дүгү тудут» эргелиигө тудут материалдарын соөртүп бээр кол сорулгазы ол. Ону багай эвес күүседип, тудут-монтаж ажылдарын дүргедедириигө боттуг дузаны чедирип турарлар. Ооң түңнелиидс коллектив планын чедиишкиниии күүседип келген.

Автобаза февральда 42 муң тонна ажыг чүүктү соөртүр тургаш, 53 муң тонна чедиргеи.

ХООРАЙНЫҢ амыдырал хандырылга комбинадыныҢ ишчилери чонга ачы-дуза чедиреринии даалгазын эрткен айда 102 хуу боттандырган.

Комбинатта бүдүрүлгениҢ планныг онаалдаларын күүседиринге толектиг үлүүн киирип, эки ажылдан турарларның саиы көвүдеп орар.

Д. ОДАН-ООЛ.

ДЭЭДИ СОВЕТТИҢ КОМИССИЯЛАРЫНДА

Март 14-те Кремльге ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилелдин Совединиң болгаш Националдар Совединиң улус өөредилгезиниң, эртемниң болгаш культураның талазыбиле комиссияларның катгышкан 'хуралы болган. Хуралды комиссиялар даргалары А. Э. Восс биле П. Н. Федосеев эрттиргеннер.

Комиссияларның ажыл планнарын ёаттаар белеткел бөлүүнүң кежигүүнери чамдык эвилелдешкен, автономнуг республикаларда болгаш хоорайларда ажылчын, көдээ аныяктарының иити ортумак кежээки болгаш заочное өөредилгезиниң байдалы-биле таныышкан, боттарының түңнелдерин болгаш саналдарын киирген. Ол ышкаш бо дугайында тен албан черлериидеи, хамаарышкан министерстволардан, ССРЭ-ниң ТСЭ-деи болгаш өске-даа черлерден материалдар база киирген.

Улуо өөредилгезиниң органнары, министерстволар, ведомстволар СЭКП-ниң XXIV съездиизиниң аныяктарны бүгү-иитиниң ортумак өөредилгезиичо шилчидер дугайында шиитиирии күүседири-биле ажылдан турар аныяктарның иити ортумак кежээки болгаш заочное өөредилгезиниң ажыжидер дугайында хемчеглерии ап турарын хуралга демдеглээн. Бо өөредилге чылында 14,5 муң кежээки (эзлчег) болгаш заочное школаларда 4,2 миллион кижи өөреиип турар.

Чуртта 264 кежээки болгаш заочное ортумак тускай өөредилго черлери, хүндүскү техникумнарның чанында 3200 кежээки база заочное салбырлар саиаттынып турар. Ол өөредилге черлериидо хаара туттунгаи 8 класс билиглиг сургууулдарның саны 782 муң кижи боош турар.

Чедиишкиннер-биле кады бо ажылда четпестерииң барын депутаттар база айытканнар. Чогуур министерстволар, төп албан черлериидо болгаш чамдык республикаларда, крайларда, областарда аныяктарны кежээки, заочное өөредилгеже бүрүнү-биле хаара тудар ажылды кошкак чорудуп, өөреиир аныяктарга таарымчалыг байдалдарны тургуспайн турарын хуралга дөмдеглээн.

Аныяктарның бүгү-иитии ортумак өөредилгеже шилчиирип доозар дугайында партияның XXIV съездиизиниң шиитиирии күүседириииң талазы-биле чогуур хемчеглерии айыткан сүмелерии комиссиялар ажылдап ыыган.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазының орлакчызы М. Хотов, ВЦСПС-тиң секретары Л. А. Земляникова, чамдык министерстволарның, ведомстволарның, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң харыысалгалыг ажылдакчылары комиссияларның ажылынга киришкен.

(СЭТА).

ЧӨВҮЛЕЛ ХУРАЛ

Март 14-те, Бремльдиң Улуг ордузунга комсомол организациаларының секретарьларының Бүгү-армия чөвүлел хуралы бодунуң ажылын үргүлчүлээн.

Президиумда—СЭКП ТК-ныҢ Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң камгалал министри, Совет Эвилелиниң Маршалы А. А. Гречко, ССРЭ-ниң камгалал министриниң бирги орлакчылары Совет Эвилелиниң Маршалы И. И. Якубовский, армия генералы В. Г. Куликов, Совет Армиязың болгаш Шериг-Далай Флодуиуң Бол политиктиг эргелелиниң начальниги, армия генералы А. А. Епишев, ССРЭ-ниң камгалал министриниң бирги орлакчызы, армия генералы С. Л. Соколов болгаш шеригнин еске-даа начальниктери.

Чөвүлел хуралдың киржикчилери А. А. Гречконуң илеткелии чугаалажып көөрүп уламчылаан.

Армияның болгаш Флоттуң комсомол организацияларының ажыл-чорудулгазының чугула айтырыгларын Чепсектиг Күштериниң түс-түс хевирлериниң сёкциялар хуралдарында чугаалажып көрген. Чөвүлел хуралдың киржикчилери секциялар ажылының түңнелдериниң дугайында шериг чөвүлелдериниң кежигүнүери — Чепсектиг Күштериниң түс-түс хевирлериниң политаргелелдериниң начальниктериниң илеткелерии база дыңнаан.

СЭКП ТК-ныҢ Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң камгалал министри, Совет Эвилелиниң Маршалы А. А. Гречко түңнел сес ап, чүве чугаалаан.

Совет Чепсектиг Күштериии комсомол организацияларынга, комсомолчуларынга болгаш бүгү аныяк дайынчыларынга комсомол организацияларының секретарьларының Бүгү-армия чөвүлел хуралы кыйгырыгны хүлээп алган.

Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединге байырлыг чагаазы чөвүлел хуралдың киржикчилери улуг сорук киришкин-биле хүлээп алган.

(СЭТА).

ЧАА БАЖЫҢЧЕ КӨШКЕН

Кызылдың № 12 кварталында 118 өг-бүле чурттаар иий дугаар бажыңнын күрүне комиссиязы хүлээп алган.

Бажың чурттаарынга таарымчалыг кылдынган. Иэиг, соок сут, газ, ванна болгаш өске-даа дериглелер квартирга бүрүзүнүп бар.

Дүүн 118 өг-бүле ол чаа бажыңче көжүп кирген.

БЕДИК ШЫНАРЛЫГ ҮРЕЗИН ДЭЭШ

Чер ажылының бедик культуразы дээш

Тоску бен чылдың тодарадыкчы чылының часкы тарылгазынга республиканың ажыл-агыйлары тараа культураларының 55,9 муң тонна, мал чеми чочак-тараанын 600 тонна, кукурузаның 990 тонна, тарымал тооруктуг 200 тонна, хей чылдыг сигеннериң 229 тонна, картофельдиң 4,3 муң тонна, ногаалардың 27 центнер үрезинин белеткеп алыр ужурлуг. Амгы үеде колхозтарда болгаш совхозтарда тараа аймаанның 56,1 муң тонна үрезинге бар. Алы үрезин хереглелиниң планы 100,3 хуу күүсеттингеп. Картофельдиң 3,2 муң тонна үрезинге бар, ол — хереглеттинерииниң 72,5 хуузудур.

Тараа аймаанның үрезинин үрүп белеткеп алырының планын Барыын-Хемчик район 99,9, Чөөн-Хемчик — 98,9, Улуг-Хем — 92,3, Эрзин —86,4, Өвүр—75,5 хуу боттандырып, ону чедир күүседип азбаан. Тараа культураларының үрезинин «Чодураа», «Ак-Эрик», «Чаа орук» колхозтарда, «Бай-Тал», «Дөн-Терезин», «Торгалыг», «Чыраа-Бажы» болгаш осте-даа чамдык совхозтарда ам-даа четпес.

Республикада иниитиил-биле суланың болгаш арбаймың 1630 тонна, чочак-тараанын 600 тонна, кукурузаның 990 тонна, тарымал тооруктуг 200 тонна, картофельдиң 1240 тонна үрезинин четпейн турар.

Боттарынга четпейн турар үрезиннерии тус-тус колхозтар, совхозтар республиканың иниитиинден орнап, садыл алыр, азы күрүне курлавырларындан орнаар, садаар чурум-биле тыптынар ужурлуг.

Республиканың Министрлер Чөвүлелиниң 1973 чылын сентябрь 28-да доктаалы-биле чамдык колхозтарга болгаш совхозтарга немей үрезин урар онаалданы берген турган. Ол үрезинин бодунда үрезин чок «Кара-Хөл», «Малчын», Өвүрде «Кызыл тук», «Коммунизмче орук» колхозтарга, «Торгалыг», «Ак-Тургуг» совхозтарга садары көрдүнген. Тараа культураларының районнуктан сорттарының улуг-хуузу конучуг куду — үүле 59,8 хуу. Шак ол четпес чоруктуг чайладыр-ла ол чугула соруулга болза, бедик дүжүттүг, районнуттуңган чөв сорттарны тарып өстүрериң шиңгээдип алыры болдур.

Республиканың бүгү-ле колхозтары болгаш совхозтары тараа культураларының районнуктан үрезинин тарылырынче 1973—75 чылдарда шилчөп турарының планын Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1973 чылдың июль 4-те хүлээп алганы «Тараа культураларының чинрииниң чер-черде канчаар боттанып турарын чүтээлажын кергеп. Кииргеп материалдардан болгаш кол агрономнар-биле бесседаан алыргa, Бай-Тайга, Барыын-Хемчик, Чөөн-Хемчик, Улуг-Хем, Тес-Хем болгаш Эрзин районнарының күүскомнарының, көдээ ажыл-агый эргеледдериниң, колхозтарының база совхозтарының удуртукчуларында республиканың Министрлер Чөвүлелиниң үстүнде айыткан доктаалын күүседир талазы-биле ажылдап кылган тодаргай план чок болган. Ол үениң негелдезинге канчап-даа таарышпас.

Салдынган соруулганы чедиишкинниг шиитпирлээр төлөде, бүгү-ле ажыл-агыйларда үрезин участокторынга бо чылын үүле сорттуг үрезиннерии чажар хөрек. Бо талазы-биле республиканың Көдээ ажыл-агый министерствозу болгаш Совхозтарның бүдүрүлге каттыжышкыны төлөргай хемчегларии ажылдап кылган, ону боттандырар айтышкынны ажыл-агыйларга берген.

Сорттуг үрезиннерии чажар талазы-биле бистиң республикада болдунар аргалар бар. Тараа продуктулар эргелелиңде ийиги репродукциялыг сорттуг 5 муң тонна хире үрезинии херек кырында бар. А ыдыг турбуже ажыл-агыйлар ол үрезинден орнап база садыл алыр чагыгны министерствога үүле 1630 тонналга киирген. Бо четпес болуп турар. Хөреглеп турар ажыл-агыйлар белеп бар сорттуг үрезинии дарый салып алыр херек.

Оон аңгыда, Көдээ ажыл-агыйның дүржулга станциязы ажыл-агыйларга элита болгаш бирги репродукциялыг ыяыл-тазын 750 тоннаны, арбайны — 83 тоннаны, суланы — 129 тоннаны садып болур аргалыг. Бо бүгү болдунар аргаларны боттандырар болза, республиканың колхозтары болгаш совхозтары бо чылын тарылга шөлүнүң 75—80 хуузунга сорттуг үрезиннерии чажып болур.

Ынчаарга республикада күрүзин инспекциязының сан-медээлери-биле алырга, амгы үеде хынаттынган 55,6 муң тонна тараа үрезинииниң 47,2 муң тонназы, азы 84,1 хуузун чажар шынарынга чедирген. Оон иштинде бирги болгаш ийги классты — 25,5 муң тонна, азы 45,8 хуузу. Хынаттынган үрезинии иштинден кондициялыг авазы 15,2 хуу, оон иштинде бөктүү —11,3, үнер шынары четпезин —6,5, өл-шыгы таарышпазы —0,2 хуу болган.

Үрезинии чогуур үезинде белеткеп алыр ажылды Каа-Хем, Бай-Хем районнарның, Кызыл хоорай Советиниң ажыл-агыйлары эки организастаан. Ол черлерде тараа болгаш мал чеми культураларының үрезинии 93-тен 100 хуу чедир кондициязынга чедир белеткээн.

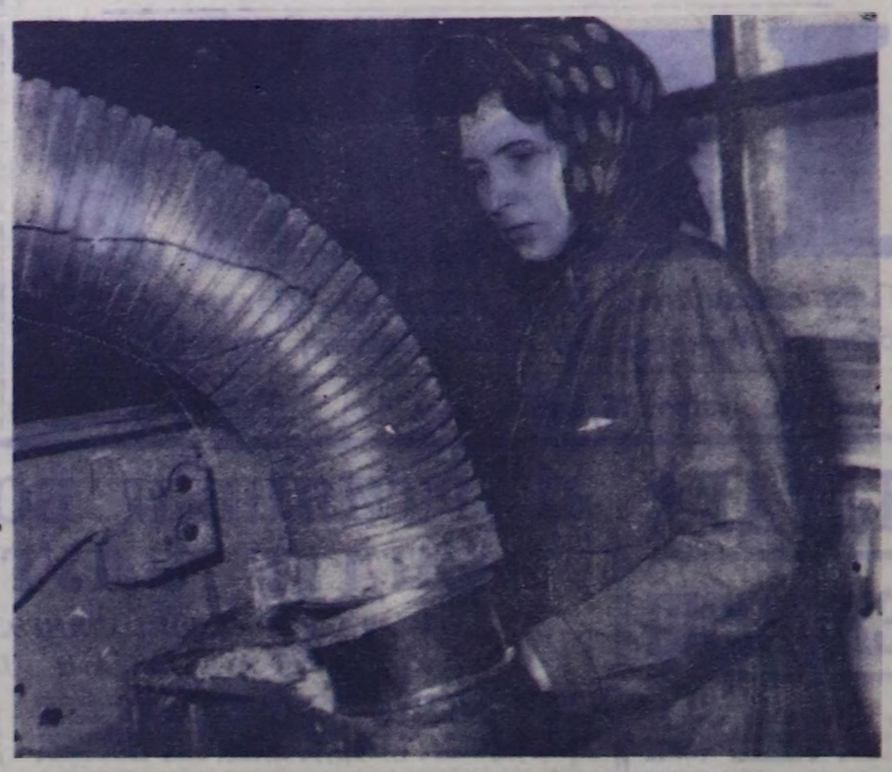
Оон аңгыда он бир совхоз, дөрт колхоз бар бүгү үрезинии чажар шынарынга чедир белеткеп алган. Оларга «Коммунизмнин хөрели», «Хадың», «Тилелге» колхозтар, «Кызыл тараачын», «Бурунгаар», «Кызыл тук», «Саян», «Көк-Тей» совхозтар болгаш осте-даа чамдык ажыл-агыйлар хамаарыр.

Оон-биле чергелештир, чамдык ажыл-агыйларда үрезин белеткеп багай чоруп турар. Эрзин, Бай-Тайга, Тес-Хем, Улуг-Хем, Барыын-Хемчик районнарның колхозтарында үрезин арыглаашкыны оваа багай организастаттынган. Чижөө, Эрзининиң колхозтарында тарааларның чажар шынарынга чедир белеткээн үрезинии 65 хуу, Тандының совхозтарында — үүле 23,4 хуу, Барыын-Хемчиктинде — 29,4, Бай-Тайганыында — 41,4 хуу болуп турар. Бо үстүнде айыттынган районнарның ажыл-агыйларының удуртукчулары, тускай артемниглери үрезин арыглаашкынын дүргедиринин боттуг хемчегларин алыры эргежок чугула.

Чаагай дүжүттү алыры — эки шынарлыг үрезинден хамаарыр. Ынчангаш часкы хову ажылдарынга чедир арткан үеде үрезинии ыяк арыглап белеткээри, четпес үрезинии тыптынары — соңгаарладып болбас соруулга. Партия, совет, көдээ ажыл-агый органнары боже чогуур кичээнгейни салыр хүлээлгелиг.

И. ПОМИНОВ,
республиканың Көдээ ажыл-агый министерствозунуң кол агроному.

ПЛАНЫН АЖЫРЫП ТУРАР

Бо чурукта Фаина Зиновьевна Бахарева Кызылдың мебель кылыр цегининг мурнакчы ажылчыннарының бирээзи. Ол бүдүрүлге планын ай санында ажыр күүседип турар. Амгы үеде цехтиң коллективи Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжынга кирген, хайныышкынныг ажылдап турар. Ылаңгыя социалистиг чарыштың негелделерин коллективте имнии бүрүзү эки билип алган болгаш ол ёзугаар ажылдап турган. бедик көргүзүглерни чедип алырынга бүрүн шиитпирлиглер. Февраль айның планын дуржулгалыг ажылчын 110 хуу күүсеткен.

Ф. З. Бахарева идепкейлиг хей-ниитичи. Ол коллективте местком кемигүнү болгаш хоорайның улус судунуң улус төлээзи хүлээлгезинин эки күүседип турар.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

МАЛЧЫННАР ӨӨРЕДИЛГЕЗИ

«Бай-Тал» совхозтуң Туралыга хойжу бригадазының төвү. Кажаалларда багаан аъттар бажы ана оргу.

Кызыл-булуңну эр, херээжен малчыннар чык долдур олурушкан. Зооветеринарлыг өөредилгениң эвилчелиг кичээли-даа эгелээн.

Зоотехник Успуң-оол Чкалов «Хойну одарладыры», «Чаш хураганнарны ажаап, доруктурары», мал эмчиги Куулар Нордуп—«Шөөр малдың аас ылчыраар аарыы болгаш ону эмнээри» деп темаларга кичээлдер эрттирди. Оларның кайызы-даа эки белеткенгени илден, совхозтуң болгаш бригаданың амыдыралындан алган чижектерни көргүзүп, малчыннарның боттарын беседага киириштиргенин солуп болган.

Кичээл сөөлүнде совхоз директору С. Баймс-оол политиктиг информацияны база кылган.

Зооветеринарлыг өөредилгенин ажыктыын, малчыннарның хүн бүрүде ажыл, амыдыралы-биле холбаалыын хоочун хойжулар Иргит Эрелчин, Салчак Чүлдүм-оол, аныяк кадарчы Далай Мылдык болгаш өскелер-даа сеткил ханыышкын-биле чугаалаар чорду.

Бо бригадага мындыг кичээлдерни ай санында ийи удаа эрттирери чанчыл апарган. А чыл эгезинден бээр 15-ки кичээл эртип турар болду. Бригадир Артый Дадар-оол, партия организациязының секретары Монгуш Очур-оол өөредилгени эки организастаан.

Туралыгның хойжу бригадазының кежигүннери бир эветкидир, бедик организастыы-биле үүле совхозта эвес, харын район-да мурнакчы бригада кылдыр шылгаап турары таварылга эвес. Чижөө, агаар-бойдуу бөрге 1973 чылда ол бригада төрүүр 100 хойга онааштыр 82 хураганны камгалап, боттарының күжү-биле четчир санныг көк-сулаңы болгаш сигении тарып, ажаап алган. Амгы мал ооллаашкынының үезинде бригаданың төрүүр хойларының 80 хире хуузу ооллапкан болгаш хураганнары шупту онча-монда доруткун турар.

СЭКП ТК-ның партияга, совет улуска Кыйгырыынга сорук киргеп малчыннар амгы үеде партия обкомунуң X пленумунуң шиитпирлерин амыдырапга боттандырар дээш, бедиткен хүдээлгелерии алган, эрестиг ажылдап турар.

А. АЛЫГБАЙ.

ОНЧА-МЕНДИ

«Сүт-Хөл» совхозта мал ыыттаглаашкыны эки артып турар. Совхоз аңаа ыяк белеткеңгеп. Мал чеми четчир. Малчыннарже кичээнгей салыры күштелген. Малчыннарның эң ырак турлагларынга безин үүле мал чеми чедирип турар эвес, харын-даа аъш-чем болгаш хереглеп бараанары-биле оларны доктаамал хандырарын организастаан. Малчыннарже хүн бүрү кичээнгей салып, оларның хандырылгазын экижитпеп чорук бодунуң чогумчалыг үре-түнелии берген.

Ам совхозта шөөр-даа, бода-даа мал хүр кыштап турар. Ылаңгыя хөй ооллаашкыны кидип түлүктеп агалаан. Шелениң хойжу бригадазында төрээн 398 хойдан 406, Сайыр бригадазында 395 хойдан — 404, Өленниң база Чес-Булуңнуң бригадаларында 2193 хойдан 2204 хураган менди доругуп турар.

Б. САТ.

ТӨП КАЗАХСТАННЫҢ МУРНАКЧЫ СОВХОЗУНДА

КАРАГАНДА ОБЛАСТЬ. Ында «Осиаровский» совхоз —Төп Казахстанда мурнакчыларның бирээзи. Ол ажыл-агыйда 700 муң ажыг ыыттыг бода мал, 9000 хире хой болгаш барын муң чылгы мал бар. Тарылгазының шөлү 10000 гектар ажыг.

Совхозтуң оруглагазы чыя-чылы-биле өзүп келген. Үүле эртиен чылын өөң арыг оруглагазы бир миллионн хире рубль болган, ынчаарга тоску бөш чылдың үш чылының дургузунда ол—2 миллион 600 муң рубль болган. Механизаторларның болгаш малчыннарның комсомолчу-эныыттар бригадазыры улуг салыыжыкшыны ажаа киирген.

ЧУРУКТА: Бо шөлдө сөмирти азырап турар шарыыктарның деңзизи 500 килограмм чедип турар.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

Колхозтарда отчёттар болгаш соңгулдаалар

ЧЕТПЕСТЕРНИ ЧАЙЛАДЫР, КҮЖЕНИИШКИННИГ АЖЫЛДААР

Тоску бен чылдың шиитпирлиг 1973 чылында кылган ижин түңнеп чугаалажыр, тодарадыкчы чылда салган соруулгаларын күүседиринге хамаарыштыр санал-оналын солчур дээш, Чөөн-Хемчик районда «Октябрь 30 чылы» колхозтуң кежигүннери отчёттуг хуралга чыглып келгеннер.

Баштаар чернин чоруткан ажылының отчёдун колхоз даргазы Монгуш Мирчин кылган. Колхозчу ишчилерниң ортузунга организакчы ажылды баштаар чер багай эвес чоруткан. Ынчангаш колхоз арткан чылын чамдык чедиишкиннерии чедип алган. Мал болгаш чер ажылын хогжүлеринге элээн ажылдар кылынган. Көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерии улам көвүдедир соруулганы боттандырарынга тарнажыр, малчыннар эвээш эвес күжениишкинин үндүрген.

Ажыл-агый тараа культураларының га бүрүзүнден 11,5 центнер дүжүттүг ап, күрүнеге тараа садар планын 161,5 хуу күүсеткеш, планнан ажыр 277 тонна тараанны дүжзаган. Ынчангаш РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң шилчимир Кызыл тугун, СССР-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозуунуң болгаш Көдээ ажыл-агый база белеткелдер ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының профэвилелиниң Төп Комитединиң Кызыл тугун ортектиг чүүлдер-биле кады чаалап алган.

Чер ажылын улам ыяк көдүрериңе үндезилээш, ниитининг мал ажылын хогжүдеринге чамдык эки түңнелдер база чедип алдынган. Малдың продуктулуг чоруу 1973 чылда мурнуку чылларның деннелиинден бедээн. Сүт бүдүрерии 106,3 хуу, ону күрүнеге садарын 110 хуу, эът садарын 100 хуу күүсеткен. Хой, өшкү, чылгы малдың баш саны планда көрдүнгенинден көвүдээн. Төрүүр 100 баш малга онааштыр 96 хураганны, 106 анайны ажыл-агый алган.

Колхоз бүдүрүлгезиниң мурнакчылары эвээш эвес.

Чедиишкиннер-биле чергелештир бар четпестерии, чедир кылдыңмаан чүүлдерии хуралга колхозчулар саналоналынга илереткен.

1973 чылда чамдык онаалдаларның күүсеттинмээниин чылдагаанны болза, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинге депшилгелиг чаа чүүлдерии, мурнакчы дүржулганы шиитээдирии кошкак чорутканы болур. Оон аңгыда, бар арганы, курлавырларны четче ажыглаваан. Эът, сүт, дүк, тараа болгаш осте-даа көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерии көвүдедириңче баштаар чер, көдээ ажыл-агыйның тускай артемниглери кошкак кичээнгей салган. Оон хараазы-биле дүк бүдүрер планга 8,5 тоннаны чедирбээн.

Малдың баш санын өстүрер, оон продуктулуун бедидер талазы-биле ак сеткилдиг ажылдап турар мурнакчы ишчилер хөй. Оларның арга-дүржулгазын иептередирин, социалистиг чарыштың дээштиг организастаарын четпес чоруткан.

Колхозта малдың өлүп хоораар чоруу эвээшээр хамаан чок. Харын-даа, улам көвүдээн. Мыйыстыг бода малдан 59 баш өлген, 199 баш читкен. Шөөр малдан 882 баш читкен, азы өлүп хораан. Мал ажылынга харысаалга чок чамдык кижилерни киирген турган. Оон уржуу-биле ажылагый улуг когаралга таварышкан. Чижөө, инек кадарчызы турган К. Маадыр 64, Х. Көк-оол 32, К. Шожал 20, И. Баадыр 23, Б. Санаа 28 инекти түс-түзүнде чидирген. Мал ажылынга учёттуг болгаш отчёттуг кошкатказывының түнелиниде үстүнде айыткан четпестер чылдан чыче улажып келген.

Мал чидирген, самчыгдаан кижилерден колхозтуң алыр өрези 57 муң рубль ажып турар.

Малдың тарып боозадылгазын база эдержилгезин колхозта багай организастап турар. Оон уламындан хөй саннығ мал кызырап турар. Үүле оон чылдагааны-биле эрткен чылын 100 инекке онааштыр 27 бызаа чедир алдынмаан.

Хойнуң баш бүрүзүнге онааштыр кыргыш ап турар дүк бомчуг куду. Кыргызда пунктуларынга келген хойларның хүн бүрү үчёдүн кылбайн, төгүлген дүктү чыып савазаайн, черге каап турган. Моон уржуу-биле бир хойдан-на доңгуп 1,5 кг дүк алдынган. А колхозчуларның хууда хойларының баш бүрүзүнге онааштыр 4—5 кг дүк алдынып турар. Моон чылдагааны чүдеп? Учёт, отчёт чогун, тускай артемнигларнин, бригадирлерниң харысаалга чогүн ажыглап алгаш, колхозчулар иниитиниң хөөнүн дүгүн будулдуруп турганы билдингир-дир.

Зооветспециалистерниң малчыннар ортузунга кижизидилгелиг, тайылбыр-массалыг ажылдарны чорудуп турары кошкак деп, колхозчулар база шыңгыы шүтүмчүлээн. Зооветөөредилгени чогуур негелдеге чедир туруспаан.

Мал ажылында бар четпестерни чайладырының төдаргай хемчегларин колхозчуларның ниити хуралынга ажылдап кылган.

К. ЛАМАЖАП.

Кол адырже кичээнгей салыр

Эрзин районда «Мөрен» колхоз тоску бен чылдың шиитпирлиг үшкү чылында чамдык эки түңнелдерии чедип алган. Ол дугайын колхозчуларның ортузунга чаа болуп эртken отчёттуг хуралынга колхоз даргазы Л. Саныгаа бодунуң илереткелинге чугаалаан.

Мал бажы эрткен чылын өзүдилиг болган. Төрүүр 100 баш хойга онааштыр ажылагый 84 хураганны менди камгалап алган. Колхоз күрүнеге 303 тонна эттии, 70 тонна сүттүг, 24 тонна дүктүг сатkан.

Колхозтуң № 3 хойжу бригадазы социалистиг чарышка тиилекчи болган. Бөригада ниитизи-биле 100 хойга онааштыр 92 хураганны менди камгалап алгаш, республиканың мурнакчы хойжу бригадаларының санынга кирип, РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле болгаш 600 рубль-биле шаинаткан. Колхозта 13 хойжулар 100 хойга онааштыр 85-тен өрү 106 чедир хураганны алган. Түс-түс хойжулардан Ленин орденниң эдилекчизи Н. Орус-оол 100 хойдан 106 хураганны, К. Сади 98 хураганны, У. Марсуу—96 хураганны, Л. Очур-Бады — 91 хураганны, Ш. Шимит, С. Шимээ кайызы-даа 100 хураганны менди доруктурган.

Оон-биле чергелештир, колхозтуң экономиказының үндезини болур мал ажылында бар улуг четпестерни санал берген колхозчулар илереткен. Малдың өлүп хоораар болгаш чидер чоруу эвээшээр хамаан чок, харын-даа, улам көвүдээн. Мыйыстыг бода малдан 59 баш өлген, 199 баш читкен. Шөөр малдан 882 баш читкен, азы өлүп хораан. Мал ажылынга харысаалга чок чамдык кижилерни киирген турган. Оон уржуу-биле ажылагый улуг когаралга таварышкан. Чижөө, инек кадарчызы турган К. Маадыр 64, Х. Көк-оол 32, К. Шожал 20, И. Баадыр 23, Б. Санаа 28 инекти түс-түзүнде чидирген. Мал ажылынга учёттуг болгаш отчёттуг кошкатказывының түнелиниде, үстүнде айыткан четпестер чылдан чыче улажып келген.

Мал чидирген, самчыгдаан кижилерден колхозтуң алыр өрези 57 муң рубль ажып турар.

Малдың тарып боозадылгазын база эдержилгезин колхозта багай организастап турар. Оон уламындан хөй саннығ мал кызырап турар. Үүле оон чылдагааны-биле эрткен чылын 100 инекке онааштыр 27 бызаа чедир алдынмаан.

Хойнуң баш бүрүзүнге онааштыр кыргыш ап турар дүк бомчуг куду. Кыргызда пунктуларынга келген хойларның хүн бүрү үчёдүн кылбайн, төгүлген дүктү чыып савазаайн, черге каап турган. Моон уржуу-биле бир хойдан-на доңгуп 1,5 кг дүк алдынган. А колхозчуларның хууда хойларының баш бүрүзүнге онааштыр 4—5 кг дүк алдынып турар. Моон чылдагааны чүдеп? Учёт, отчёт чогун, тускай артемнигларнин, бригадирлерниң харысаалга чогүн ажыглап алгаш, колхозчулар ниитининг хөөнүн дүгүн будулдуруп турганы билдингир-дир.

Зооветспециалистерниң малчыннар ортузунга кижизидилгелиг, тайылбыр-массалыг ажылдарны чорудуп турары кошкак деп, колхозчулар база шыңгыы шүтүмчүлээн. Зооветөөредилгени чогуур негелдеге чедир туруспаан.

Мал ажылында бар четпестерни чайладырының төдаргай хемчегларин колхозчуларның ниити хуралынга ажылдап кылган.

К. ЛАМАЖАП.

«ШЫННЫҢ» МАТЕРИАЛДАРЫНЫҢ ИЗИ-БИЛЕ

ХЕМЧЕГЛЕРНИ АЛГАН

Бо чылдың февраль 2-де үнген «Шын» солуга Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» колхоздан М. Мажаанның «Шиитпирлиг демисежир» деп эгелиг материалы парлаттынган. Малчыннын харысаалгазының дугайында солунда бижип турар чүүлдерни деткивишаан, ол ажыл-агыйның чамдык малчыннарының четпестерин автор шүгүмчүлээн.

Колхоз баштаар черинииң даргазы Д. С. Настын-Доржуңуң редакцияга дыңнатканы:

Авторуңуң бижип турары фактыларның турганы шын. Четпестерди илередип, хемчеглерни удаа-дараа ап келген. Кадарчылар М. Комбуй-оол, С. Бопушка, М. Доспан-Бүрбү олар чидиргем иртерии мал-биле эгиткеннер. Чыл төнчүүзүнүң санаашкынында малчын Х. Чүрек-оол 16 баш мал четпестиг болган. Оон беш баштыр толаан болгаш өске артканнарын тып санашкан.

Чылгычылар М. Деспил-оол, М. Очур-оол оорладып чидиргем малдарын төлеп турарлар. Райкүүскомнуң шагдаа кылдызи оор алган малдарның истелгезин чорудуп турар.

Кадарчы С. Эртине чидирген 3 инаанын бирээзин төлээн, артканнарының өртээн тыртырып турар. Малчыннар О. Чимит-Доржу, С. Лопсан-Сереп олар харысаалга чогундан чидиргилээни хураганнарын база төлеп турарлар.

Колхоз малчыннарының хуралынга оларның харысаалгазының дугайында шыңгыы чугаалажып кергеп.

Ынчангаш, мындыг таварылгаларны болдурбас талазы-биле моон соңгаар хемчегларни ап, бо айтырыгже кичээнгейни кошкатпазын шиитпирлеп, үүскай доктаалды аңаа хүлээп алган.

Чагаалардан одуруглар

Улуг-Хем районнуң Ак-Туруг ортумак школазынга келир өөредилге чылында одаар 125 кубометр токпакты ыяшнелер шефтеп турганы белеткеп берген.

С. СОТНАМ.
К. КОМБУ.

• • •

Оң-ла районда «УТКА 25 чылы» совхозуң Иштин-Хем салбырының ажыл-ишчилери Иштин-Хем суурда сес чыл школазынга одаар 154 кубометр токпакты белеткээш, экеп дужуруп бергеннер.

Т. ОЧУР-ООЛ.

Кол адырже кичээнгей салыр

Эрзин районда «Мөрен» колхоз тоску бен чылдың шиитпирлиг үшкү чылында чамдык эки түңнелдерии чедип алган. Ол дугайын колхозчуларның ортузунга чаа болуп эртken отчёттуг хуралынга колхоз даргазы Л. Саныгаа бодунуң илереткелинге чугаалаан.

Мал бажы эрткен чылын өзүдилиг болган. Төрүүр 100 баш хойга онааштыр ажылагый 84 хураганны менди камгалап алган. Колхоз күрүнеге 303 тонна эттии, 70 тонна сүттүг, 24 тонна дүктүг сатkан.

Колхозтуң № 3 хойжу бригадазы социалистиг чарышка тиилекчи болган. Бөригада ниитизи-биле 100 хойга онааштыр 92 хураганны менди камгалап алгаш, республиканың мурнакчы хойжу бригадаларының санынга кирип, РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел биижи-биле болгаш 600 рубль-биле шаинаткан. Колхозта 13 хойжулар 100 хойга онааштыр 85-тен өрү 106 чедир хураганны алган. Түс-түс хойжулардан Ленин орденниң эдилекчизи Н. Орус-оол 100 хойдан 106 хураганны, К. Сади 98 хураганны, У. Марсуу—96 хураганны, Л. Очур-Бады — 91 хураганны, Ш. Шимит, С. Шимээ кайызы-даа 100 хураганны менди доруктурган.

Оон-биле чергелештир, колхозтуң экономиказының үндезини болур мал ажылында бар улуг четпестерни санал берген колхозчулар илереткен. Малдың өлүп хоораар болгаш чидер чоруу эвээшээр хамаан чок, харын-даа, улам көвүдээн. Мыйыстыг бода малдан 59 баш өлген, 199 баш читкен. Шөөр малдан 882 баш читкен, азы өлүп хораан. Мал ажылынга харысаалга чок чамдык кижилерни киирген турган. Оон уржуу-биле ажылагый улуг когаралга таварышкан. Чижөө, инек кадарчызы турган К. Маадыр 64, Х. Көк-оол 32, К. Шожал 20, И. Баадыр 23, Б. Санаа 28 инекти түс-түзүнде чидирген. Мал ажылынга учёттуг болгаш отчёттуг кошкатказывының түнелиниде, үстүнде айыткан четпестер чылдан чыче улажып келген.

Мал чидирген, самчыгдаан кижилерден колхозтуң алыр өрези 57 муң рубль ажып турар.

Малдың тарып боозадылгазын база эдержилгезин колхозта багай организастап турар. Оон уламындан хөй саннығ мал кызырап турар. Үүле оон чылдагааны-биле эрткен чылын 100 инекке онааштыр 27 бызаа чедир алдынмаан.

Хойнуң баш бүрүзүнге онааштыр кыргыш ап турар дүк бомчуг куду. Кыргызда пунктуларынга келген хойларның хүн бүрү үчёдүн кылбайн, төгүлген дүктү чыып савазаайн, черге каап турган. Моон уржуу-биле бир хойдан-на доңгуп 1,5 кг дүк алдынган. А колхозчуларның хууда хойларының баш бүрүзүнге онааштыр 4—5 кг дүк алдынып турар. Моон чылдагааны чүдеп? Учёт, отчёт чогун, тускай артемнигларнин, бригадирлерниң харысаалга чогүн ажыглап алгаш, колхозчулар ниитининг хөөнүн дүгүн будулдуруп турганы билдингир-дир.

Зооветспециалистерниң малчыннар ортузунга кижизидилгелиг, тайылбыр-массалыг ажылдарны чорудуп турары кошкак деп, колхозчулар база шыңгыы шүтүмчүлээн. Зооветөөредилгени чогуур негелдеге чедир туруспаан.

Мал ажылында бар четпестерни чайладырының төдаргай хемчегларин колхозчуларның ниити хуралынга ажылдап кылган.

К. ЛАМАЖАП.

Колхозтарда отчёттар болгаш соңгулдаалар

ЧЕТПЕСТЕРНИ ЧАЙЛАДЫР, КҮЖЕНИИШКИННИГ АЖЫЛДААР

Тоску бен чылдың шиитпирлиг 1973 чылында кылган ижин түңнеп чугаалажыр, тодарадыкчы чылда салган соруулгаларын күүседиринге хамаарыштыр санал-оналын солчур дээш, Чөөн-Хемчик районда «Октябрь 30 чылы» колхозтуң кежигүннери отчёттуг хуралга чыглып келгеннер.

Баштаар чернин чоруткан ажылының отчёдун колхоз даргазы Монгуш Мирчин кылган. Колхозчу ишчилерниң ортузунга организакчы ажылды баштаар чер багай эвес чоруткан. Ынчангаш колхоз арткан чылын чамдык чедиишкиннерии чедип алган. Мал болгаш чер ажылын хогжүлеринге элээн ажылдар кылынган. Көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерии улам көвүдедир соруулганы боттандырарынга тарнажыр, малчыннар эвээш эвес күжениишкинин үндүрген.

Ажыл-агый тараа культураларының га бүрүзүнден 11,5 центнер дүжүттүг ап, күрүнеге тараа садар планын 161,5 хуу күүсеткеш, планнан ажыр 277 тонна тараанны дүжзаган. Ынчангаш РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң шилчимир Кызыл тугун, СССР-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозуунуң болгаш Көдээ ажыл-агый база белеткелдер ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының профэвилелиниң Төп Комитединиң Кызыл тугун ортектиг чүүлдер-биле кады чаалап алган.

Чер ажылын улам ыяк көдүрериңе үндезилээш, ниитининг мал ажылын хогжүдеринге чамдык эки түңнелдер база чедип алдынган. Малдың продуктулуг чоруу 1973 чылда мурнуку чылларның деннелиинден бедээн. Сүт бүдүрерии 106,3 хуу, ону күрүнеге садарын 110 хуу, эът садарын 100 хуу күүсеткен. Хой, өшкү, чылгы малдың баш саны планда көрдүнгенинден көвүдээн. Төрүүр 100 баш малга онааштыр 96 хураганны, 106 анайны ажыл-агый алган.

Колхоз бүдүрүлгезиниң мурнакчылары эвээш эвес.

Чедиишкиннер-биле чергелештир бар четпестерии, чедир кылдыңмаан чүүлдерии хуралга колхозчулар саналоналынга илереткен.

1973 чылда чамдык онаалдаларның күүсеттинмээниин чылдагааны болза, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинге депшилгелиг чаа чүүлдерии, мурнакчы дүржулганы шиитээдирии кошкак чорутканы болур. Оон аңгыда, бар арганы, курлавырларны четче ажыглаваан. Эът, сүт, дүк, тараа болгаш осте-даа көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрерии көвүдедириңче баштаар чер, көдээ ажыл-агыйның тускай артемнигларии кошкак кичээнгей салган. Оон хараазы-биле дүк бүдүрер планга 8,5 тоннаны чедирбээн.

Малдың баш санын өстүрер, оон продуктулуун бедидер талазы-биле ак сеткилдиг ажылдап турар мурнакчы ишчилер хөй. Оларның арга-дүржулгазын иептередирин, социалистиг чарыштың дээштиг организастаарын четпес чоруткан.

Колхозта малдың өлүп хоораар чоруу эвээшээр хамаан чок, харын-даа, улам көвүдээн. Мыйыстыг бода малдан 59 баш өлген, 199 баш читкен. Шөөр малдан 882 баш читкен, азы өлүп хораан. Мал ажылынга харысаалга чок чамдык кижилерни киирген турган. Оон уржуу-биле ажылагый улуг когаралга таварышкан. Чижөө, инек кадарчызы турган К. Маадыр 64, Х. Көк-оол 32, К. Шожал 20, И. Баадыр 23, Б. Санаа 28 инекти түс-түзүнде чидирген. Мал ажылынга учёттуг болгаш отчёттуг кошкатказывының түнелиниде, үстүнде айыткан четпестер чылдан чыче улажып келген.

Мал чидирген, самчыгдаан кижилерден колхозтуң алыр өрези 57 муң рубль ажып турар.

Малдың тарып боозадылгазын база эдержилгезин колхозта багай организастап турар. Оон уламындан хөй саннығ мал кызырап турар. Үүле оон чылдагааны-биле эрткен чылын 100 инекке онааштыр 27 бызаа чедир алдынмаан.

Хойнуң баш бүрүзүнге онааштыр кыргыш ап турар дүк бомчуг куду. Кыргызда пунктуларынга келген хойларның хүн бүрү үчёдүн кылбайн, төгүлген дүктү чыып савазаайн, черге каап турган. Моон уржуу-биле бир хойдан-на доңгуп 1,5 кг дүк алдынган. А колхозчуларның хууда хойларының баш бүрүзүнге онааштыр 4—5 кг дүк алдынып турар. Моон чылдагааны чүдеп? Учёт, отчёт чогун, тускай артемнигларнин, бригадирлерниң харысаалга чогүн ажыглап алгаш, колхозчулар ниитининг хөөнүн дүгүн будулдуруп турганы билдингир-дир.

Зооветспециалистерниң малчыннар ортузунга кижизидилгелиг, тайылбыр-массалыг ажылдарны чорудуп турары кошкак деп, колхозчулар база шыңгыы шүтүмчүлээн. Зооветөөредилгени чогуур негелдеге чедир туруспаан.

Мал ажылында бар четпестерни чайладырының төдаргай хемчегларин колхозчуларның ниити хуралынга ажылдап кылган.

К. ЛАМАЖАП.

Тараа культураларның дүжүүлүн бедидеринге чамдык эки түңнелдер туруда-даа, дүжүт ниитизи-биле куду болбушаан. Чайгы, күскү чер аңдарылгазын агротехниктиг негелделерге дүүштүр чорутпайн турар. Чинге-тараанны курукгурбаан эрги аңгыска тараажыр, куду дүжүт ап келгеп. Чаа кылган суггарылга системазын багай ажыглажыр, суггатыг шөлүн чөгенчиг чавыс—3,5 центнер дүжүт алган. Кукурузаның бир газыныан-на 53,6 центнер ногаан масса алынган. Ногаа болгаш картофельден хой орулганы алырын планнаажыр, а херек кырында 13.820 рубль карылгалыг болган. Чер ажылының культуразын бедидерии, чаа, депшилгелиг аргаларны ажыглаарын колхозчулар сүмелешкеп.

Четпестерни чайладырының, тодарадыкчы чылда салдынган соруулгаларны, планныг онаалдаларны күүседириниң хемчегларин отчёттуг хуралга ажылдап кылган.

М. СЕВЕН.

Хереглел кооперациязында

отчёттар болгаш соңгулдалар

ИДЕПКЕЙЛИГ, АЖЫЛ-ИШЧИ БАЙДАЛГА

Чоон-Хемчик районунуң хуучулар төлээлекчилериниң хуралынга районуң 1973 чылда кылып чорукан ажылдарын илеткелчи— райпо баштаар черинин даргазы Д. Сат болгаш санал берген делегаттар бүгү талалыг аналиэтээн.

Беш чылдың шиитпирлиг чылының планныг онаалдаларын райпо ажыр күүсеткен. Нииттиин-биле 38 салыг четкизинин 31-ри планын ажыр боттандырган. Ол мурнакчы коллективтерниң аразында Чадзанада В. Князева, С. Ховалыг олар эргелекчилээн №1 болгаш идик магазиннери, көдээ магазиннерден К. Чечек, Е. Кара-Сал эргелекчилээн Хайыракан болгаш Баян-Тала магазиннери база бар.

Бир эвес районга 1970 чылда бир кижиге онаалтыр чылда 447 рубльдин бараанын саткан болза, эрткен чылын ол 525 рубль четкен. Садыгның культуразын белидөр талазы-биле элээн ажылдар кылынган. Ай санында ийи эвлелиг ажылдарынче ийи магазинни шилчиткен. Магазинге келген кижилер бараанарны боттары шилип алган, кассага өрээл төлеп бээр мурнакчы аргаже шилчээн магазиннерниң саны өскен. Коммунистиг күш-ажыл дээш шиитпирлиг чедип ажыр кижи хаара туттунган. Эрткен чылын барааннар базаарлаарын сес удаа организастаан.

Ол шыкаш нииттиин чемненилгезинии четкилерге шиитпирлиг чылдың планныг онаалдаларын база чедиишкининг күүсеткенин хуучулар хуралынга демдеглээн. Делегелгелерни он удаа организастап, аңаа кондитер кылыгларын, национал чемнерни, чартык фабрикаттарны ажылчы чоннарга сонуургаткан болгаш саткан. Шлангыл Чазаананың № 3 столоваазының коллективи эки ажылдап, чыл планыг күүсеткен. Кондитер кылыгларының, азиртпес суксуннарның цехтери чоннуң хандырылгазын ажыжидер дээш шуурлуг ажылдаан.

Ынчалза-даа райпонуң ажылында шиитпирлезе чогуур чүүлдерниң барын хуралга демдеглээн. Нииттиин чемненилге черлериниң кылып турар аъш-чемининг шынары амлаа куду, ассортиментизи кызы, санитарлыг байдалы чугуур деннелге четпес. Райпонуң белеткел конторазы аки ажылдыг диртип, эрткен чылын социалистиг хүдээлгезин күүсеткен-даа болза, оон ажылында четпестер эвээш эвес. Районну ногаа аймаа-биле четпес хандырган. Белеткел конторазы колхоз, совхозтар-биле ногаа салып алырының керээзин чаргаш, оон күүсеэзинче кичээнгей салбайн турар. Белеткел алган ногаалаарын саарарынче безин кошкак сагыш салганының түүнелинде дузаан капустаны тоонатоонаазы-биле үндүр бижип турар.

Эрткен чылын райпону респотребсоюзтуң сайгарылга базазы. «Росмясорыбторг» базазы четпес хандырганың хуучулар төлээлекчилериниң хуралынга санал берген делегаттар шынгыы шүүмчүлээн. Чижээ, янзы-бүрү кургаг чимистер, сокгар, ногаа аймаандан кылган консервалар, маргарин аймаа, хонурган балыктар, кургаг сүт чижектиг аъш-чем барааннары районда чедиишпейн турар. Оон ынай спорт барааннары, радиоприёмниктер, мебель, ховедиг хереглээш болгаш чүвүр ышкаш бараанар-биле Кызылдың садыг базазы багай хандырган.

Райпонуң ажылынга өскедээ четпестерни ол хуралга сайгарып, моон соңгаарлы сорулгаларны тодаратқан.

К. АРТАА.

Бай-Тайга районунуң кооператорларының отчёт-соңгулдалы хуралы ажыл-ишчи байдалга эрткен. Анда райпо баштаар черинин даргазы Ф. Каганович отчёт илеткелинге кылынган чамдык ажылдарны болгаш четпестерни тодаргай чугаалаан.

Беш чылдың шиитпирлиг чылында райпо коллективи 74 мун ажыг рубль орулганы киирип алган. Бараан саарылгазының, хлеб быжырарының, хуучу кежигүнер киирип алырының планнарын күүсеткен. Райпо шүүмүнда калдарның челен ажыг хуузу салыг ажылын билир, түскай эртемниг кижилер болуп турар.

Хуралдың киржикчилери ажылда бар четпестерже, ону чайладырынче кол киткээнгейин угландырганнар. Оон мурнунда чыгга деңнээрге эрткен чылын өре-самчыгал ковуудээн. 280 мун рубльдин бараны артык чыдып турар. Ажыл-агый, культура хереглелиниң чамдык барааннары үзүктели бээр таварылгалар бар. Чамдык таныылдарның, садыгжыларның ажылга харыысалга чогу-биле дөрт черде магазиннерже өөр киргенинин түкнелинде күрүнеге авааш эвес түүнүг караажы чедирген. Автолавкаларны чоп ажыглавайн турарынган малчыннарны барааннар-биле ойтаанда болгаш четче хандырбайн келген.

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар ээш, кадрлар өртүзүнге кижизиилгелге ажылын күштелдирин, оларның мергежилиң, арга-дүржүлгазын улам бедидип, бо чылын алган социалистиг хүдээлелерин чедиишкинниг күүседир дээш коллективтиң бүгү күжүн моолгазар сорулга салынган.

Х. БИЧЕ-ООЛ.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

ТАЙБЫҢНЫҢ ХЕРЭЭНИҢ ЭРГЕ-АЖЫКТАРЫНГА

СЭКП ТК-ның Чикгине секретары, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүзү Л. И. Брежневтиң Франция Республиканың Президентизи Ж. Помпиду-биле ужуражышкынының дугайын дамчыдыкының солуннары, радиозу болгаш телевиденирин калбаа-биле тайылбырлап, оон түнелдерин кылып турар. Пиңундага болган ужуражышкын совет-француз харылзааларны калбартырынга, ССРЭ биле Францияның аразынга үргүлчүүн консультациязын делегейниң эң чугула айтырыгларының талазы-биле бедик деннелге кылырының практиказынга чаа чугула базым болганын хой санныг чүүлдерде, тайылбырларда онаалап демдеглеп турар.

СЭКП ТК-ның Чикгине секретары Л. И. Брежневтиң болгаш Франция Республиканың Президентизи Ж. Помпидуну беседаларының түнелдериниң дугайын Францияның бүгү солуннары

Кызылдың өөредилге черлеринде

Университет кичээли

Чоннуң эстетиктиг кижиндилгезинге культура университеттери улуг рольду ойнап турар. Кызылдың уран чүүл училищезинде культура университети ажыттынгандан бээр каш чыл эрткен. Бо аразында университеттиң дыңнакчылары дыка хөй солуп кичээлдерни дыңнааннар. Ылангыя Людвиг Ван Бетховенге база Петр Ильич Чайковскийге тураскаадткан кичээлдер онзагай солуп болган.

Чоокта чаа эрткен бир кичээлге камерлиг музыка дугайында чугаа болган. Чаңгыс азы хөй эвес кирижикчилиг күүселделиг музыка чогаалының дугайында бо кежээге тыва телевидение болгаш радионуң симфония оркестрининң солистери скрипач Сергей Петров, виолончелист Николай Смирнов, пианист Ольга Жукова, музыковед-лектор Владимир Борисенко олар чогаалларны ойнап күүселеткен. Италь композитор Христо Вивальдиниң, совет композитор Арам Хачатурян болгаш өске-даа сураглыг композиторларның музыказын дыңнакчылар сонуургаан.

Н. ШОЙДАА,
уран чүүл училищезиниң сургуулу.

Түңнел экижээн

Башкы институдуңуң филология факультединиң студентилери кышкы сессияны моон мурнунда чылдарга бодаарга эки түңнелдиг дооскан. Бистиң факультеттиң 15 бөлүк бар, оларның тоозу 100 хуу өредилгелиг болган. Студентилерден 27 кижи конгуг эки, 117 кижи эки өредилгелиг болганнар. Эрткен чылга бодаарга түңнел экижээни өөрүнүг. 4-кү курстуң 3-кү бөлүү, ол-ла курстуң ийиги бөлүү, бешки курстуң 1-ги, 2-ги бөлүктери эки түңнелдиг деп санаткан.

Сөөлгү үеде студентилер нинтилел эртемнеринге сонуургалын улгаттырган. Ынчангаш олар шылгалдаларга эки белеткелдиин көргүскен. Политиктиг экономия, төөгү материализмни болгаш эртемниг коммунизмге шүүтү курстарның студентилери 100 хуу өредилгелиг болгулаан.

Бистиң факультеттиң бөлүктеринде өредилгекижиндилгелиг ажыл багай эвес тургустунган. Комсомол хуралдары, кежээлер, политинформациялар, диспуттар эртип турар. Ол кышкаш солуп «отчугаштарны» база организастап турар бис. «Филолог» хана солуп доктаамал үнүп турар. Факультеттиң агитбригадазы «Тиилелге» совхозка аалдап чораан.

Б. БОЛАТ-ООЛ.

Студентилерге

Найысылалывыс Кызыл хөгжүп, сайзырап олурар. Ында библиотекалар, номчулга залдары бар-даа болза, күзелдиглерни шүүтүүн хандырып шыдаавазы билдингир. Кызылдың башкы институдунда хөй кижи өөренип турар. Студентилернин нинти чуртталга бажыңының ийиги каъдында чаа номчулга залын чоокта организастаан. Ынчангаш бистиң бот-тускайлан кичээлдээривиске ап-не таарымчалыг байдал тургустунган. Институттуң хөй-мүн фондулуг байлак библиотеказындан хереглээн номунну маңаа чагыттырып ап болур сен. Студентилерге кичээлдээринге таарымчалыг болзун дээш библиотека эргелекчизи Е. И. Байкара база номчулга залының ажылдакчызы М. П. Буянова улуг ажылды кылганнар.

Б. БҮДҮП,
башкы институдуңуң студентизи.

БАШТАЙГЫЛАРНЫҢ БИРЭЭЗИ

Ужар-хеме. Самолёт. Ужудукчу. Мындыг сөстерни тывалар үжен чылдарга чедир-ле билбес турган. А ам дээрге тыва ужудукчулар төрээн Тывазының агаар делгемнеринде болбаазын каң куштарны башкарып турар, оларның четпес чери чок. Амгы үеним дүрген ужар самолёттары ыраккы Монгун-Тайга, Кара-Хөл, Күнгүртүг суурларга баарда, кээрде чүгле дөрт шак чарыгдап турар болгай. Совет эрге-чагырганың ачызында ужук-бижикке өөренип алган тывалар ужудукчу мергежилди шингээткеш, шагда-ла ужудукчу-миллионер аттарга четкен. Ындыгларның санынга кирген.

Тыва ужудукчуларның баштайгыларының бирээзи Алексей Буянович Ензак бо хүнерде 60 харлап турар.

Ядыы араттың оглу Алексей Ензак тыва бижикти 1935 чылда 21 харлыында Араттың революстуг шериниң хүрээленинге кээп албан эрттирип тура, өөренип алганын айтырга безин, ол хөйнү тайылбырлап турар.

Аныяк солдаттың ужар чүүлге оруу ССРЭ-ге ужар чүүл училищезин доозуп келген баштайгы ужудукчу Кидиспей-биле ужурашканы улуг салдарлыг болган. Аныяк солдат самолёттар дугайында оон чугаазын дыңнаш, магадап ханмас турган. Удатпаанда ССРЭ-нин чазаа ийи ПО-2 деп самолётту Тываның чазаанга белекке бергени — баштайгы ужудукчуларны белеткээринин эгези болган.

Капитан Бидиспей ужудукчу болуксаанарны шилип ап эгелээн. Оларның бираазинге Алексей Ензак база кирген. Ужудукчуга өөрениксээннерге совет инструктор Прохоров самолёттуң материалдыг кезээн башкылап турган. Аныяк оолдар бир чыл эрткенде чааскаан ужудуп турар апарганнар.

Алексей Буяновичиниң баштайгы дайынчы даалгазы 1942 чылда Монгун-Тайга кожуунунуң төвү Мугур-Аксыны-че агаар оруун ажыдары болган. Ынчаарда ужудукчулар А. Ензак биле С. Хунан-оол ийилээ Моолдуң девискээрин таварты Мугур-Аксынга чедип, ол черниң чонунга кан кушту бараалгадып көргүскеннер. Ол агаар оруунга кым-даа үшпааны-биле чаа ажыдыкчы чорук берге-даа болган, ынчалза-даа ийи ужудукчу даалганы алдарлыы-биле күүсеткен.

Ол-ла чылын Ензак, Хопуяа, Хунан-оол, Чимит оларны дайынчы самолёттарга өөредири-биле Черногорканың ужар чүүл училищезинче чоруткан. Анаа олар И-16, ЯК-7, ЯК-9 деп хыдыкчы самолёттарны башкарарын шингээдип алган. Училищени доозуп турда, Тываның оолдар, кыстары эки туразы-биле Ада-чурт—ССРЭ-ни камгалаар дээш чоруп турар деп медээ келген. Эки турачыларның составынга Ензак, Хунан-оол, Хопуяа олар каттышкан. Үш тыва ужудукчу командылалдың дужаалын ёзугаар тыылга патруль албанын дайын доозулгуже чедир күүседи турган.

1945 чылдың июльда оларны совет-япон фронтузунче шилчиткен. Анаа баштайгы дайынчы тулчуушкунга киришкеннер. Японияны чылча шапкан соонда, олар Совет Армиязының составынга 1946 чылга чедир албан эрттиргеш, халапканнар. Ол үеден эгелээш Алексей Буянович хамаатты ужар чүүлге кээп ажылдаш, катап Тываның агаар делгемнеринге ужудуп турган, оон ужудукчу ийиги намдары ынчаар эгелээн.

Ужудукчунуң ол оруу базала солун. Республиканың самолёт хонар шөлүнге оон чорбаан чери чок. Оон туржук бир катап Тожуда ийи кадарчызы Узун-Дамдың мажаалайбиле «кужакташкаш» бергедээн деп медээ келген. А оон чайлаа Бии-Хемниң бажында тайгага турган. Ужудукчу Ензак балыглаткан кижиниң аалын үш хүн дилеп келгеш тып алган. Ынчаарда агаар аажок багай, ужудуушкун нарын байдалга эрткен.

Санитар ужар чүүлүнүң ужудукчузу Алексей Буянович сес чыл дургузунда мун кижиниң тынын алган.

Аэрофлотка ажылдаш, агаарга ол 13 муң шакты ужуткан болгаш 2 миллион километрни эрткен. Сес янзыбүрү самолёттуу башкарарын шингээдип алган.

Тываның авиаторларының бир хоочуну Алексей Буяновичини республикада таныбас кижи ховар. Хоочун ужулукчу ам ачы-буянныг дыштанып турар. Ол хирезинделе өскен коллективинде ажылдавышаан.

О. ИРГИТ.

ЧУРУКТА: А. Б. Ёнзак.

ЧОННУҢ КАДЫЫ ДЭЭШ

Бии-Хем районнуң медицина ажылдакчылары ажылчы чоннуң ортузунга эмнелге-профилактиктиг ажыл талазы-биле социалистиг чарыштыг калбартып турар. Ылангыя район эмнелгезинин ажылдакчыларының 90 хуузу коммунистиг күш-ажылдың шалыпчылары атты чедип алыр соруглга салганнар. Эмнелгенин кабинеттери аарыг кижилерни шинчип, эмнээринге таарымчалыг кылдыр дериттинген. Мында ажылдап турар эмчилер, медсестралар аарыг улуска сагыш човаңгыр болуп, боттарының чедип алган билиин хүн бүрүнүң ажылынга чөп ажыглап турар.

Бо эмнелгеге чыттырган кижилерниң аарыгларын тодарадырының, эмчи дузазын чедиреринниң шынары чыл келген тудум-на экижип бар чыдар. Хөй чылдарда чоннуң мурнунга бараан болуп, аарыг улуска эмчи дузазын ойлаанда чедирип, ак сеткилдиг ажылдан турарлар эмнелгеде хөй. В. Васерчук, В. Герасимова, фельдшерлер А. Фунтикова, А. Степанова, В. Хардина олар болгаш өскедаа ажылдакчылар кызымаккай чоруу-биле чоннуң хүндүткелин чаалап алганнар.

Көдээниң ажыл-ишчилериниң ортузунга эмнелге-профилактиктиг ажылды чоруудары чугула соруглгавыс. Ынчангаш ырак-узак одарларда ажыддан, чурттап турар малчыннарга чедип, оларны шинчип, янзыбүрү аарыгларга үдур тарылгаларны кылып келдивис. Ыраккы суурларже, малчын-нар турлагларынче үнүүшкүнүң партия райкомунуң харыысалгалыг ажылдакчыларынын киржилгези-биле ай санында график ёзугаар органнзастап турар.

Көдээ черлерже үнүүшкүнде чамдык четпестер бар. Чүл ирге, малчыннарга барганда шинчилеп кылып, оларның хан базышкынын тодарадыры-биле өйлежип каар. Бо ажыл-биле кады эмчи кижи медицина темазынга лекция, беседаларны база кылып хүлээлгелиг. Бисте бо ажыл кошкак. Ынчангаш эмчилер сумележип турган, малчыннарга элээн улуг хемчээлдиг дуза чедирер, лекциялар, беседаларны чорудар соруглганы салып алган бис.

Ындыг үнүүшкүнүң кылырда, тускай машинаны белеткеп алыр. Өкпе-хөректин, диштин болгаш өске-даа аарыгларның эмчилери үнүүшкүнүң кады кылыр. Ону чылда каш-даа удаа чорудуп болур. Оон аңгыда, бистиң районда халдавырлыг аарыгларның эмнелгезин мынчага чедир ажытпаан. Бо дээрге хүннүң чугула айтырыы. Ону шинтпирлээринге Тыва АССРнин Кадык камгалал министерствозу биске дузалаар деп идегелдиг бис.

Районнуң медицина ажылдакчылары бичии чаштарның кадыкшылыынче база сагыш салып, эмнелге-профилактиктиг ажылды экижидип турар.

А. КУУЛАР,
Бии-Хем районнуң кол эмчизи.

ДЫШТАНЫР ХҮННЕРДЕ

МАРТ 16-ДА

Н. Анкиловтуң «Солдаттың кадайы» деп шинзи көгжүмшин театрынга 19.30 шакта эгелээр.

№ 9 микрорайоннуң агитпунктузунга «Делегей байдалының дугайында» лекция болур.

Хүндүскүнүң 11 шакта Респотребсоюзтуң клубунга уран чүүл училищезиниң сургуулдарының концерти.

№ 1 микрорайоннуң агитпунктузунга прокурор-биле ужуражылга. «Олар бистиң амыдыралывыска шаптыктап турар» деп беседа 19.00 шакта болур.

«Энергетик» база «Енисей» Культура бажыңнарынга дыштанырга кежээлери 20.00 шактарда эгелээр.

«Пионерская правда» солунуң шаналы дээш республиканың школачыларының хаак маргылдаазы суббота, воскресеньедо «Хөрбис» баазазынга 12.00 шакта эгелээр. Ол кышкаш «Тайга» станциязынга массалыг чүнгулаашкын бо ийи хүн эртенгиниң 10 шакта болур.

МАРТ 17-ДЕ

Политиктиг чырыдыышкын бажыңынга кежээниң 18.00, 20.30 шактарында «Аянга» деп бурят эстрада ансамблиниң концерти.

Хөгжүм-шин театрынга Н. Анкиловтуң «Солдаттың кадайы» деп шинзи 19.30 шакта эгелээр.

Пионерлер бажыңынга үстүкү класстарның өөреникчилериниң хууда бирги чер дээш шыдыраа маргылдаазы болур.

Хүндүскүнүң 12.00 шакта «Хүреш» стадионунга кыштыудээриниң чаңчыл болган байырлалынга киржириңге сидерни чалап тур бис.

ХООРАЙНЫҢ ДЫШТАНЫР ХҮН ШТАВЫ.

ЧАА СПОРТ БАЖЫҢЫ

Волгоградтың ат-сураглыг Мамаев курганының чанында шил, бетон, алюминийден кылган чаа бажыңны—Волгоградтың Спорт ордузун тудуп дооскан.

Оон спортчу маргылдааларны көөр залының ханаларын болгаш дээвирин онза ҳевирлиг кылдыр таарыштыр тутканындан дыка эптиг боон турар. Шайбалыг хоккей, фигурлуг чүнгулаашкын, волейбол, баскетбол, минифутбол, гимнастика талазыбиле маргылдааларны болгаш дөш кырының балединиң оюннарын 3200 кижи харыы угда көрүп болур.

Бир эвес херек апарза, ол заяды сес шаи иштинде концерт көргүзер зал кылдыр эде кыла шаап ап база болур. Аңаа немелде сандайларны саяган соонда, олуттуң саны 4000 чеде бээр. Ынчаарга бокс болгаш хүреш маргылдаазы болу бергенде, ону 5200 кижи көрүп болур. Ордунуң кол залындан аңгыда, ийи бичии спортчу зал база бар.

Ордунуң бүгү өрээлдеринде агаар-биле хандырар херекселдери, үн, чырык таарыштырар амгы үениң аппаратураларын тургускан. Ол ышнаш көдүртүр механизмнерни, автоматтыг башкарылга черин база тургускан. Сугну дошталдыр доңурар херекселдер кол залды болгаш шенелде катогун ивичуг дүрген деңуруп, чүнгулаар дош кылыптар.

Ордуда дузалал-хандырылга черлери база бар: деягем фойелиг, гардеробтуг, буфеттерлиг, артистер турар өрээлдерлиг, чумар душтарлыг, телетайп болгаш комментатор-тайылбырлакчылар олурар кабиналарлыг, ажыл-агый, амыдырал хандырылга черлери турар өрээлдерлиг.

ЧУРУКТА: Волгоградтың Спорт ордузу.

С. ГОЛУБЕВТИҢ фотозу.

ПМА.

СПОРТ · СПОРТ · СПОРТ

СПАРТАКИАДАНЫҢ ХҮН ДЕМДЕГЛЕЛИ

БАКУРИАНИ. (СЭТА-ның көрр). ССРЭ-нин Улустарының III кышкы спартакиадазының дагдан шанактыг дүрген бадар талазы-биле маргылдаазынга Украинаның шилиндек командазының төлээлекчизи 27 харлыг Юрий Корякин чаңгыс олуттуг шанак-биле үш бадыышкынынга эң эки түңнелди — 2 мин. 06,386 секунданы көргүскеш, алдын медальды чаалап алган. Чүрттүн шыырак дээн шанактыг чунгулакчыларын шуптузун ол ашкан. Ийиги черни москвачы Владимир Шитов, үшкү шанналды Ленинград областтың төлээзи Сергей Хайлов алган.

— Бүгү-эвилелдин шанналарының аразында бо шанна —ССРЭ-ниң Улустарының спартакиадазының алдын медалы менээ эң-не үнелиг шанна болур—деп, Корякин СЭТА-ның корреспондентизинге медеглээн. — Украинаның шанактыг чунгулакчыларынга улуг дузаны Москваның, Латвияның, Ленинградтың, Брат-скинин, Чусовойнуң спортчулары көргүскен. Чүге дээрге, Украинада маргылдаага шынгыы белеткенири-биле шанактап бадар орук чок.

Чаңгыс олуттуг шанакка чунгулаан хереэжелеринден Нина Шашкова шылгаган.

Ийи олуттуг шанактыг чарышка ор улустан москвачылар Юрий Егоров биле Игорь Юличев тинилээн.

47 хереэжен спортчулар киришкен дагдан хаактыг дүрген бадар түскай слаломга Башкириядан келген 17 харлыг Татьяна Перчаткина тинилеп үнген. Оон ол тинилелгези спортчуларны кайгаткан. Оолдар ышкаш эрес-дидим, аныяк кыс ёзулуг спортчу демиселге хей-аът кирип, 410 метр орукче бадар мурнунда ол ырлап турган. Ийиги дистанцияның онгул-чигилдиг оруунга шилиндек мастер Меркулова болгаш оскелерлээ барып ужуп турда, Таня анаа бичии-даа торулбаан. Спартакиадага киришкеш, ол сес шанналды алган.

ХОККЕЙЖИЛЕРНИ ХЕЛЬСИНКИ МАНАП ТУР

Хоккей талазы-биле делегей маргылдаазы Финляндияның найысылалынга апрельдиң бештен ээрбиге чедир болур. Хельсинки шагдан тура спортчу алдарлыг хоорай. 1952 чылда маңаа олимпийжи маргылдаалар болган, оон соонда делегей маргылдаалары каш-даа удаа болгулаан.

— Ынчалза-даа ол хире байлак дуржукта хоккей талазы-биле делегей чемпионадынга белеткелге чиик болбас дээрзин демдеглээри чугула — деп, чемпионаттың оргкомитединиң кол секретары Теува Холопайнен СЭТА-ның корреспондентизинге чугаалаан.— Республиканың Президентизин У. Кекконенниң омээржилгези-биле эртер ол делегей чемпионадынга белеткел чыл бурунгаар эгелээн. Ам Яаахалли спорт ордузунда сөөлгү белеткелдер чоруп турар.

Командаларның белеткели Ванта хоорайга эртер. Оон расписаниезин командаларже чорудуп каан.

Судьялар бригадазы бадылаттынган. Ында он кижи кирип турар. Совет Эвилелинден В. Домбровский киргеи. Чемпионат эгелээринин бетинде судьялар семинары эртер.

Чемпионатка үш чүге ажыг журналистер келирин маңаа турар. Оларга тускай парлалга төвүн, телефон болгаш телевизия өрээлдерин, документилер тараар черни болгаш фотолабораториялары тургускан.

Маргылдаалар көөрү-биле билеттерни тараткан. Хүүда кижилерге билеттерни февраль 12-дэн эгелеп садып турар. Кол-бол солун оюнларга билеттер шагда-ла саттынган.

— Даштыкыдан хей-хей туристер келирин маңаа турар бис—деп, түңнелиндө Холопайнен чугаалаан.

Телевидение

МАРТ 16-ДА

МОСКВАДАН

12.00—Дамчыдыялгалар программазы. 12.05—Медээлер. 12.10—Өдүүт телекөргүүл. Уругларга. «Ойнаактар магазининде». 12.40—Өдүүт телекөргүүл. «Кадам». Мультфильм. 12.50—Кара-Калпак АССР-ниң уран чүүл мастерлериниң концерти. 13.30—«Кадыкшыл». Эртем-тайылбырлыг программа. 14.00 — Өдүүт телекөргүүл. «Хогуг салгы». Концерт. 14.45—Спортчу программа. «ССРЭ-ниң Улустарының III кышкы спартакиадазында». 1. Өдүүт телекөргүүл. Фигурлуг чунгулаашкын. Спортчу танцылар. 2. Хаакка маргылдаалар. 3. Конькиге маргылдаалар. 15.50—Өдүүт телекөргүүл. Ч. Диккенс. «Берге үе». Телешил. 18.00—«Үе». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

18.30—Уругларга. «Гайдарның партизаннап чораан оруктары-биле». 18.55—«Тываның неделязы». Информастыг программа. 19.10—«Кызыл хүннүң черн». Кыска фильм. 19.20—Телемедээлер. 19.35—Чараалдар, реклама.

МОСКВАДАН

19.40 — «Тутагхамонның хөөр шыгжамырындан артинелер». 20.10—«Кинопанорама». 21.40—ССРЭ-ниң улустуң артизи М. Магомаевтиң болгаш Топ телевидениениң, Бүгү-эвилел радиозунуң Ю. Силантьевко удурткан эстрада-симфония оркестриниң концерти. 23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

ӨӨРЕНИРЛЕРГЕ

Кызылдың № 35 ортумак профессионал-техниктиг училище дараныкчы-моторист кылдыр өөренириңге сургуулдарны хүлээп ап турар.

8—10 класс өредилгелиг уругларны аңаа хүлээп алыр. Өөренир хуусаазы—6 ай.

Училищеге киргеннер хүнде үш удаа чемненир, общежитиеге чурттаар, идик-хепти болгаш ажылдаар хептерни база алыр.

Директорнуң адынга киирер билдириишкинниңге дараазында документилерни кожар:

Школа дооскан дугайында шынзылгазы.

Төрүттүнген дугайында хереглелели азы паспорту.

Ада-иезинден алдынган хүлээлге.

Кызылдың № 1 поликлиниказындан медицина шынзылгазы.

3х4 хемчээлдиг 6 фоточурук.

Училищеге хүлээп алдынган бүгү өөреникчилер кичээлге апрель 1-де келир ужурлуг болгаш боттарынга спорт хептерин база ап алыр (трико, майка, тапочка).

Училищениң адреси: Кызыл хоорай, Магистральная, кудумчуда № 1 бажың. Телефон 21-09.

ДИРЕКЦИЯ.

Өөрүнден артык болган

Кызылдың политехникумунуң тургустунганындан бээр 10 чыл оюнга тураскаадткан бөлүктер аразынга волейбол маргылдаазы болуп эрткен.

Элээн каш неделя үргүлүүлээн спортчу демиселдиң түңнелинде казымал байлактарны ажыкка ажылдап кылырының сагбырының чаърбя бирги бөлүүнүң командазы бирги черни алгаш, бирги черге-нин диплому-биле шаңнаткан. Олар волейбол ойнаырынга өске өөрүнден артык болган. Командада Владимир Шир-оол, Куулар Монгун-оол, Шинин-Хөө Кызыл-оол ышкаш волейболга эки ойнаар спортчулар бар. Оларга мактала бижиктерни тывыскан.

Ийиги черни үлетпүр бүдүүлегелериниң электри дериглегелерин тургузар салбырының 21 бөлүүнүң, үшкүзүн —түдүг салбырының 22 бөлүүнүң командалары эелээн.

А. ХОМУШКУ.

ТООП КӨРЗЕ...

Чоокта чаа «Сүт-Хөл» совхозтуң төвүнге Сарыглар Семис-оол аттыг кубок дээш район масштабтыг улуг маргылдаа болуп эрткен. Аңаа бир көзүлген чүве — янзы-бүрү спорт херекселдери болгаш спортчуларга чогуур хеп чедиштезин болган.

Спорттуң янзы-бүрү хевирлеринге ажыглаар хевис-маталар, конькилер, оон идиктери, кижөшкалар, спортчу костюмнер тып алыры мында шуут нарын айтырыг болган.

Кызылдың садыг баазаларында спорт херекселдери болгаш хептери бар дээр, ол хиреде-де садыг организациялары — Чоон-Хемчик райпозу, совхозтуң ажылчын кооперациязы ону соортпейн турар. Чылдагааны—спортчуларның чагыгларын оларның удуртукчуларының тоон көрбезинде деп бодап турар бис.

Б. САТ,
көдээ спортчу.

ХЕМЧЕГ АЛЫР

«Өөкү» совхозтуң төвү Аржаанда — совхоз ажылчынарының колдуу ында. Хөйнитинниң кандыг-даа хемчегларын маңаа чорудары эптиг. Ол хиреде-де бо суурда күшкультура болгаш спорт ажылын ажылчыннар ортузунга организастап чорударынче совхозтуң дирекциязы, партком, профсоюзлериниң ажылчын комитеди сагыш салбайн турар.

Таарымчалыг байдалдар чогу ол ирги бе? Ындыг эвес, мында спорт залы бар, штатта спорт ажылдакчызы көрдүнген.

Мурнунда чылдарда спорт ажылдакчызы турда, кандыгчүү-даа бод, ажыл чоруп турган. Ам ындыг кижи чогу-биле ылаңгыя апыяктар дыштанып хүнзиринде, хостуг шактарында чүңү кылырын билбес, чалгаарел базып турар. Совхоз төвүнде байдал ындыг турда, оон өске суурларының дугайын чугаалаан-даа хереэ чок.

В. МААЖЫК.
Бии-Хем район.

агаар

Кызылдың агаар станциязының медээзин ёзугаар алырга, богун республикага булуттаар, чагбас, Барыын утпаныышкынныг хат кошкак. Хат мурнуу-барыын районнарга күштелир. Агаарның температуразы даглыг черлерге 4—9, өскелериге 10—15 градус соок болур.

Кызылга булуттаар, чагбас. Хат кошкак. Агаарның температуразы 12—14 градус соор.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

КИНО

МАРТ 16-ДА

«НАЙЫРАЛ»: «Чаъс шуптуу истерни чүй шаап каапкан» 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Баян тажы» 9.00, 10.40, 14.15, 15.55, «Черлик түрек» 12.20, 18.35, 20.30, «Ак хептиг хаакчы» 17.35 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Чайковский» (2 сериязы кады) 14.00, «Куулар» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Россия империязының дүжүлгези» (2 сериязы кады) 14.30, «Иванның катери» 17.00, 18.50, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000 Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторнуң 24-63, редакторнуң орлакчыларының 35-24, пропаганда киллизининиң 23-54, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амы-дыралы киллизининиң 37-13, культура киллизининиң 23-54, көлээ ажылагый киллизининиң 21-47, үлетүүр киллизининиң 22-64, чагаа киллизининиң 41-27, информация база совет тургузуг киллизининиң 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 16056. ЧАГЫГ № 644.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыынын талазы-биле өргелелиниң типографиязы, (Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 1) ТС—00132.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 64 (9439) | Воскресенье, март 17, 1974 чыл | 1925 чылдан үлеэлдептинген. | Өртээ 2 коп.

РСФСР-НИҢ КҮР ЧЕР РАЙОННАРЫНЫҢ СОВХОЗТАРЫН БОЛГАШ КОЛХОЗТАРЫН РСФСР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ХҮНДҮЛЕЛ БИЖИН-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

РСФСР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Тараа болгаш чер база мал ажылының өске-даа продуктуларын бүдүрериниң болгаш күрүнеге садарын көвүдедиригө чедии алган чеднишкиннери дээш база күр болгаш куруккан черлерни шингээдип алганының 20 чыл оюн таварыштыр РСФСР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаары болза:

ТЫВА АССР-ДЕН

Таңды районда «Тиилелге» совхозту.

Москва, 1974 чылдың март 15.

РСФСР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы М. ЯСНОВ
РСФСР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Секретары Х. НЕШКОВ

• • •

РСФСР-НИҢ КҮР ЧЕР РАЙОННАРЫНЫҢ КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ БҮДҮРҮЛГЕЗИНИҢ ХООЧУННАРЫН БОЛГАШ МУРНАКЧЫЛАРЫН РСФСР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ХҮНДҮЛЕЛ БИЖИИ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

РСФСР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Чедии алган күш-ажылчы чедишкиннерни дээш база күр болгаш куруккан черлерни шингээдип алганының 20 чыл оюн таварыштыр РСФСР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаары болза:

ТЫВА АССР-ДЕН

Базаанчы Кыргысович Тарааны — Улуг-Хем районда «Улуг-Хая» совхозтуң трактористи.

Федор Андреевич Кострулевту — Таңды районда «Тиилелге» совхозтуң механиги.

Феофан Митеевич Кудрящевти —Каа-Хем районда «Тиилелге» колхозтуң трактористи.

Москва, 1974 чылдың март 15.

РСФСР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы М. ЯСНОВ
РСФСР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Секретары Н. НЕШКОВ.

ПАРТИЯНЫҢ БОЛГАШ УЛУСТУҢ УЛУГ МААДЫРЛЫГ ХЕРЭЭ

Күр черлерни шингээдип ап эгелээнинден бээр 20 чыл болганынга тураскаатказын, Алма-Атага болган байырлыг хурал

Күр болгаш куруккан черлерни шингээдип алырының маадырлыг арынызы биштиң Төрээн чуртувустуң төөгүзүнге, совет улустуң кайгамчыктыг херектериниң чыл демдеглелинге кезээ мөңгеде кирген. Шаанда ээн чыткан черлер партияның тура-соруу-биле, бүгү совет кижилериниң— бүгү эпилелдепкен республикаларның төлээлекчилериниң, кодээниң база үлетпүрүнүң ажыл-ишчилериниң, шериг албанынган халашкан даймнчыларының, комсомолчуларының, биштиң алдарлыг аныяктарывыстың эрес-шудургу күш-ажылы-биле чаарттынган. Ол черлерде ам совхозтар өзүп келген, үлетпүр бүдүрүлгелери болгаш эртей төптери тургустунган, чурттуң төөн талазында күр черлер районнарында чаа улуг тараа баазазын тургускан.

Күр черлерни шингээдип ап эгелээнин эш Л. И. Брежнев совет улустуң кайгамчык улуг маадырлыг херээ деп адаан. Ол болза совет кижилериниң күш-ажылчы маадырлыг херээнің чайыннанчак арны, интернационалчы кажиздилгелиг школазы болган. Ол болза чер курлавырларын чурттуң бүдүрүкчү күштериниң эргеажыктарынга таарыштыр ажыглаар дугайында ленинчи ideяны амыдыралга моон соңгаар-даа боттандырарының чаа, калбак аргалары болур.

Күр чыткан кыдыг-кызыгаар чок ховуларыны шингээдип алырынга боттарының салыышкының аксы-дүнма бүгү улустар-биле кады Казах ССР-ниң ажыл-ишчилери база книрген. Эрткен чылын Казахстан Төрээн чуртка бир миллиард пуд ажыг тараавы берген. Оон дыка хөй кезээ күр черниң магалыг белээ болгаш.

Казахстанның найысылалы— Алма-Ата байырлаадыг ёзуубиле шиметтингеп. Шында Ленин аттыг Ордуга март 15-те күр черлерни шингээдип ап эгелээнинден бээр 20 чыл болганынга тураскаатказын, партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнарының байырлыг хуралы ажыттынган. Ук хуралга бүдүрүлгениң мурнакчылары, Казахстанның хөй-нитни организацияларының төлээлекчилери база киришкен.

Залда — Казахстанның Компартиязының ТК-зының кежигүннери, республиканың Дээди Советиниң депутаттары, күр черлерни эң баштай шингээдип ап эгелээн хоочуннар, республиканың бүгү областарындан келген үлетпүр база көдээ ажыл-агыйның мурнакчылары, эртем, культураның ажылдакчылары. База-ла шында ук байырлатга киржирибиле чедип келген эвилелдешкен республикаларның, чурттуң крайларының болгаш областарының делегациялары.

Эштер Л. И. Брежнев, А. А. Гречко, Д. А. Кунаев, В. В. Щербицкий, П. М. Машеров, Ш. Р. Рашидов, Г. В. Романов, М. С. Соломенцев оларны чыыланнар динмиттинг үргүлчүлелдиг адыш часкан, йөрээлдер салып үткаан. Оларның-биле кады президиумга олуттарны Молдавияның Компартиязының ТК-зының бирги секретары И. И. Бодюл, Киргизияның Компартиязының ТК-зының бирги секретары Т. Усубалиев, Таджикистанның Компартиязының ТК-зының бирги секретары Д. Расулов, Туркменистанның Компартиязының ТК-зының бирги секретары М. Г. Гапуров, ВЛКСМ ТК-ниң бирги секретары Е. М. Тяжельников, СЭКП ТК кежигүнү Г. Э. Цуканов, Казах ССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы С. Б. Ниязбеков, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Б. А. Ашимов, республиканың оске-даа удуртукчулары, байырлалга киржири-биле чедип келген партия крайкомнарының болгаш обкомнарының бирги секретарылары эзелепкеннер.

СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүнү, Казахстанның Компартиязының ТК-зының бирги секретары эш Д. А. Кунаев байырлыг хуралды ажыттынган, чүве чугаалаан.

Бо байырлыг болгаш тураскаалдыг шаата күр черлериниң ажыл-ишчилеринге чедиргени байыры дээш, оларның күш-ажылын бедии-биле үнелээни дээш, СЭКП Төп Комитединге, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунга, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелинге бүгү күр чержилериниң мурнундан эң-не мзии-биле өөрүп четтиришкинин илередирип менээ чөпшээрел көрүүлер, ол бедик үнелээшкин бистерни чаа-чаа чедишкиннерже сорук киирип турар деп, оратор чугаалаан. Шаг-үе эрте бээр, мнчалза-даа чээрби чыл бурунгаар бодунуң эң зэң оолдар, кыстарын маадырлыг херекче аъткарган чоянуң угаан-бодалынган ук маадырлыг херек кажанда-даа тайлып читпес.

Чүгле Казахстанга кыска хуусаа иштинде 25 миллион гектар ажыг, чүс-чүс чылдар дургузунда ээн чыткан, үнүш-дүжүттүүр черлерни шингээдип алгаа. Ындыг улуг хемчээлиг ажылдарны республика бодунуң бүгү төөгүзүнүң иштинде кажан-даа көрүп көрбээн.

Күр черлерни шингээдип алганы кайгамчык улуг ажыкты берген. Ол чурттуң төөн талазынга чаа улуг тараа болгаш мал ажылының баазазын тургузар, ажычы чоинарның амыдырал байдалын улам экижидер, социалистиг Төрээн чурттуң экономика болгаш камгалал күчүзүн улам күштелдирер арганы берген.

Күр черлерни шингээдип алырының мурнунда Казахстан 70—80 миллион пуд тарааны күрүнеге садып турган. Күр черлерни шингээдип алганының база СЭКП ТК-ниң март (1965 чыл) Пленумунуң шиитпирлерни амыдыралга боттандырганының ачызында бо беш чылда тараа бүдүрүлгезинин чылда ортумак хемчээли СЭКП-ниң XXIV съездизиниң Директиваларының тоску беш чылдың төнчүзүнде көрген деңнелинден ашкан. Амгы үеде күрүнеге тараа саларының чылда ортумак хемчээли 943,7 миллион пуд боон турар болгаш ааът, сүт, дүк белеткелиг мал бажының хары угда өзүлдези-биле чергелештир үштеп ажыг катап өскен. Күр черлерни шингээдип алганының ажыы ол-дур!

Бистиң партиязың болгаш күрүнениң, делегейниң коммунистиг база ажылыг шинчээшкининиң алдарлыг ажылдакчызы, СЭКП ТК-ниң Чиигине секретары Леонид Ильич Брежневтиң бегүн бистиң бо байырлалывыска киржип олуржуп турары биске оңза аллар болур деп, оратор оон ынай уламчылаан. Леонид Ильичнин бистиң кижи бүрүзү хөлчок хүндүлээр. Казахстанчыларның ол хүндүлел эргезин онзагай, ону күр черлерни шингээдип алырының үттүндүрбас төөгүзүүн чыл бүрүзү, бистиң республиканың шапкын өзүлдезиниң чыл бүрүзү тодаргай бадыткап турар.

Күр черлерни шингээдип алырының тураскаалдыг чылдарында Леонид Ильич Казахстанның Компартиязының Төп Комитедин баштап турган, ынчангаш Леонид Ильич боду күр черлерни шингээдип алырынга чеже хире күжүн, ажылжын болгаш энергиязын үндүргенин бис эки билир бис.

Бир язының үттүндүрбас сактыышкыннары дег, хөй саимыг чагаалар бо хүннерде партия комитединге кээп турар. Күр черлериниң хоочуннары — партия ажылдакчылары, ол үттүндүрбас чылдарның алдарлыг механизаторлары, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемнитлери Леонид Ильич-биле боттарының ужуражышкынкарының дугайын, оон бөдүүн болгаш магалыг эвилеп чоруушун дугайын, күш-ажылдың кижилерин сеткилиниң ханызындан чылыы-биле көрүп чоруурунуң дугайын, оон алызындан партийжи принципиалдыг, иегелдеглиг чоруунуң дугайын, шаптыланчын чоруктарга эптеш чогунуң дугайын, магалыг организацчы арга-мергежилдериниң болгаш партияның салган бүгү соруглаларын шиитпирлээрин ёзулуг чогаалыкчы ёзу-биле көрүнүп дугайын ук чагааларында улуг ынакшыл болгаш чылыы-биле ёжжин турарлар.

Ол дугайын ам болда кээрге, 1918 чылдың январь 30-де Владимир Ильич Ленинниң Петроград Советинге чоруткан чагаазы ала-чайгаар-ла бир янзы номчуттунуп келир боордур, ук чагаазында Владимир Ильич ынчан Чөөн Казахстанның күр черлерни шингээдип алыры-биле бир дүтаар чорун турган кижилерге дузалаарын, оларга «дуржулгалыг организацчы-практикти тып бээрин» Петроград Советинге сүмелээн болгай.

Бистиң республикага Леонид Ильич шынап-ла шак ынды дуржулгалыг организацчы болган. Оон канчаар-даа аажок улуг дуржулгазы, ёзулуг большевикчи бүдүжү, ТК-ны болгаш бүгү партияны долгандыр чонну сырый каттыштырып билири — ол бүгү чорук Леонид Ильичиниң ат-алдарын бистиң чурттуң ажылчы чоннарының аразынга-даа, оортан ырак дашкаар черлерге-даа дүрүм ёзугаар көдүргеп.

Леонид Ильичиниң бодунуң хөй күжүн болгаш ажыл-ижин үндүрүп, шингээдип алышканы күр черлер деп сос Совет Казахстанның ийиги адыл апарган.

Күр черлер карак четпес казах ховуларның делгемнеринге амыдырал-чурттарлганы чүгле хайныктырган эвес. Күр черлер бүгү республиканың арынышрайын үндезинин-биле өскерткен, оон чаа-чаа бедиктерже оккур хегжүдезин дүргедеткеп.

Күр чер дээрге чүгле тараа эвес-тир. Ол дээрге хөй өдыраыг индустриянның шапкын хегжүдези-дир. Ол дээрге амгы үениң он-он чаа хоорайлары, чүс-чүс ажылчын суурзары-дыр. Ол дээрге кайгамчык рудниктер болган карьерлер, каналдар болган сут дамчыдыылгалары-дыр. Ол дээрге чаа тудуттарның улуг чурумалы, ол дээрге амыдыралдың кандыг-даа талазының шестүн көрбээн көдүрлүүшкүүнүүн болгаш чеченчелиишкининиң чурумалыдыр. Күр чер дээрге кайгамчык кижилер-дир, ол дээрге амгы үениң кайгамчык боттуг түүлү болгаш бистиң кезиир үевистиң көскү перспективалары-дыр.

Ленинчи напионал политиканың улуг демисели болгаш тиилелгези чокка социалистиг эпоханың бүгү боттуг түүлү болбазы дег, күр черни шингээткенинге дугайын чугаалаттура, маадырлыг эпопеяның интернационалчы характерин доктаамал айтып келген. Күр черни шингээткени, шынапла, Советтер чуртунуң бүгү улустарының чаңгыс аай каазы ажылдажылгазының хереченин болгаш. Ынчангаш күр черниң картазынга аттар бистиң улуг Төрээн чуртувустуң картазынга аттар-биле атталы болуу берген.

Чаңгыс аай болгаш дең эргелиг совет өг-бүледе бистиң улуг ажыыс болгаш өөнүүвүс — улуг орус улуска өөрүп четтиришкинин чыыг сөстерин бөгүн илередир ужурлуг бис деп, оратор чугаалаан. Делегейге улуг Ленинни чаяаган улуг орус улус күр черниң маадырлыг төөгүзүүнге чуртуун бүгү аныдунма улустарының шинчы даянгыызы болгаш идегели, эрес-дидим чоруктуг, күш-ажылга хандыкшылдың болгаш чаагай сеткилдиг, ак сагыштыг болгаш эрият баарының дээре үлегер-чижээ болган. Казах улус улуг орус улус-биле үе-шагдан бээр найыралчы харылзаалыг. Ёзулуг ажы-дүнмалыышкы чоруктуң харылзаалары бистиң ынак Төрээн чуртувустуң чаагай чоруу, бүгү салгалдарының аас-кежии дээш, коммунизм дээш моон соңгаар-даа улам бижыгар.

Бистиң ниити өөрүшкүүвүтү үлешпиишаан, бистиң мурнувуста турар практиктиг улуг соруглаларны СЭКП ТК-ниң Чиигине секретары Леонид Ильич Брежневтиң кирижиргеи-биле кады шинтиирлээр дээш келген бүгү төлээлерни казах черге улуг өөрүшкү-биле үткүп тур бис.

Партия, совет болгаш профзвилел организацияларына, Москваның, Ленинградтың, Россия Федерациязының, Украинаның, Белоруссияның, Ортаа Азиинин, ажы-дүнма бүгү республикаларның, крайларының болгаш областарның ажыл-ишчилеринге доктаамал дуза болгаш деткимче дээш, республиканың бүгү ажылчы чоинарының мурнундан өөрүп четтиргенин Д. А. Кунаев илереткен болгаш СЭКП-ниң XXIV съездизиниң төөгүүлүг шиитпирлерин амыдырапга боттандырарынга чаа улуг чедишкиннерни оларга күзээн.

Күр черниң кайгамчык маадырлыг чорууруга тураскаатказын байырлалга киришкенинер дээш силерге база катап улуу-биле четтиргивис, эргим Леонид Ильич, деп, оратор чугаалаан.

Эш Д. А. Кунаевтиң чугаазын эдиш часкаашкыннары улаа-дараа үзе кирип турган.

Байырлыг хуралды ажыттынган деп чарлаан. Совет Эвилелиниң болгаш Казах ССР-ниң күрүне гимнерин чаңгыландыр берген.

Байырлыг хуралдың киржикчилери сорук киришкинибиле, адыш часкаашкыннарды диңмирей турда, СЭКП ТК-ның Чиигине секретары эш Л. И. Брежневти баштадыр СЭКП ТК-ниң Политбюрозуңук составын хүндүлүг президиумга соңгаан.

СЭКП ТК-ның Чиигине секретары эш Л. И. Брежневке сөс берген. Шупту турул келген.

Залга адыш часкаашкыны диңмирей берген.

ЭШ Л. И. БРЕЖНЕВТИҢ ЧУГААЗЫ

Хүндүлүг эштер!
Эргим күр-чержилер!
Өөңүктер!

Бөгүн маңаа силерниң араңарга, күр черниң ардарып турган кижилериниң аразынга турары мээң сеткил-бодалымны аажок хайныктырып тур. Бистиң партиявыстың Төп Комитединиң болгаш ТК-ның Политбюрозунуң өөрүшээнинден силерге болгаш бүгү күр-чержилерге бо улуг болгаш чугула ажылдың эгелээнинден бээр 20 чылын таварыштыр чүреткиң хамыыдан байыр чедирериң чөпшээреп көрүүлер.

Күр черниң хоочуннары ынчаардагы үени эки сактып тур боор. Ховуның өттүүр шаап турар хады, дүвү болган соок, хар кырында диккен майгыннар, ховуларга баштайгы чер аңдарылгазы болган баштайгы суурларның бирги кудумчулары, ажыы хайныккан хүнер болган уйгу келбес дүнелер турду. Оон бээр ийи он чылдар эрткен... Ынчалза-даа күр черниң баштайгы гектар черлерге болган күр черниң баштайгы тонна тараалары канчаар чедип алдыпып турганын уттуп болбас, күжүн, сагыш-сеткилин чүү дээш бергенин уттуп болбас болгай.

Бистиң социалистиг Төрээн чуртувустуң төөгүзүн күш-ажылдың кижилери тургузуп келген болгаш тургузуп турар. Ону Днепрогэсти болгаш Магнитканы туткан, Туркестан—Сибирь аразының демир-оруун кылып, Кара-Кум каналын каскан, Узбекистанда Аш ховуну чечектелип турар оазис кылдыр хуулдурган, эм КамАЗ-тыя корпустарын тудуп база Тюменьниң нефтизин тып турар инжилер кылып келген болгаш кылып турар. Күр черни шингээдип алганнарның маадырлыг чоруу маадырлыг болуушкуннарының алдарлыг олуруунга тедептаг черан эзлээр.

Казахстанда, Алтай болгаш Красноярск крайларда, Новосибирск болгаш Омск областарда, Поволжьеде, Уралда болгаш Ыраккы Чөөн чүктө болгаш чуртуң оске-даа районнарында күр болгаш куруккан черлерни шингээдип алган чорук совет улустуң тургузукчу күш-ажылының чыл демдеглелинге эң көскү арыннарның биреэзи болуп турар. Шаг шаандан бээр-ле курут чыткан черлерде чүс-чүс совхозтар өөрүп үнгеп, үлетпүр бүдүрүлгелерни тутканы, амгы үениң эртем төптерин организастаан. Ол дээрге чурттуң төөн талазынга чаа улуг тараа базаларын чүгле тургускан эвес, харын кайгамчык улуг районнарның бүгү хевирин, экономиказын, культураазын үндезинин-биле өскерткен.

Орүү дыда, совет чурттуң оске-даа улустарының дылдарында «күр-чержи» деп чаа сөс бижыы-биле кирген. А бо дээрге, эргим эштер күр-чержилер, силериң күш-ажылывар улустуң угаан-бодалынга мөңгежиттиеп ол-дур. Оон улуг шаңнал чок, харында турбас-даа боор!

Төөгүлүг болуушкуннарның, политиктиг улуг шиитпирлериниң ёзулуг ужур-дузазы дүрүм ёзугаар дораан-на, шиг иштер-биле илереп келбес, а арай соолгүредир, кажан бодалды алдынган түнелдер-биле деннеш, ол болуушкуннарның болгаш шиитпирлериниң амыдыралдың кайы-бир талазынга херек кырында саддарын үнелеп болур апартанда илереп келир. Төөгүлүг орук эскертинмес ышкаш эртип орза-даа, оон-биле кады ном болгаш чугула чүүдериң оюп эртиейн көөр арганы болдуруп турар. Бир эвес күр черни шингээдип алганын ап көөр болза, ында кол чүве, эштер, чугула болгаш өйү келген соруглаңы партияның идип үндүргени чээрби чыл бурунгаар бодунуң эң зэң оолдар, кыстарын маадырлыг херекче аъткарган чоянуң угаан-бодалынган ук маадырлыг херек кажанда-даа тайлып читпес.

Чүгле Казахстанга кыска хуусаа иштинде 25 миллион гектар ажыг, чүс-чүс чылдар дургузунда ээн чыткан, үнүш-дүжүттүүр черлерни шингээдип алгаа. Ындыг улуг хемчээлиг ажылдарны республика бодунуң бүгү төөгүзүнүң иштинде кажан-даа көрүп көрбээн.

Күр черлерни шингээдип алганы кайгамчык улуг ажыкты берген. Ол чурттуң төөн талазынга чаа улуг тараа болгаш мал ажылының баазазын тургузар, ажычы чоинарның амыдырал байдалын улам экижидер, социалистиг Төрээн чурттуң экономика болгаш камгалал күчүзүн улам күштелдирер арганы берген.

Күр черлерни шингээдип алырының мурнунда Казахстан 70—80 миллион пуд тарааны күрүнеге садып турган. Күр черлерни шингээдип алганының база СЭКП ТК-ниң март (1965 чыл) Пленумунуң шиитпирлерни амыдырапга боттандырганының ачызында бо беш чылда тараа бүдүрүлгезинин чылда ортумак хемчээли СЭКП-ниң XXIV съездизиниң Директиваларының тоску беш чылдың төнчүзүнде көрген деңнелинден ашкан. Амгы үеде күрүнеге тараа саларының чылда ортумак хемчээли 943,7 миллион пуд боон турар болгаш ааът, сүт, дүк белеткелиг мал бажының хары угда өзүлдези-биле чергелештир үштеп ажыг катап өскен. Күр черлерни шингээдип алганының ажыы ол-дур!

Бистиң партиязың болгаш күрүненің, делегейниң коммунистиг база ажылыг шинчээшкининиң алдарлыг ажылдакчызы, СЭКП ТК-ниң Чиигине секретары Леонид Ильич Брежневтиң бегүн бистиң бо байырлалывыска киржип олуржуп турары биске оңза аллар болур деп, оратор оон ынай уламчылаан. Леонид Ильичнин бистиң кижи бүрүзү хөлчок хүндүлээр. Казахстанчыларның ол хүндүлел эргезин онзагай, ону күр черлерни шингээдип алырының үттүндүрбас төөгүзүүн чыл бүрүзү, бистиң республиканың шапкын өзүлдезиниң чыл бүрүзү тодаргай бадыткап турар.

Күр черлерни шингээдип алырының тураскаалдыг чылдарында Леонид Ильич Казахстанның Компартиязының Төп Комитедин баштап турган, ынчангаш Леонид Ильич боду күр черлерни шингээдип алырынга чеже хире күжүн, ажылжын болгаш энергиязын үндүргенин бис эки билир бис.

Бир язының үттүндүрбас сактыышкыннары дег, хөй саимыг чагаалар бо хүннерде партия комитединге кээп турар. Күр черлериниң хоочуннары — партия ажылдакчылары, ол үттүндүрбас чылдарның алдарлыг механизаторлары, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемнитлери Леонид Ильич-биле боттарының ужуражышкынкарының дугайын, оон бөдүүн болгаш магалыг эвилеп чоруушун дугайын, күш-ажылдың кижилерин сеткилиниң ханызындан чылыы-биле көрүп чоруурунуң дугайын, оон алызындан партийжи принципиалдыг, иегелдеглиг чоруунуң дугайын, шаптыланчын чоруктарга эптеш чогунуң дугайын, магалыг организацчы арга-мергежилдериниң болгаш партияның салган бүгү соруглаларын шиитпирлээрин ёзулуг чогаалыкчы ёзу-биле көрүнүп дугайын ук чагааларында улуг ынакшыл болгаш чылыы-биле ёжжин турарлар.

Ол дугайын ам болда кээрге, 1918 чылдың январь 30-де Владимир Ильич Ленинниң Петроград Советинге чоруткан чагаазы ала-чайгаар-ла бир янзы номчуттунуп келир боордур, ук чагаазында Владимир Ильич ынчан Чөөн Казахстанның күр черлерни шингээдип алыры-биле бир дүтаар чорун турган кижилерге дузалаарын, оларга «дуржулгалыг организацчы-практикти тып бээрин» Петроград Советинге сүмелээн болгай.

Бистиң республикага Леонид Ильич шынап-ла шак ынды дуржулгалыг организацчы болган. Оон канчаар-даа аажок улуг дуржулгазы, ёзулуг большевикчи бүдүжү, ТК-ны болгаш бүгү партияны долгандыр чонну сырый каттыштырып билири — ол бүгү чорук Леонид Ильичиниң ат-алдарын бистиң чурттуң ажылчы чоннарының аразынга-даа, оортан ырак дашкаар черлерге-даа дүрүм ёзугаар көдүргеп.

Леонид Ильичиниң бодунуң хөй күжүн болгаш ажыл-ижин үндүрүп, шингээдип алышканы күр черлер деп сос Совет Казахстанның ийиги адыл апарган.

Күр черлер карак четпес казах ховуларның делгемнеринге амыдырал-чурттарлганы чүгле хайныктырган эвес. Күр черлер бүгү республиканың арынышрайын үндезинин-биле өскерткен, оон чаа-чаа бедиктерже оккур хегжүдезин дүргедеткеп.

Күр чер дээрге чүгле тараа эвес-тир. Ол дээрге хөй өдыраыг индустриянның шапкын хегжүдези-дир. Ол дээрге амгы үениң он-он чаа хоорайлары, чүс-чүс ажылчын суурзары-дыр. Ол дээрге кайгамчык рудниктер болган карьерлер, каналдар болган сут дамчыдыылгалары-дыр. Ол дээрге чаа тудуттарның улуг чурумалы, ол дээрге амыдыралдың кандыг-даа талазының шестүн көрбээн көдүрлүүшкүүнүүн болгаш чеченчелиишкининиң чурумалыдыр. Күр чер дээрге кайгамчык кижилер-дир, ол дээрге амгы үениң кайгамчык боттуг түүлү болгаш бистиң кезиир үевистиң көскү перспективалары-дыр.

Ленинчи напионал политиканың улуг демисели болгаш тиилелгези чокка социалистиг эпоханың бүгү боттуг түүлү болбазы дег, күр черни шингээдип алыры-биле партияның шугумун коммунистерниң чүүлдүгүүнүң база деткип турарын көргүскен. Ынчангаш чүгле шаг-үеник ойнап алырынче, материалдыг чарыгдалдарны дүргеп эгидип алырынче кичээнгейни утландырып турган эвес, харын чаа черлерни бүгү тала-биле каминг шингээдип алырының чутулазын демдеглээн.

1954 чылда СЭКП ТК-ниң февраль-март Пленуму республикаларның, крайларның, областарның санаалдарын түңнээп болгаш «Чурттка тараа будүрерин улам ынай көвүдедир дугайында болгаш күр база күруккан черлерни шингээдип алыр дугайында» доктаалды хүлээп алган. Күр черге ажыы оок мурнунда-ла эгелээн деп чүве билдингир туроа-даа, Пленумуң шиитпириниң соонда күр болгаш күруккан черлерни шингээдип алыр дээш тулчуушкун долу күш-биле калбаргап. Бо тулчуушкунга партия тиилээн. Ону тиилеп алганының ужуру чүл дизе совет кижилер Төп Комитетти кыйгырының бодунуң төрээн, хан-дамырыдан херээ кыыдыр хүлээп алганында болур.

«Тулчуушкун» деп сөстү чугаалапканым аңаа-ла таварылга эвес, эштер. Херек алларганда, амы-тынын безин бээр, маадырлыг дидим чорукка белеп болур, партияга, Төрээн чуртка кыыгаар чон бердинген болур чорук күр черни шингээдип ап тургаңардан фронтучулар-биле демей негеттинип турган болгай. Күр черге эрткен баштайгы чылдар—андазын безин дегбээн черден тараа алыр дээш, чурттан өскен черни, хоорайда таарымчалыг байдалын катташ, төрээн болгаш чоок кижилериниң чарлыг чорукка чүс-чүс муң кижилерин—коммунистерниң болгаш партия кежигүнү эвестерниң, кырган болгаш чадыы бүгү кижилериң хусалымын шуут чаарткан. Ажыл-херектиң чедишкинин олар шиитпирлээн-даа.

Мында, бо залда, мээң танышрым хөй кижилер бардыр. Ховуларга болгаш тудуттарга, майгыннарга болгаш кежүү чоруур мастерскаяларга, колхозтарга болгаш совхозтарга, партия активтеринге болгаш хураддарга ужурежиш турган бис. Чээрби чыл бурунгаар, 1954 чылда, партия, мени Казахстанга ажыддарры-биле чорутканыма бидир болгай силер, эштер. Ол

(Төнчүзү 2-ги арныда).

Күр черлерни шингээдип ап эгелээнинден бээр 20 чыл болганынга тураскаатказын, Алма-Атага болган байырлыг хурал. ЧУРУКТА: байырлыг хурал үезинде. (Чуруктуң фототелеграф-биле алган). (СЭТА).

ТЫВАНЫҢ КҮРҮНЕНИҢ КӨДЭЭ АЖЫЛ-АГЫЙ ДУРЖУЛГА СТАНЦИЯЗЫН ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ХҮНДҮЛЕЛ БИЖИИ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Көдээ ажыл-агый будүрүлгезин эртем-методика талазы-биле удуртурунга, дуржулга-коргузуг ажыл-агыйны хөгжүдериниг чедип алган чеднишкиннерин дээш база тургустунганындан бээр 40 чыл болганы-биле холбаштыр Тываның күрүненин көдээ ажыл-агый дуржулга станциязының тургустунганындан бээр 40 чыл болганы-биле холбаштыр Тываның көдээ ажыл-агый дуржулга станциязының чер ажылының кылдыынның эргелекчизи Владимир Александрович Барышниковту. Тываның көдээ ажыл-агыйның дуржулга станциязының хөй ажылының кылдыынның эргелекчизи Кимоол Тюлюшевич Чашты Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАҢМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай,
1974 чылдың март 14.

В. А. БАРЫШНИКОВТУ К. Т. ЧАШТЫ ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ХҮНДҮЛЕЛ БИЖИИ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Көдээ ажыл-агый талазы-биле ачы-хавыязы дээш хүндүлүг аттарны тыпсыры болза:

Тыва АССР-ниң алдарлыг агроному атты

Кол агроном - Юрий Михайлович ЗЛЫГОСТЕВКЕ.

Тыва АССР-ниң алдарлыг малчының атты

Саанчы - Мария Карнаковна ОЮНГА.

Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАҢМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай,
1974 чылдың март 14.

ПАРТИЯНЫҢ БОЛГАШ УЛУСТУҢ УЛУГ МААДЫРЛЫГ ХЕРЭЭ

(Эгэзи 1-гы арында).

хирэ улуг хэрэкти моодэ бүгэдэйнгэ өөрүн тур мөн, уттундурбэс хүнөөрни—дыка бэргэ болгаш оон-биле кады ёзулуг аас-кежиктиг хүнөөрни чылыы-биле сактып тур мен.

Чаа көжүн келген кижилер-биле хөлгүг ужуражышкын-даа база амыдыралдыг хайыгыышкынныга төрүттүүгээнинээ дугайында херечилел-биле домей, чугаалап турар ышкажыл. Москванын, Ленинградтын, Украинанын, Белоруссиянын партия организацияларынын киирген үдүүн онзалап демдеглээрин күзээн ийик мен. Олар чүгле казах черге бээзин чүс-чүс чаа совхозтарны тургузарынга дузалаан.

Эштер! Москва хоорайның партия организациязы бодунуң партия конференциязын бо хүнөрдэ эрттирип турар. Бистиң Төрээн чуртувустуң найысылалының коммунистеринге күш-ажылчы улуг содиишкиннерни күзэвишаан, кур черлерни шингээдип алырынга көргүскен үнелеп четпес үлүг дээш, өөрүн четтиришкинни илергейлээр дугайында мээң саналымны дет-кинр боор силер деп идегеп тур мен.

Чаа черлерге чаа кижилер кээп чурттап эгелээр. Ынчалза-даа кажан кур черни шингээдип алган кижилер дутайында чугаа кылырда, ол дээрге чүгле бистиң чуртувустуң бүгү булуңнарындан келген кижилер ол дээр болза хоржок. Казахстанның эрте-бүрүнгү ховуларының, Сибирнин, Уралдың, Поволжьенин үндезин чурттакчыларының, маадырлыг күш-ажылының дугайын ханы хүндүлел-биле чугаалап турар бис.

Кур черни шингээдип алыры болза партияның чартык чүс чыл ажыг үеним дургузунда чайгылыш чокка боттандырып келгени политиказының—бистиң чуртта чурттап турар улустарның найыралының болгаш бот-боттарынга дузалажырышыл деннинчи тодаргай боттамышкыны болган. Ол политиканы боттандырып чорударынга совет республика бүрүзүнүң салышкынын Төрээн чурт төлептии-биле үнелеп көрген — бистиң Улуг Эвилелиивистиң бежен чыл болган оюнда олар Улустарның найыралы орденнер-биле шаннаткан. Ол бедик шаналды Совет Казахстанга тыпсыр аасхежиктиг болган мен. Ынчангаш казахтарның болгаш чурттун өске бүгү нациялыларның барык шуптузунуң төлээлекчилеринииң ниити күжү-биле андарган кур чер — социалистиг интернационализмнин кайгамчыктыг үлегер-чижээ болур-дур деп, богун база катап чугаалаксаазы кээр-дир.

Кур черниң алдарлыг юбилейин демдеглеп тура, бистер бистиң чурттун ажылчын аңгызынга, колхозчу тараачынарынга, совет интеллигенциязынга, кур черни шингээдиринге бодунуң салышкынын киирген кижи—бүрүзүнге берзе чогуур үнелелди берип турар бис. Бистер ол маадырлыг ажыл-ишчи үдениң бүгү киржикчилериин — черни аңдарып, тарааны тараш, ажаап ап турган кижилерни, бажыңнарны, тараа шыгжамырларын, мастерскаяларны тудуп, электри дамчыдар шугумнарны шөйүп турган кижилерни, уруглары өөредип, кижизидип, кур-чержилерниң кадыкшылының дугайында сагыш салып турган кижилерни болур-чогуур-биле үнелеп көрүп турар бис. Силерге шуптузарга бүгү улус улуу-биле өөрүп четтирген!

Эштер! Бистиң чурттун мурнунга, бистиң улузывустуң мурнунга чаа-чаа харыысалгалыг сорулгалар тургустунуп келген санында-да коммунистер мурнуку одурутта чоруп турган болгай. Кур черге базала ындыг болган. Партияның кыйгырыы чазы-харының, национализмнин, эртем-билииниң, мергежилиниң, амыдыралчы дуржулгазының-даа талазы-биле аңгы-аңгы дыка хөй масса кижилерни шимчедип үндүрген. Оларны каттыштырар, оларның ажылын организатаар, чаңгыс аай эчис сорулгаже үгаа-баштаар, оларны бижыг найыралдыг, дайынчы аргалыг чүс-чүс коллектиптер кылдыр каттыштырар төлээде, партийжи, организацияжы болгаш идеологтуг ажылдың аңаа тааржыр хевирлерин тывар ужурлуг турган. Оларны тып шыдаан-даа.

Ол чылдарның нарын байдалдарында бистиң партиянын бүдүштүг шынарлары эң-не тодаргайы-биле көзүлген: ол дээрге массалар-биле үзүлбес харылзаа, оларның үнүн үргүлчү дыңнап билири, олардан өөренири, мугнакчы дуржулганы шилип, деткири, бүгү шаптыктаашкыннарга удур эптеш чок демнежири, четпестерни дидим, ажыы-биле шүгүмчүлээри-дир. Кур черни шингээдип ап турган чылдарда партияның бүгү-ле ажыл-чорудулгалары шылгарыңгай түңнелдерлиг чогаадыкчы улуг ажылдың үлегер-чижээ боон турар.

Кур чер юбилейинин хүнөрииде кур чер областарының болгаш районнарының партия обкомнарынга, райкомнарынга, совхозтарның болгаш колхозтарның партия эге организацияларынга, бүгү коммунистерге кур черниң хөй тараазы дээш демнеселдиң мурнуку одуруунга үргүлчү туржуп келгеним, ынаан-бодал талазыбиле быжыкканың ынча деп турарым ол-дур.

Чеченчидип чугаалаар чүве болза, Казахстандан Николай Семенов, Оренбуржьеден Василий Задойный, Красноярск крайдан Евгений Кобежиков, Новосибирск областан Василий Устюжанин, Волгоград областан Александр Соколов биле Василий Рубан, Саратовтан Василий Головацкий, Ростов областан Петр Нужвов, Алтайдан Семен Пятница, Варвара Бахолдина, Федор Чабанов, Ставропольдан Петр Баштавой, Башкирнядан Сафа Истальгалин, Омск областан Петр Зародыш биле Иван Кобзарь дээш ышкаш оон-даа өске дыка хөй ындыг кайгамчык кижилернин байлак дүжүдүн кур чер база берген.

Кур черлерниң кайгамчыктыг кижилерин ам-даа эвээш эвести адап болур. Ол дээрге, маадырлыг ажы-чаңныг кижилер, ёзулуг кур-чержи бүдүштүг кижилер-дир. Ындыг бүдүштүг чорукту көргүзүп турар үш-эштерниң дугайын маңаа чугаалап көрейн.

Украин комсомолчу Михаил Довжик кур черге эң баштайгы кижилер-биле кады келгеш, дорааи-на трактор бригадазын удуртуп, шалыпчы ёзу-биле ажылдап эгелээн. Оон ажылчын оруунга дыка хөй алдарлыг эгелээшкиннер болгулаан, оларны муң-муң кижилер эдерип келгеп болгаш эдерип-даа турар. Ол ам-даа бригадирнин албан-хүлээлгезин күүседип турар. Ынчалза-даа Михаил Довжик бодунуң хөй-хөй эш-өөрлерн ышкаш, чээрби чыл дургузунда калбак биилиглиг күрүне ажылдакчызы, бодунуң хөрөөнүң мастери, мергежилдиг кижизидикчи болгаш организаакчы болу бергеп. Михаил Егорович Казахстанның Компартиязының Төп Комитединиң кежигүнүнге соңгуткан. Төрээн чурт аңаа Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры атты тывыскан.

Трактурист болгаш комбайнер Жансултан Демеевтиң ады чаа черлерни ажыглап эгелээкиниң баштайгы күзүнүнде-ле калбаа-биле билдингир апарган. Ол эң дуржулгалыг механизаторларның бирээзи, кур черниң хоочуну, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, бөгүн база-ла бодунуң хүндүлүг ажылажын кылбышаан — комбайнның штурвалын тудуп турар.

Кур черниң база бир патриоду — Иван Иванович Ивановтуң дугайын база чугаалаавайн барып шыдавас мен. Ол Ленинградка төрүттүнген. Дайын үезинде төрээн хоорайын он тос харлыг оолчугаш тургашза, камгалап турган. Аар балыглаткаш, ийи будун оскунган. Үргүлчүлелдиг эмнээшкин соонда, Казахстанга чедип келгеш, бо черге доктаап, төрелдешкен болгаш чээрби ажыг чыл дургузунда механизатор боон ажылдап турар. Оон дайынчы шаңналдарынга кур черлерге күш-ажылчы чедишкиннери дээш шаңналдар — ийи Ленин ордени болгаш маадырның Алдын медалы немешкен.

Төрээн чурт дыка хөй кур-чержилериниң ажыл-ижин төлептии-биле үнелеп көргеп. Социалистиг Күш-ажылдың Маадырының бедик адын 272 кур-чержилерге тывыскан. 96 965 кижи орденнер болгаш медальдар-биле шаңнаткан. «Кур черни шингээткени дээш» деп медальды бир миллион 340 мун кижинин алганы — совет кижилерниң кур черлерни ажыглалга киниринге массалыг идепкейлиг киришкенииниң дугайын чугаалап турар.

Совет чурттун ленинчи партияга кижизиттирген болгаш өрү көдүрткен алдарлыг кижилериниге хүнду болгаш алдар!

Кур черлериниң 30 совхозтарын, колхозтарын болгаш эртем албан черлерин бүдүрүлгечи улуг чедишкиннери дээш, кур болгаш курукчан черлерни шингээдип эгелээнинин мурнунда үш чылдар иштинде республиканың сатканы тараазы чүгле 321 миллион пуд тургании сагындырып каайн. Ол ийиниң ылгалы дыка улуун көрүп тур ышкажыл силер.

Чаа черлерни ажыглалга киирип, шингээткен чорук ол районнарның экономиказының бүгү адырларының болгаш культуразының кедүрүүн шапкынчыткан. Чижээ, Казахстанга сөөлгү 20 чыл иштинде үлетпүр будүрүлгезинииң хемчээли 7,2 катап үлгаткан. Кур чер — ол болза амгы үеним оң-оң чаа хоорайларды болгаш чүс-чүс ажылчын суурларыдыр. Оларда миллион-миллион кижилерниң амыдыран, чүгле-таарынга амгы үеним таарымчалыг байдалдарын шуптузун тургускан.

Моон алгаш көөрге, эштер, амгы үеним кур черни дээрге чүгле тараа үвес, чүгле сүт болгаш эът үвес, ол болза калбак, долгем, шаанда куруг чыткан девискээрлерде быжыглып, тургустунган амгы үеним социалистиг амыдыралы-дыр. Ол дээрге, хамыктың мурнунда, маңаа өскен болгаш кижизиттинген кайгамчыктыг кижилер-дир.

Кур чер-дыка хөй кижилерге эмыдыралче орукту ажыдып берген. Оң-оң, чүс-чүс трактористер, комбайнерлер, тудугжулар — совхозтар директорлары, кол специалистер, партия болгаш совет ажылдакчылар апарганнар. Ынчалза-даа бистер кижилерни кур чер өрү көдүрүп каан деп чугаалаарывыста, оларның өзүлдезинн чүгле албан дажызы-биле хемчээлейн турар болгай бис. Ол ышкаш кижизиг ужур-дузалыг болгаш буянныг-чаагай өзүлдениң бир өске хевири база бар. Мен сагыш-сеткилдиң дадыгышкынын, мергежилдиң бедиинин, үгаан-бодал талазыбиле быжыкканың ынча деп турарым ол-дур.

Чеченчидип чугаалаар чүве болза, Казахстандан Николай Семенов, Оренбуржьеден Василий Задойный, Красноярск крайдан Евгений Кобежиков, Новосибирск областан Василий Устюжанин, Волгоград областан Александр Соколов биле Василий Рубан, Саратовтан Василий Головацкий, Ростов областан Петр Нужвов, Алтайдан Семен Пятница, Варвара Бахолдина, Федор Чабанов, Ставропольдан Петр Баштавой, Башкирнядан Сафа Истальгалин, Омск областан Петр Зародыш биле Иван Кобзарь дээш ышкаш оон-даа өске дыка хөй ындыг кайгамчык кижилернин байлак дүжүдүн кур чер база берген.

Кур черлерниң кайгамчыктыг кижилерин ам-даа эвээш эвести адап болур. Ол дээрге, маадырлыг ажы-чаңныг кижилер, ёзулуг кур-чержи бүдүштүг кижилер-дир. Ындыг бүдүштүг чорукту көргүзүп турар үш-эштерниң дугайын маңаа чугаалап көрейн.

Украин комсомолчу Михаил Довжик кур черге эң баштайгы кижилер-биле кады келгеш, дорааи-на трактор бригадазын удуртуп, шалыпчы ёзу-биле ажылдап эгелээн. Оон ажылчын оруунга дыка хөй алдарлыг эгелээшкиннер болгулаан, оларны муң-муң кижилер эдерип келгеп болгаш эдерип-даа турар. Ол ам-даа бригадирнин албан-хүлээлгезин күүседип турар. Ынчалза-даа Михаил Довжик бодунуң хөй-хөй эш-өөрлерн ышкаш, чээрби чыл дургузунда калбак биилиглиг күрүне ажылдакчызы, бодунуң хөрөөнүң мастери, мергежилдиг кижизидикчи болгаш организаакчы болу бергеп. Михаил Егорович Казахстанның Компартиязының Төп Комитединиң кежигүнүнге соңгуткан. Төрээн чурт аңаа Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры атты тывыскан.

Трактурист болгаш комбайнер Жансултан Демеевтиң ады чаа черлерни ажыглап эгелээкиниң баштайгы күзүнүнде-ле калбаа-биле билдингир апарган. Ол эң дуржулгалыг механизаторларның бирээзи, кур черниң хоочуну, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, бөгүн база-ла бодунуң хүндүлүг ажылажын кылбышаан — комбайнның штурвалын тудуп турар.

Кур черниң база бир патриоду — Иван Иванович Ивановтуң дугайын база чугаалаавайн барып шыдавас мен. Ол Ленинградка төрүттүнген. Дайын үезинде төрээн хоорайын он тос харлыг оолчугаш тургашза, камгалап турган. Аар балыглаткаш, ийи будун оскунган. Үргүлчүлелдиг эмнээшкин соонда, Казахстанга чедип келгеш, бо черге доктаап, төрелдешкен болгаш чээрби ажыг чыл дургузунда механизатор боон ажылдап турар. Оон дайынчы шаңналдарынга кур черлерге күш-ажылчы чедишкиннери дээш шаңналдар — ийи Ленин ордени болгаш маадырның Алдын медалы немешкен.

Төрээн чурт дыка хөй кур-чержилериниң ажыл-ижин төлептии-биле үнелеп көргеп. Социалистиг Күш-ажылдың Маадырының бедик адын 272 кур-чержилерге тывыскан. 96 965 кижи орденнер болгаш медальдар-биле шаңнаткан. «Кур черни шингээткени дээш» деп медальды бир миллион 340 мун кижинин алганы — совет кижилерниң кур черлерни ажыглалга киниринге массалыг идепкейлиг киришкенииниң дугайын чугаалап турар.

Совет чурттун ленинчи партияга кижизиттирген болгаш өрү көдүрткен алдарлыг кижилериниге хүнду болгаш алдар!

Кур черлериниң 30 совхозтарын, колхозтарын болгаш эртем албан черлерин бүдүрүлгечи улуг чедишкиннери дээш, оон-биле кады бистиң шинтпирлеп каапкан сорулгаларывыска бодаарга, бистериниң мурнувуста база улам чугула сорулгалар турар даарын барымдаалаш коор ужурлуг бис, эштер.

Туруп келген, туруп турар болгаш турар-даа апаар чүгле чаңгыс сорулганың дугайын чугаалаарга четчир. Ол дээрге гектар саныңдан дүжүттү бедидери-дир. Бир эвес ажыы-биле чугаалаар чүве болза, дыка хөй ажыл-агыйларда, оон туржук районнарда безин ам-даа дыка чавыс дүжүттерин ап турар бис. А гектар бүрүзүнүң дүжүдүн бедидери дээрге-ле тарааның ниити арбын чыыллазы, көдээ ажыл-агый продукциязын садып алырын өстүрери, ындыг болганда, чонның амыдырал денненин үлам бедидери-ле болгай. Дүжүттү бедидериниң айтырыгларын химижидилгебиле, черин мелиорастаарын боттандырары-биле, агротехниктиг ажылдарның бүгү комплекизин шинтпирлээри-биле холбаштырып турар бис.

Моон-биле холбаштыр амгы үе-чадада бистиң партиявыстың аграр политиказының кол угланышкыннарын база дагын чугаалаксай-дыр мен.

Оларның бирээзи—бүдүрүлгени бедидеринге көдээ ажылагый ажылдакчыларының материалдыг сонуургалын хандырып болгу дег экономиктиг харылзааларының ындыг системазын, шак ындыг байдалдарын тургузары болгаш сайзырангайжыдары, колхозтарны болгаш совхозтарны экономика талазы-биле улам быжыглаары болур. СЭКП ТК-ның март (1965 чыл) Пленумунуң төөгүлүг ужур-дузазы чүл дээрге ол сорулганы шинтпирлээринииң үндезинин чогум-на харын ол Пленумнуң тургускары болур.

Мурнундагы чылдарда харын дыка хөй кижилер көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының материалдыг сонуургалын бедидери бүдүрүлгени өстүрерине дузалаар кылдыр санап турган. Ынчалза-даа ол айтырыг хөй чылдар дургузунда шинтпирлеттинмейн келген. Мунгатталган чүве дег байдал тургустунган — бүдүрүлге четчир темпилер-биле өспээн, чүге дээрге материалдыг идиг бериишкинге четчир акша-хөреңгини бербейн турган, а бүдүрүлге оожум өзүп турганындан акша-хөреңги чедишпейн турган. Ол мунгатталышкындан үнүп алыр төлээде, тургустунган практиканы шинтпирлиг өскертир ужурлуг апаргап, ынчангаш Төп Комитет ону кылган. Ынчан хүлээп алдынган шинтпирлерниң кайы хире ой-шаанда болгаш шын болганын үе көргүскен.

Ол шинтпирлериниң алыс утказы чүл дээрге каш-даа чылдарга улаштыр садып алырының бижыг планнарын тургузары болгаш садып алыр өртектерни бедидип тургаш, көдээ ажыл-агый продукциязын пландан ажыр садарынга идиг бээри болуп турган. Ол болгаш өске-даа хемчеглер колхозтарның база совхозтарның экономиктиг байдалын быжыглаан, бүдүрүлгени өстүрериниге болгаш күш-ажыл төлевирин бедидеринге таарымчалыг байдалдарны тургускан.

Экономиктиг идиг бериишкиннерин моральдыг идиг бериишкиннери-биле билдилиг дүүштүрерге, оон ажыктыын эрткен чылдарның дуржулгазы бүрүн бадыткаан. Тус-тус ажылдакчыларның болгаш бүдүн коллективтериниң төлевирииң болгаш алызында барып оларның ажыл-чорудулгазының түңнелдериниң араазынга удам-на дорт хамаарылганы тургузуп тургаш, ол идиг бериишкиннерин моон соңгаар-даа сайзырангайжыдар херек. Черни болгаш техниканы чөп ажыглаарын, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн дүргеч өстүрерии харын шак ындыг арга-биле чедип ап болур.

Бо талазы-биле эвээш, эвес чаа сападдар үнүп, эки өөреңип көрзе, чогуур солун эгелээшкиннерни кылып турар. Колхозтарның болгаш совхозтарның экономиктиг базазын быжыглаарының, көдээ ажылагый ажылдакчыларының материалдыг сонуургалын хандырып болгу дээш, көдээ ажыл-агый эртемни хөгжүдээ, көдээ ажыл-агыйны организацияларының болгаш эргелеп-башкарарының хевирлерни сайзырангайжыдары дээн ышкаш түүлдер-биле катай-хаара бүдүрүлгенииң өзөрииге идиглиг таарымчалыг байдалдарны тургузарының кол-кол айтырыгларын базын бүрүзүнде шинтпирлеп келген бис. ТК-ның элээн каш Пленумнарынга, партияның XXIV съездизинге улам сайзыраткан ол политика миллион-миллион совет кижилерниң кол ажыл-чорудулгазы апарган.

Партияның болгаш чоннуң күзел-соруктуг ажылы түңнелдерин берип турар деп чугаалаарының бүгү барымдаазы бисте бар. Чер болгаш мал ажылының продуктуларын бүдүрери болгаш садып алыры үргүлчү өзүп орар. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү болгаш көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң ажыктыы бедип турар. Колхозчуларның болгаш совхозтар ажылчыларының орулгалары көвүдеп, көдээ чоннуң культура-ажыдырал болгаш социал хандырылгазы экижип турар.

Бойдустан ам-даа хамаарылгалыг-даа болзувусса-даа, ол чорук 10 азы 15 чыл мурнунда турганы дег эвес дээрзин сөөлгү чылдарның түңнелдери тодаргай көргүзүп турар. Бойдус талазы-биле эң аар-берге болган бурунгу чылын мурнундагы беш чыл үезинде таранның чылда ортумак чыылдазын ажып турар дүжүтү ажаап алыр аргалыг болган бис. Эрткен чылын агаар-бойдустуң байдалы эки болган. Ынчанмыже Уралга, Сибирьге болгаш чурттун өске-даа чамдык районнарынга агаар-бойдус байдалдары ширин болган. Ынчалза-даа тергиин дээш, чурттун бүгү төөгүзүүнүң дургузунда эң бедик дүжүт алдынганы билдингир болгай.

Ынчалзажок күзээнивис бүгү үүлдерни чедип албаан бис. Ниитилелдиң бүгү хереглелдери долу хемчээлге ам-даа хандыртынмайн турар. Ынчалза-даа эргилде, ындыг болур дооста, үндезин эргилде болган. Ол дээрге сөөлгү үеде партияның болгаш чонның ажыл-чорудулгазының кол түңнелдериниң бирээзи. бистиң эң чугула чедишкиннеривистиң бирээзи-дир, эштер!

Кылдынган ажылдың түңнелдерин сеткил ханыышкынныбиле демдеглеишаан, оон-биле кады бистиң шинтпирлеп каапкан сорулгаларывыска бодаарга, бистериниң мурнувуста база улам чугула сорулгалар турар даарын барымдаалаш коор ужурлуг бис, эштер.

Туруп келген, туруп турар болгаш турар-даа апаар чүгле чаңгыс сорулганың дугайын чугаалаарга четчир. Ол дээрге гектар саныңдан дүжүттү бедидери-дир. Бир эвес ажыы-биле чугаалаар чүве болза, дыка хөй ажыл-агыйларда, оон туржук районнарда безин ам-даа дыка чавыс дүжүттерин ап турар бис. А гектар бүрүзүнүң дүжүдүн бедидери дээрге-ле тарааның ниити арбын чыыллазы, көдээ ажыл-агый продукциязын садып алырын өстүрери, ындыг болганда, чоннуң амыдырал денненин үлам бедидери-ле болгай. Дүжүттү бедидериниң айтырыгларын химижидилгебиле, черин мелиорастаарын боттандырары-биле, агротехниктиг ажылдарның бүгү комплекизин шинтпирлээри-биле холбаштырып турар бис.

Моон-биле холбаштыр амгы үе-чадада бистиң партиявыстың аграр политиказының кол угланышкыннарын база дагын чугаалаксай-дыр мен.

Оларның бирээзи—бүдүрүлгени бедидеринге көдээ ажылагый ажылдакчыларының материалдыг сонуургалын хандырып болгу дег экономиктиг харылзааларының ындыг системазын, шак ындыг байдалдарын тургузары болгаш сайзырангайжыдары, колхозтарны болгаш совхозтарны экономика талазы-биле улам быжыглаары болур. СЭКП ТК-ның март (1965 чыл) Пленумунуң төөгүлүг ужур-дузазы чүл дээрге ол сорулганы шинтпирлээринииң үндезинин чогум-на харын ол Пленумнуң тургускары болур.

Мурнундагы чылдарда харын дыка хөй кижилер көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының материалдыг сонуургалын бедидери бүдүрүлгени өстүрерине дузалаар кылдыр санап турган. Ынчалза-даа ол айтырыг хөй чылдар дургузунда шинтпирлеттинмейн келген. Мунгатталган чүве дег байдал тургустунган — бүдүрүлге четчир темпилер-биле өспээн, чүге дээрге материалдыг идиг бериишкинге четчир акша-хөреңгини бербейн турган, а бүдүрүлге оожум өзүп турганындан акша-хөреңги чедишпейн турган. Ол мунгатталышкындан үнүп алыр төлээде, тургустунган практиканы шинтпирлиг өскертир ужурлуг апаргап, ынчангаш Төп Комитет ону кылган. Ынчан хүлээп алдынган шинтпирлериниң кайы хире ой-шаанда болгаш шын болганын үе көргүскен.

Ол шинтпирлериниң алыс утказы чүл дээрге каш-даа чылдарга улаштыр садып алырының бижыг планнарын тургузары болгаш садып алыр өртектерни бедидип тургаш, көдээ ажыл-агый продукциязын пландан ажыр садарынга идиг бээри болуп турган. Ол болгаш өске-даа хемчеглер колхозтарның база совхозтарның экономиктиг байдалын быжыглаан, бүдүрүлгени өстүрерине болгаш күш-ажыл төлевирин бедидеринге таарымчалыг байдалдарны тургускан.

Экономиктиг идиг бериишкиннерин моральдыг идиг бериишкиннери-биле билдилиг дүүштүрерге, оон ажыктыын эрткен чылдарның дуржулгазы бүрүн бадыткаан. Тус-тус ажылдакчыларның болгаш бүдүн коллективтериниң төлевирииң болгаш алызында барып оларның ажыл-чорудулгазының түңнелдериниң араазынга удам-на дорт хамаарылганы тургузуп тургаш, ол идиг бериишкиннерин моон соңгаар-даа сайзырангайжыдар херек. Черни болгаш техниканы чөп ажыглаарын, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн дүргеч өстүрерии харын шак ындыг арга-биле чедип ап болур.

Бо талазы-биле эвээш, эвес чаа сападдар үнүп, эки өөреңип көрзе, чогуур солун эгелээшкиннерни кылып турар. Колхозтарның болгаш совхозтарның экономиктиг базазын быжыглаарының, көдээ ажылагый ажылдакчыларының материалдыг сонуургалын хандырып болгу дээш, көдээ ажыл-агый эртемни хөгжүдээ, көдээ ажыл-агыйны организацияларының болгаш эргелеп-башкарарының хевирлерни сайзырангайжыдары дээн ышкаш түүлдер-биле катай-хаара бүдүрүлгенииң өзөрииге идиглиг таарымчалыг байдалдарны тургузарының кол-кол айтырыгларын базын бүрүзүнде шинтпирлеп келген бис. ТК-ның элээн каш Пленумнарынга, партияның XXIV съездизинге улам сайзыраткан ол политика миллион-миллион совет кижилерниң кол ажыл-чорудулгазы апарган.

Партияның болгаш чоннуң күзел-соруктуг ажылы түңнелдерин берип турар деп чугаалаарының бүгү барымдаазы бисте бар. Чер болгаш мал ажылының продуктуларын бүдүрери болгаш садып алыры үргүлчү өзүп орар. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү болгаш көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң ажыктыы бедип турар. Колхозчуларның болгаш совхозтар ажылчыларының орулгалары көвүдеп, көдээ чоннуң культура-ажыдырал болгаш социал хандырылгазы экижип турар.

Бойдустан ам-даа хамаарылгалыг-даа болзувусса-даа, ол чорук 10 азы 15 чыл мурнунда турганы дег эвес дээрзин сөөлгү чылдарның түңнелдери тодаргай көргүзүп турар. Бойдус талазы-биле эң аар-берге болган бурунгу чылын мурнундагы беш чыл үезинде таранның чылда ортумак чыылдазын ажып турар дүжүтү ажаап алыр аргалыг болган бис. Эрткен чылын агаар-бойдустуң байдалы эки болган. Ынчанмыже Уралга, Сибирьге болгаш чурттун өске-даа чамдык районнарынга агаар-бойдус байдалдары ширин болган. Ынчалза-даа тергиин дээш, чурттун бүгү төөгүзүүнүң дургузунда эң бедик дүжүт алдынганы билдингир болгай.

Ынчалзажок күзээнивис бүгү үүлдерни чедип албаан бис. Ниитилелдиң бүгү хереглелдери долу хемчээлге ам-даа хандыртынмайн турар. Ынчалза-даа эргилде, ындыг болур дооста, үндезин эргилде болган. Ол дээрге сөөлгү үеде партияның болгаш чоннуң ажыл-чорудулгазының кол түңнелдериниң бирээзи. бистиң эң чугула чедишкиннеривистиң бирээзи-дир, эштер!

Кылдынган ажылдың түңнелдерин сеткил ханыышкынныбиле демдеглеишаан, оон-биле кады бистиң шинтпирлеп каапкан сорулгаларывыска бодаарга, бистериниң мурнувуста база улам чугула сорулгалар турар даарын барымдаалаш коор ужурлуг бис, эштер.

Туруп келген, туруп турар болгаш турар-даа апаар чүгле чаңгыс сорулганың дугайын чугаалаарга четчир. Ол дээрге гектар саныңдан дүжүттү бедидери-дир. Бир эвес ажыы-биле чугаалаар чүве болза, дыка хөй ажыл-агыйларда, оон туржук районнарда безин ам-даа дыка чавыс дүжүттерин ап турар бис. А гектар бүрүзүнүң дүжүдүн бедидери дээрге-ле тарааның ниити арбын чыыллазы, көдээ ажыл-агый продукциязын садып алырын өстүрери, ындыг болганда, чоннуң амыдырал денненин үлам бедидери-ле болгай. Дүжүттү бедидериниң айтырыгларын химижидилгебиле, черин мелиорастаарын боттандырары-биле, агротехниктиг ажылдарның бүгү комплекизин шинтпирлээри-биле холбаштырып турар бис.

Моон-биле холбаштыр амгы үе-чадада бистиң партиявыстың аграр политиказының кол угланышкыннарын база дагын чугаалаксай-дыр мен.

Оларның бирээзи—бүдүрүлгени бедидеринге көдээ ажылагый ажылдакчыларының материалдыг сонуургалын хандырып болгу дег экономиктиг харылзааларының ындыг системазын, шак ындыг байдалдарын тургузары болгаш сайзырангайжыдары, колхозтарны болгаш совхозтарны экономика талазы-биле улам быжыглаары болур. СЭКП ТК-ның март (1965 чыл) Пленумунуң төөгүлүг ужур-дузазы чүл дээрге ол сорулганы шинтпирлээринииң үндезинин чогум-на харын ол Пленумнуң тургускары болур.

Мурнундагы чылдарда харын дыка хөй кижилер көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының материалдыг сонуургалын бедидери бүдүрүлгени өстүрерине дузалаар кылдыр санап турган. Ынчалза-даа ол айтырыг хөй чылдар дургузунда шинтпирлеттинмейн келген. Мунгатталган чүве дег байдал тургустунган — бүдүрүлге четчир темпилер-биле өспээн, чүге дээрге материалдыг идиг бериишкинге четчир акша-хөреңгини бербейн турган, а бүдүрүлге оожум өзүп турганындан акша-хөреңги чедишпейн турган. Ол мунгатталышкындан үнүп алыр төлээде, тургустунган практиканы шинтпирлиг өскертир ужурлуг апаргап, ынчангаш Төп Комитет ону кылган. Ынчан хүлээп алдынган шинтпирлериниң кайы хире ой-шаанда болгаш шын болганын үе көргүскен.

Ол шинтпирлериниң алыс утказы чүл дээрге каш-даа чылдарга улаштыр садып алырының бижыг планнарын тургузары болгаш садып алыр өртектерни бедидип тургаш, көдээ ажыл-агый продукциязын пландан ажыр садарынга идиг бээри болуп турган. Ол болгаш өске-даа хемчеглер колхозтарның база совхозтарның экономиктиг байдалын быжыглаан, бүдүрүлгени өстүрерине болгаш күш-ажыл төлевирин бедидеринге таарымчалыг байдалдарны тургускан.

Экономиктиг идиг бериишкиннерин моральдыг идиг бериишкиннери-биле билдилиг дүүштүрерге, оон ажыктыын эрткен чылдарның дуржулгазы бүрүн бадыткаан. Тус-тус ажылдакчыларның болгаш бүдүн коллективтериниң төлевирииң болгаш алызында барып оларның ажыл-чорудулгазының түңнелдериниң араазынга удам-на дорт хамаарылганы тургузуп тургаш, ол идиг бериишкиннерин моон соңгаар-даа сайзырангайжыдар херек. Черни болгаш техниканы чөп ажыглаарын, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн дүргеч өстүрерии харын шак ындыг арга-биле чедип ап болур.

Бо талазы-биле эвээш, эвес чаа сападдар үнүп, эки өөреңип көрзе, чогуур солун эгелээшкиннерни кылып турар. Колхозтарның болгаш совхозтарның экономиктиг базазын быжыглаарының, көдээ ажылагый ажылдакчыларының материалдыг сонуургалын хандырып болгу дээш, көдээ ажыл-агый эртемни хөгжүдээ, көдээ ажыл-агыйны организацияларының болгаш эргелеп-башкарарының хевирлерни сайзырангайжыдары дээн ышкаш түүлдер-биле катай-хаара бүдүрүлгенииң өзөрииге идиглиг таарымчалыг байдалдарны тургузарының кол-кол айтырыгларын базын бүрүзүнде шинтпирлеп келген бис. ТК-ның элээн каш Пленумнарынга, партияның XXIV съездизинге улам сайзыраткан ол политика миллион-миллион совет кижилерниң кол ажыл-чорудулгазы апарган.

Партияның болгаш чоннуң күзел-соруктуг ажылы түңнелдерин берип турар деп чугаалаарының бүгү барымдаазы бисте бар. Чер болгаш мал ажылының продуктуларын бүдүрери болгаш садып алыры үргүлчү өзүп орар. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү болгаш көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң ажыктыы бедип турар. Колхозчуларның болгаш совхозтар ажылчыларының орулгалары көвүдеп, көдээ чоннуң культура-ажыдырал болгаш социал хандырылгазы экижип турар.

Бойдустан ам-даа хамаарылгалыг-даа болзувусса-даа, ол чорук 10 азы 15 чыл мурнунда турганы дег эвес дээрзин сөөлгү чылдарның түңнелдери тодаргай көргүзүп турар. Бойдус талазы-биле эң аар-берге болган бурунгу чылын мурнундагы беш чыл үезинде таранның чылда ортумак чыылдазын ажып турар дүжүтү ажаап алыр аргалыг болган бис. Эрткен чылын агаар-бойдустуң байдалы эки болган. Ынчанмыже Уралга, Сибирьге болгаш чурттун өске-даа чамдык районнарынга агаар-бойдус байдалдары ширин болган. Ынчалза-даа тергиин дээш, чурттун бүгү төөгүзүүнүң дургузунда эң бедик дүжүт алдынганы билдингир болгай.

Ынчалзажок күзээнивис бүгү үүлдерни чедип албаан бис. Ниитилелдиң бүгү хереглелдери долу хемчээлге ам-даа хандыртынмайн турар. Ынчалза-даа эргилде, ындыг болур дооста, үндезин эргилде болган. Ол дээрге сөөлгү үеде партияның болгаш чоннуң ажыл-чорудулгазының кол түңнелдериниң бирээзи. бистиң эң чугула чедишкиннеривистиң бирээзи-дир, эштер!

Кылдынган ажылдың түңнелдерин сеткил ханыышкынныбиле демдеглеишаан, оон-биле кады бистиң шинтпирлеп каапкан сорулгаларывыска бодаарга, бистериниң мурнувуста база улам чугула сорулгалар турар даарын барымдаалаш коор ужурлуг бис, эштер.

Туруп келген, туруп турар болгаш турар-даа апаар чүгле чаңгыс сорулганың дугайын чугаалаарга четчир. Ол дээрге гектар саныңдан дүжүттү бедидери-дир. Бир эвес ажыы-биле чугаалаар чүве болза, дыка хөй ажыл-агыйларда, оон туржук районнарда безин ам-даа дыка чавыс дүжүттерин ап турар бис. А гектар бүрүзүнүң дүжүдүн бедидери дээрге-ле тарааның ниити арбын чыыллазы, көдээ ажыл-агый продукциязын садып алырын өстүрери, ындыг болганда, чоннуң амыдырал денненин үлам бедидери-ле болгай. Дүжүттү бедидериниң айтырыгларын химижидилгебиле, черин мелиорастаарын боттандырары-биле, агротехниктиг ажылдарның бүгү комплекизин шинтпирлээри-биле холбаштырып турар бис.

Моон-биле холбаштыр амгы үе-чадада бистиң партиявыстың аграр политиказының кол угланышкыннарын база дагын чугаалаксай-дыр мен.

Оларның бирээзи—бүдүрүлгени бедидеринге көдээ ажылагый ажылдакчыларының материалдыг сонуургалын хандырып болгу дег экономиктиг харылзааларының ындыг системазын, шак ындыг байдалдарын тургузары болгаш сайзырангайжыдары, колхозтарны болгаш совхозтарны экономика талазы-биле улам быжыглаары болур. СЭКП ТК-ның март (1965 чыл) Пленумунуң төөгүлүг ужур-дузазы чүл дээрге ол сорулганы шинтпирлээринииң үндезинин чогум-на харын ол Пленумнуң тургускары болур.

Мурнундагы чылдарда харын дыка хөй кижилер көдээ ажыл-аг

ПАРТИЯНЫҢ БОЛГАШ УЛУСТУҢ УЛУГ МААДЫРЛЫГ ХЕРЭЭ

(Эгелээ 1-гы, 2-гы арыннарда).

оруга-чаңыгалыг кооперастаашкыны нүштелиин, олырның аразынга бүдүрүлге харылааларын бижыглыр, бүдүрүлгени эргелеп-башкарары авижиң турар.

Бо бүгү аргаларны калбаавиле ажыглаар үжүрлүг бис. Ындыг болзажок чамдык совхозтарда болгаш колхозтарда боттарынга түскайжыттынган үдүг ажыл-агыйны тургузуп алыр кижи күжү-даа, материалдыг күрлавырлар-даа чок дээрэн билдингир. Ындыг таварылгада ажыл-агыйларның калбак кооперастаашкыныың үнделиинге ажыл-агыйлар аразының специализастаашкының болгаш кооперастаашкының чедип алыр сорулга тургузуп кэр. Шынап-ла, чаңгыс ажыл-агыйга түскайжыттынган улуг бүдүрүлге объектилерин түзүп алыры күш четтинмес-ле болгай. Бо таварылгада элээн каш ажыл-агыйларның төрелгилерин каттыштырыптар болза, херек шүүт өске авиар. Ынчан олар түскайжыттынган, улуг болгаш индустриалдыг үнделиинге бүдүрүлгени иниги күш-биле түзүп ап болурлар. Ажыл-агыйларның аразында специализастаашкыны Молдавиада, Белоруссияда, Украинада болгаш Россия Федерациязының элээн хөй областарында иептерээн.

Ажыл-агыйлар аразының специализастаашкыны ының бир онзагай эки талазы чүдел дээрге, колхозтарның болгаш совхозтарның боттарының иштинки хөреңгилериниң долу болгаш ажыктыг ажыглаттызының турары болур. Бо херекке боттарының хөреңгилерин киирштиреринге белеп колхозтарга болгаш совхозтарга бүгү үеделиг төөрүмчелиг байдалдарны тургузуп, техниканы болгаш дериг-херекседерин берип, телевиделдерни ажыддан ылаып алырынга дуза-лажыр херек. Улуг хоорайларның болгаш индустриалдыг төптөринге чоогунга ногаа, сүт бүдүрер түскайжыттынган улуг ажыл-агыйларны база хавапны, бода болгаш шөөр малдарны семирдир азыраарының, комбикормнар бүдүрериниң, продукция ажылдап кылырының улуг бүдүрүлгелерин демнежип турган тударынче дидими-биле кирер херек. Түүт болгаш мелиорация организациялары, түдүг материалдары ыыгыр бүдүрүлгелер, ыяш ажыл-агыйның чорудары, электрижидилге, көдүр ажыл-агыйның техниказының ажыглаарының болгаш агрохимиктиг хандырылга дээш ышкаш кол бүдүрүлгелиг хандырыг хөгжүдер кавыга ажыл-агыйларның кооперастаашкыны калбак хөгжүлдени алыр үжүрдүг.

Специализастаашкыны калбарып хөгжээш, кооперастаашкыныың элээн бедик хевирлеринге чедире бээр, ынчан колхозтарның болгаш совхозтарның каттыжыышкыннарынга күрүнениң үдетпүр бүдүрүлгелеря база кирже бээр. Ынчан аграр-үлетпүр комплекстери тургустунар. Чүрттүң чамдык зоналарында, чижээлээрге, Молдавияда, Ростов областа, Краснодар крайда ам безин ындыг каттыжыышкыннар бар. Оларның дүржүлгазын кичээнгейлиг өөренип көөрү, ону эң ажыктыг кылдыр ажыглаары чүгүла. Чүгаа болза, организастыг ажыл-агыйжы агар айтырыг дугайында эвес, чогүм-ла принципиалдыг айтырыг дугайында — өөнүүнүң күрүне болгаш колхоз-кооперативтиң хевирлерин моон соңгаар улам чоокшулаштырарының дугайында чоруп турар.

Партия, совет, ажыл-агый органнары ол бүгү айтырыгларны чогуур киичээнгейге алыры болгаш ону шиитпирлээрните дүжүлажыры, эртем өөрүү-биле аналитээри, айтырыг бүрүзүн түс-түзүнде көөрү, үе-чадаа аайы-биле шиитпирлээри негеттинип турар. Ылангыя бистиң байдалдарывыс чүрттүң үүгле зоналарының эвес, харын даг түс-тус **областарның, а чамдыкта районнарның** иштинде безин аңы-аңгы болгай. Мында дээжимп, айтырыгны кандыг-бир ыыламал арга-биле бүрүзүгаарладыры, хөлүн эптиерер ёорун канчап-даа таарыштае дээрэйи бо херек дээш харыысалгалыг бүгү эптерге. Көдүрүлгени организастаарының чаа, улам-на дешилгелиг хевирлериң үлеп тывары-биле көдүр ажыл-агыйның эргелеп-башкарарының хевирлериниң дүгайында айтырыг, түдүүн хөлбаалыг болуп турар. Эргелеп-башкарылганың амгы структуразы хөй-хөй чылдарда тургустунуп келген болгаш амгы үеде ол, мен бодаарымга, хөлүн эртпир нарын апарган. Ол чорук эргелеп-башкарылганың үре-түңнелдинге салдар чедирип турары чүгаажок. Эргелеп-башкарылганың улам сайзырангай системазының тургузар дугайын бодаар үжүрлүг бис. Ол кандыг болурул дээрэнин хандыр өөренир херек, ону практикага хынап шенээр херек. Ынчаарга ам безин ындыг система кандыг негелделерге, байдалдарга дүүшкен турарын тодаргай чүгаалап болур.

Бирээде, ук система көдүр ажыл-агыйның бүгү айтырыгларының талазы-биле чамгыс дай иниги күрүне үгланышкының боттандырарын, ажылдың кайы-даа участогуң харыылап турар ведомстволарның аразында ажыл-чорудулганы сырый холбап таарыштырарын хандырар үжүрлүг. Ийинде, удуртулганың янзы-бүрү деннелдеринге харыылаар айтырыгларны болгаш харыысалганы тодаргай хувааран көөр үжүрлүг. Үште, төпчүткен планның удуртулга-биле продукция бүдүрериниң, сайгарарының оперативтиг айтырыгларының талазы-биле колхоз, совхозтарның бот-тускайлан, идепкейлиг чорууң шүүт дүүштүрериңе ол даянып үжүрлүг. Ол ышкаш, дөрттеө, ону көдүр ажыл-агый бүдүрүлгезинче чоокшуладыры, аргалыг-ла болза, артык звеноларны эвээжеткеш, оларны ээ-не үре-түңнелдинге болдурары чүгүлә херек.

Көдүр ажыл-агыйны эргелеп-башкарарының сайзырангайжыдарының талазы-биле черчерден ТК-же янзы-бүрү саналдар кээп турар. Оларны ээ кичээнгейлиг өөренип көөр, чүгаалажыр херек. Канчалза-даа эргелеп-башкарылганың амгы структуразын канчаар-даа өскертирде, бис чижеглээр, сагыш даар дивээн бис. Маңаа дүржүлгаң, шенелделериниң болгаш башкарылганың амгы-эртеминиң түңнелдерин удуртулга болдурар үжүрлүг бис.

Партияның аграр политиказының кол-кол айтырыглары ындыг-дыр, эштер. Чүгаа болза чогум-на чаңгыс аай политика дугайында, үзүктелиишкин болгаш хожудаашкың чокко бурунгаарлаарын хандырар, бот-болу-биле түдүш харылаалыг утганымышкынарны болгаш хемчегларын каттыштырганының дугайында чоруп турар. Улус ажыл-агыйның үе-үеде тургустунуп кедир бедеп эвес айтырыгларынга чардыкпайн, ол айтырыгны шиитпирлээриңе көдүр ажыл-агыйны көдүрери-биле көрдүнген фондудан хөреңги чээп алыксаар күзелдерни ажыл эртпишаан, ол политиканы чайгылыш чок, күзел-чүткүлдүг боттандырары биске чүгүлә. Чүгле ынчаарда ниитилелдиң улам-на өзүп орар хереглелдеринден көдүр ажыл-агыйның хожудаашкының төөчүзүнге чедир узуткап шыдаар бис.

Эштер! Беш чылдың тергиин харыысалгалыг үе-чадазында келдивис — беш чылды канчаар доозарывысты чогумна бо чыл тодарадыр. Моонбиле холбаштыр улус ажыл-агыйының мурнунга тургустунган сорулгаларны эрткен чылдың декабрьда СЭКП ТК-ның Пленумунга делегерингейбиле чугаалашкан болгай. Ам Топ Комитет ол шиитпирлерни амыдыралга боттандырар, бистиң ажыл-агый чорудулгавысты чүрттүң өзүп келген аргаларынга болгаш хереглелдеринге дүүштүр чаа чадаже көдүрер дээш ажылдап турар.

СЭКП ТК-ның декабрь Пленумунга улус ажыл-агыйының бүгү авеноларынга, бистиң ажыл-чорудулгавысты бүгү участокгарынга ажылдың стилининг дугайында айтырыг чилзи-биле тургустунган. Харыысалганы бедидер, инициативаны, социалистиг ажыл-агыйжы болгаш тывынгыр чоруктуң хөгжүдери, медеерелдиг салгага-чурумга болгаш четпестерге эптеш чок болурунга киижилдери — ажылдың партийин стилининг бо талаалары шиитпирлиг үжүр-дузалыг авар чыдар. Ол бүгү шиитилел амыдыралының моральдыг, сагыш-бодал талазынга хамаарыжыр болгаш оларны планга ийикпе, азы статистика отчёдунга биживес-ле болгай. Ынчалза-даа коммунистиг будуштүң, коммунистиг медеерелдиң ол шынарларының кайгамчык улуг материалдыг күштүүң, бистиң улуг Төрээн чүртүвүстүң улам өзүп орар күүзүнүң быжыкканында оларның сицниккенин билир бис, бодувустун дүржүлгавыска бүтүрөө көргөн бис.

Партияның экономиктиг политиказының политикижиндилге ажылы-биле тудуш холбаалының-даа чылдагаанны ыңдыг. Бодувустуң бүгү ажылывыстың деннелиң бедидер дээш, ынчаар чүткүлдүг болгаш чайгылыш чок демисежир үжүрлүүвүс-даа ында.

Экономиканы улам ынай көдүрериниң болгаш улус ажыл-агыйын эргелеп-башкарарының системазын сайзырангайжыдарының сорулгаларйн партия шиитпирлеп турар амгы үеде эргелеп-башкарылганың идепкейлиг ажылчорудулгазынче ажылчы чоннарны улам калбак-биле хаара тудары, ол хереңге оларның дүржүлгазын болгаш бодаглерни улам долу ажыглаары онза үжүр-дүзалыг апарган. Ёзулуг демократизм, бүгү күүзүне болгаш ниитилел хереглерни шиитпирлээрине массаларның идепкейлиг кирижилгези бодунда шүүт синнижхен бистиң ниитилел системавыстың бүдүжүнден ол түүлдер үзүп турар. Партияның XXIV съездизи бистиң социалистиг демократиявысты моон соңгаар улам хөгжүдеринин углавышкынын улам тодаретпкен. Массаларның чогавдыкчы энергизазын долу мобилизастаарын, ниитилелдиң күүзүне органнарын дамчыштыр-даа, массалыг хөй-ниитиг организацияларын дамчыштыр-даа башкарерынын хөй янзы аргаларын улам баймдарын чедип албышаан, ол үгланышкынны бис тура-соруккур болгаш чайгылыш чок чорудун келген бис, чорудардаа бис. Ол ажыл-чорудулгага бүгү ажылчы чоннарның киржилгезин улам калбак болгаш ханы болган тудум, бистиң күүзүне база ниитилел тургузуувус улам быжыглар, коммунистиг тургузуушкынүүн сорулгаларын улам чедишкинниг шиитпирлөөр бис.

Партияның шын политиказы, ол политиканы чонның деткип турары, совет киижилерин арес-шудургу күш-ажылы маадырлыг чоруктуң бедиктерин чедип алырынга чаа-чаа аргаларны берип турар, ындыг түүлдер-биле бистиң Төрээн чүртүвүстүң төөгүзүн байлак болгай. Күр чер казахстан болгаш алтай ховулар-биле кызыгаарланмас болгай. Күр чер дээрге Сибирьның тайгазы, Сонгу чүктүң тундразы, Ортаа Азияның күрүт ховуларды-дыр. Тодаргай болуру-биле белеткеп турар бир төлевилелди адаавын. Ол дээрге Байкал—Амур демир-орук шугумудур. Ол бүгү Чөөн Сибирьни болгаш Ыраккы Чөөни чүктү таварын эртер орук-тур. Бойдус байлактары эгээртинмес Сибирьни кежилдир эртер ол демир-оруктуң тудуу үдетпүрүң чаа улуг районуң тургузар арганы бээр: орук дургаар суурлар болгаш хоорайлар, үлетпүр будүрүлгелери болгаш рудниктер тыптып кээр, чаа черлерни андырып, көдүр ажылагыйга ажыглаары база чугаажок.

Ол тудут бүгү улустуң тудуу болур дээрэнинг бүдүрээр мен, эштер. Аңаа бүгү республикаларның төлөөдери, хамыкты мурнай бистиң аңыяктарывыс киржир.

Бо чорук бистиң хөй-хөй муң аныяк кижилеривисе соруң киирикчи перспектива болбас бе? А ындыг күзел-бодал бисте эвээш эвес. Оларның чамдыкызы амдыызында ниити төлевилел болгаш бодалларның кызыгаарындан үмээп-не карын. Өскелерни план органнары болгаш төлевилел институттары ам ажылдап кылып турар. Ынчангаш күр-черживилерниң чаа салгалдарынга ажыл-херек четчир. Ынчалзажок, келир үеден амгы үеже катап эгбишаан, даартагмның күш-ажылчы маадырлыг чоруктары бөгүнгү күш-ажылчы чымыштардан өзүп үнерин, келир үениң чедишкинниерининң үндезини бөгүн салдынарын силер биле бис кезээде бодаар үжүрлүг бис. А 1974 чылдың планын долдур болгаш ажыр күүседиринден артык чүгүлә, харыысалгалыг сорулга бөгүн чок. Ону күрүнениң эргежыктары, улустуң эрге-ажыктары, күш-ажылчы кижи бүрүзүнүң эрге-ажыктары иеген түрар.

Хүндүлүг эштер! СЭКП-ниң делегей политиказынга делегерингей-биле д о к таары чүгүлә эвес ышкаш. Ол дугайы сөөлгү үеде хөй-биле чугаалаттынган болгай. Ынчангаш эң-не кол түүлдерниң дугайын кончуг допчузу-биле чугаалап көрейн.

Сөөлгү чылдарда шынап-ла улуг, канчаар-даа ажоок чүгүлә херек кылдынган — делегей харылзааларының хөгжүдезинге эргилде, «соок дайындан» делегейниң дүшкүүрлүг чоруун чавырылдырарынче, ангы-аңгы социал тургузуттуг күрүнелерниң аразында тайбың кожа-холбаа догуннаашкының принциптерин бадыткаарынче эргилде чедип алдынган. Ол дээрге бистиң партиявыстың ленинчи дашпыкы политиказының, СЭКП-ниң XXIV съездизиниң ажылдап кылганы Тайбыңның программазын боттандырары дээш туруштут демиселдиң чигзинниг чок чедишкинин-дир. Ол дээрге социалистиг дем каттыштырылгазының акы-дуңма чүрттарыбиле, коммунистиг болгаш ажылчын партиялар-биле, делегейниң бүгү-ле дешилгелиг күштери-биле бистиң чаңгыс дай хөделиишкиннеривистиң түңнели-дир. Ол дээрге чамдык капиталистиг чүрттарның удуртукчу политиктиг ажылдакчыларының тодаргай реализининиң түңнели дээрэн база чугаажок.

Делегей байдалын кадыкшыдарынче үгланган хөй хемчегларни боттандырарынче кирип тура, бистер империализминиң ең-не реакциялыг, даймынырак болуктеринин, делегейниң дүшкүүрлүг чоруун янзы-бүрү чылдагаанныр-биле камгалаарынга сонуургалдыг бүгү-ле политиктиг агымнарның үлегерлиг чаа-чаа апарган найыраазын бижыглыр чаа хереглиг болган.

Үе-шаг таңбыга болгаш социализмге ажылдап турар дижир болгай. Ол шын. Ынчалза-даа бистиң кайы хире ажылдап турарывыстың хирези-биле ажылдап турар болгай. Делегей ареназына бистиң чедишкийперивис—кыямык, туруттуг күжениишкиннериниң түңнели-дир. Ол дээрге түүле күрүне ажылдакчыларывыс, дипломаттарның күжениишкиннери эвес. Ол дээрге бүгү совет улустуң күш-ажылының түңнели-дир. Чүге дээрге, келзе-келзе, бистиң дашпыкы политикавыстың чедишкиннерге иштики политиканың чедишкиннери-биле бистиң экономиктиг, эртем-техниктиг камгалал күүзүвүстүң, бистиң ниитилелдиң политиктиг болгаш моральдыг чаңгыс эвиинин деңнели-биле тодаратпышар. Ынчангаш тайбың дээш дүжиселге тиилелге — силерниң база тиилелгенер-дир, эштер! Ол дээрге бүгү совет ажылчыкшыларның, күш-ажылы, угааны, хөлдары-биле бистиң Төрээн чүртүвүсту күүгүлүг социалистиг держава кылып турар бүгү кижилерниң тиилелгеи-дир.

Эргим эштер болгаш өөнүүктер!

Бисте ам час, күр черниң чээрби бирги чазы, бодунуң эргейин эелеп кел чыдар үеде чыгзып келгеп-дир бис. Чер оттуп, кижилерниң ачылыт, мергежилдиг холдарының дээш келирин маңай бергеп. Эки сеткилге чеп кезээде экиаи-биле, садтарның чечекте-лиишкини, чүлүктүг оът-сеген, аар, долу сыптар-биле харылаан турар. Тараажылардың соксаал чок күш-ажылы, оларның биилгери болгаш дуржүлгазы, черге кызыгаар чок ынакшылы бо чылың база төлептин-биле шаңнаттырар дээрэнинг кижи чүрөктиң хамызындан бүүгүүр-дир.

Бистиң чүрттүң бүгү чер ажылдакчыларының чиик эвес, ынчалза-даа хүндүлүг болгаш буянныг күш-ажылынга чаа-чаа кайгамчыктыг чедишкиннерни күзээрин чөпшөөреп көрүнер.

Улуг чедишкиннерниг болуңар, эргим эштер болгаш өөнүүктер!

• • •

Эш Л. И. Брежневтиң чугаазын дыңнаттыг, үр адыш часкаалашкынары удаа-дараа үзе кирип турган. Хүралдың киржикчилери туруп келгеш, Леонид Ильич Брежневке байыр чедирип турган.

Дараазында сөс ап, чүве чугаалаанар: партияның Кустанай обкомунуң бирги секретары **А. М. Бородин**, СЭКП-ниң Кокчетав обкомунуң бирги секретары. Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры **Е. Н. Ауельбеков**, СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, партияның Ленинград обкомунуң бирги секретары **Г. В. Романов**, Целиноград области «Шуйский» совхозтуң трактор-тодарадыкчы чыдының оналдаларын, СЭКП-ниң төөгүлүг XXIV съездизиниң шиитпирлерин күүседир талазы-биле хөй талаалыг ажылга чаа ачүүлүг идеи болуур.

Күр-черживилерниң күш-ажылы оваа бедик үнелеп көргенин дээш, Леонид Ильичиге салгыш-сеткилиивистиң хамызындан өөрүл четтирип тур бис. Бистиң Төрээн чүртүвүс моонда артык күштүг болгаш чараш-чаагай болауи дээш, оларның моон-даа соңгаар бүгү чүүлдерни кылырынга чигзинниг турбас.

Бистиң байырлалывысче совет улус, бүгү делегей киичээнгей салып, соңуургап турар, Леонид Ильич Брежневтиң чугаазын делегейге улуг соңуургалды болдурар. Оон чугаазы бистиң партияның бүзүнчыгаагай чүткүлдериниң күжүн, оон дыштыкы политиктиг талазы-биле үгланышкынының ап сеткилдиг, шынчыл болгаш чорудулганың экономиктиг политиказының мерген үгаанының база үре-түңнелдиниң база катап херек кырынга-бадыткап көргүзер.

Совет киижилер күр черниң үе-чадазындан үгле алдарлыг эрткен үениң эвес, харында-даа амгы үениң боттуг ажылкеректерин база көрүп турарлар. Күр черге 20 чыл иштинде боттанган түүлдер бистиң ниитилел хөгжүмнүг болгаш культураның бүгү адырларын удам көдүрериңе үгланган болдунуң политиктиг болгаш организацияктыг ажылының күн бүрү күштелдирер апаар дээш, оратор үргүлчүлээн.

Алган хүүзээлериниң ыналга нүүсединде, бар аргаларны болгаш иштики күрлавырларны эң-не долузу-биле ажыглаарыл, чаа техниканы база технологияны бүгү хемчег-биле ажыглап турган, күш-ажылдың будүрүкчүлүүн бедидери, план болгаш күрүне сагыш-чүрүмүн быжыглаары дээш, продукцияның шынары, чигзэтти, материалдарны камнаары дээш демисежир бистиң кол сорулгавыс дээп көрүп турар бис. СЭКП-ниң XXIV-съездизиниң Директиваларында көргөн түдүглары дүрген доозуп, ажылдаға киирериңе бүгү күштү, материалдыг болгаш сан-чээ күрлавырлаңарны дугайында эш Л. И. Брежневтиң сүмейя бистиң шүүтүвүстүң ажылывыска дөрт удуртулга бээр турар. Тараа ажылдың үлаң чөгүдерниң айтырыгларын шиитпирлээрге, малдың эки ремеелге дедизаны, хөй сүттүг сааң, арбын дүктү кыргын алырын чедип албышаан, эштиңер болгаш сүткүр мал ажылын бүгү хемчегбиле хөгжүдер керек.

Бистиң республиканың экономиказының болгаш культуразының хөгжүлдезинге доктаамал, бүгү талаалыг болгаш үелеп четпес дузаламчыны дээш, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң чүректиң ханызындан өөрүл четтиргишкинни силериниң өөнүүзөөнерден, республиканың бүгү ажылчы чонларының өөнүүзөөниден илерхегилээрни чөпшөөреп көрүнер.

Күр болгаш күрүкчан черлерни шиңгээдип алгаш, сөөлгү чээрби чылдарда бистиң республиканың бүгү талаалыг хөгжүлдезиң СЭКП ТК-ниң Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң ады-биле холбашкан деп чүвени чүректиң ханызындан өөрүл, бөгүн чугаалап турар бис.

Күр черниң чээрби чыл оо — Совет Эвилелиниң болгаш оон өөнүүктериниң улуг байырлалы Бистиң хөй националдыг Советтер чүртүвүн күр черниң алдарлыг юбилейин демделеп турары кымга-даа өөрүнчүг. ол — Төрээн чүртүвүн маадырлыг төөгүзүнге алдын эрыннарны ажыттан, бүгү акы-дуңма улустарның акыдуңмалыкты чорууның болгаш бүзүлбас найыралының символу, диңим чоруктуң ёзулуг университеди, чер ажылының мерген чоруктуң болгаш шүүтнакчы дуржүлганың бүгү улустуң чымычкам апарган.

Чырыктыг келир үе — коммунизм дээш бүгү ажыл-херектерге Төрээн Коммунистиг партияның, бистиң ажыдуңма республикаларывыстың бүгү талаалыг дузаламчызының хүн болгаш шак санында ап турар бис.

Төрээн партияның долгандыр сырый каттышкан коммунистер болгаш республиканың бүгү ажылчы чоннарын СЭКП-ниң XXIV съездизиниң ажыктаны тургузуушкынүн улуг программазын амыдыралга «чедишкинниг боттандырар дээш, бүгү күүзүн үндүрүп, ажылдаар дээш үрөөни күрлавырларны дүүнүп, ажыл-агыйны ажыглаарын дүүнүп, ажыл-агыйны ажыглаарын дүүнүп, ажыл-агыйны ажыглаарын

„АЯНГА“—БИСТИҢ ААЛЧЫВЫС

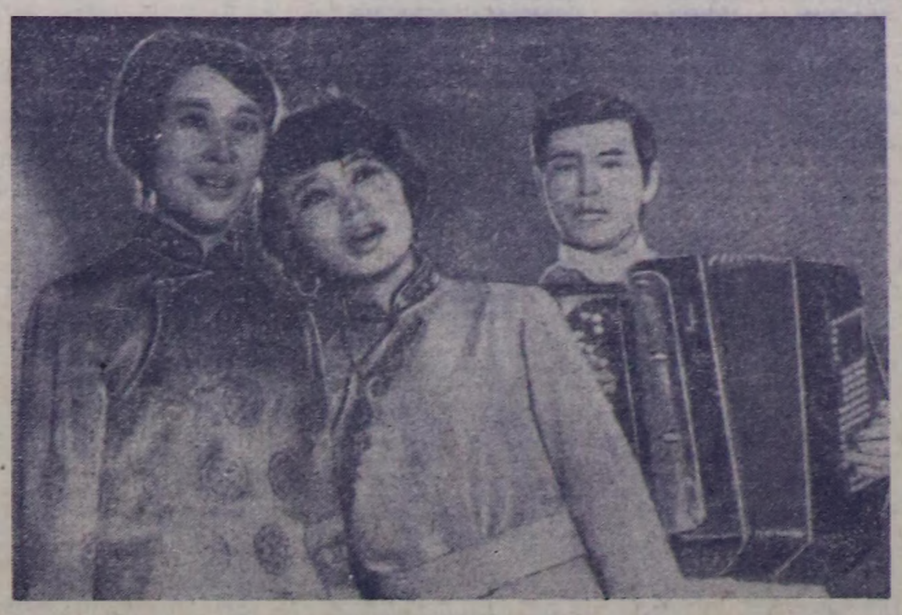
Ленинчи национал политиканың ачызында бистиң калбак делгем Тергин чуртувустуң биче-бууран кижилериниң литературазы болгаш уран чүүлү шапкыны-биле хөгжүп, профессионал бедик деңнедги чедип ап турар. Оон чижээн бистиң республикада аалдап келген Читаның күрүне филармониязында Агин национал округтуң «Аянга» деп бурят эстрада ансамблиниң артистериниң концертинден-не көрүп болур бис. Аттуралыг бо аныяк ансамбльдиң дугайында Тываның күрүне филармониязының оперативтиг киллизиниң начальниги, республиканың культурazының алдарлыг ажылдакчызы Андрей Бегзиевич Сагды мынчаар чугаалап, ук ансамбль-биле таныштырган:

— Бөгүн найысылалдың чону «Аянга» ансамблиниң уран талантылары-биле таныжарлар. «Аянга» дээрге тывалап аялга дээни ол. Ук коллектив чүгле Сибирьде эвес, а харын кожавыс Моол Арат Республикага безин билдингир, ол аңаа эрткен чылын аалдап чораан.

«Аянга» март 10-да бистиң республикага аалдап келгеш, Улуг-Хем районнуң ажылчы чоннарынга аян тудуп, Тывабиле таныжылгазын оон эгелээн. Бо аныяк ансамбльди бистиң филармония чалаан. Апрель айда Чита областа база Бурят АССР-ге бистиң цирк, эстрада артистеривис барып ойнаар. Ол болукчү РСФСР-ниң алдарлыг, Тыва АССР-ниң улустуң артизи К. Хензиг-оол улуртуп турарын билир силер.

«Аянганың» концертинден Агван Дондуковтуң совет болган бурят ырларны ырлаарын, Дарима Тутлумованың бурят база моол ырларны күүседирин, Владимир Чегодаевтиң танцыларын сонуургазырымдар чугаажок. Оон аңгыда Борис Аюров биле Светлана Даваеванын бурят, эвенк танцыларны, а Юрий Тороповтуң башкак чугааларны күүседири база-ла көрүкчүлерни улуубиле сонуургадыр.

Бистин аалчыларывыс Кызылга ойнаанының соонда республиканың барын талакы районнарынга боттарының солун концертин көргүзер. «Аянга» бистиң республикага бир ай ойнаар. Ынчангаш «Аянганың» артистерининг оюнуче көрүкчүлерни чалап, оон-биле таныжарын күзедим.

ЧУРУКТА: «Аянганың» концертинин бир номери.

ШЫДЫРААГА БОДАЛ ХЕРЕК...

Самагалдайның чурттакчылары шыдыраага ынак. Чүгле эрткен чылын безин аңаа сес маргылдаа болуп эрткен. Ындыг маргылдааларга, ылангыя байырлал хүннеринде онза хей ойнакчылар киржип турары солун. Шыдыраа маргылдаазы чүгле эр ойнакчылар аразынга эвес, харын херээжен шыдыраачылар аразынга база эрткен.

Шыдыраа оюнун улам неп-терединиң райспорткомитет кичээнгейге алган, оон активчилери идепкейлиг ажылдап турар. Ылангыя СЭКП райкомунуң ажылдакчызы Ш. Кочега, райпо бухгалтери З. Майдыр, башкы М. Мөңге, тудугжу Д. Иванов ышкаш эштер шыдыраа маргылдаларын организастаарынга идепкейлиг киржип келгеннер.

Маргылдаалар организастыр эртип, сонуургактарны калбаа-биле хаара тудуп турар. Тнилекчилерни байырлалдыр ёзугга шаңнап-мактаары чаңчыл болган, ойнакчыларны ол улам хей-аът кирип, оларның сонуургалын бедиткен.

Район төвүнүң шыдыраачылары «Тес-Хем» сөвхозтуң, Эрзин районнуң шыдыраачылары-биле ужуражылгаларны эрттирген.

Спорт комитедиң «Тываның аныяктары» солуннуң редакциязы-биле катай Сибирьниң болгаш Ыраккы Чөөн түктүң шыдыраа композиторларының конкурузун организастаан, ону чедишкининг чоруткан.

Шыдыраа оюну, маргылдаалар массалыг болуп турзада, мында четпестер база бар. Мында бирги эдлегде шыдыраачыларның моргежинин кудуу хамаажыр.

Ону тайылбырлаары берге эвес. Ойнакчылар чаа ойнап эгедеп чоруур кижилер-биле домей: шак чок, көштерин биживес, хүнде 10—20 оюнну-даа ойнап каастар. «Шыдыраага бодал херек» деп, шаандагы шагның ыдыктыг чагыын уттуп турар-дыр бис.

Буу-хаа, контроль чок ойнап чаңчыга берген кижи ёзулуг маргылдаага киришкеш, сүрээдээр, көштерин биживир дээш, түгее чардыгар, гр. кичээнгейлиг бодамчалыг ойнап шыдавас.

Ындыг байдалдан чарлып, бедик мергежил чедип алыр дизе, бирги эдлегде чер-черде шыдыраачыларга республиканың шыдыраа федерациязындан дээштиг дуза шегеттинин турар. Шыдыраа шактарын садып алыры — пууут шинтпиризээр аргажок айтырыг болган. Ону тагыдып, садып алыры-биле дуза херегледиттинин турар. Ийи талазында, маргылдаа бүрүзүнге шактыг ойнап, көштерни биживирин негээри болур. Республика маргылдаазынга киржип-биле келген кижилерден оларның спортчу түнелиниң таблицазын болгаш ойнаан оюннарының бижидилгезин негээри болза, шыдыраачылар шынгыы чурумга чаңчыгып, боттарынга негелделиг аңаар. Республиканың шыдыраа федерациязы районнарже дуржулгалыг эштерни чорудуп, чер-черге лекция, беседа кылып, хары угда хей кижи-биле ойнаар маргылдаалар эрттирерни күзеңнигг.

Районнуң шыдыраа амыдыралында бир четпес чүве—шыдыраа талазы-биле дуржулгалыг судьялар чогу. Хей-ниитичи судьялар белеткээринге шыдыраа федерациязы дузалаар ужуралыг.

Райспорткомитет херээжен шыдыраачылар белеткээринче эки кичээнгей салбайн турар. Бистиң районда республика чемпиону Л. Пономарева биле чемпион чораан З. Ооржаан оларны дамчыштыр ажылды чорудары чугула.

Республика солуннарының арынналарынга шыдыраа маргылдааларын эрттирериниң талазы-биле консультацияларны парлаарын бистиң шыдыраачыларывыс күзеп турар. Ылангыя хей кижи киржикчилит маргылдаалар эрттирерине эптиг швейцар системазының дугайында тайылбыр чугула херек.

Самагалдайның шыдыраачылары бо чылын мергежил бедидериниң маргылдаазын, еске черлериниң коллективтеря-биле эш хуузунуң ужуражылгаларын болгаш Совет Тываның 30 чылынга тураскаатткан маргылдаа эрттирерин планнап турар.

П. АРТАМОНОВ, биргн разрядчы.

Хүлүмзүргүг күш немээр

Харыылар

Бир катап магечи кижи эвинге ужуражып келгеш, чырыы-даа чырташ дивейн чугаалаан:

— Балык деп амытан эт-деп-ле бөөр чүве-дир, аң-меңдээ. Ышкаш, хайыр чылгаар дээш, сугдан үнүп келгеш, сөөрүшке чаруп-ла каар азы.

— Ындыг чүве чорду ийин харын. Чаптазы хыраалай берген, хайыр чылгап чыткынын бе-на көөр кижи-дир шен. Балык хирезинде арны безин кыспас, арын-нүүр чок-ла амытан — деп, эки магечиниң бодун тулдуруп харыылазын.

Магечиниң ам-на арны кызып келген.

* * *

Мээң кадайымның замычаңы чернө алдеп кижи. Садыгдан кандыг-бир чүве сатканда, ыяап-ла ийижи сатнаштырар, хеп чүүр машинаныдаа, шкафты-даа... Оон ындыг чоруун пат кайгап, бир катап айтырдым:

— Сен черле кандаай кижи бөөр сен, кадай? Садыгдан бараан сатканында чүге ийини алыр сен, оон өске алыр бараан чок чүве бе?

— Оон чеп элдепсинөөр сен, күмүүрүм. Ындыг-мындыг чүве болуп, кажан бир чарлыр алаарлывысса, ийи дөң кылдыр үлежип алырынга эптиг ыяшажыл.

Харыы ыядыр чүнү-даа чугаалаар аайын тыппазын мен.

К. ТҮЛҮШ.

...Эмнеп каан

1730 чылда Голландияның Лейден университединиң сургаглыг профессору Бургаве улуг бай кижиден чагаа алган. Чагаада «баш-мээн аараан, дузаяап көр» деп дилээн болган. Бургаве харыызынга: «Эмнеп болур мен, чүгле чүүзага-даа эвес, чалчаларда чекпа, чадаг кээр болзукарза» диртнеп. Эмчиниң негелдезин бай күүсеткен. Эязгы каш хонук иштинде арыг агаарга кыяштап, аргага тоорук, кат чип, одаг чанынга хонуп чорааш, чедип келген. Бай ынчап чорааш чедип кээрге, эмчи: «Чүнээ аарып тур?» деп айтырган. Оозу кан кадын апарганын ам иээп майгап калган.

* * *

Алдарлыг үш эмчи

1762—1836 чылдарда чурттап чораан сураглыг немец эмчи Гуфеланд өлүрүнүң мурнунда эмчи эш-өөрүнге: «Дээргилер, мен-даа өлдүм, мээң соомда үш алдарлыг эмчи арты» дээн. Турганнарның кайызы-даа: «Бирээзи мен бөөр мен аа» деп бодаан. «Кымнар ирги?» деп айтырганнар. «Ол үш: суг, шимчээшкин, таарылкан чем-дир» — деп, Гуфеланд харыылаан.

Москва чоогунда Вышний Волочек хоорайдан ырак эвестө РСФСР-ниң Чурукчулар эвилелиниң И. Репин аттыг академиктиг чогаадыкчы дачазы бар. Дача чурулга уран чүүлүнде онзагай төөгүлүг. Мооң чоогунда бойдустуң чараш чурумалдары улуг орус чурукчулар Шишкининиң, Левитанның, Репининиң болгаш өскелерниң-даа кайгамчыктыг чуруктарының үндезини болган. Тургустуунган үезинден бээр дача чурукчуларның чыглыр, дыштанар, а кол-ла чүве: чурулга мергежилин бедидер, чаа чогаадыкчы бодалдарын боттандырар чери апарган. Совет эрге-чагырга тургустунганындан бээр дача совет чурукчуларның дуржулга солчулгазының, аныяк чурукчуларны өстүрериниң база бир төвү апарган. Бистиң тыва чурукчуларывыс база чыл бүрүде Репин аттыг дачага барып дыштанып, дуржулгалыг чурукчулардан өөренип, боттарының мергежилин бедидип ап, чаа-чаа чогаадыкчы бодалдарлыг чанып кээп турарлар.

Чоокта чаа сортан бистиң нйи чурукчувус: Тываның чурукчулар эвилелиниң харыысалгалыг секретары Татьяна Евгеньевна Левертовская биле Май-оол Александрович Даржай олар чанып келгеш, дачага чораанының түнелинн чурукчу эш-өөрү-биле солчуп, чаа кыган ажылдарын чаңчыл болганын ёзугаар долген көргүскеннер. Шынап-ла, олар дачага үеин чогаадыкчы көдүрлүүшкүнүг эрттиргенин чурукчулар демделээн. Т. Е. Левертовская «Эжишкилер» деп тыва кадарчыларның школачы уруглаарынга тураскаатkан болгаш «Сакманщиктер», «Кышкы тайга» деп үш улуг чурукту дооскан. Оон-биле кады будук-биле 60, карандаш-биле 50 ажыг этюдтарны бижип алгаш келген. Ол этюдтар чаа чуруктарны бижириниге үндезин болуру чугаажок. М. А. Даржай дачага чүгле 2 ай болган-даа болза, чедишкинниг ээп келген. Төрээн Тывазының бойдус чурумалын, кижилерин көргүскен үш улуг чурукту доозуп, 30 ажыг этюдтарны будук-биле бижип алгаш келген.

Тываның чурукчулар эвилелиниң түскай комиссиязы Т. Е. Левертовскаяның болгаш М. А. Даржайның Москва чоогунга бижээн этюдтарының бедик чурулга мергежилдиг, оң талазы-биле чымчак, тааланчыг, композиция талазы-биле шынарлыг бижиттинген демдеглеп, дыка хөйүн апрель айда эртер чурулга неделязының делгелгелериге киприштирерин сүмелээн.

Совет Тываның 30 чыл ооюнга чогаадыкчы планнарынар-биле солчуп көөр силер бе? —деп дилээримге, Т. Е. Левертовскаяның чугаалаганы: —Дачага 4 ай болдум. Ында бистиң сураглыг чурукчуларывыс Юрий Васильевич Кугач, Вячеслав Франкович Загонек, Сергей Павлович Ткачев болгаш өскелер-даа мээң чаа бижээн чуруктарымга, этюдтарымга чогуур үнеледи берди, арга-сүмезин катты. Дачадан сагыш-бодалда чаа-чаа планнарлыг, ажылдаарынче дөстүнмес чүткүдүг келдим. Совет Тываның 30 чылынга тураскаадып, бо хүннүң маадырлары — тыва малчыннарның чымыштыг ажыл-ижин, амыдырыл-чурттаагының көргүскен чурукту бижиринче дораан кирер бодап турар мен. Сибирьниң, Чөөн түктүң зона делгелгелериниг чаа ажылдарны киирерин кызыдар мен.

М. А. Даржай:—Мен базала дачага ээлээн чедишкининг ажылдап, бодумнуң мергежилимни бедидип, чогаадыкчы чаа аргаларны шингээдип ап, сеткил ханымшкынныг чанып келдим. Тываның Совет Эвилелиниң аки-дүңма өг-бүлезинге каттышканымдан бээр 30 чыл ооюнга чаа ажылдарны бараалгадып, бистиң чурукчуларның чогаадыкчы ажылынга бодумнуң үлүүмүг киирип, бедик утка-шынарлыг, көрүштүг ажылдарны бижиринге хүлээнин турар мен—деп түңнеди.

М. САЯЯ.

СОНУУРГАКТАРГА

Дагларда кораллдар

●БУХАРЕСТ. Румынияның барынын талазында дагларга бокситтер ажыдап турган, оон суг адаанын кораллдыг рифтерин (суг адаанын хая-дажын) тып алган. Специалистериң бодап турерин ёзугаар алырга, 115 миллион чыл бурунгаар аңаа дажай турган болуп турар, ол кораллдар оон дүвүге тывыган. Кораллдар колониязы бодунуң баштайгы хевирин болгаш структуразын хевээр арттырган. Ол чорук палеонтологтарнын улуг сонуургалын болдуруп турар, чүге дээрге кораллдар чүгле далай чалгынга буступ, үрелир.

Археологтарның олчазы

●ПРАГА. Хоорайның девискээрине археологтуг казымалдар кылып турар үедө IX болгаш X чүс чыдар үезинин 100 ажыг хөөрү тывыган. Дүжүмет ог-бүлеге хамаарыштыг болгу дег оолдуң, дайынчының болгаш ийи хөрээжен кижиниң хөөрлери археологтарның кичээнгейин хаара тудуп турер.

Хөөрлерден тывыган алдын болгаш моңгун каасталгалар, боо-чепсек болгаш оске-даа эдилелдер Чехияның Великоморавия дээр княжество-биле—амгы Моравияның болгаш Чехияның девискээрининг ынчаарда турган чүгүлә күрүне тургузуу-биле ханы харылзаалыг турганын хереглеп турер.

Эрте-бурунгу чех күрүнениң төөгүзүн шинчилээринге бо түүлдер үлүг ужур-дузалыг.

Үш чылда уйгу келбээн

●ТЕГЕРАН. Иранның Касре-Ширин деп хоорайының чурттакчызы Абдулджабар Биголинниң уйгузу келбестээнден бээр үш чыл эрткен деп, «Эттелаат» солун бижээн. 26 харлыг албан-хаакчының уйгузу хенертен келбестээн болган бо бүгү үенин иштинде ол чаңгыс-даа карак шимээн.

Биголинниң ажылдап турар черинин начальниги ол дугайын билип каан, дүнеки үеде таңныылдан ажылдаарын аңаа сүмелээш, «уйгузу келбес кижи таңныылдаарга, оорлар келбес болгай» дээн.

Саазын шыдажыр ыйнаан

●ТОКИО. Бодунуң хөрөнгизи-биле хуууда «Литературлуг чогаалдарын» парлап үндүрери Японияда соолгу үеде калбарган. Баатайнарның оолдар, кыстары шүүлтеге болгаш шүүлтелдер чыындыларын, а кырган кижилер сактышкыннарны парлаар ашарган. Ындыг янзылыг вомнарны садып алыр кижилер барык чок боол турар, ынчангаш авторлар боттарының вомнарын торелдеринге, таныштарынын аразынга тарадып турар.

Японияның национал библиотеказының медээзин ёзугаар алырга, эртнен чылын ындыг янзы-биле үндүрген 6000 аттыг ном аңаа кирген болуп турар. 500 экземпляр тираждыг ындыг номну парлап үндүрериниг бедик мергежилдиг япон ажылчынның бир чылда ажыдап алыр ажазымдан хей түңнү чарыгдап турар. Оон ажыы чүү боор, ындыг-даа болза ол «чогаалчылар» чүгле ном картынга боттарының адын көөр дээш кыядын турары ол-дур.

Балыкчы кыс

● КАНБЕРРА. Австралия чурттуг 14 харлыг школачы уруг Пэтси Берклиниң олчазынга хоочун балыкчылар бозин адаарган турган дижир. Ол барык үш шак иштинде демисежин келгеш, сыырткышка кирген 90 килограмм аар акуланы ушта тыртып келген. Ынчаарга Пэтсиниң хууда деңзизи чүгле 39 кг.

Пэтсиниң өөрээнин чүү дээр! Олчазынга өөрээш, ол балыкчыларның чыл санында эрттиреги маргылдаага киржип көрейн деп, адазындан дилеп турган.

(СЭТА).

АК АДЫГНЫҢ ООЛДАРЫН ТУДАРЫ

Ак адыг—араатан амытан, ынчалзаажок кижиже кайыхамаан чок халдай бербес. Оон арай аамайын ажыглап алгаш, чамдык дужун хараар маңгыстаттачак аңчылар оларны кыра боолап, тондүреринге чедире берген турган. Бистиң чуртта Врангель ортулукту күрүнениң камгалалдыг чери кылдыр чарлаандан бээр алды чыл боол турар. Ол ортулуктуң ак адыгларын, моржактарын, янзы-бүрү куштарын өлүрериң шуут хорудаан, чүгле чөпшээрел ёзугаар кэш самыыын дириите тудуп ап болур.

Ак адыгның оолдарын неэинден чарып тударын шаанда ковчуг берге, харын-даа амытындан чаралыр чоруктар-дыр турган. Ам кажар арга тывылган. Ак адыгның инээнин баштай тып алыр. Иээн оолдарын ойнадып үүлүн келир орта, 15 минута хире моорадыр удуптар сыкыртыр эмиит сыйда оък-биле моң эъдинче кадалдыр адыптар. Ыя кадында бир кижи шанактыг дашкаар ойнады бээрлер. Хай-халап дирген кел чорда, чаш оолдарын инээнинче кинр сывырыпкаш, иээн шээ сөөлүүредир чашты бээр.

Ак адыг—араатан амытан, ынчалзаажок кижиже кайыхамаан чок халдай бербес. Оон арай аамайын ажыглап алгаш, чамдык дужун хараар маңгыстаттачак аңчылар оларны кыра боолап, тондүреринге чедире берген турган. Бистиң чуртта Врангель ортулукту күрүнениң камгалалдыг чери кылдыр чарлаандан бээр алды чыл боол турар. Ол ортулуктуң ак адыгларын, моржактарын, янзы-бүрү куштарын өлүрериң шуут хорудаан, чүгле чөпшээрел ёзугаар кэш самыыын дириите тудуп ап болур.

Ак адыгның оолдарын неэинден чарып тударын шаанда ковчуг берге, харын-даа амытындан чаралыр чоруктар-дыр турган. Ам кажар арга тывылган. Ак адыгның инээнин баштай тып алыр. Иээн оолдарын ойнадып үүлүн келир орта, 15 минута хире моорадыр удуптар сыкыртыр эмиит сыйда оък-биле моң эъдинче кадалдыр адыптар. Ыя кадында бир кижи шанактыг дашкаар ойнады бээрлер. Хай-халап дирген кел чорда, чаш оолдарын инээнинче кинр сывырыпкаш, иээн шээ сөөлүүредир чашты бээр.

Ак адыг—араатан амытан, ынчалзаажок кижиже кайыхамаан чок халдай бербес. Оон арай аамайын ажыглап алгаш, чамдык дужун хараар маңгыстаттачак аңчылар оларны кыра боолап, тондүреринге чедире берген турган. Бистиң чуртта Врангель ортулукту күрүнениң камгалалдыг чери кылдыр чарлаандан бээр алды чыл боол турар. Ол ортулуктуң ак адыгларын, моржактарын, янзы-бүрү куштарын өлүрериң шуут хорудаан, чүгле чөпшээрел ёзугаар кэш самыыын дириите тудуп ап болур.

Ак адыгның оолдарын неэинден чарып тударын шаанда ковчуг берге, харын-даа амытындан чаралыр чоруктар-дыр турган. Ам кажар арга тывылган. Ак адыгның инээнин баштай тып алыр. Иээн оолдарын ойнадып үүлүн келир орта, 15 минута хире моорадыр удуптар сыкыртыр эмиит сыйда оък-биле моң эъдинче кадалдыр адыптар. Ыя кадында бир кижи шанактыг халдып келгеш, ак адыгның оолдарын барбаа сыккудаап, ыредыр куштады бээр. Тергиин дидим аңчы мооран калган — удуп чыдар адыгның чанынга хора чааскаан артып каар. Удудар эмиин кавыны читкиже чедир, ол дидим аңчы мооран калган адыгны нугуштап, тыпгарарының арга-хоргазын шалып-дүрген кылгылаар. Ол база ужурлуг. Март айның эгезинде соңгу түктүң Врангель ортулукка тос-тостуң соогу дыыртжайнып турар. Ак адыг челбиге бээриндеп кедергей коргар. Хөлүн эртпер мооран чыдар болза, челбиге берип болур. Мооредыр кактырыпкан дег, чүгле иштин догданнадыр тынын чыткан ак адыг каректарын тапылаңнадыр көргүзеп, кулактарының баштарын сүүреннедип, ыымбай деткерлип келгеш, машинайтыр олуруптар. Дидим аңчы доштуг ораанын удудар оска ужур шаптырыпкан ак адыын бут кырынга тургузуп, инээнинин чанынга будүү каапкаш, оорүүнүң соонда чорувудар.

(1974 чылдың март 1-де «Правда» солундан).

БҮЗҮРЭЭРИ БЕРГЕ, ЫНЧАЛЗА-ДАА...

1811 чылда француз эртемден Бернар Куртуа бодунуң ажылдаар черинге янзы-бүрү дуржулгалар кылып олурган. Оон столунуң кырынга спирт кудуп каан бир шил савага далай үнүштерн, оске шилге демир-биле күгүр кислотазының холуксалзы турган. Куртуаның эктининг кырынга оок ывак моортайы олурган. Хепертен моортай бир-ле чүведен дүвүрээш, стол кырынче халый бергеш, аңаа турган демги ийи шилди бузупкан. Төгүнген суук түүдер холужуп, химиктиг реакция болуп, бус, газ үнген. Олар өшкен соонда, эртемден көөрге стол кырында кылагар түүл бар болган. Ону шинчилеп көөрге, оон мурнунда билдинмейн турган чаа элемент болган. Оон ады йод. Бир чаа элемент ынчаар ажыттынган.

Бот-өөредилге салбыры чалап тур

Кызылдың күрүнениң башкы институдунуң бот-өөредилгелиг салбыры дараазында мергежилдерге хүлээп алышкынны чарлап тур:

1. Математика.
2. Орус дыл болгаш литература
3. Биология.

Киреринин экзаменнерин ийи удаа—1974 чылдың март 23-тен апрель 2-ге чедир база июнь 3-тен 14-ке чедир—дараазында эртемнерге дужаар:

«Математика» түскай эртемниге—математика (аас, бижимел-биле), физика (аас-биле), орус дыл болгаш литература (бижимел-биле).

«Орус дыл болгаш литература» түскай эртеминге — орус дыл болгаш литература (аас, бижимел-биле), ССРЭ төөгүзү (аас-биле), даштыкы азы тыва дыл (аас-биле).

«Биология» түскай эртеминге — биология (аас-биле), химия. (аас-биле), физика (аас-биле), орус дыл болгаш литература (аас, бижимел-биле).

Билдиришкиннерни чарлаа парлаттынган хүнден эгелеп, 1974 чылдың май 30-ге чедир хүлээп алыр. Билдиришкинге дараазында документилерни кожар: ортумак эртем дугайында документ (бодун), намдары, чурттап турар черинден база эмчинин шынзылгалары, ажылдап турар черинден характеристика, күш-ажыл дептеринин хоолгазы, 3х4 см хемчээлдиг 4 фото-чурук.

Бүгү салбыларга улус өөредилгезининг системазында ажылдап турарларны хүлээп алыр.

Документилерин дараазында адресче чорудар: Кызыл хоорай, Ленин кудумчузу, бажың № 40. Башкы институду, бот-өөредилге салбыры. Телефон 20-36.

Институттуң ректорады.

Телевидение

МАРТ 17-ДЕ

МОСКВАДАН

12.00—Дамчыдыкчылар программазы. 12.05 — Медээлер. 12.10—Школачыларга. «Кажан-даа тиилеттирбес, алдар-биле бүргеткен». Совет Армияның төөгүзүнүң олимпиадазының I турунуң айтырыгларынга харылзар. 13.10—Өөнүүр телекөргүзүг. Мультфильмнер программазы. 13.30—«Музыкалыг киоск». 14.00—«Совет Эвилелинге бараан боол тур иен». 15.00—«Орт машинаазын садып ап тур бис» Уран-чечен фильм. 16.00—Делегей панорамазы. 16.30 — Өөнүүр телекөргүзүг. «Кино аян-чоруктарының клубу». 17.30 — ССРЭ-ниң улустарының III кышкы спартакиадазында. 18.00—«Үе». Информастыг программа. 18.30—18.40—Чапсар. 18.40—Өөнүүр телекөргүзүг. «Бистиң эки үеэлдиг кожаларывыс» деп хенгилериниң телетеатры. 19.30—Өөнүүр телекөргүзүг. Документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүг. «Америка-дыра. 1-ги кезээ.—«Богунгу Калифорния» 19.50—Концерт залында Кубань казактарының ниити ыр бөлүү. 20.20—«Поэзия» Ярослав Смеляков. 21.05—«Улуг театр чүнү көргүзүп турарыл». 21.35—«Экранда кинокомедия». «Нарендан Бухарада». 23.00, «Үе». Информастыг программа. 23.30—«Мастерлериң дүзүн» деп документалдыг телефильмниң баштайгы көргүзүг. 00.05—01.00—Спортчу программа. 1. ССРЭ-ниң улустарының IIIҢ кышкы спартакиадазында. 2. Бедиктеп халыглыг эштинишкин. Делегей маргылдаазы.

МАРТ 18-ТЕ

КЫЗЫЛДАН

18.00—«Мээң Дагестаным». Хроника документалдыг фильм. 18.50—Уругларга. Мультфильм. 19.00—Телемедээлер. 19.10—«Коммуналның ханаатызы». Кыска фильм. 19.20—«Техниктиг информацияның медээлери». Дамчыдыкчы. 19.40—«Апрель» Кыска фильм. 19.50—Телемедээлер. 20.05—Чараалдар, реклама. 20.10—«Оң даңнар чемпионнар». Кыска фильм. Тыва АССР-ниң телевидение болгаш радио дамчыдыкчы комитединиң симфония оркестриниң концерти. 21.30—23.00—«Эртем бажың». Уран-чечен фильм.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

МАРТ 17-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Чаасказанзыраан бөрү» 11.35, 13.30 (Бичезалга), «Чаъс шупту истерни чүй шаап каапкан» 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: Киночымыпды 9.10, «Баян тажы» 10.40, 12.20, 14.00, «Черлик чүрек» 16.40, 18.35, 20.30; «Ак хептиг хаакчы» 15.40 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Куулдар» 14.30, 16.50, 18.40, 20.30, «Эртпелер ортулуу» 11.00, 12.40 шактарда.

«ВОСТОК»: «Россия империязының дужулгези» (2 серязы кады) 11.00, «Иванның катери» 13.30, 15.10, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ЭНЕРГЕТИК» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫНГА: Киночымыпды 12.00, «Надежда» 16.00, 18.00 шактарда.

МАРТ 18-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Мугулай херек» 9.45, 11.30, 13.15, 15.00, 17.05, 18.50, 20.45, «Назын хире чыл» 15.00 (Бичезалга) шактарда.

«ПИОНЕР»: Киночымыпды 9.35, «Валерий Чкалов» 11.05, 15.10, 16.55, «Чаъс шупту истерни чүй шаап каапкан» 12.50, 18.40, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Үттүндурган кежигиниң чажыды» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Дедир хая көрүнме» 15.00, «Куулдар» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ЭНЕРГЕТИК» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫНГА: «Туттуруп алыры-биле дезинит» 18.00, 20.00 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда киллизиниң 23-54, харыысалгалыг секретарьның 23-35, партийжи амы-ырал киллизиниң 37-13, культура киллизиниң 23-54, коозэ ажылзгый киллизиниң 21-47, үлетпүр киллизиниң 22-64, чагаа киллизиниң 41-27, информация база совет тургузуг киллизиниң 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 18056. ЧАГЫГ № 644

Тыва АССР-ниң Министрлер Төвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыынын талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 1) ТС—00137.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 65 (9440) | Вторник, март 19, 1974 чыл | 1925 чылда үнелевелеттингеи. | Өртээ 2 коп.

ЭШ Л. И. БРЕЖНЕВ МОСКВАДА ЧАНЫП КЕЛГЕН

СЭКП Төп Комитединиң Чаңгыс секретары эш Л. И. Брежнев март 16-да Алма-Атадан Москвада эөп чедип келген. Ооң-биле кады СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Камгалал министри А. А. Гречко база чедип келген.

Внуково аэродромунга эш Л. И. Брежневти эштер В. В. Гришин, А. А. Громыко, А. П. Кириленко, Ф. Д. Кулаков, К. Т. Мазуров, А. Я. Пельше, Д. С. Полянский, А. Н. Шелепин, П. Н. Демичев, Б. Н. Пономарев, Д. Ф. Устинов, В. И. Долгих, И. В. Капитонов, К. Ф. Катушев, СЭКП ТК-ның кежигүннери Б. П. Бугаев, В. В. Кузнецов, В. Г. Куликов, Г. С. Павлов, К. В. Русаков, С. Л. Соколов, К. У. Черненко, Н. А. Щелоков, СЭКП ТК-ның кежигүнүнге кандидат С. К. Цвигун олар уткуп алганнар. (СЭТА).

А. Н. КОСЫГИННИҢ ЯКУТИЯГА ЧОРУП ТУРГАНЫ

ЯКУТСК. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин Якут АССР-ге чоруп турганының үезинде Вилюй ГЭС-тиң, Удачнинскиниң даг-арыгларга комбинадының түдүүнга болган даг үлетүрүүнүң чамдык бүдүүлелериниге чораан.

Якутияның партия-ажыл-агый активиниң область хуралы аңаа болуп эрткен. Тоску беш чыл даалгаларының, 1974 чылдың социалистиг хүзөлгелериниң күүсеттиниң турарының дугайын база СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлеринге дүүштүр Якут АССР-ниң бүдүргүчү күштерин улам ынай комплекстиг хөгжүдер талазы-биле оорузагларны аңаа чугаалашкан.

Чыылганнарның чыыы-биле утказы А. Н. Косыгин хуралга чүве чугаалаан, тоску беш чылдың үш чылдарының улус ажыл-агыйының планының күүседдезиниң кол-кол түннеддерин, СЭКП-ниң XXIV съездизиниң база СЭКП ТК-ның декабрь (1973 ч.) Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар талазы-биле СЭКП ТК-ның, ооң Политбюрозунуң база СЭКП ТК-ның Чаңгыс секретары эш Л. И. Брежневтиң бодунуң кайгамчык улуг политиктиг болган организаторлуг ажыл-чорудулгазының дугайын демдеглээн. Якут АССР-ниң үлетүр, көдээ ажыл-агый, каштат тудуг хөгжүдезиниң айтырыгларынга ол доктаагаан.

А. Н. Косыгин болган ону үдеп чоруур кижилер Москвадже чорупкан. Оларны СЭКП-ниң Якут обкомунуң бирги секретары Г. И. Чиряев, Якут АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы А. Я. Овчинникова, Якут АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы И. И. Петров, СЭКП-ниң Иркутск обкомунуң бирги секретары Н. В. Банников, Забайкальеның төрүт округунуң шериглериниң командылакчызы армия генералы П. А. Белик олар үдээн.

А. Н. Косыгин ол-ла хүн Москвада эөп келген.

ДАЙЫНЧЫ ШТАБ

Партия эге организацияларының хүн бүрүдегі амылыг оларның иүүсекчи органнары — партком, бюро иижике, азы секретарь удуртуп турар. Күүсекчи орган партия хуралдарының болгаш партияның үстүгү органнарының шиитпирлериниң күүседдезиниң организастаар болгаш хынаар дайынчы штаб болур.

Бистиң республикавыста бүгү 398 партия эге организацияларының 183-үүде парткомнар, бюролар соңгуттурган, оларның иштинде 40 парткомнар партияның 215 цех, бригада организацияларын удуртуп турар.

Удуртулганың коллективтиг болуру — парткомнуң азы бюронуң ажылының эң чугула принцибі. Айтырыгларны кады чугаалажып тургаш, шиитпирлээри база ажыл-херек дээш түс-түзүнде харылсалгалыг болуру чугула. Ылаптыг чугаалажып көрүп тургаш, таарымчалыг шын шиитпир үндүрер талазде, бюро азы партком кежигүннери чугаалажыр айтырыгларны баш удур эки хандыр таныжып, билип ап турар. Чөөн-Хемчик районда «Алдан-Маадыр» совхозтуң парткому (секретары Ч. Ондар) партия хуралдарын шыңарлыг эрттирип, коммунистерниң идепкейин бедидип тургаш, партияның бригада организацияларының, балүүтериниң ажылын биилиг удуртуруп чедип албышаан, кадрларны шилииря, өөредири болгаш ооң-даа өске айтырыгларны алаан таарымчалыг шиитпирлеп турар апарган. Ол-ла районуң «Сүт-Хөл» совхозунуң парткому (секретары В. Сат) партия организациязының ажылының перспективтиг планын чогумчалыг кылдыр тургускаш, ону барымдаалап ажылдап турар. Ол планны СЭКП райкому түүлдүгүүнүп көргеш, дуржулга солчуп өөренирия районнуң бүгү партия организацияларына сүмелээн.

Партия эге организацияларының ажыл-чорудулгазын экижидер, оларның дайынчы арга-шинээзин бедидер дээш ап чоруткан организастыг хемчеглер СЭКП-ниң XXIII съездизиниң ол талазы-биле шиитпирлерин амыдыралга боттандырарына улуг ужур-дузалыг болган. Чедип алдынган дуржулганы, үениң болгаш чаа сорулгаларның негелделерин барымдаалап тургаш, партия эге организацияларының ролюн улам ынай бедидер, оларның бүдүүлге болгаш албан черлериниң ажыл-чорудулгазынга салдарын күштедирер талазы-биле алаш хөй чаа хемчеглерни партияның XXIV съездизи ажыдаан кылган. Оларның иштинден администрацияның ажыл-чорудулгазын партия эге организацияларының контрольдаар эргелерни боттандырар талазы-биле Уставка киирген немелделер улуг рольдуг болуп турар. Таңды районда ССРЭ-ниң 50 чыл аттыг совхозтуң парткому (секретары В. Даңдар) администрацияның ажыл-чорудулгазын партия организациязының контрольдаар эргелерни боттандырар талазы-биле Уставка киирген немелделерни улуг роль болуп турар. Тандының районда ССРЭ-ниң 50 чыл аттыг совхозтуң парткому (секретары В. Даңдар) администрацияның ажыл-чорудулгазын партия организациязының контрольдаар эргелерни боттандырар талазы-биле Уставка киирген немелделер улуг роль болуп турар. Таңды

ШАҢНАЛГА ЧЕТКЕН МУРНАКЧЫЛАР

Чөөкта чаа Каа-Хемниң хөмүр-даш разрезиниң коллективинге өөрүнчүг байырлал болуп эртикен. 1973 чылдың плазмыг онаалдаларын болгаш бодунуң хүзээлгелерин хуусаа бетинде күүседир дээш кылбарган Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарымынга эки көргүзүглерни чедип алган болуп дагжыларга чөзактың орденнерин болгаш медальдарын тывыскан байырлыг хурал аңда болуп эртикен.

БО ЧУРУКТА орденнер болгаш медальдар-биле шаңнаткан дагжылар (солагай талазындан): Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниң эдилекчизи ЕГОР НИКИФОРОВИЧ ФРОЛЕНКОВ, «Хүндүлелдиң демдээ» орденниң эдилекчизи КАДЫРГЫ ДӨҢГҮР-ООЛОВИЧ КУУЛАР, «Күш-ажылчы шылгарал дээш» деп медаль-биле шаңнаткан АНАТОЛИЙ ГРИГОРЬЕВИЧ НУЗЕЕВ болгаш «Күш-ажылчы эрес-маадырлыг чорук» деп медаль-биле шаңнаткан НИКОЛАЙ МАРКЕЛОВИЧ ДРЕСВЯННИКОВ.

В. Кудрявцевтиң фотозу.

ТУДУГДА АЖЫЛ-ИШ

Чадаанамың № 463 механизированнызынга чөрээш, тудугмуларның ажыл-ишимиле таныштывыс. Олар тоску беш чылдың тодарадыкчы чылының онаалдаларын хуусаа бетинде күүседир дээш кызымак ажылдап турар улус болду.

Тудуг-монтаж участогунуң прорабы Чанчып Хевер-оол-биле ужуражып, чугаалаштывыс.

— Мээң харыылап турар участогумда үш бригада бар. Кижи бүрүзү беш чылдың дөртку чылының онаалдазын эрестиг күүседир дээш сорун кириишкинниг ажылдап турар. Оларның ажылдаарынга бүгү-ле таарымчалыг байдал тургузутунган. Оң ачызында участок январьда 49 муң рубльдиг тудуг-монтаж ажылдарын кылыр онаалдазын 120,2 хуу күүсеткен. Февральда 33 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын кылыр даалгазын ажыр боттандырган — деп, прораб бистерге тайылбырлады.

Бригадалардан Ленин орденниң эдилекчизи Хомушку Сүрүкович Чимит-Доржуның удурткан тудугмулары эки ажылдап турарын бисие чугаалады.

Мурнакчы бригаданың кежигүннери тоску беш чылдың тодарадыкчы чылында бедитмен социалистиг хүзээлгелерни алган. Бо чылын 161 муң рубльдиг тудуг-монтаж ажылдарын кылыры көрдунген, ону тудугмулар декабрь 20-де доозарын аазаан. Ол ышкаш тудугларны шынарлыг кылырын,. ай санында планныг онаалданы 105 хуудан мудулатпазын, сес кижиниң тудугмуң мергемилим бедидерин болгаш өскедээ сорулгаларны бригаданың хүзээлгезинде айыткан. Сөглээн сөзүн эзлээр дээш ажыл-ишчилер чылдың баштайгы хүннеринден эгелээш эң-не бүдүрүкчүлүг ажылдап турарлар.

Хомушку Сүрүковичиниң бригадазы «Большевик» совхозта тудуглар кылып эгелээн. Январьда 26 муң рубльдиң тудуг-монтаж ажылдарын кылыр планын бригада 197 хуу күүсеткен. Февраль айның даалгазын база ажыр боттандырган.

Бо бригаданың кежигүннери Саая Достанна удурткан бригаданы социалистиг чарышка кыйгырган. Эртикен айларның түңнели-биле алырга, Хомушку Чимит-Доржуның бригадазы чарышка тиилээн. Ийи бригаданың ишчилери бердинген онаалдаларны чүгле эки шынарлыг күүседир дээш амгы үеде кызымак ажылдап турарлар.

Мехколоннаның Иргит Кара-оол баштаан бригадазы СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозта чурттарга бажыңнарын тудуп турар. 137 муң рубльдиг тудуг-монтаж ажылдарын кылыр чыл онаалдазын декабрь 20-де күүседир дээш, ол бригада ажылының темпизин шапкынчыктан. Бригада эртнен ийи айның планын кайызын-даа 120 хуу күүседип, багай эвес көргүзүглүг болган.

Мехколоннаның ишчилери бо хүннерде Совет Тывазының 30 чыл оюнга күш-ажылчы челиишкиннерлиг ужуражыры-биле социалистиг чарыштыг участоктар, бригадалар аразында улам калбарткан ажылдап турарлар.

М. СЕВЕН.

КОММУНИСКЕ ЧУГУЛА ПАРТИЙЖИ ДААЛГА

ЛЕНИНЧИ комсомолду партия кезээде совет аныяктарның дайынчы авангарды, бодуңуң идегеелдиг курлавыры, шынчы дуаалакчыны кылдыр санап турар. Коммунистиг идейлиг чорукка, бистиң Төрээн чуртувуска бердингенинниң ёзулуурга, интернационализмниң ёзулуурга аныяктарны кижизидерин, бистиң нинтилелдиң норма-чижектерин болгаш утаан-бодал эртинелерин идепкейлиг пропагандалаарын комсомолдуң кол сорулгазы кылдыр партия салып турар.

Бо харысаалгалыг чугула сорулганы комсол организациялары оларга доктаамал партийжи удуртулганың ачызында чедиишкинниг шиитпирлеп турары черле билдингир. Ынчангаш СЭКП XXIV съездизиниң шиитпирлерин болгаш «Красноярск крайның партия организациязының комсомолду удуртуруның талазы-биле ажылының дугайында» СЭКП ТК-ның доктаалын база бо айтырыгга холбашкан партийжи өске-даа документилерни удуртулга болдургаш чер-черде парторганизациялар комсомолга удуртулганың деңнелин бедидер, анаа партийжи өзекти быжыглаар талазы-биле шудургу ажылды чорудуп турар.

«Партияга хүзээл алдыган ВЛКСМ кежигүннери партия организациязының өске даалгазын албаан шаанда комсомолга ажылын идепкейлиг үргүлчүзээри дүрүм болур ужурлуг» деп, СЭКП-ниң XXIV съездизинге партия Төп Комитединиң отчет indeтелиндө чугаалап турар. Ынчангаш республиканың партия организацияларының бо айтырыгже улуг кичеңгейни салып турар. Ылангыя болуп эрткилээн отчёт сонгуудалыг хуралдарга эвээш эвес коммунистер комсомол организарыга соңгутканнар. Чижээ, амгы үеде бисте ВЛКСМ эге организация секретальрының 40 хуузу, цех организацияларының ында 18.5 хуузу коммунистер болуп турар. Оон аңгыда комсомолдуң политиктиг чырыдышкынында пропагандистериниң 74 хуузу СЭКП кежигүннери болуп турар.

СЭКП-ниң Кызыл хооркому база Бай-Тайга, Эрзин, Мөңгүн-Тайга райкомнары соолгу чылдарда комсомол ажылынга коммунистерни быжыглап, бо чугула партийжи даалганы төлептиг күүседир талазы-биле негелдеп олардан күштелдиргеп. Чижээ, Бай-Тайгада комсомол эге организацияларының секретальрының 47 хуузу коммунистер, а Эрзинде база эвээш эвес. Оларның хөй нуруузу ол партийжи даалганы ак сеткилдиг күүседип, ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунуңга комсомол организарының ролюн бедидер, оларның ажылын экижидер дээш инициативаваын, шудургу чорууп көргүзүп турар. Бо талазы-биле эвээш эвес чижектерни көргүзүп болур.

Эрзинниң «Мөрен» колхозта ВЛКСМ комитединиң секретальрынга коммунист Александра Намдак барык-ла сес чыл хире ажылдап келген. Ол организацияда 130 ажыг комсомолчу туштуузу социалистиг чарышта хаара тутунган, олар бедик бүдүүлгеч көргүзүүнү чедип ап, 90 хире оолдар, кыстар марксизм-ленинизминиң теориязын өөренип турар, ортумак эртем чедип албаан аныяктар кежээки школада хаара тутунган. Мында парторганизация ВЛКСМ комитединиң планын сайгарып көрүп, оок отчёдуп партбюро хуралынга чугаалажып, ажылга чогуур уг-шигни берип турар. Александра Намдак комсомол ажылын чорударда ВЛКСМ комитединиң бюро кежигүннериге, калбак активке даянып турар.

Бо ышкаш чижектерни «Бүрен» болгаш СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтарда аныяк коммунистер П. Г. Стерхов, Долаана Маны удурткан ВЛКСМ комитеттеринден болгаш өске-даа черлерден көрүп болур. Долаана Маны колхозта аныяктар кижизидилгезиниң айтырыгларын хөй-иннин организацияларының каттышкан иннин күжү-биле шиитпирлеп турарын, анаа коммунистериң киржилгезинин күштелгенин айыткаш, аныяк кижилерни дагдынып алган кижизидип турар Куулар Сечекпаа, Чавыдак Кара-оол, Т. К. Пиченоол, Сат Өнер болгаш өскедээ чоргаарланыр хоочун коммунистериниз хөй деп, редакциняже чоруткан чагаазынга бижээн.

СӨӨЛГҮ чылдарда коммунистер болгаш күш-ажылдың хоочун кижилери аныяктарны дагдынып алгаш кандыг-бир мергежилге өөредир, кижизидер талазы-биле шимчээшкин Кызыл хоорайда, Хову-Аксында, Таңды болгаш өске-даа районнарда калбарып турар. Оларга 48-ки тудуг эргелиинде А. И. Ельцовны, М. В. Сафронованы, Таңдыда «Революцияның чалбыжы» совхозта Н. Ф. Кононенкону, Улуг-Хемде «УТКА 25 чылы» совхозтуң Иштии-Хем ферма-ында саанчы Дажи Сувааолду, ол-ла районда фронтучу чораан В. В. Китайкинни болгаш оон-даа өске хөй-хөй эштерни хамаарыштырып болур. Иштики хереглер министерствозуның партия организациязының коммунистери берге кижизидилгелиг чамдык урутларны шефке ап, оларның тус-тузу-биле шудургу ажылды чорудуп келгени-биле түңнел багай эвес боош, мурнунда милициниң уруглар өрээлиниң даңгызынга турган ындыг урутларның саны дыка эвээжээн, сагылга-чуруму, өөредилгези экижээн. Ынчалаажок хоочун кижилер аныяктарны дагдынып алгаш, кижизидер ажылда шиитпирлеттинмээн айтырыглар база бар. Ылаңгыя чамдык коллективтерге ону канчаар чорутса чогуурул дээрээнниң дугайында чогуур система чок.

Аныяк хойжуларны болгаш механизаторларны белеткээриниң айтырыгы бисте бирги чергенни болу берген. Маңаа база-ла коммунистерни болгаш хоочуннарның дузазы аныяктарга эргежок чугула апаар. Ындыг кижилер эвээш эвес. Чижээ, «Алдан-Маадыр» совхозтуң Оргу-Шөлде комсомолчу-аныяктарның хойжу бригадазының ында партболүк организакчызы Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Д.-Н. Ч. Ооржак, Бай-Тайгада «Мурнакчы» колхозта комсомолчу-аныяктарның хойжу звеноузун Октябрь Революциязы орденниң эдилекчизи коммунист Салчак Тойбу удуртуп, аныяктар хойжунуң нарын мергежилгин шинчээдип алырынга дузалап турар. Чөөн-Хемчикте «Октябрь 30 чылы» колхозта аныяк хойжу өг-бүле Хеймерек биле Аяк-Хээ Ондарларның республиканың комсомолчуларын болгаш аныяктарын хой ажылынга ажылдаарынче кыйгырган эгелээнинин чоокта чаа СЭКП обкомунуң бюрозунга түүлдугүүнүп дээн болгай. Хой ажылы — комсомолдуң шалынчы терээ дээрээнниң дугайында сөөлгү чылдарда чугаалар турза-даа бо талазы-биле ажыл Каа-Хем, Бии-Хем болгаш өске-даа черлерде шоолуг шимчевейн турар. Бо черлерде хойжуларның аразында аныяктар дыка эвээш. Комсомол организарының бо талазы-биле организакчы болгаш кижизидикчи ажылынга чер-черде партия организары, коммунистер дээштиг дузаны чедирер ужурлуг.

КОМСОМОЛГА партийжи удуртулганың деңнелин улам бедидиринче, аныяктар-биле кижизидилге ажылының хевирлерин болгаш аргаларын сайзырангайжыдарынче бисте чамдык партия организациялары сөөлгү чылдарда улуг кичеңгейни салып турар. СЭКП Кызыл хооркому, Таңды, Улуг-Хем, Эрзин болгаш өске-даа райкомнары комсомолга партийжи удуртулганың, аныяк өскенниң коммунистиг кижизидилгезинин айтырыгларының дугайын бюро хуралдарынга болгаш пленумнарга чугаалажып, комсомол организарының организаастыг болгаш идей-кижизидилгелиг ажылынга тодаргай угланышкынны доктаамал берип турар.

Ынчалаажок чамдык парторганизациялар бо талазы-биле ажыл-херекти үениң негелдезинге чедир тургузуп шыдавайн турар. Ылаңгыя Барыын-Хемчик, Бии-Хем, Чөөн-Хемчик болгаш өске-даа чамдык районнарда комсомол ажылында коммунистерниң саны эвээш болуп артпышаан. Чижээ, Чөөн-Хемчикте ВЛКСМ-ниң 67 эге организация секретальрының чүгле 14-үү коммунистер. Ол ышкаш Барыын-Хемчик биле Чөөн-Хемчикте чамдык аныяктар хой-нинтинниң корум-чурумун каржыы-биле үзээр чоруктар ам-даа узуткаттынмаан. Мында берге кижизидилгелиг аныяк кижилерни коммунистер дагдынып алгаш кижизидер ажылдар база-ла чогуур негелдеге чедир тургустутпаан. Чамдыкта комсомолга ажылдаар партийжи даалганы коммуниске бергеш, оон чогуур негелдеги кылбас чоруктар база бар. Чижээ, эртнен отчёттуг үеде «Өөк» совхозтуң комсомол ажылын оон секретары турган коммунист Маажык конпаткан турган. Ындыг чижектерни өске-даа черлерден көргүзүп болур.

Оон аңгыда чамдык партия организациялары комсомол организарының ажылының дугайында партбюро хуралдарынга ийи-чаңгыс отчёттар дыңнаары-биле өйлешкеш, оларга хүн бүрүнүң практиктиг дузазын эвээш көргүзүп, аныяктарның ажыл-амыдыралының, өөредилгезиниң болгаш кижизидилгезиниң дугайында айтырыгларже шоолуг сагыш салбайн турар. «Совет Тыва», «Кара-Хаак» совхозтарда, «Тээли» совхозтуң төвүнде, Найырал салбырында партия организацияларындан ындыг түүлдерни көрүп болур.

Комсомолга удуртулганың деңнелин улам бедидери, оон ажылының стилин болгаш аргаларын улам сайзырангайжыдары, ол ажылга коммунистерни сүмелеп быжыглаары — партия организация бүрүзүнүң чугула сорулгазы болур. Бо дугайында айтырыгларны бюроларга, хуралдарга чугаалажып, оларга үзээн алган шиитпирлерниң күүседилгезин доктаамал ынап, организастаар, коммунистерниң база комсомолчуларның каттышкан хуралдарын эрттирерин практикалаар херек. Ол ышкаш комсомол ажылынга сүмелээн коммунистерден негелдеги күштелдиргеп, оларга боттуг дузаны коргузери эргежок чугула.

Бо чылын ленинчи комсомолдуң амыдыралынга кайгамчык улуг болуушкуннар болур. Апрель 20-де Москвага ВЛКСМ-ниң XVII съездизин бодунуң ажылын эгелээр, а июльда В. И. Ленинниң адын ВЛКСМ-ге тывысканының 50 чыл оюн демдеглээр. Бо төөгүлүг болуушкуннарны болгаш Совет Тывазының 30 чылын төлептиг уткуур дээш амгы үеде партия организарының удуртулгазы-биле республиканың комсомол организациялары күжениишкинниг ажылды чорудуп турар.

Бистиң кайгамыктыг аныяктарывыс ленинчи чагыдаррга, Коммунистиг партияның херээнге бердингенин база катап бадыткаар, бет чылдың дөртку чылында шалынчы ёзу-биле ажылдаарынга болгаш тергиин эки ооренириңге бүзүрелиин СЭКП Төп Комитединиң партияга, совет улуска Кыйгырыында илереткен. Боттарының улуг өнүктери коммунистериниң дузазы-биле комсомолчулар болгаш аныяктар Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарышка иделкейлиг киржип турганы, партияның ол бүзүрелиин төлептиг күүседип шыдаарлар.

Хамаатылар камгалалы

ШЕНЕЛДЕ-ӨӨРЕДИЛГЕ

Улуг-Хем районнуң ажылагый аңбан организация черлеринде хамаатылар камгалалының штабтары ажылдап, камгаладың тус-тус бөлүктерин тургузуп, оларның өөредилгезин, 1973 чылга деңнээрге, чаа 1974 өөредилге чылында элээн организастыг эгелээн. Чижээ, «Улуг-Хая» совхоз (директору В. Виннико, партком секретары Н. Базыр, штаб даргазы А. Куьмин) салбырларга, бригадаларга болгаш агитквартираларга хамаатылар камгалалының 20 шактыг программазын өөренип киришкен. Амгы үеде ында 852 кижи хаара туттунган.

Өөредилгезин практика кырынга эрттирери—амгы үениң кол негелдези. Ынчангаш районнуң хамаатылар камгалалының штавы ажыл-агыйлар удуртукчуларының кичеңгейин ынаар утландырган. Чамдык удуртукчулар херекселдерниң чедишпээнинге чыдагааннап, практиктиг өөредилгеден ойталап-даа турган таварылгалар бар. Хамаатылар камгалалының өөредилгезиниң практика-биле холбаарының аргаларын № 586 көжүп чоруур механизастаттынган колоннага эрттирген менелде-өөредилге херек кырынга көргүскен. Аңаа ажыл-агыйлар удуртукчуларын база чалаан.

Өөредилгеге белеткелдиг бөлүк (командири В. Моисеева) бодунуң мурнунга салдынган сорулгаларын чедиишкинниг көрүскен. Оон аңгыда, өртке удур звено (командири В. Мишин), камгалал бөлүү (командири А. Самков) база багай эвес көдегген.

Оон сөөлүнде «Улуг-Хая», «Найырал», «Күш-ажылдың хостуу» совхозтарга болгаш Шагаан-Арыгның автотранспорт будурулгезинге болгулаан өөредилгелер хамаатылар камгалалынга практиктиг мергежилгелерни боттандырыр чорударының методтарының дээштинин көргүскен.

Моон мурнунда чүгле чуруктар болгаш чугаалар-биле кызыгаарлаттынып турган өөредилгелер херек кырында противогазтарлыг, разведка херекселдерлиг эртерге улуг ужур-дузалыг деп чүве тодараан.

Ынчалза-даа районнуң хамаатылар камгалалында четпестер ам-даа бар. Чижээлээрге, районнуң ажыл-агыйларында, организацияларында радиацияга удур чаңгыс-даа камгалал амга чедир тутпаан. Чурттакчы хонну херек кырында камгалалга өөредиринин баазалары тургустунмаан. Оон-биле чергелештир чурттакчыларга лекциялар эвээш чоруттунуп, практиктиг өөредилгелер-биле холбавайн турары хомудаачыг. Бо четпестерни чайладыры негеттинип турар.

К. ЧӨРЕВЕ.

БАДЫТКААН

Хамаатылар камгалалының ажыл-чорудулгазынга идепкейлиг киржири — кижи бүгүдезиниң хүзээлгези болганда, бо ажылче улуг кичеңгейни база салып турар бис.

Бистиң колхозта бо талазы-биле командалар, бөлүктер тургустунган. Ында 70 ажыг кижи хаара туттунган. Олар противогаз, респиратор, доозунзан камгаланыр пес-маска, хөвөн-марля шарытлар дээш ыпнаш эргежок чугула херекселдер-биле хандыртынган.

Ажыл-агыйда хамаатылар камгалалының штавы командаларга, бөлүктерге тускай кичээлдерни эрттирип, бо өөредилгеже суурнуң чурттакчыларын база хаара туткан. Амгы үеде хамаатылар камгалалының чээрби шактыг программазын өөредип турар. Бо талазы-биле кичээлдерни колдуунда практика кырынга чорудуп келген.

Чоокта чаа шенелде-өөредилге болган. Анаа командалар, бөлүктер, чурттакчылар идепкейлиг киржип, дайынчы болгаш организастыг белениш көргүскеннер. Бо чорук хамаатылар камгалалының өөредилгезин багай эвес организастаанывысты бадытказан.

Хамаатылар камгалалының штавы план ёзугаар болуунуң ажылын ам-даа күштелдирер.

Б. МОРОЗОВ,
Каа-Хем районда «Октябрь 30 чылы» колхоз.

МЫНЧААР БЕЛЕТКЭЭР

Каа-Хем районда шериг ивазы четпээннериниң ортузунда кижизидилге ажылын чедиишкиниг организастап турар. Аныяктар иштинге шериг-патриоттуг кижизидилгени улам ынай эвээш кижилериниң талазы-биле айтырыгларны ВЛКСМ райкомунуң пленумунга, бюроларынга, чер-черде комсомол эге организацияларының хуралдарынга чугаалажып келген. Районнуң аныяк-өскенин Совет Армиязын хүрээлеңинге белеткээринге ажылдың янзы-бүрү хевирлерин ажыглап турар. Ылангыя аныяк дайынчының район лекториязы хой талалыг, районда хамаатылар камгалалының талазы-биле ажылдар чогуур негелдезинге дүүшүүр чоруттунуп турао даярга болуп арткан шенелде-өөредилге үезинде көзүлген. Дайынчы белеткелдиин, организастың районнуң эмнелге, садыг, амыдырал хандырылга черлериниң, «Тиилелге», «Бүрен», «Кызыл тук», «Ленинчи орук» совхозтарның, «Октябрь 30 чылы», «Коммунизмче орук» колхозтарның дайынчы белеткел командаларының херек кырынга көргүскен.

А. ДЫРТЫЙ-ООЛ.

Хойжуларже көрнүү

Каа-Хемде «Бүрен» совхозтуң малчыннарының ажыыдаарынга болгаш чурттарынга таарымча чок үүлдер ам-даа бар. Үш коданнын кажааларын электрижидип каан. Ынчангаш малчыннарның ажылдаарынга, чурттаарынга база ооренириңге эптиг байдал тургустунган. Өске коданнарны иштии тугум ламчыштыр электрижитпээн. ол черлерде хөделдирикчилер салгылап каан. Малчыннарның хой кезии оларны шын ажылдадып билбээн-биле олар үргүлчү-ле үреливишкинге таваржып турар. Оон ужурулап малчыннар кулуктан сут алыр арга чок болу бергени-биле малды сут-биле хандырбайн баар.

Оон ында улаа-лараа үредип турар хөделдирикчилерни сентелдиринге совхоз эвээш эвес акша-хөреңгини үндүрүп турар.

Бүгү хойжу коданнарны электрижилерни бүдүүлге-саң-хөө планынга киргенден бээр дөрт чыл болган. Ону күүседир үе келген.

Д. ДАГБА.

ТААРЫМЧАЛЫГ АПАРГАН

Делегейнин дүшкүүрлүг байдалы көскүзү-биле чавырыза-даа, дайын айыыл амдаа үзуткаттынмаан, ынчангаш кезээде серемчилелдиг, дайынчы белен байдалга турар дээш, хамаатылар камгалалының ажылын улам экижидер апаар бис.

Өске черлерде ышкаш, хамаатылар камгалалының штавы бисте база тургустунган. Штаб тускай план ёзугаар ажылдап, чугула хемчеглерни ап чорудуп турар.

Суурда бетоннап тургаш кылган, чер пштиниле чаглакпа бар. Хамаатылар камгалалының штавын ында тургускан бис. Мынар телефонну, сүг болгаш чылыг хамчыдылгаларын киирип каан. Штабтың ажылдаарынга таарымчалыг байдал бар апарган.

Штаб амгы үеде хамаатылар камгалалының чээрби шактыг программазын өөредирин улам-чылап турар. Суурнуң чурттакчылары ында идепкейлиг киришпишаан.

Хамаатылар камгалалының ужур-дузазын чонга тайылбырлап, оон материалыг баазазын улам быжыглаары — штабтың кол сорулгазы ол. Бо талазынга колхозтуң баштаар чери болгаш партком тодаргай дузаны база көргүзер апаар.

И. КОЗЛОВ.

Таңды районнуң «Коммунизмниң херели» колхозта хамаатылар камгалалының штавының начальнигы.

ҮЛҮҮН КИИРБИШААН

Афанасий Алексеевич Селиванов 1942 чылдың февральда 113-кү адыгжы полкка автоматчы дайынчы боон, фронтучу амыдыралды эгелээн. Немецтерниң чаашкын дег огунун аваа-биле Дон хемни кежери ковчуг берге турган. Ол тулчуушкунга немецтерниң кирег күжүн, боо-чепсээн, техниказын тодаралып биляп алыр ужурлуг берге, дайынчы даалганы коргуш чок эрес-дидимн-биле күүсеткени дээш, Селиванов Аазырыкан. Ынчан ийи кулаа дыннавас апарган. Үр эмнээшкиниин сөөлүнде Селивановту госпитальдан үндүр бижээш, бүгү назынында ийиги бөлүктүн инвалиди деп шынзылганы тывыскан.

Дайын мурнунда чылларда ол Таңды районга, Кызылга чурттап, ажылдап чораан. Ынчангаш Тывага база катап ээп келген. Инвалид-даа болза, ол анаа олурбайн, амгы үеде Кызылдың харылзаа белдиринде ажылдап турар.

ӨСКЕ ЧУГУЛА ПАРТИЙЖИ ДААЛГА

1974 чылдың февраль айда республиканың хамаатылар камгалалының штавының болгаш өөредилге курстарының ажылдакчылары Каа-Хем районга барып, анаа хамаатылар камгалалының талазы-биле тускай шенелде-өөредилге эрттиреринге боттуг дузаны чедирген. Курстарның будуулге өөредилгезиниң мастерлерин районнуң түс-түс колхоз-совхозтарынче хуваап чоруткулаан. Олар ажыл-агыйларга баргаш, ында тургустунган ХК-ның штабтарының ажылчорудулгазы-биле танышып, илереттинген четпестерни чайлаарынга, планнарны канчаар тургузарыга практиктиг дузаны көргүскен.

Хамаатылар камгалалының негелдезин ёзугаар районнуң ажыл-агыйларында, үлетпур будуулгелериниде, иштии билигнин ортумак школаларында чорутса чогуур ажылларының календарь планнарын чогаадып, командаларны тургускулаан. Чижек кылдыр «Ленинчи орук» колхозту ап көрээли. Медээ болган соонда, совхозтуң ХК штавы 30 минута дургузунда чыглы хонуп келген. ХК штавының начальнигы В. Евтушковтуң командазын ёзугаар дайынчы белеткелдиң командазы бүрүн камгаланыр херекселдери-биле база дүрген чыглып келген. Сандружина хуу камгалалдың херекселдери-биле бүрүн хандыртынган, радиоактивтиг дозузунга, бактериялыг будумелдерге таварышканнарга баштайгы дуза чедиреринге белен турган. Совхозтуң ХК штавы шенелде-өөредилге үезинде дайынчы беленин көргүскен. Өөредилге чоруп турда, совхозка ажыктыг ажылларны база кылгылаан. Чижээ, мал чеми сөөртүп. олар ыяш хооран, мал кажааларының көрженин хоорган.

Шенелде-өөредилге «Тиилелге» совхозка база организастыг арткен. Ынчан ажыл-агыйга ажыктыг кылдыр мал кыштагларынга 24 тонна сигенни, 12 тонна тараа савыны, 50 тонна силосту, 25 тонна хөмүр-даштыг сөөртүп чедирген болгаш 10 тонна үрезинни ырыглаан.

Массалыг үзүткалашкынның чепсээнден камгаланырының талазы-биле 20 шактыг программаны район төвүнден эгелээш, колхоз-совхозтарга чедир организастыг өөренип артип турар. Маңаа чижек кылдыр «Октябрь 30 чылы» колхозту көрээли. 1973 чылда 20 шактыг программаны 180 колхозчулар өөренип арткан. Бо чылын 80 кижи өөренип эртер. Колхозта чонну болгаш малды радиоактивтиг дозузындан, бактериялыг будумелдерден камгалаарынга ан бүүрүн камгаланыр черлерни таарыштыр дерип кылган. Тодаргайлаарга. кезек ханы каскан черлерни, бажыңнар подвалдарын кижи камгаланып болур кылдыр эдс кылган. Ол ышкаш колхозта ногаа болган силос шыгжаар онгарларга кижилер камгаланып болур. Ынлыг таварылгага ажыглап болур дуглагыг кудуктарны казып, тутканнар.

Районда хамаатылар камгалалының талазы-биле ажылдар чогуур негелдезинге дүүшүүр чоруттунуп турао даярга болуп арткан шенелде-өөредилге үезинде көзүлген. Дайынчы белеткелдиин, организастың районнуң эмнелге, садыг, амыдырал хандырылга черлериниң, «Тиилелге», «Бүрен», «Кызыл тук», «Ленинчи орук» совхозтарның, «Октябрь 30 чылы», «Коммунизмче орук» колхозтарның дайынчы белеткел командаларының херек кырынга көргүскен.

А. ДЫРТЫЙ-ООЛ.

Хөй уруглуг иелерни „Иениң алдары“ орденнер болгаш „Иениң медалы“ медальдар-биле шаңнаар дугайында

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң чарлыы

(Эгези № 43 «Шында»).

ЧӨӨН-ХЕМЧИК РАЙОН

Беш уругну бөлээн болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Валентина Арагчыевна Монгуш — райпо столованызының ажылчыны.

Чечек Чимитовна Монгуш — Хөрум-Дагда яслиниң ажылчыны.

Хуувакай Дембиреловна Монгуш — «Искра» колхозтуң колхозчузу.

Эртине Дамдынчаповна Монгуш — Ленин аттыг колхозтуң колхозчузу.

Стюра Мартан-ооловна Оюржак — «Чыраа-Бажы» совхозтуң ажылчыны.

Чыртак Идамовна Сат — таңныл камгалалының ажылчыны.

Чавзыл Чодуровна Хөөлыг — «Сут-Хөл» совхозтуң ажылчыны.

КАА-ХЕМ РАЙОН

Сее уругну бөлээн болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Анна Федоровна Нелюбова — Бояровка суурда өг-бүле эзэзи.

Алды уругну бөлээн болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Кыыра Суруковна Бальчирбай—Сут-Бажы суурда өг-бүле эзэзи.

Ховенией Мышкеровна Чула — Бүрен-Бай-Хаак суурда өг-бүле эзэзи.

Беш уругну бөлээн болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Чечекмаа Ивановна Саймал — «Совет Тыва» совхозтуң ажылчыны.

Дил-маа Саваевна Хемчиоол — Сут-Бажы суурда өг-бүле эзэзи.

ТАНДЫ РАЙОН

Сее уругну бөлээн болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Модур Көк-Хунаевна Ондар — «Шамбалыг» совхозта ветеринария пунктузунуң эргелекчиэ.

Антонина Романовна Сычкина — Владимировка ортумак школазының ажылчыны.

Чеди уругну бөлээн болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Сумуя Сурасовна Бүрбү— «Революцияның чалбыыжы» совхозтуң ажылчыны.

Клара Доспан-ооловна Куулар — Межегей суурда өг-бүле эзэзи.

Лама Лопсановна Шимит — Кур-чер суурда өг-бүле эзэзи.

Алды уругну бөлээн болгаш кижизиткен иелерни **«ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ**

Анна Тажибаевна Бумба — Марачевка суурда өг-бүле эзэзи.

Чечекмаа Байыртыевна Монгуш — «Тилелге» совхозтуң ажылчыны.

Дарый Шойдановна Оюн — С. К. Тока аттыг совхозтуң ажылчыны.

Нина Саян-ооловна Оюн — Межегей ортумак школазының ажылчыны.

Беш уругну бөлээн болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Вера Трофимовна Ахаева — ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң ажылчыны.

Сайзаа Батнаровна Иргит — Владимировка суурда өг-бүле эзэзи.

Шаңгыр Кончуковна Монгуш — «ССРЭ-ниң 50 чылы» совхозтуң ажылчыны.

Татьяна Өктен-Оруссовна Ондар — «Шамбалыг» совхозтуң ажылчыны.

Клара Лакпаевна Оюн — С. К. Тока аттыг совхозтуң ажылчыны.

Ольга Чыгжаповна Тюлюш — С. К. Тока аттыг совхозтуң ажылчыны.

Зинаида Ниловна Чичулина — С. К. Тока аттыг совхозта ветеринария санитарказы.

Анна Петровна Чувашева — ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтуң ажылчыны.

УЛУГ-ХЕМ РАЙОН

Тос уругну бөлээн болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Намар Монгушовна Шожан — «Ак-Туруг» совхозтуң ажылчыны.

Алды уругну бөлээн болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Анчымаа Донгаковна Көкоол — Ждавов аттыг совхозтуң ажылчыны.

Донгак Кенденовна Сүрүмаа — Эйлиг-Хем суурда өг-бүле эзэзи.

Чинмак Түлүшовна Хоюгбан — «Ак-Туруг» совхозтуң ажылчыны.

Беш уругну бөлээн болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Федосья Булан-ооловна Долгар — Ак-Талда медпункт санитарказы.

Александра Түлүшовна Кожа-Сүрүн — Ждавов аттыг совхозтуң ажылчыны.

Роза Донгановна Натшитоол — «Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң ажылчыны.

Анай Сандаковна Сайлаа — «Ак-Туруг» совхозтуң ажылчыны.

Тамара Бичe-ооловна Сарыкай — «УТКА 25 чылы» совхозтуң ажылчыны.

Хоойлаңар Комажиковна Серен — «Күш-ажылдың хостуу» совхозтуң ажылчыны.

ЭРЗИН РАЙОН

Тос уругну бөлээн болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Норбу Савзановна Дамба-Хоо — Эрзин райпозунуң ажылчыны.

Сес уругну бөлээн болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Идьма Хуураковна Чигжит — «Чаа орук» колхозтуң колхозчузу.

Чеди уругну бөлээн болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ АЛДАРЫ» ОРДЕННИҢ III ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Чылбакай Лопсановна Балган — «Чаа орук» колхозтуң колхозчузу.

Балчытмаа Демирээевна Додук — ажылчы чоннар депутаттарының район Совединиң күүскомунук ажылчыны.

Алды уругну бөлээн болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ I ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Самаа Лопсановна Ланзыы — Эрзин ортумак школазының ажылчыны.

Мария Кенниковна Саян — «Чаа орук» колхозтуң колхозчузу.

Хандымаа Даваевна Хорлуу — «Чаа орук» колхозтуң колхозчузу.

Беш уругну бөлээн болгаш кижизиткен иелерни «ИЕНИҢ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДЫҢ II ЧЕРГЕЗИ-БИЛЕ

Кима Бомбоевна Артаева — Эрзиниң школа-интернадының кижизидикчи башкызы.

Анай Лопсановна Дүпчүр — «Чаа орук» колхозтуң колхозчузу.

Сувааи Төмүровна Куулуп — районнуң харылзаа белдиринің почтачызы.

Анва Шараповна Күнчуң — «Чаа орук» колхозтуң колхозчузу.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАҢМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай,
1974 чылдың январь 25.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

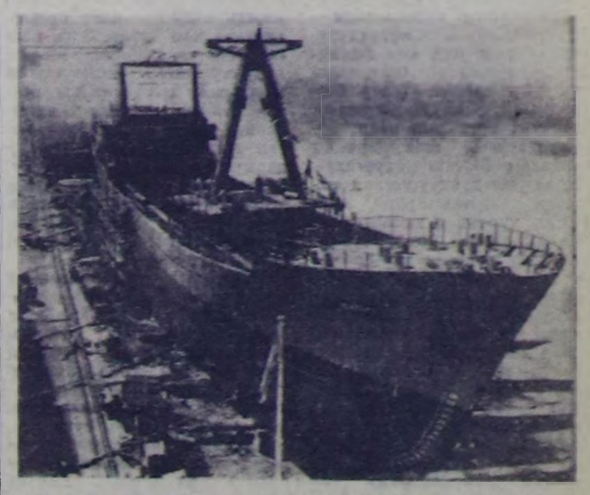
НАЙЫРАЛДЫҢ БОЛГАШ ТАЙБЫҢНЫҢ ЭРГЕ-АЖЫКТАРЫ

Кара далай эриинде Пицундада дээр улуг эвес суурунуң ады сөөлгү хүннерде делегейниң бүтүн солуунарының арыннарынга парлаттынып келген. Од солуннар арыннарындан Европаның эң чаа төөгүзүнүң өөредилге номунче шилчиир дээрзи чүтаа-даа чок болбайнаан. Оон бүгү үндезинин-даа бар. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев биле Франция Республиканың Президентизи Ж. Помпидунуң Пицундага ужуражыышкыны Совет Эвилели биле Францияның аразынга найыралды болгаш кады ажылдажылганы хөгжүдеринге түгле эң чугула үе-чада эвес, харын-даа бүгү Европа динке чаа, тайбың болгаш идегелдиг байдалды тургузарынга база чугула болуушкун-дур.

ССРЭ биле Францияның аразынга харылзаа чүтле олардың боттарынга чугула эвес боон турар. Ындыг харылзаалар аңы-аңы нитилел тургузуттуг күрүнелериниң үреттүнелдиг кады ажылдажым болурун база көргүспүттээн, өске мурунелерге сорук киирикчи үлегер-чижек боон турар. Ынчаарга ССРЭ биле Францияның аразында кады ажылдажылга дээрге, хөй талалыг боон турар. Эң ылаңгыя экономиктиг харылзааларының түңнелдери оваа солуп: 1973 чылда француз-совет садыгның нияти хемчээли мурнуедагы чылга деңнээрге, оон 40 хуу кайбартан! Пицундага болган ужуражыышкын нйи чурттуң аразынга ажыктыг экономиктиг харылзаадарыны удам кайбартырынга ийиг болуру чүтаа чок—деп, «Экс», «Ново журналь» болган Франциянның үлетчүр-бүдүрүлге балдүктеринің өске-даа солуннары ындыг түңнелди кылып турар.

Ийи чурттуң удуртунчуларының бо ужуражыышкыны политика талазы-биле баа улуг ужур-дузаалыг боон турар. Европага айыыл чок чорук болгаш кады ажылдажылга талазы-биле човудел хуралды белеткеп арттыреринге француз-совет кады ажылдажылга улуг рольду ойнаарын билдингир. Франциянның Президентизи Парижче үжүдүн чоруурунуң мурнунда парлаага төлөөлекчилериниге Пицундага ужуражыышкыя үезинде ол човудел хурал дугайын дыка үр үе иштинде чүтаалашкынын медегээн. Ол эгелээн ажыл-херекти улам бурунгаарладыр төлээде, талалар боттарының эдлээнде ажаа дөрт киржилгээн-биле ийиг кылыр апаар деп Ж. Помпиду чүтаалаан. Ынчаарга Франция канчаарыл дээрге, Европанын экономиктиг бөлүтленишкинииге болгаш бистиң чарыкалажыр мурунелериивиске-даа салдар чедирип турган, анаа ийиг кылыр апаар бис деп ол бээ айтыкан.

Пицундага беседалар үезинде делегейниң өске-даа чугула айтырыгларын — Чоокку Чөөн чүк дугайында айтырыгны, КНО-нуң Кол Ассамблеязының ам болур сессиязының ажылының болгаш өске-даа айтырыгларның дугайын база корген. Бо талазы-биле ССРЭ-ниң болгаш Франциянның удуртукчуларының аразынга санаа-онаа, бодаалдар солчуушкуну найыралдыг, бот-боттарынга идегежир, ажыт-чажыт чок, боттуг байдалга боон артыкшын демдеглээри база чугула. Од факт-барымдаа дыка улуг ужур-дузаалыг. Херектиң ужуру болза, дүшкүүрлүг чорукту чавырыздырарынга удур киижилер, эң ылаңгыя НАТО-нуң бөлүктери Пицундага ужуражыышкынының мурнуу чарыында Франциянын болган Барыын чүктүн өске-даа чурттарының хөй-ниитизиниң сагыш-бодалын будулдурары-биле советфранцуз харылзааларда бирле чүүл тварышпайн турар дээрзиниң дугайында хөп-мееге дамчыар чүгаанны неитерерин оралдашканнар. Пицундага болган ужуражыышкын политика талазы-биле ындыг хоозун чүүлчуруушкунуун үндезин чогум херек кырында бадыткап көргүскен.

БУДАПЕШТ. Венгрияның судно болгаш кран ыяыр заводунуң Андялфельд верфизинге Совет Эвилелиниң чагыын ёзугаар ыяган 1.500 тонна ишкир «Рапля» деп (чурукта) далайга эштир чүүк судновун сугже киирген.

МТИ — СЭТА-ның фотозу.

БУРУНГУ ИМПЕРИЯНЫҢ ОТТУУШКУНУ

Эфиопиянын ажылчы чоннарының март 7-ден 11-ге чедир бүгү чуртту хаара туунан бүгү-ниитин ажыл-соксадымышкынын эфиоп солуп «Аддис суар» «Чаа кедир үе-же, ажыктың ажыктан төөгүлүг неделя» деп адаан. Хуу будурүлгелериниң болгаш дыка хөй күрүне албан черлериниң 100 муң ажыг ажылдакчылары Эфиопиянын профвиилелдер конфедерациязының удуртулгазы-биле ажыл төлевиин улгаттыраарын, амыдыралдың деңнелин бедидерин болгаш боттарының эрге-шөлээзин хоойлу-дурум ёзугаар хандыраарын чедип алыр сорулгабиле чаңгыс эптиг фронт-биле ажыл соксадыышкынын кылган.

Ажыл соксадыышкынының мурнунда шеригге болгаш флотка-даа дүвүрээнзи, студентилериниң үймээнии болган, школа бадыткылары болгаш хоорай транспортунуң ажылдакчылары-даа ажылын соксаткылаан. Массалыг шимчээшкин өртек-үнениң аартавырында удуралааныышкыдан, ажыл төлевирин улгаттыраарын негээрииден эгелээш, политиктиг амыдыралды калбаа-биле демократчыдарга, социал реформаларны кылыры болгаш чурттуң экономиктиг амыдыралынга феодалдыг харылзааларны узуткаары дээш кадбак шимчээшкинче шилчээн. Чер бембүрээнинга кырында эң-не эрте-бурунгу күрүнелерге хамаарыжыр Эфиопия. Африкага болган делегейниң өске-даа диптериите колониалдыг империяларның буступ дүжүүшкүүнүүн түңнелинде социал деңнээлиниң оруу-биле иниитэ шимчээшкиндеп төөгүнүң чамдык байдалдарынын үржүндүн сөөлгү он чылдарда хожудан чыдып келген. Эфиопия күрүне шаанда даштыкы эжелекчилерге удур кадыг-дошкун демиселге бодунуң хамаарыштас чорудун чаалап алган-даа болза, экономиктиг болгаш социал хөгжүлде талазы-биле көзүлдүр-ле хожудан турар.

Чурттуң нефть үлетчүрүн национализастаары дээш демиселди башта, монархияны кыягтаарлавр дээш, ында улуг турүжүп турган М. Моссадыктың чазаан 1953 чылдың августа дүжүрген-иинга соовда бүгү-де политиктиг партияларны хорудаан. Ажылчы чоннарының калбак массаларының эрге-ажыктарын камгалап турган Иранның улусчу партиязын 1949 чылда-ла хоойлудан дашкаар кыддыр чарлап каан. Оон эгелээш-ле партия чажыт байдалче кирген.

Иранның экономиказында чүтүлә черни нефть тывыжы ээлеп турар. Нефть национал продуктуга оон 27 хуузу кирип турар. Нефть тывыжы америк, англ, голланды, француз монополияларның, а ол ышкаш Барыын-Европаның нефть кампаниязының холунда моонуттээрген. 1951 чылда тургустунган Иран национал нефть компаниязынга нефть тывыжының түңгө 1 хуузу хамааржып турар.

Хамаарыштас национал экономиканың үндезини болур аар индустрияны чуртка тургузарынче Барыын чүктүн капиталистиг чурттарын хаара тударын Иран чартык чүс чыл дургузунда оралдажып келген. Ол чурттарның чазаптары янзы-бүрү чылдагааннар-биле Иранга аар индустрияның бүдүрүлгелерин тудуп бээрииден ойталааннар, чүге дизе монополистер чиик өртектиг чиг-оттуг боор чурт кылдыр ону арттырарын күзээнер.

Улустар аразынга тайбыңнын болгаш найыралдың деңнинчи политиказын амыдыралга чайгылыш чок боттандырын турар Совет Эвилели Иранга хамаарыштыр оон өске бижиг турушту ээлеп турар. Совет-иран харылзаалар 1921 чылда чардынган найырал дугайында керээ ёзугаар чорун, кайылмага-даа ажыктыг кады ажылдажылга бижигээн турар.

Совет экономиктиг болгаш техниктиг дузалажылчының ачызында түттүнген чамдык бүдүрүлгелер болгаш объектилер ажыглалда киргизээн. Национал аар индустрияның баштайгызы — Иофаланның металлургия заводу 1971 чылда баштайгы шойну берген. Эрткен чылын Ирак хоорайда машина тудуушкунуунуң заводу ажыглалга киргеп. Оонда өске кыадынын турар чүүдер хөй.

Бистиң чуртувус-биле найыралды болгаш кады ажылдажылганы Иранда ажоок үнелеп турар. Премьер-министр А. Ховейда эртиен чылын чүве чүүлээлап тургаш, мынча дээн: «Улуг кожавыс—ССРЭ-биле ак сеткилдиг болгаш чаагай харылзааны тудуп турар бис, ону моон соңгаар-даа хөгжүдеринге бижиг бүзүредиг бис».

1972 чылдың октябрь айда Иранның шахы М. Р. Пехлевиниң Совет Эвилелинге албанның ажыл-чорузун кылып келгени совет-иран харылзааларны бижиглаарынга улуг ужур-дузаалыг болган. Ол ажыл-чоруктуң үезинде ССРЭ-ниң болгаш Иранның аразынга экономиктиг кады ажылдажылганы хөгжүдер дүтээйында он беш чыл хуусаалыг керээ чардынган.

Экономиктиг болгаш техниктиг кады ажылдажылга керээ ёзугаар хөгжүп турар.

ИРАН

ТАЙЫЛБЫР БУЛУҢУ

Совет Эвилелиниң Иран-биле кызыгаары мурнуу чүкте далай болгаш курлаг чер таварты ийи чартык муң километр шөйлүп чоруткан. Иран Азияның бурунгу күрүнези болуур, ону 1935 чылга чедир Персия деп адаан турган. Бодунуң бактаан туруп келгенинден бээр 2500 чыл оюн эрткен чылын демдеглээн.

Иран 1648 муң дөрбелчин километр шөлдү ээлеп турар. Деңнээриниң чартык кезии даглар болгаш ховулардан бүткен. Чурттакчы чону 30 миллион кижи ажыл турар. Оон 50 ажыг хуузу персилер. Ында азербайджаннар, туркменнер, арминнар, курдылар база чурттап турар.

Иран — конституциялыг монархия. Баштайгы оруг революциязының салдары-биле оскүн үнген иран революциязының (1905—1911 чылдар) үезинде конституцияны ажылдан кылган. Күрүне болбат күүсекчи эрге-чагырганың баштыңы шах (хаан) болуп турар. Ол премьер-министрни болгаш чазакты томуйлап, иран парламентиниң хүлээп алганы хоойлуларын бадылаар.

Совет Тыванын 30 чылынга

СӨСТҮҢ КҮЖҮ-БИЛЕ

«Бүдерек акыйның дүшкен залынга-ла кижилер ала-чайгаар сырлып келдир үүве чораан. Ол акый илеткел кылып турда, кургаг сыра чечектелип, чыткан чудук аңдарлып турганзыг ийин. Моон угаан-бодалым киверивге Бүдерек акыйның илеткелдери кайгамчык ачылыг болган үүве. Билбес үүвемни Бүдерек акыйның илеткелинден дыннап, билип алыр чордум. Ёзулуг илеткелчиниң чечевмерген чугаазын тулган мраажының үнүүге деникексээ иев!» Хоочун лекторнуң, оон бүлиинг ажыл-ижинин дугайын чогаалчы Монгуш Кенин-Лопсан мындыг чылыг сөстер-биле сактып бижип турар. Чогаалчының бо кап одуругларындан безин алгаш көөрге, илеткелчи кижи чедингир, мерген сөстүң дузазыбиле кижи бүрүзүнүң сеткилсагыжып кыысып, угаан-бодалын байыдарынга маргыш чок улуг ужур-дузалыг ышкажыл. Лекторнуң ажылы нарын болгаш берге, чонга хүндүлүг. Владимир Ильич Ленин лектор кижиниң ажылын ан-не безин-биле үнелеп чораанын билир бис.

Бистин республиканың лекторлары Совет Тыванын 30 чыл оюн чедишкинниг демдеглээринге база белеткенип турар. «Билиг» ниитилелиниң Кызыл хоорайда, Улуг-Хем, Чөөн-Хемчик районнарда организациялары лекцияларның санын көвүдедир болгаш шынарын бедидер деэш, иескү хемчеглерни ап турарын демдеглээр херек.

Чоокта чаа «Билиг» ниитилелиниң баштаар черинин хуралынга юбилейлиг чылда чөн ортузунга лекция пропагандазын улам калбартып чоруларын, юбилейге турасказтаан лекцияларның тематиказын чугаалажып көргеп.

Районнар төптеринге, колхоз, совхозтарга, малчыннар, кадарчылар ортузунга, үлетчүр бүдүрүлгелерге, албан болгаш өөредилге черлеринге Совет Тыванын 30 чылынга турасказтаан болук лекцияларны номчуурун планнаан. Лекторларга, политинформаторларга, агитаторларга дузалаачы кылдыр «Тыва социалистиг нациянын тургустунганының төөгүзүү», «Совет Тыва», «Ленин пролетаржы интернационализминиң дугайында», «Совет Тыванын үлүс ажылагыйының моон соңгааргы хөгжүдезин» деэш ышкаш темаларга лекцияларны ажылдап кыымр. Оон-биле кады пропаганданың лекторий, кинолекторий, радиолекторий, диспуттар, кежээлер, аас журналдары, конференциялар ышкаш янзы-бүрү хевирлерин ажыглаары болгаш бедик деңнелге тургузары база чугула черни ээлеп турар.

Лекцияларның түгле санын көвүдедирин болдавайн, шынарын бедидерин чедип алыры чугула. Ынчангаш апрель айдыг «Лекция пропагандазының шынары болгаш дээштин» деп хүн айтырыглыг республиканың «Билиг» ниитилелиниң баштаар черинин пленумун эрттирер.

Районнарның «Билиг» ниитилелдериниң ажылынга, бүгү лекторларга теоретиктиг болгаш методиктиг дузалы доктаамал чедирер талазы-биле эртем-методиктиг човудедер улуг рольду ойнаар ужурлуг. Ынчангаш чоокта чаа ниитилел-политиктиг, шериг-патриоттуг, хөөйлу-дурум билиглериниң эртем-методиктиг човудедериниң ажылын «Билиг» ниитилелиниң баштаар черинин хуралынга тургузуп, юбилейлиг чылда чөн ортузунга лекция пропагандазының талазы-биле кылып чорудар ажылдарны тодаргай чугаалаакан. Моон соңгаар эртем-методиктиг човудедер районнарның «Билиг» ниитилелдериниң, янзы-бүрү эртемнер аайы-биле секцияларның ажылынга боттуг дузалы чедирер апаар. Оон аңгыда апрель айда делегей байдалының, а июль айда интернационалчы болгаш патриотчу кижизидилгениң темаларынга ноочуп турар лекторларның семинарлары болуп эрттирлер.

Хей националдыг совет оргбүлениң составынга бактаан киргенинден бээр бистин республиканың үлүс ажыл-агыйында, культура тургузуушкунунда чедишкиннерин болгаш янзы-бүрү аймак-сөөк улустарның найыралдыг кады ажылдажылгазын амыдыралчы сөстүң күжү-биле масса чонга пропагандазары — хүндүлүг сорулга.

Б. СЕДЕН-ХУУРАК,
республиканың «Билиг» ниитилелиниң баштаар черинин референтизи.

БКП ТК-ның пленуму

СОФИЯ. (СЭТА). Болгарияның Коммунистиг партиязының Төп Комитединиң Пленуму ажыг бөлүп эртиен.

Күш-ажылдың будурүүчүлүүн улам ыңай бедидер дугайында айтырыгны чугаалажып көөру-биле Болгарияның Коммунистиг партиязының конференциязын бо чылдың март 20-де эрттирерин пленум шийтпирлээн.

Конференцияга иелткелди БКП ТК-ның бирги секретары Тодор Живков ыяыр.

Чили патриоттар-биле эп-сеткил каттыштырылгазы

● **ПРАГА.** Луис Корвалан болгаш өске-даа чили патриоттарга хамаарыштыр чили фашистиг хунтавың белеткеп турары аажылаашкынынга шинтиирлии-биле удурланыш, оларны доп-дораан хостаарын негеп тур бис. Ындыг болза чүгле бистин партия организациязының коммунистеринин эвес, харын бистиң районнуң ажылчыннарының, Чехословакияның бүгү ажылчы чоннарының бодалы, негелдеэи болуп турар деп, ЧКП-ниң «Прага-9» деп районда комитединиң бирги секретары Эмил Мерта СЭТАның корреспондентизинге интервьюзунга медегээн.

● **ХЕЛЬСИНКИ.** Чилиниң Коммунистиг партиязының чингине секретары Луис Корвалан болгаш хоруглалда турар өске-даа киижилерни хостаарын, шериг хунтазының ханың үүлгединишкиннерин соксадырын Финляндияның ажылчы чоннары шинтиирлии-биле негеп турар. Парламентиниң депутады, Финляндияның Коммунистиг партиязының идепкейлиг ажылдакчызы Э. Лайне од дугайын СЭТА-ның корреспондентизинге берген интервьюзунга чугаалаан.

● **ЛОНДОН.** Чилиниң шериг хунтазы-биле дипломаттыг харылзааларны үзерии чили улус-биле эп-сеткил каттыштырылгазының британ комитеди англи чазактан негээн.

Ол комитеттиң нежитүүлери Англияның премьер-министриниң Даунинг Стриттеге ажылдаар черинин чанында чыскаал кылган. Чилиниң пешрит хунтазы-биле дипломаттыг харылзааларны үзерии Чилиде хоруглалда турар бүгү кижилерни хостаарын чедип алырыңче, фашистиг эргечагырга-биле садыг харылзаазын болгаш аңаа кандыгдаа дуза чедирерин шүүт соксадырын негээн плакаттар, лозунгаларны чыскаалганнар тудуп чораан. Чили патриоттарга материалдыг дуза-ламчыны көргүзерин олар негеп турган.

● **БАГДАД.** Делегейниң чурукчулар эвилелиниң күүскомунук аңаа эртиен үүлгединиң киржикчилери чурттуң демократтыг күштеринге удур чили шериг хунтазының үзүлгедиш турары ханың дерзин чоруун болгаш массалыг потеп-сүүшкүнүнерин шинтиирлии-биле буруу шаңнаан. Чили улустуң фашистиг шериг хунтазынга удур демиселии-биле эп-сеткил каттыштырылгазын бижыглаарынче база хоруглалда патриоттарны хостаарын чедип алырынче делегейниң деңшилгелиг хөөнниттизин кыйтырган.

ССРЭ-БИЛЕ АКЫ-ДУҢМА НАЙЫРАЛ

ВАРШАВА. (СЭТА). ЧССРниң партия-чазак делегациязының ПУР-га чораанының дугайында кады кылган дыннадыгы ыяа парлаан. СЭКП-ниң чайгылыш чок тайбың политиказын ПУР болгаш ЧССР бедин-биле үнелеппиваан, делегейде дүшкүүрдүг чорукту чавырыздырарынга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары эш Л. И. Брежневтиң бодунуң киирип турар үүлүн база үнелеп турарын од документиде демдеглээн.

Совет Эвилели-биле — социалистиг кады ажылдажылганың кол күжү-биле акыдуңма харылзааларны хөгжүгүпшаан. Польша болган Чехословакия СЭКП-ниң XXIV съездиниң ажыдап кылганы Тайбың программазын боттандырарынга моон соңгаарда идепкейлиг киржир деп документиде демдеглеп турар.

БАРЫЫН ЧҮКТҮҢ ЭЛЕМЕНТТЕРИ

Ынчангаш Иран Азияның Барыын чүктүң элементтери ажыглалдыг улустарының бирээзи болуп турар. Ол Барыын чүктүң элементтерин ажыглаарынга Барыын чүктүң өске-даа улустарынга ышкаш Барыын-Европаның монополияларының, ол ышкаш Барыын-Европаның нефть компаниязының холунда моонуттээрген. 1951 чылда тургустунган Иран национал нефть компаниязынга нефть тывыжының түңгө 1 хуузу хамааржып турар.

Хамаарыштас национал экономиканың үндезини болур аар индустрияны чуртка тургузарынче Барыын чүктүң капиталистиг чурттарын хаара тударын Иран чартык чүс чыл дургузунда оралдажып келген. Ол чурттарның чазаптары янзы-бүрү чылдагааннар-биле Иранга аар индустрияның бүдүрүлгелерин тудуп бээрииден ойталааннар, чүге дизе монополистер чиик өртектиг чиг-оттуг боор чурт кылдыр ону арттырарын күзээнер.

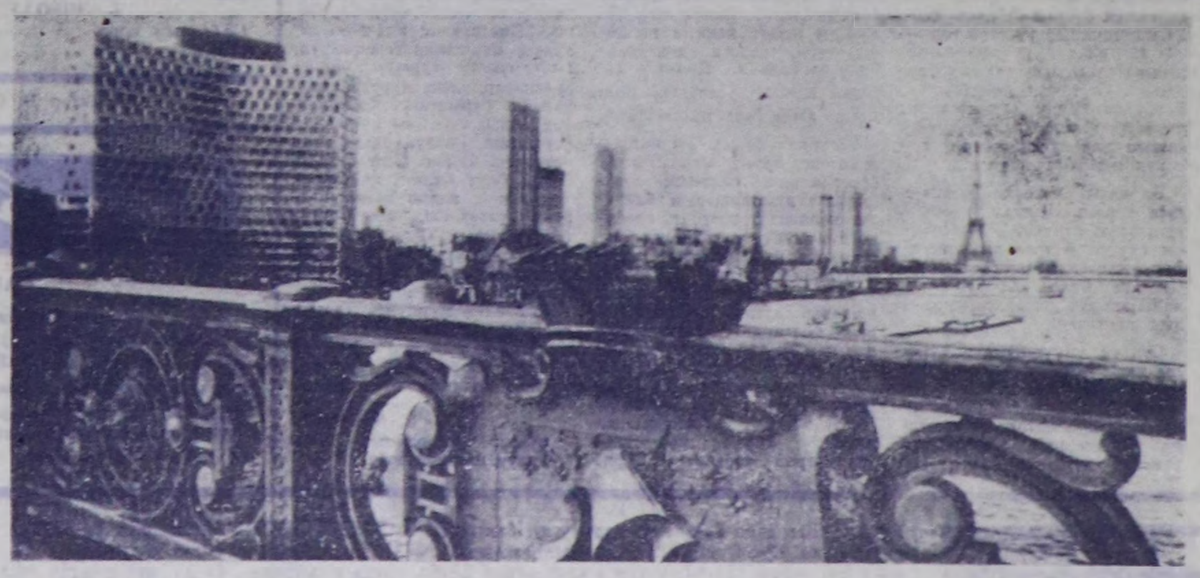
Улустар аразынга тайбыңнын болгаш найыралдың деңнинчи политиказын амыдыралга чайгылыш чок боттандырын турар Совет Эвилели Иранга хамаарыштыр оон өске бижиг турушту ээлеп турар. Совет-иран харылзаалар 1921 чылда чардынган найырал дугайында керээ ёзугаар чорун, кайылмага-даа ажыктыг кады ажылдажылга бижигээн турар.

Совет экономиктиг болгаш техниктиг дузалажылчының ачызында түттүнген чамдык бүдүрүлгелер болгаш объектилер ажыглалда киргизээн. Национал аар индустрияның баштайгызы — Иофаланның металлургия заводу 1971 чылда баштайгы шойну берген. Эрткен чылын Ирак хоорайда машина тудуушкунуунуң заводу ажыглалга киргеп. Оонда өске кыадынын турар чүүдер хөй.

Бистиң чуртувус-биле найыралды болгаш кады ажылдажылганы Иранда ажоок үнелеп турар. Премьер-министр А. Ховейда эртиен чылын чүве чүүлээлап тургаш, мынча дээн: «Улуг кожавыс—ССРЭ-биле ак сеткилдиг болгаш чаагай харылзааны тудуп турар бис, ону моон соңгаар-даа хөгжүдеринге бижиг бүзүредиг бис».

1972 чылдың октябрь айда Иранның шахы М. Р. Пехлевиниң Совет Эвилелинге албанның ажыл-чорузун кылып келгени совет-иран харылзааларны бижиглаарынга улуг ужур-дузаалыг болган. Ол ажыл-чоруктуң үезинде ССРЭ-ниң болгаш Иранның аразынга экономиктиг кады ажылдажылганы хөгжүдер дүтээйында он беш чыл хуусаалыг керээ чардынган.

Экономиктиг болгаш техниктиг кады ажылдажылга керээ ёзугаар хөгжүп турар.

★ ★

Эйфел суургазының бараамы... Француз найысылап ол чок болза, солун эвес апаар. Чөөнкө чедир-ле оон ыырындан хөөрайны шуптузуун тода көрүп билир турган: ол «бодиниң» талазы-биле деңнемир чүвези чок турган. Ынчаарга сөөлгү чылдарда оон-биле чармаламыр фирмаларның болгаш аңаа черлериниң 200 метр бедин бажыңнары көстүп келгилээн. Ол бажыңнар Парижтиң найгамчыктыг чараш овур-хевирин көзүлдүрле ескертип турар апарган.

Камера Пресс-СЭТА-ның фотозу.

★ ★

БУРУНГУ-ДАА БОЛ, ЧАЛЫЫ ХООРАЙ

Эстонияның пайысылалы — Таллин Балтий мутуддурунуң эринде муң чыл иштинде туруп келген. Шаг-шаандан бээр эрткен үелер бот тарының овур-хевирлерин хоорайда арттырып каан: бурун шагның шивээлериниң ханалары болгаш суургалары, дээржо дүндүштелип үнгүлээн адагаштарлыг, куурарган хүрээлер, кызыы болгаш дыйлагар кудумчуужугаштарда даш хавактары-биле барык үскүлежир чеде берген тургулаар бажыңнар, кадыр-бедик крышалар кырында үтүулзалап сиялбээн демир каасталгалыг салгын айтыкчылары кижиниң каразанга бо-ла илдиге бээр. Дыка хөй бажыңнарның ханаларында даштан кылган самбыраларда: «VIX үүс чылдың тудуг тураскаалы. Күрүненин камгалалында турар»—деп, бижип каан болгулаар.

Таллинни музей-хоорай деп үргүлчү адап турар болгай. Ынчалза-даа, ону мынча деп одаанын дыңнаанын саныында-ла, ындыг эвес деп, аңаа удурлапыксаам кээр кижи мен. Чок, эрткен үүс чылдардан хоорайда артын калган кайгамчыктыг тураскаалдар дээрге, туристер көрүп дээш тургускан өлүг делгинрлернин музейдо чыындызы эвээле болгай. Ортаакы вектиң үеээнде түттүнгән кудумчуужугаштарда, эрте-бурун шагның бажыңнарының ханаларының-биле каастаттынган Тоомпеа дээр бедик тейде-даа амыдыралдың шаг судалы үргүлчү хап турар. Эрги болгаш чаа чүүлдериин: кызыы кудумчугаштар биле делгем шолдериң-даа, ортаакы вектиң бажыңнары-биле амгы үениң улуг кезектерден эптеп түткан хөй каът бажыңнарының-даа кайгамчыктыг эптиг-чараш кылдыр кожахелбээ түттунганы Таллиннің чараш-чаагай чоруунуң чажыттарының бирээзи-дир дээраи чугаа чок.

Хоорайда мээң дыка-ла ынак черим — Тоомпеа тейде ажык шөлчүгөш бар. Моон далай дыка тода көстүр, хат-салгын ол бедик черже арыг агаарны эстедип эккеп турар. Моон ырак-узак черлерже эштип чоруткан судноолар илдеп көстүп турар.

Таллин — ажыл-ишчи хоорай чүве. Таллиннің бүдүрүлге черлериниң демдээн хакпан продукциязы делегейниң 90 чурттары ап турар. Ол дээрге, электри моторлары, чер казар хөй ускууштуг экскаваторлар, янзы-бүрү электри болгаш радиоприборлар, шил, тудуг материалдары, концерт рояльдары, радиолалар болгаш өске-даа хөй-хөй үүлдер-дир.

Адаанда, Тоомпеа тейниң солагай талазында, хоорайның эң-не аныяк району — Мустамяе чаптыла берген чыдар. Келир үениң төөгүчүлери эстон найысылалдың төөгү демдеглелинде ол район дугайын эң-не баштай 1962 чылда айыткан дээрзин бижиирлер. Ол үедоп бээр Таллиннің политехниктиг институдунуң студентилериниң хоорайжыгажы база-ла ында. Мустамяе ам-даа немештир туттунмушаан, а дараазында аалчегде чаа чуртталга району — Ласнамяе тургустунар дей берген.

Кижилерде ышкаш, хоорайларда база-ла байырлал идикхевин кеткеш, сеткил-сагыжында кижи хөглээр байырлалдары база тургулаар болгай. Таллиннің ындыг хүвү база бар. Ону ыры байырлалы дээр. Ол үүн байырлалдың киржикчилери бүгү хоорайны кезип, байырлыг чыскаал-биле, эртерлер. Олар айырак-чайт, он-баазын национал хептерни алдын-моңгуу чинчилер, дадаазыннар-биле каастап тургаш, кедип алгаш, ол байырлалга кээрлер. Оларның оруу — Ыры шөлүнге барып доктаар. Ында эстраданы тургускан. Ооң девискээринге 35 муң кижиден тургустунган ыраажылар бөлүү — хор чайлыг сына бээр. 200 муң ажыг көрүкчүлер ажык дээр адаанда салган сандайларга олуруптар. Ыры хүнүү бадыр, орай дүнеге чедир чаңгыланып кээр.

Ындыг-даа болза; мен Таллиннің уран-шевер холдуг кижилериниң, дыка хөй профессиялыгларының хоорайы-дыр. Эстонияның үлетүрүнүң бүтүү продукциязының 40 ажыг хуузун найысылалдың бүдүрүлгелери кылып үндүрүп турар.

Таллин — республиканың культуразының болгаш эртеминиң төвү. Республиканың Эртемнер академиязының 20 эртем-шинчилел институттарының хөй кезииында туруп турар. Энергетика институдунда республиканың энергия курлавырларын бүтүү талазы-биле шинчилеп, оларны эң-не долуу-биле ажыглаарының аргаларын ажылдап кылып турар.

Химия институдунуң ажылдакчылары Эстонияның колла бойдус байлаа — сланецтерни капчаар ажыглаарының айтырыгларын шинтпирлеп турар. Эң-не аныяк эртем албан черн — кибернетика институдунда улуг болгаш солун шинчилел ажыдарын база кылып турар.

Таллин — театрга шуут хандыкшаан болгаш музыкага долуу-биле берхинген кижилерниң хоорайы. Ийи шин театрының, Күрүненин опера болгаш балеттиң академиктиг театрының, концерт филармониязының заалдары кажан-даа куруг турбаан. Чамдык шинилерни көөрде, билеттерни неделя, а чамдыкта харын-даа оон эрте садып алыр ужурга таваржыр.

Мен бодумнуң хоорайымның дутайын чугаалаарынга дыка-ла ынак кижи мен. Мен хөлүн эрттир хөөрей бээринден сеанизиде-даа, Таллиннің эң узун наалыг кыргашының дугайын чугаалавайн барып чер-ле шыдавас-тыр мен. Ол 550 харлыг. Ону эрги шагда ышкаш ол-ла хөвээр — Вана Тоомас, тодаргайлаарга — Кырган Тоомас деп адавышаан. Ол делгем шляпалыг, холунда узун сыптыг балды туткан бичии кижи, эрте-бурүгүнүң Ратушазы — хоорай чагыргазының бажыңының бедик суургазының кырында чурттап турар. Аңаа бүгү Таллин дыка тода көстүп турар, ынчангаш хоорайның кижилери тайбың, күш-ажылчы амыдырал-биле чурттап турарын ол ыяк билир. Оон ыяй ол ук хоорай улам өссе-даа, чер-ле кырывайн турарын база кымдан-даа артык билир.

Тамара ТОМБЕРГ,
ПМА-ның корреспондентизи.

ТАЛЛИН.

ЧУРУКТА: Лопе де Веганың «Сыйбың уруг» деп комедиязындан көрүзүг. Режиссёру — Е. Радомысленский, чурукчузу — А. Окунь. Рольдарында: РСФСР-ниң айдарлыг артизи Т. Конюхова (Финея) болгаш артист Т. Совчи (Клара). Т. Конюхова «Баштайгы өөрүшүү». «Аңаа эвес чай», «Хостуг чаңныг» деп киноларга ойнаан.

М. СТРОКОВТУҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохроникazы).

Солун кежээ

„ЧЕ БЕ, УРУГЛАР“

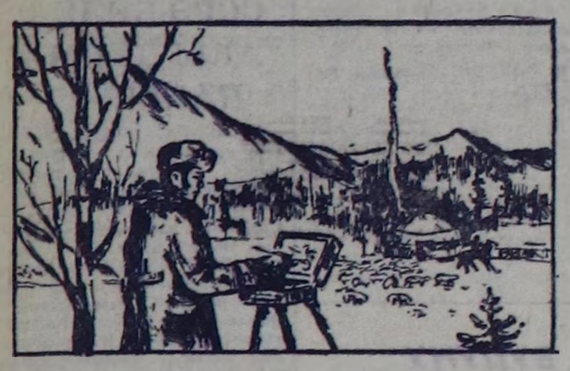
Кызылдың № 9 школазының улуг залынга ол кежээ кижи-даа арбын-на болган. Ада-иелер, башкылар, өөреникчилер холуй олурупкан. Изигиниг, алыш часкаашкыннары, дескей чок хөглүг каткы, эштерин хей-аът кирген чыглыг состер чаңгыланып-ла турду.

7—8 класстарның өөреникчилери «Че бе, уруглар» деп конкурска киржип, аразында маргыжып турары бо. Башкылар болгаш ада-иелериниң төлээлекчилериниң тургустунган жюри ол уругларның мурунуңга айтырыгларны улаштыр салып, онаалгаларны берип-ле тур. Оларны харыылаары, күүседири ындыг-ла амыр эвес. Борта тиилекчи бооп үнер дизе, делегейнин херааженнер хүнү—«Март 8-ти кажандан бээр байырлап турарыл?», «Совет Эвилелиниң Маадырлары — баштайгы ужудукчу-херааженнер кымнарыл?», «Тывада Социалистиг Күш-ажылдың Маадырлары кымнарыл?» деп ышкаш айтырыгларны дүрген, шын харыылаар ужурлуг. Оон соонда ырлаар, танцылаар, шүлүк чугаалаар; ногаалардан салат кылып, шай хайындырар; ойнаракты хепкерип, бажын дыраар; саазын чечек кылыр; кайы-бир кижиге байыр чедирген сөс чогаадыр онаалгаларны күүседир.

14—15 харлыг уругларның чиге, дөрт харыыларын, ботгывынгыр күүселделерин жюри кежигүннери чогуурга-биле үнелеп, шинтпирлерни саат чок үндүрүп-ле турду. Ынчалза-даа аъш-чем 'белеткээриниң талазы-биле маргылдалар эгелээн соонда, жюриниң ажылы нарыыдай берген. Чижээ, Люда Вагаева морковь, согуна болгаш дагаа чуургазындан кылган саладын чечектер-биле аажок аянныг кааспакан, Света Полуянна биле Жанна Гончарова оон база чыдып калбаан. А уругларның ындамында хайындырган шайлары бургурткайнып, залда чыылганнарны чаагай чыы-бяле айдысай берген. А кымның тиилээнин тодарадырда, чүгле оон дүргенин эвес, белеткээн чемнин амданын, аяк-тавакта салган аян-хевирин база көөр болгай.

Уруглар боттарының бажыңнарынга даараан, аргаан хептерин ойнаарактарынга кедирип, оларны чыылганнарга коргүзүп турда, адыш часкаашкыннары улай-улай диңмиреп, ак шеверлерни тыварынга берге айтырыгларны база сөөп турарын күзеп турар бис.

В. КИРЬЯНОВА,
школада ада-ие комитединиң даргазы.

Ю. Толмачевтуң «ХОСТУГ ШАКТА» деп чураан чуруу.

БАЖЫҢДА ФИЛАРМОНИЯ

«Донецуголь» комбинатта инженерлел ажылдап турар В. Е. Ленинниктиң бажыңында беш муң пластинка бар. Ооң ол чыындызында янзы-бүрү үелерниң болгаш чурттарның авторларының чогаалдарын киргип турар. Бахтың болгаш Бетховенниң-даа, Мусоргскийниң болгаш Чайковскийниңдаа, Шопениң болгаш Моцарттың-даа чогаалдарын, совет ыраажыларының болгаш «Ла скаланың» мастерлериниң-даа күүселдеп-биле операларының долу пластинкаларын ооп дыңнап болур.

Виталий Ефимовичиниң шаанда шерлг музыкантызы чораан ачазы музыкага хандыкпыткан. В. Ленник студент турган Киевтиң политехниктиг институдунуң болгаш Киев филармониязының музыка лекторийлериниң дыңнакчызы турган.

Ам ол инженериниң квартирazы онза хевириниң филармониязы апарган. Ооң оңпуктери, музыка школаларының башкылары, область филармониязының артистери-даа ховар дээш пластинкаларны дыңнаар дээш бо-ла чедип кээрлер.

И. БУРИНДА,
СЭТА-ның корр.
ДОНЕЦК

ХООРАЙДА ЧЕРЛИК ӨДҮРЕКТЕР

Час... Миллион чурттакчыдыг Омскиниң чону ол хоорай «чурттуг» куштарының—черлик өдүректериниң илиг оранга чартык чылда «аян-чоруундан» ээп кээрни четтикпейн манап турарлар. Олар хоорайның дал ортузунга, Ленинград шөлү-биле кожа чурттап чаңчыкаанар. Ында Иртыштыг кешкен көвүрүг чапында, хоорайның автомобильдер чоруур төп оруундан беш-ле метрде хымргыштыг делгем хол — оларның чурту-дур. Омск сөөлгү чылдарда дыка калбарып, өскенинден ол хөл хоорай ортузунда апарган. А аңаа чаңчыккан еуг куштары көжер хөңнү чок болган: олар уяларын тудуп, ооларын остүрүп, оларны дап бажында ховушелдерже ужарынга өөредип турарлар.

Куштар боттарының торээн черниге дыка шынчы деп эртемденнер ону тайылбырлап турар.

В. ЛОБОДА,
СЭТА-ның корр.
ОМСК

Суд залындан

ЧУРТТАЛГАНЫ ҮНЕЛЕЗЕ

Судтуң сандайында — авыяк кижилер. Олар характерын чиге көөрүндеп эгенип, баштарын халайтыпкан, чавызай берген чүве дег олурганнар. Маңаа оларны үүү дээш экелгенин ол?

1973 чылдың октябрь. Сукпак суурнуң чурттакчызы Чистаев боду ышкаш назы четпээн оныүү Горбунов-биле кады Элегес-Аксы суурга мотоциклдиг чедө бергеннер. Чистаев аңаа бодунуң аваазынга ужуражыр соруглалыг барган. Олар магазинден 5 шил водка садып алгаш, ону кирген-не бажыңынга ижип, аваны дилеп эгелээннер. Ооллар позинге ужурашкан. Ава дээрге база катап кижээ барып, эдиглиг «куда» дүжүрген болуп-тур. Ооллар аңаа баргаш база ишкеннер.

Дүн ортузу дүшкен. Араладаан ийи оол оон бир бажынга баргаш, худиганзыг чорукту үүлгеткен. Чистаев дээрэн 73 харлыг кырганны, ооң уруунуң 13 харлыг оглун бастып, күскү соокта бажыңындан үндүр сывырыпкан. Горбунов-биле содаалажып, бажыңнып печказын үрээш, сонгазын бускан. Ынчап турда милицияның участок төлээзи келгеш, дүржоктанышкынны соксадырып олардан негээн. Чистаев дезе берген. Горбунов милиция ажылдакчызынга кыжаныл. ооң арыбажын дырбактап, кемниг херекти немей үүлгеткен.

Бо назы четпээн ооллардың херээн Кызыл хоорайның улус судунуң Элегес-Аксы суурга болган үнүүшкүнүнүг ажык хуралынга көрген. Чистаев биле Горбуповтуң кайызын-даа хосталгазын каазы шинткен.

Судтуң үнүүшкүнүүт хуралы назы четпээн Борис Оюнуң херээн база көрген. Ол эрткен чылдың ноябрьда заапчир арагалап алгаш, кожазында Оюнларның бажыңынга баргаш дүржоктанган. Бажыныңың чурттакчылары болур 2-ги классчы бичии уругну, ооң назылап кыраан кырган аваазын, удурланып шыдавас улуг-биче кижилерни дорамчылаан. Бажыңның херээжен оозин, кырган кадайны эттеп, оларга допгуракбиле кыжанган. Кемниг херекти ынчаар үүлгеткени дээш Борис Оюн база шинтпирген.

Үстүнде аныяк кижилер шын эвес оруукче канчап кире бергеннерин, оларның амыдырал-чуртталгазының байдалы кандыгыл дээрзин кеземче дүрүмүнүң негелдезин баугаар суд кичээнгейлиг өөренип корген. Олар мурнунда хоойлу дүрүмнү үрел, кеземче-харыысалгага онаажып чораан болганнар. Ынчалза-даа ооң кандыг-даа түнел үндүрбейн, арага-дарыжа хандыкшып, нинтилел мурнунга харыысалгазын бодаваннар. Чистаев-даа, Горбунов-даа кемниг херек үүлгеткен шинтпирип чораан. А Борис Оюн хулиган хереф үүлгеткени дээш эрткен чылдың апрельде шенелдеге пинтпирген турган.

Оларның ог-бүдүү кижизидилгези база четпес. Чижээ, Чистаевтиң ада-иези оглупуң кижизидилгезинче сагыш салыр туржук: ийилээ арагалаар, кады чурттан шыдавайн чарылган. Горбуновтуң аваазы арагачы апаандан чарыдгаш, оглун чаасказан остүрген. Борис Оюн база-ла бодун боду билип, хайгаарал чок оскен. адазы кемниг херек үүлгеткеш, шинтпирген болуп турар. Толеп чок адаженин уржуу, оларның шын эвес кижизидилгезинин түнели бо болган-дыр.

Нинтилел мурнунга харыысалгазын уттуп, кемниг херек үүлгеткен таварылга бүрүзүн совет суд хоойлу эзугаар ынчаар шыгыы көөр апаар.

Б. ЧЫМБА,
Кызыл хоорайның улус судунуң шинткекчиги.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

Телевидение

МАРТ 19-ТА

18.00—«Ак дача». Телефильм. 18.40—Телемедээлер. 18.50—Уруглarга. Мультфильм. 19.00—«Школа, ог-бүле, хөй-нинтиң». Дамчыдылга. 19.30—«Нивэ». Телефильм. 19.45—«Нинтилел амыдыралының экраны». Дамчыдылга. 20.15 — Телемедээлер. 20.30—Чарлаалдар, реклама. 20.35—23.05 — «Күткүүшкүн». «Истелгеин Эрзакчылар чорудуп тур» деп телефильмниң I—II серилзы.

кинотеатрларда

МАРТ 19-ТА

«НАЙЫРАЛ»: «Түннеп тура» 9.40, 11.30, 13.20, 17.10. «Мугулай херек» 15.10, 18.50, 20.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Валерий Чкалов» 9.20, 11.05, 15.10, 16.55, «Чаъс шупту истерни чүй шаап каапкан» 12.50, 18.40, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Уттундурган кежигнин чажыды» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Оорлаттырган» 15.00, 18.40, «Кулдар» 16.50, 20.30 шактарда.

«ЭНЕРГЕТИК»: КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫНГА: «Өрт машинazы садып ап тур бис» 16.30, «Эртинелиг билектээш» 18.00, 20.00 шактарда.

СПАРТАКИАДА ДООЗУЛГАН

БАКУРИАНИ. Маңаа болган маргылдааның сөөлгү хүнүндө 90 метр трамплинден халыыры улуг сонуургалды болдурган. Горький чурттуг В. Клепацкий баштайгы халышкында 113,5 метрни халаап, өскелерни мурнай берген. Ийиги черни Ленинградчы А. Желганов эзээн. Ийиги халышкында 70 метр трамплинге чемпион М. Гавва (Бакуриани) шылгаран үнген. Трамплинден ийи катап халаапшының түңнелин ёзугаар А. Желганов спартакиаданың чемпионы болган (239,4 метр), В. Клепацкий ийиги (237,1 метр), Петрозаводскиден келген Ю. Иванов үшкү (234,4 метр) черни эзээн.

Кохтының ийлерниге түскай сламомдан бадарышың маргылдаазы эр улустуң болгаш оолдарның аразынга болуп эрткен. Эр улустан Латвия ССР-ниң төлээлери Я. Цивгунс, оолдардан Киров чурттуг В. Андреев олар чемпион болганнар.

Ынчангаш маргылдаа ооң-биле доозулган. Спартакиадага эрес-дидим аныяктар шылгарап үнген. Бо болза эң-не таарымчалыг түңнел болур.

Спартакиада спортту сайзырадырынга, эвилелдешкен республикаларның күш-культуржуларының пайналын бызыглаарынга чугула базым болган. Грузия аалчыларны чылыы-биле уткуп, хүлээп алган. Олар комсомол, хөй-ниитиг, спорт организацияларының кичээнгейинин төвүнге турган. Спортчуларга 85 тураскаалдыг шаңналдарны тургускан. Спартакиаданың хүнинде спортчу фильмнериниң фестивалы болуп эрткен. Спортчулар Бакурианиден чоруп тура эптиг ээлдек, хүндүлээчел ээлерге өөрүп четтиргенин илереткеннер.

Редакциянық адреzи: 66700

Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда киллизинин 23-54, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал киллизинин 37-13, культура киллизинин 23 54, кадаа ажылагый киллизинин 21-47, үлетүүр киллизинин 22-64, чагаа киллизинин 41-27, информация база совет тургузут киллизинин 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 16058. ЧАГЫГ № 644.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы, (Кызыл Шетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 1) ТС—00419

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 66 (9441) | Среда, март 20, 1974 чыл | 1925 чыдда үнелезилеттингеш. | Өртээ 2 коп.

Л. И. Брежнев Р. Кастро-биле ужурашкан

СЭКП ТК-ның Чиягине секретары Л. И. Брежнев март 18-те Совет Эвилелиниң албанның эвес аян-чоруун кылып келген. Политбюро кежигүнү, Кубаның КП ТК-ның ийиги секретары Р. Кастро-биле ужурашкан.

Эштер Л. И. Брежнев болгаш Р. Кастронуң аразынга Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының болгаш Кубаның Коммунистиг партиязының, ССРЭ-ниң болгаш Куба Республиканың аразында бүгү талазыг харылзаларны улам ыдал хөгжүдүрүнүң болгаш ханыладырының айтырыгларының, а ол ышкаш ийи таланың сонуургалын болдуруп турар делегейниң чамдык айтырыгларының талазы-биле годаргай беседа болган.

Ужуражышкын совет-куба харылзаларны хереченлеп турар чүректин ханызындан болгаш акы-дүнма пайыралдыг байдалга эрткен.

БЕДИК ШАҢНАЛДАР

1973 чылдың мелиорациа объектилерин тудар талазыбиле алдынган хүлээлгелерни күүсединиргө көргүскен күш-ажыл-чы эрес-маадырлыг чоруу дээш база Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжынга чедип алган чедиишкиннери дээш, Тыва АССР-ниң Мелиорациа болгаш сут ажыл-агый министерствозунуң организациаларының болгаш бүдүүлгелериниң бөлүк ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары база албан-хаайчылары ССРЭ-ниң орденнери болгаш медальдары-биле шаңнаткан. Чазактың ол бедик шаңналдарын СЭКП обкомунуң ийиги секретары В. Н. Филиппов дүүн байырлыг байдалга тывыскан.

Күш-ажылдың Кызыл Туң орденниг «Тыва сут-тудуг» трестиң тудуг-монтаж эргелелиниң чолаачызы Анатолий Егорович Должиковка, «Хүндүлелдиң Демдээ» орденниг «Тыва сут-тудуг» трестиң эргелекчизи Виталий Петрович Сургутановка тывыскан.

«Күш-ажылчы эрес-маадырлыг чорук дээш» медальдыг трестиң тудуг-монтаж эргелелиниң ажылчызы Геннадий Дмитриевич Яковлев алган.

• • •

1973 чылдың планнарын болгаш алган социалистиг хүлээлгелерин долдур база ажыр күүседиргө чедип алган чедиишкиннери дээш «Тыва кадаа-тудуг» трестиң бөлүк ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары болгаш албан-хаайчылары ССРЭ-ниң орденнери болгаш медальдары-биле шаңнаткан. Оны тыскырыгга тураскаткан байырлыг хурал күүн болуп эрткен. Шаңналдарны СЭКП обкомунуң секретары В. И. Попов тывыскан.

Чазактың дээди хамаазы—Ленин орденниг «Тыва кадаа тудуг» трестиң № 741 мехколоннаның комплекстиг бригазының бригадири Кызыл-оол Будукович Ооржакка, Күш-ажылдың Кызыл Тук орденнериниң трестиң № 585 мехколоннавиң начальнигы Александр Васильевич Леоновка, № 463 мехколоннаның дашчызы Михаил Күлерович Ооржакка, Туранда ныш белеткээр пунктузунуң автомобиль чолаачызы Валентин Прохорович Старостинге тывыскан. «Хүндүлелдиң демдээ» орденнерин «Тыва кодаа тудуг» трестиң эргелекчилэри Павел Федорович Кандауров, № 957 мехколоннаның бызанчызы Степан Никодимович Рыкалов, № 62 мехколоннаның комплекстиг бригазының бригадири Валерий Хөвалыгович Эрес-оол оларга берген.

«Күш-ажылчы эрес-маадырлыг чорук дээш» болгаш «Күш-ажылчы шылгарал дээш» медальдарны «Тыва кодаа тудуг» трестиң бөлүк ажылдакчыларынга база тывыскан.

• • •

Тоску беш чылдың шинтирлиг чылының планнарын ажыр күүседиргө чедиишкиннерге дээш Тыва АССР-ниң ужар чүүл ажылдакчыларынга шаңналдарны СЭКП обкомунуң бюро кежигүнү, СЭКП Кызыл хооркомунуң бирги секретары В. Б. Добромыслов тывыскан.

Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниг-биле ужар чүүл бүдүүлгезиниң техник-бригадири Анатолий Гаврилович Назимов, «Күш-ажылчы шылгарал дээш» медаль-биле самолёт командири Шавар-оол Халеевич Ондар шаңнаткан.

СЭКП Төп Комитединде

Ыяш белеткээр бүдүүлгениң ажыктыг чоруун бедидеринче бүдүүлге коллективтерин мөөңнээр талазы-биле СЭКП Томск, Тюмень болгаш Вологда обкомнарының дуржулгазының дугайында

Партияның Томск, Тюмень болгаш Вологда область организациялары СЭКП-ниң XXIV съездизиниң Директиваларын күүсетпишаан, ыяш белеткээр бүдүүлгелериниң иштики ажыл-агыйжы курлавырларын улам даалзуу-биле ажыглаарывыча болгаш оң ажык-дузалыг чоруун бедидеринче үгданган политиктиг болгаш организаторчу улуг ажылды кылып турарын СЭКП Төп Комитединиң хүлээп алган доктаалывында дедиглээн. Ажылды организастаарының болгаш технологтуг аргаларны ажыглаарының ук черлерге эң-не тазырышкан аргаларын тыварын үргүдүлеп турар. Ол айтырыгларны партия обкомнарынга чугаалажып, райкомнарга болгаш партия эге организацияларынга көөрү-биле тургузуп турар. Ыяш белеткээр бүдүүлге черлеринге күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер болгаш ыяш белеткээр техниканы эң эки ажыглаары дээш социалистиг чарыштыны калбаа-биле чөрүдүп турар. Социалистиг чарыштың чоруп турарының дугайын областтар солуннарынга, радиога болгаш телевидениеге үргүлүү чырыдып турар.

Бүдүүлге черлеринге ажылчыннарның идепкейин бедидер соруга-биле бригадирлер чөвүлелдерин организастап турар. Ыяш үлетпүр ажыл-агыйларының эң дээреринге үндезилээш, мурнакчы дуржулганың школаларын база организастап турар. Ыяш белеткээрниң эң-не улуг бригадаларында партия, профсөвиелев болгаш комсомол белүктерин тургузуп турар. Томск область ындыг коллективтериниң бригадирлерин партияның район комитетторинниң номенклатуразында киргеш. Ынчангаш оларның бүдүүлге организаторлары болур ролю улам бедөөн.

Вологда областың ыяш үлетпүр ажыл-агыйларында ыяштың ныш үезинде сөөртүп үндүрериниң эки түүлдерин улам даалзуу-биле ажыглаарының күсели-биле алдыы сылдыгларга ыяштың чиңге баштарының курлавырларын чыырының арга-мергежилии эки ажылдал кылгаш, калбаа-биле ажыглап турар. Бир миллиен кубометр ажык хемчөлдиг ыяш курлавырын сезоннар аразынга тургузар чорук Вологданың ыяш белеткелчилериниң дең-дескии ажылдаар, күш-ажылдың курлавырларын, машиналарны болгаш дерит-хереселдерни эң дээре ажыглаар арганы берип турар. «Вологдалеспром» каттыжылышкынының бүдүүлгелери чылдың-ка планнарны болгаш социалистиг хүлээлгелерин күүседип турар. Олар беш чылдың үш чылдарының дуржулгазында онаалгадан ажыр 559 муң кубометр тудуг ыяжын берген. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери чедип алдынган, ажылчыннарның эназ турар чоруу, кадрларның үнүп-киреми ол адырның ортумак деңнелинден ийи катал эвээмээн.

Партияның Томск болгаш Тюмень обкомнарының инициативазын ёзугаар ыяш үлетпүр ажыл-агыйларында ыяш белетмелчилериниң улгаттыр каттыштырган комплекстиг бригадаларын организастаан, олар чайгы үеде ырак-узак арга-ыяш шөлдеринге эдлечиир ажылдаар арганы ажыглап турарлар.

Улгаттыр каттыштырган ыяш белеткелчилериниң бригадалары комплекстиг бичии бригадаларга бодаарга, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер болгаш техниканы эң таарымчалыг ажыглаар арганы берип турар. Тюмень область чыл дургузунда бригада бүрүзүнүң ажылдап, ныыр ыяжы ортумаа-биле 42 муң кубометр, а Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры П. В. Поповтуң бригадазы 165 муң кубометр ыяштыны белеткээн, оң 94 муң кубометрин эдлечиир ажылдаар участокка белеткээн боолп турар. Малгаш-баарлыг болгаш ыяш сөөртүр орук-чиргн багай черлерге ыяш белеткээр ажылды эдлечиир арга-биле чорудары бүдүүлге черлеринниң курлавыр ыяш суурун калбартыкан болгаш ыяш белеткеп, ныырының кол ажылынга ажылчыннарының чыл дургузунда дең-дескии ажылдаарын хандырган. Эртиен чылын Тюмень область 2760 муң кубометр, Томск область —645 муң кубометр ыяштыны эдлечиир арга-биле белеткээн болгаш оң бөт-үнезии 10 хуу чыигазын.

Ыяш белеткээр ажылды организастаарының депшилгелиг арга-хевирлерин ажыглаанының түңнелиинде 1973 чылда Тюменьниң ыяш үлетпүр ажыл-агый черлеринге ыяш белеткээрииниң хемчөлдии 400 муң кубометр, Томскиниң ыяш үлетпүр черлеринге — 560 муң кубометр новүдедир, продукциязын сайгарар болгаш күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидер талазы-биле онаалдаларны ажыр күүседир аргалыг болган. Тюменьниң ыяш белетмелчилери бир ажылчынга онаалтыр кылыр ниити ажылдың хемчөзүкти 760 кубометр чедир бедиткен, Томскиниң белеткелчилерии — күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн 9,4 хуу үлгаттырганнар.

Кыядынган ажылдың түңнелдерии эки деп демдегленвишаан, СЭКП ТК партияның Томск, Тюмень болгаш Вологда обкомнары, ССРЭ-ниң Ыяш болгаш ыяштың болбаазырадын кылыр үлетпүрүнүң министерствозу ыяш белеткээрин улам сайзыраңгайыдарының, ыяштың долуу-биле таарымчалыг ажыглаарының, арга-ыяш болгаш эдлечиир черлеринде ажылдап турар кижилериниң чурттарга, культура-амыдырал байдалын эниидериниң айтырыгларының талазы-биле ыяш белеткээр бүдүрүлге черлериниң удуртукчуларындан четпес негелдени салып турарын база айыткан.

Ыяштың артынчыларының сезоннар аразында курлавырларында, улгаттыр каттыштырган комплекстиг бригадалар бөөп ажылдаарынче шилчириниң болгаш оруктарын берге арга-ыяш девискээрлериниге эдлечиир ажылдаарының аргазын организастаарының күсели-биле ыяш белеткээр бүдүрүлге черлериниң ажыктыг чоруун бедидеринче ажылчы чаннар коллективтерин мөөңнээр талазы-биле партияның Томск, Тюмень болгаш Вологда обкомнарының ажылын СЭКП Төп Комитеди үүлдүг деп карген.

Партияның Томск, Тюмень болгаш Вологда обкомнарының, ССРЭ-ниң Ыяш болгаш ыяш болбаазырадыр үлетпүрүнүң министерствозунуң эдлечиир ажылдаар участоктарны эргежек чугула дериг-хериселдер болгаш вертолеттар-биле, радиохарылзаанның хереселдери-биле хандырар дугайында тургускан айтырыын чугаалажып көөрүн ССРЭ-ниң Күрпланынга болгаш ССРЭ-ниң Күрхандырылгазынга дааскан.

1974: беш чылдың тодарадыкчы чылы

Таңды районда «Тиилелге» совхозтуң механизаторлары тракторлар септелгезин март айның 25-те доозар деп социалистиг хүлээлгени алгаш, хайныышкынныг ажылдап турарлар. Машина-трактор мастерскаязында чоокта чаа бүдүрүлгеге келген аныяктар улуг соруктуг ажылдап турарлар.

Ийиги разрядтың токары комсомолчу Чолдак-кок Ондар хүннүң үлүг-нормазын үргүлчү ажыр күүседип турар.

ЧУРУКТА: Чолдак-кок Ондарның ажылдап турары.

Фото С. ФЕОКТИСТОВТУУ.

КУРЛАВЫРЛАРНЫ ЧЕТЧЕ АЖЫГЛААР

Мал ажылының продуктуларын күүлүнеге садарының квартал планының күүселдези, (март 16-да хуу-биле)

Районнар	Сүт	Эт
Бай-Тайга	173,3	83,6
Мөңгүн-Тайга	—	—
Барыын-Хемчик	108,4	82,4
Өвүр	43,6	43,6
Чоон-Хемчик	90,8	48,0
Улуг-Хем	80,8	50,0
Таңды	83,9	77,4
Бии-Хем	73,3	—
Тожу	28,6	122,9
Каа-Хем	106,5	75,1
Тес-Хем	57,8	61,2
Эрзин	95,8	79,6
Кызыл хоорай		
Советти	101,9	64,0
Республика	88,9	67,5
Эрткен чылдың бо үезинде	91,8	66,2

Үстүнде саннардан алгаш көөрге, күүлүнеге сүт садар талазы-биле бистиң ажыл-агыйларывыс эрткен чылгыындан куду деңнелдиг ажылдаан боолп турар-дыр. Колхозтар болгаш совхозтар тоскуу беш чылдың шинтирлиг үшкү чылының бо үезинде күүлүнеге сүт садарының квартал планын 91,8 хуу күүсеткен турган.

Күүлүнеге сүт садарының квартал планын ажыр күүседипкен Бай-Тайга, Барыын-Хемчик, Каа-Хем, Кызыл хоорай Советтиң онзалап демдегжээр үжүрлүг бис. Ылангыя Каа-Хем районнуң ажыл-агыйлары улуг чедиишкиннииг болган. Ол район эртиен чылын сүт садар талазы-биле планны бирги кварталда, чүгле 79,3 хуу күүсеткен турган.

Сүт садар талазы-биле опаа хожудан турар Тожу, Өвүр районнар дең-дескии эвес ажылдаанын үстүнде саннар көргүзүп турар. Тожу район эртиен чылның бо үезинде квартал планын 113,6 хуу күүсеткен турган. бо чылын дөңгүп-ле 28,6 хуу күүсеткен. Өвүр район, квартал планын эрткен чылын 57,4 хуу күүсеткен турган. бо чылын оон-даа куду деңнелдиг болган.

Күүлүнеге эът садарының квартал планын эрткен чылдың бо үезинде бистиң ажыл-агыйларывыс 66,2 хуу күүсеткен турган. Ынчангаш бо чылың күүлүнеге эът садары ниитизи-биле эрткен чылдыындан көвүдээни илдеп. Эът садарының квартал планын эрткен чылын 159 хуу күүсеткен Тожу район бо чылын база планны ажыр күүсеткен. Тес-Хем биле Өвүр районнар эрткен чылын кайыы-даа квартал планын ажыр күүсеткен турган болза, бо чылын олар ынчаардагы деңнелден ыракта кудуулап баткан.

Тодарадыкчы дерткү чылдың баштайгы кварталы доостур чоокшулаан. Ынчангаш партия, совет ажыл-агый органнары план күүселдези дээш организастыг ажылды күштелдирип чорудары негеттинип турар.

ДУРЖУЛГА СТАНЦИЯЗЫНЫҢ 40 ЧЫЛ ЮБИЛЕЙИ

1934 чылдың мартта Чоон-Хемчик кожуунуңуң төвүнден 15 шаанактыг аттыг коп үнгеш. Чадаана хемни куду бадыткан. Он беш километр эрткеш, коп Теве-Хаяның дужу — Довуракты-Кежиге доктааган. Шанактан дүшкен кижилер чүгүн дужүрүп, майгыннар тикпелээш, турлагжып эгелээн. Оларның аразында бир доктор, үш кандидат эртемденнер-даа бар болган.

Ол чүү кожул, кымнар ында турлагжып эгелээнил дээрге олар Совет Эвилелинден чалаттырып келген кодээ ажыл-агыйның эртем ажылдакчылары болган. Ол хүн аңаа Тыванның кодээ ажыл-агый дуржулга станциязының тургустуштавын чарлаан. ТАРның баштайгы эртем-шинчилел албан-хаайчы шак ынчаар торуттуунген. Оон бээр ам 40 чыл эрткен.

Бистиң республиканың мал болгаш чер ажылын хөгжүдеринге улуг салдарны чедиргеш дуржулга станциязы ол үениң дургузунда шынаала улуг орукту эртип. чедиишкиннерни-даа көргүзүп, бергелерге-даа таварыжып келген. Күүлүнеииң кодээ ажыл-агый дуржулга станциязы республиканың кодээ ажыл-агый будүүлгезиниң эртем-методика талазы-биле удуртуп, дуржулга-көргүзүү ажыл-агыйын хөгжүдүп турар эртем төвү апарган. Оон юбилейинге тураскаакткан байырлал эрткен воскресенье-де Таңды районнуң Дүргеи суурга болган.

...Эртем хоорайжыгажы Дүргеи суурнуң клубуң эртем ажылдакчылары, оларның шынчы дузалакчылары —механизаторлар, малчыннар, ажылчылар долдур олурушкан. Залче коорге, кижи бүрүзү өөрүшкүлүг, хөй кижилерниң хоректериинде орден, медальдар чайнаан.

Байырлыг хурал ажыттынарга, станцияның эң хүндүлүг кижилери — мурнакчылар СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң ССРЭ-ниң 50 чылыгга турасскаткан база СЭКП Таңды райкомунуң болгаш райбүүкомнуң шилчиир Кызыл туктарын киирип келдилер.

Байырлалдың эге сөзүн станцияның директору В. С. Сапелкин чугаалаан.

— Тыванның дуржулга станциязының төөгүзүү республикага мал болгаш чер ажылының культуразын бедидеринии, кошкун араттарны суурҗуп болгаш коллективтиг ажыл-агыйже шилчидеринии, улуг-улуг колхозтарның болгаш совхозтарның тургустунганының төөгүзүү-биле сыры холбаалыг— деп, ол демдеглээн. — Эртем-шинчилел болгаш дуржулга ажылы Тываның Совет Эвилелиниң составынга киргениниң соодда улам хөгжээн дээрээн Совет Тываның 30 чыл юбилейинииң бүдүүлүнде онзалап демдегжээри чугула. Бо үениң дургузунда станция быжыккан. Бир эвес станция тургустунуп турда, аңаа чүгле ийи кижиге турган болза ам 11 кижиге болгаш амты үениң негелдезин хандырып турар лабораториялар, 34 эртем ажылдакчылары бар.

Кодээ ажыл-агыйны интенсификастарынга кодээ ажылагый эртемнерни чугула ролду ойнаар үжүрлүг дээрииниң дугаймида партияның болгаш чазактың шинтирлерин удуртуда болдургаш, станция шинчилел ажылдарының угланышкынныарын улам калбартып турар. Ылаңгыя хой ажылының, сүттүр болгаш эттикир мал ажылының, тараа болгаш мал чемнериниң будүүлгезиниң, агрохимиязың болгаш мелиорациязың, тараа культураларының үрезиннерин өстүрериин, хорааннуң үрелиги-биле демиселдиң, кодээ ажыл-агый будүүлгезин механизастаарының болгаш экономиказың ажыктың бедидериниң айтырыгларынче улуг кичөөнгей-биле дыңнап, адыш часкааннар.

Дүштеки шайлалга найыралдыг байдалга эрткен.

(СЭТА).

болгаш мурнакчы ажыл-агыйларының дуржулгазың пропагандалаар талазы-биле база улуг ажылды чорудуп турар. Чүгле эрткен чылың республиканың 25 ажыл-агыйынга 15 темага хамаарышкан үүлдерии шинтээткенинииң ачызында 150 муң рубль түңнүг экономиктиг ажыктыг чедип алган.

Дуржулга станциязы республиканың кодээ ажыл-агыйынга орук баштакчызы болур үжүрлүг болганда оон эртем ажылдакчыларының мурнунда чоокку үеде шинтирлээр чугула айтырыглар туруп турар. Ол дээрге СЭКП обкомунуң X пленумунуң шинтирлериин амыдыралга боттандырып, хой ажылының хөгжүлдеанго чогуур сүмелерии ажылдап кылыры, ыланыя кадарчыларның күш-ажылын организастаарың сайзыраңгайыдары, мал ажылын үлетпүр үдезинче шилчидери, малга быжыг чем баазаның тургузары, агротехниканың, үрезинин экижидериин, механизациязың айтырыглары-дыр. Эртем ажылынга хандыкшылдыг, соруктуг бистиң коллектививис оны шинтирлээр дээш бүгү билиин, күжүн садыр дээрзин эш Сапелкин бүдүреткен.

СЭКП Тыва обкомунуң секретары Д. К. Ооржак станциның коллективинге 40 чыл юбилейи-биле СЭКП обкомунун, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң, Министрлер Чөвүлелиниң мурнундан байыр чедиргеш, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижиин тывыскан. Даразында хүндүлел аттарды алганнарга ол дугайында бижиктиг, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнатканнарга шаңналдарны тывыскан.

СЭКП Таңды райкомунуң бирги секретары Г. А. Заркевич Дуржулга станциязының эртем ажылдакчыларынга, инженер-техниктиг ажылдакчыларынга, механизаторларга, малчыннарынга, тараачыларынга байыр чедиргеш, шаңнаткан мурнакчыларга СЭКП райкомунуң болгаш райүүскомнуң Хүндүлел бижиктерин тывыскан.

Республикада баштайгы эртем-шинчилел албан черинииң хоочуннарының омуразиниден аңаа улуг эртем ажылдакчызы чораан Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниг эдлекчизи М. П. Лубягина байыр чедиргеш, мынча дээн:

— Тываның онзагай байдалдыг, үргүлчү оскерлии турар агаар-бойдузунга хамаарыштыр, ылангыя чер ажылын кандыг янзы сайзырадырыл деп айтырыгны өөренип көөрүнго дуржулга станциязының эртем-шинчилел ажылдары улуг дузалыг болган. Ылаштыя мывдыг дуржулга солуп. Эрте чажар тараа культураларын кайы үеде тарыза ажыл дээрии ооронии көөрүбиле 1934 чылдың чазыныда Чоон-Хемчиктиң ховаларынга болгаш Таңдының Дүргеиге дуржулга шөлдеринге тараалары тараан. Дүргеиге май 12-де тараан тараа күүн бир гектардан 27,2 центнер, май 21-де тараан тараа 20 центнер дүжүттүр болган, а май 28-те тараан тараа быжыйн. соокка алыскан. Станцияның дуржулга төвүнге Тывага үнүп корбээн чимистиг үнүштерии база тарып, соо ажы дүжүттү база ап турган.

Тываның күүлүнеиин көдээ ажыл-агый дуржулга станциязының 40 чылының байырлалы-биле холбаштыр аңаа Хакасияның күүлүнеиин көдээ ажыл-агый дуржулга станциязының директору, көдээ ажыл-агый эртемнериниң кандидады П. А. Щербенев, ТДЛТЭШИ-ниң төлээлекчизи география эртемнериниң кандидады К. О. Шактаржык, районнуң колхозчуларының болгаш совхоз ажылчыннарының мурнундан «Шамбалыг» совхозтуң директору С. Д. Седен-оол болгаш оскелер-даа байыр чедиргеп.

Станцияның эртем ажылдакчыларынга, дуржулга көргүзүлгүг ажыл-агыйның ажылчыннарынга Сосновка ортумак школазының пионерлери чүректин ханызындан изиг байыр чедиргеннер.

Байырлыг хуралдың киржикчилери СЭКП Тыва обкомунга, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунга, республиканың Министрлер Чөвүлелиниге байырлыг чагаалары хүлээп алган.

О. ИРГИТ,
«Шынның» тускай коор.

Норвегияның Премьер-Министри Москвада келген

Совет чазактың чалаанын ёзугаар албанның аян-чоруун кылып, Норвегияның Премьер-Министри Трюгве Браттели март 18-те Москвада чедип келген.

Норвегияның болгаш ССРЭ-нин күүлүне туктары-биле шимээн Внуково аэродромга Норвегияның чазаанын баштыкчы ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги орлакчызы К. Т. Мазуров, ССРЭ-ниң ашгыкы херектер министри болгаш А. А. Громыко болган албанның эске-даа кижилери уткуп алган.

Аэродромга хүндүүт танныылды чыскаараан болгаш Норвегияның база Совет Эвилелиниң күүлүне гимнерии күүсеткен.

А. Н. Косыгин болгаш Трюгве Браттели совет дайынчыларның чыскаалыының баарыбиле эрткен. Ажылчы чоннарның төлээлекчилери Норвегиядан келген залчыларга изиг байыр чедиргеп.

Норвегияның Премьер-Министри болгаш А. Н. Косыгин аэродромдан аалчыларның турар черинче чоруткан. Мотоциклистериниң хүндүлүг чыскаалынга үдедип алган, аалчыларның эрткен кудумчуларынга ийи чүүттарның күүлүне туктарын, Норвегияның Премьер-Министрииге, Совет Эвилелиниң болгаш Норвегияның аразында хөгжүп база быжыып турар найыралдыг харылзааларга байыр чедиргеп транспарантыларны аскан турган.

(СЭТА)

Совет-норвег дугуржулгага ат салган

Март 18-те Кремльдиң Улуг ордуузунга Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң чазаа биле Норвегияның хаан черииң чазааның аразында судно эжиндиришкиннииң дугайында дугуржулгага ат салган.

Совет чазактың өөнүүзээнинден дугуржулгага ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин, Норвегияның чазаанын өөнүүзээнинден — Норвегияның Премьер-Министри Трюгве Браттели ат салган.

(СЭТА).

Найыралдыг байдалга

ССРЭ-ниң чазаа март 18-те Кремльдиң Улуг ордуузунга Норвегияның Премьер-Министри Трюгве Браттелиниң аддары дээш дүштеки шайлалга тургускан.

Норвег чазактың баштыңыбиле кады дүштеки шайлалгага оны удеп чоруур кижилер, а ол ышкаш Норвегияның Совет Эвилелиниң ат-чыдыр Ф. Яковсен олар барганнар.

Совет талаадан аңаа ССРЭниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин, ССРЭниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги орлакчызы К. Т. Мазуров, ССРЭ-ниң ашгыкы херектер министри А. А. Громыко болгаш албанның эске-даа кижилери барганнар.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин биле Норвегияның Премьер-Министри Трюгве Браттели олар шайлалгага чүве чугаалаан. Оларның чугааларын чыылганнар улуг кичөөнгей-биле дыңнап, адыш часкааннар.

Дүштеки шайлалга найыралдыг байдалга эрткен.

(СЭТА).

Эбилелдешкен РЕСПУБЛИКАЛАРДА

РСФСР: Фирманын электроннуг технологу

Ленинградтын Карл Маркс аттыг каттыжыш-шыкымнын «шитадында» турар электроннут самалга машиналамын элээн хей хүлээлгелеринге база бирээ неметкен—ол технолог апарган. «Минск-22» баштайгы даалганы 24 токарь-револьвер автоматтарының шүүдүлгэ шугумунта күүседип берген. Будүрүлге ажылын кылырынын шүүдүчеди катап кылырылган. Оон мурнунда шүүдүлгэ шугумунта самалгаларны бедик мергежилдиг үш инженер кылып берип турган. Ам кылыр дээш детальдерниң хемчээлдериниң, хевирииниң, материалының, клазының дутаймында баштайгы саннарны техникодировщик түгле белеткеп баар. Машина ол информацииның адгаш, бодунуп «угаамнытка» чүс-чүс вариантыларны кылыр, оон элээн каш минута эрткенде детальды кылырының эң тааримчалыг аргазын айтып баар. Ол металлы чондурарының режимнин, оны чарыгдаарының болгаш кылыр хевирин нормаларын, кылырда хереглээр керекселдериниң хевирлерин база сүмелээр.

Технологтут ажылдарны автомат-биле төлевилеэринин системазын Ленинградка бир дугаарында иептередип турары ол. Сөөлүүредир ол система фирманың бүгү парыгынга иептерей баар. Ол ажылды каттыжыш-шыкының коллективи Ленинградтың оптика механика болгаш оптика институдунуң эртемденнеринбиле кады дем каттыштырып кылыр.

ЛЕНИНГРАД.

ТУРКМЕНИЯ: Шатлыктың газы удавас ажыглаттынар

Шатлык-Хиванның газ дамчыдылга тудуунда 200 километр участокта ажыл доозулган. Магистральды кылып турар коллективтер бүгү трассада ажылды март 20-де—графиктен 70 хонук эрте хуусаада доозарын ораладажып турар.

Ында ам бо хүннерде газ дамчыдылгазының сөөлгү тудуштурар кожуун каннаар. сөөлгү метр кезээн хемер бригадага кирер эрге дээш чарыш калбаргап. Аныяктар мурнуку одуруунда чорун турар. Февральда бирги черни В. Хаткинниң, Л. Михайленконуң механизастаттынган колонналарының, Л. Шебеконуң эстекчилер бригадазы-биле М. Трегубовтуң механизаторлар бригадазы эдилээн.

Каракумнын куруг ховуунда Шатлыктың газ тывыжы Ортаакы Азияда эң-не улуг. Оон тудуунда дөрт муң хире кижи ажыдаан турар. Газ чыыр күүлүг ийи пунктуну газты ырыглаарынга болгаш оны ырак черлерже сөөртүүнге белеткээринге хереек кол тудугларның блогун шаанычы темирлер-биле тудуп турар. Ажылдар хүн-күн чок үргүлүдеп келген.

Шатлыктың газ тывыжының будүрүлгезин апрельде ажыглалга киирерин көрдүүген. Чылдың төнчүүнге чедир сортан чүрттүн европа кезээнче алды миллиард беш чүс миллион куб. метр бойдус газын чедирер дээ турар.

АШХАБАД.

ЛИТВА: Көдээ аэродромнар

Юрбарк районнуң Мичурин аттыг плодопитомниктиниң шөлдериниң кырынга хамааты ужар үүлүнүң самолёттары эрткен чылдаазынга бодаарга ийи неделя эрте ужуп эгелээн. Чер ажылының ишчилери боттарының дузалакчыларынга ёзулуг аэродром кылып бергеп: ында ужуп үнериниң, хөварының асфальтыдаттынган шөлү, самолёттарны кывар-чаар үүлдербиле хандырар колонка бар, минералдыг чемиичидилгелер шыгжаар черн механизастаттынган. Ол чорук ужар үүл ажылдакчыларынга культуржуткан одарларны чемиичидерни моон мурнуудаазындан эрте эгелээр аргалы бергеп. Бо чазын Литваның ол ажыл-агыйларында самолёттарның ужуп үнер, хөнар төлдери кадыг шывыглыг аэродромнары кылган. Бо чылдың төнчүүнде база ол хире аэродромнарны ажыглалга киирерн көрдүүген.

ВИЛЬНЮС.

ЛАТВИЯ: Ном шыгжаар черниң 450 чыл ою

Латви ССР-ниң Эртемнер академиязының библиотеказы 450 чыл болган. Хүрээлериниң белеэзин үүткалының сөөлүүде Рига магистралынга беш номну хамчыдып бергенинден бээр ол библиотека туруп келген. Оны 1524 чылдың март 6-да бижээн документ бадыткап турар.

РИГА.

(СЭТА-ның корр).

Ак-довуракчыларны деткидивис

КУРЛАВЫРЛАР КАЙДА-ДАА БАР

Бай-Хаакта № 585 механизированный тудугжулары болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары беш чылдың шиитпирлиг чылында эки көргүүтлерлиг дооскан. Керээ ёзугаар болгаш бодунуң күжү-биле кылыр ажылдарның чыл планы ажыр күүсеттингеп. Механизированный ажылында бир өөрүнүүр чүүл болза чурттаалга тудуунуң талазы-биле бедиткеп хүлээлгелеринің чедишкинниг күүсеттингени болур. 1973 чылда районнуң көдээ черлериниң чурттакчылары кайгамчыга-даа ийи аал чурттаар 56 бажыңны алган. Ол дээрге оон мурнунда чылда турганындан 7,6 хуу хей чурттаалга шөлүн ажыглалга кииргени ол болур.

Мал кажааларының, культура амыдыралдың чыл планында көрдүнген өске-даа бүгү объектилерни ажыглаалга дужаттынган. Чижелээргe, «Тиилелге» совхозта 200 баш инек турар кажаалы, мал чеми белеткээр цехти, минералдыг чемиичидилгелер складын, урулар садын тутқан. ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг болгаш «Шамбалыг» совхозтарда база-ла эвээш эвес түүлдер кылдынган.

Тудугжуларның күүш-ажылының организастаашкынын экижиткенинден күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү планда көрдүнгенинден болгаш оон мурнунда чылдарда турганындан көскүүз-биле бедээн. Чыл дургузунда бир тудугжу-ла 9160 рубльдиң ажылдарын кылган, ол—планда көрдүнгенинден 236 рубль хей боон турар.

Будүрүлгенің сагылга-чурумун быжыглаар, камаалга чурумун күштелдирер талазы-биле администрация черн партия, профэвилел болгаш хей-ниитп организацияларыбиле кады элээн хемчеглерни ап келгенинин түннелинде коллективте түгле сагылга-чурум экижээн эвес, а коллективтин ажыл-агый, сан-хөө байдалы быжыккан болгаш оруглавың хемчээли өскен. Бистиң тудугжуларывыс чыл дургузунда ниитпи-биле 33 тонна цементнин болгаш өске-даа тудуг материалдарын камнап алган.

Тудугжуларның түскай мергежилдин бедидер, тудуг ажылынга аныяктарны өөредир талазы-биле чамдык үүлдер кылдынган. Тудугжулардан 44 кижи хей мергежилдин шиитпирлээн алган, а 47 кижи мергежилининг разрядын бир чада бедиткен. Мергежил бедидериниң техниктиг өөредилгезин 91 кижи доозкан. Бо хевирлиг хемчеглер ажылчыннарның бот-идепкейин болгаш - чогаадыкчы чоруун бедидерине улуг салдарлыг бооп турар. Үлетпүрүүн улуг объектилерниге ажылдап турар кижилерге бодаарга, колдуунда ыыш материалдар-биле тудут кылып турар кедээ тудутмунуң ажылында чогаадып, чаартыкчы дег онзагай үүлдер чок ышкаш сагындырар. Ындыг болзажок ниитп билии, түскай мергежилп бедидирге олар бүдүрүлге чорудулгазын экижидиргине, чыланган тудут-монтаж ажылдарының шынарын экижидирине, бот-үнезин чингедиринге, оон технологиязын сайзыраңгайжыдарынга хамаарыкшкан айтырыгларны киирип кээп турарын ажылдарадывыстан көрдүвүс. Эртээн чылын тудугжуларбай 30 хире чаартыкчы санал киргеп, оларның хей кезии бүдүрүлгеде шингээттингеп болгаш оон экономиктиг ажыы 47 муң рубль болгон. Коллективтин сан-хөө байдалының экижээнинин база бир чүүл ында.

Бистиң механизированный «Тыва кодээ тудуг» трестиң № 62 механизастаттынган колоннайының коллективи-биле чыл бүрүде социалистиг чарыштыг ажылдап турар. Ол чарышка эрткен чылын бирги черни алдывыс. Чарыштың керээзин бо чылын базала чардынган. Анаа эки түнелдерни чедип алыр, бедиткеп хүлээлгелеринге күүселдээн хандырар дээш бригадага бүрүзүнге хуралдарны эртирип, ниитпки курлавырларны дилеп тывар, тудут ажылының темпизин бедидер айтырыгларны чугаалашкан.

Ол хуралдарга тудугжулар социалистиг чарыштың дээштиг организастаар, бедик будүрүкчүлүг ажылдарынга таарымчалыг байдалдарны тургузары дээш оон-даа өске айтырыгларны чогумчалыг ниитпирлээрин негээнп черле пыын.

Бригада, харын-даа кижи бүрүзүнүң хүнде, айда кылган ажылдарының база бригадалар араазының социалистиг чарыжының түнелдерин донтаамал үндүрүп турар. Бригадаларның боттарында кижизидилге ажылы база-ла бедик деңнелде тургустунган.

Кады ажылдап турар эштөөрүнүң ат-алдарын баксыратпас, ажыл шагы үспес болгаш хей-ниитпинің корумчурумун быжыглаар дугаймында Ак-Довурак комбинаттың ажылчыннарының эгелекчи саналын бистиң колоннаның чамдык коллективтери боттарының хуралдарынга чугаалажып дегкээн. Ол чугула айтырыг, ону амыдыралга боттандырарда кижизидилге ажылының бүгү хевирлерни ажыглаар апаар деп санап турар бис. Маңаа кол түүл күш-ажылчы кижизидилге болур. Анда хей үүлдер хамаарыжыр, чижээлээргe, ажылчыннарның будүрүнчүлүг ажылдаарынга бүгү талалыг таарымчалыг байдалдарны тургузары, оларны чиг-эт болгаш материалдар-биле үзүктел чок хандырары чугула айтырыгларның бирээзи. Шынап-ла ол үүлдерни хандырбайн турган, эки ажылды, бедик сагылга-чурумну улустан негээри берге.

Тудут материалдарының чедишпээн, транспорт-биле хандырылганың кошкаа түгле будүрүлге чорудулгазынга моондак ужураштырып турар эвес, а чамдык таварылгада кижилерниң ажылга халаажырлий байдалдарың тургуза бээр-дир. Бистиң тудугжуларывыстың кол базазы Бай-Хаак суурда. Районнуң колхоз, совхозтарының төптеринче хуннүү-не оон үнүп ажылдаар улус бис. Ынчаарга транспорттуң чедишпезиндеп ажылче озаадап үнер чорун хаяа эвес боон турар. Ийи автобустуң кайы-бирээзи үрели бээрге, будүн бригадалар ажылче үнмейн баар үүлдер база бар. Эртеп ийи айларда ол чылдагаанбиле В. Болдинниң бригадазы 7 хүн, В. Степановтун — 6 хүн, а В. Шпагинага дугурткан шеверлекчилер бригадазы—3 хүн ажылдаваан.

Эрткен чылын ыңдыг чорунун уржуунда механизированный ниитпи-биле ажыл шагының 20 хуузун чидирген. Ол үени чоп ажыглаан болза, 20 чурттаалга бажыңын немей түүлдар арганыг болган бис. Чедир ажыглаттынмайн турар ниитпки курлавырлар деп чүве ол-дур. Ынчангаш тудугжуларның коллективин транспорт-биле четче хандырарын трестен болгаш райов организацияларындан өөренип көөр үе келген.

Оон ыдыңда база бир айтырыгга доктаанаадым. Механизированный кежээ ёзугаар ажылдап турар тускайжыттынган организациялар бар. Оларның ажылын тодарган кылдыр организастаар керек. Электрижидилгени болгаш каналзацияны кылып турар ол №№ 628 болгаш 624 тускайжыттынган механизированный ажылын тодарган планнавааныдан түрүү доостунган объектилер электри, сут дамчыдылгазы болгаш одалга системазы киртинмээзиндеп үр үеде дуза-ажыттынмайн турун бир үүлдер кайы хей. Бистиң тудугжуларывыстың «Россия» ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтарда кылып каан улуг объектилер ол организацияларның бурузуу-биле эрткен чылдың ноябрь айдан бээр бо хүннерге чедир дужаттынмайн турун бээр. Чедир ажыглаавайн турар курлавырларывыстың база бирээзи ол деп санаар апаар.

«Тыва кодээ тудуг» трест керээ ёзугаар ажылдаар организацияларбиле ажылагыйжы харылзаалларны тогумчудуп, бодунуп будүрүлге планын оларның планы-биле ыяк дүүштүрер ужурлуг.

Ак-довуракчыларның эгелээшкининге хамаарыштыр чугаалакседи үүлдерим ол. Ол эгелээшкинни түгле деткиири эвес, харын ону эдерер дээш чамдык хемчеглерни ап эгелединис.

Бай-Хаактын кодээ тудугжуларының мурнунда 1974 чылда улуг сорулгалар салдынган. Чыл дургузунда 2 млн. 720 муң ажыт рубльдиң боттандырары планда көрдүнген, а бедиткеп хүлээлге оон-даа бедик. Ол бүгүнү күүседип болурунуң арга, курлавырлары бистеп бар. Маңаа чүүн-даа мурнунда нептередип болгаш дээштиг социалистиг чарыш кол ролдуг ойнаар. Ынчангаш коллективте партия болгаш профэвилел организацияларны бо хүннерде кижи бүрүзүнүң күүза планныг болгаш социалистиг чарышка таара тутгунган турарын чедип алган.

С. ТУШКОВ,
механизированный тудуг комитединиң даргазы.

УЛУГ ПОВАР

«Чодураа» кафе — Кызыл хоорайда ниитпиниң чемненилгезиниң бүдүрүлгелериниң бирээзи. Ниитпиниң чемненилге черлеринге хей чылдарда ажылдап келген хоочуннар мында эвээш эвес. Оларның бирээзи Анна Артемьевна Смирнова. Ол бодунуң күш-ажылчы базымын бежен чылдар үезинде Хову-Аксының садыг болгаш ниитпиниң чемненилге черинге эгелээн.

Анна Артемьевна алдан чылларны сөөлүүреди амыдырал-чурттаалга вайы-биле Кызылга чедип келген. Ынчан 11 дугаар столоваяга ээлчег удуртур повар болуп ажылдап киргеп. Ам Анна Артемьевна бешки разрядтың повары. Бодунуң байлак дүржүлгазын, аныяктарга, практикалаан сургуулдарга кузелдин-биле дамчыдып берип чоруур. Оон аңгыда поварларны бот-өөредилгебиле белеткээринге оон киирип-турар улуг улус, «Чодураа» кафеннде ээлчег удуртукчузу Галина Петенева, 13 дугаар столоваяның повары Наталья Шестеренко, үлекчи-повар Мария Сулеймапова олар болгаш оон-даа өске эштер Анна Артемьевнаның күш-ажылчы салгакчылары.

«Чодураа» кафе эрткен чылын бараан саарылгазының, оон иштинде кухня кылыгларының планнарлыг ажыр күүсеткеп. 1974 чылдың январь, февраль айларының планныг онаалдарын база багай эвес күүсеткеп. Коллективтиң ниитп санитарлыг байдалы эки, белеткеп турар аш-чемниий ассортиментизи элбек, шынары эки. Бо бүгүнү дурзулгалыг улуг повар А. Смирнова башкарып турар. Оон кады ажылдап турар өөрүшүптү аныяк ажылчыннар. Ынчангаш ону аныяктарның башкарыкчызы, кижиланнинизин деп адап турары тевээрилгэ эвес. Коллективтиң хүндүлелин кызымаккай күш-ажылы-биле чаалап алган улуг повар А. Смирнова хей чылдарда үре-түнелдиг күш-ажылы дээш бо чылын «Хүндүлелдиң демдээ» орден-биле шаңнаткан.

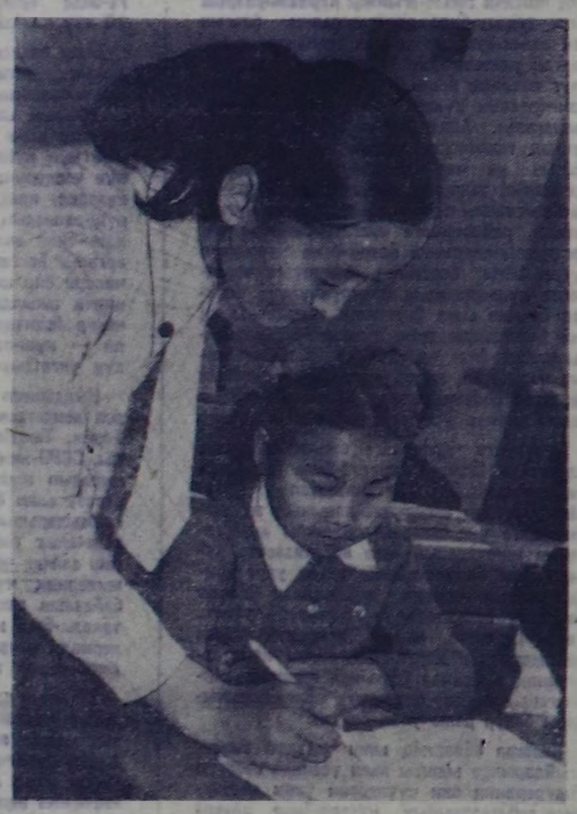
К. САТ.

Бо чуруктa Владимир Михайлович Григорьев Кызыл аэропортунуң ужудукчузу кижи. Ол АН-2 самолёттуг экипажының командири. Ук экипаж пассажирлер аргыштырарының ёолгаш чүүк сөөртүрүнүң ай планнарын доктаамал ажыр күүсеткеп турар. Эртиен айның планын мурнакчы экипаж бүдүн чартык катап ажыр күүсеткеп.

Бедик мергежилдиг ужудукчу В. М. Григорьев коллективте хей-ниитпиниң авиаинспектору хүлээлгени күүседип турар. Чоокта чаа ол «Авария чок ужудуушкун дээш» деп хөрөк демдээ-биле шаңнаткан.

ЧУРУКТА: В. М. Григорьев.

В. КУДРЯВЦЕВТИҢ фотозу.

Кызылдың башкы институдун доосчаш Юлия Херел бодунуң төрээн сууру Күнгүртүгде иээп ажылаазай берген. Ажылынга кызымаан аныяк башкы коллективтиң, эш-өөрүнүң хүндүткелин чаалап алган. Ол школада комсомол организациязының секретары, школаның, суурнуң хей-ниитп ажылхерээнге идепкейлиг киржип турар.

ЧУРУКТА: Юлия Херел ниитпи үезинде.

Г. СИРОТИННИҢ фотозу.

ПАМИРДЕ ТАРЫЛГА

Улуг сооктуң болгаш хар чагганының соонда Памирде тарва чаштырышкыны эгелээн. Бо чылын ында тарылга шөлү 240 гектарга калбаргап. Суттаттыг черн 20 муң гектар чедип турар Памирге ол дээрге улуг немелде болуп турар. Бо черде суттарылга системалары моон мурнунда турганынга бодаарга — ангы ү-

ажылдың кол утланышкыны болур. Орта эптиг, авиален болуур, кижини шажынчы чүдүлгеге чедирген чылдагаанларны ханызы-биле билири, шажынчы үзеэдериниң болгаш ёзугаалдарга удур идепкейлиг демисселчи болуур-дур. Шажынчы чорукту национал «тускайлаң чорукту» илерен кылдыр, а шажынчы бөйүрлээдерни, ёзугаалдарны сагывайн баарын «ада-өгбелерниң чагыындаң» ойталаанны мылдыр көөруп хүрээ-хиият орааддажып турар. Кайы-бир национың ниитилел болгаш культура хогжүлдезиниң төөгүзүнге хүрээ-хиияттың ролюн мактаар, хөөредир ораалдажышкынныар база бар. Ында үзеэлдер-биле демисел — атеистиг ажылдың бир адыры болуур.

* * *

СЭКП-ниң XXIV съездизэ эргининг артышкынныары-биле эптеп чок демисежириниң эргежок чугулазын демдеглээн болгай. Ол демиселге эртем атеистиг пропагаида чугула рольду ойнаар ужурлуг. Совет кижилерни, ылаңгыя аныяктары ёзугут атеизмнин ленинчи чанчылдарынга кижизидери — идей-политиктиг ажылдың чугула сорулгаларының бирээзи.

Э. ФИЛИМОНОВ,
философия эртемнериниң кандидады.

ХУУЧУЛАР ХУРАЛДАРЫ

«УТКА 25 чылы» совхозта ажылчын кооперацназы беш чылдың шиитпирлиг чылында чонну баравнар-биле хандырарын элээп ажыктаган. Бараан саарылгазының планын ажыр күүсеткеп.

Магазиннерде таарымчалыг байдал тургустунган. «Ак-Туруг» совхозтуң төптүнде улуг магазинни, Арыг-Узуу суурда ном болгаш оюва аймаанын магазиннерин ажыглаага киирген. Ажылчын кооперацназының баштаар черн садыгжы кадрларны шилип, таарыштыр тургузаар талазы-биле элээп ажылды кылганындан өре-самчыгдалдың түңү кызырылган. Иштин Хем суурга болган хуучулар хуралынга өске-даа чедишкиннерни демдеглеп, ажылда четпестерни сайгарып чугаалашкан. Ук хуралга суурда магазин эргелекчизи Т. Баймыр-оол эрткен чылда магазинның ажылының түңнелдерин база дыңнаткан. Магазинниң садыгжылары бараан саарылгазының чыл планын 106 хуу күүсеткеш, ажылчын кооперацназының садыгжыларының арааннда социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда киргеп.

Бо магазинде эде кылза чогуур үүлдер бар болуп турар. Бараан склады, садыгжылар ажылдаар чер тар, делгизирге чамдык барааннар сыңышпастаан. Ынчангаш магазинни улгаттырар, чугай, анаа болуур будук, хол хирээн, балды, стол, сандай чергелиг үүлдерни моон соңгаар доктаамал садыглаар талазы-биле айтырыгны хуралга санал берген эштер көдүргеннер.

Т. ОЧУР-ООЛ.

Сут-Аксы суурга болган хуучулар хуралынга Сут-Хөлдүң ажылчын кооперацназының даргазының ораалакчызы Куулар Эрес-оол отчёттуг үеде кылган ажылдың дугайын илеткээн. Анаа Сут-Аксы суурда магазиннер эргелекчилери чыл түңнелдериниң дутаймында дыңнадыгларны база мылганнар.

Ажылчын кооперацнязы эрткен чылын хуучу кежигүннер киририп алыр планын ажыр күүсеткеп. Планныг онаалдаларын доктаамал ажыр күүседип, чоннуң негелде-хереглелинге дыңнавгыр, эвилеп-ээлдек ажылдап турар садыгжылар эвээш эвес. Кедээ магазинде О. Монгуш, Т. Ондар, чаа аъш-чем магазинниңде Бичия-Урут, Светлана Сарыглар утбашкылар бараан саарылгазының чыл планнарын туспуспа 102 хуу күүсеткилээн.

Кээпче, янзы-бүрү хендир, номнар, кыдырааштар болгаш өөредилгениң өске-даа херекселдери, малчыннарга янзы-бүрү батареялар, фонарьлар, радиоприёмниктер, керосин болгаш өске-даа барааннарны ой-шаанда эккеп садыглаары негеттинип турар. Сут-Хөлдүң ажылчын кооперацнязында хлеб соорту тускай машина чок, чүүк соорту машиналар чедишпейн турар. Бо четпестерни чайладырынче утланган ажыктыг санал-оналдар ол хуралга болгулаан.

Тодарадыкчы чылдың планныг онаалдаларын күүседир дээш социалистиг чарышка улам күжениишкинниг ажылдаарын хуучулар хүлээнгеннер.

Б. САТ.

ЁЗУЛУГ АТЕИСТЕРНИ КИЖИЗИДЕР

Бистиң чүртүвүска чаа кижилерни хевирлээриниң хереэнге ажылчы чоннуң калбак массаларын маркснзм-ленинизмниң идеаларынга, коммунистиг үзелбодалга кижизидери чугула рольду ойнаар турар. Ол үзүн хуусаалыг ажыл кижилериниң медерелинде болгаш аажы-чанында эргинин артышкынныарын ниитпирлиг ажып эртери-биле тудуш холбаалыг. Ындыг «салдыкпас» артышкынныарның бирээзи болза янзы-бүрү шажынчы чүдүлгелер болгаш чанчылдар болур.

Социализм үезинде, шажының социал-экономиктиг болгаш аңы талазы-биле дазылары тура тырттынган үеде, шажынчы номналдан база хүрээ-хиияттен ажылчы чон массалыы-биле хооруган. Атеизм (бурган чок дугайында өөредиг) совет кижиниң сагыш-бодалының чарлыбас демдээ болбушаан, оон идея талазы-биле бышканың, культуразың, социал идепкейин илередип турар.

Ынчалаа-даа совет кижилерниң чамдыызында шажынчы үзеэдерни ажып эртери ам-даа доозулбаан. Шажынчы организацнялар берге байдалдан үүтүвүр дээш, социалистиг боттуг амыдыралга, совет кижилериниң медерелинниң болгаш психологнязының амгы деңнелинге таарыштынып алырын ораалдажып турар. Бо сорулга-биле олар шажынчы идеологнияны чаартып, хүрээ-хиияттың социал болгаш сагыш-сеткил сургаалының коммунистиг идеалдарга «чоогунун» дутайын, эртем-биле шажын чүдүлгезинин «эптежилгезинин» дутайын чугаалап турар апарган. Берге байдалдан үүтүнарының аргазын олар чүдүлгелиглериниң шажынчы идепкейин бедидериниң долгандыр амыдыралдан оларны үлам ырадырының оруу-биле база дилеп турар.

Шажын бистиң чамдык хамаатыларывыстың тодаргай үзел-бодал принцнви чогун, культуразының чавызын, чүрттаалганың бергелериниге болгаш мугуртаашкыннарга удур туржүп билбезин ажыттап турар.

Чамдык совет кижилериниң шажынчы чоруун буржуаа пропагаеда онза кичээнгейге ап, шажынчы чүдүлгени болгаш хөөнмөрүн диргизип турган, совет ниитпилелдиң «моральполитиктиг чаңгыс эвин чарарын ораалдажып турарын демдеглээр херек. Сөөлгү үеде даштыкыда шажын төптөрининг бистиң чүртүвүска хамаарыштыр пропагандазы көскүүз-биле идепкейжээн.

Бо бүгү үүлдер шажынчы артышкынныарга удур доктаамал демиселди чоруударын негеп, бүгү ажылчы чонну, ылаңгыя аныяк-өскенни, ателам ёзугаага кижизидерининг онза чугулазын негеп турар.

ССРЭ дээрге массалыг ателзмнин чүрту дээрэи бүгүдеге биллингир. Совет кижилериниң кол нуруузу шажынчы үзеэдерге каттышпайн, хүн бүрүнүн амыдыралында, дөргүүтөөредиринин, эш-өөрүнүң, кожаларының арааннда шажынчы бодалдарга удур демисежип, боттарының ажытолун атемзмнин ёзугаага кижизидип турар.

Ынчалзажок атеистиг бүзүрели бар-даа болза, шажынны онза хорадыг деп санавайн, оон-биле демисежирининг чугулазын билбейн чоруур кижилер бар. Ындыг «атеистер» өг-бүлезинде шажынчы чоруктун илдээжинниери-биле эптежип, чамдыкта харын шажынчы ёзугаалдарга болгаш баймралдарга киржип тургулаар болгай. Ындыг эптежикчи, принцип чок чорук чүгле хүрээхиятке, оон талалакчыларынга ажыктыг.

Шажынчы артышкынныарны ынчаар тоол көрбезинин чылдагааны — чамдык кижилерниң бодалында шажынчы чоруктун социалистиг ниитилелде ханы дазылы чок болганда, бистиң экономикавыстың, эртемниистиң, культуравыстың улам чедишкиннерининг салдары-биле ол чайгаар-ла чиде бээр дээр хөөнмөрүнүң барында. Ындыг бодалдар шажының хөгжүлдезинин арай тускайлаң байдалдыын, ында чанчылдарның болгаш өске-даа үүлдерининг улуг рольдуун чедир үнелевезинден үнүп турар.

Амгы үениң байдалдарында хүрээ-хиияттың болгаш оон идеологнязының хоралыын чедир билбес чорук база хаая эвес. Шажынчы организацняларның ажыл-чорудулгазында болгаш өөредининде өскерилгелерни, ылаңгыя Октябрь революцнязының соонда оларның таарыштынып алыксаар чүткүлүл шын эвес билириндеп ындыг үүлдер тыптып турар.

Совет ниитилелдиң байдалдарында шажынчы организацнялардың ажылында болгулаан өскерилгелер шажының «улустун кара-таакпызы», «сагыш-сеткил эвиртинишкининиң» бир хевири болур шынарын бичии-даа өскертпээн. Шажын кандыг-даа нарын, кажар аргаларны ажыглап турза, ол кижинин, ылаңгыя аныяктарның чогаадыкчы, хөй-ниитпиниң идепкейин моондактап, ниитилел амыдыралының болгаш бойдустуң болуушкуннарын шын билиринге шаптыктап, сагыш-сеткил хосталгазын кызыгаарлап турар.

Ынчангаш ажылчы чоннуң социал идепкейин хөгжүдүп, культуравын бедидип, эртемниг билиглерин нептередип турган, шажынчы артышкынныарны ажып эртери чугула.

* * *

Бойдусту болгаш ниитилелди эртем ёзугу-биле билиринин хөгжүлдези-биле холбаштыр атеизм чаа философтуг идеялар болгаш түңнелдер-биле байлакшаан.

Амгы үе-чадада атеистиг кижизидилгениң кол утланышкынныары кандыгыл? Чүүн-даа мурнунда социалистиг ниитилелдиң ёзүп орар салгалынга шажынчы чорукту чүгле тыптырын болдурбазы болур. Урутларның болгаш аныяктарның арааннда чүдүлгелиг кижилерниң үнүп келирининг кол чылдагаанының бирээзи — өг-бүледе адамелеринин, дөргүүн-төөлдерининг шажынчы чоруу дээрэи билдингир болгай. Ындыг өг-бүлелерниң шажынчы салдарын ажып эртериге школаның, башкыларның, школада партия, комсомол, пионер организацняларының ролю улуг. Чогум-на школага чаа билиглерни шингээдип ап турда, өөреникчилерге материалистиг үзеэдер хевирлеттинер, атеистиг бүзүрелдер тургустунар.

Чүдүкчүлерниң шажынчы чоруун ажып эртери атеистиг кижизидилгеэн-биле холбаштыр ажыдың кол утланышкыны болур. Орта эптиг, авиален болуур, кижини шажынчы чүдүлгеге чедирген чылдагаанларны ханызы-биле билири, шажынчы үзеэдериниң болгаш ёзугаалдарга удур идепкейлиг демисселчи болуур-дур. Шажынчы чорукту национал «тускайлаң чорукту» илерен кылдыр, а шажынчы бөйүрлээдерни, ёзугаалдарны сагывайн баарын «ада-өгбелерниң чагыындаң» ойталаанны мылдыр көөруп хүрээ-хиият ораалдажып турар. Кайы-бир национың ниитилел болгаш культура хогжүлдезиниң төөгүзүнге хүрээ-хиияттың ролюн мактаар, хөөредир ораалдажышкынныар база бар. Ындыг үзеэлдер-биле демисел — атеистиг ажылдың бир адыры болуур.

* * *

Ёзулуг атеист болуру дээрге интернационалчы болуру, шажынчы — национализстиг артышкынныарга, национал аажы-чаң-биле шырынналаган шажынчы чанчылдарга болгаш ёзугаалдарга удур идепкейлиг демисселчи болуру-дур. Шажынчы чорукту национал «тускайлаң чорукту» илерен кылдыр, а шажынчы бөйүрлээдерни, ёзугаалдарны сагывайн баарын «ада-өгбелерниң чагыындаң» ойталаанны мылдыр көөруп хүрээ-хиият ораалдажып турар. Кайы-бир национың ниитилел болгаш культура хогжүлдезиниң төөгүзүнге хүрээ-хиияттың ролюн мактаар, хөөредир ораалдажышкынныар база бар. Ындыг үзеэлдер-биле демисел — атеистиг ажылдың бир адыры болуур.

* * *

СЭКП-ниң XXIV съездизэ эргининг артышкынныары-биле эптеп чок демисежириниң эргежок чугулазын демдеглээн болгай. Ол демиселге эртем атеистиг пропагаида чугула рольду ойнаар ужурлуг. Совет кижилерни, ылаңгыя аныяктары ёзугут атеизмнин ленинчи чанчылдарынга кижизидери — идей-политиктиг ажылдың чугула сорулгаларының бирээзи.

Э. ФИЛИМОНОВ,
философия эртемнериниң кандидады.

ЭРГЕ-ХООЙЛУ КИЖИЗИДИЛГЕЗИН УЛАМ ЭКИЖИДЕР

Эрзин районнуң партия активиниң хуралынга СЭКП райкомунуң бирги секретары А. Ч. Монгуштуң «СЭКП Тыва обкомунуң XI пленумунуң түннелдери болгаш районнуң партия организациязының сорулгалары» деп илеткелин ынналп, чугаалашкан.

Районнуң Ленин аттыг, «Коммунизмче орук» колхозтарында болгаш район төвүнде партия организацияларының хүралдарында хөй-нийтиниң корум-чуруми быжыглаарының болгаш эрге-хоойлу кижизидилгезиниң дугайында айтырыгларны чугаалажып, организастыг хемчеглерни ап келген.

Ылангыя Ленин аттыг колхозтуң бөштаар чери, онда партөөро, кодээ Советтиң күүскому бо чылдың социалистиг хүлээлгелериниң негелделеринде тускай пунктуларны киирип, ажыл-агый талазы-биле чедишкиннерни, социалистиг хоойлу-дүрүмнерни камгалаарының болгаш нийтиниң корум-чуруми быжыглаарының айтырыглары-биле холбаштыр көөрүн шиитпирлээн.

Булун-Бажы кодээ Советтиң күүскому (даргазы Э. Намзырай) онда аш хуу судунуң болгаш улусчу дружинаның ажылының талазы-биле айтырыларны доктаамал дыннап, төзаргай удуртуп келген. Олда колхозтуң автопарыгында партия болуу (организакчызы М. Кыяраа) чоланачылар ортузунга кижизидилге ажылын акижиткенинин түннелинде, онда чоланачылар аразында арагалаар, ажыл шагы үзер чоруктар кызырлып, автомашиналарның үрелир, аная туурар чоруу эвээжээн. Ол колхозтуң механизаторлары боттарының хүралынга чыылгаш, Казах ССР-ниң, Белоруе ССР-ниң болгаш Ростов областың кодээ ажыл-агый ажылдакчыларының техникаазы камнаг эдилеп ажыглаарының талазы-биле кыйгырыын танылып, ону детквившаан, боттары тодаргай хүлээлгелерни ап, районнуң бүтү механизаторларынга кыйгырыгны хүлээп алган. Ам ол колхозтуң механизаторлары хөйү — чаңгызы дээш, а чаңгызы — хөйү дээш ажылдап турар.

Ажылчы чонуң эрге-хоойлу кижизидилгезин экижидериниче угланган хемчеглерни «Коммунизмче орук» колхозтуң баштаар чери (даргазы М. Дүгер), онда партия организациязы болгаш Нарын кодээ Советтиң күүскому багай эвес удуртуп келген.

Кодээ Советтиң социалистиг хоойлу-дүрүмү болгаш хөй-нийтиниң корум-чуруми камгалаар талазы-биле доктаамал комиссиязы план ёзугаар ажылдап, күүсөөн хүралдарынга база сессияларга ол талазы-биле айтырыгларны чугаалажып көөрү-биле белеткеп киирип, доктаалдарның күүселдезин организастаан.

Нарында комсомолчу оперативтиг отрядтың кежигүннери «Комсомолчу прожекторунуң» шоодуглуг номерлерин доктаамал үндүрүп келген. Онда улусчу дружинаның командири С. Допчут ол ажылынга мергежин, арагачылар болгаш чалгаалар-биле шыңгыы демиселди чорудуп, улусчу дружинаның ажылын дээштиг организастап турар.

Нарыя, Мөрен суурларда агитквартираларның бот-тывыңгыр уран чүүл болгумнери репертуарларынга социалистиг хоойлу-дүрүмну үреэр фактыларны сойгалап, кижизидикчи утмалыг номерлерни киришкирип турар. Культура бажыңнарынга бо темага чыл эгезинден бээр 19 лекциялар номчуттуган, Эрзининиң, Бай-Дагның Культура бажыңнарынга «Кижи болгаш хоойлу», «Мен — Совет Эвилелининиң хамаатазы мен» деп темалыг кежээлерни арттыргилээн.

Ынчалза-даа хамаатыларның эрге-хоойлу кижизидилгезинде улуг четпестерниң барын партия активиниң хүралы демдеглээн. Чижээ, чиниг партийжи шүгүмүүлеге «Чаа орук» колхозтуң баштаар чери (даргазы Ю. Балчар), онда партия организациязы (секретары Ч. Норзаев) тавариткан. Онда эш хуузунуң судунуң будун чыл иштинде кошкак ажылдаанын, а хана парлалгазының кижизидикти ролюн үнелевейн турарын, арагалаар, нийтиниң корум-чурумун үреэр, нийтилелге ажыктыг ажыл кылбас аныяктарның ам-даа барын илеткелчи демдеглээн. Колхозтуң оңчу-хөреңгизин самчыгдаар, тетчеглээр чоруктар база бар. Чүгле бо ажыл-агый чылында малчыннар Н. Наксыл 51 инекти, С. Ак-оол 13 тевени чидиргеп.

Суд, прокуратура болгаш милиция органнарының черчерде партия, совет, хөй-нийти организацияларының-биле харылзаазының кошкаандан социалистиг хоойлу-дүрүмну хажыдар, нийтиниң корум-чурумун үреэр чоруктарның саны эвээжевейн турар.

Хоойлу дээрге чонуң күзели, амыдыралдың негелдээн болгаш чижек-нормазы-дыр. Хоойлуну чон боттары чогаадаткан болгаш ону боттары сагыыр, күүседир ужурлуг дээрзин партия активиниң хүралынга санал берген: Нарын кодээ Советтиниң даргазы К. Белчир, ВЛКСМ райкомунуң бирги секретары К. Мон, милиция начальниги С. Юша, Ленин аттыг колхозта партия эге организациязының секретары А. Дамдын, «Чаа орук» колхозтуң даргазы Ю. Балчар болгаш эске-даа өштер чугаалаан.

Районнуң партия активиниң хүралы бо айтырыг талазы-биле делгеренгей доктаалды хүлээп алган. **М. НАЛЧАН.**

ЧАА ЧУРТТАЛГА РАЙОНУ

Москванын мурнуу кыдында Сонгу-Чертаново районда чээрби муң кижи чурттаар чаа чуртталга районун тудуп турар, ол болза чоокку чылларда совет хоорай тудуунун үлегер алыр чери болур. Оон төлевилелин ажылдап кылырынга архитекторлардан ангыда, демографтар, социологтар, медиктер, башкылар, экономистер база киришкиннер. Оларның мурнунга—хоорайжылар эң-не таарымчалыг байдалга чурттаар шак ындыг чуртталга черлерин тудар деп төлевилээр соруулга салдынган турган. Бо талазы-биле хөй төлевилелдерни көргөн, адактың сөөлүнде эң-не депшилгелиг, архитектура болгаш инженер инитпирлээшкинин бодунда синниктиргеп бир төлевилелди хоорай тудукчулары шилип алганнар.

Чаа районга хөй каттарлыг элээн каш бажыны тудар, оларны чурттаалга комплекизи деп адап болур. ол бажыннарда амыдырал хандырылгазының эргежок чугула чүүлдери баш бурунгаар көрүлүгеп.

Сонгу-Чертаново район хөй арыг агаарлыг, делгем, ногаан үнүштерлиг болгаш аңаа дааш-шимээн аваан болур. Одалга чердери, трансформаторларны кожулда станциялары, склад оран-савалары, хуу кижилериниң автомашиналарының гаражтары чер адаанга турар. Транспорттуң кол орук шугумун база аңаа чер адаанга шиёер.

Чурттаалга корпустары-биле кожа өөредилге, культура болгаш садыг комплекстерин тудуп тургузар дээн. Чижээ, өөредилге комплекизинге уруглар чүгле өөренир эвес, харын дыштаныр, бот-тывыңгыр уран чүүлдүң болгаш спорттуң чүүл-бүрү секцияларынга база өөренип болур аргалыг болур.

Культура төвүнге кино залы, библиотека, номчулга чери, уран чүүл студиялары турар.

Сонгу-Чертаново районнуң тудуу—Москваны сайзырадырының кол планын бөттандырарының база бир үе-чадазы болур.

ЧУРУКТА: Москванын чаа чурттаалга районну Сонгу-Чертаново Чертановонуң үлегер-майгы.

ПМА-ның фотозу.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

ЛЕНИНЧИ ИДЕЯЛАРНЫҢ ТИИЛЕЛГЕЗИ

Кур черлерни шиңгээдип ап эгелээниинден бээр 20 чыл оюнга хөлбаштыр Алма-Атага болган бәйырлыг хуралга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң чугаазы делегейниң хөй-нийтизиниң аажок улуг сөнүүргалын хайныктырган болгаш даштыны парлалганың нил ничээнгейинде турар. Чугааның делгереңгей допчулалын берип, ооң нөл чүүлдерин тайылбырлавышаан, солуннар болгаш массалыг информациялың эске-даа чепсектери Л. И. Брежневтиң чугаалап турганы, Совет Эвилелиниң экономиктиг чедишкиннери болгаш СЭКП-ниң тайбыңга ынанышылдыг даштыкы политиказының чедишкиннери ленинчи идеяларның тиилелгезиниң, социализмниң болгаш янзы-бүрү социал тургузуглуг күрүнелерниң тайбың кожа-хелбээ догуннаашыныының принциптериниң амыдыралчылыгының бүзүреливиг бадыткалы болур деп демдеглеп турар.

ССРЭ-де кур болгаш курукан чердерни шиңгээдип алганы «СЭКП-ниң болгаш совет улустуң өндүр улуг эрес-мөөдүр чоруу», «совөт кижилерниң тургузукчу ажыл-ижиниң чыл демдеглелинде эң чырыткылаңнак арынларның бирээзин» деп, социалистиг чүүрмелерниң солуннары адап турар.

1954 чылдан бээр 42 миллион гектар кур чердерни шиңгээдип алырының аажок улуг планын боттандырганы ССРЭ-ниң чөөн талазынга чаа тараалап улуг базаны тургузарындан ангыда, делгем девискээрлерниг областтарның экономиказынга, культуразынга, бүгү будуш байдалынга улуг чаартылгаларны кылыр арганы берген деп, Польшаның «Трибуна люду» солуну бижээн. Л. И. Брежневтиң чугаазында киргеп фактыларны чижек кылдыр алгап, СЭКП-ниң чайгылыш чок болгаш алыс ханы сорулгалыг политиказы совет кодээ ажыл-агыйны чаартып база ажылчы чонларның чаагай байдалын бедидип турар деп, ол солуну айыткан.

Кур чердерни шиңгээдип алганы ССРЭ-ниң кодээ ажылагыйынга чаа күчүүлүг базаны тургузган болгаш чүртка чер ажылының нийти хөгжүлдезин дүргедеткен деп, ГДР-ниң «Нойес дойчланд» солуну бижээн.

Совет Эвилелинге кур болгаш курукках чердерни шиңгээдип ап эгелээн үеден бээр эрткен чээрби чыл дургузунда кайгамчыктыг чедишкиннер чедип алдынган. Кур черлерни ажыглааны ССРЭ-ниң ажыл-агый тургузуушкунуун чугула сорулгаларын шиитпирлээринге идиг берген, ынчангаш ол черлерниң ролю моон ыяар-даа улгадыр тодаргай чигинии чок деп, Италияның «Коррьере делла сера» сслуну демдеглээн.

Совет кодээ ажыл-агый политиказының дугайын кичээнгейлиг хайгаарап турар барыын талакы дипломаттар АКШ-тың «Нью-Йорк таймс» солунунуң сөстери-биле алыр-га, РСФСР-ниң кара хөрээнүг эвес воннаазының кодээ ажыл-агый хөгжүлдезиниң аажок улуг планын магадап турар. Л. И. Брежневтиң чугаазында айыткының ёзугаар совет кодээ ажыл-агый моон сонгаар-даа капитал салымшкыннарның кончуг хөй улуг-хуузун алыр деп, ол солун бижээн.

Моон-биле холбаштыр Барыын Германияның «Ди ведьт» солуну Л. И. Брежнев «1974 чылда бедик дүжүт дээш түлчуушкунга медээни бертен» деп бижээн.

Бердининиң «Нойес дойчланд», Моолдуң «Үнэн» болгаш парлалтаның эске-даа хөй-хөй органнары Л. И. Брежневтиң чугаазының дашты-кы политиктиг кежиинин тодаргай дончулалын бербишаан, «соок дайындан» делегейниң дүшкүүрлүг чоруун кошкадырынче болгаш янзы-бүрү социал тургузуглуг күрүнелерниң аразынга тайбың кожа-хелбээ догуннаашкының принциптерини бадыткаашыяе утланган амгы эргизде СЭКП-ниң ленинчи даштыкы политиказының, СЭКП-ниң XXIV съездизиниң идип үе-дүргеп Тайбың программазын боттандырар дээш чайгылыш чок демиселдиң чигинии чок чедишкинни болуур дээрзин онаалап демдеглээн.

Адма-Атага чүве чугаалап тура, Л. И. Брежнев делегейде ол таарымчалыг оскерлиишкиннерни капиталистиг чамдык чурттарның кол-кол политиктиг ажылдакчыларының түвени боттуг ёзу-биле көөрүнүн база түннели кылдыр көрээ чогуур деп айыткының Барыын Германияның «Штутгартер цайтунг» солуну демдеглээн. СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының ол сөстерни АКШ-тың АП агентилели, Япониянның Кюдо цусин агентилели болгаш хөй-хөй солуннар база питатаап алган.

Л. И. Брежневтиң бодунуң чугаазынга онаалап демдеглээнин ёзугаар адырга, Совет Эвилели социалнам чүүрмелерниң акы-дүнма партияларының болгаш улустары-биле сырый демнежин алган, интернационалдың чайгылыш чок политиказы чорудуп турар деп, Индияның «Пошил геральд» солуну бижээн. Ону Л. И. Брежневтиң чөкта чаа Куба-га аян-чоруу улуг күш-биле база дагыя көргүскен деп, ол солун бижээн.

Мырыңай чаа Пицундага бедик деңгээлге болган совет-француз чугаалажымышкынарга Л. И. Брежневтиң бедик үнелээнинии бергенинче Францияның парлалтазы болгаш информация агентилелиниң черлери онза кичээнгейни үтландырган. Европаның айыл чок чорумун айтырыгларының талазы-биле ССРЭ-ниң болгаш Францияның узел-бодалдарының уламга чоокшулажып орарын Пицундага беседаларның түнелинде илерип келген дээрзиниң дугайынга Л. И. Брежневтиң сөстерин Франс пресс агентилел онаалап алган. Чоокку Чөөн чүк айтырыын болгаш эске-даа чамдык улуг айтырыгларны шиитпирлээринге хамаарышкыр ийи чурттуң туруштарының чоогун Л. И. Брежнев демдеглээн деп, ол агентилел база айткан.

Совет-француз чугаалажылганы делегейниң бүгү парлалгазы, тайбыныы быжыглаар дээш, делегейниң дүшкүүрлүг байдалын чавырыдырар дээш демисежин турар бүгү кижилер болур-чогуур-биле үнелеп корген деп, Болгарияның «Народна младеж» солуну бижээн. Ийи чурттуң делегейде дүшкүүрлүг чорукту чавырыдырарынче утланган чугаалажыы шыкының парлыкы болгаш күжениишкиннериниң чаагай сөлдары чоокку уеде көстүп келири чигинии чок деп, ол солун айыткан.

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң Франциянның Президентили Ж. Помпиду-биле бешки ужурашкынының чүгле экономика, эртем, техника болгаш культура талазынга кадыг ажылдажылганы эвес, харын делегейге ССРЭ-ниң болгаш Францияның аразында политика талазы-биле бүгү талазыг кадыг ажылдажылганы калбартыр, хамыладырынга чаа идиг база берген деп, Чехословакияның «Правда» солуну онаалап демдеглээн.

Совет-француз кадыг ажылдажылга янзы-бүрү социал тургузуглуг күрүнелерниң аразында харылзаалардың эки үлегер-чижек болур, чүге дээрге ол кадыг ажылдажылга ох чурттарның эрге-өскүктарынга-даа, бүгү делегейге тайбыныы быжыглаарының эртежаскыктарынга-даа дүжүт турар деп, Киприйн «Харавги» солуну бижээн.

(СЭТА).

Совет-египет экономиктиг кадыг ажылдажылга

КАИР. (СЭТА). ССРЭ-ниң болгаш ЕАР-ның аразында экономиктиг база техниктиг кадыг ажылдажылга дугайында дугуржулгага ат салганының үш чыл ою болган.

Ол дугуржулганы боттандырарынга улуг чедишкиннер чедип алдынган. Совет специалистер улуг хемчээдиг шинчилел ажылын кылган, элеваторлар тудар база Египеттиң бүгү девискээрлеринге далган шыгжаар складтар кылыр төлевилелдерни чогаадып тургускан. Асуаннын бедик плотиназының суг хөөлбээнге балык ажыл-агыйның хөгжүдер талазы-биле дугуржулгада көрдүнген чүүлдер чедишкиннинг күүсеттинип турар. Египеттиң 1300 ажыг суурларын электрижиткен.

Табөин хоорайда цемент заводун улгаттырары-биле Совет Эвилелинден дериг-херекселдерни ынаар чорудар дугайында керээге ат салыышкыны бо чылдың январьда болган. Ол завод долузу-биле ажыглалга кирген соонда Африка дипте ыңдыг хевирнин эң улуг бүдүрулгезин апаар.

Асьют хоорайда бир чылда 600 мун тонна цемент бүдүрер заводту тударының техниктиг төлевилелин ажылдап кылыры дооступ турар. Ол ийи объект ажылдап эгелээн соонда Египет цементиге бодунун хандырылгазын эжиидер болгаш харын-даа оон чамдыызын даштыкыже үндүр садар аргалыг апаар.

ССРЭ-ниң болгаш ЕАР-ның аразында экономиктиг болгаш техниктиг кадыг ажылдажылга быжыглып, хөгжүп турар. Хелуанның металлургия комбинадының, Нагхаммадиде алюминий комплекизинин тудуглары чоруп, элезинниг чердерни шиңгээдип алыр ажылдар боттанып турар.

Чигир ажаап алыышкыны

ГАВАНА. (СЭТА). Чигир тростникти ажаар комбайннарның дузазы-биле миллиард чартыы ажыг арроб (бир арроб 11,5 кг-га дең) тростникти ажаап алган. Бо көргүзүг болза эрткен чылгы ажаап алыышкынга деңнээрге, 20 миллион арроб хөй болуп турар.

Амгы үеде чигир тростнигинин плантацияларында 700 комбайн ажылдап турар. Совет-куба специалистериниң кадыг кылганы «КТП-1» деп бедик будурукчулуг машиналар тергиин эки ажылдап турар. Бо чылгы ажаап алыышкынга бүгү тростниктиң 20 хуузун комбайннар-биле ажаар алыр. Каш чыл эртерге чигир тростнигин чүгле комбайннар-биле ажаар.

«КТП-1» деп комбайнларны Люберецте Ухтомский аттыг заводта будурүп турар. Ынду комбайнларны эптээр заводту Кубаның Орьенте можуунда кылып турар.

ВДР-ге чорааан

ТОКИО. (СЭТА). ЯКП ТК-ның секретарнадының даргазы Т. Фува баштаан Японияның Коммунистиг партиязының делегациязы Вьетнам Демократтыг Республикага чорааш, эвээ келген. Делегация ВДР-ге ийи неделя дургузунда турган болгаш Вьетнамның ажыдчы чоннар партиязының болгаш ВДР-ниң чазаанның улуттукчуларын-биле ужуражып, беседаларны кылган.

Японияның Коммунистиг партиязының болгаш Вьетнамның ажылчы чоннар партиязының делегацияларының аразында болган беседалар үезинде «ийи чурттарда революстуг демиселдиң дугайында медээлер солуткан болгаш ийи партиларның, ийи чурттарның улустарының аразында эп-сеткил каттыштырылгазын болгаш найырадыг харылзааларны улам быжыглаарының эргежок чугуласын демдеглээ» деп кады кылган медеглелде чугаалап турар.

Чили патриоттарның амы-тының камгалаар

● **ГАВАНА.** «Чилиде фашистиг хүнтаның тудуп, бажыңнап алганы Луис Корвалааның, Клодомиро Альмейданың болгаш эске-даа патриоттарның амы-тынын камгалап алыр» деп демиселди ам калбартыры кажангызындан-даа эргежок чугула болуп турар. Чүгле шиитпирлиг хемчеглерни ап тургаш, олурукчүүлерни доктаадып болуро деп, Кубаның «Граньма» солуну бижээн. Чилиниң Улусчу чазаанның министри чораан Хосе Тоянын өлгенинге хамаарыштыр бижээн редакция чүүлүнге ол дутайын тайылбырлап бижээн.

Х. Тоя чартык чыл хире үениң иштинде Пиночеттиң эрге-чагырганының олум лагеря кылдыр хуулдурганы Досон ортулукка хилиинчеттээшкинге таварышкан. Бо туруштут демиселчи бодунуң амы-тынынга четтинген деп хүнтаның шүүлдээшкининде кемдиг-даа үндезин чок, чүге дээрге, президент Альенде база бодунуң амы-тынынга боду четтинген деп хунтр, шүүлдеп турганын «Граньма» солун демдеглээн.

Чилиниң Коммунистиг партиязының ТК-ның Чиңгине секретары Луис Корвалааның болгаш эске-даа чили патриоттарның кырында диогедип келген айылды чайладырыкче делегейниң хөй-нийтизиниң кичээнгейин утландырган.

Берлининиң, Нойбранденбургтуң, Плауэнниң үзеттүр будурүлгелеринге ажылчынналр митингилери болгулаан, оон кирженчилери Чилиниң улусу-биле боттарының эп-сеткил каттыштырылгазын илергей-лээн болгаш Луис Корвалааны база өлүм лагерьлеринде турар эске-даа патриоттарны доп-дорааш костаарын шүүлээ.

● **КОПЕНГАГЕН.** «Фашистиг хүнтага удур чили улус туп демиселинге бүгү талаяк деткимчелиг коргүзер» деп кыйгырыг-биле Данияның хөй-нийтизи чили патриоттар-биле эп-сеткил каттыштырылгазының неделязы март 18-те эгелээн.

(СЭТА, март 18).

ТЫВАНЫҢ КООПЕРАТОРЛАРЫНДА

Макталдыг садыгжы

Чечек Күжүгет Бызылга курс дооскаш садыг шугумунга ажылдаа-ла он чыл ашкан. Амгы үеде СЭКП-нин XXII съездиниң аттыг совхозта кодээ магазинниң эргелекчиниң хүлээлгезин кызымаккай күүседип турар.

Чоокта чаа ында хуучулар хүралынга отчёдун ол берген. Хайырлакан магазинниң ажылын хуучуларның үнелеп, макталаны аная таварылга эвес. Эш Күжүгет кады ажылдап турары комсомолчулар С. Онлар-Ш. Ооржак оларга болунун арга-шүржулгазын ламчыдып, чонның негелде-хереглелин өөренип көрүп, барааннарны чаңгыл, ону ёй-шаанда сөөртүп ап турар. Бараан саарылгазының планнарын чыл бүрүде ажыр күүседип келгенин сөөлгү чылдарның көргүзүглери хереглээн. Магазинниң бараан саарылгазы 1968—1969 чылдарда 9—12 мун рубльдей ашпайн турган, а эрткен чылын 26 мун рубль ажыг болган.

Ынчангаш бо магазинниң ажылын Чөөн-Хемчик райпозунун баштаар чери үнелеп турар. Оон эргелекчизи комсомолчу Чечек Күжүгетти хүнүлеп бижиктер, өртектиг чүүлдер-биле чангыс эвес улаа шаннаан. Эрткен чылын социалистиг чарышка тиилекчи болганы дээш оон чүрүүн районнуң хүндүлел самбызынга киирген.

Магазинниң коллективи тодарадыкчы чылды база багай эвес эгелээн. Бараан саарылгазының планын январьда 115 хуу, февральда 104 хуу күүседткен.

К. АРТАА.

Хүлээлгелерни алгаш...

Мөңгүн-Тайга райпозу беш чылдың тодарадыкчы чылында бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алган. Салыгның культуразын бедидип, бараанарның ассортиментизин янзы-бүрү болурун чедип ап, чугула хереглелдиң барааннарыбиле чонну, малангыя малчыннарны ёй-шаанда хандырарынче ол хүлээлгелер утланган.

Районнуң ажыл-ишчилериннге бо чылын 2 миллион ажыг рубльдин бараанын сатар. Столоваяларга белеткээр аъш-чемниң ассортиментизин көвүдедип, ынарын экижидер, нийтиниң чемненилгезин улам ынай хөгжүдер. Ол ышкаш белеткелдер, тудуг ажылы, оттуулар чүүл белеткээр, садыгжыларның мергежилин бедидер талазы-биле ажылдар социалистиг хүлээлгелерде база көрдүнген.

Бо чылдың баштайгы айында райпо коллективи хүлээлгелер күүселдезинче бүгү күшүү мөөннеп, январьда планнан ажыр 19 мун рубльдин бараанын саарган. Магазиннер аразында социалистиг чарыштың бирги черин район төвүнде үлетпүр бараанар магазини эвлеп, январьда бараан саарылгазының планын ажыр күүседткен. Автолавкалар аразында социалистиг чарышка О. Байлак-оол чоланачы-садыгжылаан № 1 автолавка мурнуку одуругла киргеп.

Тодарадыкчы чылда алган социалистиг хүлээлгелерин толдур болгаш ажыр күүседир арга Мөңгүн-Тайганың кооператорларында бар.

Д. КУУЛАР,
СЭКП Мөңгүн-Тайга райкомунуң инструктору.

Чөөн-Хемчиктиң көдээ тудугларында

ШЕВЕРЛЕКЧИЛЕР ЭКИ АЖЫЛДААН

Чадаана хоорай чыл келген тудум улам сайзырап чаартыныл, онда чаргайжылы туттуган чурттаалга бажыннары көвүдеп турар. Ийи болгаш оон-даа хөй ааң чурттаар чурттаалга бажыннарын көжүп чоруур механизастаттынган № 463 колоннаның тудугжулары кылып турар. Эрткен кыжын үк колоннаның элээн хөй бригалалары 16 өреге чурттаар ийи каът даш тудугну кылган. Аная эш М. Чимий-оолга удуртқан бригада эки ажылдаан. Ынчалдыжок шеверлекчилериниң бригадазы бала-за өскелерден чызып калбаан.

Ажыглалга дужаттынып турар бо объектиниң дүрген кылырычга олар төлептиг үлүн кииргеннер. Ылангыя В. Бегзи, К. Анчымаа, Б. Уйнукай болгаш оон-даа өскелер кыштың соогу үлгадып турган хүннерде өзиин ажыл нормазын үргүлүү ажыр күүседип турган.

Ш. ДҮВЕНДЕЙ.

ЧОНУНГА МАКТАЛДЫГЛАР

Чадаананың № 463 мехколониазының бир бригадазының тудугжулары «Сут-Хол» совхозтуң төп суурунда чурттаал, ажылдап турар. Бригадир эш Б. Сапка удуртқан бо бригаданың кылган ижинин дүрген дооскуруун, шынарынын экизин суурнуң чурттакчылары мактап чугаалажып турар.

Бо бригаланың кежигүннери беш чылдың шиитпирлиг чылында онза шалыңчы ажылдаан. Сут-Аксы суурнуң 11 чыл школазының өөреникчилериңге чырык чылыг интернатты тудуп берген. Оон аңгыда, совхозтуң Киров салбырында нийтизиниң-биле төөгү ааң чурттаар бажыннарны ажыглалга киирген.

Амгы үеде бригаданың кежигүннери эмнелге черинин улуг бажыныың тудугун дооскан. Мехколоннаның бо бригадазы коллективте мурнакчы бригаларынчи бирээзинге саналып турар.

О. ОЧУР-ООЛ.

КУЛЬТУРА ЭМЫЗЫРГЕЛИНИҢ

ХӨГЖҮМЧҮЛЕР ХЕЙ-АЪТ КИРГЕН

Кызыл-Мажалык суурда ургуларның музыка школазы 1973-74 өөредилге чылында баян, гитара, фортепиано, домра, аккордеонга өөредири-биле 90 ургуларны хаара туткан, оларны хандыкшылдыг хөгжүмчүлер кылдыр өөредип турар. Школада бо эртемнерге мергежилдиг башкылар ажылдаан. Эң илангыя фортепиано башкызы Манчын-оол Монгуш шудургу ажылдап, эки ажылдыг башкыларның бирээзи деп мактадып келген.

Өөреникчи хөгжүмчүлер Л. Сарыглар, М. Чыдым, О.Монгуш, А. Монгуш, М. Куулар олар үн болгаш ноталарга мергежилдиг өөреникчилерге санадып турарлар. Аныяк хөгжүмчүлер ада-нелеринге солун концерт программазын бараалгаткан. Ону ада-нелер сеткил хынып, сонуургап көрүннер.

С. ТАВА-САМБУУ.

ХЕЙ-АЪТ КИРГЕН

Жданов аттыг совхозтуң төвү Ак-Тал суурнуң чону Совет Тывазының 30 чылынга бараалгаткан агитквартиралар концертинге киржири-биле белеткениң киришкен. Оон киржикчилери янзы-бүрү мергежилдиг болгаш назы-харлыг бот-тывынгыр кижилер. Солун концертти Эрик кудумчузунуң бот-тывынгыр артистери баштай көргүскен.

Агитквартира концерттериниң тиилекчилерин Ак-Довурак хоорайже (бирги чер алганнарны), Кызылда Алданмаадыр аттыг чурт-шинчилел музейинге (ийиги чер ээлээнерни), Кочетово суурже (үш дугаары болганнарны) экскурсияладыр деп совхозтуң партбюросу, ажылчын комитеди шиитпирлээн. Ынчангаш агитквартира бүрүзүнүң артистери хей-аът киргең, график ёзуге, театрларга болгаш концерттерге барып, радио, телевиденне дамчыдылгаларын кичээнгейлиг дыңнап, көрүп чаңчыгар болза, уран чүүдүү билириниң аргалары чоорту чыгдынып, ол кижиниң сеткил-сагыжы байып эгелээр.

Мээң бодумнуң билиримнең ыдыг кижилер бо-ла таварышкылаар. Таңды районнуң Марачевкада сүт-бараан фермазында мал эмчиси Маадыр Хертек кайгамчык эки специалист болурундан аңгыда, чүрүлга уран чүүлүн үргүлүү сонуургап чоруур. Оон чыгган чуруктарының аразында эрте-бүрүнгү ыталы чүрүкчү Рафазльдың, орус чүрүкчү Айвазовскийниң дээш оскеда чүрүкчүларның ажылдары бар. Хертек Маадыр ол чүрүкчүларның допчу намдарын, чуруктарының утказынарын хандыр билип алыксаарын бодаар кижи. Чамдык кижилер «Көдээ черге чүү кылыр боор, чалгаарачы кончуг» диижир хөөннүг. Хертек Маадырга ыдыг сестерин дыңнаары ынчыг болгаш каттырмычыг-даа чадавас.

Кызылдың пассажирлер АТБ-зинде автобус чолаачызы Оолак Кара-оол база-ла республиканың культура болгаш уран чүүл амыдыралында болуушкуннарны үргүлүү хайгаарап, музыка уран чүүлүнге улуг сундулуг. ону сеткилинге чедир билип алыксаар кижи. Ол ышкаш Сарыг-Септе улусчу театрның режиссёру Айланз Чадамбаның бажыңында бичии музей бар. Ында газыдардан үзүк-даш, ооң дүтайында багай бодаары улуг хай-бачыт-биле дөмей чыгыы апарган.

Бо чаңгыс чижектен алгаш көөрге, «Венера Милосская» деп тураскаал Тяпушкинге улуг салдар чедиргени билдингир. Чүге дээрге ол кижи келир үеге бүзүредин оскунун, аас-кежиктиг болурунга эргем чок деп бодап чораан. Кижиниң кандыг чораанын болгаш кандыг боон болурун бо чогаалда көргүзүп турар. Бир эвес ол улуг ёзулуг уран чүүлдүн чогаалы болза, кандыг-даа кижиге дузаны чедирип, камгалап ап, долгандыр турар өртемчейни хайгаарап, чаа солун амыдырал дугайында бодаңы бээринче салдар чедирери чугаажок. Кижи бүрүзүндө бодунуң «Венера Милосскаязы» бар: чамдык кижилерде Бетховенниң «Айдың дүн сонатазы», А. Чыргал-оолдуң «Чымчак салгыны», Айтматовтуң «Аялгазы», С. Сарыг-оолдуң «Алдын-кыс» деп шүдүтлели, Айвазовскийниң «Тоску чалгыг», азы Левитанның «Күс» деп чүрүктары...

«Бир эвес уран чүүлге хандыкшыыр деп күзеңнүзе, уран чүүл талазы-биле өөредиир ужурлуг сең»—деп, Карл Маркс бижээн. Чурттапгада болгаш уран чүүлде чараш чүүлдү билип алыр дээш, кижилер кара чажындан тура бүтү назынында өөренип келирлер. Уран чүүлдү билир, аңаа хандыкшылдыг болурда ыяап-ла уран чүүл училиштезин азы театр институдуң доозары албан эвес. Ону чедип алырда уран чүүл музейлеринге, чуруулга делгелгелеринге, театрларга болгаш концерттерге барып, радио, телевиденне дамчыдылгаларын кичээнгейлиг дыңнап, көрүп чаңчыгар болза, уран чүүлдү билириниң аргалары чоорту чыгдынып, ол кижиниң сеткил-сагыжы байып эгелээр.

Уран чүүлге, культурага сонуургал чок чорук амыдыралды чаңгыс талалап көөрүнче тыртa бээр. Ам маңаа хамаарыштыр доктаап көрейн.

Чамдык бажың ээлери бажыңының иштин каастап-дерип дээш хөлүн эртиргилепкен болгузаар. Чамдык бажыңнарга кире бээрге, үениң байдалынга таарышпас дерилге-каасталгага кижи хомудаар. Чижээлээрге, — чуруктарны кайы хамаанчок аскылап каан, биезги-де куулар ажинген шинкпе азы эрээн шокар болур «каастал-гага» та чүге хөөн калбас чүве, аңаа кижи бо-ла таварбайыр.

Культура бажыңнарынга, клубтарга хирлиг идик-хевиби-ле базып тургулаар кижилерни база көрүп болур. Культура ажылдакчылары оларга кандыг-даа кичээнгей салбас, харын-даа боттары фуфайка, кидис идик кеткилеп алгылаан, таакпыдан олургулаар. Оон түңнелинде, республика театрының шинелериниң корулдезинге чамдык аныяктар идик-хевин алтап, базып албаан, бажыңын дүгү селберере бергилээн келгилээр.

Уран чүүл училищезинге киреринин экзаменин дужаап турар өөреникчилерден «Тыва АССР-ниң күрүне шаңналының лауреаттарын адап көрүпереп» дээрге биябес болгулаар. Кандыг номнар, журналдар, кинолар, шилер сонуургаанын орта тайылбырлап билбес. Ындыг аныяктар ыдыктыг, үнелиг үелиг, ужуруттаазы шоолуг эвес киноларга чидирип, аңаа 2—3 катап баар чижектерни бо-ла көрүп болур. Ажыктыг, патриотчу, кижизидикчи утка-шынарлыг, ең-не улуг чедиишкинниг, үнелеп алган киноларга чартык зал ишти көргүчүдер чыгыыр таварылгалар база бар. Элээн ханы сайгарылга, анализ негеттинге бээр киноларга, шилерге эстетиктиг кижизидилгези кошкак кижилер ынак эвес болуру чөп.

«Уран чурулга ажылдарын канчаар көөрүл?», «Шинии, кинону канчап билип алыры?», «Музыканы канчаар дыңнаарыл?» дээш чижектиг орус дыл кырында бичии номчуттаптарны тыва дылче очүлдурары чугула-дыр. Ол ышкаш республиканың телевидение болгаш радиодамчыдылгазынга «Культура университединиң» эзнечиглиг дамчыдылгаларын сонсатканы шын эвес деп бодаар мен.

Коммунистиг шиитпилелге чаңгыс талалыг специалистер эвес, а бүтү талазы-биле билиглиг, чогаадыкчы кижилер херек болгай. Силерниң аранарда ындыг кижилер бар бе, чараш чүүлге хандыкшылдыг чорук дугайында чүү бодап турар силер? Бо дугайында солунга бижип, чугаалажыры күзенчиг деп бодап тур мен.

С. БАЙР,
уран чүүл училищезиниң башкызы.

Чугааже чалап тур

ЧАРАШ ЧҮҮЛГЕ ХАНДЫКШЫЛ

Сураглыг орус чогаалчы Глеб Успенскийниң «Хөндүрлү берген» деп чечен чугаазының кол маадыры—хаанның Россияның көдээ суурларының бирөзүнүге башкылап турган Тяпушкинниң амыдыралынга ыңдыг-ла онза аас-кежик таварышпаан. Көдээ суурнуң кударанчыг, чаңгыс аай амыдыралы-биле эптежип, Тяпушкин чүгле чонга бараан болуруп кызыдып чораан. Бир эвес дараазында онзагай таварылга эвес болза, Тяпушкин чечен чугаанның маадыры болбайындаа баар турган ийик.

Бир кежээ Тяпушкин Францияга аян-чорук кылып, Лувр деп алдарлыг музейге орте-бүрүнгү гректерниң мынакшыл бургашының тураскаалын көргенин сактып келген. Музейже ол кандыг-даа шинуургал чокка, аңаа-ла кижи чок базып кире бергең, шынакшыл бургаңы Венера Милоссканың тураскаалынын чанында бир-ле эдептиг күшке алынкан дег, шыгырт турушкан.

Мрамор даштан бүткен кызыгыр дег тураскаал аңаа бир-ле билдинмес улуг өөрүшкүнү канчангаш чедиишиниин ол тыварын орай-шашкан. «Бир-ле билдинмес, чамдык күш, мээң хатдынчак, шүмбей сагыш-сеткилимче ырыг агаарны киирипкен дег, бүтү мага-бодум хөндүрлүп, оттуп, сергең келген шыкаш чагындырган»— деп, Тяпушкин сактып турар. Шак ол үңдеп эгелээш, Тяпушкинниң амыдыралы, ажы-чаңы аңаа оскерилген: кандыг-бир ышкыны бак соглеп ийикпе азы оон дутайында багай бодаары улуг хай-бачыт-биле дөмей чыгыы апарган.

Бо чаңгыс чижектен алгаш көөрге, «Венера Милосская» деп тураскаал Тяпушкинге улуг салдар чедиргени билдингир. Чүге дээрге ол кижи келир үеге бүзүредин оскунун, аас-кежиктиг болурунга эргем чок деп бодап чораан. Кижиниң кандыг чораанын болгаш кандыг боон болурун бо чогаалда көргүзүп турар. Бир эвес ол улуг ёзулуг уран чүүлдүн чогаалы болза, кандыг-даа кижиге дузаны чедирип, камгалап ап, долгандыр турар өртемчейни хайгаарап, чаа солун амыдырал дугайында бодаңы бээринче салдар чедирери чугаажок. Кижи бүрүзүндө бодунуң «Венера Милосскаязы» бар: чамдык кижилерде Бетховенниң «Айдың дүн сонатазы», А. Чыргал-оолдуң «Чымчак салгыны», Айтматовтуң «Аялгазы», С. Сарыг-оолдуң «Алдын-кыс» деп шүдүтлели, Айвазовскийниң «Тоску чалгыг», азы Левитанның «Күс» деп чүрүктары...

«Бир эвес уран чүүлге хандыкшыыр деп күзеңнүзе, уран чүүл талазы-биле өөредиир ужурлуг сең»—деп, Карл Маркс бижээн. Чурттапгада болгаш уран чүүлде чараш чүүлдү билип алыр дээш, кижилер кара чажындан тура бүтү назынында өөренип келирлер. Уран чүүлдү билир, аңаа хандыкшылдыг болурда ыяап-ла уран чүүл училищезин азы театр институдуң доозары албан эвес. Ону чедип алырда уран чүүл музейлеринге, чуруулга делгелгелеринге, театрларга болгаш концерттерге барып, радио, телевиденне дамчыдылгаларын кичээнгейлиг дыңнап, көрүп чаңчыгар болза, уран чүүлдү билириниң аргалары чоорту чыгдынып, ол кижиниң сеткил-сагыжы байып эгелээр.

Мээң бодумнуң билиримнең ыдыг кижилер бо-ла таварышкылаар. Таңды районнуң Марачевкада сүт-бараан фермазында мал эмчиси Маадыр Хертек кайгамчык эки специалист болурундан аңгыда, чүрүлга уран чүүлүн үргүлүү сонуургап чоруур. Оон чыгган чуруктарының аразында эрте-бүрүнгү ыталы чүрүкчү Рафазльдың, орус чүрүкчү Айвазовскийниң дээш оскеда чүрүкчүларның ажылдары бар. Хертек Маадыр ол чүрүкчүларның допчу намдарын, чуруктарының утказынарын хандыр билип алыксаарын бодаар кижи. Чамдык кижилер «Көдээ черге чүү кылыр боор, чалгаарачы кончуг» диижир хөөннүг. Хертек Маадырга ыдыг сестерин дыңнаары ынчыг болгаш каттырмычыг-даа чадавас.

Кызылдың пассажирлер АТБ-зинде автобус чолаачызы Оолак Кара-оол база-ла республиканың культура болгаш уран чүүл амыдыралында болуушкуннарны үргүлүү хайгаарап, музыка уран чүүлүнге улуг сундулуг. ону сеткилинге чедир билип алыксаар кижи. Ол ышкаш Сарыг-Септе улусчу театрның режиссёру Айланз Чадамбаның бажыңында бичии музей бар. Ында газыдардан үзүк-даш, ооң дүтайында багай бодаары улуг хай-бачыт-биле дөмей чыгыы апарган.

Бо чаңгыс чижектен алгаш көөрге, «Венера Милосская» деп тураскаал Тяпушкинге улуг салдар чедиргени билдингир. Чүге дээрге ол кижи келир үеге бүзүредин оскунун, аас-кежиктиг болурунга эргем чок деп бодап чораан. Кижиниң кандыг чораанын болгаш кандыг боон болурун бо чогаалда көргүзүп турар. Бир эвес ол улуг ёзулуг уран чүүлдүн чогаалы болза, кандыг-даа кижиге дузаны чедирип, камгалап ап, долгандыр турар өртемчейни хайгаарап, чаа солун амыдырал дугайында бодаңы бээринче салдар чедиргени

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 67 (9442) | Четверг, март 21, 1974 чыл | 1925 чылдан үнелеп чыдыр. | Өртээ 2 коп.

Л. И. Брежневтиң Т. Браттели-биле беседазы

СЭКП ТК-ның Чигинде секретары Л. И. Брежнев март 19-та Совет Эвилелинде албанның ала-чоруун кылып келген Норвегияның ажылчын партиязының даргазы, Норвегияның Премьер-Министри Трюгве Браттелиниң хүлээп алган.

Л. И. Брежнев биле Т. Браттелиниң аразынга болган найыралдыг беседазының үезинде совет-норвег чаагай кожа-хелбээ харылааларны улам хөгжүдериниң, а ол ышкаш Европаның айыл чок чоруунуң болгаш делегей байдалын ниитилээ-биле экижидериниң эрте-ажыктарынга дүүштүр делегейниң чугула айтырыгларын шинчилээрде ийи чурттуң кады ажылдажыттаашының айтырыгларын чугаалажып көрген.

Совет Эвилели биле Норвегияның аразынга найыралдың болгаш үре-түңнелдиг кады ажылдажылганың чаңчыл апаргаң харылааашын улам калбартып, ханыладыры дешпингенин база чер кырынга тайбыңны быжыглаарынга эрте-ажыктарынга баазап болуруңга идеп турарын Л. И. Брежнев болгаш Т. Браттели илереткеннер.

Беседага совет таладан кириштеннер — СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүзү, ССРЭ-ниң даштыкы харектер министри А. А. Громыко, ССРЭ-ниң Норвегияда элчизин С. К. Романовский, СЭКП ТК-ның Чигинде секретарының референтизи Е. М. Самотейкин.

норвег таладан — Норвегияның культылаар болгаш чыры-дыышкын министри Б. Гьерде, Норвегияның ССРЭ-де элчизин Ф. Якобсен, Норвегияның ДХМ-ниң политиктиг департамент начальнигы К. Вибе олар.

(СЭТА).

Совет-норвег чугаалажыышкыннар үргүлчүлээн

Март 19-та Кремльге СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүзү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгинниң Норвегияның Премьер-Министри Т. Браттели-биле чугаалажыышкыннары үргүлчүлээн.

Совет-норвег харылааларны болгаш явазы-бүрү адырларга кады ажылдажылганы улам калбартырының айтырыгларын база ол ышкаш делегейниң амгы байдалының чугула айтырыгларының-даа талазы-биле олар санал-оналыг солушканнар.

Чугаалажыышкыннар ажыл-херекчи, найыралдыг байдалга эрткен.

(СЭТА).

Чарыштыг хойжулар чагаалажып тур

АЖЫЛ-ИШ-ДАА ЭКИ

И. П. Сафоновтуң чагаазы

Хүндүлүг Дажы-Намчал Чыртай-оолович!

Бистиң республикага Улустарның пайыралы орденин тывыскаңда ужурашканывыстың сактып олур мен. Ынчан бистиң аравыска болган чугаалы уттаан боор еилер. Ажыл-ишке, ажыдырал-чурттарга дугайын чугаалаштывыс. Силер хой ажылының талазы-биле байлак дуржулгалыг кижи болдуңар. Ону ынчан билгеп мен.

Черле ынчаш, сөөлгү чылдарда социалистиг чарыштың улам калбартыр, иештередир дугайында бистиң партиявыстың, чазаавыстың үндүрүп турар доктаалдарын солуңдан номчуп, ону хаңы танышып орарга, дыка-ла уткалыг-дыр. Эвээш чарыгдалды үндүрүп тургаш, хой продукциязын бүдүрүп, күргүнеге бээри бистиң ниити хүзээлгевис боазур. Ындыг болганда, социалистиг чарыш чүгле коллектив биле коллективтиң аразынга эвес, а харын ажыл-ишчи кижи бүрүзүнүң аразынга доктаамал чоруттуунар болза, ынчан күш-ажылдың бүдүрүкчүлүү бедиир, бүдүрген продукциязың ыңнары улам экижирип дээрэ билдингир болгай.

Бистер кайыыс-даа хойжу улус-тур бис. Амгы үеде биске харымсалгадыг үе—хой оолдаашкыны эгелээн. Ынчангаш сөөлгү хүннерде чай чок апарган, совхозумнуң өске хойжуларының канчаар ажылдап турарын орта биле эп ыңдаваадым. Ынчангаш амгы үеде бодумнуң байдалымны танылтырайн.

Мээң хоюм февраль төнчүзүнден эгелеп оолдап тур. Амгы үеде байдалым эки. Коданымда 675 төрүүр хой бар. Бо чылын түс хой бүрүзүндеи-не 140 хураганы ап болур аргалыг мен. Малым хүр, эки кып ашкан болгаш, олардан ийистээр хойлар көвүдеп тур.

Ам хоюмну кадатче үндүрбес апардым. Чемгерип, азырап тур мен. Төрүүр малды ойладып, сывырып, дүвүредип, хойгузуп болбазын мурнуку чылдарның дуржулгазы коргүскен чүве. Мал оолдай берген үеде кажааже, аргалыг-ла болза, оске кижилер кимбезе эки. Чамдык таварылгада мал эмчизин безин кажааже баргыспайн баар кижи мен. А чүгле херектиг эмнерин ап, сүмени дыңнап алгаш, бодум кылырын бодаар мен. Малды бодум эмнеттер кылдыр өөренип алган мен. Ол хойжу кижи бүрүзүнге кончуг ажыктыг.

Киштээмда мал чемм четчир. Суг база бар. Ону чылыткаш берип турар. Хойга эртен саваң, дүште сула, а кежээ сиген каап бээр ыңдыг. А оларның суттадыл доктаамал чорудуп турар. Ам коданымда 60 ажыг тонна саваң, 7 тонна сиген бар. Ону совхоз удур сөөртүп экчеп берип турар.

Хойжу кижиге эки дузалакчы кончуг ажыктыг боор-дур. Мээң бо чылгы дузалакчымны Ефим Тихонович Соколов дээр. Кончуг-даа ажыл-ишчи кижи-дир. Удуур, чылдарында билбес, ажыл дээрде чүнү-даа уттуптар. Мен чогумда коданны бүрүн харыылап орар кижи. Кыягап чүвезин эчиланге чедирбээвде амыравас. Соколов боду 7 уругаут кижи болгай. Билбес чүвезин ырынай чок: чолаачы-даа, комбайнер-даа. Эртken күскү сезонда комбайнерлеп ажылдаш, мактадып-даа турду. Чаңгыс сөс-биле чугаалаарга, ажылга ынак кижилер хойжу бүрүзүнге дузалакчылап, азы тускайлаң хойжу болуп ажылдаар болза, черле эки деп бодаар мен. Силердеп аңгыда, социалистиг чарыштыг эштерим база бар. Ынчаарга чарыш салып алган ажылдап турар чүве болганда, орта тиилекчи ынап-ла турар апаар. Тиилеп алзымза—мактанмас мен, аштырыпсымза—хомудавас мен. Чарып биске дузалаардан башка, шаптык болбас. Силер менден хой арга-дуржулгалыг болгай силер. Мен ону өөренип, билип алыр мен. Ол мээң ажылымга дузалаар. А мепде эки чүве силерге база-ла ажыктыг. Силерниң ажыл-ишиңнерге ол база дузалаары чугаажок. Ынчангаш, хой оолдаашкыны адакталы бээрге, «Алдан-Маадыр» совхозка барып, Силерпиң ажыл-ишиңнер-биле таныжар, арга-дуржулгалар өөренип алыр күзелдиг мен.

Удавас ужуражы бээр боор бис деп идегедим. Чагаа дамчыштыр бодуңарның амгы ажыл-ишиңнерни, арга-дуржулганарны чугаалаарыңа дилеп олур мен. Ажыл-ишиңнерге чедишкинни күзедим, Дажы-Намчал Чыртай-оолович!

И. САФОНОВ,

«Революциянын чалбыжы» совхозтуң хойжузу.

Хой оолдаашкынының хүн демдеглели

ХУРАГАННАРНЫ БҮРҮН КАМГАЛАП АЛЫР

Бистиң республикада хой оолдаашкыны түлүктевишаан. Хойжуларда баштайгы «дүжүт» ажаап алышкыны бо чылын эрткен чылдыындан эдээн организастыг эртип турар. Малчыннар СЭКП ТК-ның партияга, совет улуска Кийгырыынга харыы кылдыр бедиткен социалистиг хүдөөлгелерин алгаш база 1974 чылда мал болгаш чер ажылының продуктузарын бүдүрерин база белеткээрин көвүдедир дээш Бүгү-Эвилелдиң социалистиг чарыжынга киргеш, бедик водурдуушкүн-биле ажылдап турар.

Марттың 15-те медээни ёзугаар алырга, республикада ниитизи-биле 299.425 баш хой оолдаан, оон 295.551 хураганы доруктуруп турар, азы 99 хуузу менди алдыңган. Ынчаарга төрүзе чогуур бүгү хойга онааштыр алырга, камгалап алган хураган 53 хуу болган.

Хой оолдаашкынының кампаниязын эки эрттирип турар чөрлер болза: Таңды районнуң ажыл-агыйлары төрүттүнген хураганнарны 105 хуу камгалап алган, тодаргайлаарга, ында ийистээн хойлар арбың болган Тожу, Чөөн-Хемчик, Эрзин районнар барык-ла 100 хуу, Бай-Тайга биле Барыын-Хемчик— барык 99 хуу камгалап алган.

Түс-түс хойжуларның ортузунда мурнакчылар база илереп келген. Чижээ, «Алдан-Маадыр» совхозтуң хойжузу, эрткен чылын хураган менди алыр талазы-биле республикага рекорд тургускан Ооржак Доржу ам бээп 100 хойга онааштыр 105 хураганны, ол-ла совхозта Ооржак Серен 106 хураганны, «Чыраа-Бажы» совхозта Куулар Седен 106 хураганны, «Сүт-Хөл» совхозта Монгуш Натпит 105 хураганны, СЭКП-ниң XXII съездиниң аттыг совхозта Сат Чудуймаа 105 хураганны менди доруктуруп, социалистиг чарыштың мурнуу одуруунда чоруп турар. Ам бээп 100 хойга онааштыр 100-тен 106 чедир хураганны 18 хойжу, 80-деп 99 чедир хураганы 14 хойжу алган.

Ынчалзажок төрүттүнүп турар чаш хураганнар хорамча чок деп болбас. Бо хүнге чедир республикада ниитизи-биле 1.333 хураган хораан. Бо өөскө эвес сан-дыр. Кайы районнарда чидириг хөй болуп турарыл? Улуг-Хем районнуң ажыл-агыйларында ан-не хой—371 хураган, Бай-Тайганыында—258, Өвүрүүнде—151, Тес-Хемининде—119, Бии-Хемининде—97, Кызыл хоорай Совединде—91 хураган хораан. Чаш хураган хорааан район чүгле Тожу, а арткан районнарның шуптузунда хорамча бар болуп турар.

ЧУРУКТА: (үстүнде): СЭКП Тыва обкомунуң ийиги секретары В. Н. ФИЛИППОВ «Тыва суг тудуг» трестиң тудуг-монтаж эргелелиниң чолаачызы Анатолий Егорович Доляменковна Күш-ажылдың Кызыл Тук ордениң тыпсып турары.

(Адаанда): чазактың дээди хавыналары-биле шаңнатнан «Тыва көдээ тудуг» трестиң бөлүк ажылчыннары № 741 механолонназының комплекстиг бригадазының бригадири Кызыл-оол Будукович Ооржак, № 586 механолонназының комплекстиг бригадазының бригадири Валерий Ховалыгович Зрес-оол болгаш № 957 механолонназының бызаңчызы Степан Никодимович Рыкалов олар.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотолары.

ШАҢНАЛДАРНЫ ТЫВЫСКАН

1973 чылдың планнарын болгаш алган социалистиг хүзээлгелерин долдур болгаш ажыр күүседириңге чедип алган чедишкиннерге дээш Тыванның «Хүндүлелдиң демдээ» орденниг комплекстиг геология экспедициязының будуруулгелериниң бөлүк ажылчыннарын, инженер-техниктиг ажылдакчыларын ССРЭ-ниң орденнери болгаш медальдары-биле шаңнаан.

Дүүн экспедицияның эргелеринге оон коллективтериниң ажылдакчыларының байырлыг хуралы болган. Экспедицияның начальныгы И. И. Корж Тыванның геологтарының эрткен чылда ажылдарының кол түңнелдеринге доктаап, чүве чугаалаан.

Чазактың дээди шаңналдарын СЭКП Тыва обкомунуң бюро кежигүнү, Тыва облпрофчөвүлелдиң даргазы Т. Ч. Норбу тывыскан.

Баштайында Күш-ажылдың Кызыл Тук орденин Тыванның геология экспедициязында шинчилел бөлүүнүң начальныгы Владимир Иванович Забелинге тывыскан. Ол дээрге республиканың казар байлактарын шинчилээринге үр үе иштинде төлептиг үлүүн киргеп, Совет чазактың даалгазы-биле аныяк Куба Республикага ийи чыл ажыг ажылдаап геолог-коммунист.

Дараазында Күш-ажылдың Кызыл Тук орденин чер үттекчизи Александр Спиридонович Семыкин база алган.

«Хүндүлелдиң Демдээ» орденнерни экспедицияның автобазазының слесары Григорий Иванович Лапшин, чер үттекчизи Кенден Арапчаа Хертекке, «Күш-ажылчы эрес-маадырлыг чорук дээш» медальды Брупо Карлович Яневичке, «Күш-ажылчы шылгарал дээш» медальдарны чоавачы Петр Дмитриевич Куимовка, лаборатория ажылчыны Анна Михайловна Пилиевага, проходчик Николай Сергеевич Холмовка тывыскан.

Эш Норбу шаңнатканнарга ыяш байыр чедиргеш, тоскы беш чылдың даалгаларын хуусаа бетинде күүседириңге моон соңгаар-даа улуг чедишкинниг бодуруп, эки кадыкшылды болгаш өг-бүле бүрүзүнге чаагай, аас-кежиктя оларга күзээн.

Шаңнатканнар оларның ажыл-ажын бедик-биле үнелээнинге чүректиң ханыындан өөрүп четтирингенин Коммунистиг партияга, Совет чазакка илереткеннер.

Бистиң корр.

КЫЗЫЛДА БОЛГАШ РАЙОННАРДА

АЖЫР КҮҮСЕТКЕН

«Востсибантехмонтаж» трестиң Кызылда кажуп чоруур механизастаттынган колонназының Назарбек Аманкуловна удуртқан бригадазы февраль айда бердинген планның онаалдазын 122 хуу күүсеткен. Бригаданың кежигүннери дөртку микрорайонда сөзен аал ишти чурттаар беш дугаар башың-ның, одаага системазын ыяганнар. Олар амгы үеде «Тыва суг-тудуг» трестиң амылдарычылары чурттаар 80 аал ишти чурттаар башында амылдап турарлар.

Сантехниктер март айның бирги чартыынын даалгазын ажыр күүсеткеннер.

Х. АЛАШ-ООЛ.

ЧОГААДЫКЧЫ ЧОРУКТУҢ АЧЫЗЫНДА

Будуруулгениң амыктыын бедидеринге, эки шынарлыг хөй продукция будуруп үндүреринге чогаадыкчылар болгаш чаартыкчылар ниитилелиниң организациялары улуг үлүүн киирип турар.

Тоскы беш чылдың эрткен чылдарында республиканың чогаадыкчылары болгаш чаартыкчылары 2700 амыт чогаадыкчы саналдарны киирген, ону будуруулгеге шингээткенинiң ачызында 2 миллион 365 муң рубль экономиктиг ажыыты алган.

«Тыва даг-дүгү» комбинаттың, Тыванның электри четкизинде чогаадыкчылар болгаш чаартыкчылар эрээн эки амылдап турарлар. Бо будуруулгелериң администрациялары, профсөвилел организациялары ол ажылдың амыктыын үнелеп, боттуг дузаны чедирип келген. «Тыва даг-дүгү» комбинаттың чаартыкчыларының киирген чогаадыкчы саналдарындан 370-ни будуруулгеге ажыглаанындан беш чылдың эрткен үш чылында 725 муң рубльдиң экономиктиг ажыын алган.

Тыванның чогаадыкчылары болгаш чаартыкчылары тодарадыкчы чылда алган социалистиг хүзээлгелерин күүседир дээш кызымак ажылдап турарлар.

О. ТЕМИР.

УЛАМ БЫЖЫГЛААР

Тодарадыкчы бо чылдың эрткен ийи айын «Тыва көдээ-тудуг» трестиң тудугмуларын күш-ажылчы чедишкиннериг дооскан. Олар 2 миллион 314 муң рубльдиң тудуг-монтаж амылдарын кылган. Эрткен чылдың оң үезинге дегиизерге 11 хуу өзүлделиг болган.

Сарыг-Септе № 598 механолонназының ажыл-ишчилери бедик көргүзүглериг болган. Олар бердинген онаалдадан 30 муң ажыг рубльдиң тудуг-монтаж амылдарын кылган. Трестиң № 586, 585 механолонналарының тудугмулары эрткен чылдың январь, февраль айларындан эки амылдаам.

Баштайгы чедишкиннерни улам быжыглап, эки амылдаар сорулганы тудугмулар саналган.

К. АЛЕКСЕЕВ.

Час келген, белеткел кандыгыл?

ДЕМНИГ КҮШ-БИЛЕ

Д.-Н. Ч. Ооржактың харыызы

Бурунгаар делгем базымнарын эгелээн тоскы беш чылдың дөртку чылында күш-ажылчы чаа-чаа чедишкиннер дээш бот-боттарывысты социалистиг чарышка кыйгырышкан болгай бис, Иван Петрович.

Партияга, совет улуска СЭКП ТК-ның Кийгырыынга база көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының 1974 чылда социалистиг чарыжының дугайында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң, ВЛКСМ ТК-ның докгаалынга сорук киргинаан, Совет Тыванның 30 чыл ооң төлептиг уткууру-биле бистиң совхозтуң ажыл-ишчилери кызымак, шудургу ажылдап турар.

Малчын бүрүзү ниитиниң малының кышкы ажаалдазын эжижидип, хүр кыштагдаашкын-биле хандырар дээш болур-чогуур хемчеглерин ап турар. Бистиң черниң шээр малы кыш дургузунда чер одарлаар. Даг-даштыг берт черге бистиң малывыстың өөренгени ончуг. Ындыг-дээ болза, күжү кошкак хойларны туруп ийикле, чартык азыралче шилчидип турар бис. Мал чемн — сиген, коксула, концентрат, минералдыг чемнер турлаг бүрүзүнде четчир. Сүт-биле хандырылганы чогумчалыг болдурган.

Бо кыш бистинде хары чуга, соок улуг эвес боон тур. Бистиң совхозтуң бүгү төрүүр хою 16.550 баш. Оолдаашкын январь ортандан сонгаар коданнарга уурук-сууруктап эгелээн. Төрүүр хой турлагларында 3-4 сакманщиктер быжыглаттынган. Совхоз март 1-ге чедир 11458 хойдан 11585 хураганны алган. Төрээн 100 хойга онааштыр 70 хураган алдынып, чаш төл менди доруткуп турар.

Бистиң Оргу-Шөл бригадазында (бригадирн Отук Даржаевич Монгуш) хой оолдаашкыны кидиш түлүк. Төрүүр коданнардан 2000 хой оолдаан, алдынган 2050 хураган менди. Амдыызында төрээн 100 хойдан-на 87 хураган алдынганы ол. Бригаданың бүдүрүүге планында 100 хойдан-на 85 хураган алыр дээнин өскертип, 100 хураганны алырын малчыннар хүзээлгезинге айыткан.

Социалистиг чарыш бригада, кижи бүрүзүнүң аразында калбарган. Бисте чарыштың дээштиг кылдыр организастап, хожудап турарларны мурнакчыларның деңгеелинге чедир кодүрер сорулга салдынган. Серен Аныяновин Ооржакка удуртқан Шекпээрде хойжу бригада-биле чарыштың керээзин чарган бис. Ол бригада хүзээлгезин бедидип, 100 хойга онааштыр 105 хураганны алырын шинтпирлээн. Ында төрээн 100 хойдан-на ам безин 92 хураганны апкап, оларда ийис хураганнар бистивиден арбыы: төрээн 2524 хойдан 2622 хураган алган.

Иван Петрович, беш чылдың тодарадыкчы чылында бот-боттарывыска бедяткен хүзээлгелерни алгаш, кыйгырышкан болгай бис. Керээ чарып кыйгыржыры — кылыр иштин эгээн, а күүселде— ажылдың өөрүнчүг үре-түңнелин ол дээрзин билир мен. Сплерден аңгыда, мен бистиң совхозтуң Шекпээр бригадазында Доржу Аныяновин Ооржак-биле база чарыштыг мен.

1974 чылдың түгле ийи айы эрти. Ам хой оолдаашкынының чымчыгыг үези-дир. Алган хүзээлгезин күүседир дээш ким канчлар ажылдап турарын бот-бодунга сонуургадыры, дуржулгазын солчуру, арга-сүмелерин алчыры, харын-даа бот-боттарынга ааддажыры, четпестерге хамаарыштыр шүүмчүлежирн болган ону чайладыры — кайы-кайызынга боттуг дуза болур.

Мээң кодан хоюм силерниңиден дыка эвээш, төрүүр 285 хой быжыглаттынган. Төрээн 100 хойга онааштыр ам безин 101 хураганны менди доруктуруп тур мен. Тодарғайлаарга, төрээн 246 хойдан 290 хураган алдынган. Бистиң бурунгу огбелеривис чуртту — Оргу-Шөлдүң бажы, Кара-Дагның Тербе-Дашта кыштап тур бис. Уругларым неэш Хуна Илгиновна — дуржулгалыг сакманщиктерниң бирээзи. Мээң күш-ажылгы чедишкиннимге оон салымышкыны улуг.

Бистиң бригадада анмак хойжу Доржу Сегбеевич Ондар ам безин 100 хойдан 101 хураганны алган. Ында 275 хой быжыглаттынган. Төрээн 270 хойдан 278 хураган алган.

Силерден аңгыда, чаржып турар чаңгыс чер чуртуум Ооржак Доржу өөрүнчүг башгайгы чедишкиннин чедип алганын демдеглээр бодай-дыр мен. Оон-биле каш чыл улаштыр социалистиг чарыштың керээзин чарып алгаш ажылдап, аңаа алтырып-даа келдим-не. Оон төрүүр 265 хоюндан ам 253 төрээн, 288 хураган алдынган. Оз-даа, мендаа беш чыл планын ам безин ажыр күүседип тур бис. Төрүүр 100 хойга онааштыр ол бригаданың бригадири Ооржак Серен 105, Эртине Сарыглар 106 хураганны алган.

Аныяктарны мал ажылынга быжыглап, оларга бүгү талапың дузазын чедирип, билиг-мергежилиң белидериңге деткимче көргүзгенин 1972 чылдың төнчүзүнде бригаданың партия болүүнүң хуралынга чугаалашкан бис. Бистиң кол сорулгавыс — бригаданы аныяктарның болдурары. Ам бригадада аныяк азы от-бүле хойжулап турар. Аныяктарны хой ажылын хогжүдериниң херээнге хандыкшыдар дээш организастыг, угаадылгалыг ажылды күштелдирип тур бис.

Мээң бо чагаам хүзээлге күүседир дээш канчаар ажылдап турарымның эге базымын чугаалап турар, Иван Петрович.

Силерге чаа-чаа чедишкиннерни күзедим!

ДАЖЫ-НАМЧАЛ ООРЖАК,

«Алдан-Маадыр» совхозтуң хойжузу, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры.

Час келген, белеткел кандыгыл?

Ам-даа кылыр чүүлдер хөй

«Тес-Хем» совхозтуң тараажыларының ажылының түңнели эрткен чылын өөрүнчүг эвес болган. Гектар бүрүзүндеи 2,5 центнер тараа, 15 центнер кукуруза, 3 центнер чаңгыс чылдыг сигеннер... Бо дээрге чогенчиг көргүзүг ышкажыл! Моон ужуруп тайылырлап болур чылдагаанныр хой. Оон бирээзи — эрткен чылдың часкы тарылга кампаниязынга белеткелдиң кошкак болганы. Ам бо чылдың тарылгазынга белеткел кандыгыл? Совхозтуң удуртукчулары оон кандыг түңнелди кылганыл?

— Үреэнишкес четчир, ярвы-бүрү культураларның 423 тонна үреэнии бар — деп. совхозтуң кол агроному О. Шойынчаа чугаалады.— Ону шуптузуун ийи катап арыгладывыс. Лабораторияга хынаа коргенин алырга, оон үнерп 90 хуу ажып турар болду.

— Хораннаашкын кылдынган бе?

— Маңаа ону чорудар аргавыс чок. Тараа шаңы, складтарывыс суур ортузунда: дээскиндир бажыннар, садыг-магазин, столовая, хлеб бижыр чер... Ам чаңгыс-ла арга бар — чаштырар муриунда үреэнии ховута хораннаар апарган, ыңдыг.

Шаңны барып көрдүүс. Тускай анмаарда алаан хөй үреэнии бар. Ынчалза-даа үреэнии хөй кезии инда-ында харга шыптырган оваларда. Чүге ындыгыл? Складтар чедишпес, а ону кылыр хөреңги чок. Чиңге-тараа үреэнии-биле сула үреэнии холужуп чыдар.

Часкы хову ажылдарының ажылчын планын агроном биске көргүстү. 4817 гектар черге тарылга чорудар, оон 1600 гектарынга тараа, 300-үште кукуруза, 15-ниге погаа тарыыр, а арткан черни чаңгыс чылдыг сигеп эдээр. Чайгы чер аңдарарый план ёзугаар күүседкеп, ынчалзаа-даа күзүн 1400 гектар чер аңдарар тургаш, 822 гектарны аңдарган. Ам 2,6 муң гектар черни чазын удур аңдарар. Ону он беш трактор-биле чартык ай иштинде аңдарып болур арга бар деп, ажыл-агыйда салаап турар.

Тарылгага техниканы кайы хире белеткеп турарыл деп айтырыгга кол инженер В. Добылов мынчаар харыылады:

— Илчирбе дугуйлуг 18 тракторнуң 15-н, 16 «Беларусьтарның» 13-ү белеп. Арткан 6 трактор «Сельхозтехника» салбырының мастерскаязында септелгеде турар. Артык кезектер чедишпезиндеп оларның септелгези саадаар. Үш сеялканы септээрвис арткан, база-ла чамдык кезектер чок, тыптынар ужурлуг бис. 1971 чылда СЗС-2,1 деп үш чаа сеялка алдывыс, оларның тудуштурутулары чок болган. Сеялкалар ажыттал чок турар, ам өске ажылагыйлардан тыптынып чоруур бодап түр мен. Дөрт дуңгалышктиң үжүн септеп каап.

Бо чугаадан алгаш көөрге, техника белеткелинде бергедээшкиннер бар. Тарылгага киржир 6 трактор, 6 сеялка ам-даа белеп эвес, кажан белеп болу бээрп билдинмес. Чүге дээрге, артык кезектер чок. Оларны кажан, кайыын тып алыры билдинмес. Кежээ-Одээде хову бригадазының турлаавда ийи сеялкалы кезектер чок болганындан септештирер деп турар. Сайгында хову турлаавда кожут машиналарынга бо чылын хол дегбээн, харын-даа чамдык чүүлдерни оорлай бергеп. Чиңге-Хараганда машиналар база харагалзаал чок. Машиналарны кайы-хамаан чок октаптарга, оларның кезектери чидип турбайн канчаар! Хамык кожут машиналарын моон сонгаар чаңгыс черге, совхоз товунге, азы бир турлагта моонняп, кадагалаары чугула.

Совхозтуң часкы хову ажылдарынга белеткелинде бир четпес чүүл — шөлдерге одекти барык-ла төкпезин болур. План баатаар 1500 тонна одек төгеп тургаш, чүгле 272 тонналы төккен. Моон коң-ла чылдагааны — ол ажылды механизаставаавы. А чемнишчидиге чокта дүжүт эвээш болуру билдингир. Оон-биле кады шөлдерни суггарар айтырыг ам-даа шинтпирлеттинмейн турар. Совхозтуң тараа шөлдериниң улуг кезиин часкы хар суу-биле суггарар арга бар. Ынчалза-даа суггатчы звеноолар тургустунмаан.

Часкы хову ажылдарынга ийи эдлчег-биле ажылдаарынга ам-даа 6 механизатор четпес. Чаа-ла тургустунуп, өөредиглээн шуудан чадап турар курста киргеп улус эвээш.

Хову турлагларында тараажылар чурттаар, оларның чемненир черлери бар. Ынчалза-даа аңаа септелге негеттинип турар. Эң ыланган соңга шилдеп буузук, печкалар үреник. Ону кылырынче эгелеп киргизн.

Моон алырга, «Тес-Хем» совхоз часкы хову ажылдарынга кошкак белеткенип турары плдеп-дир. Совхозтуң удуртулгазы (директор Н. Балчый-оол, партком секретары Д. Хертек, көдээ Совет даргазы С. Шалык) беш чылдың бо тодарадыкчы чылында эки дүжүттү, хөй мал чемин алыр соруулга-биле шудургу организастыг ажылды чоруулар керек.

А. ДЕМБРЕЛЬ, «Шынның» корр.

СОРУЛГАЛАР КҮҮСЕТТИНЕР

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ

«Алдан-Маадыр» совхозтун партия организациязында 120 ажыг коммунист бар. Оларны бүдүрүлгенин карыысалгалыг участоктарында таарыштыр хуваап тургускан. Партиинын XXIV съездизиннин шиитпирлерин амыдыралга боттандырар талазы-биле улуг ажыл-херектерге коммунистер тейептиг үлүүн киирип, өскелерге үлегерин көргүзүп турар.

Партийжи-организастыг болгаш политиктиг ажылды күштелдиргенимнин, ажыл-херекке коммунистерниң авангардчы ролун бедиткенинин түннелинде совхоз беш чылдың баштайгы чылларында чамдык эки түннелди чедип алган. Чижээ, оон үш чылдарында тараа бүдүрелиниң талазы-биле планын 129, 7 хуу эттиинден — 102,6 хуу, сүттүүн — 113 хуу күүсеткен. Ынчаарга беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылында Ак-Даш сүт-бараан фермазы инек бүрүзүнден ортуваа-биле 1935 килограмм сүттү сагган. Оргу-Шөлдүң хойжу бригадазы 102, Шекпээрнин — 106 хураганны төрүүр чүс хойга онаштыр дорукторуп алган. Ол черлерде Чымыы Ондар, Дажы-Намчал Ооржак, Эртине Сарыглар удурткан партболуктер чон ортузунга политмассалыг ажылды күштелдирер, малчыннарнын харыысалгазын бедидер, оларны ажыл-ишче эвилелдээр, социалистиг чарыштың калбартыр талазы-биле ажылды доктаамал чорудуп келген. Совхоста партия организациязы бодумун ажылын чорударда, партия эге организацияларынга, партболуктерге даянып турар.

Коммунистерниң бот-изепкейин бедидеринге, оларны кижизидеринге партхураллардың ролю улгаткан. Аңаа чугаалажыр айтырыгны шын шиилп алыры, коммунистерниң ажылын сайгарары болгаш социалистиг чарыштың түннелин доктаамал үндүрери, көргүзүлгенин диаграммаларын көскү черге азары чанчыл болу берген.

Үш чыл мурнунда коммунистерниң 85 хуузу хуралга олуржуп турган болза, эрткен чылдан бээр 93—98 хуузу кээп турар апарган. Ылангыя «Совхоз будурулгезинге коммунистерниң авангардчы ролю», «Коммунистиң бедик ады болгаш үлегери», «Социалистиг өнчү-хөрениниң камгалаларынга коммунистерниң ролю», «Хой ажылын хөгжүдеринге партия организациязының сорулгазы» дээш ышкаш айтырыгларны партия хуралларынга чугаалажыр көрген.

Хураллың шиитпирлериниң күүселдезин үргүлчү организастап, тынап турар бис. Хурал бүрүзүнге мурнунда хүлээп алган шиитпирлерниң канчаар күүсеттинин турарын база чугаалажып турар. Ынчангаш илереттинген четпестерни дарый чайладырының хемчеглерин дораан алыр. Хураларны ынчаар арттирерге оон дээштии бедик болур.

Партком политтассалыг ажылче улуг кичээнгейни салган. Бисте амгы үеде 68 агитатор, 30 политинформатор, 4 агитколлектив ажылдап турар. Партия чыдыышкынының системазында өөредилге база багай эвес чоруп турар. Совхозта ортумак звенонун 6 политшколазы, теоретиктиг 3 семинар болгаш экономиктиг билиглерниң үндезиннериниң 4 школазы бар. Өөредилге чылының эгезинден бээр школа бүрүзүнге 10—14 катап кичээлдиг арттирген.

Бистин агитаторларывыс, лекторларывыс партиянын болгаш чазактың сөзүн, эртем-техниканың чедиишкинин дугайын болгаш делегейде болуушкуннарны чонга доктаамал тайылбырлап, ынаадып турар. Бо бүгү ажылды совхозта партия организациязы башкарып турар.

СЭКП Тос Комитединиң партияга, совет улуска Кыйгырыын удуртулга болдургаш, социалистиг чарышты организастаар талазы-биле ажылды партком ажылчын комитеди-биле кады чорудуп келген. Оон түннелинде 615 кижи чарышка хаара туттунган, салбырлар, бригадалар, фермалар аразында чарыш калбарган. Ынчалза-даа будурулге болгаш культура ажылын удуртур талазы-биле партия организациязының ажылында четпестернин барын миннир апаар. Ийи-чангыс коммунистерниң аразында сагылга-чурум үрээр, ажылга харыысалга чок таварылгалар ам-даа бар.

Күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөру дээш шимчээшкинни партком кошкак удуртуп келген. Оон чижээнге Ак-Даш сүт-бараан фермазынга ол бедик атты 1964 чылда тывыскаш, оон соонда ону катап тывысканың чангыс-даа катап бадыткаван. Совхоста ажылдап турар 625 кижиниң чүгле 53-ү коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы ат дээш демисежип турары болгаш ол атты 42-ле кижиге тывысканы үениң негелдезинге дүүшпес. Ынчангаш профсвидел комитединге болгаш еске-даа хөй-ниити органнарынга партийжи удуртулганы күштелиреринче кичээнгейни салып турар бис.

Кадрларның билиин, мергежилин бедидери, оларны ажылга шын таарыштыр турузары — ажылдың чедиишкинниниң үндезини. Ындыг турбуже оларның чамдыктаының билии ам-даа чавыс. Ылангыя мал ажылында кээди эртемниг ажылдакчылар ховар, ортумак звенонун 11 ажылдакчыларының чүгле чангызы түскай, өскези эге билигиниг. Оларның аразында ажыл-агыйларында ол хөй-ниитй организацияларының ажылы чавыс деңнелде тургустунган. А «Ак-Эрик» колхозта (эш-хуу судунун даргазы эш Делгер-оол), «О-Шынаа» совхозта (Майынды Эрес-оол), «Сельхозтехника» салбырында (эш Кашин) чаңгыс-даа эректи эш-хуу судунга көрбээн.

«О-Шынаа» совхозта төрээдоргүл тыртыжып, кем-керек үүлгедикчилерни чажырар бак чаңчыл барын санал бергеннер чидин-биле шүүгүмчүлээн. Ол ажыл-агыйның директиязы, ында партия организациязы, көдээ Совет бо талазы-биле ажылды эжиждерин партия активиниң хуралы негээн. Партия активиниң хуралынга Кызыл-Чыраа көдээ Советиниң даргазы Ө. Е. Маады, район прокурору Д. С. Мижит, Шуурмак көдээ Советиниң даргазы С. Ч. Оюн, Самагалдайда улусчу дружина штабының начальныгы Чомбүрүм болгаш өскелер-даа санал берип, хөй-ниитиниң корум-чурумун камгалаарын күштелдиреринің, чон ортузунга эрге-хөйлү пропагандалаар ажылды эжиждерининң эргежок чугулазын айтыкаппар.

Партия активиниң хуралы чугаалажыр айтырыгның талазы-биле доктаалды хүлээп алган.

М. КАЛЧАН.

Чоннуң эрге-ажыының камгалалында

Тоску беш чылдың тодарадыкчы дөрткү чылында кайда-даа ажылчы чонвар СЭКП ТК-ның декабрь (1973) Пленумунуң шиитпирин, партия Төп Комитединиң партияга, совет улуска Кыйгырыын 1974 чылда Бүгү-Эвилелдиң социалистиг чарыжының дугайында СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң, ВЛКСМ ТК-ның доктаалын удуртулга болдургаш эрестиг ажылдап турарлар. Тес-Хемниң ажыл-ишчилери көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрериң болгаш сеңдарын көвүдедир дээш база шудургу ажылдап турар. Ажыл-агыйлардан «Тес-Хем» совхоз болгаш «Чодураа» колхоз мурнап турар.

Мартының ийиги чартынга чедир медээ-биле алырга, районда 21020 төрээн хойдан 20913 хураган алдынган. Хой-жуулардан: Дамзырап Ышкыр төрүүр 100 баш хойга онаштыр 102 хураганны. Оюн Бора, Бызаакай Анчы олар 90—90 хураганнарны камгалап алганнар. Шиитпир-биле район бо чүүнерде 100 баш төрүүр хойдан 98 хураганны камгалап алган.

Кандыг-даа ажыл-херек быжыг сайгылга-чурумнуң ачызында чедип алдынары чугаажок болгай. Сөөлгү үеде бо айтырыже улуг кичээнгейни салып турар. Социалистиг хөйлү-дүрүмнү быжыглаарының болгаш ажылчы чоннуң эрге-хөйлү кижиндилгезин экижидер дугайында айтырыгны чугаалажып СЭКП Тыва обкомунуң XI пленумунуң түннелдериниң болгаш районнуң партия организацияларының сорулгаларының дугайында айтырыгны чоокта чаа Тес-Хем районнуң партия активиниң хуралынга чугаалажып. Бо талазы-биле районнуң партия, совет болгаш еске-даа хөй-ниити организацияларының тускай хемчеглерин ажылдап кылган. Кем-керек үүлгедир чоруктар-биле демисеилди күштелдиреринге холбашкан айтырыгны эрткен чылын СЭКП райкомунуң пленумунга, партия-совет активиниң хуралынга болгаш чер-черде ажылчы чонларның хуралдарынга чугаалажып көргендээрин партия активиниң хуралынга илереткел кылган СЭКП Тес-Хем райкомунуң ийиги секретары С. С. Куулар демдеглээн.

Арагалаашкынга удур демисеилди чорудары-биле Тес-Хем райкүүскомнуң чанында Ч. К. Шулуу-Маадыр даргалаан комиссия Ак-Эрикке, Чыргалаңдыга, Шуурмакка 3 удаа барып хуралдарны эртиргеп болгаш 18 кижилерниң херээн көрүп, олар-биле ажылды чорудуп турар. Моон-биле чергелештир ол комиссияның үндүрген шиитпирлери чамдыкта күүсеттинмейн баар таварылгалар бар.

Районда назы четпээнмер ортузунга ажыл чорудар комиссия эрткен чылың багай эвес ажылдаан. Оон түннелинде 1972 чылга деңнээргенаы четпээнмер ортузунда кем-керек үүлгедир чоруктар кызырылган. Ынчалза-даа, районда элээди аныяктарның талазындан хөй-ниитиниң корум-чурумун үрээр чоруктар ам-даа бар дээрлип илеткелчи-даа, санал берген эштердаа демдеглээн. Самагалдай ортумак школазының өөренчилери Василий Чамыян, Василий Хылбан-оол, Анатолий Макпан-оол олар аар кем-керек үүлгеткеш шиитпиргени мадаа чижек болур. Школаларда социалистиг хөөлү-дүрүмнү пропагандалаар талазы-биле бөлүмнерни организаставаан.

Хөй-ниитиниң корум-чурумун үрээни дээш эрткен чылын шагдаа черинге киргеннер эвээш эвес. Оларның хөйү Самагалдай суурдан болгаш «Чодураа» колхозтан киргеп. Кем-керек үүлгеткен кижилерниң барын-даа хөй нуруузу арагалаар чоруктуң уржуунда кеземче харыысалгаашнга онаашканың фактылар бадыткап турар. Моон түннелинде районда болуп турар автоаварнялар чыл саныңда эвээжевейн турар. Ажыл-агыйларда механизатор, чолаачы кадрлар ортузунда кижиндилге ажылы кошкак тургустунган.

Күрүненин ончү-хөрегчиин оорлап, самчыгдаар чоруктар районда бар. Оон нол чылдагаанны материалдыг чүүлдерни харыылап турар кижилерни шын шиилп албас, ында ажылдап турарларның билиг-мергежилин бедитпес, үчёт-отчёттуу өй-шаанда эки шынарлыг кылбас, ол кижилерни хынаада чок сула салыпканында. «Чодураа» колхозтуң инек кадарчызы Хылбан-оол Чооду 1972 чылдың октябрь, ноябрь айларында 53 инекти чидирип, колхозка 24.199 рубльдиң когаралын чедирген, а хойжу Допуй Оюн-оол 72 хойну чидирген. Бо дээрге чүгле ийи чижек-тир.

Районда байдал мындыг дүүренчиг турда администрativtиг органнарның ажылдакчылары чер-черде партия, совет, хөй-ниити организациялары-биле харылзаазы кошкак ажылдап турарын партия активиниң хуралынга шүүгүмчүлээн. Ол органнарның ажыл-чорудулгазында бар четпестерни өй-шаанда эдер, хөөлү-дүрүм камгалалының күүселдезиниң талазы-биле прокурор хайгаралын район прокурору эш Д. С. Мижит кошкак чорудуп турар.

Кем-керек үүлгедимишкинерниге удур ажылды чорударымга чер-черлерде улусчу дружиналарның, эш-хуузунуң судтарының ролю улуг. Мындыг турбуже районнуң чамдык ажыл-агыйларында ол хөй-ниитй организацияларының ажылы чавыс деңнелде тургустунган. А «Ак-Эрик» колхозта (эш-хуу судунуң даргазы эш Делгер-оол), «О-Шынаа» совхозта (Майынды Эрес-оол), «Сельхозтехника» салбырында (эш Кашин) чаңгыс-даа эректи эш-хуу судунга көрбээн.

«О-Шынаа» совхозта төрээдоргүл тыртыжып, кем-керек үүлгедикчилерни чажырар бак чаңчыл барын санал бергеннер чидин-биле шүүгүмчүлээн. Ол ажыл-агыйның директиязы, ында партия организациязы, көдээ Совет бо талазы-биле ажылды эжиждерин партия активиниң хуралы негээн. Партия активиниң хуралынга Кызыл-Чыраа көдээ Советиниң даргазы Ө. Е. Маады, район прокурору Д. С. Мижит, Шуурмак көдээ Советиниң даргазы С. Ч. Оюн, Самагалдайда улусчу дружина штабының начальныгы Чомбүрүм болгаш өскелер-даа санал берип, хөй-ниитиниң корум-чурумун камгалаарын күштелдиреринің, чон ортузунга эрге-хөйлү пропагандалаар ажылды эжиждерининң эргежок чугулазын айтыкаппар.

Партия активиниң хуралы чугаалажыр айтырыгның талазы-биле доктаалды хүлээп алган.

М. КАЛЧАН.

Виктор Юльевич Фурсин автосептелге заводунда чазанакчылап ажылдап турар. Ол бодунуң ажыл-херээнин мастери. Дөртку разрядтыг чазанынчы. Будурулге онаалдазын дыка ажыр күүседип турар. Аңаа коммунистиг куш-ажылдың шалыпчызы деп бедик атты тывыскан.

ЧУРУКТА: В. Ю. Фурсин ажылдап тур.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

КИЧЭЭНГЕЙНИ УЛГАТТЫРГАН

Партия райкому болгаш райкүүском малчыннарның ажыл-ишинче, аммадыраа-чурттаалгазынче кичээнгейни улгаттырган. Ылангыя эң ырак кыштагларда хойжулар, инек, чыгны коданнары онза хайгааралга алдынган. Оон кол чылдагаанны — хар чүге болганы-биле малга суттат чедишпейн турарында.

Партия, совет органнарның удуртукчулары «Алдан-Маадыр» совхозтуң ырак коданнары Көшпес, Чодураалыг-Сайыр, Манчүрек, Чечектиг коданнарынче каш хонуктуң үнүүшкүнүн организастап, тус-тус коданнарда малчыннарга лекцияларны номчуп, районда мал кыштагларашкынының байдалы-биле таныштырып, сезон аайы-биле идик-хепти, хереглел барааннарын, бажың чугайлаар чугайыны, чем продуктуларны аппарып садыгдаарын организастаан. Бо талазы-биле ажылды, Сүт-Хөл рабкоову (даргазы эш Сарыглар) дыка таарымчалыг кылдыр организастаан.

Совхозтуң Шекпээрде хойжу бригадазында Ооржак Доржуның 265 хойнындан 244 хөй төрээн, чаш төл мендиг. Оон коданында 32 хөй айнстээн. Ооржак Серен төрээн 290 хойдан 307 хураганны, Сарыглар Эртине 284 хойдан 301 хураганны, Монгуш Шалдың 276 хойдан 276 хураганны тус-тус алганнар. Оргу-Шолде, Чодураалыг-Сайырда хойжулар: Ондар Доржу 264 хойдан 272, Ондар Куржулбай 271 хойдан 275, Аяна Ондар 287 хойдан 287 хураганнарны алган.

Э. ООРЖАК.

ШЫНАРГА ХАМААРЫШТЫР

Үлетпүр продукциязының шынарының дугайында айтырыгже кандыг-даа будурулге кол кичээнгей салып турар.

Ынчалза-даа будурүп үндүрүп турар продукциязының шынарынче сагыш салбас чоруктар ам-даа чамдык будурулгелерде бар болуп артпышаны хомудаанчыг. Ындыглаарының бирээзинге «Тыва көдээ тудуг» трестиң Туранда ыяш белеткээр участогун (директору Н. Т. Желтобрюхов) хамаарыштырып болур.

Курнадзориун Тывада лабораториязының ажылдакчыларының чоокта чаа аңаа кылган хыналдазынга киргеп белен эжик кастыктарының 74,6 хуузу, кырлагар кур ыяштарының —50 хуузу үрей кылдынганы илереп. Оон кол чылдагаанны станоктуг дериглерниң ында эргижээнинде, ажылчыннарның болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларның техниктиг өөредилгезин чорутпайн турарында.

Туранның ыяш белеткээр участогунуң адресинге оон кылып чорудуп турар тудуг материалдарының шынары багай болуп турарыпдан каражага таварышкан дугайында хомудалдар тудуг организацияларындан бо-ла келир. Аңаа белеткел участогу орта харыы бербейн келген. А тудуг организацияларга материалдар чедишпезинден үрелик-чарык-даа болза албас аргажок болу бээр. Далаш чоруунуң уржуу-биле олар боттары когарап каар. Ынчангаш Туранның ыяш белеткээр участогу эрткен чылын бодунуң будурулге планын хуусаа бетинде күүсеткен, чогум-на оон ачызында ол эрткен ийи айда планныг онаалдазын ажырып турар.

Борта «Тыва көдээ тудуг» трестиң удуртулгазын база буруулуг деп санаар херек. Бир талазында, ол бодунуң эргезинде будурулгелериниң продукциязының шынарын контрольдаар хүлээлгелиг, ийиде, ыяш белеткээр участокта чедишпейн турар станоктуг дериглерни болгаш хемчээр хереккелдерни садып ап, четчелээр ужурлуг.

В. ПОГОДАЕВ,
Тывада курнадзор лабораториязының инженери.

ЭРЕС, КЕЖЭЭ ЧОЛААЧЫ

Бай-Тайга район эмнелгезиниң дүрген дуза чедирер машиназының чолаачызы, коммунист Сонай Шошкай оя коллективке он үш чыл дургузунда ажылдап келген. Ол үеним иштинде Сонай үлегерлиг ажылчын-биле кады ажылдап турар эш-өөрүнүң хүндүткелин чаалап алган. Ол бодунуң хөй чылдарда чедип алган эрге-дурмулгазын аныяк чолаачыларга дамчыдып берип, эмнелгениң машиналарының үрелиишкин чөк ажылдаарынга үлүг-хуузун киирип турар.

Б. ООРЖАК.

ЧЕДИИШКИННИ БЫЖЫГЛААР

Районнуң хуучуларының отчёт-сонгуулдалыг хуралынга илеткелчи райпо баштаар черинин даргазы А. Д. Ширин болганы санал берген төлээлер беш чылдың үш чылдарында болгаш эрткен чылын кооператорларның чамдык ажылды кылганын демдеглээн.

Беш чылдың үш чылдарында районнуң магазиннери, автолавкалары, ниитининн чемненилге черлери бараан сааргылгазының планын 100,3 хуу күүседип, планнан ажыр 52 мун рубльдиң үлетпүр бараанарын болгаш аът-чем продуктуларын сатkан.

Чурттакчы чонга политиктиг болгаш чечен чогаал литератураларын, еске-даа ёнмнарны сааргылгазының үш чыл планы база ажыр күүсеттинген. Ном магазини чүгле эрткен чылын безин 11 мун ажыг рубльдиң номун сатkан.

Районда магазиннерниң дөртен ажыг хуузун салып алыкчылар бараанларны боттары шилип алгаш, кассага өртээн талаэр кылдыр дерээн. Ийи чүс мун ажыг рубльдиң чаа дериглери-биле магазиннерни эде кылган.

Районнуң хереглекчилер ниитилелинге кежигүн киирип алыры чыл санында өзүлелиг. Районда он алды хардан өрү чурттакчыларның 81 хуузу хуучулар болуп турар.

Ниитининн чемненилге черлерни оон мурнундагы чылга деңнээргe эрткен чылын 14 мун рубльдиң продуктуларын ажыр сааргып. үре-түнелдиг ажылдаан.

Эрзин столовазында комсомолчу повар З. Сан-оол, автолавка чолаачызы У. Дуктуг-оол, садыгжы эш Юмхуу, чолаачы У. Алдын-оол оларның социалистиг чарышка эки көргүзүүлүг ажылдаанын хуучулар хуралынга демдеглээн.

Райпо баштаар черн, ында партия, профсвидел организациялары эрткен чылын социалистиг чарыштың түннелдерин ай, квартал санында үндүрүп, тинлекчилерге ниитизи-биле ийи мун ажыг рубльдиң өртектиг белектерин тывыскан. Эрзин райпозунуң коллективи шиитпирлиг чылда кожазы Тес-Хем райпозу-биле социалистиг чарыштыг ажылдаан. Ол чарышка тес-хемчилерни үүрмектеп сазар бараан сааргылгазы, аъш-чем бүдүрелиниң болгаш еске-даа ажылдар талазы-биле тиилээннер.

Хуучулар хуралынга санал берген эштер ажылда чедир кылдынмаан түүдерни чайладырынче утланган ажыктыг сүмелерни кииргеннер. Ылангыя автолавкалар малчыннарга ей-шаанда четпес, барза-даа оруктан хайыы черлерни оюп эрте бээр чоруктарны чидинбиле шүүгүмчүлээн. Радиоприёмниктер батареялары, шаажан аяктар чижектиг үүгүла хереглел бараанныры-биле малчыннарны хандырарын Мөрен көдээ Советиниң күүскомунуң даргазы К. Доржу санаалдаан.

Районда он бир магазинниң бежи бараан сааргылгазының чыл планын күүсетпээнин, өре-дузагалдыг салыгжыларның үлүг холунда өрезин дедир эгилер талазы-биле ажылды күштелдирери негеттинип турарын районнуң үлүсчу контроль комитединиң даргазы С. Эрдачиннин саналдааны черле чөптүг.

Тодарадыкчы чылда районнуң хереглекчилер ниитилелининн мурнунда салдынган планныг онаалдаларны чедиишкинниг күүседир дээш социалистиг чарышты калбартырынче угланган шиитпирни хүлээп алган.

А. АРАКЧАА.

ЭВИЛЕЛДЕШКЕН РЕСПУБЛИКАЛАРДА

РСФСР:

НОВГОРОДТУҢ ШААЖАҢЫ

Шаажан кылыр «Пролетарий» заводта баштайгы суугу продукциязын берип эгелээн, ол чылда алды миллион кылыглар будурер. Ону хуусаазындан бир ай бурунгаар тудуп доозкан. Чаа суугуга саза кылырының үезин эрги суугуларныы-биле деңнээргe, 32-ден 6 шак чедир кызырылган.

Беш чылдың төнчүзүнде заводту чаартып доозканының совлунде аңаа будурген янзыбүрү шаажан савааларның нийти саны 55 миллион чедир көвүдээр. Ол дээргe бо чылын будурер деп турарындан ол миллион хөй-дур.

Новгород.

УКРАИНА:

МАШИНА ТУДУГЖУЛАРЫ — КӨДЭЭГЕ

Кировоградтың «Красная звезда» заводтуң ажыл-ишчилери бо чазын эрткен чылдың бо үезинде турганындан 1.000 сеялка хөйну будурер деп шиитпирлээн. Көдээ ажыл-агый машиналарының тургузуучулары сагыжын сөзүнге зэ болуп турарлар: чыл эгезинден бээр республиканың чер ажылдыгларынга кукурузаның 500 ажыг агрегаттарын пландан ажыр чорудуп бергеннер.

Украинаның машина тудуунуң будурүлгелери колхозтарга болгаш совхозтарга техника будурүп бээрин көвүдедир дээш, оон хөй көзиин бирги кварталда, часкы хову ажыл-дары эгелээриниң мурнунда будурүп бээр дээш чарышты калбартыпан. Харьковтуң «Серп и молот» заводунуң конвейериндеп трактор моторлары графикте айытпан хуусаадан эрте үнүп турар. Ол будурулге чери бедик будурүкчүлүг «Нива» болгаш «Сибиряк» комбайннарга херек шүүлүг дизельдерни массалыы-биле будурүп турар. Оларның баштайгыларын Красноярскиниң комбайн заводунче чорутпан.

Киев.

КАЗАХСТАН:

АГРОТЕХНИКТИГ КАРТОГРАММАЛАР

Казах ССР-ниң Эртемнер академиязының Хөрзүн шинчилээр институдунуң эртеменнери республиканың хөрзүнүнде микроэлементилерни өөренир талазы-биле хөй чылда ыдып келген ажылын доозкан. Шинчилелдерниң түннелинде алган медээлер агротехниктиг тодаргай картограммаларны тургузарынга үндезин болур.

Семиречьеде ындыг картограмма көдээ ажыл-агый культураларының дүжүттүүн бедиерине дузалап турар. Ол черниң хөрзүнүнде чес элээн хөй, молибден биле цинк эвээш дээрзин эртеменнер бадытказан. Ынчангаш ажыл-агыйлар чедиишпейн турар микроэлементилер-биле хөрзүн байлаашыыр кыдыр чемичидилгени ажыглаарын планнап турар.

Алма-Ата.

ТУРКМЕНИЯ:

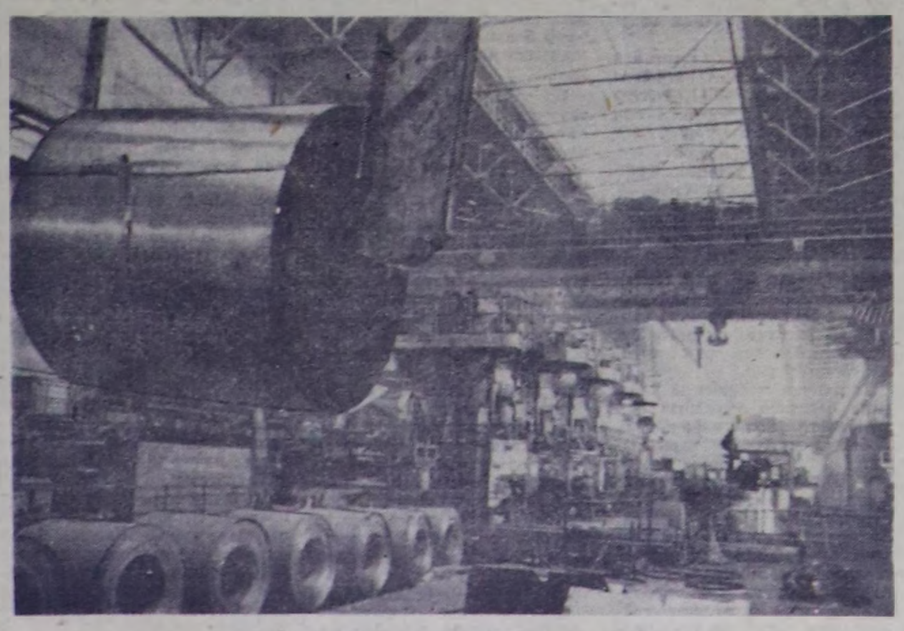
ЗАВОДТУ ТУДУП ТУРАР

Чарджоуда керамика хоолайлар заводунуң тудуу эгелээн. Оон баштайгы эзлчээнниң төлевилеттинген күчүзү — чылда сес мун километр дурттуг хоолайлар. Оларны будурелиниге херек чиг-эт болза Саяттың дой-довураа болур, оон эвбек бар чери чаа үлетпүр объектизиндеп ырак эвес.

Черлерни кургадырда болгаш суггарарда кылыр тудугларга ажыглаттынар ол хоолайларга хереглел чыдыш-на езүп турар. Ам ындыг хөөлайларны Туркмения өске республикалардан ап турар. Заводту ажыглалга кииргениниң соолунде оларны өскезертен эзырыл сонсаар.

Чарджоу.

(СЭТА-ның корр.).

ДЭЭДИ ШЫНАРНЫҢ ПРОДУКЦИЯЗЫ

Магнитогорскиниң металлургия комбинадының будурүп турары сөөк арга-биле кылыр чуга демирниң ийи хевиринге нүрүненин Шынар демдээн тывыскан. Ол продукцияны машина тудуушкунунуң янзы-бүрү адырларынга, ылаңгыя автомобиль үлетпүрүнге малбаа-биле ажыглап турар. Сөөк арга-биле кылган чуга демирниң кол хереглемчизи болза «Жигули» деп чиин машиналарны будурүп турар Тольятти хоорайда Волганың автозаводу болур.

Бо продукцияга нүрүненин Шынар демдээн тыпсырының мурнунда улуг белеткел ажылдарын кылган. Будурулгениң чамдык ажылдарының технологиязын чаартkан, «2500» деп станга демир будурериниң кылын, чугазын таарыштырар автоматтыг системаны шиңгээдип алган, продукцияны сорттаар ылаптыг микрометрни тургускан. Будурүлгени сайзырангаймыдар талазы-биле чорутkан бо болгаш өске-даа ажылдар металлды дыка камнаар арганы тургускан. Чүгле январь айның 20 хонуунуң иштинде 1200 тонна металлды камнап алганы аңаа чижек болур.

Чуга демир кылыр цехтиң коллективи 1974 чылда ам-даа элээн наш хевирялерге нүрүненин Шынар демдээн тыпсыр арганы чедип алыр болгаш автотудугжуларга пландан ажыр 3000 тонна продукцияны бээр.

ЧУРУКТА: Магнитогорскиниң металлургия комбинадының чуга демир кылыр цеги.

З. КОТЛЯКОВТУҢ фотозу. (ПМА).

ОРУКТАР ЭЭЗИ

Петр Сумбаа гаражче кирер улуг хаалга аксында чолаачылар чыглыр орээлге кирип иэорге, кайнаар-даа баарда кады чоруур орус жи Иван мекди солуткаш, чугаалаан:

— Богун Өвүр чоруур улус-тур бис, белеи сеи бе?

— Кезээде белеи мен — деп, ол харылаан.

Кызылдың № 2 АТБ-де ажылдан турар Петр Сумбаа чолаачылаш, чэорби чыл чедип орар. Бо үеннің дургузунда ол миллион хире километр узун орукту эрткеи. Чаъс-чаймык, хат-шуурган дээш черле чүү турбаавыл — ол бүгү болуушкуннарга чолаачы дадыгын кадналган.

Машиналарның пшмчедикчилери хөделп берген. Олар соок, аяс кыпкы эртеи Кызылдан үнүпкеннер. Доңган дугуйлар асфальтылыг дески орукка чугаун орда, чүгле сымлаар. Кайы-даа-машинаның рессоралары аар чүктү оңгулчиңгил черлерге чиик-чиик өрү октап каап чораан. Сумбааның машиназы бажыңга нарацнадыр халдып орган.

Чадаана хемнин кешпеш, Хөндергей умун өрү алзы үнүтери билек шокар булуттар артында чаштынган хүн чүгүрүүнче кирип, даглар баштарының ындынче ажытталып эгелээн. Хат чоорту күштелип, орукчу хөме шаап туруп берген. Сумбаа машиназын тургузар ужурга таварышкан. Кабиназының эжинп ажыткаш, хая иэорге эжиңяа машинаны иэоулбээн. Кезек маназан—сураг. Дүвүлүг шуурган артын харын дүртектелдир бөөлдевипаан, арын-башче шывай шаап турган. «Хаттың оожургаарын манап, чагы-биле чылыдыр шугланган олуруптар бе?» деп, Сумбаа бир удаа бодаигаш, ол шинтиринден дораан-на айталаан. Хүүрээн ееглрип алгаш, оруктуң харын ол-бо талазынче эшкеш турупкан. Канчап-даа турган, чүгле бурунгаарлаар сорулганы ол бодунуң мурнунга салган. Метр хире эшкеш-ле, машинаны олче чылдырар, оон башка дүвүүг хар дораан-на дүй шаап кааптар. Чолаачының эжиниң машинаазы соопдан оожум үнүп орары дыннаалган.

Машина нараанның чырынга хөртүк-биле «хүрежир» дээш Сумбаа дүвүлүг дүлүң эрте хоза бергенин безин эскербээн. Даң хаяазы чоокшулап орда, хат оожургап, агаар чоорту ааскан. Сумбаа кабиназындан үнүп келгеш, дораан-на соонче көргеп. Селбегер дыттар аразында дуза дилеп, хол чаңгаан чолаачы эжин Сумбаа танып каан. Эжиңге чеде бээрге, оон машинаазы дайгактаап, орун хажынзынче кире бергеи болган.

Ийи эжишки сөөртүнүүп алгаш, Хөндергейниң кырынга үнүп келгеплер. Чолаачылар амыдыралында бир рейсти мичаар арткеп. Шак мындыг болуушкуннар ховар эвес таварышпылаар. Ону тура-соруктуг кижилер шыдажып артпп, улуг үүлеии бүдүрүп турарлар.

— Кышкы шыпшың кежээлериің бирээзи. Петр Семёнович чаа солуннар-биле танышып, сагыжынга киргеи материалдарны номчуп орган. Оон-биле кады Сумбаалариың ийи улуг кызы: чедиги классчы Римма биле алдыгы классчы Рита даартагы кичээлдерге белеткеии бергеннер.

Петр Сумбаа номчуп орган солуннарын этажерка кырынче чымй салып каап, даштында машиналар чуруп каан бир кылын ном ап алгаш, катап-ла уругларының чанынга келген.

— Онаалгаларым шуптузун күүседип алдым, ачай— деп, улуг уруу Римма мактанган.

— Кончуг эки-дир, кызым— дээш, ол уругларының удуур өрээлинге кыстары-биле кады келгеш, орпунда удуп чыткан хеймер кызы Тапзыны эргелеткеп каапп, чолаачының ийи дугаар класының номун боду өөрепип киргикеп. Ол барык чыл дургузунда шак мичаар дыка орайга чедир белеткеиип келген. Чамдыкта катап-катап номчуттунуп, билдиимейн барган үүлдерпи механиктерден, дуржузгалыг эш-оөрүнден айтыртынып ап чоруп турган.

Ол чымыптыг кежээлер халас барбаан. Чолаачы Сумбаа харын ийи дугаар класстың чолаачызы эрсени дужаап, ажылчып мергежилин бедидип алган.

Бүдүрүлгеге чаа келген чолаачылар мурнакчы ажылдыг Сумбаадан арга-дуржулга айтырып, аразында хөөрежи бээр. Ол бодунуң дутайында хөй чүве чугаалаарына хөпну чокдаа болаа, аиаа салган айтырыг бүрүзүн дораан харылай тыртып бээр.

Хамыктың мурнумда машинаның материалдыг кезээн тергиин эки билиир эргежок чугула. Хүп бүрүнүң хайгааралы, ону камнаг эдилээри, билдилиг башкарары чедиипкинии хандырар.

Күш-ажылчы алдар боду чедип келбес. Ол дээрге чүткүлдүг кыпымак, бедик мергежилдиг болгаш бодунуң хөрээнің харысаалгазын медереп билир чоруктуң түңнели-дир. Аңаа сыныш билбее күзел-сорук, могаг билбес бот-чаңчыгышкын, мергежилге хандыкшыл негеттиинер. Ол-ла бүгү шынарлар Петр Сумбаада бар.

Горээн Тывазының яизы-бүрү булуңнарының берге оруктарын, малгаш-шалбаазы, чаъс борааны, үер-чаймы, хатшуургаиы—оон күштүг соруун сып шыдаваан, чүс-чүс тонна чүүктү чогуур ой-шаанда соөртүп, оон-биле коллективиниң эки ажылдаарын доктаамал хандырып келген. Ынчангаш чолаачы Петр Семёновичи Сумбааның ачы-хамыпаазы улуг. Машинаазынга каиныг, ону үргүлчү-ле үзеп чаггап, хүп бүрүнүң септелгезин кылган, бүгү-де кезектерин ажыл-даа үеэинде, хостуг-даа шактарында, оруккa-даа чораанда хынаан чоруурy—оон амыдыралының дүрүмү болу берген.

№ 2 АТБ-ниң мурнакчы чолаачызы Петр Сумбаа тоску беш чылдың шинтпирлиг үшкү чылында эрестиг ажылдаап, шалыпчы адын сыкпаан.

— Тоску беш чылдың тодарадыкчы чылында кандыг соруларны салган силер?—деп айтырыг салдывыс.

— Ажылдың үре-түнели үнүшкүн бүрүзүнден хамааржыр чүве болганда, үлуг-норманы үргүлчү ажыр күүседип турган, чыл планын хуусаа бетинде күүседир дээш ажылдап турар мен.

— Амгы хүнперде чүнү кылыш, кайда ажылдап тур силер, Петр Семёнович?

— «Тпилелге» совхозче баар орупта бис. Чедер хөлдүң чанында тулайда сай-довурак төп тур бис. Орук кылдывырга, черниң ыраа чээрби километр кызырлыр. Дөрт орук мырыңай курорт таварын эртер. Ажыл-үүле амдыызында хайнышкынныг чоруп турар. Ында ажылдап турар бистиң колоннаның чолаачылары чылдың башгайы ийи айның планныг даалгазын ажыр күүсеткеп.

СЭКП ТК-ниң партиягa, совет улусна Кыйгырыы 1974 чылда улус ажыл-агый планын хуусаа бетинде күүседир дээш үлетпур, тудуг болгаш транспорт ажылдакчыларының Бүгү-эвилел социалистиг чарыжының дугайында партиа болгаш чазактың доктаалы мурнакчы чолаачының күш-ажылче улам сорук киирген.

Тодарадыкчы чылла хуузунда бедиткеи социалистиг хүлээлгени алган Петр Сумбаа башгайгы хүнперден кызымак ажылдап киргеш, эрткеи айларның бүдүрүлге планын 118 хуу күүсеткеп.

Планнар, хүлээлгелер амыдыралга боттанарынга долузубиле бүзүреп болур. Чолаачы П. С. Сумбаа ону бодунуң амыдыралы болгаш ажыл-ижи-биле коргүүп турар.

Д. САЛЧАК.

ЧУРУКТА: чолаачы П. С. СУМБААА.

А. МОНГУШТУҢ фотозу.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХУННЕРДЕ

ЛЕНИНЧИ ПОЛИТИКАНЫҢ БОТТАНЫЫШКЫНЫ

СЭКП ТК-ниң Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң нүр черлерни шиңгээдип эгелээнинден бээр 20 чылынга турасиаадып, Алма-Атага болган байырлыг хуралга чугаазынче солуннар ам-даа инчээңгей салбышаан.

Венгр «Мадыр хирлап» солуиуң демдеглээнин-биле алырга, Л. И. Брежневтиң чугаазында совет чер ажылагыйының байдалын боттуг ёзау-биле эртемге үндезилеп көргүскеи болгаш оон хөгжүлдезиниң келир үезин, а ол ышкаш делегей амыдыралының чүгула айтырыгларын марксизчи ёзау-биле принципиалдыг аиализтеп көргүскеп.

Күр черни ажыглалга киирери дээш демиселдиң тиилелгелиг доозулган чоруу — СЭКП-ниң мерген угаан-бодалының, бүгү чүртке шинтпирлиг ужур-дузалыг планнарны ажылдап кылыр болгаш бергелер, турза-даа, ону боттандырарыы чедип алыр аргалының хереглеп болуур— деп, «Работническо дело» солун бижээн. Совет Эвилелиниң бүгү национал улустарының төлөолекчилериниң хөрек кырында киришкеии күр черни ажыглалга киирген чорук херек кырында боттанган социалистиг интернационализмниң кайгамчыктыг үлегер-чижээ боон турар».

«Жиче Варшавы» солун бодунуң эдилээнде күр черни шиңгээдип, ажыглалга киирер чорук Совет Эвилелиниң улустарының пайыралының болгаш бот-боттарынга дузалажылгашының ленинчи политиказының боттанышкыны-дыр деп үнелеп бижээн. Ол хире өөдүр улуг программаны амыдыралга боттандырган чорук — социалистиг тургузугиың артык күштүүнүп базында бир бүзүрелдиг хереглээн болуруп солуп айтыкан.

«Совет Эвилели чедип алган чүүлдерииге доктаавас-даа— деп. Праганың «Руде право» солуну демдеглээн.— Ажаап алган рекордчу дужут дээрге, эки агаар-бойдустуң «бедээ» эвес, а совет кодээ ажылагыйының хөгжүдезиниң бедик деңиездиииің ячызында болдунар боттуг факт-барымдаа-дыр дээрии эрткеи чылдың тараа ажаап алыпкыныиың түииелдерии көргүскеп. Совет тараажылар ол чаагай чаңчылды улам-на калбартып, үргүлчүлээриниге белеп. Мурнунда чедип алган түңнелдерии ажыл, чаа-чаа рекордтарже чүткүлдүң дугайын бо чазын алган социалистиг дүлээлгелер чугаалап турар».

СЭКП Төп Комитединиң Чиңгине секретары бодунуң Алма-Атага кылган чугаазында «күр черлерии ажыглалга киирериниң чаа дыка улуг планын тайылбырлаан» деп америк «Вашингтон пост» солуи демдеглээн. СЭКП-ниң үргүлчү сагыш салып келгеии аграр политиказы чер болгаш мал ажылынга эртемниң болгаш техниканың улуг чедиишкиннерин ажыглаарынче утланган боон турарын француз «Монд» солуи айтыкан. «СЭКП-ниң эң чугула соруглаларының бирээзи — көдээ ажыл-агыйны үлетпүрге үидезилеп чорудары болур»— деп. Барыын Берлиниий «Дер Тагесшпигель» солуну бижээн. Даштыкының солуннары Л. И. Брежневтиң чугаазында даштыкы политика талазын айыткан черлерии демдеглээрде, хамыктың мурнунда сөөлгү чылдарда ёзулуг улуг, чугула херекти бүдүрүп—«соок дайыидан» делегейниң дүшкүүрлүг чоруун чавырылдырарынче шелчиишкиниин чедип алган дутаймында оон чугаалаанын онаалап айтып турар. «Аңгы-аңгы социал тургузуглуг күрүнелер аразынга тайбың кожа-хелбоо догуннап болурунуң принциптерии боттандырып чорудары — ССРЭ-ниң ленинчи даштыкы политиказының. СЭКП-ниң XXIV съездиниың хүлээп алганы Тайбың программазын боттандырары дээш демиселдиң чиганнаг чок чедиишкинн-дир»— деп, Братиславаның «Правда» солуну бижээн. Совет Эвилели «тайбыңга ынакпылдыг даштыкы политиказын бодунуң дайынчы өөнүктери — социализм чүрттарының акы-дунма партиялары болгаш улустары-биле сырый холбаалдыг боттандырып чорудуп турар»— деп, Гаванаиың «Зувентуд ревельде» солуну айыткан.

Француз «Монд» солуи Франциияның президентиниң Ж. Помпиду-биле бодунуң беседазының түңнедерии Л. И. Брежневтиң үнелеп чугаалаан черлериивче кол киҥээлгейии утландырып турар. Пиидунда-га болган ужуражышкын дыка хөй чугула айтырыглар талазы-биле боттарының туруштарын улам чоокшуладыр болгаш Совет Эвилели биле Франциияның делегей айтырыгларының талазы-биле кады ажылдажылгазын экижидеринге идиг берген дугайын чугаалаанын «Монд» онаалап демдеглээп.

Совет Эвилели көдээ ажылагыйны хөгжүдеринии чаа майгамчык улуг программазын боттандырып эгелээн деп америк «Балтимор сан» солуи бижээн.

Миллион-миллион гектар черлерге амгы үениң чаа ажыл-агыйларын тургузарын ол программада көрүп турар деп, күр черни шиңгээдип эгелээнинии 20 чыл ооиа таварыштыр Алма-Атага эртеи байырлыг хуралга СЭКП ТК-ниң Чиңгине секретары ашЛ. И. Брежневтиң чугаазынга таймылыр берип турган, ук солуи демдеглээн.

Л. И. Брежневтиң айтканы ол чаа төлевилел болза бодунуң көдээ ажыл-агыйның хөгжүдер талазы-биле Совет Эвилелиниң үндүрүп турар кужениитикиннериниң чүгле кезээ болур деп «Балтимор сан» уламчылаан. Оон боттанышкыны Сибирьиың ырак районнарын болгаш Орта Азияның аделеииит эрэ черлерии хөгжүдериниң өске программалары-биле деңгее будер.

Бо чаа программа бодунуп хемчээлиниң талазы-биле «кайгамчык улуг капитал салышкынының болгаш 20 чыл иптимде кылган маадырлыг күш-ажылдың түңнелиниде эрэ ховузарны элбекшилдиң ораны кылдыр хууддургап күр черни шиңгээдип алганының эпопеязынга деңнежир» деп, ол солуи бижээн.

СЭКП ТК-ниң Чиңгине секретарының Алма-Атага чугаазының даштыкы политиктиг кезээнге хамаарыштыр тайылбыр кылгаш, «Балтимор санның» демдеглээнии болза: «Барыын чүк-биле дүшүүрлүг чорукту чавырылдырарының политиказын уламчылаарынга Совет казактың шинтпирлиин Л. И. Брежнев бадыткаан».

Дүшүүрлүг чорукту чавырылдырарының хереэн саадып, моондактаар дээш Барыын чүктүң реакциязы болуктериниң орлалдажышкынарын Л. И. Брежнев бодунуң чугаазынга шыдыгы шүгүмчүлээп деп, ол солуи демдеглээн.

Солуннар арыннарындан

● Норвегияның парлалгазы Норвегияның премьер-министри Т. Браттелиниң ССРЭ-ге чораанын калбаа-биле чырыдып турар. Совет-норвегия чугаалажышкыннар боон турда, ССРЭ биле Норвегияның аразында чаагай көжа-хелбоо харылзааларны уламкалбартып, бижыглаарынга хамаарышкан айтырыгларны база улустар аразының ийи талага сонургапчыг айтырыгларын чугаалашкан деп, америк «Нью-Йорк таймс» солуи демдеглээн.

● Барыын чүк экономиказының будалын турарынга хамаарышкан түүлүнге Польшаның «Слов повшехне» солуну «капиталистиг чурттарда бүдүүшкүнүүн дорайгаарының үргүлчүлеп турарының» база «америк долларның үнезиниң кедижок апарганын» болгаш бараап өртектериниң кедергей улгадып турарын айткан.

● Европаның экономика каттыжышкынны биже АКШ-тың аразында политиктиг болгаш экономика чөрүүдээлериниң ажаок чидиглелиин турарын хөй-хөй солуннар анализтеп турар. Барыын Европа чүрттарының ишткы берге айтырыгларынга холбашкан чөрүүдээлерии Лоидоиуң «Гардиан» солуну чайлапчок улам чидиглелип деп демдеглээн. «Нью-Йорк таймс» Каттышкан Штаттар биле «ниити рынок» чурттарының аразында «атлантика чугаалажыш т к ы н нарының ниити сорулгалар чогуиче ниччээнгей» угландырган. Парижтиң «Насьон» солуну Вашингтоннуң кыжаныышкыннарынга «дүүүп бербезиниче» Франциияның чаазаи кыйгырган.

● Индияның Бихар штадынга корум-чурум үреп, чазакка удур идегеттер чөнгээлиг үүлгедиглер кылган. Делиниң «Патриот» солуну ону тайылбырлаап, ол корумчурум үроор үүлгедиглерге киришкеннерни пидий черге деппилгелиг чаартылгалар кылырынга шаптыктаксап турар барыын үзелдиг партияларның болгаш эске-даа реакцылыг күштериниң чепсээ болуп бергеи дээш, оларны буруу шашкан. (СЭТА).

Чугаалажыышкын уламчылаан

ЖЕНЕВА. (СЭТА). Стратегтиг чепсекти кызыгаарлаар дугайында совет-америк чугаалажамышкыннар ында уламчылап турар. Март 19-туң хүнүнде делегацияларның эзлчегиниг ужуражышкыны болган.

Харылзааларны бижыглаар

ГАВАНА. (СЭТА). Жан де Банге баштаан француз сенаторлар делегациязы төрөөн чуртунче эдикеп. Аалчылар Кубага чоруп турган, Революстуг чазактың удуртукчуларыбиле ужуражып, үзеп-түр будүүлгелери, эртем, культура төптери болган өөредилге черлери-биле танышкан.

— Куба удуртукчулар-биле санаа-оңаа солчушкунуп кыдывыс, ол чорук Франциияның болгаи Кубаның аразында харылзааларны бижыглаарынга дуза чедирер деп, француз делегациияның удуртукчуу журиалистерге медеглээн.

Делегацияның кежигүнү, сенатор-коммунист Эктор Бирон Кубаның КП ТК-ниң Бирги секретары, Революстуг чазактың Премьер-Министри Фидель Кастрога, Кубаның бүгү коммунистеринге Франциияның Компартиязының чедирген байырын дамчыдып берген. Кубаның профэвилелдериие Франциияның ажылчыиларының болгаи демократтыг организацияларының чедирген байырын ол база дамчыдып берген.

М. Горькийге тураскаатказн

ДЕЛИ. (СЭТА). Делиде Совет культура бажыңының Максим Горькийниң чогаадыкчы ажыл-ижинге тураскаатказн кежээ болган. Дешилгелиг чогаалчыларның Бүгү-индий каттыжышкынының организастааны ол кежээге чүве чугаалаан кижилер аңгы-аңгы чурттарның амгы литературазының, оон-биле кады Индияның хөй национадыг литературазының хөгжүдеиинге А. А. Горькийниң чогаал ажылынын улуг ужурдузалыын онаалап демдеглээнер.

Кежээнің түңнелиниде М. Горькийниң чогаадыкчы ёзугаар кылган «Чаш чораанны» деп ураи-чечеи фильмии көргүскеи.

Дугуржулгага ат салган

ОСЛО. (СЭТА). Норвегияның 4 миллион крон акша түңнүт балыктаашкын дериг-хереклелдерии ВДР-ге бээр база балык-консерви заводун кады тудар дутайында Норвегияның болгаи Вьетнам Демократтыг Республиканың аразында дугуржулгага ат салышкыны болган.

ВДР-ниң балыктаашкын флодунга хереглеер 3 миллион крон акшаның электрон дериг-хереклелдерии бээрииң дутайында чугаалажымышкыннарны амгы үеде база чорудуп турар.

Курдепартаментиниң медеглели

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Суэц каналын миналардан аштап, арыглаап, делегейнің бо сут оруунга судиолар чоруурун катап дүрген тургузарынга дузалажы көргүзер дугаиында Каттышкан Штаттарның шинтпир хүдээп алганын күрүне департаментиэи чарлаан. Ол дузалажыны Египет чазактың дилээнии баугаар тыисыз турар деп, курдепартаментиниң медеглелиинде демдеглээн.

Кадыг ажылдажылга

БРАЗЗАВИЛЬ (СЭТА). Чаа хеиирииң күрүнеэин тургузарының орунче кирген Конгоиуң делегейде эң баштайгы социалистиг күрүне-биле дипломаттыг харылзааларны тургускаиы эртежок чугула базым болган деп Конго Улус Республикадың даштыкы херектер министри Ш. Д. Ганао Конго Улус Республика биле Совет Эвилелиниң аразынга дипломаттыг харылзааларны тургускаиындан бээр он чыл оюига холбаштыр ССРЭ-ниң ында элчии черииге болган хүдээп адышкынга чүве чугаалаап, демдеглээн.

Эртеи он чыл дургузунда бистиң күрүнелер аразынга, ККП биле СЭКП-ниң аразынга бүгү талазы-биле үре-түнелдиг кады ажылдажылга боон келгеи деп, Ш. Д. Ганао онаалап демдеглээн. Россияның 1917 чылда кандыг турганы ышкаш индыг хожудангай чурттуу хостуг улус эң кыска хуусаа иштинде чечектелиишкиниг социалистиг күрүне кылдыр хуудургаптар аргалыг дээрии совет улус СЭКП-ниң удуртулгазы-биле бүгү делегейге бадыткаан деп даштыкы херектер министри чугаалаап. Конго улус совет улуска бодунум магадаан сагыш-сеткилии илередип, оларның социалистиг тургузуушкуна дендии улуг чедиишкиннерии төлептин-биле үнелеп көрүп турар деп ол чугаалаан.

Дерзиг дузаламчы

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Каттышкан Штаттар сайгон эргочагыргага дузаламчы көргүзерии удамчылап турар. Даштыкы күрүнелерге дузаламчы көргүзер дугаймда хоойлуга дүүштүр Сайгонга 54 миллион долларны немей үндүрүп бээр дугайында петелдеии конгресс төлээлекчилериниң палатазынче президент Р. Никсон чоруткан.

Токио—Москва, оон улаштыр Лондон, Париж, Копенгаген, Рим, Франкфурт... Европаның барын бүгү кол-кол аэропорттары-биле Токиону харылзаштырып турар Транссибирь эгээр оруу пассажирлер өртүзүнда улуг нептерелди алган. Ол оруктап ужар кижилерниң саны чыл санында өзүп турар. Амгы бо хүннерде «Аэрофлоттуң» самолёттары Токиодан Европаже хүиүң ужуп турар. Чөөнкө чаа «Аэрофлот» Хабаровски—Ниигата аразынга доктаамал ужар рейстерии эгелээн. Эртеи чылын 30 муң кижи «Аэрофлоттуң» самолёттары-биле ушкан.

Пассажирлер саны үзүктел чок өзүп турарын барымдаалаш, «Аэрофлоттуң» төлээлелге черии бодунуң база бир салбырын Токиода—япон найысылалдың ажыл-херекчи иеззинде чаа бажыңда ажытткан.

ЧУРУКТА: «Аэрофлоттуң» Токиода төлээлелге черииң чаа салбыры.

Н. ТЕБИННИҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

Совет фильмнер айының чедиишкини

ТОКИО. (СЭТА). Бүгү-эвилелдиң «Совэкспортфильм» каттыжышкыны биле Япониянын «Нихонкай» кинокомпаниязының организастааны совет кинофильмнер көргүзериниң айы анаа улуг чедиишкин-биле доозулган.

Токионуң «Синема кораку эн» кинотеатрынга ураи-чечеи 23 фильмнерии көргүскеп. Оларның аразында «Потёмкин броненосец», «Воскресенье», «Сибирь черииин дугайында тоожу», «Куруулар ужуп турлар», «Солдат дугайында баллада», «Белорус вокзал», «Душтуу кыс» болгаи эске-даа фильмнер бар.

Япон найысылалдың болгаи чоок-кавыиын он-он муң чурттакчылары совет фильмнерии сонуургал көргеннер.

Араб чурттарның шиитпири

ВЕНА. (СЭТА). Араб чурттар организациязының—нефть садыкчыларының аиаа эрткеи конференциязы АКШ-че нефть садарын катап эгелээр дугайында шиитпирии хүлээп алган. Бо шиитпирии «моок сонгаар хереглеп каидыг ниидыг апаарын барымдалап» июиь 1-де эде көөр ужурлуун резолюцииида база демдеглээн.

Сирия болгаи Ливия бо шиитпирге удур бадылаан, а Алжир бо шиитпирии «тур бүдүштүг» деп саналы.

Каттышкан Штаттарның израиль агрессииии деткип турары дээш АКШ-ка нефть садарын араб чурттар сокпаткан турган.

ШЫҢГЫЫ ДҮРҮМ-БИЛЕ

Шыдыраа

ГААГА. (СЭТА-ның көрр. Б. Григорьев). Шыдыраага делегей чемпиону Р. Фишер болгаш ол ат дээш оон-биле ойнаар кижиниң маргылдаазы 1975 чылдың июнь 1-де эгелээр ужурлуг. Бир эвес Фишер ук маргылдааның бирги салыынга келбейн баар болза, ол делегей чемпиону адын эскнунар, а делегей чемпиону атты оон-биле ойнаар кижиге тыпсыр. Маргылдааны эрттирер талазы-биле чурумну ажылдап кылыр ФИДЕ-ниң туснай комитединиң Амстердамга эртиеи хуралынга ындыг шиитпирии хүлээп алган.

Маргылдааны он удурга чедир үргүлчүлээр, а сан 9 : 9 апарза, делегей чемпиону атты чемпион турган кижиге хевээр арттырар дугайында АКШ-тың шыдыраа федерациязының болгаш Р. Фишерниң саналын комитет хүлээп албаан. Чемпион болурда ыяап-ла 6 салыгга удуп алыр (хайымнашканда санга албас) болгаш салыглар санын кызыгаарлавас дугайында ФИДЕниң конгрезиниң шиитпирин (1971 чыл) күштүг болдуруп арттырган.

Шыдыраага делегей чемпиону ат дээш Х. Р. Капабланнаның болгаш А. Алехинниң аразында 1927 чылда эртиеи маргылдаа чогум-на харын шаи ындыг дүрүм-биле болган.

Чемпион ат дээш Фишер-биле ойнаар ниити 1975 чылдың март 31-ге чедир маргылдаага киржиринге бодунуң чөпшээрежип турарының дугайын ФИДЕ-ниң президентизинге дыинадыр ужурлуг. Маргылдааның болуп эртер черииниң дугайын февраль 17-ге чедир чарлаан турар. Ужураижышкынның ийи кижиниизи маргылдааны чемпионнуң, азы оон удурлажыкчызының чуртунга ийикпе, азы каяа-даа хамаарышпас үшкү чуртка эрттирер дугайында дугуржуп аптар болза, ФИДЕниң президентизи аңаа хамаарыштыр шиитпир үндүрүп каар. Чөрүлдээлер үнүп иээр болза, ФИДЕ-ниң президентизи маргылдааның баштайгы 15 салыын чемпионнуң чуртунга — АКШ-на, а арткаи салыгларны (бир неделя чапсарлаан соонда) чемпион-биле ойнаар кижиниң чуртунга — ССРЭ-ге эрттирер дугайында шиитпирии үндүрер эргелиг.

Мурнундагызында ышкаш, неделя санында-ла үш салыг болур, соңгаарлаткаи оюннарны дараазында хүннерде чедир ойнаар.

Ааран таварылгада ойназа чогуур үш хүнну эрттиримптер эрге маргылдааның бирги салыынга хамаарышпас, чүге дээрге бирги салыгга келбейн баар болза, келбээн кижиии шуут аштырган деп санап наар. Удурланыкчылар ФИДЕниң тургускаиы шаңнал соңдузунуң хемчээлиинге хамаарыштыр ындыг-мындыг деп чугаа үндүргеш, маргылдаага кириишпейн баар эргези чок.

Кол судьяны болгаш оон ийи ораламчызын кызга-даа хамаарышпас чурттардан чалап экизээр.

— Бистиң бодап турарывыс-биле алырга, комитеттиң бо шиитпири (ону 1974 чылдың июнь айда ФИДЕ-ниң Ниццага болур конгрезиигe бадылаар) 1972 чылда Рейкьявикке эрттирген делегей маргылдаазының үезинде үнүп келген дыка хөй чөрүлдээлиг айтырыгларны ам катаптавао хире байдал тургустумган-дыр — деп, ССРЭ-ниң Төп шыдыраа клубунуң директору В. Д. Батурииский СЭТА-ның корреспондентизиигe чугаалаан.

РЕВОЛЮСЧУ, ДАЙЫНЧЫ, КҮШ-АЖЫЛЧЫ АЛДАР

«Шынның» шериг-патриоттуг үндүрүлгези № 4 (27)

НАЙЫРАЛЫВЫС КҮШТҮГ

1941 чылдың июнь 22-де, немец-фашистиг ажелекчилерниң Совет Эвилелинче оор ёау-биле халдаанының баштайгы хүнүнде-ле Тываның патриотчу оолдар, кыстарыбиле бир демей, фронтуже чоруксаан шаг күаелимни илередип, ТАРН ТК-га, ТАР чазааңга бөлдирииннкин киирген мен.

1943 чылдың сентябрьда фронтуже чоруур эки турачылар эскадронунуң командириниң политика талазы-биле оралакчызынга мени томуйлап, бедик харысалганы бүзүреп, улуг идегелди коргүскен.

Гвардейжи капитан Кечил-оолга командылаткан эки турачыларны 1943 чылдың ноябрь 8-те сескиге гвардейжи аътты дивизияның 31-ги полугунуң 4-кү эскадрону кылдыр хүлээп алган.

ССРЭ-ниң яазы-бүрү аймаксөөк улустарындан тургустунган гвардейжи аътты дивизия ынчан Смоленск областан БССР-ниң тавартыр 800 км орук-чиргиг чок черлеп, түгле дүне када чоруп тургаш, УССР-ниң Ровно облазының денискээрниге чеде берген.

Тыва эскадроннуң бактаан киргени 31-ги полк областың хөй-хөй суурларын, Дубно болгаш Ровно хоорайларны немец-фашистиг ажелекчилерден хостаткан.

Чоокта чаа, Ровнону хостаанының 30 чыл оюнуң байырлалынга киржип, Тываның арат чонунуң болгаш эки турачыларның төлээлериниң бирээзи боор чордум.

1944 чылда Ровно хоорай фашистерниң хирлиг сапыктарынга таптаткан, үреливп, буаулган, хоорайга дөмейлежир арга чок, бузук-чемдик бажыңнарлыг, кызыы тар кудумчуларлыг чер чоржук.

Богунгу Ровно шуут танытынмас болган чорду: 4—5 каът даш бажыңнарлыг, ногаан үнүштер хаажылаан ары-силиг, узун делгем кудумчуларлыг, үлетүрүнүг болган культураның улуг төвү кылдыр хуулган. Дайын мурнунда анаа 50 муң хире кижи чурттап турган болза, ам 150 муң кижи четкен, химия заводу, чер ажылынга хереглээр чеминчидилге заводу, түүйбу заводу дээш өске-даа бүдүрүлге черлери ажылдап турар.

30 чыл мурнунда дайзывдан хосташканывыс Деражно, Сурмичи суурларга, Дубно хоорайга база чордувус. Чижээ, Деражно школазының башкылары болгаш оорепкичилери бисти ажок байырлаладыг ёзу-биле хүлээп алды. Суурну хостаар дээш тулчуушкунга улуг лейтенант Саттың, сержантылар Күржепей, Шет, Сундуй-оол, Суваноол, Даржаа, Севил, Даваа болгаш өскелериин-даа маадырлыг демисешкенин чугаалап бердивис. Ол суурнуң музейинде эки турачылар Севил, Белекей, капитан Кечил-оол сутларның чуруктары бар болду. Бир кудумчуда мындыг бижиктиг самбыра бар чорду: «1944 чылдың февральда гвардейжи капитан Кечил-оолга командылаткан Тыва Арат Республиканың эки турачы аътты шериглери немец-фашистиг ажелекчилерге удур маңаа маадырлыг демисешкен».

Сурмичи суур ам Дубно хоорай-биле колдуунда тутчу берген болду. Ол хоорайның музейинде гвардейжи улуг лейтенант Бүрзекейниң оулемет взводунуң дайынчыларының Сурмичи суурну хостаар дээш эрес-маадырлыг тулчуп турганың көргүскен, командирниң чуруун аскан чорду.

Ровно хоорайның № 18 школазынга болгаш медицина училищезинче база чордувус. Школага ВЛКСМ Тыва обкомунуң чагаазын болгаш белээн тывыспышаан, тыва эки турачыларның дугайын чугаалап бердивис.

Ровно болгаш Дубно хоорайларның кайызында-даа «Тываның эки турачылары» деп кудумчулар бар чорду. Ол делгем чараш кудумчулар-биле кылаштажып, үжен чылдан мурнунда маңаа хостылга дээш, шак мындыг чаагай келир үе дээш тулчуп чорааныбысты, маңаа бажын салган болгаш дириг арткан өөрүмну база катап сактып турдум. Улустарның хаңы-биле каңнаттынган найыралдың улуг күштүүнге база катап бүзүредим.

М. БАЙЫСКЛАҢ,
тыва эки турачы эскадронуң командириниң политика талазы-биле оралакчызы чораан.

СОЛДАТТЫҢ ИЙИ МЕДАЛЫ

Гарнизонуң офицерлер бажыдынга болган байырлыг хуралдан чанып кээрге, С. Мосиюкту дораан-на эгелеерү хүрээлей берген. Оон хөрээнде чап-чаа алганы ийи медаль чайнап турган.

Байыр чедиргеп сөстер болгаш айтырыглар оон-моон төктүп-ле келген: «Кайа ыяларааның ол? Чүү дээш шаңнаттың?». Анаа дайынчы Мосиюк баштай ыңдыксап, чугаалаар сөс-даа тыппаан. Оон карманыңдан дептерлер ужулгаш, өөрүнче сунган:

— Боларда шуптузуп бижип каап...

«Күш-ажылчы шылгарал дээш» деп медаль-биле солдатты арткен чылдың дүжүт ажаалдазының үезинде тараа сөөртүр опаалдазың чедиишкиниг күүсеткени дээш шаңнаан. Ийиги шаңнал-биле — УАЧД-ниң күлер медальбиле — улус ажыл-агыйының хогжулдезинге дайынчының кирген салыпкының демдеглээн.

Анаа дайынчы С. Мосиюк шеригде ам бүдүн, чартык чыл иштинде албан эрттирип турар. Шеригге кээриниң мурнунда ол Новосибирскиге чолаачылап ажылдап турган. Солдаттың ачазы — Василий Гаврилович — Ада-чурттуң Улуг дайынының фронтуларынга база чолаачылап тургаш, эрес-маадырлыг чоруу дээш, чазактың дөрт шаңналдарынга четкен. Оглу ачазының пынн истеп, мергежилдиг шериг чолаачы апарган.

Майор А. КУДРЯВЦЕВ.

(«Красная звезда» солундан).

Н шериг хеззинің харылзаа белдиринде. Политиктиг болгаш дайынчы белеткелдиң тергииннери анаа дайынчылар Коновалов, Царев болгаш Лебедев олар дайынчы албанын эрттирип турлар.

ВАНЯ АКЫЙ

1930 чылда, он үш харлыында, Ваня Данилов күш-ажылчы оруун эгелээн. Аъттар-биле чер чарып, илиртеп, колхозтуң шыктарынга сиген кезип турган.

Оолчугаштың дыкнангырын, ажы-ыгырын үнелеп коргеш, колхоз баштаар чери ону трактористер курузунче чоруткан. Ваня өөредилгени тергиин доосканда, төрээн колхозунга чанып келген. Шончалаа-даа колхочу шөлдерге үр ажылдаар чай чок болган. 1938 чылда ону шеригже кедиртп берген. Анаа Иван чолаачылар курузун доозуп, 1941 чылдың январьда халажып чанган. Ү тайбың ишке таптыг-ла алды ай боон чорда, Ада-чурттуң дайыны эгелээн.

Иван Алексеевич Ленинград болгаш Воронеж фронтуларынга тулчуп, Днепрни кежерииге киржип, дайынны Прага чанынга доозкан. Эрткен эрес-маадырлыг оруунуң хереченлери боон, чеди дайынчы орденнер болгаш медальдар оон хөрээн кластай берген.

1949 чылда Иван Алексеевич Хову-Аксынга кээп, чолаачылап эгелээн. Тываның яңзы-бүрү булуннарынче. Хакасияже болгаш Красноярск крайже чүктер сөөртүп, бир миллион ажыг километрни авария чокка эрткен. Оон күш-ажыл дептеринде 22 мактал-шаңналдарны демдеглээн.

Иван Алексеевич пенсиялай берзе-даа, анаа олуруп чадаваш, катап ажылдай берген. «Машинага чанчыгыш калган болгаш, холдарым анаа олуртунмас-тыр»—деп, ол чугаалаар.

Иван Алексеевич Данилов ам Хову-Аксынын өрт кезээнде чолаачылап турар. Техниканы тергиин билир, ээлдек-эвилең ол кижини коллективтиг улузу «Ваня акый» диижир. Хоочун чолаачы болгаш дайынчы бодунуң байлак дүржүлгезин аныяктарга күселдиг-биле дамчыдып, берге болгаш алдарлыг эрткен оруун чугаалап берип чоруур.

А. ВАГОНОВ.

МЕРГЕЖИЛДИ БЕДИТПИШААН

Улуг сержант Ж. Козыбаевтиң командылаан салбыры Кызыл гарнизонунда социалистиг чарышка бирги черлерниң бирээзи ээлеп келген. Ол улуг эвес, ынчалза-даа найыралдыг коллективке черле эки оолдар албан эрттирип турар. Ында өөредилгениң тергиннери—дайынчылар А. Пынченко, Ю. Меде, С. Дюшеналиев болгаш өскелер-даа бар. Олар дээрге техниканы база боо чепсекти эки билир специалистердир. Чарышка мурнаары, өскелерге үлегерлиг болуру салбының чаңчылы апарган.

Социалистиг чарышка тиилекчи болур дээш салбырның дайынчылары боттарының мергежилин бедидип, күжениишкинин бичии-даа кошкатпайн турар.

Чайгы өөредилгенин эгезинде баштайгы кичээлдерге-де сержант С. Цойнуң салбыры чарыштың мурнуку одуруунче үнерииге чоокшулап орары билдинге берген. Ында оолдар аныяк болгаш дуржулгазы эвээш-даа бол, өөредилгете кызымаан көргүзүп, Ж. Козыбаевтиң салбырын ызырты чедип турар апарган. Ынчангаш мурнундагы тиилекчилер киченип, улам кызып эгелээн.

Чоокта чаа гарнизонга боодалга болган. Ону дүне чорудар болганындан соруланы күүседири бергедээн. Улуг сержант Ж. Козыбаев дайынчыларынга бүзүрелдиг турзада, орта ылаптыг белеткенип, кожаларын бүгү тала-биле черзилеп көргүлээн. Ынчалза-даа баштайгы боолаашкыннарның түннелинде олар өскелерден, ылаңгыя С. Цойнуң салбырынДаң шоолут-ла мыраааны иле-рээн.

Комсомол бөлүүнүң организакчызы биче сержант Э. Остапенко-биле сүмелешкеш, Ж. Козыбаев бодунуң солдаттарын чыскаагаш, байдалды болгаш соруланы чугаалап, дыка сүрээдевейн, ылап шыгаарын катап-катап тәйилбирлээн. Орта харыы кылдыр, А. Пынченко биле С. Дюшеналиев байызы-даа удаваанда тергиин түннелдерни эккелгеш, өөрүн улам сорук киирген.

А ол аразында С. Цойнуң салбыры база-ла анаа олурбаан. Сержант С. Тюменцев нарын мергежилгени тергиин күүсеткеш, белеткелге үе-шактыг камнаарын, хараалды кашка тургусканын, хаттың күжүн канчаар көренип көргенин сөөлүнде чугаалаан.

База бир боодалга сөөлүнде сержант С. Тюменцев биле дайынчы Ш. Ниязов салбырларның дайынчы хуудустарын үндүргеш, боодалгаларның дугайын чырыткан. Чарышканнарның маргылдаазы шиитпирлеттинмээн: саннар дең болган.

Сөөлгү боодалгага база-ла ачыр-дачыр үнгеппер. Командир бүгү дайынчыларды чыскаагаш, кичээлдерни түннеп, сайгарылганы кылган. Ж. Козыбаев биле С. Цойнуң салбырлары кайызы-даа эң эки боолап, ден санны аткаш, хайым болганын командир дыннаткан.

Кышкы өөредилгениң артканүезинде кым-кымны мурнаарыг дээш чарыш гарнизонда ылаң түүк уламчылап турар.

Ю. ЕГОШИН.

„Найырал“ деп алмаз

ЯКУТСК. (СЭТА). Мирный хоорайның даг-руда арыглаар фабрикаларының бирээзинге 73,7 карат-денгилиг алмазты тыпкан. Үнелиг ол даштыг «НАЙРАМДАЛ» деп адаан, ол болза тывалап «Найырал» дээн ол. Моол Арат Республиканың делегациязы якут улустуң экономика болгаш культура хогжулдези-биле таныжып, Мирный хоорайга чоруп тургаң үезинде ол минерал тывылган, ынчангаш анаа мындыг атты тывыскан.

„Алдын шайба“ он харлаан

Март 23-тен 30-га чедир Ярославльга болгаш Прокофьевскиге ВЛКСМ ТК-ның «Алдын шайба» клубунуң шаңналы дээш аныяк хоккейжилериниң түңнел оюннары болур. Бо дээрге, мындыг маргылдааны эгелээниниң 10-гу юбилейи.

Маргылдаага баргаң оолдар солун экскурсияларны кылыр, делегейниң кайы дактыг чемпионнары А. Фирсов, В. Старшинов, А. Рагулин олар-биле кады тренировка эрттирер.

«Алдын шайба» клубтуң шаңналы дээш түңнел оюннарга киржир. Эрге дээш республикаларга, крайларга, областларга маргылдаалар эрткен.

Март 23-тен 30-га чедир үеде Коми АССР-де Инта болгаш Печора хоорайларга ВЛКСМ ТК-ның «Аргыгыг мяч» деп шаңналы дээш түңнел маргылдаалар база болур.

(СЭТА-ның корр.).

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

МАРТ 24-ДЕ

МОСКВАДАН

15.30—«Миллионнарның хөөнүчү университеди». «Буржуаз болгаш ревизионисчи идеология-биле демиселдиң соңгаарлаттынмас айтырыглары». Дамчыдылганы ССРЭниң ЭА-ның корреспондент-кежигүнү, СЭКП ТК-ның чанында Нигтелел эртемнериниң академиязының редактору М. Т. Иовчук чорудар. 16.00—Өңнүг телекөргүзүг. «Чыл-даа четпес» деп ураң-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүүг. 1-ги сериязы. 17.05—Өңнүг телекөргүзүг. Футбол. Европа чемпионнарының кубогу дээш 1/4 финалдың оюннары. ЦСКА (Болгария)—«Бавария» ГФР.

КЫЗЫЛДАН

17.50—Уруглларга. «Уяанчылыг тоол». 18.00—«Тайбың болгаш дайын дугайында сөс». Хроника-документалдыг фильм. 18.30 — Телемедээлер. 18.40 — Уруглларга. Мультфильм. 18.55—«Кадыкшылга». Дамчыдылга. 19.25—«Хлеб халас келбес». Кыска фильм. 19.35—«Кедээпиң амыдыралы». Дамчыдылга. 20.05—Телемедээлер. 20.20 — Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

20.25—В. Пистоленкоңуң «Чадалар» деп хөй сериялыг телешиниинниң баштайгы көргүзүү. 5-ки сериязы—«Бүзээлелде». 21.30—«Томск областың үткүштүр планнары күүселдеде». Дамчыдылгада СЭКП Томск обкомунуң бирги секретары Е. К. Лигачев киржип турар. 22.15—«Силерниң чагыгларыңдар-биле». Музыкалыг программа. 23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

Агаар

Бөгүн республикага булуттаар, чамдык черлерге быскан хар чаар. Агаарның температураазы даглыг черлерге 1—6 градус чылыг, өскелеринге 1—6 градус соок болур.

Кызылга бүргеп, аязыр, быскан хар чаар. Хат кошкак. Агаарның температураазы 1—3 градус соок болур.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

МАРТ 21-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Демир аскa» (2 сериязы кады) 10.00, 12.40, 15.20, 18.00, 20.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Бора-тоолайлар» 8.50, 10.20, 14.10, 15.40, 17.10, «Чаъс шупту пстерни чүй шаап каапкан» 11.50, 18.40, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Душ болган адресе» 15.00, «Чугаалажыгге» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Сашыктыг дмистиң чаа ужуралдары» 15.00, «Үттүндурган кежигиниң чажыды» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ЭНЕРГЕТИК» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫНГА: «Өрт машиназы садып ап тур бис» 16.30, «Иванның катери» 18.00, 20.30 шактарда.

КЫМ-ДАА, ЧҮҮ-ДАА ҮТТҮНДҮРБАС

БИСКЕ ДУЗАЛАҢАР

Ада-чурттуң Улуг дайынынга тыва эки турачыларның эрес-маадырлыг чоруктары кажан-даа үттүндурбас болгаш бистерни өөредилгеже, күш-ажылче сорук киирип турар. Эки турачыларның эрткен оруу берге болган. Ам-даа билдинмее маадырлар бар деп чүвени билир бис.

Бистер, Каа-Хем районда Суг-Бажы сес чыл школаның 4 «а», «б» классчыларының пионерлери, дружина төвүлелиниң болгаш комсомол организациязының мурнундан билдинмес маадырларның дайынчы амыдыралының дугайында болуушкуннарны тодаралып тывар, оларның торелдерибиле кырызаанын тудар деп улуг даалга алган бис.

1943 чылда бистиң Суг-Бажы суурдан, өске бүгү эки турачылар ышкаш, Салчак Допчут, Салчак Шойдак суглар фронтуже аътланып чорупканнар. Дайынның чалбыышпыг чылдарында чаъс октар саарлып, күштүг частыышкыннар частып турда, бистиң маадырларывыс амытының артынга калган, тулчуп турганнар. Оларның чамдыызы дайынның шөлүндеп ээп келбейн барган. Салчак Допчут, Салчак Шойдак тулчуушкуннарга маадырзыы-биле тулчуп турган өөгеннер. Ынчалзажок оларның аттары ам-даа уттундурбаан. Суг-Бажы көдээ Советтиң шинтпирин саугаар маадырларның аттары-биле суурнуң кудумчуларын адаан.

Тыва эки турачыларның дугайында хөй-хөй документилер бар. А Салчак Допчут, Салчак Шойдак оларның дугайында тодаргай материалдар бисте чок деп болур. Ынчангаш бистиң сорулгавыс: ол ийи маадырның дайынчы амыдыралының дугайында түүлдерип истеп тывары чүве.

Дайынның кадыг-берге тулчуушкуннарында аксын, өөлүүнүг уржуктарын караабиле көрген чамдык эки турачылар амгы үеде тайбың иште киржип, Төрээн чуртунуң хогжулдезин дээш бүгү күжүн харам чокка өргүп чоруур болгай. Олар солун дамчыштыр үстүнде ийи эки турачының дугайын бижип, биске дузалаар боор деп бүзүредивис.

4 «а», «б» класстың пионерлери.

Бежен чыл дургузунда

Делегейге 1922 чылда 500 миллиондан биче-ле ажыг метр пестү, 210 муң тонна хөюг чигирни бүдүрүп үндүрген, а 1972 чылда 10 миллиард метр пестү, 9 миллион тонна чигирни бүдүрген.

Он-на үениң дургузунда балыктың, далай аңнарының болгаш далайның өске-даа продуктуларының тывыжы 16,2 катап өскен.

Чаа маркалар

СЭКП ТК-ның Чингине секретары аш Л. И. Брежнев эрткен чылын Индияже албанның аян-чоруун кылып чораан болгай. Бүгү делегейге улуг ужур-дузалыг болган ол аян-чорукка турасказадып, «Тайбың программазы — ботаныышкынга» деп марканы үндүрген. Совет болгаш индий улустарның бауылбас найыралын илередип турар кыдыр ол марканы хаңы үткалыг болгаш көрүштүг кылган.

Сураглыг эртемден-математик, Москваның күрүне университединиң ректору чораан И. Г. Петровскийниң адыл делегейге биилиигир. Академик И. Г. Петровскийниң портредин чуразн чаа марка база үнген.

Делегейниң чурулга ураң түүлүнде чурукчу-коммунист Пабло Пикассоның ажылдары чугула черни эзлеп турар. Оон «Көге-буга» деп чуруу тайбыңга ынакшылыг улустар шимчээшкининиң эмблемазы апарган. Бистиң улустуң шынчы өнүүг, депшилгелиг ол чурукчуга хүндүткел кылдыр ССРЭ-ниң Харылзаа министерствозу оон портредин чуразн марканы үндүрген.

Бо үстүнде алаттынган болгаш өске-даа чаа-чаа маркаларны чон күзелдиг-биле салып ап турар.

И. ВАКС,
филателистерниң Бүгү-эвилел ниитилелиниң баштаар черинин референтизи.

Каттырынчыг казах шии

ТЕАТР

Хамнаарактар аян тутка, карак четпес херли берген хову. Шак ол делгемни чымчак салгын «чыраалыдыр» эргип турганзыг. Одарларда малдар чаптылган, оон дудусекетиг, ак менгилерлиг ырак даглырынче эрес джигиттер эзенгилерин кыңгырадыр телеип орар. Бо-ла бүгү чурумалды республиканың хөгжүм-шии театрының корукчулерге бараалгадып эгелээни каттырынчыг шиизиниң эгезинде Хамитпиин «Казах вальзындан» дыннаар силер. Казах чогаалчы Калтай Мухамеджановтуң «Шорум ыйнаан» деп ийи көжегелиг, алды көргүзүлүг комедиязын театрның хөөчүн артистери шии хүлээп алыр комиссиязга, чоокта чаа дузалаган, бо хүнүлерде Тес-Хем, Эрзин районнарның аныыл чоннарынга бараалгадып чоруп турар. Амдыызында ол шиинге хамаарыштыр делегеннгей рецензия эвес, а ында чүүн дугайында чугаалап турарын болгаш кымнарның улуг-хуузу киржип турарыл дээрзинге доктаалы.

Шиизе хоорай биле колхозчының аразында ылгалдар, хээлекчи чоруктуң хоразы, кадарчы кижилерниң тура-соруу болгаш амыдыралда быжыг туруш чок, анаа-ла макталып, «аскы-биле аал көжүрүп чоруур» ийи-чангыс кижилериниң дугайында чугаалап турар. Комедиянның кол маадыры, хамык-ла болуушкуннарның өөскүдүкчүзү, Улуечу чогаадылга бажыңының ажылдакчызы Хайдарбек дээр, чээрби чеди харлыг оол болуп турар. Бо рольду Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи Владимир Монгальбии назыхары улгалы-даа бергең болза, каттырынчыг болгаш шимченгир, мурнуку овур-хевирлеринге домейлешпес кылдыр ойнап турар. В. Монгальбиниң дугайында көрүкчүлер «Бистиң Никулиннивис» дээри таварылга эвес. Шынап-ла В. Монгальбии сценага көстүп келгеш, сос-даа чугаалаваанда, көрүкчүлер оон шимчээшкини, чангыс көрүжүнден каттыржы бээр...

«Шорум ыйнаан» деп шиизе болуушкуннар область төвүнде болгаш «Коммунизмче орук» колхозта болуп турар. Хайдарбектиң хоорайга чесгеан Садык, угбазы Асия чурттап турар. Бо рольдарда артист Л. Дамба-Даржаа болгаш РСФСР-ниң алдарлыг, Тыва АССР-ниң улустуң артизи К. Мунзук ойнап турарлар. Садыктың акызы, чылчыы Сардар (Тыва АССР-ниң алдарлыг артизи Б. Бады-Сагаан) болгаш оон кадайы Кенжегуль (республиканың алдарлыг артизи С. Баир) оглу Алмасты институт киирер дээш кызып турарлар. Сардар оглунуң шылгалдаларны дужаап аптарынга бүзүрелдиг, а Кенжегуль оглунга чигинип, бо чорукка хээли «дузалаар» дээрзинге бүзүреп, шылгалда хүлээп алыр башкыларның холун актазын дээш. Хайдарбекке муң рубльди, аъш-чемни эндере чүдүргеш чорудар. Оон эгелээш ада-иелер ажы-төлүн институт киирери-биле дуза дилеп, Хайдарбекке хээли берип эгелээр. Харын-даа чүс ажыг хардыг аксакал ирей (Тыва АССР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы А. Лаптан) безин оглунуң оглунуң оглуи журналистика факультединге кирип алзын дээш, Хайдарбекке кулун экеп бээр.

Шиинин түннелинде хайлыг Хайдарбек сотка оруп, «шорум ыйнаан» деп, чугаалаашаа, кеземче алзыры-биле дүжүп бээр. Арга-хорга-биле амыдыраксаар чорукту бо шиизе сойгалап көргүскен сценалар кайы хөй.

Чаа комедияны театрның кол режиссеру С. Оюн биле режиссер Н. Баль олар тургускан. Чурук кадагалгазын В. Донгак, а музыказын композитор Р. Кенденбиль тургускан.

С. ВЛАД-ООЛ.

ЧУРУКТА: шиизен көргүзүг. Хайдарбек (Тыва АССРниң алдарлыг артизи В. Монгальбии) биле колхозчу аксакал (республиканың культуразының алдарлыг ажылдакчызы А. Лаптан).

А. Чараш-оолдуң фотозу.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда киллизиниң 23-54, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал киллизиниң 37-13, культура киллизиниң 23-54, көдээ ажыл-агый киллизиниң 21-47, үлетүүр киллизиниң 22-64, чагаа киллизиниң 41-27, информация база совет тургузуг киллизиниң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче холгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 16056. ЧАГЫГ № 645.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле өргелелиниң типографиязы. (Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 1) ТС—00426

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 68 (9443) | Пятница, март 22, 1974 чыл | 1925 чылда үнезелеттингеи. | Өртээ 2 коп.

СУББОТНИККЕ УТКУШТУР

В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 104 чыл оногаа алдар кылыр апрель 20-де Коммунистиг субботникти эртирер дугайында майысмалдың мурнакчы будурулгелериниң инициативазын чурттуң күш-ажылчы коллективтери деткип турар. Ол дугайында СЭТА-ның корреспондентилериниң медээлери турары болза:

● БАКУ. «Орджоникидзенефть», «Лениннефть» эргелеттерниң нефтчилери «Кызыл суббота» хүнүнде планнаан алыр 100 тонна нефтиниң болгаш 30 муң кубометр газты тыварын шилгилеэн. Монтин аттыг заводтуң машина тудугжулары, курган транспортировщиктер заводунуң коллективи болгаш электротерминттиг дериг-керекселдер будурер таланы-биле дуржулга-шенеддө заводунуң ажылдакчылары нииттии-биле 150 муң рубльдиң яжы-бүрү продукциларын будурериин шилгилеэн. № 1 шин кылыр фабриканың ажылчыларыры 18 муң ажеш адыктерниң, оон нииттинде 1,5 муң ажештиң күрүнеэниң Шынар демиэ-биле будурериин аазаан.

Хоорайның будурулгелер коллективтери апрель 20-де камнаар алган чиг-эт, материаллар болгаш энергокурлавырлар-биле ажылдаар болгаш ап дээре будурулгечи көргүзүлгелерни чедип алырын планнаан.

Л. И. Брежнев Япониянын элчинин хүлээп алган

Март 20-де СЭКП ТК-ның Чиигине секретары Л. И. Брежнев Японияның ССРЭ-де элчиин А. Сыгемицуну хүлээп алган.

Японияның Премьер-Министри К. Танаканың хууда чазаазын Л. И. Брежневке ол элчи дамчыдып бергеи.

Л. И. Брежнев биле А. Сыгемицунуң аразынга болган найыралдыг беседа үезинде совет-япон харылзаалариың улам хөгжүдериниң айтырыгларын көргеи.

СЭКП ТК-ГА БЕСЕДА

СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, СЭКП ТК-ның секретары А. П. Кириленконуң болгаш СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнүнге кандидат, СЭКП ТК-ның секретары Б. Н. Пономаревтуң Чилиниң КП ТК-ның Политкомиссиязының кежигүнү В. Тейтельбойм, Чилиниң КП ТК-ның Политкомиссия кежигүнүнге кандидат М. Кантеро болгаш Чилиниң КП ТК-ның кежигүнү А. Янес олар-биле беседазы март 19-та СЭКП ТК-га болган.

Чили эштер Чилиниң КП-ниң удуртулгазының даасканы ёзугаар СЭКП-ге болгаш бүгү совет улуска амгы үеде Чилиниң улузунуң шериг-фашистиг корум-чүрүмге удур чорудуп турар демиселиниг бижыг эп-сеткил каттыштырылгазы дээш ханы өөрүн четтириишкинни илергейлээн. Шериг хунтазынга күштүг удурлажышкынче улус массаларын моонизөр төлөөде, демократтыг бүгү күштерни сыры каттыштырары болгаш антифашистиг патриотчу калбак фронтуну тургузар дээш өске-даа төөн партиялар-биле кады кадыг-дошкун истеп-сүрүшкүнү үезинде демисежин турар чили коммунистериниң ажыл-чорудулгазының дугайын Чилиниң КП төлөвлелериң чугаалаанар.

Пролетарскы интернационализмниң принциптериниг шынчы СЭКП болгаш совет улус демократиязың, социал дешилгениң оруулуне чурттуң катап эгидеги дөш шынныг демиселди чорудуп турар Чилиниң коммунистериниге болгаш бүгү патриоттарынга моон-даа соңгаар деткимче кылыр дээрзин эштер А. П. Кириленко болгаш Б. Н. Пономарев олар Чилиниң КП төлөвлекчилериниге бүрүтеткеннер. Чилиниң яжы-дүнма Коммунистиг партиязының удуртулгазынга, Чилиниң коммунистериниге дайынчы байырны болгаш СЭКП-ниң, бүгү совет улустуң оларга чайгылыш чок эп-сеткил каттыштырыл турарын дамчыдырын олар дилээннер. Чилиниң КП ТК-ның Чиигине секретары Луис Корвалапны болгаш улустуң чайгыс эп партиаларының өскеда удуртукчуларын болгаш кежигүннерин доп-дораан хостаарын СЭКП делегейниң бүгү-де демократтыг хөй-нимиян-биле кады шынгыызы-биле негеп турарының дугайын база медегээн. Хүнтаның үүлгедип турары кадыг-дошкун истеп-сүрүшкүннериниге болгаш террорлуг СЭКП, совет улус киленээшкин-биле удурланып турар.

Механизаторларның бүгү-ниити өөредилгези

ЧЕДИШТИР БЕЛЕТКЭЭР

Тараапы тарыыры, оон чайгы ажылдазын чорудары, дүжүттүг өй-шаанда чиирит чок ха ажаан алыры — бо бүгү үүлдер ажыл-агыйларның механизатор кадрлар-биле кайы хире хандырытыганындан хамаарыкшыр.

Бистиң аазап хөй ажыл-агыйларывыста Кызылдың болгаш Балгазының профессионал-техниктиг учулшелериниң салбырлары ажыдап турар. Ында аныяк оолдар, кыстар өөренип, трактурист, комбайнер база чолаачы болуруна белеткенип турар. Профтехучулшеннің шак ындыг салбырлары «Шамбалыг», «Тинлелге», ССРЭ-ниң 50 чыл, Тока аттыг, «Оок» совхозтарда база өске-даа черлерде бар. Ынчангаш нииттии-биле көдөөде 518 кижи механизатор мергежилге өөренип турар. Оон ыңай көдөөде инигни билигниң ортумак школаларының өөреникчилери механизаторлуң түскай эртенин чедип алган турар талазы-биле ажыл база чоруп турар.

Таңды районнуң школаларында 117 өөреникчи трактор-ну болгаш автомашинаны башкарарының түскай мергежилгин чедип алыр дээш өөренип турар. Владимировка, Элегес, Межегей ортумак школаларын мурнунда чыдарда доозуп үнгеи аазап хөй кижи амгы үеде совхозтарда боттарының шилгин алган мергежилги-биле ажыдап турар.

Ынчалзажок механизатор кадрларны белеткээри машина-трактор парыгының шапкын озулдезиндеп хожудап, аазап хөй совхозтар, колхозтар тракторларыны, комбайнарны өйи хемчеглиг ажылдадыр арга чок болуп турар. Чүге дээрге механизаторлар чедишпес.

СЭКП обкомунуң бюроозу болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели көдөө ажыл-агый организациязынга, колхозтарның болгаш совхозтарның механизатор кадрлар-биле хандыртынгакшыл дугайында айтырыгны чугаалажып көргеш, техниканың бедик бүдүрүкчүдүг, четче ажыглаттынмайн турарының бир көл чылдагааны болза, ажыл-агыйларда механизаторларның чедишпейн турары болуур дээрзин демдеглээн. Машина-трактор парыгын долу күүү-биле ажылдадыр төлөөде, биске ам-даа 1740 механизатор негеттинип турар. Ынчангаш СЭКП обкому болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели көдөө ажыл-агый организацияларынга, колхозтарның болгаш совхозтарның удуртукчуларынга февраль айда механизаторларның бүгү-нииги өөредилгезиниң курстарын организастаарын даскаан.

Үстүнде айытқан шинчилиниң күүсеедези кандыг чоруп турарын чоокта чаа хынаал көргеи. Эдээн хөй партия организациялары ажыл-агыйларның удуртукчулары болгаш оларның түскай эртемнигерн үеткеү организациялың шинчилиринге күүседир дээш боттуг ажылдарны чорудуп турар. «Көдөөде чурттап турар болганында — көдөө ажыл-агый техниказын башкарып билир кыдыр өөренип ал!» деп лозуңну чер-черде боттандырып эгелээн.

«Революциянын чалбыыжы», «Шамбалыг», «Бүрен» совхозтар, Бии-Хемде «Хадыы», Каа-Хемда «Тинлелге», «Коммунизмче орук» колхозтар механизаторларның бүгү-нииги өөредилгезин организастаарының күүсели-биле механизаторлар саны көөдегин ап болуруның аргаларын кичээнгейлиг-биле өөренип көргеи. Чижээ, «Революциянын чалбыыжы» совхозта механизаторларның бүгү-нииги өөредилгезинде тудугжулар, шаң, склад ажыкчыннары, библиотекарь, контора болгаш өскеда адырның ажылдакчылары кирип турар. Чүге дээрге, олар часкы тарыпта болгаш күсүү дужут ажаалдазының үезинде мобилизастаттынып бергеи туруп болуур кижилер-дир.

Ындыг болза-даа, механизаторларның бүгү-нииги өөредилгезин чамдык ажыл-агыйларда чедишкинниг организастап шыдавайн турары шын эвес. «Оок», «Саян», ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтарда механизаторларның бүгү-нииги өөредилгезинге кирер кижилериң дамчыны туругеан боордан башка, кичээлдерниң эгелээрин хүнүгүн-не чылзып келген. «Көк-Тей» совхозтуң кол инженери эш Чижиков өөредир кижилер чок» деп сыдгаг-биле механизаторларның бүгү-нииги өөредилгезинче шуут көрүмзон.

«Механизаторларның бүгү-нииги өөредилгезинге кирер кижилер чок» деп чугаа кандыг-даа үндезин чок түүл-дүр. Бир эвес ажыл-агыйларның удуртукчулары болгаш түскай эртемнигилери күзээр болза, механизаторларның бүгү-нииги өөредилгезинге кирер кижилерни эвээн эвести тып болур.

Механизатор кадрларны четчедээриниң бир чугула курлавыры болза, ол мергежилге хөрээженнерни өөредири болуур. Ынчангаш механизаторларның бүгү-нииги өөредилгезин организастаарда, хөрээженнерни механизатор мергежилгинге өөредирипче кичээнгей салыры эргежок чугула. Оон ыңай аныяк трактористер, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң хөрээжен чонну көдөө ажыл-агыйлыг механизастаттынган ажылдарынга кадбаа-биле киирипттирериң чедип алыры айтып турар доктаалны удуртулга болдурар херек.

Амгы үеде «Шамбалыг» совхозта аазап хөй хөрээженнер трактор болгаш автомашина башкарарының мергежилгинге өөренип турар. Ол демдеглеге чогуур өөрүнүт чүүл-дүр. Ындыг болза-даа, хомудаачыг чүүлдер база бар. Чижээ, курсерде «Тинлелге» совхозка сөөлгү дөрт чылда 30 хөрээжен кижи трактористиң мергежилгин өөренип алган тургап. Ол хирееде оларның чаңгыы-даа механизатор боон ажылдавазап. Совхозтуң кол инженери эш Пирогов трактурист мергежилги өөренип алган хөрээженнерни шуут сайга азбайн турар. Ынчаларга ол совхозтуң механизаторлар-биле хандырылгазы чүгле 37 хуу дээрзин маңаа немей чугаалап ыаар херек. Шак ындыг чорук-биле эртежин болбас.

Механизаторларның өөредилгезин организастаары-биле кады оларны колхоз, совхоз будурулгезинге ажылга бижыглаарынче улуг кичээнгей салыры эргежок чугула. Оон ыңай аныяк трактористер I, II класстың мергежилгин чедип алган турарын боттандырар херек. Амгы үеде ажылагыйларда 600 ажыг механизаторлар боттарының кадыын бедидип өөренип турар. Ындыг болзажок өөренип турарларының чүгле 25—50 хуузу кичээлдерге киржип турар черлер бары кончуг четпес.

Хоочуннарга аныяк механизаторларны бижыглаары, шефтедири база чугула херек. «Революциянын чалбыыжы» совхозта партия организациязы болгаш дирекция чери шак ындыг ажылды чорудуп, аныяк механизаторларны хоочуннарга бижыглап турар. Балгазынчыларның ол дуржулганын өске-даа черлерге шептередир ужуруг. Хоочуннар аныяктарны бедик дүжүттүг өстүрүп алырынга, техниканы камнаг болгаш бедик будурүкчүдүг ажылдарынга өөредир хүлээгелиг.

Механизаторларның бүгү-нииги өөредилгезинче партия организациялары чогуур кичээнгейни аң-даа күштелдирер ужуруг.

Социалистиг чарыштың хүн демдеглели

ДАНЗЫРЫКТЫЫ ТИИЛЕКЧИ БОЛГАН

Ак-Довуракта тудугжу К. Х. Данзырык биле «Кызыл тудуг» эргелелиңде С. Б. Санданның удуртқан бригадазы тодарадыкчы чылда аразында социалистиг чарышты салып алган ажылдан турарын ынчукчулар билир болгай. Ол ийи чаржып турар коллективтер эртикен ийи айда түңнелии үндүрген. ЯНВАРЬ БОЛГАШ ФЕВРАЛЬ АЙЛАРДА БҮГҮ КӨГҮЗҮГЛЕР АЙЫ-БИЛЕ К. ДАНЗЫРЫКТЫҢ БРИГАДАЗЫ ТИИЛЕКЧИ БОЛГАН.

Ол бригаданың тудугжулары эртикен ийи айда боттарынга онаалкан тудуг-монтаж ажылдарының планныг онаалдазын 102 хуу күүсеткен. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн белидериниң планы 102,2 хуу боттандырган. Кадзар-оол Данзырыктың удуртқаны бригаданың кежигүнүери акорд-шаналдыг ажыл төлевирааг нарядты бүгүлээр ажылдан турар болгаш ында киирип турар 21 кижиниң 12-си боттарының тудугжу мергежилгин бедидип келгеи. Ак-довуракчылар баштайгы ийи айда кылган ажылдарының 70 хуузун өөн демдектиг дужаагаи.

Ынчалза-даа ам Данзырыктың бригадазынга эртикен январь-февраль айларда 4 хүн ажыл шагы үскен таварыгга бар болуп турары четпес. Ол чорук планныг онаалдаңы күүседиринге багай уржуктут болганын айтыр херек.

Боттарының чарыштыг өөрүнден Кызылда С. Санданның бригадазы бүгү көргүзүлер талазы-биле аазап хожудап турар. Ийи айларда кыяа чогуур тудугмонтаж ажылдарының планныг онаалдазын олар чүгле 90,4 хуу чедирип, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн белидериниң планын 91 хуу күүсеткен. Ажылында чаа дешилгелиг арга-дуржулганы ажыглавайн турар болгаш тудугжулар боттарының мергежилгин бедидивейн келгеи. Бо бригаданың дужаагаи объектилериң шынар талазы-биле ортумак деп көргени база-ла оларны бодандырар ужуралут.

Чарыштыг өөрүнге дараазында айларда аптырбас дээш С. Б. Санданның бригадазының ажыл-ишчилери арга-кураавырларын диилеп тывары негеттинип турар.

И. ГОЛОЩАПОВ.

ТЫВА АССР-НИҢ КӨДӨӨ АЖЫЛ-АГЫЙ АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫНГА РСФСР-НИҢ АЛДАРЛЫГ АТТАРЫН ТЫПСЫР ДУГАЙЫНДА

РСФСР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Көдөө ажыл-агый талазыбиле ачы-хавыязы дээш хүндүлүг атты тыпсыры болза:

РСФСР-НИҢ АЛДАРЛЫГ АГРОНОМУ АТТЫ

Василий Игнатьевич Ивовниковка — Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» совхозунуң кол агроному.

РСФСР-НИҢ КӨДӨӨ АЖЫЛ-АГЫЙНЫҢ АЛДАРЛЫГ МЕХАНИЗАТОРУ АТТЫ

1. Шүгдүр-оол Сайын-оолович Сетка — Чөөн-Хемчик районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозунуң тракторизи.

2. Николай Алексеевич Смирновка — Бии-Хем районнуң «Саян» совхозунуң трактористи.

3. Топуй-оол Иванович Тагба-оолга — Таңды районнуң «Революциянын чалбыыжы» совхозунуң трактористи.

4. Кара-оол Сандакович Чавыдакка — Чөөн-Хемчик районнуң СЭКП-ниң XXII съездизин аттыг совхозунуң кол инженери.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. ЯСНОВ.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары Х. НЕШКОВ.

Москва, 1974 чылдың март 15.

Көдөө ажыл-агый ажылдакчыларын „Кур черлерни шиңгээткени дээш“ медаль-биле шаңнаар дугайында

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Көдөө ажыл-агый продуктуларын будурериң көвүдедиринге чедип алган чедишкиннери дээш база кур черлерни шиңгээдин эгелээнден бээр 20 чылынга холбаштыр ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң өмүнээниден «Кур черлерни шиңгээткени дээш» медаль-биле шаңнаары болза:

Куулар Шавыраевич Баазанны — Өвүр районнуң «Коммунизмче орук» колхозунуң хой ажылының бригадири.

Хомушку Намчылович Буянны — Улуг-Хем районнуң «УТКА 25 чылы» совхозунуң механизатору.

Сергей Иванович Давалайны — Каа-Хем районнуң «Бурунгаар» совхозунуң механизатору.

Любовь Алексеевна Доржуддайым — Чөөн-Хемчик районда күрүненің үрезин инспекциязының начальниги.

Артем Матвеевич Комлевти — Таңды районда «Революциянын чалбыыжы» совхозтуң трактористи.

Александр Варфаломеевич Косначевту — Таңды районда Тываның көдөө ажыл-агый дуржулга станциязының трактористи.

Сюрюн-оол Донгакович Кызыл-оолду — Улуг-Хем районнуң «Улуг-Хан» совхозунуң трактористи.

Василий Евстафьевич Лиханнин — Каа-Хем районнуң «Бүрен» совхозунуң механизатору.

Николай Иванович Медведеви — Кызыл хоорсовединиң «Сукпак» совхозунуң № 1 трактор-хову бригадазының бригадири.

Михаил Максимович Меркуловту — Таңды районнуң С. К. Тока аттыг совхозунуң № 3 салбырының агроному.

Павел Яковлевич Моисеевти — Улуг-Хем районнуң «Сельхозтехника» салбырының эргелекчизи.

Ким Сарыгларович Мөктерни — Барыын-Хемчик районнуң «Барлык» совхозунуң салбыр механиги.

Дарги Шигжанович Монгушту — Бии-Хем районнуң «Оок» совхозунуң трактористи.

Конгар Дас-Эликович Монгушту — Чөөн-Хемчик районнуң Ленин аттыг колхозунуң трактористи.

Иван Андреевич Некрыловту — Бии-Хем районнуң «Хадыы» колхозунуң механизатору.

Даландай Кыргысович Норбуну—Эрзин районнуң Ленин аттыг колхозунуң механизатору.

Иван Казимирович Парпуту — Кызыл хоорсовединиң «Көк-Тей» совхозунуң механизатору.

Игнат Михайлович Сайдачаковту — Бии-Хем районнуң «Кызыл тараачын» совхозунуң механизатору.

Михаил Митрофанович Самойленкону — Таңды районнуң ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозунуң трактористи.

Оюн Данзымович Сарыларны — Барыын-Хемчик районнуң «Хемчик» совхозунуң директору.

Севек-Доржу Кодур-оолович Сатты — Чөөн-Хемчик районнуң «Искра» колхозунуң трактористи.

Пргит Семиспейович Сендажинн — Бай-Тайга районнуң «Тоолай» совхозунуң Найырал салбырының трактор-хову бригадазының бригадири.

Шимит Серенович Серенни — Тес-Хем районнуң «Чодураа» колхозунуң № 3 хойжу бригадазының бригадири.

Усай-Макарович Таракановту — Каа-Хем районнуң «Ленинчи орук» совхозунуң кол агроному.

Тадар-оол Салевич Чыдыныны — Монгун-Тайга районнуң «Малчын» колхозунуң трактористи.

Константин Алексеевич Шолбандырын — Тожу районнуң «Тоспа-Хем» совхозунуң трактористи.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Б. ДОЛЧАНМАА.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. КРАСНЫЙ.

Кызыл хоорай, 1974 чылдың март 21.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде

КОЛ КИЧЭЭНГЕЙНИ— ПЛАН КҮҮСЕЛДЕЗИНЧЕ

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң хуралынга 1973 чылда республиканың улус ажыл-агыйының Күрүне планының күүселдезиниг болгаш бо тодарадыкчы чылдың январь-февраль айларының түңнелдерин чугаалашкан. Бо талазы-биле республиканың Күрилазының даргазы М. С. Салчак илеткел кылган.

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырыры, Тыва АССР-ниң ажылчы чоннары тоскуу беш чылдың шиитпирлиг чылының кол соругаларын чедишкинниг күүседип, чамдык адырларның планныг онаалдаларын ажыр күүсеткен.

1974 чылдың январь-февраль айларында республиканың үлетпүрү продукция будурериниң болгаш ону сайгарарыйын база күш-ажылдың будурүкчүлүүнүң күрүне йланын күүсеткен. Ол ышкаш ийи айларның чүк соорту-рүнүн база үүрменгеш садар бараан саарылгазының планы күүсеттинген.

Чедишкиннер-биле чергелештир улус ажыл-агыйының планнарын күүседиринин талазы-биле улуг четпестер бары илерээн. 17 үлетпүр будурулгелери сайгарылга планын күүседип шыдаваанындан 210 муң рубльдиң продукциязын чедир бербээн. План күүсетпээннерге «Тудут кезекчи» комбинат, даараныгга комбинады, Ак-Довуракта үлетпүр будурүлге комбинады, «Тыва сеңгелге тудут» трестиң тудут кезектери болгаш конструкция заводу, автосеңгелге заводу хамаарыжыр.

Республикада шиитпир-биле 14 будурулгелер шинги продукция будуреринің планын күүсетпээннеринден 171 муң рубльдиң продукциязын чедир бербээн. Ол будурулгелер продукция будурериң эрткен чылдың бо үезинин деңнелиндеп безин кудулаткан.

Күш-ажылдың будурүкчүлүүнүң планын 21 будурулго коллективи күүсетпээн болгаш оон түңнелинде хөй рубльдиң продукциязын чедир бердинмээн. Чижээлзөргө, пиво заводу, Чадаананың тараа цунктузу, Шуурмактың ыяш ажылагый пункгузу, Ак-Довуракта үлетпүр будурүлге комбинады, Самагалдайның база Чадаананың «Сельхозтехника» салбырлары болгаш өске-даа будурулгелер күш-ажылдың будурүкчүлүүнүң талазы-биле хожудап турар.

Тудут кезектериниң болгаш конструкциязының заводу будурүлге планын чиг-эт чогундан күүсетпээн. Завод бодунуң хандырыкчызы Улуг-Хемниң ыяш үлетпүр ажылагый черинден чиг-этти — ыяштың садын алыр арга чок болган. Заводтуң коллективи 3,5 муң рубль түңнүг продукцияны чүгле ажыл шагы үзер чоруктун уржуудан чедир бербээн. Оон ыңай заводка чиг-эт чедишпезинден ажылдаза чогуур алды бригаданың орнунга чүгле дөрт бригада ийи ай дургузунда ажылдап келгеи.

Автосеңгелге заводу артык кезектер чогундан, Кызылдың түүлбу заводу түңнельдериниң технологтуг саналшкыннарын ыны эвес кылганындан үрей кылыышкынар болдурган. Кызылдың АТБ-лериниң автопарктарының техниктиг белеткели куду болганы-биле планнарын чедир күүсеткен. Мынду янзынгы четпестер чоннуң амыдырал хандырылга министерствозунуң шугумунда база бары илерээн.

Тодарадыкчы чылдың эрткен ийи айларының түңнелдериниг хамаарыштыр, эң ылаңгыя хожудан турар будурулгелериниң удуртукчуларының санал-онаалдарын дыңнаш, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели түскай доктаалды хүлээп ап, күрүне планын чедишкиннииг күүседирин чедип алыры-биле чогуур хемчегин алырын министерстволарга, ведомстволарга, райкүүскомнарга дааскан.

Эртенги шайлалга

Норвегияның Премьер-Министри Трюгве Браттели март 20-де Норвегияның Москвада ыяшы черинге эртенги шайлалга тургускан.

Совет таладан эртенги шайлалгага ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги орлакчызы К. Т. Мазуров, ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министри А. А. Громыко, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының орлакчызы Н. К. Байбаков, ССРЭ-ниң министрлери, ССРЭ-ниң ДХМ-ниң харымсалдалгыг ажылдакчылары болгаш албанныг өске-даа кижилери барган.

Норвег таладан аңаа Премьер-Министрниң аян-чорузунга ону үдеп чоруур кижилер олурушканнар.

Эртенги шайлалга үезинде Т. Браттели биле А. Н. Косыгин сес ап, чүве чугаалаанар.

(СЭТА).

Норвегияның Премьер-Министри Москвадан чорупкан

Совет чазактың чалаанын ёзугаар бистиң чуртта албанныг аян-чорууң кыяш турар Норвегияның Премьер-Министри Трюгве Браттели март 21-де Москвадан Совет Эвилелиниг аян-чорук кылып чорупкан.

Хүндүлүг валчы, оларны үдеп чоруур кижилер Ташкентиге, Самаркандыга болгаш Ленинградка баар.

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының бирги орлакчызы К. Т. Мазуров, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко болгаш албанныг өске-даа кижилери норвег чазактың башкыларының Норвегияның болгаш ССРЭ-ниң күрүне тускарын аскан Внуково аэродромдан удээлээн.

Аэродромга үндүлүг таныкыды чыскаалган болгаш Норвегияның, Совет Эвилелиниң күрүне гимнилерин күүсеткен.

А. Н. Косыгин биле Трюгве Браттели совет дайынчыларын чыскаалдың эргин көргеи. Москванаң ажылчы чоннарының төлөлекчилерн Норвегиядан келген аалчыларны чылыы-биле үдээннер.

(СЭТА).

А. Н. Косыгинниң Фам Ван Донг болгаш Нгуен Зуй Чин-биле ужурашканы

Март 20-де СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин Кремльге ВАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВДР-ниң Чазаанының Премьер-Министри Фам Ван Донг болгаш ВАП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ВДР-ниң Премьер-Министриниң орлакчызы, даштыкы херектер министри Нгуен Зуй Чин олар-биле ужурашкан. Олар орук аайы-биле Москвага доктааганнар.

Чүректиң ханызындан, найыралдыг ёзу-биле болган беседа үезинде Фам Ван Донг ВАП ТК-ның чоокта чаа болган членумунуң болгаш оон ВДР-ниң улус ажыл-агыйын катап тургузарының шалыныы темпизин хандырарыңче уталган чүгүлээ шиитпирлериниң дугайын, 1974 чылда күрүне планын баалыдаан Национал хуралдың 4-күү сессиязының дугайын, чуртту мурнунда экономиктиг нарын айтырыгларны шиитпирлээр дээш республиканың улузунуң күш-ажылчы улуг кежүлүүшкүн-биле ажылдап турарының дугайын чугаалаан. Парлиг дуглуржулгазын амыдыралга хажыы өскө шынгыы күүседири дээш ВДР-ниң чазаанының болган Мурнуу Вьетнам Республиканың Революстуг түр чазаанын демиселиниң дугайын ол база чугаалаан.

АКШ-тың империалистиг бөлүктериниң күтүлүшкүнү-биле Париж дугуржулгазын үргүлчү үреп турар сайгончу эргелагырганың үүлгедишкиннериниң түңнелинде Мурнуу Вьетнамда шынгыы уржуктарны үндүрүп болуур чогумчалыг эвес байдал ам-даа турбушаанын ында демдеглээн.

Беседа үезинде аңгы-аңгы адырларга совет-вьетнам кады ажылдажылганын айтырыгларын, кайы-кайызынга-даа сонуургалдыг өске-даа айтырыгларны чугаалажып көргеи.

Парижке чедип алган дугуржуушкуннарны долузубиле, хажык чокка күүседирип дээш, Мурнуу Вьетнамның иштики политиктиг айтырыгларын шыны-биле шинтиирлеп, ында демократизга үндезилээш, быжыг тайбыңы тургузары дээш ВДР-ниң чазаанының болган МВР-ниң РТЧ-ниң демиселиниге чайгылыш чок эп-сеткил каттыштырылгазының дугайын А. Н. Косыгин медегээн.

ВАП ТК-ның болган ВДРниң чазааның чурттуң экономиказын катап тургузар болган ВДР-ге социализмниң материал-техниктиг базазын тургузарынче шилчилгеин шинжилчыларынче утпатан политиказын совет таладан деткип турарын база илеретккеи.

БЕДИК КӨДУРЛҮҮШКҮН-БИЛЕ

Тоолу районнуң Тоора-Хем суурга Тоора-Хем кадзо Советтиң депутаттары болгаш активчилери бурунгу хүн чыылганнар. 1973 чылда республиканың кадзо, суур, хоорай (район чагыргазында) Советтериниң социалистиг чарышынга үшкү черни алган Тоора-Хем кадзо Советке (күүскомунуң даргазы Н. И. Куликова) шаңнал тыпсырынга турасказаган байырлыг хураа аңаа кадзо бедик көдүрлүүшкүнүг байдалга эрткен.

СЭКП Тыва обкомунуң пропаганда болгаш агитация комиссиязының эргелекчизи Н. Д. Шикрипей республиканың чер-чер Советтериниң социалистиг чарышынга талептиг черни эзээни дээш кадзо Советтиң ажыл-ишчилеринге байыр чедирип, чедишкиннерин пузевишаан, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш облпрофчөвүледдиң дипломун база 300 рубль түңнүг акша шаңналын тыпсып берген.

Шаңналды хүлээп ап турда тоора-хемчилер районнуң өскеда Советтерин социалистиг чарышче кыйгырып, улам күүшениишкинниг ажылдазарын хүлээгеи.

Массалыг тираж-биле

Кур черни шиңгээдип ап эгелээнинден бээр 20 чыл болганынга холбаштыр 1974 чылдың мартын 15-те Алма-Атага болган баймырлыг хуралга СЭКП ТК-ның Чиигине секретары эш Л. И. Брежневтиң «Партиянын болган улустуң улут маадырлыг херээ» деп чугаазының политиктиг литература парлаар чер тускай ном кылдыр үндүрген.

Номну массалыг тиражтыг кылдыр парлаан.

(СЭТА).

Кур болгаш курукка чөрлерни шинчээткенининг 20 чылы

ШИНЧГЭЭТТИНГЕН КУР ЧЕР, ДИДИМ СОРУКТУГ КИЖИЛЕР

ШАГ ШААНДАН БЭЭР-ЛЕ КУРУГ ЧЫТКАН ЧЕРЛЕРДЕ ЧҮС-ЧҮС СОВХОЗТАР ӨЗҮП ҮНГЕН, ҮЛЕТПҮР БҮДҮРҮЛГЕЛЕРИН ТУТКАН, АМГЫ ҮЕНИҢ ЭРТЕМ ТӨПТЕРИН ОРГАНИЗАСТААН. ОЛ ЧОРУК ЧУРТТУҢ ЧӨӨН ТАЛАЗЫНГА ЧАА УЛУГ ТАРАА БААЗАЛАРЫН ЧҮГЛЕ ТУРГУСКАН ЭВЕС, ХАРЫН КАЙГАМЧЫК УЛУГ РАЙОННАРНЫҢ БҮГҮ ХЕВИРИН, ЭКОНОМИКАЗЫН, КУЛЬТУРАЗЫН ҮНДЕЗИНИ-БИЛЕ ӨСКЕРТКЕН.

(Кур чөрлерни шинчээдип алганының 20 чыл ою-биле холбаштыр Алма-Атага болзан байырлыг хураглга Л. И. Брежневтиң чугаазындан).

ЧУРУКТА: аныяк механизаторлар Анатолий Куулар биле Валерий Сандык септөлгеде ажылдап турар. Бо аныяк механизаторлар хүннүң улуг-нормазын үргүлүг ажыр күүседип келген.

КУР ЧЕРНИҢ ХАЙЫРАЛЫ

Коммунистиг партияның тура-соруун ёвутаар, кур болгаш курукка чөрлерни шинчээдип эгелээн 1954 чылда Чөөн-Хемчик районда «Коммунизмче орук» колхозту (амгы «Чыраа-Бажы» совхоз) даргалап турган мен. Ол чылын ССРЭ-ниң Дээди Советиниң депутадыгга сонгудар аас-кежик мөзээ база тавар ышкан.

Кур чөрлерни шинчээдирин бистин чуртувуска бот-тандырган чорук чурттуң бүдүрүкчү күштерин хогжүдүрүнүң эрге-ажыктарынга чурттаа калбак, делгем үнүш-дүжүткүр чөрлерни ажыглаарын хандырган.

Ээн чыткан эгээртинмес кур чөрлерни шинчээдирингө тавармың турган бергедер совет улустуң тура-соруукур чүткүдүнге доктар боон шыдаваан. Чаа-чаа үлетпүр чөрлөр, хоорайлар, колхозтар, совхозтар, орук-харылзаа немей туттунган. Ол чорук кур чөрлерни чедишкинниг шинчээдирин хандырган.

Кур чөрлерни шинчээдирин-ниң чылын Тывага база малбарган. Чөөн-Хемчик районда Дагыр-Шеминиң, Борбак-Талдың, Хараганныг-Дагның, Улуг-Ховунуң чүгле мал одарынга ажыглаттынып турган кур чөрлерин план ёвутаар шинчээдип эгелээн чүве. Улуг-Ховуну андарып, тарылгага ажыглап турувуста, чамдык кижилер удурлашып, «Улуг-Ховуну андара бээрге кайын боор, мал одары чөр болгай. Соксан көрүнөр»—деп турган. Ол эптер оон соолунде бот-тарынын бүрүүзүн миннип, кур чөрлерниң шинчээткенининг улуг ужур-дузазын ханыза-биле бидген. 1954—1955 чылдарда чүгле Улуг-Ховудан 3200 га кур чөр шинчээттинген. Оон дараазында чылдарда Ак-Хаяның делгем кур чөрлери тараалап апарган. «Коммунизмче орук» колхозтуң тарылга шөлү 4000 га турганындан кур чөрлерни шинчээткен соонда 8000 га чедир калбарган. Тараа будүүлгези өскен. Бир гектарга оналаштыр ортумак дүжүт 16 центнер чедип турган.

Колхозтуң экономиказы быжыккан. Нииттиниң малының бажы шапкыны-биле өскен. Көдээ суурлар үш чыл дургузунда таныттынмас кылдыр чаартынган. Оон соонда «Коммунизмче орук» колхоз «Чыраа-Бажы» совхоз болу берген.

Кур чөрлерни шинчээдир дээш, ынчан суттат чок кур ховуларже сагыш салган бис. Чыргакының Эдер-Даг мурну, Шанчыг арты, Оңгар-Бута, Кара-Дөң шөлдериниң хараганын сөп арыглаап, оны суггат-биле хандырган. Оон бедик дүжүт алдынга.

Ынчан Чөөн-Хемчиктиң девискээринге 15 колхоз турган. Ажыл-агый бүрүзү кур чер шинчээдирингө улуг ажылды чоруткан. «Искра» колхозтуң Чаңгыс-Хадын, Кара-Тал, СЭКП-ниң XXII съездиниң аттыг совхозтуң Бора-Хөл, «Октябрь 30 чылы», Ленин аттыг колхозтарның Сыын-Чүрээ, Ак-Шат, Дүвүрен, Сесеге ховулары, Алаш аксында Инек-Даш ховузунга чедир Хемчик эриаазының кур-даа, курукка-даа делгем чөрлери шинчээттинген. Оон ачызында колхозтарның экономиктиг күчүзү өскен, ажыл-ишчилериниң культуразы, материалдыг чаагай чоруу бедзөн.

Районга 1954 чылда тарылга шөлү 18.500 га турган. Кур чөрлерни шинчээткен соонда тарылга шөлү 1959 чылга чедир 29.218 гектарга өскен. Ам 45.800 гектар чер ажыглаттынып турар. Чээрби чыл дургузунда 46 мун га кур болгаш курукка чер районга шинчээттингөн.

Районнуң ажыл-агыларында кур чөрниң курлавыры амдаа хөй. Ону ажыглаар хемчеглерни ап турар. Ылангыя бистиң «Искра» колхоз кур чөрни шинчээдирин үргүлдеп турар. 1973 чылда 216 га кур чөрни бо чылдың тарылгазынга чарып белеткээн. 1975 чылдың тарылгазынга 250 га кур чөрни шинчээдирин бо чылын чорудар бис. Арыг-Бажында 300 га суггаттыг чөрни бо чылын ажылдага киирер. Шаанда ажыглап турган Кара-Тал ховузунда (кагдынган) 1200 га чөрни шинчээдири-биле оңу бээр чыл планныга киирерин колхоз баштаар чөрү көрүп турар. Кара-Тал бугазының тудуушкунуң чорудар апаар.

Кур чөрлерни шинчээдирингө күш-ажылчы улуг-хуузун киирген болгаш киирин турар хоочуннарга чөөн-хемчиктилер чоргаарлаңыр. Тыва АССР-ниң алдарлыг механизатору, СЭКП-ниң XXII съездиниң аттыг совхозтуң инженери К. Чавыдак, Ленин аттыг колхозта тракторист М. Конгар, районнуң үрезин лабораториязының начальниги Л. Доржулдай, «Сут-Хөл» совхозтуң суггатчызы, Октябрь революциязы орденниң эдилекчизи, бодунга быжыглаан 70 ажыг га участогуңун гектарындан-на 20 центнер дүжүт алырын бо чылын хүлээптеп 69 харлыг О. Ыймажап, Чадаанаңның «Сельхозтехника» салбырының начальниги П. Иванов, «Тыва» совхозта О. Лопсан, М. Доктугу, Чадаанаңның тараа хүлээп алыр пунктузунуң директору С. Ревнюк, «Искра» колхозта механизаторлар С. Севек-Доржу, А. Ховалыг, «Чыраа-Бажы» совхозта, «Октябрь 30 чылы» колхозта трактористер М. Долума, С. Шутдур-оол, «Сельхозтехника» салбырында дарган Х. Дыртык-оол, СЭКП-ниң XXII съездиэи аттыг совхозта механик Х. Очур-оол болгаш оон-даа өскелерни адап болур.

Кур чөрлерни шинчээдип ап эгелээнинден бээр 20 чыл болганынга турааскаткан. Алма-Атага болган байырлыг хураглга СЭКП ТК-ниң Чиргизие секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазын бистиң колхозтуң тараажылары таныпкаш, күш-ажылчы демиселге улам-на сорук киирип, чер ажылынга чаа дешпилгелиг аргаларны, бар курлавырларны ажыглап турганы, тодарадыкчы чылда алган хүлээлгеэин күүседир дээш улам эрестиг ажылдаарын шинтпирлээн.

Д. НАСТЫК-ДОРЖУ,
«Искра» колхозтуң даргазы.

Хере базымнар

Кур болгаш курукка чөрлерни массалыг-биле шинчээдип алырынче совет тараажылар киришкенден бээр чээрби чыл оло болуп турар. Бо хүн ол үеже хая көрүнүргө аазап хей аңгылар сагындырып кээр-дир.

Мээң даргалап турганым «Тиилелге» колхозту (амгы «Тиилелге» совхоз) 1954 чылда тараалак ажыл-агый деп санаар бөрүмдээ чок турган. Чүге дээрге бистиң тарылга шөлүвүс чүгле 580 гектар. Колхозтуң бодунуң техниказы база турбаан. Чүгле чаңгыс будун чартык тоннаның автомашиналыг турдувус. Трактор, комбайн биске чок. Ынчаардагы Кызылдың кожуун районунуң машина-трактор станциязы чер ажылы кылырынга бисти хандырып турган чүве. МТС-тиң директору эш Моисеев-биле оон политика талазы-биле оралакчыны эш Шома олар бистиң колхозка болдунар арга-биле дузалап, тараавысты тарып, кезип, бастырып берип турган. Биске тараа курагдыр чер безин кайда боор.

Колхозтуң кол транспорту ат, төве турган. Сиген, тараа ажылынга ат машиналары кол күш болуп турду. Тараа үрезинин сеилкаларга барын урарын, комбайндан тараалы шанче сөөртүрүн тергебиле сөөртүр, тараа ырыглаар машиналарны хол-биле коделдирер чүве. Шөлдерге чеминчидилге төгерин бодаан-даа херээ чок. Транспорт чок болганда, тараа шөлүнге өдектээн, минералдыг чеминчидилгени-даа чедирип төгерининг аргазы турбаан.

Кур болгаш курукка чөрлерни шинчээдип эгелээн бистиң колхозтуң амыдыралын үндезини-биле өскертken. Тарылга шөлү оң чылын-на 980 гектар чедир калбарган. Ынчаарда бистиң тарылга шөлдеривиске ажылдап, кур чөрни шинчээдип турган, амдаа ажылдап чоруур эш-оолдерниң аттарын сактып, оларга өөрүп четтиргенимни илергейлээр бодаан мен. Холчуң механизатор Күүлар Маадыр-оол, Доржу Ондар, оон өөнүң өзээн Мария Ондар, Сердикей Монгуш олар кур чер шинчээдип эгелеп турувуста, ең башкы механизаторларвыс турган. Оларның иштинден чүгле С. Монгуш пенсияже үнген, өскелери ам-даа механизатор хевээр.

Кур чөрни шинчээдип эгелеп турувуста аът күжү-биле ең шудургу ажылдап турган эштерни база бо хүн демдегдээри чугула. Ондар Маспаа, Монгуш Өлчей-оол олар сеилкага үрезинга чедирерингө болгаш комбайндан тараавы шанче дажырырга ең кызымак ажылдап турганнар. Олар ам малчыннар. Монгуш Чамырыкпай ынчаарда бичии оол турган, аът-биле ажыл кылырынга ең кызымаан көргүскен. Ол ам совхозтуң № 9 трактор-хову бригадазының бригадири.

Кур чөрлерни шинчээдип эгелээнивис чылда бистиң Чедерниң делгем девискээринге өлүп каш ажыл-агыйлар четкилеп келген. Бистиң колхозтан ангыда, амгы «Карааваак» совхозтуң, ам Бии-Хем районче шилчээш, «Кызыл тараачыны» совхозка каттыжа берген «Малчыны» колхозтуң, Элегес-Аксынга турган, сөөлүнде биске кээп каттышкан «Бай-Бүдүүн» колхозтуң тараажылары Чедерге кур чер шинчээдип ажылдап эгелээннер...

1957 чылда МТС-терге турган техниканы колхозтарга болгаш совхозтарга шилчидип бергенин кур чөрлерни шинчээдирин калбартырынга болгаш чер ажылын улам көгжүдеринге үндезин эргилде болган.

Ынчаарда турган «Тиилелге» колхоз ам механизастаттынган улуг тарайдан совхоз апарган. Бо хүн тараажының хол-биле кылыр ажылы барык чок болган. Бистиң тараа шөлдеривисте он-он тракторлар, комбайннар, автомашиналар ажылдап турар. Чажар үрезинни сеилкаже урары, бастырган тараавы комбайндан шанче сөөртүрү, ырыглаары, кургадыры шупту механизастаттынган.

Кур болгаш курукка чөрлерни шинчээдип алырынче Коммунистиг партияныстың кыйгырыы амыдыралга шак ынчаар боттанган. Бистиң тарылга шөлүвүс ам 16 мун гектар ашкан. Сезен ажыг трактолуг, бежен ажыг автомашиналыг болгаш өскедээ хой санныг техникалыг бис. Чоннуң амыдыралы база чаагайжаан.

Кур-Чер суурда совхозтуң ажыл-ишчилери коммунистиг тургузуушкунга идепкейлиг киржип, хере базымнар-биле чырыткылыг келир үеже бүүрелдиг бар чоруур.

С. СЕДЕН-ООЛ,
колхоз даргазы чораан.

ЧААГАЙ БОДАРАЛ

Кур-Чер (Целинное) суурнуң баштайгы ады—Чедерниң Суг-Бажы. Кырганнарның сактыышкыны-биле алырга, аңаа шаанда өртээл даамалының бичии бажынчыгажы турган. Суг-Бажының донмас суунуң кыдыында ол бажынчыгашка кыштың чыккылама соогунда чин тээп, аян кылып чораан кижилер сынмарлажып хонар турган. Ужу-кыдыынга карак четпес ол делгем девискээрге кым-даа тараа тарып, андазын үстүрүп көрбээн. Кышкы үеде Чедер ховузунга Оюн, Салчак кожуунналрның чылгызы кыштаар бооргап-башка, ол барыкла ээн чыткан.

1947 чыл. Чедер-Хөлдүң кавызынга чурттап чораан араттар күжүн кадып, колхоз организастааннар. Олар бот-тарынын күзелин илергейлеп, колхозун «Тиилелге» деп чаагай ат-биле адап алганнар. Алдан ажыг өрегенин күжү катчыл келгенинин сөөлүнде, демги өртээл даамалының бажыны турган черге сууржуган тургустуна берген. Аңаа трактор-биле хөделдирер электри станциязы туттунган соонла Ильичиниң лампочкалары бажынналрга чырый берген болгаш чаа амыдыралдың олаа салдынган.

Улуг совет эртемден Феликс Кон Тывага шинчилел ажылы кылып чораан, Чедер-Хөлдү чүге ынчаар адаанын сонуургап көрген. Аңаа мындыг тайылбырны берген: Чедер—бо дээрге, одар-даа, суггат-даа чедер чер чүве, оон ужун Чедер-Хөл деп адаан. Эртемден ол тайылбырга дыка ханган болгаш ук чернин кедир үезинин дугайын бодап, «чон чурттун кончуг шын адаан-дыр» деп чугаалаан.

Баштай колхозтуң, оон соонда совхозтуң амыдыралынга эргилделиг чүүл болза, машина-трактор станциялрынга турган техниканы колхозтарның болгаш совхозтарның аргезинге шилчиткени база кур болгаш курукка чөрлерни массалыы-биле шинчээдип ап эгелээни болган.

Кур-Чер суурга чеде бергеш, ажыл-агыйның байдалы-биле танышкып көөрүнүң мурнунда, кудумчуга чораан-ла хөй-хөй чаартылга чоннуң амыдыралынга болган дээрзин көрүп болур бис. Ажылчын кудумчузунда Кур-Чер көдээ Советтиң тугу хөлбеңнедир киискип турар. Оя-ла бажында совхозтуң дирекциа чери болгаш өөредилге комбинады турар. Оон ынай ол суурда стационарлыг болгаш божуур черлиг эмнелге, уруглар садыг болгаш яслизи, ортумак школа, ажылчын кооперациязы, столовая болгаш магазиннер, ыяш ажыл-агый черинин агентилели, тудуг кылыр механизастаттынган колоннаның салбыры, ажаалда кассазы, Культура бажыны...

Чедерниң Суг-Бажын Кур-Чер суур деп адаанны болгашында совхозту кур-чер совхозу дээни амыдырал кырында бар чүүл-биле шуут дүгжүп турар. Совхозтуң тарылга шөлүн ам чүстер-биле эвес, а мунналр-биле санаар болган. Чүгле тараа культураларын безин барык он чеди мун гектар черге тарып турар. Оон ангыда 865 га кукуруза, 940 га чаңгыс чылдың сигеннери, картофель болгаш ногаалларны совхоз тодарадыкчы дөртку чылдың чазынында тарыыр.

Кур-Чер совхозунуң амгы тарылга шөлүн болгаш ажыглап турар техниказын санап каарга, оон-биле ук черге болган чаартылгалар четче көзүлбейн баар. Чүге дээрге, «Тиилелге» совхозтан 1973 чылда база бир совхоз—«Шамбалыг» тускайланып үнген. Ынчангаш ук совхозка өнчүге дамчыдып берген чүүлдерниң чамдыызын санаптарга, «Тиилелге» совхоз кайы хире улуг ажылагый турганыл дээрзи билдинде бээр. «Шамбалыг» совхозка 23 мун ажыг га черни, оон иштинде көдээ ажыл-агыйның 22 мун га ажыглалдыг черин, 12 мун га ажыг тараа шөлүн, бир миллион рубль ажыг кол хөрөнгини берген.

Ол хиреде-ле «Тиилелге» совхозтуң бодунда ам-даа сезен ажыг трактор бар, янзы-бүрү марканың автомашиналары бежен ажып турар.

Кур болгаш курукка чөрлерни шинчээдип алыр талазы-биле партияның мерген угаанныг политиказының ачызында Кур-Чер суурга болган чаартылгаларның чүгле чамдыызын үстүнде санаавывыс ол.

«Тиилелге» совхозта ат-сураглыг механизаторлар эвээш эвес. Чижээ № 5 трактор-хову бригадазының бригадиринде Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Василий Оюновия Янчат ажылдап турар. Маадыр бо хүннерде техника септеп, улуг-нормазын ырак ажыр күүседип, аныяк механизаторларга үлегер-чижээн көргүзүп турар. Оон аңгыда кур чөрлерни шинчээдип алыр үеде ажылдап турган хоочун механизаторлар Күүлар Маадыр-оол, Ондар Доржу, Мария Ондар олар амдаа ажылдавышаан.

Хоочуннарның дамчыдып берген эстафетазын төлептинбиле тудуп турар аныяктар база хөй. Чижээ, аныяк механизатор Люндуп Кызыл-оол тоску беш чылдың шинтпирлиг үшкү чылында «ДТ-75М» трактор-биле сезонда 750 гектар шөлдү ажылдап кылыр нормалыг тургаш, ону 1530 гектар кылдыр ажырып, нормазын 204 хуу күүседип, кыварт-чаар түүлдү 17 хууну камнап алган. Григорий Монгуш «ДТ-75» трактор-биле сезонның улуг-нормазын 169 хуу күүседип, «ДТ-75» трактолуң башкарыкчызы Донгак Кызыл-оол сезонның онаалдазын 210 хуу чедирген.

Кур-Чер суурда элээн каш мергежилди шинчээдип алган механизаторлар база бар. Чижээ, Тараа Папын-ооловия Монгуш — тракторист-комбайнер, ол ам бо хүннерде «ЗИЛ-130» автокранда ажылдап турар. Аныяк коммунист эрткен чылын эки үре-түннелдиг ажылдаан. Ол «СКД-5» комбайн-биле 320 гектар чернин тараазын бастырар турган, ону 496 гектар кылдыр күүседип, азы 3628 тонна тараазы бастырган.

Амгы үеде совхозтуң машина-трактор мастерскаязында техниканы часкы тарылгага белеткээр ажыл кидин түлүк чоруп турар. Ол ажылда аныяк механизаторларның эрестиг ажыллап турары өөрүнчүг. Анатолий Куулар биле Валерий Сандык олар техниканы башкарып эгелээнден бээр үр болбаан. Ынчалза-даа олар тодарадыкчы дөртку чылдың часкы тарылгазынга ең кызымак белетkенип, техника септелгезинге хүннүң улуг-нормазын 120—130 хуу чедир күүседип турардар. Хоочун механизатор Донгак Кызыл-оол база бедик бүдүрүкчүлүг ажылдап, аныяк механизаторларга үлегер-чижээн көргүзүп турар.

Кур-черчилер бо хүннерде Совет Тываның 30 чыл ононың байырлалынга чедишкинниг ужуражыр дээш, улам күжениишкинниг ажылдап, күш-ажылчы белекти тудар деп турарлар.

С. ТАМБА,
«Шынның» тускай корр.

Таңды районда «Тиилелге» совхозтуң төвү Кур-Чер суурнуң Ажылчын кудумчузу. Фото С. Феоктистовтуң.

Партшйжи ИНФОРМАЦИЯ

КОМИССИЯЛАР АЖЫЛЫН ИДЕПКЕЙЖИДЕРИ-БИЛЕ

Чөөнта чаа Чадаана хоорайга республиканың бармыг талакы районнарының, Кызыл хоорайга чөөн талакы райониарының колхозтарында, совхозтарында, үлетпүр, тудуг, транспорт коллективтеринде партия организацияларының администрация ажылын контрольдаар комиссияларының даргаларының, партхомнар, парторганизациялар секретарьларының каттышкан семинар-хуралын СЭКП обкому эрттирген. Аңаа партияның од-ла райкомнарының организастыг калдистеринин эргелекчилерн база киришкен.

Оларның кайызынга-даа «Администрацияның ажыл-чорудулгазын партия органнары контрольдаарын богтандырар практиканың дугайында» элеткелдя СЭКП Тыва обкомунуң партийжи-организастыг ажылдар калдызының эргелекчизи В. П. Суров кылган. Ол ышкаш Чадаанага болган семинар-хуралга көдээ ажыл-агый будүрүлгезиниң ажыктының бедидеринге администрацияның ажыл-чорудулгазын контрольдаар талазы-биле комиссияларының ролүнүң дугайында партияның Чөөн-Хемчик райкомунуң бирги секретары Ш. Д. Куулар, а ол ышкаш Кызылдыңга—партий организларының администрация ажылын контрольдаар аңгы-аңгы комиссияларының ажыл-чорудулгазының дугайында СЭКП Кызыл хооркомунуң секретары Ю. С. Путинцев, партия Таңды райкомунуң организастыг калдызының эргелекчизи С. В. Ударцев, «Кызыл тудуг» эргелелинде парторганизация секретары В. П. Муравьев, ээт комбинадында болгаш «Бурунгаар» совхозта комиссиялар даргалары М. П. Дороши, М. М. Макаевский олар чүве чугаалап, санал берген.

Амгы үеде республиканың партия организацияларында 800 хире коммунистерни хаара тутkан 170 ажыг янзы-бүрү парткомиссия барыы, коллективтерге олар чаңдык ажылдарны чорудуп турарын баштайгы элеткелчи тодаргай чижектерге коргүзүп чугаалаан. Ындыг-дээ болза, ол комиссияларның ажылында четпестерни чайладыры, ылангыя оларның составынга кымнар кирген турарын тодарадыры, идепкейлиг болгаш ажылды эки билир кижилерни аңаа киирери чугула. Ажыл-агый адырының кандыг-бир кол участогунче, азы хожудап турар адырынче сагыш салбас, а үүрмек айтырыгларны сайгарары-биле өйлежип турар комиссиялар база бар дээрзин элеткелчилер-дээ, санаал бергеннер-дээ демдеглээн.

Парткомиссияларга удуртулганы энижидип, оларның ажылының уг-шинн тодарадырынга партия организациялары дузалаар болгаш ындыг янзылыг семинарларны моон соңгаар-даа практикаларны ажыктыг деп, семинар-хуралдың киржикчилерн күзелин плереткен.

СЕКРЕТАРЬЛАР СЕМИНАРЫ

Партияның Кызыл хооркому сөөлгү чылдарда парторганизация секретарьларының биилнин бедидер, ажылга дуржулгазын байлакшыдар соруга-биле оларның семинарын ой-өйде эрттирип турар. Чоокта чаа болган семинарга үлетпүр, тудуг, транспорт организацияларында болгаш культура, эмнелге, школа, өөредилге черлериниде, албан организацияларда база Кызыл хоорай Советиниң ажыл-агыйларында партия эге организацияларының секретарьлары киришкен.

Аңаа делегей байдалының дугайында «Билиг» нииттилелиниң кежигүнү И. М. Лепешкин, политиссалыг ажылдың хевирлериниң база арганарының, ылангыя коску агитациянның дугайында СЭКП хооркомунуң ийнги секретары С. М. Кудажы, партийжи ажылды планнаарының дугайында партия хооркомунуң организастыг калдызының эргелекчизи В. И. Подругин олар лекцияларны кылган.

Семинарга найысылалдың партия эге организацияларының секретарьлары ажыл-агый база культура тургузуушкунуңун тус-тус адырларының айы-биле боттарының дуржулгазын солушканнар.

ХҮН АЙТЫРЫЫ — МЕХАНИЗАТОРЛАР ӨӨРЕДИЛГЕЗИ

СЭКП Эрзин райкомунуң бюро хуралынга районда механизатор кадрларның өөредилгезиниң дугайында айтырыгны чугаалашкан. Партия райкомунуң бюро кежигүнүнери болгаш харысаалгалыг ажылдакчылары ажыл-агыйларда механизаторлар өөредилгезиниң чорун турарының дугайында хынааланы чоруткан. «Чаа орук» колхозта байдал өске ажыл-агыйлардан дээре болганын бюрога демдеглээн. Ында механизаторлар өөредилгезинде 14 солдар болгаш кыстар хаара туттунган. Ленин аттыг колхозка 38 механизатор нететтинип турар. Ам курста өөренип турар 10 механизатор өөредилгезин доозарга-даа бо колхозка ам-даа трактористер чедишпес.

«Мөрен» колхозта механизаторлар өөредилгезинче кошкак кичээнгей салып турарын бюрога демдеглээш, бо талазы-биле ажылды дарый эжикиндерни колхоз баштаар черинден болгаш ында партия эге организациязындан негээн. «Коммунизмче орук» колхозта 15 механизатордар өөренип турар. Ынчалза-даа ол ажыл-агыйның удуртукчуларының «механизатор кадрлар бисте четчир» дээр шын эвес хоочун бюрога буруу шыпкаш, бо ажылды улам эжикиндерни колхозтуң баштаар черинге, ында партия эге организациязынга СЭКП райкомунуң бюрозу дааскан.

КОЛ ЧҮҮЛ КҮҮСЕЛДЕНИ ХЫНААРЫ

СЭКП Тыва обкомунуң X пленумунуң доктаалын «Ак-Эрик» колхозта канчаар күүседип турарын партия Тес-Хем райкомунуң бюрозунуң эдлечглиг хуралында чугаалашкан. Туе черинде тыва уксаалыг хөөнге деңнээрге бедик продуктулуг саражда уксаны нептередип турар. 1980 чылга чедир тыва уксаалыг ийи коданны артырган, өскезин саражда уксаже шилчидер бис дээрзин колхоз даргазы К. Лапчаа дыңнадыынга чугаалаан. Республиканың чамдык ажылагыйларынга колхоз 379 будүрүкчү кошкарларны сатkан.

Сөөлгү чылдарда колхоз маадырлар чаш төлүп өске ажыл-агыйлардан хөйнү ап турар. 1973 чылда чүс хойга оналаштыр 85 хураганны камгалап алган. Хөмүлүлар Борбак-сол Байыр-оол, Хөвендей Шимет, Сояң Хайыт, Сувак Сояң бо талазы-биле доктаамал эки көргүзүглерлиг.

Ынчалза-даа партия обкомунуң ол пленумунуң шинтпирлериниң күүселдезин колхозта ам-даа четпес организастап турарын райкомнуң бюрозу демдеглээн. Хой ажылын улам хогжүдер дугайында хемчеглерни хүлээп алаа-даа, ону ажыдыралга боттандырар талазы-биле колхоз баштаар черинде партия организациязы, көдээ Совет тодаргай ажылдар кылбайн турар. Бо талазы-биле перспективтиг айтырыглар ооржум шинтпирлеттинип турар. Чаңгыс аай хевирлиг хураган кажаалары, малчыннарга бажынналр, хой тарыыр нуйктулар сөөлгү чылдарда туттунмаан. Эдлечглиг кадатче шилчээн малчыннар чок. Мергежилин бедидип тургаш, класс чедип алыр ажылды малчыннар ортузунга багай организастаан.

Бо чылгы кыштаглаашкынның үезинде хой суггарарын четпес организастап, ону үзүктелдирер чорук хаая эвес болуп турган. СЭКП обкомунуң пленумунуң доктаалының күүселдезин хандырар соруга-биле ажылдап кыдган түскай хемчеглерниң күүселдезин чедип алырын партия райкомунуң бюрозу колхоз баштаар черинге, партия организациязынга, көдээ Советке хүлээндирген.

БҮГҮ-НИИТИНИҢ ОРТУМАК ӨӨРЕДИЛГЕЗИ ДЭЭШ

Россия Федерациязының чырыдыышкын болгаш профессионал-техниктиг өөредилге ажылдакчыларының Москвада март 19-та ажыттынган човулел хуралында бүгү-нииттиниң ортумак өөредилгезинче шилчинишкинни дээзарының дугайын чугаалажып турар.

РСФСР-ниң Министрлер Човуделиниң Даргазының оралакчызы **В. И. Кочемасов** човулел хуралды ажыткаш, Россияның школалары сөөлгү чылдарда СЭКП-ниң XXIV съездизиниң салгапы ол ээн чугула социал сорулганы боттандырарынга чоокшулай бергенин демдеглээн.

РСФСР-ниң чырыдыышкын министри **А. И. Данилов** эртем-техниктиг революциянның үезинде улус өөредилге органнарының хей талалыг ажыл-чорудулгазының, аныяктарның коммунистиг, күш-ажылчы кижиландылгазының сорулгаларының дугайында элеткел кылган. Көдээ школаны сайзырангайжыдарынче улуг кичээнгейни салырын ол чугулалап чугаалаан.

РСФСР-ниң Министрлер Човуделиниң Профессионал-техниктиг өөредилге талазы-биле күрүне комитединиң даргазы **Г. Л. Камаев** бүгү-нииттиниң ортумак өөредилгезинче шилчилгеге бедик мергежилдиг ажылчыннарны белеткээрининг чурттa тургустунган системазының чугула апарганын элеткелиге демдеглээн. Беш чылдың төнчүзүнге чедир хүндүс ажылдаар профессионал-техниктиг училищелериниң чартык кезии тускай артембиле нады ортумак билигни сургуулдарга бээр апаарын ол дыңнаткан.

(СЭТА-ның корр).

Политиктиг өөредилге чоруп тур

КОЛ КИЧЭЭНГЕЙДЕ

СЭКП-ниң XXIV съездиниң шиитпирлериниң мынчаар айыткан: «Коммунистерниң марксизчилеништиң өөредилгезин дээрге, түгле бодунуң маштыныңмың талазы-биле эвес, түүнү-даа мурнунда бодунуң идей-политиктиг ушуур-дузазының талазы-биле улуг херек. Сорулга болза, бо ажылды моон ыдыл улам эжиндирер, политиктиг өөредилгени коммунизм тургузуушкунуңуй тедаргай сорулгалары-биле сыры холбаалы болгаш партияның бүгү нежитүннериниң медерелдиг база идепейлиг чоруун бедидерниң оон ыңгыыр салдарлыг болуруң чедип алыры болуру». Ынчангаш бо талазы-биле айтырыгны Кыа-Хем районуң «Совет Тыва» совхозунуң парткому кол кичээнгейге ап, ону амыдыралга боттандырар дээш, күзелениишкинниг ажылдап турар. 1973-74 чылдарда партия база комсомол өөредилгезиниң системазынче бүгү коммунистерни болгаш комсомолчуларны хаара туткан, ол ышкаш парткомуун активиниң хөй иези өөренип турар.

Бистиң совхозта марксизм-ленинизмниң үндезиннерин өөренириниң теоретиктиг семинарыңда 17 кижи, экономиктиг билигелериниң үндезиннерин өөренириниң школазында — 37 кижи, комсомолдуң политөөредилгезиниң «Социализмниң экономика дугайында беседа», «Бистиң ленинчи комсомолувус» деп болгүмнериниде — 49 комсомолчу-аныяктар хаара тутунган. Ол ышкаш аныяктарның нежелиг школазында 40 кижиниң, малчыннарның болгаш механизаторларның билиин бедидерииниң курстарында 160 ажыг кижиниң өөредилгеэн багай эвес организастатынган.

Пропагандист кадрларга база-ла чаа негедилер оналажып турар. Ынчангаш оларны шилип-алырынче болгаш өөредириче оны чугула кичээнгейин салган бис. Бисте ам 16 пропагандистер оналашкан херээже харысалгалыг болгаш ак сеткилдиг болуп ажылдап турар. Оларның тозу дооң эртемниг, чедиг түскай ортумак эртемниг. Бо пропагандистерниң аңгызы бештеэ төрбеп ийи чыл чедир пропагандистен келген улуг дуржулгалыг кижилер.

Марксизм-ленинизмниң үндезиннерин өөренир теоретиктиг семинарның пропагандистеринде дооң эртемниг эштер А. Монге, Х. Тангыт-оол олар ажылдап турар. Олар бо өөредилге чылында 19 удаа кичээлдерни солуп, утка-шынарлыг, бедик идей-теоретиктиг деңгеелге эрттиргилээнер. Экономиктиг билигелериниң үндезиннерин өөренириниң школазының совхоз директору С. Иванов, «Бистиң ленинчи комсомолувус» деп болгүмнү пропагандист С. Оюн эки удурттуп, дыңнакчыларынга быжыг билиглиг берип турар. Ынчаал бүрүзүнүң шынары бедик, оларның өөредилгезиниң турар семелары совхозтуң богүнгү ажыл-амыдыралы-биле хаңы харылзаалыг.

Оон ыдыл совхозта малчыннарның өөредилгезин кол зоотехник А. Поткачаков, механизаторларның өөредилгезин кол инженер С. Гумеров олар торуун, дыңнакчыларның сонуургалын улам кедүрген.

Политөөредилгениң ажыы-бүрү хевирлериниде өөренип турар коммунистерниң, комсомолчуларның болгаш активчилериниң ортузунда өөредилгезинге кызымаккай болбушаан, бүдүрүлгеде мүрээкчылар болуп турерларның саны хөй. Оларга багылар Д. Ыйнук, М. Оюн, зоотехник К. Ондар, бригадир А. Сендажы, чолаачы В. Дармажа, салбыр артелектиэн Х. Онгай-оол болгаш өскелер-даа хамаарыжыр.

Бо дээрге партия база комсомол өөредилгезиниң системазында чамдык эки талалыг түүлдер-дир. Ынчалзажок четпестер бисте база барын ажыы-биле миннир үжүрлүг бис. Парткомоларны чогуур үезинде чайлавыр дээш чүгүс эвес удаа хемчеглерни алган. Февральда парткомуун хуралы болган. Анаа 1973 чылдың октябрьда болган малчыннарның болгаш механизаторларның өөредилгезиниң дугайында парткомуун хуралының докталыш канчаар бүүседин турарын чугаалажып көргеи. Совхозтуң түскай эртемниглери А. Поткачаков, Г. Кимей оларның илеткелдерин дыңнаан. Орта четпестер илереттингеи. Чамдык механизаторлар кичээлдерни хөй удаа үзүп келген. Оон туруңуп шол инженер, турган Г. Кимей боду ажыы-бүрү чылдагаалинар-биле кичээлдерни чогуур үезинде эрттирбейн турганы база илерээн. Оон уламыдаң механизаторларның өөредилгеэн кошкаан. Харын-даа кол инженер турган Г. Кимей боду арагадаш, күш-ажылдың сагылга-чурумуун үреп турганын хуралга шыгыы шүгүмчүзээн.

Партком совхозка механизаторларның өөредилгеэн суббота болгаш воскресенье хүннеринде чорударын докталаткан. Ол курстуң удурткучуузунга совхозтуң чаа кол инженери С. Гумеровту кииргеи.

Механизаторларның өөредилгеэн ам үзүктел чок эртип турар. Өөренип турарларның арагадаан 18 кижиниң үшкү класстың трактористерииге белеткеп турар.

Партия өөредилгеэниден осаксыраар, боттарының билиин бедидерииче кичээнгей салбас-ийи-чангыс коммунистер база туруулаан. Чижоолаэрге, совхозтуң ийи дүтпар салбырында коммунист К. Салчактың өөренириндеэ ойталап турганын инда партия эге организациязының хуралында ыңгыы чугаалажып көргеи. Ол бодуңуң бурузуун билиргеи, өөредилгеэнин уламчылап, өскелерге үлегер-чижээ иргүзериин хүзээнгеи.

Ол ышкаш бир дүтпар салбырда партия организациязының 1974 чылдың мартта болгаш хуралында инда коммунистер Л. Даржай-оол, Л. Даржай оларның ышкаш үзүп келгеэнин чилледиишкин чугаалажып көргеи. Оларның частырыларын коммунистер ыңгыы шүгүмчүлээн.

Партия өөредилгеэниң системазында четпестер чогуур үезинде ыңгыыр сайгартыныш турар.

«Совет Тыва» совхозтуң парткому коммунистерниң бот-өөредилгезинче база улуг кичээнгейин салып турар. Үш коммунистер чүртүүн техникумнарында болгаш дооң өөредилге черлеринде өөредилгеэнин уламчылавышаан. Ол ышкаш СЭКП-ниң Кыа-Хем райкомуңуң чанында партия база совет активтериниң өөредилгезинде бистер удурткучу 6 коммунистер хаара тутунган. Бо бүтүн чорудуң турар хемчеглер коммунистерниң, комсомолчуларның болгаш эске-даа активчилериниң идей-политиктиг билиин бедидерииге, оларның сагылга-чурумун быжыглаарынга ажыл-ишке бот-харысалгалыг бедидерииге улуг ужур-дузалыг болуп турар.

Я. ДОРЖУ.
партком секретары.

Колхозтарның курлавырларын беш чылга бараан болдурар

КОЛХОЗТАРНЫҢ ЭВИЛЕЛ ЧӨВҮЛЕЛИНИҢ ХУРАЛЫ

Колхозтарның Эвилел Чөвүлелиниң хуралы март 20-де Москвага арткен, анда 1973 чылда колхозтарның бүдүрүлгесаң-хөө ажыл-чорудулгазының түңнелдерин болгаш 1974 чылдың планнарын болгаш социалистиг хүзээлгелерии күүседир талазы-биле кодээниң ишчилериниң сорулгаларының дугайын чугаалаткан. СЭКП ТК-ниң декабрь (1973 ч.) Пленумунуң шиитпирлериниде айтырыгларны болгаш кур черлерии пшиҥээдип алганының 20 чыл оюн таварыштыр Алма-Атага эргеи байырлыг хуралга СЭКП ТК-ның Чиргиче секретары Л. И. Брежневтиң кодээ ажыл-агыйының мурнуга салган сорулгаларын илеткекчи — ССРЭ-ниң кодээ ажыл-агый министрииниң бирги оралакчызы Л. И. Хитрун болгаш чүве чугаалаан кижилер тодаргай айыткан.

Колхоз тургузуунуң аргаларын улам чедиишкиниг ажыглаарының аргазын болдуруп, эртемниң болгаш мурнакчы дуржулганың чедиишкиниерин калбаа-биле неитередир, ажыл-агыйларның экономиказын быжыглаар болгаш колхозчуларның материалдыг чаагай чоруун бедидер арганы болдурун турар ажыл-агый аразының кооперастаашкынынга үлегерлээш, бүдүрүлгеэни улам ыңай спецализастаар болгаш меңээлээр талазы-биле саналды Эвилел Чөвүлели чүүдүгүнүн көргеи. 1974 чылда кодээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрер болгаш белеткээр талазы-биле планнар болгаш социалистиг хүзээлгелер күүседээнин хандырып бодур практиктиг хемчеглерни көргеи.

Колхозтар аразының бүдүрүлгелерии болгаш организациялар удуртур талазы-биле Украин ССР-ниң колхозтар Чөвүледдериниң ажылының дуржулгазын колхозтар Чөвүлели чугаалажып көргеи болгаш чүүлдүг деп санаан. Бо айтырыг талазы-биле илеткекчи—УССР-ниң колхозтар Чөвүлелиниң даргазы, кодээ ажыл-агый министри П. Л. Погребняктың дыннатканын ёзугаар алырга, анаа үеде Украинада колхозтар аразының 4 муң хире бүдүрүлгелери болгаш организациялары бар болуп турар. Оларның удуртулгазын колхозтар чөвүлели боттандырып турарындан эки түңнелдер чедип алдынган. Чер-черниң онзагай байдалын барымдаалап тургаш, Украинаның дуржулгазын ажыглаарын эвилелдешкен республикаларның колхозтар чөвүледдерииге сүмелээн.

Колхозтарда күш-ажыл камгалалының болгаш техниканың совал-ондак чон ажыглаар байдалының дугайында айтырыгны хуралга база чугаалаткан. Бо айтырыг талазы-биле дыңналыгны ССРЭ-ниң кодээ ажыл-агый министрииниң оралакчызы Б. А. Рунов кылган.

Организастыг айтырыгны көргеи: Одесса областа Татарбунар аттыг, Ленин орденниг колхозтуң даргазы В. З. Туриу колхозтарның Эвилел Чөвүлелиниң даргазының оралакчызынга сонгаан болгаш чөвүледдиң президиум составынга киргеи.

СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң кодээ ажыл-агый министри Л. С. Полянский хуралга чүве чугаалаан.

Хуралдың ажылынга СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүзелиниң, ВЦСПС-тиң, эвилел министерстволарының болгаш ведомстволарының харысалгалыг ажылдакчылары база киришкен. (СЭТА).

КАДЫКШЫЛДЫҢ ХЕРЭЭНГЕ

Кызыл Крест ниитилелиниң XII республика конференциязы эрткен вторникте Кызылга болуп эрткен.

Кызыл Крест ниитилелиниң республика болгаш райкоор-участок комитеттери база эге организациялары СЭКП-ниң XXIV съездиниң болгаш РСФСР-ниң ККН-ниң ТК-зының шиитпирлериниге дүүштүр отчеттуг үеде чон ортузунга кадыкшылга, профилактика, санитар-камгалал хемчеглерни чорударының херээнге чамдык ажылларны кылган. Бо дугайын конференциязга илеткекчи —ККН-ниң республика комитединиң даргазы В. И. Коганикова болгаш саналга берген делегаттар демдеглээн.

ККН-ниң республика организациязының хүрээлери эскен. Организас талазы-биле ол быжыккан. Бо хүннерде оон 550 эге организациязында 87 муң ажыг кежигүн каттышкан. Азы республиканың үжен чурттакчызының-на бирээзи оон кежигүнүү.

Организас-массалыг ажылды экижидер дээш алаан хемчеглер ап чорутканындан республика комитеди 1972 чылда-ла РСФСР-ниң ККН-ниң дотпаязындан үнүп, бодунуң чарылгазын боду дуглап турар апарганы көскү базым болур.

Эге организациялар коруулделерии, халас хонорлаашкынны хогжүдер, санитар активин белеткээрин экижидер талазы-биле коруулделерии эрттиргилээн. Арагалаашкынга болгаш алкоголизмге удур демиселдин санбюллетеньнериниң көрүлде-конкурстарын, санитар дружиналарының, постуларының чарыжын, «Зарница», «Орленок» деп шеригжиткен спортчу оюннарны, семинарларны организастаан. Барыын-Хемчик, Каа-Хем, Чөөн-Хемчик, Бии-Хем, Эрзин районнарда, Хөөт-Аксыда комитеттер отчеттуг үеде эки түңнелдерлиг ажылдаанының конференциязга демдеглээн.

Чижээ, Барыын-Хемчиктиң район организациязы (даргазы Б. М. Чигжит) санитар-камгалал ажылын шудургу организастаан. Санитар дружиналарын болгаш постуларын четчир санныг белеткээн. Оларның кичээлдерин эрттирип, чарыштарын организастаан. Мраккы малчыннар ортузунга медицина, гигиена талазы-биле тайылбыр ажылын, баш удур хемчеглерни ап чорудар агитбригадаларны тургускан. Оларның үнүүшкүннериң докталап организастап келген. «Тыва даг-түзү» комбинатта санитар активин тургускаш, эки белеткээн. Ында ажылышчылернин санитардыг культуразын бедидер, оларның ажылдап, чурттаарынга таварымалыг байдалды тургузар, будурулгеге озал-ондакты болдурбас дээш хемчеглерни калбарткан. Цехтерде санитар булуңнарын, фото-делгелгелерни тургускан.

Бо районуң «Шекпээр», «Большевик» совхозтарында санитар активиниң ажылы база эки. Оларның күүнүң чаагайдылга, ногаанчыдылга ажылынче моонизин. Фермаларда санитар постуларын тургускан. Олар ында санитарлыг байдалды, продукуларының шынарын доктаамал хынап турар.

Отчеттуг үеде республикада халас домолаашкынының ролю озуп, хөй-ниитиниң санитар инспекторларын белеткээр дээш бичe эвес ажылдарны чорудуп турарын конференциягa Чөөн-Хемчик, Каа-Хем, Барыын-Хемчик, Улуг-Хем районнарда комитеттер даргалары эштер Ю. Кузнецов, А. Блинова, Б. Чигжит, А. Павленко, Кызыл хоорайның канык камгалал киллизиниң эргелекчизи Л. Меткина олар болгаш өске-даа делегаттар саналынга чугаалааннар.

ККН-ниң комитеттериниң болгаш эге организациялардың организас-массалыг ажылында бар четпестерни конференциягa тодаргай сайгарган. Ол ниитилелдиң республика болгаш районнарда комитеттери үстүкү органнарның база республика комитединиң хүлээп алган шиитпирлериниң күүседилгезин чогуур деңгеелге чедир контрольдаваан. Райхооручасток комитеттериниң, эге организациялар даргаларының ажылдан солчуру ковей. Пленумнарны, президиум хуралдарын доктаамал чыылдырарын чедип албаан. Соолгу ийи чылда Монгун-Тайга, Тожу районнарга пленумнарны, президиум хуралдарын эрттирбээн. Эки дуржулгаларын кошкаш пропагандаваан. Чамдык райхооручасток комитеттери соолгу үш чылда планныг онаалдаларын күүсетпээн.

Санитар-камгалал ажылын экижидерииче угланган чамдык ажылдарны отчеттуг үеде чорутkан-даа болза, чедир кылдынмаан түүлдер ковей. Бо дугайын республиканың санитар-эпидемия станциязының кол эмчизиниң оралакчызы А. Егоров, республиканың хамаату камгалал иштавының начальниги В. Тарасов олар саналынга тодаргай чугаалаан. Санитар постуларының ажылы школаларда элээн экижизе-даа, үлетпүр будурулгеларде, колхозтарда, совхозтарда ол аңчам кошкак. Ылангыя чонуң хамаату камгалал талазы-биле өөредилгезиниң шынарын санитар дружиналарының болгаш постуларының ажылының шынарын бедидери база хамаату камгалалын белеткел өөредилгезинче хаара тудары негеттинип турар.

Конференция комитеттериниң, эге организациялардың ажылын улам сайзырангайжыдар хемчеглерни айткан шиитпирии хүлээп алган. ККН-ниң республика комитединиң 36 кижи составтыг кылдыр база ревизия комиссиязын сонгаан.

Биргe организастыг пленум болуп эрткен. Кызыл Крест ниитилелиниң республика комитединиң даргазынга В. И. Моганикованы сонгаан.

1973 чылда социалистиг чарышка тиилекчи болган Барыын-Хемчик район организациязынга ККН-ниң республика комитединиң шилчимир Кызыл тугун база дээш чыыскан.

В. МААДЫР.

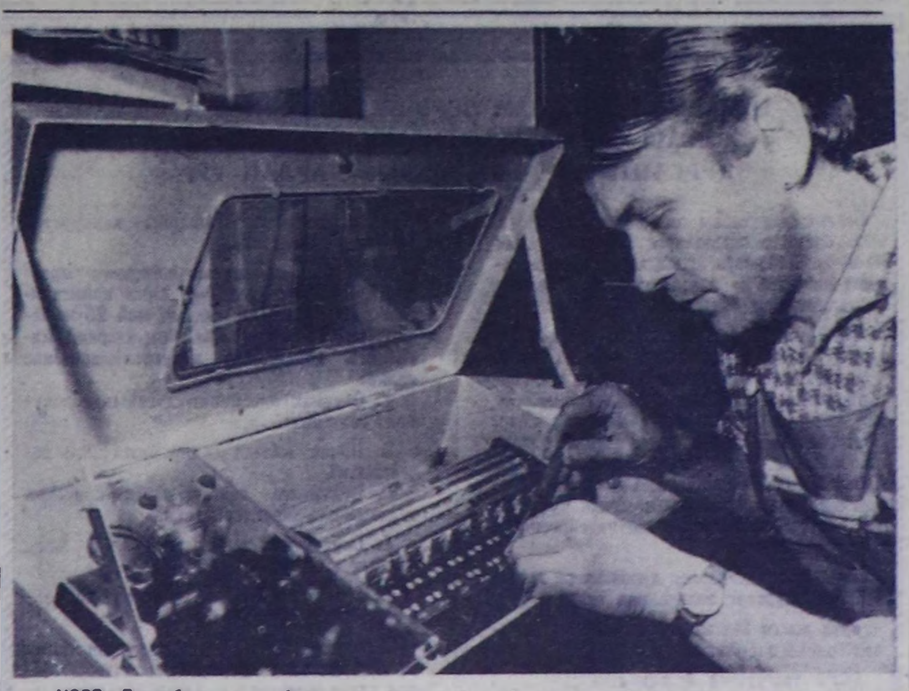
СОВЕТ ВЕРТОЛЕТТУҢ ХОНАР УЖУРГА ТАВАРЫШКАНЫ

Совет кызыгаарның № 24 вертоледу аар аараан шериг кижини эмнелгеже чедирип кээр дээш бо чылдың март 14-те Алтай крайда Белешиниң муруу талазында районче экипажының үш кежигүнүү-биле ужуп чорупкан. Ужудуушкун маршрудунга агаарның байдалы бакшыраавышдан экипаж ут-шигни чедирген, кывар түүлдүң курлавыры төнгенинден КУР-нуң девискээринде кыыгаар чогуштa хонар ужурга таварышкан, ол дугайын экипаж радио дамчыштыр бодунуң аэропортунга дыңнаткан.

Ол дугайын ол-ла хүн кыдат кыыгаар төлөлекчилиниге дыңнаткан, а март 15-те КУР-нуң Москвада ыяшкынге медээлээш экипажты болгаш вертолетту дилеп тыварының хемчеглерни алырын база совет талага оларны доп-дораан дамчыдын бээрин дилээн.

Ыядыг турбуже кыдат эргеларгылар совет таланың медегелиниге амгы үеге чедир харыы бербээн.

(СЭТА).

ЧССР. Республиканың будурулге коллективтери Словак Национал тура-халыышкынның 30 чыл оюн болгаш Чехословакияны Совет Армиязының хостаанының 30 чыл оюн төлептиг утмуур дээш социалистиг чарышта хаара туттунган. Нарын машина тудуушкунунуң «Збройовка» деп заводунуң ажылчыннары, инженерлери болгаш техниктери беш чылдың даштыныже продукция бээр планын 1975 чылдың сентябрь 30-де күүседир, ооң-биле келир беш чылдың даалгазынга хамаарыштыр Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң чурттарынче 100 миллион крон ажыглаар продукциязын чорудар дугайында социалистиг хүзээлгени алган.

ЧУРУКТА: ажылчын Пшемысл Поспишил Болгарияда тудуп турар атомнуг электростанцияга хереглээр автоматтыг приберну эптээрии ковээп тур.

ЧТК—СЭТА-ның фотозу.

делегей бо хүннерде

АЛДАРЛЫГ ЮБИЛЕЙ

1919 чылдың март 21-ниң хүнүнүң ийнги чартында бүтү Будапештиге мындыг медээ тарай берген: Коммунистиг болгаш Социал-демократтыг партиялар каттышкан, олар арге-чагырганы бодунуң ходунга алган, Венгрияда пролетариат диктатуразын болгаш Советтер Республиказын тургускан.

Чаъс-шуурганныг соок агаар турза-даа мун-мун ажылчыннар кызыл туктарын тутказ, «Интернационалды», «Марсельезаны» ырлашпышаан, венгр найысылалдын кудумчуларынче чыскаалып үнүп турганнар. Коммунистиг партияның Секретариадының Венгради кудумчузунда бажыңының баарынга митинг будуп дуг дургузунда тургулчудээн. Будапештиниң кудумчуларынга болгаш төлдеринге: «Пролетариаттың диктатуразы делгерезин!», «Советтиг Россия болгаш делегейниң пролетарлыг революциязы делгерезин!» — дээн кыйгырыглар көстүгүлеп келген.

55 чыл мурнунда Венгрияга пролетариат диктатуразын болгаш Советтер Республиказын шинчаар тургускан. Ол республика Совет Россияже-биле дайынчы пролетаржы эвилелди тургузарын дораанга саналдаан.

Венгрияның Совет Республиказы чүгле 133 хүн бактаан турган, шинчилээ-даа ол дээрге, чырыткылыг келир үе дээш, бүгү венгр улустуң аасжелеежи дээш домиселиниң 133 хүнү болган. Совет Республиказының алдарлыг ажылчылар, крестьяннар, солдаттар депутаттарының Венгриядакы советтери ажыл-ижинде, хөдөлгөөнүнде, революциялыг чорудуларында улустуң үзээн-бодалын хортпаан, корум-чурумнуң чаарбы беш чыл дургузунда тергиндээшкинни бедип ужуткан чадашкан. Венгрияның Совет Республиказын чарлап, тургускавышдан бээр 55 чыл оюн бүгү чурт калбаа-биле демдеглеп, чер-ле болганда байырлыг хуралдар болгаш митингилерни эрттирип турар болгаш Венгрияның аныяктарының коммунистиг эвилелиниң кылын туреры «Аныяктарның революстуг хүннериниң» программазында Совет Республиказының юбилейин база киирген.

1919 чылдың революциязының чарлааны пролетарлыг интернационализмниң принциптеринге шынчы амгы Венгрия Улус Республика Совет Эвилели-биле, социалистиг дем каттыштырылгазының бүгү чурттары-биле сырый кадыы ажылдавышаан, социализмни чедиишкиниг тургузуп турар.

Бистиң чурттарывыстың аразында найыралдыг харылзаалар 1948 болгаш 1967 чылдарның кереэлеринде быжыглаттынган.

Бистиң чурттарның ажыдуңма ёзугаруның харылзааларын тудуп турар хоорайлары болгаш областары: Калинин биле Капотвар, Львов биле Печа, Симферополь биле Кечкемет, Таллин биле Сольнок, Одесса биле Сегед, Тарту биле Веспрем, Клайпеда биле Дебрецен хоорайларның болгаш Кемерово областың Новград область-биле харылзаалары калбаа-биле хөгжүп турар.

ССРЭ-биле кады ажылдажылга кызырыкшың баштайгы базымнарын Венгрияның Советтиг Республиказы 55 чыл мурнунда кылган болгаш бистиң хүннеривисте мындыг кады ажылдажылга дыка калбарып, бистиң чурттаалгавыста быжыг чүүл апарган. Ынчангаш совет автобустарның, троллейбустарның-даа дугуйларында «Раба» деп марка-ны азы Совет Эвилелиниң магазиннеринден венгр консервалары, кат-чимисти болгаш идик-хепти-даа кижи бүрүзү көрүп чанчыга бергеи. Ол ышкаш үлетпүрүнүң продукциязы, венгр радио болгаш электри-хемчээшкин приборлары-даа ССРЭ-де алдарлыг, сурагжаан. Бодунуң эвилелде ССРЭ-ден ол чүртче чорудуп турар чүүлдер Венгрияны чиг-от болгаш оттуулар чүүл-биле хандырарынга чугула рольду ойнап турар. Совет Эвилели Пакшта атомнуг электри станциязын тударынга, Венгрияның нефть-химия болгаш энергетика үлетпүрүнүң элээн каш тудугларын кылырынга дузалажып турар.

1919 чылдың пролетар революциязының салгакчызы болган үргүлүлекчиин боон турар венгр ажылчын ады чүгле боттарының алдарлыг дайынчы чанчылдары-биле эвес, харын-даа Венгрия Улус Республикавыс богүнгү-даа чедиишкиннери-биле чоргаарланыр эргелиг.

Г. ШАХОВЦОВ,
СЭТА-ның тайылбырлакчызы.

АКШ-ССРЭ: КАДЫ АЖЫЛДАЖЫЛГАНЫҢ ЭКИ ПЕРСПЕКТИВАЗЫ

АКШ-тың ССРЭ-де элчининиң интервьюзу

Амгы үеде ССРЭ-ниң болган АКШ-тың аразында тайбынны быжыглаар болгаш бот-бодуун бидичир чорукту экижидериге кады ажылдарындан артык ыңдыг чүгүлә чүве чок деп, Москвага бодунуң хүзээлгезин чоокта чаа күүседир эгелээн АКШ-тың ССРЭ-де элчини У. Стессел совет журналистер-биле кылган беседазынга медеглээн. Үзелбодалдырывыс янзы-бүрү болуп турза-даа, бистиң чурттарывыстың аразында чарыштың тайбың болгаш найыралдыг орун-биле чорударынга өөренип ап болур-даа, өөренир-даа үжүлүг бис.

Чаа албан-дужаалга тургаш, мен АКШ-тың болгаш ССРЭ-ниң аразында тайбың болгаш найыралдыг харылзааларны хөгжүдеринге, а чорудулгаларын үнүп келзе, оны бот-бодуң биччирииниң болгаш хүндүлежириниң ёзугу-биле шиитпирээринге бүгү күжениишкиннеримни үндүрер бодалдыг мен.

Мээң Москвага социал чорааныммыц соонда хөй-ле чүве эки талазынче өскөрилген болду деп, америк элчин чугаалаан. Каттышкан Штаттар болгаш Совет Эвилели бистиң харылзааларывыстың чогум утказынга хамаарыжыр чугула чугаалажышкынарны, бергедер таварыжын тураа-даа, боттуг чедиишкиннерни чедип алган. Бистиң чурттарывыс ыяш-бүрү чүүлдер талазы-биле тодаргай, ажыл-агыйжы болгаш түңнелдерлиг чугаалажышкынарны кылып турар апарганы. АКШ-тың болгаш ССРЭ-ниң аразында ажыл-херекчи, культурлуг харылзааларның хемчелиниң дыка өскени — бо бүгү чүүлдер болза, мээң бодап турарым-биле алырга, эң кол өскерилгелер ол-дур.

АКШ болгаш ССРЭ ышкаш, үлетпүр талазы-биле сайзырангай курунелерде кады ажылдажылганы негеп турар ыяш сонуургалдар бар деп, У. Стессел уламчылаан. Культура талазы-биле, хөгжүп турар солчуушкуннар хөй удаа чугаалажыр, аян-чорук кылыр, бот-бодуң эки билчир арганы американнарга-даа, орустарга-даа бээр дээрииге база идеген турар мен. Бо бүгү чүүлдер болза ыяшты кол сорулганы — быжыг тайбыныы тургузарынга дузалаар.

(СЭТА).

БКП-ниң конференциязы

СОФИЯ. (СЭТА). Болгарияның Коммунистиг партиязының национал конференциязы март 20-де ында ажыттынган. Ниитилел күш-ажылдың будурукчулуун үлам ыңай бедидер дугайында айтырыгны конференцияга чугаалажып турар. «Ниитилел күш-ажылының будурукчулуун бедидер дээш» деп илеткелди БКП ТК-ниң бирги секретары Т. Живков кылган.

Т. Живков делегей байдалының айтырыгларынга докталаган, Совет Эвилелиниң, бүгү социалистиг лагерьиниң, тайбынга ыяшкыдыг бүгү күштерии тайбың политиказының ачызында амгы үеде «сооk дайынзаа» дүшкүүрлүг чоруктуу чавырылдырарынче шилчиишкинии боттанарын турар деп демдеглээн. СЭКП-ниң XXIV съездиниң хүлээп алганы Тайбының программазы делегей байдалын тогумчулар дээш демиселиниң түрар күштерии катыштырыкчы платформазы апарган, ол — БКП-ниң болгаш БУР-ның база программазы болуп берген.

Марксизм-ленинизм теориязының арыг чоруу дээш демиселиниң-дүнмa партияларның идей-политиктиг чангыс аптыг болурунга, үзелбодалдырывыс — амгы үениң ревизионизмниң болгаш антисоветизмниң айыылдыг илереэшкиннерии сойгалаарынга чедирип келген деп, илеткелчи демдеглээн.

ГКП-ниң баштаар черииниң кыйгырыы

БОНН. (СЭТА). Германияның Коммунистиг партиязының баштаар пери делегейниң ажылчы чоннарынга ам болур байырлалы — май 1-ге үткүнүтүр ГФР-ниң ажылчы чоннарынга кыйгырыг үндүрген. ГФР-ниң ССРЭ болгаш ПУР-бile Кереэлерии ГДР-ниң болгаш ГФР-ниң аразында харылзаалар үндезиннериниң дугайында кереэни шынгыы сагыыр болгаш амыдыралга чайгылыш чок боттандырар дээш идеңкейлиг киржириниче Барыын Германияның ажылчыннавыл база албан-хаакчыларын ГКП-ниң баштаар черии кыйгырган. Европага айыыл чок чорукту системавын тургузар, шериг чарыгдалдарын эвээжедир дээш демиселиниң инда база айыткан.

Бүгү чурттарже садар

ДЭЛИ. (СЭТА). Индияның чиик эртектиг, чараш чурук-туг, онгур бузаан, кедергей эптиг постерии таштыкыже үндүр садарының географиязы чыл келген түлүм-на калбарып турар. Индияның пос-тазавы үлетпүрүнүң кылыглавы — даштыкы төннар, орунга чадар болгаш стол шывар шывыгаар болгаш өске-даа продукциялары — Совет Эвилелиниде, АКШ-та, Англияда, Чехословакияда, ГФР-де болган дедегейниң өске-даа чурттарында улуу-биле хереглеп ап турар.

Индия 1973 болгаш 1974 сан-хөө чылдарының түгле 11 айларының дургузуунда 1.990 миллион рупийиниң пос-тазавызын даштыкыже үндүр сактаан, бо дээрге, планда көрдүгенииден мраңга хөй-дүр. Индий экономистерниң саналының ёзугаар ол көөрге, даштыкыже үндүр садар пос-тазавы айлааның инити түңү 2.200—2.500 миллион рупийден эвээжевес хире болуп турар.

Одуг адаанда туннель

ТОКИО. (СЭТА). Японияның Хонсю болгаш Кюсю деп ийи ортулуунуң аразында Симоносек дээр одуунуң сууның адаа-биле делегейде эң улуг, 18.713 метр узун демир-орук туннелин кылып доозаан. Туннель тудуун үш чартык чыл иштинде чоруткан. Бо чылдың декабрьдан эгелеп, Токио болган Фукуока хоорайларның аразында шакта 200 км дүрген маниэар поезд ол туннельди таварты маңнап эгелээр.

Кедер үеде бүгү Япония — сонгу талала Хоккайдо ортудуктан мурнуу талала — Мурнуу Кюшюга чедир чангыс зай демир-орук шугуму-биле дораттынер. Ол сорулганы чедип алыры-биле Хоккайдо болган Консю ортулуктарының аразында Цугару одуунуң адаа-биле узуну 53 км, диаметри 11 метр туннельни тудуп эгелеген. Ол тудугну 1977 чылда доозарын көрүп турар.

Дүжүт дээш демисел цехтен эгелээр

Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезин экижидери дээш трактор тудугжуларының улуг харысаалгалыының дугайын «Киров заводу» каттыжышкынының болган митингиге чугаалашкан. Кур черлерни шингээдип алганының 20 чыл оюн тавартыстыр Алма-Атага артыжа байырлыг хуралга СЭКП ТК-ның Чиргине секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазы кировчуларның кичээнгейинээ төвүнде.

— Дүжүт дээш демисел цехтен эгелээр. Тараажыларга эң күштүг тракторларны берип, оларның үзүктел чок ажылдаарын хандырарындан артык чугула сорулга чок—деп, диштер фондурукчузу М. П. Логинов чугаалаан.

«Кировец» хевирииң дугуйлуг, эң күштүг тракторларын Павлодарның трактор тудугжуларының шингээдип алырынга бүгү талалыг дузаламчыны көргүзеринге ленинградчылар белен деп, каттыжышкынының чиргине директору В. И. Улыбин чугаалаан.

Митингиге К-700 трактор ның конструктору М. Г. Пантюхин, «Кировстрой» трестиң № 41 эргелелиниң каднакчылар бригадири М. И. Заварзин, СЭКП-ниң Ленинград обкомунуң секретары Р. С. Боровиков олар түве чугаалаан.

Совет киижилериң амыдырал деңнелин чайгылыш чок бедидеринче, Төрээн чурттуң күчү-шыдалын улам ында бижыглаарынче угландырган Коммунистиг партияның болгаш Совет чазаатың политиказын «Киров заводу» каттыжышкынының ажылчы чоннары долузу-биле түүлдүгүнүп турар деп, митингиниң киржикчилериниң үзүлээп алган резолюциязында чугаалап турар.

Көдээниң ишчилериниң амгы үениң күчүлүг техниказын бээрин кировчулар боттарының бирги соруглазы кылдыр санап турар.

Чурттуң эң эки парктары

Чурттуң парктарының архитектуразының болгаш чаагайжыдыгазының Бүгү-эвилел көрүлде-конкурузунуң баштайгы түңнелдерин үндүрген.

ССРЭ-ниң Культура министерствозунуң, ССРЭ-ниң УАЧД-ниң, Күрхамаатың тудугжуң, ССРЭ-ниң Архитекторлар эвилелиниң организастааны ол конкурска 1000 парк киришкен. Оларның 63-жүн эң дээре деп санаан. Ол дээрге, «Победа» парк (Ленинград), Горький аттыг төп парк (Харьков) Шевченко аттыг төп парк (Днепропетровск), Панфилов аттыг парк (Фрунзе) болгаш өске-дээ черлер-дир.

Көрүлде үезинде оларның дыка хойуң чаартып кылган, погаан ыяштыг девискээрлери калбарган, чаа-чаа тудулгар неметкен.

Дыштанылганың ындыг булуңнарын чаагайжыдып, чаартырынга киришкен дээш алаан хөй хооркүүскомнарны, төлевилел организацияларны, эртем-шинчилел институттарын, заводтарны база шаңнаан. 150 парк ажылдакчылары, архитекторлар, күүскомнар удуртукчулары ССРЭ-ниң УАЧД-ниң медальдары-биле шаңнаткан.

МОСКВА.
(СЭТА-ның корр).

«Кызыл» дептериниң медээлери

МОСКВА. (СЭТА). ССРЭ-ниң бойдузунуң дугайында «Кызыл дептерин» доктаадып тургускан, аңаа дириг амытаннарның болгаш үүш үүлдериниң эң ховарталан хевирлерин демделээр ужуруглуг. ССРЭ-ниң көдээ ажыл-агый Министерствозунуң коллегиязы ол дугайында доктаалды хүлээп алган.

Дириг бойдустуң байлаан камгалаар болгаш өстүрер талазы-биле Совет Эвилелинде хөй үүлдерин кылып турар. Чуртта камгалалдыг черлер чүс ажыг, түе-түе черлерде дириг амытанларны тускай камгалап, өстүрүп турар. Ынчалза-даа, шинтизи-биле дириг амытаннар болгаш үүш аймаа хөй-хөй чылдагаапнар-биле улам ховартаар таварылгалар боюн турар. Эртемденнер куштарның болгаш сүт ижерлериниң 80 хире хевирлерин ховар азы чидип бар чыдар хевирлерге хамаарыштыр корүп турарлар.

Кур черниң өөредилге комбинадында

ТАНЫЖЫҢАР, АЖЫГЛАҢАР

Таңдының «Тиилелге» совхозта өөредилге комбинады Тывада шак мыдыг өөредилге черлериниң баштайгызы. Эрткен 10 чылдарның дургузунда өөредилге комбинадын ортумак эртемниг 230, сес чыл школазының программазын 265 апыяктар дооскан. Ол-ла үеде 3-кү класстың чолаачызының 300, 1—2 класстың—86, калбак мергежилдиң механизаторларының — 327 шыңызылгаларын тывыскан.

Өөредилге комбинады апыяктарга ниити билиглер-биле чергелештир мергежилди берип турарының үзүр-дузазы улуг. Мацаа чүгле совхозтуң районуң девискээринден эвес, харын Чөөн-Хемчик, Барыын-Хемчик, Бай-Тайга районнарындан безин апыяктар кээп өөренип турар. Комбинаттың доозукчуларындан ажыл-агыйның мурнакчылары болу бергеннер, өөредилгезин уламчылап, дээди эртем чедип алганнар кайы хөй. Кызыл-оол Люндуп совхозтуң мурнакчы механизатору, «Хүндүлелдиң Демдээ» орден-биле шаңнаткан, Чечекмаа Адыгбай, Александр Бичө-оол, Бады Ойдупаа болгаш өскелер-даа дээди артемниг специалистер апарганнар.

Кичээлдээрииге таарымчалыг бажыңны, механизаторлар өөредилгезинге көргүзүг херекседелерин, машина, тракторларны совхозтуң дирекциязы хандырып турар. Ниити билиглиниң классталрының башкыларының акша-хөреңги-биле хандырылгазын райкүүскомнуң улус өөредилге килдизи харыылап турар. Механизаторлар белеткээр курстарны Балгазының профессионал-техниктиг училищезин башкарып, удуртуп турар.

Өөредилге комбинадының ажыл-амыдыралында, өөредилгениң ниизи-бүрүү хевирлерин ажыл-биле холбаарында бергеннер бар. Ынчалза-даа өөредилге комбинады 10 чылдарның нүүрүү-биле амыдырапга дүгжүп турарын шыңыткан. Кур-Черде өөредилге комбинадының ажыл-амыдыралын чыртыкан материалдарны мооң адаанда парладывыс.

МООН ЭГЕЛЭЭН МЕН

Бистиң өөредилге комбинадывыс ажыттынга-ла 10 чыл болуп турар. Бо аразында дыка хөй киижилер мында өөренип, сес чыл болгаш ортумак школаны доозуп үнген. Оларның аразын хөйүү дээди өөредилге черлеринде өөренип, а чамдыызы дооскулаан. 600 ажыг киижи тракторист, комбайнер, чолаачы мергежилдерни чедип алганнар.

Мен бодум бо-ла комбинатка 1963—64 өөредилге чылында калбак мергежилдиң механизаторунга өөренгеш, төрээн совхозумга ажылдап эгелээн мен.

Трактор, комбайнның материалдыг кезээп, оон ажыгларын, чер ажылының үндезиннерин комбинаттың башкылары биске өөредип турар. Теория талазы-биле билиглерни ажыл-херек-биле шынаарын кызыдып турар бис. Чыл бүрү чедип ап турарым бедик коргүүглерниң чамдык үндезинии-даа ында. Чер аңдарыкчыларының республика маргылдаазынга киржип турдум. А 1970 чылда совхозтуң комбайнерлериниң аразынга тараапы дорт кестирорииге социалистиг чарыштың түңлекчизи болуп, 974 га черииң дужүдүн ажаап алган мен.

Тываның көдээ ажыл-агый техникумунуң чанынга ажыттынган бригадир-механиктер курузун дооскан соонда бригадирлеп ажылдай бердим. Мээң удуртканым комсомолчу-апыяктар бригадазы совхозта мурнакчы боюп, коммунистиг күш-ажылдыг бригадазы деп атты чедип алган. Черде ынчаш өөредилге комбинадының совхозтуң механизаторларынга, чолаачыларынга, апыяктарынга салдары улуг. Эртем-техниканың чедишкиннерин пропагандалаарының, көдээ ажыл-агый техниказының чаа машиналарын ажыглалга киирериниң, механизаторларның билигмергежилин бедидериниң ол төвү боюн бар чыдар. Чолаачылар, механизаторлар мацаа көөп, билиин улам ханылады, чаа үүлдерин билип ап турарлар.

О. САРЫГЛАР.

ЭКИ ДООЗАР ДЭЭШ

Өөредилге комбинадының 9-кү класында 22 киижи өөренип турар бис. Эш-өөрүм-биле кады ортумак школаны доозар, түскай мергежилди чедип алыр дээш кызыл өөренип турар бис. Мен бодум тракторист курузунда база өөренип турар мен. Ында 30 ажыг киижи теоретиктиг кичээлдерни доозупкан, ам практиктиг кичээлдер эртирии турар бис.

Бистиң школада 11 класстың өөреникчилери өөредилгеге болгаш чүрүм-сагылгага үлегер-чижекти көргүзүп, хөйнити ажылынга идепкейлиг киржип турар. Темалыг кежээлерни болгаш конференцияларны олар организастап келгешнер. Чоокта чаа С. Сүрүң-оолдуң «Авазынга даңгырак» деп номунга номчулга конференциязы өткен. Аңаа шуптү классталр багай эвес киришкен. Школада хөй-ниитизи, бижыг сагылга-чурумнуг, өөредилгезиңге кызымак өөреникчилер эвээш эвес. Оң бир классчылар Марат Быштак-оол, Антонина Ондар, Сергей Дорну, тос классчы Алла Дажы, чеди классчы Владимир Сат болгаш өскелер-даа өөредилгеии боттарының ажыл-ижи-биле чогумчалыг холбап турарлар.

Комбинаттың директору Хертек Одучуевич Пинов, өөредилге эргелекчизи Дадар-оол Сүрүнович Хомушку болгаш өске-даа башкылар база курстарда удуртукчуларывыс Х. Бута-Хырын, С. Очур-Сат, А. Сүтдер-оол олар бистиң билиг-мергежилзиие дээш түткүлдүг ажылдап турарлар. Плакаттар, диафильмнер дээш, кинолларга чедир бар көргүзүт хереклелдерии кичээлдерге башкыларның ажылдап турары биске таарымчалыг.

Н. БЕЛЕК-ООЛ,
9-кү классчы.

Кол чүве—организастаарында болгаш белеткелде

Партияның XXIV съезлиинге СЭКП ТК-ның Чиргине секретары Л. И. Брежневтиң отчеттуг илеткелинде: «Кижиниң болун бүгү талалыг сайзырангайжытпаанда коммунизмни тургузарының өндүр улуг херээ бурунгаарлаттынмас. Коммунизмниң материал-техниктиг базазын тургузуп албайн коммунизмни тургузуп ап шыдаваавывыс ышкаш, кижилерниң бедик медерели, билии, культуразы, иштики бижышкыны чокта коммунизм тургустунмас» деп, чигези-биле айыткан болгай. Бүгү-ниити ортумак өөредилгениң айтырыын чедиишкинниг шинтирдээриие ажылчын апыяктарның кежээки школаларыбиле чергелештир өөредилге комбинаттары' улуг үлүг-хуузун киирер. Кур-Черниң өөредилге комбинады чаа өөредилге чылынга канчаар белеткенил, ону канчаар организастап чорудуп турарының дугайын бижикседим.

«Тиилелге» совхозта өөредилге комбинады 1964 чылдан бээр бот-тускайлаң өөредилге черн боюп ажылдап келген. Оон мурнунда 1961—63 чылларда маңаа көдээ апыяктарның кежээки школазы ажылдап турган. Кежээки школаны өөредилге комбинады кылдыр ээде организастаарынга совхозтуң удуртукчуларының болгаш ажыл-ишчилериниң үлүг-хуузу улуг болган. Өөренирииге таарымчалыг бажыңны совхоз тускайлап берген. Комбинатка техниктиг курстарны ажыдып, совхозтуң тускай эртемниглериниң аразындан чолаачыларның болгаш тракторист-комбайнерлериниң курстарын башкылазарыбиле дуржулгалыг специалистерни томуйлаан.

Чаа өөредилге чылы эгелээринин ырак мурнунда белеткел ажылдарын чорудуп турар бис. Комбинатка ажылдаар башкыларның четчелээшкинии, күзүн өөренир өөреникчилерни дансызының болгаш комбинаттың өөренир бажыңын эде керип, септеп алыры ээш ышкаш ажылдар аңаа хамаарыжыр.

Комбинатка ажылдаар башкыларның четчелээшкинии февраль айда-ла кылгаш, райпоже чорудуп турар бис. Башкылар четчелээшкиннинг үезинде ол чылын ажылдап кыштаан башкыларның кижи бүрүзү-биле бесседаны кылып турар. Кежээки школага-даа, өөредилге комбинадынга-даа тускай быжыглаттынган башкылар ажылдаарга ажылдың эки түңнелдиг болурунга улуг ужур-дузалыг. Сөөлгү чылдарда өөредилге комбинадының башкылар коллективиниң составы элээн турум апарып, оларның үнүп, кирер чоруу эвээжээн. Апыяктарның өөредилге-кижизидилгелиг ажылынга башкыларның турум болуру кончуг улуг салдарлыг.

Комбинатка-даа, кежээки школага-даа кол чүве апыяктарның өөредилгеже чүткүлүн, хандыгышкынын болгаш күзүн хүлээп алынган өөреникчилернин санын өөредилге чылынын дургузунда турум болдурар ажылче кичээнгей салыры болур. Кежээки школаларга хүндүскү школаларның башкылары дакпырлап ажылдап болур деп турар болаалар бар. Ынчап болур-ла, ынчалза-даа ол черле четпес ажыл болур. Хүндүскү школаның башкылары кежээки школага чүгле кичээл эрттиреринге өйлежир, а хүндүс кылып ужурлуг класстан дашкаар ажылдарга үе-шагы-даа чедиштпес, ынчаар ажылдаар аргазы-даа чок болур. А бистиң ажылывыста кол чүве өөреникчилер-биле класстан дашкаар ажыл болгай.

Өөредилге эгелээринин мурнунда школага өөренир апыяктарның дансызын чогумчалыы-биле кылып алыры чугула. Бо ажылды бис ангы-ангы үелерде кылып чорудуп турар бис. Өөредилге чылы доостурар биле совхозтуң кадрлар килдизинде болгаш комсомол комитединде, ажылчыннарның үчёт карточкаларындан орту-мак эртем чок, 30 хар четпээн назылыг апыяктарның дансызын ушта бижип ап турар бис. Оон соонда шупту башкылар суурнуң кудумчуларының аайы-биле бажыңнар санай дансызны тургузуп турар.

Сентябрь айда бүгү башкылар совхозтуң бригадаларынга болгаш бүдүрүлге участокта-рынга баргылап, өөредилге дугайында тайылбыр ажылдарын база өөренирин күзээннериин дансызын тодарадып турар. Оон соонда тургустунган ниити дансызын шүүлде дансыны тургускаш, өөренири-биле бижиткеннериң аттарын азым чарлаар.

Бистиң өөредилге комбинадывыстың башкыларының мурнунда совхозтуң девискээринде чурттап, ажылдап турар ортумак эртем чок апыяктарны өөредилгеже бүрүн хаара туруп, кичээлдерии методиктиг бедик негелделерге дүүштүр эрттирер, апыяктарны коммунистиг чаңчылдарга кижилер деп соруглар салдынып турар. Бо 1973—74 өөредилге чылында бистиң өөредилге комбинадывыска 120 көдээ апыяктар өөредилгеже хаара туттунган. Ам комбинатта 7-ден 11-ге чедир ниити билигнин классталры өөренип турар болгаш 3-кү класстың чолаачыларының база трактористер белеткээрииин курстары ажылдап турар.

Өөредилге комбинадының онзагай талазы — апыяктар ниити билигнин класстарын доозуп ап, боттарының ниити билиглериниң деннелин бедидип турарындан аңгыда, тускай мергежилдии чедип алыр аргалыг болганы. Бистеи ниити билигнин класстары болгаш механизаторлар, чолаачылар белеткээр курстар неделянын тускайлаан хүннеринде кичээлдер турар. Чижээлээрге, понедельник, вторник, четверг хүннеринде ниити билигнин класстары өөренир. Среда, суббота хүннеринде трактористер болгаш чолаачылар курстары өөренир. Өөредилге комбинадынга тускай мергежилдии курстарын ажыдары апыяктарның өөредилгеже түткүлүнге, сонуургалынга дээштиг салдарны чедирер. Ынчалзада хамык ужур ында эвес. Кол түүл— апыяктар ажыл биле өөредилгени шын, эптиг кылдыр холбап шыдаар кылдыр, апыяктарның ажылының, өөредилгезиниң байдалдарын, бүдүрүлгенин удуртукчуларывыбиле сырый харылзааны тудуп тургаш, таарыштыр тургузуп бээринде. Бо талазы-биле алырга, бистиң совхозтуң дирекциязы ажылдап турар апыяктарны ажыл шагы төнмээнде бир шак эрте хостап чандырыптар дээш база оон ында оларны ажылынын аайы-биле кичээлдер үзүптер хире ажылдарга киирбейн, өөренириие эптиг болур кылдыр таарыштырып турар түүлдер бары аян.

Апыяктарның чедишкиннии өөредилгезиниге башкыларның ролю улуг. Бүзүн хүлээп алынган өөреникчилернин санын чыл дургузунда турум болдурар дээш башкы бүрүзү чангыс өөреникчи дээш безин хөй ажылдарны кылып турар.

Д. ХОМУШКУ,
Бур-Чер өөредилге комбинадының өөредилге эргелекчизи.

Кызыл хоорай Советиниң «Тере-Хөл» колхозунда 1300 амыг иви бар. Ивилерге хамаарыштыр ветеринария ажылын ында зии тургускан. Оң ажылды ветфельдшер, коммунист Комбу Серенович Очур чедимишиниие шиитпирлеп турар.

ЧУРУКТА: К. Очур. Г. СИРОТИННИҢ фотозу.

Сибирьниң дожунда чечектер

НОВОСИБИРСК. Март 20. (СЭТА-ның корр.). Бистиң шилиндек фигуристериниистиң көргүзүг чүнгулаашкынын көөрүн күзээн бүгү кижилер бөгүн «Сибирь» спорт ордузунга сыйнаан. Каш даклыр делегей болгаш европа чемпионары Ирина Родинна биле Александр Зайцевтиң, Людмила Пахомова биле Александр Горшковтуң, делегейниң улуг-улуг маргылдаазыларынга киржип, шаңналдыг черлерии эзелеп келген Людмила Смирнова биле Алексей Улановтуң болгаш өске-даа сураглыг спортчуларның мергежилиң он мун көрүкчүлер магадап көрген.

Фигуристер делегациязының удуртукчузу, Бүгү-эвилелдиң тренер төвүелелиниң даргазы И. А Кабанов СЭТА-ның корреспондентизиие мынчаар чугаалаан:

— Делегей маргылдаазында ССРЭ-ниң шилиндек командазыидан үжен үш кижи киржип чораан, оон иштинде делегейниң болгаш Европаның бүгү чемпионнары, мөңгүн база күлер шаңналдыглар бар.

Делегей чемпионадының сөөлүнде бистиң фигуристерииг дүрген (мурнунда рекордундан 0,5 кг аар). Ынчангаш штанга көдүрериниң ийи хевиринге каттыштыр 360 кг деңзиин көдүргеш, ол мурнунда чеднишкиниң 2,5 кг ажырган.

Олимпий оюннарының болгаш делегей чемпионы ийнти аар деңзиниң штангизи Василий Алексеев делегейниң чаа рекордун тургускан. Ол 240,5 кг штанганы чоорту ийип көдүргеш, эрткен чылын Европа чемпионадынга болдуңу көргүскен чеднишкиниң 0,5 кг бедиткен.

ЧИИК АТЛЕТИКА. Черниң бедиин халыыр талазы-биле Москвага болган маргылдаага киришкеп 30 спортчудан эң алдээе түңнелди ССРЭ-ниң кышкы чемпионадының тиилекчизи Владимир Абрамов көргүскен. Ол 219 сантиметрии ажа халаан.

СТОЛ ТЕННИЗИ. Эрткен чылын Европа болууңге тиилекчи болган ССРЭ-ниң шилиндек командазы бо чылын дөрт командаиы уткаш, ийиизиие — тиилеттиргеш, үшкү черии эзээн.

Теннис маргылдаазынга венгр спортчулар тиилээн.

Сагаар

Бөгүн республикага булуттаар, чамдык черлерге быскан хар чаар. Агаарның температуразы даглыг черлерге 1—6 градус соор, өскелериие—1—6 градус чыглыр.

Кызылга шокар булуттаар, чагбас. Хат кошкак. Агаарның температуразы 0 градус болур.

Редактор В. С. ШАРАВИИ.

СПОРТЧУ МЕДЭЭЛЕР

ААР АТЛЕТИКА. Штангистериниң «Найыралдың шаңналы» делегей маргылдаазы Ереванда эртип турар. Ол маргылдаа он беш чыл бурунгаар доктаатгынган. Ында чаа-чаа делегей рекордтары тургустунуп турар.

Маргылдааның төөгүзүнде 50-ги рекордту эң чиик деңзиниң спортчузу Дьерд Кесеги (Венгрия) 106 кг штанганы хенертен көдүргеш, мурнундагы рекордту чаарткан. Ол-ла деңзиизиие Кесеги тиилекчи болуп үнген.

Чиик деңзиие Минскиниң студентизи Рафаил Беленков штанга көдүрериниң ийи хевириие ниитизи-биле 245 килограммны чедип алгаш, бирги черге үнген.

Москва чурттуг Владимир Рыженков ортумак деңзиие штанга көдүргеш, хары угда делегейниң үш рекордун тургускан.

25 харлыг тулган мөгешыырак спортчу 162,5 кг штанганы алгаш, хенертен көдүрүп үндүргеп, ол дээрге мурнукузундан бир килограмм ажыг болган. Оон соонда 202 кг штанганы чоорту ийип көдүргеп (мурнунда рекордундан 0,5 кг аар). Ынчангаш штанга көдүрериниң ийи хевириие каттыштыр 360 кг деңзиин көдүргеш, ол мурнунда чеднишкиниң 2,5 кг ажырган.

Олимпий оюннарының болгаш делегей чемпионы ийнти аар деңзиниң штангизи Василий Алексеев делегейниң чаа рекордун тургускан. Ол 240,5 кг штанганы чоорту ийип көдүргеш, эрткен чылын Европа чемпионадынга болдуңу көргүскен чеднишкиниң 0,5 кг бедиткен.

ЧИИК АТЛЕТИКА. Черниң бедиин халыыр талазы-биле Москвага болган маргылдаага киришкеп 30 спортчудан эң алдээе түңнелди ССРЭ-ниң кышкы чемпионадының тиилекчизи Владимир Абрамов көргүскен. Ол 219 сантиметрии ажа халаан.

СТОЛ ТЕННИЗИ. Эрткен чылын Европа болууңге тиилекчи болган ССРЭ-ниң шилиндек командазы бо чылын дөрт командаиы уткаш, ийиизиие — тиилеттиргеш, үшкү черии эзээн.

Теннис маргылдаазынга венгр спортчулар тиилээн.

КӨРҮЛДЕГЕ БЕЛЕТКЕЛ

Бот-тывынгыр уран түүл көрүлдезинге белеткелдер Улуг-Хем районда эгелээн. Март 12-де оргкомитеттиң баштайгы хуралы болган. Районга көрүлдени башкарып чорудар ол комитеттиң составында СЭКП Улуг-Хем райкомунуң секретары Х. К. Норбу (даргазы), райкүүскомнуң культура килдизиниң эргелекчизи Н. Е. Аракчаа, профэвилелдерниң каттышкан райкомунуң даргазы С. Т. Ондар, Шагаан-Арыг хоорайда Культура бажыңының директору Т. Новициина болгаш өскелер-даа кирип турар.

Көрүлдениң апрель айдан эгелээп, ноябрьга чедир канчаар эртериниң дугайында негелделерни орта ажылдап кылгаш, чер-черде парткомнарже, парторганизациларже, комсомол райкомунче, райкүүскомнуң культура килдизинче чоруткулаан. Түе-түе ажыл-агыйларда, бүдүрүлге коллективтеринде көрүлдеге белеткелдер эгелей берген.

О. НАМЧЫЛАК,
«Шынның» тускай корр.

ТЫВА АССР-НИҢ ИХМ ССРЭ-НИҢ ИХМ-НИҢ ДЭЭДИ БОЛГАШ ОРТУМАК ӨӨРЕДИЛГЕ ЧЕРЛЕРИНГЕ КУРСАНТЫЛАР ЧЫЛДАЗЫН ЧАРЛАП ТУР

Өөренир хуусаазы дээди школаларга 4 чыл, ортумак школаларга 2 чыл. Аңаа ИХМ органнарынга ажылдаар, юридика талазы-биле дээди болгаш ортумак эртемниг специалистерни белеткээр.

ССРЭ-ниң ИХМ-ниң Омск дээди школазынга болгаш Иркутскиниң орт-техниктиг училищезинге кадыынын байдалы ИХМ органнарынга ажылдаарынга тааржыр. 30 хар чедир назылыгларны хүлээп алыр. Волгоградта, Горькийде, Рязаньда дээди школаларга, од ышкаш Новосибирскиде, Хабаровскиде, Барнаулда, Саратовта ортумак школаларга үстүнде айытқан үүлдерден аңгыда, шериг албанын эрттиргеннерии хүлээп алыр.

Школаларга кирерлер дараазында эртемнерге коннурстуг экзаменнер тудар:

орус дылга болгаш литературага бижимел болгаш аас-биле;

ССРЭ төвүзүнге бижимел-биле;

даштыны дылга (чүгле дээди школаларга кирерлер);

Үнлезиң чурттакчыларны конкурстан дашкаар хүлээп алыр.

Дээди болгаш ортумак өөредилге черлеринге кирериң нүүзээннер эмчи комиссиязын эртери-биле бо чылдың май 25-ке чедир Тыва АССР-ниң ИХМ-ниң кадрлар килдизинге дараазында документилери-биле келир:

1. Ортумак эртеминиң дугайында документ боду-биле.

2. Шериг биледя (кижи бижидилге херечилеля).

3. Будүрүлге болгаш партия-комсомол талазы-биле характеристика.

4. Бөрт чокка тырттырган 3×4 хемчээлдиг үш чурук.

5. СЭКП азы ВЛКСМ хоорком унуң, райкомунуң чоруткан бижии.

Школага дужаал ёзугаар хүлээп алган кижилерни кичээлдер эгелээр үнден эгедеп халас чеменелге, ниити чурттаар чер, хеп болгаш айда 40 рубль хемчээлдиг стипендия-биле хандырар.

телевидение

МАРТ 22-ДЕ

МОСКВАДАН

15.35—Өндүг телекөргүүг. Апыяктарга программа «А+Б». 16.35 — Өндүг телекөргүүг. «Чыл-даа четпес» деп уран-чочен телефильмниң баштайгы көргүүг. 2-ги сериязы.

КЫЗЫЛДАН

17.50 — Урутларга. Мультфильм. 18.00 — «Профессор Бадалын-биле ужуражылгалар». Телефильм. 18.30 — «Тоолдар шыгжамыры». Дамчыдыгга. 18.50 — Уругларга. Мультфильм. 19.00—Телемедээлер. 19.10 — «Алдайның хүнү сээң үүктешкиңде». Кыска фильм. 19.25 — Телемедээлер. 19.40 — Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

19.45—«Кижи, Чер, Октаргай. Дамчыдыгганы Совет Эвилелиниң Маадыры, ССРЭ-ниң ужудукчу-космонавы В. И. Севастьянов чорудар. 20.15 — Делегейниң улустарының уран чогаадылгазы. 20.45 — В. Пистоленковуң «Чадалар» деп хөй сериялыг телешиниинин баштайгы көргүүг. 6-гы сериязы —«Дустуг черде хоорайжыгаш». 22.10 — ССРЭ-ниң улустуң артизи Людмила Зыкина ырлап тур. 23.00—23.30 — «Үе». Информастыг программа.

Кызылдың башкы училищези чаңчыл ёзугаар, март 28-те, четвергте, 19 шакта училищеңиң хуралдаар залынга эрттирер кежээге келириичче бүгү доозукчуларын чалап тур.

Училищеңиң адрези: Кызыл хоорай, Колхозная, 56. Автобус доктаар «Восток» деп черге № 3, 14 автобустарга олургаш, «Школа-интернат» деп доктаар черге дүжер.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Кызыл, Щетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда киллизиниң 23-54, харылсалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал киллизиниң 37-13, культура киллизиниң 23-54, көдээ ажыл-агый киллизиниң 21-47, үлетүүр киллизиниң 22-64, чагаа киллизиниң 41-27, информация база совет тургузуг киллизиниң 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларның 27-41, Солун келбейн барганда 32-75 телефонче болгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 16056. ЧАГЫГ № 646.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 1) ТС—00428

КИНОТЕАТРЛАРДА

МАРТ 22-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Демир маска» (2 сериязы кады) 10.00, 12.40, 15.20, 18.00, 20.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Бора-тоолайлар» 8.30, 11.00, 14.20, 15.50, «Түңнел үндүргеш» 12.30, 17.20, 19.10, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Алдың дулгүүр». 10.00,«Чаъс шупту нетерии чүй шаап каапкан» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Идиктиг моортайның чаа ужуралдары» 11.00, 15.00, «Чугаалажыгга» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ЭНЕРГЕТИК» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫ: «Кыз-Жибек» (2 сериязы кады) 17.00 шакта.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 69 (9444) | Суббота, март 23, 1974 чыл | 1925 чылда үнелезилеттингеш. | Өртээ 2 коп.

Совет кижилер бүгү улустуң социалистиг чарыжының тугун ам-даа улам бедик тудар, боттарының кызымаккай, шалыпчы ажыл-ижи-биле 1974 чылдың планныг даалгаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерин хуусаа бетинде күүседирин хандырар дээрзинге СЭКП Төп Комитеди бүзүрелдинг.

(Партияга, совет улуска СЭКП ТК-ның кыйгырыынган).

ПОЛИТИНФОРМАТОР

Политиктиг информация ол дээрге чонну белуушкуннар, фактылар-биле аңаа-яа таныштырары ол эвес, а ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунга партийни удуртулганың деңнелиин бедидеринге, массаларның коммунистиг үзел-бодалын хевирлээринге дорт салдар чедирериниң дээштиг чепсээ болур.

Партияның политмассалыг ажылының бир кол незээ болуур политинформацияны бистиң республиканың партия организацияларының боттарының ажыл-чорудулгазынга калбаа-биле ажыглап, амыдычы чонну тоску беш чылдың онаалдаларын чедиишкинниг күүседиринче эвилелдеп, хей-аът киирип турар.

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң негелделеринге дүүштүр бистиң чер-черде партия организацияларывыс политмассалыг ажылды чогаадыычы ёзу-биле сайзырадып, оң ылаңгыя политиктиг информацияны чон ортузунга дээштиг чорудар талазы-биле эвээш эвес ажылдарны кылып турар. Политинформаторларның ажылын жижиидерде партия организацияларының оларны шын шилип ал, бүдүрүлгениң участоктарынга таарыштыр хуваап, оларның өредилгезин чеп организастаар апаар.

Республикада ниитизи-биле 2365 политинформатор бар, олар партияның болгаш чазактың чугула документилерин база бистиң чуртта экономика, культура тургузуушкунунда чедиишкиннерни чонга билдингир болгаш дээштиг тайылбырлап, чаа-чаа сорулгаларже ажылакшылерни мобилизастап турар. Оларның дыка хөйү үр үениң дургузунда кызымакаай ажылдап, политиктиг ажылдың ёзулуг суртаалчылары болу берген. Оларга Таңдыда «Революцияның чалбыыжы» совхозта И. Конюненкону, И. Струковту. Дуржулга станциязында В. Назым-оолду, Бай-Тайгада «Мурнакчы» колхозта Х. Кудурукпайны, «Тоора-Хем» совхозта В. Тамдын-оолду, Эрзинде К. Нурзатты, К. Белчирни, Чөөн-Хемчикте «Октябрь 30 чыыл» колхозта Ч. Мирчинни болгаш оон-даа өскелерни хамаарыштырып болур.

СЭКП-ниң Каа-Хем райкому политинформаторларның ажылын үндезини-биле экижиткен. Оларның шынарсоставы экижип, хөй нуруузу инженер-техниктиг ажылдакчылардан, будүрүлгениң мурнакчыларындан четчеттинген. Ажыл-агыйларда партия организацияларының политинформаторларының бөлүктерин тургузуп, оң планнарын квартал санында бадыкап турар. Политинформаторлар күш-ажылчы будүрүлге коллективтеринге болгаш чурттакчы черлериниң аайы-биле график ёзугаар барып, информация, беседаларны ыыгыры дөктаамал апарган.

СЭКП-ниң Эрзин райкому сезоннуг ажылдар эгелээриниң мурнында политинформаторларның өредилгезин бо-ла эрттирер. Чоокта чаа малчыннар ортузунга ажылдаар политинформаторларның семинарын солуң кыядыр организастап эрттирген.

Оң-биле кады чамдык партия организациялары политинформатор кадрларны шилип алыр, оларны удуртур талазы-биле ажылды чогуур деңнелге чедир кылбайн турар. Ылаңгыя СЭКП-ниң Чөөн-Хемчик, Бии-Хем, Бай-Тайга, Өвүр райкомнары политиктиг информацияның дээштиин чедип алырынче политинформатор кадрларны шын шилип ап, оларның өредилгезин организастаарынче кошпак кичээнгейни угландырган. Бо районнарның чамдык ажыл-агыйларында политинформаторларның тодаргай учет-дажызы чок, оларның шынар-составы чавыс, олар план чок, дуза-келбиже ажылдап келген. Чижээлээрге, Өвүр районнуң «Кызыл тук», Таңды районнуң «Коммунизминиң херели» колхозтарының партия организацияларының политинформатор-биле агитаторларны чаңгыс категорияга хамаарыштырып турары шын эвес, оларның тус-тузунда ажыл планы чок.

Политинформаторларның бөлүктерин парткомнар чаңынга, а агитколлективтиң агитаторларының бөлүктерин партия эге организацияларының чаңынга тургузар ужуруг. Бир эвес кадрлар бар болза, политинформаторларның бөлүктерин партия эге организацияларынга тургузуп болур. Олар партия организациязының планын ёзугаар ажылдаар.

Партия организациялары идеология ажылының бир чугула дайынчы незээ болуур политинформаторларны шын шилип ап, таарыштыр тургузуп, семинарларны дөктаамал эрттирип, оларның ажылынга партийни удуртулганы күштелдирер ужуруг. Ол ышнаш аныяк политинформаторларга теоретиктиг болгаш методиктиг дузаны чедирип, чугула материалдар-биле хандырарыбиле ай санында инструктаптыг (суртаалга) хуралдарны партия организациялары чорутса зик.

Партия организациялары Совет Тыванның 30 чыл оюнга уткуштур политинформаторларның ажылын идепкеймидер дээш, оларның харыысалгазын бедидип, теоретиктиг база методиктиг белеткелинче кичээнгейни салып, план ёзугаар ажылдаарын чедип алыр ужуруг.

Ак-Довуракты тудугжуларында

Ийиги участок тиилекчи болган

«Тыва даг-дүгү тудуг» эргелиниң ажыл-ишчилериниң хоочун тудуг организацияларының бирээзи «Кызыл тудуг» эргелиниң тудугжуларыбиле араазында чарыжы оларның планныг онаалдаларын болгаш боттарынга алган социалистиг хүлээлгелерин чедиишкиниг күүседиринге дыка идиглиг болуп турарын олар боттары бо-ла чугаалай берген турар. Ак-Довуракты тудугжулары СЭКП Төп Комитединиң партияга, совет улуска Кыйгырыында дөмдетлээн ышкаш, чарыштың нептеренгейн, түңнелдерин деннеп көөрү болгаш мурнакчы арга-дүржулганы катаптаарының аргазы дээн чертелит кол принциптерин хажык чок сагып келген.

Ылаңгыя эрткен февраль айда ол эргелелдиң ажыл-ишчилери кол-кол бүдүрүлгечи көргүүлгерге чедиишкиниг ажылдаан. Кол керээ ёзугаар айда 405 мун рубльдүң тудугмонтаж ажылдарын кылып чорудар тургаш, ону херек кырында 55 мун рубльге ажыр боттандырган. Боттарының күжү-биле 204 мун рубльдиң ажылдарын кылып чорударының орнунга олар ону база-ла 26 мун рубльге ажырган иймекке азы планны 113 хуу күүсеткен.

Коллективтиң иштинде социалистиг чарыш улам күштелген. Тудуг участоктарының араазында чарышка февраль айда П. В. Дмитриченко начальниктээн ийиги тудуг-монтаж участогу тиилекчи болуп, айда кылып чорудар ажылдарының планныг онаалдаазын 190 хуу чедирген. Ол участоктуң тудугжулары эргелелдиң бирги тудуг-монтаж участогубиле араазында социалистиг чарыжынга оранчок мурнай берген. Ооң дараазында боттарының айда планныг онаалдаларын дес-дараалаштыр 173 болгаш 152 хуу күүсеткен дептиг. бешки тудуг-монтаж участоктары чоруп турар. Бо мурнакчы коллективтерниң кайызында-даа күш-ажылдың сагылга-чуруму экижээн, ооң бүдүрүкчүлүү дыка бедээн.

Ак-Довуракты тудугжуларының ай санында дең-дески ажылдаарынга оларның-биле кады-кожа керээ ёзугаар ажылдаар организацияларның чүткүлдүг ажыл-ижи деткимчилиг болуп турарын айтыр херек. Эрткен айда оларның «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелинде ажылдап турар участоктары шуптуузу планныг онаалдаларын ажыр күүсеткилээн.

Тудуг эргелелинде бригадалар араазында чарышка бо удаада эрткен чылдан бээр мурнакчыларның одуруундан үнмейн келген Салчак Карааолга удуртқан дашчылар бригадазы тиилекчи болуп, февральдың тудут-монтаж ажылдарының планныг онаалдаазын 108 хуу күүсеткен. Ооң дараазында черни бодунуп онаалдазын 102 хуу чедирген сураглыг тудугжу Данзырык Каллар-оолдуу ээлээн. Эргелелде шеверлекчилерниң араазында чарышка тиилекчи Зинаида Салчакка удуртқан бригада болган.

Баш удур кылган саваашкыннарны ёзугаар алырга, бо март айның тудут-монтаж ажылдарының планныг онаалдаларын бүрүн боттандырып болур аргадар тудуг эргелелинде бар.

О. НАМЧЫЛАК,
«Шынның» тускай корр.

ЧАРЫШТЫҢ ТИИЛЕКЧИЛЕРИ

Алтайның тараажылары кайгамчыктыг чедиишкиннерни чедип алганнар. Беш чылдың үш чылының иштинде ол край күрүнеге 727 миллион пуд тарааны дужаап, планны 120 миллион пудка ажыр күүсеткен.

Күрүнеге пландан ажыр тараа салдар дээш чарыштың эгелекчилери Октябрь революциязы орденниг «Бийский» совхоз болган. Ол ажылагыйның чедиишкини дыка улуг. Беш чылдың үш чылдарының иштинде кодээ ажылагый продукциязын бүдүрериниң хемчээли 23 хуу, күш-ажылдың бүдүрүктүүү — 40 хуу улгаткан. Гектар санында-ла тараа дужуду 4,1 центнерге немеишпеп.

Тоску беш чылдың үшкү чылында Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжынга чедиишкиннери дээш «Бийский» совхозтуң коллективи СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ның Кызыл тугу-биле шаңналткан.

СЭКП ТК-ның партияга, совет улуска Кыйгырыы совхозтуң тараажыларының күш-ажылчы чаа кодуралгүшкүнүн болдурган. Ол мурнакчы коллективтиң бедик хүлээлгелерни алган. Ол бо чылын күрүнеге 13.600 тоннадан эвээш эвес тарааны садар дээн. Ол болза, пландан 90 тонна хөй-дүр.

Совхозтуң ажыл-ишчилери айыткан хемчеглерни бо чылдың баштайгы хүнеринден күүседип эгелээн. Үреэнниерни бирги болгаш ийиги чергелиниң шыпарынга чедир белеткээн. Хораан болбаазырадыр дериг-херекселдер шуут белен. Трактор, комбайн, автомашиналар сентелгези графиктеп мурнап турар. Үжен муң тонна хире органиктиг чеминчидилгелерни шолдерже сеөртүп токкеп, далбыйларының дузазы-биле хар шыгыя моөнпеп ап турар. Агробалгүзөнерге, экономика билиглериниң школаларынга механизаторлар боттарының билиин улам бедидип турар.

Социалистиг чарыш ында улам-на калбарып турар. Совхозтуң партия, профсоюзлед, комсомол организациялары тараажыларның күш-ажылчы кодуралгүшкүнүнге бүгү талалың деткимчезин көргүзүп турар.

ЧУРУКТА: совхозтуң улуг агроному Г. Фивицев—Бийскиде күрүнеңиң үрезин инспекциязынга бо-ла хап чедип кээр. Ол бо удаада база-ла лаборант Р. Зотова-биле кады бодунуң ажыл-агыйының кызыл-таанының үпер шынарын хынап көрүп турлар.

В. САДЧШКОВТУҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

ССРЭ-ниң Дээди Совединде

Март 20-де Кремльге ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилелдиң Совединиң болгаш Националдар Совединиң хоойлудүрүм саналдаар комиссиялары биле мандат комиссияларының каттышкан хуралы болган. Хуралга «ССРЭ-ниң ажылчы чоннар депутаттарының Соведтериниң депутаттарының бүрүн эргелериниң дугайында» ССРЭ-ниң Хоойлузун херек кырында ажылган турарының практиказының дугайында айтырыгны чугаалажып көрген.

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырары бистиң чурттуң ажылчы чоннарының ажыл-агый, культура тургузуушкунунуң бүгү талазынга кызымакаай күш-ажылының кол утланыышкыны болуруп депутаттар болүүнүң удуруткчузу. Эвилелдиң Совединиң хоойлу-дүрүм саналдаар комиссиязының кежигүзү И. К. Лутактың илеткелинге болгаш депутаттарның саналдарынга-даа онзалап демделеттингеш. СЭКП ТК-ның Чиигизинге секретары эш Л. И. Брежнев күр черни шиңгээдип эгелээниинден бээр 20 чылынга турасказадып. Алма-Атага кылган байырлыг хуралга мынчаар демделээн: «...массаларның чогаадыкчы энергиязын долузу-биле мөөнпээрин, күрүне органнарын дамчыштыр-даа, хөй-шиитпиниң массалыг организацияларының калбак четкизип-дээ дамчыштыр шиитилелдя башкарарының хөй хевирлиг аргаларын улам-на байлакшыдып турғаш, бистер, ындыг угланыышкынны чорудуп турган болгаш моон соңгаар-даа быжыы-биле чорудар апаар бис».

Депутаттарның бүрүн эргелериниң дугайында Хоойлуда оларның бүрүн эргелериниң, советтер-биле, күрүнениң күүсекчи болгаш өске-даа органнары-биле оларның араазында харылзааларының дугайында хөй-хөй айтырыгларны дүрүмчүдүп, корүп турарын хуралга демделээн. Ында депутаттарның эргелериниң магалыалдарынче, а ол ышкаш оларга үре-түңнелдиг ажылдаарынга эргежок чугула байлалдарны тургузарынче онза кичээнгей салган.

Хоойлуның негелделерин амыдыралда чайгылыш чок боттандырып турар. Ону күүседирин хандырары-биле организастыг болгаш политиктиг улуг ажылды кылып турар. Ол Хоойлуга холбаштыр ажылчы чоннар депутаттарының чер-чер Советтериниң дугайында хоойлударга, а ол ышкаш республиканың өске-даа хоойлу-дүрүмнеринге оскерилдериниң болгаш немелделерни кылгылаан.

Эвилелдиң Совединиң хоойлу-дүрүм саналдаар комиссиязының дэргазы, СЭКП ТК-ның секретары И. В. Капитонов хуралга чүве чугаалаан. Депутаттарның бүрүн эргелериниң дугайында Хоойлуну партияның XXIV съездизиниң айтышкынынарынга дүүштүр эш Л. И. Брежневтиң саналдаанын ёзугаар хүлээп алдынганын ол сагындырган. Ол хоойлуну бистиң чурттуң ажылчы чоннары социалистиг демократияны хогжудуп, сайзырангайжыдар дугайында партияның салыышкынының чаа коргүзүү кылдыр уткуп-хүлээп алганнар.

Ол Хоойлу депутаттарның ат-алдарын бедидеринге, оларның инициативазын калбартырынга улуг идиглиг болгулаан, Советтериниң бүгү ажыл-чорудулгазын улам экижидип, сайзырангайжыдарының дээштиг дүрүмү болу берген.

Хоойлуну хүлээп алган үеден бээр бүдүп-чартык чыл эрткен. Бөгүн кылып болур кол-ла түңнел чүл дээрге, Хоойлуның негелделериниң чер-черде сагыттынып турары болдур.

Ооң-биле кады депутаттарның ажылдаарынга таарымчалыг, болгаш магадыладыг чүүлдерни хандырары-биле холбашкан айтырыгларны шиитпирлээринде ам-даа чамдык четпестер барын И. В. Капитонов база демделээн.

Ол хоойлуну амыдыралга моөн-даа сонгаар боттандырарының херээнге холбаштыр совет органнар, министерстволар, ведомстволар, хөй-ниити организацияларының мурнунда турар сорулгаларны чугаалаан. И. В. Капитонов, ажылчы чоннар депутаттарының Советтериниң, оларның күүсекчи органнарының бо талазы-биле доктаамал ажылының чугула ужур-дузалыын айыткан. Күүсекомнарның эргелелдеринге болгаш киллистеринге, ажыл-агыйжы удуртукчуларга негелдеп бедидер ужуруг. Совет хоойлудүрүмүнү депутаттарның болгаш албан кижилериниң эрежирининиң талазы-биле ажыл чугула сорулгаларның бирээзи боол турар. Ол эң ылаңгыя депутаттарның бүрүн эргелериниң дугайында Хоойлуга хамаарыжып турар. Эвилелдиг сонгулда соонда-ла чер-чер Советтериниң депутаттарының составтары дыка чаартының турар болгай. Олар чогуур дузаламчыны хереглеп турары билдингир. Ынчангаш Советтериниң күүсекомпары, бистиң юридиктиг албан черлеривис болгаш солуннар, радио, телевиденно оларга дузалаар хүлээлгелиг.

Хоойлунуң негелделерин амыдыралга ыяап-ла күүседирипче, депутаттарның эргелерин болгаш хүлээлгелерин оларның долдур күүседиринге таарымчалыг байдалдарны тургузар талазы-биле ажылды хынаарын күштелдиреринче утланган сүмелерни ниити-эвилел, республикаларның болгаш чер-черниң күрүне органнарынга база организацияларынга, а ол ышкаш албан-хүлээлгелиг кижилерге берген шиитпирин хүлээп алган.

Ол-ла хүн ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилелдиг Совединиң болгаш Националдар Совединиң хоойлу-дүрүм саналдаар комиссияларының каттышкан хуралы болган.

Херээженнериниң күш-ажылын камгалаар дугайында хоойлу-дүрүмну ажыглаар талазы-биле комиссиялардың сүмелерни министерстволарның болгаш топ албан черлериниң күүседип турарының дугайында депутат В. И. Прохоровтуң дыңнадыын хуралга чугаалаашкан. Херээженнериниң ажылдаар байдалын экижидип, чиигедир болгаш кадык-чаагай болдурар талазыбиле чамдык хемчеглерни улетпүр будүрүлге болгаш организация чергелеринде боттандырып чорутканын ол демделээн. Херээжен ажылчыпнарының будүрүлге черинге ажылын камгалаар талазы-биле боттуг хемчеглерни бүгү министерстволар болгаш ведомстволарның алганын ол база чугаалаан.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң 1970 чылдың июнь 12-деги Чарлыынга холбаштыр кеземче хоойлуунуң сайзырадыш кылыр талазы-биле санал-онаалдарны белеткээр дугайында айтырыгны комиссиялар база чугаалашкан. Националдар Совединиң хоойлу-дүрүмү саналдаар комиссиязының дэргазы И. Г. Кэбин бо айтырыг талазы-биле дыңнадыг кылган.

Ол ышкаш ССР Эвилелиниң болгаш эвилелдешкен республикаларның административ-тратывтиг харыысалга дугайында хоойлу үндезиниериниң тодевилелин белеткеп турар дугайында депутат А. М. Школьниковтуң дыңнадыын база чугаалашкан.

Комиссиялар чугаалашкан айтырыглар талазы-биле чогуур шиитпирни хүлээп алган.

(СЭТА).

ССРЭ-НИҢ ХАРЫЛЗАА МИНИСТЕРСТВОЗУНУҢ БҮДҮРҮЛГЕЛЕРИНИҢ БОЛГАШ ОРГАНИЗАЦИЯЛАРЫНЫҢ АЖЫЛЧЫННАРЫН, ИНЖЕНЕР-ТЕХНИКТИГ АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫН БОЛГАШ АЛБАН-ХААКЧЫЛАРЫН ССРЭ-НИҢ ОРДЕННЕРИ БОЛГАШ МЕДАЛЬДАРЫ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

1973 чылдың планнарын болгаш алган социалистиг хүлээлгелерин долдур болгаш ажыр күүседиринге чедип алган чедиишкиннери дээш шаңнаары болза:

ТЫВА АССР-ДЕҢ ЛЕНИН ОРДЕН-БИЛЕ

Александр Сергеевич Шерстиевту — Кызыл хоорайның харылзаа белдириниде аккумуляторщик.

КҮШ-АЖЫЛДЫҢ КЫЗЫЛ ТУК ОРДЕН-БИЛЕ

Константин Трофимович Лавриновичини — харылзаанның будүрүлге-техниктиг эргелелиниң начальныгы.

Шырап Ламаевич Сатты — Чадаанада районнуң харылзаа белдириниң салбырында монтёр.

«ХҮНДҮЛЕЛДИҢ ДЕМДЭЭ» ОРДЕН-БИЛЕ

Уйнук Тюлюшевна Мартаны — Шагаан-Арыгда районнуң харылзаа белдириниң салбырында почтачы.

Аган Афанасьевич Рогалевту — харылзаанның Кызылда ажыглал-техниктиг белдириниң монтёру.

Виктор Васильевич Ширинкин — Кызылда автобааза чолаачызы.

«КҮШ-АЖЫЛЧЫ ЭРЕС-МААДЫРЛЫГ ЧОРУК ДЭЭШ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ

Яков Поликарпович Годлевти — республикада радио-телевидение дамчыдар станциязының улуг инженери.

Зинаида Константиновна Усмалованы — «Союзпечатьтың» республика агентствозунуң улуг инструктору.

«КҮШ-АЖЫЛЧЫ ШЫЛГАРАЛ ДЭЭШ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ

Седип Шожуевна Танзырны — Кызыл хоорайда харылзаа белдириниң салбырында почтачы.

Анна Ивановна Яковлеваны — Сарыг-Септе районнуң харылзаа белдириниң улуг телефончизи.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. ПОДГОРНЫЙ
ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ.
МОСКВА, КРЕМЛЬ, 1974 чылдың февраль 28.

ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНИҢ КҮРҮНЕНИҢ ЫЯШ АЖЫЛ-АГЫЙ КОМИТЕДИНИҢ БҮДҮРҮЛГЕЛЕРИНИҢ БОЛГАШ ОРГАНИЗАЦИЯЛАРЫНЫҢ АЖЫЛЧЫННАРЫН, ИНЖЕНЕР-ТЕХНИКТИГ АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫН БОЛГАШ АЛБАН-ХААКЧЫЛАРЫН ССРЭ-НИҢ ОРДЕННЕРИ БОЛГАШ МЕДАЛЬДАРЫ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

1973 чылдың планнарын болгаш алган социалистиг хүлээлгелерин долдур болгаш ажыр күүседиринге чедип алган чедиишкиннери дээш шаңнаары болза:

ТЫВА АССР-ДЕҢ ЛЕНИН ОРДЕН-БИЛЕ

Роман Макарович Железкинни — Шагаан-Арыгда ыяш ажыл-агый черинниң лесничи.

«ХҮНДҮЛЕЛДИҢ ДЕМДЭЭ» ОРДЕН-БИЛЕ

Валентин Петрович Новиковту — Тожуда ыяш ажыл-агый черинниң директору.

«КҮШ-АЖЫЛЧЫ ШЫЛГАРАЛ ДЭЭШ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ

Доржу Мөгеевич Монгушту — Чадаанада ыяш ажыл-агый черинниң лесничи.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. ПОДГОРНЫЙ
ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ
Москва, Кремль 1974 чылдың март 1.

ССРЭ-НИҢ ААР ИНДУСТРИЯ ТУДУГ БҮДҮРҮЛГЕЛЕРИНИҢ МИНИСТЕРСТВОЗУНУҢ ТУДУГ ОРГАНИЗАЦИЯЛАРЫНЫҢ БОЛГАШ БҮДҮРҮЛГЕЛЕРИНИҢ АЖЫЛЧЫННАРЫН, ИНЖЕНЕР-ТЕХНИКТИГ АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫН БОЛГАШ АЛБАН-ХААКЧЫЛАРЫН ССРЭ-НИҢ ОРДЕННЕРИ БОЛГАШ МЕДАЛЬДАРЫ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

1973 чылдың планнарын болгаш алган социалистиг хүлээлгелерин долдур болгаш ажыр күүседиринге чедип алган чедиишкиннери дээш шаңнаары болза:

ТЫВА АССР-ДЕҢ ЛЕНИН ОРДЕН-БИЛЕ

Борис Александрович Белковту — «Тыва тудут» трестиң № 48 тудут эргелелинде комплекстиг бригаданың бригадири.

КҮШ-АЖЫЛДЫҢ КЫЗЫЛ ТУК ОРДЕН-БИЛЕ

Екатерина Сергеевна Биляеваны — «Тыва тудут» трестиң № 48 тудут эргелелинде штукатурлар бригадири.

Илья Иванович Казанцевти — «Тыва тудут» трестиң № 48 тудут эргелелинде жестянщик.

Чимит-Доржу Байырович Ондарны — «Тыва тудут» трестиң эргелекчизи.

Тубул Сарыгларович Ортуназыны — «Тыва тудут» трестиң «Тыва даг-дүгү тудуг» тудут эргелелинде дашчы.

Александр Петрович Соловьевту — «Тудут механизация» трестиң № 14 механизация эргелелинде скрепер машинизи.

«ХҮНДҮЛЕЛДИҢ ДЕМДЭЭ» ОРДЕН-БИЛЕ

Оолак Хүрепмеевич Доңгакты — «Тыва тудуг» трестиң «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелинде дашчы.

Владимир Казимирович Казакты — «Тыва тудуг» тресте партком секретары.

Галина Дмитриевна Калядины — «Тыва тудуг» трестиң «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелинде штукатур.

Александр Михайлович Новицкийни — «Тыва тудут» трестиң № 48 тудут эргелелиниң начальныгы.

Чайдың Содунамович Салчакты — «Тыва тудут» трестиң «Кызыл тудуг» эргелелинде монтажник.

Петр Николаевич Чебокчиновту — «Тыва тудут» трестиң «Тыва кобальт тудуг» эргелелиндо бызаңчы.

«КҮШ-АЖЫЛЧЫ ЭРЕС-МААДЫРЛЫГ ЧОРУК ДЭЭШ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ

Кек-мыс Эндиховна Байааны — «Тыва тудут» трестиң «Тыва кобальт тудуг» эргелелинде штукатур-шеверлекчи.

Константин Родионович Зуевти — «Тыва тудут» трестиң «Кызылпромстрой» тудуг эргелелинде комплекстиг бригаданың бригадири.

Александр Доржу-Ламаевич Ооржакты — «Тыва тудут» трестиң «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелиниң үлетпүр будүрүлгелер комбинадында моторист.

«КҮШ-АЖЫЛЧЫ ШЫЛГАРАЛ ДЭЭШ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ

Алексей Иванович Володинни — «Тыва тудут» трестиң «Кызыл тудуг» эргелелинде монтажниктер бригадири.

Алексей Иванович Морозовту — «Тыва тудуг» трестиң кол механиги.

Нина Борту-ооловна Оюнну — «Тыва тудут» трестиң № 48 тудут эргелелинде будукчу.

Петр Иванович Устюговту — «Демирбетон» трестиң тудуг кезектер комбинадында бызаңчы.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. ПОДГОРНЫЙ
ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ
Москва, Кремль 1974 чылдың март 4.

ССРЭ-НИҢ МОНТАЖ БОЛГАШ ТУСКАЙ ТУДУГ АЖЫЛДАР МИНИСТЕРСТВОЗУНУҢ БҮДҮРҮЛГЕЛЕРИНИҢ БОЛГАШ ОРГАНИЗАЦИЯЛАРЫНЫҢ АЖЫЛЧЫННАРЫН, ИНЖЕНЕР-ТЕХНИКТИГ АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫН ССРЭ-НИҢ ОРДЕННЕРИ БОЛГАШ МЕДАЛЬДАРЫ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

1973 чылдың планнарын болгаш алган социалистиг хүлээлгелерин долдур болгаш ажыр күүседиринге чедип алган чедиишкиннери дээш шаңнаары болза:

ТЫВА АССР-ДЕҢ «ХҮНДҮЛЕЛДИҢ ДЕМДЭЭ» ОРДЕН-БИЛЕ

Дмитрий Петрович Малишевичини — «Сибирьтехмонтаж» трестиң Тывада монтаж участогунуң слесарь-монтажниктер бригадири.

Юрий Иванович Хватовту — «Востсантехмонтаж» трестиң Кызылда көжүп чоруур механизастаан колонназының слесарь-сантехниги.

«КҮШ-АЖЫЛЧЫ ШЫЛГАРАЛ ДЭЭШ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ

Александр Иосифович Архиповту — «Сибирьтехмонтаж» трестиң Тывада монтаж участогунуң слесарь-монтажниктер бригадири.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. ПОДГОРНЫЙ
ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ
Москва, Кремль 1974 чылдың март 4.

КАЯА-ДАА ҮЛЕГЕРЛИГ КОРУМ-ЧУРУМ ДЭЭШ

Социалистиг хөөлгу-дүрүмнү быжыглаарының болгаш ажылчы чоннарның эрге-хөөлгү кижизидилгезиниң айтырыглары партия, совет болгаш өске-даа хөй-ниитиг органнарының ажылынга чугула черни эвлеп турар. Аңаа хөлбашкан айтырыгны чугаалашкан партия обкомунуң XI пленумунуң түңнелдериниң база районнуң парторганизациялары-ның сорулгаларының дугайында айтырыгны чоокта чаа Мөңгүн-Тайганың партия активиниң хуралынга чугаалашкан.

Аңаа бо талазы-биле илеткел кылган СЭКП райкомунуң бирги секретары О. Н-С. Шагдыр-оол болгаш санал берген эштер социалистиг хөөлгу-дүрүмнү быжыглаар база эрге-хөөлгү пропагандазын күштедиргер талазы-биле районда чоруттунуп турар ажылдарны хандыр аналитеп, кол кичээнгейни чедир шинтипрдеттинмээн айтырыгларже, моон соңгаргы сорулгаларже утпадырган.

Чоя ортуузунга эрге-хөөлгү пропагандазын алзон күштедиргеш. Ындыг темага вомчуттуунган декцияларның, оон дыңнакчыларының саны өскен, тус черниң радиозун дамчыштыр ой-өйде беседаларны кызыы турар. Хөй-ниитиниң корум-чурумун быжыглаар, эрге-хөөлгү пропагандазын күштедиргер талазы-биле айтырыгларны квартал санында сүтпаларын ажылчы чоннарның чыыштарынга, агитквартира хуралдарынга чугаалажып турар. Ол шыкаш районда административтиг органнарның төлээлекчилери чоруткан ажылының дүтайында квартал-дан чоңге отчёттаары чаңчыл апаргаш.

«Арагалмашкынга болгаш алкоголизмге удур демиселдя улам күштелдирер хемчеглер дугайында» хөөлгүнү күүседир талазы-биле сөөлгү үеде чоп ортуузунга чамдык практиктиг ажылдарны чорутпаан. Бо талазы-биле район комиссиязы план ёзугаар ажылдап, чер-черге оон салбыларын база тургускаан. Хөй-ниитиниң корум-чурумун камгалаар дээш эш-хуузунуң судтары, улусчу дружиналар боттарының шугуму-биле ажылдап турар. Ылаңгыя харылзаа, школа, райпо, тудуг-септелге участогунуң коллективтери аңаа ослелдерден идепкейлиг киржип турар.

Чамдык күш-ажылчы коллективтер ажыл-ишчилерни бедик харыысалгага, быжыг сагыыга-чурумга кижизитпишаан, эки түңнелдерни чедип ап турарын актив хуралынга демдеглээн. Чижээ, районнуң тудуг сеттелге участогунда С. Назын-оолдуң бригадазында корум-чурум үрээр, ажыл шагы үзер кижилер чок, бригада планын ай, квартал санында ажыр күүседип келген.

«Молчын» колхозта № 3 бригада (бригадири коммунист А. Кара-оол) багай эвес көргүзүглерлиг ажылдап келген болгаш бо чылдың баштайгы ийи айларында төрүүр 100 баш хойга онаштыр 90 хураганны алган.

Чоннуң дыштанылгазын чөп организастаарының талазы-биле район комиссиязы чамдык ажылдарны чорудуп турар.

Партактив хуралынга чугаалашкан айтырыгга холбаштыр чамдык кылдынган чүүлдер-биле кады чедир шинтипрдеттинмээн сорулгалар ам-даа хөй дээрзин илеткелчи болгаш санал берген эштер демдеглээн. Ылаңгыя хөй-ниитиниң корум-чурумун үрээр чамдык кижилер ам-даа бар болуп артпышаан. Кем-херек үүлгедир чорук, а ол шыкаш эзирниктер сергедир черге кээп турар кижилериң саны эвээжеэн. Колхозтарда болгаш чамдык коллективтерде күш-ажылдың сагыыга-чурумү база көшкак. Ажыл-агыйжы эвес фактылар болгаш райпо шугумунда өре-самчыдалдар эвээш эвес. Районда административтиг органнарның төлээлекчилери чорутқан ажылының дүтайында кварталдан чоңге отчёттаары чаңчыл апаргаш.

«Арагалмашкынга болгаш алкоголизмге удур демиселдя улам күштелдирер хемчеглер дут

ЭШ И. В. АРХИПОВТУ ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНИҢ ДАРГАЗЫНЫҢ ОРАЛАКЧЫЗЫНГА ТОМУЙЛААР ДУГАЙЫНДА ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫГЫ

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң доктаадыры болза:

Эш Иван Васильевич Архиповту ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының оралакчызынга томуйлаар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. ПОДГОРНЫЙ

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ

МОСКВА, КРЕМЛЬ 1974 чылдың март 21.

ССРЭ-НИҢ ТУДУГ МАТЕРИАЛДАРЫНЫҢ ҮЛЕТПҮРҮНҮҢ МИНИСТЕРСТВОЗУНУҢ БҮДҮРҮЛГЕЛЕРИНИҢ БОЛГАШ ОРГАНИЗАЦИЯЛАРЫНЫҢ АЖЫЛЧЫННАРЫН, ИНЖЕНЕР-ТЕХНИКТИГ АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫН БАЗА АЛБАН-ХААКЧЫЛАРЫН ССРЭ-НИҢ ОРДЕННЕРИ БОЛГАШ МЕДАЛЬДАРЫ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫГЫ

1973 чылдың планнарын болгаш алган социалистиг хүлээлгелерин доддур болгаш ажыр күүседиринге чедиишкиннерин дээш шаңнаары болза:

ТЫВА АССР-ДЕН ОКТЯБРЬ РЕВОЛЮЦИЯЗЫ ОРДЕН-БИЛЕ

Семен Михайлович Туровецти — «Тыва даг-дүгү» комбинаттың чолаачызы.

КҮШ-АЖЫЛДЫҢ КЫЗЫЛ ТУҢ ОРДЕН-БИЛЕ

Десин Күжүгетович Дүктеп-оолду — «Тыва даг-дүгү» комбинаттың эдлеп начальниги.

Кызыл-оол Барашович Иргитти — «Тыва даг-дүгү» комбинаттың регулировщиги.

Дудуп Шариповна Ооржакты — «Тыва тудуг материалдары» бүдүрүлге каттыжышкынының Кызыл-Мажалыкта түүйбу заводунуң түүйбу орттедикчизи.

Николай Григорьевич Пановту — «Тыва даг-дүгү» комбинаттың комплекстиг бригадазының бригадири.

Александр Александрович Чакировту — «Тыва даг-дүгү» комбинаттың экскаватор машиниязы.

Иван Маркович Чижикти — «Тыва даг-дүгү» комбинаттың слесарьлар бригадири.

«ХҮНДҮЛЕЛДИҢ ДЕМДЭЭ» ОРДЕН-БИЛЕ

Иван Михайлович Багровту — «Тыва тудуг материалдары» бүдүрүлге каттыжышкынының Кызыл-Мажалыкта түүйбу заводунда түүйбу садыкчыларының бригадири.

Анастасия Кузьмовна Ильинаны — «Тыва даг-дүгү» комбинаттың сааналаар машиналар маниистерииниң бригадири.

Фридрих Фридрихович Нидерквельди — «Тыва даг-дүгү» комбинаттың чазаныкчызы.

Кац-оол Дагбаевич Ооржакты — «Тыва даг-дүгү» комбинатның электрослесары.

Хунай-оол Чувуртенович Сарыгларны — «Тыва даг-дүгү» комбинаттың профэвилединиң каттышкан комитединиң даргазы.

Дмитрий Михайлович Свавильныйны — «Тыва даг-дүгү» комбинаттың кол инженериниң оралакчызы.

Алдын-оол Иргитович Седипти — «Тыва даг-дүгү» комбинаттың үүрмектеп-сорттаар комплексииниң машиниязы.

«КҮШ-АЖЫЛЧЫ ЭРЕС-МААДЫРЛЫГ ЧОРУК ДЭЭШ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ

Валентина Максимовна Борупованы — «Тыва даг-дүгү» комбинаттың улуг регулировщиги.

Иван Фомич Ермиловту — «Тыва даг-дүгү» комбинаттың чазаныкчылар бригадири.

Маск-оол Опукович Хертекти — «Тыва даг-дүгү» комбинаттың бызанчылар бригадири.

«КҮШ-АЖЫЛЧЫ ШЫЛГАРАЛ ДЭЭШ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ

Тамара Лама-Суруновна Күжүгетти — «Тыва даг-дүгү» комбинаттың лаборантызы.

Лидия Ивановна Кузьминаны — «Тыва даг-дүгү» комбинаттың электромонтёру.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. ПОДГОРНЫЙ

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ

МОСКВА, КРЕМЛЬ, 1974 чылдың февраль 28.

АВТОМОБИЛЬ ОРУКТАРЫН ТУДАР БОЛГАШ АЖЫГЛААР БҮДҮРҮЛГЕЛЕРНИҢ БОЛГАШ ОРГАНИЗАЦИЯЛАРНЫҢ АЖЫЛЧЫННАРЫН, ИНЖЕНЕР-ТЕХНИКТИГ АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫН БАЗА АЛБАН-ХААКЧЫЛАРЫН ССРЭ-НИҢ ОРДЕННЕРИ БОЛГАШ МЕДАЛЬДАРЫ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫГЫ

1973 чылдың планнарын болгаш алган социалистиг хүлээлгелерин доддур болгаш ажыр күүседиринге чедиишкиннерин дээш шаңнаары болза:

ТЫВА АССР-ДЕН КҮШ-АЖЫЛДЫҢ КЫЗЫЛ ТУҢ ОРДЕН-БИЛЕ

Иван Григорьевич Рязановту — № 1 орук-тудуг эргелелиниң грейдер-экскаватор машиниязы, Кызыл хоорай.

«ХҮНДҮЛЕЛДИҢ ДЕМДЭЭ» ОРДЕН-БИЛЕ

Михаил Моигушевич Байырны — № 2 орук-тудуг эргелелиниң автоскрепер машиниязы, Таңды район.

Николай Николаевич Устюговту — Минусинскиниң орук-септелге тудуг эргелелиниң чолаачызы.

«КҮШ-АЖЫЛЧЫ ЭРЕС-МААДЫРЛЫГ ЧОРУК ДЭЭШ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ

Мария Васильевна Гусеваны — № 1 орук-тудуг эргелелиниң бетонщиктер бригадири, Кызыл хоорай.

«КҮШ-АЖЫЛЧЫ ШЫЛГАРАЛ ДЭЭШ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ

Николай Сарыгларович Канчир-оолду — № 1473 орук бүдүрүлге участогунуң трактористи, Өвүр район.

Петр Сидорович Нагорныйны — Минусинскиниң орук-септелге тудуг эргелелиниң чолаачызы.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. ПОДГОРНЫЙ

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ

МОСКВА, КРЕМЛЬ, 1974 чылдың февраль 28.

АВТОМОБИЛЬ ТРАНСПОРТУНУҢ БОЛГАШ ОРУК АЖЫЛ-АГЫЙЫНЫҢ АЖЫЛДАКЧЫЛАРЫН ССРЭ-НИҢ ОРДЕННЕРИ БОЛГАШ МЕДАЛЬДАРЫ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫГЫ

1973 чылдың планнарын болгаш алган социалистиг хүлээлгелерин доддур болгаш ажыр күүседиринге чедиишкиннерин дээш шаңнаары болза:

ТЫВА АССР-ДЕН ЛЕНИН ОРДЕН-БИЛЕ

Василий Алексеевич Жбановту — Кызылдың № 3 чүк автотранспорт бүдүрүлгезиниң чолаачызы.

КҮШ-АЖЫЛДЫҢ КЫЗЫЛ ТУҢ ОРДЕН-БИЛЕ

Анатолий Иванович Галайкону — Кызылдың № 1 чүк автотранспорт бүдүрүлгезиниң чолаачызы.

Маадыр-оол Сугеевич Ондарны — Чадаананың автотранспорт бүдүрүлгезиниң чолаачызы.

Константин Васильевич Осипцевти — Кызылдың № 2 чүк автотранспорт бүдүрүлгезиниң чолаачызы.

«ХҮНДҮЛЕЛДИҢ ДЕМДЭЭ» ОРДЕН-БИЛЕ

Сонам-оол Коголович Аг-оолду — Кызылдың № 2 чүк автотранспорт бүдүрүлгезиниң чолаачызы.

Юрий Сергеевич Путинцевти — СЭКП-ниң Кызыл хооркомунуң секретары.

Владимир Захарович Сатаевти — Кызылдың № 2 чүк автотранспорт бүдүрүлгезиниң начальниги.

Мария Николаевна Сымчаны — Кызылдың пассажирлер автотранспорт бүдүрүлгезиниң чолаачызы.

«КҮШ-АЖЫЛЧЫ ЭРЕС-МААДЫРЛЫГ ЧОРУК ДЭЭШ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ

Григорий Григорьевич Рыженковту — Кызылдың пассажирлер автотранспорт бүдүрүлгезиниң чолаачызы.

Валерий Владимирович Улановту — Кызылдың № 1 чүк автотранспорт бүдүрүлгезиниң чолаачызы.

«КҮШ-АЖЫЛЧЫ ШЫЛГАРАЛ ДЭЭШ» МЕДАЛЬ-БИЛЕ

Петр Иванович Поповту — Тываның автосептелге заводунуң слесары, Кызыл хоорай.

Петр Яковлевич Семышинин — Хову-Аксының автотранспорт бүдүрүлгезиниң чолаачызы, Таңды район.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. ПОДГОРНЫЙ

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ

МОСКВА, КРЕМЛЬ, 1974 чылдың февраль 28.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунда

Март 21-де РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң хуралы болган. Башкир АССР-ниң болгаш Белгород областың ажылчы чоннар депутаттарының Советтериниң организас-массалыг ажылының байдалының болгаш СЭКП ТК-ның декабрь (1973 ч.) Пленумунуң шиитпирлериниң холбаштыр ону улам экижидериниң хемчегларының дугайында айтырыгны чугаалашкан. Башкир АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Ф. В. Султанов болгаш ажылчы чоннар депутаттарының Белгород область Совединиң күүскомунуң даргазы А. В. Романцов олар илеткелдер кылганнар.

Башкир АССР-де болгаш Белгород областа Советтер партия организацияларының удуртулгазы-биле ажылдаашаан, тоску беш чылдың онаалдаларын чедиишкиннит шиитпирлэринге идиг кылыр бүдүрүлге база культура амыдыралының бүгү талаларынче идепкейлиг хамылап турар апарганын хуралга демдеглээн.

Оон-биле кады чамдык Советтериниң организас-массалыг ажылының деңнели бөгүнгү негелделерге долузу-биле дүүшпейн турарын РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиуму база демдеглээн. Чамдык Советтер сессияларны белеткеп, эрттиреринче, чогуур кичээлгейни салбайн турар. Ажыл-агыйның болгаш культураның чогуур адырларында херектиг байдалын доктаамал комиссиялар үргүлчү-де халызы-биле анализтевейн турар.

Идепеттинген четпестерни узуткаар хемчегларын алырын, Советтериниң организас-массалыг ажылдарының утка-шынарын улам экижидерин болгаш ажыктыг чоруун бедидеринге РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиуму Башкир АССР-ниң Дээди Совединге, Министрлер Чөвүлелинге болгаш ажылчы чоннар депутаттарының Белгород область Совединиң күүскомунга даакскан.

РСФСР-ниң ажылчы чоннар депутаттарының чер-чер Советтериниң 1973 чылда статистикалыг отчеттарының дугайын РСФСР-ниң хүвүлүт аттарын тыпсыр болгаш оске-даа айтырыглар дугайын Президиум база чугаалажып корген.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы М. А. Яснов хуралды даргалап эрттирген. (СЭТА).

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

КУБА ЭРТЕМДЕННЕРГЕ ШАҢНАЛ

ГАВАНА. (СЭТА). Эртем болгаш техника талазы-биле 1973 чылда ССРЭ-ниң Күрүне шаңналдарын Кубаның эртемденнеринге тыпсырының байырлыг өзулалы Кубаның Эртемнер академиязынга болган. Куба эртемденнер совет специалистер-биле кады Кубаның национал атласын тургузарынга киришкени дээш ол бедии шаңналды алган.

ССРЭ-ниң Күрүне шаңналдарын мурнунда Кубаның Эртемнер академиязының президентизи турган Антонио Нуньес Хименеске, Кубаның Эртемнер академиязының географиянститудунуң директору Педро Маньяс Абрильге, ол институттуң хүндүлүг президентизи Сальвадор Массипке болгаш институттуң департамент директору Хуан Торренте дель Вальеге тывыскан.

ЧИЛИДЕ АЙЫЫЛДЫ СОКСАДЫР!

● **ПРАГА.** Кайгамчыктыг журналист, Чилинин Улусчу чангыс эп чазаанын Национал камгалал болгаш иштики херектер министри Хосе Тоапы фашистиг хунтаның араатанзы-биле өлүргеннинге киленнээшкиннин удурланыышкынын Журналистерниң делегей организациязының чингине секретарыдыр кылган.

Чилиде киргени берген айыылды соксадырын, кара-бажыннарда, өлүм лагерьлеринде хилинчектеттирип турар политиктиг хоруглаттырганнарны хостаарын Журналистерниң делегей организациязы болдунун 150 мун кежигүнүнүң өмүнээзинден негээн.

● **БЕРЛИН.** Республиканың ыяш хөй будүрүлгелеринде, өредилге болгаш албан черлеринде митингилер эртип турар. оон киржикчилери чили хунтаның дерзин үүлгедиишкиннерин соксадырын. Чилиниң Компартиязының Чингине секретары Луис Корваланны болгаш өске-даа патриоттарны хостаарын негеп турар. Чили реакцияның чаа үүлгедиишкининге холбаштыр Дрезден округта профэвилединиң баштаар чери бодунун 800 мун кежигүнүнүң өмүнээзинден шынгыы медеглелди кылган.

● **ЛИМА.** Чили улус-биле эп-сеткил каттыштырылгазының быжыглаарын база Чилиниң патриоттарын өлүдер чоруктуг соксадырын Перунун ажылчы чоннарының бүгү-ниити конфедерациязы негээн. Хосе Тоапы араатанзы-биле өлүргенин чуртуун улус профэвилеп организациязының медеглелинде бүрүү шапкан. «Бо кеминг херекти Пиночеттиң фашистиг эрге-чагыргазы чүгле чангыс сорулга-биле — бодунун хосталгазы дээш демисежип турар чили улусту коргудар сорулга-биле» үүлгеткен деп, профэвилединиң ол организациязы айыткан.

● **БРЮССЕЛЬ.** Чилиниң Улусчу чаңгыс эп чазаанын талалакчыларын истеп-сүрер чоруктуг соксадырын, политиктиг хоруглаттырганнарны шуптузуун хостаарын Бельгиянын «Тайбын дээш христиан шимчээшкини» негээн.

Демократия дээш чили улустуң демисели-биле эп-сеткил каттыштырылгазының шимчээшкининиң калбартырының эргежок чугулазын ол шимчээшкин комитединиң медеглелинде айыткан болгаш хунтага сан-хөө болгаш өске-даа дузаламчыларны коргуспезинче Европа чурттарның чазаптарын база кыйгырып турар.

Хунтаның кемниг херээн истээр

ХЕЛЬСИНКИ. (СЭТА). Чилиде шериг хунтазының кемниг херээн истээр талазы-биле делегей комиссиязының бирги сессиязы ыяш ажыттынган. Сессияның ажылында комиссияның кежигүннери — делегейниң дыка хөй чурттарының хөй-ниитизининг төлээлекчилери, көскү эртемденнер, юристер, культураның ажылдакчылары база ол ышкаш Чилиниң Улусчу чангыс эп партиязының делегациязы киржип турар. Чили хунтаның дерзин үүлгедиишкиннериниң дугайында документилерни сессияга көөр болгаш херечилерниң өчүктерин дыңнаар.

Сессияны делегейниң белеткел комитединиң даргазы, Финляндиянның чырыышкын министри Ульё Сундквист ажыткан. Финляндиянын премьер-министри Калева Сорса болгаш Чилиниң Президентизи чораан Альендениң кадайы Ортенсио Бусси де Альенде сессияның киржикчилериниң мурнунга чүве чугаалаан.

Сессияның пленарлыг хуралдары ажылдап эгелээн.

Пекининиң чимзениишкиннери

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Кытаттың Бирма кызыгаарында чимзениишкиннериниң дугайын дипломаттыг бөлүктерден алган медээге үндезилеп, «Бриччен Сайенс Монитор» солунунуң Бангкокта корреспондентизи дыңнаткан.

«Дипломаттарның чугаазын ёзугаар алырга, эрткен чылын Кытат Бирмада тура-халышканнарны деткиири-биле Бирманың сонгу-чөөн талазынче ээлээн кай мун солдаттарны чоорту чедирген болуп турар. Чамдык санаашкыннарны ап коөрге, амгы үеде Бирманың девискээринде туруп турар кытат шериглериниң саны 9 мун кижи болуп турар. Ол шериглерни коллуунда-ла кытат кызыгаардан 50 миль радиуста тургускан» деп, корреспондент бижээн.

«Бирманың девискээринче кытат шериглерни октан турар чорук делегейниң ол районунда ээлээн чугула болуушкун болуп турар, ынчангаш Кытаттың кыжанны ээлээн шынгыырап турар-дыр» деп, дипломаттарның санап турарын корреспондент демдеглээн.

«60 чылдарның ортан үезинден бээр кытатчар бирма тура халыкчыларга чүгле боочепсекти берип келген эвес, харын боттарының командылал составын чорудуп турар. Үш ай мурнунда Бирманың сонгу районнарынга чорук кылып чораан даштыкы журналистерге кытат ыяш кырынга бижээн бижиктиг хөорлерни коргускен. оон ап коөрге, кытаттарның Бирма шериглер-биле чаалажып турганы олхур. Ол ышны-дал кайгаттаан. Кытаттың хөй санныг шериин бирма кызыгаарны кежир чорудуп турары ынчангаш чаа чүве эвес-тир дээрзин дипломаттарның чугаалаанын» корреспондент дыңнаткан.

ИЗРАИЛЬДИҢ ЧӨҢГЭЭЗИ

ДАМАСК. (СЭТА). Израиль шериглер от ажыдарын соксадыр шугумнуң сонгу болгаш төп участоктарында болдунун туружун экижидип алырын март 21-де оралдашкан. Ынчалза-даа оларны Сириянын артиллериязының оду тарадыр сывырган.

САР-ның шериг командылалының медээзин ёзугаар алырга, Сириянын артиллеристери бир танкыны, бир ракета тургузуун болгаш шериг чепсээ шыгжаар ийи складты узуткаан болуп турар.

Мурнуу Вьетнамның хостаттынган районнарында

МУРНУУ ВЬЕТНАМНЫҢ ХОСТАТТЫНГАН РАЙОННАРЫ. СЭТА-ның корр. А. Миневтиң дамчыкталары:

№ 1 дээр делгем орук Тхатьхин хемниң уунун дургаар, үтер-бөө октарының болган частыр бомбуктериниң чаа теп каапкан оңгарларының аразы-биле эрткеш, буузурган көвүрүтте баргаш, үстү берген. Хемниң ол чартыында — можу төвү Куангчи хоорай турар. Хемниң бо кезээн Мурнуу Вьетнамны Хостаарының Улусчу чепсектиг күштери биле сайгончу шериглериниң аразынга аткылажыышкынны соксадырының шугуму таварын эрткен. Ынчангаш сайгончу шериглериниң мурнуку шугумнарындан бистерни каш-ла он метр хире сут кызыгаары ангылап турар.

Куангчи хоорайның буузундулары олут чүве дег, озаннары берген карарын чыдар. Ийи чыл мурнунда эң-не кадыг-дошкун тулчуушкуннар боон турган хоорай шивээнииң артынчызы ол бүгү буузундулар аразындан арай деп хостур.

Хосталга шериглери хоорайже чаза бууган киргенде, аңаа будун-будун бажыннар болгаш кудумчулар ам-даа хөй турган деп Наябиеу заставаның начальниги майор Фам Нгок Тхао чугаалады. Ол можу төвүнче эң баштай тулчуп киргең хостакчы шериглериниң бир кезээниң командири турган. Сайгоннуң шериглеря кадыг-дошкун удур шаап халдаашкынны кылып турда, Куангчиниң камгалал шивээнииң маадырлыг камгалакчыларының аразынга ол база турган. «Дайзыннын ужар хемелеря хоорайны шуут чер кыры-биле деңнештир дескилеп каапкан соонда ам сайгончу шериглер ону эжелеп алыр аргалыг болган. Амгы үеде бистиң кол-ла сорулгавыс — хостаттынган районнарны камгалаары, Вьетнам талазы-биле Париж хуглуржулгазын шынгыы күүседири боон турар» — деп, Фам Нгок Тхао чугаалаан.

Моон тура ийи чүс километрде, төп оргулаштарга болгулаан дайын чорудулгаларының дугайында чаа медээлерни көргүскеш, майор «бистер хостаттынган районнарның чонунуң тайбың ажыл-ижин камгалап, серемчилелди чаңгыс-даа минутада кошкатпайн турар бис» — деп, чугаалай-дыр. Төп оргулаштарга, сайгончу шериглер үтер-бооларга болгаш ужар чүүлге деткидип алгаш, можу төвү болур Контумунуң соңгубарының талазында хостаттынган районнарже улут шаап халдаашкыннарны кылгылаап-дыр — деп, ол уламчылады. Тайбынче болгаш чонуң амыдыралын чогумчалыг болдурарынче Мурнуу Вьетнамның революстүт эрге-чагыргаларының чүткүдүнүң дугайын ийи хоорайларны Донгха биле Куангчиниң контрольхыналдың ийи зона-девискээрин аваа-ла деңнеп көөрү херечилеп турар. Бир эвес Донгханың улусчу-революстүт эрге-чагыргазы болгаш чурттакчылары, улут бергелер таваржып турда-ла, хоорайны катап тургузар дээш эвээш эвес ажылды кылган болза, Куангчиниң бузундулары ам-даа олут чүве дег, дагланы берген чыптышаан. Хемниң эрээн дургаар тургускан чырыткы лампалары, шериг хайгааралының сарыг, дадаазыннылчак постер-биле шын каан ыяш хаалгазы — дайынны соксатканының соонда Куангчиниң онур-хевиринде көстүп-ле турар өскерлиишкин ол болган.

Сайгончу эрге-чагырга амгы үеде Куангчи можунуң чүгле 15 хуузун эжелеп турар. Хостаттынган зонаның девискээри хоорайның үш талазындан дыка чоок бүзээлеп турар. Оът-сигеп шыва берген оңгарлар, ында-мында солдаттар. көстүп чоруп турар буузундулар дээрге, сайгончу таладан көрүп болур бүгү чүүлдер ол-дыр бооп турар» — деп, Фам Нгок Тхао чугаалаан.

«Ында эрге-чагыргалар чонуң аткылажыышкынын соксадырының шугумунуң чоогунга кээп чүттээрын хорутдаан. Хову-шөлдер шуут эң чыдар, хоорайда ким-даа чок» — деп, Фам Нгок Тхао чугаалаан.

Ол-ла үеде бистер көрүп турувуста-ла, хостаттынган девискээриниң тарачыннары сайгончу шериг тацмыылдарындан каш-ла он метр черде шөлге бөтат доор үүшүп тарып турдулар.

Демократтыг эрге-шөлээнии, хамыктың мурнунда хостуг ёзу-биле шимчеп, ажылдаарын хандырары, национал чеппээрежиишкинни чедип алырынче чүткүл — Мурнуу Вьетнам Республиканың Революстүт эрге-чагыргазының үүлгедилгези боон турар. Чогум-на ындыг политиканы сайгончу тала удурлаанын турар.

Мурнуу Вьетнам Республиканың эрге-чагыргалары хостатта соонда бодунуң хынаа турар девискээринге Хостатганың улусчу чепсектиг күштериниң болгаш сайгончу шеригниң-даа солдаттарының өгбүделенииң аразында ылгалды кылбайн турар. Донгха хоорай чагыргазының даргазы, Мурнуу Вьетнамны хостаарының Национал Фронтузунуң можу комитединиң кежигүнү Чан Фыонг Тхак мынча деп чугаалаан: «Агрессорлуун бистиң черивиске үүлгедишкиннериниң эң-не айыылдыг чүүлү — чүгле чурттуу эвес, а өг-бүделериин ийи башка кылдыр чарганы ол боон турар. Оон үжүрүлдээн национал чеппээрежиишкинниг үдезилээш, кижилерни катап каттыштырып, харыылаштырары — хостаттынган районнарга бистиң кылыр ажылывыстың үдезиниң боон турар. Тайбыңны тургузарын чедип алганының соонда эң чугула тиилелге дээрге, национал чеппээрежилгениң политиказының тиилелгези ол болуур.

Р. НИКСОННУҢ ЧУГААЗЫ

ВАШИНГТОН. (СЭТА). АКШ-тың президентизи Р. Никсон радио дамчыдылтазының национал ассоциациязының кежигүннериниң мурнунга чүве чугаалаан. Чоокку Чөөн чүкке доктаамал тайбының хандырарынче Каттышкан Штаттарның болгаш Совет Эвилединиң аразында яды ажылдажылганың чугула ролүн демдеглээн. Бо талазы-биле АКШ-тың болгаш ССРЭ-ниң күжениишкиннери чок болза, ол районга доктаамал тайбың турбас-даа деп, ол чугаалаан. СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежнев-биле мөңге эрткен чылгы ужуражышкынының үезинде болгаш мөңге идеген турарым ёзугаар, бо чылын Чоокку Чөөн чүкке тайбың айтырыг чугаалажышкыннарының чугула хүн айтырыы болу бээр деп, президент медеглээн. Чоокку Чөөн чүкке доктаамал тайбының тургузары чүгле ол районуң чурттарының эргежок, харын Совет Эвилединиң болгаш Каттышкан Штаттарның эргежакшыга дүгжүп турар дээрзинге бистиң бодалдарывыс кезээде чаңгыс аай болуп келген.

Каттышкан Штаттар биле Барыын Европа чурттарының аразында харылзааларда чоруудээлерге доктаагаш, айыыл чок чорук талазы-биле чугаалажышкыннар чедиишкиннииг болуп турар, ындыг болза-даа политика болгаш экономика айтырыгларының талазы-биле чугаалажышкыннарның түңнели багай болуп турар деп, президент медеглээн.

«Нянги рыноктар» чурттары Каттышкан Штаттарга удур турушта туруп турар. Оны барымдаалаан, Барыын Европаже аян-чорук кылырын соңгаарладып каан мен. Өске таланың бодалы билдинмес чүве болганда, доодү деңнелге эртер ужуражышкынга киржирин каңдыг-даа барыылаары чок-тур деп, Никсон медеглээн.

Европада эвилелчилерни «политика болгаш экономика талазы-биле Каттышкан Штаттарга идепкейлиг удурлашпас, харын-даа консультация кылыр» даргаанче АКШ нөрдээр эргелиг деп, Р. Никсон демдеглээн.

Араб нефтинин Каттышкан Штаттарже садарын катап эгелээн чүве төлөөде, бөгүнүнү албадал-биле нормалары эргежок чугула эвес апарган деп, президент чугаалаан. Ынчалза-даа энергия чедишпес чорук хевээр арткан болгаш ону камнаарының хемчегларын уламчылаар ужурлуг деп, Никсон демдеглээн. Аңнаның үне чок чоруу уламчылап турар болганда, бо чылдың ийиги, харын-даа үшкү кварталында өртектерниң үлгадырының чайлап чогуп ол база айыткан.

Совет машина дериг-херекселдеринге улуг сонуургал Японияда өзүп турар. Тамасаки хоорайның чоогунда «Тоёко сэймицукан» деп металлургия заводумда хөөрзаларны сөөк арга-биле мылыр совет станнар беш чыл улаштыр чедиишкининиг ажылдап келген. Совет специалистер чөөнта чаа зар машина тудуушкунунуң Элемтросталь хөөрайда заводунуң кылганы «ХПТ-32-3» деп ийи станын база эптеп двоскан.

ЧУРУКТА: совет специалистер Д. Прусов болгаш Н. Макаркин станны башкарар япон операторну өөредип турары.

СЭТА-ның корреспондентизи В. Зацепининиң фотозу.

ЯҢЗЫ-БҮРҮ МЕДӘЭЛЕР

АРГА-ЫЯШТЫҢ АНЫЯК ӨСТҮРҮКЧҮЛЕРИ

Бо хүнәрде Балгазын суурпуң аныяк ыяш өстүрүкчүлери чай чок, ажыл-иш-биле хаара туттунган. Олар часкы ажылдарга белеткенип кирипкен. Ортумак школаның классчарында «Бойдус камгалалының дугайында», «Тываның дириг амытаннары», «Ыяш болгаш ооң ажык-дузазы» деп темаларга беседалар артып турар. Чазын эрте келир куштарга чем-аъш салыр хааржактарны кылган, аскан.

Школачыларның часкы дыштанылгазы удавас. Ол үеде арга-ыяштың аныяк өстүрүкчүлери оске крайлар, обдастарга барып, ында школаларның ыяш ажыл-агыйлары-биле танышып турарлар. Бо удаада тоску классчылар Москва баар. Анаа Улуг ажыл-агыйының чедиишкинверииниң делгелгези-биле танышжар. Съездилер ордузунга, В. И. Ленинниң Мавзолейинге баарлар.

Аныяк балгазынчылар Москваның № 367 школазының өөреникчилери-биле солун ужуражылгаларга база белеткенип турар. Оларга Тываның дугайын делгереңгей таймырлап бээр болган тыва тонну белек кылдыр бараалгадыр. Москва школачылары аныяк өөнүктеринге төлептиг ужуражылгага белеткеп илереткен.

М. ЯКУШЕВА.

• • •

ПОХОД ДООЗУЛГАН

Кызылдың туристеринииң «Демир-Сал» эки тура клуубу белеткеп турар туристеринге практиктиг кичээл эрттирер сорулга-биле алды хүнүң туристчи походун чоруткан. Анаа 14 кижи кирашкен. Походту республиканың аныяк туристер станциязының инструктору Р. Зверев удуртуп чораан.

Походтуң киржикчилери Черби суурдан хаактыг үнгеш, баштайы хүн Кара-Хемде совхоз фермазының төвүнге хонуп алган. Дараазында хүнде шаанда алдын суургайы турган Кара-Хемниң тавартыр ооң бажыңга тайгага четкен. О. Хемниң бажы-биле Академик Обручев даан ашкаш. Копту бажыңга келгеннер. Тайгага үш хонгаш. Бай-Сөөт унунче кыргеннер. Ооң ында Кундуетуг суур ырак эвес болгай. Ниитизи-биле туристер бергеэн биргн категориянын 150 км хире маршрудун эрткен.

Туристер солун маршрутбиле эртип, төрээн черииниң каас-чараш бойдузуун сонуургаан, дагыгышкынның бир шылгалдазын эрткеннер.

Бистиң корр.

• • •

БЕРГЕ ОРУКТАР-БИЛЕ

Тыва респотребсоюзтуң автотранспорт конторазы кышкы үеде Тожу районче болгаш Каа-Хем районнуң эң ырак суурларже автомашиналар-биле чүк соортүргүне ян-не дуржулгалыг чолаачыларны хаара туткан. Чолаачылар ийи ай ажыг үе дургузунда Тоора-Хемге 34600 тонна бензинии, 16 тонна баранны, Хүт болгаш Сеин суурларына 35—40 тонна чүктү чедиргеп. Бо маршрутка чолаачылар пенсионерлер Валентин Семенович Казанцев, А. Копков, В. Курагин олар кызымаккай ажылдаан.

Үжеш, Эржей, Сизим суурларга чолаачылар 190 тонна янзы-бүрү баранны, 10 тонна бензинии чедиргеп. Анаа Я. Толстов, П. Белек, А. Осипов, Ф. Хольшин олар шылгараан.

ДЫШТАНЫЛГА ҮЕЗИНДЕ

Кызылда «Пионер» кинотеатрын колдуунда чүгле уругларга киносеанстар коргузеринге таарыштыр гургускан. Анаа хүнде-ле 4 сеанс, а дыштанар хүннерде 5 чедир сеанс көргүзер.

Школачыларның часкы дыштанылгазының үезинде бо кинотеатрга «Маадырлыг чоруктар амыдыралында кажан-даа бар» деп кинофестиваль чорударын белеткеп турар.

Фестиваль хүннеринде аныяк көрүкчүлер кинотеатрга алдарлыг кижилер-биле ужуражылгалар кылыр, концерттер база коор. Кино билеттерин садып алыры эртиг болзун даап школаларда амдан эгелеп тускай абонементилерии тарадып эгелээн.

Ниитизи-биле дыштанылга үезинде 10 муң ажыг бичии уруглар кино көөр.

И. ТЕМИР.

Казахстанның ховуларында улуг тудуглар

Казахстанның улуг-удуг элеваторларын «Хову-шөлдериин дээрде шаптыккан тудутлары» деп адап турар. Күс санында-ла оларның чаңгызы безин чамдык улуг эвес күрүвеге четпир хире, ынча кызыл-тасты хүлээп ап турар.

— Бистиң белеткел черлеринии бүдүрүлгелериниң коллективтерин эң улуг байлактың кадагалакчылары деп шын-па адап турар чүве—деп, Казах ССР-ниң белеткелдер министри М. Д. Данров СЭТАның корреспондентизинге чугаалаан.— Чээрби чыл иштинде оларның хүлээп ап турар тараазы дыка көвүдээн. Тараа шыгжамырларының ыпкири 6,5, а элеваторларның — 20 катап улгаткан. Ол бүгү черлерде ажылдың 92 хуузун механизастаан. Эң чаа белеткел черлери ырактан башкарып, ажылдадыр автоматтыг дериг-херекселдер-биле хандыртынган. Оларның техниктиг деңнели чамдык көргүүлериниң талазы-биле хөгжээн капиталистиг чурттарның ындыг тудутларындан ажып турар.

Механизастаттынган комплекстиг шүүштурулга шугумнары—хонук санында-ла чартык миллион тонна ажыг тараапы хүлээп алыр, арыглап аштаар, тараа шыгжамырларынче чүдүрүп чорудар аргалыг апарган. Ол шугумнар ам бүдүп-чартык ийи хире чедир санаттынып турар.

Казахстан дээрге, таа-биле салгынналып, ажылдаар «Целинная» дээр дыка таарымчалыг, удут ажык-дузалыг тараа жүргадыр машинаның чүрту апарган. Республиканга чангыс-ла шакта барык 24 муң тонна тараа жүргадыр черлерни эртип турар.

Тараапы ажаап алган соопда болбаазырадып, кылыр өске-даа ажылдар талазы-биле бүрүүлгаар базым база кылдынган.

Республикада комбикормнарны бүдүрүп үндүрери база ковудээн. Оларның шынары экижээн. Оларга витаминнерни, микроэлементилерни болгаш антибиотиктерни байлакшыдыр холуп турар.

— Элеватор болгаш тараа болбаазырадып, арыглап кылыр үлетүрүүн чээрби чыл иштинде чедип алган түүддерни улуг шинчала-даа республикага тараа бүдүрериниң хөгжүлдези белеткел четкилериниң калбарарының темпизин мурнап турарын айтыр херек — деп, министр чугаалаан. Ооң ужурундан амгы үеде чаа элеваторларны, дээрбелерни, крупа болгаш комбикормнар бүдүрүлгелерни, чаа хевирииң тараа жүргадыр черлерни, үрезин арыглаар цехтерни, лабораторияларны калбак программа ёзугаар тудуп турар.

АЛМА-АТА.

Өөренииринге, дыштанырынга, чурттаарынга

«Көдээниң ниити билиг школаларының ажылын улам ыңай экижидер хемчеглер дугайында» СЭКП ТК-ниң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1973 чылда хүлээп алган доктаалы көдээ школаларның ажылын чаа чадаже көдүрер сорулганы салган.

Сөөлгү чылдарда чер бүдаргай бичии школаларның саны кызырлып, көдээ школалар эки дериттинген кабинеттерлиг, мастерскаяларлыг болуп, бедик мергежилдиг башкы кадрлар-биле хандыртывын турар апарганы көдээде школа четкизиниң хөгжүлдезиниң база бир хереечиин. Шак ындыг улуг школаларның чанында школа девискээриндеп ыракта чуртап турар уругларга интернаттар бары уругларның өөренириинге бүгү таарымчалыг байдалдарны тургузуп турар.

Амгы үеде көдээ школаларның интернаттарында 2 миллион хире уруглар чуртап, өөренип турар. Бо беш чылдың төнчүзүнге чедир ол сан 2,7 млн-га чедир өзер болгаш ол-ла үениң иштинде интернаттар тудуу калбарып, 725 муң орунлуг интернат тудуглары ажыглалга кирер. Ооң-биле кады СЭКП ТК-ниң болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалы интернаттарга өөредилге-кижизидилгелиг ажылды экижидеринче кол кичээнгейни үтүлп, 30—40 өөреникчилерге бир кижизидикчи башкы онаашкан турарын айыткан.

Бистиң Тыва АССР-ниң көдээ школаларының интернаттарында 8 муң хире уруглар хаара туттунган, азы 4 көдээ школатынын бирээзи-ле интернатта чурттап турар.

Интернаттар бүгү-ниити сес чыл өөредилгеэни болгаш ортумак әртемже шиликтигиниң дугайында хоойлуну күүседиринге, өөреникчилерниң школаны ара каар чоруун болдурбазынга көдээ школаның бир кол даянгыжы болур. Интернаттарга кижизидилге ажылын болгаш уругларның хостуг үе-шагын шын организастааны школада өөредилгениң шынар хуузунга, бүгү өөреникчилерниң чурум-сагылгазынга улуг салдарлыг. Интернаттар малчыннарның, аңчыларның уругларын болгаш чедимнес өг-бүлелерден, өскүс азы чартык өскүс уругларны школага хаара тудар арганы берип турар.

Тыва АССР-ниң хөй-хөй школаларының интернаттары кижизидилге ажылын бедик деңнелде тургузуп, боттары онзагай чанчылдарлыг апарган. Кижизидикчи башкыларның февраль айда боол эрткен семинары интернаттарда кижизидилге ажылының дуржулга солчулгазын чоруткан.

Маңаа Туранның № 2 школазының интернатының ажылында эки талаларның дугайында бижикседим. Чоокта ол интернатка республиканың школаларының директорлары четкеп, интернатта кижизидилге ажылын сонуургаан. Интернаттарның ниитиниң арыг-силиин, чурум-чыскаалдын, уругларын ында чаңгыс өг-бүленің төлдери дег, эпнайыралдыын директорлар демдеглээн. Уругларның хүндүткелин, ынакшылын чаалап алган кижизидикчи Анна Ивановна Кошкарова бо интернатта 20 чыл ажылдап турар. Кижизидип турар уругларының сагыш-сеткилин, чедер-четпезин неэн дег билир башкы, оларга чогуур үезинде дузалап, уругларның ажыл-амыдыралын солуп, чаңгыс үлүг кылдыр тургузуп турар. Уруглар-биле ажылдаарына бедик дүржүлгалыг кижизидикчи башкы Евгения Никифоровна Вебер бодунга быжыглаан бөлүүнден ангыда, өөредилге секторунуң ажылын удуртуп турар. Өөредилге сектору неделя санында хуралдап, үстүкү классчыларның бичиилерге дузалажылгазын организастаан. Секторнуң кежигүннери өөредилгенин байдалын, онаалга күүселдезин хынап, тематиктиг кежээлерин, эртем айны-биле болгүмнерни эрттирериниң дузалажып турар. Ооң түңнелинде интернаттың ийи чүс хире чурттакчыларыдан ийиле кижи чедир өөренмейн барган. Бо үшкү удурда интернат чурттакчылары 100 хуу өөредилгелиг болур дээш туружуп турар.

Интернатта спорт болгаш күш-культура ажылын аныяк башкы Любовь Шульгина эрестиг удуртуп, уругларның спортка хандыкшылын чедип алган. Ында эстетиктиг кижизидилге база бедик деңнелде ажыглаан. Ол бүгү черлерде ажылдың 92 хуузун механизастаан. Эң чаа белеткел черлери ырактан башкарып, ажылдадыр автоматтыг дериг-херекселдер-биле хандыртынган. Оларның техниктиг деңнели чамдык көргүүлериниң талазы-биле хөгжээн капиталистиг чурттарның ындыг тудутларындан ажып турар.

Механизастаттынган комплекстиг шүүштурулга шугумнары—хонук санында-ла чартык миллион тонна ажыг тараапы хүлээп алыр, арыглап аштаар, тараа шыгжамырларынче чүдүрүп чорудар аргалыг апарган. Ол шугумнар ам бүдүп-чартык ийи хире чедир санаттынып турар.

Казахстан дээрге, таа-биле салгынналып, ажылдаар «Целинная» дээр дыка таарымчалыг, удут ажык-дузалыг тараа жүргадыр машинаның чүрту апарган. Республиканга чангыс-ла шакта барык 24 муң тонна тараа жүргадыр черлерни эртип турар.

Тараапы ажаап алган соопда болбаазырадып, кылыр өске-даа ажылдар талазы-биле бүрүүлгаар базым база кылдынган.

Республикада комбикормнарны бүдүрүп үндүрери база ковудээн. Оларның шынары экижээн. Оларга витаминнерни, микроэлементилерни болгаш антибиотиктерни байлакшыдыр холуп турар.

— Элеватор болгаш тараа болбаазырадып, арыглап кылыр үлетүрүүн чээрби чыл иштинде чедип алган түүддерни улуг, ынчалза-даа республикага тараа бүдүрериниң хөгжүлдези белеткел четкилериниң калбарарының темпизин мурнап турарын айтыр херек — деп, министр чугаалаан. Ооң ужурундан амгы үеде чаа элеваторларны, дээрбелерни, крупа болгаш комбикормнар бүдүрүлгелерни, чаа хевирииң тараа жүргадыр черлерни, үрезин арыглаар цехтерни, лабораторияларны калбак программа ёзугаар тудуп турар.

АЛМА-АТА.

БАШТАЙГЫ БАЗЫМНАР

Тоску беш чылдың тодарадыкчы чылының планныг онаалдаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерин күүседир даап ажыл-ишчилер шудургу ажылдап турар бо үеде чонуң культурлуг дыштанылгазын шын организастаары—чугула айтырыгларның бирээзи.

Ону барымдаалаан, Чадаана хоорайда дыштанар хүн штавын 1972 чылда тургускан. Ооң составында партия, совёт, профавилел, комсомол болгаш өске-даа хөй-ниити организацияларының толюлекчилери кирген. Штаб бодамчалыг тургускан план ёзугаар ажылдап турар. Дыштанар болгаш байырлал хүннерин кайы коллективже канчаар эрттирерин баш бүрүнгаар удуртукчулары-биле дугурушкаш, белеткел ажылын хынамчалыг чорудуп келген. Ону белеткээриге штаб кежигүннери, культура ажылдакчылары идепкейлиг киржип турар.

«Коллективте ажылдап турар кижилерин дыштанылгазын шын организастаарынче районнуң хереглекчилер инитнелиинин автотранспорт бүдүрүлгезиниң, район эмнелгезиниң удуртукчулары бичеэвес кичээнгейни салып, өскелерге үлегерин көргүзүп эгелээн.

Культура бажыңынга дыштанылга кежээлерин кайы-бир бүдүрүлгө азы албан черии организастап эрттиреринии практиканал турар бис. Ону коллектив кежигүннери долузу-биле харылаар ужурдуг. Хамаарышкан организацияларда даалганы багай эвес күүседил келгенинден дыштанылга кежээлери багай эвес эрткен. Район эмнелгезиниң эрттиргени «Ак халаттыг кижилер», амыдырал хандырылга комбинадының организастааны «Сезонның модазы», автотранспорт коллективиниң «Рульда кижи», СЭКП райкомуның база райкүүскомның «Район бүгү болгаш даарта» деп темалыг кежээлери болгаш өскеде-даа ажылдар солуп болуп эрткен. Анаа хоорайның чурттакчылары идепкейлиг киржип, боттарынга ажыктыг түүддерии биле эрттирип, эки дыштанып алганнар.

Коллективтерде лекциялар помчулгазын, айтырыг болгаш харыы кежээлерин эрттирип турар.

Хоорайның ВЛКСМ-ниң 40 чылы аттыг кино театрының директциязы көрүкчүлер-биле ажылды экижидер хемчеглерии ап эгелээн. Анаа Күйбышевтен ажылдап келген студентилер, офицерлер-биле ужуражылгаларны организастаан. ооң соолунде кинолар көргүскен. «Кино көрүкчүзүнүн будунун» хоорайның бүдүрүлгелеринде, организацияларында аскан, орта кандыг кино болурун, ооң утказын баш бурунгаар чарлап турар.

Дыштанар хүннерде спортчу маргылдааларны, массалыг селгүүстээшкиннерии эрттиреринче кичээнгейни салган бис. Адар-Тоште хаак баазазы бо чылын ажыттынган. Анаа дыштанар хүннерде чүнүлаары-биле чергелештир, ГТО-нуң нормаларын дужаарының маргылдааларын коллективтер аайы-биле эрттирген. Хоорайда бильярд, стол теннизиниң, шыдыраанын залдары ажылдап турар. Хүреш секцияларын чорудар зал база бар. Ында хостуг хүрештиң секциязын ССРЭ-ниң спорт мастериге кандидат Сергей Сердевбал багай эвес организастаан. Бо бүгү ажылчы чонуң хостуг үеэни эрттиреринге дузалыг болуп турар.

Хоорайның дыштанар хүн штавының кежигүннериден Б. Кара-Сал, Н. Бады-Лама, Д. Идам-Сүрүн, Д. Монгуш, Б. Монгуш олар даалганын ак сотказдыг күүсединп, боттарындан хамаажыр бүгү-ле түүддерии кылып келген.

Ажылчы чонуң дыштанылгазын шын организастаар талазы-биле баштайгы базымнарны штаб кылган. Ынчалза-даа ооң ажылында четпестер хөй. Эки дуржулгага дайын алгаш, моон соңгаар ажылды экижидер сорулгалыг ажылдап турар бис. Ылаңгыя чылыг үеде чонуң дыштанылгазын солуп, ажыктыг эрттиреринче углаңган боттуг хемчеглерни алыр.

Д. САЯА,
дыштанар хүн штавының даргазы, ВЛКСМ райкомуның секретары.

ДЫШТАНЫР ХҮННЕРДЕ

Хөгмүм-шин театрынга март 23-те 10 шанта делегей байдалының дугайында лекция болур.

Респотребсоюзтуң АТБ-зиниң клуубунга делегей байдалының дугайында лекция, ооң соонда «Сельхозтехника» каттыжышкынының бот-тывынгыр артистериниң концерти март 23-те 17 шактан эгелээр.

Пионерлер бажыңынга хоорайның школачыларының бот-тывынгыр уран-чүүл көрүлдези 16 шактан эгелээр.

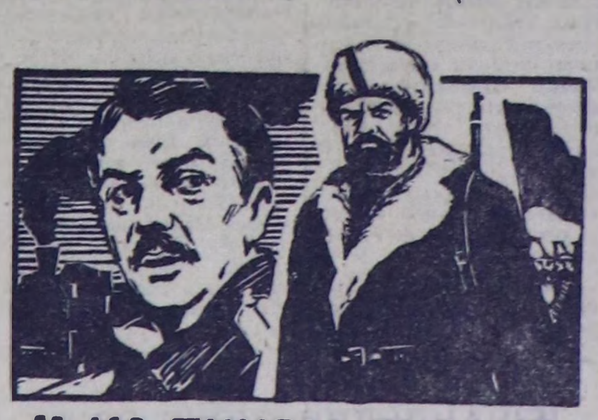
Энергетик Культура бажыңынга, «Кандыг-даа ажыл эки, күзээнинии шилип ал» деп школа доозукчуларынга ажылмергежил дугайында кежээ.

Март 24-те **Пионерлер бажыңынга** уруглар номунуң неделязы 11 шакта ажыттынар.

Дыштанар хүннерде паркта шыдыраа, теннис болгаш бильярд залдары 11 шактан ажылдаар, **«Тайга»** станциязынга хаакка селгүүстээр күзелдиглерни автобус 10 шакта алгаш чоруп турар. **«Энергетик»** болгаш **«Енисей» Культура бажыңнарынга дыштанылга кежээлери** 20 шактан эгелээр.

ДЫШТАНЫР ХҮН ШТАВЫ.

ЧАА КИНОНУ КӨРҮҢЕР!

И НА ТИХОМ ОКЕАНЕ...

Республиканың экраннарынга «ЫНЧАЛАР ООЖУМ ОКЕАНГА...» деп «Мосфильм» киностудиязының үндүргени чаа кино үнүп эгелээр.

СВЕРДЛОВСК. ССРЭ-ниң улустарының III кышкы спартакиадазы. Конькиге чемпион Татьяна Аверина.
А. ГРАХОВТУҢ болгаш А. ЯКОВЛЕВТИҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

Кырганнар бажыңында

Хөндергейде 1967 чылда турустуунган кырганнар болгаш инвалидтер бажыңы бар. Амзы үеде ында байдал мурнукузундан экижээн, кырганнарга болгаш инвалидтерге таарымчалыг байдал тургустунган.

Хандырылга база дугаапа ажыл-агыйы хөгжээнимден эрткен чылын өре чок ажылдаан. Шиитпиргиг чылда дугаапа ажыл-агыйы оруланы бир-ле дугаар киирген. Ук ажыл-агый 900 кг эт, 1500 рубль оруланы берген. Чүгле ногаанны безин муң ажыг килограмнны, 12 тонна картофельди остурген, сиген, кексуда белеткелиндеп биче эвес орулга киргеп. Ажылчыннар Хөндергейде уруглар бажыңынга шефтээш 100 кубометр ыяшты белеткеп, дажыл бергеп. Хөнүр-дашты боттарының машинази-биле сөөртүр. Ниитизи-биле бо коллектив 4 муң рубль арыг орулгалыг болгаш.

Дугаапа ажыл-агыйынга эрткен чылын 40 хаваң, 100 ажыг ошку тургаң. Кыргак коммунист Маады Шогдуп, инвалид Күжүгет Калбак олар хаванналарны эки ажаап, сеткиртеш, директцияга чаңгыс эвес удаа мактаткан. Бо чылын 19 хаванны азырап турар.

Эрткен чылын корпустарының, столованың кол болгаш үүркек септелгелин кылаан. Бус, суг дамчыдар үзолайлар траншеелиин каскаш, чаартаан. Наларов ГЭС-тиң чыры имеи шагда-ла чаймай бергеп. Ону киирерде коллектив база киришкен. 170 адазашты кескиш тургузарынга ажылчыннар-даа, кырганнар-даа сорулгуг ажыладаан.

Коллективте культура-массалыг ажыл идепкейлээн. Лекцияларны, беседаларны доктаалга эрттирип келгеп. Коруш-чуруш быжыкпаан. Кинону айда ийи удаа көөрлер. Эрткен чайын кырганнар болгаш инвалидтерден он ийи кижи Дус-Хөл, Шивилиг аржаннарынга кадыкшылын экижиткеп. Кырганнар боттарының күүш-биле ажыктыг үүлени будүрүп турарлар. Чижээ, кызыл-будуңну көрүштүг кылдыр дерип алган. Анаа олар комнарны, солун, сеткүүдерни комчуп, лекцияларны, беседаларны дыңнаар, хүнүң-не ажыл-бүрү оюнмарны эрттирер.

Эжим Валентина Сат, повар Момаан Кара-Сал, санитарка Долгар-Сүрүн, сестра Елизавета Сат, столяр Санчай-оол Кара-Сал, чолаачы Дембил Монгуш олардың кызымаккай, эвилең-эвилек күш-ажылын коллективтиң кежигүннерга шулуг хүндүлээр.

Районнуң «Билиг киитилели, культура клубуги ышкаш организацияларның лекторларын ында дыка дыңнаксап турар. Ынчангаш ол организациялар боже кичээнгей салыры кузенчиг.

О. ХОВАЛЫГ.
Чөөн-Хемчик район.

Сонуургактарга

ДЕЛЕГЕЙДЕ ТАРАА БҮДҮРҮЛГЕЗИ

Делегейде 30 ажыг чурттар чөр ажылын сайзырадып, тараа культураларының кол бүдүрүкчүзери болуп турар.

1973 чылда делегейде тараа бүдүрүлгези 1 миллиард 300 млн. тонна четкен. Ооң иштинде кызыл-тас 400 млн. тонна болган. Эң хөй тараапы Совет Эвилели бүдүргеп. Эрткен чылын бистиң чуртувуска тараанның ооң муруунда костүп көрбээн дужуду алдынгай, ниитизи-биле 222,5 миллион тонна тараапы ажаап алган. Ол болза сескн беш чылдарда эзы 1966—1970 чылдарда чыгдынып турган тараанның ортумак хемчээлинден 55 млн. тонна хөй. Бистиң чуртувустуң кижилериниң амыдырадынга чугула тараа культурааы—кызыл-тастың ниити чылдазы 109,7 млн. тонна четкен.

Американың Каттышкан Штаттары 180 миллион тараапы бүдүргеп. Ооң иштинде кызыл-тас 37,5 миллион тонна болган. Америкада мал ажылагыйы ажжок хөгжээн чурт болганындан, ында күкурузапы — 105 млн. тоннапы бүдүргеп. Каттышкан Штаттар тараазын мал чемп белеткээринге болгаш даиган аймаа кылырынга хереглээриниен ажгыда, өске чурттарга садып турар.

Индияда тараа бүдүрүлгези ооң кодээ ажыл-агыйның үндезинии. Эрткен чылын ниитизи-биле 76 млн. тонна тараапы остүрүп алган. Индияның чонунуң кол чемп болур рис бүдүрүлгези 50,2 млн. тонна четкен. Ынчалза-даа Индияда тараа бүдүрүлгеэн чонпуң хереглелин долузу-биле хандырбайн турар. Сөөлгү үеде социалистиг чурттар-биле экономиктиг харылзааны хөгжүткенинин түңнелинде кызыл-тас өстүрүлгөзи шапкылы-биле хөгжээн. 1965 чылда —6,2 млн. тонналы бүдүргеп турганындан, ону эрткен чылын 20 млн. тоннадан ажырган. Кызыл-тастың бүдүрүлгезин көвүдеткеш, чонпуң тараа айманга хереглелин кыска хуусаада долузу-биле хандырар сорулгапы индий чазак салып турар.

Япония 20 млн. тараапы бүдүргеп, ооң колдуу рис. Ол чурттуң хереглелинге чарыгдаттынып турар тараанның 60 хуузун өске чурттардан садып ап турар.

Вьетнам Демократтыг Республиканың байдыңнын чыдында 5 млн. тонна тараапы бүдүргеп. Чер ажылы хөгжүдүп турар капиталистиг чурттардан Австралия — 14 млп. тоннапы, Канада — 28 млн. тонна тараапы, ооң иштинде 16 млн. тонна кызылтасты бүдүргеп. Европаның тараалаң чурттарындан эрткен чылын Англия 13 млн., Франция — 27 млн., ГФР —13 млн., Италия — 14 млн. тонна тараапы алган.

Европаның социалистиг чурттарындан Польша ең хөй тараапы — 19 млн. тоннапы бүдүргеп, өскелери — Болгария 5,6 млн., ГДР—6,5 млн, Югославия — 14 млн., Чехословакия — 6,0 млн., Венгрия — 7 млп. тонна тараапы ажаап алган.

Ниитизи-биле эрткен чылын делегейге бүдүргеп тараанның 550 млн. тонназы социалистиг лагерьниң чурттарынга хамаажыр, 850 млн. тонназы капиталистиг болгаш чаа хөгжүп олурар чурттарга хамаажыр турар.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

МАРТ 23-ТЕ

МОСКВАДАН

12.00—Дамчыдылгалар программазы. 12.05—Медээлер. 12.10—Өөнүт телекөргүзүг. Уругларга. «Уран холдар». 12.40—Өөнүт телекөргүзүг. «Кым мурнаарыл». Мультфильм. 12.50—«Кадыкшыл». Эртем-шенпередилгелиг программа. 13.20—Өөнүт телекөргүзүг. «Дириг амытаннар делегейинде». 14.20—Өөнүт телекөргүзүг. «Ыр сенден чарыбас». Концерт. 14.50—Өөнүт телекөргүзүг. «Фредерик Моро» деп телешиниң баштайгы көргүзүг. Г. Флоберниң «Сагыш-сеткил кижизидилгези» деп романын ёзугаар тургускан.

КЫЗЫЛДАН

17.50—«Тываның неделязы». Информастыг программа. 18.05—«Мен бичии турумда...» Уран-чечен фильм. 19.15—Телемедээлер. 19.30—Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

19.35—Өөнүт телекөргүзүг. Валентин Зориниң «Америкабиле танышкандар» деп документалдыг телефильминиң баштайгы көргүзүг. «Потоманда хоорай». 20.00—«Володиевскийниң селемези» деп шаңнал дээш фехтованиеге делегей маргылдаазы. ССРЭ—Италия. 20.30—Өөнүт телекөргүзүг. «Оюн-баштак-биле» деп хөгжүлгелиниң телеоюн-театры. 21.30—«Аныяк үннер». Совет композиторларының ырларының аныяк бот-тывынгыр күүседикчилериниң Бүгү-эвилелдиң телеконкурузу. 1-ги тур. 23.00—23.30—«Ye». Информастыг программа.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

КИНО

МАРТ 23-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Демир маска» (2 серилзы кады) 10.00, 12.40, 15.20, 18.00, 20.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Адыр мана!» 9.00, «Ынчан-на — чок!-деп харылаан мен» 10.00, 11.55, 14.00, 15.45; «Мугулай херек» 17.30, «Үш мушкитёрлар» (2 серилзы кады) 19.20 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Чаъс шуптуг истерии чуй шаал каапкан» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Даарта, апрель 3-те» 15.00; «Византий садыгының эртинези» 16.50; «Ынакшыл үеэн» 18.40, 20.30 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Кызыл, Щетинкин-Бравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда киллизиниң 23-54, харылаалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал киллизиниң 37-13, культура киллизиниң 23-54, кодээ ажыл-агый киллизиниң 21-47, үлетүүр киллизиниң 22-64, чагаа киллизиниң 41-27, информацна база совет тургузуг киллизиниң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 16056. ЧАГЫГ № 847.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер. полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл Щетинкин-Бравченко кудумчузу бажын № 1) ТС—00431

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 70 (9445) | Воскресенье март 24, 1974 чыл | 1925 чылда үндезилеттингеп. | Өртээ 2 коп.

АПРЕЛЬ 20—КОММУНИСТИГ СУББОТНИК ХҮНҮ

800 рубльди шилчидер

В. И. Ленинниң торүттүнген хүнүнге алдар болдурган коммунистиг субботникке Чөөн-Хемчикте «Искра» колхозтуң ажыл-ишчилери организастыг киржирин дугурушкан. Ажылагыйда коммунистиг субботник эрттиреринің штавын тургускан. Фермаларда, бригадаларда апрель 20-де кылыр ажылды тодаргайлаан, аңаа белеткел ажылын чорудуп турар.

Күш-ажылдың байырлалының хүнүнде колхозчулар 130 кубометр тудуг дажын, 500 хой кирер кажаанын ыяжын белеткээр. 27 трактор часкы хову ажылдарынга киржир. Ол ишкаш суур чаагайжыдылгазы болгаш өске-даа ажылдарны кылыр.

Ажыл-агыйдан ниитизи-биле 350 хире кижи коммунистиг субботникке киржир, олар ажылдаан акшазындан 800 рубльди беш чыл фондузунче шилчидер.

М. СЕВЕН.

Идепкейлиг киржир

Апрель 20-де коммунистиг субботник эрттирер дугайында москвачыларның эгелээшкинин Барыын-Хемчик районда «Хемчик» совхозтуң ишчилери изии-биле деткип, бо чугула ажылга идепкейлиг киржирин шиитпирлээн.

Совхоз бүдүрүлгезинин адырлар аайы-биле кылыр ажылдарының планын тургускан.

Трактор-хову бригадазының механизаторлары ол хүн 56 га черни аңдарар, 102 гектар тараа культураларын чаштырар, 24 га черге часкы суггарылганы чорудар.

Тудугжулар тудуг материалдарды белеткээр, малчыннар боттарының коданнарынга ажылдап хүнзээр.

Совхостан 290 кижи субботник хүнүнде эң-не бүдүрүкчүлүг ажылдап хүнзээш, 500 рубльди беш чыл фондузунче киирер.

О. ХЕРТЕК.

ЧАСКЫ ТАРЫЛГАГА БЕЛЕТКЕЛ

ШАЛЫПКЫН ЧОРУДАР

Часкы хову ажылдары эгелээринге чедир санныг хонуктар арткан. Аңаа эки белеткелден дүжүттүн салымы хамааржыр.

Эрзин районда «Коммунизмче орук» колхозтуң механизаторлары тодарадыкчы дөрткү чылдың чазында белеткелдиг ужуражыр дээш техника септелгезин шалыпкын, шынарлыг чорудуп турар.

Казахстанның, Белоруссияның болгаш Ростов областың колхозтарының болгаш совхозтарының механизаторларының, «Сельхозтехника» бүдүрүлгелериниң болгаш организацияларының ажылчыннарының болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларының көдээ ажыл-агый техниказының белек бүдүрүкчүлүг ажыглаары дээш эгелээшкинин Нарыннық механизаторлары деткип, машина-трактор парктың септелгезиниң шынарын бедидеринче, соң техниктиг ажаалдазын экижидеринче улуг кичээнгейни угландырып турар.

Ол колхозтуң «Беларусь» 12 болгаш «ДТ-75» 15 трактору септеттинген. Кукуруза, картофель олуртур машиналар база ажылдан кириптеринге белен. 12 андазының, 9 сеялканы болгаш 200 илиңрин септелгези база доозулган. Септелгени колхозтуң бодунуң мастерскаазында кылып турар.

Септелгенин шынарын улусчу контроль бөлүүнүң кежигүннери хынап турар. Дуржулганы автомеханик чораан, ол бөлүктүң даргазы О. Бимба септеттинген кезектерни үргүлчү хынаарынче контролерларның ажылын угландырып турар. Бо харысалгалыг ажылга идепкейлиг киржип турарлар хөй. Оларга колхозтуң ревизия комиссиязының даргазы болгаш улусчу контроль бөлүүнүң кежигүнү Ижи Кыргыс, хову бригадазының бригадири Дешка Уван болгаш өскелээ эштер хамааржыр. Чедир мыдынмаан ажылдарны улусчу контролёрларның көскү караа дораан эскерип каар.

Техника септелгезин эки шынарлыг, кыска хуусаада доозар дээш механизаторлар аразында социалистиг чарыш калбарган. Оларның мурнуку одуруунда тракторист Маажый Баадыр, эдиктиг-мастер Даваа-Сан Сүктүр олар чоруп турар.

Техника эдилелинин талазы-биле «Коммунизмче орук» колхоз районда дээре черни эрлеп турар. «ГАЗ-53» автомашина бүрүү 100—110, а «ГАЗ-51»-лер 70—75 муң километрни капитал септелге чокка эртер, чолаачы бүрүзү 2 тонна кыварыкаар материалды, автопарк 40 дугуйну камнап алыр деп хүлээлгеге механизаторлар алган.

Социалистиг чарыштың тиилекчилерин курорттарга барып дыштанып путевкалар манап турар.

М. КАЛЧАН.

ҮРЕЗИН—ДҮЖҮТТҮҢ ҮНДЕЗИНИ

Республиканың көдээ ажыл-агыйының ишчилери тоску беш чылдың тодарадыкчы чылында бедиткен хүлээлгелерни боттарынга алган. Күрүнеге 32 муң тонна эътти, 28 муң тонна сүттү, 3000 тонна дүктү болгаш 90 муң тоннадан эвээш эвес тараапы садары көрдүнген. Ол ,хүлээлгелерниң чедишкининг күүседиптери чер болгаш мал ажылының ажылдакчыларының канчаар ажылдаарындан кол хамаарыжыр апаар.

Ылаңгыя садыныган сорулгаларны боттандырарынга чер ажылдыгларның часкы хову ажылдарынга канчаар белеткенин алганы чугула рольду ойнаар. Ынчангаш маңаа бир кол черни үрезин белеткеди эелеп турар.

Бо чылын часкы тарылгага бедик классты үрезинни белеткеп алырының бүгү болдунар аргалары республиканың ажылагыйларында бар. Марттың эгезинде байдал-биле алырга, республиканың ажыл-агыйларында чажар шынарында чедир белеткээн үрезин 86,6 хуу, азым эрткен чылдың ол үезинде турганындан 18 хуу бедик. Бирги болгаш ийиги классты үрезиннери 47 хуу чедип турар. Ажыл-агыйлардан «Кызыл тараачын», «Саян», «Өөк», «Бурунгаар», «УТКА 25 чылы», ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтар. Тандыда «Коммунизминиң херели». Каа-Хемде «Типлелге», «Коммушизмче орук» колхозтар эки үрезинни белеткеп алган, ол үрезин бүрүнү-биле чажар шынарынга четкен, а бирги, ийиги сорттуу 49-тан 100 хуу чедип турар. Бо ажыл-агыйлар колдуунда-ла сорттуг районучуттунган үрезиннерни чажар. Амгы үеде олар үрезинни баш удур хоранналарын чорудуп турар.

Ынчалзажок үрезинни белеткеп алыр ажыл чамдык черлерде багай организастаттынган. Үрезинин часкы тарылгага аңдаа белеткеп албаан ындыг ажыл-агыйлар бизин бар. Оларга Тока, Жданов аттыг, «Бай-Тал», «Россия», «Тоора-Хем», «Тес-Хем» совхозтар, Тес-Хемде «Ак-Эрик», Эрзинде Ленин аттыг, «Мөрен» болгаш «Коммунизмче орук» колхозтар хамааржыр. Бо айыттынган ажыл-агыйларда бар үрезинниң 50-ден 100 чедир хуузу кондициялыг эвес. Часкы тарылгага чедир санныг хонуктар арткан, а үстүнде колхозтарның, совхозтарның удуртукчулары, агрономнары үрезин белеткелин болур-чогууру-биле чоруткайн турары элдептиг. Ол кижилерден ам шыдамыны-биле, партийжи сөзү-биле айтырарының ойу келген. Ындыг харыысалга чок чорук-биле моон соңгаар эптежип болбас.

Республикага өске черлерден кукурузаның, чочак-тараның, тарымал тооруктуң база өске-даа культураларның 2000 ажыг тонна үрезинни сооргүн экелгеп. Ынчалзажок ол үрезинниерни тараа продуктулар эргелелиниден ажыл-агыйларның ам-даа четчири-биле албайн түрары четпес. Чамдык ажыл-агыйлар боттарының кожаларындан сула үрезинни амга чедирле сооргүн албайн турар. Чижээ, «Найырал» совхоз 150 тонна сула үрезинни «Кызыл тараачын» совхозтан, «Чыраа-Бажы» совхоз 100 тонна суланы «Саян» совхозтан сооргүн албаан.

Тараа болгаш мал чеми культураларның үрезинниерни белеткээри-биле чергелештир, картофельдиң база ногааларның үрезини-биле хандыртынарынче сагыш салыр ужурлуг. Дыка хөй колхозтарда, совхозтарда картофель үрезинни чедишпейн турар. Оларга ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг, «Барлык», «Шекпээр», «Чыраа-Бажы», СЭКП-ниң XXII съездизин аттыг совхозтар хамааржыр. Совхозтарга шупту 100 ажыг тонна картофель үрезинни херек. Болдунар-ла бүгү-ле аргаларны ажыглап турган ол үрезинни четчелээри чугула.

Ажыл-агыйларда картофель үрезинниң чедишпейн турарының чылдагааны чүдел? Хамык ужур картофель шыгжап кадагалаар черлериниң чогунда. Ынчангаш чугула сорулга болза, ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозка 1000 тонна, «Кызыл тараачын» совхозка 200 тонна картофель кирер шыгжамыр черлериниң тудуун бо чылын ыяап-ла доозар херек.

Чылыглаан черлерге эртеги ногааларны олуртурунуң үези келген. Ынчалзажок республиканың ажыл-агыйлары ногаа болгаш бахчи культураларының районучуттунган сорттуг үрезиннери-биле хандырар хүлээлгелиг респотребсоюзтуң садыг баазазында дыка хөй үрезиннер чок болуп турар. Ынчангаш респотребсоюз хемчегларни алыр ужурлуг.

Колхозтарның, совхозтарның, районнарның кодээ ажыл-агый эргелелдериниң агрономнары, үнүш камгалалының станцияларының, районнарның күрүне инспекцияларының ажылдакчылары үрезин белеткелин, четпес үрезинниерни сооргүрүн доктаамал контрольга ап, четпестерни чайладырынга практиктиг дузалы чедирер хүлээлгелиг. Бо чугула херекче партия, совет, профсовюлел органнарының кичээнгейи база-ла угланган турар ужурлуг.

ҮРЕЗИН БЕЛЕН

Тоску беш чылдың тодарадыкчы дөрткү чылында чаагай дүжүттү өстүрүп алыр дээш, Чөөн-Хемчик районнуң СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң тараажылары хынамчалыг белеткенип турар.

Часкы тарылгага хереглээр тараа культураларының үрезинин бүрүнү-биле чажар шынарынга чедир арыглаан. 650 тонна кызыл-тас, 180 тонна сула, 186 тонна арбай үрдүнган. Үрезинниң бежен хуузу бирги болгаш ийиги классты үрезинни болуп турар.

Хөрзүнүң чемишчидери немелде дүжүттү алырының үндезини. Ынчангаш бо айтырыгже кичээнгейни чылдың-на ында салыр келген. Амгы үеде шолдерже одек сөөртүрүп организастаар турар. Ында 12 тракторну быжыглаан. Одар алды мун тонна одекти сөөртүр сорулгалыг.

Д. ХҮЛЕР-ООЛ, агроном.

УЛУСЧУ КОНТРОЛЕРЛАР, РЕСПУБЛИКАНЫҢ ЧЕР БОЛГАНЫНДА ЧАСКЫ ХОВУ АЖЫЛДАРЫНГА БЕЛЕТКЕЛ АЖЫЛДАРЫНЫҢ КАНЧААР ЧОРУП ТУРАРЫН ХЫНАП, БАР ЧЕТПЕСТЕРНИ ИЛЕРЕДИП, ОЛАРНЫ ЧАЙЛАДЫРЫНЫҢ ХЕМЧЕГЛЕРИН АЛЫҢАР!

СЕПТЕЛГЕ ДООЗУЛГАН

Ниитиниң малынга четчир санныг мал чеминиң курлавырларын тургузар сорулга-биле бо чылын Бай-Тайга районда «Кара-Хөл» колхозтуңун баштаар черн 400 гектар көк суланы тарыырын шиитпирлээн.

Бо ажылды чорударынга техника кол рольду ойнаар. Ону барымдаалаш, трактордар болгаш көдээ ажыл-агый машиналарын шынарлыг септээринче кичээнгейни салган. Амгы үеде 10 трактор, андазыннар, сеялкалар бүрүнү-биле септеттинген.

Механизаторлар Хертек Адыг-оол, Хертек Алдын-оол, Владимир Шимн олар техника септелгезинге эң-не идепкейлиг киришкеннер.

Х. ОЙДАН-ООЛ.

СУГГАРЫЛГАГА БЕЛЕТКЕЛ

Часкы тарылгага бүгү талазы-биле белеткенирин үе шыңгыы негеп турар. Чөөн-Хемчик районда «Сүт-Хөл» совхозтуң Кызыл-Тайга салбырының суггатчы звенозу тарылгага белеткенип эгелээн. Тос кижилиг звенону Ыймажап Допчаевич Ондар удуртуп, Инек-Даштың ийи бугазының дестеринде суг чара аккан черлеринге сай-даш, доврак тен, оларның үннарында чамдык черлерни казып доозакан.

Звено амгы үеде хову турлааның септелгезинче кирген.

М. СЕВЕН.

ЧӨӨН-ХЕМЧИКТЕН МЕДЭЭЛЕР

Чадаананың сүт заводунуң коллективи февральда багай эвес ажылдаан. Продукция будүрериниң, ону сайгарарының планныг онаалдаларын ажыр күүседкен. Айда 33 муң рубльдиң продукциязын сайгарар тургаш, 40 муң рубль чедирген. Ол эрткен чылдың бо үезинге деннээрге 37 хуу өскен.

Бистин завод февральда 65 тонна чалаң сүт продуктуларын будүрер даалгазын 74 тонна кылдыр күүседип, эки түпнелди чедип алган. Планныг онаалданы күүседиринге ажыл-агыйлардан сүттүң кээп турары көвүдээнинден хамааржыл турар. Ылаңгыя СЭКП-ниң XXII съездизин аттыг совхоз, «Искра» колхоз өскелерден сүт дужаалгазын көвүдеткен. Ол ышкаш ажыл-ишчилер ажылынга ээ-харыысалгалыг болуп келгени чедишкининг болурунга дузалаан.

Х. АЛАКАЕВ, заводтуң директору.

* * *

СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг совхозтуң Дөргүн сүтбараан фермазының саанчылары тоску беш чылдың тодарадыкчы чылында алган социалистиг хүлээлгелерин күүседир дээш шалыпчы ажылдап турарлар.

Инектерниң ажаалда, чемгерилгезин экижидип тургаш, ажыл-ишчилер бирги кварталда күрүмеге 80 тонна сүт садар планныг тургаш, хуусаа бетинде 101 тонна кылдыр күүседкен. Эрткен чылдың бо үезинге деннээрге сүт садарын 26 тоннага көвүдеткен. Одар даалгадын ажыр сүт садарын улам-чылап турар.

Элбек сүт дээш ферманың саанчыларының ортузунда социалистиг чарыш калбарган. Бо чылдың эрткен ийи айында чарыштың мурнуку одуруунда Күш-ажылдың Кызыл Тук орлениинин эдилекчизин коммунист Онаан Дуктуг чоруп турар. Ол бир инектен 492 килограмм сүттүг саап алган. Ийиги черни Монгуш Алдын-кыс эзээн.

Х. ДОҢГАК.

УЛАМ-НА ЭЛБЕК ДҮЖҮТ ДЭЭШ

Кур черлерни шингээдип ап эгелээнинден бээр 20 чыл болганынга холбаштыр Кызылга байырлыг хурал

Кур черлерни шингээдип алганының 20 чыл оюнга тураскаатказ байырлыг хурал март 22-де Кызылга болуп эрткен. Кур черлерни шингээдип алырынга кириишкен хоочунар, республиканың атсураглыг механизаторлары, трактор-хову бригадаларының бригадирлери, колхоз даргалары, совхозтар директорлары, кодээ ажыл-агый эргелелериниң начальниктери, СЭКП райкомнарының секретарылары, райкүүскомнар даргалары, СЭКП обкомунуң, республиканың Министрлер Чөвүлелиниң, министерстволарның, ведомстволарның удуртукчулары ол хуралга киришкен.

Байырлыг хуралды СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары эш Г. Ч. Ширшин ажыткан. Байырлыг хуралдың киржикчилери хүндүлүг президиумга СЭКП ТК-ның Политбюрозун улуг кодургулүшкүнбиле сонгаан.

Кур черлерни шингээдип алганының 20 чыл оюнуң дугайында иштелкеди СЭКП обкомунуң ийиги секретары эш В. Н. Филиппов кылган. Бистиң чуртувуска кур болгаш куруккан черлерни шингээдип алганының тоогудуг ужур-дузазын иштелкечи тодаргай чугаалаан.

20 чыл мурнунда, 1954 чылдың февральдың төнчүзүнде-марттың эгезинде, СЭКП ТК-ның Пленуму «Чуртка тараа бүдүрүлгезин улам ынай көвүдедириниң болгаш кур база куруккан черлерни шингээдип алырының дугайында» Доктаалды хүлээп алган. Бистиң чуртувуска социализмни быжыглаарының хөрээнге совет улустуң улуг маадырлыг чоруктарының база бир чайынналчак арныныд эгези шак ынчаар салдынган.

Кур болгаш куруккан черлени шингээдип алыр талазыбиле 1954 чылдан бээр калбартып чоруткан кайгамчык улуг хемчээлдиг ажылдар болза, социалистиг тургузуушкүнүң соң мурнундагы бүгүле үе-чадаларында ол углапышкынга партияның чорудуп келген политиказының уламчылалы болур.

Коммунистиг партия ол берге болгаш харыысалгалыг соруглары шиитпирлээринче кирбишаан, бодунуң планнарын бүгү совет улус деткинир дээрезинге быжыы-биле бүзүрел турган. Совет улус ону деткээн болгаш кур черлерни шингээдип алырының соруглазын амыдырал кырынга бодтандырган. Кыска үе дургузунда 42 миллион гектар кур болгаш куруккан черлерни аңдарган. Шаанда ээп турган черлерге 425 чаа совхозтар тургустунган.

Оон соонда илеткечи бистиң Тыва АССР-ге кур черлерни шингээдип алганынга доктааган. Бистиң республикага кур черлерни шингээдип алыр мурнунда хуу ажылдыг кошкун чораан араттарны коллективтиг ажыл-агыйлар—колхозтар кылдыр каттыштырары доостуң турганы-биле капсырлашкан. 1953 чылдың төнчүзүнде республикага 87 колхоз, 7 машина-трактор станцилазы турган. Кур черлерни шингээдип алганы-биле тараанның дүжүүр бедээн. Тараанның нинти чылдазы 5 катап ковудээн. Оон-биле чеогедептир, девискээри таныттынмас кылдыр чаартынган, ээп чыткан черлерге чүс-чүс суурлар, фермалар, хову турлаглары тургустунган. 20 чыл дургузунда республикага 370 муң ажыг гектар кур черлерни аңдарган, азы тарылга шөлүг барык-ла 3,5 катап өскен. Херек кырында республиканың колхозтарының, совхозтарының тарылга төлүүнүг 80 хуузу кур чер болган.

Эрткен чылдарда кур черлерни барык-ла бүгү районнарга шингээдип ап турган. Оон иштинде эң-не хөй —116 муң гектар кур черлерни Таңды районга аңдарган. Ол болза республикага шингээдип алган кур черлериниң үштүң бир кезии болур. Каа-Хемге 51 муң га, Чөөн-Хемчикке—46 муң га, Улуг-Хемге—37 муң га, Бии-Хемге — 24 муң га, Барыын-Хемчикке — 14 муң га кур черлерни ажыглалга киирген. Кур черлерни шингээдип алганы-биле тараанның дүжүүр бедээн. Тараанның нинти чылдазы 5 катап ковудээн. Оон-биле чеогедептир.

Ажыл-агыйлар бо чылын шөлдерге чемиштиидилге төгөр талазы-биле улуг хүлээлгени алган. Марттың 1-де медээ-биле алырга, эрткен чылга бодаарга чемиштиидилгени 1,5 катап хөйнү шөлдерде төккен. Ынчалзажок чемиштиидилге төгөрө Барыын-Хемчик, Өвүр, Чөөн-Хемчик районнарда оожум чоруп турар.

Машина-техниканы долу күүзүү-биле будурукчулуг ажыглаарынга шаптыктыг чүве болза, механизатор кадрларның чедиишези. Ынчангаш партия обкому республикага механизаторларның бүгү-нинти өөредилгезинин дугайында айтырыгны өөренип көргеш. механизаторлар белеткээр талазы-биле онааданы районнарга берген. Бо айтырыгны болур-чогуурубиле шиитпирлээр херек.

Оон ынай илеткечи суггаттыг черлерни чоп ажыглаарынга база тодаргай доктаагаң. Суггаттыг черлерден биске куду дүжүт ап турар. Оон чылдагааны чүл дээрте, ол черде тодаргай эң чок, ону доктаамел бригадаларга болгаш звеноларга быжыглаваанында. Суггат үезинде ол ажылче кижилерни четчириибиле хаара тутпайн турар. Суггаттыг черлериниң ажыглалын экижидер талазы-биле төлевилеттинген хемчегларни боттандырыры эргежок чугула.

Эш В. Н. Филиппов бодунуң илеткелиниң түңнелинде мал ажылында чугула айтырыгларга база доктаагаш, бо талазы-биле боттандырар ужурлуг сорулгаларны тодаргай айыткан.

Байырлыг хуралга СЭКП Таңды райкомунуң бирги секретары Г. А. Заркевич, СЭКП-ниң XXII съездизин аттыг совхозтуң кол инженери К. С. Чавыдак, «Ленинчи орук» совхозтуң кол агроному И. М. Тараканов, «Кызыл тараачып» совхозтуң кол агроному В. И. Иконников олар саналар берип чүве чугаалаан.

Кур черлерни шингээдип алырынга киришкен хоочунарга, чер ажылының мурнакчыларынга «Кур черлерни шингээткени дээш» деп медальдарны тывыскан.

Хуралдың түңнелинде СЭКП обкомунуң бирги секретары эш Г. Ч. Ширшин чүве чугаалаан, тоску беш чыл планының дөртку тодарадыкчы чылында республиканың ажыл-ишчилериниң мурнунда салдынып турар сорулгаларга доктаагаш, мал кыштаглаашкынын чедиишкиниг эрттиреринче, малдың чаш төлүн менди камгалап алырынче, часкы хову ажылдарынга белеткелди дүрген, шынарлыг доозарынче, Совет Тываның 30 чылынга төлептиг ужуражыр дээш бо чылын бүгү-ле салдынган сорулгаларны чедиишкиниг күүседиринче байырлыг хуралдың киржикчилериниң кичээнгейин углапдырган.

Оон соонда байырлыг хуралдың киржикчилеринге солун концерт көргүскен.

ЧУРУКТА: «Кур черлерни шингээткени дээш» деп медаль-биле шаңнаткан кодээ ажыл-агыйның болук мурнакчылары. С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

Японияның садыг-үлетпүр бөлүктериниң төлээлекчилери-биле А. Н. Косыгинниң беседазы

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы А. Н. Косыгин март 22-де экономиктиг кады ажыллажылга талазы-биле япон-совет комитеттиң удуртукчулары-биле ужуражыр, оларны Кремльге хүлээп алган. Анаа Японияның экономика организацияларының Федерациязының президентизи («Кэйданрэн») К. Уэмура, Японияның садыг-үлетпүр палатазының президентизи С. Нагано, а ол ышкаш Японияның экономика организацияларының Федерациязының директорунуң улуг эргелекчи директору Р. Котоо киришкен.

Найырадыг байдалга эрткен беседа үезинде чөөн талакы районнарга улус ажыл-агыйын хөгжүдериниң Совет Эвилелинде ажылдап кылып турар планнарынга хамаарыштыр Совет Эвилелиниң болгаш Японияның аразында экономиктиг кады ажылдажылганы калбартырының айтырыгларын чугаалашкан.

(СЭТА).

Т. Браттели Ташкентиде

ТАШКЕНТ. (СЭТА). Норвегияның Премьер-Министри Трюгве Браттели март 22-де Узбек ССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. Д. Худайбердыевке ужуражыр чораан. Найырадыг беседа үезинде үндүлүг аалчылыг Узбекистанның ажылчы чоннарының кодээ ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунга чедиишкиннери-биле таныштырган.

Өөрүшкүлүг, хүндүткеп хүлээп алганы дээш өөрүп четтиргенин Трюгве Браттели илергейлээн. Узбекистанны көөрүбиле чалаанынга сеткилин хайгаан болган. Премьер-Министр Узбекистанның үлүзүнүң чаа-чаа чедиишкиннерлиг болурун күзээн.

Премьер-Министр болгаш ону үдеп чоруур кижилер ол-ла хүн хоорайга аян-чорук кылган болгаш чаа тудугларны көрген. Республиканың улус ажыл-агый чедиишкиннериниң делгелгезиниге аалчылар келген болгаш үлетпүр база кодээ ажыл-агый талазы-биле Узбекистанның чедиишкиннери-биле танышкан.

Узбек ССР-ниң чазаа Норвегияның Премьер-Министри Трюгве Браттелиге алдар болдурган дүштеки шайлалганы эрттирген.

Шайлалга үезинде Н. Д. Худайбердыев болгаш Т. Браттели дашкаар кодурген.

(СЭТА).

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИНДЕН, ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНДАН БОЛГАШ ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИНДЕН

СЭКП ТК-ның кежигүнү, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, Күрүне шаңналдарының лауреады, ССРЭ-ниң радио үлетпүр министри Валерий Дмитриевич Калмыковтуң аар ааражы, 1974 чылдың март 22-де, 66 харлыында мөчээнии СЭКП Төп Комитеди, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиуму болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлели ханы кажыдал-биле дыңнадып тур.

СЭКП ТӨП КОМИТЕДИ

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУ

ССРЭ-НИҢ МИНИСТРЛЕР ЧӨВҮЛЕЛИ

Коллектив кижи дээш,

кижи коллектив дээш

ООҢ ДЭЭШТИИ КӨСТҮП КЕЛГЕН

Даг-дүгү болбаазырадыр фабриканың механика цехиниң коллективи план болгаш социалистиг хүлээлге күүседеалыннге кижи бүрүзүнүң моральдыг база материалдыг харыысалгазын бедидери дээш эгелээшкинии көдүрүп үндүргенниң бирээзи болган. Бир-тээ ындыг улуг харыысалганы олар бодунга алган болганда, ол канчаар боттанып турарын номчукчуларга сонуургадыр бодаалдыг бис.

Мээң механиктеп турарым № 1 участокта 12 кижи ажылдап турар. Бистиң кол кылыр ажылывыс үүрмектеп-сорттаар дериглерни сеткээр ажылдап турар агрегаттарны үргүлчү хайгаараң, оларның эдиглерии кылыр. Участокта ажылдап турарларның чартык кезии аныяктар. Коллективтиң өскелерден онаагай чүүлү оларның кижи бүрүзү ходушкак мергежилдиг болуп турары. Механика албанында ажылдап турар кижи бүрүзү колдуунда каннакчы, бензорезчик, стропильщик. Бедик сорттуг руда болбаазырадыр цехтиң чанында өредилге курстары бар. Орта бистер мергежилиие бедидип турар бис. Мындыг ийи-үш мергежилдиг болур чорук коллективке дыка ажыктыг, чүге дизе кандыг-бир жиң ажылга үнмейн барган таварылгада ону солуп болур.

Коллективтиг харыысалга дугайында бистиң кодүргеи эрлээшкинивие бодунуң ажык-дузаазын дораан-на коргүзе берген деп дидимм-биле чугаалап болур мен. Ону сан-түннерби бадыткап корейн. Эртеен 1973 чылдың январь айда механика албанының бүрүүзу-биле дериглерниң анаа турар чоруу каттыштыр 6 шак 30 минута турган болза, а бо чылын январьда 3 шак 50 минута чедир кызырыган. Оонда чаа коргүзүг — эрткен февраль айда дериглерниң анаа туруушкунга таваржыр чоруун бистиң механика албанының ажылчыннарыныц 30 хуу эвээжеткеи. Бүлүргүлге талазыбиле көргүзүглер экижээн. Ынчалза-даа биске ажыл шагы үзер чорук ийи удаа болган. Мурнунда биске ажылдап турган, чурум үрээш, оон үндурткеи Гениадий Булаев катап ажыл дилеп кээрге, коллектив 7 хонуктуң шенелдезин берген, ол ону тудуп шыдаваап...

Борта бистер коллективке ындыг чурум уреткизиниң чедирип болур багай салдарының дугайында шыңгыы чугаалаиы кылган бис. Анда болган санал-оналдар кижи бүрүзүнүң болук өөрүнүн мурнунга харыысалгалыының дугайында медерел биле бергении. оларның мораль талазыбиле өзүлдезин херечилеп турган. Черле ынчаш бис колдективтиг харыысалганың кижизидикчи үжүр-дузазын кол барымдаалап турар бис. Бо харыысалганы боттарывыска алганывыс соолуида аныяктарның хөй-ниитичи, спортчу, ураи чүүл чергелиг ажылдарга киржилгеи мурнундагыыдан идепкейжээн, хостуг уе-шагын кижи бүрүзү культурлуг дыштанылгага, политиктиг билииниң өзүлдезинге чоп ажылап турар апарганы өөрүнүг.

Коллективтиг харыысалганы бедидер дугайында шиитпир хүлээп алганывыс соонда удуртукчулар болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылар уе-шактың хөй кезиин будурүлгеже, ону сайзырангайжылырынче угландырарынга тавармчалыг байдал тургустунган. Бодумга хамаарыштыр ону бадыткаарын кыыдып корейн. Моон мурнунда цехке ажыл өнелээрииң оранчок мурнунда 7 шактан 15 минута турда келгеп бсаин орта чүве кылып четтикпес, эдилгелер кылыр демдеглелдериг журналдарны көрүп, ажылдарның уг-шиин эки-ле билип ап шыдавас турдум. Ажыл шагында хүнзедирдаа организастыг ажылдарга чардыгар, чурум-сагылга үрээлер-биле уаун-быска чугаа кылырына өйлежип келдиивис. Ам ындыг эвес, кижизидилге айтырыгының чамдыкы-зын коллектив бодунга ап турар болганда, бистеи орта профилактиктиг хемчегларни ап чорудары иегеттинер, ажыл үезинде будурүлгечи айтырыглардан чардыкпас болу бергеи бис. Шуут кижизидилге ажылы кылбастаан, оон хостаигаи бис деп болбас харыы. Ону бис контрольдап, үптапбаштап турар бис. Мында чугаа дээрге үнелиг уе-шак дугайында болуп турар.

Ажылга ынчаар барык шак бурунгаар келири менээ албан эвес апарган. Эрте келзимзе-даа ол үеии дериглерниң үрелишкинии болдурбазының аргаларын дилеп тывар, черле чогаадыкчы ёзу-биле ажылдаарынга ажыглаар-ла болгай. Бо чорук ылаштыя ортумак звеноиуи специалистеринге ажыл шагын чоп ажыглаарынга чингелдеии берген.

Д. ПИНИГИН,
даг-дүгү болбаазырадыр фабриканың № 1 участогуиуң механиги.

АЛЫС СОРУЛГАЗЫ — КИЖИЗИДИЛГЕ

«Тыва даг-дүгү» комбинатның болбаазырадылга фабриказының бедик шынарлыг руда болбаазырадыр цегинде № 5 эзлчегиниң начальиики Валентина Борунова коллективтиг харыысалга дугайында, ол чаа эгелээшкинииң канчаар боттанып эгелээнин биске тайылбырлады.

Валентина Максимовнаның удуртканы эзлчег ажылдап кириптериие чедир каш минута бурунгаар ол беседа болган. Өрээлдиң мурнуу чарыкы улуг соңгазының чанында Валентина кылаштап чеде берген:

— Бо-ла болгай, бистиң оолдар, кыстарывыс — дээш, иеиче болуу-биле катка-хогдуг кирип кел чораан өөрүнче апыткаш, эзлчегде 29 ижки бар, а ортумаа-биле 23 кижи эзлчегге ажылдаар. Кол иуруушу аныяктар болдур ийии. Ажыл-керек дээнде кыптыын чораанзыг дөстүмес чалыыдар. Чүгле эзлчегде эвес, харии фабрикада безин мурнакчыларның бирээзинге саналып турар руда үүрмектекчиии Елена Куликова дее ол, кыдыында кыс ол. оон чанында мурнакчы ажылчыннарыыстың бирээзи шишкикчи Роман Сарыглар дыр, савалакчы машинаның машинизи Сазыиа Далар-оол оон-биле кожа чору, болук улустуи сөөлүүле_таваар базып орар ээи чүдүрүкчүвүс Хертек Тараачы, цехти салгынпадып, агаарладыр дериглериң машинизи Саая Бора-Уруг оон биии мурнунда базып олур. Силерге мен дээрелериң тергиинеринп азаап турарым ол. Соолгу уеде бистиң эзлчээвисте багай ажылдап турар кижи таварышпастаан болдур ийии.

Коллективтиг, моральдыг болгаш материалдыг харыысалга дугайында чугаалажы бердиие.

— Бистиң эзлчег ол айтырыгы механика албанының ажылдакчылары көдүрүп кээри билек ында каттышкан — деп. Валентина чугаалай-дыр. — Бистиң эзлчээвистеи бо чылдың эрткен ийи айында ажыл шагы үеиеи ойлеле, азы хөй-ниитичи чурумуи үрээи чаа тис-даа таварылга болбаан.

— Ону канчап кедип алган силер? Мурнунда кандыг турганыл?

— Харыысалга дугайында айтырыгны көдүрер мурнунда фабриканың партия, профэвилел, комсомол болгаш өске-даа хөй-ниити организациялары-биле хаиы чугаалажыышкынны кылган бис. Оон кол уг-шии кижилериң цехтеи дашкаар уеде. азы хостуг уе-шагын канчаар организастазары болуп турган.

Шынап-ла коллективте ажылдап турар кижи бүрүзүнүң бедик медерелдиг ажылчын болуп, бүтүү талазы-биле кижизиттинериие бо чаа эгелээшкин улуг рольдуг болуур ужурлуг. Ак-довуракчыларның эгелээшкииииң үнелиг чүүлдериниң бирээзи — ол бүтүү хемчегларииң кижизидилгеже угланганы. Аныяк коммунист Валентина Борунованың эзлчээиде ажылдап турарларның ортумак назы-хары 28 — энергиялыг, тудунгур, кашпагай уе. Беш комсомолчу, начальниктиң бодуу-биле кады 2 коммунист бар. Кижизидилге ажылы кижи бүрүзүнүң ниити болгаш политиктиг билиин бедидеринден эгелээн. 3 кижи политехникумуның кежээки салбырында. бирээзии ажылчын аныяктарның кежээки школазында өөреиип турар. Кижи бүрүзүнүң ажыл соонда үеии ажыглап турарын тадыштыр организастаавы чугула деп түннелге келген. Амгы уеде эзлчегде эң-не улуг назылыг ажылчын коммунист Иргит Кызыл-оолдан эгелээш. өөреиип. бот-тывынгыр уран чүүлге, спорт болгаш күш-культурага киржип турар. Эзлчегиниң начальиики ону комсомолчулар-биле бир демнит кылып турар.

Чаа ажылчынны эзлчегиниң ниити хуралынга коллективтиң кежигүнү кылдыр хүлээп алыры чаңчыл апарган. Коллективтиң кижизидикчи ролюнүн бедээнииии ачызында эзлчегде будүрүлге көргүзүглери мурнундагызыидан бедээн. Февраль айда ол бичии коллектив чаржып турары С. Х. Гайдуллинге удуртқан бирги эзлчегге аштырза-даа, планныг онаалдазын 105,2 хуу ниити продукция будүрериниң бараанныг продукциязын 107 хуу күүседип алганын оон-биле тайылбырлап болур.

О. НАМЧЫЛАК.

КОМСОМОЛЧУ ОТЧУГАШ

БИСТИ САЛГАҢДАР

Партия болгаш чазак бистиң республикага хөй ажылын удам ыцай хөгжүдер дугайында дектаамал сагыш салып турар. Республиканың чүгле совхозтарынга безин малдың чем-суурун быжыглаарынга, будүрүлге, чуртталга болгаи культура-амырадың тудугларын чорударынга ажыглаар кылдыр 92,4 миллион рубльди бергеи. Колхозтарга узун хуусаалыг чээлиии база тыпсып турар.

Хөй ажылын улам ыцай хөгжүдер хемчегларииң дугайын СЭКП обкомунуи X пленуму чугаалажын көргеи болгаи түскай шиитпирии хүлээп алган. Ону ёзугаар республика 1980 чылда дүк будүрерии 4175 тонна чедирер, шээр мал эдиив 25,3 муң тоннаны будүрер. Ынчан хойнуң болгаи өшкүнүң саны 1,7 миллион четкеи турар. Бо хире улуг сорулга бистиң мурнувусга салдынган-дыр. Ол сорулганы күүседирии партия, совет, комсомол, профэвилел организапияларының, коммунист болгаш ажыл-ишчи бүрүзүнүң хүлээлгези болур. Мындыг улуг чүгула херекке аныяктарның идепкейлиг киржир деп турары өөрүнүг.

Чөөн-Хемчик районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозата аныяк өг-бүле Аяк-Хээ, Хеймерек Ондарларның республиканың комсомолчуларынга, аныяктарынга. ортумак пиияи биилиг школаларының болгаш кодээ ажыл-агый профтехучилищелериниң доозукчуларынга кыйгырыныда школаларының бүгү доозукчуларынга ВЛКСМ Тыва обкомунуи чагаазы бо хүннерде аныяк осиеннерпин кичээнгейии хаара түткан. Колхозтарда болгаш совхозтарда, бригадаларда болгаи аалдарда, комсомол организапиялыарында база класстарда ук документтилерге хамаарыпкан улуг чүтаа чоруп турар. Сески класстың өөреникчиан мээң үруум Люба безиин ол шимээшкинге киржирин күзеп турар болду.

Мээң-даа, кадайымның-даа утувус хойжу улус. Люба база бичиизинден-не хөй ажылынга чаңчыккан. Школачыларның дыштанылгазы эгелээрге-ле, уруувус биске дузалажып чедип келир болгаи. Ынчалза-даа назыны бичии. Ынчангаш Любаны Кулуун сут-бараан фермазынга чайын сланчылап артар кылдыр өг-бүлевиске дугуруштувус. А күзүн өөреиир. Оон ортумак артем чедип алыры база албан болгай. Онгу классты дооскан соонда, ким болурун боду шиитпирлээр ужурлуг.

Республиканың колхозтарында болгаи совхозтарында 1300 ажыг түскай эртемниглер ажылдап турар. Ам-даа хөй зоотехниктер, мал эмчилери, тарын боозадылганың мастерлери, дүк класстакчылары херек. Хөй ажылының талазы-биле кадрларны белеткээринче сагыш салып турары оорулуг. Хойжу болуруи күзээп чүс аныяктарны Балгазының кодээ профтехучилищезинге өөредирип көргеии — улуг сорулганы күүседириие база бир базым. Школаларның бо чылгы доозукчулары мал ажылынга хамаарышкан өөредилге черлериие киреринге белеткеиип турарлар.

Тоску беш чыл планын күүседириниң талазы-биле аныяктарга үлегерии көргүзүп турар хойжулар республиканың кайы-даа булуңунда хөй. «Алдан-Маадыр» совхозтуң хойжуву, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Дажы-Намчал Ооржак, Тес-Хемде «Чодураа» колхозтуң хойжу бригадазының бригадири, Ленин болгаи Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниериің эдилекчизи Иван Лаңзуруп, «Революцияның чалбыжыы» совхозтуң хойжуву Иван Сафонов: Эрзинии «Чаа орук» колхозата комсомолчу-аныяктар бригадазының бригадири, Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниің эдилекчизи Соян Алдын-оол ышкаш, аныяктарга арга-сүмезин кадып, дуржулгазын дамчыдып чоруур хойжуларның чежезин ол дээр!

Беш чылдың тодарадыкчылы бистиң Тывага хөй ажылын хөгжүдериие шиитпирлиг чыл болур. Бо чылын мал ажылынче кирген аныяктарның араазындан кедизи барып лопсапчаптар, дажы-намчалдар, үруулер тыптып кээри чугаажок. Хөй ажылынче силерии кыйгырып тур мен, эргим аныяктар!

У. БАВУН-ООЛ,
Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, С. К. Тока аттыг совхозтуң хойжуву.

ОРТУМАК ШКОЛАНЫ ДООСКАШ, ХОЙ АЖЫЛЫНГА БАРЫП АЖЫЛДААРЫН КҮЗЭЭН ӨӨРЕНИКЧИЛЕР-БИЛЕ УЖУРАЖЫЫШКЫН ДААРТА ВЛКСМ ТЫВА ОБКОМУНГА БОЛУР.

ТЫВАНЫҢ КОМСОМОЛЧУЛАРЫ БОЛГАШ АНЫЯКТАРЫ, РЕСПУБЛИКАГА ХОЙ АЖЫЛЫН УЛАМ ХӨГЖҮДЕРИНГЕ БОТТАРЫҢАРНЫҢ КҮШ-АЖЫЛЧЫ ҮЛҮГ-ХУУҢАРЫ КИИРЕРИҢЕР СИЛЕРНИҢ АЛДАРЫҢАРНЫҢ БОЛГАШ АРЫН-НҮҮРҮҢЕРНИҢ ХЕРЭЭ БОЛУР.

АНЫЯК МАЛЧЫННАРНЫ БЕЛЕТКЭЭР

СЭКП Төп Комитединиң партияга, совет улуска Кыйгырыныда «Бистиң малгыг аныяктарывыс ленинчи чагыгларга, Коммунистиг партияның херээнге бодунуң шынчыдын чаа күш-биле бадыткар, беш чылдың дөртку чылын шалыпчы күш-ажылы болгаш кончуг эки өөредилгеи-биле демдеглээр дээш комсомолчуларны, аныяктарны ажыл-ишче улам сорук книрген. Ийи дакпыр орденниг аныяк Тыва республиканың чалыы назывы партияның кыйгырыныга харыы кылдыр улус ажыл-агыйының янзыбүрү адырларында улам шудурту ажылдап, тоску беш чылдың планныг онаалдаларын ажыр күүседириниге тодпептиг үлүг-хуузун киришпирип турар.

Бистиң республиканың кодээ ажылгагый будүрүлгезиниң кол адыры — хөй ажылы. Ынчангаш бо харыысалгалыг ажылче улуг кичээнгейии угландырыш турары таварылга эвес. РСФСР-иің Министрлер Совуделиниң эрткеи чылдагы докгаавында болгаш СЭКП Тыва обкомунуң X пленумунуң шиитпирлериниде 1980 чылга чедир хойнуң баш саны барык-ла ийи катап, а хөй ъдын болгаш дүк будүрерии ийиден ажыг катап көвүдедирии айыткан.

Хөй ажылын улам ыцай хөгжүдериие идепкейлиг киржириие комсомолчуларны болгаш аныяктарны Чөөн-Хемчик районда «Октябрь 30 чылы» колхозтуң аныяк хойжулары Хеймерек болгаш Аяк-Хээ Ондарлар кыйгырып, патриотчу эгелээшкинии үндүрген болгай. Ону СЭКП Тыва обкомунуң бюрозу деткээн. Комсомолчуларның, аныяктарның идепкейлиг киржилгези чокка хөй ажылын хөгжүдүп шыдавас. Хөй ажылы аныяктарның херээ дээрии бо аныяк хойжулар республиканың комсомолчуларынга, аныяктарынга, ортумак биилиг школаларының болгаш кодээ ажыл-агый профтехучилищелериниң доозукчуларынга кыйгырыныда айыткаиын аныяктар билир.

Школачы—ада-иениниң толептиг салгакчызы. Ындыг болганда, оларның мергежил шилип алырынга улуг дузаны школа коллективи чедирери билдингир. Мал ажылынга сонуургалдыг школачылар бистеи хөй, оларны школага өөреиип турар чылдарында хойжунуң мергежилиниге чаңчылар кылдыр шын кижизидери—үениң негелдези. Башкының өөреникчизинден эмчи азы инженер үнген болза, ону аажок мактаар болгаи бис. Ол шын-на харын. А башкының өөреникчии эки малчын болу бээр болза, ону база мактаар апаар.

Улуг-Хем районда «УТКА 25 чылы» совхозтуң хоочун малчыны чораан, ам пенсионер эш Дамдың-оол кадайы Мувдургубиле Төрээн чуртка беш малчыннарны кижизиткеи. Ындыгларның арга-дурмулгазын цептередири оскелерге үлегер-чижек болуру чугаажок.

Хову-Аксы 8 чыл школазы өөреникчилер мергежил шилип алырының талазы-биле элээн ажылдаргы ыглыр, «Тыва кобальт» комбинатка келир үениң ажылчыннарын белеткеп турар. Башкылап турар эртемим аайы-биле өөреникчилериниң келир үеде мергежил шилип алырынга болдунар-ла дузаны чедирип, хойжу, чылгычы дээш оске-даа чугула мергежилдер дугайында солун чүүлдерии чугаалап берип, ылаигыя малчыннарны берге-даа болза, хүндүткелдиг ажылын шилип алырынче оларны хандыкшыдарын шенеп турар мен. Школачылар биле малчыннарның ужуражылгаларын эрттирип, мал ажылының ажык-дузазының дугайында оларның чугаазын өөреникчилерге сонуургадыры чугула.

Комсомолчу аныяк хойжулар Хеймерек болгаш Аяк-Хээ Ондарларның республиканың аныяктарынга кыйгырыын комсомол организациялары деткеп турар. Ол кыйгырыгны бистиң школавыстың өөреникчилери база улуг сонуургал-биле танышкан. Оон түнелиице элээн хөй дөозукчудар кадарчылаар күзелин плереткеп.

Хөй ажылы аныяк осиеннии, амгы салгакчыларның херээ болганда, школачыларны ынаар кыйырганы черле чүүлдүт. Школаларда комсомол организациялары, башкылар болгаш ада-иелер ук херекке идепкейлиг киржир апаар.

О. КОРОДА,
биология башкызы.

УЖУРАЖЫЫШКЫН

Школаның улут аалынга аныяктар, үстүкү классгарның өөреникчилери болгаш башкылар чыыпган. Ханаларда школаны моон мурнунда чылдарда дооскаиларның ажыл-херээн көргүскеи фоточуруктарлыг альбомнар болгаш стендилер астынгылаан. Бо болза Элегес ортумак школазының башкылары болгаш өөреникчилери ук школаның доозукчулары-биле ужуражылга кежээзии школаның төөгүзүнге бир дугаар эрттиргеии ол. Байырлыг кежээни школа директору А. Тырышкына ажытқаш, сөстү школаның партия организациязының секретары Н. Оюига бергеи.

Школа доозукчударны 8 удаа үндүрүп. 230 оолдар, кыстарга бышкам билигиниц аттестадың тывысканын илеткелчи демдеглээн. Школаның башгайгы доозукчуларындан чурттуң дээди болгаш ортумак өөредилге черлерин дооскулаан, тускай эртемниг кадрлар болуп ажылдап турарлар хөй.

Оларның чижээге эмчилер Галина Мирошникованы, Татьяна Оюрну, башкылар Валентина Күжүгетти, Галина Берсеневаны дээш оон-даа өскелерни адап болур. Доозукчулар Александр Монгуш, Виктор Карнов юридиктиг институтта, Людмила Зверева оңпуг металлдар институдунда, Виктор Оюн политехниктиг институтта, Николай Галов хамааты ужар чүүл институдунда, Зоя Ооюу театр институдунда болгаш өскелер-даа дээди, ортумак өөредилге черлериида өөредилгезин уламчылап турарлар. Оон аңгыда школаның доозукчулары боттарының төрээн совхозунда ажылдап турарлар.

Школаның доозукчуларының арааныда тускай эртемниг кижилер-ле хөй: башкылар, ужудукчулар, агрономнар, зоотехниктер, механизаторлар. Школаның бөгүнгү өөреникчилери-биле доозукчуларның харылзаазын тургузуп, школаның эки чаңчылдарын бижиглээр мындыг ужуражылганы чылдың-на организастаарын доозукчулар күзеп чугаалаапнар. Байырлыг кежээ доозукчуларның «Школа вальсын» диңмиттиг ырлаапы биле доозулган.

Ч. ОЮН,
башкы.

КҮШ-АЖЫЛЧЫ САЛГАЛ

«Республиканың школаларының бүгү доозукчуларына ВЛКСМ Тыва область комитединиң чагаазын» болгаш «Республиканың комсомолчуларынга, аныяктарынга, ортумак биилиг школаларының болгаш кодээ ажыл-агый профтехучилищелериниң доозукчуларына» Хеймерек биле Аяк-Хээ Ондарларның кыйгырыын бистиң Тоора-Хем ортумак школаазының өөреникчилери улуг сонуургалбиле танышкан.

Бис хүннүң-не эътти чиг, сүттү ижип, хепти кедип турар бис. Ол бүтүүнүң үнер дээ—мал, ол бүгүнү будүрер кижи — малчын. Ону бистиң чамдыктарывыс шоолуг-ла эскербейи чоруур чадавас, а херек кырында малчының ижи буиныг. Оон дугайын класымның өөреникчилери-биле бо-ла чугаалажы бээр апардым.

Делгем-делгем ховуларга, бедик-бедик тейлерге хөй кадарын, төрээн черниң арыг агаарын тыпкып, хостуг чурталганы ырлап чоруурун дее аас-кежик кайда боор! Кижиниң хей-аълы ала чайгаар-ла кыптыгып кээр, тура-соруу кодүрүлүп кээр. Ынчангаш мал ажылынга, ада-иелериимнин ол бурунгу болгаш аныяк ижинге чурталганыиы бараалгадырын шиитпирледим.

Бистиң Тожуда «Тоора-Хем» совхоз бар. Оон хою хөй эвес, ынчангаш хөй ажылынче бо чылгы школа доозукчуларындан тос кижи баар. А мен Валя Орай-оол, Люда Булатова сугнар-биле ини малдаарын шиитпирлеп алдывыс. Шупту беш кижи бис.

Бистиң тайга-каскактыг черивиске ини дег ажыктыг мал чок. Ону эът орнунга мунар, хой орнунга кежии кедер, инек орнунга судун саар. Оон быштаа чаагай, эъдп амданныг. Ол малды чоннуң үнелеп турары-даа чоп. Ини ажылын-специализастап, ону чангыс черге моюизээр хемчегларни ап турар. Ынчангаш Тываның ишкилерии чоокта чаа бистиң совхозка база чыгган чүве.

Мээң ачам ачы-даа, ини-жи-даа кижи. Совхозтуң ини бригадазын хөй чылдар дургузунда удуртуп келген. Оон ажыл-ижии салган ажыры — меңээ өөрүнчүг.

Вася ЧИГЖИТ,
Тоора-Хем ортумак школазының онгу классчызы.

АЖЫЛ МАНАЙ БЕРДИ

Комсомолчу путёвкадан
Холга тудуп алыылыңар.
Колхозтарже, совхозтарже
Хойжулар бооп үнээлицер!

Аныяктар, далажыңар —
Ажыл бистн манай берди.
Иевистиң, адавыстың
Ижии салгап алыылыңар.

Этээртинмес сүүт малдын
Ээзи болуп чурттаалыңар!
Аныяктар, далажыңар —
Ажыл бистн манай берди.

Чаазак, намның онаалдазын
Чарыш салгаш
кылыылыңар
Чалыы шаавые ишки күүнүн
Чаагай ишке өргүүлүңер!
Аныяктар, далажыңар —
Ажыл бистн манай берди.

Ч. КАРА-КҮСКЕ.

ХООЧУННАРНЫҢ ДЕТКИМЧЕЗИ-БИЛЕ

Оргу-Шөл бригадазы комсомолчу-аныяктарның кылдыр чоокта чаа эде организастаттынган. Ам оон хураедининде 24 малчын бар. Оларның хөй кезии аныяктар, а алдызы — ленинчи комсомолдуң кежигүнү. Чазрби ажыг сакманциктерниң барык-ла шуптузу аныяктар. «Аныяктарны—хөй ажылывче!» деп кыйтырыпга бистин хойжу бригадавыстың харыызы мындыг. Моон сөнгээр аныяктар биске оон-даа ковудээр. Бо чылын безин 2—4 өг-бүлени азы 3—4 дузалакчы кадарчыны хүлээп алырын планнап турар бис.

Чөөн-Хемчик районда «Октябрь 30 чылы» колхозтуң комсомолчу кадарчылары Ондар Хеймерек, Ондар Аяк-Хээ оларның республиканың аныяктарынга, комсомолчуларынга, ниити биилиг школаларының болгаш кодээ ажыл-агый профтехучилищелериниң доозукчуларынга кыйгырыын деткип турар бис. Чүге дээрге аныяктарны хойжулардың—СЭКП обкомунуң X пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырарынче утландырган.

Бистиң бригадавыстың кыштаглары Кара-Даг, Оргу-Шөл ынчаар тарамык болганындан малчыннарны чаңгыс черге чыыры белен эвес. Ынчалза-даа оларның арааныда хурал-суглаадан озалдаар кижи чок. Эрткен айда коммунистерниң комсомолчулар-биле кады эрттирген хуралынга мал кыштаглаашкынының байдалын чугаалашкан. Аваа кежигүн эвес малчыннар база чалаткан. Ынчан Сергей Сарыглар, Кылбак Монгуш, Доржу Ондар болгаи өскедаа малчыннарның кыштаглаашкынының чогумчалыг эрттирип турарын демдеглээн. Черле ынчаш тодарадыкчы чылдың кижы бисте тааржымчалыг.

Бригадавыста хойнуң деңгели бакыраан азы хөй хураган алген кодап чок. Мал чемиің курлавыры база арбын. Концентрат чемнер шала эвээш. Ынчалза-даа чымчак сиген-биле азы апаа чарба-биле ону солуп турар бис.

Төрүүр чүс хойга онаалтыр 101 хураганы доруктуруп алыры, хөй бүрүзүнден 1 килограмм 800 грамм дүктү кыргыыры—бистиң бригадавыстың бо чылгы сорулгазы. Ону чедип алыры-биле совхозтуң бир мурнакчы бригадазын—Шекпээрниң хойжу бригадазын социалистиг чарышка кыйгыргап бис. Ол бригадаиың амгы байдалы база экн. Бирги квартадыың түннели удавас үмер, ынчан каивыстың чарышка типлээнии билдирии бээр.

Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Дажы-Намчал Ооржак бистиң бригадавыска оң чыл дургузунда партия болүүн удуртуп келген. Ол партболүкке дадыккап, арга дуржулганы чедип алган коммунистер совхоата эвээш эвес. Оларның чамдыызы харыысалгалыг даалгаларны күүседип турар. Чижээ, совхозта партия организациязы бистин бригадавыстан коммунист Сыгыр Сарыгларны Актың ошку бригадазынче, коммунист Сацчат Ондарны төп салбырже, коммунист Коңгар Ондарны Өшпее бригадазынче эрткен чылдын чоруткан. Оларның орнуи аныяктар эзлээп. Комсомолчу-аныяктарны апарган ужурувус ол. Ук аныяктар коммунистерниң болгаш хоочуиларның ажыл-херээн төлептиг уламчылап турар.

Оргу-Шөл бригадазында партболүк, ында коммунистер дөгереен комсомол болүүнге болгаш аныяк малчыннарга дузаны үргүлчү көргүзүп келген. Оларның деткимчези-биле бәудуг хойжу болу бээрииге аныяктар бүзүрээр.

Маадыр-оол ООРЖАК,
бригадада комсомол болүүнүң организакчызы.

Аныяктарның ажыл-ишке үлүүн киирбейн турар чери чок, оларны каяа-даа көрүп болур. А Оюумаа Сергеевна Монгуш — тудугжу. Ындыг мергежилди шаандакы Тыва билбес турган. Бажың-балгат, хоорай-суур көвүдээни-биле ындыг тускай мергежил эргежок чугула апарган.

Оюумаа Моңгуш «Тыва көдээ тудуг» трестиң көжүп чоруур механизастаттынган № 585 колонназында штукатур-маляр болуп ажылдап турар. Аныяк кыс ол ажылынга хөй чылда ажылдаан, мергежили бедээн. Оон кылган ажылының шынары кезээде бедик. Ол хүн нормазын үргүлчү ажыр күүседип келген.

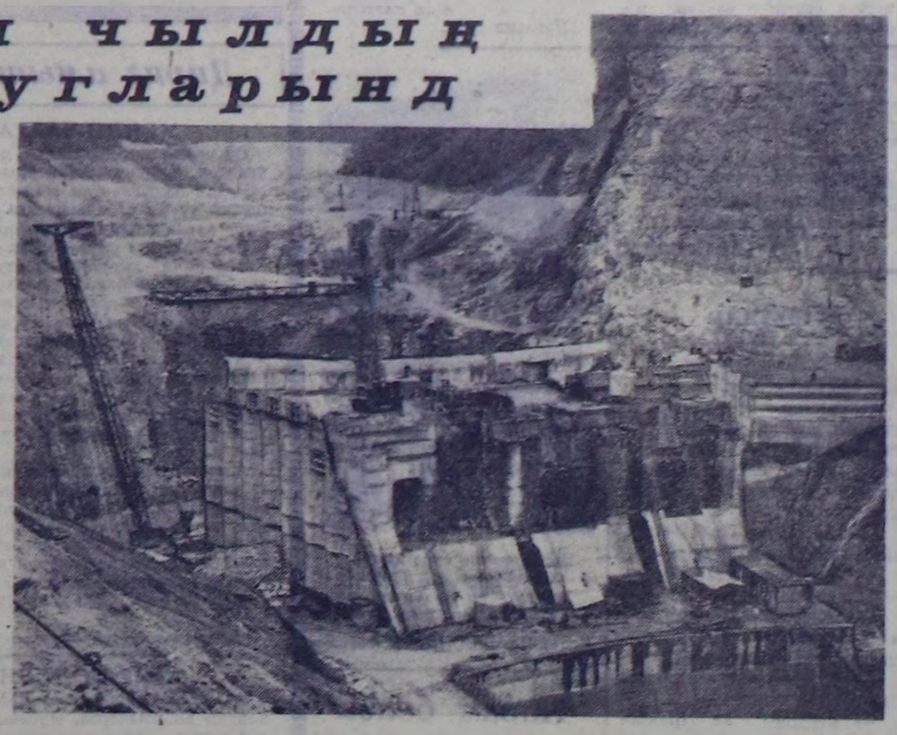
Оюумаа Моңгуштуң ажылын Совет чазак бедик үлелээн — аныяк ажылчынны «Күш-ажылчы шылгарал дээш» деп медаль-биле шаннаан.

Чурукта: Оюумаа Моңгуш.

ИЙИ ДЕЛЕГЕЙ—ИЙИ АМЫДЫРАЛ

Беш чылдың тудугларында

ГРУЗИН ССР. Бо чурукту Закавказьеде эң улуг болуп турар Ингури ГЭС-тиң тудуунга тыртырган. Бо чылы ооң 271 метр бедик дыка онаагай плотиназынга 300 муң кубометр бетонну, азы дээлгада кордуингенинден 20 муң кубометр хөйүү салыр.

Ингуриде тудуп турар оң улуг станцияны бүгү чурт тудуп турар. Ында бистиң Төрээн чуртувустуң янзы-бүрү националдарының төлээлекчилери ажылдап турар, а анаа эптээр дериг-херекселдерин Ленинградтың болгаш Минскиниң, Свердловскиниң болгаш Горькийниң, Кемеровонуң болгаш Тбилисиниң бүдүргелери чорудуп турар. Чоокта чаа Болгариядан үндүр сордурар насостар келген.

ЧУРУКТА: Джвар кызаазында Ингури ГЭС-тиң тудуунда.

И. ЧОХОПЕЛИДЗЕНИҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы)

Чоокта чаа Лондонуң бир районунга чоруткан шинчилелдин туннелдериниң дугайын «Ленинин стандарды» деп солуун дыннаткан. Ында ажыл чоң-уш аныяк оолдарының-на бирээзи «ынчу» кижилерге хамаарыжып турар. Ак кештиглерден өске чоннуң сеткилхөөнүн ол солуун «Мугуртаашкын болгаш килең» деп адаан.

Амгы үеде Англияда Азиядан, Африкадан болгаш Мурнуу Америкадан көжүп келген бүдүн чартык миллион кижилер бар. Оларның хөй кезии мергежилиндең хамаарылга чокка, эвээш төлевирлиг ажыл кылыр ужурга таваржып турар. Өскээртеп келген кижилер ажылга киреде, эртем-билиг чедип алырда, чуртtaар бажың алырда, «оң моондаанга» таваржып турар.

Англияны «ангы-ангы аймак-сөөк кижилериниң дең эргезининң» чурту кылдыр көргүзерин орааллажыр буржуаз пропагандаңың мега-хоозунун үстүнде фактылар сойгалап турар.

МУГУРТААШКЫН, КИЛЕҢ

«Хостуг делегейниң» шырыңмазында

МОНОПОЛИЯЛАРНЫҢ ОПТУГ МЕГЕЗИ

«Мицуи буссан», «Мицу биси седзи», «Сумитомо седзи» дээр үш эң улуг япон компанияларының мегези тутурган. Үндүрүг онаатнас дээш, боттарының арыг орулгаларының чогум түңүн чажырар соруулгабиле олар янзы-бүрү оптуг, кажар аргаларны ажыглап турган. 1970 чылдан 1972 чылга чедир үенин иштинде ол компаниялар 2 миллиард иенни чажырганы илереэн. Ындыг янзылыг үүлгедиглери дээш, ооң аңгы үш салыг корпорациялары база буруулаттырып турар.

Монополияларның оптуг мегезинден чүүл-даа мурнунда япон ажылчы чон качыгдаан. Нефть кризизинин чидиглегенинин түннелинде тургустунган бергедерге сылдап алгаш, компаниялар баразаларын чажырып, оларның ортаан хөлчөк удгаттырган. Ол бүгү үүлдер чуртка амыдыралдың ортаан даажок удгаттырган.

БАК САЛЫМНЫГЛАР

ГФР-де амгы үеде 2 миллион ажыг даштыкы ажылчыннар санаттынып турар. Оларны боже Италиядан, Португалиядан, Турциядан, Испаниядан, Марокколдан болгаш өске-даа чурттардан чединнестин түрегдели сывырып экелгеш. Олар ам аар-бергe болгаш хирлиг-чуттуг ажылдарны кылып, барыын-герман ажылчыннар-биле деп хемчээлдиг чүүлдерни бүдүрүп турза-даа, олардан эвээш төлевирни ап турар.

Балатаннар кара туразы-биле адаылап, бир дугаарында-ла оларны ажылдан үндүр ойладып турары-биле даштыкы ажылчыннарның байдалы улам дорайтап орар. Күш-ажыл айтырыгларының талазы-биле федералдыг эргелелдин медээзин ёзугаар алырга, бо чылдың чүгле баштайгы бүдүн, чартык айында бедик барык 150 муң хире даштыкы ажылчыннар күлүмчүже үндүр октаткан боон турар.

ТАЙГАДА СУУРНУҢ УЛУСЧУ ТЕАТРЫ

Кыш ортузунда хенертен чай дүжүп келген... Ыраккы Сөңгү чүкке, Якутскиден барын талада 200 километр ыракта, Татта хемниң эриинде Ытык-Куель деп суурга ооң хереченин болган мен.

Даштын 47 градус соок турза-даа, үш наът сөңгалар-лыяш ханалар иштинге чай дүжүп келген. Хуулгаазын хомустуң үшү дагларның арыг дамырактарын шудурадып, бүрүлерни ыяштар-биле сымыраштырып, куштарны «кудалаштыра» берген. Чырыткылыг аялгага ак дуруялар, чараш ивилер 'самнаң, соңгу чүктүң эрээн шокар чечектери челээштелдир частып келген.

Хенертен дыңмырээшкиннит чаңлык дүжүп, бойдүс ылымчылым апарган. Ырактан дүрзүнчүг булуттар диргелип кел чораан...

Дээриниң халавы черни хөме алгалакта, зал чырый хона берди...

Таттаның улусчу театрының белеткел кылып тургапы ол чүве. Кыжын чай дүжүргеп ол артистер кымнарыл? Хомусчу Лука Турпин — харылзаа белдириниң телефонизи, республиканың культуразының алдарлыг ажылдакчызы. Онгу классчы Ада Лопатина биле ооң алды классчы дуңмазы Луиза — уругларның танцы-музыка ансамбліниң киржикчилери...

Таттаның театры — Якут АССР-де ооң үшкү улусчу театрларның бирээзин. Ында чүгле ийи ажылдакчы бар — режиссер Елизавета Хатылынова биле директор Зоя Колесова. 109 кижилиг чогаадыкчы коллективте чүгле олар ийилээ тускай артеминг. Кайызы-даа Улан-Удэде Чоон-Сибирниин культура институдун дооскан.

...Шин-даа эгеледи. Тайбыңга мнак якуттарның чуртунче дайынзырак аймактар хайдан келген. Бодунуң улузунуң хосталгазы дээш, чоргаар кыс Сыгый Кырынастыр (Ак Ас) амы-тынындан чарныр. Ооң душтуу Дэгэн уругнуң өжээнин негеп алырын даңыраглаш, кады-кожа улустарын дайзын-биле демиселче көдүрүп үндүрер.

«Сыгый Кырынастыр» деп маадырлыг драма якут тоолдарының болгаш тоолчургу чугаалаларның аянынга бижиттингеп. Шинин автору — драматург Иоким Избеков. Ону баштай-ла каш чыл мурнуңда Якутскиниң шин театры тургускан. А Таттаның улусчу театры ону бир янзы кылган. Олар шинге улустуң аас чогаалы-биле холбашкан көргүзүлгелерни немеп, көдээде амгы үеде ойнап турар ырларны, таңцыларны, спортчу маргылдааларны киргилээп.

Баштайгы көргүзүг 1973 чылдың чазыында болган. Ооң бээр үк шинин республиканың хөй-хөй районнарының клуб сценаларынга 25 удаа ойнаан. Эртеп чайын таттажылар ону Улан-Удэге болуп эртиен Чоон Сибирьниң улусчу театрларының көрүүдезинге ойнаат, лауреаттың адын чаалап алган.

Шининиң тургузукчу-режиссеру болгаш кол рольдарының бирозазының күүседикчизи — көдээ сценаның хоочуну, метеоролог Игнатий Слепцов. Ук шинде кол рольдарны орук мастери Алексей Неустров, тудугжу Алексей Архипов, совхоз ажылчыннары — Алексей биле Владимир Михайлов алышкылар күүседип турар.

«Сыгый Кырынастыр» — улусчу театрның тургусканы 14-кү шинан-дир.

Юрий СЕМЕНОВ,
ПМА-ның корр.

Чаа машиналар

Харьковтуң трактор заводу кур черниң ажыл-ишчилериниң чагыгларын хуусаа бетинде күүседкен. Часкы хову ажылдарының эгелээриниң мурнунда Казахстанның делгем ховуларынче чаа хевириниң 250 «Т-16 м» деп көдээ ажыл-агый машиналарын чоруткан. Эрткен чылдың бо-ла үезинге дең-зээргe, 40 машиналар хөй болганы ол.

Бо чаа машиналар нарын хевирлиг чаа дерилгелиг болгаш көдээ ажыл-агыйның хөй янзы ажылдарынга ажыглап болур. Оларның дузазы-биле чүк чүдүрүп-даа, дүжүрүп-даа болур. Тараа чаштырылганың үезинде оларның дузазы-биле одуруглар аразының хөрзүнүн үлүрээртип, үнүштерни гербипид-биле чемиштидер-даа ажылдарны кылыр.

Оларны мал фермаларынче сиген, янзы-бүрү холуксаалыг чемнер дажыглап сөөртүрүнге таагыштыр кылган.

Харьковтуң трактор заводунун бо үнүрген чаа көдээ ажыл-агый машиналары күр черинин ажыл-ишчилериниң бедик үнелелин алган.

Эмчилер чедишпес

АКШ-та эмчилер чедишпейн турар. Чуруттуң 150 округтарында чаңгыс-даа эмчи чок. Ооң-биле кады эмнээн дээш өртөк кижи сактып, бодап четпезин-биле өскен. 1960 чылга деңзээргe америкачыларның эмчи дузалаамчызынга үндүрген чарыдалы 350 хуурга өскен болгаш чылда 91,1 миллиард доллар чедип турар апаргаң.

Ылаңгыя Американың ядыы кижилери, ооң иштинде негрлер эмчи дузаламчызын албайн турар. Негрлериниң бичии уругларының өлүп хораар чоруу ак кештиг кижилериниңге деңзээргe ийи катап көвүдээн. Ядыыларның ортузунда чүректиң янзы-бүрү аарыгларының пешгерээни дөрт катап өскен.

Мөлчүгделдиң уржуунда

ЛИСАКА. Клооф алдын уругайының африкан шахтерларының улуг болүү газ чазылганындан уургайның бүстүп дүшкенинин түңнелинде чер кырынче үнер арга чок болганнар. Олар барык ийи муң метр ханы чер иштинге ажыглап турганнар. Расисчи Мурнуу Африкан Республиканың рудниктеринге ыңдыг янзылыг аңыылдыг таварылгалар хаая өнес болгулап турар. Хөреңгитеннер ажык-кончаа бодаан африкан ажылчыннарның күш-ажылының дайыл чок чоруунче сагыш салбайн турар.

Барыын чүктүң чурттарында энергия кризизи улам чидигленген. Ынчангаш нефть продуктуларының өртөө өскен. Газ болгаш электрик ажыглаары эвээжээн, автоматшиналар бүдүргелеин кызырган. АКШ-ка чүгле декабрьда бензин автомашина үндүргелеин кызырганындан улетпур бүдүргезинниң интексизи 0,6 хуурга кудулаан, а январьда 0,7 хуу четкен.

Капиталистиг чурттарда нефть продуктуларының өртөзинің улам өзүп турарының дугайында медээлер хүн бүрү кээп турар. ГФР-ге эрткен 12 айларның дургузунда бензин өртөө 32,4 хуурга өскен. Турцияның садыг министерствозунуң дыннатканын ёзугаар алырга, 1973 чылда одалга чүүлүшүң өртөө 33,4 хуурга удыы-биле деңзээргe 40 хуурга өскен.

АКШ-та энергия кризизи нефть корпорацияларының буруузу-биле болуп турар деп американың чурттакчы чонунуң хөй нуруузу санап турар.

* * *

Японияның нефть фирмаларының эзлери нефть продуктуларының өртөө үлгаттырып садар картельдерни тургусканын мииннир ужурга таваржып турар.

Ол ыштыкан нефть продуктуларының өртөзин улгаттырып садар 42 компаниялар аразында бүдүү дугуржулгалыг ажылдап эгелээн. Ооң түңнелинде бензин өртөө 93 хуурга, техниктиг үстер—70 хуурга өскен.

КОРПОРАЦИЯЛАРНЫҢ БУРУУЗУ-БИЛЕ

Сөөк-язы ылгаар чорук

Марттың 21-де делегейниң бүгү-ле булуңнарынга сөөк-язы ылгаар чорукту узуткаары дээш демиселдиң делегей хүнүнге холбаштыр Африканың Чангыс эң организациязының чиңгине секретары Нзо Экангакиниң кылган медеглелинде чугаалап турарь болза: «Мурнуу Африканың улустарының сөөк-язы ылгаар мөлчүгделге удур шыныг демисели тилелге-биле төнеринге чедир үргүлүлээр апаар». Сөөк-язы ылгаарының үүлгедиңдикпериин узуткаарының дугайында делегей «керээзин күштүг болдурарын чедип алырынче делегейниң бүгү чурттарын ол кыйгырган.

Сөөк-язы ылгаар чорукту узуткаары дээш демиселдиң хүнүнге холбаштыр Мурнуу Африканың улустары-биле эң-сеткил каттыштырарынын неделязы Кениядa калбаа-биле эртип турар. Африканың мөлчүгделде турар улустарның тосталга дээш демиселинин чедиишкиннериниң дугайында фото-делгелгени ажыдып тура. Кениянын дашпыкы сөөктөр министрининң оралакчызы Бурудя Наббера Африкада сөөк-язы ылгаар болгаш колониалдыг эрге-чагыргаларны барыын чүк күрүнелериниң деткип турарын шинтпирлин-биле буруу шапкан.

Түреңги байдалда

ДУБЛИН. Ирландияның чурттакчы чонунуң дөрттүң бир кезии ядыы-түреңги байдалда чурттап турар деп, Ирландияның премьер-министрининң оралакчызы Б. Корин медеглээн.

Сөөлгү оң ийи айларның дургузунда чуртка ортөктөр 13,5 хуу өскен. Ылаңгыя аъш-чем продуктуларының өртөө болгаш одалга база чырык төлевирни дыка улгаткан.

Ажыл чок чорук узуткаттыңмаан шаанда, чедипмес-түреңги байдал Ирландияга кол айтырыгларның бирээзи болуп артар деп, премьер-министрниң оралакчызы демдеглээн. Чуртта 3 миллион ажыг кижиниң иштинден 73 муң кижи ажыл чок болуп турар.

Ээлчежип ажылдаар

Кустанай областың «Набережный» совхозунда тускай дерилгелиг ороолдерге келир үениң трактористери болгаш комбайнерлери неделяда ийи катап чыглып келир. Онгу классты дооскаш, төрээн совхозунга ажылдап артар деп шинтпирлээп аныяк оолдар, кыстар ийи бөлүк болуп алган өөренип турардар. Оларның аразында тудугжулар, малчыннар, чолаачылар база бар. Часкы тарылга болгаш күскү дүжүт ажаалдаазының үезинде олар механизаторларга дузалажып чедип кээрлер. Ынчан трактор бүрүзү-ле ийи ээлчеглиг ажылдай бээр.

Курстарга кичээлдерни совхозтуң кол инженери А. Кимбель, механик А. Ханзенко, дүржүлгелиг комбайнер И. Петрушенко болгаш өскелер-даа эрттирип турар.

Бо чылын областың чер ажылдыглары часкы болгаш күскү сезоп ажылдарын өске черлерден механизаторлар чалавайн чорудар деп шинтпирлээнивер.

Алтайның мрамору

Алтайның Пуштулим деп тайга ээзээнде суурнуң чоогундан чаражының талазы-биле эң ховар мраморнуң казымал черн тывылган. Ында тургустунган чаа бүдүрүлге черн Бийскиниң тудуг треази-биле кады мрамор тыварының улуг ажылын кылып эгелээн.

Шеверлеп кылган мраморлар Москваның болгаш Сибирьниң хоорайларының каасталгазынга кирер.

БАЛЫКЧЫЛАР УРУГЛАРЫНДА

Эстонияда С. М. Киров аттыг балыкчы колхозунга архитекторларның төлевилели-биле ында чаа уруглар садын тутkан. Сөөлгү ийи чылдарда ол суурда элээн каш хөй каът чурtталга бажыңнары, улуг магазин, кафе, амыдырал хандырыга комбинады туттунган. Тудугжуларның «Өдүрек уязы» деп адап алганы чаа уруглар садын чараш болгаш эптиг чаагай болган. Чаңгыс каът үш даш бажыңнарның аразын коридорлар-биле тудуштурган; делгем верандыларынга уруглар хаттыг-чаъстыг хүнерлер агаарлап болур. Хар-назын аайы-биле бөлүк бүрүзүнде бодунуң бажыңы, ойнаар өрээли, удуур чери, столовазы бар. Чүгле музыкалыг кичээлдер эрттирер залы ниити. Ында 245 уругларны он дөрт кижизидикчилер хайгаарап турар. Олар — шуптузу — тускай эртеминг. Чижээ, Урве Тарк башкы училищезин дооскан. Ол улуг бөлүктүң уругларының-биле, бир чыл болгаш школа баар кижилер-биле ажылдап турар. Кая Ургарт — школа назыны четпээн уруглар кижизидилгезининң техникумунуң доозукчузу. Ол — бичии бөлүктүң кижизидикчизи. А консерватория дооскан Линда Калликорм музыка кичээлдерин чорудуп турар.

Уруглар эртенги чем сөөлүнде янзы-бүрү ойнаарактар кылырыгга аажок ынак. Өнүт саазыннардан, пластилинден, чөвүрээден, шивви чочагайларындан болгаш балык чакпаларындан безин чаптанчыг чараа-чеченнерни, корабльчигештерни, куштарны... кылып каарлар.

— Уруглар чаңгыс-на чогаадыкчы болур болгай — деп, садиктиң директору Дагмар Пихлакас чугаалап турар. — Оларның бодаар, тывыңгыр чоруун сайзырадыр херек. Бис бичии кижилеривисти күш-ажылга ынак болгаш чогаадыкчы болурунга, чүвени тывыңгыр, чараш кылырынга кижизидирип оралдажыр турар бис.

Уруглар хүнүң-не элээн каш шактарны арыг агаарга эрттирер. Чайын олар чечектерни ажаан, хөөлбекте балыктарны чемгерер. А кыжын шанактыг, лыжалыг чүнгулап, хар-биле янзы-бүрү дүрзүлер тудуп ойнаар.

ТАМАРА ТОРБЕРГ,
ПМА-ның корр.

Таллин.

САМОЛЁТТАР ТАРАА ШӨЛДЕРИНИҢ КЫРЫНДА

Рязаньның тараа шөлдериниң кырында самолёттарның дааш-шимээжи дыналып эгелээн. Көдээ ажыл-агыйның ужар чүүлү мурнуку чылдарга бодаарга, ийи нетеля мурнай күзүн чаштырган тараалариның массалыг «чемгерилгезинче» кирипкен. Оон туржук олар агаардан харның чарбындызын үлдүрээртип турар.

Чүгле бо чазын безин авиаторлар областың ажыл-агыйларының 370 муң гектар күзүн чаштырган тараазын болбаазырадырлар.

Бо чылын көдээ ажыл-агыйның ужудукчулары 760 муң гектар черде чаптылган тараа, ногаа, садтар шөлдеринге минералдыг болгаш органиктиг чемиштиделгелерни чаштырар, хөрзүнүү болбаазырадыр..

АКШ-тан ийи медээ

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Улус өөредилгезинге акша тускайлаарын кызырар чорук америк школаларның башкыларын массалыы-биле ажылдан үндүрер чорукка таварыпты-рып турар. Ол дугайын Нью-Йорк штаттың хоойлу үндүрер хуралының кежигүнү Л. Стависки чугаалаан. Ол эге болгаш ортумак школаларга дыка эвээш акша-хөреңгини берип турары дээш эрге-чагыргаларны буруудаткан. Л. Ставискиниң чугаалаа-ны-биле алырга, улус өөредилгезинге акша тускайлаары чылдың-на улам кыырлып турар болгаш бо чылын школаларга берзе чогуур акша-хөреңгиниң чүгле 39 хуузу болур.

ВАШИНГТОН. (СЭТА). АКШ-тың конгрезинин төлевлекчилер палатазы америк «тайбың корпузунуң» бюджедин улам улгаттырары дээш бадылаанар. Келир сан-хөө чылында ол организациянын чарыгдалынга бо чылдан 5 миллион доллар хөй—82 миллион долларны тускайлаары дээш конгрессменнер бадылаан.

Ол «дузаламчы» организациязы ханы кризисче төлевлекчилер палатазынга савал-оналап солчуушкуну көргүскен.

Сөөк-язы ылгаар колониалдыг ёзу-чуруум-биле хамаарыспас Африканың демиселиниң мурнуку одуруунда Замбия Республика чоруп турар. Родезияның болгаш Мурнуу Африканың сөөк-язы ылгаар идегеттери португал эжелекчилер-биле эвилелдежип алгаш, чуруттуң чонунга удур чонгаларни удамчылап, чоняу бастып, дерзин үүлгедиглерни кылып турар болгаш бодунуң шериглерин Замбияның кызыгаарында моорлеп турар.

Чоокта чаа хосталгалыг шимчешкиннериниң Лусакада төвүнүң башкыларының чанынга почта посылказынга чажырган бомбаны чаалыдыргаш, Мурнуу Африканың национал Африка конгрезинин өскү ажылдакчызы Джоя Дубеин араатанзыы-биле өлүргеп. Баштай кылган истээшкиннерни ап көөрге, ол үүлгедигни Мурнуу Африканың чажыт албаны болгаш ооң Родезияда салбырының ажылдакчылары кылган болуп турар.

Ынчалза-даа Замбияның улузу болгаш чалза сөөк-язы ылгакчыларының чонгээзин өйтүр шлап, Африканың хосталгазы дээш демиселди деткип турар.

ЧУРУКТАРДА: Замбияның президентизи К. Каунда сөөк-язы ылгаар колониалдыг ёзу-чуруумнарның Замбияның кызыгаарында моорлеп шеригдериниң турар черин картадан айтып турары (үстүнде) болгаш «Замбабвеми хосталгада Африканы хостаары болдунмас!», «Африкага хосталга!» деп бижиктерлиг лозунгнарны Замбияның студентилери (Лусака) тудуп чор. (Адаанда).

(СЭТА-ның фотохрониказы).

АНЫЯКТАР ТУДУГЛАРЖЕ

ЧААГАЙ ЧАҢЧЫЛДАР ЕЗУГААР

В. И. Ленинниң адын комсомолга тывысканының 50 чылынга тураскаатинан күш-ажылчы ажыл-херектерниң эстафетазын Украинаның тудуг отрядтары «ушкү» семестриниң үезинде Кустанай область ка чедире бээр. Ындыг шиитпирни Украинаның ЛКСМ ТК-зы хүлээп алган.

Кур черлерни шиңгээдип ап эгелээнинниң чээрбиги чылында республиканың студентилериниң тудугжу отрядтарының нежигүннериниң планнары хемчээдериниң талазы-биле аажок улуг. Кустанай область ка дөрт чартын муң оолдар, кыстар ажылдаар. 23 миллион рубль капитал салыышкынмарны шиңгээдип алырын, чуртталга башкымарын, культура-амыдырал болгаш мал ажылының объектилерин тударын планнап турар. Студентилериниң аныяк, эң дээре чүс чоланчы башкарган автокөлүнүзы Казахстанга чеде бээр.

Украинаның студентилериниң он-он тудугжу отрядтары чай санында-ла аны-дукма Казахстанга баар. Чүгле эрткен чылын бээин Украин ССР-ниң студентилериниң күжү-биле 81 чуртталга башкын, культура-амыдыралдың 19 албан черлерин, 260 будуруүлге бажыңнарын тудуп алган. Хөй-хөй оолдар, кыстар Казахстанның миллиард пуд тараазынга салыышкынын киргирген.

Баштайгы комсомолчу экитурачыларның маадырлыг чаңчылдарын Украинаның аныяктары төлептии-биле үргүлчүлеп турар. ВЛКСМ-ниң путевка бишиктери-биле ынчан Казахстанга, Алтайга болгаш Сибирьге 80 муң аныяк энтузиастар барган. Шалыпчы ёзу-биле ажылдаанын дээш оларның арказындан 262 кижиге Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры атты тывыскан, 30 муң кижини орденнер болгаш медальдар-биле шаңнаан.

ЧАЙГА БЕЛЕТКЕЛ

Чайгы каникулдар үезинде Даг-Алтай автономнуг болгаш Кзыл-Орда областтарга тудуг ажылдарын күүседири-биле Молдавияның студентилери кээлер чарган.

Кзыл-Ордага аныяк тудугжулар бөттарының аал-оранарынга ышкаш чеде бээрлер. Чүге дээрге республиканың студентилер отрядының он чыл төөгүзүнүң чедизи Казахстан-биле холбаалыг болгай. Ол чылдарның дургузунда Молдавияның студент тудугжулары аңаа чүс-чүс ажылагый объектилерин, чуртталга башкымарын, эмнелгелерни, школаларны тудукан. Чимээлээрге, Кишиневта күрүнеңиң медицина институдунуң студентилери чайгы айлар дургузунда Джалагаш районунуң «Аныкрский» совхозунуң суурун тудукан.

Ам студентилерниң тудугжу отрядтарын бөлүктеп тургузары дооступ турар. 1974 чылдың чайгы күш-ажылчы семестринге 17 муң аныяк оолдар, кыстар киржир. Олар 29 миллион рубльдиң ажылдарын кылып күүседир.

ОТРЯДТАРНЫҢ ДЕҢ КЕЗИИ — ИНТЕРНАЦИОНАЛЧЫ

Чайгы семестрге белеткел Волгоградта кидин түлүп. Студентилерниң ниитизи-биле алды чартык муң кижилиг тудугжу чүс отрядтарын тургускан. Аныяк энтузиастар Алдыы Поволжьениң колхозтарынга белгаш совхозтарынга белок-витамин концентраттарының комбинадын, суггарыга системаларын, мал ажылының комплекстерин тудар.

Дээди өредиргэ черлериниң бүгү тудуг отрядтарының дең кезии — интернационалчы отрядтар болур. Оларга совет студентилер-биле кады дыка хөй чурттардан, оларның арасында Герман Демократтыг Республикадан, Вьетнам Демократтыг республикадан, Кубадан, Моол Арат Республикадан оолдар болгаш кыстар ажылдаар. Аныяк волгоградчылар боттарының эзлүзүнде Болгарияда, ГДР-де, Польша болгаш Чехословакияда эң чугула дээн объектилерниң түүнүнга барып киржирлер.

(СЭТА-ның корреспонденти-лери).

Мак чечек

Ийи бичии уруг чоруп олурган. Олар шөлге кып-кызыл Мак чечекке дужуп келгир. Уруглар чечекке чоок-шулап келгеш, айтырганнар:

— Мак чечек, ногаан шолдуң ортузундан, кара чаасканы канчап үнүп келгениң ол?

Чечек тура:

— Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында, борта бир маадырның ханы төгүлген чүве. Ол чердең үнүп келгеним бо тур.

Уруглар Мак чечекке пионержи ёзу-биле ёзулап, мегелеп, улай чорушканнар. Ол чечек Революцияның түгүнда хан ышкаш чидиг-кызыл болган.

— Мээң кырган-ачам моңу таварып эртпеш, маңаа ханың төккен эвес ирги? — деп, уруглариның бирээзи сымыранып чугаалаптан.

ЛЮБОВЬ ЛЯДСКАЯ, 2-ги классчы.

Павлыш суур.

Тывынар, уруглар

Ыш чок, кек оттуг,
Ыяш одаас чеүүгүм.

Медээлеп оттурар,
Мегелээр ужур чок,
Шыккылаан чүректиг
Шывчы эдим бар ийин.
Шумаш кузаан долгаптарга
Чугаазап, ырлай бээр чүл?

Адыр, демир мыйыстарлыг,
Ажыдыптар шоочазы чок,
Талыгырдан көргүзер
Даваннарлыг аптарам.

В. САГАН-ООЛ.

СЫЛДЫСТАР БОЛГАШ ЧЕЧЕКТЕР

Шолбан деп бичии уруг чурттап чоруп тур. Ол чүгле беш-ле харлыг турган. Чырык чер кырынга ынча чыл иштинде чурттап келзе-даа, Шолбан сылдыстарны көрүп көрбээн чүве-дир. А чүге сылдыстарны ооң мынчага чедир көрбээнинин чылдагаанын билир силер бе, уруглар?... Бир эвес билбес болзунарза, мен чугаалап бээйн.

Шолбан удуурунга конгчугла ынак турган: эртен дыка орай оттуп келзе-даа, чылыг оорганының иштинден турар хөнүү чок, аңдаастанып чыдар, а кажан чазык-чаагай хүн ак-кок дээрнин бедиинче үнүп келгее, Шолбан ам-на туруп кээп, арны-бажын, холларын бодунуң чаңгыс-ла кош-алыжының иштии суг-биле чуна шаал алгаш, чемненип кириптер.

Чемненип алгаш, айыранкаас чечектер-биле шыптынган оймакче чоруп кээр. Аңаа баргаш ховаганнар-биле сывыртажып ойнап туруп бээр. А ында кандыг ховаганнар чок-дээр! Дээр ээнүг, чингирноган, кызыл, сарыг, тарланшокар чалгынналыг дээш, черле ээдерик.

Бир катап Шолбан авазынга белекке бээр дээш, чараш чечектер чыып ап турда, оймакка ужуп турган хөй-ле ховаганнар Шолбанны долгандыр хонгулапкаш, чугаалаптылар:

— Шолбан, делегейде биске чедер чараш чүү-даа чок деп бодап чоруувус, а бөгүн сени көргеш, бо бодалывыстың шын эвезинге бузуредивис — делегейде ам-не чараш кижи сендир сен. Ынчангаш ол чечектериң октапкаш, бистин-биле ойна.

— Чүге?! Чечектерни авамга белек кылдыр бээрим ол,— деп, Шолбан кайгап айтырган.

— Сен делегейде ам-не чараш-тыр сен... чүгле сээң барың, бо багай чечектер чоккала аванга шаннал-дыр! Мындыг чараш уруглуг болганынга кандыг-даа ава чоргаарар ужурлуг!..

Шолбан ховаганнарга төөредир мегелеттирип алгаш, бодун мактанып, оларның-биле чугаалар ойнаар апарган.

Бир эвес Шолбангга Адыгжы дээр бичии оол ужурашпаан чүве болза, бо төөгү та кажанга, та чежеге чедир уламчылап кээр турган чүве иймек. Бир катап Шолбан ховаганнарын-биле ойнаар дээш маңнап бар чыдырда, ол оол уткуштур келгеш:

— Шолбан, бо кежээ сылдыстар көөр бис бе?— деп, айтырган.

— Сылдыстар!?. Ындыг чүү чүвел?— деп, Шолбан кайгап, айтырып-тыр.

— Кажан олар шуптуг көстүп кээрге, таптыг тайылбырлап бээр мен...

«Тайылбырлап, тайылбырлап... ковчуг билиргекпейлерниң бираззы-дир сен ийин!» — деп, Шолбан болангаш, ховаган-өөрлери-биле ойнап хүнээдэн.

Кежээликтей Шолбан чаныс орда, оруунда Адыгжы бо маңнап турган. Шолбан ону кыжырыксап:

— Сылдыстарың кайы, Адыгжы?.. Ам мырынай хүн дүштү. «Угаанныгбай» сээң тайылбырың дыка-даа ыдыкаксап тур мен.

— Бичии маңа. Шолбан. Сен үйгужу эвес сен бе? Сылдыстарның дөгерезинин үнүп кээрин көрүп четтикпейн, турган черинге хаарыктай бердим халак.

— Чок, үйгужу эвес мен— деп, арны кызып келзе-даа, Шолбан мегелепкен.

Сылдыстар ийи-чаңгыстап тыштып, бир-ле эдептиг делегейде чүве дег, чайнап чыры, карак бээчып, хөлүү конгчуг чивеңнежип турганнар.

— Сылдыстар бо бе?— деп, Шолбан аңар айтырган.

— Йе, сылдыстар бо-дур,— Чараш-тыр бе?

— Дыка-ла чараш-тыр, дүү ол сылдыстың үлүүн, ону мениэ... тайылбырлап берем.

— Ол сылдыс эвес, а шолбан-дыр.

— Мегелеве, ол Шолбан эвес-тир! Мен Шолбан-дыр мен!— деп, уруг алгырган.

— Сен база Шолбан-дыр сен, ол база шолбан-дыр... чүгле сени ооң ады-биле адап каан. Ындыг атты адап берген аванга чараш чечектерден сунган болзуңаз.

Шолбан бодунмышаан, ыяды берген.

— Оймактан барып чечектерден чүдүп алыпты. Адыгжы, оларны мен авамга бээйн — дээш, уруг улуг тынган.

Адыгжы биле Шолбан ырак эвес оймакче өөрүшкүлүг маңнажыпканнар.

Н. ОНДАР.

Тоолдар

Шолбан мегелепкен.

Сылдыстар ийи-чаңгыстап тыштып, бир-ле эдептиг делегейде чүве дег, чайнап чыры, карак бээчып, хөлүү конгчуг чивеңнежип турганнар.

— Сылдыстар бо бе?— деп, Шолбан аңар айтырган.

— Йе, сылдыстар бо-дур, —Чараш-тыр бе?

— Дыка-ла чараш-тыр, дүү ол сылдыстың үлүүн, ону мениэ... тайылбырлап берем.

— Ол сылдыс эвес, а шолбан-дыр.

— Мегелеве, ол Шолбан эвес-тир! Мен Шолбан-дыр мен!— деп, уруг алгырган.

— Сен база Шолбан-дыр сен, ол база шолбан-дыр... чүгле сени ооң ады-биле адап каан. Ындыг атты адап берген аванга чараш чечектерден сунган болзуңаз.

Шолбан бодунмышаан, ыяды берген.

— Оймактан барып чечектерден чүдүп алыпты. Адыгжы, оларны мен авамга бээйн — дээш, уруг улуг тынган.

Адыгжы биле Шолбан ырак эвес оймакче өөрүшкүлүг маңнажыпканнар.

Н. ОНДАР.

Эрте төрээн хураганнар Ээдэ бистен дезерлер-дир. Ам-на сени түүдүп алдым,— Авамайга аппарып бээйн.

М. СЫГЫР-ООЛДУҢ фотозу.

Харам болба

Алды харлыг Колянын машиназын бичии дүңмазы түүдүп алгаш, бербейн ойнап орган. Коля өөнейнип-ле бадырган.

— Көрем ойт, Колька, доо ол эниктин кулазында улуг ыт бир-ле чүве сымыранып тур— деп, авазы алаактырган.

Коля каразының чажын чодуп алгаш, ишкиринмишаан:

— Шында-ла. Чүү деп шымыныпп түйлы ол, авай?

— Сен харам болба. Дүңмазы-биле ойнаарак хунаашпас чоор — дидир дээн.

Депутаттарга дыңнадыг

Кызыл хоорай Советиниң ээлчегиниг алдыгы сессиязы 1974 чылдың март 27-де ,14 шакта СЭКП хооркомунуң хураадаар залынга ажыттынар.

«Бүтүү-ниитү ортумак өөредилгеже Кызыл хоорайның аныяктарының шилчилгезинин байдалы болгаш бо талазы-биле ап чорудар хемчегер» деп айтырыгны чугаалажыр.

КЫЗЫЛ ХООРКҮҮСКОМ.

Дириг амытаннар дугайы

МЕНДИ-ЧААГАЙ ЧОР, КСЮША!

Ол кежээ эки дыштанар дээн бистиң бүтүү планнывыс шуут үрелгеп. Чурукчу Алик Молотов бир-ле дүрмек анчының огундан балыглаптан соңгу чүк үтүүнү экелгеп. Тарлашокар үтүнү стол кырынга салып каапта, ооң чүгле ийи улуг караа мидий-бээр чивеңнээр болган.

Ооң балдыы улуг болгаш—чалгынның сөөгү чуурулган. Кезер эмчи—хирург Валентина Молотова кажан-даа куштар эмнеп көрбээн, анчалаа-даа үтүнү кезиишкин чокка эмнеп черле шыдавас деп чүвеңи биле турган. Куштуң чалгынын бижыглаан алыр тускай херексел негеттинип келген. Кезиишкин үезинде аарышкылыг болбазын дээш кайы хире хемчээдиг нашатыр спирт хереглээ дээрээ база сүмележин көргеннер. Куштуң чалгынын бижыглаавр тускай херекселди дораан-на кыла шаап алганнар. Ол мышкаш Москваның дириг амытаннар эмнээр академиязы-биле дүрген харызашкаш, кайдыг эмнерни кушка бээр дутаймында сүмелерни база алган.

Адактың соонда кезиишкин доозуурган. Шарын каан чалгынның куш квартирэ иштинге сергээ сүргей кылаштап турар апарган. Ксюша деп шолалаан алганы ол үтү кижилерден чер-ле сезинмес чаңныг болган. Ол кижилериң аңаа берген чиг ийи эдин дораан-на изырып алыр, тударга-даа дыка чаап болган. Ксюша шуут-ла эккирип бижыга бээрге, ооң камгалакчылары ону Арктика тундразында чурттуүге байырлыы-биле үдеп каапнар.

Е. ДЕНИСОВ, СЭТА-ның корр.

Чукот национал округ.

АЗЫРАЛ ДИРИГ АМЫТАННАРГА

ВАРШАВА. Бир эвес силер шолээлээр азы сургакчылап чоруур апаранзараа, ыдыларны, диаспейиндерни азы өскеда азырал дириг амытаннарыларны кана арттырып каар силер? Бо чыдан эгелээп Польшаның Белосток хоорайының чурттакчыларынга ындыг айтырыг берге эвес апарган. Ында хөй эвес акша төлээш, дириг амытаннарны арттырып каар тускай чер ажыттынган. Даштыгаа селүүстеп үнериби-ле дээптерге, боду-ла ажыттынып турар ажиктиг үгенекжажаларда хары угда 150 ыт кире бээр. Өскеда азырал амытаннарның ол ышкаш таарымчалыг турар оран-савазы база бар. Дириг амытаннарны тускай ооредин каан ажылакчылар хайгаарап, азырап турар. Ында мал эмчилери тускай кижилер база бар.

МОРЗУКТАР-БИЛЕ «ДАЙЫН»

ТОКИО. Япон далайда Тибури дээр улут эвес ортулуктуң чурттакчыларының тарыга төлдеринче морзуктарның халдаашкыны ооң чурттакчыларынга шуут дыш бербес апарган. Морзуктар кыжын безин аңмаарларже үттеп кирип, мал чемнерни дөгерезин чип, куругладып каар апарганнар. Ол ортулуктуң бир муң хире чурттакчылары Симанэ можунуң баштаар черинден дузаламчы дилээр ужурга таварышкан.

Ол ортулуктуң бир чурттакчызы 30 чылдар үезинде морзукту остүрүп азыраап, кежинден олча алырын бодаап, ийи ындыг дириг амытанчыгашты аңаа апарган. Ынчалаа-даа ол морзуктар арга иштинче дүргүннеп чоруй барганнар. Ооң эгелээш-де, ол амытаннар дыка өзүп, ковудээн. Ортулукта ам 2000 ажыг морзук бар апарган. Ортулуктуң арга-арызынга ол дирг амытаннарның санын эвээжедир дээш, элээн кап ай иштинде аңнаар ужурга таварышкан.

(СЭТА).

„АЯНГАГА“ АДЫШ ЧАСКААШКЫННАРЫ

Читаның күрүче филармониязының «Аянга» деп бүрят эстрада ансамбли эрткен дыштанар үнде найысылалдың чонунга бараан боош, боттарының уран талантызын көргүскенин билир бис. Ансамбль ооң соонда Баян-Кол, Кара-Тал, Ээрбек, Суг-Бажы суурларга аалдап четкен.

«Аянганың» аалдап барган черлеринге адыш часкаашкыннары динмирээп, номер бүрүзүн нагап-катап дилеп турар. Эң ылангыя Агван Дондуковтуң бүрят композитор Ч. Павловтуң «Чылгычының ыры», орус улустуң «Хөлдер», а Дарима Тутдумованың «Карактарың отчугаштары» (бүрят), «Магадал» (моол) деп ырларны күүседирин онзагай. Ооң аңгыда Цыренлулма Цойжиловаңың «Хунчүтежим», «Иеңиң чаңы» деп ырларны база-ла бедик денгеге ырлап турарын демдеглээр аппаар.

Байкал кыдыңдан келген оңучуктериниң концертин Юрий Торопов башкарып, уран номчуглаларны, «Солдат кезээде солдат», «Эглип келем, ынакшыл», «Семеновна» болган өске-даа билдингир ырларны күүседип турар. Ол «Аянганың» артистери бо хүннерде Чөөн-Хемчикте ойнап турар. Олар ооң соонда Барыын-Хемчик, Бай-Тайга, Эрзин, Тес-Хем районнарга аалдап бээр болгаш Кызылдың телевидениезинге ойнаарлар.

В. СЕРЕН-ООЛ.

ЧУРУКТАРДА: Ансамбльдиң артистери Ц. Цойжиловаңың «Хунчүтежим», А. Доңдуковтуң «Чылгычының ыры» деп ырларны күүседип турары.

А. ЧАРАШ-ООЛДУҢ фотолары.

НАЙЫСЫЛАЛДЫҢ МИЛИЦИЯЗЫ ДАҢГЫРАГЛАП ТУР

Ниитиниң корум-чурумун, хамаатыларның ат-нүүрүн болгаш толептиг бөзүүн камгалаар, кем-херек үүлгедиглери-биле шинтиирлиг демисежир хүлээлгелиг совет милицияга албан эртирери нарын болгаш болең эвес-даа, хүндүүг-даа. Ол албаның күрүне ужур-утказын Иштики хереглер министерствозунуң органынга кирип турар кижи бүрүзүнүң даңгыраак хүлээп алыры айтыш турар. Эш-оорунуң бүтү чонуң мурнунга ак сеткилдиг, ярездидим, чурумнуг, серемчилелдиг, албаның чазыдын шынгыы кадагалаар, хүлээлгезин күүседип турганы, бүтү күжүн, херек болза, амы-тынын камнавас деп, олар байырлалдыг ёзуга даңгыраан бээр. Ол дугайын ССРӨ-ниң Дээди Советиниң Президиумуу шуут хоойлужуткан.

Пятницада Кызыл хооркүүскомуун иштики хереглер килдизиниң бүтү ажыдакчылары найысылалдың Ленин аттыг шолуңге, Совет күрүенең үндезилекчизиниң моңге овур-хевиринге мурнунга кижи бүрүзү даңгыраан берген.

Хоорай милициязының чыскаалын СЭКП Тыва обкомуунуң бюро кежигүнү, партияның Кызыл хооркомуунуң бирги секретары **В. Б. Добромыслов**, хооркүүскомуунуң даргазы **С. С. Сат**, республиканың иштики хереглер министриниң оралакчызы Ф. И. Дажы, ИХМ-ниң политикижиндиглиг ажыл килдизиниң начальниги Н. Д. Хунажык, хой-ниитиниң төлээлекчилери хүлээп алган. Эш В. Б. Добромыслов бодунуң кысна сөзүнге иштики хереглер килдизиниң ажыдакчыларынга бо чугула минуталарда өртер болуушкунуңуң оларның ажыл-ишкудулгазынга улуг ужур-утказын айыткаш, ниитиниң корум-чурумун быжыглаарынга, кем-херек үүлгедикчилери-биле демиседип күштедирер хереккө хоорайның милиция ажыдакчыларынга боттарының хүлээлгезин төлептии-биле күүседирин күзээн.

Даңгырак хүлээп алышкыны эгелээн. «Иштиби хереглер органнарынга ажылдап киргеш, бодумнуң чонумга, социалистиг Төрээн чурттумга болгаш коммунизмниң херээнге төөчүзүнге чедир бердингенимни даңгыраглап тур мен...» Даңгырактың бо байырлалдыг сөстерин иштики хереглер килдизиниң начальниги милициянның майору Л. А. Чукавиндеп эгелээш, аңаа шагда бүрүзү бергеш,ону адын салып бадыткаан.

Кызыл хооркүүскомуун иштики херек килдизиниң ажыдакчылары В. И. Ленинниң турасказалынга дириг чечектер салган.

Даңгыракты хүлээп алгаш, найысылалдың милициязы ёзуладың байырлалдыг марыжын кылган.

ЧУРУКТА: даңгырак берип турарының байырлалдыг ёзуладының үезинде.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

телевидение

МАРТ 24-ТЕ
МОСКВАДАН

12.00—Дамчыдыктаар программазы. 12.05—Медээлер. 12.10—Өөнүг телекөргүүзүг. Школачыларга. «Кажан-даа, кана-даа үнелеттирбээн алдар-биле бүргеткеп». Совет Армиязының төөгүзүнге олимпиада. 2-ги түр. 13.10 — Өөнүг телекөргүүзүг. «Ийи болгаш бөрү», «Үттүндурган ойнаар кыс». Мультфильм. 13.30 — «Музыкалыг киоск» 14.00—«Совет Эвилелиниге бараан боош тур мен». 15.00 — Өөнүг телекөргүүзүг. «Кино аан-чоруктарының клуузу». 16.00—Концерт. 16.10—«Делегей панорамазы». 16.40 — Өөнүг телекөргүүзүг. «Шөлээде Мгерниң ужураддары» деп уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүүзүг. 17.50—18.00—Чапсар. 18.00—«Үе». Информастыг программа. 18.30 — Останкинода концерт студиязы чедап тур. Эстрада концерти. 19.55—Күрүенең Моссовет аттыг академиктиг театрының шин-фильми: «Василий Теркин». Баштайгы көргүүзүг. А. Твардовскийниң шүлүдүлелиниге тургузуг. 21.50—Өөнүг телекөргүүзүг. «Бистиң адреазивис—Совет Эвилели». 22.50—23.00—«Үе». Информастыг программа.

МАРТ 25-ТЕ
КЫЗЫЛДАН

18.00—Ургуларга. «Гонза болгаш хуулгаазын яблоктар». Тыванның хөгжүм-шин театрының шинаа. 19.40—Телемедээлер. 19.50—Ургуларга. «Ак кеш». Мультфильм. 20.00—«Чечээш». Дамчыдыкка. 20.30—«Архитектура болгаш шел». Кыска фильм». 20.40 — «Аныяк гвардия». Дамчыдыкка. 21.10—«Кичээнгейлер! Бис курлавырлар дилеп тур бис». Кыска фильм. 21.20 — Телемедээлер. 21.35—Чарлалдар, реклама. 21.40—22.10—«Концерт мурнунда». Телефильм.

агаар

Бөгүн республикага шокар будуттаар, чамдык черлерге хар, чаъс чаар, барын талакы районнарга хадыр, даглыг черлерге 0—5 градус соор, өскелерниге 2 градус соок, 3 градус чедир чылыыр. Кызылга шокар будуттап, бире хар чаар, 2—4 градус соор.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

кинотеатрларда

МАРТ 24-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Баян тажы» 10.30, 13.00, (бичө залга), «Демир маска» 10.00, 12.40, 15.20, 18.00, 20.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Адыр, мана!» (7-ги кезээ). 9.00, «Ыынчап-на —Чок!—деп, согласн мен» 10.10, 11.55, 14.00, 15.45, «Мугулай херек» 17.30,«Шынчы чорук» (2 серизязы кады) 19.30 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Футбол дугайында сес-даа чокка» 10.00, 11.30, «Чаъс шуптуг истерни чүй шаап каапкан» 13.00, 14.50, 17.40, 20.20 шактарда.

«ВОСТОК»: «Даарта, апрель 3-те» 10.00 «Сапыктыг диистиң чаа ужураддары» 11.30, «Византий садыгжының эртинези» 18.40, «Гитаралыг адаттыныкчы» 13.10, 14.50, «Ынакшыл сезону» 16.50, 20.30 шактарда.

«ЭНЕРГЕТИК» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫНГА: «Россия империязының дүжүлгези» (2 серизязы кады) 12.00, «Куулдар» 16.00, 18.00 шактарда.

МАРТ 25-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Леопард экиел, хайыракан» 9.50, 11.40 (бичө залга). «Окопга чазыг» 9.40, 11.30, 13.20, 15.10, 17.00, 18.50, 20.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Адыр, мана!» (7-ги кезээ) 9.00, «Ыынчы-на—Чок!—деп, чугаалаан мен» 10.10, 11.55, 14.00, 15.45, 18.20, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ» «Баян тажы» 11.00, 12.30, «Түңнел үүлүртеш» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Чаъс шуптуг истерни чүй шаап каапкан» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30, «Футбол дугайында сес-даа чок» 11.30, 13.10 шактарда.

«ЭНЕРГЕТИК» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫНГА: «Сапыктыг диистиң чаа ужураддары» 12.00, «Үттүндурган кежигниң чажыды» 18.00, 20.00 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000 Кызыл. Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда килдизиниң 23-54, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи амыдырал килдизиниң 37-13, культура килдизиниң 23 54, кээр ажылагый) килдизиниң 21-47, үлетпүр килдизиниң 22-64, чагаа килдизиниң 41-27, информация база совет тургузуг килдизиниң 20-60, бухгалтерияның 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 16058. ЧАГЫГ № 647.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл Щетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 1) ТС—00433

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 71 (9446) | Вторник март 26, 1974 чыл | 1925 чылда үндезилеттинген. | Өртээ 2 коп.

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНГЕ СОҢГУЛДАЛАР ЧОРУДАР ДУГАЙЫНДА

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң ЧАРЛЫГЫ

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң сески чыылышының бүрүн эргежиниң хуусаазының доостуру-биле холбаштыр, ССРЭ-ниң Конституциязының (Үндезин хоойлузунуң) 54 дугаар чүүлүнге үндезилээш, Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң Дээди Совединиң Президиумунуң докпаадыры болза:

ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдаларны 1974 чылдың июнь 16-да, воскресеньеде чорудар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Н. ПОДГОРНЫЙ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль.
1974 чылдың март 22.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунда

ЭВИЛЕЛДИҢ СОВЕДИНГЕ БОЛГАШ НАЦИОНАЛДАР СОВЕДИНГЕ СОҢГУЛДАЛАР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ СОҢГУЛДА ОКРУГТАРЫН ТУРГУСКАН

ССРЭ Конституциязының 34 чүүлүнге болгаш «ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар талазы-биле Дүрүмүнүң» 24 болгаш 26 чүүлдеринге үндезилээш, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумуму 1974 чылдың март 25-теги Чарлының ёзугаар Эвилелдиң Совединге соңгулда талазы-биле 767 соңгулда округтарын тургускан.

ССРЭ Конституциязының 35 чүүлүнге болгаш «ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар талазы-биле Дүрүмүнүң» 24 болгаш 26 чүүлдеринге үндезилээш, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумуму 1974 чылдың март 25-теги Чарлының ёзугаар Национадар Совединге соңгулда талазы-биле 750 округтарын тургускан.

ЭВИЛЕЛДИҢ СОВЕДИНГЕ СОҢГУЛДАЛАР ТАЛАЗЫ-БИЛЕ СОҢГУЛДА ОКРУГТАРЫ ТУРГУСТУНГАН

ССРЭ-ниң Конституциязының 34 дугаар чүүлүнге болгаш «ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдалар дугайында Дүрүмнүң» 24 база 26 дугаар чүүлдеринге үндезилээш, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумуму 1974 чылдың март 25-те үнлүрген Чарлыы-биле Эвилелдиң Совединге соңгулдалар талазы-биле 767 соңгулда округун тургускан, ооң иштинде:

409. Тыва АССР-ниң Кызылдың соңгуында округун (төвү — Кызыл хоорай) тургускан.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелинде

ЧАСКА БЕЛЕТКЕЛДИҢ НЕМЕЛДЕ ХЕМЧЕГЛЕРИНИҢ ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели республиканың колхозтарында болгаш совхозтарында часкы тарылгага белеткел четпес чорун турар деп демдеглээн. Көдээ ажыл-агый министерстволу, совхозтарның бүдүрүлге каттыжышкыны, райкүүкомнар эрткен чылдарда чер болгаш мал ажыдының продукциязын бүдүрер болгаш белеткээр талазы-биле колхозтарга болгаш совхозтарга бар болуп турган четпестерни чайладыр талазы-биле чогуур хемчеглерни албаан болгаш 1974 чылдың бедик дүжүдүнүң үндезилиин салыр талазы-биле колхозчуларның болгаш совхоз ажылчыннарының күжүн четче моошнеевейн турар. Көдээ ажыл-агый органнары болгаш элээн хөй колхозтарның болгаш совхозтарның удуртукчулары көдээ ажыл-агыйның хөй санныг техниказы часкы тарылга ажылынга белеткегтинизээнинден анаа шуут кириишпейн баар чорук-биле ам-даа эптежип турарлар. Чижээ, 1973 чылдың часкы тарылгазы эгелээр мурнуу чарымда республиканың колхозтарынга болган совхозтарынга 343 трактор, 150 хире андазын болгаш 100 ажыг сеялка ажыглаарынга белеп эвес турган.

1974 чылдың часкы тарылгазынга белеткел ажылдарының талазы-биле улуг четпестер база бар. Март айның 1-де турган байдал-биле алырга, республикага 1847 тракторну септээр ужурлуг тургаш, ооң түгле 1192-зин септээн, планны 64,5 хуу күүсеткен, андазыннарның 66,2 хуузун, сеялкаларның 68 хуузун септээн турган. Тракторлар септелгеп «Кара-Хаак» (15,8 хуу), «Бурунгаар» (45,7 хуу), «Бүрен» (46,7 хуу), «Саян» (47,8 хуу), «Улуг-Хая» (47,6 хуу) совхозтарда ооскүм болуп, Тес-Хем болгаш Эрзин районуң колхозтарында эң куду темп-биле чорун турар. Амга чедир «Бурунгаар» совхоз чаңгыс-даа андазынны, «Шивилиг» — «чаңгыс-даа сеялканы белеткеп албаан.

«Сельхозтехниканың» септелге бүдүрүлгелери трактор болгаш өске-даа агрегаттарны септээр болгаш колхозтарны база совхозтарны артык кезектер-биле хандырар талазы-биле боттарының керезлиг хүзөлгелерин үрең, ажыл-агыйларга септелге талазы-биле четпес дузалажып турар.

Чамдык колхозтарда болгаш совхозтарда үрезин белеткели база кошкак чорун турар. Кондициязынга чедирбээн үрезиннер март 1-де турганы-биле Эрзин районуң ажыл-агыйларынга 65,8 хуу, Бай-Тайга районнуң —36,2 хуу, Көдээ ажыл-агыйның дуржулга станциязынга 39,8 хуу чедип тургап. Организктиг чемнишчидилгелерни шөлдерге үгөгеп база хожудап турар.

Колхозтарда болгаш совхозтарда механизатор кадрларны белеткээри болгаш оларның билиин бедидери база четпес чорун турар.

Үстүнде айыткан четпестер Көдээ ажыл-агый министерствозу, Совхозтарның бүдүрүлге каттыжышкыны, «Сельхозтехника» каттыжышкыны болгаш колхозтарның база совхозтарның, райкүүкомнарның талазындан часкы тарылгага белеткелче чогуур кичээнгей салбайн, чер ажылының тараа болгаш өске-даа продуктуларын бүдүрерин болгаш белеткээрин ковудедир талазы-биле социалистиг чарыты четпес организастап турарының түңнелинде болган деп, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели демдеглээн.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң бо чылдың февраль 28-те үндүргеи докпаалын күүседир болгаш часкы тарылганы чогуур ой-шаанда эгелээр соруглга-биле дараазында хемчеглерни ап чорударын республиканың Министрлер Чөвүлели докпаатkан:

Көдээ ажыл-агый министерствозу (эш Лассол), Совхозтарның бүдүрүлге каттыжышкыны (эш Лавриненко), республиканың «Сельхозтехника» каттыжышкыны (эш Мешкорудников), Кызыл хоорай Совединиң болгаш районнарның күүседикчи комитетлери март айның соолгу хүннеринде эң шинтирлиг хемчеглерни алырын оларга дагзыр болгаш хөрөө ажылдап кылыр машиналарның септелгезин апрель 10-нүң бетинде дооскан турар;

«Сельхозтехниканың» септелге бүдүрүлгелери, колхозтарның болгаш совхозтарның бүгү мастерскаялары тракторларны болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа техникказын септээр талазы-биле долу күш-биле ажылдаан турарып, ол черлерни мергежилдиг кадрлар-биле хандырарын болгаш машина-трактор парыгының септелгедеп үнер графигин шыгыы сагыырын чедип алыр;

колхозтар болгаш совхозтар база «Сельхозтехника» каттыжышкынының салбырлары бо чылдың часкы тарылгазынга кирер техниканың септелгезинниң бедик шынарлыны дээш социалистиг чарыты удам калбартыр;

республиканың «Сельхозтехника» каттыжышкыны колхозтарны болгаш совхозтарны артык кезектер-биле хандырар талазы-биле немелде хемчеглерни дарый ап чорудар;

Көдээ ажыл-агый министерствозу, Совхозтарның бүдүрүлге каттыжышкыны болгаш райкүүкомнар апрель айның 10-нүң бетинде бүгү тараа культуралларының үрезинин чаштырар шынарынга чедирер, ооң кадагалалыын шын тургузарын хандырар;

бүгү ажыл-агыйларга көңүл чоруур автосептелге мастерскаларын тургузар болгаш ажыл-агыйларга эдикчи-мастерлерни четчелээр;

апрель айның 10-нүң бетинде бүгү хову турлагларын белеткээр. Ол-ла үеде кывар-чаар материалдарны ажыл-агыйларга чедирген турарын хандырар;

механизаторларның бүгү-нинги өөредилгезин организастаар болгаш колхозтарны база совхозтарны четчи саннык механизатор кадрлар-биле хандырар хемчеглер дугайында СЭКП обкомунуң бюрозунуң болгаш Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң бо чылдың февраль айда үндүрген докпаалын күүседир талазы-биле немелде хемчеглерни ап чорудар;

механизаторларның ажылдаарынга болгаш чурттарынга тавармычалыг байдалды тургузарып бүгү ажыл-агыйлар чедип алган турар.

Бүдүрүлгеге ажа коргузүгтерни чедип алган механизаторларның ажыл-ижин үнелеп, оларга моральдыг болгаш материалдыг деткимчени коргузкен турарын бүгү ажыл-агыйларга боттандырар.

Хүндүлүг аалчы Ленинградта

ЛЕНИНГРАД. (СЭТА). Норвегияның Премьер-Министри Трюгве Браттели болгаш ону үдеп чоруур кижилер март 23-те Самарканддыдан Ленинградта чеде берген.

Норвегияның. СОРЭ-нин болгаш РСФСР-нин күрүне туктары-биле шимээн аэропортка Трюгве Браттелиниң Ленсоветтиң күүскомунуң харгазы В. И. Казаков болгаш албанның өске-даа кижилери үтүп алган. Норвег чазактың баштыкынга Ленинградтың ажылчы чоннарының төлээлекчилери байыр чедирген.

ЧАСКЫ ТАРЫЛГАГА БЕЛЕТКЕЛ

Чүгле эки шынарлыг кылдыр

«Кызыл тараачын» совхозтуң механизатөвү Виктор Сарыг-оол андазыннар септелгезинде эки ажылдап турар. Ол механизатор болуп он ажыг чыл ажылдап келген болгаш, техниканы эки билир. Ол чорук ооң септелге кылырынга дузалап турар. Бодунга онаашкан септелгени Виктор Сарыг-оол эки шынарлыг кылып турар.

ЧУРУКТА: Виктор Сарыг-оол септелге үезинде.

А. МЕЛЬНИКОВТУҢ фотозу.

АЖЫЛ ШУЛУУДААН

«Тээли» совхозтуң Найырал салбырының тараажылары тодарадыкчы чылда суттарылганы калбартып тургап, элбек дүжүттү өстүрер соруглганы салгал. Буга суун бадырарынга белеткел ажылдары мартың баштайгы хүннеринде-ле эгелээн. Аныяктардан тургустунган 25 кижилиг бригаданы комсомолчу Федор Мандып удуртуп турар.

Бригада баштайгы удаа Тээли шөлүн суттарарын планнаан. Ынчангаш он узун Эдер-Куй бугазының бажында дошту шаптылап аштап, Хемчиктиң баштай агар дожунуң сарыг-суун бугаже аксып, суттарылганы эрте эгелээрин коп соругга кылдыр салган. Амгы үеде ында ажыл шуудаан, бригадада тускай транспортту быжыглаан.

Совхозтуң механизаторлары Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжынга киришпишаан, тоску беш чылдың тодарадыкчы чылының часкы хову ажылдарын кыска хуусаада, бедик агротехниктиг деңнелге чорудар дээш, бүгү күжүн салып, кыымак белеткениң тураплар.

Б. САЛЧАК.

БОТ-БОТТАРЫН ХЫНАШКАН

Часкы хову ажылдарынга белеткелдиң чорун турарының байдалының дугайында Таңды районнуң ажыл-агыйларының төлээлери бот-боттарын удур-дедир хынашкан. Ооң түңнелин үндүргеш, чедишпиннерни демдеглеп, четпестерни илереткеп.

Районнуң колхоз, совхозтарынга часкы тарылгага хереглээр 17.300 тонна үрезин бүрүнү-биле бар. Оларның 50 хуузу бирги, ийнги класстың үрезиннери болган. Үрезиннбиле ажыл-агыйлар багай эвес хандыртынган.

Март 20-де медээ ёзугаар алырга, септеге чогуур 541 трактортуң 395-жи белеп болуп турар. Техника септелгезин ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхоз өске ажыл-агыйларны мурнай дооскан. «Шамбалыг», «Революциянның чалбыжы» совхозтарда часкы хову ажылдарынга белеткел эки чорун турар.

Кыдынган ажылдар-биле чергелештир келир чыдын дужүдү дээш демиселдиң кошкак чорун турарын хынаар илереткеп. «Тиилелге», «Россия» совхозтарда, техниканы септелгези ооскүм чорун турар.

К. АЛЕКСЕЕВ.

ТРАКТОРЛАРНЫ БЕЛЕНИНИҢ ШУГУМУНГА

Тесну беш чылдың дөрттү чылының часкы тарылгазынга техниканы ейлаанда белеткеп алыр дээш бистиң республиканың ажыл-агыйларының механизаторлары улуг күжениишкин-биле ажылдап турар.

Бо чылдың март 16-да турган байдал-биле алырга, республиканың ажыл-агыйларының тракторлар септелгезиниң чыл планын 72,4 хуу, ооң иштинде колхозтар —70,1 хуу, совхозтар — 73 хуу күүсеткен.

Тракторлар септелгезин Таңды районнуң механизаторлары шалыпкы чорудуп турар. Ол районнуң «Коммунизмниң хөрели» колхозта тракторлар септелгези доозугган, а совхозтары 87 хуу күүсеткен. Чөөн-Хемчик районда база септелге эки. Ында тракторлар септелгезиниң чыл планын 80,2 хуу чедиргеп. Кызыл хоорай Соведи биле Бии-Хем районда тракторларны часкы тарылгага белеткээри багай эвес.

Ындыг болза-даа тракторлар септелгезин кончуг ооскүм темп-биле чорудуп турар черлер эвээш эвес. Оларга трактор септелгезиниң чыл планын 50 хуу күүсеткен Тес-Хем районну, ооң деңнелиндеп бичии-ле ору Эрзин, Улуг-Хем, Өвүр, Барыын-Хемчик районнарны хамаарыштырып болур. Бо районнарда септелгени багай организастаанын-биле ол чугула ажыл саадап турар.

Септелге республиканың совхозтарында дески эвес. Чижээ, тракторлар септелгезиниң чыл планын «Шамбалыг» совхоз 113,6 хуу, «Революциянның чалбыжы», «Кызыл тараачын», «Сукпак», «Кок-Тей» совхозтар кайызы-даа 100 хуу күүседип аскан турда, Кызыл хоорай Совединиң «Кара-Хаак» совхозу тракторлар септелгезиниң планын чүге 36,8 хуу чедиргеш, бүгү совхозтарның адаанда чорун турар. «Бай-Тал», «Күш-ажылдың хостуу», «Бурунгаар», «Бүрен» совхозтарда байдал оон дээредевес. Часкы тарылга эгелээринге чедир санныг конуктар артканда, тракторлар септелгезин бо ажыл-агыйларның ынчаар саададын турары-биле канчап-даа эптежип болбас. Хамаарышкан районнарның удуртур органнары чогуур хемчеглерни дарый алыр керек.

Тываның тараажылары тоску беш чылдың дөрткү тодарадыкчы чылында тараа культураларының шолуң 260 муң гектар чедирерин, 90 муң тоннадан эвээш эвес тараазны күрүнеге садарын социалистиг хүзөлгезинде айыткан. Ону күүседирде, часкы тарылганы кыска хуусаада бедик агротехниктиг деңнелге эрттирери эргежок чугула. А часкы тарылгага кирер техниканы бо хүннерде белениниң шугумунга тургузары — хүннүң соңгаарладып болбас айтырыы.

АНЫЯКТАРНЫ—ХОЙ АЖЫЛЫНЧЕ

1973 чылдың май 29-та РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлели Тывага хой ажылын удам ындай хөгжүдериниң дугайында чугула доктаалды хүлээп алганын билир бис. Ол доктаалды баргаар Тыва АССР 1980 чылга чедир хой, ошкунүн баш санын 1,7 миллион чедир өстүрер. Ынчап бүдүрер дүгүвүс 4175 тонна, ээдивис 25,3 муң тонна чедер. Бир эвес бистиң ам чылда ортумаа-биле 8—9 муң тонна хой эдин бүдүрүп, 2700 тонна дүктү күрүнеге садып турарывысты бодаар болза, каш-ла чыл болгаш ол көргүзүглер 2—3 катап өзер.

Бистиң республиканың көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезиниң кол адыры —хой ажылы. Ынчангаш бо харыысалгалыг ажылчо улуг кичээнгейни утпандырып турары таварылга эвес. Бо дугайын СЭКП Тыва обкомунуң Х пленумунуң шиитпирлерин бадыткап турар. Анда хамаарыштыр Төөн-Хемчик районда «Октябрь 30 чылы» колхозтуң аныяк хойжулары Хеймерек болгаш Аяк-Хээ Ондарларның республиканың бүгү аныяктарынга, комсомолчуларынга, иштин билиг школаларының болгаш көдээниң профтехучилищелериниң доозукчуларынга кыйгырыын чер-чергe бүгү чоп деткип турар.

Бо улуг ажыл-херек аныяктарның киржилгээн-биле амыдыралга боттанып ужурлуг. Ол дугайын республиканың школаларының хой ажылынга ажылдаарын күзээн доозукчуларының дүүн болган ужуражылгазынга СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары эш Г. Ч. Ширшин тодаргай чижектер-биле бадыткап чугаалаан.

«Республиканың школаларының бүгү доозукчуларынга ВЛКСМ Тыва область комитединиң чагаалыы» республиканың бүгү доозукчулары танышкап болгаш хой ажылын хогжүдеринге боттарының улуг-хуузун киирштирериниң дугайында шиитпирлерин комсомол хуралдарынга хүлээп алгылаан. Ук комсомол хуралдарынга 219 доозукчу хой малдаар күзелин илереткеп. Оларның бирээзи — Самагалдай ортумак школазының өөредикчизи Люда Чурукпан — республиканың школаларының хой ажылынга ажылдаарын күзээн доозукчуларының ужуражылгазынга мынча дээн:

— Бистиң республиканың хогжүлдези, ооң экономиказы хой ажылындан улуг хамаарыштадыр. Ынчангаш боттарывыстың аныяк күжүвүстү болгаш энергиявысты хой ажылын удам ындай хогжүдеринге бараалгадыр бис. Мен бодум ажылдап турган, көдээ ажыл-агый институдунче киирерим шиитпирзээн мен. А амдыызында кол чүве —күрүне экзаменнерин эки тудары.

Республиканың школаларының хой ажылынга ажылдаарын күзээн доозукчуларының ужуражылгазынга Тыва АССР-ниң Чырыдышкын министри Д. Ондар, Көдээ ажыл-агый министерствозунуң кол зоотехниги Н. Дрожжин болгаш өске-даа харыысалгалыг ажылдакчылар киришкен.

(Бистиң корр.).

Г. Киссинджерниң Москвада келгени

Кайы-даа таланың совуургалын болдуруп турар айтырыглар талазы-биле саналсоалдар солчуушкунун удамчылвары-биле, АКШ-тың Президентизиниң Совет Эвилелинге кээр алп-чоруун белеткээри-биле АКШ-тың күрүне секретары, Президентиниң национал айыыл чок чорук айтырыгларының талазы-биле дузалакчызы Г. Киссинджер март 24-те Москвада чедип келгеп.

АКШ-тың болгаш ССРЭ-ниң күрүне туктары-биле шимээн Внуково аэродромунга Г. Киссинджерни СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы хереглер министри А. А. Громыко, хамааты ужар чүүл министри Б. П. Бугаев, ССРЭ-ниң даштыкы хереглер министриниң бирги оралакчызы В. В. Кузнецов, ССРЭ-ниң АКШ-та элчизи А. Ф. Добрынин, СЭКП ТК-ниң Чингине секретарының дузалакчызы А. М. Александров, ССРЭ-ниң ДХМ-ниң коллегия кежигүнү Г. М. Корниенко, ССРЭ-ниң ДХМ-ниң протокол килдизиниң эргелекчизи Д. С. Никифоров олар үткүп алган.

Ужураажы кедгеннериң аразынга АКШ-тың ССРЭ-де элчизин У. Стессел база турган.

Г. Киссинджер-биле кады Ак бажыңның харыысалгалыг ажылдакчылары Х. Сонненфельдт, А. А. Хартман, албанның өске-даа кижилери Москвада келген.

СЭКП ТК-ниң Чингине секретары Л. И. Брежнев болгаш АКШ-тың Президентизи Р. Никсонуң аразында чугаалажышкынныр үезинде эгезин салган совет-америк харылзаалаарны экижидеринге АКШ күзелдиг деп, Г. Киссинджер журналистериниң айтырыгларынга харыылап турган, чугаалаан. Улам ындайгы деңнилгелерни чедип алырының оруктарын дилээр күзелдиг бис. Чүге дээрге, бүгү делегейге тайбың АКШ-тың болгаш ССРЭ-нин тайбын, эки харылзаалаарындан улуу-биле хамаарыжыр деп, Г. Киссинджер демдеглээн.

Чамдык чүгүле айтырыглар талазы-биле тодаргай деңнилгени чедип алыр бис, бүгү делегейнин чер болганга тайбыныы чогумчударынга бистиң кайызы-даа хүзөлгелиг деп чүвени бадыткаар бис дээрин Москвага ам болур чугаалажышкынардан манап турар мен.

(СЭТА).

ТЕХНИКАНЫ ЧӨП АЖЫГЛААР

Чурттуң ховуларында часкы хову ажылдары калбарган. Россия федерациязының мурнуу талазында районнарда, Крымда, Сонгу Кавказта, Орта Азия республикаларында чазын чажар культураларны мун-мун гектарда тараан. Часкы хову ажылдарын кыска хуусаада, бедик агротехниктиг байдалга эрттирер дээш чер ажыдыглар боттарының күжениишкиннерин үндүрүп турар.

Машина-трактор парыгын тарылгага эки шынарлыг белеткээри — тараажыларның сагыш човаашкынының төвүнде. Оренбург областа Кваркен районнуң Ленин аттыг совхозу трактордар болгаш хөрөө ажылдап кылыр агрегаттарның септелгезин дооскан. Оон-биле кады белениниң шугумунга шупту 54 комбайнны жатказы-биле кады чыскаалган. Дүжүттүү хуу-салымны септелгенин шынарындан хамааржыр деп чүвени механизаторлар билир, ынчангаш олар кызымак ажылдаан.

Целиноград областың колхозтары болгаш совхозтары часкы тарылгага хынамчалыг белеткенген. Көдээ ажыл-агый машиналарының ажылдаар хуусаазын узалыр дээш социалистиг чарыш ында калбарган. Бо талазы-биле М. Горький аттыг совхозта Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры М. Самарцевтин дүржулгазы улуг сонуургалды болдуруп турар. Ол, сес чыл улаштыр «Кировец» деп трактурга капитал септелге чокка ажылдап келген. Эрткен чылын ол, ажылдап кылышкын нормазын ийи катап ажырган.

Бедик мергежилдиг кадрларны белеткээринче ол ажылагый улуг кичээнгейни утландырып турар. Механизаторларның хүрээлеринге түгле профессионал-техниктиг училищелерниң доозукчулары немежип турар эвес, харын ажыл-агыйда тургускан курстарының дыннакчылары немежип турар.

Колхозтарда, совхозтарда механизаторларның бүгү-нинги өөредилгезинин курстарын тургускан. Липецк областың Чаплыгин районунда чүс-чүс ооллар, кыстар ындыг курстарны дооскан, трактористиг, комбайнернинг мергежилгин чедип алган. Чаплыгинчилер часкы тарылганы беш-чеди хонукта чорудар, бүгү ажылдарны ийи ээлчег-биле эрттирер.

Улетпүлүг хоорайлар часкы тарылгага улуг дуза чедирер. Трактористер, комбайнерлер белеткээр ажыл бүгү об-ластарда, крайларда, автономнуг республикаларда чоруп турар. Чижээ, Калмыкияда механизаторларның бүгү-нинги өөредилгезинде 1200 ажылчын болгаш элбан-азакчы хаара туттунган. Олар бо чазын дүржулгалыг механизаторлар-биле кады ажылдап, тараажының шыгалгазын эртер. Улетпүлүг Волгоград көдээже ийи мун ажыг кижини чорудар. Областың чер ажылыглары бо чазын 4 миллион гектар ажыг черге тараа тарыыр. Анаа хоорайның механизаторлары улуг дузаны чедирери илдеп-дир. Тараажылар часкы тарылганы дөрт-беш хүн иштинде чорудар.

СЭТА-ның корреспондентилери.

АЗЫРАЛЫН ЭКИЖИДЕР

«Искра» колхозтуң баштаар чери 1973 чылда өстүрүп иептередири-биле 400 баш чингенарын дүктүг тогуу хойларны «Саян» совхозтан садып алган. Оларны колхозка хөй автомашина-биле сөөртүп чедирип, эвээш эвес шүүдедип болгаш хөй карылганы үндүргеп. Ол хойлар өзүп ковудээш, ажыын бере бергенде, үндүргеп чарыгдал дедир эгиттинери чугаа чок болбайн аан. Колхозтуң удуртукчулары чогумна ыяшы бодал-биле ол хойларны садып алган. Ук хойларның дүктүрүн, улуг-шыраан колхозчулар магадап турганнар.

Нарын дүктүг кодан хойну О. Хаяга хүлээдип бергеш, кышкы үеде херектиг бүгү чем-биле четчир кылдыр хандырарын колхозтуң удуртукчулары аазаан. Хойжу О. Хая демги хойларны болуунун белеткеп алган сигени-биле азырап эгелээн. 400 ажыг хойга эвээш сиген кайын четчир ийик. Кыш эрте турдала хойжунуң сигени төнген. Хойнга сиген, суда бээрин О. Хая чаңгыс удаа эвес негеп келген. Колхоз баштаар чери чүгле бичии сула чорудар мыныыр болган. Бичелеп, кырзанып берип турда-ла демги сулазы төнүп каар. Оон хойжу база катап мал чеми негеер.

Ам канчаар боор, чиртир чем чок болганда, хойну кажаалап алгаш олурар эвес. О. Хая нарын дүктүг хойларын кыштаанын чанында тараа хоорзунунче сүрүп аппаргаш, оортан төктүп калган саван тогланчызы-биле хырның хогландырып ап турган. Ол хайыраан улуг үнелиг хойлар чиир чем чогундан кыштың соогунда каларчының карзанга көзүлүүр-ле арып баксырап эгелээн. Күзүн кээрде улуг-шыырак, чараш, чаагай хойлар ам чүгле дүгү үдегер чүвелер апарган. Ам оларже үнгеш, оон дедир коданче оол кээп шыдавас хойлар бар. Ол кодаанын чем-биле хандырылгазы үргүлүү үстүп турар.

Хөй аныяк-хөрөнгини үлүгүрүп тургаш садып алган бо үнелиг хойлар мынчаар чулап олур чүве болза, харааданчыг-дыр. Бо хойларны ам чем-биле бүрүн хандырып, тургузу азыравас болза, онча-менги артары берге. Колхоз харгазы эш Д. Настык-Доржу, кол зоотехник М. Оюн олар бо дугайын боттарывыстан айтыра бээр дээрзин билбейн турарлар ирги бе?

М. МАЖАА.

Төөн-Хемчик район.

АНЫЯК ХОЙЖУ

Кызыл-оол Даржазының назыны ындыг-ла улгатпаан. Ынчалзажок ол ам «Ак-Туруг» совхозтуң дүржулгалыг хойжуларының бирээзи. Бо халчының онзагай чүвези чүл дээрге, күш-ажылга кызымаа, азыралыкчы хөөн чогу. Кызыл-оол малынга чиртир сигенни боду кезип белеткеп, кыштаан септеп ап турар. «Кежээ кижи малчын болур» деп, улустуң чугаалажыры чөптүт. Ону бо аныяк хойжу бадыткап турар. Оон каларган хою бо кыжын база хүр кыштаан.

Малчынның коданында дөрүүр 359 хой бар. Оон 330 хой төрээн, ол хире хураган менди доругуп турар. 100 хойга онааштыр 95 хураганны менди алыр дээн хүлээлгезин Кызыл-оол Даржаа ам безин ажыр күүседипкен.

М. ЛАМА.

Улуг-Хем район.

КЫШТАГЛААШКЫН—ШАЛЫПЧЫ ФРОНТ

ТЕРЕ-ХӨЛДҮҢ МАЛЧЫННАРЫНДА

«Тере-Хөл» колхозтуң бүгү төрүүр хойлары Каргы, Шынаа, Балыктыг деп үш кезек черде кыштаглап турар. Малдың иштин байдалы эки.

Тус-тус коданнарда хой ооллаашкыны адакталыр четкен. Хойжуларның «дүжүдүнүн» түңнели өөрүнчүг. Каргыда беш коданнан 2160 хой төрээн. Чаш төлү бүрүн алдынган. Хойжулар Очур Балы 334 хойнун, Хертек Самдан 375 хойнун, Борис Дакпа 282 хойнун хураганын онча-менги доругуруп турар.

Хойжулар төрүттүнген хураганнарны чай дүшкүже чедир бүрүн камгалап алыр дээш бүгү-ле чүүлдерни кылып, күженишкиннинг ажылдап турар.

Д. ЧАП.

Кызыл хоорай Соведи.

БҮГҮ-НИИТИНИҢ КҮЖҮ-БИЛЕ

(СЭКП Кызыл хооркомунуң пленумундан)

Партия Тыва обкомунуң XI пленумунуң түңнелдериниң болгаш социалистиг хөйлу-дүрүмнү улам ыдай быжыглаар база ажылчы чоннарның эрге-хөйлүзү кижизидилгезиниң күш-келдирериниң дугайында айтырыгны чугаалашкан СЭКП райкомнарының пленумнары, партактив хуралдары болуп эрткилээн. Эрткен неделяда болган партия Кызыл хооркомунуң II пленумунга бо айтырыг дугайында илеткелди партия хооркомунуң ийиги секретары С. М. Кудажы кылган.

Пленумга болган илеткелдиң талазы-биле Каа-Хем хөмүр-даш разрезиниң начальниги Р. Х. Шагмахметов, «Кызыл тудуг» эргелевинде монтажник Ч. С. Салчак, ВЛКСМ хооркомунуң бирги секретары Е. А. Воронцов, Кызылдың харылзаа белдириниң парторганизация секретары Р. С. Макаренко, республиканың юстиция министри А. М. Ховалыг, Кызыл хооркүүскомунуң иштики херектер кылдызының начальниги Л. А. Чукавин, хоорайның улус судунуң даргазы Я. К. Кураев болгаш оон-даа өскелер санал берген.

Тоску беш чылдың тодарадыкчы дөртку чылын найысылалдың ажылчы чоннары күжөнниккинииг ажыл-херектер-биле эгелээнин пленумга демдеглээн. Хоорайның үзетпүрү баштайгы ийи айларда продукция сайгарар планын 101,8 хуу, ол-ла үеде тудут организациялары планны 106,9 хуу күүседкен. Хоорай Советиниң ажыл-агыйлары сүт садарының квартал планын хуусаа бетинде күүседкен, эътгиин база доозар чоокшулаан.

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң салганы экономиктиг, политиктиг болгаш социал сорулгаларын боттандырарынга массаның эрге-хөйлүзү медерелиниң деңнелин бедидери, хөйлу-дүрүмнү болгаш социалистиг ниити чурттагланыр дүрүмнерин ыдыгыы салгырынга ажылчы чоннарны кижизидери чугула рольду ойнаар. Бо талазы-биле партия болгаш өске-даа хөй-ниитя организациялариың, административтиг органнарның хөй талазыг ажыл-чорудулгазының пленумга хандыр анализтээн.

— Социалистиг хөйлүнү болгаш эрге-чурумну улам ыдай быжыглаарының база эрге-хөйлүзү пропагандазын күштедирериниң айтырыгларын партия эге организацияларывыл хөй нуруузунга, партактив хуралдарынга, СЭКП хооркомунуң пленумнарынга, хоорай Советиниң сессияларынга доктаамал чугаалажыы келген—деп, илеткелчи демдеглээн. Ол бүгү болза социалистиг хөйлу-дүрүмнү база эрге-чурумну быжыглаарынче угланган хемчеглериниң системазын сайыранғайжыдар, административтиг органнарның ажылын экижидер, хөй-ниитя-биле харылзааны быжыглаар арганы берип турар.

Коллективтерге кижизидилгеге ажылын күштелдирер, ыдыг-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаар, хөй-ниитиниң үлегерлиг корум-чурумун тургузар дээш парторганизацияларның харылсалгазын бедидер хемчеглерни СЭКП хооркому ап келген. Оон түңнелиңде хоорайның харылзаа белдириниң, № 2 АТБ-ниң, түүйбу заводунуң, Каа-Хем хөмүр-даш разрезиниң, алгы заводунуң болгаш өске-даа чамдык коллективтериниң администрация черлери, оларда парторганизациялар ажыл-ишчилерин кижизидер талазы-биле улуг организаторлуг ажылдарны чорудуп турар. Ылангыя хоорайның харылзаа белдириңде, Каа-Хем хөмүр-даш разрезинде ажыл-ишчилериниң коммунистиг кижизидилгезинге күш-ажылчы коллективтиң ролюн, инженер-техниктиг ажылдакчыларның болгаш цех, салбыр начальниктериниң харылсалгазын канчаар бедиткенин, кижизидилге ажылын тус-тус кижилериңе онаагай байдалын барымдаалап канчаар тургусканын, арагачыларга болгаш прогулшиктерге удур шынгыы хемчеглерни ап турарын илеткелчи болгаш эттер Р. Х. Шагмахметов, Р. С. Макаренко олар тодаргай чижектерге көргүзүп чугаалаан.

— Бисте парторганизацияның, администрацияның база өске-даа хөй-ниитя организацияларының демниг, бодамчалыг кижизидилге ажылдарыг таарымчалыг түңнелдерни берип турар—деп, эш Макаренко чугаалаан.—Шынап-ла харысалгалыг болгаш нарын сорулганы күүседип турар хөй кижилиг бо коллективте сөөлгү наш чылда албан дужаалың соора ажыглаар, ороосамчыдал кылыр болгаш сагылга-чурумун каржыны-биле үрээр таварылгалар болбаан. Мында бүгү ажылдакчыларның 75 хире хуузу өөредилгениң янзы-бүрү хевирлеринде хаара туттунган.

Ынчалзажок чамдык коллективтериң удуртукчулары, оларда партия организацияларының коммунистиг кижизидилгениң, оон чугула иезээ—эрге-хөйлүзү кижизидилгезиниң айтырыгларынче социалистиг өнүү-хөреңгини камгалаарынче кошкак кичээнгей салып турарын илеткелчи болгаш санал берген эштер пленумга чидин-биле шүгүмчүлээн. «Кызыл үлетпүр тудут» эргелевинде, «Тудуг кезектери» комбинатта, пиво заводунда, эът комбинадында, «Кара-Хаак», «Сукпак» совхозтарда база өске-даа чамдык коллективтерде парторганизациялар бо угланыышкын-биле шудургу, дээштиг ажылды чорутпайн турар. Ындыг черлерде будүүлгечи көргүзүглер чавыс, арагалаар болгаш ажыл шагы үзер чоруктар хөй болгулаар.

Чижээ, «Тудуг кезектери» комбинаттың көргүзүү куду, бүдүрүлге күүгүн багай шингээдип ап турар дээш үргүлчү шүгүмчүлеп келген. Ынчалзажок оон удуртукчулары оон түңнел үндүрбээн, коллективте кижизидилге ажылынче мырынай кичээнгей салбаан. Комбинаттың директизизи болгаш ында парторганизацияны (удуртукчуларыг Митин биле Чащухин) коллективте күш-ажылдың база хөй-ниитиниң сагылга-чурумунуң дендин кошкак чоруу бичии-даа дүвүретпээн. 1972 чылдың июлдан эртекен чылдың төвүзүнге чедир ол айтырыгны чаңгыс-даа катап партия хуралынга чугаалашпаан.

Арагалаашкынга болгаш алкоголизмге удур демисел хоорайның чамдык коллективтеринде ам-даа кошкак, милицияның эзириктер сергедир черинге кээп туралар база хөй, оон иштинде чамдык коммунистер болгаш комсомолчулар беиин бар дээрзин пленумга айтыкан. Ылангыя «Кызыл үлетпүр тудуг» эргелиңден, эът комбинадындан, «Тудуг кезектери» комбинаттан, «Сөлхозтехникаңың» районнар аралыының каттыжышкынындан, № 62 КМК-дан эзириктер сергедир черге эккеп турарларның саны көвдеп турар.

Корум-чурум үрээн кижилериниң дугайында милициядан медээ бижик чорудуптарга ол-даа, өске-даа чамдык коллективтериниң удуртукчулары, партия болгаш хөй-ниитя органнары ёзу барымдаалап харыы чорудар ийикпе, чамдыкта шуут харылаазас таварылгалар бар.

Хөй-ниитиниң болгаш күш-ажылдың сагылга-чурумун каржыны-биле үрээр таварылгалар болбаан. Мында бүгү ажылдакчыларның 75 хире хуузу өөредилгениң янзы-бүрү хевирлеринде хаара туттунган.

Ынчалзажок чамдык коллективтериң удуртукчулары, оларда партия организацияларының коммунистиг кижизидилгезиниң, оон чугула иезээ—эрге-хөйлүзү кижизидилгезиниң айтырыгларынче, социалистиг өнүү-хөреңгини камгалаарынче кошкак кичээнгей салып турарын илеткелчи болгаш санал берген эштер пленумга чидин-биле шүгүмчүлээн. «Кызыл үлетпүр тудут» эргелевинде, «Тудуг кезектери» комбинатта, пиво заводунда, эът комбинадында, «Кара-Хаак», «Сукпак» совхозтарда база өске-даа чамдык коллективтерде парторганизациялар бо угланыышкын-биле шудургу, дээштиг ажылды чорутпайн турар. Ындыг черлерде будүүлгечи көргүзүглер чавыс, арагалаар болгаш ажыл шагы үзер чоруктар хөй болгулаар.

Чижээ, «Тудуг кезектери» комбинаттың көргүзүү куду, бүдүрүлге күүгүн багай шингээдип ап турар дээш үргүлчү шүгүмчүлеп келген. Ынчалзажок оон удуртукчулары оон түңнел үндүрбээн, коллективте кижизидилге ажылынче мырынай кичээнгей салбаан. Комбинаттың директизизи болгаш ында парторганизацияны (удуртукчуларыг Митин биле Чащухин) коллективте күш-ажылдың база хөй-ниитиниң сагылга-чурумунуң дендин кошкак чоруу бичии-даа дүвүретпээн. 1972 чылдың июлдан эртекен чылдың төвүзүнге чедир ол айтырыгны чаңгыс-даа катап партия хуралынга чугаалашпаан.

Арагалаашкынга болгаш алкоголизмге удур демисел хоорайның чамдык коллективтеринде ам-даа кошкак, милицияның эзириктер сергедир черинге кээп туралар база хөй, оон иштинде чамдык коммунистер болгаш комсомолчулар беиин бар дээрзин пленумга айтыкан. Ылангыя «Кызыл үлетпүр тудуг» эргелиңден, эът комбинадындан, «Тудуг кезектери» комбинаттан, «Сөлхозтехникаңың» районнар аралыының каттыжышкынындан, № 62 КМК-дан эзириктер сергедир черге эккеп турарларның саны көвдеп турар.

Корум-чурум үрээн кижилериниң дугайында милициядан медээ бижик чорудуптарга ол-даа, өске-даа чамдык коллективтериниң удуртукчулары, партия болгаш хөй-ниитя органнары ёзу барымдаалап харыы чорудар ийикпе, чамдыкта шуут харылаазас таварылгалар бар.

Хөй-ниитиниң болгаш күш-ажылдың сагылга-чурумун каржыны-биле үрээр таварылгалар болбаан. Мында бүгү ажылдакчыларның 75 хире хуузу өөредилгениң янзы-бүрү хевирлеринде хаара туттунган.

Ынчалзажок чамдык коллективтериң удуртукчулары, оларда партия организацияларының коммунистиг кижизидилгезиниң, оон чугула иезээ—эрге-хөйлүзү кижизидилгезиниң айтырыгларынче, социалистиг өнүү-хөреңгини камгалаарынче кошкак кичээнгей салып турарын илеткелчи болгаш санал берген эштер пленумга чидин-биле шүгүмчүлээн. «Кызыл үлетпүр тудут» эргелевинде, «Тудуг кезектери» комбинатта, пиво заводунда, эът комбинадында, «Кара-Хаак», «Сукпак» совхозтарда база өске-даа чамдык коллективтерде парторганизациялар бо угланыышкын-биле шудургу, дээштиг ажылды чорутпайн турар. Ындыг черлерде будүүлгечи көргүзүглер чавыс, арагалаар болгаш ажыл шагы үзер чоруктар хөй болгулаар.

Чижээ, «Тудуг кезектери» комбинаттың көргүзүү куду, бүдүрүлге күүгүн багай шингээдип ап турар дээш үргүлчү шүгүмчүлеп келген. Ынчалзажок оон удуртукчулары оон түңнел үндүрбээн, коллективте кижизидилге ажылынче мырынай кичээнгей салбаан. Комбинаттың директизизи болгаш ында парторганизацияны (удуртукчуларыг Митин биле Чащухин) коллективте күш-ажылдың база хөй-ниитиниң сагылга-чурумунуң дендин кошкак чоруу бичии-даа дүвүретпээн. 1972 чылдың июлдан эртекен чылдың төвүзүнге чедир ол айтырыгны чаңгыс-даа катап партия хуралынга чугаалашпаан.

Арагалаашкынга болгаш алкоголизмге удур демисел хоорайның чамдык коллективтеринде ам-даа кошкак, милицияның эзириктер сергедир черинге кээп туралар база хөй, оон иштинде чамдык коммунистер болгаш комсомолчулар беиин бар дээрзин пленумга айтыкан. Ылангыя «Кызыл үлетпүр тудуг» эргелиңден, эът комбинадындан, «Тудуг кезектери» комбинаттан, «Сөлхозтехникаңың» районнар аралыының каттыжышкынындан, № 62 КМК-дан эзириктер сергедир черге эккеп турарларның саны көвдеп турар.

Корум-чурум үрээн кижилериниң дугайында милициядан медээ бижик чорудуптарга ол-даа, өске-даа чамдык коллективтериниң удуртукчулары, партия болгаш хөй-ниитя органнары ёзу барымдаалап харыы чорудар ийикпе, чамдыкта шуут харылаазас таварылгалар бар.

Социалистиг хөйлу-дүрүмнү улам ыдай быжыглап, ажылчы чоннарның эрге-хөйлүзү кижизидилгезиниң күштелдирериниң, № 62 КМК-дан эзириктер сергедир черге эккеп турарларның саны көвдеп турар.

Корум-чурум үрээн кижилериниң дугайында милициядан медээ бижик чорудуптарга ол-даа, өске-даа чамдык коллективтериниң удуртукчулары, партия болгаш хөй-ниитя органнары ёзу барымдаалап харыы чорудар ийикпе, чамдыкта шуут харылаазас таварылгалар бар.

Хөй-ниитиниң болгаш күш-ажылдың сагылга-чурумун каржыны-биле үрээр таварылгалар болбаан. Мында бүгү ажылдакчыларның 75 хире хуузу өөредилгениң янзы-бүрү хевирлеринде хаара туттунган.

Ынчалзажок чамдык коллективтериң удуртукчулары, оларда партия организацияларының коммунистиг кижизидилгезиниң, оон чугула иезээ—эрге-хөйлүзү кижизидилгезиниң айтырыгларынче, социалистиг өнүү-хөреңгини камгалаарынче кошкак кичээнгей салып турарын илеткелчи болгаш санал берген эштер пленумга чидин-биле шүгүмчүлээн. «Кызыл үлетпүр тудут» эргелевинде, «Тудуг кезектери» комбинатта, пиво заводунда, эът комбинадында, «Кара-Хаак», «Сукпак» совхозтарда база өске-даа чамдык коллективтерде парторганизациялар бо угланыышкын-биле шудургу, дээштиг ажылды чорутпайн турар. Ындыг черлерде будүүлгечи көргүзүглер чавыс, арагалаар болгаш ажыл шагы үзер чоруктар хөй болгулаар.

Чижээ, «Тудуг кезектери» комбинаттың көргүзүү куду, бүдүрүлге күүгүн багай шингээдип ап турар дээш үргүлчү шүгүмчүлеп келген. Ынчалзажок оон удуртукчулары оон түңнел үндүрбээн, коллективте кижизидилге ажылынче мырынай кичээнгей салбаан. Комбинаттың директизизи болгаш ында парторганизацияны (удуртукчуларыг Митин биле Чащухин) коллективте күш-ажылдың база хөй-ниитиниң сагылга-чурумунуң дендин кошкак чоруу бичии-даа дүвүретпээн. 1972 чылдың июлдан эртекен чылдың төвүзүнге чедир ол айтырыгны чаңгыс-даа катап партия хуралынга чугаалашпаан.

Арагалаашкынга болгаш алкоголизмге удур демисел хоорайның чамдык коллективтеринде ам-даа кошкак, милицияның эзириктер сергедир черинге кээп туралар база хөй, оон иштинде чамдык коммунистер болгаш комсомолчулар беиин бар дээрзин пленумга айтыкан. Ылангыя «Кызыл үлетпүр тудуг» эргелиңден, эът комбинадындан, «Тудуг кезектери» комбинаттан, «Сөлхозтехникаңың» районнар аралыының каттыжышкынындан, № 62 КМК-дан эзириктер сергедир черге эккеп турарларның саны көвдеп турар.

Корум-чурум үрээн кижилериниң дугайында милициядан медээ бижик чорудуптарга ол-даа, өске-даа чамдык коллективтериниң удуртукчулары, партия болгаш хөй-ниитя органнары ёзу барымдаалап харыы чорудар ийикпе, чамдыкта шуут харылаазас таварылгалар бар.

Социалистиг хөйлу-дүрүмнү улам ыдай быжыглап, ажылчы чоннарның эрге-хөйлүзү кижизидилгезиниң күштелдирериниң, ыдыг-ажылдың сагылга-чурумун каржыны-биле үрээр таварылгалар болбаан. Мында бүгү ажылдакчыларның 75 хире хуузу өөредилгениң янзы-бүрү хевирлеринде хаара туттунган.

Ынчалзажок чамдык коллективтериң удуртукчулары, оларда партия организацияларының коммунистиг кижизидилгезиниң, оон чугула иезээ—эрге-хөйлүзү кижизидилгезиниң айтырыгларынче, социалистиг өнүү-хөреңгини камгалаарынче кошкак кичээнгей салып турарын илеткелчи болгаш санал берген эштер пленумга чидин-биле шүгүмчүлээн. «Кызыл үлетпүр тудут» эргелевинде, «Тудуг кезектери» комбинатта, пиво заводунда, эът комбинадында, «Кара-Хаак», «Сукпак» совхозтарда база өске-даа чамдык коллективтерде парторганизациялар бо угланыышкын-биле шудургу, дээштиг ажылды чорутпайн турар. Ындыг черлерде будүүлгечи көргүзүглер чавыс, арагалаар болгаш ажыл шагы үзер чоруктар хөй болгулаар.

Чижээ, «Тудуг кезектери» комбинаттың көргүзүү куду, бүдүрүлге күүгүн багай шингээдип ап турар дээш үргүлчү шүгүмчүлеп келген. Ынчалзажок оон удуртукчулары оон түңнел үндүрбээн, коллективте кижизидилге ажылынче мырынай кичээнгей салбаан. Комбинаттың директизизи болгаш ында парторганизацияны (удуртукчуларыг Митин биле Чащухин) коллективте күш-ажылдың база хөй-ниитиниң сагылга-чурумунуң дендин кошкак чоруу бичии-даа дүвүретпээн. 1972 чылдың июлдан эртекен чылдың төвүзүнге чедир ол айтырыгны чаңгыс-даа катап партия хуралынга чугаалашпаан.

Арагалаашкынга болгаш алкоголизмге удур демисел хоорайның чамдык коллективтеринде ам-даа кошкак, милицияның эзириктер сергедир черинге кээп туралар база хөй, оон иштинде чамдык коммунистер болгаш комсомолчулар беиин бар дээрзин пленумга айтыкан. Ылангыя «Кызыл үлетпүр тудуг» эргелиңден, эът комбинадындан, «Тудуг кезектери» комбинаттан, «Сөлхозтехникаңың» районнар аралыының каттыжышкынындан, № 62 КМК-дан эзириктер сергедир черге эккеп турарларның саны көвдеп турар.

Корум-чурум үрээн кижилериниң дугайында милициядан медээ бижик чорудуптарга ол-даа, өске-даа чамдык коллективтериниң удуртукчулары, партия болгаш хөй-ниитя органнары ёзу барымдаалап харыы чорудар ийикпе, чамдыкта шуут харылаазас таварылгалар бар.

Социалистиг хөйлу-дүрүмнү улам ыдай быжыглап, ажылчы чоннарның эрге-хөйлүзү кижизидилгезиниң күштелдирериниң, ыдыг-ажылдың сагылга-чурумун каржыны-биле үрээр таварылгалар болбаан. Мында бүгү ажылдакчыларның 75 хире хуузу өөредилгениң янзы-бүрү хевирлеринде хаара туттунган.

Ынчалзажок чамдык коллективтериң удуртукчулары, оларда партия организацияларының коммунистиг кижизидилгезиниң, оон чугула иезээ—эрге-хөйлүзү кижизидилгезиниң айтырыгларынче, социалистиг өнүү-хөреңгини камгалаарынче кошкак кичээнгей салып турарын илеткелчи болгаш санал берген эштер пленумга чидин-биле шүгүмчүлээн. «Кызыл үлетпүр тудут» эргелевинде, «Тудуг кезектери» комбинатта, пиво заводунда, эът комбинадында, «Кара-Хаак», «Сукпак» совхозтарда база өске-даа чамдык коллективтерде парторганизациялар бо угланыышкын-биле шудургу, дээштиг ажылды чорутпайн турар. Ындыг черлерде будүүлгечи көргүзүглер чавыс, арагалаар болгаш ажыл шагы үзер чоруктар хөй болгулаар.

Чижээ, «Тудуг кезектери» комбинаттың көргүзүү куду, бүдүрүлге күүгүн багай шингээдип ап турар дээш үргүлчү шүгүмчүлеп келген. Ынчалзажок оон удуртукчулары оон түңнел үндүрбээн, коллективте кижизидилге ажылынче мырынай кичээнгей салбаан. Комбинаттың директизизи болгаш ында парторганизацияны (удуртукчуларыг Митин биле Чащухин) коллективте күш-ажылдың база хөй-ниитиниң сагылга-чурумунуң дендин кошкак чоруу бичии-даа дүвүретпээн. 1972 чылдың июлдан эртекен чылдың төвүзүнге чедир ол айтырыгны чаңгыс-даа катап партия хуралынга чугаалашпаан.

Арагалаашкынга болгаш алкоголизмге удур демисел хоорайның чамдык коллективтеринде ам-даа кошкак, милицияның эзириктер сергедир черинге кээп туралар база хөй, оон иштинде чамдык коммунистер болгаш комсомолчулар беиин бар дээрзин пленумга айтыкан. Ылангыя «Кызыл үлетпүр тудуг» эргелиңден, эът комбинадындан, «Тудуг кезектери» комбинаттан, «Сөлхозтехникаңың» районнар аралыының каттыжышкынындан, № 62 КМК-дан эзириктер сергедир черге эккеп турарларның саны көвдеп турар.

Корум-чурум үрээн кижилериниң дугайында милициядан медээ бижик чорудуптарга ол-даа, өске-даа чамдык коллективтериниң удуртукчулары, партия болгаш хөй-ниитя органнары ёзу барымдаалап харыы чорудар ийикпе, чамдыкта шуут харылаазас таварылгалар бар.

Социалистиг хөйлу-дүрүмнү улам ыдай быжыглаар база эрге-хөйлүзү кижизидилгезиниң күштелдирериниң айтырыгларын партия эге организацияларывыл хөй нуруузунга, партактив хуралдарынга, СЭКП хооркомунуң пленумнарынга, хоорай Советиниң сессияларынга доктаамал чугаалажыы келген—деп, илеткелчи демдеглээн. Ол бүгү болза социалистиг хөйлу-дүрүмнү база эрге-чурумну быжыглаарынче угланган хемчеглериниң системазын сайыранғайжыдар, административтиг органнарның ажылын экижидер, хөй-ниитя-биле харылзааны быжыглаар арганы берип турар.

Коллективтерге кижизидилге ажылын күштелдирер, ыдыг-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаар, хөй-ниитиниң үлегерлиг корум-чурумун тургузар дээш парторганизацияларның харылсалгазын бедидер хемчеглерни СЭКП хооркому ап келген. Оон түңнелиңде хоорайның харылзаа белдириниң, № 2 АТБ-ниң, түүйбу заводунуң, Каа-Хем хөмүр-даш разрезиниң, алгы заводунуң болгаш өске-даа чамдык коллективтериниң администрация черлери, оларда парторганизациялар ажыл-ишчилерин кижизидер талазы-биле улуг организаторлуг ажылдарны чорудуп турар. Ылангыя хоорайның харылзаа белдириңде, Каа-Хем хөмүр-даш разрезинде ажыл-ишчилериниң коммунистиг кижизидилгезиниңе күш-ажылчы коллективтиң ролюн, инженер-техниктиг ажылдакчыларның болгаш цех, салбыр начальниктериниң харылсалгазын канчаар бедиткенин, кижизидилге ажылын тус-тус кижилериңе онаагай байдалын барымдаалап канчаар тургусканын, арагачыларга болгаш прогулшиктерге удур шынгыы хемчеглерни ап турарын илеткелчи болгаш эттер Р. Х. Шагмахметов, Р. С. Макаренко олар тодаргай чижектерге көргүзүп чугаалаан.

— Бисте парторганизацияның, администрацияның база өске-даа хөй-ниитя организацияларының демниг, бодамчалыг кижизидилге ажылдарыг таарымчалыг түңнелдерни берип турар—деп, эш Макаренко чугаалаан.—Шынап-ла харысалгалыг болгаш нарын сорулганы күүседип турар хөй кижилиг бо коллективте сөөлгү наш чылда албан дужаалың соора ажыглаар, ороосамчыдал кылыр болгаш сагылга-чурумун каржыны-биле үрээр таварылгалар болбаан. Мында бүгү ажылдакчыларның 75 хире хуузу өөредилгениң янзы-бүрү хевирлеринде хаара туттунган.

Ынчалзажок чамдык коллективтериң удуртукчулары, оларда партия организацияларының коммунистиг кижизидилгезиниң, оон чугула иезээ—эрге-хөйлүзү кижизидилгезиниң айтырыгларынче, социалистиг өнүү-хөреңгини камгалаарынче кошкак кичээнгей салып турарын илеткелчи болгаш санал берген эштер пленумга чидин-биле шүгүмчүлээн. «Кызыл үлетпүр тудут» эргелевинде, «Тудуг кезектери» комбинатта, пиво заводунда, эът комбинадында, «Кара-Хаак», «Сукпак» совхозтарда база өске-даа чамдык коллективтерде парторганизациялар бо угланыышкын-биле шудургу, дээштиг ажылды чорутпайн турар. Ындыг черлерде будүүлгечи көргүзүглер чавыс, арагалаар болгаш ажыл шагы үзер чоруктар хөй болгулаар.

Чижээ, «Тудуг кезектери» комбинаттың көргүзүү куду, бүдүрүлге күүгүн багай шингээдип ап турар дээш үргүлчү шүгүмчүлеп келген. Ынчалзажок оон удуртукчулары оон түңнел үндүрбээн, коллективте кижизидилге ажылынче мырынай кичээнгей салбаан. Комбинаттың директизизи болгаш ында парторганизацияны (удуртукчуларыг Митин биле Чащухин) коллективте күш-ажылдың база хөй-ниитиниң сагылга-чурумунуң дендин кошкак чоруу бичии-даа дүвүретпээн. 1972 чылдың июлдан эртекен чылдың төвүзүнге чедир ол айтырыгны чаңгыс-даа катап партия хуралынга чугаалашпаан.

Арагалаашкынга болгаш алкоголизмге удур демисел хоорайның чамдык коллективтеринде ам-даа кошкак, милицияның эзириктер сергедир черинге кээп туралар база хөй, оон иштинде чамдык коммунистер болгаш комсомолчулар беиин бар дээрзин пленумга айтыкан. Ылангыя «Кызыл үлетпүр тудуг» эргелиңден, эът комбинадындан, «Тудуг кезектери» комбинаттан, «Сөлхозтехникаңың» районнар аралыының каттыжышкынындан, № 62 КМК-дан эзириктер сергедир черге эккеп турарларның саны көвдеп турар.

Корум-чурум үрээн кижилериниң дугайында милициядан медээ бижик чорудуптарга ол-даа, өске-даа чамдык коллективтериниң удуртукчулары, партия болгаш хөй-ниитя органнары ёзу барымдаалап харыы чорудар ийикпе, чамдыкта шуут харылаазас таварылгалар бар.

Социалистиг хөйлу-дүрүмнү улам ыдай быжыглап, ажылчы чоннарның эрге-хөйлүзү кижизидилгезиниң күштелдирериниң, ыдыг-ажылдың сагылга-чурумун каржыны-биле үрээр таварылгалар болбаан. Мында бүгү ажылдакчыларның 75 хире хуузу өөредилгениң янзы-бүрү хевирлеринде хаара туттунган.

Ынчалзажок чамдык коллективтериң удуртукчулары, оларда партия организацияларының коммунистиг кижизидилгезиниң, оон чугула иезээ—эрге-хөйлүзү кижизидилгезиниң айтырыгларынче, социалистиг өнүү-хөреңгини камгалаарынче кошкак кичээнгей салып турарын илеткелчи болгаш санал берген эштер пленумга чидин-биле шүгүмчүлээн. «Кызыл үлетпүр тудут» эргелевинде, «Тудуг кезектери» комбинатта, пиво заводунда, эът комбинадында, «Кара-Хаак», «Сукпак» совхозтарда база өске-даа чамдык коллективтерде парторганизациялар бо угланыышкын-биле шудургу, дээштиг ажылды чорутпайн турар. Ындыг черлерде будүүлгечи көргүзүглер чавыс, арагалаар болгаш ажыл шагы үзер чоруктар хөй болгулаар.

Чижээ, «Тудуг кезектери» комбинаттың көргүзүү куду, бүдүрүлге күүгүн багай шингээдип ап турар дээш үргүлчү шүгүмчүлеп келген. Ынчалзажок оон удуртукчулары оон түңнел үндүрбээн, коллективте кижизидилге ажылынче мырынай кичээнгей салбаан. Комбинаттың директизизи болгаш ында парторганизацияны (удуртукчуларыг Митин биле Чащухин) коллективте күш-ажылдың база хөй-ниитиниң сагылга-чурумунуң дендин кошкак чоруу бичии-даа дүвүретпээн. 1972 чылдың июлдан эртекен чылдың төвүзүнге чедир ол айтырыгны чаңгыс-даа катап партия хуралынга чугаалашпаан.

Арагалаашкынга болгаш алкоголизмге удур демисел хоорайның чамдык коллективтеринде ам-даа кошкак, милицияның эзириктер сергедир черинге кээп туралар база хөй, оон иштинде чамдык коммунистер болгаш комсомолчулар беиин бар дээрзин пленумга айтыкан. Ылангыя «Кызыл үлетпүр тудуг» эргелиңден, эът комбинадындан, «Тудуг кезектери» комбинаттан, «Сөлхозтехникаңың» районнар аралыының каттыжышкынындан, № 62 КМК-дан эзириктер сергедир черге эккеп турарларның саны көвдеп турар.

Корум-чурум үрээн кижилериниң дугайында милициядан медээ бижик чорудуптарга ол-даа, өске-даа чамдык коллективтериниң удуртукчулары, партия болгаш хөй-ниитя органнары ёзу барымдаалап харыы чорудар ийикпе, чамдыкта шуут харылаазас таварылгалар бар.

Социалистиг хөйлу-дүрүмнү улам ыдай быжыглаар база эрге-хөйлүзү кижизидилгезиниң күштелдирериниң айтырыгларын партия эге организацияларывыл хөй нуруузунга, партактив хуралдарынга, СЭКП хооркомунуң пленумнарынга, хоорай Советиниң сессияларынга доктаамал чугаалажыы келген—деп, илеткелчи демдеглээн. Ол бүгү болза социалистиг хөйлу-дүрүмнү база эрге-чурумну быжыглаарынче угланган хемчеглериниң системазын сайыранғайжыдар, административтиг органнарның ажылын экижидер, хөй-ниитя-биле харылзааны быжыглаар арганы берип турар.

Коллективтерге кижизидилге ажылын күштелдирер, ыдыг-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаар, хөй-ниитиниң үлегерлиг корум-чурумун тургузар дээш парторганизацияларның харылсалгазын бедидер хемчеглерни СЭКП хооркому ап келген. Оон түңнелиңде хоорайның харылзаа белдириниң, № 2 АТБ-ниң, түүйбу заводунуң, Каа-Хем хөмүр-даш разрезиниң, алгы заводунуң болгаш өске-даа чамдык коллективтериниң администрация черлери, оларда парторганизациялар ажыл-ишчилерин кижизидер талазы-биле улуг организаторлуг ажылдарны чорудуп турар. Ылангыя хоорайның харылзаа белдириңде, Каа-Хем хөмүр-даш разрезинде ажыл-ишчилериниң коммунистиг кижизидилгезиниңе күш-ажылчы коллективтиң ролюн, инженер-техниктиг ажылдакчыларның болгаш цех, салбыр начальниктериниң харылсалгазын канчаар бедиткенин, кижизидилге ажылын тус-тус кижилериңе онаагай байдалын барымдаалап канчаар тургусканын, арагачыларга болгаш прогулшиктерге удур шынгыы хемчеглерни ап турарын илеткелчи болгаш эттер Р. Х. Шагмахметов, Р. С. Макаренко олар тодаргай чижектерге көргүзүп чугаалаан.

— Бисте парторганизацияның, администрацияның база өске-даа хөй-ниитя организацияларының демниг, бодамчалыг кижизидилге ажылдарыг таарымчалыг түңнелдерни берип турар—деп, эш Макаренко чугаалаан.—Шынап-ла харысалгалыг болгаш нарын сорулганы күүседип турар хөй кижилиг бо коллективте сөөлгү наш чылда албан дужаалың соора ажыглаар, ороосамчыдал кылыр болгаш сагылга-чурумун каржыны-биле үрээр таварылгалар болбаан. Мында бүгү ажылдакчыларның 75 хире хуузу өөредилгениң янзы-бүрү хевирлеринде хаара туттунган.

Ынчалзажок чамдык коллективтериң удуртукчулары, оларда партия организацияларының коммунистиг кижизидилгезиниң, оон чугула иезээ—эрге-хөйлүзү кижизидилгезиниң айтырыгларынче, социалистиг өнүү-хөреңгини камгалаарынче кошкак кичээнгей салып турарын илеткелчи болгаш санал берген эштер пленумга чидин-биле шүгүмчүлээн. «Кызыл үлетпүр тудут» эргелевинде, «Тудуг кезектери» комбинатта, пиво заводунда, эът комбинадында, «Кара-Хаак», «Сукпак» совхозтарда база өске-даа чамдык коллективтерде парторганизациялар бо угланыышкын-биле шудургу, дээштиг ажылды чорутпайн турар. Ындыг черлерде будүүлгечи көргүзүглер чавыс, арагалаар болгаш ажыл шагы үзер чоруктар хөй болгулаар.

Чижээ, «Тудуг кезектери» комбинаттың көргүзүү куду, бүдүрүлге күүгүн багай шингээдип ап турар дээш үргүлчү шүгүмчүлеп келген. Ынчалзажок оон удуртукчулары оон түңнел үндүрбээн, коллективте кижизидилге ажылынче мырынай кичээнгей салбаан. Комбинаттың директизизи болгаш ында парторганизацияны (удуртукчуларыг Митин биле Чащухин) коллективте күш-ажылдың база хөй-ниитиниң сагылга-чурумунуң дендин кошкак чоруу бичии-даа дүвүретпээн. 1972 чылдың июлдан эртекен чылдың төвүзүнге чедир ол айтырыгны чаңгыс-даа катап партия хуралынга чугаалашпаан.

Арагалаашкынга болгаш алкоголизмге удур демисел хоорайның чамдык коллективтеринде ам-даа кошкак, милицияның эзириктер сергедир черинге кээп туралар база хөй, оон иштинде чамдык коммунистер болгаш комсомолчулар беиин бар дээрзин пленумга айтыкан. Ылангыя «Кызыл үлетпүр тудуг» эргелиңден, эът комбинадындан, «Тудуг кезектери» комбинаттан, «Сөлхозтехникаңың» районнар аралыының каттыжышкынындан, № 62 КМК-дан эзириктер сергедир черге эккеп турарларның саны көвдеп турар.

Корум-чурум үрээн кижилериниң дугайында милициядан медээ бижик чорудуптарга ол-даа, өске-даа чамдык коллективтериниң удуртукчулары, партия болгаш хөй-ниитя органнары ёзу барымдаалап харыы чорудар ийикпе, чамдыкта шуут харылаазас таварылгалар бар.

Социалистиг хөйлу-дүрүмнү улам ыдай быжыглаар база эрге-хөйлүзү кижизидилгезиниң күштелдирериниң айтырыгларын партия эге организацияларывыл хөй нуруузунга, партактив хуралдарынга, СЭКП хооркомунуң пленумнарынга, хоорай Советиниң сессияларынга доктаамал чугаалажыы келген—деп, илеткелчи демдеглээн. Ол бүгү болза социалистиг хөйлу-дүрүмнү база эрге-чурумну быжыглаарынче угланган хемчеглериниң системазын сайыранғайжыдар, административтиг органнарның ажылын экижидер, хөй-ниитя-биле харылзааны быжыглаар арганы берип турар.

Коллективтерге кижизидилге ажылын күштелдирер, ыдыг-ажылдың сагылга-чурумун быжыглаар, хөй-ниитиниң үлегерлиг корум-чурумун тургузар дээш парторганизацияларның харылсалгазын бедидер хемчеглерни СЭКП хооркому ап келген. Оон түңнелиңде хоорайның харылзаа белдириниң, № 2 АТБ-ниң, түүйбу заводунуң, Каа-Хем хөмүр-даш разрезиниң, алгы заводунуң болгаш өске-даа чамдык коллективтериниң администрация черлери, оларда парторганизациялар ажыл-ишчилерин кижизидер талазы-биле улуг организаторлуг ажылдарны чорудуп турар. Ылангыя хоорайның харылзаа белдириңде, Каа-Хем хөмүр-даш разрезинде ажыл-ишчилериниң коммунистиг кижизидилгезиниңе күш-ажылчы коллективтиң ролюн, инженер-техниктиг ажылдакчыларның болгаш цех, салбыр начальниктериниң харылсалгазын канчаар бедиткенин, кижизидилге ажылын тус-тус кижилериңе онаагай байдалын барымдаалап канчаар тургусканын, арагачыларга болгаш прогулшиктерге удур шынгыы хемчеглерни ап турарын илеткелчи болгаш эттер Р. Х. Шагмахметов, Р. С. Макаренко олар тодаргай чижектерге көргүзүп чугаалаан.

— Бисте парторганизацияның, администрацияның база өске-даа хөй-ниитя организацияларының демниг, бодамчалыг кижизидилге ажылдарыг таарымчалыг түңнелдерни берип турар—деп

„ШЫНГА" ЧАГААЛАР

«Шыннын» номчукчуларының арны | № 3

ОРГАНИЗАКЧЫ КҮШ

СЭКП-ниң XXIII съездиниң аттыг совхозта херээженнер төвүлели чүгле эвес, з харын республикада эки ажылдыг төвүлелдерниң бирээзи. Соолгу үеде ол төвүлел суурнуң культурлуг амыдыралынче, чурттакчы чоннуң ортузунга лекция, беседаларны чоруларынче кол киҥээнгейни салып турар.

Суурда шупту 13 агитквартал ажылдап, Хайыракан сес чыл школазының башкылары агитаторлап турар. Олар партия, чазактың үндүрген докталл, шиитпирлерин ажылчы чонга тайылбырлаарынга болгаш кижизидилге ажылдарынга оныа докталл турарлар.

Агиткварталдарның аразынга уран чүүл көрүлдезиниң тускай докталткан негелде ёзугаар организастап эрттирген. Көрүлдеге 200 ажыг бот-тывынгыр артистер киришкен. Жюри докталткан негелде ёзугаар квартал дарның номчукчуларының санын, оларның чаагайжыдыгазын, хөй-нинити ажылынга киржилгезинн көрүп тургаш, түннелди үндүрген. Бирги черни Д. Монгуш удуртқан № 3 агитквартал алгаш, 60 рубль-биле, ййигизин К. Дарыйның алгаш, № 4 40 рубль-биле, үшкүзүн К. Доржуның № 11 агитквартал алгаш, 30 рубль-биле шаңнаткан.

Чон мурнунга бот-тывынгыр уран талантызын көргүскен артистерни шаңнаан, мактаан. Башкы Н. Монгуш, техник В. Монгуш, механизатор О. Сат олар совхозтуң дирекция черинин болгаш ында партия, комсомол организацияларының мактагга бижиктери-биле шаңнатканнар. Пенсионер М. Сангы-Бадырга, саанчы С. Шет, механизатор М. Седип-оол, башкылар М. Донгак, К. Доржу оларның көрүлдеге идепкейлиг киришкенин мактап демдеглээн.

Д. БИЧЕ-ООЛ.

ДЕМНИГ БОЛГАШ НАЙЫРАЛДЫГДА ХЕРЕК БҮДҮҢГҮР

Автобустар септээр мастерская. Оортан улуг, бичө-даа автобустар шүжүп үнүп турар, оларны ында ажылдап турар аныяк септекчилер «чаматтынгаш», «чаттынгаш үнген машиналар» дажирлер. Шынап-ла Ак-Довурак хөрайының АТБ-зинин септелге мастерскаязындан автобустар «бакеыраан кадыын» маңдаа эде «эмнеткеш» үнүп чоруп турар.

Бензинзит, үс сиинниккен комбинезоннуг кара-кара эрлер дүлгүүрлер, лампа болгаш янзы-бүрү зэрер, түлар хер-дерекселдер тутқан, делгем залда чай чок ажылдаан турган.

— Эртенгинин сес шактан кежээ беш шакка чедир кылыр ажыл хайныгып хүнзээр. Чарын техниканың кандыг кезектерин септевес дээр силер — дээш, болук септекчилернин удуртукчузу Владимир Дандагай билектеринге чедир аңгырып алган ченнерин эде тыртқылаш, чугаазын үламчылады: — Бөгүн дөрт кижи бис. Эдлечзин турар. Үзээр, чаар чүүлдериңден эгелээш. машиналарның «чүрээ» — моторларындан бээр кылыр-дыр бис. Бижи бүрүзү кылыр дааглалыг. Чыл эгезинден тура социалистиг чарыштыг ажылдап келдивис. Түннелни ай база кварталдап-даа үндүруп турар.

Кижи бүрүзүнүң чугаазының утказы кылза чогуур ажылдың шынарынче кол киҥээнгейни салып турар болган. Ында ажылдап турар дөрт кижиниң эң аныяа Михаил Ооржак комсомол кежигүвү.

— Аныяк болгаш ажылдаары кончуг болдур ийин. Эртекен айларда манаа четкен кижи бар эвес, ай санында септелгенин планын 130 хуу чедирип, оон кудуладып корбээн сен, а Миша?— деп, Владимир оон болуңнаа айтыра аарак тайылбырлады.

— Ындыызы ындыг-ла харын, а слесарь Монгуш Перелов, хоочун ажылчын акывыс Күжүгет Байыскылан оларның кылып, "бүдүрүп турар чүүлдериниң шынарлыын, оларның даанган херээнге ак сеткилдиин директор база мактап турбажык бе, чангыс мени адап-сурай бээринге кайын боор, Володя—деп Михаил чугааны үзе кирди.

Слесарь-септекчи Владимир Дандагай биле Михаил Ооржактың чугаазынга өөрү кирижи берди. Ол үеде Юрий Кусарнов оларны чүрүкка тыртырган чүве. (Соолгай талазындан өң талазынче: бүдүрүлгениң шалыпчылары Күжүгет Байыскылан, Монгуш Церелов, Михаил Ооржак, Владимир Дандагай олар).

Ак-Довурак АТБ-зинин бүгү чолаачыларының, септекчилериниң, инженер-техниктиг ажылдакчыларының бо тодаралыкчы чылда алган социалистиг хүлээлгелери бешик планнан дашкаар 4 мүн тонна түкту соортур, 16 мүн пассажирлерни ажыглаар, 100 комплект лугүйларны, 60 мүн литр кывар-чаар материалды камнап алыр, 8 мүн рубльге артык кезектерни камнап алыр дээш оон-даа өске.

Бо үстүнде бедиткен социалистиг хүлээлгелерни чедиишкиниг күүседиринге септекчилерниң күш-ажылчы салыышкыны улуг рольду ойнаар. Үстүнде алаанывыс эштерниң ажылга соруктуг чүүлүү, шайыралы, демнинг, бир ай сеткилдии — ниити коллективтиң күш-ажылчы тиилелгезинге кончуг доңгуңнуг болуур дээрзи чугаажок.

Д. ЕНДАН.

ЧАРАШ ЧАҢЧЫЛ

Кундустуг суурнуң чурттакчылары клубунга чыглып келген. Оларның аразында чаш уругларың ораап туткан ала-пелер-даа хөй. Ынчыг болуру-даа чөп, үүге дээрге, богунгу байырлалды чаштарга, оларга төрүттүнгенниин дугайында херечилелдерни тыпсырынга тураскаткан.

Каа-Хем районнуң Кундустуг көдээ Советтиин күүскому девискээринге немешкен бичии кижилерге байырлалдыыбиле документ тыпсырын чаңгыс удаа эвес эрттирген. Бөдээ Совет күүскомунуң секретары Екатерина Ивановна Путинцева бичии чаштарның каа-кажык өзерин, ала-пелер оларны эки ажыг-чанга өөредип, кижизидерин күзеп, доңчу чүве чугаалаан.

Колхозтуң агроному, көдээ Советтиң депутады Владимир Кузьмич Кузнецов ала-пелерниин оглуң азы уруун каңчаар алдап алганың айтырып, чаа кижиниң төрүттүнгенниин дугайында херечилелди алыш часкаашкынының ала-биле байырлалдыг байдалга тывыскан.

М. ХОВАЛЫГ.

СУУРУВУСТУҢ ӨЗҮЛДЕЗИ

Коммунистиг партия болгаш Совет чазак совет кижилерниң амыдырал-чуртталгазын улам ынай экижидер талазы-биле докталмал сагыш салып турар. Оон бир тодаргай чижээн —соолгу чылдарда шалыпкыя хөгжүп орар бистиң Эрзин суурувустан көрүп болур.

Чоокку каш чылдарда район төвүнге чаа-чаа тудуглар немешкен. Оларга СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомунуң үш кааг бажыңы, аалчылар чурттаар ийи кааг бажың, райониуң Культура бажыңы болгаш өске-даа тудуглар хамаарлыр. Чыл эгезинде бистиң суурда чаа чүнар-бажыңны база ажыткан. Ол неделяның 4 хүнүнде ажылдаар. Ында баш таарар, деп чүүр черлер болгаш чүнар-бажыңның ажылдаар үелерин-даа, чонга чедирип турар ажыы-даа ыка таарымчалыг.

Чаа чылдың бүүүзүнде эрзинчилер Назаровск ГЭС-тиң улуг күштүг электри чырыын алганнар. Ол дээрге чүгле бистиң суурга эвес, а районнуң культура-амыдыралынга улуг болуушкун-дур.

Чуртталга тудуунуң талазыбиле ажылдар бистиң суурда база шалыпкын чоруп турар. Соолгу ийи чылда 2-2 аал ишти чурттаар 15 чаа бажыңнарже 30 өг-бүле көжүп кирген. Ол бажыңнарда суг-биле изиндер одалга системалын тургускан. Чыл бүрүде-ле бистиң суурувуска чаа квартал дар немежип турары өөрүшчүг.

Бус-биле чылдар одалга системалыг, 130 орунныг ясли-садты эрткен чылын 180 уруга алгыны эде тутқан. Ам ол ясли-салта 170 ажыг бичии чаштар өзүп-доругуп турарлар.

Чайгы үеде аъш-чем белеткеэринге кайы хире үнелиг үелерни чарыгдаар ийик бис? Ам эрзинчилер илгингы чайын ыяш белеткеп, печка одап орбайн, ак-көк оттуг — газты ажыглап турарлар.

Эрткен чылын районнуң харылзаа ажылдакчыларынга чаа белекти тудугжулар сеннээн. Ол — районнуң харылзаа черинин бажыңы-дыр.

Районнуң улус ажыл-агыбын хөгжүдеринин планын ёзугаар бо чылын бистиң суурувуска элээн хөй тудугларны кылыры көрүлүнген. Оларга: Коммунистиг партия болгаш Совет чазак совет кижилерниң амыдырал-чуртталгазын улам ынай экижидер талазы-биле докталмал сагыш салып турар. Оон бир тодаргай чижээн —соолгу чылдарда шалыпкыя хөгжүп орар бистиң Эрзин суурувустан көрүп болур.

Чоокку каш чылдарда район төвүнге чаа-чаа тудуглар немешкен. Оларга СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомунуң үш кааг бажыңы, аалчылар чурттаар ийи кааг бажың, райониуң Культура бажыңы болгаш өске-даа тудуглар хамаарлыр. Чыл эгезинде бистиң суурда чаа чүнар-бажыңны база ажыткан. Ол неделяның 4 хүнүнде ажылдаар. Ында баш таарар, деп чүүр черлер болгаш чүнар-бажыңның ажылдаар үелерин-даа, чонга чедирип турар ажыы-даа ыка таарымчалыг.

Чаа чылдың бүүүзүнде эрзинчилер Назаровск ГЭС-тиң улуг күштүг электри чырыын алганнар. Ол дээрге чүгле бистиң суурга эвес, а районнуң культура-амыдыралынга улуг болуушкун-дур.

Чуртталга тудуунуң талазыбиле ажылдар бистиң суурда база шалыпкын чоруп турар. Соолгу ийи чылда 2-2 аал ишти чурттаар 15 чаа бажыңнарже 30 өг-бүле көжүп кирген. Ол бажыңнарда суг-биле изиндер одалга системалын тургускан. Чыл бүрүде-ле бистиң суурувуска чаа квартал дар немежип турары өөрүшчүг.

Бус-биле чылдар одалга системалыг, 130 орунныг ясли-садты эрткен чылын 180 уруга алгыны эде тутқан. Ам ол ясли-салта 170 ажыг бичии чаштар өзүп-доругуп турарлар.

Чайгы үеде аъш-чем белеткеэринге кайы хире үнелиг үелерни чарыгдаар ийик бис? Ам эрзинчилер илгингы чайын ыяш белеткеп, печка одап орбайн, ак-көк оттуг — газты ажыглап турарлар.

Эрткен чылын районнуң харылзаа ажылдакчыларынга чаа белекти тудугжулар сеннээн. Ол — районнуң харылзаа черинин бажыңы-дыр.

Районнуң улус ажыл-агыбын хөгжүдеринин планын ёзугаар бо чылын бистиң суурувуска элээн хөй тудугларны кылыры көрүлүнген. Оларга: район эмнелгеэниин 50 орунныг чаа бажыңы, автовокзал, өрттен камгалал черинин бажыңы болгаш өске-даа тудуглар хамаарлыр.

Суур чаагайжызырының талазы-биле ажылдарны Эрзин көдээ Совети (күүском харгазы эш С. С. Чымба) эки организастап турар. Эрткен чылын суурнуң кудумчуларында болгаш бажыннар чанында 1030 ыяш чурттакчыларның күжү-биле тарын олуртқан болгаш суурнуң акы деритингеп ийи спорт шөлдериниң септелгезин кыяган.

Ийи дыштанар хүнүг ажыл неделязынче шилчээн соонда ажылчы чонну дыштанызагазын чөп организастаары — бүгү-ниитиниң херээ апарган. Ынчангаш. Эрзин хемниң уунда ногаан сесерлик болган спортчу хөлүг маргыылаларны эрттирер стадионну га эрзинчилер ынак. Стадионче баар орукта казыр эриктерни казып турган ыяш чаларны кылган болгаш суг кежир көвүргүнү чаптаан. Чурттакчы чонну күжү-биле дыштанып хүннерде суг балыыр 8 километр турғтуг бугаларны казып аштаан. Хөй чаа пилисаднктерни кылган. кудумчуларга 126 тонна сай ажыын, алаанын соортуп төккеш дескилээн. Бо ажылдарны кылырына суурнуң комсомолчулары болгаш аныяктары идепкейлиг киришкеннер.

Суурнуң кудумчуларының бирээзинде «Иелер аллеязын» тургускан болгаш ында 154 ыяш чаптың олуртқан.

Совет Тываның ажылчы чоннарының улуг байырлалы —Тываның Совет Эвилелиниг аҥы-дунма улустарының өг-бүлезинге киргеннинден бээр 30 чыл болуп оон чоокшулап орар. «Совет Тываның 30 чылынга белеткел болгаш ону байыырларының дугайында» СЭКП Тыва өбкомунуң бирозунуң докталлы эрзинчилер танышкаш, байырлалды төлептиг утқуур, аңгай социалистиг хүлээлгелерин хүүсаа бетинде күүседири-биле шалыпчы ээлчегде ажылдап турарлар. Суурувуета кылдыынын турар бо бүгү ажылдар — республикавыстың юбилейинге бистиң төлептиг белээвис болур.

А. ДАМДЫН.

Өөрүшкүмну илереттим

Коммунистиг партиямның болгаш Совет чазаамның бүгү-ле чүвени кижиге, кижиниң чаагай чоруунга бараалгадыр турар ада ёзуның ол чылыг сагыш салышкынын бүрүн илередиптер уткалыг, шак ындыг чечен сөс бээни кижиге тывылбас-тыр. Бүгү чуртта ышкаш, Тываның бүлүн бүрүзүнде тудуг суур калбарган, хоорайда болгаш көдээде культура улам-на чаартынып, чоннуң амыдыралы чечектеп турар.

Төрээн чурттуң күчүзү уламна быжыглап, делегээйге алдар хүндүзү бедип турарынга совет кижи бүрүзүнүң чортаарланыры чөптүг. Ол ийи уругнуң адазы, 1928 чылдан бээр партия нежигүнү мен. Ленинчи Коммунистиг партиямның ачызында, кыраан, күрүнеден пенсия дузаламчызын четтирип, аңаа улам сорук киргеп чурттап чор мен.

Ленин орденниг бистиң Тывага ам ийиги орденни— Улустарның найыралы орденни тывысканынга республиканың бүгү чону-биле кады улуг өөрүшкүнү база илереттим. Ол үеледп бистерни—кыргандаа, чалыы-даа кижи бүрүзүнүң күш-ажылже улам сорук киирген.

База бир таварылганы чугаалаар бодадым. Бо чылдың эгезинде хевертен аараат чыдыптым. Мээң кадыкшылыымны айтырып, СЭКП-ниң XXII съездиниң аттыг совхозумнуң директиязы, ында партия, профсоюзтар организацияларакаш удаа кижи чоруткан. Мээң амыдыралымны хайгаарап, одаар ыяп болгаш хөмүр-даш база дүжүртүп берген. Ол болза совет кижи дээш партийжи сагыш човаашкынның база бир тодарай хереченээ-дир.

О. ДАСТАҢМАЙ.

Чөөн-Хемчик район.

ХООЧУН САЛГАЛДЫҢ СӨЗУ

Баштарының дуктери моңгүннелдир кажаргылай бергилээн кижилер Тожу районнуң Азас көдээ Советиниң хуралдаар залын чоокта чаа долдур олурупкан, омак-хөглүг хөөрешкен олурганнар. Октябрь революциязы орденнин эдилекчизи Бараан Балбыр, ТАР орденниин эдилекчизи Донгак Чат, Маадыр-не Евгения Самбайлык, хоочун саанчы Кол Ажыма болгаш оларның аразында районнуң өске-даа сураглыг кижилери бар болган.

Олар аңаа тоску беш чылдың эрткен шиитпирлиг чылында пенсионерлер төвүлелиниң кылган ажылдарын болгаш тодарадыкчы дөртку чылда сорулгаларын чугаалашкан. Боттарының буянныг ажыы-чаны, соруктуг ажыл-херээ-биле үлегерлиг хоочуннар: анчы Бараан Манзырыкчы, саанчы Кол Ажыма, ивижк Бараан Орай-Уруг, гараж ажылчыны Кол Биче-Уруг, 80 ажыг харлыг анчы С. Хойлук, агитатор, хөй-нинитчи Бараан Балбыр болгаш өскелернин-даа аныяк өскенге үлегер-чижек болуп чоруурун сеткил ханып чугаалаар апаар.

«Тоора-Хем» совхозта пенсионерлер төвүлели дараазында социалистиг хүлээлгени алган:

Таарҗыр, ыыдаар ажылынга пенсионерлерни киириштирер болгаш оларның күжү-биле совхозка 30 тонна сигенни, 25 тонна өдекти болуп, эмнелге пунктузунга одаар 50 кубометр ыяшты белеткээр.

Совет Тываның 30 чыл болур юбилейинге уткуштур төрээн суурун улам чаагайжыдар дээн азасчыларның эгелээшкинин деткип, аңаа идепкейлиг киржир. Хөй-нинити ажылынга киржилгезин экижидер, шыдыраа, боодалга маргылдааларынга, бот-тывынгыр уран чүүл болгүмүнге идепкейлиг киржир. Төвүлелдин хана солунун ай санында үндүрер.

Суурда эш хуу судунун, дружина пітавының, улусчу контроль болүүнүн ажылдарынга, аныяктар, школачылар кижизидилгезинге идепкейлиг киржип тургаш, төрээн суурун корум-чурум талазы-биле үлегерлиг суур болдурарын хүлээнген. Хүлээлгенин күүселдезинин түннелин кварталдап үндүрер болгаш оон күүселдезин чедип алыр дээш районнуң өске суурларында пенсионерлер төвүлелдерин социалистиг чарышка кыйгырганнар.

В. ТАМДЫН-ООЛ.

Келир өөредилге чылынга

Тес-Хем район. Ажылчы чоннар депуттарының Берт-Даг көдээ Советиниң күүскому ортумак школаның келир өөредилге чылында одаар ыяш белеткелинге суурнуң чурттакчылары идепкейлиг киришкен. Суурнуң Ажылчын, Дайырак, Найырал болгаш Аялга аттарлыг агитквартал дары аразында чарышты салып, ыяш белеткелин кыска хуусаада доозкан. Олар ниитиизибиле 270 кубометр ыяшты белеткээн.

О. КАВАА.

Чөөн-Хемчик районуң Хөндергей школазынга келир өөредилге чылында одаар ыяш белеткелинге суурнуң чурттакчылары идепкейлиг киришкен. Суурнуң Ажылчын, Дайырак, Найырал болгаш Аялга аттарлыг агитквартал дары аразында чарышты салып, ыяш белеткелин кыска хуусаада доозкан. Олар ниитиизибиле 270 кубометр ыяшты белеткээн.

О. КАВАА.

Хураганнар менди

Бай-Тайга районда «Бай-Тал» совхозтуң коданнарында хөй оолдавышаав. Туралыг бригадазында Долума Саны-Шири, Бичин-Уруг Чөгээ, Даштыг-Тей бригадазындан Феня Донгурак, Маадыл Чарынчык ышкаш херээжен малчыннар чүс башка оваашколхозтуң хоочун хойжузу Сая Темир-оолдуң төрүүр 400 хойнуң дең кезии оолдапкан. Оон алган 200 хураган онча-менди доругун турар.

О. ДАЛБЫЙ.

тыр 92-деп 97 чедир хураганны бо хүннерде камгалап алганнар.

Б. САЛЧАК.

Өвүр районнуң «Кызыл тук»

ХАЛДЫП ОР, ЧОЛААЧЫ

Машинаның дынын тутқан Башкарыкчы чолаачылар Орай дүнүү, шуурган хатты Орук моондаа дээр эвес.— деп, ырлажып турары-даа чөп. Чолаачының ижи солун, берге болгаш харыысалгалыг. Ак-көк Тываристың кадыр-берт оруктарында дүне-хүндүсаа олар буянныг ажылын үйгу-дыш чок кылып чоруурлар.

Чолаачы. Бо мергежилди шилип алганнарның бирээзин Адар-оол Кууларович Баазан дээр. Кандыг-даа ажылды кылганда ону эчизинге чедирбээнде оожургавас, төлептиг ишчи Адар-оол Баазанны «Чыраа-Бажы» совхозтуң чону хүндүлээр. Школаның 8-ки классын доозкаш, күзеп чораана механизатор мергежилди чедип алгаш, төрээн совхозунга ажылдап эгелээн. Ажылынга кызымак, тура-соруккур аныяк оолду эки ажылы дээш совхозтуң дирекциязы каш удаа шаңнап мактаан.

Адар-оол Кууларович совхозунда чолаачылаап алды чыл болган. Оон башкарган машиназы ырак-узак оруктарже чоруптарынга кезээде белеп.

Техниктиг ажаалданы болгаш техника камгалалын экижидериниче, машиналарның болгаш механизмнериниң ядилел хуусаазын уздырынче үгланган Казах ССР-ниң, Белорус ССР-ниң болгаш Ростов областың механизаторларының инициативазын детквишаан боду база машиназынга улам камнаг болуруп ол шиитпирлээн.

Техникамы камнаг ядилээр талазы-биле совхозтуң чолаачыларының аразынга чарлаутынган чарышка А. Баазан капитал септелге чокка машиназы-биле 100 мүн километрни эрткеш, бирги черни ээлээн.

Эрткен чылын совхозтуң дирекциязы эш Баазанга ГАЗ-53 деп чаа автомашинаны хүлээдип берген. Ам оон башкарганы автомашина 76 мүн километрни эртсе-даа үрелиишкин, септелге чок ажылдап турар.

Төлептиг ажыл-ишчи чолаачы эш Баазанга 1973 чылда коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы деп бедик атты тывыскан. Машиназы-биле ол 59138 тонна-километрни эрткеш, 3038 килограмм кывар-чаар материалдарны камнап алган. Ол дээрге совхозтуң бүгү автомашиналарының 3 хүн дуртузунда херегээр бензини-дир.

Адар-оол Кууларович хөй-нинити ажылынга база идепкейлиг киржип турар. Чаңгыс суур чурттуглары оны Чыргакы көдээ Советиниң депутадынга сонгуп алганнар. Депутат сонгукчуларның бүзүрелин төлептиг бадыткап, оларның чагыларын күүседир дээш кызымак ажылдап, сонгукчулары-биле докталмал ужуражып турар.

Баазанның өг-бүлези — уругларын кижизидериниче улуг кичээнгейни салып турар үлегерлиг өг-бүлелерниң бирээзи. Оларның уруглары школада эки өөренип, аламзының ажыл-ишчи чоруун төлептиг дээп турарлар.

Халдып ор, чолаачы. Ажылхерээн бүдүүгүр болзуң.

М. ЧАШ-ООЛ.

Парлаттынмаан чагааның изи-биле

КИЧЭЭНГЕЙНИҢ ТӨВҮНДЕ

Элегес-Аксы суурдан редакциянга чагаа келген. Көдээ Советтиң болгаш ында партия, комсомол, хөй-нинити организацияларының талазындан чурттакчы чоннуң, ылаңгыя өг-бүле азы хөрөөженнериниң, аныяктарның кижизидилгезинче сагыш салышкыны чок деп ол чагаада бижээн.

Ажылчы чоннар депутаттарының суур Советиниң күүскомунуң дартазы М. А. Мерзлякованың бистиң бижиниеке харыылаамы:

Кижизидилге ажылынче кичээнгей салбайн турар деп чагаада бижээни бадыткаттынмаан. Суурда чурттап турар өг-бүле бүрүзү көдээ Советтиң күүскомунуң болгаш оон депутаттарының, өөреникчилиг бажыннар школа башкыларының кичээнгейинде туруп келгеп. Чамдык хаая эвес арагалаптар кижилерниг өг-бүлелер-биле уругларын ажылдыя чоруурун ажылдыя чоруун турар. Ылаңгыя көдээ Советтиң чанында арагалаашкынга болгаш алкоголизмге удур ажыл чөрүдүр комиссия арага-дарамже хандыкпилдыг ийи чагыс кижилер-биле чугаалажып, хемчеглерни ап келген. Суурда милицияның уругларөрээлиниң ажылы база эки-жээн. Ында четпээнер оруузунга ажылды ол өрээл ында ёзугаар чөрүүп, оларның чамдыктарын ажылга киирип, оларның өөренип, ажылдап турарын уругларнуң контролюнга алган.

Суурнуң Культура бажыңында культура массалыг ажылдар, лекция, беседа үргүлүг болуп келген. Аңаа аралаашкынга удур лекция болгаш. Эрткен чылдың тоңчуузунде «Аныяк өг-бүле» деп кежээге суурнуң бүгү чурттакчылары келген.

Оон ынай «Өг-бүле дугайында хоорай болгаш уруглар кижизидилгезин ээлп алыынын харыысалгалы», «Ашак, кадай болгаш уруун гигиенадеп лекциялары суурнуң чурттакчылары ынчаан.

Декабрьда школага ада-не конференциязы эрткен. Аңаа суурнуң амыдыралындан киирген чижектерниг солуун беседалар болган. Суурда будурулге, албан, организацияларының коллективтеринде күзү-биле тургускан солуун программалыг концертигештерни чонга бараалгадып келген.

Мартың ийиги чартыыкдан эгелеп суурга аргымчыяа болгаш быжыг, даараарының белгүмнери ажылдап эгелээн.

УЕ-БИЛЕ ДЕҢГЕ БАЗАР

Чылдар болгаш кижилер

Бежеңнээр чыгаан. Оон үженнин шак мастерскаязынга эрттирген. Шынап-ла Алексей Лутаниниң күш-ажылчы амыдыралы 15 харлыында, кажан ол Пензаның шак заводунун «ылаптыг механика» деп артелинге шак мастеринге өөреникчилеп киргеин-биле эгелээн. Ам ол бедик мергежилдиг мастери.

1943 чылда Алексей Лутаниң барык бичии оол турган, фронтуже эки тура-биле чорупкан. Дивизия разведчигиниң бир чылда кылган маадырлыг чоруун Төрээн чурт бедин-биле үнелеп, «Алдар» орден болгаш шаңнаан каш медальдар-биле шаңнаан.

Шак сөптөп турган, үеэш камнаш билиривге чаңчыкканы разведчикке улуг дузаны чедирген. Деэнп турган немецтериниң орууп үзе киреринбиле Стрый хемде ковүргүнү чаза тепсир даалгашы ол алган. Даалгавы ол күүсеткен, мичалза-даа аар балыглаткаш, партизаннарга үр үеде турар үжүрга таварыткан. «Оглунар Алексей дайынчы даалгавы

күүседип чораан, маадырлыыбиле өлген, ону «Алдар» орден-биле шаңнаан» деп бижик оон иезинге келген.

Найысылаадын колхоз рынокунда мастерская оон ийиги бажыңы апарган. Оон өөреникчилери болгаш эштери база ында ажылдап турар. Ажыл шугы эгелээри олек, ону ажыглап алгаш, шак будурулгезинде чаа чүүлдер дугайын хоочун мастер-биле чугаалажып ор мен.

— Бүгү-россияның шак мастерлериниң чоокта чаа болган съездиниң ажылынга киришпитим, чаа чүүлдер-биле талыштывыс — деп, ол эгеледи. Бистиң чурттувус делегейдеги оң чоок өртектиг, ылаптыг ажылдаар шактарны будуруп турар. Ам кол-да чүве болза шактарның шынарын бедидериниче, оон ламтыкы хевирин көрүштүг кылырынче угландырары болур.

Чаа продукцияны — камертон болгаш электрон шактарны биске көргүскен. Олар эң ылаптыг ажылдаар болгаш амгы шактарны чоокку келир үеде солуур. Дыка эптиг, чараш ол шактарның өртээ база улуг эвес болур.

Алексей Дмитриевич шактарны эки бялыр, ынчангаш шак дугайын чугаалай бергенде оон чугаазы тоңуу чок ышкаш сагындырар. Шак мастерининг мергежилдинге 6 кижини өөреткен, оларның үжү — Монгуш, Маслянников, Краев олар башкызы-биле кады чангыс мастерскаяда ажылдап турар болду.

— Оларның эң-не мергежилдия — Николай Монгуш — деп, Лутаниң уламчылаан. Шактарны ол чүгле эки септеп билир эвес, харын өске нарын мергежилди — граверчини мергежилдин шиитпээдин алган. Ында-буруу белектерге турасклаалдыг бижимделдерни Монгуш чараштыр бижип ыыдаар.

Хоолун мастериин удурулун турар бригадазының кежигүнмери бо чылдың планның даалгазын пойбөрь айда күүседирин шиитпирлээн, ынг ноябрьдың эртээ ийи айның түнелдерин бадыткаан.

Лутаниң — эки спортчу. «Спартак» ниитилелиниң болгаш Кызылдың бут бомбүүнге шилиндек командазының ойнакчыны, судья. Республика категориязының судьязы деп бедик атты аңаа тыыскан. Тыва АССР-ниң бут бомбүүнүн талазы-биле федерациязының даргазы. Эки өг-бүлечи. Оон ийнс оолдары Димка болгаш Санька адазының изин баспп, олардың оолдарының гимнастикага ийиги разрядын дужаган.

Уе-биле деңге баспп орар. бодүүн. эш-өөрүнге өлдек ишчи — Алексей Дмитриевич Лутаниң 1973 чылдың планның даалгаларын болгаш социалистиг хүлээлгелерни ажыр болгаш долдур күүсединиге чедиишкиниери дээш «Күш-ажылчы шылгарал» деп медаль-биле шаңнаткан.

ЧУРУКТА: А. Д. Лутаниң өөреникчизи И. Монгуш биле аңаа үеэшкен.

Ю. ЕГОШИН.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

СЕТКИЛДИҢ ЧЕЛЭЭЖИ, ЧЕЧЭЭ

Чугаа чоруп тур

Март 20-де үнген № 66 «Шында» Кызылдыр уран чүүл училищезинниң башкызы С. Баирның «Чараш чүүлге хандыкпыл» деп чүүлүн номчаш, чугула, аңаа хамаарыштыр амыдыралдын янзы-бүрү адырларында культурлуг, эстетиктиг, чаңчылдар дутайында чугаалаажык болур, кол чүүл кылдын билгеш, бодумнуң бодалдарымны эш-оорум-биле үлештим-даа. Харын чамдык эптерним чагыдылгазында «Шын» солун чок, аңаа парлаттынган чогаалдар, солун түүлдерни билбес болзу бе-ди деп ам-даам. Ынчангаш-да уран чүүлдүң, чечен чогаалдың журналдарындан ап-гыда, республиканың солуннарын албан чагыдып алыры, ону доктаамал номчуп турары кижиниң иниң билиниге, культурлуг деңнелиниге эргежок чугула-дыр дээрзин демги эптер иниңнең чугаалаадаа турдулар.

Бистиң Алдан-маадыр аттыг чурт-шинчилел музейинге кандыг-даа мергежилдиң кижилери кээп турар. Музейге келген кижиниң культурлуг деңнези дораан-на хосту бээр. Ону ооң кеттингени, бүдүжү, сонуургалы, экспонаттарга хамаарыштаазы дээш ооң-даа талаазындан корүп болур. Чүгле тоң азар үеде безин эзээп шыпарлар хосту бээри чажыт эвес. Бир кижи сагындырыг чокка үштунуп алырын безин билбес, ескелээнин тонунуп илгээн чок-даа болур, үшкүүн идиниик малгажын арыг чадыгга чодуп каар дээш оон-даа ескс. Мындыг чараш эвес чаңчылдар ескс кижилерниң сеткилсагыжын дүвүредип, сагыш човадып, бир кижи үжүп ескс кижи эрчок байдалга таваржыр. Ынчангаш культурлуг база эстетиктиг, чараш аажы-чаңга хандыкпыл, аңаа чаңчыларын кижи бүрүзүнүң, пинтиниң хөрээ-кыдыг коорү чүгула деп бодаар мен.

Музейниң үнелиг экспонаттарына чамдык аныяк кижилер шоолуг тоомча чогу хомудавчыг. Кыстар безин сыргалар, биллектер дээш чергелиг дериглелерни көргеш, аңаа-ла «аа, чаражы, солунуң» дижип каар. А ол кайы үеге хамаарыжыр, кымнар-кылганы, үүү хире үнелиг-ге? Амгы үеде ону чүге кылып ап шыдазавйн турар бис? дээш ышкаш айтырыглар-ны үттүп турар. Ол шын-каш кыжын баа чаймп кедер национал ылык-хептн көргеш, каттыржыр улус бар. Мында каттырынчыг үүү боор? Харын ол кижилиң бодунун кижизидилгезинин багайын, чараш чүүлге хандыкпыл чогун корүүзүп турар шинчээр. Оон аягында чамдык көрүкчүлер бистин суургаш даш чонукчуларывыс-тыр, туруккуларның ажылдарын делгээн залдарже тоолуг кирбейн турары — сиилбиле болгаш чүрүлга уран чүүлүн билбезиниң хереченээ.

Ходээден келген малчыннар, тудугжулар музейниң улустан бүрүзүнүң, пинтининн хөрээ кыдыг коорү чүгула деп бодаар мен.

Музейниң үнелиг экспонаттарына чамдык аныяк кижилер шоолуг тоомча чогу хомудавчыг. Кыстар безин сыргалар, биллектер дээш чергелиг дериглелерни көргеш, аңаа-ла «аа, чаражы, солунуң» дижип каар. А ол кайы үеге хамаарыжыр, кымнар-кылганы, үүү хире үнелиг-ге? Амгы үеде ону чүге кылып ап шыдазавйн турар бис? дээш ышкаш айтырыглар-ны үттүп турар. Ол шын-каш кыжын баа чаймп кедер национал ылык-хептн көргеш, каттыржыр улус бар. Мында каттырынчыг үүү боор? Харын ол кижилиң бодунун кижизидилгезинин багайын, чараш чүүлге хандыкпыл чогун корүүзүп турар шинчээр. Оон аягында чамдык көрүкчүлер бистин суургаш даш чонукчуларывыс-тыр, туруккуларның ажылдарын делгээн залдарже тоолуг кирбейн турары — сиилбиле болгаш чүрүлга уран чүүлүн билбезиниң хереченээ.

Ходээден келген малчыннар, тудугжулар музейниң улустан бүрүзүнүң, пинтининн хөрээ кыдыг коорү чүгула деп бодаар мен.

Эрткен чылын Кочетово суурда бистин музейниң сайырыгга чоргаш, садыгга кире бердим. Бир малчын үтбай биичин үрүлгар олуртур, базының торлокту чүнү кудар савал деп айтырарга, аңаа турган улус каттырып берди. Ында кижи каттырар чүү боор, билбес кижиге ужурун чугаалап, таймылбарап берзе? Ынчангаида тус черлерде хөрөөженнер човулели, интеллигенция кедээ чүрттакчыларга культурага хамаарыштыр лекция, беседаларны чорудуп, аъш-чем белеткээри, хөпти канчаар ажаан кедери дээш чергелиг бодуун чүүлдерден эгелээш, чараш чүүлге хандыкпыгга чедир чугаанны чорудары чугула деп бодаар мен. С. Баирның кодүргеп бо айтырыын — хүннүң чугула айтырыы кыдыг коорүп, ооң дараазында ынчангаш институт киреримн мурнунда-ла коруп каапкан мен, харын модалар долгелгези болза, мөөң чугаалаар сеп» деп, чугаалааны дыка эпчок болган. Мода база чугула-ла харын, ынчалза-даа музейниң экспонаттарны хүн бүрүүде чаартыныл турарын уттүрга кайын боор. Кандыг-бир чараш чүүлду корүп, ону биилп алыры— ол эвээш-тыр. А кол соруга— чүгле ботка эвес, ону долгандыр туруп турар кижилерге чедирери болур. Ынчангавда чүгле музейде бар чүүлдерни көөр эвес, а ону чаа экспонаттар-биле байыдар ажылга кижи бүрүзүнүң киржилгези күзевчиг.

Эрткен чылын Кочетово суурда бистин музейниң сайырыгга чоргаш, садыгга кире бердим. Бир малчын үтбай биичин үрүлгар олуртур, базының торлокту чүнү кудар савал деп айтырарга, аңаа турган улус каттырып берди. Ында кижи каттырар чүү боор, билбес кижиге ужурун чугаалап, таймылбарап берзе? Ынчангаида тус черлерде хөрөөженнер човулели, интеллигенция кедээ чүрттакчыларга культурага хамаарыштыр лекция, беседаларны чорудуп, аъш-чем белеткээри, хөпти канчаар ажаан кедери дээш чергелиг бодуун чүүлдерден эгелээш, чараш чүүлге хандыкпыгга чедир чугаанны чорудары чугула деп бодаар мен. С. Баирның кодүргеп бо айтырыын — хүннүң чугула айтырыы кыдыг коорүп, ооң дараазында ынчангаш институт киреримн мурнунда-ла коруп каапкан мен, харын модалар долгелгези болза, мөөң чугаалаар сеп» деп, чугаалааны дыка эпчок болган. Мода база чугула-ла харын, ынчалза-даа музейниң экспонаттарны хүн бүрүүде чаартыныл турарын уттүрга кайын боор. Кандыг-бир чараш чүүлду корүп, ону биилп алыры— ол эвээш-тыр. А кол соруга— чүгле ботка эвес, ону долгандыр туруп турар кижилерге чедирери болур. Ынчангавда чүгле музейде бар чүүлдерни көөр эвес, а ону чаа экспонаттар-биле байыдар ажылга кижи бүрүзүнүң киржилгези күзевчиг.

Бүтү-ле чүве чараш болур үжурлуг дижир болгай. Ынчангавда ол бүгү кижилерниң сеткил-сагыжының чеҗээжи, чечээ болган турар үжурлуг. Маңаа хамаарыштыр кижиниң сагыш-сеткилинин ниженеврлери, чогаалчылар, чуруккучулар, композиторлар безин чугаага киржир боор деп күзээр мен. Ук чугаавы хөлүн эрттир нарыыдазы бербейн, республиканың бедүүн, көдээ кижилерниң ажыктыг кыдыг чорударын, бистин иниң кудурлуг деңнелиивсти көдүреринге доғумнуг кыдыг чорударын редакциядан дилээр күзедирг мен. **В. ЧАЛБАА,**
Алдан-маадыр аттыг чурт-шинчилел музейниң ажылдакчызы.

ХАЯ ҮНЕР...

Мегаментин Абдулаев Саян ГЭС-тиң тудуунда В. Белеиьнийниң удурткаиы бригадазының кежигүнү. Бригада бо хүнперде хаяга плотинаны сыртай тудуштурарының белетнеп ажылдарын чорудуп турар. Мегаментин чалым хая үнер берге участоктарга ажылдаарынга мергежээн. Ол бригаданың шалыпчызы адыига төлептиг.

ЧУРУКТА: М. Абдулаев ажылының үезинде.
П. ДЕМЕНТЬЕВТИҢ фотозу.

ШКОЛАЛАР:

уран чүүл көрүлдези

Чоокта чаа Чаан-Хемчик районнуң сес чыл школаларының уран чүүл көрүлдезин ийи балүкке болуп эрткен. Школалар аразынга чаңчыл-болган уран чүүл көрүлдезинге районда сес чыдын он школаларындан 450 ажыг өөреникчи киришкен. Көрүлде чүгле уран чүүл эвес, школаларның өөредилге хуузун, өөреникчилерниң корум-чурумун, күш-ажылга киржилгезин, школаны доозкаш, өөредилгезин уламчылап кирип турарын, кышкы белеткелди, интернаттарда байдалды, дериглезин— бо бүтүнү өөренип көрүп турган, түнелиин үндүрер деп доктаатканын барымдаалаан. Түнелиинде Чаданаага болган көрүлдеге бирги черни Теве-Хая, а Сут-Хөл талазындан бирги черни—Хөр-Тайга 8 чыл школазынга тывыскан.

Школачыларның уран чүүл көрүлдези хой-иниттиниң хөрээ, районда школа амыдыралының бир чүгула болуушкуну болгай. Ындыг турбүже чамдык черлерде бо талазы-биле четпестер барын районнуң көрүлде талазы-биле орткомитеди демдеглээн. Ыланггы Ак-Даш 8 чыл школазының уран чүүл көрүлдези ап кошкак белеткелдиин көргүскен. Чамдык ажыл-агыйларның удуртукчулары көрүлдезиниң киржикчилерин ажык чүк машиналарынга сөөртүп, оларже кичээнгей салбас чорукгарның турганын районнуң, оргкомитединге чугаалажып, хемчээн алгзп. Удавас 10 чыл школаларының район көрүлдези болур. Ынчангаш сцена культуразын барымдаалавас, идик-хептн жанр аайы-биле түскай тазыыттырбас, шынар чок коргүзүг киирер, тыва хөгжүм херекселдеринге ойназарының, сыгыт-хөөмей ансамбльдериниң күүседелеринге кошкак болур чоруктарны база өске-даа четпестерни аңаа катаптавазын оргкомитет сүмелээп. Районнуң школаларының уран чүүл көрүлдези районнуң культура хөгжүлдезинге бодунуң үлүүн киирип, уран чүүлдүң сайзыралынга идигни бээр биилдингир. Ынчангаш көрүлденинң эртип турар байдалынче культура ажылдакчылары сагыш салып, болуннар дузаны көргүзери чугула.

Д. ИДАМ-СЮРЮН.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

МАРТ 26-ДА

18.00—Урулгара. «Уэун чаштыг, чараш кыс Варвара». Ураи-чечен фильм. 19.20—Телемедээлер. 19.30—«Биотоктар дужаап турар. Эртем-неитередилгелиг фильм. 19.40—«Хой-иниги амыдыралының экраны». Дамчыдыпга. 20.10—«Бухара». Кыска фильм. 20.20—«Бистиң планетавыс». Дамчыдыпга. 20.50—Телемедээлер. 21.05—Чарналдар, реклама. 21.10—22.50—«Хоорай романзы». Ураи-чечен фильм.

ағаар

Кызылдың ағаар станцнязының медээзин ёзугаар алырга, бөгүн республиканга бүргеп, аязыр, соңгу районнарга быскан хар чаар. Барыын утлапышкынның хаттыг дүргени секундага 3—7 метр, боромын районнарга 7—12 метр чедер. Агаарның температуразы даглыг черлерге 3—10, өскелерииге 0—5 градус соок.

Кызылга бүргеп, аязыр, чаргбас. Барыын утлапышкынның хаттыг дүргени 3—7 метр чедер. Агаарның температуразы 2—4 градус соок болур.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

Кино

МАРТ 26-ДА

«НАПЫРАЛ»: «Окоига чаныг» 9.40, 11.30, 13.20, 15.10, 17.00, 18.50, 20.40 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Өг-бапы чок», «Адыр, мана» 9.00, 10.20, «Ынчан-да—Чок!—деп, соглээнмең» 11.55, 14.00, «Демир маска» (2 сериязы кады) 15.45, 18.20, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Валерий Чкалов» 11.00, 12.40, «Амыдырал азы олум» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Баяи тажы» 11.30, 13.10, «Чаъс шунту истерии чүй шаап каапкан» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ЭНЕРГЕТИК» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫНГА: «Футбол дугайында сес-даа чок» 12.00, «Чугаалажыг» 18.00, 20.00 шактарда.

Чугаа чоруп тур

Март 20-де үнген № 66 «Шында» Кызылдыр уран чүүл училищезинниң башкызы С. Баирның «Чараш чүүлге хандыкпыл» деп чүүлүн номчаш, чугула, аңаа хамаарыштыр амыдыралдын янзы-бүрү адырларында культурлуг, эстетиктиг, чаңчылдар дутайында чугаалажык болур, кол чүүл кылдын билгеш, бодумнуң бодалдарымны эш-оорум-биле үлештим-даа. Харын чамдык эптерним чагыдылгазында «Шын» солун чок, аңаа парлаттынган чогаалдар, солун түүлдерни билбес болзу бе-ди деп ам-даам. Ынчангаш-да уран чүүлдүң, чечен чогаалдың журналдарындан ап-гыда, республиканың солуннарын албан чагыдып алыры, ону доктаамал номчуп турары кижиниң иниң билиниге, культурлуг деңнелиниге эргежок чугула-дыр деэрзин демги эптер иниңнең чугаалаадаа турдулар.

Бистиң Алдан-маадыр аттыг чурт-шинчилел музейниң кандыг-даа мергежилдиң кижилери кээп турар. Музейге келген кижиниң культурлуг деңнези дораан-на хосту бээр. Ону ооң кеттингени, бүдүжү, сонуургалы, экспонаттарга хамаарыштаазы дээш ооң-даа талаазындан корүп болур. Чүгле тоң азар үеде безин эзээп шыпарлар хосту бээри чажыт эвес. Бир кижи сагындырыг чокка үштунуп алырын безин билбес, ескелээнин тонунуп илгээн чок-даа болур, үшкүүн идиниик малгажын арыг чадыгга чодуп каар дээш оон-даа ескс. Мындыг чараш эвес чаңчылдар ескс кижилериниң сеткилсагыжын дүвүредип, сагыш човадып, бир кижи үжүп ескс кижи эрчок байдалга таваржыр. Ынчангаида культурлуг база эстетиктиг, чараш аажы-чаңга хандыкпыл, аңаа чаңчыларын кижи бүрүзүнүң, пинтининн хөрээ кыдыг коорү чүгула деп бодаар мен.

Музейниң үнелиг экспонаттарына чамдык аныяк кижилер шоолуг тоомча чогу хомудавчыг. Кыстар безин сыргалар, биллектер дээш чергелиг дериглелерни көргеш, аңаа-ла «аа, чаражы, солунуң» дижип каар. А ол кайы үеге хамаарыжыр, кымнар-кылганы, үүү хире үнелиг-ге? Амгы үеде ону чүге кылып ап шыдазавйн турар бис? дээш ышкаш айтырыглар-ны үттүп турар. Ол шын-каш кыжын баа чаймп кедер национал ылык-хептн көргеш, каттыржыр улус бар. Мында каттырынчыг үүү боор? Харын ол кижилиң бодунун кижизидилгезинин багайын, чараш чүүлге хандыкпыл чогун корүүзүп турар шинчээр. Оон аягында чамдык көрүкчүлер бистин суургаш даш чонукчуларывыс-тыр, туруккуларның ажылдарын делгээн залдарже тоолуг кирбейн турары — сиилбиле болгаш чүрүлга уран чүүлүн билбезиниң хереченээ.

Ходээден келген малчыннар, тудугжулар музейниң улустан бүрүзүнүң, пинтининн хөрээ кыдыг коорү чүгула деп бодаар мен.

Луис Корваланның кадыы баксыраан

БУЭНОС-АЙРЕС. (СЭТА). Фашистир хүтаавын Магеллан одугде, Досон ортулукта хоруглал лагеринде түдүп турары Чилиниң Коммунистиг партизаының Чингине секретары Луис Корваланның кадыы баксырап турарын Буэнос-Айреске чедип келген чили кижилер дыннаткан.

Мурнуу Америкага күс дүжүп, соон, агаарның байдалы бергедээнниден, албадаашкынбиле ажылдадып турарының, мораль болгаи күш-дамыр таласы-биле бастыышкынарының түнелиинде Луис Корваланның дыннаар органнары хоочурап аарааи. Бир кулаа шуут дулейлээп. Өске кулаа дынналбастаар хире айыыл тургустуна берген.

Чилиниң Коммунистиг партиязының Чингине секретарының чүрээ болгаи онезиниде дегдиришкин болган, ол чорук эмчи хайгаралынга доктаамал турүп эмнедирин негеп турар. Ынчалза-да чили хунта хорүдал лагеринге кирген кижилерге ындыг арганы бербейн турар.

Лили Корвалан— кара-бажыңда

БУЭНОС-АЙРЕС. (СЭТА). Фашистиг хүнтаның дүжаалын ёзугаар Лили Корваланны — Чилиниң Коммунистиг партиязының Чингине секретары Луис Корваланның кадайын Сантьягода кара-бажында хорутлаан. Ону үдүп бажынаанының дугайында түскай дынналдыны парлаваи. Оон мурнунда Луис Корваланның оглу — Луис Альберто Корвалан туттуруп бажыңнаткан болгаи хилинчектээшкинге таварышкан болгай.

З. А. Бхуттоның кыйгырыы

ИСЛАМАБАД. (СЭТА). Национал байырлал— Пакистанның Хүнүн таварыштыр премьер-министр З. А. Бхутто нацията кыйгырыг кылган. Бодунуң кожаларынга хамаарыштыр Пакистанга багай болзал чок. харын бот-болунга тазымчалыг байзалды ажылдап, олзурнын-биле годы ажылдажылганы чорударынга шиитпирлиг деп ол медеглээн.

З. А. Бхутто соолгу үш чылда чүүлдериниг үш үүлдү хамаарыштырган. ол болза, доктаамал конституцияны хүлээп алганы, пакистан түттүргеи шеригленнин хой кезиин хостаяны болгаш мусульман күрүнелериниң Лахорга эрткен конференциязы болур-дур.

Оон баштап турар чазаа болунга алган бүгү хүдээлелерни күүселир ээрзнин премьер-министр бүзүреткен.

Дээргн ойталаан

ЛОНДОН. (СЭТА). Аяглиянның премьер-министри болган консерватор Э. Хиттаи чазаанга лаштыкы херектер министри чораан Алек Дуглаб-Хьюм парламентиге даразында болур соңгулдаларга бадылатпазын медеглээп.

Политиктиг аренага 43 чыл дургузунда идепкейлиг кижи келген ол кижиниң ойталаашкыны хой-иниттиниң кичээнгейин хаара туткан. Ханы кринсте таварыш турар консерваторлар партиязының ажылында ол ойталаашкын чаа бергедериии таварыштырып турарын «Файнэншл таймс» солун бижээп.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

ЭРТКЕН НЕДЕЛЯДА

АТЛАНТЫҢ КЕЖИЛДИР БАКТАЖЫЫШКЫН

АКШ-тың Президентизин Р. Никсон НАТО-ның 25 чыл ооң тавараыштыр апрель айда Барыын Европага келир дээнин сөскаткан. АКШ-тың болгаш «Ниити рыноктуң» арааында харылзаалар үндезиннериниң дугайында декларацияга ат салырын база билдинмес хуусаажо соцгаарлаткан.

Каҗыышкан Штаттарның болгаш оон Барыын Европада эвилелчилериниң араазында чорудаалдарының хереченээ чугаа чидиглеиишкинии хереченээ чугаа чидиглеиишкинии хереченээ чугаа чидиглеиишкинии

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 72 (9447) | Среда март 27, 1974 чыл | 1925 чылда үнделзелеттингеп. | Өртээ 2 коп.

Л. И. Брежнев болгаш А. А. Громыконуң Г. Киссинджер-биле беседазы

Март 25-те Кремльге СЭКП ТК-ниң Чиргизге секретары Л. И. Брежнев биле СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыконуң АКШ-тың күрүне секретары, Президентиниң национал аймык чок чорук айтырыгларының талазы-биле дузалакчызы Г. Киссинджер-биле беседалары болган.

Ажыл-херекчи, тодаргай байдалга бооп эрткен беседалар үезинде АКШ-ның Президентизи Р. Никсонуң Совет Эвилелинге кээр деп турарынга холбаштыр советамерик харылзааларының байдалын болгаш перспективаларын доңчуулуг-биле чугаалажып корген. Ылангыя стратегтиг чепсекти улам кызыгаарлаар дугайында айтырыгларны база чугаалажып корген. Ол ышкаш Европага аймык чок чорук болгаш кады ажылдажыгга талазы-биле чөвүдел хураадың ажылынга холбаштыр санал-оналын солчуушкуну база болган.

Беседаларга киришкеннер: совет талаадан — ССРЭ-ниң АКШ-та элчизи А. Ф. Добрынин, СЭКП ТК-ниң Чиргизге секретарының дузалакчызы А. М. Александров, ССРЭ-ниң ДХМ-ниң коллегия кежигүнү Г. М. Корниенко; америк талаадан — АКШтың ССРЭ-де элчизи У. Стессел, күрүне департаментизиниң харылсалгалыг ажылдакчылары Х. Сонненфельдт, А. Хартман, У. Хайленд олар киришкен.

(СЭТА).

Л. И. Брежнев Японияның үлетпүр өлүктериниң төлээлекчилегин хүлээп алган

СЭКП ТК-ниң Чиргизге секретары Л. И. Брежнев март 25-те экономиктиг кады ажылдажыгга талазы-биле Японсовет комитетиниң удуртукчуларын — Японияның экономиктиг организацияларынын федерациязының (Кэйданрен) президентизи К. Уэмураны, Японияның Садыг-үлетпүр палатазының президентизи С. Наганону, Кэйданрэнниң директорлуун улуг эргелекчизи Р. Котоону хүлээп алган.

Ажыл-херекчи, боттуг беседаның үезинде ССРЭ биле Японияның арагызында садыг-экономиктиг харылзааларын, ийи чурттуң арагызына садыг-экономиктиг кады ажылдажыгны улам кадбартырыгга япон үлетпүр бодуктериниң болгаш совет организацияларының ролюнуң айтырыгларын чугаалажып корген.

ССРЭ-ниң даштыкы садыг министриниң бирги орадакчызы И. Ф. Семичастнов беседага киришкен.

Норвегияның Премьер-Министри чанып чорупкан

ЛЕНИНГРАД. (СЭТА). Совет чазактың чалаакыы өзүгаар бистиң чуртка аян-чорук кылып келген Норвегияның Премьер-Министри Трюгве Браттели март 25-те Ленинградтан Төрөл чуртунче чанып чорупкан.

Норвегияның, ССРЭ-ниң болгаш РСФСР-ниң күрүне туктары-биле шимээн аэропорттан норвег чазактың баштыңы ССРЭ-ниң далай флодунуң министри Т. Б. Гуженко, ССРЭ-ниң ДХМ-ниң чиргизге секретары Ю. Н. Черняков, ССРЭ-ниң Норвегияда элчизи С. К. Романовский, Ленсовет күүскомунуң даргазы В. И. Казаков, албанның өске-даа кижилери, хоорайның ажылчы чоннарының төлээлекчилери үдээн.

Норвегияның ССРЭ-де элчизи Ф. Якобсен удоннерниң арагызына бара турган.

Трюгве Браттели-биле кады оон Совет Эвилелинге аян-чоруунга үдеп чораан албан кижилери база чорупканнар.

(СЭТА).

Ангара чоогунуң кур-чержилериниң чыыжы

ИРКУТСК. (СЭТА-ның корр.). Март 25-те, аңаа кур черни шинээдиш эргелээдиш бээр 20 чыл болганынга тураскаадаган байырлыг хураа болган.

Ийи он чыл дургузунда область 626,4 муң гектар кур болгаш курукхан черни аңдаргаяын оон киржикчилерни демдеглээн. Оон ачызында тарылга шөлүнүң тургузуун үндезинин-биле чаартыш, кызыл-тастыг, картофельдың, ногаалларның болгаш мал чеми культураларның шөлдерин дыка калбартыр арганыг болган. Ол чылдар дургузунда тараалың ниити ажаан алымыкпны бүдүн-чартык миллион тонна чедир өскен болгаш ону садары барык ийи катап көвүдээн.

Ангара чоок-кавызының үлетпүрүг черлериниң шалыпкы хөгжүдези, чаа-чаа хоорайларның болгаш ажылчыннар суурларының тыпылганы, Ангараның суг күжүбиле ажылдаар электри станцияларының сут алыр девискээрлериниг киргеп эрги тарылга шөлдериниң орнунга гарыпры эртежок чугула апарган черлерни дилеп, тывар чорук кур черни моон-даа соңгаар улам немештир ажылдалга кирип, алдарын иеген турар. Ындыг ажылды Иркутск область калбаа-биле чорудуп турар. Чүге бо чылын безин Ангара чоок-кавызынга 41 муң гектар, оон иштинде — Усть-Илим ГЭСтиң тудуунуң девискээрлериге 5 муң гектар чаа черлерни ындырып, ажылдалга киргеп турар ужуралыг. Беш чылдың төнчүзүнге чедир тайга-сын эдээнин 240 муң гектар шөлүн ындырып, ажылдалга киирер.

СОҢГУЛДАГА УТКУШТУР

Күрүне эрге-чагыргазының дээди органы — Совет Социалистиг Республикалар Эвилелиниң Дээди Соведиглге ээлчеглиг соңгулданы 1974 чылдың июнь 16-да эртирер дугайында ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыын «Правдага» парлаан. Социалистиг демократтыг чайгылыш чок хөгжүдерингe болгаш ханылаарынга чаа үеваа болур, массаларның күш-ажылчы болгаш политиктиг идепкейин улам ынай көдүрерингe бараан болур. Совет күрүнеэн быжыглаарынга идиг болур соңгулда кампаниязы эгелээн.

Ажылчы чоннар депутаттарының Советтерингe соңгулдалар биске ниити патриоттуг хейлэт киришкиниин байдалынга кезээде эртип келген. Бодунуң чуртунуң долу эргелиг ээлери, совет кижилер — ажылчын аңгы, колхозчу тараачымнар, интеллигенция, коммунистер болгаш партия кежигүннери эвестер, бүгү аңы-дунма республикаларның, бүгү национаплар болгаш биче-бууран улустарның төлээлекчилери — ыайыралдыг чаңгыс аай ог-бүдө болуп алгаш, ленинчи партияның удуртулгазы-биле коммунизм тургузуушкунуңун улуг херээн боттандырып турар. Коммунистиг партияның политиказын бүгү улустуң деткип турарының чаа күчүлүг херечензи болуп артар амгы соңгулда кампаниязынче олар база-ла чаңгыс эптиг сырый каттыжышкын-биле кирип турар.

Ам болур соңгулданың кол онзагай чүүлү чүл дизе, бистиң ниитилевистиг экономика, социал база сагыш-сеткил хөгжүдезининң байгамчык: улуг программазын айыткан СЭКП-ниң төөгүлүг XXIV съездиниң соовда ССРЭ-ниң Дээди Соведингe бирги соңгулда болуп турары-дыр. Совет улус съездиниң шиитпирлерин күүсетпишаан, ажыл-агый болгаш культура тургузуушкунунга, ажылчы чоннарның чаагай чорууң бедидерингe улуг чедишкиннерни чедип алган, ол дугайын тоску беш чылдың эрткен үезинниң түңнелдери бүдүрелдин-биле хереченлеп турар. Ол чедишкиннер чурттуң бүдүрүкчү күштериниң улам ыыдгы күүгүзүг көдүрүлүшкүнүнүң, социалистиг демократтыгның бүгү талазыг чечектелишкинининг, ниитилел амыдыралының бүгү талааларына болгаш күрүнеэнин ажыл-херектериң эргелеп-башкарарынга ажылчы чоннарның чогаадыкчы калбак киржилгезининг идегелиг баазазын тургускан.

В. И. Ленин Советтерни бүгүдеге ажык, бүгү-ле үүнни массага кезүүдүр кылыр, массаларга чедингир, массаздан дорт үпер эрге-чагыргазы, улустуң массаларның болгаш оон күзел-соруунун дорт, шуут хамаарыжыр органы кылдыр корүп чорааи. Бистиң чуртувуска сайзырангай социалистиг ниитилелдиң тургусканы-биле Советтерниң ролю хөй катаа өскен, а оларның ажылчы чоннар-биле харылзазы улам быжыккан. Бүгү улустуң эрге-чагырга органнары болуп турар Советтерниң долу эргелерни калбартыр талазы-биле алдан улуг хемчеглерни сөөлгү чылдарда партия боттандырган. Бо хемчеглер күрүне системазының бүгү звеноларынга — көдээ болгаш суур Советтеринден ССРЭ-ниң Дээди Соведингe чедир хамаарыжыр. Эш Л. И. Брежневтиң инициативазын ёаугаар бүдүн чартык чыл бурунгаар хүлээп алган, Советтерниң бүгү ажылдарын сайзырангайжыдарынга хамаарыжыр, депутаттарның эрге-хүлээлгелериниң дугайында Хообау улуг ужур-дузалыг болуп турар. Амгы соңгулдага белеткел бо бүгү талалыг ажылдарның чаа бүгү-улустуң көрүлдези, ону улам ыыдгы экижилериниң оруу болур.

Советтер боттарының эрге-хүлээлгезин ам-даа долу боттандырар, экономиканы болгаш культураны хөгжүдерингe, чонның чаагай чорууң көдүрерингe боттуг салдарны чедирер, чонның социал-амыдырал хандырылгазының, хөй-ниитининг корум-чурумун быжыглаарының айтырыгларыбиле күжениишкининг ажылдаар ужурлуг деп СЭКП-ниң XXIV съездиниң демдеглээн. Депутаттарның авторитедин болгаш идепкейин, оларның соңгукчулар мурнунга харылсалгазын бедидер херек. Соңгулда кампаниязының үезинде съездиниң бо айтышкынарны ажылчы чоннарның соңгулда мурнундагы хүраалларынга Советтерниң ажыл-чорудулгазын чугаалажып турар үеде, соңгукчулар-биле ужуражып турар үеде, депутаттарга кандидаттарга чагырлар ажылдап кылыр үеде улуг кичээнгейниң төвүнге турарынче партия органнары салыш салыр хүлээлгелиг.

Соңгулдага белеткел — партия организация бүрүзүнге ыыдгы ыыдгалда, оон биштен чоруунуң, организациялыг болгаш масса-политиктиг ажылды калбаа-биле, чүгеүлдүг чорудуп биларининг хыпалдазы болур. Маңаа үүрмек чүве турбас ужурлуг: бүгү-ле чүве — төлептиг кижилерни соңгулда комиссиязының составынга депутаттеринден болгаш соңгулда мурнунуң агитациязын калбартырындан эгелээш, июнь 16-да балыалаашкынынын болунга байдалды хандырарынга чедир — бүгү чүве улуг ужур-дузалыг. Ындыг ажылдың дуржулгазын чер болганда чыыл алган, мынчалза-даа эрткен үеде чедип алган чүүлдер-биле кызыгаарлаттынын болбас: аңмыдырал чаа, улам бедик негелделерни салып турар. Ынчангаш партия комитеттери соңгулда кампаниязының планнарын тодаралып тургаш, коммунистерниң чогаадыкчы инициативаларын улам ыыдгы хөгжүдерингe, пропагандистерниң, агитаторларның болгаш политинформаторларның хүүлеениң быжыглаарынче, профовилед, комсомол болгаш хөй-ниитининг өске-даа организацияларының күжениишкининерин катгыштырарынче, парлалга, телевидение, радиога удуртулганы экижилериче кичээнгейни угландырары эргежок чугула. Соңгулда кампаниязының кол идей-политиктиг утказы болза партияның иштики болгаш даштыкы политиказын ханызы-биле пропагандалаары, СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлериниң боттанышкынында чедишкиннерни калбаа-биле көргүзерп, беш чылдың эдчеглиг соругалаарын, социалистиг тургузуушкунуңун болгаш биетиң соңгулда системазыстың улуг артык күжүн таймылбырлаары болур.

Тургустуна берген чаңчылды ёаугаар совет кижилер бүгү улустуң байырлалы — ССРЭ-ниң Дээди Соведингe соңгулда хүнүн күш-ажылчы төлептиг чедишкиннер-биле утказуруунче чүткүүр. Патриоттуг бо чүткүүлдер беш чылдың дөртку. тодаралыкчы чылының даалгаларын хуусаа бетинде күүседир ээлп социалистиг чарыштың агымында чаа күштү немээр. Кайда-ла соңгулда мурнунуң шалыпчы ээлчээнин кирижикчилериниң чогаадыкчы энергиязын күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн болгаш бүдүрүлгениң ажыктының белиделиннче, оон шынар талазы-биле бүгү көргүзүглериң экижилериче, курлавырларны улам долу ажыглаарынче, организастыг чорукту болгаш сагыага-чурумну СЭКП ТК-ниң декабрь Пленумунуң айтышкыныларынга дүүштүр быжыглаарынче утландырып турар болдур, ында шын кылып турары ол болур.

ССРЭ-ниң Дээди Соведингe соңгулдага калбарып турар белеткел, оларны эрттирери дээрге биетиң демократтывыстың, биетиң совет амыдырадывыстың оөур-хевириниң ёзулуг тиилелгези болур. «Социалистиг демократтыгның утказын болгаш шынарын чуртту эргелеп-башкарарынга, ниитилел херээнге массаларның улам калбак киржилгезинден көрүп турар бис. Ниитилелдиң политиктиг бүгү системазы, ажылчы чоннарның доктаамал өөүп турар ниициативазы бисте коммунизм тургузуушкунуңун херээнге бардан болуп турара деп, эш Л. И. Брежнев СЭКП-ниң XXIV съездизинге чугаалаан.

Төрөөн партиязын, оон ленинчи Төп Комитединиң долгандыр сырый каттышкан совет улуг ам болур соңгулдага коммунистиг тургузуушкунуңун оруу-биле илегелиг буруугаарлаарынга боттарының туруштуун чаңгыс үн-биле илерхейлээрлер.

(МАРТ 25-ТЕ «ПРАВДАНЫҢ» МУРНУКУ ЧҮҮЛҮ.)

СЭКП Тыва обкомунуң X пленумунуң шиитпирин амыдыралга боттандырар дээш, оңгу классты дооскаш, 200 ажыг аныяктар хой ажылынче чорууру-биле патриотчу эгелээшкинни үндүрген.

Республиканың колхозтарынга болгаш совхозтарынга барып, хөй ажылын улам ыыдгы хөгжүдерингe боттарының үлүг-хуузун киирерин күзээн бо школачылар март 25-те «Шын» сөлүн редакциязының аалчылары болганнар. Оларга оңгу классты дооскаш, ВЛКСМ Тыва обкомунуң аныяктарга кыйгырыын ёзугаар партияның болгаш чазактың өндүр даалгазын күүседип кириптеринге белении редакцияның ажылдакчылары-биле умурамылгазынга илередткеннер. Хөйнуларның ажыл-ишининиң, амыдырал-чуртталгазының болгаш үлүг сөрулгаларның дугайында журналистер биле келир үениң хөйнуларының аразынга болган чугаа сөлүн болгаш амыктыг эрткен.

ЧУРУКТА: (оң талазыннан, турар) Каа-Хем райондан Таня УВАҢГҮР, Улуг-Хем райондан Ира ДАМДЫҢ, Каа-Хем райондан Галя ЛОПСАҢ, Мөңгүн-Тайга райондан Даниил ЧЫМБА, (оң талазындан, олурар) Таңды райондан Мария ОЮН, Барыын-Хемчик райондан Лидия САЯЯ, Чөөн-Хемчик райондан Надя ТҮЛҮШ. Эрзин райондан Тамара МААЖЫЙ олар.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

Часка белеткел

ТАРЫЛГАНЫҢ БҮДҮҮЗҮНДЕ

СЭКП ТК-ниң партияга, совет улуска Кыйгырыы-биле, көдээ ажыл-агый ажылдакчыларының 1974 чылда Бүгү-ойлел социалистиг чарыжының дугайында СЭКП ТК-ниң, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тиң болгаш ВЛКСМ ТК-ниң доктаалы-биле танышкаш, аңаа улам сорук киргеп Чөөн-Хемчик районнуң тараажылары дөртку. тодарадыкчы чылда улам бедик бүдүрүкчүлүг ажылдаш, көдээ ажыл-агый культураларының бедик дүжүдүн остүрер деп социалистиг хүлээлгени алганнар. Чаагай дүжүттү остүрүп алыры техниканы бүдүрүкчүдүг ажылдаарындан хамаарыжыр. Бо талазы-биле Казахстанның, Белоруссияның болгаш Ростов областың механизаторларының эгелээшкинии районнуң колхозтарынга болгаш совхозтарынга изин-биле деткээн.

Тараа шөлдеривде хар эрии эгелээн. Часкы тарылгага белеткелдиң улам шапкынчыдыы, катап-катап хынаттынары хүннүң эң чугула айтырыы апарган. Көдээ ажыл-агый культураларын район бо чылын 45.800 гектарга, оон иштинде тараа культураларын 32.350 гектарга тарыыр. Кол тараа культуразы кызыл-тас 17.749 гектар шөлдү эдлээр. Тараа культураларының гектар бүрүзүнден 10,2 центнер дүжүттү алырын социалистиг хүлээлгеде айыткан. 1973 чылда 22.178 га черни чайып болгаш күзүн ындырып белеткээн.

Районнуң ажыл-агыйларының тараажылары хереглеттинзе чогуур тараа культураларының үрезинин 100 хуу (6244 тонналы) арыглап алган, чажарының чогуур ээндиглзээ чедирген үрезинин 96,7 хуу болуп турар. «Искра» колхозтуң арыглап адганы бирги, ийиги класстың үрезинин шуут белеп. «Октябрь 30 чылы», Ленин аттыг колхозтарның чажар кондициязынга чедирген үрезинининг 78—81 хуузу бирги болгаш ийиги классты. «Сүт-Хөл» совхозта чажарының негелделиниге чедир арыглаан үрезинининг 220 тонназы бирги классты. Үстүнде ажыл-агыйларның удуртукчулары, агровомнары часкы тарылгага бедик шынарлыг үрезинни белеткээр дээш улуг күжениишкинни үндүрген. Ынчалзажок чамдык ажыл-агыйларда үрезин арыглаашкыны ам-даа доозулбаан. Аңаа «Чыраа-Бажы», «Алдан-Маадыр» совхозтар хамааржыр.

Районнуң ажыл-агыйларына картофель тарылгазын чорударынга 420 тонна үрезин хереглеттинин турар. «Сүт-Хөл» биле «Алдан-Маадыр» совхозтар картофель үрезинин-биле бүрүн хандыртынган. Арткан ажыл-агыйлар картофель үрезинин тыптының албаан. Оларның удуртукчулары, агровомнары Чадана хоорайның чурттакчыларындан картофель үрезинин тараа-биле орнап алырына инанып турар. Амдыгаастан картофель үрезинни дээш ходолбос болза, ырак-узак черлерже чорун, улуг ортектиг үрезин сөөртүр ужурга таваржып болур.

Бо чылын ажыл-агыйлар 4673 га кукуруза тарыыр, аңаа хереглээр 109 тонна үрезинни ажыл-агыйларга хувааган. Мал чеми хөй чылдыг ергинни 2396 гектарга тарыыр. Аңаа хереглеттинер 12 тонна люцерва үрезинни бөр. Артыаның тыптыларының хемчеглерн алдынып турар.

«Искра» колхоз, «Тыва», «Сүт-Хөл» совхозтар тракторларны, кожуг хереклерни сентеп дооскаш белеңнинг шугумында турускан. Ындыг болза-даа чамдык ажыл-агыйларның удуртукчулары, инженер-техниктиг ажылдакчылары «тарылга эгелээри элек, үе ам-даа бар» дээр хөөп-биле сентелге темизинин шалыпкынчытпайн турар. Оөң хараазы-биле районда ам-даа 60 ажыг трактор, 40 ажыг андазын, 30 сеялка белеп эвес. «Октябрь 30 чылы» колхоз, «Большевик», «Алдан-Маадыр» совхозтар тракторлар болгаш көдээ ажыл-агый машиналарын сентеп белеткээр талазы-биле хожудан турар. «Октябрь 30 чылы» колхозта 8 трактор, элээн хөй чажылда агрегаттары, андазыннар белеп эвес. «Большевик» совхозта 12 тракторну, 4 сеялканы сентээри негеттинин турар.

Колхозтар болгаш совхозтар кукуруза база ногаа шөлүнге 37830 тонна органиктиг чемнинчидилгени тогер планныг. Ажыл-агыйлар-биле тарган керээ ёаугаар «Сельхозтехника» салбырының механизастаттынган отряды СЭКПнин XXII съездиниң аттыг совхозтуң шөлдерингe өдөө төгерин дооскаш, ам «Чыраа-Бажы» совхозта барып ажылдай берген. Артыаң ажыл-агыйларда органиктиг чемнинчидилге төгерн кончуг оожум чоруп турар. Минералдыг чемнинчидилгелерни колхозтар, совхозтар садыы алгаш, сөөртүп алырын үргүлчүлеп турар.

Хову турлагларын белеткээринче ажыл-агыйлар чаа-ла кирип эгелээн. «Сүт-Хөл» совхозтуң Кара-Чыраа салбырының (эргелекчизи Т. Төгүс) 2 хову турлаа белеп. Көскү агитациянның хевирлерин бээш болган былган. Ол салбырда байдал ыыдгыг турда. Кызыл-Тайга салбырының Инек-Даш хову турлаында белеп эвес чүүлдер хөй. Аңаа турган чупар-бажынны Ишкин салбырының эргелекчизи М. Адаргол кыжын-на бустургаш, кыштагда аппарып түттүруп каан. Турлатта чупар-бажың тударын совхоз директизизи эш Адар-оолга даалдырган болза-даа, ол ону күүсетпээн.

Хову турлагларын белеткээринче чамдык ажыл-агыйлар шуут кичээнгей салбайн турар. Чижээ, «Чыраа-Бажы» совхозтуң Улуг-Ховуда, Ленин аттыг колхозтуң Сесегеде, «Большевик» совхозтуң Ак-Кара-Сутда турлагларында ам-даа кылыр чүүлдер хөй.

Районда алды чүс чыгыы механизатор ажылдап турар. Оларга үшкү класстың тракторнал 140 кижи немелкир. Ынчангаш часкы тарылга үезинде механизаторларның ийи эдлеч-биле ажылдазын боттандырар арга бар. Үшкү класстың трактористериниң курстары колхозтарда, совхозтарда дооступ турар. Механизатор мергежилин бедидип, бирги, ийиги классты чедип алыр дээш, ажыл-агыйларда 73 кижи ооренип турар.

«Механизаторларның бүтүнниги оорединиин организастаар дугайында» СЭКП обкомунуң бюрозунуң, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалын күүседир-биле районнуң ажыл-агыйлары 190 кижини, Чадана хоорайда 60 кижини курстарга немей оөрединп турар.

Белеткелде четпестерни час маңнавас. Ынчангаш тодарадыкчы чылдың часкы тарылгазын кыска хуусаада агротехниканың бедик негелделерингe дүүштүр чорудар төлээде, четпестерни доң-дораан чайладыр апаар.

К. ЯЛАКОВ.

Чөөн-Хемчик райүүсконмунуң көдээ ажыл-агый эргелезининг начальниги.

Апрель 20—Коммунистиг субботник

Онаалда тодараттынган

Бүгү эвилелдиң коммунистиг субботнигин шалыпчы күш-ажылчы байдал-биле эртирер дээш Бии-Хем районнуң «Сельхозтехника» салбырының коллективин белеткел ажылын эгелээн.

Субботникти штаавын тургускан. Ажылдаар участок бүрүзүндe харымсалгалыг кижилерни быжыглаан. Кызыл субботникке 150 кижи киржир.

Оң хүн септекчилер МТЗ-50 деп трактордуң капитал сентелгезин, 2 шимчедикчини болгаш чорудулга солуур 2 кезекти септеп кылырлар. Ол ышкаш дерилге-херексел кадагалаар шөлдү база кылыр. Техниктиг хандырылга станциязы 7 автомашинаны аштап-арыглаш, хынап көөр.

Чолаачылар 20 муң тонна-километр чүктү сөөртүрүп хүлээнгеннер. А 15 кижи чазагайжыдылгага ажылдаарлар. Ол хүн будурген продукциядан 700 рубльди төскү беш чылдың фондузунче шилчидер.

И. ОЛДЫРЕВ.

Заводтуң чаңчылын ёзугаар

Красноярскиниң электровагон септээр заводу В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 104 чылыгга аддар кылдыр апрель 20-де коммунистиг субботникти эртирер дугайында москвачылардың эгелээшкинин чаңгыс үн-биле деткээн. Ол будурүлге черинин комсомолчулары бир дугаарында ажылче аңаа хүнден бир шак эрте—эртенгинин 7 шакта үнер. Олар дүштеки чапсарга чедир бир хүнүң онаалдазын күүсеткеш, соң соонда ийиги хүннүүн кылыр.

Бо чылын субботникче 270 ажылчыннар, күш-ажылдың 300 ажыг хоочуннары үнер болгаш 35 муң рубльдиң продукциязын кылыр, бир кожар вагонну, ийи моторну, сес эш дугуйларны септээр.

(СЭТА-ның корр.).

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунда

НАЦИОНАЛДАР СОВЕДИНГЕ СОҢГУЛДА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ СОҢГУЛДА ОКРУГТАРЫ ТУРГУСТУНГАН

ССРЭ-ниң Конституциязының 35 дугаар чүүлүнге болгаш «ССРЭ-ниң Дээди Соведингe соңгулда дугайында Дүрүмүн» 25 база 26 чүүлдериниге үндезилээш, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумуну 1974 чылдың март 25-те үндүрген Чарлыы-биле Национаплар Соведингe соңгулда талазы-биле 750 соңгулда округтарын тургускан, оон иштинде:

ТЫВА АССР-ДЕН

646. Кызылдың чөөн талакы соңгулда округу (төвү—Кызыл хоорай).

Кызыл хоорайның чөөн талазы, Октябрьская кудумчуунуң дең эвес санныг талазындан өрү, «Уш-Белдир», «Чедер» курорттар болгаш Кызыл хоорай Соведингe чагырткан Шынаа көдээ Соведи.

647. Кызылдың барыын талакы соңгулда округу (төвү—Кызыл хоорай).

Кызыл хоорайның барыын талазы, Октябрьская кудумчуунуң дең санныг талазындан куду, Сукпак көдээ Соведи.

648. Бай-Тайганың соңгулда округу (төвү—Тээли суур).

Бай-Тайга болгаш Мөңгүн-Тайга районнар, Барыын-Хемчик районнуң Аксы-Барлык болгаш Хөвделең көдээ Советтери.

649. Каа-Хемниң соңгулда округу (төвү—Сарыг-Сеп суур).

Каа-Хем болгаш Тожу районнар.

650. Кызыл-Мажалыктың соңгулда округу (төвү—Кызыл-Мажалык суур).

Ак-Довурак хоорай, Кызыл-Мажалык суур, Барыын-Хемчик районнуң Ак, Аянгаты, Шекпээр болгаш Эрги-Барлык көдээ Советтери.

651. Бии-Хемниң соңгулда округу (төвү—Туран хоорай).

Бии-Хем район, Кызыл хоорай Соведингe чагырткан Элегес-Аксы болгаш Черби көдээ Советтер, Улуг-Хем районнуң Баян-Кол көдээ Соведи.

652. Сүт-Хөлдүң соңгулда округу (төвү—Сүт-Хөл суур).

Чөөн-Хемчик районнуң Алдан-Маадыр, Бора-Тайга, Ишкин, Сүт-Хөл, Хөндергей, Хорум-Даг, Чыргакы болгаш Шеми көдээ Советтери.

653. Таңдының соңгулда округу (төвү—Бай-Хаак суур).

Таңды район.

654. Тес-Хемниң соңгулда округу (төвү—Самагалдай суур).

Өвүр, Тес-Хем болгаш Эрзин районнар.

655. Чадананың соңгулда округу (төвү—Чадана хоорай).

Чаданаа хоорай, Чөөн-Хемчик районнуң Баян-Тала, Ийме, Хайыракан, Чаданаа көдээ Советтери, Улуг-Хем районнуң Ак-Турут көдээ Соведи.

656. Шагаан-Арыгның соңгулда округу (төвү—Шагаан-Арыг хоорай).

Шагаан-Арыг хоорай, Улуг-Хем районнуң Арыг-Узуу. Ийи-Тал, Цөк-Чыраа, Кызыл-Даг, Торгалыг, Хөндерге, Чаатты болгаш Чаа-Хөл көдээ Советтери.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунда

НАЦИОНАЛДАР СОВЕДИНГЕ СОҢГУЛДА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ СОҢГУЛДА ОКРУГТАРЫН ТУРГУСКАНЫ

ССРЭ Конституциязының 35 чүүлүнге болгаш «ССРЭ-ниң Дээди Соведингe соңгулда дугайында Дүрүмүнүн» 25 база 26 чүүлдериниге үндезилээш, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумуну 1974 чылдың март 25-теги Чарлыын ёаугаар Национаплар Соведингe соңгулда талазы-биле 750 соңгулда округтарын тургускан, оон иштинде:

ТЫВА АССР-ДЕН

646. Кызылдың чөөн талакы соңгулда округу (төвү—Кызыл хоорай).

Кызыл хоорайның чөөн талазы, Октябрьская кудумчуунуң дең санныг талазындан куду, Сукпак көдээ Соведи.

648. Бай-Тайганың соңгулда округу (төвү—Тээли суур).

Бай-Тайга болгаш Мөңгүн-Тайга районнар, Барыын-Хемчик районнуң Аксы-Барлык болгаш Хөвделең көдээ Советтери.

649. Каа-Хемниң соңгулда округу (төвү—Сарыг-Сеп суур).

Каа-Хем болгаш Тожу районнар.

650. Кызыл-Мажалыктың соңгулда округу (төвү—Кызыл-Мажалык суур).

Ак-Довурак хоорай, Кызыл-Мажалык суур, Барыын-Хемчик районнуң Ак, Аянгаты, Шекпээр болгаш Эрги-Барлык көдээ Советтери.

651. Бии-Хемниң соңгулда округу (төвү—Туран хоорай).

Бии-Хем район, Кызыл хоорай Соведингe чагырткан Элегес-Аксы болгаш Черби көдээ Советтер, Улуг-Хем районнуң Баян-Кол көдээ Соведи.

652. Сүт-Хөлдүң соңгулда округу (төвү—Сүт-Хөл суур).

Чөөн-Хемчик районнуң Алдан-Маадыр, Бора-Тайга, Ишкин, Сүт-Хөл, Хөндергей, Хорум-Даг, Чыргакы болгаш Шеми көдээ Советтери.

653. Таңдының соңгулда округу (төвү—Бай-Хаак суур).

Таңды район.

654. Тес-Хемниң соңгулда округу (төвү—Самагалдай суур).

Өвүр, Тес-Хем болгаш Эрзин районнар.

655. Чадананың соңгулда округу (төвү—Чаданаа хоорай).

Чаданаа хоорай, Чөөн-Хемчик районнуң Баян-Тала, Ийме, Хайыракан, Чаданаа көдээ Советтери, Улуг-Хем районнуң Ак-Турут көдээ Соведи.

656. Шагаан-Арыгның соңгулда округу (төвү—Шагаан-Арыг хоорай).

Шагаан-Арыг хоорай, Улуг-Хем районнуң Арыг-Узуу. Ийи-Тал, Цөк-Чыраа, Кызыл-Даг, Торгалыг, Хөндерге, Чаатты болгаш Чаа-Хөл көдээ Советтери.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң соңгулдаларынга уткуштур

СУРГААЛДАЛЫГ ХУРАЛ

Март 26-да Кызылга СЭКП Тыва обкому, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиуму ССРЭ-ниң Дээди Соведингe бо чылдың июнь 16-да болур соңгулдаларны эрттирериниң организастыг хемчеглериниң талазы-биле сургаалдалыг хуралды эрттирген. Аңаа СЭКП Кызыл хооркомунуң болгаш райкомнарының организастыг киидистериниң эргелекчилери, райхооркүүскомнар секретарылары олурушкан.

Сургаалдалыг хуралдың киржикчилеринге Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары С. Х. Красный ССРЭ-ниң Дээди Соведингe соңгулда талазы-биле Тыва АССР-ге ап чорудар организастыг хемчеглерни, оларны боттандырарының хуусааларын чугаалаан. Национаплар Соведингe соңгулда талазы-биле Тыва АССР-ниң соңгулда комиссиязын, Эвилелдиң Соведингe болгаш Национаплар Соведингe соңгулда талазы-биле округтарының соңгулда комиссиялары тургузарының, соңгулда участоктарын тургузуп, оларга чогуур дугаараларны тыпсырыныш, комиссияларга төлээлекчилерни депшилеринин, участоктарның соңгулда комиссияларын базылаарының, соңгукчулар дангызының тургузуп, бүгү-ниитиге көскү кылдыр азарының болгаш өске-даа хемчеглер дугайын ол делегерегейн-биле чугаалаан.

Соңгулда документилерин тургузарының дугайында Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң оргкилизиниң инструктору К. Д. Данзын-оол, соңгулданы эрттирериниң талазы-биле ап чорудар өске-даа организастыг хемчеглерниң дугайында СЭКП обкомунуң партийжи-организастыг ажылдар киидизиниң эргелекчизиниң орадакчызы А. А. Зайцева олар чуралга база дынналдыглар кылганнар.

КУРЛАВЫРЛАРНЫ БҮРҮН АЖЫГЛААР

СЭКП-ниң XXIV съездиниң төөгүдүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, бистиң республиканың совхозтарының ажыл-ишчилери тоску беш чылдың шиитпирлеп үшкү чылында көдээ ажыл-агый продуктуларын бүдүрелиниң база күрүнеге садарының талазы-биле планныг онаалдаларны болгаш социалистиг хүдөөлгелерни күүседириге чамдык чогумчалыг түннелдерни чедип алган. Агаар-бойдустуң байдалы нарын-берге болуп турза-даа, дыка хөй совхозтар эрткен чылын багай эвес дүжүттү өстүргөн. Ол чорук күрүнеге 50 638 тонна таранны садарының база доктааттынган планны чедиишкиниг күүседириниң аргазын совхозтар каттыжышкынының берген.

Ылаңгыя Каа-Хем районнуң тараажылары дүжүт ажаан алышкынының организастыг эрттиргөш, Россия Федерациязының Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң шилчир Кызыл түтүн акша шаңналы-биле кады чаалап алган. Ындыг шаңналды совхозтар база алган. Ол болза «Бүрен», «Саян», «Кызыл тараачын», ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтар-дыр.

Чер ажылын хөгжүдериге көргүзүглер оон-даа эки боор болуур турган. Мында кол четпес чүве чүл дээрге, чер ажылының культураазының кудузу. Бисте совхозтар аңгыс аңдарарының планын чылдын-на күүсетпейн турар. Чайын черни куруктуруп болбаазырадырын ажыл-агыйжы ёзу-биле чорутпайн турар. Органиктиг болгаш минералдыг чемиштидилгелерни эвээштин төп, дыка хөй шөлдерге сорттут эвес, райончуттунмаан үрезиннерни чажып турар.

Беш чылдың тодарадыкчы чылында совхозтарның чер ажылдытлары эрткен чылдың түннелдерин шүгүмүүлелчи ёзу-биле анализтеп көрбүшаан, бар четпестерни чайладырының боттуг хемчегларин ажылдап кылган. Бо чылын 130 мун гага колдуунда кызыл-тасты куруктурган болгаш күзүн аңдарып каан аңгыс черлерге чаштырар. Черинин хөрөөнүн хат ап турар 12 совхоз хөрөөнүү хат алырынга удур ажыглаар машиналар-биле черни болбаазыратқан. Көдээ ажыл-агый культураларының дүжүттүүн бедидериниң база бир күрлавыры болуур, черни дилиндектей чаштырарының системазын моон соңгаар-даа шиңгээдип алыр деп турар. Сорттут болгаш райончуткан үрезиннерни бо чылын 170 мун гектарга чаштырар, азы эрткен чылдыңдан 68 мун гектар хөй. Органиктиг болгаш минералдыг чемиштидилгелерни төгеринің хемчээли база-ла көвүдээр.

Бо тодарадыкчы чылда каттыжышкынының совхозтары суггаттыг черлерден бедик дүжүттү алырынга улуг ынанышты салып турар. Оларда суггаттыг черлер 33 мун га. Оон иштинден 14 мун гага тараа культураларын тарыыр. Өл-шык сиңирер болгаш өзүүшкүн суггарылгазын чорудары-биле суггатчыларның 250 звенозун тургузары баш удур көрдүнген. Оон аңгыда, сугну чаштырып суггарар 49 агрегат ажылдаан турар. Каттыжышкынның совхозтарынга бот-орулга-чарылгалыг 17 звенону организастаар. Оларга эргежок чугула техниканы, суггарылга хересселдерин быжыглаар, кылыр ажылдың хемчээлиниң болгаш алыр дүжүттүн талазы-биле онаалдаларны бээр, планныг онаалдаларны ажыр күүсеткени дээш суггатчыларга материалдыг база моральдыг-идиг бээрининң хемчегларин тодарадыр. «Алдан-Маадыр» совхозтуң сүггатчы звенозунуң дүржүлгазын бот-орулга-чарылгалыг звеноларның ажылынга үндезин кылдыр ажыглаан турар.

«Бардык», «Тээли» болгаш өске-даа совхозтарның шөлдерине ажылдап турган чамдык суггатчы звеноларның ажылында солун болгаш ажыктыг чүүлдер база бар. Оны нептередир хүннүң айтырыы болуп турар.

Картофель болгаш погаа бүдүрер специализастаттынган тос ажыл-агыйны тургускан. Дүжүт алырының талазы-биле бүдүрүлгейниң тодаргай бот-орулга-чарылгалыг онаалдаларын оларга база-ла берген, эргежок чугула техниканы быжыглаан.

Амгы уеде каттыжышкынның совхозтары техниканы часкы хөвү ажылдарынга белеткеп турар. Техника септелгезиниң талазы-биле үлегер ап болуур ажыл-агыйлар бисте бар. Оларга «Көк-Тей», ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг, «Кызыл тараачын», «Саян» совхозтар хамааржыр. Ол черлерде техника септелгези ажа организастаттынган. Ажылды инженер-техниктиг ажылдаачылар доктаамал кайгаарап, чаршыты дээштиг организастап, мурнакчыларны шаңнап-мактап турар. Ынчалаажок ол чугула ажылды чамдык совхозтар болуур-чоггуруу-биле чорутпайн турар. Дыка хөй артык кезектерниң чогундан, күш-ажылды болгаш чаршыты багай организастаашындан планныг онаалдалар күүсеттинмейн келген. Ылаңгыя техника септелгези «Кара-Хаак» совхозта оваа хожудап турар.

Эрткен чылын совхозтарның малчыннары-даа багай эвес ажылдаан. Олар эрткен чылын сүт садар планны 110 хуу боттандырган, а ол ынкаш эът база дүк садарының доктааттынган планнары күүсеттине берген. Оон-биле чергелештир мыйыстыг бода малдың, хөй, ошкүнүң бөп саны элээн өскен, продуктудуу бедээн.

Сүт бүдүрерин көвүдедиринге тус-тус ажыл-агыйларның, фермаларның аразында организастаан социалистиг чарыш улуг рольду ойнаан. Чарыштың ындыг хевири, удурдедир төлөөлер солчур, ажылдың мурнакчы дүржүлгазын нептередир чорук чогумчалыг түннелдерни берип турарын амыдырал бадытпаан.

Эът бүдүрүлгезинде бисте ам-даа улуг четпестер бар. Күскү, кышкы база часкы үеде малдың семиртя азыралын кошкак организастаан, мал семиртирииге чайгы одарладыышкынны четпес ажылдап турар. Оон түннелинде күрүнеге садып турар маядың дириг деңзизи куду. Моон соңгаар эът бүдүрериң база оны күрүнеге садарын көвүдедир сорулга-биле совхозтар тодаргай хемчегларин ажылдап кылган болгаш боттандырып эгелээн. Бодүүн болгаш концентраттыг чемнерни малга чиртириге белеткеер 52 цех база күзүн ажылдап турар. Ам семиртя азыраарының 15 шөлүнде 6356 баш мыйыстыг бода малды, 3 мун хавынны, 5 мун хойну семиртя азырап турар. Бо чылын совхозтарга 13200 баш малды семиртя азыраар шөлдерни немей ажыглалга киирер. Оларның чамдыктарынга хары утпа элээн наш ажыл-агыйлар малын семиртя азыраар апаар. Мыйыстыг бода малды семиртя азыраарының ажыктыг дүржүлгазы элээн каш совхозтарда бар апарган. Бо талазы-биле «Суктак» совхоз хөй түүлдерни кылган. Ол ажыл-агыйның дүржүлгазын каттыжышкынының совхозтарыта калбаа-биле нептередири баш удур планнаттынып турар.

СЭКП Тыва обкомунуң X пленумунуң шиитпирлери-биле нолбөштүр, хөй ажылын удам ынай хөгжүдериниң улуг сорулгаларын бистиң мурнувуста салдынган. 1980 чылга чедир хойнуң бажын остуруп, хөй малдың, дүктү бүдүрери барык-ла ийи катап көвүдээр үжүрлүг. Ону боттандырары-биле совхозтарга бо чылын беэни майзынга-даа 2500 баш хөй кирер 9 комплекети тутқан турар.

Бо тодарадыкчы чылда каттыжышкынының совхозтары күрүнеге 15,150 тонна эът-тү, 19 920 тонна сүтү, 1693 тонна дүктү садар үжүрлүг. Ынчалаашок ону боттандырарының болдунар аргалары бар. Ам хамык үжүр чүдел дээрге, күзенишкинниң үдаттырары, күрлавырларны бүрүн ажыглаары болуур.

И. ЛАВРИНЕНКО,
Совхозтарның бүдүрүлге каттыжышкынының начальныгы.

Үлетпүр көдээ ажыл-агыйга

«1974 чылда часкы хөвү ажылдарынга белеткел болгаш ону эртирер талазы-биле немей хемчегнер алыр дугайында» ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң доктаалынга харын кылдыр хөй-хөй үлетпүр бүдүрүлгелериниң болгаш организацияларының ажыл-ишчилери көдээге хуусаа бетинде продукция бүдүрүп бээр деп шиитпирлээр.

Ону СЭТА-ның кореспондентилери мынчалдыр дыңнатқан.

КАЛУГА. Калуганың автомотоэлектродериглер заводу продукциязын Казахстан биле Сибирьниң күр черлерииге, Соңгу Кавказтың районнарынга, Украинага, Белоруссияга чорудуп берип турар.

Чүрттүң көдээ механизаторлары часкы тарылага үткүштүр тракторларга, автомобильдерге ажыглаар артык кезектерни арткан чылдың бо үеэниден барык 12 хуу ажыр алган.

БАКУ. Бо хүннерде Бакунуң далайжылары, далай өртээлериниң ажыл-ишчилери болгаш демир-орукчулары «тарылга чүүктерин саат чок чорудуп бээр» кол чүткүүлүг ажылдап турар. Олар часкы тарылганың хамык чүүктерин соксаал чок дажыглап бээрин хандырып турар. Далай өртээлинге транспорт чангыс-даа шак дургузунда ажыл чок турбас.

Каспийде улуг ол далай өртээлиниң коллективи ийи чартык ай дургузунда планнап ажыр 60 ажыг муң тонна чүүктү сайгарып ажылдаан.

Часкы ажыл

КАЛУГА. Областың Сухиничи, Жиздра болгаш Киров районнарының ажыл-агыйларында күзүн тараи көк-тараанның, кызыл-тастың хөй чылда үнер сигеннериин тарылга шөлдериие массалыг-биле чемиштидилге чаштырып бээри калбарган. Ында ховуларның хары эрий берген.

ЭЛИСТА. Калмыкияга Городовиков районнуң «Пролетарская победа» колхозунуң механизаторлары ховуларже техниканы мурнап үндүрген. Тараажылар хөрөөнүң шыгын базыра берген.

Ол колхоз чер ажылынга бедик культуралыг ажыл-агый деп ат эдилеп турар. Часкы тарылгага ооң тараажылары ам база эки белеткенип алган. Ховуларга аппарып чашкан өдек чемиштидилгелер он-он мун тоннадан ажыг болган. Үрезиннин шынарын тергиин чергелиг болдурунга чедирген. Чер шинчилерии өл-шыкты үш хүн дургузунда базырып аалыр, тарылгазын беш хүн дургузунда эрттирер деп планнап турар.

ВОЛГОГРАД. Көдээ ажыл-агый ужар түүлүнүң ужудукчулары областа часкы ажылнжин эгелей берген. Олар күүн тараи кызыл-тастыг шөлдерге агаардан чемиштидилгелер чаштырып берип турар. Шөлдер кырының агаар делгеминге самолёттар эртенгеи орай кежээге чедир үжүп келир.

Дүржүлгадан биллиигенин өзүгаар алырга, чазын чемиштидилге чаштырып берген гектар бүрүзү ийи-үш чартык центнер кызыл-тас дүжүдүн немештир берип турар.

(СЭТА-ның корр).

Идеологтуг ажылдың дүржүлгазындан

Амыдыралдан чыдып калбас

Тоску беш чылдың тодарадыкчы дөртку чылы. Кайдаа-даа ажыл-ишти хайныкпан. Совет улус улут политиктиг көдүрлүүшкүнде. Барыын-Хемчик районнуң ажыл-ишчилери база-да эрес-сорук киргеи ажылдап турар. Ынчангаш СЭКП райкому ажылчы чоннарның ортуузунга масса-политиктиг ажылды улам күштелдирер сорулганы салган. Хамыктың мурнунда политинформаторлар болгаш агитаторлар-биле ажылды экижиткеи.

Бистиң районда 228 политинформаторлар, 605 агитаторлар ажылдап турар. Оларның теоретиктиг билиинииң деңнели бедик, кижиларилге ажылын янзы-бүрү хевирге чорудуп болур байлак аргадүржүлгалыг. А кол-да чүве —оларның онаашкан ажылхерээнге кыымак чүткүлдүг болуп турары. Политинформаторларның хөй кезии ортумак, долу эвес дээди база дээди эртемниглер. Олар болза партия, комсомол, профэвилел ажылдакчылары, будүрүлгелериниң болгаш ажыл-агыйларның мурнакчылары болуп турар. Оларның сөстомаа чечен, чорудуп турар ажылының шынары хаңы утказыг, кижилериин кичээнгейин дорган-на хаара туда бээр.

Политинформаторлар-биле ажылдың дүржүлгазындан дараазында түүлдерни чүгаалаары артык эвес. Политинформацияларны неделя санында кайы-бир хүнүүн тодаргай шагында доктаамал чорудары ажыктыг. Улус аңаа чаңчыл бээр, ынчангаш оларның кичээнгейи, бот-идепкейи бедиир.

Районнуң ажыл-агый, будүрүлге, албан организацияларында чергелеринде эки ажылдыг политинформаторларның саны хүн келген тудум-на көвүдеп турар апарган. Дараазында партия организацияларының политинформаторлары эки ажылдап турар: бүс-биле чылыдер электростанцияның (партия эге организациязының секретары Е. Злобин), рудниктин (Н. Долматова), «Шекпээр» совхозтуң (партком секретары В. Монгуш). Бижиктиг-Хая салбырының (Н. Саая) болгаш өске-даа партия эге организацияларының политинформаторлары идепкейлиг ажылдап турар.

Ажыл-агыйларда парткомнар, түс-түс черлерде партия эге организацияларының политинформаторларының кылып чорудар ажылдарының тематиказын айытпышаан, оларның херек кырында чүүү кылганын сонуургап, партия хүралдарынга илеткелин, санал-опалдарын ап турар.

Эң эки ажылдыг политинформаторларның арга-дүржүлгазын нептередип тарадыр ажылче база кол кичээнгейни салып турар бис. Бо ажылды «Тыва даг-дүгү» комбинаттың цехтеринде, бригадаларында, «Шекпээр» совхозта болгаш районнуң өске-даа ажыл-агый база албан организация черлеринде эки чорудуп турар.

Информациияның дээштиг, идейлиг болгаш эки шынарлыг болуру политинформаторларның теоретиктиг билиинииң деңнелинден, дыңнакчыларын бодунче хаара тудуп алыр бедик мергежилиинден хамааржыр. Ынчангаш СЭКП райкому, парткомнар политинформаторларның, агитколлективтерниң удуртукчуларының семинарларын доктаамал органнизастап турар. Семинарларны квартал санында бир катап чорудуп турарны чаңчыл апарган. Оларга партия, совет органнарның, литература болгаш үрен чүүлдүн ажылдакчылары, түскай эртемниглер база киржип, үнелиг, солун чүүлдерни чугаалап берип турар.

Ол ышкаш политинформаторларга материалдыг болгаш моральдыг деткимче көргүзериниң чаа-чаа хевирлерин ажылдап кылган. Партия райкомунуң хүралдаар залында политинформаторларның, агитаторларның булуңуң үткашынарлыг, көрүштүг кылдыр дерип тургускан. Эң эки ажылдыг политинформаторларның база агитаторларның чуруктарын районнуң хүндүлел самбыразынга киирген, оларның аттарын хүндүлел дептеринде кимир бижип турар.

Партия райкомунуң база парткомнарының талазындан оларга хүн бүрүнүң практиктиг дузазын көргүзүп турарын демдеглээр үжүрлүг. Лекцияларны, беседаларды оларга организастап, янзы-бүрү лекцияларның чаа-чаа темаларын тодаргай айтып берип турар. Түс-түс черлерде пропагандистерге дуза чедиреривиле оларже пропагандистер болуктерин чорударын практикалап эгелээн.

СЭКП-ниң XXIV съездизинге илеткелинге эш Л. И. Брежнев мынча дээн: «Амыдыралдан чыдып калбас дээш, бистиң бүгү кадрларывыс доктаамал өөренир херек. Олар боттарының идейлиг деңнелин бедидип, эртемниг болгаш техниканың чедиишкиннерин моғаг-шылаг чокка шиңгээдип алыр үжүрлүг». Пропагандистерниң болгаш агитаторларның ажылын чогум-па олче утландырган. Районда ажылдап турар агитаторларның хөй кезии улут дүржүлгалыг, арга-мергежилдиг кижилер, олар чон ортузунга ажылдап билир ханы билиглерлиг. Олар дээрге коммунистиг күш-ажылдың шалыпчылары, мурнакчы ажылчыннар, мастерлер болгаш цех начальниктери, бригадирлер база интеллигенциянын эң шилиндек төлээлери-дир. Агитация ажылын олар боттарының коллективтеринде чедиишкиниг чорудуп турар. Олар күш-ажылчы үлегер-чижээн өскелерге көргүспүшаан, мурнакчы дүржүлганың нептередикчилерни болуп, эки эгелээшкиннерни детким, социалистиг чаршыты организастаарынга, күш-ажылдың будүрүкчүлүүн бедидериинге төлептиг үлүүн киирип келген. Бижиктиг-Хая сүт-бараан фермазының коллективи (партия организациязының секретары Н. Саая) «Корум-чурум үрээр чорукту чаңгыс-даа катап болдурбас!» деп үнелиг эгелээшкин-биле ажылдап турар. Оларны районнуң ажыл-агый, будүрүлге коллективтери изин-биле деткээн. Ол салбырның ажыл-ишчилери сөглээн сөзүнге ээ болуп турар.

Коммунист агитаторлар Н. Саая, арыглал фабриказының эзлчег начальныгы Д. Дуктен-оол, «Хемчик» совхозтуң ажылчыны С. Иргит болгаш өскелер-даа онаашкан ажылынга ак сеткилдиг, кызымак. Эш Саая кижизидилге ажылын чон ортузунга чорудуп, бодунуң бедик мергежилин, тывынгыр, сагыңгыр чорукун көргүзүп келген. Ол СЭКП обкомунуң кежигүнү. Бижиктиг-Хая сүт-бараан фермазының коллективи районга социалистиг чаршыттың чаңгыс эвес удаа тиилекчизи боон келген болгаш СЭКП райкомунуң болгаш райкүскомунуң шилчиир Кызыл түтүн шажы-биле тудуп турар.

Политинформатор болгаш агитатор бүрүзүнүң ажылы ханы идейлиг үткалыг болуун дээш СЭКП райкому моон соңгаар-даа кылып чорудар ажылдарны тодаргай планнаан. ССРЭ-ниң составынга Тываның эки тура-биле каттышканының 30 чылынга үткүштүр Барыын-Хемчик районнуң политинформаторлары болгаш агитаторлары боттарының идейлиг-теоретиктиг билиин бедидип, чон ортузунга масса-политиктиг ажылды улам калбартыр.

О. МОНГУШ,
СЭКП Барыын-Хемчик райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизиниң эргелекчизи.

Елизавета Моргуевна Даваа Күнгуртуг ортуман школазының хоочун башкызы. Оон байлак дүржүлгазын аныяк башкылар күзелдии-биле шиңгээдип ап турар. 24 чыл дургузунда бичии чаштарны кижизидип келген ол башкы «Тере-Хөл» колхозта партком-нуң кежигүнү.

ЧУРУКТА: аныяк башкылар С. Серебрянников, М. Седип, В. Зурначан олар Е. М. Даваа-биле беседаламып орлар.

Г. СИРОТИННИҢ фотозу.

ШКОЛАДАН КОМБИНАТЧЕ

Оолдар, уруглар школачы чылдарында-ла бодунуң оон ынайгы оруун шилип, кым болурун бодай бээр. Оларның дыка хөйү төрээн колхозунуң азы чоогунда заводтуң ажылакжи-биле бодунуң амыдыралын холбаарын шиитпирлеп алтар. Мергежилдя шын шилип алырынга уругларга долганыр турар ажыл-ишчилерниң үлегер-чижээ, тывынгыр мурнакчы чымыжы чижек, үлегер болур. Шак ындыг үлегер-чижекке кижизидилгени Хову-Аксының сес чыл школазының башкылар коллективи, комсомөл, пионер организациялары багай эвес чорудуп турар. Күш-ажылга кижизидилге ажылы харык чок бичии чүведен эгелээр. Баштай уруглар «уран холдар» болгумунге эге билиглерни ап, ажылгыр, тудунгур болуп мергежээш, 5—6 класстарга шимчеп, ажылдап турар модельдерни кыла бээр. «Тыва кобальт» комбинаттың мурнакчы ажылчыннарының дугайында беседалар, «Күш-ажылы дээш хүндүткелде» деп стендилерден эгелээш, ужуражылгалар, комбинатче экскурсиялар, мурнакчы ажылчыннарга тураскаатқан чыынтар шупгузу күш-ажылдың кижилерин хүндүлеп, оларның ажыл-ижинге чоргаарланырын кижизидер.

Чоокта чаа Хову-Аксы сес чыл школазының сески класс-чыларынга комбинаттың инженери, геология эртемниериниң кандидады Владимир Ильич Лебедев аалдап чораан. Ол школачыларга комбинаттың ажыл-амыдыралын, тургузугуп келгенин төөгүп, комбинатка билиг-мергежилдиг ажылчыннар херегин чугаалаан. А комбинатта кайы хире нарын, болбаазырангай машиналар барын уруглар сонуургап, оларның башкарыкчылары болур дээш кызымак өөренирин, күш-ажылга боттарын чанчыктырарын азаанныар. Ол-ла үеде «Тыва кобальт» комбинаттың комсомолчулары школаның чеди классчылары-биле ужуражып, комсомолчу аныяк ажылчын кижинин харысалгазының, эгелекчи, чаартыкчы болурунга кандыг шынарлар, кайы хире эртем-билиг херегинин дугайында чугаалашканнар. Шак бо ышкаш ужуражылгалар, кежээлер чүгле школага эвес, а комбинаттың цехтеринге бээп болуп турар. Ол бүгү ажыл-ишке кижизидилге эки түннелдерни бээринге чигзиниг турбас. Хову-Аксының школазының өөреникчилериндеи школазын доосказ комбинатка ажылдаар күзелдиглер кайы хөй.

М. АНДРЕЕВА.

АЖЫКТЫГ БОЛГАН

СЭКП-ниң Бай-Тайга райкомунуң пропаганда болгаш агитация килдизи хана солуннар редакторларының база партия организацияларының секретарьларының бир хүннүг семинарын организастап эрттирген. Аңаа «Хана парлалгазының ажылын канчаар тургусса экил?», «Коскү агитацияның үжүр-дузазы болгаш хевирлери» деп лекцияларны партия райкомунуң харысалгалыг ажылдакчылары номчааннар.

Семинарга дүржүлга солчуушкуну база болган. Ылаңгыя «Мурнакчы» колхозта «Мурнакчы» деп хана солуннуң редактору Ч. Хомушку, райпода партия эге организациязының секретары Ч. Чкалов олар хана солунун канчаар белеткеп, үндүрүп турарын, аңаа партийжи удуртулганы күштелдиреринин чугулазын чугааланнаар.

Семинарның киржикчилери аңаа көрүп, билип алган ажыктыг чүүлдерин практика кырынга ажыглаардар.

Б. БАГАЙ-ООЛ.

МОСКВА. КАИ-ниң чаа постузу Ленин проспектизинде каступ келген. Автоинспекция ажылдакчылары телевидениениң дузазы-биле ажылдап турар. Ленин проспектизинин долганыр өрүм-биле белдириинде телекамераны тургускан, оон ачызында ол районда бүгү шимчээшкинии көрүп турар. Телекамераның дузазы-биле алган дүрзүзүү КАИ-ниң түскай постузунче дамчыдар. Орунта бээп турар бүгү чүүлдер аңаа кастур. Радио-телефоннуң дузазы-биле шимчээшкинии башкарар. КАИ-ниң ындыг чаа постуларын найысылаалдың өскедээ черлериие тургузар.

ЧУРУКТА: КАИ-ниң чаа постузу. Патруль машиналары херек болган черлерже чоруптарынга белеп тур.

А. ВОЛОДИННИҢ болгаш В. ХРИСТОФОРОВТУҢ фотозу.

СЭТА-ның фотохрониказы.

ТИИЛЕКЧИЛЕРНИ АДААН, ЧАРЫШ ҮРГҮЛЧҮЛЕВИШААН

1973 чылда өөреникчилерниң будүрүлге бригадаларының эки ажылы дээш автономнуг республикаларның, крайларның, областарның болгаш районнарның Бүгү-россия чарыжының тиилекчилери Ставропольеиң школачылары болган. Ол дутаймы РСФСР-ниң Чырыдымышкын министерствозунуң коллегиязының чаа болган хуралынга чарлаан.

Өөреникчилериң бир-ле дугаарында 20 чыл мурнунда Ставропольге каступ келген болгаш оон соонда бүгү чуртка нептерээн будүрүлге бригадалары Ставрополь крайга аажок улуг ат-сураглы чедип алган деп, РСФСР-ниң чырыдымышкын министриниң оралакчызы Л. К. Балясная СЭТА-ның корреспондентиибиле беседазынга чугаалаан.— Ындыг янзылыг бригадаларны Ставропольеиң бүгү-ле көдээ ортумак школаларында тургускалы ол дутайын херечилеп турар. Кыжын, өөредилге чылының үезинде, уруглар тракторларны болгаш көдээ ажыл-агый машиналарын өөренип, түскай дерээп агрохимия лабораторияларынга болгаш агробиология кабинеттеринге кичээлдер эрттирип келгеи.

Дүржүлгалыг специалистерниң—агрономнарның, инженерлериниң, механизаторларның—удуртулгазы-биле школачылаар ам дээре будүрүлгечилериниң мурнакчы методтары-биле, амгы үениң агротехниказының чедиишкиннери-биле таныжып келген. Ол бүгү көскү түннелдерни берген: часкы-чайгы ажылдар үезинде өөреникчилер бригадаларының будүрген нийти продукциязының өртээ 4 240 мун рубль ашкан.

Көдээ механизаторнуң профессиязын 284 школага өрү класстарның барык 22 мун өөреникчизи шиңгээдип алган. Ол крайның колхозтарынга түскай эртемниг эки кижилер немешкеи: ортумак эртемниг болганының дутайында херечилел алган ол мун-мун доозукчулар тракторлар болгаш автомобильдер башкарар эргенин опызылгаларын база алгапнар.

— Өөреникчилер бригадаларын апыяктарның профессионал утланышкынының эң чугула хевирлериниң бирээзи кылдыр көрүп турар бис—деп, Л. К. Балясная чугаалаан.— Ортумак школалар доозукчуларының 40 хуузу боттарының салым-чолун көдээ ажыл-агый-биле холбаган ол факт оон бадыткалы болур. Оларның 25 хуузу он чыл школазын доосканының соонда колхозтарда болгаш совхозтарда барып ажылдай берген.

«1973 чылдың өөреникчилер бригадазы» деп чарышка Волгоград болгаш Курган областарның школачылары эки чедиишкиннерлиг болган. Чижээрге, аныяк волгоградчылар албек тараа деэш тудучуушкунга идепкейлиг киришкеи. Школачыларның ажаган тараазы барык чартык миллион пуд четкен. Оон ангыда, 37,5 мун ажыг алээди уруглар дүжүт ажаан алышкынынга улуг улус-биле кады киришкеи; ийи мун чыгаа өөреникчилер шаңналга, автоорукгарга, элеваторларга тараның чидиринге удур демисел талазы-биле комсомолпионер постуларының кежигүннери болуп турган.

Өөреникчилер бригадаларынга дүржүлга ажылынче улуг кичээнгейни салып келген. Мээда хамаарыштыр Курган школачыларының ажыл-чорудулгазы солун. Колхозтарның болгаш совхозтарның специалистериниң, эртемденнериниң онаалгазын ёзугаар олар кедээ ажыл-агый культураларының перспективтиг сорттарын шылгаары болгаш өстүрүп көвүдедирип-биле, тараа болгаш ногаа культураларының дүжүткүрүн, мал ажылының продуктулуун бедидер агрономнияның болгаш зоотехниязың чаа аргаларын дилеп тывары-биле холбаалыг 620 ажыг шенелдеии чорутканнар.

Школачылар шинчилелдериниң түннелдерин практикага нептередип турар. Чижээ, Каргаполь ортумак школазының өөреникчилер бригадазының кежигүнериниң сүмезии ёзугаар СЭКП-ниң XXII съездизи эттыг колхозка ногаа культураларының шөлдерииге минералдыг чемиштидилгелериин янзы-бүрү нормаларын ажыглаан. Оон түннелинде оларның дүжүдү 15—20 хуу бедээн. Курганның кедээ ажыл-агый болгаш педагогика институттарының, областың кедээ ажыл-агый дүржүлга станциязының эртемденнери урутларга улуг дузаны чедирип турар. А Алтай крайда школачыларның дүржүлге ажылын удуртуруубиле артем-шинчилел албан черлериниң специалистери, эң дээре школаларның директорларын болгаш биология башкыларын каттыштырган методиктиг чөвүлелдя тургускан.

— Социалистиг чаршыты организастап турар чорук республиканың хөй-хөй районнарынга өөреникчилер бригадаларының ажыл-чорудулгазын идепкейжиткен—деп, Л. К. Балясная түннелинде чугаалаан.—Чаршы үезинде бригадаларның материал-техниктиг базазы дыка быжыккан. Колхозтар болгаш совхозтар бригадаларга чер участокторун, техниканы быжыглап, үрезиннерни, чемиштидилгелерни берип, хову турлагларын тудуп берип турар. Чайгы майгын хоорайжыгаштарны ажылдыр, школа бажыңнарын дерип берип турар. Чаршыга РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң шилчиир Кызыл туктарын чаалап алгылаан. Волгоград, Орёл, Липецк, Сахалин областарның, Башкир, Марий АССР-лериниң чамдык районнарының ажылы бо талазы-биле кичээнгейни хаара тудуп турар.

Өөреникчилер бригадаларынга киржилге инитилелге ажыктыг кыдыр ажылдаар деп аныяктарның чүткүдүн сорук киирип, дагыынган ажыл-херек дээш бедик харысалгалыг болурунга оларны кижизидери кончут чугула чүүл болур.

«Сельхозтехниканың» сентелге-тудуг участогунда М. Ванюов удуртқан комплекстиг бригадазының кежигүнүпеп ай планның 120—150 хуу күүседип турар. Бригадада хоочуп тудугжулар хой. Оларның бирээни Оюн Комбуну бо чуруктап көрүп тур сиңер. Күп-ажылга чедиишкиннери дээш өртеттиг шаңналдар болгаш Хүндүлел бижиктер-биле ол кап удаа шаңнаткан.

А. НЕВОЛИННИҢ фотозу.

БИБЛИОТЕКАЛАР БОЛГАШ ХООЙЛУ-ДҮРҮМ ПРОПАГАНДАЗЫ

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин амыдыралга боттандырары социалистиг хоойлу-дүрүмүг быжыглары-биле, ажылчы чоннуң социалистиг кады чурттал-ганын норма чижектеринге чаңчыктырары-биле сырый харылзаалыг. Күрүне организациялының болгаш хой-ниитп организацияларының күзелиниң будурулгее, амыдыралга киживилериң ажыл-агыйжы болгаш чуртталга харылзаалары бедик мөрэлъ-полититтиг идеяларга, социалистаг хоойлу-дүрүмниүн үндезинеринге даянган түрарынче угланган.

Од ажылга библиотекалар база болдунуң үлүүн киирип турар. Хоойлу-дүрүмнү чонга таймылбырлаар, пропагандаларр ажыл библиотекаларда ийи угланышкыныңыг. Назыларында, эртем-биинп болгаш ажыл-мергежилиндең хамаарыпга чокка бүгү номчукчуларга эрге-хоойлу таныштырылазының ангыда, хой-ниитп хүзээлгезинин болгаш ажылының шиилээнии, ада-ияның харысалгазының дугайында таймылбырлаар, пропагандаларр ажыл библиотекаларда ийи угланышкыныңыг. Назыларында, эртем-биинп болгаш ажыл-мергежилиндең хамаарыпга чокка бүгү номчукчуларга эрге-хоойлу таныштырылазының ангыда, хой-ниитп хүзээлгезинин болгаш ажылының шиилээнии, ада-ияның харысалгазының дугайында номнарны сүмелелип, тарадылгазын чорудуп турар. Темалыг полкаларның, дегелгелеринің дугаазы-биле эрге-хоойлу

МАРТ 27 – ТЕАТРНЫҢ БҮГҮ-ДЕЛЕГЕЙ ХҮНҮ

ЧУРУКТА: (солагай талазындан оң талазынче) СССР-ниң Улустуң артистери Б. А. Смирнов, П. В. Массальский, В. А. Орлов, М. И. Яншин, В. Я. Станицын, М. И. Прудкин, О. Н. Андровская, А. Н. Грибов. В. ЕГОРОВТУҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

ЧАА ДИЛЭЭШКИННЕРНИ КЫЛЫР

Театр — уран чүүлүң эң не эрте-бурунгузу. Чурт бүрүзүнге оон хөгжүлдези, үнген дөзү янзы-бүрү. Хаанныг Россияга театр дээрге аңаа-ла бай кижиниң чалгаа чазып, хөлеспээринге херек турган. Херээжен кижиге артист болуру — эң бүжар чорук. Октябрь революциязы тиилээн сөөлүнде театр болуунуң ролюн коңгө оскерткен. Бистиң чуртувуста ам болунуп театры чок хоорайлар чок апарган. Театр амгы үеде чонну болгаш аныяк өскенни кижизидериниң идеологтуг чепсээ болуп, кижи бүрүзүнүң сонуургалы, сагыш-сеткилиниң «чеми» апарган.

Тыва театр совет эрге-чагырга үезинде тыптып, хөгжүп келген болгаш совет театрының интернационалчы өг-бүлезиниң эң аныяк. Тыва чон база «театр» деп сөстү билбес-даа чораан, а ам улуг биче-даа кижи ол чокта чурттап шыдавас, аңаа улуг сонуургалдыг. Республиканың кандыг-даа булуннарында театр артистериниң келирин четтикпейн манап турар. Бистиң театрның дөс-төөгүзү — Кара-кыс биле Максим Мунзуктар, Виктор Көк-оол суглар бөгүнге чедир ажыллап. чонунга бараан болуп турарлыр. Ол ышкаш бүгү назынында тыва театрга бараан болуп келген Марьям Рамазановна. Зоя Голубеваны кым билбезил. Хоочуннар-биле бистер бөгүн кады ажыллап, олардан өөренип чор бис. Бистиң бо чоргаарал-биле алдарывыс «кырганнарывыстың» төттүнмес талантызын тыва чону магадап ханмас.

Максим Мөнгежикович Мунзук келир үеде экраннарга үнер совет-япон кино «Дерсу Узаланың» кол маалыры — Дерсуну ойнаар. Тыва артист кижиниң делегейге сураглыг бар чылары ол, чүге дээрге бо киноның база бир кол туругузукчузу сураглыг япон кинорежиссер Акира Куросава болгай.

Бүгү-делегейниң театр хүнүн болгаш Совет Тыванын 30 чыл болуп оюн театр төлептиг үткүп турар. 38-ки сезонну Сергей Александрович Островскийниң «Думбей эзим», С. Сарыг-оолдуң «Хүннүң ыраажылары», А. Салынскийниң «Барабанчы кыс», Н. Анкиловтуң «Солдаттың кадайы» деп шиилери-биле ажыткының көрүкчүлер эки билир.

Театрның ийиги, үшкү салгалында боттарының хоочунарын солуур төлептиглер эвээш эвес. Ам ол эш-оорум дугайын каксы чугаалайын. Ч. Мартай-оол, Л. Солун-оол, Р. Серен-оол, М. Дарый, М. Солун-оол театрның чогаалыкчы коллективинде төлептиг артистер. Ч. Мартай-оол көрүкчүлернин маңаашкының, бүзүрелиң, идегелиң черле негелевес боор дээрзинге чигзиниг турбас. Ол ам «Италияның човуланы» деп трагедияга Шаашкактың ролюн ойнаарыбиле белеткениң турар.

Бистиң театрывыс хөгжүмшин театры болгай. Сөөлгү үеде Монгуш Чаламба, Роза Серен-оол ээн ышкаш артистер хөгжүмнүг шиилерге үзаа-дараа чедиишкинниг ойнап турары сонуурганчыг болгаш өөрүнчүг. Амгы үеде тыва интеллигенция болгаш аныяктар дугайынга К. Кудажының бижээни «Далай дүвүнде дангына» деп лириктиг, каттырынчыг шиизи черле солуун. Ону кончуг солуп болгаш тывынгыры-биле театрның кол режиссеру Сиин-оол Оюн тургузуп турар. Черле ынчаш Б. Кудажы театрга быжыңгыр шиилерни бижип, ону чонга бараалгатканы көрүкчүлернин кичээнгейинин төвүнде. Авторлуң Саян далай дугайында шиизинде М. Чаламба биле Р. Серен-оол кол рольдарның ырларын күүседип турар. Р. Бенденбильдың музыказы-биле болур бо шин Совет Тыванын 30 чылынга төлептиг белек болгаш бистиң аныяк артистеривистиң чедиишкини болур дээрзинге идегээр бис.

Амгы үеде хоорайның-даа, кодаанин-даа көрүкчүлериниң негелдези улгатқан болгай. Ынчангаш бистиң артистеривистиң болгаш театрның чогаалыкчы коллективиниң улам шынарлыг, үре-түннелдиг ажыллаары негеттинип турар. Ынчангаш артист бүрүзү чогаалыкчы ёзу-биле ажылдап, бистиң үеделивистиң чаа овур-хевирлерин чонга бараалгадыр дээш чаа-чаа дилээшкиннерни кылырын сорулга кылдыр салып турар.

Д. БАРЫНМАА.
артист.

ХООРАЙ, СУУРЛАРНЫ ЭРГИЙ

Республиканың хөгжүмшин театрының коллективи Театрның бүгү-делегей түңүп күш-ажылчы белектер-биле үткүп турар. Афанасий Салынскийниң «Барабанчы кыс» деп шиизинде ойнап турар артистер республиканың барыкла бүгү районнарыг эргээп. Олар сөөлгү үнүүшкүнүн Чөөн-Хемчик районнуң «Алдан-Маадыр», «Сүт-Хөл» совхозтарының суурларындан эгелээннер.

Эрткен неделяның эгезинде «Барабанчы кыстың» чарлалы Өвүр районнуң суурларынга көстүп келген. Малчын районнуң ажыл-ишчилери разведчик кыс Нина Снижконун дугайында шиизи сонуурган, көдээ Культура бажыңнарынга адыш часкаашкыннары чаңгыланып, артистериң удаа-дараа аавдан ээп турарын күзээп чугааларны көрүкчүлерден бөлө дыңнап болур турган. Ол ышкаш ук шин Торгалыг суурга чеде берген турда, РСФСР-ниң алдарлыг артизи Х. Конгар, Тыва АССР-ниң алдарлыг артистери Л. Солун-оол, А. Тавакай олар Торгалыг ортумак школазының өөреникчилери-биле солуп ужуражыпганы кылганнар. Ужуражылга сөөлүнде артистер өөреникчилериң район көрүүдезинге көргүзер концертин көрүп, чамдык номерлерге хамаарыштыр ажыктыг сүмелерин бергилээн.

«Барабанчы кыс» деп шин бо хүннерде Улуг-Хем районнуң девискээрин эргип чоруп турар. Бо коллектив театрның шиидер бөлүктериниң аразында калбарган социалистиг чарыштың мурнуку одуруунда чоруп, бирги кварталда чонга бараан болурунуң планын күүседип турер.

Казах чогаалчы Калтай Мухамеджановтуң «Шорумыйнаан» деп каттырынчыг комедиязын бо хүннерде Эрзин, Тес-Хем районнарның суурларынга ойнаарын доозуп турар. Чаа шинии чон улуу-биле сонуурган турар. Бо шинде хоочун артистер хамаарышкан рольдарын бедик мергежилдиг күүседип турарын көрүкчүлер эскерип, РСФСР-ниң алдарлыг, Тыва АССР-ниң улустуң артизи К. Мунзукка, республиканың алдарлыг артистери М. Монгольбиге, С. Баярга, Б. Бадыг-Сагаанга, Тыва АССР-ниң культуразының алдарлыг ажылдакчызы А. Лаптанга, артист Д. Дамба-Даржаага өөрүп четтиришкинниң адын часкаашкыннары-биле илередип турарлар.

Каттырынчыг казах шинии март 29, 31 хүннеринде найыслыдың чурттакчылары көөрлер.

БИСТИҢ КОРР.

Идам баштай берген

Республиканың «Урожай» эки тура спорт аппаратының шыдыраачылары чемпионаттың чартының ойнап доозупкан.

Чедиги салыгда Улуг-Хемниң башкызы Б. Дуюгбан механизатор О. Бегзи-биле (Чөөн-Хемчик) хайымнашкан. Дараазында хөлге ойнаан мөнгүн-тайгажылар Д. Оюржак биле А. Хомушку олардың салыы база дең дооступ, чартык-чартык саннарны арасында үлешкенипер.

Чедиг салыгның соонда дуржулганыг бирги разрядчы С. Идам 6 санныг, мардыдазының кирижикчилерин баштай берген.

Д. САЛЧАК.

ТЕЛЕВИДЕНИЕ

МАРТ 27-ДЕ

МОСКВАДАН

13.30—Дамчыдылгалар программазы. 13.35—Өөнүт телекөргүзүг. Школачыларга «Костер». 14.05—Медзолер. 14.15—«Цирк оттары». 15.00—ССРЭ-ниң ЭА-ның корреспондент кежигүнү В. Г. Афанасьев телекөрүкчүлериниң айтырыгларынга харылап кур. 15.35—Курченниң Е. Вахтангов аттыг академиктиг театрының фильм-шиизиниң. А. Корнейчук. «Сеткилдиң тураскаалы». 17.10—17.20—Часпар. 17.20—Күргүченниң Е. Вахтангов аттыг академиктиг театрының фильм-шиизиниң улаштыгы. «Сеткилдиң тураскаалы». 18.00—«Үе». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

18.30 — «Сыңдысчыгаш». Дамчыдылга. 19.00—Урутларга. Мультфильм. 19.05—Телемедээлер. 19.15—Механизаторларның бүгү-ниитти өөредилгези. Бистиң рейдивис. 19.25 Телемедээлер. 19.40—Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

19.45—«Чөөн-Казахстан областтың үткүштүр планы боттанышылында». Казахстанның КП-зының Чөөн-Казахстан обкомунуң бирги секретары А. К. Протозанов дамчыдылгада киржип турар. 20.30—Концерт. 20.45—Өөнүт телекөргүзүг. Уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. «Чыл-даа четпээнде». 1-ги серия. 21.50—«Музыкантылар музыка дугайында». П. И. Чайковский. «Дөртку симфония». 22.50 — 23.00—Часпар. 23.00—23.30—«Үе». Информастыг программа.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

Кино

МАРТ 27-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Адыр, мана!» 9.40, 11.30 (Биче валга) «Даарта орай болур» 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Али-Баба болгаш дөртеен дээрбетчилер» 8.40, «Олулу капитан дижир турган» 10.00, 11.45, 14.00, «Демир маска» (2 сериязы кады) 15.45, 18.20, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Ынчан-на Чок — деп, чугаалаан мен» 11.00, 12.30, «Чурттатка болгаш өлүм» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Валерий Чкалов» 11.30, 13.10, «Түңнел үндүргеш» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ЭНЕРГЕТИК» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫНГА «Баян тажы» 12.00, 18.00 шактарда.

СЭКП-ниң Эрзин райкому болгаш райүүском республиканың хоочун юристериниң бирээзи, Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчизи, СЭКП кежигүнү Михаил Халаровеевич КОНГАРНЫҢ үргүлчүлелдиг, аар ажаанның соонда мөчээнин дыңнадып, оон өг-бүлезинге болгаш чоок кижилеринге ханы кажыдалын илередип тур.

Чаа бараанналар

Бистиң амыдыралывыска электроприборларның ижиге берген үезинден бээр шоолуг үр-даа болбаан. Ам чем сооду кчузу, чүүлда машинаазы, пылесос болгаш өске-даа хөй-хөй «электри-биле ажылдаар дузалакчылар» барык өг-бүле бүрүзүнде бар апарган. Бүдүрүлге черлери ол бараанналарны бүдүрерин көвүдедирин үргүлүлеп турган, оларның шынардаа, даштыкы хевир-даа талазы-биле эң бедик негелделерге дүүшкен турарынче сагыш салып турар.

Чурттуң бүдүрүлге черлериниң бүдүрүп эгелей берген чаа-чаа бараанналарын СЭТА-ның корреспондентилериниң чугаалап турары мынды:

ЛЕНИНАКАН. Амыдырал хандырылгазының электроприборларын кылыр заводтуң бүдүрүп эгелей берген, электри күжү-биле эът тыртар машиназының бир минутада тыртар ъъдэ үш килограмм. Арменияның, РСФСР-ниң, Грузияның өг-бүле ээлериниң бо чыл сөөлзүрээже чедир алыр ындыг машиналары 10 мүңнан ажа бээр.

КИЕВ. «Точэлектроприбор» завод бо чылдың эгезинден бээр садыг четкизинге чаа хевирлиг кылдыр электрочүлүлүге машиналары «Киевта» ийи чүс мүңну бүдүрүп берген. Планда айтыкзынындан 20 мүң кылыг ажыг болганы ол.

Киевтиң электрочүлүлүге машиналары — чуртта эң чиик өртектиг. Оларның садып алыкчыларга үнелеткен талазы чүгле өртээнин чииги эвес. «Точэлектроприбор» марка кончуг эки шынарлыг дээрниң магадылалы болу берген. Ам ол бүдүрүлге черин бодунуң бүдүрүп турар чаа хевирлиг «Киев-4» машиназынга күрүнеиң Шынар демдээн тыпсырынга ону белеткеп турар.

ГРОДНО. «Электроприбор» завод ажыглап шенээр кылдыр электри күжү-биле кофе хайындырар хөнектерни болгаш самоварларны бир мөөң бүдүрген.

Ол бүдүрүлге черин бо чылды сөөлзүредир кофе хайындырар 100 мүң хөнекти болгаш 5 мүң самоварны садыг четкизинге бүдүрүп бээр.

РИГА. «Страуме» завод чаартқан электровлиирлерни массалыг бүдүрүп үндүрерин шингээдип алган. Чаа илиир оон мурнундаазындан барык ийи катап чиик, бүдүжү эдилээринге эптиг, чараш хевирлит.

Заводтуң конструкторлары биле технологтары чаа хевирнин база чеди янзы бараанның бүдүрүп үндүрер кылдыр белеткээн. Ажыглаарынга эптиг аажок, сава чүүр «Страуме-3» машина магазиннерге удавас киирер.

Коллектив беш чылдың тодарадыкчы чылында электрохандырылга бараанналарын бүдүрүп үндүрериниң он хуу көвүдедир дээн. Ында ам бажың ээлериниң ажыл-ишкин чиигедир он беш янзы аппаратты бүдүрер кылдыр белеткеп турар.

БАКУ. Бакуның электротехника үлештүрүнүң бүдүрүлге черлери ам дөрт янзы дүргем хөделип ажылдаар вентилятор челбиштерни, электри күжү-биле шиштээн эът ' быжырар херекселдерни, хүнүскү лег чырыыр лампаларны болгаш өске-даа продукцияны чонга бүдүрүп берип турар. Азербайджанга беш чылдың дөртку чылында электрохандырылга бараанналарын бүдүрери 1973 чылдаазындан барык үштүң бири кезээ хире көвүдээр.

ФРОНТУЧУ–ДАРГАН

Серге-Байыр Өргеевич Куулар улуг-чазагай дурт-сынныг кижи. Ол аныяда мөге-даа чораан. Оөң сеткилги бичө. Ажылдап турда, оөң кызымаан кижи кайгаар. Тудуг тудуп, дарганнап эгелээнде, оөң арын-шырайы чүден өөрүшкүлүг апаар. Ажыл-ишчи кижини чон хүндүлеввес аргажок.

Чөөн-Хемчиктиң «Чыраа-Бажы» совхозунуң ажылышчилери күш-ажылдың хөөчүнүнга сеткил-сагышының ханызындан чоргаарланып турар. Ол база ужур-уткалыг. Серге-Байыр Өргеевич — Ада-чурттуң Улуг дайынының киржикчизи, тыва эки турачылар-ның бирээзи.

Ол бодунуң чаңгыс черчурттугларының-биле кадыг фашистиг эжеленчилерге удур эрес-дидим демисежип турган. Кадыг-дошкун тулчуушкуннарның кандыг хүннери, дүннери, шактары турбады дээрил. Фашистиг эжеленчилер олумнуг холун сарбайтып алгаш, чүткүп турган. Ынчалза-даа тыва эки турачылар олардан сүртеввээн. Маадырлыг Кызыл Шеригниң дайынчыларының дидим чүректери, дайзынны көөр хөөн чок чоруу аларны улам сорук кимирип турган.

Тыва эки турачылар төрээн Тываларынга эзип келген. Серге-Байыр Өргеевич Куулар Чыргакызынга келгеш, тургузукчу тайбың ишче кирген. Амыдыралды ол үнелеп билир. «Ам-как дээримис аас турар үшурлуг!» — деп, ол камаңкеззеде бодап чоруур.

М. ЧАШ-ООЛ.

«Шынның» материалдарының изи-биле

Кудук немешкен

Эртиен чылдың декабрь 20-де солунга «Эрзин суурда чаңгыс кудук» деп эгелиг шүгүмчүвел парлаттынган.

Ажылчы чоннар депутаттарының Эрзин недзэ Советиниң күүсевичи комитединиң даргазы С. Чымбаның редакцияга дыңнатканы:

— Бүдүн суурнуң чурттакчылары чаңгыс кудуктан суглап, үр манажып, үе-шагын эрттирип, кышны соокта бергедеп турганы шын. Январьда бир кудумту немештир казып, ажыглалда киирген. Амгы үеде чон ийи кудуктан суглап турар.

«Шокараңнаап кино»

Мындыг эгелиг чагаа 1973 чылдың № 252 солунунга парлаттынган. Ол-ла районнуң Мөрен суурунда кино механиги В. Седен, дузалакчызы Б. Согаа оларның орта кино үндүрбейн турарын ында шүгүмчүзээн.

Районнуң киночеткизиниң директору К. Хертектиң редакцияга харыылааны:

— Солунда парлаттынган материалдың фактыларының турганы шын. Ылаңгыя киномеханигиниң дузалакчызы Борис Согаа эзирип алгаш ажылдап турган, ону ажылдан үндүрген. Онаашкан амылынга эз-харыысаалга чогу дээш киномеханик Валерий Седенни шыңгыы сагындырган. Сөөлгү үеде чурттакчы чон чогуур үезинде шаптык чок кинолап турар.

Чагаа парлаттынмаза-даа

ХЕМЧЕГЛЕРНИ АЛГАН

Ырааккы Кара-Хөлден редакцияга чагаа келген. Ында сес чыл школазында өөредилге-кижизидилге ажылының сулазын, школаның интернадында, столоваязында ажылдап турарларының аъш-чем, идик-хеп, одаар ыяш болгаш өске-даа школа херекселдери кажарлаар, ам сеткилдиг эвезин ол чагаада илереткен.

СЭКП Бай-Тайга райкомунуң бирги секретары эш Д. Данзын-оолдуң биске дыңнатканы:

Материалды хынаан. Киргеи фактылар колдуунда шын болуп бадыткаттынган.

Райүүскомнуң улус чырыдыышкын киидизиниң төлээлери школаның өөредилге-кижизидилге ажылында четпестерни эдери-биле баргаш, чамдык бөттүг дузаны чедирген, байдалды эдериниң хуусаазын доктаадып, хемчеглерни ажылдап кылган.

Школаның ажыл-агый эргелекчизи В. Норбу, повары Ч. Чанзан оларны профзевилея конжитүннериниң ниити хуралынга чугаалажып, хемчег алган.

Суурда уругнар садының кижизидикчилериниң эгелээш оөң эргелекчизинге чедир тускай ортумак эртемниг кадрларны тып, хандырарын районнуң улус өөредилге киидизинге дааскан.

«Лаа черле идегелдиг...»

— Магазин чордун бе, кожам?

— Йе.

— Мынче хөй куспак сынмас чүнү садып алганың ол?

— Лаа-ла болгай! Керосин ыжыпга пат ырма сынган. Лаадан дээре, оон идегелдиг түве-даа чок хире-дир.

— Ол-дал чеп. Хөй келген ышкаш бе? Артпайн баарыйна мон!

Бо дээрге, Өвүр районда «Коммунизмче орук» колхозтуң төвү Арыг-Бажы суурнуң чурттакчыларының аразында чугаа-дыр. Суурда электри чырыы орта кышпастаандан бээр 3—4 ай чедип турар. Ол дугайында чурттакчыларның хомудалдарынга колхоз баштаар черн мынчага дээр дорт харыылап берип чадашкан. Ылаңгыя суурнуң Кык, Октябрь кудумчуларында бажыңнарының чырыы чүгле кыза берген турар. Чурттакчылар кежээ апаартала дең кыпсыр, даа ажыглаар ужурга таваржып келген.

М. Эрес-оол.
Өвүр район.

* * *

Септелгеде... чаа тудуглар

Чаа ажыглалга киргеи тудугну үш чыл эртиээнде капитал септелгеге киирбеан билдингир. Ынчалза-даа бисте ол чүрүм сагыттынмастаан. Ону чамдык чижектерге бадыткап көрээли.

1972 чылда Чыргаланды көдээ Советиниң күүскому чаа конторадыг апарган. Оон одалга системазын Самагалдайның септелге-тудуг участогунуң шынар чок кылганындан кыш ортузу четпейн чораан-да соокка шыдашпайн, чарлыш чаштагылаан берген. Күүском өөрүшкүзүн-даа орта билбейн чыда, колхоз конторазынче сыңмаралаашын киирер ужурга таварышкан. А эрткен чайын олар демги системаны катап кылырынга 600 рубльди немей чарыгдаар ужурга таварышкан! Ажыглалга тудугну хүлээп алырда чагыкчы эренгейлээшиниң бак уржуу ыңдыг болган.

База бир чижек. Район төвүнүң чурттакчылары эрткен күзүн магалыг өөрүшкүлүг болуп, чаа туттунган Культура бажыңынга чединген. Ол ордута хураадан, кинолап, концерт көрүп турда (чыдыр-даа аан) магалыг-ла! Ол магадаашкын соок дызырткайлыш келирге, өжүп баткан. Ам аңаа кино көөр дээш чеде берген кижи соңгу чүкке барып ажылдаар дээш ышкаш кыздыр кеттинип албас болза хоржок, а оон ыңай залга олура чүгле кино эвес, харын-даа дээвир өттүр демги магалыг ордунуң крышаазының калбак маңзаларын база чайлыг көрүп орар. Бо чылын оон «септелгеанигее» Тес-Хем райкүүскомнуң культура киидизи көрүне хөрепчиин чарыгдаар апаар.

«Тыва көдээ тудуг» трестдаа, районнуң удуртукчуларындаа моңу эчизинге чедир хынаан, харысаалта чок кижилерниң уржуундан көрүнеиң хөрепчиин артыкка чарыгдаар чоруктуг соксатса чогуур.

К. ОНДАР.
Тес-Хем район.

Кызылдың башкы училищезин ук училищеии доосканнарны кежээге чалап тур. Кежээ — марттың 28-те 19 шакта училищеиң улуг залынга болур. Училищеиниң адреси: Кызыл, Колхозная кудумчузу, 56, автобус дөктаар «Восток» дээр чердеи № 3, 14 автобустарга олурупкаш, школа-интернатка дүжер.

1974 чылдың март 30-да хүндүскүнүң 12 шакта Кызылда недзэниң № 3 ортумак профтехучилищезиниң сургуулдарының ада-иелериниң хуралы болурун чарлап тур. Хурал училищеиң бодунга болур, адрес: Салчак Тока кудумчузу, № 14.

ДИРЕКЦИЯ.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Кызыл. Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторнуң 24-63, редакторнуң оралакчыларының 35-24, пропаганда киидизиниң 23-54, харысаалгалыг секретарының 23-35, партийжи амы-ыырал киидизиниң 37-13, культура киидизиниң 23-54, көдээ ажыл-агый киидизиниң 21-47, үдетоор киидизиниң 22-64, чагаа киидизиниң 41-27, информация база совет тургузуг киидизиниң 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн барганда 32-75 телефонче долгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 16056. ЧАГЫГ № 647.

Тыва АССР-ниң Министрлер Совединиң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл Шетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 1) ТС—00716

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 73 (9448) | Четверг март 28, 1974 чыл | 1925 чылда үдезедилеттингеш. | Өртээ 2 коп.

Л. И. БРЕЖНЕВ БОЛГАШ А. А. ГРОМЫКОНУҢ Г. КИССИНДЖЕР-БИЛЕ БЕСЕДАЛАРЫ

СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежнев болгаш СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң дашкы херектер министри А. А. Громыко олар АКШ-тың күрүне секретары, Президентиниң национал аймыл чок чорук талазы-биле дузалакчызы Г. Киссинджер-биле беседаларын март-тың 26-да уламчылаан.

Чоокку Чөөн чүкке тайбың тааржыдырылганың талазы-биле ажыл-херектериниң байдалынче, Төп Европага чепсектиг күштерни болгаш чепсеглеңиишкинни кызырар дугайында айтырыгны киришкен. Европага аймыл чок чорук, кадыг ажылдажылга айтырыгларынче оваа кичээнгейни салган. ССРЭ биле АКШ-тың арасында ийи таланың харылзаалар-ының айтырыгларын, илаңгыя садыг-экономика талазы-биле харылзаалар-ны улам хөгжүдериниң айтырыгларын чугаалажырын база үргүлчүлээн. Беседалар ажыл-ишчи боттуг байдалга эрткен.

Беседаларга совет таладан—ССРЭ-ниң АКШ-та элчизин А. Ф. Добрынин, СЭКП ТК-ның Чиңгине секретарының дузалакчызы А. М. Александров, ССРЭ-ниң ДХМ-ниң коллегия кежигүннери Г. М. Корниенко, М. Д. Сытенко; америк таладан—АКШ-тың ССРЭ-де элчизин У. Стессел, күрүне департаментиниң харылсалгалыг ажылдакчылары Х. Сонненфельт, А. Хартман, А. Атертон, К. Моу болгаш У. Хайленд олар киришкен.

ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулда талазы-биле Төп соңгулда комиссиязының составынга кандидаттар ДЕПШИДИЛГЕЗИ

ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулда талазы-биле Төп соңгулда комиссиязының составынга кандидаттар депшидилгези март 26-да чуртта эгелээн.

Алдыы Тагнадың В. И. Ленин аттыг металлургия комбинадының дөрт муң чыгам ажылчыннары болгаш азбан-хаакчылары Төп соңгулда комиссиязының составынга бот-тарының төлээлекчизиниң депшидер дээш эртеири аалчег соонда чыылган.

Металл бижиктирер цехтиң партия организациязының секретары А. П. Заморниковка сөс берген. «1150» дээр станы башкарар кол постунуң оператору, хүндүлүг металлург, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Анатолий Тимофеевич Бокаревтуң кандидатуразын Төп соңгулда комиссиязының составынга депшидерин коллективтиң мурнундан ол саналдаан.

Бодунуң професссиязынга бердинген, бедик культурлуг металлург кылдыр, бодунуң ажының дугайында ол чугаалаан. А. Т. Бокарев хой-биитиинниң харымсалгазыг ажылын кылып турар. Ам ол — ВЦСПС-тиң Президиумунуң кежигүнү, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң чанында эртем болгаш техниктиг талазы-биле ССРЭ-ниң Лениичи болгаш Күрүне шаңналдарының комитединиң кежигүнү.

Уралдың металлургтарын Төп соңгулда комиссиязының составынга А. Т. Бокарев төлептиг төлээлээр дээринге бүзүрелин хуралга чүве чугаалааннар илергейлээн.

«ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулда дугайында Дүрүмүнүң» 36 чүүлүнге дүүштүр ССРЭ-ниң Дээди Совединиң тоску чыыжынга соңгулда талазы-биле Төп соңгулда комиссиязының составынга төлээлекчи кылдыр А. Т. Бокаревту депшидер деп доктаалды чаңгыс үн-биле хүлээп алган.

Культура ажылдакчыларының профсоюзулунуң Төп Комитединиң Президиумунуң калбак хуралы Москвага болган. Ол профсоюзулунуң ТК-зының даргазы М. В. Пашков хуралды ажыктаан. Хүн чурумунда — ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулда талазы-биле Төп соңгулда комиссиязының составынга төлээлекчи депшидериниң дугайында айтырыг. Москванын Күрүнениң академиктиг бичe театрының артизи, ССРЭ-ниң улустуң артизи Е. Н. Гоголева ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулда талазы-биле Төп соңгулда комиссиязының составынга СЭКП ТК-ның Партийкэ-организастыг ажыл кидизиниң эргелекчизи И. В. Капитоновту депшидерни санаалдаан.

Ол саналды чыыланнар чаңгыс эп-сеткилдиг деткээн. Культура ажылдакчыларының профсоюзулунуң ТК-зының президиумуу ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулда талазы-биле Төп соңгулда комиссиязының составынга СЭКП ТК-ның Партийкэ-организастыг ажыл кидизиниң эргелекчизи И. В. Капитоновту депшидерни доктаатkан.

Казах ССР-ниң Кустанай областының Урицк районунуң «Тагильский комсомолец» совхозунга болган хуралга ажылчыннар болгаш албан-хаакчылар Төп соңгулда комиссиязының составынга ол совхозтуң директору Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Н. Сандыбековту чаңгыс эп-сеткилдиг сумелээн.

ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының эртемденнериниң болгаш ажылдакчыларының коллективинден ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулда талазы-биле Төп соңгулда комиссиязының составынга төлээлекчи депшидерниге холбаштыр ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының Президиумунуң калбак хуралы болган. Хуралды ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының президентиниң академик М. В. Келдыш эрттиргеп. Комиссиянның составынга академик, ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының оралакчы президентиниң П. Н. Федосеевти депшидерни хуралдың киржикчилери чаңгыс эп-сеткилдиг шиитпирлээн.

Президиумунуң калбак хуралынга Совет херээженнер комитединиң ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулда талазы-биле Төп соңгулда комиссиязының составынга Совет херээженнер комитединиң даргазы, ССРЭ-ниң үжүдүкчү-космонавтызы В. В. Николаева-Терешкованы депшиткен.

Уфаның нефть сайзырадыы ажылдан кылыр заводунуң коллективи ниити хуралынга ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулда талазы-биле Төп соңгулда комиссиязының составынга боттарының кадыы ажылдан турар ажы, улут оператор, партия кежигүнү эвес Н. В. Шакировту депшидерни шиитпирлээн.

Үзбек ССР-ниң Бухар областының Ромитан районунуң Октябрьның 50 чылы аттыг совхозка ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларының хуралы Төп соңгулда комиссиязының составынга ол совхозтуң салбыр ергелекчизи, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры М. Бариеваны адаан.

ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулда талазы-биле Төп соңгулда комиссиязының составынга Украинаның коммунистиг организациязындан Украинаның Компартиязының ТК-зының ийиги секретары И. К. Лутакты депшиткен.

Төп соңгулда комиссиязының составынга төлээлекчи депшидер дугайында айтырыгны Латвий ССР-ниң А. Упит аттыг Күрүнениң драматургия театрының коллективи бодунуң хуралынга көргөн. Чыылганнар ССРЭ-ниң улустуң артизи, ССРЭ-ниң Күрүне шаңналдарының лауреады В. М. Гинеиниң кандидатуразын адаан.

Тбилисиниң Димитров аттыг үжар чүүл заводунуң ажылчыннарының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының болгаш албан-хаакчыларының ниити хуралы Төп соңгулда комиссиязының составынга слесарь-монтажник, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры В. А. Асатиниинни депшидерни шиитпирлээн.

(СӨТА).

Чер ажылының бедик культуразы дээш

СУГГАТ, ЧЕМИШЧИДИЛГЕ

Тоску бөш чыл планының тодарадыкчы дөртү чылында чер ажылының продуктуларын бүдүрериниң көвүдедир талазы-биле кодээнин ажыл-ишчилериниң мурнунда улуг соруглаар салдынган. Бо чылын суггаттыг чөрлериниң бир гектарындан-на тараларның 15 центнер, хөй чылдыг сигенниринiң 16 центнер дүжүдүн, кукурузаның ногаан массазын 170 центнерни, вогааларны —115 центнерни, картофельны —105 центнерни алыры планнаттынган.

Көдээ ажыл-агый культураларының дүжүттүүн бедидер талазы-биле хемчегларниң комплексизинге суггаттыг чөрлерге чер ажылының культуразын эжиндерни, шөлдерни эң-не чогумчалыг кылдыр ажыглаарны, дүжүткүр сорттарны шилгээдири, механизациянын деннелин бедидерни киришкен турар.

Бистиң республикада суггаттыг чөрлерден куду дүжүт алдының турарының чылдагааны чүдел? Ону чамдык сан-фактыларның дузазы-биле тайылбырлаарын оралдажыл көрээлидер. Суггаттыг чөрни чеже-даа суггарар болза, анаа херектиг чемишчидилгени чогуур норма ёзугаар токшоодо, чаагай дүжүт дөмей-ле алдынмас. А бисте суггаттыг чөрлерге чемишчидилгени канчаар ажыглап турарыл? Чыл бүрүзүнүң аналиэтеринiң коргузуп турары-биле алырга, суггаттыг чөрлерге ниитизи-биле чылда чүгле 2—2,5 муң тонна минералдыг чемишчидилгелерни төп турар. Чижээ, 1972 чылда суггаттыг бир гектар чөрге чүгле 24 кг минералдыг чемишчидилге токтугнеп, а 1973 чылда 53 кг-ны төккеп. Органиктиг чемишчидилгени базала чүгле 1—1,3 тоннаны гектарга төп турар. Органиктиг чемишчидилгени хөйүү төп болуруунуң болдунар артылары бистe бар. Чылда 400 муң тонна ажыг едекти шөлдерге төп болуур турбуже, оон чартыы бөлүн четпес—170—180 муң тонналыны төп, оон 60—65 муң тонналыны суггаттыг черге ажыглап турар. Суггаттыг черге төп турар бо едек бир ажыл-агыйга бир муң тонна хире-дир. Чемишчидилгени эвээшти төп турар чорук суггаттыг чөрлерден куду дүжүт ап турарының кол чылдагааны ол-дур. Суггат биле чемишчидилге каттышкаш, чаагай дүжүтту алырын хандырар.

Оон аңгыда, минералдыг чемишчидилге чорудуп бээри чыл бүрүде ковүдеп турар. Бир эвес 1973 чылда, чижеглеп алган единица-биле алырга, 20 муң тонна хире минералдыг чемишчидилгени алган болза, а 1974 чылда 27 муң тонна чедер, 1975 чылда 30 муң тонна ажар.

Ол ышкаш чемишчидилгени шын ажыглаар чорук база-ла улут ужур-дузалыг. Бо талазы-биле сөөлгү чылдарда-боттуг ажылдар кылдынган. Шөлдерге чемишчидилгени хуваай төгеринiң үндезинiн болур ужурлуг хорзуп карталары, а ол ышкаш фосфор, калий талазы-биле агрохимиктиг картограммалар амгы үедо ажыл-агый бүрүзүндe бар. Колхозтарның, совхозтарның агрономнарының минералдыг чемишчидилгелерни шын ажыгларынга агрохимлабораториянын тускай эртемнитлери дузалажып, кээп турар чемишчидилгелериниң шынарын хынап турар. Ам республиканың чамдык ажыл-агыйлары чемишчидилгелерни шын ажыглап турар апарган. Оларга «Саян», «Кызыл тараачын», «Өөк», «Бурунгаар», ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозтар хамаарыжыр. Бо ажыл-агыйларга 3—4 чыл мурнунда гектардан тараа дүжүдү экi-ле дээрге 10 центнерден ашнайн турган. Олар соолгу чылдарда чемишчидилгени шын ажыглаанының ачызы-биле дүжүттүүн алзын бедик немелдезин чедип алган. Айыткан ажыл-агыйлар кээп турар минералдыг чемишчидилгени тарыыр культураларның онзагай түүлдерин база ол черге оон мурнунда иандыр үнүштү тараанын кераңде бар фосфорнуң, илаңгыя калийниң хемчээлин барымдаалап, шөлдерге хуваай төп турар. 1972 чылда «Саян» совхоз 975 тонна, Тока аттыг совхоз—895 тонна, ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхоз—785 тонна, «Өөк» совхоз—232 тонна минералдыг чемишчидилгелерни шөлдерге төккеп. Ынчаарга тарааларның гектардан ортумак дүжүдү: «Өөк» совхозунда—17, а «Саян» совхозунда — 20,3 «Бурунгаар» совхозка—19,6, ССРЭ-ниң 50 чылы аттыг совхозка—14,3 центнер болган. Бо саннар үнүү хереченiлеп турарыл дээрге, минералдыг чемишчидилгени шын ажыглаарга, черниң үнүш-дүжүткүрүү бодунрин айтып турар-дыр.

Ынчалзажок ажыл-агыйларның хөй иезин чемишчидилгелерни шын ажыглаарыяче шоолуг кичээнгей салбайн турар. Ынчангаш суггаттыг чөрлерден дүжүт суггат чок чөрлерниң-биле дөмей болуп, а чамдык таварылгаларда оон-даа кудулап турар. Ону мындыг саннар-биле бадыткап болур. Аңгаар-бойдус байдалы таарымчалыг болган 1972 чылда суггаттыг чөрлерниң гектардан дүжүт 9,3 центнер, а суггат чок чөрлерден — 12,3 центнер болган. 1973 чылда суггаттыг черниң гектарындан 6,4 центнер, суггат чок черден—8,1 центнер дүжүт алдынган. Суггаттыг чөрлерниг чамдык ажыл-агыйларда дүжүт оон-даа куду. Чижээ, эрткен чылын «Бардык» совхоз суггаттыг черниң гектарындан дөңгүп-ле 3,4, «Чыраа-Бажы» совхоз — 5,1 центнер дүжүттү алган. Суггаттыг чөрлерни пайы хире багай ажыглап турарывыс моон-на тодаргай. Суггаттыг чөрлерни шак ынчаар ажыглап турар чорук-биле моон сөптээр эштежир арга чок. Суггаттыг чөрлер—магадылаттынган чаагай дүжүттү алырывыз карачаңгыс үнер дээш. Ынчангаш суггаттыг черни ажыглап турар ажыл-агыйларның удуртукчуларывыз, агрономнарының харылсалгазын бедидер дугайын хүннүң айтырыы кылдыр тургузар ёй келген.

Суггаттыг чөрлерге барымдаалаар ужурлуг бир чүгүлә чүве болза, оларга одекти арбыдадыр төгерi болур. Чүге дээрге, черниң кыры-биле аңан сут хөрээнүүң үстүнде чемиштиг кадыы чүп аңнаар. Ындыг болган төлөөде, ол чемиштиг катты катап тургузар херек. Маңаа солуттунмас чүве — өдек. Ынчангаш суггаттыг чөрлерге одекти хөй төгерiнче кичээнгей салыр ужурлуг. Бир гектарга 15—20 тонна одекти төксө чогуур.

1974 чылда суггаттыг чөрлерни эң-не үре-түннелдиг кылдыр ажыглаар талазы-биле тодаргай хемчеглерни республиканың колхозтары, совхозтары ажылдап кылган. Минералдыг болган органиктиг чемишчидилгелерни төгерi-биле чергелештир, тарылга мурнунуң суттарылгазын 40 муң гектарга, үнүшкүн суггарылгазын 15 муң гектарга чорудары көрдүнген. Оон ынай одекти соорлуп төгер отрядтарны ажыл-агый бүрүзү тургузуп турар. Төлевилеттинген хемчеглерни бүрүнү-биле боттандырар чорук бо тодарадыкчы чылда суггаттыг чөрлерден чаагай дүжүттү алырын хандырар.

М. СКОРОХОДОВ,

Республиканың совхозтарының бүдүрүлге каттыжышкынының кол инженер-гидротехниги.

АПРЕЛЬ 20 — КОММУНИСТИГ СУББОТНИК ХҮНҮ

ИЙИ ДАКПЫР КҮЖЕНИИШКИН-БИЛЕ

Кызылдың № 1 автотранспорт бүдүрүлгезиниң чолаачылары, септекчилери болгаш инженер-техниктиг ажылдакчылары Коммунистиг субботник хүнүнге хынамчалыг белеткенiл турар. Ол хүн кымнарның кажа ажыллаары, чүнү кылыры дээш оон-даа эске айтырыглар тодаратtынган.

Чолаачыларның хөй кезии рейске ажылдаарлар, а инженер-техниктиг ажылдакчылар болгаш дузаалар ажылагайларны чаагайжыдыгга ажылынга, септелгеге хаара туттунар. Ол хүн ниитизи-биле коллективтен 700 ажыг рубльди бөш чыл фондузунга киреп тодаратtынган.

Коммунистиг субботник хүнүнде ээн бүдүрүкчүлүг ажылдаар деп чаагай кыйгырыг бүгү чуртта нептээн болгай. Бистиң мурнакчыларывыс ону база-ла изии-биле деткип турлар.

Чижээлээрге, чолаачылар В. Тонких, А. Макаренко, А. Красильников болгаш оон-даа өскелер субботник хүнүнде ийи норманы күүседиринi хүлээнгенiнер. Оларның үлегерин өскелер эзерер даарынге чигзинмес бис.

Ю. АХМЕДЗЯНОВ,
ажыглал кидизиниң
начальниги.

СОРУЛГА ТОДАРАТТЫНГАН

«Бөк-Тей» совхозтуң ажылчылери апрель 20-ниң кызыл субботнигинге баш удур белеткенiр деп шиитпирлээн. Ол субботник хүнүнде ажылдаар кижилерниң саны, кылыр ажылдарының хемчээли болгаш хевирлери ам тодаратtынган.

Бөк-тейжилерден шупту 150 кижи субботникче үнер. Ол хүн ажылга киришпейн суурга анаа олурар кижи чок. Сүт-баразан фермазының болгаш күш фабриказының коллективтери кажаалар чугайлаарынга, септээрiнге, белеткээр. Суур чаагайжыдып, суурну чаагайжыдып ыяш олуртурунга ажылдаар. Ол хүн кижи бүргүү чүнү кылырын билир.

Субботник хүнүнде күш-ажылдың ээн бедик бүдүрүкчүлүүн чедип алыр соорулга салдынган. Ону боттандырары-биле субботник хүнүнде ажылдаар кижилерге күш-ажылдың таарымчалыг байдалын тургускан турар. Чижээ, бажын, бажаа чугайлаар кижилерге херек чүүлдер: чугайны, херекселдерни баш бурунгаар-ла ажылдар черге белеткээр. Суур чаагайжыдып, ыяш олуртур улуска олуртур ыяштарны, төгер кара довуракты, ажылдаар херекселдерни база белеткеп кааи турар. Ынчангаш субботникке үнген кижилер саадал чокка дораан-на ажылдап эгелээр апаар. Суур чаагайжыдыкчылары ол хүн 100 дес ыяштарны тарып олуртур.

Совхозтуң ажыл-ишчилери кызыл субботник хүнүнде 300 ажыг рубльди бөш чылдың фондузунче киирер деп шиитпирлээн.

Е. ЧИЖИКОВ,
совхозтуң кол инженери.

БЕШ ЧЫЛДЫҢ ФОНДУЗУНГА

Коммунистиг партияның болгаш Совет күрүнениң үлегерлекчизи В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнге аллар болхурган Коммунистиг субботникти апрель 20-де эрттирер кугайында Москва бүдүрүлгелериниң патриотчу эгелээшкинин Эрзин районнуң «Мөрен» колхозунуң ажыл-ишчилери бир эп-сеткилдиг деткээн. Колхозта субботник эрттирер он бир кижи составтыг штабты тургускан. Ону Мөрен кодэ Совединiн даргазы Б. Е. Доржу улуртуп турар.

Колхоз бүдүрүлгезиниң аларларында, суурнуң организациязында апрель 20-де чүнү кылырын тодарадып, планын тургускан. Аңаа хынамчалыг белеткел ажылларын калбартып чоруда берген.

Мөрен школазының коллективи апрель 20-де тайгага школаның одаар ыяжын белеткээр болгаш суур чаагайжыдылгазынга ажыллаар. Субботник хүнүнде ажылдаан акшазынаан 150 рубльди бөш чылдың фондузунче киирерин шиитпирлээн.

Ч. ДАДАР.

БАЯН-КОЛЧУЛАР ҮЛҮҮН КИИРЕР

Москва — Сортировочная депонун, Лихачев аттыг, Владимир Ильич аттыг заводтарның болгаш Москваның өскедаа бүдүрүлге черлериниң В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 104 чыл болурунга алдар кылдыр апрель 20-де Коммунистиг субботникти эрттирер дугайында саналын республиканың ажылчы чоннар коллективтериниң деткээнин СЭКП Тыва обкомунуң бюрозу демдеглээн болгай.

Улуг-Хем районнуң Баян-Кол кодэ Совединиң ажылчы чону москвачылардың ол саналын чаңгыс эп-сеткил-биле деткинишаан, субботник эрттирери-биле 5 кижиден тургустунган комиссияның удуртулгазы-биле аңаа белеткел ажылдарын эгелээн.

Кара-Булуннуң болгаш Кара-Талдың 5 километр узун дурттуг суттарылга бугазын арыглаар, Оттук-Даш сут-баразан фермазының мал кажаларын септээр, мал аарыгларынга удур дезинфекцияны кыштагларга чорудар болгаш өске-даа ажылдарны «Кызыл суббота» хүнүнде кылыр.

Ол хүн 300 ажыг колхозчулар күш-ажыл байырлалынга киржир болгаш бөш чылдың фондузунче 500 ажыг рубльди шилчидер.

Б. БАГЫТ-ООЛ.

ХООЧУННАРНЫ САЛГААЛЫҢАР

Республика школаларының хой ажылынга ажылдаарын күзээн доозукчуларының республиканың бүгү комсомолчуларынга болгаш аныяктарынга чагаазы

«Бистиң кайгамчыктыг аныяктарывыс ленинчи чагыларга. Коммунистиг партияга шынчызын чаа күш-биле бадыткаар, бөш чылдың дөртүү чылын шалыпчы күш-ажыл болгаш тергиин эки өөредилге-биле алдаржыдар» дээрзинге бүзүрелин партия Төп Комитединiң партияга, совет улуска Кыйгырыкында плереткен.

Коммунистиг тургузуушкунга аныяктарның, комсомолдуң киржилгезиниң бедик үнелеп бистиң өөртүп, бистиң ынак Төрээн чуртувустуң чечектелиишкинiн дээш чаа-чаа күш-ажылчы херектерже хей-аът киирип турар. Мындыг үеде аныяк кижи бүргүү, оол болгаш кыс бүргүү коммунизмин тургузар дээш бүгү улустуң демисселинге үлүгүн киирип, ажылдаар черни, бодунуң туружун тывар дээрзин билир бис. Бистиң республиканың аныяктарынга ындыг шалыпчы херек, ажыл-иштиң кол уг-шын хой ажылының хөгжүлдезинге киржилге болур.

Партия болгаш Совет чазак кодэ ажыл-агый ажылдакчыларының мурнунга улуг болгаш харысалгалыг соруглаарны салган.

Хой ажылын улам ынай хөгжүдер талазы-биле бистиң республиканың мурнунда салдынган соруглаарының улуг харысалгазын билгеш, ада-иелеривистиң, угбаларывыстың болгаш акыларывыстың ажыл-херээн салган, комсомолдуң область комитединiң «Хой ажылы—комсомолдуң шалыпчы херээ» дээн кыйгырыынга харыы кылдыр хой ажылынче чоруур күзелиивисти илереттивис.

Малчының мергежилин шилип алган, бистер коммунистер-биле кады, улуг эштериве-биле кады Совет чазактың хой бажын өстүрериниң талазы-биле республика мурнунга салган соруглаарын күүседиринге идепкейлиг киржир бис. Хой ажылы республиканың аныяктарының, комсомолдуң өзулуг шалыпчы херээ болган турар дээрзин тодаргай билдиивис.

Комсомол обкомунуң кыйгырыын деткип база республиканың школаларының болгаш профтехучилищелериниң бүгү доозукчуларын база катап кыйгырып турарывыс таварылга эвес.

Хой ажылынга ажылдаарынче колхозтарның, совхозтарның, будүрүлгелериниң болгаш албан черлериниң комсомолчуларын кыйгырдывыс.

Бистиң быжыы-биле шилип алган мергежилиивис улуг бергелерлиг деп чүвени билип турар бис.

Хой ажылының мастерлери: ВЛКСМ-ниң XVII съездизиниң делегады, «Найырал» совхозтуң хойжузу, Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниң эдилекчизи Маскыр-оол Дукар-оол, «Алдан-Маадыр» совхозтуң хойжузу Сарыглар Чимит-оол, Чөөн-Хемчикте «Октябрь 30 чылы» колхозтуң аныяк хойжулары Ондар Хеймерек биле Ондар Аяк-Хаа, Каа-Хемде «Ленинчи орук» колхозтуң хойжузу Хертек Кансоол болгаш оске-даа хоочун өңүгүктеривис дег эрес-шудургу ажылдаарын аазап тур бис. Хойжулаарының уран аргавын олардан өөренип, будүрүлгениң чаартыкчылары болуп, комсомолчу-аныяктарның коллектив бүрүзүнге күш-ажылды организастаарының болгаш бедик культураның үлегер-чижээн көргүзер дээш күжүүстүү болгаш энергиявысты харамнанмас бис.

Оон-биле кады дээди болгаш тускай ортумак өөредилге черлериниң бот-өөредилгениң аргазы-биле боттарывыстың билиивисти бедидеривисти шиитпирледивис.

Эргим үе-чергелеривис!

Хой ажылынга ажылдаарын күзээн, школа доозукчуларының ужуражышкынының киржикчилери бистер, үлегер-чижээвисти эдерериңче, хой ажылынче эвилелдиг чорууруңче, тоску беш чылдың өндүр улуг планнарын күүседиринге, мал ажылын улам ынай хөгжүдериниге боттарывыстың аныяк күжүүстүү болгаш энергиявысты бээриче салерин кыйгырдывыс.

Ол болза бистиң чуртка коммунизм тургузарының талазы-биле СЭКП-ниң XXIV съездизиниң төөгүлүг шиитпирлерин боттандырарынга, республиканың бүгү ажылчы чоннарынып чырык чаагай, улуг байырлалы — Совет Тываның 30 чылын талептиг уткуурунга практиктиг тодаргай салымышкынывыс болур.

Кыжын өстүрген ногаа

Үзүн, делгем шил кажааже кире бээрге, изиди одап каан бажынга кирип келгензиг. Даштын ак харлыг кыш, а мында артында-ла чиигир ногаан чай сагындырар. Ол дээрге Ак-Довурак хоорайның чылыдыгга дузазы-биле ногаа өстүрер чери-дир.

— Помидор, огурец, редиска, согуна чергелиг ногааларны мында олурткулаан бис. Үнгенин көрбес бе! Дөө чиигир ногаан, дески үнген согунаны удур-ла кезип, ажаап турар бис. Ол улам өзүп чыдар. Чылдың-на согунаның дүжүдүн март тоңчүзүнде ажаап ап эгелээри бистe чанчыл апарган. Ниитизи-биле 1200 дөрбелчин метр черде олурткан. Ажаакчыларның звенозу база хой эвес—деп, ук ажыл-агыйның эргелекчизи Андрей Терентьевич Хоменко ногааларны ажаап, суггарган ажылчыннарже айыткаш, чугаалап турду.

Чылдыгга дузазы-биле өстүрүп турар бо ногаалы ажаарынга Людмила Кибардинага удуртkан звено шыпап-ла тергиин эки ажылдап турарын көрдүм. Ногааларны суггарып, оларның дөстеринде бок үпүштерни хынамчалыы-биле аштап, суггарылдага хереглээр суунуң температуразын хемчээп, кезер четкен ногааларны ажаап ап, оларны хайгаарап турда, ногаажыларның аңаа мергежилин илдеп.

Бо кышкы ногаа өстүрүкчүлери шупту шөлдеп 9 тонна ногаалы ажаап ап, помидорну 3 тонна чедир өстүрүп болурун Андрей Терентьевич тайылбырлады. Ажаакчылардан Валентина Ворончихина, Галина Семочкина, Ранса Филинина оларны эргелекчи онзалап демдеглээн.

Бо чылын ол ногаа өстүрер чер алгыыр. Ону үш катап улгаттырары көрдүнген.

ЧУРУКТА: ажыл-агый эргелекчизи А. Хоменко биле Л. Кибардина олурткан ногааларны хынап турлар. (Бертики олурутка).

Ю. КОСАРЬКОВТУҢ фотозу.

ПАРТИЙЖИ СӨСТУ—МАЛЧЫННАРГА

Тоску беш чылдын тодарадыкчы чылында мал кыштаглаашкынын организастыг чорудуп, малдын чаш төлүн менди камгалап алыр чүгула айтырыгны районнуң партия организациялары оңза кичээнгейге ап, бөстүг хемчегларни чорудуп келген.

Районнуң ажыл-агыйларында партия организациялары кыштаглаашкынын айтырыын партия хуралларына чүгаалажып, фермалар болгаш колан бүрүзүнге харыысалгалыг коммунистерни, активчилерни быжыглаарын, төрүүр хой коданнарынче сакманшиктерни комсомол болгаш херээженнер организацияларын дамчыштыр четчелвээрин организастаай.

Ажыл-агыйларның удуртукчулары сакманшиктерин ажыллаарынга, чурттаарынга база дыштанырынга таарымчалыг бүгү байдалларны тургускан болгаш сакманшиктерниң аразында социалистиг чарыштың тускай негелделерин тургузуп, оон түннелин доктаамал үндүрүп турар.

Мал кыштаглаашкынынын айтырыынче СЭКП райкому кичээнгейин салып, райкомнуң бюро кежигүннерин кодээ ажыл-агый эргелелиниң тускай эртемнитлери-биле кады ажыл-агый бүрүзүнде быжыглаан болгаш ап чоруттунган хемчегларнын талазы-биле информацияларны доктаамал дыннап турары чанчыл болган.

Кыштаглаашкын үезинде чорудар масса-политиктиг ажылдың планнарын тургузуп, ол ёзугаар боттандырып турар. Районнуң ажыл-агыйларының хойжу бригаларында 8, сүт-бараан фермаларында 6 партия бөлүктери ажылдап турар. Партия бөлүктери хуралларны доктаамал эрттирип, социалистиг чарыштың тускай эртемнитлерин чедип алыр талазы-биле ажылдап турар.

Лекторларның күжү-биле СЭКП ТК-ның Кыйгырыын, 1974 чылда Бүгү-эвилелдин социалистиг чарыжының талазы-биле партия Төп Комитединиң, ССРЭ-нин Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тин болгаш ВЛКСМ ТК-ның доктаалын тайылбырлап, 1973 чылдың ажыл-агый планнарының күүселлезинин база 1974 чылда социалистиг хүлээлгенин дугайында болган өске-даа темаларга лекцияларны номчаан.

Партия райкомунуң харыысалгалыг ажылдакчылары, райкомнуң чанында илеткелчилер бөлүүнүң кежигүннери, кижи эмчилери болгаш малдың тускай эртемнигларни киришкен каттышкан агитбригадалар үнүүшкүннерни удаараазы-биле кылып турар.

Олар лекция-беседа чорударынан аңгыда, малчыннарның шинчилгезин, эм, ном садыгларын болгаш хереглел барааннарны чедирерин организастап турар.

4 бөлүк ындыг бригадалар «Алдан-Маадыр» болгаш «Сүт-Хөл» совхозтарның эн ырак турлагларынга: Кашпес, Баян-Кол, Чинге-Сайыр, Манчүрек, Хөлчүктүг, Алдыы, Үстүү Ишкинner, Улуг-Шеле, Кур-Шеле, Шом-Шумче 2 хонуктүн үнүүшкүнүн организастап, малчыннарның ажылчыларалы-биле таныжып чоран.

Малчыннарга концерт көргүзерин район төвүнүн болгаш ажыл-агыйларда көзээ клубтарның чанында тургустуган 16 агитмультбригадалар доктаамал чорудуп турар. Партия бөлүктери хуралларны доктаамал эрттирип, социалистиг чарыштың тускай эртемнитлерин чедип алыр талазы-биле партия организациялары сүт-бараан фермаларының төптеринден эгелээш, хойжу бүрүзүнүң өг-бүлезинге чедир социалистиг чарышты, оон негелделерин каастап, долдурар ажылды чорудуп турар. Чарыштың түннелдерин ай, квартал санында үндүрүп, моральдыг болгаш материалдыг ниди берииштикинни шын ажылдаар дээш боттуг хемчегларни алган бис. Мурнакчыларның арга-дурумчалын ажыглаан, бригадавыстың хойжузу Күндүү Даландайны социалистиг чарышка киртирген бис — деп, Хөндей-Бажында кыштап орар хойжу. «1973 чылда социалистиг чарыштың тиилекчизи» деп хөрек демдээнни эдилекчизи Доржу Соян чугаалады. Аныяктарны хой ажылынче хаара түдар дугайында айтырыгны чугаалажып турары — хүнүнүң эң чугула айтырыгларының бирээзи дээрзин малчыннар чугаалап, аныяк хойжуларга болдунер-ла дузаны чедирерин бодаап өөредири-биле аныяк комсомолчу өг-бүледен оларга кожуп бээрин саналдаар болдувар. Бо чугула, үнелиг санал-дыр.

Хойжуларның аалдарынга барып, оларның харыысалгалыг ажыл-ижи-биле таныжып чораан. Совет Тывазын 30 чыл-бойун өөнге үүмүштүр оларның тура-соруккур ажылын магадалыыс. Бо бүгү ажыл-иштиң удуртуруунга ол бригаданың бригадир-зоотехниги комсомолчу кыс Роза Магавялдың улуг-хүүнү кирип турар. Хойжуларның ырак коданнары Розага каш-ла базым: ол аңаа аъттыг-даа, машиналыг-даа, дүне-даа, хүндүс-даа чеде бээр.

Колхозтуң № 1 хойжу бригадазының малчыннары эрестиг ажылдап, беш чылдың тодарадыкчы дөртку чылында 100 баш төрүүр хойга онааштыр 95 хураганны камгалап ап, хой бүрүзүнден 2,5 килограмм дүктү кыргыыр, 355 тонна сигенни малчыннарның күжү-биле белеткеп алыр. Бригада кожазы «Мөрен» колхозтуң № 1 хойжу бригадазын социалистиг чарышка кыйгырган.

Социалистиг чарыш малчыннарның эрес соруун көдүрер болгаш үре-түнелдиг болдурар.

М. КАЛЧАН.

ЧУРУКТА: комсомолчу сакманшик **Валентин ТАРНАЧЫ.**
Фото авторнуу.

Партия организацияларында

Ажыл-иш-биле хынаалда

Дудинка портунуң партком-мунга бир болук чүдүрүкчүлер келген. Мастерниис ажыл шагы үзүп, багай ажылдап турар, үзүске хүндүлетпес апарды деп, партком секретары А. М. Каширине олар чугаалаан. Ажылчыннар Валерий Соколовту чаа мастер кылып алыр деп сүмелээн.

— Бистиң бригадавыста кижи. Тоттуг-ла оол, принципшилдыг, эки организаткы — дээн.

А. М. Каширин ол чаа оолду шоолуг билбес турган: Сонгу чүкке ол чоокта чаа келген, комсомолчу, Иркутск университединде дашкылартан оорнун гурар. Бир тээ ажылчыннар ону экизинер болганда, шынап-ла эки кижи ыйнаан. Сонгу чүк үлүзү бак кижини ырактан, эки кижини — талыгырдан-да билип каар дээр болгай. Ында база үжүр-ла бар.

Партком секретары ажылчыннарның саналын чүүдүгүзүнгеи, хем оргээлиниң администрациязы ону база деткээн. Валерий мастер апарган, бодун будүрүлге ажылчининг билдиглиг мастери кылдыр бүзүредип көргүскен. Бригадазын-даа мергежилдиг удуртуп, комсомолчу «прожектор» кежигүннери-биле кады үргүлчү рейдилер эрттирип, чалгаалаарны, ажыл шагы үзерлерни илередип, «Чаныкө», «Шивегей» хүүдүстарны үндүрүп турган. Оон бригадазы хары үзүн судно доктаар дөрт-беш чөрлерге ажылдап турган болгаш келген судноларның барык шупгузу хүүсаа бергинде дедир чорун турган. Порттуң социалистиг чарыжыга ол коллектив каш-даа катап тиилекчи болган.

Коммунистер В. Соколовка бедик бүзүредип көргүскен: ону СЭКП кежигүнүне кандидат кылдыр хүлээп алган. Оон ол комсомол комитединиң секретары болуу берген. Ол порттуң комсомол организациязы — Таймырда ээн улуг.

Валерий Соколовтуң амдары кандыг-бир хемчээлдинбиле черле чижек болур: порттуң парторганизациязы аныяк коммунистерниң шупгузунче база ынчалдыр кичээнгей салып турар.

Аныяк коммунистерниң шупгузу—ажылчыннар, олар чеден ажыг кижи, комсомолга эки дылыккан. Оларның хой-хойжу ам-даа аныяктар ортузунга ажылдап, өскелерни проффолгулитер удуртуп турар, чер-чер Советтериниң депутаттарынга сонгуткан, пропагандистер болу берген.

Судноларга чүүгү дүжүрер шөлдерге таарымча чок байдал бар апарган. Чүдүрүкчүлер ажыл чурумун үреп, ээлчег онаалдаларын күүсетпейн турган. Оон порттуң партийжи коммунист Н. С. Бондаренкону өске даалгалар күүседирилеп хостаан, звено удуртукчузунга киирер деп санаалдаан. Дуржулгалыг ол ажылчын хоочун ажылчыннарны бодун долгамдыр ыяк эвилелден алгаш, чурум үрээлер-биле шпитпирлиг демисежир ажылды чорудо берген. Ындыг ынзылыг даалгалар бээр чурум база тургап. Шанивалдар хуваарда ажылашке киришкенинин хире-чергезин барымдаалаар чурумну звено удуртукчузунуң саналын ёзугаар тургускары шпитпирлиг ужур-дузалыг болган. Эвээш ажылдааннарга ам ниити хуралдың шпитпирин ёзугаар шакпал тывыпас апарган.

Партия хуралларын эрттирерин белеткээринге аныяк коммунистерни үргүлчү киришпирип, олар СЭКП Уставының негелделерин болгаш партия даалгаларын күүсеткенининң отчёдун партия кежигүнү эштеринге үргүлчү чугаалап берип турар. «Сээн кандидат стажың», «Аныяк коммунистерни идепкейлиг кылдыр инжиндер дугайы» чижектиг айтырыгларны партия хуралдарынга болгаш партком хуралдарынга чугаалажып турар.

Дудинка портунуң партия организациязының аныяк коммунистер кижилер дугайында ажыл-дуржулгазын партия хооркому үүлдүг деп көрген.

Ю. СИДОРОВ,
СЭТА-ның корр.
ДУДИНКА.

Улуг-Хемнин ыяш үлетпүр ажыл-агыйының мебель цегининг ажылчыны Надежда Алексеевна Сарачакова будүрүлгенин хоочуннарының бирээзи. Каш чыл бурунгаар янзы-бүрү эт-херекселдерниң будулга-кааскалгазын хол-биле кылып турган болза, ам ында механизмнерни ажыглап турар. Чаа келген машиналарның бирээзин Н. А. Сарачакова кыска хуусааның дургузуунда шингээдип алган.

Бодунга онаашкан ажылдың планын ай санында доктаамал ажыр күүседип турар мурнакчыны будүрүлгенин удуртулгазы шеверлекчилер бригадиринге томуйлаан. Үк бригада эрткен айның планын 105 хуу күүсеткен.

ЧУРУКТА: Тыва АССР-нин Дээди Совединин депутадызы Н. А. Сарачакованың ажылдап турары.
С. ФЕОКТИСТОВТУН фотозу.

Тыванын кооператорларында

НЕГЕЛДЕНИ ШЫҢЫРАДЫР

Чыраа-Бажының ажылчын кооперациязы «Чыраа-Бажы» болгаш «Большевик» совхозтарның ажылчын, албан-хаакчыларын чугула хереглел барааннары-биле хандырып турар.

Ажылчын кооперациязы эрткен чылын 2 миллион 350 мун рубльдин бараанын сайгарар планын 2 миллион 377 мун рубльже күүсеткен. Кооперацияда он беш магазин, дөрт автолавка ажылдап турар. Эрткен чылын Чыраа-Бажы сүүрга хлеб быжырар черни ажыглаага киирген.

Садыг шугумунга үр чылдарда ак сеткилдиг, чонга эвилен-ээлдек ажылдап, ай, квартал планнарын доктаамал ажыр күүседип турар мурнакчыларның саны өскен. Чижээ, Хорум-Даг магазининиң эргелекчизи, көдээ Совет депутады эш Сундуй Сарыглар садыг шугумунга 20 чыл ажылдаан. Бо үеним дургузунда ол чаңгыс-даа өре-самчыгдалын күүсеткен. Ай, квартал санында планын ажыр күүседип, чонның хереглелиниң дыннангыр ажылдап келген. Ол ышкаш Чыраа-Бажының көдээ магазининиң садыгжылары яныяк коммунист Б. Сат, Чыргаяы көдээ Советтиң депутады З. Кара-Сал, Чыраа-Бажында аът-чем садыының эргелекчизи В. Ооржак. Шеминде садыгжы Б. Ондар, автолавканың чолаачы-садыгжызы А. Ондар олар бараан саарарының чыл планнарын 100—105 хуу күүсеткен.

Садыг ажылында хой четпестер база бар. Бо чылдың январь 1-де байдал-биле алырга өре-самчыгдалдың түүү 38 мун рубль болуп турар. Ажыл шагында арагалап, ээ харыысалга чок ажылдаанының түннелинде хеп складының эргелекчизи турган Р. Куулар база М. Ондар, С. Куулар олар эвээш эвес түүнүт самчыгдалдыг болган. Бо түүү хереченлеп турары ол? Ажылчын кооперациязының баштаар черн. бухгалтериа аппарады отчеттуг кижилерден негелдени суларадыр. отчёт-учёттуу чогуур ёйүнде кылбайн турганында.

Садыгларда спорт херексели, бичии уругнар хевш, сапожка чижектиг чамдык барааннарны ыка ховар саткан. Магазинниерниң санитардыг дениелп чогуур негелдеге четпес. Шеми, Хорум-Даг, Чыргаяы суурларда садыгларның септелгезинге багай кылган. Шаажан аяктар, сүт машиназы, хевис, шала чадыы ышкаш бараанларга чоонуң негелдези улуг.

Ажылчын кооперациязында бараан шыгжаар чаа хевирнин склады чогундан чамдык барааннар · довурак-доозугга, ол-шыкка урелиг чыдар тавырылгалар бар. Ажылда өскедаа четпестерни хуувчларның чоокта чаа болган хуралынга чугаалажып, сайгарып көргеп, беш чылдың тодарадыкчы чылының планныг онаалдаларын чедиишкининг күүседир дээш үлам шудургу ажылдаарының соруулгаларын аңаа тодаргай чугаалашкынар.

О. КАРА-САЛ,
«Чыраа-Бажы» совхозтуң төп салбырының эргелекчизи.

ХОЙЖУ КОДАННАРДА

Репортаж

Ленин аттыг колхозтуң төвү Булун-Бажы суурга дан бажында келириискеге, ында ажыл-иш магда-ла хайныкан болду.

— Төре-Хөл ховузунда малчыннар аалдарынга чедер бис. Ынчар баар болзунарга кады чоруттаалыңнар — деп, колхозтуң партком секретары Алдын-оол Сүрүнович Дамдын чугаалады. Тести кешкеп, херы эрин чыдар дөрт оруктиле ховулап элээн маннаткаңывыс соонда, ишчи холдар эштеп тургап тудуп каанзыг хаалдар бааргында Ленин аттыг колхозтуң хойжуузу, пенсионер Барыс-Хөө Баанын кыштаанга келдивис.

— Хар-назынывыс дөгүй берге-даа төрээн колхозувуска ам-даа ажылаар бис. Мындыг магалыг үеде ажылдап чоруурга өөрүвүүр-даадыр—деп, пенсионер хойжуларга чугаалап орлар. Кыргаларның малдан турары 100 ажыг будүрүкчү кошкарларының күжү семис. Малчыннар бо чылын оларның баш бүрүзүнден 3,5 килограмм дүктү кыргыырын болгаш ону 50 килограмм чедир семиртирин хүлээнгеп хойжу Андаа Доргуутту социалистиг чарышка кыйгырган.

Көмээлиг-Хондей деп черде колхозтуң № 1 хойжу бригадазының төвүнге бардывыс. Ында кыштап орар хойжу Кок Эртинеевиң өөнде бригаданың, колхозтуң болгаш районнуң социалистиг хүлээлгелерин биржээш аскан болду. Ай санында-да доктаамал үндүрүп турар «Малчын» хана солунда бригаданың хойжуларының ажыл-ижинин дутайын биженээ...

— 20 ажыг чыл малчын боон ажылдап келдивис. Ам 330 төрүүр хойдан 110 хой оолдаан болгаш чаш хураганнар онча-менди—деп. Ак-Өдекте хойжу Дончай Соян чугаалап орду. Дончайларның өгбүдези тоску беш чылдың тодарадыкчы дөртку чылында 100 баш төрүүр хойга онааштыр 95 хураганны камгалап ап, хой бүрүзүнден 2,5 килограмм дүктү кыргыыр, 355 тонна сигенни малчыннарның күжү-биле белеткеп алыр. Бригада кожазы «Мөрен» колхозтуң № 1 хойжу бригадазын социалистиг чарышка кыйгырган.

— 100 баш төрүүр хойга онааштыр 95 хураганны камгалап ап, хой бүрүзүнден-не 2,4 килограмм дүктү кыргыыр, боттарывыстың күжүвүс-биле 10 тонна сигенни белеткээр хүлээлгени албышаан, бригадавыстың хойжузу Күндүү Даландайны социалистиг чарышка кыйгырган бис — деп, Хөндей-Бажында кыштап орар хойжу. «1973 чылда социалистиг чарыштың тиилекчизин» деп хөрек демдээнни эдилекчизи Доржу Соян чугаалады. Аныяктарны хой ажылынче хаара түдар дугайында айтырыгны чугаалажып турары — хүнүнүң эң чугула айтырыгларының бирээзи дээрзин малчыннар чугаалап, аныяк хойжуларга болдунер-ла дузаны чедирерин бодаап өөредири-биле аныяк комсомолчу өг-бүледен оларга кожуп бээрин саналдаар болдувар. Бо чугула, үнелиг санал-дыр.

Хойжуларның аалдарынга барып, оларның харыысалгалыг ажыл-ижи-биле таныжып чораан. Совет Тывазын 30 чыл-бойун өөнге үүмүштүр оларның тура-соруккур ажылын магадалыыс. Бо бүгү ажыл-иштиң удуртуруунга ол бригаданың бригадир-зоотехниги комсомолчу кыс Роза Магавялдың улуг-хүүнү кирип турар. Хойжуларның ырак коданнары Розага каш-ла базым: ол аңаа аъттыг-даа, машиналыг-даа, дүне-даа, хүндүс-даа чеде бээр.

Колхозтуң № 1 хойжу бригадазының малчыннары эрестиг ажылдап, беш чылдың тодарадыкчы дөртку чылында 100 баш төрүүр хойга онааштыр 95 хураганны камгалап ап, хой бүрүзүнден 2,5 килограмм дүктү кыргыыр, 355 тонна сигенни малчыннарның күжү-биле белеткеп алыр. Бригада кожазы «Мөрен» колхозтуң № 1 хойжу бригадазын социалистиг чарышка кыйгырган.

Социалистиг чарыш малчыннарның эрес соруун көдүрер болгаш үре-түнелдиг болдурар.

М. КАЛЧАН.

ЧУРУКТА: комсомолчу сакманшик **Валентин ТАРНАЧЫ.**
Фото авторнуу.

МАКТАНЫРЫ ХОРАЛЫГ

Мөңгүн-Тайга райпозу эрткен чылын ниитизи-биле бараан саарылгазының планын ажыр күүседип, чонну аъш-чем болгаш үлетпүр барааннары-биле хандырарынга чамдык ажылдарны кылган.

Бо дутайында чөптүг санаалдар отчёт-сонгулдалыг хуралдарга болгулаан. Планның онаалдаларын ай, квартал санында ажыр күүседип келген мурнакчылар саны өскен. Район төвүнде үлетпүр барааннар магазининиң садыгжылары Чөнзан Дарый база · Салчак Мөңгүн-оол, Мөген-Бүренде садыгжылар Арекчаа Хандаңмаа, Салчак Борбаш, автолавка чольачызы О. Байлан-оол, парёк эргелекчизи Сан-оол Чочагай, чүдүрүкчү Хертек Бюрбю болгаш өскелер-даа социалистиг чарыштың мурнакчыларының одуруунда. Сөөлгү үеде райпонуң магазининде аъш-чем барааннарының ассортиментизи элбээн. Ынчалза-даа райпо ажылында хөй четпестер тургайын отчёттуг хуралга саналга бергеннер шүгүмчүлээн.

Райпо планнарны ажыр күүсеткилээн-даа болза, оларның чамдыкының боттуг эвезин отчёт-сонгулдалыг хуралга шүгүмчүлээни чөптүг. Чижээ, чылда 153 тонна хлебти быжырып саарар турган болза, ону 172 тоннага күүсетиен. Ол дээрге хереглезе чогуурунуң бежен ажыгла хуузу. Чылда оода-ла 300 тонна хирени кылып үндүрер болза, чоонуң негелде-хереглели ам бүрүн хандырыныр болгу дег.

Бо хүннерде хлеб быжырары элээн экижээн.

Бүгү-де аъш-чем барааннары бисте бар даарр хевиннер ышкаа дүүшпес, макарон кылыглары, крупалар ховартай бергилээр. Чыл чыгыы үеде консервалар ховар көстүр турган болгай. Быжырган хлеб чамдыкта чиг, чедиишпес болгулаар.

Мугур-Аксыда чаңыс столовая бар. Суур ийи аңгы черде туруп турар болганда Алдыы суурга оода буфеттей ажыдарын чоонуң негеп турары чөптүг.

Райпо ажылында өске-даа четпестерни чайладырынга респотребсоюзтуң баштаар черинин талазындан боттуг дуза чедирерин мөңгүн-тайгажылар ынчангаш күзеп турар. Ону чайладырының аргалары бар.

А. ХЕРТЕК.

ДУРЖУЛГА СОЛУШКАН

Бай-Тайга районнуң партия-совет ажылдакчылар активинин эдилеглиг өөредилгеин бо удаада үнүүшкүннүг кылдыр организастап эрттирген. Өөредилгенин «Мурнакчы» колхозтуң төвүнге эрттирген.

Партия-совет ажылдакчылар активи колхозтуң хойжузу Салчак Седен-Дамбаевиң коданнына барып, ооң ажыл-ижи-биле танышкан. Хойларны, хураганнарны тустус клеткаларда ажаан турары, оларның суггарылгазын таарыштырганы үлегерлиг. Үк малчын төрүүр 100 хойга онааштыр 110 хураганны ажаан өстүрүп турар.

Ооржак Өргел-оол бригадирлээн хойжу бригадада аныяктар звеноларының ажыл дуржулгазы активнге келгенерниң кичээнгейин хаара туткан. Бригада төвүнде кыамал-булунну көрүштүг дерээн. малчыннарның дыштанырынга таарымчалыг байдалды тургускан. Көскү агитация эки. Аныяк малчыннарның материалдыг сонуургалын колхоз баштаар чери ханызыбиле оорнин көргеш, бүгүле таарымчалыг байдалдарын оларга тургускан.

Бо бүгү чүүлдерни көрүп, билип алган соонда өөредилгенин киржикчилери колхоз төвүнге чедип келген. СЭКП райкомунуң ийнги секретары И. У. Успун кичээлди ажыттыр-кан. «Мурнакчы» колхозта партком секретары Танов Хертек «Партком — колхозта удуртукчу күш» деп илеткелдя кылган. Колхоз даргазы Адыг-оол Хертек эрткен чылдың чамдык көргүүзүлериниле чергелештир колхозтуң мурнунда амгы соруулгалар дугайында чыылганнарга таныштырган. Оон ангыда көдээ Советтин база колхозта комсомол организациязының ажыл дуржулгазының дугайын көдээ Совет даргазы Кочаа Шидырав база колхозта комсомол комитединиң секретары Светлана Самбый-оол олар тус-тус чугаалаан.

Шүй суурнун агитквартираларының ажыл-чорудулгазы-биле өөредилгеге келгенер база танышкан.

С. ОЧУР.

Политинформаторларга, агитаторларга

ЛЕНИННИҢ ЧАГЫГЛАРЫ АМЫДЫРАЛДА БОТТАНЫП ТУРАР

XX чүс чыл кижи төрелгетинин төөгүзүнге ленинизмнин тиилелгезинин ге-чадазы боол кирер. Ленинниң өдүм чок идеялары чурттап, демисежип, тиилеп, ленинчи коммунистерниң күрөөлеги калбарып, быжыгып, делегейде социалистиг күрүнеделерниң дем каттыштырылгазын баштаан Советтер чүрту чурттап, чечектеп турар.

В. И. Ленинниң төрүттүнгеи хүнүнден бээр 104 чыл оон байырлаарынга белеткенмишаан, совет кижилер СЭКПниң төөгүлүг XXIV съездизинин сөөлүнде эрткен үш чылдарның түннелдерин чоргаарал-биле үндүрүп турар. Партияның XXIV съездизинин шиитпирлеринде бистиң партиялыстың болгаш совет улустуң түгле тоску беш чылда ажыл-чорудулгазының делгем программазын эвес, харын үр үеним перспективтиг соруулгаларын айыткан. Ынчаарга Коммунистиг партия «бистиң ам кол политикавыс—күрүнеминиң экономиктиг тургузуушкуну болуур үжүрлүг» деп ленинчи айтыышкынны барымдаалап турар.

Партияның иштинги политиказының талазы-биле эрткен үш чылдарның эң кол түңевеи болза, совет улус чүткүлдүг болгаш кыымак күш-ажылы-биле СЭКП-ниң XXIV съездизинин үгленмишкинының шиитпирлиг болгаш боттуг иергүскенинде съездинин Директиваларында айыткан кол социал-экономиктиг иергүзүлгелерни күүседирииге эргежок чүүлдерниң тургустуганында боол турар.

Беш чылдың үш чылдарында чүттүүн хереглелге болгаш чыылдарга ажыглаан национал орулгазы барык 17 хуу, үлетпүр продукциязын будүрери 23,2 хуу улгаткан.

Беш чылдың шиитпирлиг үшкү чылы улус ажыл-агыйының бүгү адырларынга шалыпчы күш-ажылдың чылы. Бүгү-эвиледдин социалистиг чарыжының көстүп көрбээн кедүрүлүшкүнүнүң чылы болган.

Совет улетпүрүнү ,кол капиталистиг чүттүр-биле деңнээрге, өзүлдениң темпилерибиле артык күштүүн мурнунда-зазы хевээр ол камгалаңышаан: 1971—1973 чылдарда ССРЭ-ге үлетпүр будүрүлгезинин чылда ортумак өзүлдези АКШ-ка, Англияга, ГФР-ге, Францияга, Италияга көөрде, оон бедик болган. Экономиканың хөгжүлдези кол нуруузунда капитал тудугнун хемчээлдери-биле тодаратпаар дээрзи билдингир болгай. Амгы үеде ССРЭ-де капитал салыышкынныгының хемчээли АКШ-тың деңнелин четкен болгаш Англияның, ГФР-нин, Франциянын, Италиянын капитал салыышкынныгының каттышкан түңүнден барык 20 хуу ажыл турар. Үш чылдың дургузуунда биске 1200 чаа улут үлетпүр будүрүлгелери, а ол ышкаш хөй санныг пехтер, будүрүлгелер ажыглалда киргеп.

Оларга Красноярскинин 6 миллион киловатт күчүлүг гидроэлектростанциязы, Кривой Роггун 3 миллион киловатт күчүдүг ГРЭС-ги, Волганың чылда 660 мун чиик автомобиль будүрер заводу, Могилевтуң синтетиктиг волокно заводу, Самотлор — Альметьевск аразында 2000 километр дурттуг нефть дамчыдыкчызы, Донецктин хөвеңсаазын комбинады, Москва, Ленинград, Киев, Омск, Ташкент, Павлодар областарда, Башкир АССР-де мал ажылагыйлыг улуг комплекстер болгаш өске-даа будүрүлгедер хамаарыжыр. Үш чыл дургузунда чаа улут үлетпүр будүрүлгелерни, а ол ышкаш хөй санныг пехтер, будүрүлгелер ажыглалда баштайгы үш чылдарынга деңнээрге, 1,5 катап хөй болган.

Коммунистиг партия көдээ ажыл-агыйының будүрүкчү күштерин комплекстиг хөгжүдеринин, ону индустриалдыг үндезинче шилчидериниң программазын ажылдап кылган болгаш боттандырып турар. 1971—1973 чылларда көдээ ажыл-агыйны хөгжүдеринге 72 миллиард рубльди, азы барык бүгү эрткен беш чылдаазында хире хереңгини үндүргеи. Колхозтар болгаш совхозтар үш чыл иштинде хөй санныг техниканы алган, черлерин суггарарының база курадырының талазы-биле ажылдар кылбарган. Көдээ ажыл-агыйның техниктиг дериглеениниң программазын амдаа шапкынчылдар дең соруулга салдынган. Келир үеде кадыг-даа тавырылгаларга магалыяа ол болур.

Бистиң көдээ ажыл-агыйывыска 1972 чыл шыңгыы шылгална болган. Ынчан 100 миллион ажыг гектар тарылга шөлдерин, азы бүгү тарылганып барык чартык кезээн кандаашкын хөме алган. 1973 чыл агаар-бойдус талазы-биле дыка эки болган болза-даа. чамдык черлер кандаашкынга база тавырылгал болгаш дүжүт — 222,5 миллион тонна тараа алдынган. Бир гектар черниң-че ортумак дүжүдү 17,6 центнер болган. Оон-биле кады төвеи (7,66 миллион тонна), картофель, ногаалдар, тарымал тоорук чыылдазы болгаш чуурга, сүт будүрери эң бедик деңнелге четкен. Малдың болгаш куштуң баш саны өскен. Ынчангаш көдээ ажыл-агый талазы-биле беш чыл онаалдаларын күүседириниң хөрээнге баштайгы ийи чылларда чедир кылдынмаан түүлдерни 1973 чылда колдуунда күүседир аргалыг болган бис.

Беш чылдың кол соруулгазы-биле дүүштүүр чоонуң амыдырал деңнелин улам бедидер талазы-биле улут хемчеглерни боттандырган. Үш чыл иштинде бүгү ажылдакчыларның барык үштүң бир кезээнин шалыны үлгаткан. Ажылчыннарның болгаш албан-хаакчыларның айда ортумак шалыны 10 хуу ажыг өзүп. 135 рубль четкен. Колхозтарның

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

А. А. Гречконуң Иракка аян-чоруу дооэулган

БАГДАД. (СЭТА). СЭКП ТК-ның Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң намгалал министри, Совет Эвилелиниң Маршалы А. А. Гречко Ирак Республиканың Президентизи, Революстуг командылал чөвүлелиниң даргазы болгаш намгалал министри маршал Ахмед Хасан аль-Бакрның чалазының ёзугаар аңаа аян-чоруун ыңганының сөөнда, март 26-да Төрээн чуртунче үжүдуп чаныпканнар.

Аэродромга ону Араб Социалистиг чаартылга партиязының удуртулга черинниң кежигүнү, Революстуг командылалдың чөвүлелиниң кежигүнү, Иракның улаптулар министри Таха аль-Джазраун, Иракның Чепсентиг нуштериниң төп штабының начальныгы генерал-полковник Абдель Джаббар Шаншал, а ол ышнаш ССРЭ-ниң Ирак Республиканда элчизи А. А. Баровский олар барып үдээнмер.

Перунуң Президентизи-биле үжурашкан

ЛИМА. (СЭТА). Совет хөрээженнер комитединиң ышла аян-чоруун кылып чөде берген даргазы В. В. Николаева-Терешкованы Перунуң президентизи Хуан Веласко Болгаш оон кадайы хүлээп алган. Хүлээп алышкынга ССРЭ-нин Перуда элчизи Ю. В. Лебедев олурушкан.

Перу күрүнениң баштыңы совет залчыга изиг байырлыг чедирген. Президент найыралдыг беседа үезинде оон көөмоска кылган маадырлыг чоруунга магадаашкынын илереткен.

Хуан Веласко болгаш оон кадайны хүштеки шайлаганы тургускан.

КАНАДА: НАЦИОНАЛ ЭРГЕ-АЖЫКТАРНЫ КАМГАЛААР ДЭЭШ

«Канадалар биле американнар удур-дедир киленгежин турар. Канада-америк кызыгаарның ийи талазында дүшүүрүлүг чорук күштелген» — деп, «Юнайтед стейтс ньюс энд уорлд Рипорт» дээр салдарлыг америк журнал чаа ыңнаткан.

Канада-америк харылаалаарының база дагын чидигленирининг чыдаа болза, ам делегей рынокунда туругстуунган өртектерден барык ийи катап куду өртектер-биле Канададан нефть садып алырын дыка көвүдедир дээр Каттышкан Штаттарның чүткүү болган. Бир эвес Канада Вашингтонун ыйышкынынга алзыптар болза, анаа мырнай таарымча чок байдал тургустуна бээр ийик. Херектиг ужуру чүл дээрге, бодунуң нефть үлетпүрүнде америк монополиялар тергиндээн Канада хөй чылдарның дургузунда дыка хөй нефтини берип, бодунуң хереглелиниг хөй хемчөлдиг нефтини Чоокку Чөөге чүткен ап келгени болур. Куду өртектер-биле улам-на хөй нефтини Каттышкан Штаттарга сатпышаан, Чоокку Чөөн чүткүп улуг өртектиг нефтизин садып ап туруп бээр болза, Канаданың экономиказынга кончуг улуг каража таваржыр ийик.

Канада-америк харылаалаарының дыка чидиглениишкипи — экономиктиг бергедээшкиниринден бодунуң сонгу талакы кожазының күсели-биле үнүп алыр дээш Каттышкан Штаттарның оралдажымышкыны болдунган. Моону кылырда АКШ бодунуң монополияларының Канаданың экономиказында тергиндекти туруштарынга оргалаттыныр турар. Канадада америк капитал салдышкынар ажок улуг—40 миллиард доллар четкей. Америк нефть болгаш автомобиль компаниялары канада үлетпүрүнүң чамдык адырларын барык бүрүн контрольдап турар. Даг-руда, машина тудуушкун болгаш үлетпүрүнүң өске-даа чамдык адырларында АКШ-тың салдары кончуг улуг.

Ынчалзажок сөөлгү үеде чурттуң экономиказында америк монополистиг капиталның күчү-дургушкуунден адырлыр алыр дээр чүткүл Канаданың садыг-үлетпүр болгаш политиктиг бөлүктериниң өске-даа чамдык шинтпирлеттинмээн айтырыгларынга болгаш четпеспес херек илереткен. «Боттарының экономиказынга боттары үлам идепкейлиг рольду ойнаар деп шинтпирлиг чорук канада кижилериниң аразында өзүп турар. Чурттуң бойдус курлавырларынга контрольду боттарывыстың холувуска алырын, экономика болгаш политика талазы-биле хамаарышпас чорукту болдунарла аргазы-биле эң улуг хемчөлдиг чедип алырын күзеп турар бис» — деп. Канаданың сан министри Дж. Тернер чоокта чаа медегээн.

Канаданың фирмаларының болгаш Кубаның аразында кайы-кайызынга ажыктыг кылдыр чоокта чаа ат салдынган дутуржулгалар ыңдыг чүткүлдүң дугайын херечилеп турар. Чижээ, «Студебейкер» деп америк корпорацияга херек кырында контрольдадып турар «Монреаль локомотив уорикс-уортингтон» дээр канада фирма Вашингтонуун удурланышкынны турбуже, хөй сайныг дизель-электровозтарны Кубага салдар дугайында дутуржулгага ат салган, а «Канрон лимитед» дээр база бир өске фирма демир-оруктарны ажыгларынга болгаш септээрингө херектиг деригларын садар дугайында дутуржулганы чарган.

Кайы-кайызынга ажыктыг кылдыр социалистиг болгаш өске-даа бүгү чурттар-биле Канаданың садыг база эртем-техниктиг харылаалаарын калбартырын Канаданың Компартиязының Чөнгүне секретары У. Каштан деткип турарын СЭТА-ның корреспондентизинге чугаалаан.

О. АНИЧКИН.

(СЭТА).

Төлээлер чаныпкан

ТОКИО. (СЭТА). СЭКП ТК-ның кежигүнү, СЭКП-ниң Москва обкомунуң бирги секретары В. И. Конотоп баштаан СЭКП-ниң партия ажылдакчыларының төлээлери бөгүн оон самолет-биле Төрээн чуртче үжудуп чаныпканнар. Олар Японияның Социалистиг партиязының Төп Күүсекчи Комитединиң чалазының ёзугаар Японияга март 19-тан эгелеп барып чорааннар.

Төлээлер Японияга тургаш үезинде ЯСП ТКК-ның даргазы Т. Нарита-биле болгаш ЯСП ТКК-ның Чөнгүне секретары М. Исибаси-биле үжураткан болгаш ЯСП-ниң партия ажылдакчылары-биле чугаалажыштыкыннарны база кылганнар.

Найыралдыг, эп-хуунуң ёзугаар боор эрткен беседалар үезинде талалар партийжи ажылдың дугайында, ийи партияның аразында харылаалары үлам калбартырының болгаш кайы-кайызынга-даа ажыктыг, деп эргелиг кады ажылдажылганы хөгжүдериниң чутулмазын демдеглээннер.

ГДР биле Франциянның аразынга дипломаттыг харылаалары тургускан чорук Европа динке айыыл чок чоруктуң болгаш кады ажылдажылганың хөлөөнге салыышкыл болбушкан, быжыг тайбыңче чүткүлдүг улустарның эргеажыктарынга дүжүп турарын Э. Шольц онзалап демдеглээн.

Кады ажылдажылганы калбартыр дээш

ДЮССЕЛЬДОРФ. (СЭТА). ССРЭ-биле садыг херээн калбартыр талазы-биле барыышгерман экономиканың чөөн комитединиң тургузукчу калбак хуралы аңаа болган. Аңаа ГФР-ниң ажыл-агыйлүлетпүр болгаш сан-хөө болуктериниң хөй санныг төлөдекчилери олурушкан.

Ол ажылчын болуктүң сорулгазы — Федеративтиг Республиканың болгаш Совет Эвилелиниң аразында садыг болгаш экономика талазыбиле харылаалаарын калбартырынга дузаалдары, эртем конференцияларын өткөрөр ажыл-чорудулганы боттандырары болур.

Совет-барыын-герман кады ажылдажылганың сөөлгү чылдарда дүргенп-биле хөгжүп турарын барыын-герман экономиканың чөөн комитединиң даргазы О. Вольф фон Амеронген айыткан болгаш ГФР-ниң садыг-үлетпүр палатазының президиумунуң даргазы Б. А. Борисов хуралга олурушкан болгаш үлүг-үлүг чедиишкиннерлиг болуруп, ол болукке күзээн база ийи күрүненин аразында экономика талазы-биле харылааларын калбартыр херекке олар улүг үлүтүң кинер дораанче бүзүрелин илерегейлээн.

Бүзүредир бижиин тывыскан

ПАРИЖ. (СЭТА). Герман Демократтыг Республиканың Франциядағы бирги элчизин Эрнст Шольц Франция Республиканың Президентиниң Ж. Помпидуга бүзүредир бижиин Елисей ордузунга барып тывыскан.

Жорж Помпиду ону хүлээп алырының байырлыг ёзулалынга чүве чугаалаан, ол болуушкун дээрге, Европада дүшкүүрлүг чоруктуң чавырышкынының бир демдээ боорун демдеглээн. Ийи чурттың аразынга садыг харылааларын хөгжүдеринге идиг кылырынче Франциянның чүткүлүн. Президент айыткан, «Франция экономика талазыбиле кайгамчыктыг чедиишкиннерлиг боон турар чүртбиле бодунуң харылаазының быжыглаар дээш күжениишкинин харамаанмас апаар» — деп, ол медеглээн.

Илергейлээшкин

БУЭНОС-АЙРЕС. (СЭТА). Аргентинаның сес политиктиг партияларының болгаш болуктериниң удуртукчулары (оларның аразында Коммунистиг болгаш хамааты радикал эвилел партиялары) чурттуң президентиниң Хуан Доминго Перон-биле үжурашкаш, барыыл күштерин ажыл-чорудулганың идепкейжип турарынга боттарының сагыш човаа турарын илерегейлээн.

Ужуражыышкынга киришкен партияларның болгаш болуктериниң удуртукчулары тускай медеглелди парлаан, чуртка демократтыг хосталгаларны камгалаарының эргежок чугулазын болгаш национал хосталга база социал чөптүг чорук дээш демиселди уламчылаарын ол медеглелде айыткан.

Женевада делегейниң 44 дугаар автомобиль делгелгези ажыттынган. Делегейниң 23 чурттуңуң, оларның аразында ССРЭ-ниң, ЧССР-ниң, ГДР-ниң автомобиль фирмаларының болгаш киттыжышкынпарының бүдүрүп турар чаа машиналарын ында делгеп көргүскен. Бо чылдың эгезинде аңаа хөй-нинтиниң автотранспорт машиналарын делгеп турган, ынчаарга ам оларның орнунга чиик автомобильдерин делгеп көргүскен. Делгелгеге келгеннер совет «Жигули» (экспорттап үндүрериниге «Лада» кылдыр адаан) автомобильдерин, чехословак «Шкоданы» ГДР-ниң заводтарының бүдүрүп турар автомобиль дериглерин көрүкчүлер ажок сонуургап турар.

ЧУРУКТА: Совет «Лада» делгелгеде.

Бүгүдеге ажок сураглыг апарган «Жигули» Швейцарияда база үнелеп турар. Чурттуң оруктарында ыңдыг маркалыг 5000 хире машина аргыжып турар. Оларның хереглеттинери хүннүң-не улам көвүдеп турар.

СЭТА-ның корр. П. ЕГОРОВТУҢ фотозу.

ПАТРИОТТАРГА ДЕТКИМЧЕ!

Чили улус-биле эп-сеткил каттыштырарының шимчээшкинин бүгү чер бөмбүрзээнин кырында улам калбарып турар. Ол шимчээшкинниң киржикчилери Чилиде шериг хунтазынга килеңин илередип, чуртта террорну болгаш кадыг-дошкун истеп-суруушкунну сөвсадырын негеп, чили патриоттар-биле боттарының эп-сеткил каттыштырылгазын илередип турааннар. Эп-сеткил каттыштырылгазының ыңдыг шимчээшкиннери эң-не янзы-бүрү хевирлиг.

Японияның дешпилелиг күштери дыка хөй хоорайларга эп-сеткил каттыштырылгазын илередириниң миссалыг митингилерин эрттирер деп шинтпирлээн. Чили улус-биле эп-сеткил каттыштырарының комитединиң болгаш хараженнер организацияларының Бүгү-япон федерациязының чалаачын өзугаар Чилиниң президентиниң кадайы — Ортенсия Буесси де Альенде Токиода чеде берген.

Иракның Араб Социалистиг чаартылга партиязының (БААС) удуртулга чери Чилиде фашистиг шериг хунтазынга удур демисежип турар патриоттарга болгаш демократтарга дузаламчы фондузунче 100 мун доллар ыңгарыпкан. Азиязының болгаш Африканың улустарының эп-сеткил каттыштырылгазының организациязының Чөнгүне секретары Юсеф эс-Сиба ук организациязының Чөвүлелиниң Багдадта боор турар XI сессиязынга ол дугайын ыңнаткан.

Март 25-тиң кежээнинде Парижке болгаш чыскаалдың киржикчилери «Чилиниң шеригжи хунтазынга чаңгыс позеек даа, чаңгыс аппаска-даа бербес» деп кыйгырыг салып турганнар. «Париж клуву» дээр бөлүктүң Чилиниң дашты-кыдан алган чаалаазын тодларының хуусаазын үзедир деп шинтпирлээннер. «Париж клувунуң» кежигүннери шаанда Сальвадор Альенденің чазаапта ыңнаг хуусаа үзедыштыкымындан чаңгыс эвес үеде ойталап турганы билдингир болгай.

(СЭТА).

КАПИТАЛГА УДУР ДЕМИСЕЛ

Капиталистиг чурттарда амгы байдалды ап көөрге, чоннуң ажыл төлевири чаныс неезинин экономиктиг байдалы дыка дүрген бакыпаап турар. ынчангаш ажылчы чоннар эң ажыктыг чепсек—ажыл соксадыр демиселди улам калбаа-биле ажыглап турар.

● Япон ажылчы чоннарының миссалыг часкы ажыл соксадышкыны маңаа тодаргай чижек болуур. Японияның 2,5 миллион ажылчы чону ийиги бүгү-нинги ажыл соксадышкынын өгелээн. Ол дээрге ажыл соксадышкынының чүгле эгээн-дир. Бо часкы ажыл соксадышкынынга 10 миллион ажыг кижи киржирин билдинип турар.

● Франциянын банк албан-хаакчылары ажыл соксадыр шимчээшкинге киржин эгелээнин Парижтен ыңнаткан. Ажыл соксадыр шимчээшкинде бо үүнеерде 100 мун кижи хаара туттунган. Банкылар эдлерин ажыл соксаткаңнарының чамдык негелделерин хандырар ужурга таварышкан. ынчалза-даа эртектериниң деңнел чок улгадып турарындан ажыл соксаткаңнар боттарының негелделерин долузу-биле чедип алырынга туруштуун көргүзүп турар.

● Итали «Сир-Румянка» дээр химия компаниязының ажылчыннарының ажыл соксадышкынны чедиишкиннериг доозулган. Компаниянын удуртукчулары күш-ажылдың чаа керээнинге ат салыр ужурга таварышкан. Чурттуң мурнуу чүгүне ук компаниянын чаа будурүлгелерин чоокку бет чылдарда тудар дугайында негелделээн ажылчыннар база чедип алган. Оон түңнелинде ол будурүлгелерге 30 мун ажыг кижи ажылдаар арга тургустунар.

● Барыын Берлинниң металлистери тиелелгени база чедип алган: хоорайда металл ажылдап кылыр будурүлгелерин 4 мун ажыг ажылчыннарының болгаш албан-хаакчыларының ажыл төлевирин удгаттырган.

● Аргентинада чамдык можуларның кодзо ажыл-агыйлы ажылчыннары 48 маңгыг ажыл соксадышкынын чарлаан.

Боттарының амыдыралчы эргелерин камгалаар дээш капиталистиг чурттарның ажылчы чоннары чаңгыс аай демиселче шилчип турарын үстүнде чижектер тодаргай хереченип турар.

(СЭТА).

Шыңгыы-негеп турар

Чоокта чаа АКШ-тың Мурнуу Вьетнамда элчизин Г. Мартинниң болгаш «Нью-Йорк таймс» солунуң Сайгонда корреспондентизин Д. Шапларинің аразынга аас булаашкан сес каржышкынны болган. Сайгонуң эрге-чагырга америк шериг дузалаачыларының дутайында Шаплеринің ыңнадыы ол солунга көстүп келгенинниң уламындан ол чугаа болган. Ол дузаламчы ажок калбак болуп, аткылажышкынны соксадыр дугайында дутуржулганы Сайгонның үдээрнге болгаш оон уламындан Мурнуу Вьетнамга дайын чорудулгаларын үргүлчүлээринге идиг берип турар, ол чорук Вьетнам талазы-биле чыл мурнунда ат салдынган Париж дутуржулгазынга чөрүшкек болуп турар деп, ол ыңнадыгда айыткан болган.

Америк парлалганың хереченлеп туроры-биле алырга, «калчаалыг антикоммунист» Мартин элчизиниң кылыктанып үнеринге ол дыңнадыг четчир болган. Ол корреспондентини «шуугаазын үндүрген» деп бүргүдатпышаан, харын-даа коммунистерни күзел-биле көрүп турар деп нүүлдүг чагаачы ол корреспондентиге хамаарыштыр ук элчиин күрдепартаментиге биижээн. «Вашингтон пост» солунуун айтырыгларынга харыы берип тура Мартин элчин сайгончу чалчаларга Каттышкан Штаттарның моон соңгаар-даа дуза чедиреринн деткип чугаалаан.

Дипломаттың болгаш элчиниң аразынга чөрүдээ кончуг бариндаалыг үеде үүп келген. АКШ-тың чазаа июль бирде эгелээр чаа санхөө чылында Сайгонга 2,4 миллиард доллар акша түңнеп дуза чамчыктарны көргүзериң бодап турар. АКШ-тың камгалал министри Дж. Шлесинджер чалчаларга шериг дузаламчының көвүдедириң негевишаан, «дайылдажымышкыны соксадыр дугайында дутуржулга бистиң идегей турганывыс ышкаш ыңак ынчалдыр эки күүсеттинмейн турар» дээр бодалын хөөрө-шаан. Чогум-на харын америк камгалал министерствозунуң Сайгонга сан-хөө болгаш өске-даа түүл-бүрү дузаламчының Вьетнам талазы-биле дутуржулганы дагын-дагын шыңгыы үзеринче чалчаларны күткүп турары кымга-даа чажыт эвес болгай.

«Вьетнамга дайынны соксадыр болгаш тайбыңны катап тургызар дугайында дутуржулганың күүселдеши хайгаарал көөрүнүп орнунга, 15 чыл иштинде шинтилел, экономика болгаш политикада талазы-биле ханы сылгынишиниң болдуруп, чуртту ышкыры «иштики кризистиң байдалынга чедирген утаныышкынның дугайында боон турар» — деп, ол түүлде айыткан.

Мао Цзэ-дуниуң үзел-бодалдары чурттуң хөгжүлдээниге моондак боон, Кыдатты вогжулдезиниң негелделерниге дүүшпес, аңаа шуут удур үүлгединишкин апаргаан деп, солун оон ыңай демдеглээн. Шенелде шөлдеринде атомнуг частыышкынарның доозунналган ыш-бүзүү Кыдаттың экономиктиг күүү-шыдалын коргуспейн турар. Ындыг частыышкынар дендин хөй акша-харажтанып, эң дээрге техниктиг кадрларны хаара тудуп турар шериг үлетпүрү биле улус ажыл-агыйының «боттарының күжүнге» дайын турар хамаатты адырларының аразында ыңгыл кайы хире үлүгүл дээрзин көргүзүп турар. Чугаа болза, сөөлгү үеде чуртта ажыл-агыйның ажылчыннарының чедип алган чедиишкиннерин быжыглаары болгаш хөгжүдери, экономиканың ол амыдыралчы чүгүла адырының улам кодүрлүүшкүнүн хандырары негеттинип турар.

В. И. Ленининиң баш удур көргени ышкаш, коммунистиг туругзуушкунга совет улустуң төөгүлүг чедиишкиннерин делегейниң бүгү хөгжүдеинге кайгамчык улуг салдарлыг боон турар.

Дешпилелиг кижи төрелгетенниң авангарды — социалистиг чурттар акы-дуңма коммунистиг болгаш ажылчын партияларның удуртулгазы-биле кайгамчык чедиишкиннерни чедип алган. Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң 25 чыл ажыл-чорудулгазының дургузунда олар үлетпүр бүдүрүлгезин 12-деп ажыг катап улгаттырган. ЭДЧ-ниң кежигүнү чурттар үлетпүр бүдүрүлгезиниң хемчөлиниң талазы-биле АКШ-ты-даа, Барыын Европаны-даа эрте берген.

Социализмниң политиктиг, экономиктиг болгаш камгалал күүзүнүң өскөни улам улуг даштыкы политиктиг сорулгаларны шинтпирлөөр арганы аңаа берип турар. СЭКП-ниң XXIV съездизиниң ажылдап кылганы Тайбыңның программалаан боттандырып турары, акы-дуңма социалистиг күрүмелериниң дутуржулгалыг хөделиишкинниери делегей байдалында дүүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарынга, тайбыңга болгаш социалылыга, бүгү ялтпимперналистиг күштерге ажыктыг улус бурунгаарлаашкынны хандырган.

Коммунистиг туругзуушкунуң бүгү айтырыларын шинтпирлээринде, партийкин политиканың бүгү ужланышкыннарын долузу-биле боттандырарының дугүүру — совет кижилериниң чогаадыкчы болгаш идепкейлиг чоруун улам калбартыры болур.

Бет чылдың планнарын болдур болгаш ажыр күүседир дээш социалистиг чарыштыны калбартыр дугайында партияның кыйгырыын бүгү улус деткип турар. Заводтарның, фабрикаларның болгаш тудугларының, колхозтарның болгаш совхозтарның коллективтерге чаа хүлээлгелерни ап, үлүгүлүр планнарны ажылдап кылып турар. Ажылчы чон чүгле санныг көргүзүлтер дээш эвес, харын продукциянның бедик шыңгыы, чепсек-керекселдерни, материал болгаш күш-ажыл курлавырларын каминары дээш, эртем-техниканың чедиишкиннерин бүдүрүлгеге ажыктыг-биле болгаш дүргеп иештерөдээ дээш, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеры дээш боттарының сорулгаларын тодаралып турар.

Бистин партиявыс бүгү кадрларның организастыг чоруун болгаш сагыыш-чурумун улам калбартыры болур.

КЫДАТТА БАЙДАЛ ДУГАЙЫНДА

ВАРШАВА. (СЭТА). Неделя санында үнер «Тыгодник демократичны» солун Кыдатта байдал дугайында үүлүнге мынчаар бижээн: «Культура революциязының» баштайгы айларынга байдалынга демей хоралыг политиктиг мшбус, чаңнык Кыдаттың кырында база катап дириглеп келген. Хаймынаашкынның 1966—1969 чылдарының байдалы-биле демей коргудуп, суртедириниң дүшкүүрлүг байдалы шуут кедерзок.

«Линь Бяону болгаш Конфуцийни шүүмчүлээр дээр чорук болза, Кыдатка олурнуг кара аймылды таварыштырып турар чүүл мураашкыны» болдурган, ол болза ол долгем чуртка үй-балай чорукту үндүрүп, муң-мун кижиниң амы-тынын оскүдүрген Мао Цзэ-дуниуң шүүмүл болгаш оон алыс үзел-бодалдарын агартып, камгалаарының чүгле назнар аргазы-дыр. Чугаа болза, сөөлгү үеде чуртта ажыл-агыйның ажылчыннарының чедип алган чедиишкиннерин быжыглаары болгаш хөгжүдери, экономиканың ол амыдыралчы чүгүла адырының улам кодүрлүүшкүнүн хандырары негеттинип турар.

В. И. Ленининиң баш удур көргени ышкаш, коммунистиг туругзуушкунга совет улустуң төөгүлүг чедиишкиннерин делегейниң бүгү хөгжүдеинге кайгамчык улуг салдарлыг боон турар.

Дешпилелиг кижи төрелгетенниң авангарды — социалистиг чурттар акы-дуңма коммунистиг болгаш ажылчын партияларның удуртулгазы-биле кайгамчык чедиишкиннерни чедип алган. Экономиктиг Дузалажылга Чөвүлелиниң 25 чыл ажыл-чорудулгазының дургузунда олар үлетпүр бүдүрүлгезин 12-деп ажыг катап улгаттырган. ЭДЧ-ниң кежигүнү чурттар үлетпүр бүдүрүлгезиниң хемчөлиниң талазы-биле АКШ-ты-даа, Барыын Европаны-даа эрте берген.

Социализмниң политиктиг, экономиктиг болгаш камгалал күүзүнүң өскөни улам улуг даштыкы политиктиг сорулгаларны шинтпирлөөр арганы аңаа берип турар. СЭКП-ниң XXIV съездизиниң ажылдап кылганы Тайбыңның программалаан боттандырып турары, акы-дуңма социалистиг күрүмелериниң дутуржулгалыг хөделиишкинниери делегей байдалында дүүшкүүрлүг чорукту чавырылдырарынга, тайбыңга болгаш социалылыга, бүгү ялтпимперналистиг күштерге ажыктыг улус бурунгаарлаашкынны хандырган.

Коммунистиг туругзуушкунуң бүгү айтырыларын шинтпирлээринде, партийкин политиканың бүгү ужланышкыннарын долузу-биле боттандырарының дугүүру — совет кижилериниң чогаадыкчы болгаш идепкейлиг чоруун улам калбартыры болур.

Бет чылдың планнарын болдур болгаш ажыр күүседир дээш социалистиг чарыштыны калбартыр дугайында партияның кыйгырыын бүгү улус деткип турар. Заводтарның, фабрикаларның болгаш тудугларының, колхозтарның болгаш совхозтарның коллективтерге чаа хүлээлгелерни ап, үлүгүлүр планнарны ажылдап кылып турар. Ажылчы чон чүгле санныг көргүзүлтер дээш эвес, харын продукциянның бедик шыңгыы, чепсек-керекселдерни, материал болгаш күш-ажыл курлавырларын каминары дээш, эртем-техниканың чедиишкиннерин бүдүрүлгеге ажыктыг-биле болгаш дүргеп иештерөдээ дээш, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидеры дээш боттарының сорулгаларын тодаралып турар.

Бистин партиявыс бүгү кадрларның организастыг чоруун

Часкы дыштанылга хүннеринде

Часкы дыштанылганың хөглүг солун хүннери. Бот-тывынгыр уран чүүл коруглээри, техниктиг чогаадылга деягелгээри, номнар неделязы дээш янзы-бүрү хемчеглер-ле хөй. Школа коллективтериниң антычилери шупту ыңда хаара туттунган.

Кызылдың школаларында бот-тывынгыр уран чүүлдүң коруглээри эртип турар. Совет Тываның 30 чылынга турасмаатткан коруглениң программазында түс-түс школа коллективтери улустарның найыралынга турасмаатткан хөй номерлерни киирген.

ЧУРУКТА: Кызылдың № 7 школазының бот-тывынгыр уран чүүл коллективиниң «Совет Тываның төлдери бис» деп литература-музыкалыг композициязындан көргүзүглер.

С. Феоктистовтуң фотолары.

НОМ—ӨҢНҮК

Кызылдың Пионерлер бажыңында байырлал — уруглар номунуң неделязы эгелээн. Уруглар номунуң бо неделязы школачыларның часкы дыштанылгазы-биле кapcырлажып турары солун.

Эртиен дыштанар хүнде Кызылдың пионерлер бажыңынга уруглар ол ийи хөгдүг, өөрүшкүлүг болуушкунну байырлаадыы-биле демдеглээннер.

Пионерлер бажыңының дөрүмде:

Улуг чаагай Совет чуртта
Уругларга-бичиилерге
Чечен чогаал номнарының
Чеди хонуу этеледи —

дээн состер чарлап турган. Ону долгандыр уруглар номнарының маадырларын көргүскүзээн каас чуруктарны аскылаан.

Ак-ак хөйленгендиг, кызылкызыл галстуктарлыг дөрт пионер урут сценага үнүп кээп, уруглар чогаалчызы, Ленинчи шаңналдың лауреады Сергей Михалковтуң уруглар номунуң неделязының дугайында шүлүүн деңге номчуп бадырганнар.

Уруглар номунуң неделязын час санында эрттирип турары 1944 чылдан бээр чаңчыл болган. Бо аразында уругларга чеже хире солун номнар үнмээн дээр силер! Бистиң чурттуң бичии салгакчылары номга ынчуг мынактар. «Ном — өңнүк» деп, олар шынап-ла ынчуг эки билир. Ном — кижи төрелгетенниң тургузуп кааны эртине байлааның төөгүчүзү, эртем угаанының кадагалакчызы, шыгжамыры. Ном — кижилерни маадырлыг эрес-дидим чорукче, аас-кежикче, алдар-макталче аппар чоруур. Уругларның ыяк чогаалчызы Аркадий Гайдар ном дугайында бичии өңнүктерине мынча деп чугаалаан. «Номга ыяакшыңар, уруглар. Ном силерниң чуртталганарга өңнүк боор дузалажыр, чуртталгада кандыг-бир аяй-бажы тывылбас чүве туруп келзе, ном силерге дузалаар, кижиниң болгаш бодунарны хүндүлээр чорукка ном силерни оөредир, чырык өртемчейге болгаш кижиге ынак болур чорукка угаан-чүрээнер-биле ынак болурунга оруктуг ном силерге ажыдып бээр».

Бо удаада пионерлериниң аалчылары — уруглар чогаалчылары Леонид Чадамба, Екатерина Танова, Экер-оол Кечил-оол олар болган. Чогаадчы Л. Б. Чадамба уруглар номунуң неделязының болган школачыларның часкы дыштанылгазының эгелээни-биле оларга байыр чедирип, неделяның ажык-дузазының дугайында база тыва чогаалчыларның чоокта чаа эртиен съездизинге уруглар чогаалынга улуг сагыш салганының дугайында чугаалаан, Тываның ном үндүрер черииң чоокта чаа үндүргени «Шүлүкчүлер Совет Тываны алган тур» деп хөй-ангийне чаптанчыг чараш номну Пионерлер бажыңының библиотеказынга белекке соннээн. Ол хөнзиг-даа болза, ханы уткалыг чыында номда совет чогаалчыларның, ооң иштинде тыва чогаалчыларның Совет Тыва дугайында шүлүктери киргилээн. Екатерина Танова, Экер-оол Кечил-оол олар боттарының бичиилерге болгаш школачыларга бараалгаткан шүлүктерин номчугулап, уругларга өң-не чаагай болгаш өң-не солун чүүлдерни күзээннер.

Пионерлер бажыңының бичии артистери уругларның ыяк чогаалчызы Аркадий Гайдарның чогаалдарының маадырларын солун шиңжээшгеттер кылдыр ойнап көргүскен.

Школачыларның часкы дыштанылгазының үезинде эртип турар уруглар чогаалынның бо неделязынга адаелер, улуг улус база-ла идепкейлиг киржир апаары чугаажок. Ынчангаш уруглар номунуң неделязының солун боор эртеринге ада-иелер экп дузаайзаңыз, урутларынарның библиотеказын байлаңшыдыңар.

Л. ХӨЙУК,
М. СЕННИКОВА.

СӨӨЛГҮ ХААК ОРУУ-БИЛЕ. Кызылдың бүдүрүлгелер коллективтериниң аразынга болуп эртиен хаак чарыгынга маргылдааларга 40 хар ашкан хөй-хөй хөөчүннер киришкен. Оларның бир бөлүүн бо чурукта көргүскен.

А. СОДУНАМНЫҢ фотозу.

Сценада—школачылар

Самагалдайның Культура бажыңының залынга көрүкчүлер хостуг олут чок кылдыр чыылган. Көжеге ажыттынары билек-ле чаңгыс ай хептерлиг, хөректеринде кыяа галстуктар чайнаан школачылар «Коммунизм оттары» — деп хөйүүн ыры-биле концертти эгелээн. Ол — район школаларының эрткен чылгы уран чүүл коруглээниң тинлекчизи, Самагалдай ортумак школазының коллективи-дир.

Самагалдайжыларның бо коруглеге белеткээн номерлеринде солун чүүлдер хөй. шүлүктер, ырылар, бөдүк танцычыларның «Кара-куштар», «Элдек шыңыраан» деп танцыларны күүсеткени көрүкчүлерге солун болган. Башкы С. Омзаярның удуртулгазыбиле тыва хоглүм оркестрииң күүсеткен номерлери база мактанчыг.

Сценада — Чыргаланды сес чыл школазының өөреникчилери. Эрткен чылын олар бирги черии самагалдайжыларга аламыкаш, «келир чылгы көрүлдеге бирги черии эгелээрин кызар бис»—деп аазаанын көрүкчүдер утпаан. Оларның белеткээн концертиниң номер бүрүзү солун, ханы уткалыг, кеткен хептерлерде чаңгыс ай. Үениң негелдезинге дүүштүр тургускан номерлер кайы хөй. Ылаңгыя «Крокодил Генаның ырызын» «Сайлыккай» болгаш «Баштак ырыны» эки күүсеткенин көрүкчүлер адыш часкаашкыны-биле уткаан. А оолдар ансамблиниң күүсеткени «Аътты шерии», «Дөге-Баары» деп ырларын база мактавас аргажок.

Дараазында концерт көргүскен Берт-Даг, Шуурмак, Кызыл-Чыраа, Үй-Шынаа школаларының программазында солун номерлер база хөй болган. Ылаңгыя Берт-Даг ортумак школазының коллективинде сыгытчылар ансамблиниң тыптып келгенин демдеглээр херек, ол эки чүүлдү моон соңгаар үлам сайыралыры күзенчиг.

Школа коллективтериниң концерти доозулган. Ооң түнелиниң болгаш ужур-дузазының дугайын жюри комиссиязының даргазы эш Д. Тоюндуп чугаалаан, комиссияның даасказы-биле бирги черии эзлээн Чыргаланды сес чыл школазының коллективинге магнитофонну болгаш I чергенниң дипломун тывыскан. Магнитофон болгаш II чергенниң диплому-биле Самагалдай ортумак школазының коллективи шаңнадып, дараазында черии эзлээн. Моон-биле чергелештир Чыргаланды болгаш Самагалдай школаларында уран чүүл удуртукчулары Виктор Нурзат болгаш Кашоол Баазан-оол оларның телеттиг улуг-хуузун база демдеглээри оөрүнчүт.

Техниктиг чогаадылга талазы-биле организастаан делгелгеге I черии Берт-Даг ортумак школазы эзлээн. Бо делгелгеге чамдык школаларның киришпээни четпес дээрзин жюри демдеглээн.

К. МААДЫР-ООЛ.

БЕШ ЧЫЛДЫҢ КЫЙГЫЗЫ-БИЛЕ

«Даймычы карандаш» деп чогаадыкчы коллективте каттышкан чурукчулар болган шүлүкчүлер бистиң турттуң амыдыралының тодаргай панорамазын тургускан.

— Чоокта чаа-ла бистиң амылыышка кол чүүл боон турган шоодуң-дузаар угланышкынны совет улустуң чедиишкиннерииге тураскаатткан темалар кыынкыйып турар апаргап—деп, ол каттыскышкынның удуртукчузу, РСФСР-ниң уран чүүлүнүң алдарлыг ажылдакчызы Ч. С. Астапов чугаалаан.

Ленинградтың ол коллективи бодунуң шоодуглуг болгаш дузаашкынныг плакаттары-биле Бүгү-эвилелге ат-сураглы чаачап алган. Ада-чурттуң Улуг дайынының чылларында «Дайынчы карандаш» дайынны чазыг чокка адып, «чаа ёзу-чуруктуун» аймылдыг утказын илередип, фашистер-биле кам-хайыра чок демиссежиринче кыйгырып, гитлержи пропагандаңың меге чулчуруушкуннарын сойгалап турган.

Соолгу он чылдарда шоодуглуң часпас адыгжылары дайын кыпсыкчыларын, империалистиг дайынмаректарны болгаш колониазторларны дузап-чуруп келген. «Дайынчы карандаштың» ажыл-чорудулгазы «Сатира тайбың дээш демиселде» деп делегей делгелгелериие бирги чергенин дипломнары-биле демдеглекгилээн.

— Бис ам, үлстерлеп чугаалаарга, тургузукчу үүлеин улуг хандыкшыл-биле бүдүрүп тур бис—деп, Ч. С. Астапов чугаалады.— Бис беш чылдың кыйгызы-биле аңаа бараан боон тур бис, а ооң кол соруглазы — тургузукчу ажыл болгай. Ол чорук бистиң чогаадыкчы сонуургалдарывысты дыка калбарткан.

Совет кижилерниң тургузукчу күшажылынга тураскаатткан альбом-делгелгелерии коллектив кылып үндүргеп. Бир болүк чуруктарны «Шинтпирледиивис — күүседи бис» деп адаан. Ооң даштында «1971—1975» дээн саннар ыяда чуруктарның «кол маадырыа» — хоску беш чыл дээрнин чайгаар-ла сеглеп турар. Хой санныг кылдыр үндүргеп плакаттар чурттуң заводтарында, фабрикаларында, тудугларында, совхозтарында, конструкторлар бюроларында, дээди оөредилге черлеринде тавай бергилээн.

Чурукчулар болгаш шүлүкчүлер улустуң тургузуучу күш-ажылының хемчээлдерии тода болгаш коогу илередир аргаларыа база овур-хевирлерии тывырыа ораалдажып турар.

Плакаттың мастерлери ам беш чылдың чаа мастерлеринге, мурнакчы дуржулгага тураскаатткан болүк чуруктарны кылып турар. СЭКП ТК-ниң партияга, совет улуска Кыйгырыынга, беш чылдың тодарадыкчы дөртку чылында сопиалистиг чарыш дугайында бистиң партиявыстың Төп Комтедиинин доктаалдарынга күш-ажылчы коллективтериниң харылзыаның дугайын ол плакаттар чугаалап турар. СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шинтпирлерии пропагандалаары — чурукчуларның «хүннүң айтырыы». Ол бүгү ажылдарны «Дайынчы карандаштың» коллективи ажылчын аңгының сопиал чагыы кылдыр көөрү турар.

Каттыштырган салым-чаяаның Төрээн чуртка, амгы үениң кижилеринге, беш чылга бараалгаткан «Дайынчы карандаштың» чуруктары ай бүрүзүнде-ле немежип турар.

В. ГАНШИН, СЭТА-ның корр.
ЛЕНИНГРАД

Ыры-биле шак деңнээр

Композитор Григорий Пономаренконуң чогаатканы «Житомир дугайында ырының» бирги тактызы-биле ол хоорайның чурттакчылары боттарының шагын деңнеп турар апаргап. Житомирниң төвүнде эрги шагның суургазыидан бир шак болгаш-ла музыка чаңгыланып үнер.

Хоорайның кол шактарының механизмизии ында «Электрохемчээкчи» деп заводтуң аныяк инженери Петр Гайдаренко чогаадып кылган. Оларның электри талазы-биле телевилелии ол-ла бүдүрүлге черииің конструктору Игорь Волох ажылдап кылган. Чогаадыкчы инженерлер шактың ылаптыг ажылдаар механизмии тургускан. Ырының аялгазын электроннуг баян күүседип турар.

А. ЯНУШЕВСКИЙ,
СЭТА-ның корр.
ЖИТОМИР.

САДЧЫНЫҢ ААС-КЕЖИИ

Липецк областың «Октябрьның 15 чылы» совхозта сад ажылының хоочуну Акулина Митрофановна Долженкованы билбес агроком кара довуракты куржагның ажылагыларында чок боор оң. Ол сад ажылынга дөртен ажыг чыл болган. Аңаа баштакчы коммунистиг күш-ажылдың бригадазы чыл бүрүде область-ка эң бедик дүжүттү — гектардан 80—100 центнер яблокону ап келген. Чаңгыс чурттуглары мастерни ам пенсияже удээн.

Ол хергежен шичиниң хуусалыны эдептиг. Ужуп чораан дурулдаан тогаан батказын чуг тып алза, кижиниң кандыг-даа күзели күүсеттимер дээргин Акулина бичии чораваш, дыңнаан. Орта бүзүрээк бичии уруг дурулалар эткенин дыңнаан сакында-ла эрги садка маңнай бээр турган. Ооң өөреникээри-ле хөлчок. Ынчалза-даа бажыңында аарыг ада-иезинге дузалаар дээш, өөренир арга чок болган.

Ынчан суурга совхоз организастаттынган. Сад ажаакчызы Василий Федорович Тихомов бичии уругнуң бойдуска ынаан билип каап, ажыл-херекке киириштирип эгелээн. Акулина он беш харлыында сад ажылының мастерлериниң курузун, а ооң соонда бригадирлер школазын доозан.

Ооң баштааны коллектив ышкаш кылдыр кым-даа сад өстүрүп шыдаваан. Ол шынап-ла өдүрүлээ чүүл тып алган кижи дег апарган. А. М. Долженкова бодунуң ишажылы дээш Ленин ордени болгаш элээн каш медальдар-биле шаңнаткан.

— Чаалап алган ат-алдарывысты ышкынмас бис, Акулина Митрофановна — деп, ооң өөреникчизи Нина Носкова бригаданы удээп ап турган, чугаалаан.— СЭКП ТК-ның партиязы, совет улуска Кыйгырыынга шалыичы күш-ажыл-биле харыылаар бис. Чарышка бирги черии алырын ораалдажыр бис.

Долженкованың уруу Валерия база аазының бригадазынга мергежилдиг школазын эртиен турар уругларга чогаалынга улуг сагыш салганының дугайында чугаалаан, Тываның ном үндүрер черииң чоокта чаа үндүргени «Шүлүкчүлер Совет Тываны алган тур» деп хөй-ангийне чаптанчыг чараш номну Пионерлер бажыңының библиотеказынга белекке соннээн. Ол хөнзиг-даа болза, ханы уткалыг чыында номда совет чогаалчыларның, ооң иштинде тыва чогаалчыларның Совет Тыва дугайында шүлүктери киргилээн. Екатерина Танова, Экер-оол Кечил-оол олар боттарының бичиилерге болгаш школачыларга бараалгаткан шүлүктерин номчугулап, уругларга өң-не чаагай болгаш өң-не солун чүүлдерни күзээннер.

Пионерлер бажыңының бичии артистери уругларның ыяк чогаалчызы Аркадий Гайдарның чогаалдарының маадырларын солун шиңжээшгеттер кылдыр ойнап көргүскен.

Школачыларның часкы дыштанылгазының үезинде эртип турар уруглар чогаалынның бо неделязынга адаелер, улуг улус база-ла идепкейлиг киржир апаары чугаажок. Ынчангаш уруглар номунуң неделязының солун боор эртеринге ада-иелер экп дузаайзаңыз, урутларынарның библиотеказын байлаңшыдыңар.

Л. ХӨЙУК,
М. СЕННИКОВА.

СУД ОЙТАЛААН. ЧҮГЕ?

Суд залындан

Кызылдың автосептелге заводунга Маркиянов дээрзи хул аштакчызы болуп ажылдап турган. Заводтуң администрациязы ону күш-ажылдың дүрүмүн хажыдып ажылдан үндүргеи дугайын ол кижи судка биллиртккеи. ону ажылга катап тургузарын дилээн.

Херектн Кызыл хоорайның улус судуу эрткеи чылдың декабрьны соолгуреди хоойлу ёзугаар көргеи. Херектин материалдарын суд хынап көргеш. Маркиянову ажылдан үндүргеии хоойлу ёзугаар шын болганын тодаратхан. ону ажылга катап киргеринден суд ойталаан. Чүге дээрге ол ажыл шагы уэуп. ажылынга эзирик кээп тургаиының фактылары бар. Заводка кыска уеле ажылдаш хемчеглер алдыотып турган. Эзирик ажылдааны дээш донгуттурган хирезинде оон түннел үндүрбээн. Ажылынга эзирик келгеш кады ажылдап турганы кадайынга чалчып, күш-ажылдың дүрүмүнүн негеллелерии хажыткан таварылгазы база бар.

Моон ап коврге Маркиянову ажылга эзирик турганы дээш баштайгы таварылгалала ажылынан үндүрүп болур тургаи.

Ону ажылдан үндүргеиинии шыннын судка ол медерел билген болгаш судтуң шиитпириигс хомудаваан.

База бир чижек. Бо чылын февральда «Тыва сеитлеге түзүг» трестин «Соляшко» уруглар садының повары хамааты Крикунова дээрзи ону садик директору кызыпкыйып. ажылынга четпестерлиг дээш ажылдан үндүргеи дугайын ол хомудаан. Хомудакчының негелдезии суд кичээнгейлиг сайгарган. Бо чылын февральда ажыл соонда контроль болүүнүн хыналазының үезинде мындыг чүүлдер илерээн. Садтың саазынынга ораап каан 1 кг сахар, 300 грамм сливочный, 410 грамм саржаг, 900 грамм балык, 2 литр сметана, шупту 6 рубль хире өртектиг чем аймаа ооң сумказынга чорааны илерээн. Оларны бажыңынче аппаар сагыштыг турган. Ынчангаш КЭОТ-тун 254 чүүлүнүн 2-ги кезээн ёзугаар, аътшчем, акша-бараан аймаа сайгарып, калагалап турар ажылчын азы албан-хаакчы кижи аңаа бүзүреп болбас хире буруулуг чоруун көргүскеии дээш ажылындан ону үндүргеи.

Совет суд ажылчын. албан-хаакчыларның эргезин камгалаар хүлээлгелиг болгай. Ынчалза-даа ол арагачыларга, социалистиг моральга таарышпас, хой-ниитиниин корум-чурумуи. күш-ажылдың дүрүмүн үрээп, алыксак-чиксек улустар-биле эптеш чок болуп, оларның үүлгединиң шингыы коор деп чүве үстүнде айыткан ийи чижектен-не илдеи болуп турар.

Б. ЧЫМБА.

Кызыл хоорайның улус судунуң шиитккекчизи.

ЧАРЛАЛ

Бүдүрүлге коллективтериниң болгаш албан, организация черлериниң удуртукчуларынга дыннадыры болза: А-66 бензинниң 1974 чылда үндүрген талоннарын республиканың нефтебааза черлеринге дужаагаш, А-72 бензинниң талоннарын алыр.

Кызылдың нефтебаазазының дирекциязы.

● СПОРТ ● СПОРТ ●

ШИЛИНДЕКТЕР КЫМНАРЫЛ?

Көжээ спортчуларның «Урожай» ниитилелиниң шыдыраа чемпиону ат дээш эртип турар маргылдааның ийги чартыы эгелээни-биле демиселдээ улам чидиглентеи.

Сес дугаар салгында көрүкчүлериің кичээнгейии Куулар (Барыын-Хемчик) биле Сотпаның (Тожу) оюну хаара туткан. Шыдыраа шөлүнге тулчуушкун чаныш-сыныш чок спортчу демиселге эрткеи. Куулар бажы ажык ийи оглунуң бирээзии мерзе кылдыр идии үндүре бээр план салгап, шудургу демиселде-даа, удурланыкчызы ол айылдыг оолдарны чип каапкаш, тергелерии база солуттурган. Куулариың үш оглунга удур Сотпаның ийи оглу кара таланың шөлүн кеже бергеннер. Сотпа оюнуң төнчүзүн шын санап алганындан удурланыкчызын дужун бээринче албадаан. Бир санны немеп алгаш, Ч. Сотпа маргылдаада байдалын улам жижиттикеи.

Тандының төлээзи бирги разрядчы Сендаш Ооржак Тес-Хемниң райпо ажылдакчызы Зайцев Майдыр-биле хайымнашкаш, Эрзин төлээзи Д. Будуну утказ, шилиндектериниң одуруунче кирген. З. Майдыр база-ла 6,5 санныг. Бир эвес бо ойнакчы арткан 7 салгыдан ийи чартык санны алаа, бирги разрядтың шыдыраачызы болуп, районунче өөрүшкүлүг ээп чаар. Чөөп-Хемчиктиң төлээзи Өнер-оол Бегзиниң байдалы база бижигээ орар. Ол эзлчетлиг салгыларда чаңгыс чер чуртуу башкы Х. Монгушту, Бай-Тайганың шыдыраачызы Д. Монгушту түс-түзүнда уткаш, 5,5 санныг апарган.

Амдыызында турапр таблицазын С. Идам баштавышаан хевээр. Ол 8 салгыдан 7 санны алган. О. Куулар-биле салының соңгаарладып каап.

Маргылдаа үргүлүлевишээн.

Д. САЛЧАК.

(((телевидение)))

МАРТ 28-ТЕ

МОСКВАДАН

18.00 — «Ye». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

18.30—Телемедээлер. 18.40— «Экономиктиг билиглерии — кижи бүрүзүнге». Беседа. 18.50—«Ужарлар». Кыска фильм. 19.00 — «Беш чылга—шалынчы күш-ажыл». Дамчыдыга. 19.30 — «Өрүмнекчи—501». Эртем-нептередилгелиг фильм. 19.40 — «Найыралывые күжүү». Дамчыдыга. 20.10—Уруглarга. Мультфильм. 20.20—Телемедээлер. 20.35—Чарлалдар, реклама.

20.40—Оныуг телекөргүзүү. «Чыл-даа четпес» деп уранчечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. 2-ги сериязы. 21.55—«Алтайдан демдеглелдер». 1-ги дамчыдыга. 22.25 — Оныуг телекөргүзүүт. Совет музыканың концерти. 22.50—23.00 — Чапсар. 23.00 — 23.30—«Ye». Информастыг программа.

агаар

Кызылдың агаар станциязының дыннаткан медээзин ёзугаар алырга, бөгүн республикага болгаш Кызылга бүргеп, аныр, хар чагбас.

Республикага болгаш Кызылга барыын угланышкынныг хаттың дүргени секундада 5—9 метр, эртеи 15—20 метр чедир күштелир.

Агаарның температуразы даглыг районнарга 0—5 градус соор, өскелеринге 0—5 градус чылыр. Кызылга 0 градус болур.

Редактор В. С. ШАРАВИН.

КИНО

МАРТ 28-ТЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Адыр мана!» 9.40, 11.30, (Биче залга) «Даарта орай апаар» 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Али-Баба болгаш дөртеи дөрбечилер» 8.40, 10.00, «Оолду кашпан дижир турган» 11.20, 13.35, 15.20 «Демир маска» (2 сериязы кады) 18.00, 20.40, «Валмериниң кыстары» 17.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ» «Бора тоолайлар» 11.00, 12.30, «Алдын бозага» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Ынчаи-на — Чок!—деп, чугаалаан мен» 11.30, «Мугулай херек» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ЭНЕРГЕТИК» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫНГА: «Чаъс шупту истерии чүй шаап ааскан» 18.00, 20.00 «Валерий Чкалов» 12.00 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Кызыл. Шетинкин-Кравченко кудумчузу. бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторнуң 24-63. редакторнуң оралакчыларының 35-24. пропаганда киллизиниң 23-54. харыысалгалыг секретарының 23-35. партийжи амыдырал киллизиниң 37-13. культура киллизиниң 23-54. көжээ ажылагый киллизиниң 21-47. үлетүүр киллизиниң 22-64. чагаа киллизиниң 41-27. информация база совет тургузуг киллизиниң 20-60. бүгалтерияның 31-75. корректорларның 27-41. Солун келбейн баргаңга 32-75 телефонче долгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 16056. ЧАГЫГ № 648.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүделиниң Ном үндүрер чер. полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл Шетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 1) ТС—00150.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чевүлелиниң органы

№ 74 (9449) | Пятница март 29, 1974 чыл | 1925 чылда үнелеттингеш. | Өртээ 2 коп.

Л. И. Брежнев болгаш А. А. Громыконуң Г. Киссинджер-биле беседалары

СЭКП ТК-ниң Чиңгине секретары Л. И. Брежнев болгаш СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко, олар АКШ-тың күрүне секретары, Президентиниң национал айыл чок чорук айтырыгларының талазы-биле дузалакчызы Г. Киссинджер-биле беседаларны март 27-де уламчылаан.

Ажыл-ишчи болгаш боттуг байдалга арткеш беседалар үезинде ССРЭ-ниң болгаш АКШ-тың аразында ийи талалыг харылзаалардың чамдык айтырыгларын база ол ышкаш делегейниң чамдык айтырыгларын чугаалажыры уламчылаан.

Беседаларга киришкеннер болза: совет талаадан—ССРЭ-ниң АКШ-та алчызын А. Ф. Добрынин, СЭКП ТК-ниң Чиңгине секретарының дузалакчызы А. М. Александров, ССРЭ-ниң ДХМ-ниң коллегия кежигүннери Г. М. Корниенко болгаш М. Д. Сытенко; америк талаадан—АКШ-тың ССРЭ-де алчызын У. Стессел, күрүне департаментизиниң харыысалгалыг ажылдакчылары Х. Сонненфельт, А. Хартман, А. Атертон, К. Моу, У. Хайланд.

Г. Киссинджерниң Москвадан чорупканы

АКШ-тың күрүне секретары, Президентиниң национал айыл чок чорук айтырыгларының талазы-биле дузалакчызы Г. Киссинджер мартың 28-те Москвадан чорупкан, ол болза АКШ-тың Президентизи Р. Никсонуң Совет Эвилелинге келир аян-чоруун белеткээри-биле холбаштыр боттарынга совуурганы болуп турар хей айтырыглар талазы-биле санал-оналарын солчуушкуннарын уламчылазары-биле ССРЭ-ге кээп чораан.

АКШ-тың болгаш ССРЭ-ниң күрүне туктары-биле шимээн аэродромга Г. Киссинджерни СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко болгаш албанның оске-даа кижилери үдээнир.

Москвадан чоруурунуң мурнуу чарыында, журналистерниң айтырыгларынга харылаан тургаш, Г. Киссинджерниң чугаалааны болза: Москвага чоранарым дутаймында кончуг таарымалыш тур мен, эки болгаш боттуг болгулаан чугаалажымышкыннарга сетиилим ханып тур. Кайы-даа тала харылзаалариы моон соңгаар-даа экижидериге шинчипринин илертейлээн.

Совет-америк харылзаалариың хөгжүлдезиниң перспективаларын Г. Киссинджер таарымчалыг деп үнелээн. Бедик деңнелге ужуражымышкыны айытынган үезинде болур болгаш, тайбыңның херээнге улуг салымыкшыны ол кирер дээримге идегээр бис деп, ол чугаалаан. (СЭТА).

ТЕХНИКАНЫ БҮРҮН БЕЛЕТКЕП ДООЗАР

Беш чылдың тодарадыкчы дөртку чылының дүжүүд даш демиселде шинчилиг үе-чада келген. Казахстанның, Белоруссияның болгаш Ростов областың механизаторларының ийигырымга харын кыдыр республиканың дыка хей колхозтары болгаш совхозтары көдээ ажыл-агый техниказының септелгезин бо хүннерде доозуп турар, а чамдыктары доозар чоокшулаан. Оларга Чөөн-Хемчикте «Искра», Каа-Хемде «Типилелге», «Коммунизмче орук» колхозтар, «Кок-Тей», «УТКА 25 чылы», «Сукпак», «Кызыл тараачын» совхозтар болгаш өскелер-даа хамаарыжыр.

Септелге баазазын чогуур үезинде белеткеп алганы, механизаторларның база септекчилерниң ортузунга социалистиг чарыштың калбарткыны, дериишкиннерин долу күүзүү-биле ажыглаанны, күш-ажылды эки организастаанны, ооң сагылга-чурумун быжыглаанны үстүнде ажыл-агыйларның септелгеге чедишкинин хандырган. Бо черлерге коллективтиг болгаш түс-түе кижилерниң хүлээлгезиниң күүселдези масштабның, партия база профэвилел организацияларының доктаамал контролюнга тургаш.

Каа-Хем районда «Октябрь 30 чылы» колхозта Салчак Ховагай, Юрий Криницын, «Коммунизмче орук» колхозта Анатолий Глухих, Михаил Дмитриев, Чөөн-Хемчиктиң «Искра» колхозта Моңгуш Удувас-оол, Моңгуш Кертик-оол, «Сельхозтехниканың» Чадаана каттыжышкынында слесарь Моңгуш Кара болгаш олар ышкаш хей-хей механизаторлар, септекчилер часы хову ажылдарынга техниканы белетиирине кызымак ажылдааннар.

Ынчалзажок техниканы септелгезин организас чок, куду темпилиг, багай чорудуп турар ажыл-агыйлар база бар. Аңаа Бай-Тайга, Тес-Хем, Эрзин, Улуг-Хем районнарның чамдык колхозтары болгаш совхозтары хамаарыжыр. Мартың 18-те медээ-биле алырга, Бай-Тайганың ажыл-агыйлары септээр үжүрүлүг 56 тракторунуң түгле 29-уун белеткеп алган, Тес-Хемниң — 68-тен 40-ни, Улуг-Хемниң— 276-дан 192-ни септээн. Бо районнарда септелге чогуур тракторлар ам-даа хөй.

Багай эвес септелге базазының хиреэнинде-ле Каа-Хемниң болгаш Бии-Хемниң ажыл-агыйлары трактор парыгының септелгезин бодунуң болдунар аргазындан куду чорудуп турар. Ол черлерде ам-даа 137 тракторну септээри негеттинип турар. «Кара-Хаак» совхозта тракторлар септелгезин кедергей оожум кылып турар: мында 19 тракторунуң түгле 6-зы белеткеп болгаш. «Саян», «Бай-Тал», «Улуг-Хая» совхозтарда тракторларның 40 хуузу септеттинмээн.

Бо үстүнде айытkан ажыл-агыйлар септелгениң эң бүдүрүкчүлүг белдирлер айыы-биле кызыр дешилгелиг аргазын ажыглавайн турар. Мастерекаларны септекчилер-биле четчелевээн. Техниканы септеп доозар графиги чок. Механизаторларның күш-ажылын организастаанны багай, социалистиг харыылы калбарпайн турар. Бо бүгүнүң үржүүбиле септелге хожудап турар.

Чоруткан хынаалдарын алырга, чамдык ажыл-агыйлар ажылдың темпизин дүргедеткеш, септелгениң шынарыныче кичээнгей салбайн турар. Чижээ, «Найыралар», «Улуг-Хая» совхозтарда андазыннарны, сеялкаларны багай шынарлыг кылдыр септээни илерээн. Дыка хөй сеялкаларның үрезин шуудар херекседерин анаа ак-демир суварундак-биле быкыглаан болган. Сеялканың үрезин урар хааржактарының тиглери, ойбак черлери сыскыттынмаан. «Күш-ажылдың хостуу», «Найыралар» совхозтарда септелгеден үнүп турар трактор моторларының кывар түүл чарыгдаарын хынап көрбээн.

Шак ынчаар үрей кылыр чоруктарның фактыларын шыгыы чугаалажып көрбейн турар. Ажыл-агыйларның удуртукчулары, тускай эртемниглери, механизаторлар ажылдың темпизин бүгү хемчег-биле бедитпишаан, септелгениң шынарыныче онза кичээнгейин салыр үлээлгелиг.

Республикада интизи-биле техника септелгезиниң темпизи эрткен чылдыкыдан аазап бедик болза-даа, машина-трактор парыгының белеткели ам-даа дүвүрээнниг болуп турар. Биске ам-даа 484 тракторну, 310 андазыны, 218 сеялканы болгаш оске-даа хөй машиналарны септээри негеттинип турар.

Ажыл-агыйларның машина-трактор парыгын белеткээрине улуг дузаны «Сельхозтехниканың» септелге бүдүрүлгелери чедирер хүлээлгелиг. Часкы хову ажылдары эгелээринде чедир каттыжышкынының мастерекаларына 610 трактору, 330 автомашинаны, 1165 трактор болгаш автомашина моторун септээр үжүрлүг. Бо талазы-биле онаалданы Кызыл-Мажалык, Бии-Хем салбырларының, Чадаана каттыжышкынының коллективтери багай эвес күүседип турар. Кызылда районнар аразының каттыжышкынды тракторлар септелгезиниң талазы-биле улуг өрелиг арткан. Ооң мастерскаязындан септезе чогуур 95 тракторуңуң 64-үү үнген.

Часкы хову ажылдарынга чедир арткан үеде техниканы бүгүн септеп доозар толээде, «Сельхозтехника» каттыжышкынының септелге бүдүрүлгелериге ажылдың күзенниишкинин улгаттырары эргежок чугула. Арткан хонуктарда колхозтарның, совхозтарның, «Сельхозтехника» салбырларының бүгү күжүн септелгени доозарыңче мобилизастаары негеттинип турар. Септелгете механизаторларны немей хаара тудар херек.

Техника септелгези партия, совет, көдээ ажыл-агый организацияларының хүн бүрү сагыш салыр үүлү болуур, олар бо чугула ажыл-херектиң чорудулгазын доктаамал контрольга алыр ужурлуг.

Часка белеткел ажылдары

КУР ЧЕРНИҢ «ТИИЛЕЛГЕ» СОВХОЗУ. Тыванның ол улуг ажыл-агыйында кылып билбези. чок, мерген холдарлыг мастерлер деп, чоңгунга шыпап-ла үнелеп турар ажыл-ишчилер кайы хөй. Оларның бирээзи — ийиги разрядтыг токарь Оюржан Сарыг-оол. Көдээ ажыл-агыйның болгаш транспорттуң чүүл-бүрүү машиналарынга ажыглаар, кайгамчык нарын кезектер дээш ол токарь чүүү кылбас даазр. Ооң мерген холдарының бүдүргеи эттиринің шынары черле кончуг эки деп үнелеткен турар.

Совет Тыванның 30 чыл июнга утмуштур бүгү республиканда калбарган социалистиг чарышка идепкейлиг киришкеш, ол ажыык ажылчын комсомолчу бүдүрүлге плазның үргүлчү ажыр күүседип турар.

ЧУРУКТА: комсомолчу токарь Оюржан Сарыг-оол.

С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң доктаамал комиссияларында

Шыңгыы негеп, контрольдаар

Дүүн Кызылга Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң көдээ ажыл-агый болгаш белеткелдер талазы-биле доктаамал комиссиязының хуралы болуп эрткен. Адаа Тес-Хем районнуң ажыл-агыйларында часкы хову ажылдарынга белеткелдер дугайында райкүүском даргазы Н. В. Чыдыгырның илеткелин дыңнап чугаалашкан.

Районнуң ажыл-агыйларында тарылгага белеткеддер четпес чоруп турар деп ол хуралга демдеглээн. Март 25-ке чедир тракторларның 65, андазыннарның 59,5, сеялкаларның 29,2 хуузун белеткээн. Техниканы куду шынарлыг септеп турар. Механизаторлар белеткээр, оларның билиин бедидер ажылды дыка четпес организастаан. Районга нинтизи-биле 130 механизатор херек турда, ам түгле 108 кижи бар. Ажыл-агыйларда үрезиниң сезеи беш хуузун хынап көөрге, соң 73,4 хуузу чажар шынарынга четпес болган.

Кывар, чаар материалдар курлавырында, организитор чемиргидилгелер соөртүдгезинде, үрезин болгаш техника кадагалалында оске-даа четпестерни ол хуралга шыңгый шүгүмчүлеп, Тес-Хем райкүүскомунуң (даргазы Н. В. Чыдыгыр) кичээнгейин ол четпестерже утландырган.

Ажыл-агыйларны часкы тарылгага өй-шаанда киирер, план күүселдезин долузу-биле чедип алыр сорулга-биле четпес үрезиннерни, техниканың артык кезектерин дарый тып, оске-даа четпестерни чоокку хүннерде чайладырынга боттут дузаны көргүзерин республиканың Көдээ ажыл-агый министерствозунга (министриниң орадакчызы А. К. Бакулин). Совхозтар каттыжышкынывга (начальнигиниң орадакчызы В. Даваа) болгаш республиканың «Сельхозтехника» каттыжышкынывга (даргазының бирги орадакчызы В. В. Колобов) хүлээткен шинтизин доктаамал комиссия хүлээп алган.

Төрээн чурттуң шаңналдары

Дүүн «Тыва тудуг» трестиң тудугжуларынга, монтажчыларынга, инженер-техниктиг ажылдакчыларынга база бир оөрүшкүлүг болуушкун болган. 1973 чылдың планнарын болгаш социалистиг хүлээлгелерин долдур болгаш ажыр күүседирниче чедип алган чедишкиндери дээш ССРЭ-ниң орденнери болгаш медальдары-биле шаңнаткан болук тудугжуларга Төрээн чурттуң бедик шаңналдарын тывыскан.

...17 шак. Трестиң клубуун республикада кол тудуг организациязының бүгү коллективтериниң төлээлекчилери долдур олурупкан. Кижи бүрүзүнүң арын-шырайы аскожининиң оөрүшкүзүн илереп турар. Беш чылдың шинтизидиг чылында шалыпчы ажыл-ижин көргүскенерге бедик шаңналдарны тыпсырынга тураскаатkан байырлыг хуралды трестиң партком секретары В. К. Казак ажыткан. СЭКП Тыва обкомунуң бирги секретары эш Г. Ч. Ширшинге сос берген.

Эш Ширшин бодунуң чугаазынга «Тыва тудуг» трестиң арткан чылда ажылының чамдык түңнелдеринге доктаагаш, ооң тудуг организациялары болгаш бүдүрүлгелери багай эвес түңнелдиг ажылдаанын дээрин ол айыткан. Республиканың тудугларынга оңза шылгаранган ажылы дээш шаңнатkаннарга чазакчың бедик шаңналдарын ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң омуразининден эш Ширшин тывыскан.

Бир дугаарында чурттуң дээди шаңналы—Ленин орденнин «Кызыл тудуг» эргелелиниң комплекстиг бригадазының бригадири **Борис Александрович Белковка** тывыскан.

Дараазында Күш-ажылдың Кызыл Тук орденнерин № 48 тудуг эргелелиниң штукатурлар бригадазын Е. С. Бизяева, ол-ла эргелелдиң жестянщиги И. П. Казанцев, «Тыва тудуг» трестиң эргелекчизи Ч. Б. Ондар, «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелиниң дашчызы Т. С. Ортунаазын, № 14 механизация эргелелиниң машинизи А. И. Соловьев оларга «Хүндүлелдиг демдээ» орденнерни «Тыва даг-дүгү тудуг» эргелелиниң дашчызы О. Х. Доңгак, «Тыва тудуг» трестиң партком секретары В. К. Казак, «Сибирьтехмонтаж» трестиң участогунуң бригадири Д. П. Малишевич, № 48 тудуг эргелелиниң начальнигы А. М. Новицкий, «Кызыл тудуг» эргелелиниң монтажчызы Ч. С. Салчак болгаш «Востоксантехмонтаж» трестиң участогунуң слесары Ю. И. Хватов олар алган.

Болдук эштерге «Күш-ажылчы эрес-маадырлыг чорук дээш» болгаш «Күш-ажылчы шылгарал дээш» медальдары тывыскан.

Эш Ширшин шаңнатkаннарга изиг байыр чедиргеш, тоску беш чылдың даалгаларын хүүсаа бетинде күүседиринге моон соңгаар-даа улуг чедишкинниг болуурун күзээн.

Соңгулдага уткуштур

ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулда талазы-биле Төп соңгулда комиссиязының составывынга кандидаттар депшидилгези

Москвага Профессионалдар Эвилелиниң Бүгү-эвилел Төп Чевүлелиниң Президиумунуң калбак хуралы болган. Ол хуралга ВЦСПС-тиң секретары В. И. Прохоровту Төп соңгулда комиссиязының составывына ВЦСПС-тен депшидер дугайында доктаалды чаңгыс үн-биле хүлээп алган.

Фрунзениң «Киргизавтомаш» заводунуң ажылчыналарының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының болгаш албан-хаакчыларының шинти хуралы болган. Ол будүрүлгө черинің слесары Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Н. Алымбековту Төп соңгулда комиссиязының составывына кандидат кылдыр депшиткен.

ВЛКСМ Төп Комитединиң бюрозунуң хуралынга ВЛКСМ ТК-ниң бирги секретары Е. М. Тяжельниковту Бүгү-эвилелдиң Аныяктарының Ленинчи Коммунистиг Эвилелинден Төп соңгулда комиссиязының составывына депшиткен.

Армян ССР-ниң Арташат районунуң Кахцрашен суурунуң колхозунга Төп соңгулда комиссиязының составывына төлээлекчи депшидериниң хуралы болган. Хову бригадазының звено удурткучузу, партия кежигүнү эвес Т. З. Арутюнянны комиссияга колхозчулар чаңгыс үн-биле сүмелээнер.

Белоруссияның Коммунистиг организациязындан Белоруссияның Компартиязының Төп Комитединиң ийиги секретары А. Н. Аксеновту Төп соңгулда комиссиязының составывына чаңгыс үн-биле депшиткен.

Эстон ССР-ниң Пайдеск районунуң «Каарднвялане» колхозунуң ажыл-ишчилери боттарының хуралынга ол ажыл-агыйның малчын бригадазының бригадири, партия кежигүнү эвес В. И. Беткерни комиссияның составывына депшиткеннер.

Комиссияның составывына Москва хоорайның Коммунистиг организациязындан СЭКП-ниң Москва хоорай комитединиң ийиги секретары Л. И. Грековту саналдаан.

Туркмен ССР-ниң Эртемнер академиязының эртемденнери болгаш эртем ажылдакчылары Төп соңгулда комиссиязының составывына Туркмен ССР-ниң Эртемнер академиязының химия институдунуң эртем ажылдакчызы, химия эртемнериниң кандидады, партия кежигүнү эвес Б. А. Таимову депшиткеннер.

ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулда талазы-биле Төп соңгулда комиссиязының составывына Ленинградтың Коммунистиг организациязының мурнундан СЭКП-ниң Ленинград хоорай комитединиң бирги секретары Б. И. Аристовту депшиткен.

Республикаларның соңгулда комиссияларының составывына кандидаттар депшидилгези

Үзетпүр, көдээ ажыл-агый будүрүлгелериниң коллективтери, партия, профэвилел, комсомол организацияларының болгаш ажылчы хоннар ниитилелдери ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Национаддар Совединге соңгулда талазы-биле республиканың комиссиязының составывына боттарының төлээлекчилерин депшидип эгелээн.

Март 27-де, Москвага күрүненің бирги подшипник заводунуң ажылчыналарының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының болгаш албан-хаакчыларының ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Национаддар Совединге соңгулда талазы-биле РСФСР-ниң соңгулда комиссиязының составына төлээлекчилин депшидиринге тураскааран хуралы болган.

Комиссияның составывына слесарьлар бригадири, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры А. В. Викторовту депшидер саналды слесарь В. А. Герасимов киргеп.

Кол металлургтуң орадакчызы И. И. Трусова, чаа будүрүлгени белеткээриниң ниитилис начальнигы Д. А. Брусиловский олар ол саналды деткээн.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң тоску чыныышкын Национаддар Совединге соңгулда талазы-биле республиканың соңгулда комиссиязының составына А. В. Викторовту хуралдың киржикчилери чаңгыс үн-биле депшиткеннер.

Иваново области Фурмановтуң № 2 пөс аргыыр фабриказының ажылчыналары, инженер-техниктиг ажылдакчылары болгаш албан-хаакчылары ол фабрикада артыкчы. Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Е. Г. Амосованы Национаддар Совединге соңгулда талазы-биле РСФСР-ниң соңгулда комиссиязының составына депшиткен.

Кемерово области «Кузбассуголь» комбинатының «Октябрьская» шахтазының коллективи ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Национаддар Совединге соңгулда талазы-биле РСФСР-ниң соңгулда комиссиязының составына фрезеровщик, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Ю. А. Метелкинни депшиткеннер.

Рязань областың Старожиловск районнуң «Россия» колхозунуң коллективи бодунуң даргазы, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры Н. Е. Самофалды Национаддар Совединге соңгулда талазы-биле РСФСР-ниң соңгулда комиссиязының составына депшиткен.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Национаддар Совединге соңгулда талазы-биле Украин ССР-ниң соңгулда комиссиязының, Белорус ССР-ниң, Казах ССР-ниң соңгулда комиссияларының составына эвилелдешкен республикаларның эң төлептиг кижилерин калбаа-биле депшидип турар.

Депшиттирген кижилериң аразында коммунистер, партия кежигүнү эвестер, Совет Эвилелиниң болгаш Социалистиг Күш-ажылдың Маадырлары, эртемденнер, чогаалчылар, Ленинчи болгаш Күрүне таңналдарының лауреаттары, будүрүлгениң мурнакчылары бар.

(СЭТА).

Семинар эрткен

ССРЭ-ниң Дээди Совединге бо чылдың июнь 16-да болур соңгулданы эртирериниң организастыг хемчеглеринге хамаарышкан сургаалдалыг семинар Чадаанага эрткен. Аңаа Чөөн-Хемчик районнуң Чадаана хоорай болгаш бүгү көдээ Советтериниң күүскомнарының даргалары болгаш секретарылары, интизи-биле үжеп ажыт кижи киришкен.

СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шинтизирлерин боттандырар дээш чоннуң күш-ажылчы чедишкиннирин калбаа-биле көргүзүп, беш чылдың сорулгаларын, бистиң соңгулда системавыстың улуг артык күжүн чонга тайылбырлаар талазы-биле соңгулда участоктарынга, агитпунктуларга кызыл чоруулар ажылдарны. Советтерниң организас-массалыг ажылын, депутаттарының идепкейлиг болгаш соңгукчулар мурнунга тарыысалгазын бедидериниң сорулгаларын партия райкомунуң оргклидизиниң эргелекчизи К. К. Хомушку болгаш райкүүском даргалы Б. Б. Чюдюк, СЭКП райкомунуң секретары Т. Ш. Сарыглар олар чылганнарга чугаалап бергеннер.

М. СЕВЕН.

Апрель 20—коммунистиг субботник хүну

Комсомолчу хей-аът-биле

В. И. Ленинниң төрүттүнген хүнүнден бээр 104 чыл оюнга аддар кыдыр апрель 20-де коммунистиг субботникти шалыпчы күш-ажыл-биле эрттирериниң белеткели ам бо хүннерде кидиш түүлүк чоруп турар.

ВЛКСМ Тыва обкомунуң субботник эрттирер штавы Бүгү-эвилелдиң коммунистиг субботнигинге кол белеткел кылдыр март 30-де, апрель 18-те бүгү Тыванның комсомолчу-аныяктарының субботниктерин эрттирериң шинтизирлээн. Субботник штабтары районнарда база тургустунган.

Март 30-да—20 муң хире аныяк оолдар, кыстар үлетпүр бүдүрүлге база ажылагый черлериниң, колхозтарның болгаш совхозтарның, хоорай, суурларның янзы-бүрү участокторынга боттарының күш-ажылчы үдүг-хуузун киирерлер.

Баштайгы медээ-биле алырга, түгле Кызыл хоорайдан 7 муң кижи ол хүн ажылдап үнер. Чижээ, «Тудуг кезектери» болгаш дваранылга комбинаттарының, Кызыл-садыгның комсомолчу-аныяктары ол хүн бүдүп ажыл хүнүн боттарының күш-ажылчы коллективтеринге ажылдаарлар. 200 хире кижи хоорайның Авиация кудумчузунда чылдыгга тудуунуң оруунда турар поганчыдыгга ыяштарын туруп каскаш, еске черге олуртурлар. Медицина училищезиниң сургуулдары «Кок-Тей» совхозка барып ажылдаарлар.

Шичаарга апрель 13-те бүгү Тыванның школачылары коммунистиг субботникке үнерлер. Инитизи-биле комсомолчу-аныяктар 15 муң рубль түңнүг ажылды будүрүп кылырлар. Бо бүгү сорук кинрикчи коммунисчи ажыл-ишти аныяктар комсомолдуң XVII съездизинге тураскаадыр.

Бедик будүрүкчүлүг ажылдаар

Тыванның көдээ ажыл-агыйының дуржулга станциязының эртемденнери, эртем ажылдакчылары болгаш ажылчынары коммунистиг субботник хүнүнге ыяк белеткеним турар. Ол хүн кылыр ажылдар янзы-бүрү: хову ажылдары, мал кажааларының одээн аштап, септээри, ферманы, хову турлагларын, суурну чаагайжыдып, ыяштар олуртуру, чечек тарыыр черлер белеткээри, хеременер кылыры. Инитизи-биле субботникке 700 кижи киржир деп турар.

Субботник хүнүнде күш-ажылдың бедик будүрүкчүлүүн чедип алыр дээш ажылга хереглеттинер материалдарны, херекселдерни баш удур белеткеп, тус-тус коллективтерниң каяа ажылдаарын, чүпү кылырын ылавылап турар. Механизаторлар субботникте хову ажылдарынга хүн нормазын 150—180 хуу күүседирнин шинтизирлеп алган. Коммунистиг субботникте Дуржулга станциязының коллективи инитизи-биле 1450-деи эвээш эвес рубльди ажылдаажы, беш чыл фондузунче киирер.

В. САПЕЛКИН,

Көдээ ажыл-агыйның дуржулга станциязының директору.

КЫЗЫЛДА болгаш РАЙОННАРДА

ДЕҢ-ДЕСКИ АЖЫЛ-БИЛЕ

Кызылдың туүйбу заводу март айда кажан-даа туруп көрбээн бедик будүрүкчүлүг ажылдаан. Бир эвес мурнуку чылдарда, айларда хүнде 40 муң чедир туүйбуну будүрүп турган болза, ам—март айда ортумаа-биле 65 муң туүйбуну үндүрүп турар апарган.

Ындыг бедик будүрүкчүлүг ажылды ооң бүгү цехтеринде механизмнерин чаартып, эде дериң келгенинің ачызында чедип алган.

Завод март айда 1 млн. 700 муң туүйбуну бээр үжүрдүт. Ол планны дүүн долузу-биле күүседкен. Будүрүлгениң хемчээр, кевирер болган туүйбу чыр цехтери ам деңдески, а ажылчын бүрүзү шалыпчы ажылдап турар.

О. ТЕМИР.

КВАРТАЛ ПЛАНЫН КҮҮСЕТКЕН

Тоску беш чылдың тодарадыкчы чылында Каа-Хем районнуң малчыннары бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алган. Ону күүседир дээш социалистиг чарыш фермалар ажылдакчыларының, хой-жуларның болгаш өскелерниң-даа аразында калбарган. Олар салдыган сорулгаларны чедишкиннииг боттандырып турар.

Районнуң ажыл-агыйларының сүт-бараан фермаларының ажыл-ишчилери бирги кварталда күрүнеге сүт садарының планыг чаңналдаан. Кварталдың планындан ажыр эът, сүт садары үргүлчүлеп турар.

Н. РАЙКОВ,
райкүүскомунуң көдээ ажыл-агый эргелелиниң кол аозотехниги.

ДАГЖЫЛАРНЫҢ ЧЕДИИШКИНИ

Каа-Хемниң хөмүр-даш разрезиниң коллективи тодарадыкчы чылдың баштайгы кварталының планнаг онаалдаын хуусаа бетинде—март 18-те ажыр күүседип, улуг күш-ажылчы тиилелгени чедип алган. Бирги кварталда ук мурнакчы коллектив 180 муң тонна хөмүр-даштыг казып тывар планнаг тургаш, ону 5 муң тоннага ажырган.

Боттарының бар аргаларын саналга көргеш хөмүр-даш тывышчылары айның төнчүзүнге чедир арткан 12 ажыл хүнүнде пландан ажыр 20 муң тонна хөмүр-даштыг казып тывар деп аазаан.

Совет Тыванның 30 чыл болур онзага тураскаткан күш-ажылчы эзелгедиг коллективтен экскаватор машинизи Н. Д. Андрианов, ооң дузалакчызы Е. М. Усольцев, экскаватор машинизи Л. Н. Кузнецов, ооң дузалакчызы М. Г. Налетов, чер чаза тепсикчизи А. Х. Семочкин, чер орумнээр ставокчуң машинизи А. В. Смирнов, «БелАЗ» маркалыг автомашина чолаачылары В. Д. Горлов, М. М. Шестопалов олар мурнуку одуругда чоруп турар.

В. ОСИПОВ,
СЭКП Кызыл хооркомунуң инструктору.

ХУУСАА БЕТИНДЕ

Бүгү-эвилелдиң социалистиг чарыжынга идепкейлиг киришкеш, мал ажылының продуктуларын будүрериң болгаш күрүнеге садарын улам ковудедирип Таңды районда Тока аттыг совхозтуң малчыннары хүлээнген.

Совхоз бирги кварталда күрүнеге 900 центнер эът-сүт садарын хуусаа бетинде ажыр күүседкен, годарлаларга, 900 ажыг центнер эът-сүт сатkан. Күрүнеге 240 тонна сүт садарының планын база күүседкен.

Х. АЛАШ-ООЛ.

ҮЕНИҢ НЕГЕЛДЕЗИНГЕ ДҮҮШТҮР

(Партия активиниң хуралындан)

СЭКП обкомунуң XI пленумунуң шиитпирлеринге дүүштүр социалистиг хоойлу-дүрүмнү улам быжыглаар, ажылчы чоннуң эрге-хоойлу кижизидилгезин экижидер талазы-биле районнуң партия организациязының сорулгаларының дугайында айтырыгны Чөөн-Хемчик районнуң партия активиниң хуралынга чугаалашкан.

1973 чылда районнуң партия активиниң хуралынга бадылааны хөй-ниитининң корум-чурумун быжыглаар кем-херек үүлгедир чорук-биле демиселди күштелдирер дугайында комплекстиг хемчеглерге дүүштүр элээн ажылдарны чорутканын илеткелчи — СЭКП райкомунуң ийиги секретары А. Родченко болгаш санал бергеннер демдеглээн.

Социалистиг хоойлу-дүрүмнү, хөй-ниитининң корум-чурумун быжыглаар талазы-биле хемчеглерни канчаар боттандырып турарынга хамаарыштыр «Большевик», «Чыраа-Бажы», «Суг-Хөл», «Тыва совхозтарда, «Октябрь 30 чылы» колхозта партия организацияларының секретарьларының, удуртукчу ажылдакчыларның илеткелдерин партия райкомунуң бюрозунга чугаалашкан.

Ажылчы чонну күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле коорунге кижизидер, социалистиг хоойлу-дүрүмнү сагыыр талазы-биле «Алдан-Маадыр» совхозта партком болгаш партия эге организацияларының масса-политиктиг, организастыг ажылды күштелдирбишаан, эрге-хоойлу үүлгедир чорукту болдурбазының хемчеглерин алган. Совхозтуң будүрүлге адырларының чугула айтырыгларын чугаалажырынга, даандырган ажыл-херек дээш, ол ышкаш бодунуң сагылга-чурумун дээш кижи бүрүзүнүң бот-харыысалгазын бедидеринге ажылчы чоннуң хуралының ролюн бедиткен. Шында комсомол, профэвилел организациялары, Ак-Даш, Бора-Тайга, Алдан-Маадыр суурларда улусчу дружиналар, херээженнер чөвүлелдери, эш хуузунуң судтары, өгбүлеге болгаш школага дузалааларының чөвүлелдери, спорт организацияларының кижизидилге ажылынга дузалажып турар. Суур бүрүзүндө, фермаларда, бригадаларда агитбажыңнарга идей-кижизидилге ажылының янзы-бүрү хевирлериин организастаары малчыннарже агитпохоттор үндүрери, спорт хевирлеринге оюн-тоглаа кылыры доктаамал апарган.

Ленин аттыг колхозта партия организациязы чамдык эки дружуланы чедип алган. Эрге-хоойлу болгаш корум-чурум үрекчилери-биле тускай ажылды чорудуп турар. Ажылчы чоннуң хуралдарынга социалистиг хоойлу-дүрүмнү быжыглаарының, ажылчы чоннуң эрге-хоойлу кижизидилгезинин ажылын экижидерин чугаалажып, лекция, беседаны чорудуп келген. Удуртукчу ажылдакчыларның илеткелдерин организастап, күш-ажылдың хоочуннары-биле, мурнакчылары-биле, депутаттар-биле ужуражылгаларны доктаамал организастап турар. Ынчангаш көлхозта корум-чурум быжыккан, ажылчы чоннуң күш-ажылга тура-соруу бедээн, корум-чурум үрээр, социалистиг өнчү-хөрөнгини оорлаар чорук эвээжээн.

Ынчалза-даа хоойлу-дүрүмнү быжыглаар, ажылчы чоннуң эрге-хоойлу кижизидилгезин экижидер талазы-биле ажылдарда четпестер бар дээрзин актив хуралы демдеглээн. Арагалаар, хулиганнаар, оорлаар чорук районда эвээш эвес. Оон уржуундан аар кем-херек үүлгедиглери безин болгулап турар. Ылангыя аныяктар ортузунда кижизидилге ажылы куду деннелде. Чадаана, Хорум-Даг, Баян-Тала, Теве-Хая, Суг-Хөл кодээ Советтер, шында комсомол болгаш өске-даа хөй-ниити организациялары корум-чурум үрээр чоруктер-биле демиселче хөй-ниитининң күжүн угландырбайн турар. Оон хараазы-биле ол черлерде чурум үрээр, хулиганнаар, арагалаар, оорлаар чоруктар ам-даа бар. Оон кол чылдагааны — шында партия организацияларының масса-политиктиг, идей-кижизидилге ажылдарны чөтпес чорудуп турарында.

«Тыва» совхозта, кожуп чорууру № 463 мехколоннада, амыдырал хандырылга комбинадында ажыл шагы үзер чорук хөй турда, ону болдурбазының хемчеглерин шында партия организациялары коткак ап турар.

Партия активиниң хуралының ажылынга СЭКП Тыва обкомунуң административтиг органнар киидизининң эргелекчизи В. Д. Дорун-оол киржип, делгеренгей үүве чугаалаан.

Социалистиг хоойлу-дүрүмнү улам ынай быжыглап, ажылчы чоннуң эрге-хоойлу кижизидилгезин чер-черге күштелдирип чорударынче угланган хемчеглерни айтыкан доктаалды актив хуралы хүлээп алган.

М. СЕВЕН.
(«Шынның» корр.)

Эвилелдешкен РЕСПУБЛИКАЛАРДА

РСФСР:

ажыл кончуг эки чоруп турар

Пландан дашкаар продукция чүдүрген үшкү эшелонну Рязаньның нефть болбаазырадыр заводу чоруткан. Коммунист Виктор Рогачевтуң удурткан коллективи беш чылдың тодарадыкчы чылының хүлээлгелеринге киириитир автомобиль биле тракторнуң элээн каш тонна кывар үүлүн немей берген.

Будүрүлгенин адырында эң дээре деп адаткан ол коллективте кижи бүрүзү хөй, бедик шынарлыг, эвээш чарыгдалдарлыг продукция будүрерин бодунуң хүлээлгези деп санап турар. Чижээ, Виктор Сучковтуң комсомолчу-аныяктар бригадазы ынчаар ажылдап турар. Ол бригаданың санында ам безин пландан ажыр чүс-чүс тонна бедик шынарлыг продукция киир бижиттинген. Оон параазында Николай Мужиховтуң, Петр Кондрашовтуң бригадалары чөрүп турар. Катализ крекингизи тургузар коллективтиң чылдың баштайгы айларындан эгелээн темпизи бедик, ол дээрге — хүлээлгелерни күүседип шыдаарының магадылалы-дыр.

РЯЗАНЬ.

УКРАИНА:

химиктер сөзүн ээлээрлер

Черкассының химия комбинады планда көрүнгенинден муң тонна хөй минералдыг чемишчидилгени чыл эгезинден бээр будүрүп үндүрген. Химиктер күш-ажылдың будүрүкчүлүүн бедиткенинин ачызында продукция будүрерин көвүдедирип чедип алган. Күш-ажылдың будүрүкчүлүүн бедидеринге чаа техниканы болгаш мурнакчы технологияны нептередири, чижээлээрге, улуг тоннажтыг агрегаттарны шинээдип алыры дузалап турар.

1974 чылда коллектив бедик социалистиг хүлээлгени алган. Чуртка пландан ажыр 2,5 миллион рубльдиг продукциязын, оон иштинде 120 эшелон азот чемишчидилгези бээр деп комбинаттың ажыл-ишчилери шиитпирлээн.

Ам ажылдап турар цехтер-биле чергелештир мал чеми фосфаттар кылыр будүрүлге корпустарын тудуп турар. Корпустарны тударынга оларның келир үедеги ажылдакчылары тудугжулар-биле кады идепкейлиг киржип келген. Олар чаа будүрүлге бүүдүрерин хуусаа бетинде ажыглалга киирерин оралажып турар.

ЧЕРКАССЫ.

БЕЛОРУССИЯ:

«Березкиде» школа

Гомель областың «Березки» совхозтуң төп салбырында кызыл тук аскан. Галавинцев фермазының коллективиниң чедишкинин ынчаар демдеглээн, шында чыл эгезинден бээр инек бүрүзүнден 800 ажыг килограмм сүттү сагган.

Ол чедишкинге мал ажылының хоочуну Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры М. В. Козлованың киирген үзүг-хуузу улуг. Ол эрткен чылын инек бүрүзүнден оргумаа-биле 6528 килограмм сүттү сагган, ам бо чылын инек бүрүзүнден чеди мун килограммны саар деп шиитпирлээн.

Мария Васильевна аныяктарны дагдынып кижизидеринин Гомельшинага эгелекчизи болган. Оон-биле кады 10 саанчыдан тургустунган комсомолчу-аныяктар звенозу ажылдап турар. Олар башкызының үлегер-дүржүлгазын өөренип албышаан, эки түннелдерни чедип ап келген. Чижээ, Мария Колыхова хонукта инек бүрүзүнден оргумаа-биле 17—18 килограмм сүттү саап турар апарган.

М. В. Козлова бодунун байлак дүржүлгазын совхозтуң оон-даа өске фермаларының коллективтери-биле база солчуп турар. Ол фермаларның кайызында-даа коммунистиг күш-ажылдың школазы ажылдап турар.

ГОМЕЛЬ.

МОЛДАВИЯ:

мурнунда — өг-бүле агрегаттары

Молдавияда «Пограничник» колхозтуң баштаар чери болган партбүрозу часкы тарылгага техниканы чогуур үезинде, шынарлыг белеткээни дээш эң дээре механизаторларны хүндүлел бижиктер-биле шаннаан, ол бижиктерде Данилэ деп фамилия дөрт катап кирген.

Дөрт Данилэ шуптузу — кады төрээн алышкылар. Олар коммунистиг күш-ажылдың шалыпчылары болгаш «1973 чылдың социалистиг чарыжының тиилекчизи» демдек-биле шаннаткылаан. Георгий — Күш-ажылдың Кызыл Тук орден-биле, Иван — «Хүндүлелдиң Демдээ» орден-биле шаннаткан.

Оларның эң улуу Георгий 25 чыл мурнунда эң баштай тракторну башкарып эгелээн. Ол биче күштүг НДТИ-нин башкарыкчызындан эгелээш, калбак билигнин трактористмашинизинге чедир орукту эрткен. Дунмалары Николай, Иван, Петр олар оон прицепщиктери болуп ажылдап эгелээш, ам база механизаторлар апаргылаан.

Данилэ алышкылар эрткен чылын 1800 гектар черни болбаазырадып ажылдааш, чүс ажыг гектар кукурузаны ажаавышаан, оон үрезинин 63 центнер дүжүдүн — колхозта ортумак дүжүттен 19 центнер хөйну алган.

Бо чылын Даниэлэр кады ажылдап турар эш-өөрлеринбиле кады комплекстиг механизастаан звенону тургускаш, гектар бүрүзүнден 65 центнер кукуруза үрезинин, 24 центнер тарымал тоорукту, 350 центнер чигир свеклазын өстүргеш, ажаал алырын хүлээнгеннер.

«Пограничник» колхозта Данилэ алышкыларның салгакчылары эвээш эвес. «Өг-бүленин агрегаттары» таарымчалыг болгаш будүрүкчүлүг ажылдап турар.

РЫШКАНЫ.

УЗБЕКИСТАН:

үшкүзүн хуусаа бетинде

Сырдарья ГРЭС-ке ол станцияның үшкү энергоблогунуң котёлунга хөрек дериг-херекселдерни чүдүрген эшелон Таганрогтан чедип келген. Чүүктү дүжүрген соонда, хораан-на Эрифат Улановтуң бригадазы конструкцияларны улам улуг блоктар кылдыр эптеп киришкен. 300 мун киловатт күчүлүг үшкү агрегатты Энергетик хүнүлге — хуусаа бетинде ажыглалга киирер дээш монтажниктер хүннүн-не графикти мурнаар деп шиитпирлээннер.

Ол станцияның баштайгы ийи турбогенератору улам улуг блоктар кылдыр эптээнинин түннелинде планза көрүнгенин хуусаазындан эрте ажыглалга киргең. 1972 чылдың төнчүзүнде-ле токту берип эгелей берген Сырдарья ГРЭС ийи миллиард киловатт-шак электри энергиязын ам ажылдап дооскар чыгаан, ол энергия Ортаакы Азияның каттышкан энергосистемазынга кирип турар.

ГРЭС-тин төлевилеттинген күчүзү — 4,4 миллион киловатт. Бирээзи-ле үш чүс мун киловатт күчүлүг дөрт агрегатты тургускашының сөөлүнде, аңаа бирээзи-ле 800 мун киловатт күчүлүг дөрт блокту эптээр.

(СЭТА-ның корр.).

Ширин,
Сырдарья область.

КЫШТАГЛААШКЫН ЧАЛЫПЧЫ ФРОНТ

Республиканың херээженнер чөвүлелдеринде

Коммунист Монгуш Дамдын

«Кызыл тараачын» совхозтуң Ээрбек салбырының хөй-жуларының аразында социалистиг чарыш калбарган. Ол чарышка коммунист Монгуш Дамдын мурнакчы болуп турар. Арга-дуржулгалыг малчын бо кыжын кодан хөйларын хүр кыштаткан. Ам оон хөйларының ооллары адакталып турар. Коданда 350 хөй төрээн, оон 362 хураган менди доругуп турар.

Хөйжунуң кадайы Кызыл-Уруг — чаш хураганнар азырап остүрериниң мастери. Ол чаа төрүттүнген хураганнарны мергежилдиг ажаап, азыраап турар. Ынчангаш хураганнар бүрүн менди болган.

С. ОНДАР.

• • •

Менди алыр дээш

Эрлин районнуң «Мөреп» колхозунуң хөйжулары хөй ооллаашкының чедишкинин эрттирип турар. Бо чылын малдың чаш төлү менди алдынып турар. Ынчангаш хөйжуларның көргүзүүү бедик.

Бо хүннерге чедир колхозта ниитизи-биле 5164 хөй ооллаан, оон 5173 хураган менди алдынган. Түс-түс хөйжулардан Манзыы Күрү-Базыр 299 хөйдан ол хире хураганны, Уручал Мартсуу 285 хөйдан 285 хураганны алган, а Намдал Орус-оол 150 хөйдан 5 хураганны артыкка алган.

Хөйжу бригаданың коданнарында мал чеми четчир, суг-биле үзүктел чок хандырып турар. Малчыннар чаш төлду менди алыр дээш шудургу ажылдап турарлар.

Н. БААЗАН.

• • •

Боттары ажаап турар

Малчынарже үнүүшкүн кылыр бир хүнде Сайын Хүлер-ооддун кыштаанга бардывыс. Ынчан эртея чүве. Коданның эзлери хөйларының хураганнарын эмзирген, чай чок болдулар. Төрүлээн хөйлар одарже үнеринге белеп, даштын өдекте турлар.

Сайын биле Күрүмаа Хүлер-ооддар чайланы бээрге, оларның ажыл-ижи-биле таныжа бердивис. Чаш хураганнарны торуттүнген хонуунуң аайы-биле беш кезек үзүктээштерде ангылап тургускан. Ында херектиг чемнерни салгылап каан. Хураган кажаазын чылыдар печканы өй-тап кылдыр олаан.

Олар бо чылын чаш хураганнарны боттары азырап доруктуруп турар болду. Сакманщиктер албаан. Түр үеде түүле дузалакчы кадарчы киирип алган.

Хүлер-ооддар бо тодарадыкчы чылда төрүүр 100 хөйга онаштыр 95 хураганны, бир хөйдан-на 3,5 кг дүктү алырын хүлээгеп. «Тес-Хем» совхозтуң Берт-Даг салбырының бо хөйжулары «О. Шынаа» совхозтуң хөйжузу Араажы Ярбилди чарышка ыйгырган. Бөгүн Хүлер-оол төрээн 258 хөвүдан 278 хураганны менди доруктуруп турар. Ынчангаш хураган алыр талазы-биле хүлээлгези ам безин күүседиттинер четкен.

Б. ДОЮНДУП.

КЫЗЫЛ-ДАГНЫҢ АКТИВЧИЛЕРИ

Комсомолчу Сержиңмаа Алдын-Херел ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады Севилбаа Далай-Хөөевна Даваанаң Тес-Хемниң «Ак-Эрик» колхозунуң Сарыг-Сигенде коданында сакманщиктеп турар. Комсомолчу кыстың кызымак ажыл-ижинин ооң кады амылдап турар эш-өөрү мактаар. Сержиңмаа Алдын-Херелдиң доруктурган чаш хураганнары онча-менди.

Чөөн-Хемчик районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозтуң аныяк хөйжулары Хеймерек болгаш Аяк-Хээ Ондарларның аныяктарга ыйгырыгын детиивишаан, комсомолчу Сержиңмаа Алдын-Херелдиң бодунуң салым-чолун хөйжунуң нарын, хүндүлүг болгаш харыысалгалыг ажыл-ижи-биле холбаарын шиитпирлеп алган.

Сөзү болгаш фотозу М. КАЛЧАННЫЫ.

Бай-Тайганың «Тээлә» совхозта Кызыл-Даг салбырның херээженнер чөвүлелиниң 25 активчилери ажыл-ишчи көдээ херээженнер ортузунга политмассалыг ажылны күштелдирер болгаш амыдыралдың культуразын бедидер талазы-биле хемчеглерни чорударынга идепкейин көргүзүп турар. Амгы үеде республикада калбарган агитквартира дамчыштыр херээженнер ортузунга ажыл чорударының эгелээшкини бо салбырга каш чыл бурунгаар эгелээн. Ам ында 13 агитквартира чон ортузунга культура-массалыг ажыл чорударынга эвээш эвес улугхуузун киирип турар. Ук салбырның херээженнер чөвүлелин коммунист Мария Степановна Хертек 8 чыл дургузунда удуртуп келген. Чөвүлел 5 чыл дургузунда районнуң болгаш республиканың херээженнер чөвүлелдериниң чарыжынга тиилекчи боон үнген. Бо ажылга бодунуң төлептиг үлүүн киирип турар Мария Степановна Хертек Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаннаткан.

Ол чөвүлел активчилерге даянгаш, янзы-бүрү хемчегни чорударынче оларны хаара туруп турар. Чөвүлел болунун ажылын: будүрүлгенин, культура-массалыг ажылдың, алдаңгы уруглар болгаш аныяктар ортузунга ажыл-чорударының, санитария болгаш арыг-шевернин, спорттун дээш ышкаш 6 секцияга хувааган чорудуп турар. Хөй ажылында херээженнер-биле ажыл чорударының бөлүүн база тургускан. Совхозта ажылдап турар бүтүн херээженнер күш-ажылды коммунистиг ёзу-биле көөру дээш шимчээшкинчэ хаара туттунган.

Херээженнер чөвүлелиниң ажылынга партия организациязы болгаш көдээ Совет бот-туг дузаны көргүзүп, арга-сүмени берип турар. Көдээ Советтиң бажыңында чөвүлелдиң бүдүүн ишти кижизи

Бодунуң хөй-ниитичи ажылының дугайын ол мынчаар чугаалады:

— Бисте шупту чүве дедиски эки дээр болза, шын эвес апаар. Чамдык четпестер, харын-даа бергелер-даа тургулай бээр-дир — дээш, эш Монгуш чугаазын уламчылады: — Төлеп чок, аажычаны хиреллг, уруг-дарыының кижизидилгезинче, өөредилгезинче кичээнгейн багай, мораль талазы-биле будулчак, арагага сундугар, сагылга-чуруму кошкак, кайы хамаан чок чугаа-соот үндүрер ийи-чадгыс кижилер бар. Олар-биле тускай ажылды чорудуп турар бис. Бо айтырыг херээженнер чөвүлелиниң кичээнгейниинң төвүнде турар.

Бойдуска хандыкшыырының болгаш ногаанчыдылганың, чаагайжыдылганың айтырыгларынче чөвүлел база улуг кичээнгейни салып турар. Эрткен чылын агитквартиралар бүрүзү ногаан сесерликтерни ажаап өстүргеннер. «Хунчүгеш» деп агитквартира чаа төрүттүнген уругларга болгаш ортумак школаны доосканнарга алдар кылдыр сесерликти кылган. «Чараш хээлер», «Челээш», «Хемчик» деп аттарлыг клумбалар суурну улам-на каас-чараш шинчиже киирген. Бо чылын чечек олуртурун моон мурнундаазындан көрүштүг кылырын планнаан.

Хойжу херээжен ишчилер араазында ажыл чорудар бөлүкте 7 активчи кирип турар. Бөлүктү А. Дамдын баштап турар. Бөлүктүң кол сорулгазы — мал ажылында херээженнерни хөй-ниитининң амыдыралынче хаара тударынче, оларның харыысалгазын бедидеринче угланган. Ай санында салбыр төвүнге малчын херээженнернин хүнүн эрттирип, анаа уруглар садыгының, школаның ажылы-биле болгаш интернатта чурттап турар школачыларның амыдырал-чуртталгазы-биле таныштырып турар. Чөвүлелдиң агитбригадазы айда бир катап малчыннарже үнүүшкүнү кылып, социалистиг чарыштың түннелин үндүрүп, лекция, беседаны чорудуп, малчыннарның ажылынга база дузалажып турар.

Кызыл-Дагның херээженнер чөвүлели хөй-ниити-биле сыры харылзааны түзүп, херээжен ишчилерни чаа күш-ажылчы көдүрлүүшкүнче, амыдырал-чуртталгага база ниитининң херээнге оларның идепкейин, харыысалгазын бедидеринче улуг салдарны чедирип турары-биле чоннуң хүндүткелин чаалап алган.

В. СОЯН.

ТӨЛЕПТИГ ЭДИЛЕП ШЫДААР

Өг-бүлезинге-даа, ажыл-хүлээлгезинге-даа төлептиг кижилер коллектив бүрүзүндө хөй. Ындыгларның бирээзинге Чөөн-Хемчик районнуң «Октябрь 30 чылы» колхозта эмнелге пунктузунуң санитары, коммунист Бопушка Сазыг-ооловна Монгуш хамааржыр. Ол бодунуң төрээн колхозунуң кижилериниң кадыы, культурлуг арыг-шевер чурттапкаазы дээш ажыл-херекке идепкейлиг киржип турарын ында партия организациязы, коммунистер эки билир.

Аныяк ие, коммунист эш Монгуштуң даандырган ажылхүлээлгезинге, хөй-ниити херээнге чүткүлдүүн көргеш, колхозтуң коммунистери аңаа удуг идегелди көргүзүп, болуп эрткилээн район, а оон соонда партияның область конференцияларынга ону делегат кылдыр чорукталары оон толептиин хереченлеп турар.

Хөй-ниитининң ажылынга ол бодуу үлегерлиг, идепкейлиг киржип, оскелерни организастап, херээженнер чөвүлелининң ажылын удуртуп турар. Хөй-ниитичи ол хүлээлгени күүседиринде партбюро аңаа шагда-ла дааскан. Колхозта херээженнер чөвүлели районда дээре ажылдыгларның бирээзи. Культурлуг чурттапга, үлегерлиг корум-чурум, уруг-дарыг кижизидилгезин дээш агитквартираларның ажылын экижидер соруулга-биле чарыштыг организасташ, оон түннелин ой-өйде үндүрүп, мурнакчы бажыңнарны, ог-бүлени, тус-тус кижилерни шаңнап мактаары бо колхозта чанчыл апарган. Херээженнер чөвүлели, ай, квартал планның бүзүгаар ажылдап, оон күүседезин чедип алыр дээш херээжен коммунистерни болгаш өске-даа активчилерни аңаа хаара тудуп турар.

Эмнелге пунктузунда ылангыя бичии чаптарның кадыы дээш кызыл ажылдап турар санитар-фельдшерлерни Бопушка Сазыг-ооловна база адагылады. Оларга Ира Монгуш, Эдиски Досумаа болгаш оондан оскелерни хамаарыштырды.

Колхоз будүрүлгезинин херээжен мурнакчылары хөй. Чижээ, хөй-ниитининң ажылынга идепкейлиг киришпишаан, бир янекке онаштыр хөй сүт сагган саанчылар Татьяна Күүлар, Роза Чүүгүн оларга коллектив чоргаарланыр.

Коммунист А. Монгуш удурткан суурнуң херээженнер чөвүлели чурттакчылар ортузунга ажылды квартал-дар аайы-биле чорудуп турар. Маңаа холбаштыр чарыштыг организаставышаан, кышкы үеде малчыннарга шефтээшкинин чорудары чанчыл апарган. Бо хүннерде малчыннарда хөй ооллаашкыны кидин түүк. Оларга дуза чедирер сакманщиктерни аътказган. Оларны база-ла квартал-дар аайы-биле чорудуп турар дээрзин Бопушка Сазыг-ооловна чугаалап олурду.

В. И. Ленинниң эвур-хевирин сиилбээн чаа партбилетти ап тура, кезээде мурнакчы одуругга түрүмчү ажылдаарын ол даңгыраглаан. Бопушка Сазыг-ооловна ол бедик атты төлептиг эдилеп шыдаар.

Д. ЕНДАН.

УЛАМ КЫЗЫМАК АЖЫЛДААР

Республиканың хереглекчилер ниитилелининң шугумунда 3000 ажыг херээженнер ажылдап турар. Ол дээрге, ында ажылдап турар бүгү ажылчылардың 63,5 хуузу-дур. Хереглекчилер ниитилелининң удуртур аппарадында херээженнер база эвээш эвес.

Хөй-ниитининң чемненилге черлеринде болгаш садыг шугумунда үлегерлиг ажылдыг херээженнер хөй. Оларның аразында чазактың орден-хавыязын болгаш өске-даа шаңналдарны алганнар бар. Чоокта чаа ССРЭ-нин Ашчем үлетпүр министерствозунуң бүдүрүлгелерининң болгаш организацияларының ажылчыннарын болгаш инженертехниктиг ажылдакчыларын ССРЭ-нин орденнери болгаш медальдары-биле шаңнаар дугайында ССРЭ-нин Дээди Соведининң Президиумунуң Чарлыы үнген. Ол Чарлыкты бүзүгаар 1973 чылдың планнарын болгаш социалистиг хүлээлгелерин долдур болгаш ажыр күүседиринге чедишкиннери дээш бөлүк мурнакчылар шаңнаткан. Чаламанның хлеб заводунуң ажылчыны Чечен Ондар, Кызылда садыгжы Пелагея Быкова, Кызылда хлеб заводунуң ажылчыны Нина Демихина болгаш өскелернин-даа ажылынжин бедик үнелээн.

Тываның хереглекчилер ниитилелининң херээженнери тоску беш чыл планын күүседиринге боттарының үлүүн харамнанмайн турарлар. Бистин республикада 165 херээженнерниң «Совет хереглекчилер кооперациязының тергиини» деп хорек демдээ-биле шаңнатканы оон хереченгизи. Олар СЭКП ТК-нын партиага, совет улуска Ыйгырыгына харыы кылдыр улам кызымак ажылдаар.

В. СМИРНОВ.

Демниг дуза

Барыын-Хемчик районда Алдын-Булак суурнуң херээженнер чөвүлели «Барлык» совхозтуң Аксы-Барлык салбырында партия организациязының удуртулгазы-биле организакчы болгаш культура-массалыг ажылдарны идепкейлиг чорудуп келген. Оон түннелинде херээженнериниң идепкейи мурнуку чылдардан элээн бедээн.

Алдын-Булак суурнуң херээженнер чөвүлели школага улуг дузаны үргулчу чедирип келген. Чоокта чаа бир ыштаныр хүнде херээженнер интернатка 29 кулаш одар ыяш белеткеп бергеннер. Олар ооредилге чылы эгелээнден бээр класстарны болгаш интернатты ийи катап чугайлап берген.

Херээженнер чөвүлели совхоз будүрүлгезинге улуг дузаны чедирип, беш чыл планын күүседиринге бодунуң үлүг-хуузун киирип турар. Шеф дузазы-биле малчыннарның бажыңнарын чугайлаары, мал кажаалларының көрженин коптарары чанчыл апарган. Суурда херээженнер чөвүлелининң даргазы Х. Хөпеек херээженнерни ажыл-ишче билдилиг организастап турар.

А. КҮДЕРЕК.

ИНТЕНСИФИКАЦИЯНЫҢ УГЛАНЫЫШКЫНЫ-БИЛЕ

ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунуң коллегиязында

Көдээ ажыл-агыйны улам ынай интенсификастаар дугайында СЭКП-ниң XXIV съезжаанның айтышкыны амыдыралчы чугула ол алырга капитал салышкынының өспүшаан туралы-биле бадыткаттынып турар. Күр черлерни шингээдип ап эгелээнинин 20 чыл ою-биле холбаштыр болган байырлыг хуралга СЭКП ТК-ның Чингине секретары Л. И. Брежнев партия болган күрүне моон сонгаар-даа көдээ ажыл-агыйга хөй акша-хөренгини бээр дээрзин демделээн.

Ол айтышкыннар-биле чергелештир ССРЭ-ниң Көдээ ажыл-агый министерствозунуң коллегиязы 1973 чылда капитал тудугнуң түнелдерин болган 1974 чылдың планын күүседир талазы-биле хемчегленнин дугайын маттың 26-да чугаалажып көрген. Министерствонуң системазынга ниитизи-биле миллиард-миллиард рубль болуп турар капитал салышкынының планы беш чылдың үшкү чылында күүсеттинген. Оныаалаңы ёзугаар көрдүнген— мыйыстыг бода малды өстүрер болган семиртир талазы-биле мал ажылынын бүтүү комплекстерн, чуурталар бээр куш фабрикалары, хойлар кажаалары болган өске-даа объектилер херек кырында ажылдап турар, кылыр ажыг-лалга киргилээн.

Ынчалза-даа перээ ёзугаар ажылдаар тудуг организацияларынын чамдыызы аңаа бергеи акша-хөренгини долузубиле шингээдип ап шылавааи дээрзин коллегияга демделээн. Оон чылдагаанарынын бирээзи—материалдарны болган дериглелерни чогуур ойунде бербейн турары болур. Түс-түс черлерге акшаландырышкын талазы-биле салдаашкыннар, документация белеткелинге четпестер база аңаа салдарны чедирген. Илеретгинген четпестерни чайлаар талазы-биле практиктиг хемчеглерни хүлээп алдынган шинтпирде айтыкан болган 1974 чылдың капитал тудуг планын күүседирнинн оруктарын база ында тодаргайлаан.

СЭКП ТК-ның 1973 чылдагы декабрь Пленумунун шинтпирлерни күүседир-биле беш чылдың артаан чылдарында куштар эъди бүдүрерни көвүдеир дугайында ССРЭ-ниң Куш-үлетпүр эргелелинниң кинрген саналын коллегия чугаалажып көрген, ону түүлдүг деп көрген. Моон мурнунда кордүгеннинге немелде кылыр ол үнелиг продукцияны түс-түс мун тоннаны чуртка бээри кордүнген.

Совхоз-техникумнарга специалистер белеткээрин болбаазырангайжыдар дугайында айтырыгны коллегия база чугаалажып көрген. Амгы үеде чаа хевирнин ындыг өөредилге черлери 200 хире болуп турар. Көдээ ажыл-агый техникумнарының сургуулдарының барык үштүн бир кезин оларда өөренип турар. Ортумак авенонун кадрларын белеткээринин бо хевири эң-не ажыктыг болуп турар дээрзин түрүүлга көргүскен. Чуртка совхоз-техникумнарны улам, ынай быжыглаар болган хөгжүдер талазы-биле хемчегленнн коллегия ажылдап кылган.

(СЭТА-ның мөрр).

Беш чылдың хүн демделгели

БАЙЛАКТАР ТЫВЫКЧЫЛАРЫ

Совет Эвилелинин нефть тывыкчылары 1975 чылга чедир 480—500 миллион тонна нефтини казар сорулгалыг. Беш чылдың үш чылдарының дургузунда улуг ажыл кылдынган, нефтинин чыл бүрүдеги тывыжын 422 миллион тонна чедирер арганы ол берген.

1973 чылда чер иштининн хайгыылчылары — геологтар нефть чыдар чаа 32 черни ажыткан.

Чиг-эт талазы-биле күчүлүг базаны тургусканы нефть тывыжынын дүрген болурунун үндезини болган, ынчангаш оон темпизинин болган өзүлдеининн талазы-биле ССРЭ АКШ-ты . оранчок мурнай берген. «Кара алдын» тывыжын көвүдеирнге Барыын Сибирьде нефтилиг черлерни ажытканы онза чугула ужурдузалыг болган. Тюмень область нефть тывыжынын эң улуг черн болуп бар чыдар. Мырынай 1974 чылда-ла нефть тывыжынын ниити демчээлинин талазы-биле чуртка ол бирги черде болур, оон бээри — 100 миллион тонна нефть.

1973 чылда Туркменнинин барынын талазынга Чикишлярның хөй газ чыдар черин. Каспийнин «Булла-Мореде болган Банка Лираповада газ-конденсат чыдар черлерни геологтар ажыткан. Ол-ла Каспийге геологтар 1974 чылда улуг ажылларны кылырлар.

Бо хүннерде Белоруссияда, Украинада, Ортаакы Азия болган Закавказье республикаларында, Ыраккы Чоон чүктө болган Чоон Сибирьде ажыктыг казымалларны дилеп чоруп-даа, ажыдып-даа турар. Геологтар херек кырында Совет Эвилелинин бүгү девискаринде ажылдап чоруп турарлар.

Геология-шинчилел ажылы улам-на нарын болу берип турар. Ажыктыг байлактарны черинн ханы каъдынган дилээр болгулаар. Ынчалза-даа геологтар ол бергелерге торулбастар. Черинн иштинче кире бээрнин аргаларын хөйү-биле көвүдеип турар күүлүг техниканы олар ажыглап турар. Совет геологтар чер иштинче ханы өрүмнеп киреринин амгы үеден станоктары-биле, чер иштинге даг ажылын кылырынын машиналары-биле чепсегленген. Олар бөттарынын ажылынга ужар чүүлдү, вездеходтарны, далай болган хем судноларын ажыглап турарлар.

Совет Эвилелинде минерал-чиг-этнин күчүлүг базазы тургустунган, чурттун үлетпурүнүн хереглелин үр хуусаа иштинде ол хандырып шыдаар. Ол болза геологтарнын доктаамал болган эчнс сорулгалыг күжениишкиннери-биле ынчаар кылынган, ол болза чиг-этнин эң чугула хевирлериннн — нефтинин, газтын, демир руданын, марганецтин, честин, коргулчуннун, цинктин, никельдин, вольфрамнын болган өске-даа ажыктыг байлактарнын шинчилеттинген курлавырларының болган тывыжының талазы-биле ССРЭ-ни делегейдө кол черни ээлеп турар болдурган.

В. КОЗЛОВ,
(СЭТА-ның мөрр).

МОСКВА.

МАЛЧЫННЫҢ ЧАСКЫ ИЖИ

Долгандыр бүгү девискээрде агарар хар чок. Часкы хүнүн чылыг дерелдери барыкла хевээр кыштаан черни шонуп турган. Колхоз төвүнден улуг ырак эвесте, Тээлиже баар орук чоогунда, хойжу коданга дүъш үезинде чеде берген бис. Бай-Тайганын сураглыг малчыннарының бирээзи, Октябрь Революциязы орденнин эзилекчизи Салчак Тойбу мында кыштап турар.

Өгнүн ээлери ол хүн аалында болду. Хойжунун мында келген малчын уругларының бирээзи ол хүн ачазын солуп, хөй кадарып чоруткан. Тойбу Седен-Дамбаевичиннн ажыл-ижин сонуургап чугаалажып олурувуста, оон омак-хөглүг черле аажок. Сеткил-сагыжын доюлдурган, ажыл-ишче ону улам сорук киирген өөрүшкүзүн ол бистен чажырып шыдаваан:

— Дүүнгү хүн мээн амыдыралымга үттүндурбас хүннернин бирээзи болду, уругларым. Коммунистиг партиянын кежигүнүнге мени хүлээп алган...

Райком бюрозунга хүлээп алышкын чоруп турда, ынаар үнген-киргеннернин аразынга назыны дөгүй берген бо малчынны дүүн шынап-ла эскергенимни сактып келдим.

Тойбу Седен-Дамбаевичиге байыр чедирип, чаагай күзээшкиннерни бараалгаттывыс. Төлептиглернин төлептин, хоочун малчын коммунистин бедик адынга төлептиг болбас арга чок. Ам оон часкы ижибиле таныжа каалтаал. Эртken кыштын чымыштыг ажылынын үре-түннели тодарап келген. Хойжунун коданында 250 ажыг хой онча-менди кыштаан.

— «Дүжүт» база багай эвес болган ийин — деп, Салчак Тойбу чугаалап олурду. —Чүе баш төрүүр хойга оналштыр алган хүлээлге барык-да күүсеттинип турар.

Тоску беш чылдың тодарадыкчы чылында ол 100 хойдан 106 дураган алырын, бир хойга оналштыр 2,6 кг дуктү кыргыырын хүлээнген. Хой кажаазынын хүннээректиг-ыжык талазында чадагай кажаанны долдур дешкилежип мандаан, өзүп дорукан хөйле хураганнар үстүнде фактының дириг херечизи ышкажыл. Оларны ногаан ситенбиле чемгерген. Харын ол хүн суг сөөртүр машина келбейн барганынга малчын шала хомудаксап олурган.

Салчак Тойбу-биле бистин чугазыска көскү черни соцчарыш ээлээн. Чарыштын мобилизакчы ужур-дузазын оон магадап чугаалап турары кончуг ышн. Тодарадыкчы чылдың социалистиг хүлээлгелерин малчыннар ап эгелеп турда, ук хойжу «Кара-Хөл» колхозтуң малчыннары-биле ажыл-ижинин дугайын чугаалажып чораан. Шак ынчан мурнакчы малчынның саналоналын эдерип, хөй-хөй хойжулар хүлээлгелерни эде көрүп, улам соруктуг ажылдаарын хүлээнгеннер.

Салчак Тойбу болунун күшажылчы чаржыкчылары-биле ужуражып, чарыштыг ажыл-ижин түннээринге белеткенип турар.

Аныяк коммунист, хоочун малчынга түскай партийжи даалганы берген. «Мурнакчы» колхозтуң № 1 хойжу бригадазында комсомолчу-аныяктарнын звеноларынга аргадуржулга талазы-биле боттуг дузаны ол доктаамал чедирип турар. Оларда чаш төл менди, ажыл-херек багай эвес. Бригада төвүнде таарымчалыг байдал тургустунган.

Салчак Тойбу болган өскедаа малчыннар зоотехоредилгеде хаара туттунган. Ол боду ветеринар-санитарның хүлээлгезин күүседип турар. Малдың чемгерилгезин шын чорудары дээш өске-даа айтырыглар хойжу бүрүзүнге кончуг чугула.

Кышкы ажаалда экиде, мал хүр кыш ашканда, оон продуктулуу бедик болуру чугаажок. Тываның малчыннарының мурнунда ам эң чугула сорулгаларның бирээзи — дүк кыргылдазы. Тойбу Седен-Дамбаевичиден оон дугайында айтырарывыска, мынча деп чугаалады:

— Бодум хүүмда алган хүлээлгемни күүседирим чедип алыр апаар мен. Өске малчын оорүмге хамаарыштыр түнү чугаалап бодурул дээрге, черде ынчаш, бар аргаларны долу ажыглап, хойнун дүгүи камнаарынче сагыш салыр. Дүк планын күүседиринге шаптыктап болгу дег чидык четпестер бистин колхозка база тургулаан. Ынчалза-даа бүгү хемчеглерни мында хамаарыштыр алыры чугула.

Малчынның культура-амыдырал хандырылгазын сонуургаан бис. Шүй сүүрда кижи эмчизи айда яйн удаа малчыннарга барып турар. Автолавка база үзүк чок. Бригада төвүнде кызыл-булунну клуб кылыр деп турары таарымчалыг. Бо айтырыгга хамаарыштыр малчында кандыг-даа хомудал чок.

Чымыштыг ажыл-иштиң кижиан — малчынның часкы ажыл-херектериниң чүгле кезик-чамдыын көргүзерге мындыг-дыр.

Б. ДИРЧИН.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

РСР-ниң Күрүне Чөвүлелиниң хуралы

БУХАРЕСТ. (СЭТА). РСР-ниң Күрүне Чөвүлелиниң хуралы болоп, Румыниянын конституциязынга өскерилделер дугайында хоойлу төлевилелии көрген болган ону Национал Улуг хуралга бадылаары-биле киирер деп шинтпирлээн.

РКП-ниң Чингине секретары Н. Чаушескуну Румыния Социалистиг Республиканың Президентизинин албан-хүлээлгезинге сонгуур дугайында Национал Улуг хуралга сүмелээр деп РКП ТК-ның пленумунун шинтпирин Күрүне Чөвүлелн чүүлдүг деп көрген.

Кайызынга-даа ажыктыг

ПАРИЖ. (СЭТА). Совет-француз ажыл-херекчи харылзаалар ийи чурт аразынга үргулчүнүн эртежок чугула чүүлү апарган. Совет болган француз-даа талага улуг ужур-дузалыг чаа-чаа керээлерни ай санында-ла чарып турар.

Чоокта чаа Парижке чазыг чок прибор бүдүрүп үндүрер «Бертье» дээр француз фирма демир ховтлап, чоңдурар түскай станоктарны Совет Эвилелинге кылып баар дугайында керээни «Станко-Франс» дээр каттыскан совет-француз ниитилел-биле чарган. Оларның ниити эртээ 8,4 миллион франк-акша болур. Ынчаарга «Бертье» фирма ССРЭ-ден демир чоңдуруп, чазаар чүүл-бүрү станоктарны база садып алыр дээн.

Амгы үеде совет дериг-херекселдерни Франциядга сайгарарының дугайында чугаалажымышкынналарны «Станко-Франс» ниитилелдин дирекциязи черинде кылып турарын СЭТА-ның корреспондентизинге дыннаткан.

Францияда совет техникага сонуургал улам улгадып турарын ол ниитилелдин ажылы көргүзүп турар. Чижээ, «Эрносамиза» деп фирма бодунун заводтарынга демир кезектер чазап, ховтлаар станоктарны ССРЭ-ден садып алган. Коломнаның аар станок кылыр заводунун бүдүрген бөш метр хемчегледиг столдуг улуг станогун бо чылын «Коело-Луар» дээр сураглыг металлургия фирмазынга садар дугайында керээни чоокта чаа база чарган. Ол ышкаш автомобиль кылыр «Рено» дээр фирма автомашиналарның хааржактарын кылыр түскай станоктар кылыр чагыны «Станкоимпортка» кылган.

Өжегээр өлүрген

БУЭНОС-АЙРЕС. (СЭТА). Чилиниң Улусчу чаңгыс-эп чазаанга национал камгалал болган ииштии черектер министри чораан Хосе Тоаны шериг хунтазының хораннап өлүргенин Улусчу чаңгыс-эп коалициязының ында турар төлөөлекчилери медеглээн. Шериг хунтазы Тоаны Сантьягода госпитальга тудуп турташ, оон кадынга таарышпас аминрин сыкыртып тургаи.

Хосе Тоа бодунун тынынга бодуг четнеп деп, шериг эргечагыргазының түскай медеглелинде айыткан турган. ол ындыг эвес болган. Хосе Тоаны чаяа патриоттарны кадрыызы-биле эттеп, эриидеп турган доктор Патрисн Сильва «эмнеп» турганы илереэн.

Дж. Гаррисонну шаажылаар оралдажыышкын бууралн

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Чаа Орлеанның округ прокурору Джим Гаррисонну суд дамчыштыр шаажылаарының эдлегзиг оралдажышкынны бууран душкеп. Ол, АКШ-тың президентизин Дж. Кеннединн кымнар чүге өлүргенин хөй чылдар иштинде боду иетеп, дынап келгени билдингир. Чаа Орлеанда (Луизиана штат) округ судунун журнал федеральдыг үндүрүг-дадыырны төлээриидеп ойталаан дээш оны «бүрүүдалыш турары» тын эвес деп шинтпирлээн.

«Үндүрүг-дадыыр дугайында херен» дээрге-ле, Дж. Кеннединн өлүргенин хуула иетеп көргеин дээш ажаан иегээринин аргазы-дыр деп, Гаррисон чугаалаан.

Ук черинн реаксылыг идегеттери оларның аайынга кирбес, «эмин эртпир түскайлаң» прокурорну шиидерин иегеп, эрткен чылын Гаррисонга үдүр кампаниияны өөскүткен турган. Эрткен чылын Гаррисонга адаан-моорей кылыр чажыт черлерниң эзлериидеп хаазы ап турган деп хоозуп бүрүүдалышкынны онаап турган. Ынаан «Гаррисонның херээн» көрүп, судтаарын организастаза-даа, база-ла бууран душкеп.

Байдал нарыыдаан

АДДИС-АБЕБА. (СЭТА). Эфиопияда байдал сөөлгү хүннерде база катаи нарыыдаан. Асмарның радиозунун дыннатканы-биле алыр болза, март 28-да Эритрей можунун административтиг төвү —Асмар хоорайнын шериг болган полициязының кезектерниге дүвүрөзин база катаи эгелээн.

Асмардан иээн турар медээлерни ёзугаар алырга, хоорайга контрольду алган шеригнин болган полициияның төлөөлекчилери мурнунда чазаатың сайыттарын доп-дораан судтап, шиидерин болган шериг төлөөлекчилерин трибуналдың составынга киирерин иегеп турарлар. Олар туттурган шериг офицерлерин хостаарын болган шеритте чоокта чаа болган дүвүрөзининн киржикчилеринге удур тааажылал хемчегленин албалын чаа чазактан база иегеп турар.

Оон-биле кады «Аддис земен» солуп март 27-де «Эфиопияның Чепсектиг күштерининн медеглелинн» парлаан. «Чурт иштинге дүвүрөзининнг байдалды тургузаар дээн оралдажышкынны Чепсектиг күштер сокседын ыыдаан болган боттанын эгелээн чаартылгаларны хан-төгүүшкүүү чокка кылырына дузалаар дээп болдунар-ла бүгү чүүлдерни кылыр» — деп, ол документинде чугаалап турар.

Чоннуң эрге-ажыы дээш

БОНН. (СЭТА). Баварияның Чер парламентизинге (Ландтагка) бо чылдың ноябрь 20-де сонгулда болур, ынчангаш Герман компартия сонгулда мурнунун кампаниязын эгелээн.

Мюнхенниң эң улуг заладарының бирээзинге болган митингиге 1200 ажыг кижи киришкен. Мурнуу Баварияның ГКП-ниң организациязының даргазы Г. Шнайдерб митингиге чүве чугаалаан. Герман компартия Баварияның карачыгыс политиктиг партиязы болуп турар, оон соруглазы— улуг капиталга удур шинтпирлиг демиселди чорудары болур деп, ол медеглээн.

Баварияның коммунистери сонгулда мурнунун программазының парлаан. Ландтагка ам болур сонгулдага ГКП-ниң кол сорулгаларының бирээзи —Баварияда эрге-чагырганы холда тудуп турар улуг капиталдың христиан-социалистиг эвилел партиязынга удур демиселди чорудары болур деп, ол программада айыткан.

Оорлар туттурган

ПАРИЖ. (СЭТА). Кызыгаар эртип, улуг хемчээлдиг оор чорук кылып турган, сайгон администрациязынга хамаарыжыр шериг болгаш хамааты кижилерниң улуг болуун Мурнуу Вьетнамда тудуп бажыннаан. Хавырып алган бараанналарның ниити эртээ 80 миллион доллар ажып турар. Франс пресс агентилелдин корреспондентизинниң Сайгондан дыннатканы ёзугаар алырга, ол бараанналарны Сингапурдан келген «Билдинмес» корабльдан дужурүп алган, сайгон эрге-чагырганың шериг-далай флодунун десант судизу-биле Меконг хемнин аксынга чедирип келген болуп турар. Кызыгаар эртип, оор садыгаашкын кылып турган кижилерни сайгон шеригнин болгаш полициянын улуг дужаалдыг чанчыннары удуртуп турганын парталга хереченлеп турар.

ИНДИЯ: реакцияны кынчыктырбас

Сөөлгү үеде Индияда реаксылыг идегеттер боттарынын хоралакчы үүлгедиишкиннерин элээп нилбартып турар апарган. Олар чуртка дүшкүүлүг байдалды тургузарын оралдажып, бир-ле дугаарында Индира Гандинин чазаавга болган социал-экономиктиг, демшилгелиг чаартышкынче утланган оон шугумунче кол согушкунат кылып турарлар.

1969 болган 1972 чылдарнын сонгулдаларында буураашкынга таварыжып, конституция барымдаалар арга-биле эрге-чагырганы эзлеп ап чадашкаш, барынын үзеддиг күштер амгы үеде ончуң-чөңгээлиг үүлгедиишкиннерин болгаш сандарадышкынны кылып тургаш, чуртту политиктиг база экономиктиг бергедээшкиннерге киирерин оралдажып, алаан каш чыгаттарның хоойлужудулга хуралдарын тарадырын чедип алыр деп кызыдып турарлар. Олар ам болур, чаа сонгулдалар үезинде чагырыкчы партия Индий Национал Конгресстен (ИНК) эрге-чагырганы хуваап алырын кордап турарлар.

Олар боттарының хоралакчы үүлгедиишкиннерин кылырда, экономиктиг бергедээшкиннер, аъш-чемнин болгаш бирги чергенин бараанналарының чедишпес чоруу дораан-на уэуткаттынар деп, барынын үзеддиг партиядар бар-ла шаа-биле чүдүруп турар. Олар хөреңгитеннерниң болгаш кулак-байларның эрге-ажыктарын камгалап турары билдингир болгай. Ол бараанларның чедишпестээнинин болгаш оларның өртен-үзелериниң улгатканының улуг буруузу чогум-на кулак-байларга, чижеңек садыгжыларга болгаш монополия капиталының төлөөлекчилериге онаажып турарының дугайын олар ыыттавайн турар.

Реаксылыг идегеттер байдалды улам нәрмыядып, дувуроозининг чоруктү болдурар дээш шажын-чүдүгенин болгаш болук-төрелдерниң өжээнинг артышкынларын ажыглавышаан, оон-биле акыдүшма аразынга өлүрүкчү месилдежиишкиннерни өөскүдүп турарлар. Индиянын чонун ангы-ангы дыл кырынга чугаалажыр, ангы-ангы хевирниң шажын-чүдүгенин сагыыр чорук болгаш чуртта шажычы бөлүктернин артышкынары уэуттаттынмаан, ам-даа хожудагай төрел-болуктер эвээш эвес. Оон үжуруудан экономиктиг чылдагаанарының болдуруп турары дувуроозининг байдалын чүүл-бүрү болуктер аразынга демиселче үгландырып, өөскүдөн белең боол турар.

Реаксылыг идегеттер бүгү чуртка организастыг үеделиишкинин эгелээр чер кылдыр боттарының алаан бүүүрелдиг боол турганы Гуджарат штатты шилип алган. Ол штатка бир ай мурнунда-ла корум-чурум үреп, үүлгедиишкиннерни кылып — чазактың албан черлеринче, магазиннерже, банкыларже халдаатскиннарны кылып, автомашиналарны эрттедип, өске-даа хораллыг чүүдерни болдурган. Ол-ла үеде ангы-ангы шажын-чүдүлге болгаш төрел болуктериниң аразынга месилдежиишкиннер база болгулаан. Оон түнелиинде он-он хамаатылар өлүрткен болгаш балыгдаткан. Оон-биле кады «Жана сангх» партиянын болгаш өске-даа барынын үзеддиг партияларнын ончуң-чөңгөчилерн штаттың хоойлужудулга хуралының немитүннери эки туралы-биле дужуп болгаш, бүгү чуртка дувуроозининг байдалды өөскүдерин, демократиядың үндезиннерин, сандарадырын болгаш чуртуң деппилгелиг хогжүлдезинге шаптыктаарын дыка-да оралдажып турар»— деп, Индиянын Коммунистиг партиязының Төп Күүсекчи Комитединиң хүлээп алган резолюциязында чугаалап турар. Мындыг байдал тургустунганда кара чаңгыс чедип алыр үзүүлгө!»— деп, Индий Национал Конгресс чагырыкчы партиянын чоон болуу-биле кады бүгү-ле чоон, демократтыг күштерни каттыштырары болгаш реаксылыг димземиншкиннерге шинтпирлиг ойтур шаамышкынны кылыры болур» —деп, ол резолюциязында демделээн.

Гуджарат, Бихар болгаш Уттар-Прадеш штаттарга болган сөөлгү болуушкуннар дугайында хөй саанныг үүлдерде солуннар «чуртуң иштинде барынын үзеддиг идегеттерге ойтур шаамышкынны кылып шыдаар деппилгелиг күштер четчир. Индияга реаксылыг идегеттерни ынаапла ойтур шавар үзүрлүү!»— деп, чаңгыс үн-биле бижип турар.

Р. ГЛАДКИХ,
(СЭТА-ның корр.).

Дели.

КАРАЧИ — Аравий далайның эриинде дөрт миллион чурттанчылыг хоорай. Ол, 1959 чылга чедир Пакистанның найысылалы турган. Амгы Карачи дүрген өзүп, калбарып турар, оон төвүнде үлетпүр бүдүрүлгелерин тудуп турар. Ынчангаш Карачи чүгле улуг үлетпүр төвү эвес, харын улуг порт хоорай болу берген.

ЧУРУКТА: Карачиде эрге-чагырга бажыңнары.

(СЭТА-ның фотохроникязы).

Эртем-практиктиг конференция

ОРУС ДЫЛ—ЭРТЕМНЕРНИҢ ДҮЛГҮҮРҮ

Тыва школаларга орус дылды болгаш литератураны башкылаарының чугула айтырыгларынга хамаарышкан эртем-практиктиг конференция дүүн Политиктиг чырыдыышкын бажыңында ажыттынган. Пленарлыг хуралга орус дыл башкылаашкынының байдалы, чаа программалар-биле ажыл, школачыларның интернационалчы кижизидилгезинге ССРЭ-ниң улустарының литературазының ролю дэш есие-даа чугула темаларга илеткелдерни башкылар болгаш эртем ажылдакчылары кылган. Бөгүн секциялар аайы-биле илеткелдерни дыңнап турар.

Конференцияның пленарлыг хуралынга мол илеткелди Тыва АССР-ниң чырыдыышкын министриниң орааличызы П. Ф. Паршукова кылган, ооң кыска допчуларын парладывыс.

Совет Эвилели хөй националдыг күрүнге. Ооң девискээринде чурттап турар ийи чүс хире янзы-бүрү дылдыг нациялар болгаш улустарның эртем, культуразы хөгжүп сайгарган. Орус дыл совет улустарның дылдарының арасындан онзагай черни эвелеп, социалистиг нацияларның харылзаазының, найыралының, кады ажылдажылгазының чепсэ болур.

СЭКП ТК-ның болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң бүтү-ниитү ортумак өөредилгеже шилчиринииң дугайында болгаш улус өөредилгезинии талазы-биле эске-даа доктаалдары школада өөренип турар эртемнерииң, ооң иштинде орус болгаш төрээн дылдарның башкылаашкынын үндезинин-биле чаартып, үениң негелделеринге дүүштүр тургузарын башкылар коллективтеринге дагзып турар.

Тыва АССР-ниң Чырыдыышкын министерствозу, башкылар билии бедидер институт, РСФСР-ниң Чырыдыышкын министерствозуун национал школаларының эртем-шинчилел институдунуң лабораториязы, школаларның башкылар коллективи база Күрүнеиниң Кызылда башкы институдунуң дыл факультединиң башкылары республиканың тыва школаларында орус дыл башкылаашкынын чаа утка-шынаржө шилчидеринче угланган улуг ажылды кылып чоруткан. Психология, педагогика эртемнериниң чидиишкиннеринге, эртемнив болгаш литература хөгжүлдезинге үндезилеттиккен чаа программалар тургустунган болгаш орта үндезилээн чаа өөредилге комнары ажыглалда киргеи.

Чаа программаларже шилчилге 6 класска чедир доозулган болгаш үстүкү класстарда шилчилге уламчылап турар. Орус дыл башкылаашкынының чаа арга-дуржулгазын башкылар тывынгыр ажыглап турар. Орус дылды эки билир, кичөөлдеп чаа методиказын шиңгээдип алган, өөреникчилерге хаяы болгаш быжыг билиглерни берип турар башкылар республикада эвээш эвес. Оларның чижээнге Шагаан-Арыгның № 2 школазында Елена Константиновна Соколованы, Эрзинниң ортумак школазында Галина Балчыровна Чалдыгаш, Тамара Тихоновна Тихоновапы, Туранның № 2 школазында Екатерина Кондратьевна Глухованы, Суш 8 чыл школазында Анна Васильевна Селиванаы, Кызыл-Мажалыктың ортумак школазында Татьяна Федоровна Кууларны, Хандагайты ортумак школазында Полина Седиевна Донгакты, Кызылдың № 2 школазында Фаина Тас-ооловна Манзановапы болгаш оске-даа башкыларны адап болур.

Тыва АССР-ниң аддарлыг башкызы Елена Константиновна Соколова тыва уругларга орус дылды 30 чыл өөредип келген. Ол үениң ниитинде орус дыл башкылаашкынының байлак дуржулгазын чедип алган болгаш эш-оөрүнге дамчыдып турар. Кызылдың № 2 школазында Фаина Тас-ооловна Манзановапың ажылын бөлүт тывынгыр, эртем-шинчилел угланыышкынныг деп санап турар бис. Ооң-биле кады орус дылды башкылап турар тыва башкыларның дуржулгазында ийи дылды холбап тургаш, быжыг билиглерни берип турарын демделдевес аргажок.

Орус дыл башкылаашкынының байдалының аналпан соолгу чылдарда өөреникчилерииң билиг-мергежилиинин бедээнин, башкыларның чаа программаны шын шиңгээдип алганын көргүзүп турар. Бир эвес 1969—70 чылда орус дыл эртеминге өөредилгенің хуузу 92, литературага 97 турган болза, эрткен өөредилге чылында 95,6 болгаш 98,7 хуу чедир өскен.

Ынчалаа-даа тыва школаларда орус дыл башкылаашкынында шинтпирлеттинмээн, чедир киллынмайн турар айтырыглар ам-даа хөй. Дыка хөй көдээ школаларда школачыларның орус дылга билии кончуг чавыс дөңнелдиг боюп артпышаан. Аас, бижимел-биле, харыыга фонетиктиг, грамматиктиг база стилистика чазыгларының хөйүн, сөс курлавырының чегейин, шын эвес адаарын, вомчуурунуң техниказының кудуун доозукчуларның өөредилге чергелиичо киреринии экзаменнеринден кайы хөйнү көрүп болур.

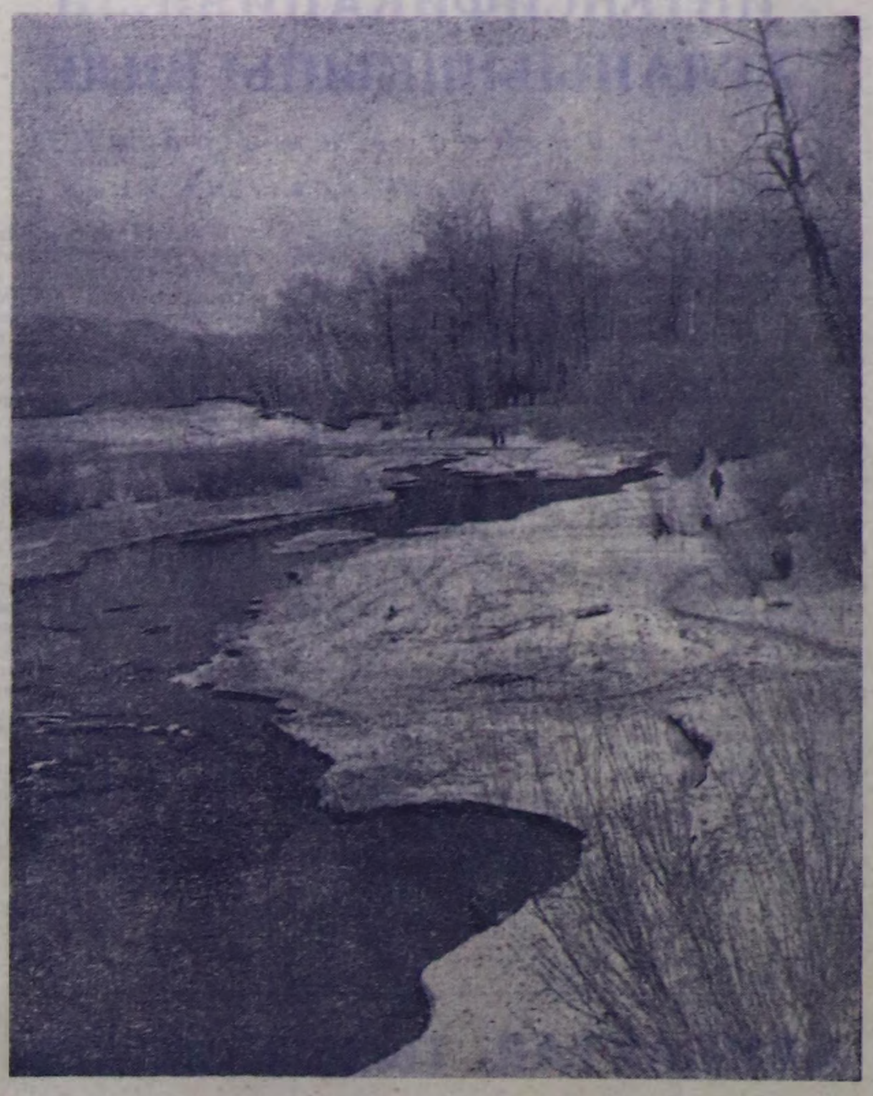
Барыын-Хемчик районнуң Эрги-Барлык ортумак школазының 4-кү класынга (башкыны Х. Ленов) хыналда диктантыны 22 кижиниң 11-и «2» демдекке бижээн. А Чөөп-Хемчик районнуң Чыраа-Бажы ортумак школазының 6 «в» класынга (башкыны О. Монгуш) диктантыны 26 өөреникчиниң чаңгыыы-даа «3»-ке бижээн. Чадаананың № 1 школазынга 5 «б» класска (башкыны О. Салчак) чыл түңнелиинин диктантызын 28 кижиден түңге 6 кижи түгээр бижээн. Мындыг чижектерни кайы хөйнү киирип болур. Бижимел ажылдарда частырыглардың код кезии ыыт-кыр болгаш дүлей үнеринии үжүүн шын эвес тыварында, чымчак болгаш кадыг демдектерни салырынга, сөстерни болгаш домактарны шын эвес тургузарында, артынчыларны шын эвес бижиринде кылдыыш турар.

Өөреникчилерииң билииниң коткаа чамдык школаларда орус дыл башкылаашкынының куду деңнелинде, чаа программаларның утка-шынарын билбейн, негелделерни күүсетпейн турарында.

Чамдык башкылар өөредилге номунда темаларны чадгыс кичөөлге өөреткеш, ону катаптап, бижыглаарынче сагыш салбас. А чаа программалар өөренген түүлдү чадаланчак катаптаашкынны ажыглап тургаш, нарыынчыды шиңгээттирерии пегеп турар болгай. Сөс курлавырын байдарының доктаатказ нормаларын база ол-ла чылдагаан биле чедир күүсетпейн турар. Башкылаашкынның дидактиктиг принциптерин сагыбаасындан, башкы кижиниң харыысалгазын медереп билбезинден бо четпестер үнүп келген. Ынчангаш ССРЭ-ниң Чырыдыышкын министерствозу башкыларның билиг-мергежилиинин ажылынга тааржырының хыналдазын чорудар деп турар чылдагаапы-даа ыыда.

Башкылаашкынның суда чоруунуң бир чылдагааны — школаларның удуртукчулары, улус өөредилге килдистери, методиктиг кабинеттер болгаш каттыжыышкынар орус дыл башкылаашкынының байдалын хынап көрбес, башкыларга чогумчалыг дузаны чедирбейн турарында.

Эртеминиң алдын дүлгүүрү — орус дылды бистиң өөреникчилериивис ёзулут шиңгээдип алыын дээш башкылар, эртемденнер, методиктиг кабинеттер, каттыжыышкыннар, улус өөредилгезиниң ажылдакчылары шудургу ажылдаары чугула.

ЭРТЕ ЧАС. С. ФЕОКТИСТОВТУҢ фотозу.

ЧЕТПЕСТЕРДЕН ТҮҢНЕЛ

Республиканың чер-чер Советтериниң девискээринде чурттап турар хамаатыларга ынап-ла толээр күрүне страхованиезин күрстрахование инспекциялары онаап, тускай учёттуу чыл бүрүде кылып турар.

Маңаа колдуунда бажыңбалгат, мал-маган, хой, өшкү хамааржыр. Колхозтарның, райполның, ончү-хоревгизин, мал-маганы хамаатыларныыбиле бир дөмей камгалалдыг турар.

Тыва АССР-ниң күрстрахованиие эргелели Бай-Тайга районнуң инспекциязының (даргазы К. Даргын) ажылын хынап, ревизия чоруткан. Ооң түңнелдери кандыг болганы?

Хамаатылардың бажың-балгадының, инек малының, хойөшкүзүнүң чиге дәгтаар үүлдүп база ооң үндүрүүн шын онаазын дээш оларга чамдык дузаны көргүскен турган.

Ынчалаа-даа чамдык хамаатылар боттарының коданында мал-маганын четчө чиэлетпес таварыылгалар бар болган.

Бай-Тайга районга чоокта чаа чоруткан ревизия үезинде ооң эске-даа четпестер илерээн—Шүй кодээ Советинде 425 өрегеге үндүрүүнү кайчаар онаагаанын хынаан. Ооң түңнелиинде мындыг түүлдер илерээн. Чижээ, хамааты Ооржак Долума чизедо 3 улут инектиг турда-ла, күрстрахование инспекциязы бир инектиг. бир молдурганы санга киирбээн, үндүрүг онаавааи болган. Ол ышкаш Бады-Хөө Тараачының бир улут молдургазынга үндүрүт онааттынмаан болган. Доржу Адыгоолдуң бир ошкүзү, Донгак Мижит-ооллуң бир бызаазы үндүрүг чок. Күрстрахование инспекциязы кодээ Советке чыдар чизе-дакзы дептерин барымдаалавайн, чамдык кижилерге үндүрүт онаай бергилээн. Чижээ, Өдегей Киров чизеде бир-бир инектиг, молдургалыг, хойлуг турда, күрстрахование инспекциязының бүрүткел дептеринде 2 инектиг, 3 молдургалыг, торуур 12 хойлуг дээш ол хамаатыга үндүрүг онаагаи. Бо кайчаи-даа таварышпас.

Районнуң күрстрахование инспекциязы эрткен чылын хамаатыларның өлген мал-маганынга № 22 майык ёзугтаар 14 мүн ажыг рубльдэ а бо чылдың эрткен айларында — 9304 рубльдү төлээн. Өлген малдарны шыңгыы хыналда чоокка төлээни ревизия үезинде илерээн. Ол малдарның өлгениинин дугайында актыларны хынап коорте. часкы үеде хойу-биле өлген болган. Оон ангыда кышкы үеде чемгерилгези багай, турар черии ол-шык. соокка алыыр, япызбүрү аарыгларга таваржыр чоруктар бар. Мал эдлериинин талазындан хайгаарал, ээ-харыысалга чок чоруктун бир уржуу ол дээрэи билдингир.

Мал өлген таварылгада беш хонук иштинде бүтү документилерни күрстрахование инспекциязынга чедирген турары албан. Бо дугайында 1971 чылдың ноябрь 25-теги № 239 инструкцияда тодаргай айтыкан болгай. Оны ынап-ла күүседири күрстрахование инспекцияларындан негеттинип турар.

Чамдык актыларның хуусаазы эрте берген турда-да хамаатыларның өлген малынга акшаны төлеп турганы шын эвес. Мал эмчилериинин талазындан ындыг актыларны ой-шаанда тургуспас, соңгаарладыр түүлдер бар. Чижээ, Маннай Байыр-оолдуң инээ эрткен чылдың октябрь 10-да өлген турда, ооң актыынын 16-да күрстрахование инспекциязынга киирген.

А чамдык хамаатыларга хуудa бажыннар үндүрүүн кайчаар онааганыл? Кайы-бир кодээ Советтиң девискээринде азы хоорайда-даа чурттап турар хамааты бүрүзү бодунуң бажынын камгаладыр, ооң үндүрүүн албан төлээн турар. Ону бодунуң мал-маганының үндүрүү-биле кады төлээр. Хамаатылар чыл бүрүде боттарынга онаашкан үндүрүүн ийи хуусаага төлээр дугайын РСФСР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1969 чылдың августын 21-де докталында айыткан. Баштайгы хуусаазы июль 15-ке, ийигизи — ол үеден августын 15-ке чедир. Үндүрүглүг хамаатылар айыткан хуусаада төлевес болза, үндүрүгүн хөөзеу улгадыр. Бо чылдың январь 1-деги байдал-биле алырга, районнуң күрстрахование инспекциязында толеттинмээн үндүрүгүнүн түңү 3662 рубль болуп турар. Ол дээрге чыл чылы-биле төлеттинмейн келгениидеи хөөленген үндүрүтдүр.

Районнуң күрстрахование инспекциязы, кодээ Советтериниң күүскомнары ындыг өре-ширеии төледир дээш шыңгыы хемчегларни алыры негеттинии турар.

Шүй суурда хууда бажыннарлыг улус ковей. Чамдык бажыңнарны камгалаткан ортек-үнезиг № 102 майык,бүрүткел-биле дүүшпес чүүлдер бар. Чижээ, Ширин Хертектин бажыны № 102 майыкта 633 рубль, а күрстрахование инспекциязында ол бажыдга хамаарыштыр кылган майыкта 739 рубль үнелиг болуп турары алдептиг. Даржаа Чечектин бажыны база ындыг. Бо дээрге күрстрахование инспекциязының ажылдакчыларының бүрүүзү. Ооң аңгыда бажыңнарның үнелел майыктарын көөрге, оларны тутkан чылы. ээзиниң хол үжүү чок болуп турар. Хамааты кижи бүрүзү бодунуң бажың-балгадының өртек-үнезин, чыл бүрүде төлээр үндүрүүнүн хемчээлин билген турары албан. Районнуң күрстрахование инспекциязы тодарадыкчы чылдың планның опаалдаларын күүседиринче бүтү күштү үгдап тура, үстүүде четпестерден чогуур түңнелди үндүрээ чогуур.

К. ТАБУРАК.

Тыва АССР-ниң күрстрахование эргелелиниң инспектору.

ССРЭ-де пенсия хандырылгазы

Совет социал хандырылга хөгжүлдезиниң улуг перспективаларын СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлериниде тодаратkан. Беш чыл эгезинден бээр боттандырган хемчегларниң түңнелиинде барык 16 миллион кижиниң пенсия хемчээлин өстүргеи. 1971 чылдың июль 1-ден эгелеп, ажылчыннарның, албан-хаакчыларның болгаш колхозчуларның эң биче хемчээлдиг пенсияаын улгаттырган. «Инвалидтерниң болгаш азырадыкчызын чидирген өгбүлелериниң пенсия хемчээлин улам ыпай бедидериниң дугайында» ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунуң Чарлыын 1973 чылдың ноябрь 21-де үүлээп алган.

1974 чылда социал страхованиеге болгаш социал хандырылтага күрүнениң чарыгдазы 29 миллиард рубль болур. Чүгле бюджеттен бээри пенсияларныи бүтү хевирлеринге 21 миллиард рубльди төлээр.

Ол дугайын ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң күш-ажыл болгаш ажыл төлевириниң айтырыгларының талазы-биле Күрүне комитединиң дартазының оралакчызы В. П. Барыбин март 26-да Москвага эрткен совет болгаш даштыкы журналистериниң парлалга конференциязынга чугаалаан.

(СЭТА).

ХЫНАЛДАДАН ИЛЕРЭЭН

Амгы үеде чаа үнген солун, сеткүүл, радио дамчыдыгазы кижиге агаар, сугнуң пегеттинери дег ыыдыг херектиг. Солуннарның чаа номерлерии номчуп, радионуп, телевиденииниң медээ бүрүзүн дыңнап, көрүп турарлар делегейде, улуг Төрээн чуртта, республикада түү болуп турарын билир, амыдыралдан чидыш калбайн, ооң-биле денге базын олурары ол.

Бистиң сууурувус Берт-Даг—улуг совхоз төвү болгаш Тес-Хем районда арбын чурттакчылыг черлериниң бирээзи. Берт-Дагжылар пинтизи-биле солуп, сеткүүл, пом номчуурунга, радио дыңнаарынга, кино көөрүнге болгаш суурга келген, азы боттарының боттывынгыр артистериниң концерттерии, шиилерин көөрүнге сонуургалдыг, идепкейлиг чон. Ынчалаа-даа оларның аразында чагыдылгазы чок, солун номчувайн турар чамдык бүдүн-бүдүн өрегелериниң бар болганы хомудаңчыг.

Суурда 37 өреге эрткен чагыдылга кампаниязының үезинде чагыдылга кылбааны илерээн. Ол өрегелериниң аразында совхозтуң ажылчыннары, школаның башкыларының, харын мырыңай коммунистер, комсомолчулар-даа бар болган. Солун номчувайн турар ол эштериниң нургулайы политоореалгеде безии хаара туттунмаан.

— Солун чокка ийи хүнүүн хонуу чедир өскен, — деп, солун, сеткүүлүн саадазы алгында чамдык эш-оөрүнүң хомудан чугаалажырында кижи пайгаар чүве чок. Номчукчуга почтачы чогум-ва моок укурунда аргам, хүндүгүт авачы болуп турар.

Суур чурттакчыларында «Шын», «Тувинская правда» солуннарны чагыттаан, чүгле «Тываның аныяктары» азы «Пионерская правда» солуннуг 46 өг-бүле бар.

— Республиканың партия солуннарын чүге чагыттаанының чылдагаанын од өг-бүлелериниң номчукчуларындан айтыырга, өг-бүле өөреникчи уругларын дамчыштыр парлалга чагытkаны-биле тайылбырлаар. Кааскалга болгаш оске-даа чүүлдер— ийи чартык-үш чедир мүн чылдар мурнунда кылдыыган болган. Ол бүгү болза чер бомбүрээнин ол кезээнге хөгжүлдениң тыттын, сайзыраанының тоогузунче эртемденнериниң хынаалаар аргаазын бээр.

Чагыдылганар кандыгыл?

Эрте-бурунгунуң хоорайы

ДЕЛИ. (СЭТА). Хиссар (Харнана штат) девискээринде Банавали деп черден Харияна үезинии хөгжүлдезиниг хамааржып турган эрте-бурунгу хоорайның артынчылары тывылган. Казып, шинчилел кылган ажылдарның үезинде эрте-бурунгу хоорайның төп шолу тывылган болгаш оон дөрт кудумчу деңдескизи-биле шөйлүп чоруткалы улеөэн. Ол ышкаш элээн каш чуртталга кварталдары база тывылган. Тывылган түүлдер аразында — согуи молдуруктары, чес испиктер, аик-сава, чүүэ-терге артынчылары, хана каасталгалары база бар. Бистиң эраның мурнунда 3—2 мүн чылдарда Индияның эң түтүлэ тоштеринге ол хоорайныл хамааржып турганын эртемденнер тодаратkан.

Сонуургактарга

3 муң чыл мурнунда турган

ИСЛАМАБАД. (СЭТА). Пирак деп черге пакистан болгаш француз археологтарның казып турган, илереткенибиле алырга, эрте-бурун шагдаамгы Белуджистанның девискээринге нинтилел хөгжүлдезии туруп турган.

Ооң тывылган ус-дарган кылыптары, каасталга болгаш оске-даа түүлдер— ийи чартык-үш чедир мүн чылдар мурнунда кылдыыган болган. Ол бүгү болза чер бомбүрээнин ол кезээнге хөгжүлдениң тыттын, сайзыраанының тоогузунче эртемденнериниң хынаалаар аргаазын бээр.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ ХӨГЖҮМ-ШИИ ТЕАТРЫНГА

М. Мухамеджановтуң

ШОРУМ ЫЙНААН

деп шиизи болур. Ол—казах комедия, тыва дылда.

Шиинии эгелээри бөгүн 19 шакта, а марттың 31-де — 17 шакта.

Шиини көөрү-биле коллективтиг чагыгларны хүлээп ап турар.

ТЕАТРНЫҢ ДИРЕКЦИЯЗЫ.

Хомүр-дашты, бирги, ийнги сорттуң одаар ыяштарын, ол ышкаш титанга одаар ыяштарны ыызыгаарлаашкын чонка садып турарын, ол түүлдерни сөөртүрүнге өртээн барымдаалап, хөреглекчилерге чедирип берип болуурун организациялар болгаш аймак черлериниң удуртунчуларынга база Кызылдың чурттакчыларынга одаар түүлдү садып, сайгарар талазы-биле республиканың конторазы дыңнадып тур.

1974—1975 чылдарның одалга сезонунга четчир санныг одаар түүлдерни белеткеп алырының курлавырын тургузугар!

КОНКУРС ЧАРЛААН

Тыва АССР-ниң Журналистер эвилели, республиканың хамааты камгалалының штабы болгаш «Шын», «Тувинская правда», «Тываның аныяктары» солуннарның редакциялары хамааты камгалалының талазы-биле эң эки материалдар дээш бо чылын конкурс чарлаан.

Конкурсче чоруткан чүүлдер, очерктер, корреспонденциялар репортаждар, интервьюлар, чурумалдар хамааты камгалал албан черлериниң ажылын, будурүлгелерде, тудугларда, совхозтарда болгаш колхозтарда, албан организация, өөредилге черлеринде хамааты камгалалының кезектериниң ажыл-чорудулгазын, чонның ортузунга хамааты камгалалының талазы-биле билиглерни канчаар пропагандалап турарын, хамааты камгалалының сорулгаларын шиитпиргеринде партия, комсомол болгаш профэвилел организацияларының, эки тура ниитилелдериң ролюн көргүскен турар.

Эң эки материалдар бижээн авторларга, а ол ышкаш хамааты камгалалын пропагандалаарынга идепкейлиг киришкен солуннар редакцияларынын, радио болгаш телевидение коллективтериниг дараазында шаңналдарны доктаткан: бирги шаңнал —150 рубль, ийигизи — 100 рубль, а үшкүү (иди)—75-75 рубль. Ол ышкаш үш малчалшаңнал (кайызы-даа 30 рубль) база бар.

Солуннарга парлаттынган, радиога болгаш телевидениеге дамчыткан материалдарны сайгарып көөр журини бадылаан. Конкурстуң түңнелии 1975 чылдың февральда, Совет Армия болгаш Шериг-Далай флодунуң хүнүн тавайыштыр үндүрер.

Хоочун коктуг

Республиканың «Урожай» эки тура спорт ниитилелиниң чемпионадында киржип турар шыдыраачылар тоску, онгу салыгларны ойнаапнар.

Маргылдааның он дугаар салыы арыг тиилелгелер болгаш аштырыышкыннар-биле демдеглеттинген. Бирги хөлеагы-биле ойнаан Б. Хомушку (Таңды) З. Майдырны (Тес-Хем) улуг бергедээшкин чокка удуп каан.

Тожунуң Ий школазында математика башкызы, ийнги разрядчы Ч. Сотпа бирги разрядчы С. Ооржакты дүжүп баарынче албадап, шилиндетериниң одурүүнче кирип, корукчулериниң идегелии чаалап ап шыдаан.

Мөңгүн-Тайганың шыдыраачылары Т. Конгар биле А. Хомушку. Барыын-Хемчиктиң ойнакчызы О. Куулар, Улуг-Хемниң башкызы Б. Дүвүбан олар Ө. Бегзи. А. Гаушков, Б. Ооржак, Д. Будута тус-тузунда уттургулаан.

Мөңгүн-Тайганың келген ийнги разрядчы Д. Мөңгүш дуржулгалыг бирги разрядчы С. Идам-биле туруштут ойнаан. Ооң удурланыкчыын карааы-биле ойнап орташ, мерзе талазында турган ак оолдарны, аъдын «халаска» каан берип турган, шуптузун «аштап» каапкаш, ажык баштыг үш оолдут апарган. Олар шуптузу тергелерге удеттиргеш, чеди дугаар шутумче шуптуп үнүп келгеннер. Аныяк шыдыраачы Ч. Мөңгүш аъттыг арткаш, оолдарны ооң-биле чиң кагза-даа, айыыл өске талазынга дириглип үнгеш, С. Идамны тиилелгеге чедиргеп. «Хоочун коктуг» деп чүве ол-дур пийли. Удурланыкчыының кылган хепшит-ле частырыгларын долузу-биле ажыттап, аныяк шыдыраачы Д. Мөңгүштүң саналдаан хаймынын безии хүлээп албайн, арыы-биле удуп алган.

Ол ам 9 санныг болуп, көдээниң шыырак дээш шыдыраачыларының маргылдаазында киржип турар ойнакчыларны чаасkаап баштай берген.

Д. САЛЧАК.

телевидение

МАРТ 29-ТА

МОСКВАДАН

18.00— «Ye». Информастыг программа.

КЫЗЫЛДАН

18.30 — Төлемедээлер. 18.40—Уруглarга. Мультфильм. 18.50—Телемедээлер. 19.05—«Чараа-чечен». Шоодуглуг тележурнал. 19.20—Чарлалдар, реклама.

МОСКВАДАН

19.25—«Тайбың программазы күүседеде». СЭКП-ниң XXIV съездизиниң ажыттынганындан 3 чыл болганынга дамчылыга. 19.55—Музыкалыг программа. «Силерниң бажыңыңарда». 20.25—Шүлүктү Сергей Михалковтуң авторлуг кежээзи. 22.50—23.00—Чаңсар. 23.00—23.30—«Ye». Информастыг программа.

АГААР

Кызылдың агаар станциязының медээзин ёзугтаар алырга, бөгүн республикага булуттаар, чагбас. Барыын уланышынның хаттың дүргени секундада 5—9 метр чедер. Агаарның температуразы даглыг районнарга 0—5, осколеринге 4—9 градус чылыг болур.

Кызылга шокар булуттаар, чагбас. Хатуун дүргени 0—4 метр болур. Агаарның температуразы 4—6 градус чылыыр.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

КИНО

МАРТ 29-ТА

«НАЙЫРАЛ»: «Сеңи шүүмең!» 13.30, 15.30 (Бичө залга) «Ынакшыл болгаш карак чажы» 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Алаң-Баба болгаш дөртен дээрбечилер» 8.40, 10.00, «Оолду капитан дижир турган» 11.20, 13.35, 15.20, «Оюнга частырыг» 17.05, 18.55, 20.45 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Аспаан эккел, хайыракан» 10.00, 11.30, «Демир маска» (2 сериязы кады) 15.00, 17.30 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Бора тоолайлар» 11.30, 13.10, «Алдын казанча» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ЭНЕРГЕТИК» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫНГА: «Ынчан-на—Чок!—деп, чугаалаан мен» 12.00, «Чаъс шупту истерии чүй шаап каапкан» 20.00, «Түңнел үндүргеш» 18.00 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Кызыл. Шетинкин-Кравченко кудумчузу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторнуң 24-63, редакторнуң ораалакчыларының 35-24, пропаганда киллизиниин 23-54, харыысалгалыг секретарының 23-35, партийжи ачылырал киллизиниин 37-13, культура киллизиниин 23-54, кодээ ажылагый киллизиниин 21-47, үлетүүр киллизиниин 22-64, чагаа киллизиниин 41-27, информация база совет тургузуг киллизиниин 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн баргаңза 32-75 телефонче болгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 16056. ЧАГЫГ № 648.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном чыгыраер чер. полиграфия болгаш ном садыынын талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл Шетинкин-Кравченко кудумчузу бажың № 1) ТС—00153.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

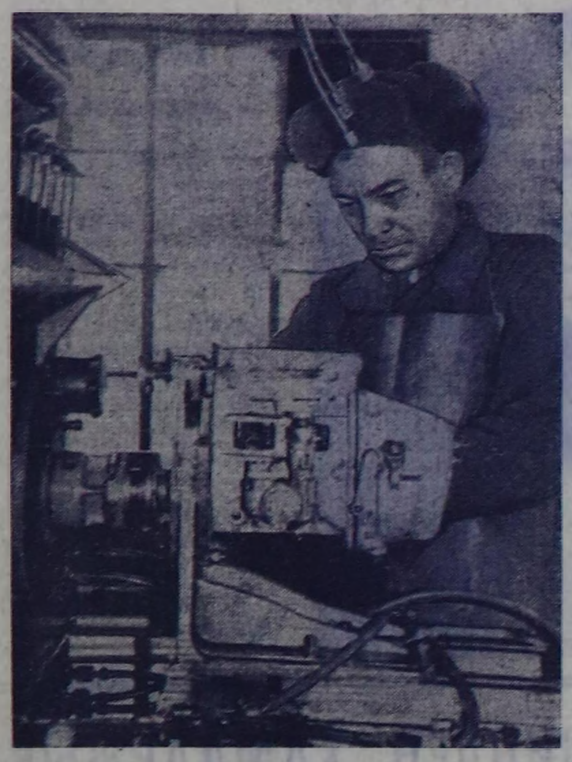
ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 75 (9450) | Суббота, март 30, 1974 чыл | 1925 чылда үнделеттингеш. | Өртээ 2 коп.

ЧАСКЫ ТАРЫЛГАГА БЕЛЕТКЕЛ

СЕПТЕЛГЕНИҢ СӨӨЛГҮ АЖЫЛДАРЫ

Бистиң Теңа аттыг совхозтуң механизаторлары часкы хөөү ажылдарынга киржир техниканы эки шынарлыг септеп алыр дээш бүгү күүшүн эккиззин. Чүге дээрге часкы хөөү ажылдарым кыска хуусазада агротехниктиг чуруумнар ёзугаар чорудары оон хамаарыжыр болгай.

План ёзугаар 68 тракторму септээр тургаш, оон 61-ниң белеңиниң шугумунда тургускан. Артиан чеди трактору септээриниң сөөлгү ажылдары артиан, бөгүн азы даарта доозар бис. Кедээ ажыл-агыйның комбуг машиналары бүрүнүбиле септеттингеш, аларны бригадалар тептеринде чедирген.

Часкы тарылгага киржир техника септелгезин багай эвес чорудуп турар бис. Ону септекчилерниң ортузунга социалистиг чарыштыг дээштиг организастаанындан чедип алган. Чарыштың негелдеглерин баш бурунгаар ажылдап кыягаш, ажыл-ишчилерге танылыттырган. Оон түңнелин доктаатткан хуусазаларында үндүрүп, төлелекчилерин шаңнап-мактап келген. Септелге эгелээнинден бээр 30 хире кижи ортектиг түүлдер-биле шаңнаттынган. Механизаторлар кыяган ажылының самыңча эвес, шынарлыг болуруниче кол кичээнгейни салып келген. Күш-ажылчы маргылдааның түңнелинде мурнакчыларның саны машина-трактор мастерскаязында көвүдээн.

Мотор цехинде Петр Кудрявцев (УСТҮНДЕ ЧУРУКТА) хөөчүн септекчилерниң бирээзи. Хүн нормазын ол доктаамал ажыр күүседип келгеш, чаңгыс удаа эвес чарыштың тиилекчизи болган. Николай Карпов (ОРТУЗУНДА ЧУРУКТА) 1968 чылда шериг албанын эрттиргеш, бо хүннерге чедир тоңарылап ажылдап, эш-өөрүнүң макталын чаалап алган. Тенарь Владимир Смоленцев биле дарган Андрей Ушакин (ОҢ ТАЛАЗЫНДАН АДААНДА ЧУРУКТА) олар машина-трактор мастерскаязының мурнакчыларынга хамаарыжыр. Бо ийи ажыл-ишчи бердинген даалганы түгүле эки шынарлыг күүседип келген.

МТМ-ниң ишчилери тоску беш чылдың тодарадыкчы чылында техника септелгезин түгүле эки шынарлыг чорудар сөөлгүзүнге ажылдап турарлар.

Г. ПОРТНОВ,
МТМ эргелекчизи.

А. СОДУНАМНЫҢ фотолары.

«КЫЗЫЛ СУББОТАГА» УТКУШТУР

Харыысаалгалыг кижилерни томуйлаан

«Революцияның чалбыыжы» совхозтуң ажыл-ишчилери апрель 20-ниң коммунистиг субботник хүнүнге улуг көдүрлүүшкүн-биле белеткенип турар. Түс-түс коллективтерниң кылыр ажылы тодараттынган, ажылды удуртуп башкарар кижилерни томуйлаан.

Марачевка фермазының саанчылары, инек кадарчылары субботник хүнүнде ферманың девискээрин арылап ашаар болгаш школага одаар 150 кубометр ыяшты белеткээр. Ол ажылдарга 70 ажыг кижи киржир. Оларны Парисеев биле Васильев удуртур.

Автогаражтың, мастерскаяның коллективи металл бузундузу чыыр, девискээрин аштаар, чамдык кижилер техника септелгезин кылыр. Ону Чистобаев башкарар. Төп шаңның ажылчыннары 15 кижи үрезин тараанны арылаап, хораанаар. Оларның ажылын Ерлин харыылаар.

Краснояр фермазының саанчылары кажааларны арылап, чугайлаар, фермаңың девискээрни аштаар, чаагайжыдылга ажылдарын кылыр. Оларга совхоз бухгалтериязының ажылдакчылары дузалажып, быжаа кажаазын арыглап, чугайлаар.

Оон аңгыда Балгазын суурунуң чурттакчылары кудумчуларга чаагайжыдылга ажылын чорудуп, ыяш оңуруттугаашы база кылыр.

Ол хүн трактор-хөөү бригадаларынга ажыл база лайнып үнер. Механизаторлар чер аңдарар, шык базырар ажылдарга нормаңы 120—150 хуу күүседирин үдээнгеп. Чамдык механизаторлар субботникте шөлдерже 400 тонна өдектиг сөөртүп үндүрер.

Кызыл субботникке совхозка нийтизи-биле 380 кижи киржир болгаш кижи бүрүзү 3 рубльдеп куду эвес түңнүг ажылдаап, шупту 1140-деп эвээш эвес рубльди беш чылдың фондузунга киирер.

О. ЧҮЕВА,
совхозтуң директору,
ССРЭ-ниң Дээди Совединиң депутады.

Беш чылдың фондузунга

В. И. Ленинниң төрүттүнгеш хүнүнге алдар болдурган Коммунистиг субботникти хүнү — апрель 20-ни Каа-Хем районнуң «Совет Тыва» совхозтуң ажыл-ишчилери болгаш албан-хаакчылары бедик көдүрлүүшкүн-биле уткуурунга белеткел ажылдарын кылып эгелээн.

Субботник хүнүнге 300 кижи ажылга үнер болгаш 1000 рубльдиң ажылын бүдүрер. Оон иштинден 300 рубльди беш чылдың фондузунга шилчидер. Кол-кол кылыр ажылдар тодараттынган, механизаторлар шык базырымшкынынга, тараажылар хөөү турлагларынга, шаңнарга ажылдаар. Оон-биле кады төп машина-трактор мастерскаязынга үлегерлиг корумчуруумну тургузарының, суур чаагайжыдылгазының ажылын чорудар.

Чер-черге болур ажылды дирекция чери, дартком, профэвилелдиң ажылчын комитедиң, салбыр эргелекчилери, бригадирлер башкарар.

С. ИВАНОВ,
совхозтуң директору.

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНГЕ СОҢГУЛДА ТАЛАЗЫ-БИЛЕ СОҢГУЛДА КОМИССИЯЛАРЫНЫҢ СОСТАВЫНГА КАНДИДАТТАР ДЕПШИДИЛГЕЗИ

ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулда талазы-биле Төп соңгулда комиссиязының составынга март 28-те ам-даа сес кандидатты депшиткен.

Төп соңгулда комиссиязының составынга Бүгү-эвилелдиң «Билим» нийтилелиндеи ол нийтилелдиң даргазы академик, партия кежигүнү эвес **И. И. Артоболевскийни** депшиткен.

Молдавияның ЛКСМ ТК-зының бюрозунуң калбак хуралы комиссияның составынга Молдавияның Аныяктарының Ленинчи Коммунистиг эвилелиндеи республиканың ЛКСМ ТК-зының бирги секретары **В. К. Вышкану** сүмелээн шийтпирни хүлээп алган.

Азербайджанның профэвилелдериниң республика чөвүлелиниң даргазы **З. И. Гусейнованы** Төп соңгулда комиссиязының составынга Азербайджанның профессионалдар эвилелдериниң республика чөвүлелиндеи депшиткен.

ССРЭ-ниң ДОСААФ-ның ТК-зының президиумуу калбак хуралындан Төп соңгулда комиссиязының составынга Совет Армияның болгаш Шериг-Далай Флодунуң Политистиг кол эргелелиниң начальныгы **А. А. Епишевти** депшиткен.

Таджик медицина институдунуң студентилери болгаш башкылары нийтилелдиң хуралындан Төп соңгулда комиссиязының составынга партия кежигүнү эвес эмчи, кафедра ассистентизи **М. М. Мухамедкулованы** депшиткен.

ССРЭ-ниң Чогаалчылар эвилелиндеи Төп соңгулда комиссиязының составынга ССРЭ-ниң Чогаалчылар эвилелиниң баштаар черииниң секретары, «Литературная газетаның» кол редактору чогаалчы **А. Б. Чаковскийни** депшиткен.

Донецк областың «Красноармейсуголь» комбинадының «Родинская» шахтазының ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары болгаш албан-хаакчылары комиссияның составынга партия кежигүнү эвес ажылчын, хөмүр-даш комбайнының машинист-техниги, Социалистиг Күш-ажылдыг Маадыры **А. В. Шатохинни** боттарының төлээлекчизи кылдыр адаан.

Литваның хереглекчилер нийтилелдериниң республика чөвүлелиниң баштаар черииндеи ук чөвүледиң баштаар черииниң даргазы **А. А. Янаускасты** Төп соңгулда комиссиязының составынга сүмелээн.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединге соңгулда талазы-биле республикалардың соңгулда комиссияларының составынга кандидаттар депшидилгеан эвилелдешкен республикаларда чоруп турар.

«Пермнефть» каттыжышкынының өрүмнээр ажылдарының Осинск эргелелиниң коллективи Националдар Совединге соңгулда талазы-биле РСФСР-ниң соңгулда комиссиязының составынга ол эргелелдиң өрүмнээр мастери, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры, партия кежигүнү эвес **Г. В. Азанову**, культура ажылдакчыларының профэвилелиниң ТК-зының президиумуунуң калбак хуралы СЭКП ТК-ниң Партийжи-организастыг ажыл кылдыының эргелекчизиниң бирги эралакчызы **Н. А. Петровичевти**, Профессионалдар Эвилелдериниң Бүгү-эвилел Төп чөвүлелиндеи ВЦСПС-тиң секретары **А. П. Бирюковту**, күрүче албан черлериниң ажылдакчыларының профэвилелиниң Дудинка хоорай организациязындан ажылчы чоннар депутаттарының Таймыр (долгано-ненец) округ Совединиң күүскомунуң даргазы **Т. С. Ерeминаны**, Мордва АССР-ниң Зубово-Полянск районунуң Калинин аттыг колхозунуң нийти хуралы ферма эргелекчизи **А. М. Лобуреваны**, ССРЭ-ниң ДОСААФ-ның ТК-зының президиумуунуң хуралы ССРЭ-ниң ДОСААФ-ның ТК-зының даргазы, Совет Эвилелиниң үш дактыр Маадыры **А. И. Покрышкинни**, Хабаровск крайның Еврей автономнуг облазының коммунистиг организациязындан Еврей автономнуг областың СЭКП обкомунуң бирги секретары **Л. В. Шапирону** депшиткен.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединге соңгулда талазы-биле Тыва АССР-ниң соңгулда комиссиязының составынга кандидаттар ДЕПШИДИЛГЕЗИ

Республиканың чер-черлеринде үлетүр, көдээ ажыл-агый бүдүрүглелериниң коллективтери, партия, профэвилел, комсомол организациялары болгаш ажылчы чоннар нийтилелдери ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединге соңгулда талазы-биле Тыва АССР-ниң соңгулда комиссиязының составынга боттарының төлээлекчилерин бедик көдүрлүүшкүнүнүт депшидип эгелээн.

Дүүн Кызылга «Кызыл тудуг» тудуг эргелелиниң ажылчыннарының, инженер-техниктиг ажылдакчыларының болгаш албан-хаакчыларының ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединге соңгулда талазы-биле Тыва АССР-ниң соңгулда комиссиязының составынга төлээлекчилерин депшидиринге турасказаткан хуралы болуп эрткен.

Аңаа партбюро секретары В. П. Муравьев, хоочун тудугжу Д. Тенек-оол олар чүве чугаалап, бүгү чуртта калбарган политиктиг ол улуг кампанияның ужур-дузазын демдеглевишаан, республика комиссиязының составынга төлээлекчи кылдыр 1924 чылда төрүттүнген, СЭКП кежигүнү, комплекстиг бригаданың бригадири Ленин орденниң эдилекчизи **С. Б. Санданны** депшидирип саналдаан. Хуралдың киржикчилери ол саналды чаңгыс эп-сеткилдиг деткээнер.

Кызылдың № 3 АТБ-зинең коллективиниң хуралы база дүүн эрткен. Комиссияның составынга чолаачыларның коммунистиг күш-ажыл бригадазының бригадири, эго билиглиг, СЭКП кежигүнү, Күш-ажылдың Кызыл Тук орденниң эдилекчизи **В. А. Жбановту** депшидер деп саналды партбюро секретары А. Г. Фомичев кылган. ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Националдар Совединге соңгулда талазы-биле Тыва АССР-ниң соңгулда комиссиязының составынга эш Жбановту хуралдың киржикчилери чаңгыс үн-биле депшиткен.

Чөөн-Хемчик районнуң Ленин аттыг колхозунуң колхозчулары Тыва АССР-ниң соңгулда комиссиязының составынга колхозтуң тудутжуузу, СЭКП кежигүнү, 1928 чылда төрүттүнген **Т. Б. Монгушту** депшиткен.

ВЛКСМ Тыва обкомунуң бюрозунуң хуралынга ВЛКСМ Тыва обкомунуң секретары **Е. Д. Пазаны** Бүгү-эвилелдиң Аныяктарының Ленинчи Коммунистиг Эвилелиниң Тыва область организациязындан Тыва АССР-ниң соңгулда комиссиязының составынга депшиткен.

Комиссияның составынга Тыва областың коммунистиг организациязындан 1937 чылда төрүттүнген, дээди артемнаг, СЭКП кежигүнү, СЭКП Тыва обкомунуң секретары **Д. К. Ооржакты** депшиткен.

Тес-Хем районнуң коммунистиг организациязындан 1935 чылда төрүттүнген, дээди артемнаг, СЭКП кежигүнү, СЭКП Тес-Хем райкомунуң нийти секретары **С. С. Куулары** саналдаан.

Тываның күрүнеениң дүржүдга станциязының ажылчыннары, артем ажылдакчылары болгаш албан-хаакчылары 1948 чылда төрүттүнген, ортумак артемнаг, ВЛКСМ кежигүнү, Тываның күрүнеениң дүржүдга станциязының бичө артем ажылдакчызы **Л. И. Иванованы** депшиткен.

«Тыва даг-дүгү» тудуг эргелелиндеи профэвилелиниң каттышкан комитедиң профэвилелиниң каттышкан комитединиң даргазы **В. Н. Беловту** депшиткен.

Республиканың соңгулда комиссиязының составынга Бүгү-Эвилелдиң Аныяктарының Ленинчи Коммунистиг Эвилелиниң Бай-Тайга район организациязындан 1945 чылда төрүттүнген, ортумак артемнаг, СЭКП кежигүнү, ВЛКСМ Бай-Тайга райкомунуң бирги секретары **С. С. Хертсити** депшиткен.

Чемишчидилге сөөртүр отрядтар

Черниң үнүш-дүжүткүрүн бедидеринге, а ыңдыг болганда тараа будүрерин көвүдеринге боттуг дузаны «Сельхозтехниканың» райопнар каттыжышкынынарынга механизастаттынган отрядтар чедирер хүлээлелиг. Бистиң республикада механизастаттынган ийи отрядты тургускан: бирээзи Кызылда; оскези — Чадаанада. Ол отрядтарны амгы үениң техниказы-биле хандырган. Оларның эргезинде 31 трактор, органиктиг база минералдыг чемишчидилгени тарады чажып төгер 23 машина, «ПБ-35» деп 5 үндүрүкчү, Ө-153 экскаватор, 23 трактор кожуу, М-600 деп 9 мотопомп болгаш өске-даа техника бар. Ол отрядтарның кол соруглазы — көрөзүге органиктиг болгаш минералдыг чемишчидилгени төгерп, үнүштериниң химиктиг камгалалын чорудары. Оон ыңай көдээ ажыл-агый ажылдарының түлүк үезинде ол отрядтарның техниказының чамдыызын чер аңдарарынга, кышкы үеде саваң болгаш одаар чүүл сөөртүрүнге ажыглаан туруп болур.

Эрткен чылын механизастаттынган отрядтар 220 муң рубльдиң ажылын кылып тургаш, ону 236 муң рубль кылдыр ажыр күүседип, 38 тонна кывар-чаар материалдарны 12 муң рубль түңне камнап алган.

Чадаана каттыжышкынының отрядында тракторист Борис Монгуш эрткен чылын «Беларусь» трактурга шудургу ажылдаашаң, чижеглеп алган 1200 ганы ажылдап кыягаш. Ол ышкаш Кызылдың отрядында И. Луговкин, Е. Алексеев олар 1465—1522 га черни ажылдап кыягаш.

Бо чылын механизастаттынган отрядтарның мурнунда улуг соруглалгар салдынган. Казахстаннын, Белоруссияның болгаш Донпуң механизаторларының кыйгырымнына харыы кылдыр, олар бедиткен социалистиг хүлээлелерин алган. Оларның хүлээлеген мындыг: машина-трактор парыгының ажыглалын экижидер, эталон трактурга 1780 ганы ажылдап кылыр, күш-ажылдың будүрүкчүлүүн 2,3 хуу бедидер, 40 тонна кывар-чаар материалды камнап алыр, бүгү-ле ажылдарны эки шынарлыг кылдыр күүседир, колхозтарның болгаш совхозтарның төлдерининге 50 муң тонна одекти, 2 муң тонна минералдыг чемишчидилгени төгер.

Оларның ол хүлээлелерин күүседиринің болдунар аргалары бар. Чадаана каттыжышкынының отрядының механизаторлары кыжын билиг бедидериниң курузунда өөренип кыштаап, 18 кижи классын бедиткен. Амгы үеде олар «Чыраа-Бажы» совхозта одек сөөртүүгенин эгелээн.

И. ОЛДЫРЕВ,
инженер.

Г. КИССИНДЖЕРНИҢ ССРЭ-ГЕ ЧОРАЛЫ

АКШ-тың күрүне секретары, президентиниң национал аймак чок чорук айтырыгларының талазы-биле дузалакчызы Генри А. Киссинджер мурнунда 24-тен 28-ке чедир Москвага чораан барган. Ол, СЭКП ТК-ниң Чиңгине секретары Л. И. Брежнев биле, СЭКП ТК-ниң Политбюро кежигүнү, ССРЭ-ниң даштыкы херектер министри А. А. Громыко-биле беседалар кылган.

Беседаларга киришкеннер: совет талаадан — ССРЭ-ниң АКШ-та элчизи А. Ф. Добрынин, СЭКП ТК-ниң Чиңгине секретарының дузалакчызы А. М. Александров, ССРЭ-ниң ДХМ Коллегия кежигүнери Г. М. Корниенко болгаш М. Д. Сытенко; америк талаадан — АКШ-тың ССРЭ-де элчини У. Стессел, күрүне департаментизиниң харысалгалыг ажылдакчылары Х. Сонненфельд, А. Хартман, А. Атертон, К. Моу болгаш У. Хайленд, АКШ-тың Национал аймак чок чорук Чөвүлелиниң аппарадының ажылдакчызы Ж. Лодал.

АКШ-тың Президентизи Р. Никсонуң Совет Эвилелиниң келиринге белеткел-биле холбаштыр ийи талага сонуургалыг элээн хөй айтырыглар талазы-биле санал-онаал солчуушкуну болган.

Дүшкүүрлүг чорукту чавырыдырарынче болгаш боттарының араазында харылзааларны үндезинин-биле экижидерине угландыр ийи чурттуң ап чорудуп турар хемчеглери чедимишкининг боттанып, көскү түңнелдерин бээрин үргүлүлеп турарын талалар сеткил ханышкын-биле демдеглээн. Мурнунда бедик деңнелге ийи совет-америк ужуражышкынарга хүлээп алган үндезин шиитпирлерниң, хамыктың мурнунда ССРЭ биле АКШ-тың араазында харылзааларның үндезинниериниң, ядролуг дайның болбазын удур болдурбазының дугаймында дугуржулганың база стратегтиг чепсегленишкиннерни кызыгаарлаар дугаймында дугуржулганың эң-не улуг ужур-дузалыы херек кырында бүдүрелдин-биле бадыткаттынган.

Талалар совет-америк харылзааларны экижидериниң хемчеглерин эрги байдалче катап киирбес соруглагны салбышаан, боттарынга алган хүлээлгелерни шыңгыы күүседип тургаш, айытхан угланышкын-биле улам бурунгаарлаарынга долуу шиитпирлиг.

Беседалар үезинде стратегтиг чепсегленишкинниң моолдаа соңгаар кызыгаарлаарының айтырыынче улуг кичээнгейни салган. Ол айтырыг наярин-даа боол турар болза, кайы-кайызыынга-даа таарымчалыг шиитпирлерни чедип во болурунуң аргалары бар дээрзинге талалар чөпшээрежип турар. Олар ындыг шиитпирни тывар дээш күжениишкинна ам-даа үргүлүлээрин күзеп турар. Ол ышкаш боо-чепсекти кызыгаарлаарынга болгаш дүжүрининге хамаарышкан өскедаа чамдык айтырыгларны база чугаалажып көрген.

ССРЭ биле АКШ-тың арасынга ат салган дугуржулгаларда тодарадып айытхан үлээн хөй угланышкынар талазы-биле ийи таланың харылзааларының таарымчалыг хөгжүп турарын демдеглээш, талалар, ынзы-бүрү адырлар, оларның-биле кады садыг-экономиктиг болгаш эртем-техниктиг харылзаалар талазы-биле кайы-кайызынга-даа эжыктыг харылзаалардың болгаш ажыл-херекчи кады ажылдажылганы үр хуусаага үндезилээш, моон-даа соңгаар калбартырын күзеп турар.

Делегей айтырыгларын чугаалажып көөрүүн үезинде Чоокку Чөөн чүкке тайбың шиитпирлээшкининң херээнин байдалынче онза кичээнгейни салган. Ол херектин онза ролюн барымдаалаш. Чоокку Чөөн чүк талазы-биле Женевазының тайбың конференциязынга Чоокку Чөөн чүк дугайында кол-кол айтырыгларың шиитпирлээринің херээнге идиг кылырын талалар дутуруушкан.

Ол ышкаш Европага айыыл чок чорук болгаш кадыг ажылдажылга талазы-биле Европага айыыл чок чорук болгаш кадыг ажылдажылга талазы-биле чөвүлел хуралдың ханчаар ажылдап турарының база төп Европада чепсектиг күштерни болгаш чепсеглешишкинни кызырар дугайында чугаалажышкиннарның байдалынга хамаарышкан айтырыгларны база көрген.

Санал-онаал солчуушкуну боттут, ажыл-херекчи байдалга болган. Бедик деңнелге болур совет-америк ужуражышкыннарны, чедишкининг эрттиреринге хандырарының болгаш чиитпирлээшкининиң талазы-биле ол санал-онаал солчуушкуну чүгүлә ус-чада болганынга талалар бүзүреп турар.

АНЫЯКТАРГА – ОРТУМАК ЭРТЕМНИ

(Кызыл хоорай Советиниң сессиязындан)

КСКП-ниң XXIV съездиниң совет аныяктарга бүгү-нинги ортумак эртемни бээринче шилчилгени бо беш чылда доозар дутаймында улуг социал-политиктиг соруулганы салган. Съездиниң Директиваларында көрдүнген ол соруулганы чедиишкинниг ботгандырарынче партия, чаган улуг сагыш салып турарын улус өөредилгезин улам сайзырангайжыдарынга хамаарышкан чугула доктаалдарды күзөл алганындан көрүп болур. Улус өөредилгезинин дугайында хоолдугулганы Үндезинниринде бүгү-нинги ортумак өөредилгени боттандырарының кол аргаларын тодаратқан. Нинги билигниң ортумак школаларын, ортумак профессионал-техниктиг школаларны бо-лаган туслай ортумак өөредилге черлерин дамчыштыр аныяктарның ортумак эртем чедип ап болурун үндезинчерде көрген.

Тоску беш чылдың дөртқү, тодарадыкчы чылы улус өөредилгезиниң талазы-биле съездиниң соруулгаларын боттандырарынга база-ла тодарадыкчы ужур-утказы. Бистиң школавыс бо беш чылдың төнчүзүнге кандыг түңнелдиг келирл амгы байдалдан улугбиле хамаржыр. Республиканың школаларында байдалды, аныяк кижи бүгүдезн ортумак эртемниг болган туразн дээш кыпза чогуур хемчеглерни Кызыл хоорай Советиниң депутаттары залчеглиг сессиягa чугаалашкан. Ол талазы-биле илеткедзи хоорқүүскомнуң даргазының оралакчызы депутат Е. Д. Удуракина болган адергни илеткелди хоорай Советиниң улус өөредилгезиниң талазы-биле доктаамал комиссиязының даргазы депутат П. Ф. Паршукова кылган.

Кызылда болтеп оон көдөө суурларында школаларда ам 11124 кижи өөренип турар. Школаларның материал-техниктиг базазын бижиглаар дээш акша-хереңгини база чылдың-на улам хөйнү үндүрүп турар. Кызылда № 15, Чербиде ортумак школаларны тутқан, чамдык школаларны алгытқан. Өөредилге-кижизидилге ажылының денелин бедидер дээш янзы-бүрү техниктиг дериг-херекселдерни школаларга берип турар, дуржулга участоктарын, спорт шөлдерни негелдере дүүштүр дериир, библиотекаларның ном садын улам көвүдедир дээш алаэн хемчеглерни ап турарын илеткелчи чугаалаан. Улус өөредилге органнарынга үлетпүр бүдүрүлге, көдөө ажыл-агый, алban организация коллективтери шеф дузаазын чедирип, аныяк салгалды өөредир, күш-ажылчы чаагай чанчылдарга кижизидер талазы-биле улуг үүлеэн бүдүрүп турар.

Уругларны быжыг билигбиле чепсегдээр, эртем-техниктиг революциянның үезинде тускай эртем чедип алырынга, янзы-бүрү мергежилдерни дүргеп шиңээдип алырынга белеткөөр дээш вайсылалдың база. Кызыл хоорай Советиниң чамдык школалары чедиишкинниг ажылдан турар. № 7 школага эртken чылын өөредилгениң денели 99,1 хуу, № 1 школага 98,8 хуу болган. Чедиги школаның 22 классында 16 класста багай демдектиг өөренікчи чок, 35 башкының 29-зу 100 хуу өөредилгени чедип алган, школадан өөредилгени ара каггап кижи чок. Ол дээрге школаның башкылары, бүгү хөй-нинги дүүредир ужурлуг.

Аныяк кижи бүгүдезн ортумак эртемни чедип алырын дээш башкылар, ада-иелер, бүдүрүлге коллективтери улуг сагыш салып турар-даа болза, бо чугула соруулганы шинтирлеп турарывда шыңгыы четпестер барын сессия дем-деглээн. Бо беш чылда аныяктарның бүгү-нинги ортумак өөредилгеже шилчилгезин дөзар дутаймында шинтирлиниң күүселдезинде улуг четпестер бар.

Бо соруулганы чогумчалыг шинтирлээриниң башгайы чадазы болза бүгү-нинтиниң сес чыл өөредилгезиниң дугайында Хөйлүнү боттандырары болур. Ынчалза-даа бо Хөйлүнүң күүселдезн багай. Кызылда 100 өөреникчиден 74-ле 8-ки классты доозуп турар. Артканнары өөредилгезин ара каап турар чорук башкыларны, бүгү хөй-нинтини дүүредир ужурлуг.

Хоорайда 13,5 мун хире аныяктарның барын 6 муңу 8 чыл өөредилгени безин доозаан, а шеригге кедирлир назыннарда чугле ийи школа дисциплар безин бар болуп турар. Бүдүрүлге черлериңде ажылдан турар аныяктарны иежежи болгаш бот-өөредилгеге хаара түдар, талазы-биле депутаттар, депутат болуктери чурттаганның микрорайоннар аайы-биле дээштиг хемчеглерни алыры чугула. Бо дээрге чугле хоороронуң херээ эвес, маңаа комсомол, хөй-нинги организацияларының калбак киржилгезин чедип алыр апаар.

Школаларга өөредилгениң шынарын, дединии бодятпишаан, уруглариың, аныздилерниң сонуургалын хайыытырып, билигже чүткүлүг күштелдирер өөредилге-кижизидилгелиг ажылдарыны башкылар-биле ада-иелер денге алыры, амгы үениң эртем-техниказының дединии барымдаалап школачылырны чогуур билиглер-биле чепсетпээри чугула дээрзин оператор-лар чугаалап турган.

5 чыл школазың школаан аныяк кижини ажылга хүлээп алган, оон оон ыдайты өөредилгезин контролдуг алыры бүдүрүлге удурлуучуларының дорт хүлээгеп болур ужурлуг. Ынчаныыже бо талазыбиле найысылалдың тудуг, транспорт организацияларында, столовайлар болгош рестораннар трениде контроль, кичээгей аныяк суда.

Школа назылыг уругларны учётка алыры, оларның бир школадан өскезинче шилчээнии ылап бадыткаары чергелиг ажылды үүрмек чүүл деп болбас. Уругларның школазын ара каап, өөредилгениң кандыг-даа хевирнинге чогуур үезинде хаар туттунмайн баарының чыдыгланы индыг үүрмек чүүлдер болуур товарыпта эвес-ле болгай.

Нинги-билигниң чамдык школалары «берге» уруглардан, нйнги чылчылардан кангап-даа турган чарлырын кызыдар, практиканы депутаттар шүүмүүлээп. Куягуртуг школазы «өөренир кеңеу чок болган» дээш дыка хей урутларны школадан үндүрген. Чижээ, № 11 школадан 6 дугаарга нйнги чылга арткаларга мего шыналыг берген. Олар ажылчын аныяктар школазының 8-ки класзының программазын уун шидавааны билдингир. Түңнелинде—оолдар өөредилгезин ара алтган.

Школа бүрүзүнге 9-ку класска өөренічилер хүлээп алырының планын опаан, оон шүүселдезин чедип алыры чугула.

Өөренікчилерге тааржылыг байдалды тургузары дээш хоорқүүском, депутаттар ам-даа шүдүргу ажылдаары негеттиниң турарын илеткелчилер, депутаттар А. Алдын-оол, И. Нечаев, М. Чымба болган өскелер-даа саналдаан. Школа кухнязының ажылын экижидери, күш-дамыр кижизидилгезин эниидери, кабинет системазынче шилчип, уруглерниң профессия шилип алырынга дузалажыры, янзы четпээнерниң хөйлу-дүрүн үрээр чоруун болдурбазының хемчеглерин алырын, аныяктың аныяктарның өөредилгезин чогуур дединге организаставарын, ол ышкаш чамдык школаларны тударын, чаартырын өөренип көөрүн айыткан шинтирлиг сессия хүлээп алган.

М. СМИРНОВА.

Социалистиг чарыш–чогаадыкчы идепкейниң үндезини

ХӨЙЖУЛАРНЫҢ БАШТАЙГЫ ОЛЧАЗЫ

Чөөн-Хемчик районнуң колхозтарында болгаш совхозтарында хөй оолдаашкыны үргүлчүлевишаан. Тоску беш чылдың тодарадыкчы чылы — 1974 чылда районнуң алган социалистиг хүлээлгезинде төрүүр 100 хойга онааштыр 90 хураган алыры көрдүнген. Ажыл-агыйлар 90—95 хураганны 100 хойдан-на алырын социалистиг хүлээлгезинге айыткап, арааныда чарыштың керээзин чарганнар. Чижээ, «Сут-Хөл» биле «Алдан-Маадыр», «Октябрь 30 чылы» биле Ленин аттыг колхоз, «Чыраа-Бажы» биле «Большевик», «Искра» колхоз биле СЭКП-ниң XXII съездизин аттыг совхоз арааныда чарыштыг. А Чөөн-Хемчикчилер улуг-хемчилер-биле чарыштыг.

Партияга, совет улуска СЭКП ТК-ның Кыйгырыынга сорук кирген малчыннар бедик көдүрүүшкүнүүт ажыдаан, Тывага хөй ажылын улам ыдай хогжүдериниң хемчеглерин айыткан СЭКП Тыва обкомунуң X пленумунуң доктаалын күүседир, чаш хураганны хораича чокка камгалап өстүрер дээш бо хүннерде бүгү чүүлдерни кылып турарлар.

Районнуң чамдык ажыл-агыйларында чаш малны мөңги доруктуруп алыр талазы-биле хүлээлгезин ам безин күүседиппкен хойжулар бар. Оларның чамдыктары бо:

Хойжулар	Ажыл-агыйы	100 хойга онааштыр хураган алыр хүлээлгези	Камгалап алганы
О. А. Доржу	«Алдан-Маадыр» совхоз	130	117
С. Д. Эртине	—«—	110	115
О. А. Серен	—«—	100	110
О. Аяк-Хаа	—«—	95	107
М. Б. Октек-оол	—«—	95	107
О. Ч. Дажы-Нам-чал	—«—	125	105
О. Л. Куртугбай	—«—	93	105
М. Шалдан-оол	—«—	100	104
М. С. Натпит	«Сут-Хөл» совхоз	95	107
К. У. Седен	«Чыраа-Бажы»	100	106
М. Д. Дембикей	—«—	95	104
М. Ч. Очур-оол	—«—	105	104
С. Ч. Чудуймаа	СЭКП-ниң XXII съездизин аттыг с-з	100	105
С. Ш. Хаплах	—«—	100	101
К. Б. Доржулай	«Большевик» с-з	100	100
К. Б. Калдар-оол	«Октябрь 30 чылы» к-з	90	102
К. Машпак	—«—	100	107
К. Д. Бадый	—«—	95	100
О. Б. Доржу	«Искра» к-з	100	100

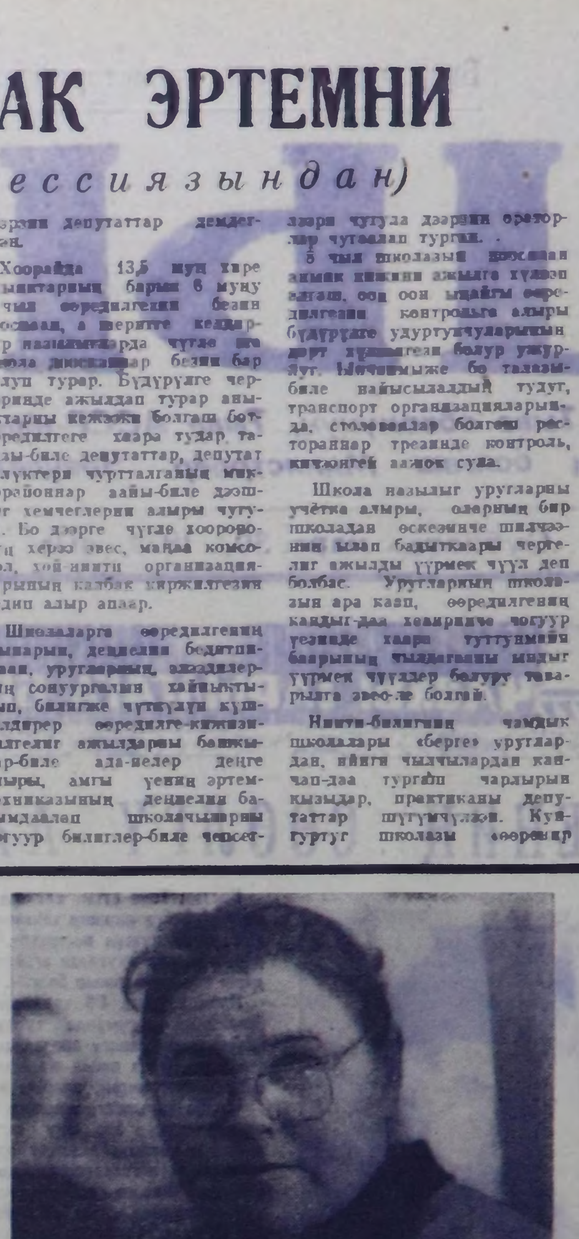
«Алдан-Маадыр» совхозтуң Шекпээрде коммунист Серен Аныяновнч Ооржакка удурткан бригадазының хойжулары тодарадыкчы чылда төрүүр 100 хойга онааштыр 105 хураганны алырын хүлээнген. Бригадада хөй оолдаашкыны эки эртип турар. Шекпээр бригадазы 100 хойга онааштыр ам безин 98 хураган алган. Бригаданың коданнарында хураганнаашкыны ам-даа үргүлчүдевишаан. Оон чаржын турары Оргу-Шөл бригадазы 100 хойдан 100 хураган алыр дээш сөзүп эллээр дээш шудургу ажылдан турар. Төрүүр коданнарның турлаг бүрүзүнде чаа «дужүт» хүн бүрүде көвүдеп турар. Ол бригада 100 хойдан ам 93 хураган алган.

Бо үстүнде малчыннарның күш-ажылчы чедиишкинниниң үндезини чүдел? Бирги эллчегде, малдың чайгы семиртилгезин чедиишкинниг организастаанында. Малды чылыг болгаш тодуг кыштаглаашкы-биле хандырар дээш белеткелди баш бурунгаар хынамчалыг чоруткан. Чүм оттуг одарларны чөп ажыглап, суг-биле хандырылганы экижиткен. Хураганны сакманныг арга-биле дорукгурарын чурумчуткан.

Март 20-ниң медээзи-биле алырга, районда төрүүр 68084 баш хойнуң 78,1 хуузу хураганнапкан. Төрээн 53225 хойдан 53984 хураган алдынган. Ол болза, нинги хойдан 100 баш хойга онааштыр 79 хураган болур. «Сут-Хөл», «Алдан-Маадыр», СЭКП-ниң XXII съездизин аттыг совхозтар, «Октябрь 30 чылы» колхоз 100 хойдан-на 82—84 хураган алган. «Искра» колхоз 100-тен-не 79 хураган алган.

СЭКП Тыва обкомунуң X пленумунуң доктаалын күүсеxирнпге Чөөн-Хемчикчилер эрестиг турлжуп, 1974 чылда бедик үре-түңнелди чедип алырлар.

М. СЕВЕН.
«Шынның» хорр.

Бүдүрүлге мурнакчызы

Екатерина Егоровна Мальцева Тураның амыдырал-хандырылга комбинадының дааранылга цегинге ажылдаа-ла ам 10 чыл чеде берген. Ол даштыкы хеп даараар салбырның мастер-даараныкчызы. Коммунистиг күш-ажылдың шалыпчызы бо кижиниң даараан кылыгларының шынары кезээде эки диртип, хүн нормазын доктаамал 120—130 хуу күүседип келген.

А. МЕЛЬНИКОВТУҢ фотозу.

МЕРГЕЖИЛИНДЕН ХАМААРЖЫР

Совет кижилер беш чылдың дөртқү чылының планнарын күш-ажылчы улуг кодурлуушкүн, чогаадыкчы бедик идепкей-биле күүседип киргипкен. Бүгү улустуң социалистиг чарыжының күүлүг агымынче Барыын-Хемчик районнуң ажыл-ишчилери киргеп болгаш хамыктың мурнунда күш-ажылдың будурукчулуунуң өзүлдезин дургедедириниче, нинтилел будурулгезинниң ажыктының бедидеринче угландырган чаагай керекти кылып турар.

Ынчангаш Барыын-Хемчик районнуң хөрээженнер чөвүлелдериниң чанында лекторлар болуу бодунуң ажылын улам идепкейжиткен. Лекторларның сорулгазы — ажыл-ишчилерниң ортузунга политиктиг база идей-кижизидилгелиг ажылды хүн бүрү калбартыры. Беш чылдың маадырларының үнелиг дүржулгазын калбаа-биле нептередир, өскелерге улегерчижектиг мурнакчы кижилерни илередип көргүзеринче улуг кичээнгейни салып турар апарган.

Лекторлар болүүнде эмчи, юрист, башкы эртемниг кижилер, партия база совет органнарның ажылдакчылары кирип, олар чон ортузунга идейлиг утказы ханы, бөгүнгү амыдырал-биле быжыг холбаалыг лекцияларны номчуп турар. Ук болуктуң райкүүскомнуң янтнки хереглер киидизининң ажылдакчызы В. Севээн удурткан. Ай, квартал санында кылып чорудар ажылын лекторлар планнап алган.

Район төвүнге, совхозтарга, будурулге черлеринге хөрээженнер чөвүлелдериниң хуралдары, семинарлары, агитквартираларының хуралдары бо-ла болгулаар. Лекторлар өортан ажыктыг чүүлдерни билип ап турар.

Лекция пропагандазы

Ажылчы чоннарның коммунистиг кижизидилгезинге, янзы-бүрү профессиянның кижиниң профессионал мергежилин бедидерииге, күш-ажылдың сагылга-чурумун сагырынга, ону коммунистиг ёзу-биле көөрүнге, кижизидеринге лекторнуң ролю улуг. Ынчаарга лекция бүрүзү бодунуң дээштиин чугле номчуттуган лекцияларның санывиле эвес, харын, бирги ээлчегде, оларның идей-теоретиктиг деңнели, амыдырал-биле сырый холбаалмы, чоннуң ангы-ангы болуктеринге таарышкан, дынмакчыга сонуургаичыг болганы-биле тодаратынар. А ол дээрге бистиң лекторларывыстың идейлиг үзелбодалындан, мергежилинден болгаш нинти билиг деңнелиден хамаарыжыр. Бо дугайын бистиң лекторларывыс эки билир. Олар лекция бүрүзү дынмакчыныи сагыш-сеткилинге ажыктыг болуп артар кылдыр, кижилер ону дынмаарынга чарыгдаан уе-шагынга хомудавайн, харын чаа билиглерни, ажыл-херекке, амыдыралга херектиг чаа чүүлдерни билип алганынга өөрүүр кылдыр ажылдаарын чедип алыр дээш кызып турарлар.

Лектор бүрүзү лекцияны түс-түс тематика аайы-биле чорудуп турар. Чижээлээрге, янчи С. Куулар «Чаштарның кадмын камгалаары», «Уруглар болгаш алкоголь» деп темалыг лекцияларны районнуң херээжен чөвүнга номчуп келген. Юрист В. Севээн «Эрге-хөйлү болгаш аилээн уруглар» деп лекцияны хөй удаа номчаан. Районнуң херээженнер чөвүлелиниң даргазы Т. Таралло амыдыралда кайгамчык чараш чүүлдер-дугайында лекцияларны номчуп, ала-иелерге музыка, уран чүүлдүң өнзагай шынарын, оларның кижизидикчи улуг ролюн чугаалап турар.

Лекторларның бо болуу тургустугундан бээр чыл-даа четпээн, янчылажок районнуң ажыл-ишчилериниң сонуургалын ап көөрге, оон ажылны багай эвес организастаттынганын херечилеп турар.

Амгы үеде ССРЭ-нин Дээди Советиниге сонгулдаларга болгаш Совет Тываның 30 чыл ооңнга үткүттүр лекция пропагандазын улам күштелдирер ажыл болуктуң мурнунда турун турар. Бо талазы-биле тускай планны болук ажылдап кылып эгелээн. Ылангыя малчыннар ортузунга лекция, беседа номчулгазы күштелир.

Е. АЖИ,
СЭКП-ниң Барыын-Хемчик райкомунуң хөрээженнер ортузунга ажыл чорудар килдизининң эргелекчизи.

ТОЗАНДАН КУДУЛАТПААН

Өвүр районнуң «Кызыл тук» колхозта сарлык кадарчызы Саая Бадыи-оолду чаңгыс чер чурттуглары мактап турар. Ол аныяк оол башгайгы үезинде колхозтуң ветучастогунга санитар болуп ажылдап турган. Оон ажылга кызымаан көргеш колхоз баштаар черн аңаа мал кадарарын сүмелээн. Саая Эрелчинович шак ынчаар сарлык кадарчызы апарган. «Кыс сарлык молдургаларын хүлээп алган. оларны улуг сарлыктар болуп чедишкиже чедир оича-менди даңнап келген.

Саая Эрелчиновичиниң сарлыктары бир дугаарында 1971 чылда оолдаан. Кадарчының көргүзүү багай эвес болган: төрүүр 100 сарлыкка онааштыр 90 бызаа. Ол дээрге дунгуш дунажыннардан алган бызаа-дыр. Оон соонда Саая Бадыи-оолдуң көргүзүү чыл бүрү улам бедип келген. 1972 чылда 100 сарлыктан 95 бызааны, а 1973 чылда —96 бызааны менди камгалап алган. Ол хире кежээ, кызымак кадарчыны колхозчуларның мактап турары чөптүт.

Бо кыжын оон сарлыктары хүр кыштаан. Аныяк кадарчы Саая Бадыи-оол тодарадыкчы дөртқү чылда улам-на бедик көргүзүтлерни чедип алырын хүлээнгеп.

О. ДАЛБЫЙ.

КОЛХОЗТАР БЕШ ЧЫЛГА

Чурттуң колхозтарының 1973 чылда бүдүрүлге—ажыл-агый болгаш сан-хөө ажыл-орудулгазының түңнелдерни ССРЭ-нин Кедээ ажыл-агый министерствозу үндүрген.

Амгы үеде чуртта 31 мун колхоз бар, оларда 16 миллион кижи ажылдап турар. Ол ажыл-агыйларның ажыглалдыг черн 191,3 миллион гектар. Беш чылдың үшкү чылында тараажылар шылгарацтай түңнелдерни чедип алган. Тараанның нинти чылдагы 116,7 миллион тонна болган. Тараа бүдүреринде колхозтарның үлүү 52,5 хуу четкен, а ону белеткээринде — 50,1 хуу болган. Дүжүттүң көргүзүү — гектардан-на 20,5 центнер болуп турар. Ногаалар, мал ажылының продукциязын бүдүрери өскен.

Колхозтарның нинти орулгазы 1972 чылга деңнээрге өрткен чылын 9 хуу көвүдөөн. Арыг орудга база хөй алдынган. Хөй акша-хөрениин хузаашпас фондуну көвүдедиринге, культура-амыдырал херегледеринге киирип берген. Орулганың өскен чорук колхозчуларның ажылынга төлевирии алды хуу көвүдедир арганы берген.

Ажыл-агыйларның чедип алган түңнеддерн — чаа-чаа горулгаларны күүседиринге эки тешкиниг болуп турар.

(СЭТА).

АЛТАЙДА БАЙЫРЛАЛ

БАРНАУЛ. (СЭТА). Кур черни шиңгээдип ап эгелээнинден бээр 20 чыл овюга холбаштырган байырлыг хуралга Алтай крайның чаартынган черинин мун ажыг хоочуннары чыглып келген. Ол кижилер чогуур үезинде Москва, Ленинград, Свердловск, Кемерово, Воронеж, Тамбов, Кубань болгаш чурттуп өске-даа районнарындан дакаа чеде бергилээн. Олардың арасында—«Кур чер» совхозтуң бригадири, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры П. Чечевица, көдөө ажылагый эртемнериниң кандидады, Ленин орденниг «Кулундинский» совхозтуң директору А. Игнатович болгаш өске-даа хөй хоочуннар бар. Харын-на олар 1954 чылда кыштың шуурганнаг чыккылама соогунда, часкы когуруу үезинде майгынмарын диккилеп алгаш, баштайгы черлерни андарып, баштайгы бажыңнарны тудуп эгелээннер.

Кулундинскиниң, Кубцовскиниң болгаш Алейскиниң ховуларының шиңгээдип алыкчыларынга партия крайкомунуң бирги секретары, Социалистиг Күш-ажылдың Маадыры А. В. Георгиев байыр чедирип тургаш, кур черни шиңгээдип алырының үүгле байтайгы чылында Алтайга 40 муң аныяк ажылчыннар болгаш тускай эртемниглер чедип келген турган дээрзин демдеглээн. Кыска хугусаа иштинде хову шөлдерге улуг 78 совхоз болгаш 77 колхоз туруп келген. күүлүг олевторларны, механизастаттынган планнарны, сууларны, чаа-чаа орукгарны тутқулаан.

Кур черни шиңгээдип алганы улуг чедиишкиннерге чедирген. Алтай амгы үеде күрүнеге ортумаа-биле чылдыңна 260 миллион пуд тараанны садып турар. Ынчаарга эртken чөөрби чылдың дургузунда Төрээн чурттуң шыгжамырынга 3,5 миллиард пуд тараанны край урган, өске-даа хөй-хөй продукцияны бүдүргеп. Соолгу үш чылдың дургузунда күрүнеге 727 миллион пуд тараа саттынган, ол болза улус ажыл-агый планында көрдүнгенинден 120 миллион пудка хөйү ол-дур.

Алма-Атага болгаш байырлыг хуралга бодумуң чугаазымга СЭКП ТК-ның Чиңгине секретары Л. И. Брежневтиң салып берген сорулгаларын күүр-чержилер. Алтайның бүгү ажыл-ишчилери ажылдаарынга дайынчы программа кылдыр хүлээп алганнар. Олар чаа чылды бедик дүжүттүүн болгаш бедик продуктулуг мал ажылының чылы болдурарын шинтирлээн.

Байырлыг хуралдың киржикчилери СЭКП ТК-га, ССРЭ-ниң Дээди Советиниң Президиумунга болгаш ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниге байырлыг чагааны чоруткан, чер болгаш мал ажылының продуктуларын бүдүрер база садар талазы-биле улус ажылагый планын чүгле долдур эвес, харын ажыр күүсединн партияга болгаш Советтиг чагакка олар бүтүреткеннер.

«Киров заводуң» каттыжымпкынның бүгү чагыгларын хуусаа бетинде күүседир дугайында шинтирнин Херсонда кардан валдары эптээр заводтуң коллективин үндүргеп.

«Кировец» деп тракторга тургузар кардан валдарынга. оон иштинде ол тракторнуң чаа хевиринге таарыштыр кылган кардан валдарынга күрүенинң Шынар демдээн тыпыскан. К-701 тракторга кардан валдарын бүдүрерин заводтуң комсомол организациязы контрольга алган.

ЧУРУКТА: цехте комсомол организациязының секретары Алла Анисимовна болгаш дериг-херекседер адакчызы, комсомолчу Анатолий Закревский.

С. СМОЛЬСКИЯНИН фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

Кижи коллектив дээш, коллектив кижи дээш

Коллективтиг харысалганы бедидер талазы-биле ак-довуракчыларның чаа эгелээшкинин республиканың үлегүр будуруге коллективтерге деткип турар.

Мурнуку чылдарда «Тыва көдээ тудуг» трестиң Шуурмакта ыяш белетекээр кушкузу будурүлегеи коргузуглериниң-даа, күш-ажылыг сагылга-чуруумунуң-даа талазы-биле хөнүдүп турган. Эртиен шинтирилиг чылда ол коллективке байдал эки бедик талазынче оскерилген. Тодарадыкчы дөртүү чылда шуурмакчыларның канчаар ажылдап, ак-Довуракта даг-дүгү болбазаарадыр фабрикаңың ажыл-ишчилериниң моральдыг болган материалдыг харысалга дугайында көдүрген айтырыын деткип, ону боттарында ажылган эгелээнин моон аланда парлаан.

* * *

БҮГҮ ТАЛАЗЫ-БИЛЕ АЖЫКТЫГ

Тодарадыкчы чылдың баштайгы кварталы дооступ турар. Дараазында кварталдарда планнарны болган алган хүлээлгелериң канчаар боттандыраа чоггуурул, ажыл-херектиң кандыг талазынче онзагай кичээнгей салыры чугула дээрзин бирги кварталдың коргузуглери тодарады бөөр. А Шуурмакта ыяш белетекээр пунктунуң ажыл-ишчилери тоскуу беп чылда планныг онаалдазын дөрт чыл адды айда бүрүн боттандырар деп хүлээглеглиг. Амгы хүнневрде оларның бүгү-ле ажыл-херээ ол соруглганы күүседиринге чагыртқан.

Ажылды организэтаарында чаа түүл: эртеинде олар дүүн канчаар ажылдаанын түүнеп каавыдып, кайы-бир бригада болгаш цех онаалдазын күүсетпейн барганда, оон чылдагаанын тып, аналиэтеп турар. Шуурмакчыларга чеде бергеш, оларның түүле боттарының ажыл-херээниң дугайын эвес, а пинти республиканың көдээ тудугларының бедик темпилиг ажылдаарынга нимнее чогуур үлүүн үтпайн турарын оскерип болгур. Олар бо чылдың эртken ийи айларында боттарының планныг онаалдазларын ажыр күүсеткен. Февраль айда 118 муң рубльдиң бараанның продукциязын будурер планныг тургаш, ону 35 муң рубльге ажыр боттанылырган.

Од болгаш оске-даа оны коргузуглерни чедип алырынга коллективте социалистиг чарыш дээштиг дузаны чедирген. Шуурмактың ажыл-ишчилери эрткен чылын Тураннының ыяш белетекээр пунктузу-биле социалистиг чарышка таилекчи болуп үнгеп. Турачылар-биле ара-аразында бот-боттарында бар чедиишкиннерни, арга-дуржулганы солчуп, алдаржыы чаңчыл апаргаан. Эрткен чылдың түүнелеп үндүрген, чаа тодарадыкчы чылда база катап ара-аразында социалистиг чарыштың керээзини чарын тура, турачылар Шуурмакта эп-көрүнүп мурнакчы дуржулганы боттарынга ажыглаарын аазаан.

Коллективте чарыштың түүнелеп ай саныында үндүрүп, тиилекчилерни шаңнап мактап, оларның ажылган турар дуржулганын оскелериңге пеитередирин ында партия, профсоюлел организациялары администрация-биле кады боттандырып келген.

Ажыл-херээнге болгаш кады ажылдап турар эп-көрүнүң база хөй-ниитиниң мурнунга кижа бүрүзүниң бот-харысалгазының дугайында ак-довуракчыларның чаа эгелээшкинин бо коллектив деткип, боттарынга ажыглаан киришкен. Мурнунда кандыг-бир ажылчынны ажылга хүлээп алырда начальниктиң дужаалы-биле ыыгаргарлаттынып турган. Ам будурүлегге ажылдаары-биле келген кижи чүүл-даа мурнунда цехке азы бригадага кады ажылдаар көрүнүү чагыг-сонуун дыңнап, оларның сонуургаан айтырыгларынга харыылаар апаар.

Ажыдовракчыларның үлегериин амдыгында бо пунктуда ийи бригада эдерген. Олар база-ла коллективтиг моральдыг болгаш материалдыг харысалга дугайында негелдеринге чүрүмүн ажылдап кыгаан. Бригадаларның бирээзин коммунист Иван Баа-Хоо удурткан турар. Ук бригада январь-февраль айларда планнаан ажыр 35 кубометр ыяштыг дээлдирген. Ында ажылдап турар 16 кижиден хөй-ниитиниң чүрүмүн үрээр, ажыл шагы үзеп чаптыс-даа таварылга болбаан.

Бригада чыл дургузунда ажыл шагы үзелбей, сагылга-чуруму эки болуп келзе, ажыл төлевиринге 25 хуулу немей төөрбин чүрүмүткаан.

Ыяш белетекээр бригадаларының арааныла чарыпка январь айда планын 130 хуу күүсеткеи эш Кабанов удуртқан бригада тиилекчи болгаи. Бригада февральда бир хүн-не 40 кубометр ыяш белетекээр нормазын 80 кубометр чедирип келгеш, планындан ажыр 200 кубометр ыяштыг белетекээн. Ол тиилекчи бригада 150 рубльдиң акша шаңнадыг алган. Эш Соколовтуң удуртканы ыяш дилер бригада ийиги черии эдлээн.

Ында ажыл-херектиң чедиишкинниг болдурунга партия болгаш оске-даа хөй-ниити организациялорының киирип турар үдүү үзүг. Ажылыыннарның амыдыралчуртталгазынче, культурулуг дыштанылгазынче олар кичээнгейин көпкеттейн келгеп. Чижээ, чоокта чаа сууга кыпты үдээриниң солуп байырлалы болгаи. Орта яиаы-бүрү спортчу оюннарны, маргылдаларны организэтаар, массалыг селгүүстаашкинии эрттирген. Эрткен чылын Шуурмакка оң ажыг ог-бүле чаа бажыңбиле хандыртынган болза, ам ында дөрт ыыдыг чуртталга бажыңның түдүп эгелээн, чоокта чаа ында чаа столовайны ажылдатга киирген.

К. ХЕРТЕК.

Чагаалардан одуруглар

ЭРЗИННИҢ КОММУНАЛЧЫЛАРЫ

Район төвү Эрзин суурда чурттатга болгаш коммуналал ажыл-агый черинвн тудугжулары бо тодарадыкчы чылда 1500 кубометр ыяштыг, 300 кубометр дашты белетекээр, 1200 баш шээр мал кирер 4 кажаавы, бир аал ишти чурттаар бажыңны, хөй таптыг бооазаар шуктуну, 200 тонна мал чеми шыгжаар складты, хоран-химикат складын, мал чуур черии ажылгалга дузалаан.

Бригада амгы үеде 839 кубометр тудуг ыяжын, 245 кубометр дашты, бедик вольтулуг электри шугуумиге хереглээр 150 чагыны кезип белетекеп алган. Ында Монгүш Дүвеп-Байыр удурткан звено ажылдап тургузан. Звено кежигүннери 180 кубометр ыяштыг тудуг объектилеринде соорүп чедиргеи. Коммунист Сат Аков, Ховалыг Дүктүг-Эник олар хүн нормазын 110—115 хуу чедирип, оскелерден үлегерлиг ажылдап турар.

Х. ОПАЛ-ООЛ.

МОНТАЖНИКТЕРНИҢ ҮЛҮҮ

Кызылдың № 6 тудуг-монтаж участогунуң сантехниктери колдуунда-ла улуг-удуг тудугларга суг дамчыдылгазын киирер. Оларның ам ажылдап турар черии байысхалдың дөртүү микрорайоиу. Ында К. Т. Сереиге удуртқан 10 кижи составтыг бригаданың кежигүннери шупту 2-3 тускай мергежилгит.

Ол бригаданың сантехниктери хоорайның эвээш эвес тудуг объектилериге боттарының күш-ажылчы үлүүн киирген. Беш чылдың бо тодарадыкчы чылында бригада боттарынга бедиткен социалистиг хүлээлгеии алган ажылдап турар. Эрткен айларда олар планныг онаалдазларын ажыр күүседип, участокта чарыштың тиилекчилериниң одурунга үнген.

Бригаданың күш-ажылчы чедиишкиннериие оон удурткучузу Коңгар Тулушевичиниң бодунуң хүүда үлүг-хуузу улуг. Ол тудуг-монтаж ажылынга мергежилдиг бригадир 1965 чылдан бөөр ажылдап турар. Харылаан ажылхерээнден аңгыда Коңгар Серен хөй-ниитиниң ажылынга база идепкейлиг киржип турар. Участокта профсоюлел месткомуның кежигүнү ол ак сеткилдиг күүседип келген.

М. АШАК-ООЛ,
№ 6 тудуг-монтаж участогунуң сантехниги.

ССРЭ-ниң ДХМ-ниң КУР-нуң элчин черинге нотазы

КУР-нуң ССРЭ-де элчиин Лю Синь-Шоаньга ССРЭ-ниң Даштыкы хереглер министерствозунуң дараазында нотазын март 28-те тывыскан:

ССРЭ-ниң Даштыкы хереглер министерствозуиу 1974 чылдың март 15-те КУР-нуң ССРЭ-де элчин черинге медегелелиите болгаш ССРЭ-ниң элчин черинин КУР-нуң Даштыкы хереглер министерствозуига март 23-те кыыгаар вертолеттуиуң экипажтың үш кежигүнү-биле Кыдаттың девискээринге хонар ужугга таварышканынмң дугайын дыңнаткан болгаш экипажты база вертолёттуу дедир эгидип бээрининң хемчегларин алырын кыват эрге-чагыргаларлап дилээн.

Ыпчалза-даа кыдат тала делегей эргезииниң хөй-ниитя хүлээп көрген нормажиектеринге чөрүттүр совет вертолёттуу болгаш ооң экипажын саададып, тударын уламчылап турар. Оон туржүк, кыдат тала болган чүүлдү иүгүдеп, совет кызыгаар вертолётуиуң кылбаан-даа база кылбас ужугуут-даа турган чүүлүн мегелеп турары КУР-нуң Даштыкы хереглер министерствозуиуң март 23-те чөрүткан нотазындан илдең боол турар. Вертолёттуң иштинге разведка чорудулар кандыг-даа аппаратура, турбаан турбуже, КУР-нуң нотазында ыңдыг чүүлдер турган деп шын эвес айытқан болгаи.

Вертолёттуу Кыдаттың девискээрииче өжегээр чөрүткан дээр дугайында бадыткашкынны ССРЭ-ниң Даштыкы хереглер министерствозу шуут хүлээп албаан болгаи совет № 24 кызыгаар вертолёдуу бо чыдың март 14-те, экипажтың үш кежигүнү-биле аар аарааи шериг кижиии эмнелгее дүргеи чедирип кедип дээш Белеешиниң (Алтай крайда) муиуу чүгүнде райоиче ужуп бар чораан, агаарның берге байдалынга таваржып, уг-шигии чидирген болгаш кыват чүүлдү тоигенниинң ужугунда кызыгаар чоогунда кыдат дөйбеҗээрге хонар ужугга таварышкан, экипаж ол дугайын радио дамчыштыр болдуиуң аэропортунче иластаашкын дазылткаан.

Кыдатның Синьцзян участогунда кызыгаар районнарынче шургуушкуи кыымры-биле совет эрге-чагыргалар боттарының самолёттарын үргүлчү чорудуп турар дээр дугайынга кыдат талаиың бадыткакшкынны база-ла кандыг-даа үндезин чок болуп турар. Херек кырында байдалды адыр болза, ожегээр кызыгаан бир таварыига болганы шын, 1973 чылдың февраль айда хамааты үжар чүүлдүн АН-2 дээр самолёдуу рейс кылып чораапы, уг-шиги чидирегиниден КУР-нуң агаар девискээрииче биче када кире бергеи, ол дугайын кыдат эрге-чагырганларга ССРЭ-ниң кызыгаар төлэзлекчилериң дамчыштыр дыңнаткан турган.

Кыдат тала болган чүүлдү өжегээр оскертип, совет кызыгаар вертолёдуиуң хонар ужугга таварышкан чорүүн ССРЭ-те удур иүгүлдээшкинии болдуиуң чурттуига калбартып, совет-кыдат харылзаалларың удам ыңай чидигленднрериите ажылгалаар деп турары илдең-дир.

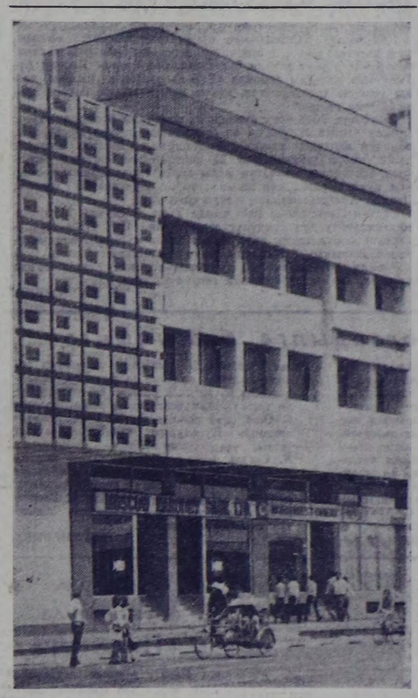
ССРЭ-ниң Даштыкы хереглер министерствозу КУР-нуң Даштыкы хереглер министерствозунуң удурланышкынын хүлээп албаан болгаш кыдат девискээрге хонар ужугга таварышкан совет кызыгаар вертолёдуи болгаи ооң үш кежигүнү экипажын доп-дораан эгидип бээрии негээн.

ДЕЛЕГЕЙ БО ХҮННЕРДЕ

Варшава Керээзииниң киржикчилери күрүнелерниң Каттышкан чепсектиг күштеринде

1974 чылдың март 26—28-те Венгрия Улус Республикага, Будапешт хоорайга, Каттышкан чепсектиг күштериң Кол командылакчымы Совет Эвилелиниң Маршалы И. И. Якубовскиниң даргалаашкыны-биле Варшава Керээзииин киржикчилери күрүнелериниң Каттышкан чепсектиг күштериин Шериг Чөвүлелиниң эдлечлаг хуралы боон эрткеи. Шериг Чөвүлелиниге Каттышкан чепсектиг күштериин ажылынын хүн бүрү айтырыгларын чугаалаанынан болгаи дугуруштуган сумелерии хүлээп алган.

Шериг Чөвүлелиниң ажылы ажыл-херекчи, эш-хүүзунуң байдалынга, ооң киржикчилериниң шупту үзүнүң сырый кады ажылдажылгазынын болгаи бот-боттарын долузу-биле билчириниң сәүзүнга боол эрткеи.

Сингапур биле Совет Эвилелиниң аразында экономика, садыг болгаш культура харылзаалары үре-түңнелдиг калбарып турар. Москваның улусчу банкызының салбыры Сингапурда үш дугаар чыл ажылдап турар. Ол салбыр чүрттүң чаа хогжүн эгелеп турар үдетпүрүнге. түлүгга болгаи садыгга акша-хөреңги тускайлаарынга идепкейлиг киржип турар.

ЧУРУКТА: Москваның улусчу банкызының салбырының ажылдап турар бажыңы.

В. ВОЛКОВТУҢ фотозу.

(СЭТА-ның фотохрониказы).

Март 24-тен 27-ге чедир Ирак Республиканың пайысхаллы Багдадка Азия болган Африка чүрттары-биле эп-сеткил катыштыры организэция Чөвүлелиниң XI сессизилы болуп эрткеи. Оон ажылы делегейниң болуктериие улуг сонуургалды болдурган. Анда 87 чүрттарның төлэзлекчилери киришпеи. Сессиига кончуг чугула айтырыглары чугаалаанган. Сессия национал-хосталгалыг шимчээшкинниң сорулгаларын шиитпирээриче, тайбың хөрээн болган улустарның ажылы чок чорууи база хосталгавын быжыглаарынче Азия, Африка чүрттарының хөй-ниитиниң улам ынай мобилизастаар талазы-биле шиитпирии хүлээп алганы оон тодаргай хөреңнии болур.

Тайбыңдың болган деш-ылгелиг күштериин, калбак программалыг ажылдап кылган тайбыңга шнакпыдыг күштериң Москвага эрткеи Бүгү-делегей коигресзиниң соонда эрткеи бо сессиига коигрестиң шиитпирлерии боттандырар, ийи-хөй улустарның, ылгыг ажылап турарын ап-күүсеттиигеи, планнаи ажыр күүсеткен, чүгле дээш, оске ажыл-агыйларга болдарга ол продукциилы белеткеи садарының хөй иүрүүзүи колхозтарга хамаарыгыр, чижээ, чигир свекласиының 90 хуузу, хөвеңнии 74 хуузу оларга онаажыр. Ол культуралрының чагай дүүжүн ажаалп алган. Ыпчалдыкор аргаларны ыракта чедир ажылдавааи.

— Эрткеи чыл малчыннарга белеп эвес болган, даалгалары олар канчаар күүсеткеиин?

— Мээл ажылының продуктузларын будүүрээ 1972 чылга деңнээрге эрткеи чылын сүт — он хуу, шүүрэ — чеди хуу ковудээи. Ол-ла үеде мыйыстыг болд малдың баш саны 2 хуу (өскээр чугаалаарга миллион баш) немей өскеи, хаваи чартык миллион, хой болгаи өпүү — 1,1 миллион, күп-5,2 миллион башка немей өскеи. Малдың баш саиының өскеии-биле кады ооң продуктузуу бедөөп. Ооң-биле чергелештир мал ажылында чедир ажылдатылынмаан кураавырлар ам-даа хөй. Чижээ, Азербайджаиның, Грузияның, Армеииянын, Туркмеиииың, Таджикистаииың колхозтарының сатқан малының деңнээи ам-даа чавыс болгаи.

— Будүүлгеиии ооүдээи колхозтарның орулгазынга салдар чедиргеии чугаажок боор аа?

— Чугаажок чедирген. Эрткеи чылын олардың орулгазы 24 миллиард рубль болган ийиккпе, аяз 1972 чылга деңнээрге тос хуу өскеи. Бештин бир кезүүзеи хөй — 7,5 миллиард рубль арыг орулгазы алган.

— Ажыл-агыйларда ону канчаар ууваганыл?

— Беш миллиард рубльдиң хуваашпас фоидуиуг ковудээривиие тускайлаан, 760 миллион рубльдиң культуранын болгаи амыдыралдың херелдериие ажылдаар. Бо ийи көргүүзүг каймыы-даа 1972 чылдыыидан хөй боол турар. Орулганың ооүдээи колхозчуларның ай саныида ажыл төлевирии алды хуу ковудевдир арганы берген. Ол ыиды болуп-даа үжүрүт. Чүге дээ, бедик будүүрүкчүлүг кушажыл кезээде шаииал-мактадыг болур болгай.

— Түүнелеиие колхоз будүүргеи кандыг орулгалыг болганы?

— Ол болза эрткеи чылын 28,8 хуу болуп тодарааттырган, ооң мурнундагы чылдың олда үезиие деңнээрге ооүлде беш хуу болгаи. Ол чедиишкии чаа бедиктерии чедип алырынга быжыг үндезиин боол турар. СЭКП ТК-ның декабрь (1973 чыл) Пленумуиуң шиитпирлериие дуушпур база күр черлерии шиигээии алырынын 20 чылынга турасхаатқан Алма-Атага болган байырлыг хуралга СЭКП ТК-ның Чингиие секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазынга айытқыдыган сорулгаларга холбашпар түүнелериин база моон сонгаарны сорулгаларны колхозтарның эвилел чөвүлелиниң чоокта чаа эрткеи хуралынга чугаалаан корген. Беш чылдың тодарадыкчы чылында планнаарын болгаи хүлээлгелериин күүседелээн хандыраар талазы-биле практиктиг хемчегларии аңаа айытқан.

А. ИШПОВАЛОВ,
СЭТА-ның корреспоидентизи.

Эвээш чарыгдаалдарлыг, эки шынарлыг, хөй продукция дээш

КОЛХОЗТАРНЫҢ КУРЛАВЫРЛАРЫН—БЕШ ЧЫЛГА

— Амгы үеде чуртта 31 муң колхоз бар, оларда 16 миллион кижи ажылдап турар. Көдээ ажыл-агый продукциязын будүүрериң улам шиг коивудеидиринге талазы-биле партиязың XXIV съездиииииң салган сорулгаларын күүседелириие колхозтар чугула рольдуг боол турар, олар 191,3 миллион гектар ажыглал черлерлиг.

— Ыйчаарга оларның беримчеи кандыгыл?

— Беш чыдың үшкү чылында чер ажылынын продукциязын көвүдеидири дээш деңмисел бүгү колхозтарның хөрээ болу берген. Коллективтиг ажыл-агыйның бүгү тоогузунуң дургузунда эрткеи чылын миллион-миллион тараажылар шылгараидгай чедиишкиннерии чедип алган. Тараанның иинти чыыдазы 116,7 миллион тонна болгаи. Таиылбырдан чугаалаарга чүртка тараа будүүреринии 52,5 хуузу, ону белеткеи садарының 50,1 хуузу колхозтарга онаажыр. Тараанның дүүктүкүрүи ап көөр болза, база-ла чагаай, бир гектардан дужут 20,5 центнер чедип турар. Ол болза колхозтардан оске ажыл-агыйларның бир гектардан орта-маа-биле ап турар дужуудиден 2,9 центнер хөй боол турары ол.

Ооң-биле кады ыыдыг бир чүрагайны адаавайн барып болбас: центнер тараа будүүреринии бот-үнези 5,12 рубль болгаи, ол 1972 чыдыынга деңнээрге барык-ла бир рубль чииги. Ооң ачыыиида сайгарган продукциядан орулга 99,3 хуу көвүдээн.

Бо чүрагайлар бисти оорттуг турар. Ыйчаалажок оларга — бичии-даа сагыш амыраи, ооижүгаи болбас ужурдур. СЭКП ТК партияга, совет улуска бодунуң Кыйгырыынга чедип алган чүүлдү быжыглаарындан аңгыда, харын ону ажыл эрткеи, улам ковудеидир ужурдут деп айытқан. Орулга белеп эвес, ыйчаалажок ол күүсеттиинии болур. Хамыктың мурнунда бүгү курлавырларны бүрүи ажыглаар херек. Алма-Атага болган байырлыг уралга СЭКП ТК-ның Чиигие секретары эш Л. И. Брежнев оларның эш чугулаларын тодаргайлап айытқан. Ол дээрге бирги ээлчеге гектар чер бүрүзүнүң дужуттуун бердидери-дир. Кировоградта «Коммунизмииң херели», Запорожьеде Ленин аттыг, Одессада Посмитиий аттыг колхозтар эрткеи чылын чүс-чыс, харыл-даа муң-муң га черниң бир гектарындан-ла 53—60 центнер тарааны алган, олар бүгү ажыл-агыйларга үлегер-чижек болур ужурлуг.

Ыйчаамыже чамдык колхозтар тараанын дужуткүрүи бедидер аргаларны чедип ажылдавайн турар. Чижээ, Таджикистаида иинти тарыга пюлүүнүң чүгле 53 хуузуига тарыга эолчетирилгеини чоруткан, Азербайджанда—62 хуу, Туркменида ооң —60 хуузу боол турар. База бир чүтүлга курлавыр — органиктиг чеминчидилгени ажылдаары болгай. Ону Белоруссияда, Эстонияда, Литвада чүгээр эки ажыглап турар. Бо черлерде гектар бүрүзүиге-ле 8—10 тонна органиктиг чеминчидилгени тоң турар. Ыйчаарга Грузияда, Азербайджанда, Арменияда, Россия Федерациялының чамдык областтарында ол курлавырны тодаргайлап айытқан. Ол гектар тараа шолүүге ортумаа-биле бир-ийи тонна органиктиг чеминчидилге тоң турар. Ооң аңгыда машина-трактор парын ажыглап турарын ап-күүсеттиигеи, планнаи ажыр күүсеткеи чартык миллионнаи эвээш эвес тонна продукцияны сатқан. Эрткеи чылын 25,2 миллион тонна картофельдың будүүрген. Бир гектардан ортумаа-биле ооң 124 центнер дужуудуи алган. Ыйчаалажок ону садыл алырының планын 2,5 хуу чедир күүсеткеи. РСФСР-ниң, Украинаның, Грузияның ажыл-агыйлары даалгаларны күүсеткеи.

Чигир свекласиының болгаи хөвеңнии дугаиын онаалап чугаалап корейн, чүгле дээ, оске ажыл-агыйларга болдарга ол продукциилы белеткеи садарының хөй иүрүүзүи колхозтарга хамаарыгыр, чижээ, чигир свекласиының 90 хуузу, хөвеңнии 74 хуузу оларга онаажыр. Ол культуралрының чагай дужуудуи ажаалп алган. Ыйчаалажок аргаларны ыракта чедир ажылдавааи.

— Эрткеи чыл малчыннарга белеп эвес болган, даалгалары олар канчаар күүсеткеиин?

— Мээл ажылының продуктузларын будүүрээ 1972 чылга деңнээрге эрткеи чылын сүт — он хуу, шүүрэ — чеди хуу ковудээи. Ол-ла үеде мыйыстыг болд малдың баш саны 2 хуу (өскээр чугаалаарга миллион баш) немей өскеи, хаваи чартык миллион, хой болгаи өпүү — 1,1 миллион, күп-5,2 миллион башка немей өскеи. Малдың баш саиының өскеии-биле кады ооң продуктузуу бедөөп. Ооң-биле чергелештир мал ажылында чедир ажылдатылынмаан кураавырлар ам-даа хөй. Чижээ, Азербайджаиның, Грузияның, Армеииянын, Туркменииың, Таджикистаииың колхозтарының сатқан малының деңнээи ам-даа чавыс болгаи.

— Будүүлгеиии ооүдээи колхозтарның орулгазынга салдар чедиргеии чугаажок боор аа?

— Чугаажок чедирген. Эрткеи чылын олардың орулгазы 24 миллиард рубль болган ийиккпе, аяз 1972 чылга деңнээрге тос хуу өскеи. Бештин бир кезүүзеи хөй — 7,5 миллиард рубль арыг орулгазы алган.

— Ажыл-агыйларда ону канчаар ууваганыл?

— Беш миллиард рубльдиң хуваашпас фоидуиуг ковудээривиие тускайлаан, 760 миллион рубльдиң культуранын болгаи амыдыралдың херелдериие ажылдаар. Бо ийи көргүүзүг каймыы-даа 1972 чылдыыидан хөй боол турар. Орулганың ооүдээи колхозчуларның ай саныида ажыл төлевирии алды хуу ковудээидир арганы берген. Ол ыиды болуп-даа үжүрүт. Чүге дээ, бедик будүүрүкчүлүг кушажыл кезээде шаииал-мактадыг болур болгай.

— Түүнелеиие колхоз будүүргеи кандыг орулгалыг болганы?

— Ол болза эрткеи чылын 28,8 хуу болуп тодарааттырган, ооң мурнундагы чылдың олда үезиие деңнээрге ооүлде беш хуу болгаи. Ол чедиишкии чаа бедиктерии чедип алырынга быжыг үндезиин боол турар. СЭКП ТК-ның декабрь (1973 чыл) Пленумуиуң шиитпирлериие дуушпур база күр черлерии шиигээии алырынын 20 чылынга турасхаатқан Алма-Атага болган байырлыг уралга СЭКП ТК-ның Чиигие секретары эш Л. И. Брежневтиң чугаазынга айытқыдыган сорулгаларга холбашпар түүнелериин база моон сонгаарны сорулгаларны колхозтарның эвилел чөвүлелиниң чоокта чаа эрткеи хуралынга чугаалаан корген. Беш чылдың тодарадыкчы чылында планнаарын болгаи хүлээлгелериин күүседелээн хандыраар талазы-биле практиктиг хемчегларии аңаа айытқан.

А. ИШПОВАЛОВ,
СЭТА-ның корреспоидентизи.

Бойлаан юбилей

Тайылбыр

Барыын талакы иүрүнелериин агрессчи шериг-политиктиг болүүлежишкинниң — Соңгу атлантика эвилелии (НАТО-ну) тургускаиының 25 чыыы апрельдиң баштайгы хүннериидө болүүр. Бо дээрге бойлаан юбилей дээи чүвеии дөрт чүтүалаар ужуруут бис. Соолгу чөөрбй бем чылдарда ол болүүлежишкинии делегейии дайын айыылыыпы дүмүрүүлүг байдалынга иүргузуун келгеи. Империализмиии агрессчи күштериие удур социалистиг кады ажылдажылганыи каттышкан күчүүлүи, ажсэр чугаалаарга Варшава Керээзиинин организациязын чогуур үүгээлээн болгаи.

НАТО-иуң агрессчи болүүлежишкинии «соок дайын» дерзии чылдарында тыылган. Ыйчаарда барыын чүкке «социализмии ап октаптарыныи», «күштер политиказыныи», «дайынны бис кыырына тургузарывыз» үеэи тургап, коз-коз капиталистиг күрүнелериие эргелеп-башкарар ажыл реакссыиыг политиктериин холуига тургап, олар делегей системазыиче бүгү-ле редиип-бие хүүлүп бар чораан чаа иинтилеп тургузуун көөр хөдүү чок турганнар.

Трумэниин, Даллестиң, Черчилльдиң дайын кыпсыкчы сөстерии эки сакгып тур мен, итоли солуинарга ол чурттуң даштыкы хереглер министри тургап кижиинин чүүлүи адыш дуртүндап үзүп эге алдаига мынчаар бижээнии - сакгып тур мен: «Чазакгың составыига коммунистеи киирер орнуига атомиуг бомбаның частгышкыныга адгеии дээрел. Оон бөөр Потомакгың, Темза шуулдың, Сеианың болгаи Тибриид ковүргүлериинд адааби-ле хөй суг агыи баткан, оон-биле кады делегейде хөй чүүлдер үнделиии-биле оскерилген болдуур ийии. Ам Барыын чүк удурткукчуларының аразында «коммуиизмге удур шаан халдашкын походуи» чарлап, организастаарынче кыйгырып диттингаптер кижидер баиык чок деп болуур.

НАТО-дан бир дугаарында Франциия үнгеи. 1966 чылда Франциияның ынчаардагы президеитизи генерал де Голль бистиң чүртүвүска аЗбаиныи аяи-чорууи кыыын чораанын чүкү-де даартазында Франциия НАТО-ииң чөпсектиг күштериинден бодуиуи шериин үндүрген болгаи Соңгу атлантика органыиың политиктиг органыига хевээр артқан. Парижтии негелдеени ёзүүлаар НАТО-ииу Франциияның девискээриигге тургаи албаи чөлдериин оске чүртгарже кожүүрген.

Франциияның бо базымы НАТО-га кирип турар чүртгарга хаиы салдарны чедирген. Норвегиияны, Данииияны, Исландиияның хөй-ниитиниың калбак кезээ НАТО-иу тараарының негеп, боттарының ынчаардагы чаазак бөштиикларыиың энтисоветтии утланымышкыиарыига удурланын эгелээи. Ол чүртгарның чаазактары Франциияның үдетериин эдербезе-даа, улус массаларыиың үзел-бодалдарыи болүүрүп политиказыига барымдаалап көөр ужугга таварышкан.

Дүиүүрүлүг чорүүтү чавыыдырары оон эгелээи, оон бо үиердегге-херелдери биктер болуп турар бис. Барыын тиилиг аймыы чок чорүүк системазыи оске чүртгар-биле кады турүлгар дүгайында совет ыделеиы боттаидырарыига дузалаары болур деп сессиига демдегээи.

Социалистиг кады ажылдажылга чүрттары Азия, Африка чүрттарының улустарының ыыаы эвилелчилери болуп турар деп, сессиияның киржикчилери демдегээи. Азияиың болгаи Африкаиың улустарының, национал-хосталгалыг шимчээшкиниин детскиирииге Совет Эвилелиниң ролиин оон киржикчилери ончавалап демдегээи.

Азия болгаи Африка чүрттарының үлүгүи улгатқаи, ыычаигаи делегейде чогумчалыг оскерилгелер болуп турда, боттарының социал-экономиктиг хогжүлде программалары боттандырарынга, империализмиии чимээиишкинкеринге согуг бөөрде од чүрттарга чиик болур.

Азия чүрттарының хамаарышпас хогжүлдезиие болган бүгү талалыг кады ажылдажылгазынга бир чүтүлга чүүл болээ, Азияга коллективтиг тиилиг аймыы чок чорүүк системазыи оске чүрттар-биле кады чүрүүлгар дүгайында совет ыделеиы боттаидырарыига дузалаары болур деп сессиига демдегээи.

Социалистиг кады ажылдажылга чүрттары Азия, Африка чүрттарының улустарының ыыаы эвилелчилери болуп турар деп, сессиияның киржикчилери демдегээи. Азияиың болгаи Африкаиың улустарының, национал-хосталгалыг шимчээшкиниин детскиирииге Совет Эвилелиниң ролиин оон киржикчилери онавалап демдегээи.

Азия болгаи Африка чүрттарының үлүгүи улгатқаи, ыычаигаи делегейде чогумчалыг оскерилгелер болуп турда, боттарының социал-экономиктиг хогжүлде программалары боттандырарынга, империализмиии чимээиишкинкеринге согуг бөөрде од чүрттарга чиик болур.

Азия чүрттарының хамаарышпас хогжүлдезиие болган бүгү талалыг кады ажылдажылгазынга бир чүтүлга чүүл болээ, Азияга коллективтиг тиилиг аймыы чок чорүүк системазыи оске чүрттар-биле кады чүрүүлгар дүгайында совет ыделеиы боттаидырарыига дузалаары болур деп сессиига демдегээи.

Социалистиг кады ажылдажылга чүрттары Азия, Африка чүрттарының улустарының ыыаы эвилелчилери болуп турар деп, сессиияның киржикчилери демдегээи. Азияиың болгаи Африкаиың улустарының, национал-хосталгалыг шимчээшкиниин детскиирииге Совет Эвилелиниң ролиин оон киржикчилери онавалап демдегээи.

Ында болгаи Африка чүрттарының үлүгүи улгатқаи, ыычаигаи делегейде чогумчалыг оскерилгелер болуп турда, боттарының социал-экономиктиг хогжүлде программалары боттандырарынга, империализмиии чимээиишкинкеринге согуг бөөрде од чүрттарга чиик болур.

**Азия чүрттарының хамаарышпас хогжүлдезиие болган бүгү талалыг кады ажылдажылгазынга бир чүтүлга чүүл болээ, Азияга коллективтиг тиилиг аймыы чок чорүүк системазыи оске чүрттар-биле кады чүрүүлгар дүгайында совет ыделеиы боттаидырарыига дузалаары болур деп сессиига

ССРЭ-ниң Улус ажыл-агый чедиишкиннериниң делгелгезинде

ШАХТЁРЛАР «СЫЛДЫЗЫ»

Маяк — далайжыларның орук айтыр «сылдызы». Даг иштинге ажыл кылышкын үезинде уг-шиг тывары далайга уг-биг тыварыпдан берге. Ынчангаш шахтерларга таарыштыр «Маяк-УН-I» деп айтыкчыны чогаадып кылган. Оон чырыы кызыл болган ногаан оннуг. Бир эвес ол ийи чырык хары угда хып турар болза даг иштинде үттекчи ипин уг-биле чоруп орары ол, а оларның бирээзи кыва бээр болза еске үгже бар чыдары ол болур.

Чаа «маякты» ажылдап кылыр черниң төлевилел уунга, азы шахта иштининг быжыглаажынга азып каар. «Маяк УН-I» 150 метр бурунгаар ылаптыг «көөр». Оны чер адаанының кандыг-даа ажыл кылышкынынга ажыглаар. Оны ажылдадырынга электролиг хеделдиричи, трансформатор болгаш кабель негеттинмес.

УАЧД-ниң «Хөмүр-даш үлетпүрү» деп павильонунуң экспонады болу берген ол приборну Новокузнецкиде «Юбилейное» деп шахта эргелеминиң маркшейдери В. Елгин чогаадып кылган.

Л. СКОРЛУПА.

Информация дамчыдыкчызы

Франция биле Пруссиянның аразында 1870—1871 чылдарда болган дайынга бүзээлеттиргеи Париж бодунуң департаментилери-биле харылаазын чидиргеп. Удатпаанда харылаага катап тургуступ-ган. Француздар харылзаа тударынга көге-буталары ажыглаан. Харылзаанып эрте-бурунгу аргазын французтар оон соонда модернизастаанвар. Ырак черже улуг хемчөлдиг, аар чагааларны көге-буталар дажыглап шыдавас. Ынчангаш чорудар материаддарны улуг салазынга чыпыргаш, ону чурукка тыртырып ап, хензиг хемчөлдерге көвүдеди парлап алыр арганы чурук тырттырыкчызы Даргон санаддаан. Диш чуур шетка хавынга суп каан 20 пленканы бир көге-бута Парижтен апаар турган, а бир пленкага-ла 300 муң ужуктуг материалдар кирер турган.

Фото-кино аппаратура сайыраан амгы үеде ыяшт чүве кайда боор. Азарганчыг хемчөлдиг кылдыр кылган микрофильмнерни библиотекаларда, музейлерде, архивтерде, эртем-шинчилел албан черлериндө калбаа-биле ажыглап турар болгай. Оларны төлевилел организацияларында канчаар ажыглап турарының дугайын «Микрофильм кылырынга үндезилээш төлевилел документилерин кылырының, көвүдедириниң, шыгжаарының автоматтыг системазы» деп тематиктиг делгелгени УАЧД-де делгээн.

Ылаптыг тодарадыр

Кандыг-бир элементиниң составында алдын азы мөңгүн бар бе деп чүвени билип алырда конструкторларның «Сатурн» деп адааны пускай приборунуң атомизаторунче шинчилеп турар материадды суп каарга бүгү-ле чүве билдинө бээр. Бедик температураның салдары-биле шинчилеп турар материалдың чамдык кезии бусталып үне берген ышкаш апаар. Оон соонда ол прибор тодарадып турар элементиниң атомарлыг бустарының дыгыжын электролиг сигналче шилчидиптер. Индикаторнуң согунчугажы металлдың хуузун ылаптыы-биле айтыр.

Ол прибор чүгле алдыннын ылап тывар эвес, харын суук үүлдерде алюминийни, демирни, платинаны, титанны болгаш оске-даа элементилерни тодаргай айтып шыдаар. Приборну башкарары болгаш ажылдадыры бөдүүн. Ол дугайын «Химия үлетпүрү» деп павильондан көрүп болур.

В. ЕРЕМИН.

Сиген-ногаан хевис

Чаа туткан бажыңны долгандыр чыткан куу ховуну аллея болгаш оруктарлыг ногаан хевис кылдыр хуулдурарынга чүгле ийи шак негеттинер. Сигендеп кылган ногаан хевис чаа тудугну таныттынмас кылдыр оскертиптер. Чүү боор ол? Тоолда чүве бе?

— Чок, чо-ок, херек кырында чүве-дир эштер. Ногаан хевисти канчаар аргып алырыл ышчаш? Баштай торфтуг кезек черге чугайлаашкын материалдарын болгаш минералдыг чемнип аймаан киирер. Оон улаштыр сиген үрезинин чажып каар. Олар өзүп, дазылданы бээр. Хевистиринг торф дежөө сигеннериниң дазылдары-биле адырылбас кылдыр аргыжып, тутчу бээр. Ам чүү боор, торф дежөөн дүрүп эккелгеш, янзы-бүрү хевирлиг, хемчөлдиг кылдыр кескилеп алыр, ол-ла.

Торф-ширик хевистер чуртталга черлериң, садтарны, паркталарны каастаарынга дыка тааржыр. Оны канчаар кылырының дугайын УАЧД-ниң «Торф үлетпүрү — кодээ ажыл-агыйга» деп павильонунда көргүскен.

О. ГОНЧАРОВ.

Газ — үнелиг одалга

Газ дамчыдар хоолай шугуму эрте-бурунгу Бухарадан бууруп Уралга чедир шейлүп чоруткан. Газлинскиниң газ тывар черииниң дамчыдып турар газы-биле Свердловскиниң, Челябинскиниң болгаш оске-даа хоорайларының үлетпүр будүрүлгелери «тыныш» турар. Элезинниг ховуларда газтыг ял чер 78 миллион кубометр үнелиг одалганы ынаар берип турар.

Газлинск — онзагай чер. Иштинде хөй янзы ногаа суп каан пироги-даа ышкаш сагындырар аан. Черниң кырынче чоок каттардан конденсат чок газты (ону химия үлетпүрүнге хереглээр), а ханы каттардан конденсаттыг газты тып турар.

Үстүү каттың газының шыгын кургадыр, а алдыы каттың газының конденсадын аңгылаар. Арыглаан газты 35 атмосфера базылышкынныг газ-турбиналыг компрессорнар-биле хоолай дамчыштыр сорудуруп, хереглекчилерге чорудар.

Газлинскиниң участогунда ажылдап турар 185 скважинаны болгаш газ чыыр 8 пунктуну автоматизастаан. Газты тыварын, чорударынга белетээрин база автоматчыткан. Оон ачызында аңаа ажылдап турган 200 кижини хөстап, оске ажылга ажыглаан, чылда муң-муң рубльдиг камналгазын алган. «Газ үлетпүрү» деп павильонда ол дугайын чугаалап турар.

О. ПАВЛОВ.

Мактал дыг кижилер

Хоочунну үдээн

«Мен бистиң бо коллективке мутур 20 чыл дургузунда ажылдап келдим. Бо үениң дургузунда чүгле үш машинаны солаан мен. Ам ажылдап турар машинам капитал септелге чокка 130 муң километрни эртеп болур. Ол ам-даа 100 муң километрни эртеп болур.

Техникага камныг болур болза, ол үр үеде ажыглаттынар. Ажылдап турар коллективниң ат-алдарын бодап, ак сеткилдиг ажылдаары ажылчын кижиниң хамааты хүлээлгеп-дир. Бодап-даа көрүңерден, бистер, ажылчыннар дугайында партия болгаш чазак кайы хире сагыш салып турар-дыр. «Социалистиг чарыштың тиилекчизи», «Будүрүгениң хоочуну» дээш оон-даа өске хөрек демдектерин, үш чертелиг «Күш-ажылдың аддар» орденин тургускан дугайында доктаалдар чоокта чаа үнүп. Оларны чедип алыр бүтүү аргалар силерде бар болгай, аныяктар. Ынчангаш мээң чагыым: ажылды улуг, бичө дивейн, аңаа кезээде төлептиг болуңар».

Бо болза республиканың кадык камгалал министерствозунуң автобаазазының хоочун чолаачызы Яков Александрович Круговыхтың чоокта чаа ону пенсияже үдээнниге турасказаткан хуралга чугаалаан сестери-дир. Коллективтиң кежигүннери 60 харлаан чолаачызын чоокта чаа пенсияжо байырлыг ёзу-биле үдээн.

Яков Александровичиниң будүрүлге стажы улуг. Ол үүлге Тываның бүтүү районнарының оруктарын 30 чыл дургузунда эргип, янзы-бүрү чүүктерни сөөрткен. Ада-чурттуң Улуг дайынынче Тывадан аъттанган. Орден-хавыяалырлыг дайынчы ажылдап турган эрги коллективиниге дедир келгеш, чолаачы ажылын үргүлчүлээн.

Хар-назынны улгадып келзе-даа, ол хөй-ниитти ажылынга идепкейлиг киржип, аныяктарны кижизидеринге телептиг үлүүн киирип келгенниге будүрүлгениң удуртулгазы, оон өөрү сеткилдиң ханыышкан өөрүн четтиргенин чугаалап, ам-даа кадык чаагай болуруп аңаа күзеп, өртектиг белектерни тывыскан.

Б. ОЮН.

Чонунга хүндүткелдиг

Леонид Артынаевич Лакпаны чангыс чер чурттутлары мактаар. Оон назы хары улгатпаза-даа, күш-ажылга кыымаккайы-биле ол чонуң хүндүлени чедип алган. Леонид бичиинээнден-не машина техниканы сонуургаар, ол кан аъттарны мунуп, башкарарын үргүлчү күзеп чораан.

1962 чылда Балгазының профтехучилищезинге ол өөренип киргеш, ону чедишкинниг доосканы-биле оон механизатор болур улуг күзели боттанган. Оон бээр-ле Леонид Артынаевич Каа-Хем районда «Бүрен» совхозака кышкы, часкы үелерде трактористеп, күзүн дүжүт ажаалдаашына комбайнерлеп келген.

Совхозтуң № 2 хову бригадазы мал чеми белеткеп турар. Эрткен чылын Л. Лакпа ол бригаданың кежигүнү тургаш, оон эки ажылдыг кижилериниң бирээзи болган. Бригада кежигүннери гектардан-на 25 центнер көк сигенни белеткээн, ынчангаш совхозтуң малы эртип турар кышты четчир чем курлавырлыг, хүр ажып турар. Бо чаагай хереките Леонид Артынаевичиниң үүлг-хүүзү улуг.

Бистиң Леонидивис 1968 чылда Тыва АССР-ниң алдарлыг механизатору деп хүндүлүг атты алган. Ол үүлге Лакпаларның ог-бүлезиниң эвес, бүдүн ажыл-агыйның, оон механизаторларының байырлалы, улуг чедишкини болган.

Леонид Артынаевич бо хүннерде техника септелгезинде киржип, 2 преспдобрщиктп септеп кылган.

Е. ПАЗДЕРИН.

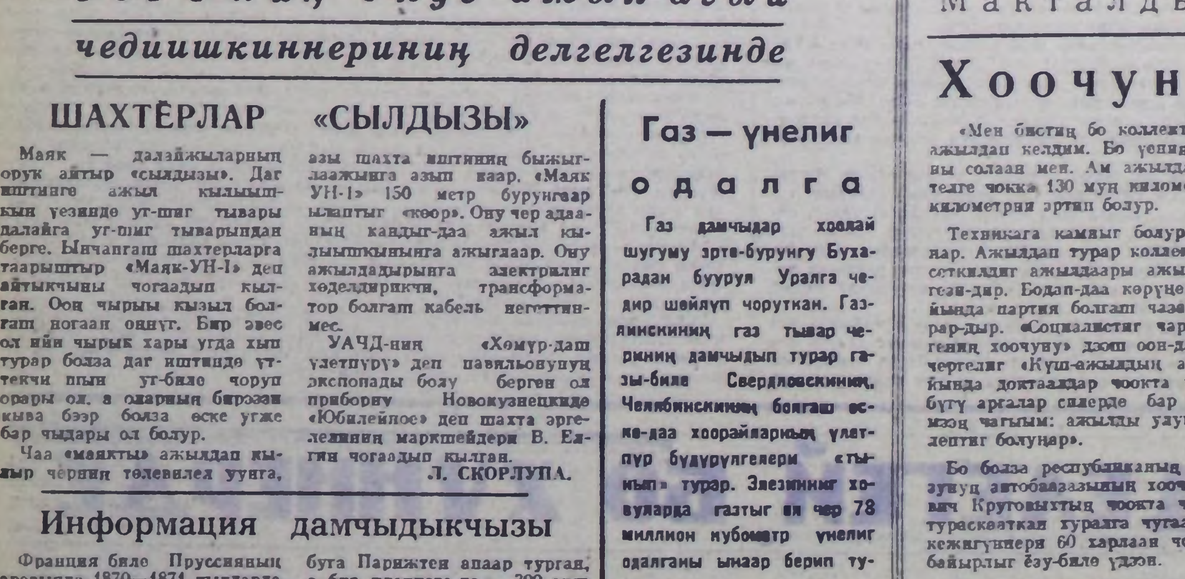
Улусчу чогаадылга бажыңында

Республиканың Улусчу чогаадылга бажыңының ураи үүлү човүлелиниң хуралы болуп эрткен. Аңаа улусчу театрларның режиссёрларының, районнарның Культура бажыңнарының директорларының кылып чорудуп турар ажылдарын дыңнаан.

Хуралга келгеннер боттарының ажылынга хамаарыштыр санал-оналын чугаалап, дуржулгаларын солушкан. Эң илаңгыя Сарыг-Сепгиң Культура бажыңының лиректору В. Харченко, Хандагайтының улусчу театрының режиссёру С. Арат-оол оларның санаалдары солун болган.

Ураи үүлү човүлелиниң хуралынга Совет Тываның 30 чылынга уткуштур репертуарларны канчаар кылырына хамаарышкан чугаа база болган. Бо талазы-биле хөгжүм-шин театрының режиссёрлары С. Оюн (кол режиссёр), Н. Баяң, республиканың Культура министерствозунуң ураи үүл талазы-биле инспектору К. Сагды, Бүтүү-россеяның театр шинтилезининг Тыва салбырының секретары В. Оскал-оол, Кызыл хооркүүскомнуң культура киллизиниң методизи Н. Пюрбю олар хуралдың киржикчилеринге ажыктыг сүмелерни киргеп.

А. ЧИГҮНЕКОВ.

Ленинград оруктарында «Икарустар»

Нева эриинде хоорайда «Икарус» деп мариалыг венгр автобустар моок-биле 10 хире чыл амылдап турар. Оларны хоорайга болгаш хөй санныг туристи чазаглыг оруктардан-даа бо-ла көруп болур.

Амгы үеде Ленинградта ындыг 735 чымчак чоруктуг, чырык, делгем, башкартынгыр, чараш машиналар санаттынып турар. Оларның хөй иезии совлгү модельдиг машиналары боол турар.

ЧУРУКТА: «Икарус-250» деп туристер соортуп автобустарның Москва вокзалының чанында турары.

М. БЛОХИННИҢ фотозу. (СЭТА-ның фотохрониказы).

Эрткен воскресеньеде Тайга станциязында хаак баазазынга Тываның транспорт эргелелиниң Кызылда коллективтериниң аразынга хаак маргылдаазы болуп эрткен. Аңаа алды коллективтерден хөй-хөй аныяк-даа, хоочун-даа хаакчылар киришкеп.

ЧУРУКТА: маргылдаа үезинде.
П. ПОЛЕЖАЕВТИҢ фотозу.

Ыяш олуртулгазы

Алтайның колхозтарының болгаш совхозтарының чагыыр ёзугаар ыяш олуртур саа-саа черлерниң төлевилелин тургускан. Крайның ховушөлдүг Кулундазында болгаш оске-даа тараалаң черлеринге черни хат-шуургандан камгалаар сес муң гектар ажыг деваскаарге ыяштыг делинделти тургузар. Ногаан ыяш олуртулгаларга тараа шөлдериниң, суурларының болгаш ховуда суг хөлөбектериниң кыдыгларында бедип үнер.

(СЭТА-ның корр).
БАРНАУЛ.

Шыдыраа

Он бирги салыг соонда

«Урожай» эки-тура спорт ниитилелиниң бирги черн дээш ойнап турар шыдыраачылар он бирги салыга ужуражып келгеннер.

Баштайгы хөлге ойнаан Бай-Тайганың чемпиону, ийи-ги разрядчы Д. Ооржак дуржулгалыг бирги разрядчы, Тандының төлээзи Б. Хомушку-биле хайымнашкан. Дараазында столга агы-биле ойнаан Эрзинде Ленин аттыг колхозтуң механиги Д. Буду Чөөн-Хемчиктиң Ийме школазының башкызы Х. Монгушту утткан.

Көдээ спортчуларның мартылдаазын башташ турар Сарыг-Сепгиң С. К. Тока аттыг школазының башкызы С. Идам ийиги разрядчы Б. Дуюгбанга удур агы-биле ойнаадаа, Улуг-Хемниң төлээзиниң күштүг халдаашкынынга таваржы берген. Ынчалза-даа Идамның тывызык, кажар, чогаадыкчы көштери салыгны аштырыышкындан чайладып ап шыдаан. Б. Дуюгбанга тайбың керээзин чарарындан өске үүе артпаан. Салыг хайым-биле доозулган.

А. Глушков — Д. Монгушка, А. Хомушку — Б. Ооржакка, Т. Контар—Ч. Сотпага, З. Майдыр — О. Бегзиго уттуруп каапнар.

Ол-ла кежээ ойнаттынмаан болгаш төндүр салдынмайн барган оюннар болбулаан. Маңаа база-ла С. Идам шылгараан. Ол О. Куулар-биле варын байдалга соңгларлаттынган салынга тывынгыр, чараш көштерни кылып, арыг тиилелгени чедип алган.

Бирги разрядчы Сендаш Ооржактың бодунуң спортчу чаңгыс чадада оорү — Б. Хомушкуну, О. Кууларны удуп алгаш, шилиидентерниң санынга киргеп.

С. Идам турнир таблицазын баштавышаан. Ол 10,5 санныг.

Д. САЛЧАК.

Дыштаныр хүннерде

Хоорайның бешки микрорайонунда чурттап турар сонгукчулар бөгүн респотребсоюзтуң АТБ-зинде клубта агитпунктуга барып, делегей байдалының дугайында лекцияны дыңнап болур. Лекция 17 шакта эгелээр. Лекция соонда уран-чечен фильм болур.

Он-ла хүн хүндүскүнүң 16 шакта хоорайның муш-культура башкыңынга өөредиглеп черлериниң коллективтериниң хостуг үүреш талазы-биле бирги чери дээш маргылдаа эгелээр. Ол-ла маргылдааны воскресеньеде база артенгинин 10 шактан эгелеп сонуургап болур силер.

Марттың 31-де хөгжүм-шин театрынга «Шорум ыйнаан» деп казах каттырынчыг шинии көрүкчүлер сонуургаар.

Воскресеньеде Тайга станцияга кышны сезонның соңгу хаак маргылдаазы эртер. Кышкы сезонну хазырның эстафетазынга түс-түс командалар киржир.

Субботада болгаш воскресеньеде «Енисей» болгаш «Энергетик» культура бажыңнарынга дыштанылга кежээлерин эрттирер.

Парктың бильярд болгаш теннис залдары ажылдап турар.

«Телевидение»

МАРТ 30-ДЕ

МОСКВАДАН

12.00—Дамчыдылгалар программазы. 12.05—Медээлер. 12.10—Өнүүт телекөргүүзүт. Уругларга. «Чурук бүргүзүнде хүш». 12.25—«Кадыкшыл». Эртем-шептередилгелиг дамчыдыла. 12.55—Өнүүт телекөргүүзүт. Школачыларга. «Мээң дыштанылгам» деп уран-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. 13.20—«Болур-даа, болбас-даа ышкаш». 14.20—«198-ки сезон». ССРЭ-ниң Улуг театры бөгүн. 15.20—Телекөрүкүдүлериң айтырыглырына политиктиг тайылбырлакчы Ю. А. Жуков харылаар. 15.50—«Дээрги Джон Фальстаф» деп музыкалыг фильм-шииниң баштайгы көргүзүү. В. Шекспирниң «Виндзорнуң өнчүктары» деп комедиязынга болгаш Дж. Вердиниң «Фальстаф» деп операзынга үндезилээн. 16.50—17.00—Чапсар. 17.00—«Дээрги Джон Фальстаф» деп фильм-шииниң уланчызы.

КЫЗЫЛДАН

18.00 — «Тываның неделязы». Информастыг программа. 18.15—Телемедээлер.

18.30—«Аныяк үннер». Аныяк күүседиктиларниң Бүтүүвилелдиң телеконкурзуу. 2-ги тур. 20.00—«Чурттуң күш-ажылчы судалы». Социалистиг күш-ажылдың тиилекчилерн үлетпүр будүрүлгелериниң дугайында. 20.30—«Чечен чогаадылың экранчыдылгазы». «Дон тоожузуу». Уран-чечен фильм. 22.05—«Силерниң дилээңер ёзугаар». Музыкалыг программа. 22.50—23.00—Чапсар. 23.00—23.30—«Ye». Информастыг программа.

АГААР

Кызылдың агаар станциязының дыннаткаңы ёзугаар алырга, бөгүн республикага шокар булуттаар, чагбас. Барыын утланыышкынныг хат кошкак. Агаарның температуразы даглыг черлерге бир градус чылыдан 4 градус чедир соор, оскелеринге 3—4 градус чылыг болур.

Кызылга шокар булуттаар, чагбас. Чөөн утланыышкынныг хат кошкак. Агаарның температуразы 3—5 градус чылыр.

Редактор В. С. ШАРАВИЙ.

КИНО

МАРТ 30-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: Киночымынды—46 9.50, 11.50 (Биче залга) «Ынакшыл болгаш карак чажы» 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Али-Бибн болгаш дөртен дээрбечилер» 9.10, 14.00, «Сут адаанда хоорайның дилекчилери» 10.30, 15.00, «Оолду капитан дижир турган» 12.10, «Даарта орай болур» 16.55, 18.50, 20.45 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Сенин шүүмең!» (1—3 кезектери) 11.00, «Сенин шүүмең!» (7-ги кезээ) 12.30, «Демир маска» (2 сериязы кады) 15.00, 17.30, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Аспаан эккел, хайыракан» 11.30, 13.10, «Чуртталга азы өлүм» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

АЛБАН ОРГАНИЗАЦИЯ УДУРТУКЧУЛАРЫНЫҢ БОЛГАШ ХАМААТЫЛАРНЫҢ КИЧЭЭНГЕЙИНГЕ

Тыва АССР-ниң ИХМ-ниң Күрүне автоинспекциязы, Кызыл хооркүүскомнуң иштики херектер киллизиниң КАИ салбыры болгаш милицияның тускай мотоваводу Кызыл хоорайның Пушкин 53 бажыңче көшкенин дыңнадып тур.

ТЕЛЕФОННАРЫ: ИХМ-ниң КАИ начальнигиниң — 27-15. ИХК-ниң КАИ салбырының начальнигиниң —20-02. Милицияның хоорай мотоваводунуң дежурныйының — 28-11.

КУРАВТОИНСПЕКЦИЯ.

ЧЕР-ЧЕРДЕ ДЫШТАНЫЛГАНЫ ОРГАНИЗАСТАП ТУРАРЫ

Бистин Кызыл-Даг суурда аныяк-өскен хөй. Оларның аразында башкылар, эмчилер, механизаторлар, ажылчыннар партияның чонга Кыйгырыынга сорук киргеп, бедиткен социалистиг хүлээлгелерни күүседир дээш ажылдап турар.

Чонның дыштанылгазын чөптүг организастаар, оларның негелделеринге хүүштүг концерттерни, диспуттарны, тематиктиг кежээлерни эрттирип, кинолар мурнуу чарында янзы-бүрү темага хамаарышкан беседаларны чорудуп турар бис.

Тываның Совет Эвилелиниң акы-дүнма өг-бүлезинге бактаап киргениниң бээр 30 чыл оюнга турасказаткан суурнуң агитквартиралар аайы-биле уран үүл көрүлдези доостур четкен. Т. Чечек-оолдуң, Б. Конгар-оолдуң удуртқан агитквартираларының концерттерин жюри эки деп демделээн.

• • •

Кызыл-Эник Кулажының «Уйгу чок Улуг-Хем» деп романының бирги томунга номчулга конференциязы эрткен.

Конференцияны ийи ай бурунгаар белеткеп, харылаза чогуур айтырыгларын бижигилээш, көскү черге аскылаан. Баштайгы айларда ном чедишпес турган. Библиотека эргелекчизи З. Алдай «Уйгу чок Улуг-Хемге» немелде чагыгны киргеш, четчир санныг номларны Кызылдан эккелген.

Номчулга конференциязын эрттирер хүнү келген. Клубтуң кижилер чык долдуп олурупкан.

Чогаалчының тоожуларындан, рассказтарындан үзүндүлерни база шүлүктериндеп, ол ышкаш «Уйгу чок Улуг-Хемден» үзүндүлерден тургустунган литературлуг концерт-биле номчулга конференциязын ажыткан.

Конференцияның ийиги кезээ — чогаалчының допчу намдарын, чогаал ажылдарын З. Алдай дыңнакчыларга допчуу-биле таныштырган. «Уйгу чок Улуг-Хем» деп романны сайгарары-биле романның темазы болгаш идеязы, Суялеминиң ог-бүлезинин салымчолу, апаа удурланышкак феодал-дүжүметтерниң овур-хевирлери. Тывага ангы демиселин чырыдып көргүскени, найырал темазын чогаалчының бижээнинин дугайында айтырыгларны салгылаан. Романны сайгарарынга башкылар Хонг Даржай, Дарый-оол Монгуш, Кара-кыс Кыргыс, ажылчыннар Ирина Допур, Шангыр Ирил-оол идепкейлиг киришкеннер.

Конференцияның үшкү кезээ — чогаалчының «Уйгу чок Улуг-Хем», тоожулары «Ыржым булун», «Ырак будут», очерктери, рассказтары болгаш шүлүк чыындыларын залда делгегилээн. Чыылганнар делгээн номнар-биле танышып, номчулга конференциязын бедик деңнелге эрттиргени дээш клуб болгаш библиотека чөвүлелдерине өөрүн четтиргенин илергейлээн.

• • •

Бистиң Кызыл-Даг суурувустун чурттак чылдары «Аянга» аттыг эстрада артистериниң концертин улуг сонуургал-биле көргеннер. Концерттин удуртукчулары суурда мааңыр-иелер Эртине Баазан, Кок Кыргыс оларны ажы-төлдери-биле кады концертти кээп көөрүнче чалаан болгаш оларны мурнуку одуруглага олуруткаан.

Бо концерттин программазында кижиниң сагыш-сеткилинге уттундурбас артып каар ыры, танцы, хөгжүмүнү магазадывыс.

В. ТЕМИР-ХАЯ.

• • •

Барыын-Хемчик районнуң Эрги-Барлык суурда Культура бажыңында суббота санында ужуражылга, лекция-беседа кежээлери доктаамал эртип турар апарган. Чонның культурлуг дыштанылгазын эки организастаар дээш Культура бажыңының ажылдакчылары, совхозтуң парткому, комсомол, ажылчын комитеттери, кодээ Советтиң активчилери, херээженнер човүлели тускай тургускан план ёзугаар демниг ажылдап турар. Амгы үеде суурда 14 агитквартираларның аразында уран үүл көрүлдези чоруп турар. Концерттен концертче уран талантылыгларның саны көвүдеп, концерттериниң шынары бедип орар. «Чодураа», «Аян» агитквартираларның концерттериниң программаларында солун көргүзүглер, күүседиглер бирын көрүкчүлер демделеп турган.

Көрүлдеден аңгыда Культура бажыңында «Кижи болгаш хоойлу», «Арагачылар — ниитилелдиң, чурттаганың дүүмнериниң урекчилери» деп чижектиг лекцияларны чон сонуургаан. Амгы үеде К. Кулажының «Уйгу чок Улуг-Хем» деп номунга номчулга конференциязын библиотека чөвүлели белеткеп турар.

Б. САЯ,
О. ХЕРТЕК.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000 Кызыл, Шетинкин-Кравченко кудумчуу, бажың № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторнуң 24-63, редакторнуң орлакчыларының 35-24, пропаганда киллизиниң 23-54, харылсалгалыг секретарының 23-35, партийжи амы-дырал киллизиниң 37-13, культура киллизиниң 23-51, көдээ ажыл-агый киллизиниң 21-47, үлетпүр киллизиниң 22-64, чагаа киллизиниң 41-27, информация база совет тургузуу киллизиниң 20-60, бухгалтериянын 31-75, корректорларның 27-41. Солун келбейн баргаңга 32-75 телефонче долгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 18056. ЧАГЫГ № 648.

Тыва АССР-ниң Министрлер Човүлелиниң Ном үндүрер чер, полиграфия болгаш ном садыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы, (Кызыл Шетинкин-Кравченко кудумчуу бажың № 1) ТС—00158.

Бүгү чурттарның пролетарийлери, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 76 (9451) | Воскресенье, март 31, 1974 чыл | 1925 чылда үнелээлеттингеш. | Өртээ 2 коп.

ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулдага уткуштур

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң тоску чыыжынга соңгулда талазы-биле Төп соңгулда комиссиязының составын бадылаар дугайында

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Чарлыы

«ССРЭ-ниң Дээди Совединге соңгулда дугайында Дүрүмнүң» 36 болгаш 37 чүүлдеринге үндезилээш, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң **доктаалы** болза:

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң тоску чыыжынга соңгулда талазы-биле Төп соңгулда комиссиязын хөй-ниитә организацияларының, ниитиледдериниң болгаш ажылчы чоннар коллективтериниң дараазында төлөлекчилери составтыг кылдыр бадылаар:

Төп соңгулда комиссиязының даргазынга Петр Николаевич **Федосеевти** — ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының эртемденнери болгаш эртем ажылдакчыларындан.

Төп соңгулда комиссиязының даргазының оралакчызынга Валентина Владимировна **Николаева-Терешковаңы**—Совет херооженнер комитединден.

Төп соңгулда комиссиязының секретарынга Иван Васильевич **Капитоновту** — культура ажылдакчыларының профессионаддар эвилелинден.

Төп соңгулда комиссиязының кежигүннеринге:

Александр Никифорович **Аксеновту** — Белоруссияның коммунистиг организациязындан.

Нажаабек **Алымбековту** — Кыргыс ССР-ниң Фрунзе хоорайда «Кыргысавтомаш» заводтуң ажылчыңнары, инженер-техниктиг ажылдакчылары болгаш албан-хаакчыларындан.

Борис Иванович **Аристовту** — Ленинградтың коммунистиг организациязындан.

Иван Иванович **Артоболевскийни**—Бүгү-эвилелдиң «Знание» ниитилелиндеп.

Владимир Алексеевич **Асатианиниң** — Грузин ССР-ниң Тбилисиде үжар чүүдүн Димитров аттыг заводунуң ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары болгаш албан-хаакчыларындан.

Тамара Задоевна **Арутюнянны** — Армян ССР-ниң Арташатск районунда Кахцрашен суурда колхозтуң колхозчуларындан.

Муиссар **Бариновапы** — Узбек ССР-ниң Бухара областының Ромитанск районунда Октябрьның 50 чылы аттыг совхозтуң ажылчыннары болгаш албан-хаакчыларындан.

Вильма Иоханнесовна **Беткерни** — Эстон ССР-ниң Пайдеск районунда «Коардиязалаве» колхозтуң колхозчуларындан.

Анатолий Тимофеевич **Бокаревти** — Свердловск областың Нижнетагильскиде В. И. Ленин аттыг металлургия комбинадының ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары болгаш албан-хаакчыларындан.

Василий Константинович **Вышкуну**— Молдавияның Авыяктарның Ленинчи Коммунистиг Эвилелинден.

Леонид Иванович **Грековту** — Москва хоорайның коммунистиг организациязындан.

Зулейха Исмаил кызы **Гусейновапы** — профессионаддар эвилелдериниң Азербайджан республика чөвүлелинден.

Алексей Алексеевич **Епишевти**—Армияга, Авиациягa болгаш Флотка дузалаарының Бүгү-эвилел эки тура ниитилелиниң (ДОСААФ) Төп Комитединден.

Велта Мартыновна **Линеви** — Латви ССР-до күрүнениң А. Упут аттыг шин театрының чогаадыкчы ажылдакчылары, ажылчыннары болгаш албан-хаакчыларындан.

Иван Кондратьевич **Лутакты**— Украинаның Коммунистиг организациязындан.

Марьям Мухитдиновна **Мухамедкуловапы** — Таджикистанда күрүнениң Абуали Ибн-Сины аттыг медицина институдунуң студентилериниң, башкыларының болгаш албан-хаакчыларының коллективинден.

Василий Ильич **Прохоровту** — Профессионаддар Эвилелдериниң Бүгү-эвилел Төп Чөвүлелинден.

Назарбек **Сандибековту** — Казах ССР-ниң Кустанай областа Урицк районунуң «Тагильдиң комсомолчуузу» совхозунуң ажылчыннары болгаш албан-хаакчыларындан.

Бостан Азаповна **Таимовапы** — Туркмен ССР-ниң Эртемнер академиязының эртемденнери болгаш эртем ажылдакчыларындан.

Евгений Михайлович **Тяжельниковту** — Бүгү-эвилелдиң Апыяктарның Ленинчи Коммунистиг Эвилелинден.

Александр Борисович **Чаповскийни** — ССРЭ-ниң Чогаалчылар эвилелинден.

Назип Васикович **Шакировту** — Башкир АССР-де Уфаның нефть ажылдап кылыр заводунуң ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары болгаш албан-хаакчыларындан.

Анатолий Васильевич **Шатохинни** — Украин ССР-де Донецк областың «Красноармейскуголь» комбинадының «Родинская» деп шахтазының ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары болгаш албан-хаакчыларындан.

Александр Александрович **Яикаускасты** — Литваның Хөреглекчилер ниитилелдериниң республика чөвүлелиниң баштаар черинден.

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы
Н. ПОДГОРНЫЙ
ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары
М. ГЕОРГАДЗЕ.
Москва, Кремль. 1974 чылдың март 29.

1974: БЕШ ЧЫЛДЫҢ ТОДАРАДЫКЧЫ ЧЫЛЫ

Апрель 20-де–коммунистиг субботник

Белеткел күштелген

Кызыл хоорай Совединиң «Кара-Хаак» совхозунуң ажылчыннары, инженер-техниктиг ажылдакчылары болгаш албан-хаакчылары апрель 20-ниң кызыл субботнигин күш-ажылчы байырлал кылдыр эрттирер деп белеткенин турарлар.

Совхозтуң дирекциязы, партком, профэвиледдиң ажылчын комитеди субботник хүнүнде кол-кол кылыр ажылдарны айтып алган. Субботникке шупту 190 ажыг кижи киржир. Олар 615 рубльдиг ажылын бүдүрер болгаш ооң иштинден 200 рубль ди беш чылдың фондузунга шилчидер.

Кол кылыр ажылдар: тараа шөлүнүң кажаазын септээри, суттарылга бугазын аштаары, 1000 тонна сиген кадагалаар черниң кажаазын тударын, суур чаагайжыдылгазын чорудары болуур.

Субботник бир-төө күш-ажылчы байырлал кылдыр көрдүнген чүве төлээде, аңаа белеткел ажылдары ыяк турар ужурлуг. Кижилерниң бедик бүдүрүкчүлүг ажыл-ишкин чаңдыкпары-биле төөгөй тергеелелдерни, ажыглаар материалларны ажылдаар черлерге чедирип турар.

А. ЧЕРТОВ,
совхозтуң директору.

780 рубль киирер

Кызылдың 13 автотранспорт бүдүрүлгезиниң коллективи коммунистиг субботник хүнүнде беш чылдың фондузунга 780 рубльди ажыглап бээр деп шиитирлээн. Ол хүн чолаачыларның, септекчилериниң болгаш инженер-техниктиг ажылдакчыларның кылыр ажылдарының хемчээли бүрүн төөдараттынган.

Чолаачыларның хөй кезии чүк сөөртүлгезинге ажылдаар, олар ол хүн 1,5 муң тонна чүктү сөөртүп, 180 муң тонна километрни ажылдап кылырлар. Септекчилериниң коллективи ол хүн 32 автомашинаны бүрүн септээр деп шиитирлээн.

Автотранспорт бүдүрүлгезиниң инженер-техниктиг ажылдакчылары болгаш дузалаар бүдүрүлгелериниң ажылчыннары коммунистиг субботниктиң хүнүнде Улуг-Хемниң оң талазында суурнуң магистраль оруунуң капитал септелгезинге ажылдаарлар. Оларның кылган ажылының өртек-үнези база-ла беш чыл фондузунче шилчиттинер.

БИСТИҢ КОРР.

КҮШ-АЖЫЛ БАЙЫРЛАЛЫ

Бистиң чурттувуска коммунистиг субботниктиң эрттирери чыл бүрүде-ле часкы чогаадыкчы хостуг күш-ажылдың чаңчыл болган байырлалы болу берген. Бо чылдың апрельдиң 20-де коммунистиг субботниктиң эрттирериниң дугайында чурттуң мурнакчы бүдүрүлгелериниң инициативазын деткивишаан, найысылал Кызылдың ажылчы чоннары күш-ажылдың ол байырлалынга идепкейлиг белеткенип турар. Владимир Ильич Ленининиң төрүттүнген хүнүнден бээр 104 чыл оюнга тураскаадыр ол «кызыл субботникке» белеткедип бисте партия организациялары болгаш ооң хоорай штавы удуртуп турар.

Амгы үеде ооң организастехниктиг хемчеглерин ажылдап кылган болгаш ону амыдыралга боттандырып турар. Хоорай штавының хуралын үш удаа эрттирип, оларга чамдык бүдүрүлгелериниң база тудуг эргелелдериниң удуртукчуларының отчеттарын дыңнаан. Улуг-улуг коллективтерге субботник хүнүнде кылыр ажылдың талазы-биле даалгаларны берген. Бүдүрүлгелерде албан организацияларының, өөредилге черлериниде субботник эрттирериниң талазы-биле штабтарыны азы комиссиялары тургускулаан.

Ол чугула ажылга белеткедиң үезинде хоорай штавы субботниктиң киржикчилериниң санын ылавылап, чорудар ажылдың хемчээлин болгаш хереглеттинер техниканың санын база тоску беш чылдың фондузунче шилчидер акша-хөреңгиниң түңүн тодарадырынче кол кичөөнгейни салып турар. Эрткен чылдарның чамдык четкестерин аналиэтеп көргеш, штаб кижилерни кол-кол тудуг объектилериндо торудун база продукция бүдүрелиниң хемчээлин ковудедиринче кичөөнгейни салган.

Тодаргай байдалдарны барымдаалаш, чамдык коллективтер апрель 20-де кылыр ужурлуг чүүлдерни күселиивге онааштыр ооң бетинде бүдүрүп кылырлар. Субботник чорударының талазы-биле хоорай штавы ол хүн кылыр ажылдарны үлетпүрге, транспортка болгаш тудутта планныг ажылдарның хемчээлип күүседиринче, хоорайны чаагайжыдып база погаанчыдарынче, хоорай тудугларынче утландырарын планнап турар.

Коммунистиг субботникке хоорайның ажылчы чоннарының ол хүн чеже кижи ажылга киржиринииң башкайы сан-түңүн штаб тодаратқан. Субботникке үжен муң хире кызылчылар киржир болгаш олар 150 муң рубльдиг ажылын кылыр, ажылдап алдынган акшадан 31 муң рубльдя беш чылдың фондузунче шилчидер. Субботниктиң үезинде тудугкуларны болгаш хоорай чаагайжыдылгазынга киржирлер ажыл-ишчилерни соксаал чокка хандырары-биле 400 автомобиль, бүгү маркаларның 30 экскаватор, 20 бульдозер, чүктүп 12 түдүргүчүлери болгаш оон-даа оске машинамеханизмнерни ол хүнге тускайлап бээр талазы-биле хамаарышкан организацияларга даалгаларны берген.

Штабтың ажыл планын ёзулаар апрель 3-те ооң хуралынга хоорайның коммунал ажыл-агыйының, тудуг эргелелдериниң база автотранспорт организацияларының субботникке канчаар белеткенип турарының дугайында айтырыгларны чугаалажыр.

Коммунистиг субботникке хоорайның коллективтериниң бүгү белеткел ажылдарын апрель 10-да бүрүн доозар ужурлуг.

Чогаадыкчы күш-ажылдың байырлалы — субботниктиң чорударынга «Кызыл-тудуг» эргелелиниң күжениишкининг белеткенип турар. Мында администрация черинде болгаш партия организациязы ол хүн кылыр ажылдың хемчээлин ылавылап тодаргайлаан. Ажылдаар ужурлуг коллективтерге нарядтарны ам бээп бергилеп каап. Ол ышкаш коммунал-чуртталга ажылгаш эргелелиниң бот-оруглачарылгалыг участогу болгаш оске-даа коллективтер ол хүнге база-ла багай эвес белеткенип турарлар.

Ыңдыг болза-даа чамдык бүдүрүлгелердо болгаш албан организацияда черлерниде бо чугула ажыл-херекке ам-даа кошкак белеткенип турарын база демдеглээр керек. Ылаңгыя «Кызыл үлетүүр-тудуг» эргелелинде, чер ажылдары кылыр тудуг эргелелинде, хоорайның тудуг-септелге эргелелинде болгаш оске-даа коллективтерде амдыгаа чедир субботниктерде кылыр ажылдың хемчээлин безин тодаргайлаваан. Ол ышкаш коммунал ажыл-агый бүдүрүлгелериниде бо талазы-биле тодаргай эвес чүүлдер база бар. Ынчангаш субботникке коллективтериниң бүгү бежингүнери шупгузу идепкейлиг киришкен турааш дээш бүгү хемчегдерни баш удур алыр херек. Ол хүнгү ажыл төлевиринден беш чылдың фондузунче шилчидер акша-хөреңгиниң хемчээлин баш удур тодарадыры эртелок чугула.

Коммунистиг субботникке белеткедиң талазы-биле чоруттунуп турарбүгү белеткел ажылдары, а ол ышкаш ону эрттирериниң талазы-биле инициативазы деткээн Кызылдың ажылчы чоннарының күш-ажылчы кодурлүүшкүнү пайысылалдың бүгү ажылчы чоннары оң ажыл-херекчи өзу-биле, идепкейлиг киржир дээрзин бадыткап болурунуң бүгү барымдаалары бар.

Ю. ПУТИНЦЕВ,
СЭКП Кызыл хооркүүскомунуң секретары.

Механизаторлар өөренип тур

Ажыл-агый бүрүзүнге механизатор кадрларны четчири-биле белеткеп алыры—хүнүнүң чугула айтырыгларының бирээзи. Таңды районнуң Тока аттыг совхозта Балгазының № 11 кодаа профессионал-техниктиг училищезиниң салбырын ажыткан. Эрткен чылын ону 25 кижи дооскаш, совхоз бүдүрүлгезинде ажылдап киргеп. Бо чылын салбырда 31 кижи өөренип турар. Оларның иштинден 20 ажыг кижи часкы хову ажылдарынга киржип, тодарадыкчы чылдың чаагай дүжүдүн өстүрериңе толептиг үлүүн киирерлер.

Курсантыларның аразында 5 уруг бар, олар оолдардан биче-даа дудак чокка нарын техниканы өөренип, аңаа хандыкпыл бергеннер.

Аныяктарга техника талазы-биле быжыг билигни бээр дээш салбырның эргелекчизи О. Чылбак-оол бүгү-ле таарымчадыг байдалды гургускан.

ЧУРУКТА: келир үеде механизатор болур кыстар (солагай талазындан) Гөля Оюн, Наташа Ондар, Люда Сандакпан олар кичөөл үезинде.

А. СОДУНАМНЫҢ сөөг болгаш фотозу.

Кыштаглаашкын—шалыпчы фронт

Дузалакчылар

Чамдык бергедээшкиннер турза-даа, Тес-Хем районнуң «О. Шынаа» совхозунда кыштаглаашкын багай эвес болуп, мал оолдаашкыны чедиишкининг эртип турар. 13371 хойнуң 8503-үү оолдаан. 8520 хураган камгалап алдынган. Ак-Чыраа салбырының хойжуу Бичө-оол Эзирниң коданыда хоюнуң 96 хуузу оолдапкан, чаш төл менди. Ооң кожалары Шокар Бадый, Эрелчин Кара-оол, Сүрүн-оол Маадыр оларның коргүүлгелери база эки. Деспең салбырында Мурзукай Мунзукта, Доржу Дүшүң-оолда 330-дең 380 чедир хой оолдаан, хураган камгалап алыр талазы-биле олар мурнакчылар болуп турар.

• • •

Ак-Чыраага сакманщиктеп турган Владимир Шокар 210 хураганны хүзээп ап доруттургап, малчынга дужаагаи. Ол совхозта рекордчу коргуучу. Сакманщик ажыл төлевиринге беш түс ажыг рубльди алган. Бичө-оол Барынмаа, Чүдүм-оол Севилбаа, Тумат Часкалбаа, Маадыр Маңмаа, Элбек Кимаа (Ак-Чыраа салбыры), Чамзырай Күске, Саяна Чаанмай, Рая Чаанмай, Валентина Мурзукай, Натпитоол Алдын-кыс дээш ышкаш сакманщиктер 110-дан 190 чедир хураганнарны ажаап остүрген. Шынчы дузалакчыларның ажыл-ижинге хойжулар өөрүп четтиргенин илереткеннер.

О. ИРГИТ.

Хүлээлге күүсеттинер

Эрзин районнуң Ленин аттыг колхозунуң хойжуу Кок Эртиненің коданында 330 төрүүр хой бар. Ам ында 100 ажыг хой оолдаан. Чаш хураганнар онча-менди доругуп озуп турар.

Хойжу боду, ооң дузалакчы кадартызы—кадайы К. Бораниитиниң малын кыштан хүр ажырар, ооң чаш толуп бүрүн камгалап, доруктуруп өстүрер дээш кызымак ажылдап турар.

Ажыл-ишчин хойжуның дуржулгазы улуг. Ынчангаш ооң кадарган хоюнуң күш-деңгели шыырак. Хойлар чыыткан сугну ижип, хоолулуг чемнерни хүнүнүң чип турар. Чаш хураганнарны доруктур аарааар талазы-биле хойжуның кадайы бичө эвес арга-дуржулгалыг. Чаа төрүттүнген хураганнарны тус-тус клетка кажаалларда үскүзээп. Оътка киргеп хураганнар чымчак сигенден аңгыда, микроэлементилер, витаминниг чемнер-биле хандыртынган.

Дуржулгалыг хойжулар бо чылын 100 төрүүр хойга оналаштыр 100 хураганны камгалап алырын, бир хойдан-на 2,5 кг дүктү кыргып алырын хүлээгеннер. Олар хүлээлгезин күүседиринге бүүреддиг.

А. ДАМДЫН.

БАЙДАЛ ЭКИ

Улуг-Хем районнуң «Ак-Туруг» совхозта мал кыштаглаашкыны эки. Совхозта сиген болгаш холуксаалыг өскедаа мал чеми четчир. Час дүшкеш-биле кады совхозтуң дирекция чеми ырак, чооктахойжу коданнарже кичөөнгей салырын улам күштелдиргеп. Кыштагларже мал чемнин сөөртүүр үргүлчүдевишаан. Ол ышкаш хойжуларга эргежок чугула аъш-чем болгаш үлетпүр барааннарын үргүлчү чедирип турар.

Совхозтуң төп салбырында хой оолдаашкыны түлүктеп эгелээн. Ийи хойжу бригадада 5 муң ажыг хой оолдаан, оларның чаш төлү менди.

Бригадир хойжу В. Мактарның бригадазында 2500 ажыг хой оолдаан. Чаш хураганнар менди доругуп турар. Ол ышкаш бригадир М. Топтуг-оолга удурткан № 2 хойжу бригадада база 2500 ажыг хой төрээн.

М. ЛАМА.

Продукция улам көвүдээр

СЫКТЫВКАР. Коми АССР-де эң улуг болур куш фабриказын Койтыбож суурнуң чоогунда түдүп эгелээн. Ындыг явылыг объектилерни тударынга чылыгны хой эрттирер, чиик тудуг материалы — керамзитогазбетонну бир-ле дугаар ажыглап эгелээн.

Бир чылда 66 миллион борбак чуурга бүдүрер аргалыг ол фабрика бүдүн чартык чыл болгаш продукциязын берип эгелээр.

ДУШАНБЕ. Куш эъдин бүдүрер талазы-биле Ортаакы Азияда эң улуг фабриканы чаарты кылыры Орджоникидзеабадта эгелээн. Оон күүгээ 1,7 катап өзер. Ол бүдүрүлге чылда 3,5 миллион лагазыны өстүрер.

АРХАНГЕЛЬСК. Областың «Боржемский» деп совхозунда 800 саар инектиг сүт комплексизин ажыглалга киргеп. Механизастаан ол комплекс полярлыг курлаг чоогунда тургустунган башгайы бүдүрүлге болур.

Областың сүттүг малын индустриалдыг аргаже шилчидип эгелээн. Бо чылын төрт совхозка ындыг комплекстер ажыглалга кирер. Холмоор районда олар болгаш мал ажылының кедээ ажыл-агый дурлулга станциязы 1200 инек турар хоорайжыгашты түзүп доозуп турар. Бо беш чылдың төнчүүнүге чедир Полярлыг курлаг чоогунга сес ындыг комплекстн ажыглалга кипрер. Аңаа сес муң чыгыы инек турар.

ЧЕРНОВЦЫ. Буковинаның дыка хөй фермаларының саанчылары чыл эгезинден бээр бир инекке онаштыр муң ажыг литр сүттү саптан. Саанчылар беш чылдың тодарадыкчы чылында инектен-не 4 муңнан 6 муң чедир литр сүттү саарын болап турар. Саанчыларның социалистиг чарыжын «Ильичиниң тураскаалы» колхозтуң саанчызы Савета Тулик баштап турар. Эрткен чылын ол, инектен-не 6039 кг сүттү саап алган. Шалыпчы ижи дээш аңаа Социалистиг Куш-ажылдың Маадыры атты тывыскан. Бо хүннерде Савета Тулик, Степания Бабьяк, Галина Темненко олар хүнде бир инектен-не 16 кг сүттү саап ап турар.

СЭТА-ның корреспонденттери.

БЕДИК ШАҢНАЛДАР

Совет Эвилелиниң ажылчы чоннары беш чылдың үшкү, шиитирлиг чылының даалгаларын чедиишкинниг күүсеткен. Аңаа бистиң республиканың ажылчыннары, колхозчулары, интеллигенциязы база төлептиг үлүүн киирген. Ол дээш чоокта чаа үлетпүрүүл, тудугнуң, транспорттуң, хырылаазының болгаш улус ажылагыйының оске-даа адырларының болук хөй ажылдакчылары ССРЭ-ниң орденнери болгаш медальдары-биле шаннаткан. Бо хүннерде шаннаткаңнарга ол бедик шаңналдарны тыпсып турар.

Пятиңдаа хырылаазының бүдүрүлге-техниктиг эргелелиниң клувунга ол баймырлалыг болуушкунга турасказаткан байырлыг хурал болган. Аңаа республиканың хырылаага бүдүрүлгелериниң коллективтериниң төлөлекчилери киришкен. Хуралды эргелелдиң коллинженери **А. Н. Иргит** ажыткаш, СЭКП Тыва обкомунуң бюро кежигүнү, Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы **Б. Ш. Долчанмаага** сөс берген.

Республиканың хырылаазчылары эрткен чылда багай эвес ажылаан, бүдүрүлге планнарын күүседирип чедип алган, коллективтерде мурнакчы бригадаларның, кижилерниң саны өзүп турар, куш-ажылды коммунистиг сөзү-биле көөрү дээш шимчээшкин калбарган дээрзин эш Долчанмаа чугаалаап, тоску беш чылдың бо тодарадыкчы чылында хырылаачыларның соруглазынга доктаагаш, куш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн улам бедидип, чонга хырылаага ачы-дуза чедирериниң шынарын улам экижидерин чедип алырынче кичөөнгейни углаан. Б. Ш. Долчанмаа 1973 чылда хырылаачыларның планнарны болгаш социалистиг үлөөлгелерни долдур болгаш ажыр күүседиринге чедип алган чедиишкиннери дээш шаннаткан болук ажылдакчыларга орденнерни болгаш медальдарны тывыскан.

Ленин орденни Кызылдың хырылаага белдирериниң аймумуляторжыгга **Александр Сергеевич Шерстнев** бир хугаарында алган. Ол дээрге коммунистиг куш-ажылдың шалыпчызы, бүдүрүлгеде чазартыкчы болгаш чогаадыкчы чорукту калбаабиле ажыглап турар мурнакчы ажылчынның бирээзи.

Чадаананың хырылаага белдиринин Хөндергейде хырылаага салбырының монтеру **Шыырап Ламаевич Саттың** хөрээн Куш-ажылдың Кызыл Тук ордени казстаан.

«Хүндүлелдиң демдээ» орденнерни Кызылда хырылааның ажыглал-техниктиг белдиринин монтеру **А. А. Рогалев** биле автобааза чолаачылы **В. В. Ширнин** олар алган.

«Куш-ажылчы эрес-маадырлыг чорук дээш» болгаш «Куш-ажылчы шылгарал дээш» медальдарны база болук хырылаачыларга тывыскан.

Эң Долчанмаа шаннаткаңнарга пзиг байыр чедиргеш, ажыл-херээнге моон соңгаарлаа улуг чедиишкинниг болурун, хүүда аас-кежиин болгаш дег кадыкты күзээн.

Шаннатканнар олардың ажыл-ижин бедин-биле үнелээнин дээш Коммунистиг партияга, Совет чазакка чүректин ханызындан өөрүп четтиргенин илереткеннер.

О. ИРГИТ.

В. Б. ДОБРОМЫСЛОВТУ ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ХҮНДҮЛЕЛ БИЖИИ-БИЛЕ ШАҢНААР ДУГАЙЫНДА

ТЫВА АССР-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ПРЕЗИДИУМУНУҢ ЧАРЛЫЫ

Партия органнарынга үр чылдарда үре-түмелдиг ажылдап келгени дээш база төрүттүүген хүнүнден бээр 50 харлаапы-биле холбаштыр СЭКП-ниң Кызыл хооркомунуң бюрги секретары **Владимир Борисович ДОБРОМЫСЛОВТУ** Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Хүндүлел бижии-биле шаңнаар.

Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы **Б. ДОЛЧАНМАА.**
Тыва АССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Секретары **С. КРАСНЫЙ**
Кызыл хоорай.
1974 чылдың март 28.

ПАРТИЙЖИ АМЫДЫРАЛ

КОММУНИСТЕРНИҢ ТУС-ТУЗУ-БИЛЕ АЖЫЛ

Партия кежигүнериниң идепкейлиг өзүдези парторганизациянып бүгү ажыл-чорудулгазындан хамаарыжыр. Бир эвес парторганизацпя бодукүн янтики ажылын партийжи ленинчи норма-чижекке дүшүтүрүп, кижи бүрүзүбиле доктаамал ажылдаар болза, ында бүгү коммунистер будүрүлгеге-даа бөза хөнинти амыдыралчыга-даа идепкейлиг киржир болгаш олутпай кижилер чок болур.

СЭКП Төп Комитединиң май (1972 чыл) Пленумунуң шиитпирлериниге дүшүтүр Чөөн-Хемчик районнуң партия организациялары ажылының стилин улам сайзыраңгайжыдып, партдокументилер солуушкунунга белеткеддиң болгаш оны эртирип турарының үезинге хөлбаштыр коммунистериҢ идепкейлиг бүгү талалыг улам бедидерп-биле боттуг ажылды чорудуп турар. Партия организациялары-ның секретальлары, парткомнар болгаш бюро кежигүнери, райкомнуң бюро кежигүнери болгаш секретальлары коммунистер-биле удаа-дараа беседалажып, оларның будүрүлчи көргүзүлгелерин, хөнинтичи амыдыралга киржилгезин сонуургап, коммунисти чүү хөлеедип чоруурун, оларның чамдыктарының ажыл-чорудулгазында четпестерпиҢ тыптып келген үдезинин чүдел дээрпин шын тодарадып, чидиглерпи партийжи шын турушче киирер дээш эш-хүүзүнүң беседалажышкынынарын системалыг чорудуп турар апарган.

Партийжи амыдыралдың норма-чижектерин хилядып чоруур чамдык коммунистерни партия организациялары партия документилерин солуурунга белеткеддиң үезинде үёткә ап, олар-биле тускай ажылды чорудуп келген. КоммунистериҢ идепкейлиг, даандырган ажыл-херекке сонуургалының болгаш харылсалгазының бедиири— СЭКП-ниҢ Программазының болгаш Уставының негелделерин хажык чокка нүүседиринден улуу-биле хамаарыжыр. Ынчангаш маңаа ол талазыбиле негеддени бедидип, коммунистер-биле тус-тузунда ажылды чорудары улуг ужурдузалыг.

Бисте хөй-хөй парторганизациялар айтырыгның бо талазынче улуг кичээнгейни салып турар. СЭКП-ниҢ XXII съездиниң аттыг, «Большевик» совхозтарның парткомнары, Каа-Хем хөмүр-даш разрезиниҢ Чадаана участогунда партия эге организациязы (секретальлары эштер К. Куулар, Д. Хертек, С. Потехин) коммунисттиҢ кижи бүрүзүү-биле тус-тузунда ажылды болгаш инициатива чок, идепкейлиг, сагылга-чуруму кошкак эштер-биле ажылды биидилиг чорудуп турар. Ынчангаш ол коллективтерде коммунистериҢ авангардчы ролюн нөскүзү-биле бедөөн, мурнаачыларның одуруунда чаа-чаа аттар доктаамал немежип турар апарган.

Эртеп ийи чылдарда партия эге организацияларынга 147, СЭКП райкомунга 47 коммунист-биле беседаны чорутпан. Устав негелделерин хажыдып турган коммунистер боттарының чөстырының шын билип, тодаргай түңнелди үндүрүп, ажыктыг түңнелди кылып, амгы үеде ажылхерекке идепкейлиг киржип, үлегер-чижээн өскелерге көргүзүп турар апарган.

«Сельхозтехника» каттыжышкынынга коммунист В. Куулар сагылга-чуруму кошкак, арага-дарыга суңдулуг турган. Партия организациязының сүмезин ёзугаар оон-биле СЭКП райкомунга ажык, принципиалдыг беседаны кылган. Элээп үе эрткенде ол коммунист бодунга шын түңнелди үндүрүп, четпестерин бүрүңү-биле өткен болгаш коллективтиҢ ажыл-херээнге идепкейлиг киржип, инициативалыг болгаш эки организакчы чорууп көргүскен. Ам ол районда бир улуг будүрүлге чериниҢ удуртукчузунда дешпиттирген болгаш ол ажылды биидилиг удуртуп турар.

«Чыраа-Бажы» совхозта Пюрювээ Куулар хоочун коммунистериҢ бирээзи. Ынчалаа-даа ол пенсияже үнген соонда хөй-нинтиниҢ амыдыралындан хоорлуп, арагалаар апарган турган. Партком оон-биле шыңгыы чугаалажкан болгаш аныяктар ортузунга ажыл чорудар даалганы аңаа бергеп. Ам коммунист ПюрювээниҢ адрезинге хомудал болбастаан, а харын-даа аныяктарны эки чаңчылдарга кижизидериниҢ херээнге оон кирип турар үлүг-хуузун сеткил-ханышкын-биле демдеглеп турар апарган. Ындыг эки өске-даа чижектерни көргүзүп болур.

Ынчалаа-даа чамдык парторганизациялар айтырыгның бо талазынче улуг кичээнгейни салып турар. СЭКП-ниҢ XXII съездиниң аттыг, «Большевик» совхозтарның парткомнары, Каа-Хем хөмүр-даш разрезиниҢ Чадаана участогунда партия эге организациязы (секретальлары эштер К. Куулар, Д. Хертек, С. Потехин) коммунисттиҢ кижи бүрүзүү-биле тус-тузунда ажылды болгаш инициатива чок, идепкейлиг, сагылга-чуруму кошкак эштер-биле ажылды биидилиг чорудуп турар. Ынчангаш ол коллективтерде коммунистериҢ авангардчы ролюн нөскүзү-биле бедөөн, мурнаачыларның одуруунда чаа-чаа аттар доктаамал немежип турар апарган.

Эртеп ийи чылдарда партия эге организацияларынга 147, СЭКП райкомунга 47 коммунист-биле беседаны чорутпан. Устав негелделерин хажыдып турган коммунистер боттарының чөстырының шын билип, тодаргай түңнелди үндүрүп, ажыктыг түңнелди кылып, амгы үеде ажылхерекке идепкейлиг киржип, үлегер-чижээн өскелерге көргүзүп турар апарган.

«Сельхозтехника» каттыжышкынынга коммунист В. Куулар сагылга-чуруму кошкак, арага-дарыга суңдулуг турган. Партия организациязының сүмезин ёзугаар оон-биле СЭКП райкомунга ажык, принципиалдыг беседаны кылган. Элээп үе эрткенде ол коммунист бодунга шын түңнелди үндүрүп, четпестерин бүрүңү-биле өткен болгаш коллективтиҢ ажыл-херээнге идепкейлиг киржип, инициативалыг болгаш эки организакчы чорууп көргүскен. Ам ол районда бир улуг будүрүлге чериниҢ удуртукчузунда дешпиттирген болгаш ол ажылды биидилиг удуртуп турар.

«Чыраа-Бажы» совхозта Пюрювээ Куулар хоочун коммунистериҢ бирээзи. Ынчалаа-даа ол пенсияже үнген соонда хөй-нинтиниҢ амыдыралындан хоорлуп, арагалаар апарган турган. Партком оон-биле шыңгыы чугаалажкан болгаш аныяктар ортузунга ажыл чорудар даалганы аңаа бергеп. Ам коммунист ПюрювээниҢ адрезинге хомудал болбастаан, а харын-даа аныяктарны эки чаңчылдарга кижизидериниҢ херээнге оон кирип турар үлүг-хуузун сеткил-ханышкын-биле демдеглеп турар апарган. Ындыг эки өске-даа чижектерни көргүзүп болур.

Ажыл-ишке аныяксаан, алдар-хавыяалыг суггатчыларга чоргаарланыр бис.

Т. КАРЫМА.

ЧЕДиишкинни БЫЖЫГЛААР

«Шамбалыг» совхоз Тандының районнуң ажыл-агыйларының эм-не аныяа. Тоскуң беш чылдың эрткен чылында совхоз сиген болгаш өске-даа ченнерни четчиривиге белеткеп алганындан ажыл-агыйның малы кыштың хүр ажыңы турар. Районнуң ажыл-агыйларының хөйжү бригадаларының аразында социалистиг чарыжының түңнелинде бистин совхозтан эш С. Дашоол бригадирлээн хөйжү бригадазының көргүзүү эң эки болган. Ынчангаш аңаа СЭКП райкомунуң болгаш райкүүскомнуң хөйжү бригадалар аразынга шилчип тугун тывыскан.

Ажыл-агыйда мал ажылдының авын биже бергеп малчыннарның, сакманчыктерниң саны чыл келген тудум немежип турар. Куулар Дажы-Серен коданының 350 хөөнүнден 372, Сенден Монгуш 370 хөөнүнден 400 хураганны менди камгалап алганнар. Куулар Дугар, Мижит Демирель, Куулар Оруствү, Какаа, Ларисз Сенделдерниң чаш мал ажаап, өстүрер сакманчы дүржүлгазы улгаткан, оларны малчыннар мактап, совхозтуң директизязы хүндүлел-биле алап турар.

Шамбалыгның хөйжүлары чедиишкинни улам быжыглап тургаш шаңнаткан тугун салбас дээш шүдүргү ажылдап турар.

Д. САРЫГЛАР.

ТӨЛЕПТИГ УТКУУР

Район төвү — Эрзин суурдан ырак эвесте Боом даанын баарында колхозчу суур чаттыгган. Ол — Ленин аттыг колхозтуң төвү-дүр. Ажыл-агый, культура тургузуушкунунуң талазы-биле бо колхоз районда дээре ажылдыгларның одуругунда.

Эртеп 7 шак үезинде контора чанынга колхозтуң автомашиналары чыскаалыптар. Оон үр болбаанда-ла чоруур путёвкаларын тутқан чолаачылар машиналарынга олурупкаш, ажыл-ижин кылып хаптарлар.

Ленин аттыг колхозтуң күш-ажылчы ыныг хүннериниң бирээзинде Сарыг-Бүлүң кожа Советтиң даргазы Н. Д. Эгер-биле ажыл-иш дугайында конторага чугаалаштывыс.

— Былыр ажыллар хөй, соруглалар база улуг —дээш. Намзырай Демүрович уламчылады: — Тоскуң беш чылдың тодаралыкчы чылында ССРЭ-ниҢ ажы-дүнма өг-бүлезинге Совет Тыванып эки тура-биле бактаап киргенинден бээр 30 чылының оюн байырлаар болгай бис. Анда күш-ажылчы белектер-биле ужуражыр дээш бистиң кожа Советтиң ажылчы чону эрестиг ажылдап турар.

Байырлалды төлептиг уткуур-биле кожа Советтиң кыдың турар ажылдары-ла хөй. Ылангыя оон депутаттарының удуртуп турары агитквартираларның ажылы чүгле суурда эвес, а харын бүгү районда сураглыг. Оларның солуп программалыг концерттерин суурнуң чону-даа, ыраккы колханнарның хөйжүлары-даа магазаннар.

Чер болгаш мал ажылының продуктуларын будүрериң болгаш белеткээрин ковүдедири дээш Бүгү-эвилел социалистиг чарыжынга кириишпишаан, сарыг-булунчулар бедиткен социалистиг хүлээлгелерни алган. Ленин аттыг колхоз бо чылын бүрүнеге 306 тонна эът, 20 тонна дүк, 85 тонна сүт садар хүлээлгелиг. А кожа Совет 45 тонна эътти, 2,5 тонна дүктү чонган киморер.

Колхозтуң экономказында чүгула черни мал ажылы эзлеп турар болганда, кол кичээнгейни мал бажын өстүрериниче угландырган. Ынчангаш колхоз 100 баш төрүүр малга онаштыр 90 хураганны, 90 бызааны, 95 кулунну болгаш 50 боганны камгалап алырын, хойнуң баш санын чыл төнчүзүнге чедир 12400 башка, боданың малдың — 1240, чылгыны— 690, тевени — 112 баш чедир өстүрерин хүлээнген. Күрүнеге садар малдың ортумак деңгээзин улгаттырарын база ол хүлээлгеде айыткан.

Тарылга шалуң 2431 га чедирип, га бүрүзүнден 15 центнер дүжүттү алырын сарыг-булунчулар хүлээнген.

Суурга тудуг талазы-биле ажылдар база кылдынар. Ийиний аал ишти чурттаар 4 бажын болгаш 25 автомашина кирер чаа гаражтың тудуун бо чылын доозар. Суур чаагайжылгазының талазы-биле кожа Совет база эвээш эвес ажылларны кылыр. Төп кудумчуга 600 дөс ыяштың тарыыр, чурттакчы бажын бүрүзү 3—5 чедир ыяштың олуруп, чечектер клумбаларын болгаш олурткан ыяштарны кажаалаар, суггарар ажылды эгелээрлерине олар белен.

Ынчангаш юбилейни төлептиг уткуур сорулганы сарыг-булунчулар мурнунда салган эрестиг ажылдап турар.

М. КАЛЧАН.

Аныын хөйжү Чимит-оол Сарыглар эрес кашпагайы-биле, кежээни-биле, ажылынга кызымаа-биле оорун кайгаткан кижи. Оон кыштап Ак хемнин бажында бедик даглар аразында. «Алдан-Маадыр» совхозтуң ол хөйжүзү бодунуп ажылынга хандыкшылыг болгаш «малчын хүлээлгемни күүседип чоруурум-биле Төрээн чуртумга бараан болуп чоруур кижи мен» деп чугаалагылаар.

Тоскуң беш чылдың шиитпирлиг чылында Чимит-оол Сарыглар төрүүр чүс хойга онаштыр 110 хураганны алган. Малчынның бо чылгы алган хүлээлгезин эртеп чылдынынан куду эвес болуп турар, ол хүлээлгезинге күүселдеэн мал оолдаашкыны доосту бээрге илереп келир, ынчалаа-даа ол бодунуң хүлээлгезинге күүседип шыдаар дээрзи ам-на билдинге берген.

ЧУРУКТА: Чимит-оол Сарыглар.

А. НЕВОЛИННИҢ фотозу.

Ч Ы Ы П ПАРЛААН

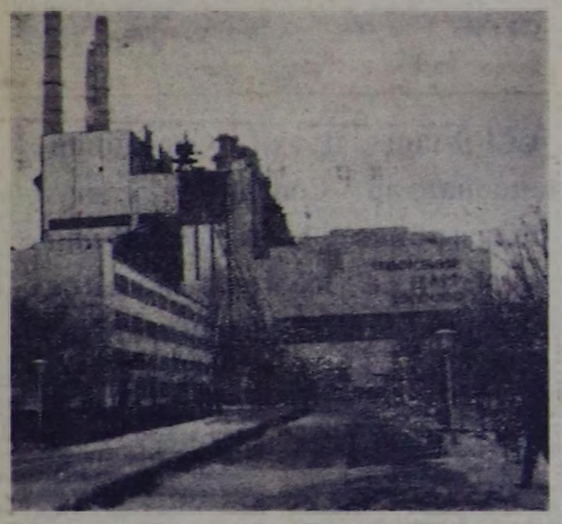
«Большевик партияга болгаш Совет эрге-чагырга-га Циолковскийниң бергеи эртем номнарлы ажыглал чок чыптас.., а совет эртемденнер ону догаадыкчы ёзу-биле сайзырадып турар болгаш чедиишкиннг уламчылаар». Ракета-космос системаларының шылгараңгай конструктору академик С. П. Королевтуң чугаалаан бо сөстерининг бадыткалы Циолковскийниң чурттап, эртем ажылы кылып турган Калуга хоорайга ам сеелгү сес чыл дургузунда чыл бүрүде эрттирип келген Бүгү-эвилелдиң циолков номчулгалары болур. Аңаа ямы бүрү угланышкынныг конструктор, инженер, эмчи, космонавт эртемденнер киржип турар.

Аңаа шелтээн 40 ажыг эртем ажылдарын «Циолковскийниң идеялары болгаш космонавтиканың шиитпирлээр айтырыглары» деп ат-биле чыып парлаан. Ону ССРЭ-нин Эртемнер Академиязының К. Э. Циолковскийниң эртем номнарын ажылдап кылыр талазы-биле комиссия болгаш космонавтика төөгүзүнүң Күрүне музейи белеткээн.

Циолков номчулгаларының шилиттинген ажылдарының чыындызында адаттурт эртеминиң теоретиктиг шинчилелдеринден эгелээш, ужудукчу-башкарылгалыг космос корабльдерин болгаш орбита станцияларын тургузарынга чедир эрткен оруун көргүскен.

Чыындының авторларының арагында академиктер Б. Н. Петров, В. В. Парин, Астронавтиканың делегей академиязының корреспондент - кежигүнү М. К. Тихонравов, ССРЭ-нин Эртемнер академиязының корреспондент-кежигүнү О. Г. Газенко болгаш өске-даа эртемденнер киргеп.

Делегейде эң улуг ГРЭС

Кадыг одалга-биле ажылдаар Криворож ГРЭС-2 делегейде чыяыг-биле ажылдаар эң улуг станция болуп турар. Сеелгү, онгу энергоблокту ажыглалга киргеп соонда ол электри станциязының күүзү 3 миллион киловатт четкен.

Станцинга бир киловатт-шак электри энергиязын будурериңге одалга чарыгдаеы сеелгү ийи чылда 368 граммдан 350 грамм чедир кызырылган. Оон ачызында 400 муң тонна одаар чүүлдү камнап алыр арга тургустунган болгаш будун чартык миллион киловатт-шак электри энергиязын ажылдап кылган.

300, 500, 800 муң киловатт болгаш оон-даа өрү күүзүлүг станцияларны тударга камналга хөй бөөп турар.

Тоскуң беш чылдың төнчүзүнде ССРЭ-ге 1065 миллиард киловатт-шак электри энеогиязын бир чылда ажылдап кылыр апаар, оон 875 миллиард киловатт-шагын чыяыг-биле ажылдаар электри станциялары будурер.

ЧУРУКТА: чыяыг-биле ажылдаар делегейде эң улуг Криворож ГРЭС-2.

М. ТЕРЕЩУКТУҢ фотозу. ПМА.

ХАВЫЯАЛЫГ СУГГАТЧЫ

Чонуңга хүндүткелдиг, баштаксымаар ажыл-чаныыг Ыймажап ирейни Кызыл-Тайга суурда танывас кижи чок. «Көрбээн чүвези чок, көдүрбээн хөнээ чок» кырганның эрткен үези бистиң, аныяктарга үлегер болуру-биле үнелиг. Оон ада-өгбелери тараажы чораан. Ынчангаш ол ажылга Ыймажап ирейниң ыяа, мергежээни таварылга эвес.

1930 чылдар үези. Кызыл-Тайганың көшкүн араттарынга чаа амыдыралдың эгелээн үези ол. Феодалдарның өөчүхөреңгилин хавыргаш, ядыы эрааттарга үлеп берген. Ынчан Ыймажап - адаашкылар саап ижер инекке, мунар аътка-даа чедиргеп. Кызыл-Тайгага МЧАЭ тургузар дугайында чугаа дыңнаан, ону деткип, эштелгеин организастаарынга идепкейлиг киржип, оон үжүрдүзазын чонга тайылбырлап турганнар база-ла Ыймажаптар.

— Кувискаал кампың номналы шын. Ону бис адаашкылар деткип. МЧАЭ-ге дораан кирер дээш келдивис — деп. Допчаа Ыймажап ирей сургакчылап келген даргага чугаалаан.

Ыймажаптар идегелдиг эш-өөрү сеҢ кижи-биле кадыг ажыл-агыйның чепсек-херек-селдерин чыып, тыртар күштү мөөнүзээн часты тарылгаже кирип, коллективтиг ажылдың будүңгүрүн, оон будүрүжчулуун эскелерге көргүскен. Мчажидерниң деминг ажылының түңнелинде ажыглаал чок эзи чыткан ховулардан элбек дүжүт алдынган болгаш күрүне аңмаарынче артыкшылын үрган. Оон эгелээш-ле, эраттар коллективтиг ажыл-агыйже шүүжүп киргеп.

— Амгы үениҢ шапкын чеҢжүлдезин, ажы-төлдүң ааскежиин көргеш магадап, аңаа өөрээш биче-даа болза, үдүтхуумну кииришээр-дир мен —деп. 66 харлыг хоочунувус Ондар Допчаевич чугаалап орар. Хоочун суггатчы кырганның өөредип каапы сураглыг тараажылар «Сүт-Хөл» совхозта хөй. Оларга Коммун-оол Ондар, Монгуш Кыдат-оол болгаш оон-даа өскелер хамаарыжыр.

Назылап кырыза-даа, ажылыпчы кырган эрткен чылын совхозтуң суггатчыларының аразында социалистиг чарыштың тиилекчизи болган. 1 гадан 13 центнер дүжүт өстүрер хүлээлгезини ол 17,5 кылдыр ажыр күүседткеп. Ондар Допчаевичиниң эрестиг күш-ажылын Совет чазак бединиббле үнелеп. Октябрь революциязы орден-биле ону шаңнаан.

Ажыл-ишке аныяксаан, алдар-хавыяалыг суггатчывыска чоргаарланыр бис.

Т. КАРЫМА.

Шүүдавайн турар

СЭКП Тыва обкомунуң бюрозу болгаш республиканың Министрлер Чөвүлели механизаторлар өөредилгезиниң дугайында доктаалды хүлээп алганындан бээр элээн уе эрте бертен. Тускай онаалда ёзугаар Тес-Хем район 55 кижини механизатор мергежилиниге өөредир ужурлуг. Оон иштинде 20 кижи Самагалдайның «Сельхозтехника» салбырынга өөренир. Амгы байдал кандыгыл?

Марттың баштайгы он хонуунда өөредилгени организастаар дугайында чүгле чугаа чоруп турган дээрден башка, чогум ажылдай берген курс чок. «Ак-Эрик» колхозка өөредир кижилерниҢ данзызын февраль айда-ла тургускан, а чогум өөредилге март 19-на чедир-ле эгелеэвэн. «Тес-Хем» совхозка бирги кичээлди чүгле март 14-те эрттирген. Ол курста 19 кижи данзылаткан. А «Чодураа» колхоз бодунга өөредилге организастаавайн, «Сельхозтехника» салбырынга өөредир деп дугуруушкан. Ам ында 13 кижи өөренир эгелээн, оларның 12-зи чодураажылар. Нинтизи-биле түңнээрге, данзыга кирген болгаш муң-не өөренип эгелей берген 43 кижи бар. Ол сан обкомнуң даалгазынга четпес. Бо часкы сезонда ийи аалчег-биле ажылдаар дээр болза, 49 механизаторлар немей тывар апаар. Сан талазы-биле байдал ындыг. А шынаар?

Өөредилгениң шынары кончут багай. Күрстар орайтан ажыттынганын чугаалаан бис. Чер-черде трактористер өөредир өрээлдер муң-не бар, ынчалза-даа оларның дерилгеан багай, көргүзүг материалдары чедишпес. Чижек кылдыр Самагалдайда курсту көрзел. «Сельхозтехника» салбырында кызыл-булун делгем, чырык, өөредилгени эки организастаар арга бар. Мурнуку чылдарда ындыг турганда-а. Ам байдал сыр өске. Курсантылар кино көрген улус ышкаш, аңаа-да орар, столдар чок, демдеглеп, конспект кылыр арга чок. Башкының түве бижиир самбираны база чок. Көргүзүг материалы, плакаттар чедишпес.

— Өөредилге кайы-биле чоруп тур?— деп, салбырның кол инженери В. Ляховтан айтырдым.

— Организастап каан бис. Өөренип эгелей бердилер.

— Силерде «Чодураадан» улус кээп өөренип турар-дыр. Даалга ёзугаар силерниң салбырга олардан ангыда 20 кижи өөренир болгай.

— Улус тывылбас-тыр. Радиога бөзин чарлап турдувус.

— Столдар, планшеттар чок, канчаарыл?

— Харын аан. Черле ынчаш, бо өөредилгени көдээ ажыл-агый эргелелиниң кол инженери Б. Сая харылап турар кижи ийин.

Бо чугаадан алырга, «Сельхозтехника» салбырының кол инженери трактористер өөредилгезинче сагыш салбайн турары илдең-дир.

Бо курста райкүүскомнуң көдээ ажыл-агый эргелелиниң ийи кол тускай эртемнигдери: «агроном В. Монгалбин, инженер Б. Сая башкылап турар. Ам бо часкы тарылгага белеткел үезинде оларның чай чогу кончут. Март 14-15-те олар өске ажыл кылып турганындан кичээлдер үзүлгеп. «Сельхозтехниканың» тускай эртемнигдерни өөредилгеге киириштирери чугула. Инженер П. Артамонов: «бир эвес дагыл каар болза, мен-даа кичээлдер эрттирип болур мен»—деп күзелин илередип орду.

ВЛКСМ райкому (секретальры Б. Ламажаа) трактористер курстарынга аныяктарны киириштирер ажылды багай чорудуп, өөредилгенин канчаар чоруп турарын хайгааравайн турары четпес.

Нинтизи-биле чугаалаарга, Тес-Хемде механизаторлар өөредилгезинин дугайында үстүкү чөрлерниң доктаалын багай күүседип турар. Партия райкому, райкүүском моны доктаамал контрольга ап, байдалды экижидер ужурлуг.

А. ДЕМБРЕЛЬ,

«Шыныың» корр.

ТУРНУҢ КҮЖҮ — ДҮЖҮТТҮҢ ӨЗЕРИНДЕ

(Бүгү-эвилел чөвүлел хуралындан)

Чечек тарикчыларының бөлүүн дузалакчыларындан эгелээш, хөй культураларның дүжүүлүн бедидериниң шыырак чепсээ болур деп, тур дээр препаратты (хлорхолинхлоридтин) ачызы ындыг болуп турар. Ынчангаш ону кожа ажыл-агыйга ажыглаарының дугайын тускай Бүгү-эвилел чөвүлел хуралынга чугаалажып көргени таварылга эвес, ол хурал чоокта чаа болган.

Кожа ажыл-агый министерствозунуң кол специализи А. Х. Халитовтуң СЭТА-ның корреспондентизи Д. Смирновка чугаалааны болза:

— Мынза кол чүве болза тур препаратты колхозтарга болгаш совхозтарга ажыглазы кожа ажыл-агыйның кол айтырыгны — тараа бүүрериң түрген ковүдедир талазыбиле айтырыгны шиитпирлээринге чер ажылдакчыларынга дузалаары болур.

Чүгле бо курлавырны ажыглап тургаш, чурт тараа чыылдазын чылда 10—15 миллион тоннага ковүдедип болур.

Ол хире хемчээлдиг немелде дээрге Украинага азы Казахстанга тарааны чылда ортумак белеткеп алырының хемчээлинге деннежип турарлыр. Ол препарат ындыг улуг дузалы канчап чедириптерил?

Кур черии шингээдип ап эгелээнинин 20 чыл оюнга холбаштырган байырлыг хуралга чугаазынга бирги чергенин сорулгаларының бирээзи—гектар бүрүзүнге онаштыр дүжүттү белидери болур деп, эш Л. И. Брежнев чугаалаан. Ол сорулганы шиитпирлээринге хөрээнге төгер минералдыг чемнишчидилгелерниң хемчээлин ковүдедири, мелиорацияны бүгү хемчеглер-биле хөгжүдери негеттинер. Хоолудуг бүдүмелдерни болгаш шыкты ап тургаш, унуш эки баш тыртып өзер, ынчалза-даа ол өзүп келген байлактың бажын чамдыкта оон сыры угбайн барып болур. Гараанын сывынга ужа бээри бо-ла болгулаар. Чижээлээрге, эрткен чылын оорган эвээш эвес ажыл-агыйлар когаразын. Ынчаарга турну ажыглаары— ындыг когаралдарны шуут узугкаар: ол болза гектар чер бүрүзүн интенсивтиг ажыглаарын магадылаар.

Үрезиннерни ол препаратбиле ажылдап кылыры база ындыг ажыкты бээр. Оон-биле кады ону ынчаар кылыры үрезинни хораннаары-биле таарымчалыг дүжүүн турар (бо ийи ажылды хары үзүн кылып болур). Ынчангаш немелде күш-ажыл азы акша чарыгдалы маңаа мырынай эвээш болур. Ынчаарга килограмм препарат бүрүзү ажылагыйга немелде центнер тараа-биле «төлеттинер».

Ынчангаш бо чылын-на 3—4 миллион гектар черге чажып тарыыр үрезинни ажылдап кылыр арганы турнун курлавыры чер ажылдакчыларынга берип турар. Бо талазы-биле Курган область байлак дуржулга бар. Эрткен чылып аңаа бо препарат агаарның таарымча чок байдалындан 300 муң гектар черниң тараазын камгалап алган. Бо чылын ында чер ажылдакчылары ону ажыглаарын 2—3 катап калбартырын планнап турар.

Ынчаарга бо препарат үнүшке чүгле «химиктиг челенгиш» болуп турар эвес, харын ол болза үнүште болуп турар физиологтуг болуушкуннарны идепкейжидип турар. Оон туржук, оон-биле ажылдап кылып каан үрезиннерден элактар газылы оранчок чоон болгаш хөрээнче 1-2,5 сантиметрге хаиылады үне бээр. Ындыг болур чоруктуң үнүштү каанга шыдамык болдуруп турар, күзүн чашкан тараанын соокка шыдамының база күштелдирер. Оон газыл массазының хемчээли ийи-дөрт катап ковүдээр. Ынчангаш ынчаар үнген тараа шыкты өскелерден дээре тыртып алыр, чемнишчидилгени болгаш өске-даа «фондуларны» дээре ажыглап турар, харын-на оортан үнүш бүдер болгай.

Сеелгү үеле турга ногаажыларның, виноградчыларның, садоводтарның сонуургалы база улгады берген.

Кайгамчык чүве. Ук препарат, чижээ, помидорга салдар чедиргенде, оон дүжүүн чүгле көскүзү-биле бедидер эвес, харын база оон быжарым дургедир: маңаа продукцияны бие эрте алыр бис, оон баштайгы чыып алышкыны үш катап ковүдээр.

Виноградниктерге тур болза өзери озалдап турар каттарга дуза чедирип, оларны быжыглаар. Дүжүт 20—25 хуу өзер. Италияда, Испанияда виноградниктерни бо препарат-биле ажылдап кылыры албан чүүл болуп турар.

Маңза холбаштыр сад ажылын хөгжүдериниге улуг перспективалар ажыттынып турар. Салтын чеминти берип эгелээри дургедээр болгаш дүжүттү бээри база ковүдээр.

Чечек ажылында тур болдуңун туруужун шуут быжыглап алган. Оон-биле ажылдап кылган чечектерни ап көөрге, чечектин сывы быжыгар, чечектин бараанның продукциязы ковүдээр. Ол чорук оларны кыжын, теплицаларга өстүрериге онза улуг ужурдузалыг болур.

Үнүш аймазында тур ышкаш, ындыг ажыкты ындыг дургени-биле болгаш калбаабиле чедип алган препарат кайза-даа чок хире-дир. Бо препаратты будурерин болгаш ажыглаарынын бүгү хиптерниң дөртен чурттарында шингээлип апкан. Бистин үлетпүрүвүс ол препаратты будурерин таарыштырып алган болгаш, ону будурериңге саадаа болбас деп санап болур.

Өске-даа чамдык препараттардан турнун база бир ыяаны болза ол кандыг-даа айыылдыг үржүк арттырбас. Оон база бир эки, эң чугула талазы ол-дур. Медиктерниң химиянын продукциязын кайы хире кичээнгейлии-биле көрүп турары билдингир болгай. А бо таварылгага олар турну ажыглаарының деткип турарлар, үүге дээрге ол болза хөрээнге кире берген чамдык будумелдерниң хоразын эвээжедип турар.

Шуут чугаалаарга, тур болза негеттинип турар эргежок чугула бүгү чүүлдерге харыны берип, тааржып турар деп, түңнелинде А. Х. Халитов чугаалаан. Бо препаратка практикаже. үүжүтке бараан болурунче орукту калбаа-биле ажыларының эргежок ♦ чугулазын ол Бүгү-эвилел чөвүлел хуралы демдеглээн.

(СЭТА).

К-701 тракторну—хуусаа бетинде!

«Киров заводу» каттыжымышкынга тракторлар бүдүрер темпини дүрүгедимир, бо беш чылда К-701 тракторну бүдүрүп эгелээр сорулганы Ленинградтың партия организацияларының мурнунга салган. Кировчуларның бүдүргени 300 аът күштүг К-701 деп трактор күрүне шенелдезини чедиишкинниг эрткен. Янзы-бүрү операциялар кылырынга оон бүдүрүкчүлүг К-700 тракторлардан 25—40 хуу бедик.

«Киров заводу» каттыжымышкынның коллективи боттарынга алган социалистиг хүлээлгезин өзүгаар бо чылдың бирги кварталында чаа машиналарны белеткеп турар. Бүдүргенинң комсомолчулары болгаш аныяктары ВЛКСМ-ниң XVII съездизинге төлептиг үжуражыры-биле ол чагыгны шефке алган.

Чаа тракторну хуусаа бетинде бүдүрүп үндүрери—кировчуларга белдирлер болгаш детальдар бээр оске заводтардан база улуу-биле хамааржыр. Оларның арасында Херсонның кардан заводу, Саратовта Күргенниң шарикподшипник заводу, Ярославльдың «Автодизель» бүдүргүлге каттыжымышкыны, Кременчүгтүң дүгүй заводу болгаш оске-даа бүдүргүлгелер бар. Чаа тракторну дүргеп ажыглалга киирер дээш чаруштуң мурнуку одурүүнда коммунистер болгаш комсомолчулар чоруп турар.

ЧУРУКТА: К-701 деп чаа трактор.
С. СМОЛЬСКИЙНИҢ фотозу.
(СЭТА-ның фотохрониказы).

ХАРЫЫСАЛГАНЫ БЕДИДЕР

«Тээли» совхозтуң Ээр-Хавак сүт-бараан фермазының коллективи тоску беш чылдың тодарадыкчы дөртүнү чылының бирги кварталында планныг онаалдаларын ажыр күүсеткен. Коллективтиң чедиишкиннериниг улуг үлүгнү фермада партия организациязының удуртугазы-биле ажылдап турар культураның одаа—клуб кирип турары чугаажок. Саанчыларның арасында чарыштыг организастаг турарының дутайында көргүүлерни клубта аскан. Кымнар мурнап турарыл? Мандыт Ыыра, Хертек Чылбак, Иргит Чечек дээш оске-даа тергиннерни адап болур.

Бо фермада төрбби ажыг чыл ажылдап турар хоолун саанчы Хертек Чылбак-биле ужуражып чугаалашкан бис. Оон бажыңы № 2 агитквартираның төвү, боду агитквартираның даргазы. Культурлуг амыдырал-чуртталга, уруглары үлегерлиг кижизидери, херээжен чонну политмассалыг ажылдарже бүрүн хаара тудары дээш чергелиг ажылдарже сагыш салдырган. Ынчангаш саанчыларның амыдырал байдалы, культура хандырылгазы эки. Оскээр чугаалаарга, мында херээженер чөвүдели, агитквартиралар клуб-биле сырый харылаалыг. демниг ажылдап турар. Херээженнер чөвүделиниң булуңун клубта көргүүг чараш кылдыр дерип кылган. Активчи херээженнер, эки өөреникчилер дээш мында шупту-даун тодаргай көргүскен.

Клубтуң ишти чылыг, арыгсилиг, ол ындыг-даа болур ужурлуг. Культураның одаа хөйге көрүштүг, кириксеңгир, барыксанчыг болбас аргажок. Ээр-Хавак клуву (эргелекчиан түр шөлээде) саанчыларның хостуг уе-шагын. дыштанылгазын организастаарынче чугула сагыш салып турар. Көжер кино маңаа неделяда үш удаа кедир. Тээли суурдан болгаш оске-даа кожалардан концерттер, лекция, беседалар черде үзүктелбес. Ылаңгыя ферманың шефчилери — Тээли ортумак школазының коллективи бүгү талалыг дузаны көргүзүп турорын фермада партия организациязының секретары, мурнакчы саанчыларның бирээзи Роза Билчей чугаалап турду.

Партия, комсомол организациязы, клуб, херээженнер чөвүделиниң бир дем-биле чаңгыс сорулганы чедип алыры дээш ажылдаарга, үүле-херек черле будуттуг боору тодаргай-дыр.

ШҮЛЖҮЛАРНЫҢ ИДЕПКЕЙИ

Культура албан черлериниң материалдыг баазазын быжыглаар, кадрларны ижиктирер, чон ортузунга культура-массалыг ажылды доктаамал чорудар талазы-биле «Мурнакчы» колхозта байдал черле моон мурнундан бээр үлегерлиг боон келген. Амында көдээ библиотекада Байыртыны Хүрен тос чыл ажылдап турар. Культура бажыңының директору Салчак Чимисмаа онгу классты дооскаш, ийи чыл хире болган. Оларның ажылында чедир кылдыпмаан чүүлдер ам бар-даа болза, ук ажылга ооренип, чаңчыккан болгаш моон соңгаар-даа ажылдаар күзели улуг. Орай-бажың-биле хандырылгазы багай эвес. Билиг бедидер курстарже оорепип чоруп турар. Ону ам-даа уламчылаар.

Культура бажыңынга кызып чорудар ажылдарның планның будун чылда база квартал айы-биле тургускан. Клуб чөвүдели янги ажылчекке улуг күш апарган. Клубта уран чүүл удуртукчуу база бар. Культура бажыңынга кандыг-бир хурал, концерт дээш оске-даа хемчеглер болганда, суурнуң бир агитквартираазы ол кежээни харылап эрттирер. Херээженнер аъш-чомнаң белеткеп ажыглаттырар. Ынчангаш саанчылар амыдырал байдалы, культура хандырылгазы эки. Оскээр чугаалаарга, мында херээженнер чөвүделиниң булуңун клубта көргүүг чараш кылдыр дерип кылган. Активчи херээженнер, эки өөреникчилер дээш мында шупту-даун тодаргай көргүскен.

Клубтуң ишти чылыг, арыгсилиг, ол ындыг-даа болур ужурлуг. Культураның одаа хөйге көрүштүг, кириксеңгир, барыксанчыг болбас аргажок. Ээр-Хавак клуву (эргелекчиан түр шөлээде) саанчыларның хостуг уе-шагын. дыштанылгазын организастаарынче чугула сагыш салып турар. Көжер кино маңаа неделяда үш удаа кедир. Тээли суурдан болгаш оске-даа кожалардан концерттер, лекция, беседалар черде үзүктелбес. Ылаңгыя ферманың шефчилери — Тээли ортумак школазының коллективи бүгү талалыг дузаны көргүзүп турорын фермада партия организациязының секретары, мурнакчы саанчыларның бирээзи Роза Билчей чугаалап турду.

Партия, комсомол организациязы, клуб, херээженнер чөвүделиниң бир дем-биле чаңгыс сорулганы чедип алыры дээш ажылдаарга, үүле-херек черле будуттуг боору тодаргай-дыр.

ШҮЛЖҮЛАРНЫҢ ИДЕПКЕЙИ

Культура албан черлериниң материалдыг баазазын быжыглаар, кадрларны ижиктирер, чон ортузунга культура-массалыг ажылды доктаамал чорудар талазы-биле «Мурнакчы» колхозта байдал черле моон мурнундан бээр үлегерлиг боон келген. Ам ында көдээ библиотекада Байыртыны Хүрен тос чыл ажылдап турар. Культура бажыңының директору Салчак Чимисмаа онгу классты дооскаш, ийи чыл хире болган. Оларның ажылында чедир кылдыпмаан чүүлдер ам бар-даа болза, ук ажылга оорепип, чаңчыккан болгаш моон соңгаар-даа ажылдаар күзели улуг. Орай-бажың-биле хандырылгазы багай эвес. Билиг бедидер курстарже оорепип чоруп турар. Ону ам-даа уламчылаар.

Культура бажыңынга кызып чорудар ажылдарның планның будун чылда база квартал айы-биле тургускан. Клуб чөвүделиниң бир ажылчеккеге

Ильюшинниң самолеттары дээрде

Ада-чурттуң Улуг дайынының үезинде совет самолёттарының пиштиндеки шүүргедекчи Ил-2 ышкаш ындыг хөй самолёт турбаан (40 мун ажыл турган). Амгы үеде Аэрофлот пассажирлериниң барык-ла чартыын «Ил» маркалыг самолёттар-биле дажыглап турар.

Социалистиг Күш-ажылдың ийи дакпыр Маадыры, академик Сергей Владимирович Ильюшин март 31-де 80 харлаар. Шылгарангай авиаконструкторлуң юбилейи оон тургусканы конструкторлар бюрозунуң дөртен чыл болганы-биле капсырлажып турар.

Ильюшининиң коллективинде тускай онзагай байдалы — чаа-чаа инженер болган эртем айтырыгларын моган-шылаг чок бодап тывары. Кылып турар машиналарының шыпарын экижидеринче доктаамал чүткүл, ужар чүүл эртемниң сөөлгү чедиишкиннерин билдилиг ажылдарынга. дыка хөй заводтар-биле сырый харылзаага үндезилеттинип турар.

Академик Ильюшин кайгамчыктыг, чогаадыкчы идепкейлиг коллективти кижизиткен. Ол коллективтиң кылып тургусан самолёттары дыка хөй он-он чылдарның дургузунда совет ужар чүүл техниказын төлептиг төлээлеп келген.

Сергей Владимирович ужар чүүл-биле салым-чолуп 1910 чылда-ла холбаштыра берген, ынчан ол, Вологда чоогунуң тэрааччыныың оглу. Петербургка ажыл дилеп чедип келген. Коломяжск ипподромунга аар-саар ажыл тып алган, ол ипподром аэродром кылдыр кончуг дүрген эде кылдынган. Удэтпаанда аңаа Россияга эң баштайгы «ужар чүүл - неделязы» эрткен. Ильюшин 1916 чылдан бээр ужар чүүл механиги, 1917 чылда ужудукчу болурунуң экзаменин тутkан. 1926 чылда ол Шериг-аварның инженер академиязынга өөредилгени дооскаш, конструктор апарган.

Ильюшининиң чогаадыкчы ажылы ужар чүүлүң — шүүргедээр, бомбалаар болган пассажирлер дажыр үш хевириниң хөгжүлдези-биле холбашкан. Ильюшининиң эң баштайгы сураггаан самолёдү ийи моторлуг ырады ужудар бомбалакчы ДБ-3 (1935 чыл), ону сөөлүүредир Ил-4 деп адай берген. Ол машиналарга 1936—1939 чылдарда ужудукчу-шылгакчы Владимир Коккинакти ужар чүүлдүң делегейге элээн каш рекордарын тургускан. Ада-чурттуң Улуг дайынының мырыңай эгезинде, 1941 чылдың август 7-де, совет ужудукчулар Ил-4-ке ужудуп чораан, Берлинниң эң баштай бомбалааннар.

Ада-чурттуң Улуг дайынының самолёттарының аразынга эң-не хүндүлүг черин шүүргедекчи Ил-2-ниң (1938 чыл) эзлеп турганы чигзинниг чок. Ол дээрге ужуп чоруур ховар аппарат, ону бүрүнү-биле күжактыг сужар танк» дижип турган, ол пулемёт-пушка-биле эки чепсегленген болгаш оон ап чоруур бомбалары хөй. Ындыг самолёт делегейниң чаңгыс-даа чуртунга чок турган.

Ил-2 ракета снарядтары-биле адарынга херек дөртен сес чедир тургузуглуг, ол снарядтар амгы үениң «агаар-агаар» деп ракеталарының эге хевирлери болган. Самолёттуң эң чугула кезектерин камгалаар кужактыг корпузун өткүт сүүр хевирлиг кылдыр кылган, ону ынчаар кылыры технология талазы-биле баштай дыка берге турган. Ону ынчаар кылган чоруук машинаның хайынчы чүүгүн улгаттырар болгаш белен үрелбес болдурар арганы берген.

Ужар чүүлдүң киржилгезибиле келир үеде болур тулчуушкуннарның тактиказының дугайында кол конструкторвуң болгаш оон дузалакчыларының ылап хандыр билип турганын дайынның баштайгы чылында-ла самолёттарны тулчуушкунга ажыглаанының практиказы бүзүреливе көргүскен. Ил-2 биле Ил-4 дайынның бүтү дургузунда Совет Армиязының чепсээ болуп келген.

Дайын сөөлүнде чылдарда бистиң чуртувуска болгаш даштыкыга чаа хевириниң ужар чүүл моторларын — турбореактивтиг шимчедикчилерни кылыр талазы-биле ажыл хайнығын үзеген. Реактивтиг ужар чүүлдүң үе-чадазы эгелээн. Ильюшининиң ужар чүүл техниказының келир үезин билип алыр дээш чүткүлүвүн түнелинде 1946 чылда турбореактивтиг дөрт шимчедикчилиг Ил-22 деп шенеп кылган бомбалакчы тывылган.

Ил-22-ни төлевилеп кылганының болгаш шылгааның дуржулгазы бистиң чуртувуска чепсек кылдыр турбореактивтиг ийи шимчедикчилиг Ил-28 деп реактивтиг бомбалакчыны кыска хуусада кылып алыр арганы берген. Ол самолёт 10.000 бедикке шакта 900 километр дурген ужуд, ужарының эң ыраа 2.400 километр чедип. 12.000 метрден-даа өрү бедип турган. Ужарының кончуг дүргени, ону башкарарының бөдүүнү, эптэн аажок таарымчалыг болган.

Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында-ла Ильюшин тайбың үеде хөй-хөй пассажирлерни дажыглаар, айыыл чок болгаш камналгалыг самолёттуу кавчаар кылып алырын бодап турган. Ынчангаш 1946 чылдан бээр поршеньнерлиг ийи моторлуг Ил-12 деп самолёттуу хөйүү-биле бүдүрүп эгелээч. Ил-12-ниң денизин 17.250 килограмм, дүргени шакта 320 километр турда ужударының эң ыраа — 2200 километр. Оон соонда элээн шыырак моторларлыг Ил-14 кылдынган. Ил-12 болза 26 кижини, а Ил-14 — 36 пассажирни ап чоруур. Ол самолёттарның кайызын-даа дыка хөй чылдарда бүдүрүп үндүрүп келген болгаш олар бистиң чуртувуска сайзырангай агаар транспортунуң системазын тургузарының эгези болган.

Турбохүртүлүг дөрт шимчедикчилиг Ил-18 болгаш турбореактивтиг дөрт пассажир самолёттарын академик Ильюшининиң удуртулгазы-биле кылган, олар сайзырангай ужар чүүлдүг чурттарның бирээзи болур Совет Эвилелиниң туруштарын улам быжыглаан. Ил-18 Аэрофлотка 1958 чылда көстүп келген. Ол 90-дан 110 чедир пассажирлерни 3700 километр чедир ырак черге шакта 650 километр дүрген чораан, чедирип болур.

Ил-18-тиң көстүп келгенинең сөөлүнде эрткен беш чыл ужар чүүл эртеминге дыка улуг депшилге-биле демдеглеттинген. Төп аэрогидродинамика институдунда (ЦАГИ) согун хевирлиг чалгынарның элээн сайзырангай хевирлерин болгаш оларны аэродинамика талазы-биле канчаар таарыштыр тургузарын кылып өөренип көрген. Башкарылга системаларының талазы-биле дыка хөй чугула бодалгалар бодаттынган, ужар чүүл конструкцияларының быжыын хандырар талазы-биле дуржулга көвүдээн, чаа-чаа шимчедикчилер тыптып келгилээн. Бо бүтү болза Ил-18-тен элээн дүрген болгаш ырадыр ужар пассажир самолёдун кылырының чаа аргаларын ажыткан. Оон түнелинде диптер аразынга ужар Ил-62 деп лайнер кылдынган.

Ил-18-ке бодаарга, дүргени шакта 200 километр немешкеня, пассажирлериниң саны көвүдээни болгаш ужударының улам ыракшыл апарганы пассажир самолеттары кылырынга бурунгаар депшилге болган.

Хевирин өскертип чаарткан Ил-62М деп самолёт 1974 чылда ажылдаага киргеч. Оон ужударының ыракшылы улам улгатkан, экономиктиг харакгеристикалары дыка экижээн. Ил-62М-ни ажыглаар чорук Аэрофлоттуу ырак черлерге хөй пассажирлер чедирер аргазын улам калбартыр.

Ам Сергей Владимирович Ильюшининиң үндезилээни алдарлыг конструкторлар бюрозунда бешки океанның чаа улуг самолёдуу — Ил-86 деп 350 олуттуг аэробусту кылып турар. **Георгий СВИЩЕВ,**
ССРЭ-ниң Эртемнер академиязының корреспондент-кежигүзү.

(ПМА).

ЧАРЛАЛДАР, РЕКЛАМАЛАР

«телевидение»

МАРТ 31-ДЕ
МОСКВАДАН

12.00 — Дамчыдылгалар программазы. 12.05—Медээлер. 12.10—Урутларга. «Оол, кырган-ава, бүзүлгэн карак-шилэ дугайында» деп шинээ баштайгы көргүзүү. 12.40—«Совет Эвилелинге бараан боом тур мен». 13.40—«Музыкалыг киоск» 14.10— Өөнүг телекөргүзүү. «Кино ава-чоруктарының клубу». 15.15—«Концерт студиязы чалап тур». МХАТның шиилериндэ музыка. 16.35— «Делегей панорамазы». 17.05—17.15—Чаңсар. 17.15—«Дүмеки сеанс» деп ураң-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. 18.00—«Үе». Информастыг программа. 18.30—Өөнүг телекөргүзүү. «Комсомольская правда» солуунуң шаңналы дээш эштиринге делегей маргылдаазы. 19.00—«Америка-дыр» деп докумептадыг телефильмниң баштайгы көргүзүү. 3-кү кезээ—«Нью-Йорктан чуруулдар». Авторлуг В. Зорин. 19.45—Өөнүг телекөргүзүү. «Эстрада программазы. 21.05—Өөнүг телекөргүзүү. ССРЭ-ниң чиик болгаш аъш-чем үлетшүрүүнүң база эт-сеп хереклеринге машина тудуушкунунуң министри Н. В. Доенин телекөрүкчүлерниң айтырыгларынга харыылап тур. 21.35—«Кандазы» деп ураң-чечен телефильмниң баштайгы көргүзүү. Б. Прустун новеллазын бүзүлгэн тургускан. 22.20—Өөнүг телекөргүзүү. «Ыр-74». 22.50—23.00— Чаңсар. 23.00—23.30 — «Үе». Информастыг программа.

АПРЕЛЬ 1-ДЕ
КЫЗЫЛДАН

18.00— «Третьяков галереязында». Хроника-документалдыг фильм. 18.50—Урутларга. «Борбак чараш-даш» 19.30—Телемедээлер. 19.40—«Абдумуратовтарның чымыжы». Кыска фильм. 19.50—СЭКП-ниң XXIV съездизиниң шиитпирлерин — амыдыралга». Дамчыдылга. 20.20—Телемедээлер. 20.35—«Мен... болукчаар мен», Эртем-тайыгырлыг дамчыдылга. 20.50—Чарлалдар, реклама. 20.55—Эмнелге ажылдакчыларының бот-тывынгыр ураң үүл концерти. 21.35—22.55—«Туган эр». Ураң-чечен фильм.

Уруглар, часкы үер үезинде оваарымчалыг болуңар!

Час келген, хемнер удавас эрии частыш, доштар бадыш эгелээр. Ол үеде хемнер, хоолер, суг хөөлбектериниң чанында онза оваарымчалыг болур херек.

Хем частырының мурнунда дош кошкап, быжыг эвес апарып, айыылдыг болу бээр. Ындыг доштуң ыры-биле кылаштап, шанак, коньки, хаак-биле чүнгулап, аңаа бөлүү-биле чыглып болбас. Ынчаарга хем часты бээрге, дош бадып эгелээр, ынчангаш хемче дыка чоокшулаваңар.

Доштуң бадыш чыдарының чараш хевирин кижилер аажок көрүкээр. Ынчаарга ону ковүрүгден, эрик кырындан көре бергеннерде, төлегиниш-каннадан хөрээнерни дыка ажыр доштайбаңар, сугже аңдарлыш дүже берип болур.

Дош бадышкынының үезинде суг эриктиг аажок ыыбырадыш каапкан. Эриктер бүстүп дүжүп туруп бээр. Доштар шимчээшкинин сонуургап көрүп тургаш, кадыр эрик кырынга тургаш, ону утпаңар.

Дош бадышкынының үезинде дош кырынче үнер, агыш балып чыткан дош кырынга чүктүлээри онза айыылдыг.

Уруглар! Силерге оваа-ондак болуш, дош аразынче кире бераңнерзе, ол дораан дуза дилеп алгырыңар. Силерниң үүнерни бир дугаар дыңнаап кижи-ле силерге дузаны көргүзер.

Ол мынчаарда кортпаңар! Дуза көргүзер кижи чедип келгиже бодунар дош кырынче үнүп кевирип ораллажыңар. Холдарыңарны ийи талазынче хере туткулаап, дош бузундузунга хөрээнер-биле чыдыптарын ораллажыңар. Дош кырынга үне бергеш, айыыл чок черге четкижеңерже чедир шимчеп ораллажыңар.

Үстүкү классетиң школачылары! Бир эвес силериң бичии эжиңер оваа-ондакка таваржыр чоруктар эвээш эвес болгулаар, а оон чылдагааны дээрге ол үеде кижиниң бодунун оваарымча чогу болгулаар. Бо бүгүнү утпаңар.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ САНИТАР-ЧЫРЫДЫШКЫН БАЖЫҢЫ.

РЕСПУБЛИКАНЫҢ ХӨГЖҮМ-ШИИ ТЕАТРЫНГА

М. Мухамеджановтуң

ШОРУМ ЫЙНААН
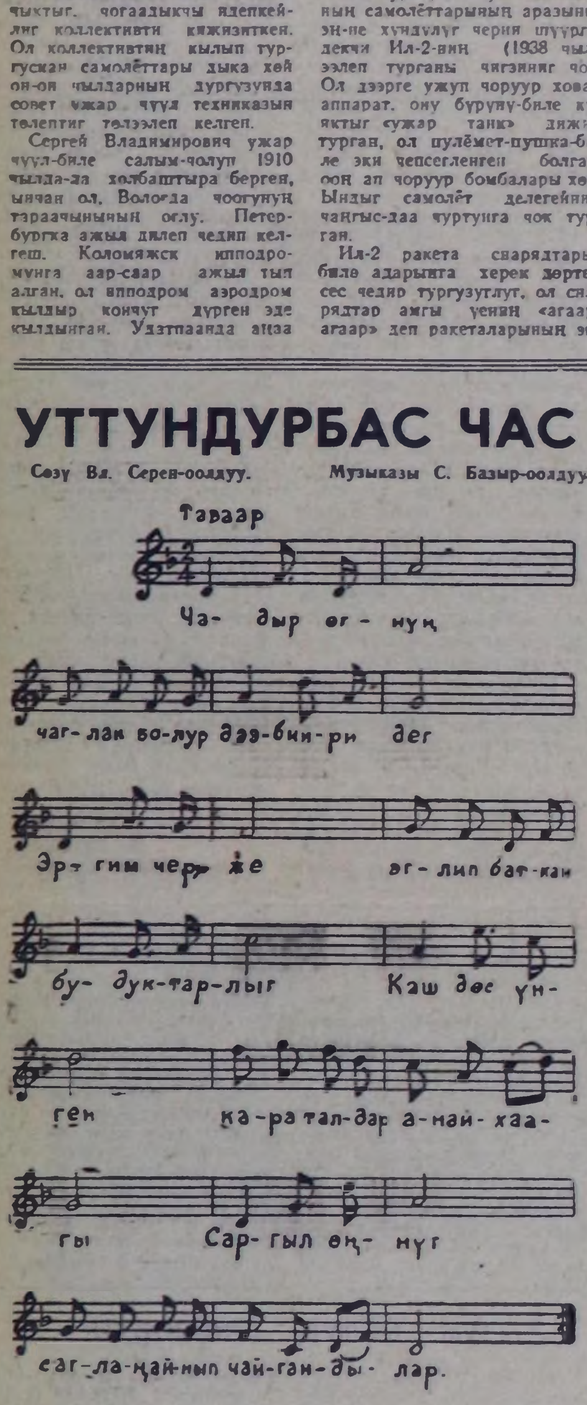
деп шинзи болур. Ол—казах комедия, тыва дылда. Шииниң эгелээри бөгүн, марттың 31-де—17 шактa.

Шиини көөрү-биле коллективтиг чагыгларны хүлээп ап турар.

ТЕАТРНЫҢ ДИРЕКЦИЯЗЫ.

УТТУНДУРБАС ЧАС

Сөзү Вл. Серен-оолдуу. Музыказы С. Базыр-оолдуу

Чадыр өгнүп
Чаглак болур дээвирни дег
Эргим черже
Эглип батkан будуктарлыг
Каш дөс үнген
Кара талдар анай-хаагы
Сарыг өңнүг
Сагзапайнып чайгангылаар
Часкы бойдус
Чараш-каазы мени четкеш.
Чалыы үем
Сагындырып эргикседи.

Ынакшылдың
Ыры беанп ыңдынналып,
Сагыжымны
Чалгынналдыр чүглевитти.
Хөй-ле часты
Көрүп, чурттап өзүп келдим.
Чамдыктары
Сагыштаа чок уттундурду.
Чаңгыс-ла час —
Чалыы назын мээң-биле
Өскерлиш чок
Өнүүм ышкаш кады чору.

«Кызыл үер» көрүкчүлерге

Даг-аргу тывыкчыларының хоорайы Ак-Довуракты Культура орузунуң бот-тывынгыр артистери режиссер Клим Суруннаанын удуртулгазы-биле Тыва АССР-ниң улустуң чогаалчызы Сергей Пюрбюнүң «Кызыл чер» деп шиизин белеткеп тургускаш. чонга баараалгатkан. Чоокта чаа шиини Кызыл-Мажалыктың ажылчы чону сонуургап көргеп. Шиизе чолаачы. ашчы. сахыгжы. изараныкчы. инженер ээш. хөй мергежилгин кижилери ойнап турар. Ынчалзаза олар шуптузу ураң чүүлге берингеп. хостуг че-шагын орта бараалгатkан сорукту кижилер-пир. Ылангыя С. Сензаа. Сарыг-оол. Аңаш оларның безик мергежилгин көрүкчүлер үнелээн.

Шиинии дерилге каасталгазы онзагай болуп турар. Тыва идик-хептиң Ак-Довуракта амыдырал канлыылга комбинадының заараныо мастерскаязынга чүүлээлап. саастап заараны черле экп. Тон. баттерниң шиизе дүжүметтерниң эргелүүлээлынга шүштүр кылганы. каштыкы декорацияга өгныяжы. аптара. алгы. ширтек ээш. өске-зага элилелдерни бозамчалыг киноргени ёзулуг театрның шимелдезинге чоокшулалын турар.

Шиини- ак-довуракчылар районнуң болгаш кожалары Бай-Тайга, Чөөн-Хемчик, Өвүр, Мөңгүн-Тайга районнарның ажыл-ишчилериниг бараалгаларынга белеткеннп турар.

С. ТАВА-САМБУ.

ЧУГАА ЧОРУП ТУР

ШЫННЫ ЧУГААЛААНЫ ДЭЭРЕ

Чамдык ужуражышкынар болгаш кежээлер эки сактыышкынарны арттырып каар, а өскелери кижи сагыжына кирбес, элдептиг чүүлдерни арттырар. Таңды районнуң «Тиилелге» совхозунуң Культура бажыңынга чаңгыс эвес удаа лекция дыңнап. концерттер көөр аскежиктиг болган мен. «Арагалаашкынга удур демисел» деп лекцияны партком секретары Д. Дардаш помчаан. оон соонда ийи кудумчуның солуун концерттери болган бир таварылга бар. Ол ышкаш «Шамбалыг» совхозтуң директору С. Седен-оол баштаан ыныжтарның концерттиг аалдаашкыны. «Тыва кобальт» комбинаттың бот-тывынгыр артистерининиң концерти бедик деңнелге болуп. кур-чержилерни таалаткан. Совхозка дыштанылга хүннери солуп эртсе-даа. чамдык хөлетелиг талазы база бар болду. Ам-на харын «Шында» чоруп турар чугаага хамаарыштыр үк чижектерге докгаайы.

Кур-Черниң культура одаанга бистиң кайгаткан элдепейлиг чүве болза ясли-садтың чаштары. школачылар-даа кежээлерде залга эндере келгеш. шимээн-даашты үидүрүп туруптар болду. Чаштар ыглажып. шуугаар. а школачылар каттырышкан. ойнаан. элээди оолдар бичиилерни хомудаадып. бирде-бирде доспестер тулуруктажып-даа эгелээр. Ында хөй ажы-төлүүн шимээн-даажы улуг улуска лекция. концерт-даа дыннатпас. кара кайгамчыктыг чүве чораан. Моны биргээр эде хөөрү чугула. Культура бажыңынга корум-чурум тудар дружиниктер, дежурный башкылар-даа ол хүннерде көзүлбээн. «Культура бажыңына директор тывылбастаан, ат болган бис» дижип-даа тургулаар.

Хөй-ниитиниң черинге баары дээрге-ле — кижилер-биле ужуражып, оларның сагыш-сеткилиин үлежирип, кижилерниң иштин-хөөнүн билчиридир дээрзин канчап уттуп болурул? Идик-хептиң эстетиктиг ролю кижиниң кижиге сагыш-сеткилиниң каас-чаражы-биле, хүндүлээчели-биле капсырлажыр апаар. Культура одаанга хептиң ужур-дузазы тодаргай ролдуг.

Чамдык эштер культура одаанга хирлиг, ажылдаар хептерлиг азы кайы хамаан чокка кеттинип алган олуруптары чараш эвес. Чоннуң дыштанып черинге идик-хепти аяпныг кеттинери албан. Сөөлгү үеде бо айтырыга негелде улгадып турар. «Чигирэнг метелээшкин орнунга, ажыг шынны чугаалааны дээре» деп, орус үлегер чугаа маңаа хамааржыр апаар. Оон аңгыда концерт үезинде сөөлгү одуругда көрүкчүлер дүште-даа чок таакпылап олурары база элдеп. Залга канчап таакпылай берип болурул?

«Бо бүгү үүрмек четпестерни солуунга чырыткан ажылдаа бар бе?» деп. бодап болгу дег. Харын моон эгелээш. культурага. эстетикага хамаарышкап чугаага киржип. ол дээш демисежир ужурлуг бис.

О. КОРОДА,
башкы.

МЕГЕЧИ ХҮН

Авазы район төвү баар дээш белеткеннп турда. уруу Зоя оон чанынга чедип келгеш. шын сеткилинден чугаалаан:

— Мээң паспортумда төрээн хүнүмүң апрель 1-де эвес. а апрель 2-де кылдыр эрттирип бер аа. авай. Бирээнин хүнү арай багай хүн-дүр.

— Чүге багай боор чүвел? Харын магалыг. аяс. чылыг хүн чүве ийих. Аалдар иштн чыглып келгеш. артында сээнек серге өлүргеш. дойладывыс. Сени кайын багай хүн божуптар мен — деп ие хомудаан.

— Апрель бир дээрге мегечи хүн ышкажыл. авай.

— Сени мегечи хүнде. а Болатты чылда чок хүнде (февраль 29-та) божупкан деп ыңдыг силер. Хүнпер хамаан бе, кол-ла чүве кижи боду ёзулуг кижи болурунда болгай. Бир эвес апрель 1-де Айга азы Марска космонавт чеде бээр болза. ол хүнүү байырлавас бис бе? Хүн мегечи болуруу дээрге-ле улустуң боттарының мегележип турары ол-дур.

Зоя авазынга удур чүүл-даа чугаалаар аайы тыппаан. Шынап-ла авазының сеткилин кижи канчап хомудадыр боор.

Шын тыпканнар

Март 24-те үшкен (№ 70 «Шында») «Хүнүтеште» парлаттынган тывызыктарны Кызыл хоорайда Яков Шахтаров. Чаа-Хөл ортумак школазында Олег Матпаа. Хандагайты ортумак школазында Чойганмаа Дингилаа. Эрзиниң Бай-Даг школазында Алла Соян, Бай-Хаак школазында Уля Саая. Бай-Тайганың Бай-Тал школазында Витя Сотпа. Самагалдай школазында Юрий Калчан олар газ плитазы. стол шагы. радио. телевизор деп шын тыпканнар.

Хүлүмзуруг—күш немээр

ХОЙЖУ

Кертик Тумат дээрге хойжу бригаданың шору ажылдыг малчыны кижи. Ону өөрү Чандыр-Хонмас деп адаарлар. Бо ат «чагы бажын чандыр хонмас, чараш-ала саасканны» деп ырдай укталган дижир чүве. Оон арткаңы бо чугаадан-на билдинге бээр боор.

Хой ыдар үеде Кертик болган-па чок чадагай кажаа кырынга «конупкаш». чаңчыл болган айтыышкынарын сакманшиктеринге база кадайынга берип эгелээр:

— Вера. дуу кажаада үскен хойларга сутдан кудуп бергеш, сигенден салып бер. күжү арык. азыраар чүвелердир ийин.

— Эй, Кара-кыс. хойларын дүрген ыдыыт. одарже үдүрер ой келди.

— Кады-кыраан. бичии уруун-биле демнежип хураганнарны үзүвүт.

Мындыг айтыышкынар сакманшик кыстарга болгаш оон кадайынга мырыңай «чем» болган. Олар ында хаая кылыктаны бергеш. чүгле «Чандыр-Хонмас» деп будуу сымыранып каарлар.

Хой одарже үүлүп эгелээр. Ынчан Кертик дуралакчы кадарчызын адавышаан. базала айты аарак алгырар:

— Ой, оол, ойт! Хойларын соонче дүргеп үн!

Кежээки ыдыышкын үезинде ол база-ла чаңчыл болган олудун чандыр хонмайн олурупкаш. айтып. сургап эгелээр. Харын-даа уруурда безин — эй, кадай, дуу чоорганыы мээң кырымче салывыт—деп. айбыланырын улус пат билир.

Апрель айның чаазы. Бригадир келгеш. бирги кварталдың түнелинң чугаалажыр хуралче сакманшиктерни. малчының кадайын. оон дуралакчы кадарчызын чалаар мындыг болган. Кертик «бөгүн — апрель бир мегечи хүн болгай, бригадир ойнап олур боор» деп. кордаан-даа. Ынчалзажок бригадирниң чугаазы шын болган болгаш чалаткан улус судавас чедип кээр бис» дээш. хураганнарны үскеш. оларга чем салып бергеш. бригада төвүнче чорупкан.

Чандыр-Хонмас машиналыг кижилериниң соонган. олар ажыт киргижеге. кажаа кырындан харап тура. бир-ле чүве сактып келгеш. дүргеп дүже халаан.

«Ядараан. бо кажаа кырынга олуруп эгелээнимден бээр Чандыр-Хонмас деп тола бээ алдым. Хуралга бодумуун мурнакчылар аразынга олурар олурдумдан ам кээп чандыр олурдум» деп. хыйланмышаан. хомоюн соондан базыпкан.

Н. КУУЛАР.

Редакторуң оралакчызы
М. Н. СМИРНОВА.

КИНО

МАРТ 31-ДЕ

«НАЙЫРАЛ»: «Бора тоолайлар» 9.30, 11.30 (Бичө залга). «Баштайгы час дугайында тоожу» 13.30, (Бичө залга»), «Ынакшыл болгаш карак чажы» 9.20 11.15, 13.10, 15.05 (Кинопанорама), 17.20, 19.25, 21.30 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Али-Баба болгаш дөртен дээрбечилер» 8.40, 10.00, «Оолду капитан дижир турган» 11.20, 13.35, 15.20, «Даарта орай апаар» 17.15, 19.10, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Сени шүүме» (4—6 кезектери) 10.00, «Сени шүүме» (7-ги кезээ) 11.30, «Демир маска» (2 сериязы кады) 12.30, 15.00, 17.30, 20.00 шактарда.

«ВОСТОК»: «Аспаан акыл, хайыракан» 10.00, «Алдын мыйыс» 11.20, «Чурттагга азы өлүм» 12.50, 15.50, 17.20, 20.30, «Гайдуктарның өжээн негээшкини» 14.20, 18.50 шактарда.

«ЭНЕРГЕТИК» КУЛЬТУРА БАЖЫҢЫНГА: «Пешш Такатукалып чуртунда» 12.00, «Мугулай херек» 16.00, 18.00 шактарда.

АПРЕЛЬ 1-ДЕ

«НАЙЫРАЛ» «Соолгу минутага чедир» 9.30, 11.25, 13.20, 15.15, 17.10, 19.05, 21.00 шактарда.

«ПИОНЕР»: «Суг дүвүнде хоорайның дилекчилери» 9.40, 11.20, 15.20, 17.00, «Ынакшыл болгаш карак чажы» 13.00, 18.40, 21.00 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Даарта орай апаар» 15.00, 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Сени шүүме!» (7-ги кезээ) 15.00, «32 аттыг чораан мен» 16.50, 18.40, 20.30 шактарда.

«ЭНЕРГЕТИК» КУЛЬТУРА БАЖЫНЫНГА: «Демир маска» (2 сериязы кады) 17.00, 20.00 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: 667000

Кызыл. Шетинкин-Кравченко кудумчузу. бажын № 3. ТЕЛЕФОННАРЫ. Редакторлуң 24-63. редакторлуң оралакчыларының 35-24. пропаганда киллизиниң 23-54. харыысалгалыг секретарының 23-35. партийжи амыдырал киллизиниң 37-13. культура киллизиниң 23-54. кезээ ажылагый киллизиниң 21-47. үлетшүү киллизиниң 22-64. чагаа киллизиниң 41-27. информацияа база совет тургузуг киллизиниң 20-60. бүтгалериниң 31-75. корректорларның 27-41. Солуп келбейн баргаша 32-75 телефонче долгаар.

СОЛУН НЕДЕЛЯДА 6 КАТАП ҮНЕР

Тираж 16056. ЧАГЫГ № 648.

Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Ном үндүрер чер. полиграфна болгаш ном салыының талазы-биле эргелелиниң типографиязы. (Кызыл Шетинкин-Кравченко кудумчузу бажын № 1) ТС—00160.